שו״ת · אחרונים

שו"ת צמח צדק הקדמון

רבי מנחם מנדעל בן אברהם קרועמל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שו"ת צמח צדק הקדמון

רבי מנחם מנדעל בן אברהם קרועמל

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-צמח-צדק-הקדמון/

הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 7
שאלה ב' 10
שאלה ד' 15
שאלה ו 21
שאלה ז 25
שאלה ח 27
שאלה ט 34
שאלה י"א 45
שאלה י"ב 46
שאלה יג 52
שאלה י"ד 55
שאלה ט"ו 58
שאלה טז 67
שאלה יז 69
שאלה יח 71
שאלה י"ט 75
שאלה כ' 79
שאלה כא 80
שאלה כב 82
שאלה כג 85
שאלה כד 87
שאלה כ"ה 91
שאלה כ"ו 91
שאלה כז 92
שאלה כ"ט 95
שאלה ל 98
שאלה לא 102
שאלה לב 105
שאלה ל"ג 109
שאלה ל"ד 116
שאלה לה 119
שאלה ל"ו 128
שאלה ל"ז 131
שאלה ל"ח 140
שאלה ל"ט 145
שאלה מ 147
שאלה מא 150
שאלה מ"ב 151
שאלה מ"ג 182
שאלה מ"ד 185
שאלה מ"ה 187
שאלה מו 209
שאלה מ"ח 211
שאלה מ"ט 211
שאלה נ 215
שאלה נ"א 221
שאלה נ"ב 222
שאלה נ"ג 224
שאלה נ"ד 227
שאלה נ"ה 229
שאלה נו 234
שאלה נ"ז 235
שאלה נ"ח 239
שאלה נ"ט 253
שאלה ס 272
שאלה ס"א 274
שאלה ס"ב 277
שאלה ס"ג 279
שאלה ס"ד 281
שאלה ס"ה 285
שאלה ס"ו 295
שאלה ס"ז 296

שאלה ס"ח 303
שאלה ס"ט 305
שאלה ע' 309
שאלה עא 311
שאלה ע"ב 317
שאלה ע"ג 318
שאלה ע"ד 321
שאלה ע"ה 324
שאלה ע"ו 325
שאלה ע"ז 329
שאלה ע"ח 330
שאלה עט 334
שאלה פ' 345
שאלה פ"א 350
שאלה פ"ב 353
שאלה פ"ג 358
שאלה פד 361
שאלה פה 363
שאלה פ"ו 365
שאלה פ"ז 370
שאלה פ"ח 374
שאלה פ"ט 388
שאלה צ' 394
שאלה צ"א 395
שאלה צ"ב 399
שאלה צ"ג 401
שאלה צ"ד 408
שאלה צ"ה 412
שאלה צו 427
שאלה צז 428
שאלה צ"ח 433
שאלה צ"ט 435
שאלה ק' 437
שאלה ק"א 438
שאלה ק"ב 445
שאלה ק"ג 447
שאלה ק"ה 463
שאלה ק"ו 466
שאלה ק"ז 482
שאלה ק"ח 486
שאלה ק"ט 490
שאלה ק"י 497
שאלה קי"א 503
שאלה קי"ב 506
שאלה קי"ג 509
שאלה קיד 516
שאלה קט"ו 523
שאלה קט"ז 525
שאלה קי"ז 530
שאלה קי"ח 534
שאלה קי"ט 536
שאלה ק"כ 538
שאלה קכ"א 540
שאלה קכ"ב 544
שאלה קכ"ג 549
שאלה קכ"ד 553
שאלה קכה 560
שאלה קכ"ו 563
שאלה קכ"ז 569
שאלה קכ"ח 576
שאלה קכ"ט 577

הקדמה מהרב המחבר אודה "נא "יהוה "מעשיו "נוראיו "חסדיו "מופלאים "מאוד "עדותיו "נאמנו.

"דור "לדור "עמנו. תורה צוה לנו משה קהלת יעקב מורשה.

אשרי אדם מצא חכמה ויפיק תבונה. להבין אמרי בינה.

תורת ה' תמימה. תוכה ופנימה.

כי הנה הכל היום יחרוש החורש. ובארץ ציה ישרש.

ואם ישדד כל היום אדמתו. מה תהיה באחריתו.

הארץ תעלה צמח בלי יעשה קמח. הלא אם שוה פני הארץ.

התל והחריץ. ויהיה נוטע וזורע.

מנחלתו לא יגרע. הארץ תוציא צמחה ותברך.

ולבבו לא ירך. ילקוט ויקצור.

ויביא אל בית האוצר. ישמח בעמלו.

יעשיר ויקום חילו. כן הקורא והשונה.

הכל היום יקרא ויענה. אם כשופר ירים קולו.

מה יתרון בכל עמלו. אם יגמור ולא ישבור.

מה לתבן את הבר. אם לא יבדיל בין היתר לאיסור.

דבר שפתים אך למחסור. ואם לא יחדש דבר.

במה ישיש כי יובל לקבר. אין טוב לאדם כי אם שיעמול בחכמה.

להוציא לאור תעלומה. אדם לעמל יולד.

זו עמלה של תורה. לראות את הנולד.

ואלהים זאת יחקור. ולא יהיה בו עקר.

יניר נירו וידוש הרים. ויגלה מצפונים ומסתרים.

הזריעה תהיה לצדקה. והצמיחה תהיה צרופה ומזוקקה.

צמח צדק יקרא לה. דורש למטה ופרי למעלה.

ה' יאיר עיניו במאור התורה. להוציא תעלומות לאורה.

חדושי דינים והוראות. ויתבונן נפלאות.

ומה שהתלמיד ותיק מחדש. שם היה בהר הקודש.

אם דבר ה' אמת בפיו בנסתרים. בורא שמים חדשים מאירים.

ואם אמת יהגה חכו בנגלות. יציב ארץ וגבולות.

ויש שכר לפעולתו. ותקוה לאחריתו.

יגור באהל עולמים. וישכון מרומים.

על כן ג"ם אנ"י הקט"ן ד"ך וד"ל. להשכיל חדל.
הגם כי ידעתי מיעוט ערכי. שמתי לאל תקותי הוא יגיה חשכי.
יאיר עיני במאור התורה. להכינה ונחקרה.
ושמתי בה עיוני. לפי כחי ואוני.
את אשר קריתי ושניתי. בלבבי הגיתי.
קושיות ופירוקים. טעמים ונימוקים.
והוראות ופסקי דינים. אשר היו צריכים לפנים.
חפשתי על המקור. לעמוד על השורש והעיקר.
חקרתי ודרשתי. ומצאתי את אשר בקשתי.
מתוך התלמוד או הפוסקים. והדברים עתיקים.
יגעתי ומצאתי תאמין. לבלתי סור מן המצוה שמאל וימין.
וחבירים ותלמידים אשר לפני היו יושבים. ולקולי היו מקשיבים לא נשאו לי פנים.
ועמדי היו נושאים ונותנים. והרבה פעמים את דעתי נגדם בטלתי.
ומכל מלמדי השכלתי. ומתלמיד יותר מכולם.
ולא הייתי נכלם. והמה אפפוני סבבוני חלצוני וזרזוני.
לכתוב החדושים על הסדר. ובדעת ימלא חדר.
ונענעתי להם ראשי. ואל ה' נשאתי את נפשי הוא יראיני מתורתו נפלאות.
ויעשה עמי לטובה אות. וסדרתי תחלה חידושי הוראות ופסקי דינים.
מפני שהוא תל שהכל אליו פונים. והוא מה שהוריתי במה שבא לפני הלכה למעשה.
בעזרת הגוזר האומר והעושה. וכן מה שהשבתי לאשר שאלוני.
אבל לא אמרתי קבלו דעתי שהן רשאין ולא אני. ובכל דבר כתבתי מילתא בטעמה.
בראיות והוכחות ולא דרך פלפולא בעלמא. ולא העליתי בסדור זה הספר.
כי אם חדושים ואמרי שפר. מה שלא דברו בו הראשונים הפוסקים הקדמונים.
ושהן הדברים הנהוגים וזה כל האדם וגם הן תדירין והתדיר קודם והכל בקצרה ולא בדרך ארוכה. שמורה בכל וערוכה.
ובאר הטיב בלשון צחות יקרא בו הקורא וימצא נחת. ואם יהיה אלהים עמדי.
ויזכני לישב בטח בבית תלמודי. ואל יבהלוני ויטרדוני שונאי חנם הני בריוני אסדר גם מה שהעליתי במעט עיוני ע"י מגיד משנה.
במקצת סוגיות התלמוד אחת הנה ואחת הנה. וכן באגדות ומדרשים נחמדים.
אשר שם ה' בפי ונתן לי לשון לימודים. בשרתי צדק בקהל רב.

טובה חכמה מכלי קרב. ועתה אין סדורים לפנינו כי אם הוראות ופסקים שבעתים מזוקקים.
ונתתי את לבי לדרוש ולתור על קריאת שם זה החבור. ממצוא חפצי ודבר דבר.
כי יש קוראים לפי ענין הספר. ויש לפי שם עצמו הנותן אמרי שפר.
ואמרתי כי טוב הוא לקרוא לו שם הכולל שניהם יחד. והיה המשכן אחד: ועל כן קראתיו צמח צדק כולל הפועל והפעולה הטיב הדק כי הנה צמ"ח הוא מספר שמי הקודש מנח"ם ככתוב בספר.
וצד"ק הוא הספר שמי החול מענד"ל באמרי שפר. הרי הפועל.
כאשר הארץ תוצא צמחה כן פלפול התורה ועיונה תצמיח דינים והלכה רווחה. ולא יצמח עמל כי אם אמת וצדק.
להחזיק כל בדק וסדק הרי הפעולה. על כן קראתיו בשם זה תוכן החבור ועניינו ושמי בקרבו במניינו.
וכן שלש תיבות הראשונים מן החבור עולים למספר זה כמדובר: ועשיתי מפתחות שימצא האדם מבוקשו. בלשון קצר הכולל עיקר הדין ושרשו.
וחלקתי אותם לחלקים. ליתן ריוח בין הדבקים בכל חלק וחלק נקבצו הדינים השייכים להלכות אחד במאזנים יחד.
וסדרתי ההלכות בזה אחר זה לפי סדר הארבעה טורים. כי הנה אנחנו בדור הזה אחריו נגררים.
ולא ילאה האדם בחפשו. כי בנקל ימצא מבוקשו.
ואם נמצא דין אחד נרשם שני פעמים. מפני שיש לו בזה ובזה דברים הדומים.
בכן אנכי "מאל "נורא "חנון "מרחם. "מאזין "עתירות "נאקת "דל "להנחם אחנן ואחלה יצמיח לנו צמח מנחם.
ויקיים לנו מה שכתוב והקימותי לדוד צמח צדיק ומלך מלך באור י"י ובאור נלך:צמח צדק " אנכי מגיד צדק. כי החזקתי את הבדק:

שאלה א

בבואי לק"ק קרעמזיר שקבלו אותי למורה נפל חילוק בין הקהל יצ"ו בעסק קבלות השמש שהקהל בכלל היו חמשי' בעלי בתים פורעי המס.
ובתוכם היה אחד מיוחד שהוא ושני בניו ושני לוקחי בנותיו היו עשירים ונתנו לסכום ג' חמישית. והנותרים כולם בכלל לא נתנו כי אם שני חמישית.

כגון אם היו צריכים להוצאת הקהל חמשים זהובים נתנו אלו חמשה בעלי בתים שלשים זהובים וכל הקהל הנותרי' שהם ארבעים וחמשה בעלי בתים לא נתנו כי אם עשרים זהובים. ויש להקהל תקנה בענין קבלות רב חזן ושמש וז"ל.

התקנה לקבלות רב חזן ושמש יתאספו כל פורעי המס וצריכים להיות בהסכמה אחת רוב מנין ורוב בנין עכ"ל. ורצונם לומר רוב בנין היינו רוב הממון.

ורוב מנין היינו רוב הבעלי בתים. והנה האיש המיוחד הזה עם בניו ולוקחי בנותיו לא רצו להסכים על אותו שמש שהיו כל הקהל מרוצים עליו.

ומתוך כך נתבטלו הסכמתם והציעו הקהל דבריהם לפני שהתקנה הזאת היא גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד בה מפני שאלו החמשה בעלי בתים יש להם לעולם החכמה אחת כיון שהם אב ובניו וחתניו ומכריעי' לעולם על כל הקהל מחמ' שהם לבדם נותנים יותר לסכום מכל הקהל הנותרים. ואין הקהל יכולים לקבל רב או חזן או שמש כי אם לפי דעתם והם בידם כחומר ביד היוצר ומתוך כך תתקלקל השורה ואין הציבור יכולין לעמוד בזו התקנה והגזירה והאיש המיוחד השיב כי התקנה הזאת נעשית על פי גדולי הדור והיא כתובה בתקנות המדינה שכן נוהגין כל הקהלות במקום שמקבלין רב חזן ושמש על פי כל פורעי המס ואין לאחר התקנה כלום: וזהו אשר יצא מפי ביניהם בתורת פסק דין.

התקנה שצריכין להיות בהסכמה רוב מנין ורוב בנין ר"ל רוב בעלי בתים ורוב הממון. אין אני רואה בזה קלקול כלל להקל ואותן שהיו לפנינו ושקדו על תקנות הקהילות מסתמא אסקי אדעתייהו לתקון עניים ועשירים אף כי מקרא מלא דבר הכתוב אחרי רבים להטות דמשמע שיש לילך אחר רוב הנפשות עם כל זה מצינו שבענין זה נקראו העשירים המועטים נמי רוב כיון שהם נותנים רוב הממון כמו שכתב הר"ם בתשובותיו כלל זה סימן ג' שכתב וז"ל כיון שהחרם הוא לצורך ממון הולכים אחר רוב ממון ולא יתכן שרוב הנפשות הנותנים מיעוט האם יגזרו חרם על העשירי' כפי דעתם עכ"ל.

ולא שיהיו העשירים המועטים רוב ממש אלא כלומר גם הם נקראים רוב באופן שאין רוב הנפשות העניי' יכולים לגזור עליהם כפי דעתם בדבר שבממון. אבל מ"מ גם העשירים המועטים אינן יכולין לגזור על רוב הנפשות לפי דעתם אפילו דבר שבממון: ולכך יפה תקנו הראשונים ז"ל שצריכים להיות בהסכמה אחת רוב מנין ורוב בנין שאין רוב הקהל העניי' יכולי' להכריע על העשירים שהן מיעוט.

ואין העשירים המועטים יכולים להכריע על רוב הקהל העניים. אלא צריכין להיות בהסכמה אחת רוב הנפשות ורוב הממון היינו העשירים וכדמשמע מלשון הרא"ש בתשובותיו.

וכמו שפירש הרב בסמ"ע דבריו בסימן קס"ג סעיף ג'. על כן אין אני רואה שום קלקול בתקנה זו אלא אדרב' תיקון גדול קרוב לדין שכתב הרא"ש בתשובותיו כלל ז סימן ג': אמנם לעיקר הדין על מה שהיו מדיינים בענין קבלות השמש שעלה על דעת כולם כיון שאלו חמשה עשירים לא רצו להסכים עליו בטלה הסכמת כל הקהל ולא כן מחשבותי כי הנה לפי מה שנוהגין שגובין שכירות של הרב והחזן והשמש החציה לפי הסכום והחציה לפי הנפשות הרי כיון שארבעים וחמשה בעלי בתים הסכימו על השמש הזה אף על פי שאלו חמשה עשירים לא הסכימו עמהם.

מכל מקום נמצאו בהסכמה אחת רוב בנין ורוב מנין באותן מ"ה בעלי בתים. הן אמת אלו היה מנהג הקהילה לשלם שכר הרב והחזן ושמש הכל על פי הסכום אז היה הדין עם העשירים האלו לעכב על כל הקהל אף על שהם רק חמשה כיון שהם נותנים רוב הסכום אבל לפי שהמנהג הקהילה שפורעין החציה מתוך הסכום והחציה לפי הנפשות הרי אם היו בהסכמה אחת מ"ה בעלי בתים הרי הם רוב הנפשות וגם רוב הממון לצורך פרעון הרב או החזן והשמש: **(הגה לבן המחבר לפי זה לפום ריהטא יש להוכיח אם ירצה רב או חזן ושמש להיות בקהל בחנם בלי שכירות ויתרצו להם רוב מנין לא יצטרכו לדעתם של העשירים כלל.

הא ליתא.

חדא דיכולים לומ' אסיא דמגן וכו'. ועוד דכתב מהרי"ק שורש ל' שהתפלה של קהל הוא במקום תמידין ובאין משל ציבור ואין ראוי שיהא שלוחם מקריב שלא מדעתם ורצונם. וכמו כן בקבלות הרב כי אין אדם לומד תורה אלא ממי שלבו חפץ והכי מייתי מהרר"ש מדינא סימן ל"ה השייך לא"ח:)** ואציג לפניכם החשבון כגון שנותנים לשמש לשנה חמשים זהובים. הרי החציה שהוא עשרי' וחמשה זהובי שגובין לפי הנפשות מגיע על כל בעל בית חצי זהוב מפני שהם חמשים בעלי בתים מגיע על כל אחד חצי זהוב.

עולה בין הכל כ"ה זהובים. והחציה השנייה שהוא כ"ה זהובים גובין לפי הסכום.

נמצא שלחציה שגובין לפי הנפשות נותנים אלו מ"ה בעלי בתים כל אחד חצי זהוב עולה כ"ב זהובים וחצי. ואלו חמשה בעלי בתי' אין נותנים רק ב' זהובים וחצי.

ולהחציה שגובין לפי הסכום נותנים אלו חמשה עשירים ג' חמישית דהיינו חמשה עשר זהובים והנותרים מ"ה בעלי בתים נותנים ב' חמישית דהיינו עשרה זהובים נמצא

כשתצטרף מה שנותנים העשירים בין הכל הרי אינו אלא י"ז זהובים וחצי וכשתצטרף מה שנותנים הקהל הנותרים יחד הרי הוא ל"ב זהובים וחצי הרי יש לקהל מ"ה בעלי בתים רוב מנין הנפשות וגם רוב בנין ר"ל רוב הממון.
לכך הסכמת הקהל שהסכימו כולם על השמש הזה לא נתבטלה כיון שבהסכמה הזאת יש רוב בנין ורוב מנין. הנלע"ד כתבתי: והנה האיש המיוחד הזה היה אחד ממנהיגי המדינה והיה נראה לו פסק זה כדבר חדש לפי שהרבנים אשר היו לפנים לא ירדו לחלק בכך והציע דבריו ביועד לפני מנהיגי המדינה ורצה להסתייע מהם וישרו דברי בעיניהם והשיבו לו לאמר כי זהו דין אמת ומה שהרבנים הראשונים לא ירדו לחלק בכך אולי הניחו לי מקום להתגדר בו: אנכי הקט"ן ג"ם ד"ך ור"ל נקרא מנחם מענדל:

שאלה ב'

נשאלתי מקהל שמנהגם מעול' לעשות כל הסכמת הקהל בקבלות הרב והחזן והשמש על פי הסכמת כל פורעי המס.
וכן ברירת ראשי וטובי הקהל וגבאים ודיינים ושמשים. על פי האנשים בוררים העולים מתוך הגורל מכל פורעי המס.
ועתה רוצים מקצת נכבדי העיר לעשות מנהג חדש שכל ענייניצרכי צבור לא יהיה מהיום והלאה על ידי כל פורעי המס קטן וגדול שם הוא כאשר היה עד עתה אלא על ידי אותן שיש להן מעלה שנותנים מס הרבה. או שיש להם מעלה בתורה.
ורוצים לקבוע שיעור כמה יהא ערכו בנתינות מס עד שיהא אחד מן המנוים אל הסכמת הקהל ולבא אל הגורל לברירת ההתמניות או שיהא לכל הפחות מוסמך לחבר אף שיהיה מן הפחות שבמס. ולאפוקי אותן שאינן בני תורה וגם נותנים מס מעט לא יהיו מן המנויים ונותנים טעם לדבריהם מחמת שרוב צרכי הקהל הם עסקי הוצאות ממון ואיך יתכן שדעת העני תהא שקולה כדעת העשיר גם איך יתכן שדעת של ע"ה תהא שקולה כדעת החבר אם אין לו מעלה בעושר ועוד נותנים אמתלא לדבריהם מחמת שכל קהלות הגדולות והחשובות נוהגים כן ולמה יהיו המה פחותים מהם.
והעניים המון עם צועקים למה יהא נגרע זכותם אחרי שהם מפורעי המס ונותנים חלקם אף על פי שהעשירים נותנים יותר מכל מקום קשה עליהם המעט שנותנים יותר מן הרב שנותנים העשירים ועוד שמנהג אבותיהם בידיהם מימי עולם ושנים קדמוניות ומנהג עוקר אפילו הלכה והיאך יהיו רשאים לשנות המנהג.

יורנו מורנו הדין עם מי: תשובה יראה דלאו שפיר דמי למיעבד כך לדחות העניים הנותנים מעט. וראיה לזה הא דאיתא במתני' סוף מנחות נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח.

ובעולת עוף אשה ריח ניחוח וכולי לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט וכו'. הרי מבואר בהדיא דמועט של עני שקול כנגד מרובה של עשיר: ולא זו אלא אף זו ששקולה יותר מדכתיב במנחה ונפש כי תקרי' קרבן מנחה וגומ' אמרו רז"ל לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה מי דרכו להתנדב מנחה.

עני.

אמר הקב"ה מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו הובא ברש"י בפירוש החומש פרשת ויקרא והיינו משום שעני צריך לטרוח בנפשו להשיג מה שיביא למנחה לכך כתיב נפש. וכדכתיב נמי בשכר שכיר כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו מה שאין כן עשיר מביא מן המוכן בידו בלי טורח: ולכך תני במתניתין אחד המרבה ואחד הממעיט וכולי.

ולא הוה ליה למיתני אלא לומר לך הממעיט הוא כמרבה ובלבד וכולי. אלא משום דיש פנים לכאן ולכאן יש פנים לומר דנדבת העשיר יותר רצויה מפני שהיא מרובה.

ויש פנים לומר דנדבת העני יותר רצויה אף על פי שהוא מועט מפני שקשה עליו יותר משל עשיר. לכך אמר אחד המרבה ואחד הממעיט וכולי.

ששניהם שקולים כלומר אין נדבת העשיר רצויה יותר מחמת הריבוי כדס"ר ואין נדבת העני יותר רצויה מחמת טרחו כדס"ד אלא אחד זה ואחד זה שקולים הם ובלבד וכולי: לכך טענת העניים טענה מעליתא היא שקשה עליהם המעט שנותנים כמרובה שנותנים העשירים וכדאיתא נמי פרק ה' דברכות דף ל"א במאמר דרבי חנינא הכל בידי שמים וכולי משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן.

קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול: ואף על פי שהרא"ש בתשובותיו כלל ז סימן ג' כתב וז"ל כל דבר שגובין לפי הממון הולכין אחר רוב הממון. ולא יתכן שרוב הנפשות שנותנים מיעוט המס יגזרו חרם על העשירים כפי דעתם.

עכ"ל.

הובא בהג"ה ש"ע מטור ח"מ בסימן קס"ג הא כבר פירש יפה הרב בסמ"ע התם שלא כתב הרא"ש כך אלא דאין העניים הרוב יכולים לגזור על העשירים שלא מדעתם אבל לא שהעשירים יהיו נחשבים כרוב לגזור על רוב הקהל וכולי. הרי כתב בהדיא שאין העשירים יכולים לגזור על רוב הקהל העניי' כמו שאין רוב העניים יכולים לגזור על העשירים המועטים.

יעויין שם והיינו משום ששקולין הן הנך תרי רובא רוב הנפשות ורוב הממון. ולכך הוקבע המנהג ברוב הקהילות ממדינה זו שלא מיקרי רוב בקבלות הרב וחזן ושמש אם לא שיהא בהסכמה אחת מרוב בנין ומרוב מנין והיינו רוב מנין הם רוב נפשות.
ורוב בנין הם רוב ממון. מפני שהנך תרי רוב שקולים הם.
ליזל בתר רוב הנפשות הא עשירים הם כנגדם שהם רוב הממון. ליזל בתר העשירים שהם רוב הממון.
הא העניים הם כנגדם שהם רוב הנפשות. לכך צריך תרווייהו רוב הממון.
ורוב הנפשות. ומנהג זה מנהג כשר הוא בנוי על יסוד ועיקר תשובת הרא"ש ז"ל כמו שכתבתי בתשובת בסימן א'.
אבל מה שרוצים הנכבדים לדחות העניים שהם רוב לגמרי מן ההסכמה. הא ודאי לאו שפיר דמי דהמעט שנותנים העניים שקול לכל אחד ואחד כרוב שנותן העשיר וכמו שבארנו למעלה: ומה שרוצים לדחות אותם מפני שהם אינן בני תורה הא נמי לאו שפיר דמי וראיה מהא דאיתא בחגיגה פרק ג' דף כ"ב מאן תנא דחייש לאיבה ר' יוסי הוא דתניא וכו'.
אמר רב פפא כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מעם הארץ. כמאן כר' יוסי וטעמא דרבי יוסי כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו.
הרי מבואר שאפילו עדות מקבלין מעם הארץ מפני חשש איבה כשיראו שמרחיקין אותם יבנו במה לעצמם. ומכל שכן בנ"ד אם ירחיקו את עם הארץ כל כך שלא לצרף אותם כלל אל הסכמת הקהל.
ודאי שיהיה להם איבה ויבנו במה לעצמם ויהיו פורשים מן הצבור ומתוך כך ירבו מחלוקות בישראל ח"ו. לכן ודאי לאו שפיר דמי למיעבד כך: **(הגה לבן המחבר מגמרא פ"ק דיבמות יש להוכיח איפכא דאיתא התם פלוגתא ב"ש וב"ה אי עשו ב"ש כדבריהם נגד ב"ה דסבר רבי יוחנן דעשו.
וכן שמואל וקאמר התם מ"ד לא עשו דב"ה רובא ומ"ד עשו כי אזלי' בתר רובא היכי דכי הדדי נינהו הוי ב"ש מחדדי טפי ע"כ הרי בפירוש ולא אמרה תורה אחרי רבים אלא כאשר המה שוים החולקים אז הוא מעלת הרוב מכרעת אבל כשיש הבדל בין שני הכתות אפשר שאיש א' יעלה לאלף לפ"ז יש להעשירים מעלה יתירה והכי מייתי נמי ראיה זו מהרר"ש מדינה בסימן ל"ז אבל ל"ק מידי דפסק א"א מ"ו ז"ל בתשובה א' ע"פ תשובת הרא"ש דצריך רוב מנין ובנין ולא מהני רוב העניים נגד מעוט העשירים וכן לא מהני בנין העשירים נגד רוב העניי' כי מעלה זו ומעלה זו המה שוים ובגמרא שם נמי

משמע הכי ומ"ד עשו וכו' דמעלת מחדדי טפי שוה למעל' רוב שאינם מחדדי כל כך ולכך עשו ב"ש כדבריהם.
ונדון זה מיירי שלא היו רוצים להצטרף העניים או ע"ה כלל להרוב:)** ומה שרוצים להביא ראיה מן שאר קהילות גדולות שנוהגין כן הא לאו מילתא הוא אין מביאין ראיה ממקום למקום נהרא ונהרא פשטיה. ואולי באותן קהילות הוקבע המנהג כך על פי הסכמת כל פורעי המס שנתרצו בכך מפני דרכי השלום אבל קהל שרוצים לחדש להם מנהג לפי דעתם לאו שפיר דמי.
דאם כן אין לדבר סוף היום יאמרו כך והיום כך ויתרבה ח"ו מחלוק' בישראל . **(הגה לבן המחבר ומה שאמר אבל קהל וכו' פי' דוקא קהל אבל ע"פ רוב מכל פורעי' מס פשיטא דיכולין לשנות וכך מבואר בתשובת הרא"ש)** והדרך היותר ישר הוא בעניינים כאלו לעשות הכל על פי חכם מורה צדק אשר יתווך השלום בין הקהל ויעשה תיקון הגון ברצון כולם וכל העם על מקומו יבא בשלום:**(בדוכתי טובא ובתשובת ר"ש כהן צ"ה וק"ט יבש"ע י"ד סי' רכ"ח ואפי' בהסכמת החרם וע"ש:)** שאלה ג' אשה שיש לה שטר כתובה מבואר מתוכה שתקח לכל מלבושיה השייכים לגופה יתר על סך כתובתה: ועתה שמת בעלה נמצא בעזבונו עשרה אמות מין משי מה שאנו קורין דמש"ק שקנה מתחלה כדי לעשות לאשתו מלבוש וזה ידוע הוא בעדים.
וקודם שנעשה המלבוש מת הבעל אם יש לאשה זכות בזה ליטול כמו שאר מלבושים או לא. ולי נראה דאין לה זכות בזה משום דהזמנה לאו מילתא הוא.
אע"פ דבש"ע מטור ח"מ סימן צ"ז פסק דבעל חוב אין לו בכסות אשה אע"פ שעדיין לא לבשה אותן היינו היכא דכבר עשאן לשמה אבל בכה"ג שעדיין לא נעשה המלבוש לא דדילמא היה נמלך למכרו. ועוד נראה דזכות שיש לה בשטר כתובה ליקח מלבושיה היינו דוקא אותן המלבושים שהיו לה אז כשכתב לה הכתובה אבל לא אלו שנעשה לה אחרי כן דאינו יכול להקנות לה דבר שלא בא לעולם עכ"ל השואל: תשובה יראה דזכתה האשה באלו עשרה אמות דמש"ק שקנה לה בעלה למלבוש כיון שכתב לה בעלה בשטר כתובתה שתקח כל מלבושיה השייכים לגופה וזה קנה אדעתא דהכי שיהא לה למלבוש לגופה זכתה בו מיד אע"ג דעדיין לא נעשה המלבוש דלא תלה בשיהא נעשה לשמה אלא כשקנה לשמה זכתה מיד כיון שידוע' הוא שקנה לשמה כדמוכח מסוגיא דפרק הגוזל קמא דף ק"ב דמייתי התם מתניתן דערכין אחד המקדיש נכסיו ואחד המעריך את עצמו אין לו בכסות אשתו ולא בכסות בניו ולא בצבע שצבע לשמן ולא בסנדלין חדשים שלקחן לשמן וכו' פירוש אין לגזבר ההקדש בכסות אשתו וכולי.

מבואר התם לא מיבעיא לפי מאי דסלקא דעתך מעיקר' למימר דהמוכר הסנדלים או הצבע שצבען לשמן שליחותה דידה קא עביד פשיטא דקנתה האשה מעיקרא מיד המוכר שעשה שליחותה ולא היה לבעל שום זכות בזה שהאשה קנתה מיד המוכר אלא אפילו למאי דמסיק התם אלא אמר רבי אבא כל המקדיש נכסיו נעשה כמי שהקנה להן כסות אשתו ובניו מעיקרא כלומר דלא אמרינן דהמוכר והצובע שליחותה דידה קא עביד שתהא האשה קונה מעיקרא מיד המוכר ולא היה לבעל שום זכות בגווה אלא הבעל קנה מיד המוכר והוא הקנה אחר כך לאשתו ולכך אין להקדש כלום בכסות אשתו ובניו וכולי.

הרי מכל מקום קנתה האשה מעיקרא דהיינו הבעל קנה מיד המוכר והוא הקנה לאשתו ולכך אין להקדש כלום בכסות אשתו וכן במנעלים חדשים שקנה לשמה וכן נמי לבעל חוב אין לו כלום בכסות ובמנעלים שקנה לשמה ולפי זה לא תלי מידי אם נעשה לשמה אלא כשקנה אותו לשמה כמו מנעלי' חדשים שלא נעשה דבר בהם לשמה אלא שקנה לשמה דיו הוא הדין נמי שאר מילי.

ודאי אלו היה הבעל קונה מתחלה לעצמו או לסחורה ואחר כך אמר לעשות לאשתו מלבוש אז לא קנתה האשה אלא אם נעשה בו שינוי כגון שצבע לשמה וכיוצא בזה. אבל אם מתחילה קנה לשם אשתו קנתה האשה מיד דהיינו הבעל קנה מיד המוכר והוא הקנה לאשתו.

ואין צריך יותר. **(הגהה לבן המחבר ובהגה א"ש פ' הגוזל סימן י"ח כתב להדי' וז"ל וכאן נ"ל שאין אדם יכול למכור בגדי אשתו שקנה לה ואפי' לא באו לידה עדיין וכו': נשאלתי בדין זה בב"ח אי קנה לאשתו לצור' בגד חול ומחוסר, תיקון ותפירה עדיין שמא לא הקנה לאשה דבמקדיש ומעריך לא אמרינן אלא היכא דקנה לה מלבוש גמור כגון סנדלין או בגד שנגמר ע"י דצביעה אבל אי קנה עור או דמש"ק שמחוסר תפירה דמשמ' מל' המשנה ופוסקים דגובה ב"ח.

ולענ"ד מוכח ממתניתין אפי' קנה לשמה בלי תיקון ותפירה זכתה האשה. דהתנא תנא במתניתין שלשה בבות א' שנקנה ונעשה לשמה ב' שנקנה שלא לשמה ונעשה לשמה ג' שנעשה שלא לשמה ונקנה לשמה ע"ש:)** וכלל ענין זה מבואר הוא בבעל התרומות שער א' הביאו הרב ב"י בטור ח"מ סימן צ"ז סוף סעיף מ"ה בד"ה.

וכתב הרמב"ן הא דאין לב"ח מכסות אשתו וכולי שכתב וז"נ כך כתב בס' התרומו' בשער א' שהשיב לו הרמב"ן והבי' ראיה מהגוזל קמא וכילי ולמאי דמוקי רבי אבא כל המקדיש נכסיו נעשה כמי שהקנה להם כסות אשתו ובניו מעיקרא והבעל זכה בהם מיד המוכר

והוא הקנה אותם לאשתו ובניו וכיון דהילכתא כרבי יוחנן וכו' וסוגיא דשמעתת' דרבי אבא לתרוציה לדברי יוחנן איתמר שמעינן מינה דבעל זוכה מיד המוכר והם זוכים מידו: עכ"ל: וכיון דהקדש ובעל חוב אין נוטלין מה שקנה לשם אשתו משום שמיד שקנה לשמה קנתה האשה דהיינו הבעל קנה מיד המוכר והוא הקנה לאשתו.

הוא הדין נמי אם מת הבעל נוטלת את זה כמו שאר מלבושים שכבר נעשו לשמה דלא תליא מידי שתהא עשייה לשמה אלא כשקנה לשמה דיו. וכיון שכתב לה בכתובתה שתטול כל מלבושיה נוטלת אלו עשרה אמות דמש"ק אף על פי דלא נעשה עדיין המלבוש כיון שקנה לשמה: ומה שכתבת האיך יכול בעלה להקנות לה דבר שלא בא לעולם הא לאו מילתא הוא דהאמת הוא דכל אשה היה ראוי שתקח כל מלבושיה שעשה לה הבעל דכיון שעשה לה הבעל קנתה וראוי היה שתקח אותם אלא שאמרו רז"ל אומדן דעת הוא דכי אקני לה אדעתא למיקם קמיה אדעתא למישקל ולמיפק לא אקני ולכך אינה נוטלת.

אבל הך איתתא שכתב לה בכתובה כך שתקח כל המלבושים יתר על סך כתובתה הרי גלה דעתו דאקני לה אפילו מישקל ולמיפק לכך נוטלת אותם. ולא שתהא נוטלת המלבושים מכח שקנתה אותן בשטר כתובתה שהקנ' לה בעלה המלבושים אלא היא קנתה המלבושים אפילו בלא כתב לה בכתובה על ידי שקנה אותן לשמה או עשאן לשמה ואין לך קנייה עדיפא מזו אלא שאם לא היה כותב לה בכתובה שתטלם אחר מותו לא היתה נוטלת אותן משום דאומדן דעת הוא אדעתא למישקל ולמיפק לא אקני לה ואהני לה מה שכתב לה כך בכתובתה לבטל האומדנא.

אבל עיקר קנייה שקנתה האשה המלבושים הוא במה שקנה לה הבעל המלבושים וזכתה בהם ולכך אין חילוק בין אותן מלבושים שהיו לה כבר כשכתב לה כך בכתובתה ובין שעשאן לה אחר כך. נוטלת כולן.

וזה ברור הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה ד'

ראובן ושמעון שהחליפו את בתיהם זה עם זה ולא נעשה שטר ביניהם רק מיד כתבו בפנקס הקהל הבתים כל אחד על שם בעליו והעילוי שהיה צריך ליתן אחד לחבירו נתן מיד והחזיק כל אחד בשלו זה דר בשל זה וזה בשל זה ולא נשאר ביניהם כלום. וכחצי שנה אחרי כן יצא שטר חוב בקנין ועדים ושיעבוד נכסים על ראובן בכפליים מה ששוים

שני הבתים ובא הבעל חוב בכח שטרו לגבות הבית שהוא עתה ביד ראובן הלוה שלו כיון שהוא בני חורין.
וגם הבית שביד שמעון שהשיג מן ראובן בחליפיןמפני ששעבודו קודם. ושמעון טוען שאין לו זכות רק בבית זה שהיה תחלה של ראובן הלוה כיון שהוא קודם אבל לא בבית זה שהוא עתה ביד ראובן כיון שהיה שלו תחילה הרי יוחזר לו מפני אחריותו: תשובה יראה שהדין עם הבעל חוב שיכול לגבות אותו בית שביד ראובן הלוה שלו כיון שהוא בני חורין וגם אותו הבית שביד שמעון שהשיג מן ראובן בחליפין כיון ששעבודו קודם ומה שטוען שמעון שאחריותו על אותו בית לאו טענה הוא כיון שלא כתב לו אחריות בפירוש.
ואף על גב דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא ואפילו לא נכתב הוי כאלו נכתב היינו דוקא באחד שלקח מחבירו משום דלא שדי אינש זוזי בכדי. אבל בכה"ג שהחליפו זה עם זה דהוו שניהם כלקוחות זה קונה מזה וזה קונה מזה לא אמרינן אחריות טעות סופר הוא אלא כיון דלא פירש אין להם אחריות זה על זה.
משום דאמרינן בההיא הנאה דאין זה מקבל אחריות על הבית שנתן לחבירו גמר ומקני ולא בעי שיהא חבירו מקבל אחריות על הבית שנתן לו חבירו: והכי כתב בהדיא הרשב"ם בפרק בית כור דף ק"ז אהא דאיתמר אחין שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן רב אמר בטלה מחלוקת. ושמואל אמר ויתר.
ורב אסי אמר נוטל רביע בקרקע ורביע במעות. רב אמר בטלה מחלוקת קסבר האחין שחלקו יורשין הן.
ושמואל אמר ויתר קסבר האחין שחלקו לקוחות הן. וכלוקח שלא באחריות דמי.
רב אסי מספקא ליה אי יורשים הוו אי לקוחות הוו הילכך נוטל רביע בקרקע ורביע במעות וכולי ופירש רשב"ם בטלה מחלוקת אותה חלוק' בטלה וחוזרין וחולקין בשוה הנשאר וכולי. ויתר הפסיד ואינו חוזר על אחיו כלל וכולי: קסבר האחין שחלקו כלקוחות דמי דאין ברירה ונמצא שכל אחד נטל חלק אחיו וכאלו החליפין זה בחלקו של זה דמי והיינו לקוחות וכיון דלקוחות נינהו הא ודאי כלוקח שלא באחריות דמי כאלו אמרו זה לזה איני מקבל אחריות חלקך עלי דמסתמא לא מקבלי אף על גב דגבי מוכר קרקע לחבירו קיימא לן אחריות טעות סופר הוא אם לא פירש בשטר המכירה הני מילי היכא דזבין קרקע מחבירו דלא שדי אינש זוזי בכדי אבל גבי ירושת אחין דכל אחד נוטל חלקו בההיא הנאה דאיהי לא מקבל אחריות על של חבירו גמר ומקני ליה לחבירו חלקו לגמרי שלא יקבל חבירו אחריותו עליו ולא תשתעבד לו שדהו כי

היכי דדידיה לא משעבדא לחבירו עכ"ל: הרי כתב הרשב"ם בהדיא באחים היורשי' כיון דתרווייהו לוקחין נינהו זה מזה לא אמרינן אחריות טעות סופר הוא הוא הדין נמי בשנים שהחליפו זה עם זה את בתיהם כיון דתרווייהו לוקחין הם זה מזה אין להם אחריות זה על זה בסתמא.

דשנים שהחליפו קרקעותיהם זה עם זה מיקרי לקוחות כמו היורשים דמיקרי לקוחות שהרי כך כתב הרשב"ם שזהו הטעם עצמו דשמואל דסבירא ליה דאחים שחלקו הוו כלקוחות משום דהוו כאלו החליפו זה עם זה והיינו לקוחות וכולי עכ"ל. הרי אחים יורשים ושנים שהחליפו כי הדדי נינהו דהוו כלקוחות וכלקוחות שלא באחריות: ואף על גב דמסיק התם בבית כור והלכה בטלה מחלוקת והיינו דלא כשמואל וכן פסקו כל הפוסקים.

והרא"ש התם כתב הטעם משום דמשווינן להו כלקוחות באחריות שאם יטרפו ממנו שיחזור ויחלוק הרי מבואר שאפילו בשנים שלוקחים זה מזה הוו באחריות: מכל מקום יראה לומר דדוקא לגבי אחים יורשי' הוא דמסי' התם דהוו כלקוחות באחריות משום דלא מסתבר למימר שיהא בן אחד פורע חוב אביהם ובן שני לא יפרע כלום.

אבל בשנים שהחליפו קאי הך סברא דאין להם אחריות זה על זה אפי' למאי דמסיק דהלכתא בטלה מחלוקת דלא כשמואל משום דטעמא דמסתבר הוא דבההיא הנאה דלא מקבל הוא אחריותו של חבירו לא בעי שיהא חבירו מקבל אחריות שלו כמו שכתב הרשב"ם אליבא דשמואל ביורשים קאי למסקנא בשנים שהחליפו אפי' למאי דקיימא לן דבטלה מחלוקת.

דאף על גב דהך סברא לא קאי ביורשים אליבא דמסקנא. מכל מקום בשנים דעלמא שמחליפין זה עם זה קאי הך סברא דאין להם אחריות זה עם זה אפילו אליבא דמסקנא: וראיה לזה נראה לי דהכי דייקא הסוגיא דפרק קמא דבבא קמא דף י"ט.

אמר רב אסי כספים הרי הן כקרקע: ופריך למאי הילכתא וכולי אלא לשני אחים שחלקו ונטל אחד קרקע ואחד כספים ובא בעל חוב ונטל קרקע דאזיל האי ושקיל פלגא בכספים בהדיה ופריך פשיטא האי ברא והאי לאו ברא וכו' ואיכא למידק למה פריך פשיטא מכח הך סברא האי ברא והאי לאו ברא ולא פריך פשיטא מכח סברא דודאי כיון שחלקו חייב זה באחריות של זה על חלקו כיון דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא אלא ודאי דמכח אחריות לא אלימא ליה למיפרך משום דאף על גב דקיימא לן אחריות טעות סופר הוא היינו דוקא באחד שקנה מחבירו דלא שדי זוזי בכדי אבל בכה"ג בשנים שחלקו והיו שניהם כלוקחין זה מזה לא אמרינן אחריות טעות סופר הוא משום דניחא להו שלא

יהיה זה חייב באחריות של זה וכן להיפך לכך פריך מכח הך סברא האי ברא והאי לאו ברא דאלימא ליה למיפרך מכח סברא זאת דודאי כשאחים חולקים לא חלקו אדעתא דהכי שיהא אחד פורע חובת אביהם ושני לא יפרע דהאי ברא והאי לאו ברא בתמיה: הרי מבואר אף על גב דבאחים יורשים שחלקו קיימא לן דהוו כלקוחות באחריות מכל מקום בשנים שהחליפו זה עם זה לא הוו אלא כלקוחות שלא באחריות: וכן נראה מבואר ממשמעות הלשון דהרא"ש מפרק קמא דבבא קמא ומפרק בית כור דאף על גב דגבי יורשים סבירא ליה דהוו כלקוחות באחריות מכל מקום בשנים שהחליפו זה עם זה הוו כלקוחות שלא באחריות.

ומפרק קמא דב"ק דכתב התם הרא"ש שני אחים שחלקו אחד נטל קרקע ואחד נטל כספים ובא בעל חוב ונטל קרקע אזיל האי ושקיל פלגא בכספים בהדיה. פשיטא וכולי איכא דאמרי וכולי פסק רב אלפס ז"ל כלישנא קמא דשקיל פלגא בכספים וכולי.

אף על גב דבכל דוכתא הלכה כוותיה דשמואל בדיני דמטעם דאיהו סבר דיש ברירה לא אפסוק כוותיה דקיימא לן בדאורייתא אין ברירה אלא דסברא מוחלטת היא דיתמי כרעא דאבוהון אינון לפרוע חוב' אביהן בשוה בין נטלו שניהם קרקע בין נטל אחד קרקע ואחד כספים וכולי עכ"ל: הרי כתב בהדיא דלא פסקינן כרב מטעמיה דסבירא ליה דיש ברירה אלא קיימא לן דאין ברירה וממילא הוו אחין שחלקו כלקוחות דלא כרב אלא שמכל מקום סברא מוחלטת היא דיתמי כרעה דאבוהון אינון לפרוע חובות אביהן בשוה כרב ולא כשמואל דסבירא ליה שזה הפסיד הרי תלי הטעם משום דיתמי כרעא דאבוהון אינהו אלמא היכא דליכא הך סברא מוחלטת כגון בשנים שהחליפו זה עם זה לית להו אחריות אהדדי מטעם שכתב הרשב"ם דניחא להו לתרוייהו דלא ליהוי להו אחריות זה על זה.

וזה נכון מפרק בית כור שכתב וז"ל ומדאמר רבא אמר רב נחמן בתחלת האיש מקדש האחין לקוחות הן וקיימא לן דהלכתא כרב נחמן בדיני וכו' אלמא דלקוחות הן והא דפסקינן הכא דבטלה מחלוקת לא משום דסבירא ליה דיורשין הוו אלא משום דלהך מילתא כיורשים הוו דמשווינן להו כלקוחות באחריות שאם יטרפנו ממנו שיחזור ויחלוק ומצינו למימר שיסלקנו בדמים עכ"ל: הרי דקדק וכתב וז"ל דלהך מילתא כיורשים הוו דמשווינן להו כלקוחות באחריות וכו' עכ"ל.

הוצרך לומר כיורשים הוו כדי שיהי'דינם כלקוחות באחריות אבל אי הוה אמר סתם כלקוחות הוה משמע כלקוחות שלא באחריות כיון ששניהם לוקחין זה מזה וניחא להו בהכי דלא ליהוי אחריות זה על זה לכך אמר דכיורשים הוו למימרא דהוו כלקוחות

באחריות והיינו משום דיורשים מסתמא חלקו מתחילה שיהא זה פורע חוב אביהם כמו זה הרי מבואר דיש חילוק בין יורשים ובין שנים שהחליפו דאף על גב דיורשים הוו כלקוחות באחריות מכל מקום שנים שהחליפו הוו כלקוחות שלא באחריות: ואף על פי דבנ"ד נתן אחד לחבירו העילוי ששוה ביתו של חבירו יותר משלו ודילמא על אותן מעות איכא למימר דלא שדי אינש זוזי בכדי ואית להו אחריות.

מכל מקום כיון דניחא ליה במה שאינו מקבל אחריות הוא על של חבירו גמר ומקני לגמרי אפילו במעות שנתן שאין חבירו מקבל אחריות עליהן ועוד כיון דאין להם אחריות זה על זה הבתים אי הוי מסיק אדעתיה דחבירו יהיה לו חייב באחריות הממון מה שנתן לו בשביל העילוי הוי ליה לפרש אף על פי דבכל לוקח אחריו' טעו' סופר מכל מקום כיון דהשתא בהאי חליפין לית ליה אחריות הוי ליה לפרש.

אלא ודאי דניחא ליה בהא אף על פי שאין חבירו מקבל אחריות כלל לא על הבית ולא על הממון שנתן לו בשביל העילוי: **(הג"ה לבן המחבר ולעד"ן דאפילו החליפו באחריות גבי הבע"ח משניהם דמה איכפת לב"ח באחריו' שלהם דהא דני' הקרקע שביד ראובן לגבי הבע"ח ושמעון המחלי' באחריו' בלוה ולוה ואחר כך קנה דקי"ל דחולקים.

וה"נ קרקע זו שביד, ראובן נשתעבדו לב"ח ולשמעון מחמת אחריות קרקעו של ראובן שמכרו לו באחריות ואפשר דגבי לה ב"ח כול' דמוקד' הוא לשמעון דשמא מכר לו אחר שקנה:)** שאלה ה איש ואשתו שהיו שוכבים במטה אחת ולקחה האשה הילד אצלה והניקה אותו במטה והתחיל הילד לישן ונשמט הדד מפיו אז הרחיקה היא את עצמה מהילד והניחה אותו כך ישן במטה כי היתה יריאה אא תקח הילד להשכיבו אל העריבה יקוץ משנתו וסבורה היתה להמתין עד שיתחזק הילד בשינה אז תקחנו מהמטה ותשכיב אותו אל העריבה וכחצי שעה אחרי כן מצאה הילד מושכב מת ואיננה יודעת מה היה לו אם מת מחמת הקרירות כי בחדש טבת היה.

או נחנק תחת הכר העליון שהיו מתכסים בו או מסיבה אחרת והרי האשה צועקת ומיללת על נפשה ועל נפש הילד עכ"ל השואל: תשובה לכאורה היה נראה שגם בעלה שהיה שוכב במטה הוא בספק שמא הוא היה הגורם שהרי מושך הכר העליון אילך ואילך ועל ידי כן נחנק הילד. ולא זו שיש לחוש שנחנק על ידי משיכת הכר העליון אלא אף זו דאיכא למיחש נמי שמא דוחקו בגופו ונחנק אף על גב דהילד היה שוכב בצד אשתו ולא בצדו מכל מקום איכא למיחש שמא בשינה נתהפכו הוא והיא ונחנק הילד על ידו.

דכה"ג מצינו בנדה פרק האשה דף ס' ע"ב בשלש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות אפילו היכא דנמצא תחת החיצונ' כולן טמאות אפילו הפנימים משום דחיישינן שמא נתהפכו הכי נמי בנ"ד באיש ואשה שהיו שוכבים במטה אחת חיישינן שמא נתהפכו אף על גב דמשמע לכאורה מהתם איפכא דקתני התם בסיפא שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם תחת האמצעית כולן טמאות וכו' ופריך בגמרא מאי שנא רישא דלא מפליג ומאי שנא סיפא דמפליג אמר רבי אמי במשולבות פירש רש"י רישא איירי במשולבות תכופות ודבוקות יחד וכו' הרי משמע דוקא היכא דהם משולבות כולן טמאות אבל היכי דאינן משולבות אם נמצאו תחת החיצונה לא נטמאו אלא שתים חיצונות אבל לא הפנימית והיינו משום דלא חיישינן לנתהפכו איברא כך הוא דלא חיישינן התם לנתהפכו אם אינן משולבות אבל מכל מקום יש להוכיח מהתם דבנ"ד חיישינן לנתהפכו אפילו באינן משולבות מהא דכתב הרשב"א בת"ה הארוך בית ז שער ד' דף ק"ה ע"ב הביאו הרב ב"י בי"ד סימן ק"ך וז"ל כתב הרשב"א בת"ה הארוך אהא דאם נמצא בסדין שבמטה כולן טמאות מפני שהוא עשוי להתהפך אבל לגופן אין חוששין שמא תתהפכנה מתוך שינה להיות משולבות והעיקר לזה משום שכתמים דרבנן וכו' עכ"ל.

הרי כתב בהדיא דווקא התם גבי כתמים דמדרבנן הם לא חיישינן לנתהפכו גופן. אבל במידי דאורייתא חיישינן ונדון דידן דאורייתא הוא וחמיר טובא ודאי דחיישינן שמא נתהפכו גופן ואם כן הבעל הוא בספק שמא הוא חנקו.

כך היה נראה לכאורה: אמנם על פי האמת אין הבעל חייב כלל דכיון שהיה ישן כשלקחה האשה הילד למטה ולא ידע הוא שלקחה הילד למטה מיקרי אנוס גמור ופטור לגמרי: אף על גב דאדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד וכו' כדאית' במתניתן פרק כיצד הרגל דף כ"ו אדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד בין ער ובין ישן היינו דוקא שישנו שניהם כאחד אבל לא כשזה ישן וזה בא ושכב בצדו.

כדאיתא בירושלמי הביאו הטור ח"מ סימן תכ"א בשם תשובת אביו הרא"ש ז"ל וז"ל היה ישן ובא חבירו ושכב אצלו הראשון פטור בנזקי שני עכ"ל. וכן כתבו התוספות סוף פרק האומנין דף פ"ב בד"ה וסבר רבי מאיר וכו' ע"ש וכדמסיק הטור התם מילתא בטעמא וכתב אע"ג דבנזיקין חייב אפילו באונס דאדם מועד לעולם היינו דוקא באונס דלא הוי אונס גמור כגון שישנו שניהם כאחד ונתהפך אחד על חבירו והזיקו מפני דהוי קרוב לפשיעה דהוי ליה לאסוקי אדעתיה מתחילה שמא יתהפך עליו ויזיקו אבל באונס גמור כגון שהיה הוא ישן תחלה ובא חבירו ושכב בצדו והזיק ראשון לשני פטור הוא

לגמרי כיון דאונס גמור הוא דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה: הרי מבואר דמטעם זה הוא פטור מנזק חבירו הוא הדין נמי דפטור כשהמית את חבירו.
וקל וחומר הוא כיון דאונס גמור פטור גבי נזק מכל שכן שפטור מגלות היכא דהמית בענין זה מהא דאמר רבה סוף פרק כיצד הרגל דף כ"ו ע"ב אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה לענין נזיקין חייב וכולי לענין גלות פטור וכולי. ופירש רש"י לענין נזיקין חייב דהא אפקינן שוגג כמזיד ואונס כרצון.
וענין גלות פטור דגבי גלות כתיב מכה נפש בשגגה ולא מיקרי שגגה אלא היכא דהוי ליה ידיעה מעיקרא וזה לא הכיר בה מעולם עכ"ל: הרי מבואר בהדיא דלגבי גלות היכא דלא הוה ליה ידיעה מעיקרא פטור לגמרי. ולענין נזיקין חייב בכה"ג.
הרי מצינו דחמיר לענין נזיקין מלענין גלות: וכיון דבכה"ג שהיה הוא ישן תחלה ואחר כך בא זה ושכב בצידו והזיקו הראשון לשני פטור הוא אפילו מנזקו אף על גב דבנזיקין שוגג כמזיד ואונס כרצון אפילו הכי הוא פטור משום דהוה אונס גמור מכל שכן שפטור הוא מגלות דלגבי גלות לא מיחייב אלא היכ' דהוי לי' ידיעה מעיקר' לכך אין לבעל משפט מות כלל לילד הזה **(הגה לבן המחבר ולא דמי למעשה דוד בענין נוב עיר הכהנים דאפילו גורם לא הוי והיה נענש כדאיתא בפרק חלק וראיה זו מייתי הרבב בעל מ"ב)** אבל אשתו שהיא לקחה הילד מתוך העריב' לתוך המטה והניחה אותו במטה לישן הוה לה לאסוקי אדעתה שמא תתהפך היא עליו נקראת מועדת.
דעל זה שנו**(בתשובה סי' כ"ו לפ"ז יהא הבעל גם בעונש מ"מ בנ"ד כיון שהילד נמצא מת אצל ולא אצלו חשישא רחוקה היא)** במתניתין בכיצד הרגל אדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד בין ער ובין ישן וכולי וצריכה כפרה. וכבר כתב מהר"י ז"ל בתשובותיו סימן מ"ה בשם הגאונים אשה שמצאה אצלה ולד מת דיש להחמיר דהוה שוגג קרוב למזיד.
וראויה היתה האשה הזאת להחמיר עליה רק שהיא ילדה ורכה בשנים הקלתי עליה במקצת וסדרתי לה סדר נכון את אשר תעשה לתקן את אשר עותה על פי מה שמצאתי בספרים וכפי אשר ראיתי מרבותי. ואם כן תעשה וסר עונה וחטאתה תכופר:

שאלה ו

עובדא הוה בא' ששלח לחבירו ממקו' למקו' בשליחות וקבע לו שכירו' ונתן לו מיד מקצת הדמים והלך השליח לדרכו ועב' על הקורו' שהיו מונחי' מעל המים ששם רגילי' לילך הולכי רגל והוחלק שם על הקורות ונפל למים ונטבע ומת ונשאו ונתנו לפני

התלמידים אם צריך המשלח כפרה כיון שבשליחותו נטבע: וזה אשר הגדתי להם דבר זה כבר היה לקדמים ונשאל על זה מהרי"ו בתשובת סימן קכ"ה ופסק שצריך כפרה וכתב וז"ל מה שכתבת איך שבשליחותך נהרג רבי עזרא הי"ד גרסינן בפרק חלק דף צ"ה אמר ליה הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמן בידך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים על ידך נהרגו דואג ואחיתופל על ידך נהרגו שאול ושלשת בניו רצונך כלה זרעך או תמסור ביד אויביך וכולי אלמא אף על גב דדוד המלך עליו השלום לא פשע במידי רק שעל ידו באו לידי תקלה אפילו הכי נענש כל שכן הכא שבשליחותך בא אליו הרעה הזאת דאיכא למיחש לעונש יסורין וטוב שתקבל עליך יסורין כגון תענית מ' יום ואם יש לו בנים קטנים תן להם כפי נדבת ידך ותנצל מצוקה וצרה ואמרינן במסכת שבת פרק השואל כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה עכ"ל: וכן מצאתי נמי בספר באר שבע שכתב על מאמר זה בפרק חלק וז"ל מכאן פסקתי על מעשה שהיה יהודי אחד ששלח את חבירו בשליחות בשכירות חוץ לעיר ובלכתו נהרג השליח שראוי ונכון הוא שהמשלח יקבל עליו תשובה מאחר שעל ידו נהרג עכ"ל ואולי הרב המחבר באר שבע לא ראה ולא ידע שכבר קדמהו מהרי"ו בתשובותיו סימן קכ"ה ומהרש"ל בתשובותיו סימן צ"ו ומהר"ם לובלין בתשובותיו סימן מ"ד הביאו תשובת מהרי"ו הנ"ל: ועל פי זה הייתי נמנע מלשלוח שליח יהודי בשעת חירום וכן מחיתי על ידי אחרים אלא שלא בידי היה למחות ועשו כן פעמים הרבה בעל כרחי שלא מדעתי: אמנם יש לי גמגום על פסק זה ולולי כי אין משיבין את האריות אחר מותם היה נראה לי לומר דכשהוא שליח בשכר אין המשלח צריך כפרה כלל דכיון דהכתוב אומר לא תעשוק שכיר וגומר ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו ופירש רש"י אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות עלה בכבש ונתלה באילן והוא על פי הברייתא דפרק המקבל דף ק"ב דתניא ואליו הוא נושא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא על שכרו וכולי ופירש רש"י כל עצמו הוא מוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסיכן בעצמו ליפול ולתלות באילן כשעלה עליו למסק זתים ולגדור תמרים ומסר נפשו עליו למיתה שמא יפול מן הכבש או מן האילן עכ"ל משמע דדבר מצוי הוא ושכיח הוא שפועל מת מחמ' מלאכתו ומתחלת כשנשכר למלאכה אסיק אדעתיה לשמא יפול וימות ולכן הזהירה התורה לתת שכר שכיר בזמנו כיון שהוא נושא את נפשו על השכר וא"כ למה יתחייב הבה"ב הכי השוכר את הפועל ואלו הי' הוא הגור' ראוי לכל ישר' שלא לשכור פועל ישר' כיון דמצוי הוא שיגרום מיתה לחבירו ובפ' א' דאבות תנן ויהיו עניים בני ביתך ופירש הר"מ והר"ב

שצריך שיהיו שמשים בביתו עניים ולא עבדים והיאך ילמדו חכמינו ז"ל מוסר לאדם במה שיהיה לו לתקלה ח"ו דליכא למימר דלא מיירי אלא במלאכות שעושים בבית שאין בה סכנת נפש דהא לאפוקי מעבדים קאתי שלא יהיו שמשיו עבדים אלא עניים משמע דדומיא דעבדים קאמר מה עבדים עושים כל מלאכה אפילו לעלות בכבש ולתלות באילן דומיא דהכי אמר שיהא שמשיו עניים אלא ודאי כיון שהפועל יודע שיש לו סכנה בדבר ואפילו הכי הוא נשכר תו אין השוכר הפועל מיקרי גורם כלל: ומהאי טעמא נמי פסק הרמב"ן בתשובתיו סימן ב' והובא בב"י ובש"ע בח"מ סוף סימן קפ"ח שאם הגיע היזק בממון השליח מחמת שליחתו פטור המשלח אלא שבסוף סימן קט"ו מייתי דעת יש מי שאומר שאם נתפס אחד בדרך מחמת שליחות שולחיו שצריך המשלח לפדותו היינו דווקא כשהוא שלוחו בחנם דאז הוי כשאול לו אבל לא כשהוא בשכר יעויין שם: לכך נראה דאין זה צריך כפרה כששלחו בשכר: והא דמהרי"ו מייתי ראיה ממאמר פרק חלק דאמר ליה הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרגו נוב עיר הכהנים וכולי נראה דלא דמי דהתם שאני מפני שדוד היה הגורם שהוא נתן המכשול לפני אחימלך ששאל ממנו לחם וחנית והוא נתן לו לפי תומו את אשר שאל ממנו על פי מה שהגיד לו בדבר המלך נחוץ ולא הרגיש אחימלך שיהיה לו סכנה בדבר.

ודוד היה לו לידע שאם יוודע הדבר למלך שיהיה לאחימלך סכנה בדבר הרי הכל היה מדוד וכמו כן דואג ושאול נכשלו על ידו גם כי המה חשבו שאחימלך נתן לו לחם וחנית במזיד מפני שחשבוהו שמורד במלכות הוא לכך ראוי לדוד להיות נענש על זה כי בענין זה נקרא הוא הגורם אבל בכל שאר מילי מה ששאול ודואג ואחיתופל הרעו לעשות לדוד ונענשו על ידו ודאי דלא מיקרי דוד הגורם ולא הוכיחו הקב"ה לדוד אלא על מעשה דנוב שזה נחשב לו לעון כיון שהוא היה הגורם והא דקחשיב התם באגדת חלק דואג ושאול ובניו היינו מה שנמשך להם מההוא מעשה דנוב ולא מה שעשו לו בענינים אחרים: והר. מהרי"ו בתשובה מייתי אגדת חלק ומזכיר נמי אחיתופל ובגמרא ליתא דאינו מזכיר אלא דואג ושאול ובניו אבל לא אחיתופל משום דאין כוונתו אלא להזכיר מעשה דנוב ושם לא עשה אחיתופל מאומה ואפשר דשיגרא דלישנא דתלמודה נקט הרב מהרי"ו דבכל המקומות מהתלמוד מזכיר דואג ואחיתופל בהדדי והיה נראה לו לפום חריפותיה ובקיאותיה שגם באגדה זו מזכיר אחיתופל וליתא דאינו מזכיר אלא דואג ואחיתופל לא הוי בימי שאול: ומהא גופיה אית ליה למידק דלא היה ראוי לעונש על שנכשלו אחרים על ידו אלא דוקא במעשה דנוב מפני שהוא היה הגורם אבל בעלמא לא דאי לא

תימא הכי אלא אפילו בעלמא נמי קאי למה לא הזכיר נמי באגדה זו אחיתופל כמו בכל המקומות שמזכיר דואג ואחיתופל בהדדי.
אלא ודאי דאין כוונתו אלא על מעשה דנוב והנמשך ממעשה ההוא אבל מה שנענשו על ידו אחיתופל ואחרים שהרעו לו ולא היה הוא הגורם ודאי דאינו ראוי להיות נענש על זה. דאטו אם אדם יעשה רעה לצדיק והקב"ה יהא נפרע ממנו יהא הצדיק נענש ע"ז אתמהא וצדיק מאי קעביד והכי פריך בפ' השואל דף ק"ן אהא דאמר כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה מנא לן וכולי.
אי מהכא שבעת קלון מכבוד זה נבוכדנצר וכולי צדקיה צדיקא מאי הוי ליה למיעבד וכולי. הרי סתמא דתלמודא סבירא ליה דלא מסתברלמימר שהצדיק יהא נענש על זה אם אין הוא הגורם ולכך פריך בפשיטות צדקיה מאי הוה ליה למיעבד אלא ודאי הא דאמר הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך וכולי והזכיר לו נוב עיר הכהנים ודואג ושאול וכולי אינו אלא דוקא מעשה דנוב מפני שהוא היה הגורם כדפירשתי אבל בעלמא לא.
וכן נמי הא דמייתי מהרי"ו ראיה מפרק שואל דאמר התם כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה. אין ענינו לכאן דהתם מסיק דילפינן מן ענוש לצדיק לא טוב והיינו דוקא צדיק המעניש את חבירו דאיהו קעביד אבל אם הצדיק לא עביד מידי אלא בני אדם עומדין עליו והקב"ה נפרע מהם ודאי דאין הצדיק ראוי להיו' נענש על זה: **(הגה לבן המחבר מה שנראה לא"מ מ"ו ז"ל דוקא כגון דוד בנוב ושאול ובניו וכו' דהוי הוא הגורם אבל מה שנענשו על ידו אחיתופל ואחרים שהרעו לו והוא לא היה הגורם אינו ראוי להיות נענש וסברות וראיי' מה שמבי' מוכחת ונכונים בטעמ' המה אבל צריך ליישב הא דאיתא פ' לא יחפור אמר אביי אנא ענישתא דהוי אמר להם לרבנן עד דגרמיתו גרמי כי אביי זילו אכלי בשרא שמינ' בי רבא רבא אמר אנא ענישתי' דכי הוי אזיל לבי טבח' למשקל אומצ' וכולי דאנא עדיפא מיניה וכו' וכתבו התוס' דכל אחד היה מתאונן שמא ע"י נענש דאמרינן בפ' שואל כל שחבירו וכולי והרי הוא בעצמו גרם לו בדבורו וציער אותם וביזה אותם אם כן גם אחיתופל דמי להו שציער ויש ליישב בדוחק שאביי ורבא היו מענשים ומקללים אותו בפי' דהוי ליה לש"ס לפרש אנא לטיתיה כמו ברב יוסף וע"ש:)** ועוד ראיה לזה מהא דפרק קמא דגיטין דף ז' שלח מר עוקבא לרבי אלעזר בני אדם העומדין עלי ובידי למוסרן למלכות ומסיק התם דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם לך חללים חללי' וכו' השכם והערב עליהם לבהמ"ד והן כלין מאליהן ואי איתא דמי שחבירו נענש על ידו אפילו כשאין הוא הגורם יהא הוא נענש על זה היאך

שלח לו דום לה' וגו' השכם והערב וכולי כיון שגם הוא עצמו יהא נענש על זה אלא ודאי דבכה"ג שאין הצדיק עצמו מעניש אותו ואין הוא הגורם למעשים שעושים לו אלו שעומדין עליו הקב"ה נפרע מהם ודאי דאינו נענש על זה: והוא הדין נמי בנדון זה באחד ששכר פועל שפועל מכניס את עצמו מדעתו לסכנת נפש בשביל שכרו ודאי שאין בעל בית השוכרו מיקרי גורם אם יארע תקלה לפועל מתוך המלאכה ואין זה מיקרי חבירו נענש על ידו דמיירי מיניה בפרק שואל דהתם מיירי שהצדיק מעניש אותו ואין ענין ההוא לכאן לכך נראה שאין לזה השולחו שום פשיעה במיתת השליח בדרך ואין צריך כפרה כן נראה לע"ד להלכה אבל למעשה אחרי שהקדושים אשר בארץ המה מהרי"ו בתשובתיו סי' קכ"ה ואחריו נגררו המרש"ל ומהר"ם לובלין שהביאו דבריו וגם המחבר באר שבע כולם כתבו שצריך כפרה קצת אין אני כדאי לחלוק עליהם וצריך כפרה כמו שכתבו המה שיתענה מ' יום ואם יש לו בנים קטנים יתן להם מה בתורת צדקה וינצל מצרה וצוקה:

שאלה ז

באחד שנתחייב בדין לחבירו שבועה כדי ליפטר ממנה שהיה תובע אותו ולא רצה לישבע והפכה על שכנגדו שישבע ויטול ונשבע זה שכנגדו ונטל המנה שהיה תובעו ואחר כך תופש זה שהפך השבועה שלא בעדים משל זה שנשבע כנגד אותו מנה שנטל ממנו בשבועה וטוען שתופש אותו מפני שלא נשבע לו באמת וזה טוען כבר יצאתי ידי חובתי שנשבעתי כמו שהפך עלי ויצאתי זכאי יורינו מורינו הדין עם מי: תשובה יראה דאין זה יכול לתפשו וצריך להחזיר לשכנגדו מה שתפש אף על גב דכתבו הפוסקים וכן הטור בח"מ בסוף סימן פ"ז סעיף מ"ה אף על פי שנשבע הנתבע ונפטר על פי בית דין אם תפש התובע אחר כך משלו בלא עדים וטוען שתופש אותו על אותו תביעה שנשבע לו עליה שלא נשבע לו באמת הדין עם התופש ונאמן במגו שלא תפש משלו כלום ונשבע היסת ונפטר וכולי עכ"ל היינו דוקא היכא שזה התופש באחרונה לא היה יכול לישבע מתחילה על טענתו מפני שהוא היה התובע ולא היה יכול לישבע וליטול והנתבע היה נשבע ונפטר התם הוא דאמרינן שאם תפשו אחרי כן שלא בעדים שיכול לישבע על טענתו אם יודע שחבירו לא נשבע לו באמת אבל היכא שזה התופש באחרונה היה יכול מתחלה לישבע לפטור או ליטול ולא רצה לישבע אלא הפכה על שכנגדו הוי כאילו אמר אני מאמניך אם תשבע ותו לא מצי לתפשו אחר כך לישבע על טענתו כיון שכבר היה יכול לזכות בשבועה ולא רצה והאמין לחבירו אם ישבע לא מהניא ליה תפישתו אחר

כך: ויש להביא ראיה לזה מהא דאיתא פרק יש נוחלין סוף דף קכ"ז שלח ליה רב אבא לרב יוסף בר חמא האומר לחבירו עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה רצונך תשבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו פירש רשב"ם כיון דעל פיו נשבע ובצוואתו צריך לתת לו העבד דכיון דהטיל עליו שבועה הא הימניה בשבועה וכמאן דאודי ליה שהוא עבדו של זה הנשבע דמי וכולי הרי כתב כיון דעל פיו נשבעה ובצוואתו והטיל עליו שבועה הא הימניה בשבועה וכמאן דאודי ליה וכולי וא"כ בנ"ד נמי כיון שהיה יכול הנתבע לישבע וליפטר ולא רצה והפכה על התובע ואמר לו השבע וטול הוה ממש בכה"ג והא הימניה בשבועה וכמאן דאודי ליה דמי לכך לא מצי אחר כך לתפוש אותו כיון שכבר הימניה בזה שהטיל עליו השבועה:

(הגה לבן המחבר מגירסת רש"י בגמרא שם נמי יש להביא ראיה דרש"י גרס נשבעו בלא וי"ו דר"ל נשבע בע"כ דהנתבע אינו יכול לחזור דחשיב כגמר הדין והרא"ש והטור הסכימו לזה והכי איתא בטו' סימן קכ"ב ומהרש"ל פסק כן בקיצור פסקי דינים שלו בתשובתיו לפ"ז מכ"ש אם נשבע כבר שאינו רשאי לתופשו ולשבע נגדו:) וכן יש נמי להביא ראיה וזה מנימוקי יוסף הביאו הרב ב"י בטור ח"מ סימן כ"ב במחודשי' סעיף ז' אהא שהיה אחד חייב שבועה מודה מקצת והפכו על חבירו וקפץ ונשבע שלא בבית דין וכולי מסיק התם בב"י אליבא דהרי"ף שחוזר ונשבע בנקיטת חפץ ונוטל וכתב וז"ל ואם תאמר כיון שצריך לחזור ולישבע אכתי לא הוי גמר דין ויכול לחזור וי"ל דלאו מתורת גמר דין אתינו עליה אלא משום דהימנה בשבועתיה וכן כתב בנימוקי יוסף דאם אמר ליה שלא בפני ב"ד השבע וטול אחר שנשבע יכול לחזור בו דהוי ליה כאלו אמר לו אני מאמין לך שהדין עמך אם תשבע וכיון שהאמינו שוב אינו חוזר וכולי עכ"ל הרי כתב כיון שאמר השבע וטול הוי כאלו אמר לו אני מאמין לך שהדין עמך אם תשבע ואם כן בנ"ד שהיה יכול הנתבע לישבע וליפטר ולא רצה והפכה על התובע ואמר לו השבע וטול הוי כאילו אמר לו אני מאמין לך אם תשבע לכך לא מצי אחר כך לתפוש אותו כיון שכבר האמינו: ואף על גב דהרא"ש בתשובתיו כלל ח' סימן ה' כתב דין זה גופיה של התופש אחר שנשבע לו הנתבע ומסיים בטעמו וכתב וז"ל וכי היכי דאם הביא עדים מוציא ממנו הכי נמי אם בא לידו ממון ממנו יכול לתפוס בשביל ממון שנשבע עליו דכיון דלא קנאה בשבועתו עדיין חייב לו וכולי עכ"ל.

הרי דמה תפיסתו אחר שנשבע לבאו עדים אחר שנשבע ואלו באו עדים והכחישוהו אחר שנשבע כשהפכה עליו היה מוציא ממנו אע"פ שלא נשבע אלא על ידי הפך ה"נ נימא אי תפיס כך דהרי תפיסתו מהני כאלו באו עדים לפי טעמו של הרא"ש ז"ל הא

ליתא דאע"פ שהאמת כן הוא שאלו באו עדים אחר שנשבע כשהפכה עליו והכחישוהו הי' מוציא ממנו אפ"ה תפיסתו לא מהני משום דאנו מדמינן כאלו אמר אני מאמין לך אם תשבע אבל לא כאלו אמר אני מאמין לך כנגד עדים אלא כאלו נתן לו נאמנות סתם דלגביה דידיה הוא נאמן ולא לגבי עדים לכך אלו באו עדים והכחישוהו היה מוציא ממנו אע"פ ששבועתו היה על ידי היפך.

אבל אי לא באו עדים אלא שתפס לא מהני דכיון שלא נשבע אלא על ידי הפך שהפך הנתבע עליו כאלו אמר לו אני מאמין לך נגדי אם תשבע ולא דמי לסתם לנשבע ונפטר שיכול התובע לתופסו אח"כ משום דהתם לא האמין לו מעולם על שבועתו ובעל כרחו היה נשבע ואלו היה יכול התובע לישבע וליטול ברצון היה נשבע ולא היה מאמין לשכנגדו בשבועתו לכך יכול לתופשו אח"כ.

אבל בנ"ד שמתחלה היה הוא יכול לישבע וליפטר ולא רצה לישבע אלא הפכה על שכנגדו הוה כאלו א"ל אני מאמין לך אם תשבע ותו לא מצי לאתפשיה. והכי הייתי דן והסכימו על כל יושבי מדין כי טעמא דמסתבר הוא:

שאלה ח

כענין וכהלכה משיב ושואל.

לבו כלב אריאל. וידיו אמונה לאל.

האלוף המרומם תלמידי הותיק כמהרר עזריאל הלוי יצ"ו: על אשר שאלתני בדין בשר שנמלח כבר והודח ואחר כך נמלח עם בשר שהוא עדיין בשיעור מליחה ופולט דמו מה דינו וגלית דעתך שהיה נראה לך להחמיר על פי מה שכתב הרב בספר תורת חטאת כלל ו' סוף סימן ה' וז"ל מיהו נראה לי דהיינו דוקא אם לא הודח הבשר וכולי אבל אם הודח לאח' מליחתו לא אמרינן דיחזור וימלחנו וכולי דמאחר שנמלח פעם אחת והודח נסתמו נקבי הפליטה ושוב לא יפתח בשביל הציר שבו וכולי עכ"ל הרי כתב בהדיא דלאחר שהודח תו לא מהני אחר כך מליחה שכבר נסתמו נקבי הפליטה אלא שראית מורה אחד שהורה להקל ונסתפקת בדבר: תשובה יראה דהמקיל בזה לא הפסיד דזה שכתב הרב בתורת חטאת כלל ו' דלאחר שהודח נסתמו נקבי הפליטה לא נמצא בשום פוסק והוא כתב כן מסברא דנפשיה מה שנראה לו לפי דעתו אבל לא הלכה למעשה ונראה ממנו שהוא בעצמו חזר מסברא זו שהרי כתב בהג"ה ש"ע מטור י"ד סימן ע' סעיף ו' וז"ל ומכל מקום לצורך הפסד גדול יש להתיר גם בזה כל זמן פליטת צירו דהיינו תוך י"ב שעות ע"י שיחזור וידיחנו ויחזור וימלחנו וכן אם נפל לציר וכולי עכ"ל הרי כתב בהדיא

שידחנו ויחזור וימלחנו ולא חשש שעל ידי הדחה יסתמו נקבי הפליטה אלמא דלא רצה להחמיר בדיעבד בהפסד מרובה מטעם סברא זו מפני שלא מצא בשום פוסק סברא זו שעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה: ואף על גב דלכאורה משמע מדברי הר"ן בשם הר"ר יונה וב"י הביאו והתם בסימן ע' בד"ה כתב הרשב"א אסור למלוח וכולי שמחלק בין הודח ללא הודח והיינו משום שלאחר הדחה נסתמו נקבי הפליטה שכתב וז"ל ולפי זה יש ליזהר שלא להניח בשר תפל אצל בשר מליח בעוד מלחו עליו אף על פי שדעתו למלוח התפל לאחר מיכן לפי שהתפל כיון שאינו טרוד לפלוט בולע הדם שפולט המלח והוי ליה דם הנבלע הבא ממקום אחר שאינו נפלט ע"י המלח לגמרי.

אבל הר"ר יונה התיר ואמר דלא דמי לדגים וכולי ומכל מקום אפילו לפי סברא זו כל שנמלח ויצא מידי דמו והודח אין מניחין אותו אצל בשר אחר בעוד שמלחו עליו ופולט דם לפי שזה בולע דם פליטת האחר ושוב אין לו תקנה במליחה. וכן יש ליזהר שלא להניח בשר שנמלח ופלט כל דם וציר שבו בין שמלחו עליו בין שאין מלחו עליו אצל בשר מליח שלא יצא מידי כל דמו דכיון שכבר פלט כל דם וציר שבו שוב אין טרוד לפלוט ובולע.

וכן יש ליזהר שלא למלוח בשר בתחל' עם בשר שנמלח כבר וכו' עכ"ל: הרי מדכתב רבינו יונה בבבא קמייתא כל שנמלח ויוצא מידי דמו והודח אין מניחין אותו אצל בשר אחר וכו' הרי נקט והודח. ובבבא תנינא כתב וכן יש ליזהר שלא להניח בשר שנמלח ופלט כל דם וציר שבו וכולי ולא נקט בבבא תנינא והודח.

אלא נקט שכבר פלט כל דם וצירו משמע בבבא קמייתא הוי האיסור משום שכבר הודח אף על פי שעדיין הוא בתוך פליטת צירו. ובבבא תנינא הוי האיסור משום שכבר פלט כל צירו ואע"פ שלא הודח וא"כ משמע דהאיסור בשכבר הודח היינו הוא משום דנסתמו נקבי הפליטה כך נראה לכאורה: אמנם כדדייקינן שפיר נראה ברור דלא מטעם זה נקיט והודח ולית ליה הך סברא דנסתמו נקבי הפליטה דאי הוי הטעם משום דלאחר שהודח נסתמו נקבי הפליטה לא הוי ליה לסתום ולומר דשוב אין לו תקנה במליחה בלא טעמא למלתא אלא הוי ליה לפרש הטעם משום דעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה ותו דבבבא תנינא נקט לשון וכן שכתב וז"ל וכן יש ליזהר שלא להניח בשר שנמלח ופלט דם וציר שבו וכולי משמע מלשון וכן דנקט דהך בבא תנינא קילא מקמייתא ודרך לא זו אף זו קתני והוא ליתא שהרי דין זה דנקט בבבא תנינא בבשר שכבר נמלח ופלט כל דמו וצירו פשוט טפי לאיסור מהך דקתני בבבא קיימתא בבשר שעדיין לא פלט צירו אלא שהודח ואם כן מאי האי דקתני וכן בבבא תנינא: לכך נראה דלא סבירא ליה הך

סברא כלל שלאחר הדחה יסתמו נקבי הפליטה ולא משום כן נקט והודח ויהיה דברי הר"ר יונה מבוארים ברווחה.

והמשך דבריו כך הוא תחלה נקט שיש להתיר בשר תפל להניח אצל בשר מליח בעוד מלחו עליו על ידי שאחר כך כשימלחנו ויפליט דם של גופה יפליט גם דם הבלוע ממקום אחר דלא דמי לדגים וכולי וכתב על זה אחר כך אפילו לפי סברא זו כל שנמלח ויצא מידי דמו והודח אין מניחין אצל בשר אחר בעוד שמלחו עליו.

ונקט והודח משום דאי לא הודח לא היה בולע כלל ושרי דאף על גב דכבר פלט דמו מכל מקום כיון שעדיין לא פלט כל צירו הרי הוא טרוד לפלוט ציר ואיידי דטרוד לפלוט ציר לא בלע דם ממקום אחר. אבל לאחר שהודח דודאי בולע ממקום אחר כיון דאינו פולט דתפל הוא אלא שרוצ' להניח אצל בשר שהוא עדיין במלחו על דעת שימלחנו אחר כך.

וסלקא דעתך אמינא שיהא דינו כמו בשר תפל דלעיל דמותר להניחו אצל בשר שהוא במולחו על דעת שימלחנו אחר כך ויפלוט דם דידיה יפלוט נמי דם הבלוע ממקום אחר הוא הדין נמי האי בשר שנמלח והודח כיון שעדיין לא פלט כל ציר יהא מותר להניחו אצל בשר שהוא במולחו על דעת שימלחנו אחר כך ויפלוט ציר דידיה ויפלוט נמי דם הבלוע קמשמע לן דאסור משום דמליחה לא מהני לדם הבלוע כיון שכבר פלט כל דמו אף על גב דעדיין לא פלט כל צירו דגבי פליטת דם דוקא הוא דאמרינן איידי דיפלוט דם דידיה יפלוט נמי דם הבלוע ממקום אחר אבל בשכבר פלט כל דמו אף על פי דעדיין לא פלט כל צירו לא אמרינן דמליחא מהניא ליה על ידי הדחה להפליט דם הבלוע בתוכו ממקום אחר ולא מטעם שנסתמו נקביהפליטה דסתימת נקבי הפליטה על ידי הדחה מאן דכר שמיה.

אלא משום דאף על גב דיש כח במלח להפליט הציר שבתוכו. מכל מקום לא אמרינן איידי דיפלוט ציר יפלוט נמי דם הבלוע במקום אחר כיון דליכא דם בתוך הבשר שיהא המלח מפליטו לא מצי נמי למיפלט דם הבלוע ממקום אחר דפליטת ציר לא מהני למיפלט דם הבלוע בתוכו ממקום אחר.

כך סבירא ליה להר"ר יונה. אבל אי לא הודח לא היה נאסר כלל משום דאז היה טרוד לפלוט הציר.

ואיידי דטרוד לפלוט אמרינן אפילו בציר איידי דטרוד לפלוט ציר אינו בולע דם ממקום אחר. וזה נכון: ואחר כך כתב בבא תנינא דקילא מקמייתא וז"ל ואפי' הכי יש ליזהר שלא להניח בשר שנמלח ופלט כל דם וצירו אצל בשר מליח שלא יצא מידי דמו דסלקא

דעתך אמינא כיון דהוא עדיין במולחו ואינו תפל אינו בולע מן בשר אחר קמשמע לן דכיון שכבר פלט כל דמו וצירו שוב אינו טרוד לפלוט ובולע מבשר אחר אף על גב דעדיין לא הודח כיון שכבר פלט דמו וכל צירו אבל אי הוה עדיין בתוך פליטת צירו אף על פי שלא הודח לא היה נאסור משום דאמרינן איידי דטרוד לפלוט ציר אינו בולע דם מבשר אחר.

כמו שפירשתי בבבא קמייתא. ואחר כך נקט בבא תליתאי דקילי מתרתי קמייתא וז"ל ואפילו הכי יש ליזהר שלא למלוח בשר בתחילה וכולי עם בשר שנמלח כבר אף על פי שאותו בשר פולט ציר.

עדיין כל שיש לחוש שיגמור פליטת ציר הראשון קודם פליטת דם האחרון וכולי. ואם כן שפיר מתיישב הכל וגם לשון וכן דנקט: הרי בארנו שמה שכתב הר"ן בשם הר"ר יונה בשר שנמלח והודח שהניחו עם בשר שהוא במולחו לא מהניא ליה מליחה אחר כך ואסור.

לאו משום דנסתמו נקבי הפליטה אחר הדחה. אלא משום כיון דתו ליכא דמו בתוכו לא מהניא ליה מליחה אחר כך למיפלט דם הבלוע.

אף על פי דעדיין ציר בתוכו ועל ידי מליחה פולטת ציר דכל מקו' פליטת ציר אינו מועלת למיפלט דם הבלוע בו ממקום אחר: ומדברי הטור י"ד סימן ע' הן מה שכתב הוא גופיה הן מה שכתב בשם הרשב"א נמי אין במשמע כלל שיהא סברא לומר שעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה דלא כמו שפירש הרב מ"ו בב"ח סעיף ט' דברי הרשב"א דטעמו שאוסר בשר שנמלח והודח ונמלח אח"כ עם בשר אחר שהוא במלחו משום דעל הדחה נסתמו נקבי הפליטה ואינו יוצא עוד על ידי מליחה דהא ליתא כמו שיתבאר אלא טעמו כטעם הר"ר יונה שהביאו הר"ן וכדפירשתי דכיון דליכא דם בתוכו אלא ציר לא מהני מליחה דפליטת ציר אינו מועיל לפליטת דם הבלוע בו: כי הנה מה שכתב הטור בסוף סימן ע' וז"ל כתב עוד הרשב"א אסור ליתן בשר שלא נמלח כלל עם בשר שנמלח קודם פליטתו וכו'.

ובספר התרומות וכו' ויש מתירים וכולי ולא נהירא עכ"ל. הכל הוא מדברי הרשב"א. ועיין בב"י הביאו בד"ה כתב עוד הרשב"א וכולי שכתב וז"ל וכתב עוד שם ויש מגדולי המורים שהורו שחוזר הוא להכשרו וכולי וזה נכון. וגדולה מזו אמרו מקצת רבותינו שאפילו מלחו בשר שנמלח והודח ובלע דם חתיכה זו שמלחו עליו חוזר הוא ומלחו וכשר דכבולעו כך פולטו וכמו שפולט על ידי מלח דם של עצמו פולט נמי דם שבלע ממקום אחר.

ואין דבר זה נכון בעיני וראיתי סתירת דבר זה ממה שאסרו דגים שמלחן עם עופות ואילו היה להם היתר במליחה לא אמרו אסורים ולא היו שותקים מללמד עליהם את ההיתר עכ"ל: הרי מבואר מה שהביא הטור מדברי הרשב"א ויש מתירים גם בזה זהו דעת מקצת רבותינו שהביא הרשב"א שגדולה מזו אמרו וכולי ומה שכתב הטור אח"כ ולא נהירא הוא דברי הרשב"א עצמו שכתב ואין דבר זה נכון בעיני וכו': וביאור הדברים כך הוא תחילה כתב שספר התרומות מתיר בשר שלא נמלח עדיין כלל שהניחו אצל בשר שהוא במלחו ע"י שיחזור וימלחנו שעל ידי שיפלוט דם דידיה יפלוט נמי דם שבלע.

וזהו ודאי נכון ואחר כך כתב ואפילו לפי זה בשר שנמלח כבר ופלט כל דמו שמלחו עם בשר אחר אסור וכו' ומיירי שפלט דמו ולא צירו והודח כמו שכתב הרשב"א כך בהדיא וסלקא דעתך אמינא דיהא דין זה דומה לדין דלעיל מיניה בסמוך דכיון דהודח הרי הוא כבשר תפל דשרי על ידי מליחה שימלחנו אחר כך הוא הדין נמי בבשר זה שנמלח והודח קמשמע לן דאסור והיינו דכיון שכבר פלט דמו אף על גב דעדיין לא פלט צירו שוב אינו חוזר ופלט דם שבלע דדוקא אם עדיין דמו בתוכו ופלטו על ידי מליחה אז מהני דפולט נמי דם הבלוע והיינו כבשר תפל שעדיין דמו בתוכו.

אבל כאן דליכא דם בתוכו שכבר פלטו במליחה ראשונה ולית ביה רק צירו תו לא מהני מליחה למיפלט הדם דאע"ג דיש כח במלח למיפלט ציר לא מהני למיפלט דם הבלוע ממקום אחר והיינו ממש כמו שכתב הר"ר יונה ואפילו לפי זה וכולי שהביא הר"ן והביאו ב"י וכדפירשתי לעיל. וממילא נשמע והוא פשוט דאם לא הודח לא היה נאסר כלל משום דאז היה טרוד לפלוט ציר ואיידי דטרוד לפלוט ציר לא בלע דם וזה מבואר התם בת"ה הארוך בהדיא.

ולא הוצרך הטור לכתוב בהדיא דמיירי כאן בנמלח והודח משום דהוא נלמד מענינו שהרי כתב וז"ל ואפילו לפי זה בשר שנמלח כבר וכולי. וקאי אלעיל בסמוך שכתב דין בשר תפל דמותר על ידי מליחה שימלחנו אחר כך וסלקא דעתך אמינא דהוא הדין נמי דין זה בשר שנמלח קמשמע לן ואם כן ודאי דצריך לומר דמיירי כאן בהודח שיהא דומיא דלעיל שהוא בשר תפל.

ועוד אי מיירי בלא הודח לא הוי נאסר כלל משום דאיידי דטרוד לפלוט ציר לא בלע דם: ואחר כך כתב ויש מתירים גם בזה ע"י מליחה. דאף על גב דליכא דם עצמו בתוכה שכבר פלטו אפילו הכי מהניא מליחה לפלוט דם הבלוע בתוכה והוא הדין נמי אפי' וכולי דהיינו אפילו לאחר פליט' כל דמו וכל צירו סביר' ליה דשרי על ידי מליחה כי זהו דעת מקצת רבותינו שגדולה מזו אמרו וכולי.

שהביא תורת הבית ומסיימים בטעמם דכשם שפולט דם עצמו על ידי מליחה כך פולט דם בלוע. פירוש לדבריהם אף על פי שעתה פלט כל דמו אפילו הכי מהניא מליחה דכשם שפולט דם עצמו על ידי מליחה כך פולט דם בלוע אף על פי שאין בתוכו דם כלל משל עצמו.

ועל זה כתב ולא נהירא מטעם שהקשה בת"ה מדגים ועופות שנמלחו יחד אלו היה להם היתר במליחה לא היו שותקים מללמד עליהם את ההיתר אלא כיון שכבר פלט דמו תו לא מהניא ליה מליחה כלל: אבל אין לפרש הא דכתב הטור ויש מתירים גם בזה קאי דוקא כשעדיין לא פלט כל צירו דעל ידי דיפלוט ציר יפלוט נמי דם שבלע ממקום אחר. אבל היכא דפלט כל צירו לא דאם כן לא הוו מקשה הרשב"א מידי מדגים ועופות שנמלחו דאסורים דהתם שאני דלא מהני מליחה משום דלית להו לדגים גופייהו לא דם ולא ציר למיפלט לכך לא מהניא להו מליחה למיפלט דם שבלעו ממקום אחר. אבל כאן דעדיין בתוכו ציר דלמא מהניא מליחה למיפלט דם הבלוע דכיון דיפלוט ציר יפלוט נמי דם הבלוע.

אלא על כרחך דסבירא ליה אפילו אי פלטו כל דמן וצירן אפילו הכי מהניא להו מליחה לכך מקשה שפיר מדגים ועופות שנמלחו וכולי: ואין להקשות מנא ליה להרשב"א באמת לפרש דברי מקצת רבותינו שגדולה מזו אמרו היינו אפילו אחר שפלטו דמם וצירם דמהני מליחה ומקשי עליהו מדגים ועופות שנמלחו יחדשאסורים דלמא באמת לא מיירי אלא בעדיין הוא תוך פליטת צירו ולא קשיא עלייהו מעופות ודגים דשאני הכא כיון שעדיין הציר בתוך הבשר והמלח יפליט הציר יפליט נמי דם הבלוע בתוכו אבל כשאין בתוכו לא דם ולא ציר מודו אינהו דלא מהני מליחה.

הא לא קשיא דאם כן למה מסיימין בטעמם דכשם שפולט דם עצמו על ידי מליחה כך פולט דם בלוע הא עיקר טעמא דידהו לא הוה אלא משום דהציר עדיין בתוכו ואיידי דיפלוט ציר יפלוט נמי דם הבלוע. והאיך קאמר דכשם שפולט דם עצמו וכולי הא דם עצמו אינו בתוכו וכך הוה ליה למימר דכשם שפולט ציר פולט נמי דם הבלוע.

אלא על כרחך דסבירא ליה דאף על פי שאין בתוכו לא ציר ולא דם כלל מהני מליחה ולכך מסיימי בטעמם דכשם שמליחה פולט דם עצמו כך פולט דם הבלוע אפילו במקום שאין דם עצמו בתוכו והוא הדין נמי אפילו במקום שאין ציר בתוכו לכך מקשה שפי' מדגים ועופו' וכולי: הרי נתבאר הכל כהוגן.

ונתבאר שאין במשמעות הפוסקי' לומר שטעם האוסרין הוא משום שעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה דאין סברא לומר כן והא דאסור לאחר הדחה כשנמלח עם בשר

אחר לא משום שנסתמו נקבי הפליטה אלא דכיון שכבר פלט דמו ואין בתוכו רק ציר לחוד תו אין מועיל מליחה להפליט דם הבלוע דפליטת ציר לא מהני לפליטת דם אבל אי לא הודח לא הוי נאסר כלל דאיירי דטרוד לפלוט ציר לא בלע דם וזה מבואר בדברי הר"ן בשם הר"ר יונה שהביאו ב"י בסימן ע' ובת"ה הארוך בית ג' שער ג' דף ע' וע"א: אבל לאותן פוסקים דסבירא להו דכל שהוא פולט ציר פולט נמי דם הבלוע בתוכו דכשם שפולט ציר פולט נמי דם הבלוע בתוכו הביאם הרב בהג"ה ש"ע סימן ע' בשם הג"ה ש"ד אין לחלק בין הודח ללא הודח דלית עיקר להך סברא דעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה.

רק הרב בת"ח כתב כך מה שנראה לו. ובש"ע לא כתב מידי מזה: ודברי הטור מוכיחים כן דלא משמע ליה הך סברא שיהא האיסור לאחר שהודח משום שנסתמו נקבי הפליטה אלא משום דכיון שכבר פלט כל דמו תו לא מהניא ליה מליחה אחר כך אף על גב דעדיין לא פלט צירו דפליטת צירו לא מהני לפלוט דם הבלוע ממקום אחד דאי הוה סביר' ליה להטור הא דכתב וז"ל ואפי' לפי זה בשר שנמלח כבר ופלט כל דמו שמלחו עם בשר אחר אסור וכולי היינו משום שהודח ונסתמו נקבי הפליט' הוי ליה להטור לפרש ולומר דמיירי בהודח כיון דעיקר האיסור הוא מטעם שהודח שנסתמו נקבי הפליטה אלא ודאי דלא סבירא ליה להטור הך סברא אלא סבירא ליה דעיקר איסורא הוא כיון שפלט כבר כל דמו תו לא מהני ליה מליחה אף על גב דעדיין לא פלט צירו דפליטת ציר לא מהניא לפלוט דם הבלוע ממקום אחר ולכך לא הוצרך למינקט בהדיא והודח אף על גב דבאמת מיירי בהודח דאי לא הודח לא היה נאסר כלל משום דהיה טרוד לפלוט ולא בלע כדפירשתי וכמו שכתב הרשב"א בהדיא דמיירי בהודח מכל מקום כיון דהוא נלמד מענינו דמיירי בהודח דקאי אלעיל כדפירשתי לא הוצרך למינקט בהדיא והודח כיון דעיקור איסור לאו משום הכי הוא אלא משום שכבר פלט כל דמו: לכך נראה כיון דלא מצינו בפוסקים הך סברא דעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה אלא בספר תורת חטאת שכתב הרב מה שנראה לו ובש"ע לא כתב מידי מזה.

אלא משמע בהפך כמו שכתב בהג"ה ש"ע סימן ט' שידיחנו ויחזור וימלחנו. וכמו שהוכחתי נמי מהטור כיון דלא נקט והודח בהדיא.

וגם איכא מאן דשרי בדיעבד אפילו אחר פליטת כל דמו וצירו אם נמלח עם בשר אחר שהוא במולחו על ידי שיחזור וימלחנו. אלא שהרב בהג"ה כתב שיש לאסור אפילו בדיעבד מכח המנהג אבל לא מדינא.

וזהו פשוט הוא דזה גרע מאילו נמלח והודח קודם פליטת צירו אפילו למאן דסבירא ליה הך סברא דעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליט לכך מאי דמקיל בזה ומורה להתיר בבשר שנמלח כשיעור מליחה והודח קודם פליטת צירו ואחר כך נמלח עם בשר שהוא במולחו ע"י שיחזור וימלחנו לא הפסיד אפי' שלא במקום הפסד מרובה דהך סברא שעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה לא קים לן שפיר הנראה לע"ד כתבתי: **(הג"ה לבן חמחבר גם בעל מ"ב כתב בסימן נ"ג בתשובותיו את"ח בדין זה ומכיא ראיה מדברי הרא"ש והטור בריש סימן ס"ט:)** והנה אחר שכתבתי כל זה כמו אחת עשרה שנים באו לידי חיבורים חדשים על הש"ע מטור י"ד ספר טורי זהב.

וספר שפתי כהן. וראיתי שהרגישו בכל זה ואזלי לשיטת הרב בתורת חטאת כלל ו' כאילו הוי דבר מוסכם מכל הפוסקים דעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה וכמו שהבין נמי מ"ו הרב בב"ח ולא ירדו לזה את אשר כתבתי שמה שנקט הר"ר יונה והודח.

וכן הרשב"א היינו דאם לא הודח אינו נאסר כלל. ולאחר שהודח סלקא דעתך אמינא דהוי כבשר תפל ויועיל לו מליחה אחר כך קמשמע לן דלא מהני אבל לא משום שנסתמו נקבי הפליטה.

ואת אשר כתבתי הוא נכון. ושפתי כהן רוצה לתרץ וליישב דברי הרב בהג"ה ש"ע סימן ע' שכתב שידחנו ויחזור וימלחנו דמשמע דלא נסתמו נקבי הפליטה ע"י הדחה ובתורת חטאת כלל ו' כתב דעל ידי הדחה נסתמו נקבי הפליטה.

שיש לחלק דבתורת חטאת מיירי בהדח' גמורה ובש"ע מיירי בהדחה מועטת ואין זה במשמע כלל ודוחק הוא. ואי אפשר לאומרו דאם כן הוי ליה להרב לכתוב בהג"ה גם דין זה שאחר הדחה גמורה אינו מועיל מליחה אלא ודאי דבתורת חטאת לא כתב אלא מה שנראה לו מדעתו ולא רצ' לסמוך על הוראה זו לכך לא הזכיר מידי בהג"ה, ש"ע וכל מעיין יראה כי כן הוא כאשר כתבתי:

שאלה ט

עובדא הוה בטבח שהיה מפשיט עור מפרה שחוטה ופגע במרה שהיתה בולטת מבין הצלעות לחוץ בין עור לבשר ולא הפשיט יותר ושאל אותי היאך יעשה והלכתי אל בית המטבחי' וצויתי שיהא הטבח מפשיט העור בנחת סביב המרה שלא יפגע עם הסכין במרה.

וכן עשה והפשיט העור כולה והמרה נשארה תחובה בין הצלעות ובולטת לחוץ. אחרי כן נטלו לחוץ הכרס ובני מעים והפרדתי אני בעצמי המרה בנחת.

מבין הצלעות על ידי שהיו חותכים בין הצלעות והיו מרחיבות הצלעות זו מזו ונמצאת המרה שלימה ונפחו אותה ועלתה בנפיח' ולא נמצא בה נקב כלל ונסתפקתי בדבר קצת כי הנה ראה זה דבר חדש הוא. בכן אחר מעט עיוני שעיינתי בדין זה הכשרתי את הפרה דלמאי ניחוש לה אי משום דכיון שהיתה דבוק' בין הצלעות ובולטת לחוץ בין עור לבשר הרי נסרכא לבין הצלעות ואנן סביר' לן כמאן דאמר אין סירכא בלא נקב הא לאו כלום הוא חדא דכבר הסכימו האחרונים דאין סירכא אלא בריאה אבל לא בשאר איברים שנקיבתן במשהו הובא בב"י בטור י"ד סימן מ"ו וכן פסק התם בש"ע: ועוד אפילו אי הוה סבירא לן כאותן מחמירין דסבירא להו דסירכא מטריף בכל איברים שנקיבתן במשהו כהוב' בתרומ' הדשן סימן קס"ג.

וכמו שפסק ים של שלמה פרק אלו טרפות סי' מ"ח. אפילו הכי אין להטריף בנדון דידן משום דהא בריאה אי נסרכה לדופן אם נמצא מכה בדופן סבירא לן דכשרה היאוינה צריכה בדיקה משום דתלינן במכה בדופן.

כהובא בב"י בטור י"ד סימן ל"ט וכן פסק התם בש"ע. ואם כן הוא הדין במרה נמי דינא הכי דמאי שנא וכאן איכא מכה בדופן שהרי הדופן נקובה היא בין הצלעות והמרה תחובה בין הצלעות ובולטת לחוץ ודאי דתלינן בדופן.

ומסתברא למימר שהבהמה היתה שוכבת על צדה במקום שהיה הנקב בין הצלעות ונרחקה המרה לבין הצלעות ומהלחלוחית שבה נסרכה ונדבקה שם. ונמצא לפי זה אין להטריף הפרה הזאת מצד ריעותא שבמרה דלגבי מרה לא הוי ריעותא כלל אי משום דדיינינן לה כנסרכה הא אין סירכא אלא בריאה ואפי' אם תמצא לומר דגם במרה פוסל סירכא מכל מקום כיון דניקב הדופן בין הצלעות תלינן בדופן.

ואי משום דכיון דניקבה הדופן בין הצלעות חיישינן שמא ניקב' על ידי קוץ והגיע עד חלל הגוף וניקב אחד מאיברים שנקיבתן במשהו ואין בדיקה לנקב במשהו. הא נמי לאו מילתא הוא חדא דכבר הסכימו הפוסקים שיש להקל בספק אם ניקב בקוץ או בחולי הביאו ב"י בי"ד סימן מ"ט וז"ל וכתב באהל מועד לא היה מכיר את הנקב אם היא מחמת קוץ אם הוא מחמת חולי יש מתירין מחמת ספק ספיקא ספק מחמת מכה וא"ת מחמת קוץ שמא לא ניקבה מאיברים הפנימים ויש מחמירים גם בזה אלא אם כן ניכר שאין הנקב מחמת קוץ.

עכ"ל.

וסברא ראשונה נראה עיקר עכ"ל וכן פסק התם ב"י בש"ע סימן מ"ט. וכן הרב בהג"ה ש"ע סימן נ"א שיש להקל בספק אם ניקב מחמת קוץ או מחמת חולי.

ועוד אפילו לאותן פוסקים שמחמירים בספק ניקב מחמת קוץ או מחמת חולי מודים בנדון דידן דיש להקל דכיון שהעור מבחוץ היא שלימה ולא ניקבה כלל רק הדופן ניקב מבפנים בין הצלעות ודאי דלא נעשה הנקב על ידי קוץ דאלו היה ניקב על ידי קוץ היה הנקב ניכר מבחוץ שגם העור הית' ראויה להיות נקובה והרי כאלו ניכר שלא נעשה על ידי קוץ והם כתבו בהדיא שאם ניכר הוא שלא נעשה על ידי קוץ יש להקל שהרי כתב באהל מועד וז"ל ויש מחמירים גם בזה אלא אם כן ניכר שאין הנקב מחמת קוץ עכ"ל.
ובנדון דידן ניכר הוא שלא נעש' על ידי קוץ דאלו נעשה על ידי קוץ ראוי היה שגם העור תהיה נקוב' ולפי שאינה נקובה ניכר שלא נעשה על ידי קוץ לכך נראה שהפרה הזאת היא כשרה. הנראה לע"ד כתבתי: ואחר שכתבתי פסק זה ממרה שנמצאת תחובה בין הצלעות כמו חמש שנים אחרי כן זכיתי לחבור שאלות ותשובות ספר משפטי שמואל ומצאתי בסימן ק"ל שנשאל על כיוצא בזה ממש.
והורה הוא לאיסור והייתי קצת מרעיד אמנם אחר שקריתי וראיתי את הטעמים שכתב הרב ההוא שבשבילם הורה לאיסור ראיתי כי יפה דנתי ויפה זכיתי ויפה הורתי. כי הנה בנה יסודו על אותן הפוסקי' שאין אנו נוהגין כמותן על פי הכרעת האחרונים הרב ב"י והרב בהג"ה ש"ע.
על כן אני עומד על עמדי ואין אני כחולק עליו ח"ו רק כמצרף ומזקק את דברי הפוסקים אשר אנחנו שותים מימיהם ונגררים אחריהם ובשביל כן אעתיק הנה כל דברי הרב ההוא באותו שאלה ותשובה ועיני כל יחזו מישרים כי הדברים הם ברורים כי ה' נתן לנו חוקים טובים ומשפטים ישרים והרי הוא לך העתקה מספר משפטי שמואל סימן ק"ל מענין זה וז"ל: ולענין השאלה השנייה שהיא במרה שמצאת חוץ לדופן בין עור לבשר והיתה המרה בחוץ דבוקה וסרוכה לשם אי אפשר לנתקה ולהכניס בפנים ובשעת הבדיקה שהיו רוצים לבדוק הבהמה היו שם שני בעלי תורה וראו זו המרה באופן זה נשתוממו כשעה חדא והיה רוצה האחד להפרד המרה לאט ולנופחה וכשרצה הטבח להפרידה עשה לה נקב במרה ונשפכה וכו' עכ"ל השאלה ובדין זה נפלה מחלוקת בין הבעלי תורה אחד אוסר ונותן טעם לדבריו.
ואחד מתיר ונותן טעם לדבריו כמו שבאו בשאלה סברותיהם תשובה דבר זה יש בו לעיין אם יש לחוש בשאר הטרפיות מלבד הריאה בדין סירכא או לא דשמא דוקא בריאה אמרינן לה ולא בשאר איברי' וכן נמצא באורחות חיים דלא אמרינן דין סירכא אלא בריאה ואין להוסיף בטרפיות ובזה קשה לי דאין כאן תוספות טרפיות דאם חיישי' לה מטעם נקב אם סירכא זו נקב חשיב והיינו נקבה המרה וכן פירש רש"י בריש פרק אלו

טרפות דכולהו סירכות ודיני טרפות שהוזכרו בריאה בכלל נקבה הריאה איתנהו ואין כאן בית מיחוש כלל וכבר בדין זה אי שייך סירכא בשאר איברים מצינו שכתב מהרר"י בספר ת"ה בסימן קס"ג כתב בפירוש בנסרכו הדקין לדופן דחיישינן להחמיר למאן דאמר דאין סירכא בלא נקב ועיין שם ואם כן הוא הדין במרה נמי תלינן דסירכא זו מנקב באה ולכן נסרכה מרה זו ונדבקה שם ומי לנו באחרונים גדול כמותו ובקי בכל דברי הראשונים ואפילו הכי חשש לאסור וא"ת דאחרי דבכאן מצינו דביקתה בדופן ונקובה לחוץ ואם כן תלינן בדופן כי היכי דתלינן בריאה דחמירא בדופן כשיש שם מכה הוא הדין בטריפות אחר אומר אני דאפי' דנאמר זה מה שאין כן הסבר' דדילמא בריאה ודופן אמרינן הכי דריאה מתנפחת ומתמעטת בדופן ומשכה הדופן אליה ונדבקה בה אלא אפילו דנימא דתלינן גם בשאר איברים במכה בנדון דידן שנמצא המרה חוץ לדופן הדברים ניכרים שנקב יש כאן ולא מכה דלפי השאלה לא הוזכר בדופן חולי המורה מכה אלא אדרבא מאחר שיצא חוץ אם כן נקב היה בדופן ואם כן אתינא לחששא שכתב הרשב"א ז"ל בסימן רע"ז שאלת כבש אחד נמצא בו נקב אחד בחזה כנגד הלב מפולש אבל לא נגע בלב כלל ולא בא' מן האברי' שנקיבתן במשהו יש מי שחושש משום דרוסה ואינו שלא חששו אלא כשיש ידים מוכיחות ובספק כלבא ספק שונרא אמרו להקל אימא כלבא וכן מוכיח האווזא דרב אשי תשובה מסתבר' שהוא אסור ולא משום חשש דרוסה כמו שאמרת אלא כל שעובר לחלל חוששין לנקיבת אחד מן האיברים שנקיבתן במשהו וכדקיימא לן בקוץ עד שתנקב לחלל חוששן שמא דרך כניסתו בחוזק נגע בלב או באחד מן האיברים שנקיבתן במשהו ואין לנקב במשהו בדיקה ולא אמרו בלב או בדקין והמסס ובית הכוסות דאינו טריפה אלא אם כן נקבה מצד לצד אלא בנקבין שעל ידי חולי אבל בנקבי' שעל ידי כלי כמחטין או קוץ אפילו נמצא מחט בחלל הבהמה טריפה וזה דבר ברור בעיני וכן כתבתי בספר תורת הבית עכ"ל והרי לך בפירוש דבנקב שנמצא חיישינן כאלו היה ממש קוץ או כלי אחר וחיישינן לכל איברים שנקיבתן במשהו ואם.

כן בנדון דידן שהיה נקב גדול שעבר בו המרה עד חוץ ודאי נקב כזה לא מחמת חולי הוא כי בשאלך לא נכתב אם נמצא איזה היכר ממכה של חולי או איזה ריעותא בדופן המורה חולי כי כל ריעותא בעלמא כמכה חשיבה וכן מוכח בפרק אלו טרפות אלא אדרבא נקב יש כאן ולא מכה ואם כן ראוי לחוש להחמיר ואין אנו צריכין למה שכתב האוסר דאחרי דניקב הדופן אם כן אין מגין למרה יותר דהרי ניקב הדופן דבנדון דידן אין נקב במרה דנימא דדופן אינו סותמה משום דנקב כנגדו וראיה שהביא מפרק אלו טרפות דאינקב דופן לחזה לא דמיא דהתם ניקבה הריאה ממש וניקב הדופן ואם כן אין

מגין אבל הכא לא ניקבה המרה אלא דחיישינן דניקבה מכח סברת דאין סירכא בלא נקב לדעת רש"י ז"ל וחביריו ז"ל דהוו טובא והגאונים בכלל אלא החששא היא דודאי נקב היה כאן ולא מכה דנימא דסירכא זו מחמת מכה באה במרה ולא מצד עצמה ולפי דברינו אלו אין סיוע כלל מדברי המרדכי ז"ל שכתב וז"ל מעשה שנדבקה המרה בצלעות מצד הכבד כדינה והכשירוהו עכ"ל ותדייק מכאן דהרי דאין סירכא פוסלת במרה דאמינא לא מיבעיא לפי דברי מהרר"י ז"ל בספר תרומת הדשן דלעיל שדייק מדברי המרדכי שכתב איפכא דיש דין סירכא בכל האיברים ובודאי איהו הוה בקי מינן במרדכי ז"ל אלא אפילו דנימא דדברי המרדכיז"ל עיקר אומר אני דיש לחלק בין דבוקה לסרוכה טובא דבדבוקה יש להתיר ולא בסרוכה ועוד דהתם דקדק ואמר מצד הכבד דמשמע כשהוא מצד הכבד אולי חשיב רבותא יותר ולזה דקדק ואמר כדינה דמשמע בדרך דאין ראוי לחוש לנקב ולא מטעם פרוק אבל בנדון דידן דנקב יש בדופן וזאת סרוכה היא מחוץ לדופן יש כמה חששות להחמיר:

ואף על גב דמצאתי בליקוטים משם רבינו גרשון מאור הגולה ז"ל דנקב שנמצא בדופן כנגד הכרס דלא חיישינן לה שמא ניקב הכרס והתירה אומר אני דשאני נדון דידן דאחרי שנסרכה איתרע דודאי סירכא זו מצד הנקב באה דאין סירכא בלא נקב ונקב ראינו כאן ומכה לא ראינו בה דנימא דתלינן במכה וזה פשוט ועוד אני אומר כי היכי דאיכא מאן דאמר דאף על גב דאיכא מכה בדופן מכשרינן לגבי ריאה ותלינן בדופן בשאר המקומו' דלא תלינן בדופן דמתוך שהם רכים לא תלינן בהו הכי נמי י"ל דדוקא ריאה מתוך דמתנפחת ומתמעטת קולטת הדופן אליה ואיכא למימר דתלינן בה אבל בנדון דידן שסירכא הזאת לא תלינן לה בדופן ואפילו למאן דאמר בשאר המקומות תלינן בה אפילו שלא בדופן היינו דוקא בהריאה מהטעם שהזכרנו וכן יש ראיה דראוי לחוש אפילו בחששה קצת רחוקה וכל שכן בנ"ד מהא דאמרינן גבי מרה דאשתכח קשייתא כזיתא דאיכא כמה גדולים בפירוש וחששא הויא משום דשמא נכנסה דרך הושט ונקבה ואף על גב דהויא חששא רחוקה ויותר יש לתלות דדרך סמפונא נקיט ואתאי אלא דחיישינן לחומרא והוא הדין לגבי נדון דידן דעינינו הרואות דבוק כזה ונקב גדול דיצאת המרה לחוץ פשיטא דחיישינן לה ואף על גב דהכא הגרעון לפנינו וריעותא לפנינו היא מכל מקום חששה שלה רחוקה היא ואפילו הכי מחמרינן וכמה חומרות אמרינן בפרק אלו טרפות מטעם דהוי ספיקא דאורייתא סוף דבר זו דעתי הקצרה במרה זו שנמצאת חוץ לדופן דבוקה וסרוכה דנקיטנן לחומרא עכ"ל: והנה העתקתי דברי הרב משפטי שמואל מה שכ' מדין מרה שנמצאת בין עור לבשר ועיני כל לנוכח יביטו הוא בנה יסודו על

הדין שכתב בת"ה סימן קס"ג דסירכא פוסלת בכל האיברים שנקיבתן במשהו ורצונו לומר כיון שנסרכה המרה לבין הצלעות הרי הסירכא פוסלת בה אלא שהרגיש שמא יש לתלות בדופן לכך כתב דאין לתלות בדופן דרצונו לומר דדוקא ריאה יש לתלות בדופן ולא מרה אלו הם תורף דברי הרב אבל אין אנו צריכין לחוש כלל לדבריו כי כבר בארתי שהאחרונים הרב ב"י והרב בהג"ה ש"ע סימן מ"ו הכריעו כמאן דאמר דאין סירכא פוסלת אלא בריאה ולא בשאר איברים שנקיבתן במשהו: תו כתב הרב כיון דיש כאן נקב בדופן ואין ניכר אם בא מחמת קוץ או מחמת חולי תלינן לחומרא דמחמת קוץ בא ויש לחוש שניקב אחד מאיברים שנקיבתן במשהו ואין בדיקה לנקב במשהו.

להא נמי אין אנו צריכין לחוש כלל כי כבר ביארתי שהאחרונים הרב ב"י בסימן מ"ט והרב בהג"ה ש"ע סימן נ"א הכריעו כמאן דאמר דבספק ניקב מחמת קוץ או מחמת חולי תלינן להקל: הרי מכל דברי הרב אין שום דבר שצריכין אנו להשיב עליו כי היסוד אשר בנה הרב הנ"ל וסבב כל דבריו על היסוד ההוא אזיל ליה כיון שהאחרונים אשר אנו שותים מימיהם ונגררי' אחריהם הכריעו דלא כדידהו שבנה הוא היסוד עליהם ולא נשאר מידי רק תשובת הרשב"א בכבש אחד שנמצא בו נקב בחזה וכו' כדלעיל דמייתי הרב ראיה מיניה דניקב יש לתלות בקוץ וזה ברור כשמש דאין ראיה מתשובת הרשב"א לנדון דידן: דהתם בתשובת הרשב"א בכבש שנמצא נקב בחזה וכו' שחשש לנקיבת אחד מן האיברים שנקיבתן במשהו על ידי קוץ מיירי שגם העור היה מנוקב כדמשמע מלשונו שהיה נקב מפולש עד הלב.

וגם ניכר היה שהנקב לא היה על ידי חולי כדמשמע מלשון השואל שכתב וז"ל ויש מי שחושש משום דרוסה ואינו וכו' וכן הוכח מאווזא דרב אשי עכ"ל. והיינו הא דאיתא פרק אלו טריפות דף נ"ג.

ההוא בר אווזא דהוה ביה רב אשי על לביני קניא נפק אתא כי ממסמס קועי דמא. אמר רב אשי לא אמרי' ספק כלבא ספק שונרא אימא כלבא הכא נמי ספק קניא ספק שונרא אימר קניא מחייה ע"כ.

הרי התם מיירי דאווזא היה נראה בה דלא נעשה הריעותא על ידי חולי דהוה ממסמס קועו דמא הכי נמי דכוותא מיירי בכבש שהיה נראה שלא נעשה על ידי חולי שהרי השואל דמה אותו כבש לבר אווזא והיינו משום שגם העור היה מנוקב והיה ניכר שלא נעשה ע"י חולי לכך שפיר דמי למיתלי בקוץ ולהחמיר שמא ניקב א' מאיברים הפנימיים שנקיבתן במשהו ואין בדיקה לנקב במשהו.

אבל בנ"ד דהעור מבחוץ שלם הוא ולא ניקב כלל הרי אדרבה דומה כאלו הוא ניכר שלא ניקב על ידי קוץ דאלו היה ניקב על ידי קוץ ראוי היה שגם העור תהא מנוקב כמו שכתבתי ובארתי למעלה בתשובתי לכך אין להחמיר כלל כיון שכבר הכריעו האחרונים דבספק ניקב על ידי קוץ או על ידי חולי אזלינן לקולא: והגם דזה פשוט הוא דנקב שנמצא בכבש נגד הלב בחזה דמיירי בו הרשב"א היינו שהיה ניכר שלא היה ע"י חולי דומיא דבר אווזא דרב אשי פ' אלו טריפות דף נ"ג מ"מ אית נמי להוכיח שכן הוא.

שהרי כתב הרשב"א בתשובה זו וז"ל ולא אמרו בלב או בדקין והמסס ובית הכוסות דאינו טריפ' אא"כ נקבה מצד לצד אלא בנקבים שעל ידי חולי אבל בנקבים שעל ידי כלי כמחט או קוץ אפילו נמצא מחט בחלל הבהמה טריפה וזה דבר ברור בעיני. וכן כתבתי בספר תורת הבית עכ"ל: והנה בספר תורת הבית בית ב' שער ג' דף ל' ע"ד כתב דין זה וז"ל עוד תדע שכשאמרו ניקב הלב וכו' וכן בכל אבר פנימי שאמרו שניקב מצד לצד לא אמרו אלא בשניקב מחמת חולי אבל בלאו הכי אפילו לא ניקבו אלא מבחוץ בקוץ או בסכין וכיוצא בזה טרפה וכו' ולפיכך אם נמצא הכבד נקוב מבחוץ שלא מחמת חולי הרי זה טרפה.

כמו שאמרנו. עכ"ל התם: הרי ביאר התם בתורת הבית וכתב בהדיא דאם נמצא נקוב מבחוץ טרפה היינו בשניכר שהוא שלא מחמת חולי שהרי כתב וז"ל לפיכך אפילו אם נמצא הכבד ניקב מבחוץ שלא מחמת חולי הרי זו טרפה עכ"ל.

דקדק וכתב שלא מחמת חולי. וכאן בתשובה סימן רע"ז בההוא כבש שנמצא נקב בחזה נגד הלב מרמז ומורה מקום על תורת הבית שלו ודאי דמיירי נמי בכה"ג שניכר הנקב הוא שלא על ידי חולי כמו בתורת הבית.

ולכך החמיר וחשש שמא ניקב אחד מאיברים הפנימיים שנקיבתן במשהו ואין בדיקה לנקב במשהו. אחרי כן מצאתי שמ"ו בספר בית חדש שלו תופס בפשיטות דהרשב"א בתשובה זו בכבש שנמצא בו נקב בחזה נגד הלב וכו' מיירי שניכר בו שנעשה על ידי מחט שכתב בי"ד סימן נ"א סעיף ג' וז"ל אבל לפי עניות דעתי אין זה נכון דכבר כתב הרשב"א בתשובותיו בסימן רע"ז דבכי האי גונא הוו טריפה כיון שניכר שהנקב בא מחמת מחט וכו' עכ"ל.

הרי כתב בפשיטות שניכר שהנקב בא מחמת מחט לכך הטריף. אבל בנדון דידן במרה שנמצאת תחובה בין הצלעות שנקבה הדופן בין הצלעות מבפנים והעור לא ניקבה כלל מבחוץ הוה בהיפך שיש היכר שלא ניקב ע"י קוץ דאלו היה ניקב ע"י קוץ הי' ניכר מבחוץ בעור.

ולפי שאין הנקב ניכר מבחוץ כלל אלא מבפנים בין העור לבשר ודאי דלא נעשה ע"י קוץ לכך אין להחמיר כלל. ואפי' את"ל דלא הוי היכר שלא נעשה על ידי קוץ אלא סתם נקב כיון דאינו ניכר בהדיא שנעשהעל ידי קוץ יש לתלות ולהקל כי כן הכריעו האחרונים הרב ב"י בסימן מ"ט.

והרב בהג"ה ש"ע מטור יורה דעה ומימיהם אנו שותים ואחריהם אנו נגררים: וכנראה מתוך ספרו של הרב הגדול בעל משפטי שמואל כתב ספרו טרם יצא לאור החבור הגדול של הרב ב"י שמצאתי פסק אחד שכתב בשנת רצ"ב. אמנם אחר שיצא לאור החבור הגדול של הרב ב"י והש"ע שלו ואחריו הרב בהג"ה ש"ע ונתפשטו חבוריהם בקרב כל ישראל אין לנו אלא דבריהם וכדין הכשרתי את הפרה ההיא שהיתה המרה נמצאת בין עור לבשר תחובה בין הצלעות.

ויפה דנתי. ויפה הורתי.

והדברים ברורים: שאלה יוד ראובן הלוה לשמעון בשטר מחתימת ידו כאשר נוהגין האידנ' מה שקורין ממרמ"י. והיינו שהלוה חותם חתימת ידו באמצע המגלה וכותב מעבר לדף ג"כ באמצע דמגילתא מכוון נגד החתימה בזה הלשון.

משמעות שטר חוב זה על החתום מעבר לדף מסך מאה זהובים זמן פירעון לר"ח ניסן שצט"ל. ויש לשטר חתימת ידו זה כל תוקף שטרות שבעולם רק שאין לו דין שטר גמור לטרוף ממשעבדי אבל מבני חורין גבי ואפילו מיורשים ואינו יכול לטעון פרעתי אם יכולים לקיים חתימת יד הלוה החתום בשטר זה ויכול אדם ליתן לחבירו שטר זה אפילו בלא כתיבה ומסירה ואפילו בלא כח והרשאה וכל המוציא גובה בו והכל ממנהג התגרים שקבעו מנהג זה עיקר משום תקנת השוק על פי מנהיגי ארצות וגאוני עולם.

ואחר כך נאבד השטר מן ראובן המלוה ורצה להתפרע משמעון הלוה ושמעון טוען שהוא ירא שמא ימצאם אחר ויגבה בו ממנו: והנה באמת כבר אירע זה פעמים הרבה ונהגו הדיינים להכריז על שטר שסך כך וכך הוא וזמן פירעון כך וכך וחתום עליה פלוני מי שיש לו שטר כזה יבא לב"ד ויהא מראה זכיותיו תוך שלשים יום או יתבטלו זכיותיו ונותנים ביד הלוה כתוב וחתום שכך הכריז והוא חייב לשלם למלוה שלו.

כך הוא מנהג הדיינים: אלא שלוה זה מוסיף לטעון דלמא ימצא אחר לשטר זה שהוא חתום בו ויטעון שלא ידע ולא שמע מן ההכרזה שלא היה במדינה או שהיה אנוס ויכחש בו ויאמר שהוא הלוה לו תחל' בשטר זה ומעולם לא יצא שטר זה מתחת ידו או שיכחיש בראובן המלוה ויאמר שהוא נתן לו שטר זה בפרעון חובו וכיוצא בזה ויגבה ממנו.

ולכך רוצה עתה שלא לשלם לראובן המלוה שלו עד שיעשה לו בטחון לסלק היזקו שאם יצטרך לשלם שנית למי שיוציא השטר הנאבד ישלם לו כל מה שיוציא ממנו המותר וראובן טוען שרוצה ליתן לו שובר כדין כל מי שנאבד שטרו ואין עליו שום חיוב יותר.
עד כאן לשון השואל: תשובה תחלה צריכין אנו לבאר אי בשטר חתימת יד כזה שאנו קורין ממרמ"י מהני שובר או לא ובאיזה ענין מהני או לא מהני כיון דאין שם המלוה נזכר בשטר וכשנעמוד על עיקרי דין זה יתבאר נמי דין זה אי צריך המלוה לקבל אחריות הפסד הלוה מחמת אבידת השטר או לא: הר"ן בפרק גט פשוט כתב דמהני שובר בשטר כזה שלא נזכר בו שם המלוה שכתב וז"ל שטר שכתוב בו שנתחייב לכל מוציא אותו בבית דין כשר וגובה בו המוציאו וכו'.
ומיהו שטר זה כל שהוציאו אחד ופרעו לו ועשה ממנו שובר נמחל שעבודו לכל אדם שיוציאנו מכאן ואילך שלא נתחייב זה אלא במנה לבד עכ"ל והובא בהג"ה ש"ע ח"מ סימן נ'. הרי מבואר דבשטר כזה שלא נזכר בו שם המלוה מהני שובר.
והיינו דוקא ממי שידוע הוא ששטר זה היה כבר בידו אותו שובר מהני לכל מי שיוציאנו אחר כך דכיון ששטר זה היה כבר בידו והוא היה יכול לגבות בו מיקרי הוא בעל השטר והוא מוחל שעבודו ומהני אותו שובר. אבל בשאין ידוע ששטר זה היה כבר בידו אלא שהוא בא לבית דין עם הלוה ואמר שטר כזה היה לי על לוה זה ואבדתיו וכותב לו שובר ודאי דאותו שובר לא מהני.
דאי לא תימא הכי אלא השובר מסתם אדם אפילו בשאין ידוע שהיה השטר בידו נמי מהני א"כ יכול הלוה להערים להפקיע זכות המלוה שלו שיקח לאחד מן השוק שיאמר שהיה לו שטר עליו ויכון לסך ולזמן פירעון של השטר ההוא ויאמר שאבד שטרו ויתן לו שובר. אלא ודאי דלא מהני שובר אלא בשידוע שהיה לו שטר כזה בידו דאז היה הוא יכול לגבות בו ומיקרי בעל השטר ומחל על אותו שעבוד אותו שובר מהני אבל בשאין ידוע שהיה כבר בידו אותו שוב' לא מהני: וכן הוא מבואר במשמעות לשון הר"ן גופה שכתב וז"ל ומיהו שטר זה כל שהוציאו אחד ופורעו לו ועשה ממנו שובר נמחל שעבודו לכל אדם עכ"ל: הרי משמעות לשונו הוא דדוקא שהיה השטר בידו שהרי כתב כל שהוציאו אחד ופרעו לו וכו' היינו שכבר היה השטר בידו והוציאו.
ולא כדמשמע לכאורה מלשון הש"ע בח"מ סימן נ' לומר אפילו בשאין ידוע שהיה שטר בידו שהעתיק דברי הר"ן וכתב וז"ל ואם נכתב שובר משום אדם על שטר זה אחר כך שום אדם לא יכול לגבות בו. עכ"ל.

ויש טועין לומר דמלשון זה משמע ששובר משום אדם מהני אפילו בשאין ידוע ששטר זה היה בידו. והא ודאי ליתא כדפירשתי: וכיון דהכי הוא הרי דין זה מתחלק אם הוא בענין שיודעין ששטר זה היה בידו כבר הרי השובר ממנו מהני וצריך שמעון הלוה לשלם לו רק יתן לו ראובן המלוה שובר ואין צריך יותר דהרי שובר זה מהני לכל אדם שיוציאנו אחר כך והרי דינו ככל שטר שנאבד שכותב המלוה שובר וצריך לשלם לו.

אבל אם אין ידוע ששטר זה היה בידו כבר דאז אין השובר ממנו מהני כדפירשתי אין הלוה צריך לשלם לו אלא עד שיקבל המלוה עליו אחריות הפסד הלוה מחמת אבידת השטר דהיינו באם שיוציאנו אחר ויגבה ממנו יחזור לו הוא את מעותיו אף על גב דמכריזין עתה על כל מי שיש לו שטר כזה שיהא מראה לבית דין והוא לא בא.

מכל מקום איכא למיחש דילמא יוציאנו לאלתר ויברר שהיה אנוס ולא היה יכול לבא להראות זכיותיו או שלא היה במדינה ויכחש בלוה זה ויאמר שהוא הלוה לו מתחלה ויגבה ממנו לכך צריך המלוה לקבל עליה אחריות הפסדו של הלוה מחמת זה שאבד שטרו: וליכא למימר כיון דהלוה יודע בעצמו שהוא חייב למלוה שלו והיאך יאכל וחדי בשביל שזה אבד שטרו ואם כן ראוי הוא שהלוה ישלם למלוה ויקח שובר ממנו ואף על גב דהאי שובר לא מהני ליה אלא לגבי מלוה זה אבל לגבי אחרינא לא מהני ואיכא למיחש לשמא ימצאנו אחר מכל מקום אין בכך כלום דטפי חשו לפסידא דמלוה משל לוה מטעם עבד לוה לאיש מלוה דהכי מסקינן בפרק גט פשוט דף קע"א בסוגיא דכותבין שובר דפריך אלא מאי כותבין שובר אבד שוברו של זה יאכל הלה וחדי אמר ליה רבא אין עבד לוה לאיש מלוה.

ואם כן בנדון דידן נמי נימא הכי ולמה נתחייבנו למלוה להיות באחריות הפסד הלוה שאבד שטרו. ואי משום שהמלוה הוה גרם בניזקין על שאבד שטרו מכל מקום בשביל כן אינו מתחייב בדין אפילו אם יצטרך הלוה לשלם למי שיוציאנו כיון שאינו אלא גרם בניזקין הוא פטור: ועוד דאפילו גרם בניזקין לא הוי דהרי לא עביד מידי בידים אלא שנאבד ממנו וגם לא בריא הזיקו דמי יימר שימצאנו אדם אחר ויצטרך הלוה לשלם.

וגדולה מזו אמרו בשליש שהחזירלמלוה שטר שלא היה לו להחזירו והוציאו מן הלוה השליש פטור דהוי גרמא דניזקין הובא בהג"ה ש"ע ח"מ סימן נ"ה ובסימן שפ"ו בב"י. ומכל שכן כאן דפטור ואף על גב דהתם משמתין לשליש עד דמקבל כל אונסין דמתייליד ליה ללוה קודם שהוציא ממנו המלוה היינו דוקא התם משום דהוא עביד בידים ובריא היזיקא שהרי הוא מסר השטר חוב ליד המלוה.

אבל בנדון דידן דלא עביד המלוה מידי בידים ואפילו גרמא נמי לא הוי דמי יימר שימצאנו אחר ויוציא מידי מן הלוה. ואם כן למה נחייב למלוה לקבל אחריות הפסדא דלוה נימא שיהא חייב לשלם למלוה אף על גב דאבד שטרו משום דעבד לוה לאיש מלוה כדמסיק בפרק גט פשוט הא לאו מלתא הוא דלא דמי להתם דהתם בפרק גט פשוט מיירי באבד שטרו שהיה נזכר בו שם המלוה והוא כותב לו שובר דלא מצי לאמטויי היזיקא ללוה אלא בדרך רחוקה התם הוא דמהני טעמא עבד לוה לאיש מלוה וצריך הלוה לשלם להמלוה דכיון דיש לו שובר מהמלוה לא מצי לאמטויי ליה היזיקא אלא כשיפסיד שוברו והרי בקל יכול לשומרו.

ואפילו אם תמצא לומר שיאבדנו מי יימר דהמלוה יהיה יודע שאבדו ויבא ויתבענו. ועוד שהרי יכול לפרוע לו עתה בפני רבים שיהיה המלוה ירא אחר כך לתבוע שנית כיון שרבים יודעים שנפרע.

ואם כן הך חששא דלוה לשמא יאבד שוברו והמלוה יגבה ממנו שנית חששא רחוקה היא התם הוא דמהני האי טעמא דעבד לוה וגו' דלא איכפת לן בזה וצריך לשלם למלוה. אבל בנדון דידן דמיירי בשטר שלא נזכר בו שם המלוה ואין ידוע ששטר זה היה בידו ולא מהני שובר ממנו כדפירשתי ואיכא למיחש לשמא ימצאנו אחר ויגבה מן הלוה.

והך חששא לאו חששא רחוקה היא לא מהני האי טעמא דעבד לוה וגו' לחייב את הלוה שישלם למלוה אם לא שיקבל המלוה אחריות הפסד הלוה. ודיו לטעמא דעבד לוה וגו' שמהני שמכל מקום צריך לשלם לו כשיקבל המלוה עליה אחריות הפסדו מחמת אבידת השטר אבל שיהא חייב לשלם לו בלי שיקבל המלוה אחריות ודאי דלאו מלתא הוא: והגם כי טעמא דמסתבר הוא למימר כך דלא מהני טעמא דעבד לוה וגו' אלא היכא דלא מצי לאמטויי היזיקא ללוה אלא בדרך רחוקה כדפי' מכל מקום לרווחא דמלתא אית לן להוכיח כך מסוגיא דהתם גופיה.

דקאמר התם כי אתא רבין אמר רבי אלעי כותבין שובר. ומסתברא דכותבין שובר דאי סלקא דעתך אין כותבין שובר אבד שטרו של זה יאכל הלה וחדי מתקיף לה אביי ואלא מאי כותבין שובר אבד שוברו של זה יאכל הלה וחדי אמר ליה רבא אין עבד לוה לאיש מלוה.

פירש רשב"ם מוטב שיהא טורח ודאגת שמירת שטר מוטל על הלוה יותר מן המלוה. ע"כ.

ואיכא למידק לפי מאי דמשני רבא מטעם עבד לוה וגו' למה הוצרך רבין תחלה למימר הסברא דהאיך יאכל הלה וחדי תיפוק ליה מהאי טעמא דעבד לוה וגו' לחוד. אלא ודאי

היכא דאיכא חשש פסידא דלוה כמו למלוה לא מהני הטעם דעבד לוה וגו' לחייב ללוה טפי מלמלוה דאדרבא זכות דלוה עדיף כיון דמוחזק הוא.
לכך אי לאו משום דהאיך יאכל הלה וחדי לא הוה מחייבינן ליה ללוה אף על גב דעבד לוה וגו' לכך הוצרך לומר האי טעמא דהיאך יאכל הלה וחדי דפסידא דמלוה בריא הוא אם לא ישלם לו הלוה והרי הוא יודע שחייב למלוה ואין לו ללוה פסידא שהרי אין משלם אלא פעם אחד. אלא אביי פריך אתקפת' הא איכא גבי לוה נמי חשש הפסד אם יאבד שוברו.
אף על גב דאין הזיקו בריא כל כך כמו של מלוה דגבי מלוה איכא ודאי היזק אם לא ישלם לו וגבי לוה אם ישלם לא בריא היזיקו דשמא לא יאבד שוברו ואם תמצא לומר שיאבד מי יימר שיתבענו המלוה שנית ואינו אלא חששא רחוקה כמו שפירשתי. מכל מקום אתפקתא בעלמא הוא דדרך למיפרך אתקפתא אף על פי שאינו אלא אתקפתא כל דהו.
על דא קמתרץ רבא ואמר דבכי האי גוונא דהפסד המלוה הוא ודאי. והפסד הלוה הוא ספק ואינו אלא חששא רחוקה צריך הלוה לשלם מטעם עבד לוה וגו'.
אבל היכא דהפסד הלוה נמי קרוב הוא וחששא קרובה הוא לא מהני הטעם דעבד לוה וגו' לחייב הלוה טפי מלמלוה. לכך בנדון דידן אם אין ידוע שהשטר היה ביד זה שאמר שאבד שטרו שאז שובר ממנו לא מהני כדפירשתי וא"כ חששא קרובה היא שמא ימצאנו אחר ויגבה מן הלוה אז אין הלוה צריך לשלם למלוה עד שיקבל עליו אחריות הפסד הלוה אם יצטרך לשלם שנית.
הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה י"א

מי שנתחייב לחבירו בשטר ליתן לו בגדים טובים ממקום פלוני. ואחר כך בא ליתן לו בגדים בינוניים ממקום ההוא וטוען כיון דלא כתב בשטר שיתן לו מובחרים אלא טובים סתם הרי הם טובים ולאפוקי שאינם מן הגרועים והרעים: וזה טוען שצריכים להיות טובים ואלו הם בינונים ולא טובים: תשובה יראה כיון שכתב בשטר סתם בגדים טובים ולא כתב מובחרי' יכול ליתן לו בינונים דגם הם נקראים טובים.
וראיה לזה מהא דאיתא פרק המוכר את הבית דף ס"ט ע"ב אמר ליה לבר מדיקלא פלניא חזינן אי דיקלא טבא הוא שיורי שיירא אי דיקלא בישא הוא כל שכן הנך ופירש רשב"ם

אי דיקלא טבא הוא כלומר מן הבינונים שטוענים פירות קצת לחודי' שייריה וכו' עכ"ל.
הרי דיקלא טבא דקאמר בגמרא היינו בינונים.
הכי נמי דכוותיה אי כתב לו כך בשטר בגדים טובים יכול ליתן לו בינונים דבינונים היינו טובים כמו בדיקלא והתם בדיקלא מבואר לכל מעיין דפירוש של הרשב"ם מוכרח הוא דטבא דקאמר בגמרא היינו בינונים ועיין בחידושי מהרש"א התם: ועוד יש להביא ראיה מהא דאיתא פרק קמא דראש השנה דף ט"ז עמוד ב' ג' ספרים נפתחים וכו'.
אמר רבי אבין מאי קרא ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו ימחו מספר זה ספרן של רשעים גמורים. חיים זה ספרן של צדיקים.
ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינונים. הרי צדיקים דקאמר קרא מפרשינן בינונים.
הכי נמי הכא דקאמר טובים יש לפרש בינונים. וקרי להו טובים לאפוקי רעים וגרועים.
אם לא שכתוב בשטר בגדים טובים מובחרי' או בגדים טובים ממש כיון דכתב ליה מובחרים או טובים ממש כל תנאי שבממון קיים וצריך ליתן לו טובים ממש ולא בינונים:

שאלה י"ב

ראיתי שערוריה בקרב הארץ. שפרצו בה פרץ.
ונוהגים קלות. בעשיית יין באיזה קהילות.
והיינו שקונים ענבים דרוכים מן הגיגית שעמדו כמה ימים בבית גוי אפילו כשיש ברזא לגיגית. ובמקצת קהלות נזהרים שלא לקנות מגיגית שיש לה ברזא אבל אינם מקפידים על זה שעמדה בבית גוי.
ובמקצת קהלות נזהרים טפי ואין קונים כלל מגיגית העומדת בבית גוי אפילו שאין לה ברזא. אבל מכל מקום קונים מגיגית והיא עומדת בבית הגת שהוא בין הכרמים ואין לה ברזא ורוצים לומר שיש חילוק בין גיגית העומדת בבית ובין העומדת בגת שבין הכרמי' כלומר דוקא בבית גוי הוא דאסור אבל מתוך בית הגת שהוא בין הכרמים לא מיקרי בית גוי ותולין בוקי סריקא במה שנוהגין היתר בה ק"ק ניקלשפורג לקנות מן הגוים מגיגית שבין הכרמים ואינם יודעים לחלק בין זה לזה.
על כן באתי לבאר באר היטב היאך שרי והיאך אסור וצדיקי' ילכו בה וגו':דין גיגית ענבים דרוכים בבית גוי. כתב הטור י"ד בסימן קכ"ג דאסור לקנות ממנה שמא המשיך ממנה וחזר ומלאה וכו'.
והוא על פי התוספות והרא"ש בעבודה זרה פרק רבי ישמעאל. אמתניתין לוקחין גת בעוטה וכו'.

דף נ"ה: וצריך שתדע דההוא חששא שמא המשיך לאו למימרא דחששו שמא המשיך בכוס כדי לשתות יין צלול או כדי לרמות בו אחרים למכור ענבים דרוכים אחר שמשך יין צלול מתוכם. דלכל זה לא הוי חיישינן מספק כמו שיתבאר למטה.

אלא הא דחששו לשמא המשיך היינו משום דכיון דדרך כל עושי יין מושכין תחלה יין צלול מן הגיגית שהענבים שבה נדרכו יפה. ואחר כך נותנים הזגים על הגת לדורכם תחת הקורה לכך חוששין שמא כבר המשיך יין צלול מהגיגית היא כיון שרגילין לעשות כך כל עושי יין שמושכין תחלה יין צלול מהגיגית ואחר כך נותנים הזגים על הגת לדורכם תחת הקורה: לכך כשהגיגית ענבים דרוכים עומדת תחת רשות הגוי במקום שדרכן למשוך שם יין צלול מהגיגית אין חילוק בין שעומדת תוך הבית ובין שעומדת בין הכרמים אסור לקנות ממנה דמה לי הכא ומה לי התם דכיון שדרכן למשוך שם יין צלול מהגיגית.

אבל אם הגיגית עומדת במקום שאין דרכן למשך שם יין צלול ממנה מותר לקנות ממנה: ולפיכך גיגית שיש בתוכה ברזא שממנו נמשך יין צלול לתוך הכלי העומד במדרון תחת הגיגית ודאי דאסור לקנות ממנה ואין חילוק בין שעומדת בבית הגוי ובין שעומדת בכרמו של גוי. כיון דהברזא מוכחת עלה שדרכן למשוך ממנה יין צלול ואין לזה היתר כלל: אבל כשאין לגיגית ברזא בזה יש חילוק אם היא עומדת בין הכרמים והוא במקום שאין דרכן לעשות יין בין הכרמים כמו פה עיר ניקלשפורג שאין להם בתי גתות בין הכרמים ואין דרכן כלל לישאוב יין צלול מגיגית שבין הכרמים אלא מוליכין הענבים דרוכי' כמות שהן מעורבין הזגין והיין ביחד לתוך ביתם בחביות גדולות שקורין לא"ט. ושם בביתם יש להם בתי גתות ועושין יין שם ולא בין הכרמים ודאי דשרי לקנות מן הגיגית ההם העומדים בין הכרמים אפילו שעמדו כמה ימים כיון שאין דרכן למשוך יין צלול שם: ואע"ג כשהגיגית עומדת כך בענבים דרוכים כחצי היום יכול לפנות החרצנים מלמעלה אילך ואילך ולמשוך היין צלול מתוכו.

מ"מ לא הוי המשכה כיון שאינו יכול להבדיל הזגים עד שולי הגיגית כמ"ש התוספות והרא"ש והמרדכי הביאם ב"י בי"ד סימן קכ"ג וכן פסק בש"ע: ואפילו לדברי הסמ"ג שנראה מלשונו שהוא מסופק בזה וסבירא ליה דאפשר דהוי המשכה אף על פי שלא הבדיל עד שולי הגת אלא מלמעלה כמו שכתב הב"י בשמו מכל מקום בכה"ג דאין אנו יודעים שהבדיל מלמעלה אלא שאנו חוששין שמא הבדיל גם הסמ"ג מודה דאין להחמיר דעד כאן לא מסתפק הסמ"ג אלא היכא דידעינן בודאי שהבדיל אבל לא בספק שמא הבדיל: אבל גיגית ענבים דרוכים העומדת בתוך ביתו של גוי אסור לקנות ממנה משום דהתם בביתו יש לו בית הגת ועוש' שם יין ודרכו למשוך יין צלול תחלה מן הגיגית קודם

שנותן הגזים על הגת לדורכם תחת הקורה והיינו שמעמיד סל לתוך הגיגית שהיין צלול מסתנן לתוך הסל ושואב משם יין צלול שופכו לתוך כלי או לתוך חביות וחוזר וממלא בענבים דרוכי' ומעמי' הסל לתוכו ושואב יין צלול וכן עושה כמה פעמים ואח"כ נותן הזגים על הגת ודורכם תחת הקורה לכך כיון שדרכו לימשך חיישינן שמא כבר משך וחוזר ומילא ואסור לקנות מהגיגית ההיא אעפ"י שאין לה ברזא: ואין היתר לקנות אלא מבין הכרמים אם הוא במקום שאין עושים שם יין בין הכרמים ואין להם בתי גתות שם כמו פה עיר ניקלשפורג ואין דרכן כלל למשוך יין צלול מהגיגית שבין הכרמים ולכך שרי לקנות כיון דאין דרכן לימשך כלל בין הכרמים ואפילו שעמדה הגיגית כך עם ענבים דרוכים בין הכרמים ימים שלשה מותר לקנות ממנה מצד הדין כיון שאין דרכן לימשך שם והוא הדין נמי מן אותן חביות גדולות שקורין לאט"י שנתמלאו מן אותן גיגית שבין הכרמים ובהם מוליכין הענבים דרוכים לתוך ביתם מותר לקנות כל זמן שלא הביאם לתוך ביתו כיון שאין דרכן לימשך כלל לא מן הגיגית שבין הכרמים ולא מן החבית ההיא שקורין לא"ט שממלאים מן הגיגית לתוך החבית ההיא: ומכל מקום קבעו פה ק"ק ניקלשפורג למנהג קבוע שלא לקנות מהגיגית העומדת בין הכרמים עם ענבים דרוכים אעפ"י שאין לה ברזא אלא באותו יום שנדרכו הענבים כי אז הזגים והיין מעורבים יחד ואי אפשר לשאוב יין צלול בלי תערובת זגים ולפעמי' קונים אף אם עמדה הגיגית עד למחרתו של יום שנדרכו כגון שנדרכו סמוך לערב.

אבל כשידוע שעומדת הגיגית כך עם ענבי' דרוכים יומים או יותר אין קונין מהם כי אז בנקל יכול למשוך יין צלול כי הענבים דרוכים העומדים יומים טבע היין הוא לירד למטה והזגים צפים למעלה. ולפעמים הוא בהפך ובקל יכול להבדיל הזגים ולשאוב יין צלול לכך מחמירין לכתחלה ואין קונין ממנה כשעמדה הגיגית עם ענבים דרוכים שני ימים אף על פי שהוא בין הכרמים והיינו דוקא לכתחלה.

אבל בדיעבד שכבר קנה ישראל הענבים דרוכים הגיגית שבין הכרמים מותר פה עיר ניקלשפורג לעשות מהם יין כשר. אף על פי שעמדה הגיגית ההיא כמה ימים בין הכרמים כיון שאין לה ברזא וגם אין דרכן פה למשוך כלל יין צלול מגיגית שבין הכרמים כמו שביארנו למעלה: ואף על גב דאיכא למיחש כיון שעמדו הענבים דרוכים כל כך ירד היין למטה והזגים צפים למעלה ובקל יכול למשוך שמא שאב בכוס מתוכו.

מכל מקום כיון שכבר קנה ישראל הענבים הדרוכים האלו יש להתיר בדיעבד ולסמוך אדברי התרומה שכתב הרב ב"י בשמו וז"ל בשביל פורתא כהאי שלוקח בכוס וגם אינו מתכוון בכך כי אם לנסותו אפילו הוא בלא ענבים אינו חשוב בכך המשכה ליאסר אותו

שבגיגית במגע גוי אלא שבכוס אסור: ועוד יש להתיר בדיעבד מטעם שכתב הרב ב"י על דברי התוס' בדין הקונה יין מגיגית הגוי צריך שלא תהא ברזא בגיגית וכו'.
וז"ל ואיכא למידק דאפילו ליכא ברזא נמי הא איכא למיחש נמי שמא יוציא מעט יין צלול בכוס או שמא יתן סל בגת ויהיה בתוכו יין צלול שמא יש לומר דסבירא ליה דלכל הני לא חיישינן דלא שכיחי ולא דמי לברזא דשכיח טובא ולמשוך על ידה וכו'. עכ"ל.
הרי התיר משום דלא חיישינן למילתא דלא שכיח וכן משמע נמי מהא דכתב מהרי"ק שורש צ"ב. הביאו הרב ב"י סימן קפ"ג דיש להתיר בכי האי גונא בדיעבד כיון שאין דרכן למשוך כלל מגיגית ההיא שבין הכרמים שאין עושין יין אלא בביתם ולא בין הכרמים: אבל באותן מקומות שעושין יין בין הכרמים ובתי גתות שלהם עומדים סמוך לכרמים ממש ושם עושין יין ושם בין הכרמים דרכם לעשות כן ששואבים תחלה יין צלול מן הגיגית דרך הסל שמעמידו לגיגית ואחר כך נותנים הזגים על הגת לדורכם תחת הקורה ודאי דאסור לקנות מן הגיגית ההם כשהענבי' נדרכו דחיישינן שמא כבר המשיך כיון שדרכו לימשך שם יין צלול.
אף על פי שהוא בין הכרמים הוה כאלו היתה עומדת בבית הגוי דלאו בבית תליא מילתא אלא בהמשכה תליא מילתא דכל מקום ששם דרכו לימשך יין צלול חיישינן לשמא המשיך דמה לי בית ומה לי כרם כיון שדרכו לימשך משם. לכך גיגית ענבים דרוכים אפילוכשאין לה ברזא והיא עומדת בין הכרמים ולא בביתו של גוי אפי' הכי אסור לקנות ממנה אם הוא במקום שעושין יין בין הכרמים ודרכן למשוך שם יין צלול מן הגיגית ולא דמי לגיגית בין הכרמים פה עיר ניקלשפורג שפה אין עושין יין בין הכרמים ואין דרכן למשוך יין צלול כלל בין הכרמים כמו שביארתי למעלה: ואין להתיר במקצת קהלות לקנות מגיגית שבין הכרמים כשאין לה ברזא אף על פי שהוא במקום שעושין יין בין הכרמים ודרכן למשוך יין צלול מגיגית דרך הסל מטעם שרוב מחייתן בכך והגוים אינם רוצים למכור מיד כשדורכים הענבים אי משום שעדיין לא יצא השער.
או משום טעם אחר והרי זה להם כאי אפשר ושמא בכי האי גוונא לא אסרו מספק דשמא המשיך ויש לדמות זה להא דתנן בפרק קמא דע"ז מקום שנהגו למכור בהמה דקה לגוים מוכרין וכו' ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה וכו' וקאמר בגמרא התם דף ט"ו. רב הונא זבין האי פרה לגוי אמר ליה רב חסדא מאי טעמא עביד מר הכי.
אמר ליה אימור לשחיטה זבנה וכו': וכתבו התוספות התם בדיבור המתחיל אימור לשחיטה זבנה וכו'. וז"ל ועל כן יש לתמוה במה אנו סומכין עתה למכור עגלים וסייחים לגוים: וגם אסוסים נמי יש לתמוה וכו'.

וי"ל דלפי מסקנת התלמוד וכו' מיהו מאותם שרגיל לשכור לגוים קשיא וי"ל דודאי הא דאסור למכור בהמה טמאה היינו בימיהם שהיו הרבה יהודים ביחד ואם היה לו לאדם בהמה שאינו צריך לה היה מוכרה לחבירו ולא היה מפסידה. אבל עתה מה יעשה שלא ימצא למכור יפסידנה ולכך כתבו הגאונים שבגולה היתר בדבר.

וכה"ג איכא לקמן דפריך אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא. ומשני אי אפשר ה"נ אבל כאן כיון דאי אפשר שרי וכו' עכ"ל התוספות.

ופירש רש"י התם בגמרא אי אפשר בלא איבה הכי נמי וילפי התוספות מהתם כל שאי אפשר כגון דאיכא פסידא נמי שריא. והטור י"ד הביא כל זה בסימן קנ"א.

הרי מבואר כיון דאיכא פסידא אי לא מזבין לגוי מיקרי אי אפשר ושרי למכור לגוי בהמה טמאה הכי נמי בנדון דידן כיון דרוב מחייתן בכך ואי לא שרית להו למיזבן מגוי ענבים דרוכים יהיה להם פסידא מיקרי אי אפשר ושרי למיזבן כל זמן שלא ידעינן בודאי שהמשיך. ואף על גב דמסיק התם בתוס' בשם רבינו ברוך שאין להתיר מטעם זה אלא כשקונה הסוס לצורך עצמו ונמלך עליו למוכרו דאם לא ימכרנו יפסיד אבל ליקח סוסים למוכרם כדי להרויח אסור דלא יקח ולא יפסיד וכן כתב נמי הטור בשמו.

ואם כן היאך יכולים למילף מזה להתיר לקנות' לכתחלה מ"מ אפשר לומר כיון דהתם שרי בדיעבד יש להתיר הכא בנדון דידן אפילו לכתחלה כיון דרוב מחייתן בכך הוי להו כדיעבד ובסוסים דלא התירו אלא בדיעבד מירי דאין רוב מחייתן בכך הא לאו מילתא הוא. חדא דנראה לומר שזה שאסרו לקנות מגיגית דרוכה העומדת בבית גוי במקום שדרכן למשוך יין צלול מהגיגית אסרו אפילו בדיעבד אף שמפסיד כגון שכבר קנה ענבים דרוכים ואחר כך נודע שעמדו בבית הגוי הרי הם בחזקת איסור.

אף על גב דמלשון הטור י"ד בסימן קכ"ג משמע דאינו אסור אלא לכתחלה שכתב וז"ל וגיגית מלאה ענבים דרוכים עומדת בבית הגוי אסור לקנות ממנה שמא המשיך ממנה וכו' עכ"ל. הרי הלשון אסור לקנות ממנה וכו' משמע דלכתחלה אסור לקנות ממנה.

מכל מקום נראה לדינא דאפילו בדיעבד נמי אסור כיון שדרכן לימשך ממנה דרך סל שמעמידו לתוך הגיגית ולא דמי לבדיקת הריאה דצריכה בדיקה לפי שהסירכות מצויות בה אפילו הכי הסכמת הרבה מפוסקים דבדיעבד אי ליתא לריאה לקמן למיבדקה דמותרת הבהמה לאכול. הביאם הרב ב"י בטור י"ד סימן ל"ט לפסק הלכה דשאני בדיקת הריאה דאף על גב דשכיחי סירכות מכל מקום רובן לית להו סירכות אלא שחששו למיעוט דשכיחי והוצרכו בדיקה לכך ס"ל למקילין דאזלינן בדיעבד בתר רובא.

וגם מסתברא טעמיה דרש"י שכתב אתמול אכלנו מחלבה ועכשיו נחזקנה בטריפה לכך יש להתיר בדיעבד אבל בנדון דידן ענבים דרוכים שעמדו בבית הגוי שדרכן לימשך בהם יין צלול והכל עושין כן ודאי דאפילו בדיעבד יש לחוש לזה כיון שדרך כולם לעשות כן: ומכל שכן לדידן שנוהגין גם בריאה כאותן פוסקים דסבירא להו דאפילו בדיעבד לא מקלינן אלא בגדיים וטלאים דלא שכיח בהו סרכות כולי האי אבל לא בשאר בהמות כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע סימן ל"ט ודאי דיש לאסור בענבים דרוכים שעמדו בבית גוי אפי' בדיעבד כמו בריאה: ולא דמי נמי להא דהביא הרב בהג"ה ש"ע בסימן קי"ד בדין כבשים שדרך לפעמים שנותנין בהם יין וכולי דתלינן לקולא שמא לא ערבו בו כל זמן שלא ידעינן בודאי שערבו בו דהתם שאני שהרי אפילו לכתחלה שרי לקנות מגוי והיינו משום דהתם מיירי שידוע הוא שגוי אחד אינו מערב בו יין ואין אנו יודעין איזה תלינן לקולא לומר על כל אחד שזהו שאינו מערב וילפינן ממחבואה אחת שמצלת על כל הנשים אבל בנדון דידן אין שום גוי ידוע שאינו ממשיך יין צלול אלא אדרבא כולן דרכן לימשך ודאי דאסור אפילו בדיעבד: והא דנקט הטור י"ד וז"ל אסור לקנו' ממנה וכו' עכ"ל דלשון זה משמע דדוקא לכתחלה הוא דאסור אפשר לומר דלרבותא דסיפא נקט לשון זה דכשחתם הגיגית שרי אפילו לכתחלה לקנות ממנה: ועוד אפילו אם תמצא לומר דלישנא דהטור דייקא דדוקא לכתחלה הוא דאסור לקנות ממנה אבל בדיעבד שרי וכדמשמע נמי מלשון הרב ב"י שכתב בש"ע וז"ל ענבים דרוכים וכו' יש לאסור וכו' עכ"ל משמע מלשון זה שכתב יש לאסור היינו דוקא לכתחלה מכל מקום מסתברא לומר דבימיהם אף על גב דדרכן היה לימשך מגיגית ההם מכל מקום לא היה דרכן כל כך כמו האידנא דהאידנא איכא חזקה טובא שכבר משכו ממנה יין צלול כיון שהכל עושין כן שמיד אחר שנתנו ענבים דרוכים לגיגית ההיא שעומד' סמוכ' לגת שתחת הקורה מעמידין סל לגיגית ההיא שהיין מסתנן לתוכו ושואבין יין צלול מתוכו ואילו היה גם בימיהם דרכן כך כמו האידנא ודאי דלא היו מתירין אפילו בדיעבד דטפי איכא למיחש בכי האי גונא לחששא שכבר משכו ממה שיש לחוש במפקיד יין ביד גוי דהתם אין היין של הגוי אפילו הכי חיישינן שמא להנאתו שתה ואסרינן אפילו בזמן הזה דלאו עובדי ע"ז הן משום דחשדינן אותו שמא להנאתו שתה ממנו ואפילו בדיעבד אסרינן מכל שכן בגיגית שדרכן לימשך ממנה והיא שלו וצריך לימשך לצורך מלאכתו שיש לאסור אפילו בדיעבד.

ועוד נראה לומר דאפילו אם תמצא לומר דלישנא דהטור דייקא שענבים דרוכים בבית גוי לא אסרו אלא לכתחלה אבל לא בדיעבד מכל מקום לא מסתבר להקל כל כך ולומר

שיהא מותר לקנות אפילו לכתחלה במקצת מקומות ולמיחשב להו כדיעבד כיון שרוב מחייתן בכך למהוי כאי אפשר להו דכולי האי ודאי לא מקלינן משום דאין זה מיקרי אי אפשר דהרי אפשר להו לקנות מן הגוים מיד כשכותשין הענבים בכלי שאינו רחב שקורין טרעטשא"ף שאין דרכן לימשך מכלי ההוא אלא ממלאין ממנו לגיגית אף על פי שאין הגוי' רגילים למכר באותו זמן כיון שעדיין אינם יודעים השער מכל מקום אם יהיו יודעים שאין הישראל רשאי לקנות אלא כל זמן שהוא בתוך הכלי ההוא ולא אחרי כן כשהורק לתוך הגיגית ודאי שיהיו מוכרים להם סתם על סמך השער שיצא אחר כך.

כמו שעושין פה ק"ק ניקלשפורג ואפילו במקום שאין רשאין לזוז היין מבין הכרמים עד אחר נטילת המעשר לשררה מכל מקום יכולים לקנות ולחתום הגיגית לכך נראה דודאי אסור לכתחלה לקנות מגיגית ענבים דרוכים שהיא ברשות גוי במקום שדרכן לימשך ייקצלול מן הגיגית ההיא בין שהגיגית עומדת בתוך הבית ובין שעומדת בין הכרמים אם דרכן לימשך שם יין צלול דהיינו שיש להם בתי הגתות בין הכרמים ואין להתיר בשום מקום ושאני הכא ק"ק ניקלשפורג שקונים מן הגיגית בין הכרמים משום שאין להם בתי הגתות בין הכרמים ואין דרכן לימשך כלל יין צלול מן הגיגית התם אבל באותן מקומות שבתי הגתות שלהם עומדים סמוכים לכרם ודרכן למשוך יין צלול מגיגית העומדת בין הכרמים ודאי דאסור לקנו' מאותן גיגית:

שאלה יג

מטה עוזך ישלח ה' מציון לובש צדקה כשריון.

גבר מזוין בהלכות מצוין אבהן ובר אוריון האלוף מהר"ר נפתלי צבי כהן לאל עליון יסתרהו ה' בסתר כנפיו בעוז חביון: על אשר בא מכ"ת בשאלה אזור מעור האדם אי שרי לכהן לחגור אותו או לא הנה לפי שאלת מכ"ת דנראה ליה דלישראל ודאי שרי אלא שמסתפק אי שרי לכהן או לא הרי משנה שלימה היא בחולין פרק העור והרוטב דף קכ"ב אלו שעורותיהן כבשרן פירש רש"י שעורותיהן מטמאין כבשרן עור האדם ועור חזיר של ישוב וכו' ועור חטוטרת של גמל וכו' וכולן שעיבדן או שהילך בהן כדי עבודה טהורה חוץ מעור האדם ע"כ הרי מבואר במתני' בהדיא דעור האדם מטמא אפילו כשהיא עבודה אלא דמסיק התם בגמרא לחד לישנא דכשאינה עבודה מטמא מדאורייתא.

וכשהיא עבודה אינה מטמא אלא מדרבנן משום גזירה שמא יעשה ממנה שטיחין וכן פסק הרמב"ם פ"ג מהלכות טומאת מת שכתב וז"ל עור האדם כבשרו ואם עבדו כל

צרכו או הילך בו כדי עבודה הרי זה טהור מן התורה אבל מדבריהם מטמא בכזית כבשר המת גזירה שלא להרגיל בני אדם לעבוד עורות האדם וישתמשו בהן עכ"ל הרי מבואר בהדיא שעור האדם אסור לכהן ואפילו עיבדו אסור מכל מקום מדרבנן: אלא שלפי זה כיון שעור האדם שעבדו אינו אסור אלא מדרבנן היה אפשר לומר לפי מה שנראה משאלת מכ"ת שהכהן צריך לאזור ההוא לרפואה מותר הכהן לחגור בו וראיה לזה מהא דאיתא בברייתא פרק קמא דע"ז דף י"ג הולכין ליריד של גוים ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות וכו' וכותב ומעלה בערכאות שלהן מפני שהוא כמציל מידם ואם היה כהן מטמא בחוץ לארץ לדון ולערער עמהם וכשם שמטמא בחוץ לארץ כך מטמא בבית הקברות וכו' ומסיק בית הקברות היינו בית הפרס דרבנן וכו'.

האי מבואר שהתירו לטמאות בטומאת דרבנן כדי להציל הממון כל שכן שיש להתיר לרפואה שהוא להציל הנפש אם אינו אלא טומאה דרבנן: והגם כי מילתא דפשיטא הוא שיש טפי להתיר לרפואה ממה שיש להתיר להציל ממון מכל מקום לרווחא דמילתא יש להביא ראיה לזה מאיסורי הנאה שכתבו הפוסקים הביאה הרב בהג"ה ש"ע מי"ד סי' קנ"ה דכל איסורי הנאה מדרבנן מותר להתרפאות בהן אפילו חולה שאין בו סכנה וכו' הרי מבואר שאפילו בדבר שאיסורו הוא איסור הנאה בין הנאת גוף בין הנאת ממון התירו אם הוא לרפואה דטפי יש להתיר לרפואה משיש להתיר בשביל הצלת ממון מכל שכן דבר איסור שהתירו משום ממון כגון טומאה דרבנן שהתירו משום ממון לא כל שכן שיש להתיר אם הוא לרפואה: כלל הדברים שלפי שאלת מכ"ת דהיה נראה ליה דלישראל ודאי שרי ולא בא בשאלה אלא אי שרי לכהן היה אפשר לומר דאסור לכהן לחגור אותו אם לא שצריך אותו לרפואה דאז שרי לכהן לחגור אותו: אבל לקושטא דמילתא נראה לי לומר דאפילו לישראל אסור לחגור אותו והיינו משום דמת אפילו גוי אסור בהנאה ועור המת כבשרו .

**(הגה לבן המחבר וכך הם דברי הב"י בש"ע סי' שמ"ט דפסק דמת גוי אסור בהנאה ודבריו תמוהי' המה דהרי מבואר ומוכח מתוספות בבא קמא דף י' בד"ה דכתבו בפשיטו' דמת גוי מותר בהנא' ולכך צריך לשור ולא אדם וע"ש וראיה לדבריה' מגמרא סנהדרין פרק כ"ג גבי דוד שקידש למיכל בק' ערלת פלשתי' ומסיק שם דהוי קדושין דחזי לשונרא והוי שוה פרוטה והרי הפלשתים הרוגי גוים היו כמבואר בקרא ויך את הפלשתים וגו' לפ"ז מתי גוים מותר בהנא' אף כי דהרשב"א בתשובותיו סי' שס"ה השיב לשואלו ומסיק לאיסורה.

אפי' מת גוי יעיין שם אבל לעניות דעתי לא כתב אלא שדחה בזה דברי השואל:)** דהכי משמע ממה שכתבו התוספות התם בחולין דף קכ"ב בד"ה עורות אביו ואמו שטיחין וכו' וז"ל ואף על גב דמת אסור בהנאה ובכל אדם אסור לעשות מעורו שטיחין וכו' מ"מ לא הוי גזרי רבנן משום הך חששא שיהיה טמא אלא משום אביו ואמו דחמיר טובא וכו' עכ"ל הרי כתבו בפשיטות דעור האדם אסור בהנאה: וכן הוא בהדיא בתוספות בסנהדרין פרק נגמר הדין ריש דף מ"ח בדבור המתחיל משמשין ממשמשין גמרינן וכו' שכתבו וז"ל וא"ת ועורו של מת מי גרע מתכריכין דאמרינן בהעור והרוטב דבר תורה עור אדם טהור ומפני מה אמרו טמא מפני שלא יעשה אדם בעורות אביו ואמו שטיחין אלמא ליכא איסורא דאורייתא ומפרש ר"ת דאף על גב דאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דחמירי להו לאינשי טומאה מאיסורא וכו' עכ"ל: הרי מבואר בהדיא דעור האדם אסור בהנאה מדאורייתא אלא שבנדה פרק דם הנדה דף נ"ה כתבו התוספות בד"ה שמא יעשה שטיחין כו' לחד שינוייא דעור האדם אינו אסור בהנאה שכתבו וז"ל וא"ת והלא מת אסור בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה וי"ל דטומאה חמירי להו טפי וכו' ועוד נראה דעור אינו בכלל בשר ליאסר בהנאה דהא עגלה ערופה נמי לא נפקא אלא מדכתיב בה כפרה כקדשים ועור קדשים מותרים בהנאה לאחר זריקה וכו' הרי כתבו בשינוייא בתרא דאין העור אסור בהנאה אבל מכל מקום טפי יש לסמוך אשינוייא קמא כיון שכתבו עוד בתרי דוכתין בחולין ובסנהדרין כשינוייא קמא דעור האדם אסור בהנאה ממה שיש לסמוך אשינוייא בתרא דאינו אסור בהנאה: ועוד אפילו אם תמצא לומר דהתוספות בפרק דם הנדה נראה להו עיקר שינוייא בתרא וס"ל דאינו אסור בהנאה מכל מקום כיון דר"ת כתב בהדיא בסנהדרין פרק נגמר הדין שאסור בהנאה וכן בפרק העור והרוטב הרי יש חילוק בין בעלי התוספות איכא מאן דאוסר ואיכא מאן דשרי ודאי דאזלינן לחומרא ואסור בהנא' כיון דהוא איסור דאורייתא: וכן משמע לי נמי מלשון הרמב"ם דעור האדם אסור בהנאה מהא דכתב בפ' י"ד מהלכות אבל וז"ל המת אסור בהנאה כולו חוץ משערו שהוא מותר בהנאה מפני שאינו גופו וכו' עכ"ל הרי דקדק וכתב אסור בהנאה כולו חוץ משערו.

משמע דהעור נמי אסור דאם לא כן הל"ל חוץ מעורו ומשערו: ועוד זיל בתר טעמא שכתב חוץ משערו מפני שאינו גופו. ועורו הוה גופו.

לכך נראה דעור האדם אסור מדרבנן: ועוד נראה לי דהאי שינויא בתרא דכתבו התוס' בפרק דם הנדה דאין עור אדם אסור בהנאה שינויא בעלמא הוא ולא סמכינן עליה כלל. ואע"פ דהשגתי קצרה להבין דבריהם ומכל שכן להשיג עליהם מכל מקום כיון דר"ת

כתב בהדיא דעורהאדם אסור בהנאה הרי אני רשאי לומר כדי ליישב דברי ר"ת דאותו ראיה דמייתי התוספות בדם הנדה דאינו אסור בהנאה לאו ראיה הוא שכתבו התם וז"ל ועוד דנראה דעור אינו בכלל בשר ליאסר בהנאה דהא עגלה ערופה נמי לא נפקא אלא מדכתיב בה כפרה כקדשים ועור קדשים מותרים בהנאה לאחר זריקה וכו' עכ"ל.
פירוי דבריהם כך הוא דהא דמת אסור בהנאה ילפינן מעגלה ערופה שם שם. ועגלה ערופה גופא לא נפקא אלא משום דכתיב בה כפרה כקדשים.
ובקדשים העור מותר לאחר זריקה ואין העור בכלל בשר הוא הדין נמי בעגלה ערופה ובמת אין העור בכלל בשר. זהו כוונת התוס' בשינוייא דא.
אבל לקושטא דמילתא לאו מלתא הוא דבריש פרק קמא דכריתות דף ו' דרשינן וערפו שם שם תהא קבורתו הרי נפקא עגלה ערופה מגופא דקרא מדכתיב וערפו שם. והא דיליף בפרק ב' דע"ז מדכתיב בה כפרה כקדשים כבר הקשו קושיא זאת שם בתוס' בד"ה כפרה כתיב בה וכו'.
ומתרצים ועבדי צריכותא דערפו שם איצטרך דלא תהא מותרת לאחר עריפותה. וכפרה איצטרך דתהא כקדשים דאיתסר אף מחיים יעויין שם: וא"כ כיון דעיקר ילפותא דעגלה ערופה מגופא דקרא הוא מדכתיב וערפו שם ודרשינן שם תהא קבורתו ולא ילפינן מן לשון כפרה דסלקא דעתך למימר דאינו אסור עד לאחר מיתה כמו שכתבו התוספת התם.
ודאי דהוי עור בכלל בשר ואסור בהנאה כבשר המת עצמו כשינוייא קמא דתו' פ' דם הנדה וכמו שכתבו נמי בפשיטות בחולין ובסנהדרין:

שאלה י"ד

שמעתי הוגים ומצפצפים. ומתוק להם מדבש ונופת צופים ואינן יודעים כי כבר דברו מזה רבני קשישא.
ומהם הדבר הוקשה. ועשו כהוגן והניחו לישראל מנהגן: והוא מה שנוהגין בכל תפוצת ישראל להזהר בשעת התקופה מפני הסכנה מן המים ומכריזין בבתי כנסיות אותו שעה שהתקופה נופלת.
ונתפשט המנהג לחשוב ימים ולילות שוות לעולם כמו שהן בניסן ותשרי ומתחילין לחשוב השעות מתחלת הלילה י"ב שעות הוי לילה וי"ב שעות הוי יום. ואין מחלקין בין ימים ארוכים.
ולילות ארוכים. כגון בתמוז וטבת אלא לעולם מחשבין י"ב שעות ללילה וי"ב שעות ליום.

ומתחילין לחשוב מתחלת הלילה: והנה רוצים מקצת לחשוב יום ולילה על פי מהלך החמה בכל יום ויום שלעולם בחצי היום עומדת החמה על ראשו של אדם בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולעולם שש שעות אחר חצי היום הוי לילה ונמצא בתמוז שהיום ארוך אם תפול התקופה ז' ומחצה בלילה אין לחשוב השעות מתחלת הלילה אלא ג' שעות קודם לכן כי אז היום ארוך שמחצות היום עד חשיכ' הלילה הוא ט' שעות. ובאמת מיד שש שעות אחר חצות היום מיקרי לילה אף על פי שלא שקעה החמה. וכן בטבת שהיום קצר ומחצות היום עד חשיכת לילה אינו אלא שלש שעות מכל מקום לא מיקרי לילה אלא עד שש שעות אחר חצות היום והיינו שלש שעות אחר חשיכת לילה: והם אינן יודעים כי כבר דבר מזה בעל הלבושים בסוף הלכות ר"ח בביאור רחב.

בדבור המתחיל עוד יש לי למסור בידך סוד אחד מסודי העבור וכו'. יעוין שם.

וכתב בסוף וז"ל. אף על פי שהעולם אינן נזהרין אלא במספר שעו' מתחלת הלילה אבל עיקר ההקפדה ראויה להיות על השעות שכתבתי ושומר פתאים ה': עכ"ל.

הרי כתב בהדיא אף על פי שראוי היה להקפיד שלא לחשוב השעות מתחלת הלילה אפילו הכי לא רצה לבטל מנהגן של ישראל ומצא לו סמך שומר פתאים ה': וכן מצאתי נמי בלקוטי מהרי"ל שכתב וז"ל תקופה הנופלת בלילה היה מונה לה השעות משקיעת החמה בין בימות החמה בין בימות הגשמים.

והיה נזהר בה ג' שעות בין מלפניה בין מלאחריה עכ"ל. וכן כתב נמי בתשובת מהרי"ל בסימן קס"ג שהיה חושש לתרי ספקא.

יעויין שם: הרי לא כתב אלא שהוא היה מחמיר לעצמו והיה נזהר מלפניה ומלאחריה ג' שעות. אבל לאחרים לא היה מורה למנו' אלא משקיע' החמה בין בימות החמה ובין בימות הגשמים.

ואגב אמינא לפרש דבריו הא דכתב שהיה נזהר ג' שעות מלפניה ומלאחריה לא שבכל פעם היה נזהר ג' שעות מלפניה ומלאחריה. אלא לפעמים מלפניה ולפעמים מלאחריה. והיינו אם תקופת תמוז היתה נופלת בלילה כגון ז' ומחצה בלילה היה נזהר מלפניה ג' שעות דלפי חשבון מכוון מיקרי לילה מיד ו' שעות אחר חצות היום דהיינו ג' שעות קודם חשיכה. וכשהיתה נופלת תקופת תמוז ביום כגון בז' ומחצה על היום היה חושש ג' שעות מלאחריה כי אז הלילה קצר ועד ו' שעות אחר חצות הלילה מיקרי לילה אף על פי שכבר האיר היום ג' שעות אחר חצות הלילה מכל מקום לא מיקרי יום אלא עד ו' שעות אחר חצות הלילה.

ובטבת הוא בהפך כגון שתקופת טבת היתה נופלת בד' ומחצה בלילה היה נזהר ג' שעות מלאחריה משום דלפי חשבון מכוון לא מיקרי לילה אלא עד ו' שעות אחר חצות היום אף על פי שמיד אחר ג' שעות הוי חשיכה וכשהיתה נופלת ביום בד' ומחצה על היום היה נזהר ג' שעות מלפניה כי אז מיקרי יום מיד ו' שעות אחר חצות הלילה אעפ"י שלא האיר השחר אלא עד אחר שעה ט'.

וזה ברור.

ומכל מקום לא החמיר אלא לעצמו אבל לכל העולם לא החמיר אלא הניח להן מנהגן לחשוב השעות מתחלת הלילה: ולכך הוריתי שלא ישנו מנהג קדמונים: ולפי שלא רצו להשגיח בדברי וצויתי לשאול את פי הרב הגדול זקן ויושב בישיבה בק"ק קרקא הוא הגאון מהר"ר ליפמן בעל תוספת י"ט שהוא יודע מנהגן של ישראל כמעט בכל תפוצותיהם שהיה מורה הוראה בק"ק פראג ובק"ק ווינא ובארץ רוסיא ונתגדל בארצות אשכנז.

וזה אשר השיב בכתיבת ידו: וז"ל נשאלתי על דין התקופות שאנו נזהרין מפני הסכנה ולכן מכריזין בבה"כ אותה שעה שהיא נופלת ובתקופת תמוז וטבת יש ספק כיצד מחשבין והסכים השואל לחשוב השעות שוות לעולם כמו שהן בתשרי וניסן אף שלפי התכונה ושינוי אריכות הימים או הלילות אינו כן.

ואני אומר שכפי האמת ה"ל שלא להכריז כי אם כפי אריכות וכו' אלא שהניהוג הוא כהסכמת השואל וכבר קדם הרב בעל הלבוש בדבר הזה ואמר על המנהג דשומר פתאים ה' והנני מוסיף על דברי הרב הזה שאף אם יהיו מכריזים כפי אריכות וכו' אכתי לא יצאו מידי הלצה זו דשומר פתאים ה' כי החשבון שאנו מכריזין על פיו בין שיהיה כפי הסכמת השואל או כפי אריכות וכו'.

הנה יסוד מוסד על חשבון צ"א וז"ח לא יזח והוא תקופת שמואל שעל פי החשבון האמצע ואינו אמיתי שהוא על פי תקופת רב אדא. אלא על כרחינו צריכין לומר שאותו הסכנה כך היתה מימות עולם על פי חשבון האמצעי.

ואם כן גם שבחשבון האמצע אף על פי שהיה יותר נכון להכריז כפי אריכות וכו' עם כל זה מנהג עוקר הלכה וכך נתיסד המנהג מפני שנודע למיסדי המנהג שכך היתה גזירת הסכנה. וכלל גדול כל שההלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר.

דברי דובר שלום ודורש טוב הטרוד יום טוב הנקרא ליפמן בן לא"א הר"ר נתן ז"ל ה"ה לוי העלי"ר יום הששי ג' מנחם בקראקא לפ"ק עכ"ל: הרי כמה רבני קשישא גדולי

האחרונים אשר חיבוריהם נתפשטו בכל תפוצת ישראל הוא הרב מהרי"ל אשר האיר עיני ישראל בפסקיו ובתשובותיו ובחיבוריו.
והרב בעל הלבושים. והרבבעל תוספת י"ט אשר להו הוו נהירין שבילי דרקיע ובקיאי בסוד העבור הוקשה להם לשנות המנהג והניחו לישראל מנהגן שיהיו מונים השעות מתחלת הלילה ואיך יפצו פה הנך דשבילין דנהו"ר דיע"ה לא נהירין להו ורוצים לשנות מנהגן של ישראל לא תהא כזאת בישראל.
על כן מנהגן הוא עיקר לחשוב השעות שוות וימים ולילות שוות כיומא ניסן ותשרי והיינו שמתחילין למנות מתחלת הלילה וכל י"ב שעות מיקרי לילה. וכל י"ב שעות מיקרי יום.
ואין חילוק בין ימים ולילות ארוכים שאפילו בתמוז שהלילות קצרים חושבין מתחלת הלילה י"ב שעות מיקרי לילה. אף על פי שהאיר השחר מיד אחר שש שעות מכל מקום מיקרי לילה עד י"ב שעות.
וכן בטבת אף על פי שהלילות ארוכים חושבין מתחלת הלילה י"ב שעות מיקרי לילה.
ומאז והלאה מיקרי יום אף על פי שלא האיר השחר אלא ג' שעות אחרי כן מכל מקום מיד אחרי י"ב שעות מיקרי יום: הנראה לע"ד על פי הסכמת גדול האחרוני' כתבתי:

שאלה ט"ו

הלכה רווחה היא בישראל אם נמצאו על לוה אחד כמה בעלי חובות שיש להם עליו כתיבת ידו שקורין שטר ממרמ"י כאשר נוהגין האידנא בארצות הללו לעשות שטרות כאלו ואין לו כדי לשלם לכולם שמן הדין נוטלין כולן בשוה כהסכמת הפוסקים.
הביאם הטור ח"מ סימן ק"ד ויש לאחר כמה שטר ממרמי"ש נוטל זה בכל שטר ממרמ"י וממרמ"י חלק בפני עצמו והיינו שחולקין נכסי הלוה לפי מנין השטרות ולא לפי מנין אנשים וכזה אירע פעמים רבות כשהייתי דר בק"ק קרקא ופסקו כל כתות הדיינים כך וכן פסקו נמי הירידים דלובלי"ן ויערסל"ב ששם מתקבצים מארצות הרחוקות ונבררים הדיינים מכל קהלות גדולות דברו הנביאים פה אחד שחולקין בין הבעלי חובות לפי שטרי ממרמי"ש ומי שיש לו הרבה ממרמי"ש נוטל הרבה חלקים וגם אני הייתי סניף אל כתות הדיינים בקראקא וגם לפעמים על הירידים הנזכרים ופסקנו כך ורגילים להיות על הירידים רוב ראשי ישיבות ומורי הוראה וגדולי חקרי לב בעלי תורה וידעו ושמעו מפסק זה ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף על זה רק כי מקרוב שמעתי שחכם אחד גדול בדורינו לא פסק כן ועשה חלוקה בנכסי הלוה לפי מנין אנשים וזה שהיה לו הרבה

שטרי ממרמי"ש לא נטל אלא חלק אחד ובפירש אמר דהנך דייני דלא פסקי הכי לאו שפיר עבדי ע"כ אמרתי לברורי מילתא דא דהדין דין אמת דחולקין לפי השטרות ומי שיש לו שטרי ממרמי"ש הרבה נוטל חלקים הרבה ודלא כדעת החכם ההוא: ותחלה אבאר ענין שטרי הממרמי"ש איך ומה הוא והיינו שהלוה חותם עצמו באמצע דמגילתא ובמעבר לדף נגד החתימה ממש כותבין סך החוב והזמן פרעון וזהו נקרא שטר ממרמ"י ויש לשטר זה כל תוקף וכל הנאמנו' לגבות מהלו' רק שאין טורפין בו ממשעבדי וגם אין לשטרות אלו קדימה זה על זה אף על פי שזה מוקדם לזה אלא יד כולם שוה לגבות ממנו ונהגו בזה התגרים והסכימו עמהם חכמי הארצות מפני שיש בזה תקנות השוק שבעל השטר ממרמ"י יכול ליתן לשטר זה לאחר בפרעון חובו או יכול למוכרו ואינו צריך לא כתיבה ומסירה ולא הרשאה אלא מי שבידו שטר ממרמ"י יכול לגבות מהלוה גם אחר שבעל השטר מכר לשטר זה שוב אינו יכול למחול דפקע זכותיה לגמרי כיון שלא נזכר שם המלוה בשטר זה ולפעמים חותם הלוה עצמו בשטר כזה ומוסר אותו ליד שלוחו או ליד סרסור והוא לוקח סחורה מאחרים בהקפה או לוה מעות על שטר ממרמ"י זה ואין הלוה יודע מי הוא המלוה שלו אלא כל מי שיוציאנו אחר כך עליו ישלם לו זהו ענין שטר הממרמי"ש:

וכיון דהכי הוא ודאי דשפיר דמי שזה שיש לו הרבה שטרות ממרמי"ש על לוה זה שאינו יכול לשלם לכולם יטול חלקים הרבה דמהי תיתי לומר שלא יטול אלא חלק אחד אי משום כיון שהדין הוא שאם יש על זה ג' בעלי חובות א' ממאה ואחד ממאתים ואחד משלם מאות ואין לו לשלם כולם נוטלין כולן בשוה משום דאמרינן דכך נשתעבדו כל הנכסים לזה של מנה כמו שנשתעבדו לזה של מאתים וכן של שלש מאות כדאיתא בפרק מי שהיה נשוי דף צ"ג וכמו שכתב הטור ח"מ סימן ק"ד הוא הדין נמי אם יש לזה כמה שטרות ולזה אין לו אלא שטר אחד אמרינן כך נשתעבדו לזה כל הנכסים בשטר אחד כמו לזה בכמה שטרות ולכך לא יטול זה רק חלק אחד אף על פי שיש לו כמה שטרות: הא לאו מילתא הוא דאפילו אם תמצא לומר דהוה סברא לומר כך בשאר שטרות היכא דנזכר שם המלוה בשטר מכל מקום גבי שטר ממרמ"י אינו כן דשטר הממרמ"י שנוהגין בה התגרי' שאין נזכר בו שם המלוה שאני משאר שטרות שנזכר בהם שם המלוה דכיון דעיקר שטר ממרמ"י כזה הוא מפני תקנות השוק כדי שיהא בעל השטר יכול ליתנו לשטר זה לאחר בפרעון חובו או שיהא יכול למוכרו לאחר בלא הרשאה ובלא כתיבה ומסירה ואדעתא דהכי נשתעבד הלוה תחלה בשטר הממרמ"י שיהא יכול לגבות ממנו כל מי שיוציא עליו אח"כ שטר זה הרי היה דעת המלוה והלוה מתחלה שכל שטר

ממרמ"י וממרמ"י בפני עצמו יגיע ליד אחר ואם כן נשתעבדו כל נכסי הלוה לכל שטר ממרמ"י וממרמ"י בפני עצמו כיון שמתחלה אסיק אדעתיה שכל שטר ושטר יהיה ביד אחר בפני עצמו ויהיה לו שעבוד על נכסי הלוה: ולא דמי לשאר שטרות דנזכר בהם שם המלוה דאפשר לומר סברא זו דלא יטול אלא חלק א' בכל השטרות כיון שהם ביד אחד משום שכך נשתעבדו כל נכסי הלוה לזה שאין לו אלא שטר אחד כמו לזה שיש לו שטרות הרבה אבל בשטר ממרמ"י דמתחלה נעשה כדי ליתן כל שטר ושטר בפני עצמו ליד אחר ודאי דנשתעבדו נכסי הלוה לכל שטר ושטר בפני עצמו: עוד נראה לומר דשפיר דמי שזה שיש לו שטרות ממרמי"ש הרבה יטול חלקים הרבה לפי שטרותיו דכיון שמתחלה נעשה שטר זה סתם שלא נזכר בו שם המלוה כדי שיכול ליתנו לאחר בפרעון חובו או שיהא יכול למוכרו או ליתן לאחר ואילו היה נותנו לאחר קודם שבא לבית דין לגבות מזה היו גובים בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו השתא נמי אף על פי שכבר בא לבית דין ועדיין כל השטרות הם בידו ולא נתנם לידי אחרים גובה בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו דכל מה שהיה יכול לעשות רואין כאלו כבר נעשה: וראיה.

לזה ממה שכתב הרא"ש בפרק קמא דב"ק בדין מי שהיה עליו בעל חוב וכתובת אשה ונזיקין והיה לו עידית ובינונית וזיבורית וכו' והביאו הטור ח"מ סימן קי"ט שכתב וז"ל ואם קנאם כאחת או שלקח עידית באחרונה אם המוכר עדיין חי כולן צריכין ליקח מהזיבורית שאנו רואין כאלו החזיר למוכר שטר של הזיבורית בכתיבה ומסירה ונמצא בידו בני חורין וצריכין כולן לגבות ממנו ולאו דוקא שיחזיר לו שדה זו אלא אפילו שדה אחרת ואפילו אם יתננה לו במתנה או אפילו מטלטלי רק שימצאו לו שום דבר לגבות ממנו אין לגבות מן הלקוחות ואינן יכולין לומר לכי תהדר דכל מה שיכול האדם לעשות רואין אנו כאלו היה כבר עשוי וכתב א"א הרא"ש ז"ל אפילו אי לא טען אנן טענינן ליה וכו' עכ"ל הרי מבואר אף על פי שכבר קנה זה ג' שדות והם בידו ולקח עידית באחרונ' שהיה מן הדין לגבות מן העידית אפילו הכי כיון שיכול לחזור ולמכור הזיבורית למוכר שלו שהוא הלוהצריכין כולן לגבות מן הזיבורית ואמרינן דהוי כאלו כבר עשה כן הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שקודם שבא לבית דין היה יכול ליתן כל שטר ושטר ליד אחר ואז היה גובה כל אחד ואחד חלק בפני עצמו בשטר שלו השת' נמי אמרינן רואין כאלו כבר עשה כן וגובה בכל אחד ואחד חלק בפני עצמו: וליכא למימר דילמא דוקא התם במי שלקח עידית ובינונית וזיבורית וכו' הוא דאמרינן כך דמצי למימר מהדרנא שטרי דזיבורית למריה ורואין אנו כאלו כבר נעשה וצריכין כולן לגבות מזיבורית משום דהתם סוף סוף לית להו פסידא שהרי מכל מקום גובים מזיבורית אבל כאן שרוצה להפסיד

לבעלי חובות אחרים לגמרי בטענה זו דילמא לא אמרינן הכי כיון שכבר בא לבית דין ועדיין הם בידו כל השטרות תו לא מצי להפסיד זכות של בעלי חובות אחרים:
דהכי משמע לכאורה ממה שכתבו התו' בכתובות בפרק שני דייני גזירות דף ק"ט אדין מי שאבדה לו דרך שדהו וכו' שכתבו התוספות התם בד"ה ורבנן סברי וכו' וז"ל אבל הא לא מצי למימר בחד דאתי מכח חד מזביננא ליה לארבעה דלא מצי לאשתעויי דינא בהדייהו שלא יכול להפקיע דינו על ידי מכירתו הואיל וקוד' שבאת לידו לא היה ראוי לומר כן וכו' והא דקאמר בפרק קמא דבבא קמא מכרן לאחד או לשלשה בני אדם כאחד פירש רש"י עידית בינונית וזיבורית כולן נכנסו תחת הבעלים וכו' ופריך וליתו כולהו וליגבי מעידית משום דא"ל אי שקליתו כדינייכו שקלית ואי לאו מהדרנא שטרי דזיבורית למרא וכו' אלמא התם אמרי' הך טעמא לכ"ע לא קשה מידי דהתם לית ליה פסידא לגמרי דהא גבו מזיבורית ולהכי מודה התם דמצי אמר מהדרנא שטרא למריה אבל הכא דאיכא פסידא לגמרי סבירא ליה דלא אמרינן מהדרנא שטרא למרייהו וכו' עכ"ל: הרי כתבו התוספות דדוקא היכא דליכא פסידא לאינך כגון בג' שדות שגובין מכל מקום מן הזיבורית הוא דמצי למימר מהדרנא שטרא למריה אבל לא היכא דאיכא פסידא לאחר כגון במי שאבדה לו דרך שדהו ומקופין לו ד' שדות והם ביד חד דאתי מכח חד דלא מצי למימר מזבננא לאחרים כיון שעל ידי כן יפסיד אידך דרך שלו ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שעל ידי טענה זו דמצי למסור שטרותיו לידי אחרים יפסידו שאר ב"ח שמא לא אמרינן דמצי למימר כך מסרינא שטר לאחרינא: הא ודאי לאו מילתא הוא דאדרבא משם ראיה לנדון דידן דמצי למימר מסרינא שטרא לאחרינא אף על פי שעל ידי כן יהיה הפסד לאחרים כאשר באמת מייתי הרא"ש ראיה מהתם לדין מכרן לג' בני אדם וכו' עידית ובינונית וזיבורית דכולן גובין מזיבורי' דמצי למימר מהדרנא שטרא דזיבורית למריה יעויין שם בהרא"ש פרק קמא דבבא קמא: והיינו משום דהא דכתבו התוספות התם בפרק שני דייני גזירות דהיכא דאיכא פסידא לאחר לא מצי למימר מזבנינא לאחרים אינו אלא היכא שכבר היה לאותו אחר זכות בגווה וזה רוצה להפסידו בטענה דמזבנינא לאחרים התם הוא דאמרינן דלא מצי למימר כך לאפוקי זכות דחבריה מה שהיה לו כבר כגון מי שמקיפין לו ד' שדות ואבדה דרך שדהו ואלו ד' שדות הם ביד חד דאתי מכח חד הרי לזה הי' כבר דרך בודאי בא' מן הד' שדות כיון שהיו ביד אחד וגם עתה יש לו דרך עליו בודאי כיון שכל ד' שדות הם בידו אלא שרוצה להפקיע זכותו ולהפסידו במה שרוצה למכור אלו ד' שדות לד' בני אדם התם הוא דאמרי' כיון

דאית ליה לאידך פסידא על ידי כן לא מצי למימר כן להפסיד' מזכות שהיה לו כבר כיון שקודם שבא לידו לא היה ראוי לומר כן.
ולא דמי להא דריש פרק קמא דבבא קמא במכרן לג' באחד וכו' דכולן גובין מזיבורית משום דמצי למימר מהדרנא שטרא דזיבורית למריה דהתם שאני דלית להו פסידא דהא גובים מכל מקום מזיבורית. מה שאין כן מי שמקיפין לו ד' שדות דאית לזה פסידא מזכות שהיה לו כבר.
אבל היכא שגם מתחל' לא ה"ה לאידך זכות בגווה כגון בחד דאתי מכח ד' שהיו אלו ד' שדות ביד ד' בני אדם שאז לא היה לו דרך על שום אחד מהם דכל חד מדחי ליה ועתה הם ביד חד מצי האי למימר מהדרנא שטרא למרייהו אף על פי שעל ידי טענה זו מפסיד זה לגמרי לית לן בה כיון שגם מתחלה לא היה לו שום זכות וזה מבואר בהדיא מתוך ביאור דברי התוס' התם בפרק שני דייני גזירות.
דף ק"ט יעוין שם: ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שמתחלה היה זה יכול ליתן כל שטר ממרמ"י בפני עצמו ליד אחר ולא היה שום זכות לבעלי חובות אחרים לעכב על זה כיון שעל דעת כן נעשו השטרי ממרמו"ש כדי שיוכל ליתננו לידי אחרים ואלו היה נותנם לאחרים היה כל אחד גובה בשטרו חלק בפני עצמו השתא נמי יכול הוא להעמידו בזכות שהיה לו קודם לכן אע"פ שעל ידי כן יפסידו אחרים כיון שגם מתחלה לא היה להם זכות בזה כמו בד' שדות שהם ביד חד דאתי מכח ד ואף על פי שעדיין לא נתן השטרות לידי אחרים ובא לבית דין ועדיין הם בידו לית לן בה דרואין אנו כאלו כבר עשוי.
כמו שכתב הרא"ש פרק קמא דבבא קמא. והטור ח"מ סימן קי"ט: ולא דמי להא דמייתי הטור ח"מ סימן מ"ה בשם אביו הרא"ש ז"ל בדין שטר שהרחיקו העדים שני שיטין והובא לפני בית דין קודם שמלאוהו בקרובים דפסול הוא דכיון שנראה פסולו בבית דין שוב אין לו תקנה וחולק על הר"ר יונה שכתב דמילתא בלא טעמא הוא אלא נראה לי דסברא מעלייתא הוא.
ואמאי לא אמרינן נמי התם דכיון שהיה יכול למלאות השטר בקרובים קודם שבא לבית דין רואין אנו כאלו כבר נעשה דהתם שאני דמתחל' שנעשה השטר ההוא שלא כדין שהרחיקו העדים שני שיטין התם הוא דפסלינן לשטרא דאלמוה רבנן לתקנתייהו והכי כתב הרא"ש בהדיא בפרק גט פשוט והביאו הרב ב"י.
וז"ל ונראה לי דסברא מעלייתא היא דהחכמים פסלי שטר לעשותו מעיקרא משום חשש זיוף. ואם בא לפני בית דין ולא נעשה בו זיוף היה ראוי להכשיר אלא דאלמוה חכמים

לתקנתם ואמרו דכיון דלא נעשה כתיקון חכמים חספא בעלמ' הוא מ"מ הכשירוהו אם מלאוהו בקרובים ואם הובא לפני בית דין בלא מילוי קרובים צריכין בית דין לפוסלו לחזק תקנתם וכו' עכ"ל.

הרי כתב בהדיא דמן הדין היה ראוי להכשיר אלא דאלמוה חכמים לתקנתם שלא להרחיק העדים שני שיטין מן השטר ונעשה השטר הזה מתחלה בפסול לכך כיון שנראה פסולו בבית דין אין להכשירו. אבל בנדון דידן שיש לזה כמה שטרות על הלוה וכל השטרות שלו נעשו כדין ולא עביד שיהא שלא כתקון חכמים והיה יכול ליתן כל שטר ושטר ליד אחר קודם שבא לבית דין מודה גם הרא"ש ז"ל דגובה בכל אחד ואחד חלק בפני עצמו משום דבכי האי גונא לא מיקרי נראה פסולו בבית דין דאין כאן שום פסול אלא שנראה לבית דין שכל השטרות הם בידו מכל מקום כיון שקודם שבא לבית דין היה יכול ליתן כל שטר ושטר ליד אחר רואין אנו כאלו כבר עשוי: ועוד נראה דשפיר דמי שזה שבידו שטרות הרבה על הלוה יטול בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו משום דהא מסקינן בפרק מי שהיה נשוי דף צ"ג אם יש על הלוה כמה בעלי חובות לזה מאה ולזה מאתים ולזה שלש מאות ואין לו כדי לשלם לכולם נוטלין כולן בשוה וכמו שכתב הטור ח"מ סימן ק"ד משום דמתחלה היה דעתו של המלוה ממאה שיהיו לו משועבדים נכסי הלוה על מאה שלו כמו לזה של מאתים או של שלש מאות וכיון דהכי הוא לכך לא מיבעיא אם אלו ג' או ד' שטרות שהם ביד המלוה על לוה אחד אין זמן פרעון של כולן שוה אלא בזמנים מתחלפים פשיטא שיש לו ליטול בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו כי אז ודאי דעת המלוה היה מתחלה אחר שיפרע לו שטר ראשון בזמנו וישאר לו שטר שני ושלישי קיים שיהיו לו נכסיו משועבדי' על אותן שטרות שנשאר עדיין בידו דאטו בשביל שיפרע לו שטר מחל לו השעבוד שבשאר שטרות בתמיה ודאי ופשוט הוא שיש לכל שטר ושטר יפוי כח ושעבוד בפני עצמו על נכסי הלוה ונוטל בכל אחד ואחד חלק בפני עצמו.

ומכל שכן אם גם לא נעשו השטרות כאחד דאיכא תרתי דהשטרות לא נעשו כאחד מחוב אחד אלא בזמנים מתחלפים בזה אחר זה. וגם זמני הפרעון אינם כאחד אלא בזה אחר זה ודאי ופשוט הוא שיש לכל שטר ושטר שעבוד בפני עצמו ונוטל בכל אחד חלק בפני עצמו אלא אפילו אם נעשו כל השטרות כאחד מהלואה אחת.

וגם זמן הפרעון של כל השטרות הוא שוה לזמן א' אפילו הכי יראה שיטול בכל שטר חלק אחד בפני עצמו משום שמתחלה לא עשה שטרות הרבה אלא בשביל שיהא לכל

אחד שעבוד בפני עצמו. דאם לא כן למה עשה כן בתחלה וחלק חוב אחד לכמה שטרות דלא חייש אפשיטי דספרא.

אף על פי שהלוה צריך ליתן מכל מקום יש לו לחוש על פסידא דלוה. וכל שכן הלוה עצמו למה עשה כן גם לא ניחא ליה לאיניש לאפושי שטרא עליו אלא על כרחיך שעשה כן מתחלה מפני כך כדי שאם לא יוכל לפרוע לכל בעלי חובות שיטול הוא בכל שטר ושטר בפני עצמו וא"כ שמתחלה נתכוון לכך ודאי דמועיל לו ונוטל בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו: וראיה לזה דאמרינן דמועיל חלוקות שטרות בהלואה אחת להיות נחשב כל שטר ושטר בפני עצמו מהא דאיתא פרק המקבל דף ק"ד אמר רבא חדא עסקא ותרי שטרא פסידא דמלוה תרי עסקא וחד שטרא פסידא דלוה פירש רש"י חדא עסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה משום דסתם עסקא תילתא באגר לבעל הבית ופלגא בהפסד וכו' דאי לאו הכי מיתחזי כריבית וכו' הילכך מאן דיהיב עיסקא ב' חבילות בגדים במנה נכתוב שטר של מנה ואי מפסיד באחת מן החבילות מדמי הקרן מנ' ה' דינרין וישתכר בחבירתה ט"ו דינרין אין כאן חשבון להפסד לבד ולשכר לבד אלא נשתכר בפרגמטיא זו י' דינרין וישלמו תחלה החסירה בה' דינרין של ט"ו דינרין שהרויח בחבילה אחרת ועשרה דינרין הנותרים הן הן ריוח ויטול הנותן תילתא באגר והמקבל תרי תילתא ויטלו בעליו מאותן י' דינרין שליש שהן ג' דינרין ושליש.

והמקבל יטול שני שלישים אי כתב עלייהו שני שטרות כל חבילה שטר של חמשים נמצא חשבון של כל אחד לבדו ויקבל עליו המלוה בהפסד החצי שהוא שני דינרים וחצי ובשכר של חברתה לא יטול אלא שליש דהיינו חמשה דינרים וכו' עכ"ל: הרי מבואר דאם הם תרי שטרא וחדא עסקא הוה פסיד' דמלוה דמיחשב כל חבילה וחבילה בפני עצמו ולמה כן והלא כיון דנתן ב' חבילות כאחד ראוי היה שיהא הכל חד ויתמלא ההפסד של חבילה זו מהריוח של חבילה אחרת אלא על כרחיך משום דאמרינן דלא לחנם עשה שני שטרות אלא משום כדי שיהא כל חבילה וחבילה עסקא בפני עצמו ויהא נחשב ההפסד של חבילה זו בפני עצמו והריוח של חבילה אחרת בפני עצמו וכן בהפך בתרי עסקא וחד שטרא מהני הא דעביד אתרוייהו חד שטרא כדי שיהא עסקא חדא אלמא בתר שטרי אזלינן אי הוי תרי שטרי הוי תרי עסקא.

ואי הוה שטרא חד הוה עסקא חדא הוא הדין נמי בנדון דידן אף על פי שהלוה לו שלש מאות זהובים כאחת מכל מקום כיון דעביד ג' שטרי מהני ליה למיעבד כל שטר ושטר הלוא' בפני עצמו שיהא לו בכל שטר ושטר שעבוד בפני עצמו על נכסי הלוה כיון דמתחלה עביד ג' שטרי כדי שיהא לו בכל אחד ואחד שעבוד בפני עצמו מהני ליה כמו

בעסקא חדא ותרי שטרי דהוי פסידא דמלוה מטעם זה דחלוקת שטרות מהניא שיהא נחשב כל שטר ושטר עסקא בפני עצמו: אבל אי הוה כמו דסלקא אדעתא למימר דמי שיש לו שטרות הרבה על לוה א' לא יטול אלא חלק אחד בכל השטרות כיון דנעשית הלואה כאחת לא הוי אלא חוב אחר: ולא מהני ליה חילוק שטרות.

אם כן הוא הדין נמי בעסקא חדא דהיינו שנתן לו שני חבילות כאחת ראוי היה נמי שיהא הכל עסקא חדא אף על פי דעביד תרי שטרי ויתמלא ההפסד מהקרן של חביל' זו ברווחים של חבילה אחרת כיון דנתן שניהם כאחת לא הוה אלא עסקא חדא וחילוק שטרות מאי מהני. אלא ודאי כיון דמתחלה עביד תרי שטרי אמרינן ודאי אדעתא דהכי עביד תרי שטרי כדי שיהא נחשב כל שטר ושטר לעסקא בפני עצמו.

הוא הדין נמי בנדון דידן מלוה שיש לו על הלוה כמה שטרות אמרינן כיון שמתחלה עשה עליו כמה שטרות מהלואה אחת ודאי אדעתא דהכי עביד כדי שאם ימצאו עליו בעלי חובות הרבה ולא יוכל לשלם לכולם שיטול הוא בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו ומהניא ליה חילוק שטרות ונוטל בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו: ואם לחשך אדם לומר דאיכא למידק איפכא דאין חילוק שטרות מועיל שיטול בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו דאי מועיל לא הוה אמר רבא בחד עסקא ותרי שטרי פסידא דמלוה משום דתרי שטרי משוה להו תרי עסקא דלעולם אימא לך חדא עסקא הוא כיון דנתן שתי חבילו' כאחת והא דעביד תרי שטרי היינו משום שאם יהיו עליו בעלי חובות הרבה ולא יוכל לשלם לכולם שיהא הוא נוטל בכל שטר חלק בפני עצמו ולא מפני שיהא כל שטר ושטר עסקא בפני עצמו.

אלא ודאי דאין חילוק שטרות מועיל שיטול בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו. ואם כן למה עביד תרי שטרי מהנך שתי חבילות שנתן כאחת לכך צריכין אנו לומר דעביד תרי שטרי כדי שיהא כל שטר ושטר מיחשב לעסקא בפני עצמו: הא ודאי לאו מילתא הוא משום דהא בהא תליא והיא היא דאם מהניא חילוק שטרי למיעבד מהנך שתי חבילות שנתן כאחת תרי עסקא הוא הדין נמי דמהני לענין גביית הלוה שיטול בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו.

וכן בהפך אי לא מהני לענין גבייה מהלוה שיטול בכל שטר חלק בפני עצמו. הוא הדין נמי לא מהני למיעבד תרי עסקא דמאי שנא וכיון דאמר רבא דחילוק שטרי מהני למיעבד מעסקא חדא תרי עסקא.

הוא הדין נמי מהני חילוק שטרי למיעבד מהלואה אחת תרי הלואה ונוטל בכל שטר ושטר חלק לפני עצמו: וליכא להוכיח ממימרא דרבא פרק גט פשוט דף קע"ב עמוד

א' דאפילו ביש למלוה אחד כמה שטרות על לוה שיש עליו בעלי חובות הרבה שזמנם שוה ואין ללוה לשלם לכולם שאינן נוטל בכל השטרות אלא חלק אחד מהא דאמר רבא התם האי מאן דנקט שטרא בר מאה זוזי ואמר שוויה ניהליה תרי בני חמשין לא משוינן להו מאי טעמא: עבדו רבנן מילתא דניחא ליה למלוה וניחא ליה ללוה ניחא ליה למלוה כדי שיכוף לפורעו וניחא ללוה כי היכי דנפגום שטרי וכו'.

ופירש רשב"ם כשיפרע נ' זוז נמצא שטר שביד המלוה פגום ולא יפרע אלא בשבועה ע"כ. והטור ח"מ הביא מימרא זו סימן נ"ג: ואי איתא דבשיש על לוה אחד כמה בעלי חובות שזמנם שוה ונא' מהם כמה שטרות ואין ללוה לשלם לכולם נוטל מלוה זה שיש לו כמה שטרות בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו תיפוק ליה דלא משוינן למלוה אחד שטרי של מאה תרי חמשין חמשין שלא להפקיע זכות של שאר בעלי חובות דחיישינן דילמא יש על לוה זה עוד כמה בעלי חובות וזמנם שוה למלוה זה ולא יהיה ללוה לשלם לכולם ויטול מלוה זה חלק יותר מהראוי לו דהשתא שאין לו אלא שטר אחד ממאה לא יטול אלא חלק אחד וכשיהיו לו תרי שטרי בני חמשין חמשין יטול שני חלקים:וליכא ליישב דלהכי קאמר הך טעמא דניחא ללוה דנפגום שטרי ולא קאמר משום חשש דשאר בעלי חובות משום דרבא נקט נמי אידך מימרא האי מאן דנקט תרי שטרי בני חמשין חמשין ואמר שוינהו ניהליה חד בר מאה דלא משוינן ליה וכולי והתם על כרחך צריך לומר הך טעמא דניחא ללוה וכו'.

דהתם ליכא חשש פסידא דשאר בעלי חובות אלא רווחה. לכך נקט בהך מימרא קמייתא נמי הך טעמא דניחא ללוה דנפגום שטרי וכולי דהוי חד טעמא להנך תרי מימרא.

הא ליתא דכיון דלטעם זה שאמר במימרא קמייתא דניחא ללוה דנפגום שטרי לא משוינן ליה תרי שטרי אלא שלא מדעת הלוה. אבל מדעת הלוה משוינן ליה כמו שפי' הרמב"ם כך בהדיא והוה ליה למימר במימרא קמייתא הך טעמא משום חשש פסידא דשאר ב"ח דלפי טעם זה לא משוינן ליה תרי שטרי אפילו מדעת הלוה דחיישינן לקנוניא שרוצים להפסיד שאר בעלי חובות שיטול מלוה זה שני חלקים אלא ודאי מדלא אמר הך טעמא משמע דאפילו ביש למלוה א' כמה שטרות ונמצאו על הלוה ב"ח הרבה שזמנם שוה ואין לו לשלם לכולם אינו נוטל מלוה זה אלא חלק א' בכל שטרותיו: הא לאו מילתא הוא דלעולם אמינא לך דמלוה זה שיש לו כמה שטרות נוטל בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו.

הא דאמר רבא טעמא דליתא ללוה דניפגום שטרא ולא אמר משום דחיישינן לפסידא דשאר בעלי חובות. משום דיש לומר דמיירי אפילו בשאין חפץ המלוה שיעשו לו תרי

שטרי מזמן ראשון אלא מאותו יום דבכי האי גוונא ליכא פסידא לבעלי חובות דאם יש עליו ב"ח אחרים יהיו קודמים לו ויפסיד הוא אפילו הכי לא לשוינן ליה משום הך טעמא דניחא ללוה דניפגום שטרי.

והאמת הוא אם המלוה רוצה שיעשו לו תרי שטרי בני חמשין חמשין מזמן ראשון לא משוינן ליה אפילו מדעת הלוה מטעם דחיישינן לפסידא דשאר בעלי חובות אלא דמיירי אפילו בשאין המלוה חפץ אלא שיעשו לו חדי שטרי מאותו יום ולא מזמן ראשון דבכה"ג ליכא חשש פסידא דבעלי חובות אפילו הכי לא משוינן ליה משום דניחא ליה ללוה דניפגום שטרי.

והיינו דוקא שלא מדעת הלוה. כמו שפירש רשב"ם: כלל העולה מדברינו הוא דאפילו בשטרות גמורים בעדים שנזכר בהם שם המלוה שאינו יכול ליתנם או למוכרם לאחר אלא בכתיבה ומסירה.

אפילו הכי נראה שיטול בכל שטר ושטר חלק בפני עצמו. מהראיה אחרונה שהבאתי מפרק המקבל מהא דאמר רבא חדא עסקא ותרי שטרי וכו'.

ומכל שכן בשטרי ממרמי"ש שנוהגין בהם האידנא שלא נזכר בהם שם המלוה דנעשו מתחלה אדעתא דהכי שיהא יכול ליתנם לאחר. כמו שבארתי למעלה ודאי דהדין הוא שיטול בכל שטר ממרמ"י חלק בפני עצמו מהראיות ראשונות שהבאתי.

והדין דין אמת. וכן פסקו כל הדיינים בכל הקהלות:

שאלה טז

קהל טבריא ירדו למנין לקבל עליהם רב מורה צדק.

והסכימו על ג' רבנים בזה אחר זה שאם לא יבא ר' פלוני הראשון ישלחו אצל רבי פלוני השני. ואם גם השני לא יבא ישלחו אל ר' פלוני השלישי שיבא אליהם.

והנה שלחו אל רבי פלוני הראשון ונתרצה להם לבא ובבואו כחמש פרסאות מן טבריא שלחו לקראתו קהל ציפורי שיבא אליהם שהם קבלוהו לרב ומורה. והשיב להם כיון שכבר הבטיח לקהל טבריא לבא אליהם לא יחל דברו.

ובא ביום ד' לטבריא ונתקבל שם בכבוד גדול וביום השבת בשר צדק בקהל רב בדרוש נחמד. ורוב בני הקהלה באו לכבודו אל המשתה אשר הכינו הקהל יצ"ו.

ושלחו לו דורנות והיו ששים ושמחים הוא בהם והם בו. וביום השלישי שלאחריו הניח את מקומו ונסע עם כל בני ביתו לציפורי כי יאות לו לשבת בציפורי מבטבריא.

ונפל חילוק אחר כך בין אנשי הק"ק טבריא. יש מהם אומרים אחרי שכבר היתה הסכמתם לשלוח לרבי פלוני השני אם לא יבא הראשון ישלחו אל רבי פלוני השני שיבא

אליהם ויש מהם אומרים שהסכמה הראשונה כבר נתבטלה שלא קבלו עליהם את רבי פלוני השני אלא שאם לא יבא הראשון אבל שכבר בא הראשון פקע זכות השני מהם ויכולים לבחור באיזה רב ומורה שירצו.

הדין עם מי: תשובה יראה שיכולים הקהל לבחור באיזה רב שירצו. ואינן צריכין לשלוח לר' פלוני השני שיבא כי ההסכמה הראשונה כבר אזלא לה שהרי לא התנו על רבי פלוני השני אלא שאם לא יבא רבי פלוני הראשון אבל אחר שכבר בא אליהם רבי פלוני הראשון פקע זכות של רבי פלוני וכן של רבי פלוני השלישי אע"ג דלא שהה שם רבי פלוני הראשון אלא איזה ימים אין בכך כלום דלא תלה הדבר בשהייתו שמה אלא בביאתו שמה וכבר בא: וראיה לזה מהא דאיתא פרק שלשה שאכלו דף נ' אמר רב הונא ג' שבאו מג' חבורות אינן רשאין ליחלק אמר רב חסדא והוא שבאו מג' חבורות של ג' בני אדם.

פירש רש"י שאנו ג' נתחייבו בזימון כבר כל אחד בחבורה שלו ונצטרפו השתא לחבורה אחת חייבין לזמן ע"כ. וקאמר עלה רבא לא אמרן אלא דלא אקדימו הנך ואזמון עלייהו בדוכתייהו: אבל אזמן עלייהו בדוכתייהו פרח זמון מנייהו פירש רש"י אמר רבא מנא אמינא לה דתנן מטה שנגנבה חציה או שאבדה חציה או שחלקוהו אחים או שותפים טהורה.

החזירוה מקבלת טומאה מכאן ולהבא מכאן ולהבא אין למפרע לא אלמא כיון דפלגוה פרח לה טומאה מינה הכי נמי כיון דאזמין עלייהו פרח זימון מינייהו. פירש רש"י מטה טמאה שנגנבה חציה אלמא כיון דפלגוה פקע שם מטה מינה ושם טומאה אף על גב דהדר הדרוה והרי היא מטה לא הדרא טומאתה ה"נ כיון דפקע שם ג' מנייהו בהפרדה ושם זימון על ידי שזימנו הראשונים עליהם אף על גב דהדור לכלל שם ג' לא הדרי לכלל זימון וכו' עכ"ל: הרי מבואר כיון ששעה אחת נתבטלו הזימון פקע שם זימון מנייהו.

וכן מטה כיון שנחלקה פעם ושעה אחת פקע שם מטה מינה ואזלא לה טומאה. הוא הדין נמי בנדון דידן שרבי פלוני הראשון בא אליהם אותה שעה פקע זכות הרב השני וכיון דפקע זכותו שעה אחת פקע לגמרי אף על פי שלא שהה שם רק איזה ימים מה בכך שהרי כשבא להתם סברו הקהל שישאר לגמרי שם ונתייאשו מן הרב הב' הרי פקע זכותיה ותו לא הדר אפי' אחר נסיעת הרב הראשון.

ועוד ראיה מהא דכתב הרב ב"י בטור חשן משפט הביאו בש"ע סימן כ"א מי שקנו מידו שאם לא יבא ליום פלוני וכו' יאבד זכותו וכו' ועבר היום ולא בא נתקיימו התנאים וכו' ואם הביא ראיה שהיה אנוס באותו יום הרי זה פטור מקנין זה וכו' וכתב הסמ"ע וז"ל.

פירש וה"ל כאלו לא קנה בקנין מעולם ואפי' עבר ממנו האונס ולא בא מיד יבא כשירצה וכו' עכ"ל: הרי מבואר כיון שאירע שעה אחת שלא היה חיוב הקנין חל עליו פקע אותו חיוב ממנו לגמרי ותו לא הדר.

אף על פי שהאונס ההוא עבר ממנו אח"כ אפי' הכי נפקע ממנו לגמרי החיוב ההוא הוא הדין בנדון דידן כיון שאירע שעה אחת שהקהל טבריא היו פטורים מהרב השני והיינו אותה שעה שהרב הראשון בא אליהם נפטרו ממנו לגמרי ואע"פ שאחרי כן מיד אחר איזה ימים נסע הרב הראשון מהם תו לא הדר עלייהו החיוב הראשון כיון דפקע שעה אחת פקע לגמרי: וליכא למימר כיון שלא שהה הרב הראשון שם סופו מוכיח על תחלתו שלא בא לטבריא כדי להשתקע אלא לראות תחלה איזה יכשר בעיניו טבריא או ציפוריואם כן ביאתו שמה לא תקרא ביאה הא ודאי לאו מילתא היא דהא מכל מקום סבור היה הוא בעצמו שיכשר בעיניו לדור שם ואדעתא דהכי בא שם מיקרי ביאתו ביאה ואדרבא דמסתבר לומר שסופו מוכיח על תחלתו שסבור היה לישאר שם כיון שקבל דורנות מהם ואי אז כששלחו דורנות היה בדעתו ליסע משם ולא לישאר שם ודאי דלא היה מקבל דורנות מהם.

אבל באמת ליכא הוכחה כלל מסופו על תחלתו: ועוד מסוגיות התלמוד פרק ב' דחולין דף ל"ט השוחט את הבהמה לזרוק דמה לע"ז וכו' וכן מנדרים פרק ה' דף מ"ח הנודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל וכו' מוכח דלאו בכל גונא אמרינן סופו מוכיח על תחלתו ויתבאר זה בפסק היתר עגונה מרת הענדל אשת רבי זלמן אויסטרליץ לקמן.

ויעויין שם כי שם נתבאר הכל וכאן אין להאריך:

שאלה יז

שאלוני מדוע אני מדקדק על בדיקת הושט מאווזות שמלעיטין אותן ומזהיר את הקהל שיהיו מהפכים את הושט לבדוק אם לא נמצא בו ריעותא מבפנים ואין אני מדקדק להזהירם שיהיו בודקים בראש האווזא שהרי כל מה שהוא מהווושט ולמעלה ממקום שנשחט נשאר בראש ושמא נמצא נקב באותה חתיכה שבראש ובאמת בק"ק ניקלשפורג מדקדקים לבדוק גם בראש האווזא מהאי טעמא.

וכן נמצא נמי בתשובת מהר"ם לובלין סימן כ"א שבמדינות אשכנז נוהגין לבדוק גם בראש האווזא ופעם אחת לא בדקו הראשים של האווזות ונפל חילוק גדול בין רבני אשכנז יש אוסרי' ויש מתירים: תשובה לפי מה ששאלתני מתשובת מהר"ם לובלין סימן כ"א היה לי להשיבך ממקום שבאת דאין צריך לבדוק אחר ראשי האווזות דהכי כתב

בהדיא מהר"ם לובלין התם בתשובה סימן כ"א דף י"ט סוף עמוד ג' וז"ל הלכך נראה דאפילו לכתחלה אין צריך בדיקה למעלה ממקום שחיטה דלא מחזקינן בהו איסורא. וכן מעולם לא שמענו במדינתנו לבדוק הוושטין למעלה ממקום השחיטה וכו' עכ"ל. הרי כתב בהדיא דאין צריך לבדוק למעלה בראשי האווזות וכדאי הוא לסמוך עליו: אלא לפי שאין דרכי להקל במקום שיש מחמירין אם לא שיש לי טעם בדבר על כן אמינא לך טעמא דדוקא בושט עצמו מה שהוא למטה ממקום שנשחט הוא דצריך בדיקה והיינו שצריכין להזהיר את העם שיהיו הופכין את הוושט ולבדוק מבפנים אם לא נמצא שם ריעותא משום דאין דרכן לאכול את הוושט ומשליכין אותו לחוץ וחישינן כיון דלא נרא' להו ריעותא מבחוץ בוושט ישליכו אותו לחוץ כהרגלן לכך צריכין אנו להזהיר אותן שיהיו הופכין אותו תחלה לבדוק ולראו' מבפנים אם לא נמצא בו ריעותא.

אבל ראשי האווזות דרכן לאכול אותן ואין משליכין אותו לחוץ אלא פותחין אותו ונוטלין המוח מתוכו ומבשלין הראש ואוכלין אותו. ואם נמצא ריעותא בוושט בחתיכה שנשארה בראש נראה לעין הוא כיון שפותחין אותו ובאין לשאול אין צריכין אזהרה שיהיו בודקין את הראש דממילא הוא בדוק להם כיון שנראה להם לעין אם יש שם ריעותא וישראל קדושים הם אפילו ריעותא כל דהו שנראה להם באין לשאול.

לכך אין צריכין אזהרה אלא על הוושט מה שהוא למטה ממקום שנשחט משום דמבחוץ לא נראה להו ריעותא בוושט וצריכין להזהיר אותן שיהיו הופכין אותו אבל הוושט שנשאר בראש שנראה לעין אם יש ריעותא מבפנים שלעולם פותחין את הראש אין צריכין אזהרה דודאי אם יש שם ריעותא באין לשאול: ועוד אמינא לך טעמא דשאני כאן ק"ק פרוסטיץ מק"ק ניקלשפורג דאע"ג דנוהגין בק"ק ניקלשפורג לבדוק גם ראשי האווזות שאני התם משום דהתם מלעיטין האווזות בשיבולת שועל ובמיני זרעונים מעורבים כגון דוחן וכיוצא בזה וכשפותחין את פי האווזא ומלעיטין לתוכה מיד מתפזרים הזרעונים וצריכין לתחוב באצבעות לתוך פי האווזא להביא הזרעונים למטה לבית הבליעה ושכיח הוא שעל ידי כן מתקלקל הוושט מיד בהתחלתו מה שהוא למעלה ממקום ששוחטין ונשאר בראש ושם מצוי הקלקול כמו למטה לכן צריכין לבדוק גם בראש אבל כאן ק"ק פרוסטיץ אין מלעיטין אלא בלחמים עגולים אפויה מקמח שעורים וכשפותחין את פי האווזא ומלעיטין אותן מיד נופלים הלחמים עגולים בוושט לבית הבליעה למטה ממקום ששוחטין ומשם ואילך מצוי הקלקול בוושט אבל לא למעלה לכך אין צריכין אנו להזהיר אמה שנשאר למעלה בראש אלא על מה שהוא למטה ממקום

השחיטה דשם שכיחי ריעותא אבל למעלה לא שכיחי אבל מכל מקום אם נמצא להם ריעות' בראש באין ושואלין וזה ברור:

שאלה יח

נשאלתי ממנהיגי הק"ק פרוסטיץ חיל המלך עברו דרך שם בלכתם למלחמה ובאו לחנות שם כמו חדש ימים או פחות או יותר ורוצה המושל שלהם לחלק אכסניא גם לבתי היהודי' ודרך הוא שבני העיר צריכין ליתן להם ג' ימים ראשונים מזון וצידה ואחר כך ניזונים מקופה שלהם ואין בני העיר צריכין לית' להם רק מקום ללון ומים ומלח ועצים וכיוצא בזה דברים קטנים ורוב הקהל וכמעט כולם רוצים שיתפשרו עם המושל שלהם שלא יעשה אכסניא בבתי היהודים כי חוששים מן גניבות וממיעוט משא ומתן שלא להתראות בפניהם וגם טפולם עמהם בהכנת אכילה ושתייה קשה מאד וגם אחרי שיהיו חונים שם זמן מה חוששים מערבוב איסור והיתר וכיוצא בזה מלבד זה שאם יעשו אכסניא אצל יהודים תהיה ההוצאה מכלל הקהל כולו יותר מכפלים ממה שתהיה אם יתפשרו עם המושל ויתנו לו דבר קצוב ויחידים הבעלי כיסים מוחים שלא יתפשרו אם לא שיתחייבו הקהל לגבות אותו ממון לפי הבעלי בתים ולא לפי הממון ואנשי הקהל אומרים יתפשרו ואחר כך יקוב הדין את ההר היאך יהיו גובין ובעלי כיסים מעכבים: תשובה יראה שהדין עם הקהל ויכולים לכוף ליחידים הבעלי כיסים שיתפשרו עם המושל שלא יחלק האכסניא לבתי היהודים ושפיר קאמרי דאם יהיה להם דין אחר כך ידונו על זה משום דזה היזק של רבים הוא שהרי האמת כן הוא שההוצאה תהיה בכפלים אם יהיו בבתי היהודים גם זה אמת שיש להם לחוש מגניבות ומיעוט משא ומתן לכך צריכים היחידים תחלה לסלק היזק של רבים ואחר כך ידונו על זה היאך שיהיו גובין אם לפי הממון או לפי הבעלי בתים או לפי הבתים ממש: וראיה לזה מהא דאיתא בהג"ה מרדכי דקידושין והובא במרדכי על הגליון פרק לא יחפור וז"ל בפרק לא יחפור על דבר אשר דרש הדוכוס מאת היהודים שלו שיעסקו שאותם יהודים הדרים בפיי"ץ תחת שאר שרים הקטנים ישובו תחתיו ואמר שהדין כך שאין להם בפיי"ץ שלו אם לא ברשותו ואמר ליהודים אם לא תתעסקו שיבואו לדור תחתי כלה גרש יגרש אתכם ואתם לא ישאר פרסה.

דומה בעיני כיון שביד הדוכוס לגרש הכל ואף אם אלו אומרים תמות נפשי עם פלשתים לא מהני אלא כופין אותם על מדות סדום שיעקרו ממקומן ויבואו תחתיו וכו' ואם יש להם פסידא במה שנעקרו ממקומן זה יטענו אחרי כן אחר שיסלקו ההיזק של רבים.

אבל קודם לכן אינן רשאין לתבוע מאומה וכו' וראיה מפרק לא יחפור דקאמר אם העיר קדמה קוצץ בלא דמים ואם האילן קודם קוצץ ונותן דמים ולימא ברישא הבו לי והדר איקץ משום דהוי קדירא דבי שותפי ומהכא יש להוכיח שאפי' אם לא היה בם סכנה כלל מכל מקום כיון שאחרים מסוכנים עבורם שהם רבים צריכין לסלקההיזק ויחזרו לתבוע היזקא אחרי כן מהם מההיא דאם האילן קודם קוצץ ברישא והדר נותנים לו דמים וכו' עכ"ל והרב בהג"ה ש"ע הביאו בטור ח"מ סימן קנ"ה סעיף כ"ב: הרי מבואר שהיחידים צריכים תחלה לסלק היזק דרבים ואחר כך ידונו עמהם הכי נמי בנדון דידן תחלה צריכין לסלק היזק דרבים ואחר כך ידונו וקל וחומר הוא דהשתא התם לא נשתתפו אותן יהודים מעולם בשום דבר עם אלו שדרים תחת הדוכוס ואפילו הכי צריכין לסלק היזקם וליסע לדור תחת הדוכוס מכל שכן בנדון דידן שכולם דרים בעיר אחת והם קהל אחד ונשתתפו לכל מילי דצבורא שצריכין תחלה לסלק היזקם ולהתפשר עם המושל שלא יעשה אכסניא בבתי היהודים ואחר כך ידונו היאך יהיו גובין: ואף על פי דהתם משמע דגם אותן היהודים שדרו תחת שרים הקטנים הם בחשש סכנה זו שיגרש אותם שכך אמר הדוכוס שהדין עמו שאינם יכולים לדור תחת שרים הקטנים אם לא ברשותו וכן כתב הרב ההוא וז"ל דומה בעיני כיון שביד הדוכוס לגרש כולם וכו' עכ"ל ואם כן דילמא דוקא בכי האי גונא כשגם הם בסכנה אז צריכים לסלק ההיזק אבל בעלמא לא מכל מקום הא מסיק לבסוף וכתב בהדיא וז"ל ומהכא יש להוכיח שאפילו אם לא היה בם סכנה כלל מכל מקום כיון שאחרים מסוכנים עבורם שהם רבים צריכים לסלק היזקם וכו' עכ"ל הרי מבואר דאפילו אם אין אותן יחידים בסכנה צריכים לסלק ההיזק של רבים שהם בסכנה: ועוד דהא הכא בנדון דידן נמי כולם בסכנה הם דאותן חששות שהם לרוב הקהל מגניבות וממיעוט משא מתן איכא נמי ליחידים שהם בעלי כיסים וטפי אית להו למיחש כיון שהן עשירים לכך נראה שנדון דידן דומה ממש לגזיר' הדוכוס ושצריכין היחידים לסלק היזק של רבים כמו התם: אין לחלק ולומר דילמא שאני התם דברי היזקא של הקהל שרוצה לגרש אותם אבל בנ"ד לא ברי היזקה שאינו אלא חשש היזק שמא יהיו גונבים מהם או שמא יצטרכו למעט במשא ומתן כדי שלא להתראות בפניהם הא לאו מילת' הוא דבנ"ד נמי ברי היזקא הוא דהרי זה אמת הוא שההוצאה של קהל בכלל אם יעשו אכסניא אצלם תהיה בכפלים מה שתהיה אם יתפשרו עם המושל דרך כלל.

ועוד דחששות שחוששים מגניבות ומיעוט משא ומתן הוי ברי כל כך כמו התם בדוכוס דסתם גוי אנס הוא ומכל שכן איש חיל ההולך למלחמה ואי משום דספק הוא. הא גבי דוכוס נמי ספק הוא דעביד אינש דגזים ולא עביד.

ובפרט במקום דאית ליה פסידא במאי דגזים כגון דוכוס זה אם יגרש אותם יהיה פסידא דידיה שהרי מהדר הוא אחר יהודים שיהיו תחת ממשלתו ודאי דיש לו הכנה מהם וטפי אית לאסתפוקי בדוכוס אם יגרש אותם כיון דהוה פסידא דידיה ממה דאית לאסתפוקי באנשי חיל מגניבה וממיעוט משא ומתן.

ואפילו הכי צריכים היחידים ליסע תחת הדוכס כדי לסלק היזק דרבים הוא הדין נמי בנדון דידן צריכים היחידי' להתפשר עם המושל שלא יעשה אכסניא בבתי היהודים כדי לסלק היזקא דרבים: ועוד ראיה דצריכין היחידים להתפשר עם המושל כדי לסלק ההיזק של רבים מהא דתנן פרק קמא דבבא בתרא דף ז' כופין אותו לבנות לעיר חומה דלתים ובריח וכו' הובא בטור ח"מ ריש סימן קס"ג.

והיינו משום שהוא צרכי העיר שיהיו נשמרים מנזק. הוא הדין נמי נדון זה לצורך העיר הוא שיהיו נשמרים מנזק של אנשי חיל מן גניבות ומיעוט משא ומתן וכו'.

והרי התם כופין אפילו המועטים את המרובים כל שכן בנדן דידן שהוא בהפך שהמרובים רוצים לכוף למועטים ודאי שיכולים לכוף אותם שיתרצו המה להתפשר עם המושל שלא יעשה אכסניא בבתי' היהודים: ועוד ראיה דיכולים הקהל לכוף ליחידים בעלי כיסים שיתפשרו עם המושל כדי לסלק היזק דידהו מהגוים דמאי שנא מהא דאיתא פרק המקבל דף ק"ח זבן מגוי וזבין לגוי ליה בה משום דינא דבר מצראץ זבן מגוי דאמר ליה ארי אברחי לך ממצרך זבין לגוי גוי ודאי לאו בר ועשית הישר והטוב הוא.

שמותי ודאי משמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסא דאתי ליה מחמתיה וכו' והטור ח"מ הביא זה בסימן קע"ה ושם מייתי דעת הפוסקים בחלוקי דינים השייכים לזה וא"כ כיון דגוי אחד מיקרי ארי משום דסתם גוי אנס הוא ואפילו דאינו דר עמו ממש אלא שהוא מצרן שלו וצריך הוא לשלם היזקו מכל שלו אם הגוים הם שנים אי שלשה ודרים עמו בבית אחד ובחדר אחד ואין צריך לומר שהם אנשי חיל בעלי מלחמה ודאי דצריכין לסלק ההיזק ושמותי משמתינן להו עד דמקבלי לסלוקא היזקא דידהו: אין לחלק בין גוי הדר בקביעות והוא מצרן של יהודי דקבוע היזקא.

לאלו אנשי חיל דלא קבוע היזקא דידהו. כיון שלא יהיו חונים אלא לימים או חדש.

דאדרבא איפכא מסתברא דגוי הדר בקביעות והוא מעיר הזאת אימת השופט והשר עליו מה שאין כן איש חיל ההולך למלחמה דאין לו אימה כל כך וקשה לקבול עליו

אם אין ראיה ברורה עליו דענוש יענש האיש ההוא הקובל על איש חיל בלא ראיה וזה ידוע הוא לכך חשש היזק דידהו יותר צריך סילוק מסילוק חשש היזק סתם גוי מצרן של ישר' לכך יכולין הקהל לכוף לאלו היחידים הבעלי כיסים שיתפשרו עם המושל שלא יעשה אכסניא אצל היהודים: וכדי שלא יהא בית מדרשי בטל בלא חידוש נראה לי לדייק מלשון הברייתא דהגוזל בתרא דכל היכא דאיכא למיחש יכולים לכוף את זה שיהיו מתפשרים ונסלק ההיזק אפי' אי ודאי צריכין להיות גובין אחר כך לפי הממון ואין הבעלי כיסים יכולין לעכב דתני התם בהגוזל בתרא דף קי"ז.

תנו רבנן שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון ואין מחשבין לפי נפשות וכו'. תו איתא התם תנו רבנן ספינה שהיתה מהלכת בים עמד עליה נחשול לטבעה והקילו ממשאה מחשבין לפי משאוי ואין מחשבין לפי ממון: ופירש רש"י אם השליך זה מאה לטרין זהב ישליך זה מאה ליטרין ברזל יש לדקדק מאי שנא בברייתא דספינה דקתני והקילו ממשאה היינו שכבר הקילו והשליך זה מאה ליטרין של זהב וקאמר דמחשבין לפי משאוי וכו' ובברייתא קמייתא דשיירא קתני שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון וכו' ולא קתני ונתפשרו.

דכך הוה ליה למיתני ועמד עליה גייס לטורפה ונתפשרו כדקתני באידך ברייתא והקילו ממשאה. אלא נראה ליישב משום דאי הוה תנא ונתפשרו סלקא דעתך אמינא דוקא אם כבר נתפשרו דגלי אדעתייהו דניחא להו בפשרה שעשו ולא התנו שיהיו מחשבין לפי הנפשות התם הוא דגובין לפי הממון כיון שנתרצו מתחלה.

כמו שכתב הטור ח"מ בשם הרמב"ם ריש סי' קס"א גבי בני חצר שאינם צריכין לסייע לציור וכיור אי גלה דעתו דניחא ליה בהא מגלגלין עליו את הכל הוא הדין נמי כאן אבל אי היו מוחים לכתחלה שלא יתפשרו אם רוצים לחשוב לפי ממון אפשר דהיו יכולין למחות דיכלו למימר דמזלייהו גרם שלא יהיו שוללים מהם כלל או לא כל כך.

לכך לא קתני ונתפשרו לומר לך שלא תלוי מידי בנתפשרו כבר ותני סתמא ועמד עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון. והיינו שצריכים להתפשר ואין יכולים לעכב לכך לא קתני ונתפשרו: שאין הדבר תולה בנתפשרו כבר.

אבל בספינה שרוצה נחשול לטבעה קתני והקילו ממשאה שכבר הקילו והשליך זה מאה ליטרין זהב משום דהתם דוקא כשכבר השליך זה מאה ליטרין זהב הוא דאין צריך זה להשליך אלא מאה ליטרין של ברזל. אבל לכתחלה יכול זה שיש לו זהב לכוף לאידך שישליךמאתים ליטרין של ברזל וזה ישלם לו מאה ליטרין של ברזל מתוך הזהב כדאיתא סוף מרובה דף פ"א רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר תנאי בית

דין הוא שיהיה זה שופך יינו ומציל דובשנו של חבירו ונוטל דמי יינו מתוך דובשנו של חבירו כו'.
והטור ח"מ הביאו סימן רע"ד. לכך לא קתני אלא אם כבר נעשה כן שהקילו ממשאם והשליך זה מאה ליטרין זהב אז אין צריך זה נמי להשליך אלא מאה ליטרין ברזל אבל בשיירא לא קתני ונתפשרו משום דלא תלי מידי בשכבר נתפשרו אלא אפילו לכתחלה הדין כן שצריכים להתפשר ואין שום אחד יכול לעכב: והוא הדין נמי בנדון דידן כיון שיכולין להתפשר עם המושל אין שום אחד מהן יכול לעכב אפילו אי הוינא יודעים שיהיו גובין לפי הממון.
ומכל שכן היכא דהם תלוין בדין ואפשר שיזכו שלא יהיו גובין הכל לפי ממון דאין יכולים היחידים הבעלי כיסים למחות ולעכב שלא יתפשרו אם יכולין להתפשר ואחרי כן יקוב הדין את ההר היאך שיהיו גובין. הנראה לעניות דעתי כתבתי.

שאלה י"ט

אחרי כן באו מנהיגי הק"ק הנזכרים לעיל בשאלה שנית אחר שנתפשרו עם המושל לתת לו דבר קצוב שלא יעשה אכסניא בבתי היהודים היאך יהיו גובין אותו ממון אם לפי ממון או לפי הבעלי בתים. או לפי הבתים: תשובה לכאורה נראה דהאי מילתא איתמר בגמרא פרק קמא דבבא בתרא דף י"א דבעו מיניה רב הונא מרב אמי אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת: אמר ליה לפי בני אדם מתחלקת תניא נמי הכי זבל שבחצר מתחלק לפי פתחים אכסניא לפי בני אדם ע"כ הרי מבואר שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם ולא מיבעיא להיש מפרשים שהביא הרא"ש התם וכדמשמע נמי מפירוש רש"י דלענין גביית הוצאות על אכסניא קאי שכתבו וז"ל אכסניא של מלך או של שרים כשגובין אותה לפי בני אדם גובים ולא לפי פתחים.
עכ"ל פשיטא דגובין לפי בני אדם כמבואר בהדיא לפי דבריהם. אלא אפילו להיש מפרשים דקאי אתינוק זבל וגולפא שהניחו אכסניא של מלך בבתים שחולקין לפי בני אדם.
וכמו שפירשו התוספות נמי כך בשם רבי חננאל התם בדבור המתחיל אכסניא לפי פתחים וכו' דקאי אזבל שהניחו אכסניא איך חולקין ולא קאי אגביית הוצאה על אכסניא מכל מקום מוכח דגביית הוצאות אכסניא גובין לפי בני אדם דהא בהא תליא לפי שההוצאות על אכסניא הוא לפי בני אדם לכך ההכנסה מהם נמי מתחלקת לפי בני אדם

אבל אי לא היתה ההוצאה של אכסניא לפי בני אדם ההכנסה מהם נמי לא היתה לפי בני אדם.

והנך תרי לישנא דיש מפרשי' שהביא הרא"ש לא פלגי לענין דינא אלא בפירוש האיבעיא אבל תרוייהו סבירא להו שגובין ההוצאה שעל אכסניא לפי בני אדם. וכן משמע נמי מהרב בסמ"ע סימן קע"ב שמפרש דברי הרמב"ם והש"ע דהא בהא תליא כיון דגובין ההוצאה לפי בני אדם לכך מתחלקת נמי ההכנסה לפי בני אדם וא"כ מבואר מכל זה לכאור' דיש לגבות הוצאות אכסני' לפי בני אדם כך נראה לכאורה: אמנם אחר דקדוק אמיתי יתבאר אף כי האמת כן הוא שהוצאת אכסניא גובין לפי בני אדם אבל מכל מקום אין הדבר כמו שעולה לכאורה על דעת לומר דגובין מכולם בשוה אם דל אם עשיר: דהא ודאי ליתא דכיון דליכא סכנות נפשות באכסניא אין גובין אלא לפי הממון.

והא דקאמר לפי בני אדם היינו לאפוקי לפי פתחים כדקמיבעיא ליה מעיקרא אבל לא שיתנו כולם בשוה אלא העשיר לפי עושרו והעני לפי עניו. וכמו שגובין ההוצאה על אכסני' כך מתחלקת ההכנסה מהם דהיינו הזבל וגולפא: ונראה לי דהכי דייקא לישנא דקתני לפי בני אדם ולא קאמר לפי הנפשות כדקאמר לעיל בשיירא שמהלכת במדבר דף ז' מחשבין לפי ממון ולא לפי נפשות וכו' אלא משום דהא דקתני הכא לפי בני אדם אינו לפי נפשות אלא לפי בני אדם כל אחד ואחד לפי עושרו.

וקאמר לפי בני אדם לאפוקי לפי פתחי הבתים דאין גובין אלא לפי הממון של בני אדם דכיון דאין בו סכנת נפשות לא אזלינן אלא בתר ממון: דהכי כתבו בהדיא התוספות פרק קמא דבבא בתרא דף ז' אהא דתנן כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר וכולי כתבו התוספת בדבור המתחיל לפי שבממון וכולי וז"ל כיון דאין סכנות נפשות לא אזלינן אלא בתר ממון והכי נמי אמרינן פרק הגוזל בתרא שיירא שהיתה מהלכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה מחשבין לפי ממון וכו' עכ"ל.

וכן כתב הרא"ש התם. וכן פסק הטור ח"מ סימן קס"ג: וא"כ בנדון דידן שנתנו ממון למושל שלא יעשה אכסניא לבתי היהודים ואין בזה אלא הצלת ממון ודאי דאין גובין אלא לפי ממון דהרי אפילו חומת העיר כתב הרא"ש התם אם הוא בענין שהמלכים מתגרים זה עם זה ולוחמי' על העיר שיהיו להם בני העיר למס עובד גובין לפי ממון וכן כתב נמי הטור ח"מ סימן קס"ג אף על גב דאיכא התם מכל מקום קצת סכנות נפשות שהרי באין ללכוד העיר ולוחמים עליה וזורקים בחצים ובליסטיראות אל העיר ואיכא למיחש שיפול עליהם בלא מתכוין וגם שמא בבואם אל העיר יהיו הורגים במקצתן להטיל אימה ופחד עליהם אף על פי שאין באים להשחית העיר כיון שרוצים שיהיו

למלך למס עובד מכל מקום אם יהיו הורגים במקצתן לא יהיה בזה השחתה לעיר אפילו הכי אין גובין אלא לפי ממון כיון דמתחלה אין באין על עסקי נפשות וכן שיירא ההולכת במדבר ועמד עליה גייס לטורפה קאמר התם בהגוזל דף קי"ז אמחשבין לפי ממון אע"גב דאיכא נמי קצת חשש סכנות נפשות דכיון שבאים לטרוף ולשלול שלל ודאי דמפחידים אותם בכלי זיינם לפגוע בנפשם אם יעמדו לנגדם ויש לחוש שיהיו הורגים באיזה מהם כדי להטיל אימה עליהם אפילו הכי אין מחשבין אלא לפי ממון כיון שאין באין אלא על עסקי ממון ולא על נפשות מכל שכן בנדון דידן בחילוק אכסניא לבתי היהודים דאין בזה חשש סכנות נפשות כלל ודאי דאין גובין אלא לפי ממון: וליכא למימר דבחילוק אכסניא לבתי היהודים איכא נמי קצת חשש סכנות נפשות אם לא יתנו לאנשי החיל כפי רצונם את אשר יבקשו יהיו פוגעי' בנפשותם או אם יבא עליו במחתרת ואדם בהול על ממונו ויבואו לידי סכנות נפשות הא לאו מילתא הוא דכבר הרגישו בזה התוספות התם בפרק קמא דבבא בתרא בדבור המתחיל לפי שבח ממון וכו' וכתבו וז"ל ואף על גב דאמרינן בפרק בן סורר דהבא במחתרת נידון על שם סופו ומפרש רבא טעמא בגמרא משום חזקה דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו וכו' אפילו הכי אין מחשבין אלא לפי ממון כיון דהגייס ברצונו אינו בא על הנפשו' דאם לא יעמדו לנגדם לא יזיקו לגופם הילכך לא חשיב סכנות נפשות וכו' עכ"ל.

הרי נתבאר יפה דאפילו בשיירא ההולכת במדבר לא חשיב סכנות נפשות ולא דמי להבא במחתרת. ובתרומת הדשן סימן שמ"ה מייתי דברי הרא"ש והתוספות ומבארם באר היטב מילתא בטעמ' יעוין שם.

ואם מכל שכן בנדון דידן בחילק אכסניא לבתי היהודים דחששא רחוקה הוא למיחש שמא יבא עליו במחתרת ומתוך כך יבא לידי סכנה דהא דחוששין לגניבות מאנשי חיל אינו אלא שיהיו חוטפים מהנמצא בבית בלא ראות. או כשיצאו בני בית לחוץ ישמט אחד מהם לחדר וכיוצא בזה אבל לא שיהיו חותרים במחתרת דאימת מלכות עליהם ודאי דליכא סכנות נפשות כלל אין גובין אלא לפי ממון: וכי תימא כיון דאלו היו מתחלקים לבתי היהודים היו מתחלקים לפי הבעלי בתים.

או לפי הבתים. ולא לפיהממון אם כן השתא נמי אחר שנתפשרו עם המושל ניזול בתר תחלה ויהיו גובין לפי הבתים.

או לפי הבעלי בתים. הא לאו מלתא הוא דכבר מלתא דא אמורה במרדכי פרק קמא דבבא בתרא תשובת מהר"ם הביאו הרב בהג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן קס"ג שומרי העיר ששומרין בעצמם בלילות ונתפשרו עם המושל לתת קצבה לשנה גובין לפי ממון.

אף על פי שמתחלה הוצרכו לשמור בשוה. וכו' עכ"ל.
הרי מבואר כיון שנתפשרו על דבר קצוב לא אזלינן בתר תחלה שהיו שומרים בעצמם: הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שנתפשרו עם המושל בדבר קצוב שלא יחלק להם אכסני' לא אזלינן בתר תחלה שהיו מתחלקים לפי הבתים או לפי הבעלי בתים. אלא גובין לפי ממון דבתר השתא אזלינן כיון שהדין תורה כך הוא שיהיו גובין לפי ממון.
וככשסיים שם מהר"ם וכתב וז"ל בתר השתא אזלינן ואם מתחלה שהיו הגוים מושלים ומופקדין על השומרים שינו מדת יהודים להשוות דל ועשיר עתה שהטילו הדבר עלינו אין לנו לשנות מדתה של תורה דכל דבר התלוי בממון מחשבין לפי ממון וכו' עכ"ל: ועוד דאפי' בדין גוי' ברור לן שאין משוי' דל ועשיר בחילוק אכסניא אלא שאין המושל של אנשי חיל יודע לחלק בין דל ועשיר כי אינו מכיר בבני העיר ומחלק אכסניא כאשר יוכל כי עין בעין ראינו שפעם אחת לא היו יכולים להתפשר היהודים עם המושל ורצה לחלק אכסניא לבתי היהודים הושיב אצלו את הראש הקהל שיגיד לו על פי הסכום מי הם אשר להם יכולת להחזיק שלשה או ארבעה בעלי מלחמה ומי הם אשר להם בתים וחדרים כדי שיהא מקום לבעלי מלחמה ללון.
ובפה מלא אמר אם אין לעני כדי סיפוק עצמו היאך יספיק לבעל מלחמה. הרי שאלו היה מושל מכיר בבני העיר ודאי היה מחלק גם הוא לעשי' לפי עושרו ולעני לפי עניו. אלא לפי שאינו מכיר לכך מחלק אכסניא לפי הנראה לו אם דל ואם עשיר הכל בשוה.
לכך אחר שנתפשרו ודאי דאין גובין אלא לפי ממון: זהו מה שהוא נראה על פי הדין.
אבל לפי שמהר"ם היה קדמון ונחית לעומק' דדינא לא רצה להעמיד דינים אלו על דין תורה וכתב שנכון הוא שלא ידקדקו העניים וכן לא ידקדקו העשירים וימצאו לעצמם דרך ממוצע. והרב בתרומת הדשן סי' שמ"ו הביאו דבריו וכתב אף הוא כמוהו שלא נכון הוא להעמיד הכל על דין תורה אלא טוב הדבר למצוא פשר דבר.
אם כן מי הוא זה ואיזה הוא בדורותינו אשר מלאו לבו לומר דין תורה ידענו שהרי קטנם עבה ממתנינו וחכימי טובא הוו ואפילו הכי לא רצו להעמיד דבריהם על הדין. על כן נכון הוא שאף על פי שעל פי הדין אין גובין אלא לפי ממון מכל מקום יגבה חלק מה גם לפי הבתים דבלאו הכי יש לחוש לקלקול בתים קצת שאנשי חיל מקלקלים קצת על כן יגבו נמי חלק מה לפי הבתים:

שאלה כ'

באחד שהיה צריך למעות והיה רוצה ללות מחבירו על משכנות של כסף ובשביל איסור רבית מכר לו התכשיטים במכירה גמורה באותן מעות שקבל ממנו והתנה בפירוש אף על פי שאני יודע שהם שוים כך וכך מכל מקום הרי הם מכורים באלו המעות ועל מנת שאין לי טענת אונאה אלא שאחרי כן הבטיחו מרצונו בדברי' בעלמא שאם יעשה לו רצונו אחר כך יחזור וימכור לו התכשיטים אבל לא שיהא מחויב בדבר רק שברצון תליא מלתא ואחר כך בא זה להחזיר מעותיו ולעשות רצונו להוסיף לו סך מה כדרך העולם שרגילין ליתן רווחים: וזה אינו רוצה כלל ליתן לו התכשיטים לפדות ורוצה להחזיק אותם בטענה שקנה אותם כדינו ובמקח גמור.

וזה טוען שהאמת כן הוא אבל לא עש' כן אלא בשביל איסור רבית: תשובה יראה דצריך ליתן לו לפדות המשכון דלא מכר לו התכשיטין אלא לענין היתר רווחים אבל לא לקנות ממש. וראיה לזה מהא דכתבו התוספות בפרק איזהו נשך דף ס"ג ע"א בדבור המתחיל כשמשך וכו' כתבו התוספות התם וז"ל ומשיכה דהכא לא הויא אלא לענין היתר פיסוק ולא לקנות ממש עכ"ל.

הרי כתבו בהדיא התם דההוא משיכה דמשווה מכירה לא הוי אלא לענין היתר פיסוק אבל לא לקנות ממש. הכי נמי בנדון דידן שזה שהיה צריך ללות מעות ומסר לו התכשיטים אף על פי שבתורת מכירה אתו לידיה מכל מקום לא הוי מכירה אלא לענין היתר רבית אבל לא לקנות ממש.

לכן צריך ליתן לו לפדות המשכונות אם נותן לו דבר הרגיל דזה מיקרי עושה רצונו **(הגה לבן המחבר מהר"ם לובלין בחדושי הלכות מביא בשם תוספות ישינים דלית' בתוספות ומשיכה דהכא וכו' מכל מקום יש להביא ראיה בפשיטות ממעשה דבייתוס בן זונין לרבי יהודה דאפילו ריבית דרבנן ליכא על פי תוספות שם בדבור המתחיל דמוכר היה בתחלה דלוקח אכל הפירו' והיתר רבי יהודה דצד אחר היא שמא לא יבא לפדייה אף על פי דבשעת הפרעון הוי ריבית כיון שבשעת הפיסוק הוי צד של היתר והרי מכירת הראשונה לאו מכירה היא למפרע כשנפד' עתה אלא על כל פנים מועיל המכירה בתחלה להיתר ריבית דהוי מכירה: הכי נמי הוי המכירה רק להיתר ריבית:)**

ומהאי טעמא נ"ל נמי מי במשכן חבירו בריבית משכון של גוי שהיה אצלו כבר ומת הגוי ומשכון שוה יותר צריך ישראל שני ליתן לפדות את המשכון לישראל ראשון אף על גב דאין היתר לישראל שני להלוות על משכנות של גוי שיש לו לישרא' כבר אלא אם כן מוכר לו המשכון כדאיתא בטור י"ד סימן קס"ט.

מכל מקום אמרינן דלא הוי מכירה אלא לענין היתר רבי' אבל לא לקנות ממש. כמו שכתבו התוספות התם בד"ה כשמשך וכו' כדפירשתי.
ובסמ"ע בח"ס סימן ע"ב סעיף קטן ק"י פוסק דבמת הגוי זכה ישראל השני בכל המשכון יעוין שם ולי נראה נכון כמו שכתבתי על פי התוספת באיזהו נשך התם בדבור המתחיל כשמשך וכו'. ולא דמי למה שכתוב בש"ע מטור חשן משפט סימן ע"ב סעיף א' שאם מת הגוי זכה ישראל שני.
התם מיירי כשבא הגוי ליתן המשכון לישראל שני. אבל למשכון שהיה ביד ישראל כבר מן הגוי והישראל מעצמו הלך לישראל שני ולוה מעות ממנו אף על פי שעשה דרך היתר ומכר לו המשכון מ"מ אמרינן דלא הוי מכירה אלא לענין היתר ריבית אבל לא לקנות ממש ולכך כשמת הגוי ונשתקע המשכון צריך ליתן לפדותו לישראל:

שאלה כא

באחד שהיה רוצה ללות מאחר על חגורה של כסף ומפני היתר ריבית מכר לו החגור' במכירה גמורה בעשרי' זהובים על דעת שאם יפייסנו אחר כך יחזיר וימכרנו לו במה שיתפייס עמו ולא שהיה תנאי גמור אלא סמיכת דברים בעלמא באופן שאין כאן איסור ריבית וכאשר נראה להמחזיק החגורה כי ארכו לו הימים שלא בא זה לפייסו וליקח החגורה בא אליו שיעש' עמו חשבון במה שיתפייס עמו וימכור לו החגורה באותן דמי ואם לאו יחזיק החגורה ועלה החשבון לסך שלשים זהובים ריניש על פי שרגילים להתפייס זה עם זה והחגורה אינו שוה לכל אדם אלא עשרים וחמשה זהובים.
ואומר בעל החגורה כיון שאינו שוה אלא עשרים וחמשה זהובים אינו רוצה ליתן לו רק עשרים וחמשהזהובים. וזה שמחזיק בחגורה אמור לדידי שוה שלשים זהובים לכך אם תרצה ליתן לי שלשים זהובים אתן לך החגורה ואם לאו אחזקנו כי לדידי שוה שלשים זהובים.
יורנו הדין עם מי: תשובה לכאורה נראה דדין זה עצמו במחלוקת שנוי הביאו טור ח"מ סימן ע"ב סעיף י"ז דמייתי הטור דעת בעל התרומות שהדין עם בעל הכלי. ויש אומרים הדין עם המחזיק והטור הסכים לדעת היש אומרים.
והרב ב"י השיג על הטור ופסק בש"ע כדעת הראשונה שהדין עם בעל הכלי. והרב בהג"ה הביא דעת יש אומרים וכתב שנראה לו דהמוציא מחבירו עליו הראיה.
יעוין בטור ובב"י ובש"ע התם: וא"כ לפי זה היה נראה כיון שהרב בהג"ה לא רצה להכריע בין הדעות וכתב שהמוציא מחבירו עליו הראיה מי יבא אחריו להכריע בין הדעות אמנם

כד מעיינינן שפיר נראה דבכי האי גונא שזה לא הוציא מתחלה על החגורה רק עשרים זהובים והחגורה היתה שוה עשרים וחמשה זהובים והיה בדעתו לחזור ולמכור לו אם יתן לו העודף בהיתר מסתמא לא היה סומך דעתו מתחלה לקבל העודף אלא עד כדי דמי שויה של החגורה כיון שמתחלה לא הוציא על החגורה אלא בפחות משויה לכך הדין עם בעל החגורה שאם יתן לו סך עשרים וחמשה זהובים דמי שויה של החגור' צריך למוכרו לו בדמים אלו: ולא דמי לדין המחזיק במשכון שהביא הטור ח"מ סימן ע"ב שהכריע הרב בהג"ה שהמוציא מחבירו עליו הראי' דהתם שאני משום דהתם ליכא הוכחה לומר שלא היה מתחלה סומך אלא על דמי שויה של המשכון מה שהוא שוה לכל העולם ויכול לומר לדידי הוא שוה בכפל ולא מיבעיא היכא שמתחלה הלוה על המשכון יותר מכדי שויה כדמשמע בדין המחזיק במשכון שהביא הטור ח"מ סימן ע"ב פשיטא שטענתו טענה שיוכל לומר שמתחלה היה מלוה יותר מכדי שויה על דעת שאם לא יפדנו שיחזיקנו בדמי הלואתו מפני שחביב לו אף על פי שאינו שוה אלא חציה והוא הדין דבלא הלוה לו על המשכון אלא הלוה לו סתם מאה זהובים והיה לו קרקע שוה חמשים זהובים ומת הלוה אחר כך ולא מצא מנכסי הלוה אלא אותו הקרקע ששוה חמשים זהובים נמי טענתו טענה שיכול לומר לדידי שוה מאה זהובים ומתחלה כשהלויתי לו לא הלויתי אלא כדי שאסמוך על קרקע זו שאם לא יפרעני אקח קרקע זו בדמי ק' זהובים שהלויתי לו ואין היורשים יכולים לומר כיון שאין הקרקע שוה אלא חמשים זהובים הרי אנו נותנים חמשים זהובים ונוטלין הקרקע שיכול לומר שמתחלה היה סומך על קרקע זו והלוה יותר מכדי שויה על דעת שאם לא יפרענו יקח קרקע זו במאה זהובים שהלוה.

אלא אפילו היכא שהלו' לו מתחלה מאה זהובים בלא משכון כלל ולא היה לו קרקע כלל ואחר כך מת והניח הקרקע ששוה חמשים זהובים והיורשי' ליתן לו חמשי' זהובים דמי שויה של הקרקע יכול נמי למימ' לדידי שוה קרקע זו מאה זהובים כיון שליכא כאן הוכחה למימר שלא סמך מתחלה אלא על דמי שויה של הקרקע שהרי לא היה לו קרקע כלל.

אבל בנדון דידן שלא הוציא מתחלה על החגורה אלא בפחות משויה שהיתה שוה עשרים וחמשה זהובים והוא לא הוציא אלא עשרים זהובים איכא הוכחה שלא רצה להוציא אלא על דעת שיהא בטוח במעותיו מה שהוציא וגם על העודף שיגיע על פי היתר. לכך אין לו ליקח אלא כדי דמי שוויה של החגורה: ואם לחשך אדם לומר הא יכול המחזיק לזכות בדין בטענה כיון שקנה המשכון במקח גמור הרי הוא שלו לגמרי ויכול לומר

שאינו מוכרן אלא בדמים שהוא רוצה הא לאו מילתא הוא שכבר הוכחנו מתוספות דאיזהו נשך דף ס"ג עמוד א' בדבור המתחיל כשמשך וכו' דלא הוי מכירה אלא לענין היתר ריבית:

שאלה כב

עובדא הוה דנתקשרו ראובן ושמעון בן ראובן ישא לבת שמעון וכתבו שטרי שידוכין בקישור תנאים כנהוג ראובן יכניס לנדן בנו שלש מאות זהובים ריינ"ש שמעון יכניס לצדן בתו ששה מאות זהובים ריינ"ש וכו'.

ולפי שהחתן והכל' עדיין קטני' המה נתחייבו אבי החתן ואבי הכלה בשטרי חובות דלא כאסמכתא בחוב גמור בחצי הנדן דהיינו סך שלש מאות זהובים זה לעמת זה. אמנם אם ישתדלו זה מבנו וזה מבתו לכשיגדלו שיתרצו למעשיהם ויעשו קנין סודר יקרעו השטרי חובות ונעשה זה באופן המועיל על פי תקון חכמים ז"ל.

והשלישו השטרי חובות ביד שליש אחד ואחרי כן כתובים בשטר שידוכין כל פרטי דברי' שרגילין למיכתב כל דבור ודבור על אופניו. וסוף כל הפרטים כתוב בזה הלשון הקנס שיתן צד העובר לצד המקיים הוא חצי הנדן בדמי בושתו בחוב גמור והערבים קבלנים על הקנס וכו'.

עכ"ל: ואחר כך עלתה חלודה בין ראובן לשמעון וחזר ראובן אבי החתן וביטל השידוכין וקרע השטר שידוכין קישור תנאים ורצה אחד מן המורים לומר שאינו צריך ראובן ליתן קנס לשמעון רק מאה וחמשים זהובים שהוא חצי הנדן שלו מה שהוא מכניס לבנו כיון שכתב סתם הקנס יהא חצי הנדן ולא נזכר לכמה עולה סך הנדן יש לדון שאינו אלא חצי הנדן המועט והיינו הנדן של אבי החתן משום דיד בעל השטר על התחתונה ונתגלגל הדבר שהביאו לפני דין זה ודנתי כי דבר זה אין לו שחר.

מכמה טעמים חדא כיון שלמעלה גבי חיוב השתדלות רצוי זה מבנו וזה מבתו הוזכר נמי בחצי הנדן שנתחייבו זה לעמת זה בחצי הנדן והתם נזכר כמה הוא הסך דהיינו סך שלש מאות זהובים. למדין תחתון מעליון דחצי הנדן שכתבו סתמא למטה גבי קנס הוה נמי שלש מאות זהובים.

דהיינו סך הנדן של אבי הכלה. וסתמ' כפירושו דלמדין תחתון מעליון ולא שייך כאן לומר יד בעל השט' על התחתונה כיון דלמעלה ביארו בהדיא כמה הוא סך הנדן אלא לא היו מכוונים למט' אלא לחצי נדן של אבי החתן שהוא פחות ממה שהזכירו למעשה הוה להו לפרש בהדיא כמה הוא כמו שפירשו כמעלה כמה הוא.

ואי משום שהיו יודעים שיד בעל השטר על התחתונה וחצי הנדן סתמא היינו חצי נדן של אבי החתן שהוא הפחות אם כן לא הוה להו להזכיר למעלה כלל חצי הנדן כיון שאינו חצי נדן סתמא אלא שלש מאות זהובים ולא הוה להו למיכתב אלא שנתחייבו בחוב שלש מאות זהובים וכו' ולמה הוצרכו להזכיר מידי החצי הנדן אלא ודאי שלמטה היו מכוונים במה שכתבו הקנס חצי נדן היינו חצי נדן של אבי הכלה שהו' מיקרי חצי נדן סתמא ולא הוצרכו לפרש למטה כמה הוא כיון שהיו מפרשים למעלה שחצי הנדן הוא שלש מאות זהובים הוא הדין נמי למטה ולמדין תחתון מעליון.

ואף על גב דתרתי מילי נינהו דהא דלמעלה הוא לענין השתדלות ריצוי זה מבנו וזה מבתו והא דלמטה הוי מילת' אחריתי לענין קנס אם יחזרו זה מזה מכל מקום כיון דתרווייהו מילתא דחזרה נינהו שהרי אם לא יתרצו החתן והכלה לכשיגדלו יתבטל השידוכין ויהיה חזרה ביניהם ודלמטה נמי מילי דחזרה נינהו אם יחזרו זה בזה יתן קנס אלא שלמעלה תליא החזרה בחתן או בכל' לחוד ולמטה תליא החזרה גם באבי החתן או באבי הכלה אבל מכל מקום מילי דחזרה הוא והוי חדא מילתא וכשם שלמעלה מבואר בהדיא שהחצי הנדן היא שלש מאות זהובים הוא הדין נמי למטה הוה חצי הנדן שלש מאות זהובים ולמידין תחתון מעליון.

ויש לומר דאפילו מה שכתבו למעלה חצי הנדן היינו שלש מאות זהובים גבי השתדלות ריצוי מחתן וכלה לכשיגדלו נתכוונו נמי מטעם קנס כי למה הוצרכו להזכיר מידי מחצי הנדן ולא הוה להו למיכתב אלא סך שלש מאות זהובים החוב אלא ודאי לכך כתבו חצי הנדומפני שיהיו מכוונים להתחייב בקנס שהוא חצי הנדן.

אלא כדי שלא יהא כאסמכתא כי היו מתחייבים בדבר שאין בידם והיו תלוים בדעת אחרים הוצרכו להעמיד החיוב בדרך שיהא מועיל שלא יהא כאסמכתא הוצרכו לעשות שטרי חובות על סך ג' מאות זהובים כסך חצי הנדן שהוא הקנס והיינו חצי הנדן של אבי הכלה ולא שהזכירו סך שלש מאות זהובים כדי לפרש כמה הוא סך חצי הנדן שהזכירו אלא הוצרכו להזכיר שלש מאות זהובים מפני השטר חוב שעשו.

והחצי הנדן הזכירו כדי לדעת למה העמידו על סך שלש מאות זהובים מפני שהוא חצי הנדן וסתם קנס הוא חצי הנדן אבל למטה לא הוצרכו לעשות ש"ח משום דמתחייבים בקנס בדמי בושת כחוב גמור. ולא הוצרכו לפרש שהחצי נדן הקנס הוא סך שלש מאות זהובים כיון שהיו מפרשים למעלה.

ולמדין התחתון מעליון. ולא שייך למימר בכי האי גונא יד בעל השטר על התחתונה: וגם לא שייך למימר בכי האי גונא הולכין אחר התחתון כיון דמצינו לפרש התחתון כעליון

דעד כאן לא אמרינן דהולכין אחר התחתון אלא היכא דהתחתון סותר את העליון כגון שכתב למעלה מנה ולמטה מאתים או איפכא אבל היכא דמצינו לפרש התחתון כעליון ודאי דלמדין התחתון מן העליון וכן הוא בהדיא בתשובת מהרי"ק סימן י' הובא בב"י סימן מ"ב: ועוד נראה להוכיח דלא מסתבר כלל למימר דמה שכתבו חצי נדן קנס יהא החצי נדן של אבי החתן שהוא הפחות אפילו לא היה כתוב למעלה שלש מאות זהובים שהרי נהיגין למיכתב בשוה בכל שטרי שידוכין הקנס חצי נדן בדמי בשתו.

אם הנדן הוא מעט הקנס נמי מעט ואם הנדן מרובה הקנס נמי מרובה והיינו משום דבושת העשיר מרובה משל העני לכך העמידו המנהג על חצי הנדן הכל לפי מה שהוא אם הוא עני שאינו מכניס אלא מעט סגי ליה בדמי בושתו החצי נדן ואם הוא בינוני ומכניס יותר דמי בושתו נמי יותר וכן לעולם העשיר לפי עושרו.

וכיון דהכי הוא היאך סלקא דעתך למימר בנדון דידן דלא יהא דמי בושתו רק חצי הנדן של אבי החתן שהוא הפחות והיינו סך מאה וחמשים זהובים הא אלו לא היה אבי החתן מכניס מידי לנדן בנו היה הקנס חצי הנדן של אבי הכלה והיינו שלש מאות זהובים וכי בשביל שגם אבי החתן מכניס ג' מאות זהובים והוא נמי עשיר ונכבד יהא דמי בושתו של המתבייש בפחות מזה הא לא סלקא דעתך דפשוט הוא דאם גם אבי החתן הוא עשיר ונכבד הוי בושת טפי דהמתבייש מנכבד בושתו מרובה מהמתבייש מנקלה על כן פשוט הוא שלחצי הנדן של אבי הכלה שהוא המרובה נתכוונו ואפילו אם יתעקש המתעקש לומר דאופכא מסתברא ליה דבושתו של המתבייש מנקלה הוא יותר מהמתבייש מנכבד ושמא כיון דבנדון דידן אבי החתן שהוא איש נכבד הוה בושתו של אבי הכלה קיל טפי אפי' הכי אי אפשר לומר כך בנדון דידן שיהיו מתכוונים על סך הפחות דהיינו חצי הנדן של אבי החתן שהוא מאה וחמשים זהובים שהרי אם היית אומר כן צריך אתה לומר הוא הדין נמי איפכא אי הוה חוזר אבי הכלה באבי החתן לא היה מתחייב אבי הכלה ליתן לאבי החתן אלא סך חצי הנדן הפחות שהוא מאה וחמשים זהובים שהרי כללו בחדא בבא וכתבו צד העובר לצד המקיים קנס חצי הנדן בין שיהיה החוזר אבי החתן ובין שיהיה אבי הכלה ואם כן לפי מאי דסלקא דעתך למימר שהקנס יהא חצי הנדן הפחות אם כן יהא נגרע זכות אבי החתן כשהוא עשיר ויכניס גם הוא סך מה מאילו היה עני ולא היה מכניס מידי אתמהא וכי בשביל שהחתן הוא בן עשיר ונכבד יפסיד שהרי אלו לא היה מכניס מידי היה גובה קנס חצי הנדן של אבי הכלה והיינו שלש מאות זהובים ובשביל שהוא בן עשיר ונכבד ונכנס גם הוא לנדן לא יגבה אלא ק' וחמשים

זהובים ודאי ודבר פשוט הוא שאין הדעת סובלת את זה וצריך החוזר ליתן קנס חצי הנדון של אבי הכלה והיינו סך שלש מאות זהובים:

שאלה כג

רחל לקחה תינוק של אחותה לאה על זרועותיה לילך עמו לרחוב לעשות נחת רוח לתינוק ואחותה לאה אם התינוק נתנה לבנה התינוק כשהיה על זרועות אחותה רחל דינר אחד דהיינו רייכש טאליר לשחק בו והלכה רחל עם התינוק לרחוב ונאבד הדינר ההוא אחר כך מן התינוק ותובעת לאה אם הילד את אחותה רחל שתשלם לה הדינר ההוא בטענ' שהיה לה לשומרו שהיתה סומכת עליה דודאי לא היתה נתנה ליד התינוק הדינר אי לא היתה סומכת על אחותה שתהיה משמרתו ואחותה רחל משיבה שלא קבלה עלה השמירה: תשובה לכאורה היה נראה דיש לחייב לרחל משום דהוי כאלו היה הדינר בידה ממש מהא דאיתא בשבת ריש פרק נוטל דף קמ"א אמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלוי בצווארו חייב משום כיס ומסיק התם משום תינוק לא מחייב דרבא סבירא ליה כרבי נתן דאמר חי נושא את עצמו ועל כיס מיהא חייב דכיס לא מבטל ליה לגבי תינוק והוה כמאן דנקיט ליה איהו בידים דמי ולא אמרינן איהו לא מפיק ליה אלא תינוק אלא כאלו הוא אפקיה בידים ע"כ הרי מבואר התם דהכיס שתולה בצואר התינוק הוי כאלו היה ביד הנושא את התינוק הוא הדין נמי הכא שהדינר היה ביד התינוק הוא כאלו היה ביד רחל שהית' נושא' להתינוק לחייבה לשלם דהוה לה לשומרו: וכי תימא הא אפילו אי הוה אחותה לאה מסרה לידה ממש הדינר לא היתה חייבת לשלם אי לא קבלה עלה שמירה ואינו מיקרי שומר עד שיאמר הנח לפני ואפילו הנח סתם לא מיקרי קבלת שמירה אלא שאם הוא במקום שאינו משתמר מיקרי הנח סתם קבלת שמירה לדעת הרא"ש הביאו הטור ח"מ סימן רצ"א אבל בלא כלום שאפילו הנח סתם לא אמר ודאי דלא מיקרי שומר ואם כן האשה הזאת רחל שלא אמרה כלום למה תתחייב לשלם הא לא קבלה שמירה עלה הא לאו מילתא הוא משום דאפילו מי שאמר בפירוש שאינו מקבל שמירה עלה מכל מקום אסוי לאבד בידים ומהאי טעמא כתב הטור ח"מ סימן רצ"ו הנפקד שאומר לא אמרת אלא הנח לפניך ולא נעשיתי לומר נשבע היסת שלא קבלו אלא בדרך שאמרו כולל בשבועתו שלא חלה בו יד ושלא איבד בידים ושלא גרם לו שיהא חייב לשלם וכו' עכ"ל הרי צריך לישבע שלא איבד בידים ושלא גרם וכו' משום דאף על פי שלא קיבל עליה שמירה מכל מקום אסור לו לאבד בידים או לגרום לו דבר שעל ידי כן חייב לשלם ורחל זו שהניחה הדינר ביד התינוק ולא שמרתו מיקרי אבוד

בידים או גרמה לאבדה מדעת כיון שאין דעת לתינוק לשומרו ואמו של התינוק שנתנה מתחלה הדינר ליד התינוק לא הוה אבדה מדעת משום דכבר בארנו שהרי הוא כאלו נתנה ליד אחותה הנושאת התינוק ועליה היתה סומכת שתהיה משמרתו אבל היא רחל שראתה הדינר ביד התינוק שנשאה על זרועתיה ולא שמרו ה"ה כאלו איבדו בידים ולפי זה היה נראה לכאורה לחייב לרחל שהיתה נושאח התינוק משום דהוה כאלו היתה נושאת היא הדינר ההוא שהיה ביד התינוק כמו בשבת בהוציא תינוק וכיס תלוי בצוארו וכו': אמנם לקושטא דמילתא אינו כן אלא אף על גב דלענין איסור שבת דיינינן להמוציא את התינוק כאלו היה הוא מוציא את הכיס שביד התינוק מכל מקום לענין ממונא אינו כן וממונא מאיסורא לא ילפינן בכי האי גונא דשאני התם גבי שבת דחייב הנושא משום דהרי הוא נושא את התינוק והכיס.

והעליון לא עביד מידי שהרי יושב במקום אחד אלא התחתון עביד הכל אלאשעל התינוק אינו חייב משום דהחי נושא א"ע אבל על הכיס חייב משום איסור שבת דלא בטיל לגבי תינוק. ואפילו אי נושא לגדול נמי דינא הכי אם העליון אוחז בידו דבר מה חייב התחתון על אותו דבר שאוחז העליון בידו כדתניא התם ריש פרק נוטל המוציא כלים מקופלים ומונחים על כתיפו וסנדליו וטבעותיו בידו חייב ואם היה מלובש בהן פטור המוציא אדם וכליו עליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו בידו פטור שאלו הוציאן כמות שהן חייב פירש רש"י פטור דבגדיו בטלי לגביה ועליו הוא פטור כרבי נתן שאלו הוציאן כמו שהן שהיה אותו עליון אחוז בהן ולא לבוש חייב הנושא וכו' עכ"ל רש"י הרי מבואר שאפילו אם העליון הוא גדול ואוחז בידו סנדלו או טבעת חייב התחתון על סנדלו וטבעות משום איסור שבת ואלו גבי ממון אם אחד נושא לגדול ואחד נתן ליד העליון דינר או חפץ לשומרם אטו דהתחתון יהא חייב בשמירה והא ודאי ליתא אלא ודאי דשאני ממון מאיסור שבת דבשבת התחתון חייב משום דהעליון יושב על מקום אחד ולא עביד מידי אלא התחתון הוא הולך תחתיו ועביד הכל לכך אין על העליון שום חיוב כמו שכתבו התוספות בעירובין ריש פרק מי שהחשיך דף מ"ג בד"ה הלכה כרבי גמליאל וכו' וז"ל פסק רשב"ם דמותר ליכנוס בספינה מבעוד יום בערב שבת אפי' שהספינ' הולכת מחוץ לתחום בשבת דספינא ממילא אזלא איהו לא מידי עביד וכו' עכ"ל ועוד התם באותו דבור בשיפו וז"ל ועוד רצה רשב"ם להתיר ליכנס בקרון בשבת וגוי מוליכו מחוץ לתחום וחזר בו משום שמא יפגעו בו ליסטים וכו' עכ"ל הרי מבואר לענין חיוב חטאת בשבת ודאי דאין העליון חייב כיון שהוא יושב על מקום אחד ולא עביד מידי אבל התחתון ודאי חייב על החפץ שביד העליון שהרי נושא אותו אבל לענין ממון אם אחד נתן ביד

העליון דינר או חפץ לשומרו מה לי אם הוא יושב על מקום אחד או הולך ודאי דהעליון חייב והתחתון לא עביד מידי שהרי לא קיבל השמירה על עצמו הכי נמי בתינוק אף על גב דלענין שבת חייב התחתון על הכיס התולה בצוארו או על הדינר מה שבידו משום דהתינוק יושב על מקום אחד והתחתון הוא הולך תחתיו ועביד הכל וחייב לענין איסור שבת מכל מקום לענין ממון כיון דאין התחתון קבל לידו הדינר ולא קבל עליו לשומרו אינו חייב לשלם לכך בנדון דידן שלאה אם התינוק לא נתנה ליד אחותה רחל הדינר אלא ליד התינוק ורחל לא קבלה עלה לשומרה הרי היא פטורה מלשלם:

ואפילו אי אירע שרחל שהיתה נושאה התינוק נטל' הדינר מיד התינוק והחזיר' אותו ליד התינו' נמי פטור' ולא אמרינן כיון שבא הדינ' פעם אחת לידה לא היה לה להחזירה להתינוק אלא פטורה מלשלם כיון שאמו נתנה מתחלה הדינר ליד התינוק הוה מעיקרא אבידה מדעת לכך אף על פי שנטלו אחותה מיד התינוק כיון שהחזירו אותו ליד התינוק הרי היא פטורה דהכי כתבו התוספו' בהדיא פרק הספינה דף פ"ז בדבור המתחיל אלא צלוחית אבידה מדעת וכו' וז"ל ואם היה מחזיר אותו פונדיון עצמו לתינוק הכי נמי דהוה פטור וכו' עכ"ל והיינו משום שאביו מסר מתחלה ליד התינוק הפונדיון הוה אבדה מדעת מעיקרא לכן אף על פי שבא הפונדיון ליד החנוני היה פטור אם היה מחזירו ליד התינוק אלא לפי שנשאר אותו פונדיון עצמו ביד החנוני לכך חייב עליו אף על פי שמתחלה היה אבדה מדעת בעל הבית לכך באשה הזאת נמי אפילו אם אירע שהיתה נוטלת הדינר בידה פטורה אם אחר כך החזירה אותו דינר ליד התינוק מפני שמתחלה הוה אבדה מדעת האם שנתנה הדינר אל יד התינוק: ואע"ג דהכא לא הוה אבידה מדעת ממש מעיקרא כשנתנה הדינר ליד התינוק מפני שהיתה סומכת על אחותה שסבורה היתה שאחותה תהא משמרתו מכל מקום כיון שלא דברה כלום לא הוי אלא דברים שבלב ודברים שבלב לא הוו דברים לכך פטורה רחל מלשלם את הדינר שנאבד מיד התינוק שהיתה נושאת על זרועותי' דלא קבלה עלה לשומרו:

שאלה כד

ראיתי בני עליה והמה מעטים איש אחד מיוחד היה בעיר מופלא בתורה הוא מוהר"ר יאקב פיסק מוחזק היה לעשיר לרבבות והיו בני הקהלה מרננים אחריו שאינו נותן מס שליש ממה שמגיע עליו על פי התקנה ואחרי כן נפטר והלך לעולמו ונמצא אחריו ברכה ונראה שלא היה נתן מס שליש ממה שהיה לו ותבעו הקהל מן היורשים שיפרעו לקהל מה שלא נתן מס כדין מכמה שנים: ופסקתי כי אין לקהל טענה על היורשים מחמת זה

בין שהיו הקהל יודעי' בחייו שהוא עשיר מופלג כל כך כאשר היו מרננים אחריו ובין שלא היו יודעים בחייו ממה נפשך אין לקהל טענה עליו דאם היו יודעים בחייו שהוא עשיר מופלג כל כך אם כן ידעי ומחלו לי' למה שתקו כיון שהיו יודעים והיו יכולים לברר שהוא עשיר כל כך ואינו נותן כדין הרי יכולים היו להוציא ממנו בדין דהכל יודעים דגברא רבא הוה והיה ציית דין ולא היה מסרב אלא ודאי דידעי ומחלי מטעם שיתבאר לקמן: וכי תימא דלמא לא מחלי ליה מידי והא דשתקו ליה ולא תבעו אותו משום דהיו יראים ממנו אע"ג דלאו גברא אלמא הוי אלא אדרבא גברא רבא הוי ואיש תמים אוהב המשפט והאמת ותמיד היה הוא מנהיג הקהלה על פי התורה והמצות וכל מעשיו היו לשם שמים מכל מקום דלמא היא נותנת לפי שהי' גברא רבא תורה וגדולה במקום אחד היתה אימתו מוטלת על הבריות ויש לדמות זה להא דאיתא במרדכי הביאו מ"ו בעל בית חדש בטור ח"מ סימן י"ד וז"ל נשאלתי על מי שהזמינו לדין גדולי העיר ופרנסיה והנדון אומר לא אדון בעיר הזאת והלא אימתכם על הדיינים וגם יסתמו טענותי בפניכם אמרתי כי טוב על הדיינים ועל הנידונים לילך למקום הגון וכיוצא בזה ראיתי את ר"י זקני שהתיר להר"ר אליעזר שלא לבא לב"ד לטרוויש עם הנר' אברהם מפני שהיה ראש העיר וכולם נשמעים לו ורשב"א התיר לחתנו הר"ר שמעון הדר בטרוויש שלא לבא בעיר אחד וכיוצא בזה וכן הורה ר"י מפריז ואמרתי מזקנים אתבונן ומהם אלמוד וקל וחומר אני דן כי בכל יום ויום הדורו' מתקלקלים והדיינים לפי הדור ומאמר שרבותינו למדנו כך יש ללמוד שלא לכוף הנידון וילכו דרך ישרה למקום הגון לנידונים כדי שיוציאו דין אמת לאמתו שמואל יוחנן עכ"ל.

ובתשובת מהר"י קלון סימן א' ובתשובת בנימין זאב סי' תי"ח הביאו זה בקצרה. הרי מבואר דמוסכם הוא מגדולי הפוסקים שאין כופין לאדם שיהא עומד לדין עם ראש העיר לפני דייני הקהלה ההיא מפני שאימתו מוטלת על הבריות וכולם נשמעים לו אפילו הדיינים.

ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן שמא לא היו רוצים לדון עמו כיון שהוא היה גברא רבא וראש העיר ולפי רוב חשיבתו היתה אימתו יותר מוטלת על הבריות ולכך שתקו. לא דמי להת' מכמה טעמים.

חדא דשאני רבים מיחיד דהקהל הם רבים ויותר מוטלת על הבריות אימתם מאימת היחיד אף על גב דגברא רבא הוא. ועוד דיכולים היו להוציאו שיהא ציית דין בעיר אחרת ובפרט כי במדינה זו הם ראשי ומנהיגי המדינה אשר יש להם כח לדון ואין אימת ראשי הקהלות מוטלת עליהם.

ועוד דשאני נדון דידן הטלת מס על כל אחד מבני העיר על ידי שלשה שמאים המבוררים מתוך כל הקהל. מריב ומשפט שבין אדם לחבירו לפני הדיינים.
דהתם בדיינים אפשר דמחמת אימה שעליהם מראש העיר יטו ח"ו מדרך האמת כי הנה זה פשוט הוא דגברא רבא כהאי שהוא ראש העיר ומוחזק לבעל מדות טובות אינו חפץ שיהיו מזכים אותו בדין אם הוא יודע בעצמו שאין הדין עמו. אלא שאין אדם רואה חובה לעצמו והוא סובר שהדין עמו.
ואם הדיינים יחייבוהו בדין ינטור איבה עליהם שחייבוהו שלא כדין לכך חיישינן שדיינים יהיו מהפכים בזכות יותר מן הראוי מפני האימה. אבל אלו השמאים יכולים היו לעשות כדין בענין שלא היה לו פתחון פה לומר עליהם שעשו עמו שלא כדין שהיו יכולין להטיל שבועה עליו כיון שהכל מרננים אחריו: וגברא רבא כזה מוחזק היה שאינו נשבע לשקר ח"ו: ולמה נתפשרו עמו השמאי' בכל שנה ושנה ברצון ולא ביקשו להשביעו דאין כאן אימה כיון שאינו יכול לחשדם שעושים עמו שלא כדין כמו שבארנו דלא אמרינן שעושים מידי מפני אימה אלא במקום שהראש העיר סובר שהוא זכאי בדין והם יחייבו אותו כי אז יכול לחשדם שעשו עמו שלא כדין כיון שהוא סובר שהדין עמו התם הוא דחיישינן שיהיה אימה על הדיינים אבל במקום שהוא יודע שאין עושין עמו שלא כדין כגון בשמאים שמטילים שבועה עליו לא יוכל לחשדם במידי אין אימה עליהם כלל ואי משום שמדקדקים אחריו ואינם רוצים להאמין לו כי אם בשבועה בשביל כן אינו יכול לחושדם כיון שכל העם מרננים אחריו וצריכים הם לצאת ידי שבועתם ומכל שכן היכא דהוי יכולים לברר את עושרו שהוא גדול כל כך כדקיימינן השתא בחלוקה זאת שיכולים היו הקהל לברר בחייו שאינו נותן שליש מעושרו אם כן למה לא העריכו השמאים אותו כדין ואם מפני האימה היו נשבעים לשקר אם כן ראוי היה לפסול לכל השמאים שהיו בכמה שנים זה אחר זה שיהיו פסולים לעדות ולשבועה ולהטיל עליהם גודא רבא עונשים גדולי' מצד שהיו נשבעים לשקר ומצד שהיו מזיקים לקהל.
אלא ודאי דידעי ומחלי ליה על השאר מחמת שהיה גדול העיר וכשהיה פונה מעסקים היה עוסק בתורה. ועסקיו שהיה מתעסק לפעמים והיה מבטל בשבילם לא היו עסקיו במשא ומתן כי אם עסקי הקהל וצרכי צבור.
רק לפעמים היה מלוה כאחרים. ועסקיו במשא ובמתן לא היה הוא מתעסק כלל על ידי עצמו אלא על ידי אחרים למחצית שכר בהיתר לכך היו חסים עליו ופשרו עמו במועט ועל השאר מחלו לו ובזה עשו כדין.

דלפי דעת הרא"ש בפרק השותפין הביאו הטור י"ד בסימן רמ"ג. והטור ח"מ בסימן קס"ג היה ראוי לפוטרו לגמרי שכתב וז"ל נראה שת"ח שיש להם אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס בו כדי חייו ולא להתעשר ובכל עת שהוא פנוי מעסקו חוזר על לימודו ולומד תמיד נקרא תורתו אומנתו עכ"ל אף על גב דהאידנא בדורות הללו אין נוהגין כן כמו שכתב הרא"ש לפטור מן המס כל ת"ח ואין פוטרין אלא למי שהוא תופס ישיבה בעיר אף על פי שהוא עשיר.

אבל שאר תלמידי חכמים שבעיר אם הם עשירים אין פוטרין אותן אף על פי שתורתן אומנתן וסומכין על מה שכתב בתרומת הדשן סי' שמ"ב שכך נהגו בימיו באוסטרייך מכל מקום אף על גב דאין פוטרין אותן לגמרי מכל מקום אין מעריכין אותם כשאר בני העיר עשירים שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה.

ומעריכין אותן בפחות וחסים עליהם לכך כדין עשו מה שלא היו מדקדקים אחריו ומחלו על השאר לכך אין לקהל טענה על היורשים מחמת זה שלא נתן מס כראוי דאמרינן כיון דידעי ושתקי ודאי מחלי ליה מטעמים שבארנו: ואם הוא בענין שלא היו יכולין לברר בחייו שיש לו עושר יותר ממה שנתן מס אלא שמאומד הדעת היו מרננים אחריו נמי אין לקהל טענה על היורשים משום דדילמא באמת לא היה לו בחייו יותר ממה שנתן מס אלא שבתוך שנה זו אחר שהושם עליו ההערכה מס שלו העשיר דליכא למימר כיון שיש לו כל כך יותר ממה שנתן מס ודאי דלא העשיר כל כך בזמן קצר אלא ודאי שהוא עשיר מזמן מוקדם הא לאו מילתא הוא: וראיה מהא דאיתא פרק חזקת הבתים דף נ"ב אתמר אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאין על שמו ואמר שלי הם וכו' אמר רב עליו להביא ראיה וכו' וקאמר עלה רב חסדא לא שנו אלא דאין חלוקין בעיסתן אבל חלוקין בעיסתן אימר מעיסתו קימץ.

וכתב הטור ח"מ בסי' ס"ב וז"ל ואם חלקו בשום דבר אז על האחין להביא ראיה אפילו בחייו ואפילו אם השטרות יותר מכדי הדבר שחלקו וכו' עכ"ל. הרי כתב הטור אפילו אם השטרות יותר מכדי הדבר שחלקו והיינו לאפוקי ממה שכתב הרב המגיד בשם הרשב"א שמשמע מדברי ר"ת דהא דאמרינן שמא מעיסתו קימץ ובלבד אם ראו בית דין שהיה יכול מעיסתו לקמץ באותו סך הביאו ב"י אלא סבירא ליה להטור כשאר מפרשים שהביאם ה"ה וב"י שיש לומר שמן המועט שקמץ אסף הרבה ובעל התרומו' בשער נ"א כתב וז"ל שאף לא יעלה הקמוץ כפי אומד ממון השטרות אמרינן מההוא פורתא נזדמן ביה רווחה דזמנין דקובץ על יד ירבה וכו' עכ"ל הרי הטור ושאר מפרשים לא חלקו בדבר

ולא נתלו שיעור לדבר כמה שיוכל לקמץ אלא כיון שיש לתלות בקימוץ אין חילק בין אם נמצאו כשיעור או יותר משיעור הרבה.
הוא הדין בנדון דידן כיון שכבר היה עשיר יש לנו לומר שבזמן קצר העשיר עוד על חד תלת:

שאלה כ"ה

שנים שנזדמן להם בשוה יום שמת בו אביהם או אמם שנוהגין לומר קדיש על התפלה באותו יום והטילו גורל על הקדיש לתפלת ערבית מי מהם שיגיד הקדיש הראשון והשני יגיד למחרתו לשפרית והגיד זה שזכה בקדיש לערבית ולמחרתו לשחרית בא עוד שלישי שמת לו נמי אביו או אמו באותו יום ורוצה להטיל גורל עם זה שעדיין לא הגיד וזה טוען שכבר זכה מאתמול בגורל להגיד הקדיש הזה: תשובה נראה פשוט דצריך להטיל עם זה שבא עתה גורל.
חדש ולא זכב מידי בגורל דאתמול דחלוקה הראשונה נתבטלה. וראיה לזה מהא דאיתא פרק בית כור דף ק"ו אתמר שני אחין שחלקו ובא להן אח ממדינת הים רב אמר בטלה מחלוקת.
ושמואל אמר מקמצין וכו'. ומסיק התם דהילכתא בטלה מחלוקת.
הכי נמי בטלה החלוקה בגורל שחלקו מאתמול ואפילו היכא דאיכא עוד קדיש יתירא שיוכל גם השלישי להגיד אלא שהן מחולקין מי יגיד ראשון יטילו גורל חדש ולא אמרינן שהגורל יועי' לזה שיגיד הוא בראשונה ואחריו יגיד השלישי אלא בטלה לגמרי ויטילו גורל חדש דהכי פירשו התוספות התם.
וכן פסק הטור ח"מ סימן קע"ג אם היה להם שלש שדות ונטל כל אחד שדה אחת ושדה שלישית חלוקה ביניהם ואחר כך בא להם אח שלישי ונפל גורלו על השדה שלישית. לא אמרינן שאלו שנים הראשונים ישארו כל אחד בשדה שלו אלא החלוקה בטלה לגמרי ואיזה מן השנים שרוצה לבטל החלוקה יכול לבטלה.
הוא הדין נמי כאן אע"פ שיש עוד קדיש יתירה צריך להטיל גורל חדש עם זה שבא עתה דלגמרי נתבטל החלוקה הראשונה:

שאלה כ"ו

שנים שנזדמן להם בשוה ביום השבת יום שמת בו אביהם או אמם שנוהגין לומר קדיש באותו יום. והטילו גורל בליל שבת והגיד זה שזכה בגורל ולמחרתו לתפלת שחרית הגיד השני קדיש אחר התפלה.

ולמנחה שאומרים גם כן קדיש על פרקי אבות שנוהגין לומר אחר התפלה נפל חילוק ביניהם הראשון אמר כבר זכיתי לומר קדיש בליל שבת ואתה לשחרית. וחוזר הקדיש למנחה עלי בחוזר חלילה דאל"כ מה אהני לי הגורל דמה לי לומר בליל שבת או למחרתו לשחרית והשני אומר שלא זכה הראשון בגורל אלא לומר הקדיש הראשון.

ורצה להטיל גורל חדש על הקדיש השלישי למנחה: תשובה יראה שהדין עם השני שלא זכה הראשון בגורל אלא לומר ראשון אבל לא שיאמר גם הקדיש השלישי דכיון דלא פירשו בהדיא שהגורל יהא כולל גם קדיש ג' אית לן למימר דלא אסקי אדעתייהו על זה. וראיה לזה מהא דאיתא פרק קמא דבבא בתרא דף ז' עמוד א' הנהו תרי אחי דפלגא בהדי הדדי חד מטיא אספלידא וחד מטיא תרביצא.

אזל ההוא דמטיא תרביצא וקא בני אשיתא אפומא דאספלידא. אמר ליה קא מאפלת עלי.

אמר ליה בדידי קא בנינא. אמר רב חמא בדין קאמר ליה ומסיק התם משום דנהי דעלו להדדי דמי ליבני כשורי והודרי.

דמי אוירא לא עלו להדדי. וכתב הרא"ש וז"ל משום דהעילוי והשומא שעשו ביניהם זה בשביל הבנין ולא בשביל האויר עכ"ל.

ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן אמרינן הגורל היה בשביל מי שיגיד בראשונה אבל לא שיהא זוכה גם בקדיש שלישי ומה שטען זה אם כן מאי אהני לי הגורל. ומה נפקא לי מיניה שהגיד בראשון הא איכא נפקותא טובא ומהני טובא חדא מצינו ראשון משובח כדאיתא במסכת מגילה דכ"א: ועוד מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה ועוד שהרי ברא מזכה לאבא באמירת קדיש וטוב לו שיהא זוכה מיד ועוד שירא פן יקרהו אסון ח"ו לא יוכל לאמרו למחרתו.

לכך הדין נותן שיהיו מטילי' גורל מחדש על הקדיש השלישי:

שאלה כז

מי שיש עליו בעלי חובות הרבה אחד מוקדם לחבירו ויש ללוה בית שנישום באלף זהובי' וחובו של המוקדם הוא מאה זהובים ורוצים בעלי חובות המאוחרים שיטול המוקדם חלק עשירית מן הבית שעולה מאה זהובים כסך חובו והמוקדם טוען כיון שהוא מוקדם ישומו לו מן הבית מה ששוה למכור בסך מאה זהובים ויגיע לו יותר מחלק עשירית מן הבית.

הדין עם מי: תשובה יראה שהדין עם בעלי חובות המאוחרים שאין למוקדם אלא חלק עשירית מן כל הבית כיון שנישום הבית באלף זהובים וחלק עשירית הוא כסך חובו ומה שטען המוקדם שישומו לו מן הבית חלק בפני עצמו ששוה כשיעור חובו לאו טענה היא גבי בעלי חובות מאוחרים כדי להפסידם: אע"ג דהרא"ש בתשובותיו כלל פ' סימן ח' כתב וז"ל אם מגיע למלוה חומש או שתות של הבית אין שמין את הבית כולו כאחד כאלו הוא שוה חמש מאות והחוב הוא מאה שיתנו לו חומש הבית בחובו אלא שמין במה שיוכלו למכור מזה הבית בשביל מאה זהובים וכו' עכ"ל.

והרב בהג"ה ש"ע מייתי ליה בטור ח"מ ריש סימן ק"ג היינו דוקא אם המלוה בא לגבות מהלוה ואין שם בעלי חובות אחרים על הלוה אלא הוא התם הוא דמייפינן כח המלוה שצריך לשום חלק לו בפני עצמו כשיעור חובו ולא חיישי' לפסידא דלוה. ומשום נעילת דלת חששו טפי לפסידא דמלוה משל הלוה אבל נגד בעלי חובות אחרים שעל ידי כן אם ישומו לו מן הבית חלק בפני עצמו יהיה פסידא לבעלי חובות מהמאוחרים שלא ימצאו ממה לגבות ודאי דחיישי' לפסידא דידהו ולא יטול המוקדם אלא חלק עשירית כפי השומא דכל הבית בכלל כיון שהוא כשיעור חובו: וכה"ג מצינו נמי דיפה כח המלוה נגד הלוה דאם לא נשאר ללוה חלק ראוי לפי מה שהוא בית או שדה או כרם כשיעור אין הלוה יכול לכוף למלוה שיקחנו במעות ולא חיישינן לפסידא דלוה.

ובלקוחות בכה"ג שהמלוה טורף מהם ולא נשאר להם כשיעור יכולים לכוף למלוה שיקחנו במעות והובא דין זה בחשן משפט בש"ע סימן ק"ג סעיף ה'. והיינו משום דדוקא לפסידא דלוה לא חששו אבל לפסידא דלקוחות חששו הוא הדין נמי לפסידא דב"ח המאוחרי' חששו לכך כיון שחלק עשירי' מהבית כפי שישומו אותה הוא כשיעור חובו מאה זהובים אין לו אלא חלק עשירית מן כל הבית הנראה לעניות דעתי כתבתי:

(הנה לבן המחבר וזה הוא כמו שאמרו בעלי' חובות המאוחרים הנחנו לך מקו' ממנו וכדאמרי' בהא בבבא קמא ובכתיבות אי שתקת שתקת ואי לאו מהדרנא שטרא וכו' וזה בהאי גונא:) שאלה כ"ח פעם אחת היו הערלים מוכרי דגים מייקרים השער לפי שראו שהיהודים קונים לכבוד השבת ואין מניחין בשביל היוקר ועשו הקהל הסכמה ששום אדם לא יקנה דגים שני חדשים.

ושאלו התלמידים אותי אם רשאין לעשות כן כיון דכבוד שבת הוא ועוד דאיתא פרק ב' דביצה דף ט"ז כל פרנסתו של אדם קצובין לו מראש השנה חוץ מהוצאת שבת וי"ט אם מוסיף יוסיפו לו וכו'. וא"כ אין פסידא בזה אם קונים ביוקר לכבוד השבת דהקב"ה פורע לו: תשובה יראה דשפיר דמי למיעבד כך מהא דאיתא במתני' סוף פרק א' דכריתות

מעשה שעמדו קינין בירושלים בדינר זהב אמר רבי שמעון בן גמליאל המעון הזה לא אלין הלילה עד שיהו בדינרין נכנס לבית דין ולימד האשה שיש עליה חמש לידות ודאות חמש זיבות ודאות מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים ואין השאר עליה חובה ועמדו קינים בו ביום ברבעתים.

ופירש רש"י אף על פי שהיקל על דברי תורה עת לעשות לה' הוא שאלמלא לא ימצאו יחדלו מלהביא אפי' אחד ויאכלו קדשים בטומאת הגוף עכ"ל: הרי אפילו בדבר דאורייתא היקל משום היותר כל שכן קניית דגים דאינו אלא לכבוד שבת. אף על גב דכבוד שבת נמי דאורייתא הוא דכתיב וקראת לשבת עונג ואמרינן בפסחים פרק אלו דברים דף ס"ח אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן לכם וכו' ובפרק כל כתבי דף קי"ח קאמר במה מענגה רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומים.

משמע מזה לכאורה דכבוד שבת בדגים דאורייתא הוא הא התם בסמוך קאמר רב חייא בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג הרי מבואר דמדאורייתא בכל מילי דעשאו לכבוד שבת סגי ולאו דוקא דגים. והא דאמר רב יהודה אמר רב דצריך לענגו בדגים גדולים היינו מאן דאית ליה ברווחה ויכול למצוא בנקל. אבל למאן דלית ליה סגי בכל מילי. וכן כתב הטור א"ח בסימן רמ"ב.

לכך אם על ידי זה שקונים לכבוד שבת דגים מתייקר השער שפיר דמי לעשות תיקון שלא יקנו דגים כלל לכמה שבתות כדי שיוזלו: וליכא למימר דשאני גבי קינים דיחדלו אחר כך לקנות אפי' אחד ויאכלו קדשים בטומאת הגוף כמו שפירש רש"י התם הוא דהוי משום עת לעשות לה' וגו' אבל גבי כבוד שבת כיון דפרנסת שבת אינן קצובין והקב"ה פורע הכל לא ימנעו מלקנות בשביל היוקר.

וא"כ אין כאן עת לעשות לה' וגו'. הא לאו מילתא הוא דכשם דחיישינן בקינים שלא יקנו אפילו אחד מחמת היוקר הכי נמי איכא למיחש גבי שבת שעניים לא יקנו לעולם דגים מחמת היוקר דודאי מי שיש לו ממון מצוי להוציא יכול להרבות להוצאת שבת לכבדו והקב"ה פורע לו.

אבל עניים שאין להם ממון מצוי כדי להוציא הרבה לכבוד השבת היאך יהיו יכולים לקנות כיון שאין להם. ותדע שהרי אמר רבי עקיבא עשה שבתך **(הגה לבן המחבר ויש לרמות גמי להא דאיתא)****(בגמרא גיטין דף מ"ח דאין פודין את השבויים יותר מכדי דמיהן מפני תיקון העול' ומסיק התם משום דוחקא דצבורא ולחד תירו' בתוספ' בהנזקין דף נ"ח בד"ה כל ממון וכו' א"נ וכו' אין פודין אפי' היכא.

דאיכא סכנות נפשות אם לא שהוא מופלג בחכמה וע"ש גם יש להביא ראי' מהפקעת שערי' ביום ה' ובלאו כל הני ראוי' מוכ' דיכולים לתקן בשב ואל תעשה יכולים כל ב"ד ובית דין אפילו לעקור מה שהוא מדברי תורה מבואר בכמה דוכתין כדאיתא ביבמות פרק האשה:)** חול ואל תצטרך לבריות.
ואם כן אם הדגים יתייקרו כל כך לא יוכלו העניים לעולם לכבד את השבת בדגים. לכך שפיר דמי לעשות תיקון שלא יקנו דגים כלל לכמה שבתות כדי שיוזלו ויוכלו אחר כך אפילו עניים לכבד את השבת בדגים והיינו עת לעשות לה' וגו'.
כמו בקינים דרבן שמעון בן גמליאל דכריתות והוא מעין מה שאמרו מוטב שיחלל שבת אחד כדי שיקיים שבתות הרב' הנלע"ד כתבתי:

שאלה כ"ט

כשבאתי לק"ק ניקלשפורג ראיתי מקצת שקנו בר אווזות שאינן בני תרבות והן גדילין בין בצעי המים. בלשון אשכנז קורין אותן ווילדי ענטין.
וצורתן שוה לשלנו בני תרבות וחרטומן רחב וגם כף רגלן רחבה. רק שבזה נשתנו שאין מקבלין מרות כשל בני תרבות גם צוארן ורגליהן נראין ארוכים יותר משל בני תרבות.
והיה בעיני נראה תמוה כי מעולם לא ראיתי אוכלין אותן ולא שיהא ידוע לי שהיו נוהגין איסור בהן ומפני כן לא ראיתי אוכלין אותן אלא שלא היו מצויין כלל בכל המקומות שהייתי שם. רק זכרני כשהייתי קטן שא"א ז"ל היה מוחה על בני ביתו שלא יהיו קונים מן השוק ביצים של בר אווזות כי אמר פן לא יהיו מכירים להבדיל בין ביצים מן בר אווזות שהן בני תרבות לבין שאינן בני תרבות שקורין ווילדי ענטין הרי משמע שהיה נוהג איסור בבר אווזות שאינן בני תרבות.
אלא שאין אני יודע אם היה מקובל ומסורת בידו שהן טמאין או שהיה מסופק והיה מחמיר לעצמו כי אז קטן הייתי ולא ירדתי לחלק בכך ורק מנהג אבותי בידי ומפני שהיה בעיני מילתא דא כמילתא חדתא חקרתי ודרשתי מן הלומדים וזקנים שבעיר האם הם יודעים שבר אווזות שאינן בני תרבות מין טהורים הם שיש להם מסורת וקבלה מאבותיהם או שהורה להם כך איזה מורה ולא ידעו להשיב לי מאומה רק אמרו שגם פה אין מצוין אלא שמכל מקום האמת הוא אם לפעמים מזדמנים לקנות בשוק אין מונעין מהם כי לא יודעי' משום ספק ולא נתנו אל לבם שיהא שום חילוק בין בר אווזות שהן בני תרבות לשאינן בני תרבות: והנה נשאתי ונתתי בדבר עם הלומדים שבעיר ואמרתי שיש למחות על בני העיר שלא יהיו נוהגים עוד היתר באלו בר אווזו' בני תרבות אחר

שנודע לנו ע"י החקיר' שאין לבני העיר כוס קבלה ומסורת שהן ממין טהורים אלא שלא למדו שיש לחלק בין בר אווזות שהן בני תרבות לשאינן בני תרבו' ואנו למדנו שיש לחלק ביניהם: דהכי מבואר בהדיא באו"ה הארוך בסימן נ"ו שכתב וז"ל ובפירוש סימן הדריסה ובחקירתו נתרבו הדעות לרוב ואפי' במקצת אווזות ובר אווזות שכתב הגאון שקבל' בידו שכל שחרטומו וכף רגלו רחבה בידוע שאין דורס מכל מקום יש לחוש שמא הן מי"ט עופות שיש להן ג' סימני טהרה והן אסורין אף על פי שאין דורס אחד מהן.
ועל כן המסקנא והמנהג שלא לאכול שום עוף כי אם במסורת שהוא כשר וכו'. עכ"ל.
והביאו הרב בהג"ה ש"ע י"ד סימן פ"ב וכתב עליו שאין לשנות ממנהג זה עכ"ל הרי כתב בהדיא על מקצת אווזות ובר אווזות שיש לחוש עליהן ואם כן ודאי שעל אותן שאינן בני תרבות קאמר אותן שאין מצוין בינינו. לכך פה ניקלשפורג ואגפיה שאין להם מסורת וקבלה כלל אין לאוכלן.
והא דגדולי המורים שהיו פה עד עתה לא מיחו על ידם אין זו ראיה כלל דודאי לא היו יודעים שהיו נוהגים בו היתר כיון שאין מצוין כל כך ולא בא שום אדם לשאול על זה להמורים: ומה שהגידו מקצת אנשים שיש מקומות בארצות אשכנז שנוהגין היתר באווזות שאינן בני תרבות וקורין אותן ווילדי גענז אומר אני דאין ראיה מהתם להכא כיון שאין יודעים להגיד שנוהגין בהן היתר מפני שיש להן מסורת וקבלה שהן טהורים.
ואין אומרים אלא מה שראו שנוהגין בהם היתר אפשר שבאותן מקומות סמכו על מה שכתב הר"ר זרחיה הלוי הביאו הטור י"ד בסימן פ"ב שקבלה מסורת מאבותיו בידו שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז בידוע שאינו דורס ושכן מסתבר לא"א הרא"ש ז"ל וכו' עכ"ל. על זה הם סומכים ונוהגין בהם היתר אבל אנן נגררין בתר בתראי א"ו הארוך והרב בהג"ה ש"ע שכתבו שאין לסמוך על זה ושהמסקנא והמנהג הוא שאין לאכול שום עוף אלא על פי מסורת מאבותיו ואין לשנות ממנהג זה.
עכ"ל.
ודאי דיש למחות על הנוהגים היתר בהם ולא מיבעיא אם יהיו בודקים בביצתו וימצאו שאין ראשם אחד חד ואחד כד או שלא ימצאו חלבון מבחוץ וחלמון מבפנים כמו שיש בביצים של בר אווזות שלנו שהם בני תרבות פשיטא שהן אסורין דכל שלא נמצא להם כך ודאי דמן מין טמאים הם. אלא אפילו אם ימצאו להן שביצתן יהיו ראשם א' חד ואחד כד וחלבון מבחוץ וחלמון מבפנים אפילו הכי אין לאכלם דאין זה סימן מובהק להכשירם על ידו ולומר שממין טהורים הם כדמסיק בפרק אלו טריפות דף ס"ד דאיכא דעורבא דדמי לדיונה.

וכיון דאיכא מין אחד טמאים שיש להם ביצים כמו טהורים שוב לא הוי סימן זה סימן מובהק אפילו במינים אחרים. ועל פי זה מחיתי על בני העיר שלא יהיו נוהגין היתר עוד באווזות ובר אווזות שאינן בני תרבות שקורין ווילדי געגז.

וכן ווילדי ענטין: והנה כעשר שנים אחר כך בא אלי אחד שהיה מק"ק מעלה ואמר לפי תומו מתוך סיפור דבריו שאין אוכלין ביצים מבר אווזות שאינם בני תרבות שקורין ווילדי ענטין ואמר שמכירין אותן במראית העין כי אינן כמו שאר ביצים שראשן אחד חד ואחד כד והאיש ההוא לא היה יודע שהסימן הזה היא מדברי חז"ל אלא שהוא אמר כך מה שהיה יודע שנתנו לו סימן להכיר בהם שאינן שוה לשל ביצים מבר אווזות שלנו ואמר לפי תומו שמחזקין לבר אווזות שאינן בני תרבות שקורין ווילדי ענטין למין טמא. ואין אוכלין אותן שם ולכך אין אוכלין גם הביצים מהם הרי נתבאר לי יפה שיש לאוסרן ופשוט הוא שגם בשאר מקומות ששם מצויין בר אווזות שאינן בני תרבות שאין אוכלין אותם ונוהגין בהם איסור אלא שלא נזדמן לי אלא זה מק"ק חעלם שאמר לי בהדיא לפי תומו שנוהגין איסור בהם וממקומות אחרים לא אמר לי אדם דבר על כן יש למחות על בני העיר ק"ק ניקלשפורג שלא יהיו נוהגין היתר עוד באלו בר אזוות שאינן בני תרבות וכן בשאר מקומות סביב ניקלשפורג ששמעתי אומרים שנוהגין היתר בהם כגון ק"ק גאסטיל שנמשכין אחר ק"ק ניקלשפורג יש למחות להם שלא יהיו נוהגין היתר כיון שאין להם קבלה ומסורת שיש לאוכלם ואנו יודעים שיש מקומות שנוהגים איסור בהן על כן יש לאוסרם גם באלו מקומות: ולא תימא דשאני שאר מקומות כגון ק"ק חעלם שיש להן באותן בר אווזות סימן טומאה שביצתן אין ראשם אחד חד ואחד כד מה שאין כן כאן דלא נמצאו עדיין בהם סימן טומאה אלא כיון דידעינן בודאי שיש מין א' בר אווזות שהם טמאים והיינו אותן שהם בגליל ק"ק חעלם תו אין אלו רשאין לאכול שום בר אווזא בשום מקום אם לא אותן שהן מצויין ביניניואנו יודעין שנוהגין בהם היתר בכל מקום דזה שנוהגין בהם היתר בכל מקום עדיף ממסורת ומקבלה כמו שכתב א"ו הארוך סימן נ"ו.

אבל אותן בר אווזות שאין מצויין ביניינו כגון אלו שאינן בני תרבות ודאי דאין לאוכלן כיון דידוע לנו שיש מין אחד שהם טמאים דילמא אלו ממין טמאין הם. ואפילו אם ימצאו להן בצים שיהיו ראשם אחד חד ואחד כד כשל שלנו לא מהני כדפירשתי מטעם דמסיק פרק אלו טריפות דאיכא דעורבא דדמי לדיונה: והנה החכם השלם המושלם מהר"ר שמואל ווילנא הגיד לי בשם רבו הרב הגדול המופלא ומופלג מהר"ר משה ווילנא שיש להתיר אווזות הבר מהא דאיתא סוף פרק הפרה דף נ"ה.

אמר שמואל אווז ואווז הבר כלאי' זה בזה ופריך מאי טעמא אילימא משום דהאי אריך קויה והאי זוטר קויה. אלא מעתה גמלא פרסאה וכו' אלא אמר אביי זה בציו מבחוץ וזה מבפנים פירש רש"י ביצי הזכרות ניכרין באווז הבר מבחוץ.

ואם כן מוכח דאווז הבר מין טהור דאי הוי מין טמא מאי קא מספקא להו פשיטא דמין טמא ומין טהור הוו כלאים זה בזה. ולמה הוצרכו לתלות האיסור כלאים במה שאין ביציהן שוה הא אפילו אי הוי שוות הוו כלאים דעיקר כלאים דאוייתא הוא טהור וטמא לדעת הרמב"ם דומיא דשור וחמור דכתיבי בקרא אלא ודאי דאווז הבר הוא מין טהור וסלקא דעתך אמינא דהוו דומיא דשור ושור הבר דלא הוו כלאים הכי נמי אווז ובר אווז קמשמע לן דהוו כלאים משום דאין ביציהם שוות זה בציו מבפנים וזה מבחוץ הנה דברי פי חכם חן להלכה אבל לא למעשה דאולי יש חילוק בין אווזות הבר ואין כולן שוות ואין לנו לאכול במדינתינו כי אם על פי המסורת כמו שכתב הא"ו הארוך בהדיא כך על אווזות ובר אווזות.

והרב בהג"ה ש"ע הביאו ומכל שכן לפי מה ששמעתי שבגליל חעלם נמצאו בר אווזות הבר שיש להם סימן טומאה והיינו שאין ביצים שלהן כשאר בצים שראשן אחד חד וא' כד ודאי דאין לאוכלן בשום מקום שאין להם מסורת:

שאלה ל

על אשר ששאלתם בבשר שנמלח בפסח לקדירה ושהה כשיעור מליחה.

וכשבאו להדיחו נטלו כלי שהיה בתוכו שכר שעורים ששתה ממנו חולה ונשאר בשולי הכלי מעט שכר ושפכו לתוכו מים והדיחו הבשר אחר מליחה במים אלו שנתערב בו מעט שכר מה דינו של בשר זה כיון דמליח הוא כרותח ואיסור חמץ הוא במשהו דילמא נתן טעם במשהו: תשובה לכאורה היה נראה לומר דאין כאן חשש איסור חמץ דכיון שנתערב השכר עם המים והדיחו בו הבשר נתבטל כח המלח במים ותו לא הוי כרותח כמו שכתב הטור י"ד סימן ס"ט דאפילו מעט מים מבטלין כח המלח ולפי זה לא זו אם הודח במים שנתערב בהם מעט שכר כמו בנדון דידן דשרי אלא אפילו אי הודח כולו בשכר בלא שום תערובת מים נמי שרי דגם שכר מבטל כח המלח כמו מים לחוד ואפילו מי פירות מבטל כח המלח שהרי מות' להדיח הבשר במי פירות אחר מליחתו כמו שכתבו התוספו' פרק השוחט דף ל"ג עמוד א' בד"ה ונאכלין בידים מסואבות וכו' וז"ל אי נמי לקדירה והודח במי פירות עכ"ל וכן פסק בהג"ה ש"ע סימן ס"ט סעיף ז' ומכל שכן שכר שהוא כולו מים אלא שיש בו טעם שעורי' שנתבשלו בתוכו שמבטלין כח המלח

אלא שאם הודח כולו בשכר היה צריך הבשר אחר כך הדחה ושפשוף היטב במים כדי להעביר השכר הנשאר על פני הבשר כדי שלא יתן טעם אחר כך בתוכו בבישול אבל בנדון דידן שהודח כולו במי' רק מעט שכר נתערב בתוכו סגי בהדחה בעלמא להעביר אותן מים שעל פני הבשר ואין צריך שפשוף כל כך אבל מיהו הדחה צריך משום שאי אפשר שלא נשאר מעט מן מים על פני הבשר ובאותו מעט יש בו מעט תערובת שכר ושמא יתן טעם במשהו בבישולו דמשהו מיהא איכא דאין שיעור למשהו.

ומכל מקום בהדחה בעלמא סגי דאין כאן איסור בלוע דכח המלח נתבטל ותו לא הוי רותח. כך היה נראה לכאורה: אמנם אחר עיון קצת נראה דיש כאן חשש איסור חמץ ואוסר לכל הפחות עד כדי קליפה משום דאית לן להוכיח דאף על גב דהמים מבטלין כח המלח ולא מיחשב כרותח מכל מקום לא נתבטל כח המלח לגמרי עד שלא יוכל ליתן טעם אלא נתבטל דלא מיחשב תו כרותח גמור שיהא נותן טעם בכולו אבל מכל מקום טעם קצת מיהו איכא אלא שבכל איסורים לא נאסרו על ידי כן אף על פי שנותן טעם קצת דאותו משהו מתבטל אבל בנדון דידן שהוא איסור חמץ אוסר במשהו.

ודבר זה יש להוכיח מעיקר דיני מליח' דמיחשב כרותח דאהא דאמר בפרק כיצד צולין איתמר חם לתוך חם דברי הכל אסור. צונן לתוך צונן דברי הכל מותר וכו'.

ומסיק דהדחה בעי. וקאמר עלה אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח.

ופסקו הפוסקים לאסור כדי קליפה. ואנן נוהגין לאסור במליחה בששים והביא כל זה הטור י"ד בסי' צ"א וכתב דבמליחה אין לחלק בין עליון לתחתון.

אלא לעולם המלח מבליע בתפל ואינו בולע ממנו ולא חילק יותר אבל פוסקים אחרים ש"ד שער י' חלקו הא דאם טהור מליח וטמא תפל שרי היינו שהטמא יבש אבל אם הוא דבר צלול שניהם נאסרו הביאם הרב בהג"ה ש"ע סימן צ"א סעיף ה' ואם כן בשר מליח שאינו נאכל מחמת מולחו שנפל לחלב צונן נאסרו שניהם והכי כתבו בהדיא ש"ד שער י' וכן סמ"ג לאוין קל"ז אגוזל שנפל לכותח חולין דף קי"ב שאם היה הגוזל מליח היה אוסר הכל עד אפילו שאין הכותח מליח.

והיינו משום דאף על גב דבבשר רותח דעלמא שנפל לחלב צונן לא נאסרו משום דתתאי גבר ונצטנן הבשר ברותח דמליח נאסרו שניהם דבמליחה אין חילוק בין עליון לתחתון: יעויין שם בהג"ה סימן צ"א סעיף ה': ואם כן תיקשי למה יאסרו הבשר והחלב כשהבשר מליח הלא החלב מבטל כח המלח ולא מיחשב תו כרותח ומאי שנא חלב ממי פירות

דמדיחין בו בשר אחר מליחתו ומבטלין כח המלח ולא מיחשב תו כרותח וחלב שנפל לתוכו בשר מליח לא אמרינן שכח המלח נתבטל ונאסרו שניהם.
ואין לומר דיש לחלק בין בשר מליח להוציא דם ובין בשר בציח דעלמא. דהתם בבשר שמלחו לקדירה להוציא דמו שהמלח פועל להוציא הדם לפולטו וכששהה שיעור מליחה פסק כח המלח כיון שפלט דם לכך מתבטל אחר כך אפילו על ידי מי פירות ומכל שכן על ידי מים ממש אבל התם בבשר שנפל לחלב מיירי בבשר שנמלח כבר והודח אלא שאחר כך מלחו אותו עד שאינו נאכל אותו מחמת מלחו ואותו כח שבמלח לא פסיק עדיין כיון שלא פלט מידי ומיחשב כרותח גמור ולכך אין כח בחלב לבטל כח המלח דהכי מחלק בסמ"ג לאוין קל"ז ריש דף מ"ח.
דמייתי מעשה דרש"י שהביאו הטור י"ד סימן ס"ט שמתיר בבשר ששמו בכלי שאינו מנוקב קודם הדחה אחרונה ונתמלא מציר. וכתב ולא דמי להא דמייתי בפרק כל הבשר דף קי"ב.
בגוזל שנפל לכותח וכו'. דמשמע התם אם הגוזל מליח שאינו נאכל מחמת מלחו היה נחשב כרותח אף על פי שהכותח היה מליח מימים רבים וכו' דשאני התם שלא פסק כח המלח שלא הפליט שום דבר וכו' אבל במעשה דרש"י פסק כח המלח כיון שכבר פלט דם יעויין שם.
וכן הוא באשר"י פרק כל הבשר. וכן כתבו התוספ' פ' כל הבשר דף קי"ב עמוד ב' בד"ה ודגים רפו קרמייהו וכולי בסוף הדבור.
אלא שהסמ"ג והרא"ש ביארו יותר ואם כן דילמא יש לחלק בענין זה הא דמי פירות מבטלין כח המלח היינו כשהמלח פלט דם שפסק כחו לאחר שיעור מליחה אבל בבשר מליח שנפללחלב שלא פלט מידי לא פסק כחו ונאסרו שניהם הא ליתא דהא הרבה מן האחרונים כתבו דלא כמעשה רש"י וסבירא להו דאפי' לאחר ששהה הבשר שיעור מליחה עדיין רותח הוא ואוסר אפילו בדיעבד כדי קליפה אם נתמלא מציר לאחר שיעור מליחה.
או שנפל לציר היוצא מבשר לאחר ששהה שיעור מליחה והרב בהג"ה ש"ע סימן ס"ט סעיף כ' כתב והכי נהוג ואפי' הכי ס"ל דאפילו מעט מים מבטלין כח המלח. וכן מי פירות מבטלין כח המלח.
ואם כן קשיא לדידהו מ"ש מי פירות דמבטלין כח המלח וחלב אינו מבטל אם נפל לתוכו בשר מליח באינו נאכל מחמת מלחו. אלא ע"כ צריך אתה לומר דהיינו טעמא דבשר מליח שנפל לחלב אוסר משום דכיון דאין חילוק במליחה בין עילאי לתתאי והבשר הוא

מליח והוי כרותח אי אפשר שלא יהא בולע מן החלב וכן בהיפך אי אפשר שלא יהא החלב בולע מן הבשר.
אף על גב דהחלב מבטל כח המלח. מכל מקום בתחלת נפילתו מיהו אוסר עד דמחליש ליה בולע כדאמרינן ברותח שנפל לצונן אף על גב דתתאי גבר ומצטנן לעליון אפילו הכי צריך קליפה משום דאמרי' אדמוקר ליה בולע הכי נמי אמרינן ברותח דמליח אדמחליש ליה החלב בולע קצת ונאסרו שניהם דכיון דבלעו זה מזה והיא בליעת איסור דהרי הוא בשר בחלב.
ולא דמי לבשר מלוח להוציא דמו שנפל למי פירות או כמים דלא נאסר אף על גב דאי אפשר שלא יהא בולע קצת משום דהתם הבלוע הוא מים או מי פירות ואין שום איסור בבליעה זו לכך כיון דמים או מי פירות מבטלין כח המלח תו לא מצי למיתסר. דאף על גב דאדמחליש ליה למלח בולע.
מכל מקום אין שום איסור בבליעה זו דמים הנבלעים בבשר אין בהם שום איסור אבל בבשר מליח דעלמא שנפל לחלב דיש איסור בבליעתם דהוי בשר בחלב ואי אפשר שלא יהא נבלע בתחלת נפילתם זה לזה דאדמחליש ליה למלח בולע והוי בשר בחלב לכך נאסרו שניהן. וכיון דהכי הוא דהוכחנו אף על גב דאמרינן שהמים ומי פירות מבטלין כח המלח מכל מקום אי אפשר שלא יהא בולע קצת אדמחליש ליה למלח בולע אלא שלא נאסר הבשר על ידי כן כיון דאין במי פירות שום איסור אם נבלעים בבשר.
מה שאין כן בבשר מליח לחלב דיש איסור בבליע' זו דהוי בשר בחלב ואי אפשר שלא יהא נבלע זה מזה בתחלת נפילתן דאדמחליש ליה למלח בולע לכך נאסר שניהם. הוא הדין נמי בבשר שנמלח לקדירה בפסח והודח אחר כך במים שנתערב בתוכן מעט שכר יש לאסור משום דא"א שלא יהא בלוע מן המים לבשר אף על פי שהמים מבטלין כח המלח מכל מקום אדמחליש ליה למלח בולע קצת ונותן טעם במשהו.
ובאותו משהו יש טעם חמץ במשהו דמשהו ואוסר בפסח דמשהו אין לו שיעור. לכך יש לאסור בכי האי גוונא עד כדי קליפה למאן דאית ליה או ימכור הכל לגוי כהובא בא"ח בהלכות פסח בהג"ה ש"ע סימן תס"ז סעיף י"ד או לאסור הכל למאן דאית ליה כמהרש"ל בתשובה סימן ע"ט ומהרר"י כ"ץ בשארית יוסף סימן מ"ו בשם גדולים רבים. ומ"ו בב"ח בא"ח סימן תס"ז:

שאלה לא

ראובן תושב ק"ק דרעזניץ קנה מן שמעון תושב ק"ק גידונג עורות ופרע כל דמיהן וקנה אותן כדין בהגבהה. והתנה בשעת המקח ששמעון המוכר מחויב להעמיד העורות על הוצאתו ועל אחריותו לק"ק דרעזניץ ובא היהודי המחזיק את המכס בק"ק גידינג ותובע מכס מהעורות ושמעון המוכר אומר כיון שהוא חייב להעמידן על הוצאתו ועל אחריותו עד ק"ק דרעזניץ לא יצאו עדיין מרשותו והרי הם כשלו ופטור מליתן מכס מדינא דמלכותא כיון שהוא תושב העיר: תשובה דבר זה לא מצינו אבל כיוצא בזה מצינו בתשובה דברי ריבות סימן ת"א בראובן תושב קוסטנטינא ושמעון תושב סאלוניקי עשו שותפות יחד בכל הסחורות רווחים והפסדות לחצאין.

ובא המוכס סאלוניקי ותבע מכס מן חלק ראובן תושב קוסטנטינא והשיב זה אני קבלתי אחריות הסחורה משעת לקיחה עד שיצאו חוץ למדינה הרי הסחורות כשלי ואין אני חייב ליתן כלום משלי כיון שאני תושב סאלוניקי ופסק כיון שהסחורה היא של תושב קוסטנטינא. אף על גב דתושב סאלוניקי קבל אחריות עליו לא הוי כשלו ומייתי ראיה מהרמב"ם פרק ז' מהלכות מכירה שכתב אחד שקנה לעצמו במעו' חבירו אחר שזקפן עליו במלוה המקח של המשלח.

ועוד כתב שם שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם מקח אם היה המעות מעורבת וקנה במקצת הדמים אעפ"י שכוונת השליח היה לקנות לאחד מהן הרי המקח של כולם וכו'. הרי מבואר שלעולם המקח בכל מקום שהוא הוא של בעל המעות ולא מהני כוונת השליח.

ומה גם עתה בנדון דידן שראובן ושמעון שותפים וקיימא לן דדבר הידוע לשני שותפין אף על פי שהוא ברשות אחד מהם אינו יוצא מחזקתו של שני על ימי השותפים וכו'. וכיון שכן נמצא בנדון דידן שלעולם חלק המקח מדמי ראובן לעולם הוא בחזקת ראובן אף על פי שקבל עליו שמעון אחריות וכו' מכל מקום הסחורה בחזקת ראובן היא עומדת ומעולם לא יצא מרשותו וחייב מדינא דמלכותא לשלם המכס מחלקו.

עד כאן דברי הרב בתשו' הנ"ל: והנה הגם כי ראייתו של הרב דמייתי מהרמב"ם שקנה אחד לעצמו במעות חבירו. וכן ראיה דמייתי משליח שהיה בידו מעות משלשה בני אדם וקנה במקצת.

מעות על שם אחד אינן מוכרחין כל כך דאפשר לחלק דשאני התם דהוי שלא מדעת בעל המעות ולכך אף על גב דזה מקבל אחריות עליו לא יצא מרשות בעל המעות כיון שזה

עושה שלא מדעתו אבל בנדון דידיה שקבל זה אחריות מדעת בעל המעות שמתחלה אדעתא דהכי נשתתפו שהאחריו' יהא על תושב סאלוניקי אפשר דמהני.
ואם כן אין ראיתו ראיה. מכל מקום הדין הוא דין אמת כיון שהעיקר המעות הוא של תושב קוסטנטינא לא יצא מרשותו אף על פי שתושב סאלוניקי קבל אחריות עליו.
ולא מיבעיא למאן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי פשיטא דבשביל אחריות שקבל תושב סאלוניקי לא יצא מרשות תושב קוסטנטינא. אלא אפילו למאן דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי אפילו הכי לא מיקרי שלו על ידי קבלת אחריות: וכן כתב הרא"ש בהדיא פרק קמא דפסחים בדין ישראל שהפקיד חמצו לגוי או לישראל חבירו וקבל הנפקד אחריות עליו וכו' וז"ל הרא"ש.
ונראה לי דדבר פשוט אף על פי שהנפקד קבל אחריות עליו מכל מקום עיקר הממון של הבעלים הוא וכיון שהשאילו הנפקד ביתו לשמירת ממונו מיקרי ביה ביתו. עכ"ל הרי מבואר בהדיא דלא תלי מידי בקבלת אחריות דאם עיקר הממון הוא של לוקח מיקרי של לוקח אף על פי שהמוכר קבל עליו אחריות: וכי תימא הא איכא למידק מפרק הזהב דף מ"ז דאם אחריות נשאר על המוכר מיקרי שלו דאיתא התם אמר רבי יוחנן דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעלייה ואיכא למידק למה הפקיעו חכמים קנין מעות שמדאורייתא הוא שלא היה להם לתקן אלא כל זמן שלא משך הלוקח יהא באחריות המוכר שלא יאמר נשרפו חיטיך בעלייה. ולעולם מעות קונות. וכי תימא מאי נפקא מיני' הא השתא נמי הכי הוא שהוא באחריות המוכר נפקא מיניה דאינו יכול לחזור אף על פי שלא משך כיון דמעו' קונות אבל לפי מה שתקנו דאין המעות קונות יכול לחזור.
אלא על כרחך צריכינאנו לומר דאם נשאר באחריות המוכר לא קנה הלוקח אף על פי שמשך משום דכל זמן שהוא באחריות המוכר לא יצא מרשותו ויכול לחזור ואם כן לא היו מועילים בתקנה לענין חזרה דעדיין יכול לחזור כיון שנשאר באחריות. וליכא נפקא מיניה לכך תקנו דאין המעות קונות.
אם כן מוכח מזה דכל זמן שהוא באחריות המוכר לא יצא מרשותו ומיקרי שלו: הא ודאי ליתא דלא תלי מידי בקבלת אחריות דאי כבר משך הלוקח נקנה לו המקח ואינו יכול לחזור המוכר ולא הלוקח אעפ"י שהמוכר קבל אחריות עליו דכיון דכבר משך הלוקח הרי עיקר הממון הוא שלו רק שהמוכר קבל אחריות עליו בשביל זה לא הוה כשלו: והא דהפקיעו חכמים קנין מעות שהוא מדאורייתא ולא תקנו רק שהאחריות ישאר על המוכר ולעולם מעות קונות.

הא לא קשיא כלל דלא רצו חכמים לתקן כך כדי שלא יערים הלוקח שבכוונה לא ירצה לעשות משיכה כדי שישאר באחריות המוכר דמימר אמר כבר נקנה לי המקח מדין תורה דמעות קונו' ותו אין המוכר יכול לחזור ולמה לי לעשות משיכה ולמשוך אחריות עלי לכך תקנו ואמרו שלא יהיו מעות קונות אלא משיכה ויהיה הלוקח חושש שמא יחזור בו המוכר וימהר לעשות משיכה דבתקנ' זו שתקנו לטובת הלוקח שלא יאמר המוכר נשרפו חטיך בעלייה חששו נמי לטובת המוכר שימהר הלוקח לעשות משיכה: וא"כ שפיר אמרינן דלא תלי מידי בקבלת אחריות דאם העיקר ממון של זה הוא וחבירו אינו אלא נפקד עליו רק שקבל עליו אחריות בשביל כן לא מיקרי שלו כמו שכתב הרא"ש בהדיא פרק קמא דפסחים והבאתיו לעיל בסמוך: וכן מוכח בגמרא גופא דמסיק התם פרק קמא דפסחים ריש דף ו' באיכא דאמרי דלמאן דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי לא ימצא למה לי איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכי איתא הדר בעיניה לאו ברשותיה קאי קמשמע לן.

הרי מבואר אפילו למאן דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי אינו אלא היכא שאינו בעין אבל היכא דאיתא והדר בעיניה לאו ברשותיה דנפקד קאי אלא דוקא בחמץ הוא דפירש לנו הכתוב לא ימצא דאפילו כי איתא והדר בעיניה אי קבל אחריות עליו הוי ברשותיה אבל בעלמא לא תלי בקבלת אחריות: מבואר מכל זה היכא שגוף המעות הוא של זה אלא שחבירו קבל אחריות עליו ודאי דלא יצא מרשותו של בעל המעות.

ולכך לא מיבעיא אם הוא כמו בנדון דמיירי ביה דברי ריבו' שהיו שותפים תושב סאלוניקי. ותושב קוסטאנטינא פשיטא דבשביל אחריות שקבל תושב סאלוניקי על חלקו של תושב קוסטאנטינא לא מיקרי שלו להפטר מן המכס.

כיון דגוף הממון הוא של תושב קוסטאנטינא מעולם ואין זה עליו אלא נפקד רק שקבל אחריות עליו ודאי דלא מיקרי שלו: אלא אפילו אם הוא כמו בנדון דידן שהעורות היו מעולם של שמעון תושב ק"ק גידינג אלא שעכשיו קנה ממנו ראובן תושב ק"ק דרעזניץ וקנה אותם כדין בהגבהה רק שהאחריות נשאר על המוכר נמי לא מיקרי של המוכר כדי להפטר מן המכס אפי' היכא שעדיין לא קבל מוכר המעות מן הלוקח מכל מקום כיון שכבר קנאם הלוקח כדין בהגבהה תו לא מיקרי של המוכר כיון שגוף הממון הוא של הלוקח אחר קנייתו כדין בהגבהה וחייב ליתן המכס: ואי תימא בנדון דידן כיון שהמוכר נתחייב להעמיד העורו' על הוצאתו לדרעזניץ אם כן אם יתן מכס לא יצטרך הלוקח להחזיר לו מעותיו ותהיה הוצאות מכס משל המוכר שהוא תושב ק"ק גידינג ובדינא דמלכותא הוא פטור מן המכס.

הא לאו כלום הוא דממה נפשך צריך ליתן מכס דאם הוא בענין שהלוקח לא היה מתרצה ליקח העורות בדמים שקצבו אלא שהמוכר יפטרנו מן המכס אם כן הרי הוא כאלו היה מוסיף לו על המקח בשביל נתינת המכס והוה כאלו קבל המוכר הדמים מן הלוקח ואינו נותן כלום מכיסו ואם הוא בענין שהלוקח היה מתרצה ליקח העורות בדמים שקצבו אף שיצטרך הוא ליתן המכס אלא שהמוכר עביד ליה ניחא נפשיה לקבל אחריות והוצאות עליו כדי לפטרו מן המכס.

אם כן הרי הוא מוותר ממון של אחרים ולא נכון הוא אם רוצה הוא לוותר יוותר בשלו ולא בשל אחרים וחייב ליתן מכס: וכל זה הוא דוקא בשכבר קנה הלוקח העורות כדין בהגבהה או במשיכה הכל לפי מה שהוא אז ליכא נפקותא במה שאחריות עדיין הוא על המוכר בין שכבר קבל הדמים בין לא קיבל מיקרי ממון של לוקח וחייב ליתן מכס: אבל אם הוא בענין שהלוקח לא עשה לא משיכה ולא הגבהה א אלא שעשה מקח עם המוכר על העורות ונתחייבו זה כנגד זה בקנס ועשו בטחונות המועלים על פי הדין כדי לקיים המקח והאחריות נשאר על המוכר לא מיקרי של הלוקח אלא של המוכר.

אף על פי שהוא בענין שבודאי יקיימו המוכר והלוקח המקח מכל מקום כיון שלא נקנה המקח ללוקח מן הדין שהרי לא משך ולא הגביה ומה שצריכים לקיים המקח אינו אלא מצד הקנס והבטחון לא יצאו העורות מרשות המוכר ומיקרי שלו ופטור מליתן מכס כיון שהוא תושב העיר. אלא בנדון דידן ששאלת שהלוקח קנה העורות כדין בהגבהה רק שהאחריות והוצאה נשאר על המוכ' בהא לא תלי מידי וחייב המוכר ליתן מכס אף על פי שהוא תושב העיר כיון שגוף הממון הוא של הלוקח שאינו תושב העיר:

שאלה לב

תרווייהו רבנן.

הודם כזית רענן. יפוצו מעיינותיהם חוצה כנחלי ארנון האלופים תלמידים הוותיקים כמהר"ר הירש.

וכהר"ר שמחה יצ"ו: על אשר ששאלתם קמח של חיטין הניקח מן הגוי' אי צריך ביעור קודם הפסח או לא משום דיש אומרים שהם מכבסי' החיטים קודם הטחינה הנה הנני פה בגולה ואין דעתי צלולה עם כל זה שפתי לא אכלא. והגם כי אין בידי הספרי' כדי ללקוט מתוכם דעות האחרונים ואין בידי כי אם הטורים עם הב"י וגם זה לא ברווחה כי אם בדרך שאלה ושאלה הדרה בעינה ולאלתר עם כל זה אשיב נכס ויספיקו לכם

הדברים המעטים האלה אחר שתשימו על לבכם להתיישב בדבר ולעיין בכל מקום אשר אני מרמז עליו.

והנה דבר זה תלוי במנהג העיר ואגפיה עד מקום שרגילין משם להביא קמח ביום השוק אם ידוע הוא בודאי שמקצת מוכרי הקמח מכבסי' תמיד החיטין קודם הטחינה יש לנו להחזיק לסתם קמח הנקח מהם לחמץ גמור ולא מיבעיא אם רובן מכבסין אלא אפי' שאין מכבסין רק המיעוט הדין כך ברובן מכבסין פשיטא דיש להחזיק בסתם קמח לחמץ גמור דאזלינן בתר רובא דנתכבסו קודם הטחינה ונתחמצו ולא מהני האי ספק שמא נתייבש קודם שנתחמץ משום דהוי ספק דאורייתא כמו שכתב הרא"ש בפרק כל שעה מקמח שנפל עליו דלף אפילו כל היום שאם הוא מסופק אם דלף טורד אם לאו ספק דאוריית' לחומרא והובא בטור א"ח סוף סימן תס"ו ולא מיבעיא שאסור לאכלו בפסח אלא אפילו להשהות עד אחר הפסח נמי אסור כיון דרובן מכבסים ולא דמי להא דכתבו האגור והכלבו והובא בב"י ובש"ע סימן תס"ז בדגן שהיה מונח בעלייה וירדו הגשמים דרך הגג בקצת המקומות וכו' ובכרי חיטין שנפל עליו מעט מים במקומות מועטים וכו' דמותר להשהותן מכח ספק ספיקא שמא לא ירדו ואם תמצא לומר ירדו שמא לא נתחמץ דהתם שאני דהוה מיעוט שנפל עליו הדלף ורוב שלא נפל עליו ואזלינן בתר רובא היכא דיש עוד ספק בהדיה שמא לא נתחמץ אבל כאן שהרוב הם שמכבסים החיטין תו לא מהני האי ספק שמא לא נתחמץ כיון דהוי ספק דאורייתא ומהאי טעמא נמי אסרו האגור והכלבו אותן חיטיןשנתלחלחו בודאי וכן אותן המונחים בקרקעות העליות משום דקרוב לודאי הוא שמים יורדים שם כמו שמבואר בדבריהם דתו לא מהני האי ספק שמא לא נתחמצו כיון שברור לנו שנתלחלחו הוי ספק דאורייתא ואזלינן לחומרא.

וזה אין צריך ראיה דהרי אפילו לתיתא דפ' כל שעה החמירו בו הגאונים כמו שכתב הטור על שמם סוף סימן תנ"ג כל שכן כיבוס דגרע טפי דלתיתא עסיק בהו טובא ולא אתי לידי חימוץ ואפילו הכי החמירו בו הגאונים משום דאין אנו בקיאין בלתיתא כל שכן כיבוס דמינח ניחא חיטי במיא ואתי לידי חימוץ דאסירי.

דמהאי טעמא אסרי בגמרא להשהות בפסח ארבא דחיטי דטבע בחישתא בפרק כל שעה דף מ' ולא שרינהו כלתיתא משום דהני מינח ניחא כמו שכתב הטור בשם ר' אפרי' סימן תס"ז וכי האי גונא כתב הרשב"א בתשוב' בדין ערימות שבשדות שרבו הגשמים עליהם הובא בב"י ריש סימן תס"ז ועוד אפילו אי הוה אמרינן דכיבוס דידן הוי כלתיתא מכל מקום יש לנו להחזיק לחיטין המכובסין לחמץ גמור מפני שהגוים ודאי אינם נזהרים בלתיתא דידהו והכי כתוב בהדיא בתרומת הדשן סימן קי"ט הובא בב"י בקצרה

בסימן תס"ז על דין דבש של גוים וכו' לכך כשרובן הם שמכבסין דבר פשוט הוא דיש לנו להחזיק סתם קמח הנקח מהם לחמץ גמור דאזלינן בתר רובא אלא אפילו היכא דאין רובן מכבסין אלא מיעוטן אפילו הכי כיון שידוע הוא בודאי שמיעוטן מכבסין יש להחזיק סתם קמח הנקח מהגוי' בחזקת איסור משום דהאיסור הוא קבוע במקומו וכל קבוע הוא כמחצה על מחצה והוי כמו ט' חניות מוכרות בשר שחוט' ואחת מוכרת בשר נבילה שנתבאר דינו בטור א"ח סימן תל"ט ובתוספות ביאור בטור י"ד סימן ק"י כי שם ביתו ולכך בכל גונא אסור ליקח הקמח מגוים כדי לאכול בפסח אפילו בשעת הדחק היכא דידוע הוא שמקצתן מכבסים אפילו הן מיעוטן בין ליקח מהם מביתם ובין ליקח מהנושאים לבתיהן של ישראל מביתן אסור ליקח משום דאיסור הוא קבוע במקומו וכל קבוע הוא כמחצה על מחצה ומהנושאים לבתיהן של ישראל או מן השוק שלא במקום קביעתן נמי אסור ולא אמרינן כל דפריש מרובא קא פריש משום דגזרינן שמא יקח מן הקבוע כיון שאין האיסור ניכר במקומו דהרי לא ידעינן איזה גוי מוכר קמח חיטין מכובסים אלא שידעינן שאחד או שנים מוכרים הרי אין האיסור ניכר במקומו ואסור ליקח אפילו היכא דפריש משום דחיישינן שמא יקח מן הקבוע כמו שכתב הטור בשם הרא"ש בי"ד סימן ק"י: אע"ג דגוף הדין דמיירי מינה בגמרא מדין קבוע ובטור א"ח סימן תל"ט ובי"ד סימן ק"י היינו ט' חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה וידועים הם החנויות איזה מוכרת שחוטה ואיזה מוכרת בשר נבילה אלא שהוא אינו יודע מאיזה לקח דיינין ביה דין קבוע ולא כנדון דידן דהחנויות עצמם אינם ידועים מי הוא המוכר קמח מחיטין המכובסין ומי הוא המוכר שאינן מכובסים מכל מקום המעיין בטור י"ד סימן ק"י במה שכתב הטור על הרשב"א בדין זה ובמה שכתב הרב בב"י והרב מ"ו בבית חדש והרב בדרישה ופרישה בישוב דברי הטור והרשב"א יראה עין בעין כי זה דין אמת הוא דגם זה נקרא קבוע אם הוא ידוע שבאחת מעשר חנויות יש בה טריפות ותשעה הם בשר שחוטות אלא שאינו יודע איזה חנות מוכרת טריפה כגון שבכל אחת מהחנויות שחטו פרה אחת ונתערבו הריאו' ואח"כ נמצא טריפות בריאה אחת הרי ודאי הוא שבאחת מעשר חנויות יש בה טריפות אלא שאינו ידוע איזה יש להם נמי דין קבוע ואסור ליקח מהם משום דהוי כמחצה על מחצה ואפי' כשפירש אסור משום דחיישינן שמא יקח מן הקבוע כיון דאין האיסור ניכר במקומו וכדמפור' התם דוקא כשפירש אחר שנודע התערובת אבל אם פירש קודם שנודע התערובת מותר והכי נמי בנדון דידן דינא הכי הוא כיון שידוע הוא שמקצת מכבסים אפילו הן מיעוטן אסור לאכול אותו בפסח אפילו בשעת הדחק משום דהאיסור הוא קבוע במקומו והוי דינא הכי אם קנו

מהנושאים לבתיהן של ישראל או בשוק שלא ממקום קביעתן ואז כשקנה לא היה ידוע בבירור שמקצתן מכבסין אלא שעכשיו נודע האמת הרי פירש קודם שנודע התערובת ושרי לאכול בפסח בשעת הדחק משום דאמרינן כל דפריש מרובא קא פריש.

ואם כשקנו כבר ידוע היה שמקצתן מכבסין אסור לאכול בפסח אפילו בשעת הדחק ולא מהני הא דפירש משום דחיישינן שמא יקח מן הקבוע כיון שאין האיסור ניכר במקומו אבל לקנות מבתיהן אפילו בשעת הדחק אסור לקנות מדאורייתא כשידוע הוא שמקצתן מכבסים משום דהוי איסור קבוע וכל קבוע הוא כמחצה על מחצה: והא דהתירו הגאונים ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק הובא בטור סימן תנ"ג היינו דלא ידעינן בודאי שמקצתן מכבסים וכמו שמסיימו הגאונים מילתא בטעמא דלא מחזקינן איסור אבל היכא דאיתחזק איסור' דידעינן בודאי שמקצתן מכבסין אפילו הן מיעוטן אסור לקנות מהן מבתיהן ואפילו שלא ממקום קביעתן נמי אסור כשכבר ידוע הוא כמו שבארנו למעלה: ומהאי טעמא אסור אפילו להשהות הקמח עד אחר הפסח כשידוע הוא שמקצתן מכבסים אפילו הן מיעוטן כיון שהאיסור הוא קבוע כמו שיתבאר אף על גב דלכאורה היה נראה להתיר להשהות אפילו הנקח ממקום הקבוע משום דהוי ספק ספיקא ספק נתכבס ספק לא נתכבס ואם תמצא לומר נתכבס שמא לא נתחמץ ולענין להשהות מהני הספק ספיקא כיון דאיכא רוב בהדייהו שאינן מכבסים ויש לדמות הא להא שכתבו האגור והכלבו להתיר להשהות הדגן שירדו הגשמים עליהם בעלייה מכח ספק ספיקא והובא למעלה מכל מקום לא דמי דהתם אין האיסור קבוע שנתערבו מיעוט החיטין שנתלחלח בשאר חיטין שלא נתלחלחו והם הרוב ומהני האי רוב להתיר מכח ספק ספיקא להשהות אבל כשהאיסור הוא קבוע במקומו דלא מהני הרוב לבטל המיעוט משום דכל קבוע הוי כמחצה על מחצה תו לא מהני הספק ספיקא אפילו להשהות כמו שבארנו למעלה דלא מהני הספק ספיקא אלא היכא דאיכא רוב בהדייהו כי כן מבואר בדברי האגור והכלבו: כללא דמילתא קמח הנקח מן הגוי' במקו' שידוע הוא בבירור שמקצתן מכבסים החיטין קודם הטחינה אפילו הן מיעוטן אסור אפילו להשהות בין שלקחו ממקום הקבוע ובין שלקחו שלא ממקום הקבוע כיון שנודע האיסור קודם שפירש ואין האיסור ניכר במקומו מטעם שכתבנו למעלה ואם אינו ידוע כבר שמקצתן מכבסין אלא דהשתא נודע שמקצתן מכבסין אם הן מעטין מותר להשהות עד אחר הפסח לכתחלה ולאכול בפסח בשעת הדחק כיון שפירש קודם שנודע התערובת ואמרינן כל דפריש מרובא קא פריש ואם רובן מכבסין אסור להשהות ומחזקינן הקמח לחמץ גמור בכל גונא כיון דרובן מכבסין בודאי ובנשתהה כבר נמי אסור הרי זהו תשובה לשאלתכם

לדינא: אמנם מנהגי הוא שלא לאסור להשהות הקמח עד אחר הפסח וגם לא לאסור לאכלו בפסח בשעת הדחק משום דאינו ידוע בודאי שמקצתן ממוכרי הקמח מכבסים החיטין קודם הטחינה אע"ג דזה ידוע הוא שהנחתומים האופים לחמי סולת נקיה מכבסים החיטין קודם הטחינה מכל מקום מוכרי הקמח אינם ידועים בזה וזה נראה לעינים הוא שאין הקמח של מוכרי הקמח הוא נקי כמו של הקמח הנחתומים.
וכיון דאין הוא נקי כל כך אין להחזיק איסור לומר שנתכבס והכי דייקא לישנא דתרומת הדשן סי' קי"ט שכתב וז"ל סולת נקייה אנו מחזקינן לחמץ גמור מפני שנתכבס וכו'. הרי נקט סולת נקייה אבל שאינו נקי כל כך אין להחזיק איסור.
ועוד אפילו אי הוה ידעינן שגם מוכרי הקמח מכבסין מכל מקום זה פשוט וברור שאין מנהגם לכבס תמיד ואפילו אחד מהם לא נמצא שיהא ידוע לנו שלעולם הוא מכבס אלא שלפעמים מכבס ולפעמיםאינו מכבס ואם כן אין האיסור קבוע במקומו בשום אחד ממוכרי הקמח אלא נתערב איסור בהיתר וכיון שאינו ידוע אם המיעוט נתכבס או הרוב תלינן שרוב לא נתכבס ושרי דהוי מיעוטא דמיעוטי אלא שמעולם הייתי מפקפק על שנוהגים יושבי מדינת פיה"ם ומערהרי"ן ואיסטרייך לקנות קמח מן הנחתומים גוים בעיר לי"נץ כשחל היריד בפסח ולא ראיתי רבותינו מוחים בזה והכל יודעים שהנחתומים מכבסים קודם הטחינה ואיתחזק איסורא והיה נראה לי לומר שמוטב היה להם לקנות קמח של דגן אע"ג דלפעמים מזלפין עליו מים קודם הטחינה מכל מקום מיעוט כהאי הוה כלא כלום משום דלא נמצא שום א' מהן שעשה כן פעמים הרבה אלא לעתים רחוקים והוי מיעוטא דלא שכיח כלל ועוד כיון דמזלפין סמוך ממש לטחינה ולא מינח ניחא כלל במיא לא אתי לידי חימוץ ועדיף זה מלתיתא אף על גב דבלתיתא החמירו הגאוני' אפשר לומר דבזה לא החמירו ואפשר מרבותינו שלא מיחו בהם לקנות מן הנחתומי' היינו מטעמא דכתבנו למעלה שסברי שאין שום נחתום ידוע שיעשה כן תמיד לכבס החיטין קודם הטחינה אלא לפעמים הוא עושה כן ואם כן האיסור ניכר במקומו אלא נתערבו מכובסים בשאינן מכובסים או יש לומר שלא מיחו בהם משום מוטב שיהיו שוגגין וכו' וזה נראה יותר הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה ל"ג

תושבי ק"ק גידינג יש להם כרמים רחוק מהעיר כפרסה סמוך לכפר אח' ושם אצל הכרמים יש להם צריפים שבהם דורכים הענבים בשעת הבציר.

וגם יש להם שם מרתפות שהיינות מונחים בתוכם כל השנה. וגם לנכרים יש להם כרמים ומרתפות וצריפים.
והמרתפות כולם סגורים ונעולים. ויהי היום כאשר נסעו בעלי מלחמות מארץ הגר לילך אל ארץ פיה"ם עברו כמאתים איש דרך אותו כפר וחנו שם יום אחד ולעת הערב שברו דלתי המרתפות של יהודים ושל נכרים ובא קול צווחה אל תוך העיר גידינג בתחלת הלילה ויצאו לקראתם אנשי העיר בכלי זיינם ומלטו אנשי החיל מהמרתפות אל בית מלונם לכפר והניחו כך המרתפות פתוחות.
ויהודי אחר יצא גם הוא בלילה עם אנשי העיר לראות מה נעשה במרתפות היהודים והנה מצא מרתף אח' שהיה פתוח ולא הרגיש חסרון בתוכו כי כל החביות היו מלאים. ועוד מצא מרתף אחד שהיה פתוח והיו גם כן כל החביות מלאים רק חבית אחד היה הברזא נטולה והיה היין שופך לארץ דרך נקב הברזא.
ועוד מצא מרתף אחד פתוח והיו גם כן כל החביות מלאים רק כלי אחד שהיה מחזיק ארבעה הין היה חסר. ואומר עתה בעל היין שהיה חסר מתחלה ולמחר כאשר נסעו משם אנשי החיל יצאו מהעיר כמה יהודים להשגיח על היין.
ומצאו באותו מרתף שהיה מונח שם הכלי המחזיק ארבעה הין שחבית אחד היה מטפטף טיף טיף דרך הברזא מחמת שהיתה הברזא רפויה והיהודי אשר היה שם בלילה אומר שלא הרגיש כלל מאתמול שהיה מטפטף וגם לא ראה שום לכלוך על הארץ מה דינם של היינות שהיו מונחים במרתפות שנפתחו כי החביות כולם היו פתוחים במקום הפקק וגם יש למקצת חביות ברזות בצדיהם: תשובה לכאורה היה נראה לאסור כולם דזהו ממש הדין השנוי במתני' בע"ז פר' השוכר בלשת שנכנסה לעיר בשעת שלום חביות פתוחו' אסורות וסתומות מותרות בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך הביאה הטור בסימן קכ"ט מי"ד וכתב הר"ן דוקא סתומות במגופה של טיט אבל בפקק של עץ כפתוחות דמי וכי מהדר לפקק לאו משום אימתא אלא אורחא דמילתא וכו'.
וכן הוא הסכמת כל הפוסקים דלא מיקרי סתומי' אלא במגופה אבל לא פקק של עץ: ונדון דידן מיקרי שעת שלום אף על גב דבאמת שעת חירום הוא והמלחמה היא מפנים ומאחור והיינו בארץ הגר ובארץ פיה"ם. ואפילו במדינה זו עצמה חונים האויבים שם בשני' ושלשה מקומות ובעלי מלחמות הללו עצמם נסעו מהחיל שבארץ הגר לצאת לקראת האויב שבא דרך ארץ פיה"ם מכל מקום האי דוכתא מיקרי להם שעת שלום דזיל בתר טעמא המפורש במתני' דקתני בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך.

והיינו משום שלבם רדוף עליהם ויראים שמא יבואו עליהם האויבי' כמו שכתבו התוספות והר"ן בשם ר"ת ור"ח. וכאן היה להם פנאי לנסך ולא היה לבם רדוף עליהם לפי שאין אחריהם מחנה שהיו יריאים מהם שיבואו עליהם פתאום והאויבים החונים במדינה זו בשנים ושלשה מקומות הם במצור ואינם יכולים לצאת חוץ רק מדוחק גדול ומתי מעט שאינן מרגישות בהם מתנגדם לכך אנשי חיל שחנו בכפר זה לא היו יריאים כלל והיה להן פנאי לנסך דהוה להם שעת שלום: אבל אין לומר אפילו אם תמצא לומר דהוי שעת מלחמה מכל מקום כיון שראינו שפתחו ושברו דלתות המרתפות חיישינן להו דהרי היה להם פנאי לנסך ולא היו יריאים.

דהכי כתב בהדיא הר"ן בשעת מלחמה לא חיישינן בפתוחות מתחלתן אבל סתומות שנפתחו חיישינן להו וכן הוא הסכמת כל הפוסקים ואם כן ליכא נפקותא בנדון דידן אי הוה שעת שלום או שעת מלחמה הא ליתא דנפקא מיניה טובא דאי הוה שעת מלחמה לא חיישינן אלא לאותו חבית שראינו בו ריעותא שנטולה הברזא ממנו או שמטפט' טיף טיף אבל לא לאינך דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן כמו בסתומים שנפתחו בשעת מלחמה דלא חיישינן אלא לאותן שהיו סתומות ונפתחו אבל לא בפתוחות מתחלתן אף על גב דאיכא למימר כיון שהטריחו את עצמם לפתוח הסתומות כל שכן דאיכא למימר שמשכו מן הפתוחות מ"מ אחזוקי ריעותא לא מחזקינן דהכי משמע לשון הר"ן שכתב אבל סתומות שנפתחו חיישינן להו הרי כתב חיישינן להו משמע להו דוקא חיישינן אבל לא בפתוחות מתחלה וכיוצא בזה כתב בהדיא המרדכי פרק ר' ישמעאל בשם הר"מ והובא בב"י בסימן קכ"ט וז"ל מה שכתב כיון שעשו הגנבים ברזא לאחת מן החביות שלא היה מבורזת מתחלה והוציאו ממנו יין כל שכן דחיישינן שמא משכו יין מן הברזות נראה דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן במלתא דאי לא הוה משכחנא ריעותא הוה שרי כי משכחנא ריעותא בחד מנייהו לא אמרינן כי היכא דהא אסור אחרינא נמי אסרי וכו' הרי אלו היינו מדמינן נדון דידן כשעת מלחמה לא היינו חוששים אלא לאותן חביות שנמצא בהן ריעותא ולא לאינך אבל עתה דהוכחנו דהוה שעת שלום חיישינן לכולם כדין בלשת בשעת שלום דכל חביות פתוחות אסורות וכאן היו כולם פתוחות דלא הוי סתומות במגופה של טיט: וליכא למימר כיון דפתחי טובא יותר מכדי שתייה אימא אדעתא דממונא פתחו דכי האי גוונא משני התם אההו' פולמוס דסליק לנהדרעא פתחי טובא ושרא רבי אליעזר ומסיק התם כיון דפתחי טובא אימא אדעתא דממונא פתחי הכי נמי כאן שלא היו אנשי חיל כי אם כמאתים איש ופתחו טובא כמה וכמה מרתפות

של יהודים ושל נכרים וגם היה להם יין הרבה בכפר עצמו בבתי הנכרים אימא אדעתא דממונא פתחי.

אף על גב דהאידנא אין רגילים להצניע ממון בין החביות כמו שכתב הרא"ש והובא בב"י סימן קכ"ט היינו בהאי גוונא אינן רגילין דהיינו להשים הממון בחביות ולהעמידה בין חביות של יין כדי שיחשבו שגם חבית זה הוא של יין אין רגילין האידנא אבל להטמין במרתפות מטלטלין ומלבושים מחמת אנשי חיל רגילין לעשות ושמא לא נכנסו למרתפות אלא שידעו שהכפריים היו מטמינים שם מטלטליהם וכאשר באמת מצאו שם הא ליתא דלא אמרינן כיון דפתחי טובא אדעתא דממונא קאתו אלא דוקא כפולמוס משומדאינם באים דוקא לאכול ולשתות אלא גם לגבות מס המלך לכך איכא למימר כיון דפתחי טובא אדעתא דממונא קאתי אבל היכא דאינם באים לגבות מס המלך רק לאכול ולשתות לא אמרינן כיון דפתחי טובא אדעתא דממונא פתחי דהכי כתבו התוספות בהדיא בד"ה פתוחות אסורות דוקא בפולמוס הכי אמרינן משום דבאים לגבות מס המלך וכן הוא בהג"א אשר"י.

ואם כן בנדון דידן דלאו באו לגבות מס המלך ולא באו רק לאכול ולשתות אף על גב דפתחי טובא לא אמרינן אדעתא דממונא פתחי דהוי ממש כבלשת ואם כן איכא למיחש לכל החביות שהיו מונחים במרתפות שנפתחו כך נראה לכאורה: אמנם נראה דבמקום הפסד מרובה כהאי יש להתיר שאר חביות שנמצאו מלאים כמו שהניחו אותם לפי שאין הגוים בזמן הזה בני ניסוך נינהו ואין לאסור אלא במקום שיש לחוש שמא גנב ושתה ונתן מים במקומו או החליף טוב ברע אבל היכא דליכא למיחש לשמא שתה אלא לנגיעה לחוד אין לחוש בזמן הזה כיון דלאו בני ניסוך נינהו דהכי כתב רשב"ם בשם רש"י הובא בתוספות פרק השוכר דף ע' ובטור י"ד סימן קכ"ט אם לא היכא דאיכא למיחש שמא נגע דרך מתעסק כגון שהנקב רחב כגון גיגית אבל לא בחביות.

ובמרדכי פרק השוכר מבואר יותר דבזמן הזה אין לחוש שמא יגע גוי ברשע דכיון שאינו יכול להרויח בדבר אין לחוש ולא חיישינן אלא לשמא שתה או החליף: וכיון דהכי הוא דאין לחוש אלא לשמא שתו אם כן בנדון דידן ליכא למיחש להא דאלו היו שותים היה החסרון ניכר בחביות ולא היו מלאים כמו שהניחום דליכא למיחש לשמא שתו וחזרו ומלאו דלמה יעשו כן והלא לא מרתתי דעד כאן לא כתב הר"ן דגבי בולשת דחזרת הפקק של עץ לא מיקרי סתומה ולא מהני' אלא משום דאורחיה דמילתא הכי הוא שחוזרין ומשימים הפקק על מקומו אבל לחזור ולמלאו' החבית לאו אורחיה הוא ואם כן אלו היו שותים לא היו חוזרים וממלאים וכיון שנמצאו מלאים כמו שהניחום תו אין לחוש

לשמא שתו: והכי כתבו התוספות בהדיא פרק השוכר דף ע' בההיא מסוביתא דמסרה לה אקלידא וכו' בד"ה לא מסרה לה וכו' וז"ל מכאן שאם תפש המושל את היהודי וכו' ואמנם אם מצאן ישראל כמו שהניחם מלאים כשרים דכוותיה אשכחן גבי בגדי' לענין טומאה שאם מצאן כמו שהניחם טהורים ואמרינן עלה וכן ביין נסך ע"כ והובא בב"י סימן קכ"ט אע"ג דכתבו התוספות הת' באיכא דאמרי ואולי במחפשים וכו' גם היין אסור לפי שגם לתוך החבית הכניסו קנה ארוך לחפש ואין להתיר אלא אם כן היה לישראל סימן וחבור במגופה דאם הסירוה לחפש בה לא היו מחזירין אותו דהא לא מרתתי מישראל ואם כן לפי זה בנדון דידן דאין להם לישראל סימן וחבור (נ"ל שצ"ל והיכר) במגופה יש לנו לחוש להא דכתבו התוספות שהכניסו קנה ארוך לתוך החביות לחפש. הא ליתא דאין לחוש לזה חדא דלאו אורחיה הוא להשים כסף או מעו' לתוך החביו' שנחו' שמא הכניסו קנ' ארוך דהרי אפי' בזמן התלמו' דהיו רגילי' להצני' ממון בין החביו' לא חשו לשמ' הכניסו קנ' ארוך שהרי בפולמו' אמרי' כיון דפתחי טוב' אדעת' דממונ' קאתי וכיון שראו שהוא יין לא נגעו בו ול"ח שמא הושיטו קנה ארוך לתוך חביות כדי לחפש שם אלא על כרחך משום דלאו אורחיה הוא להשים ממון לתוך החבית.

ואפשר דבימיהם של בעלי התוספות היו רגילים להצניע כך ממון לתוך החביות לכך חשו לזה אבל האידנא דאין רגילין בהכי לא חיישינן ועוד על כרחינו צריכין לומר דנדון דידן דומה לבולשת דלא באו בשביל ממון אלא לאכול ולשתות דאי לאו הכי היה לנו למצוא היתר מצד שפתחו טובא ונימא דאדעתא דממונא קא פתחו וכיון שראו שהוא יין לא נגעו בו כדאמרינן בפולמוס ולא חיישי התם להכנסת קנה ארוך הוא הדין כאן בנדון דידן נמי לא ניחוש אלא על כרחך צריכין אנחנו לומר דנדון דידן דמי לבולשת דמתניתין דלא אתי בשביל ממון אלא לאכול ולשתות ולכך לא מהני הא דפתחו טובא כמו שכתבנו למעלה בשם התוס' אם כן הוא הדין נמי להכניסו קנה ארוך לא חיישינן דלא אתו בשביל ממון אלא לאכול ולשתות ולשמא שתו ממנו וחזרו ומלאו לא חיישינן כיון שנמצאו מלאים דאלו היו שותים ממנו לא היו חוזרים וממלאים.

ולנגיעה לחוד נמי לא חיישינן כיון דגוים בזמן הזה לאו בני ניסוך נינהו לא חיישינן לנגיעה לחוד. אבל בבולשת דמתניתין אוסרים כל החביות אפילו אותן שנמצאו מלאים היינו משום דבזמן התלמוד היו הגוים בני ניסוך וחשו אפי' לנגיעה לחוד משא"כ בזמן הזה: אלא שיש לפקפק על זה מתשובת הרשב"א הובא בב"י סוף סימן קכ"ח מעשה שנפלו בתי יהודי אחד לשר אחד וכו' והיה בחצר אוצר של יין וכו'.

ובבקר קם ישראל ופתח מבחוץ דלתי האוצר ומצא חביותיו כאשר המה אבל היה נראה לו שנכנסו גוים בלילה שם לשכב שם וכו'. וכתב שם בסוף התשובה שאם הגוים אינם מתייראין לאכול ולשתות משל ישראל כל החביות אסורות ועוד כתב שם מה שרצה אחד לומר שחבית אחת פתוח מטהרת חברותיה אין הדעת מודה לו וכו'.

חדא שהיינות שונים זה מזה ואולי תאותו לשתות מכולן או שמא מחזר אחר היפה שבהן ופותח ובודק וחוזר ופותח ובודק להיות סומך על היפה שבו וכו'. הרי מבואר התם שהישראל מצא החביות כאשר המה ואפי' הכי פסק הרשב"א לאסור לפי שאפשר שחזר אחר היפה ופתח ובדק וחזר ופתח ובדק ואם כן בנדון דידן נמי ניחוש שפתחו כולן ובדקו מהם ולא שתו עד כדי שיהא החסרון ניכר.

מכל מקום נראה דיותר יש לסמוך אהא דכתבו התוס' בפשיטות שאם מצאם מלאים כמו שהניחם שכשרים הם ממה שיש לסמוך אתשובת הרשב"א דלעיל כיון דאיכא הפסד מרובה: ועוד אפילו אם באנו לחוש להא דכתב הרשב"א מכל מקום יש לחלק בין נדון דידן למעשה דרשב"א דהתם יש לחוש שהיו בודקים היין ושתו וחזרו ומלאו מפני שלא לילה אחת היו לנים שם והיו חסים על היין שלא לאבדו כדי שיהא שמור להם.

כמו שכתב הרשב"א התם ולכך אפשר שפתחו ובדקו ואינו ניכר לפי שמלאו כדי שלא לאבדו. אבל בנדון דידן שלא באו אלא לאכול ולשתות השתא ולמיזל למחר ושמטי ואכלי ולא היו חסים על היין כדי שלא לאבדו מסתמא אלו היו רוצים לבדוק היין לא היו בודקים על ידי הושטת אצבע אלא על ידי שתיה דאינו דומה בדיקה שעל ידי הושטת אצבע לבדיקה שעל ידי שתייה ואלו היו שותים היה החסרון ניכר דודאי לא היו חוזרין וממלאין כמו שבארנו למעלה לכך אין לאסור.

ועל זה וכיוצא בזה נראה דאמרו בירו' פרק אחד דיני ממונות אין מדקדקין ביין נסך. וכמו שכתב הסמ"ג בסימן קמ"ח בהלכות יין נסך ובתשובת הרא"ש כלל י"ט סימן א' דאנן מקילינן ביין נסך ובסברא מועטת תולין להקל בכמה מקומות וכו' ולכך אין לאסור אלא אותן חביות שנמצא בהן ריעותא אבל לא שאר חביות שנמצאו מלאים כמו שהניחם: ועוד נראה להתיר שאר חביות שלא נמצא בהם ריעותא מטעם שיש לחלק בין נדון דידן לבולשת דמתניתין.

דבולשת היינו חיל גדול כמו שפירש רש"י פרק ב' דביצה דף כ"א בעובדא דשמעון התימני אמר להו בולשת באה לעירנו וכו' פירש רש"י בולשת חיל גדול של גדודי גוים וכו' והיינו חיל גדול שאין מחלקין להם אכסניא אלא הם חותרים ומחפשים לעצמם בכל

אשר ימצא להם ואין יראים משום אדם דכך הוא מנימוסי המלחמה דחיל גדול כזה אין מספיקין להם מזון ולא מחלקין להם אכסניא אלא הם עצמם רשאים ליקח מאשר ימצאו. ולכדנקראו בלשת כדפירש רש"י שמחפשין וחותרין והיינו כיון שהותר להם מנימוסי המלחמה לחפוש ולחתור אחר מזונותיהם הם נקראים בולשת על שם זה אבל אי לא הותר להם לעשות כן מנימוסי מלחמה לא היו נקראים על שם זה כיון דלוקחים דרך גזילה והיה שם זה לגנאי להם אלא ודאי דרשאים לעשות כן ואין להם אימה כלל וכאשר עוד היום נוהגין כן כשהמחנה כולה הולכת ממקום למקום אין מחלקין להם אכסניא ורשאים ליקח מאשר ימצאו מזונותיה' לכך חיל גדול כזה בשעת שלום אין להם אימה כלל ויש להם פנאי לנסך כל החביות הפתוחו' אסורות אבל חיל קטן כמאתים איש הנוסעים ממקום למקום כנדון דידן שמחלקין להם אכסניא ומספיקים להם מזון וצידה ואינם רשאים לחתור ולחפש אחר מזונתיה' ואינם רשאים לילך בדרכים שירצו אלא כאשר מוליכים אותם על פי פקודת השררות ויש להם אימה מהמושל שלהם השר הצבא וגם אימת העם דרי העיירות והכפרי' עליהם חיל כזה לא מיקרי בלשת ולא הוי אלא כגנבי או כבלשת בשעת מלחמה דמה לי שאימת אויבים עליהם או אימת המון עם או מושל עליהם כי גם המון עם באים להרוג או ליהרג שאדם בהול על ממונו וכאשר היה באמת כך בנדון דידן שבאו עליהם אנשי העיר דרך פרסה ומלטו אנשי חיל על נפשם ולפי זה לא הוי אלא כגנבי או כבולשת בשעת מלחמה דלא נאסרו אלא אותן שהיו סתומות ונפתחו אבל אותן שהיו פתוחות מתחלתן לא נאסרו כמו שכתב הר"ן ה"ה נמי בנ"ד אין לחוש אלא אותן שנמצא בהן ריעותא אבל לא לאינך דאחזוקי ריעותא לא מחזקינן ואלו לא היה ריעות' לא היינו חוששין כלל אף על גב דשברו דלתות המרתפות אפשר דשברו אדעתא לגנוב ולשתות ומאימתם ברחו ולא השיגו מאומה והשתא דאשכחנא ריעותא בחד מנייהו לא אמרינן כי היכא דהאי אסור אחרינא נמי אסירי דלא מחזקינן ריעותא כמו שכתב המרדכי בשם הר"מ והובא למעלה: ולכך אין לאסור אלא אותן חביות שניכר בהן ריעותא והיינו החביות שהברזא היתה נטולה מתוכו והיין היה שופך לארץ וגם אותו החבית שהיין היה מטפטף טיף טיף דרך הברזא דחיישינן שמא הגוי משך ממנו דתמיד תלינן בדבר הרגיל כמו שכתב המרדכי פרק השוכר בגוי שתופס הברזא בידו וכו' הובאו בש"ע בהג"ה סימן קכ"ח ולא תלינן שמעצמו נעשה רפויה אף על גב דהיהודי שהיה בלילה שם אומר שלא הרגיש בזה אתמול אפשר דבהול היה ולא עיין שפיר וגם היה בלילה או אפשר שעל ידי שמשך הגוי הברזא וחזר ותחבה ולא מיהדק שפיר נעשית רפויה יותר מעצמה אחרי כן אחת א' עד שמטפטף טיף טיף

שהרי הריעותא לפנינו שנחסר' החבית לכך יש לאסור אותה אבל שאר חביות שנמצאו מלאים אין לאסור כלל ומותרים הם ואפילו אותו כלי המחזיק ד' הין שנמצא חסר עתה היה אפשר להתיר מצד הדין כיון שחסר היה מתחלה ואין החסרון שלו מיקרי ריעותא מכל מקום יש להחמיר בו כיון שאפשר לומר דשתו מיניה ואינו ניכר ואין בו הפסד מרובה אבל כל החביות כולם שנמצאו מלאים כיון דיש בהם הפסד מרובה מותרים הם אפילו לשתות: ואין לאסור היינות כיון שהיו מונחים בלא חותמות דלא אמרו רבותינו ז"ל שצריך מפתח וחותם אלא במפקיד אצל גוי או שוכר בית או מרתף בחצר של הגוי דהתם יש לגוי שייכות אבל לא בשל ישראל אף על גב דהוא במקום שאין שם יהודים וזה ברור ופשוט הוא וכמו שכתב הרי"בש הביאו הב"י בסימן קכ"ט בדין שגוי אחד מודה שהוא פתח האוצר לשאוב מים וכו' יעויין שם וכמו שכתב הרשב"א הביאו הב"י סוף סימן ק"ל:

שאלה ל"ד

שכונת היהודים שהיא מחוץ לעיר המוקפת חומה ומסתפקים מן המים שבתוך העיר ועתה מקרוב השתדלו מן השררה יר"ה להמשיך אל שכונת היהודים מים מן הגן שלו שהוא סמוך לשכונת היהודים רק שצריכים ליתן מס קבוע להשררה יר"ה בכל שנה ושנה עבור זה.

יורינו מורינו היאך יש לגבות הוצאה זו שעשו על תקוני המרזבות להמשיך המים אל שכונת היהודי' וגם היאך גובין המס הקבו' שנתחייבו ליתן אי גובין לפי הממון או לפי הבתים או לפי הבעלי בתים. תשובה דבר זה יתבאר מתוך התוספתא הביא הרי"ף והרא"ש פרק קמא דבבא בתרא וז"ל.

מי שיש לו בית בחצר האחרת בני חצר משעבדין אותו לעשות עמהן דלת ונגר ומנעול לחצר. ושאר כל הדברים אין משעבדין אותו ואם היה שרוי עמהן באותו חצר משעבדין אותו על הכל.

ומי שיש לו חצר בעיר אחרת בני אותה העיר משעבדין אותו לחפור עמהם בורות שיחין ומערות ואמת המים ושאר כל הדברים אין משעבדין אותו ואם היה שרוי עמהן בעיר משעבדין אותו על הכל וכו' כופין בני העיר זה את זה לקנות להן בית הכנסת וספר תורה ונביאים וכתובים ע"כ לשון התוספתא: והטור ח"מ הביא כל זה ריש סימן קס"ג בקצת שינוי סדר הבבות והלשון.

וז"ל בני העיר כופין זה את זה לעשות להם חומה דלתים ובריח ולבנות להם בית הכנסת ולקנות להם ס"ת ונביאים וכתובים וכל מי שיש לו חצר בעיר אחרת ואינו דר שם חייב לסייעם בחפירת בורות שיחין ומערות אבל בשאר דברים אינו חייב לסייעם וכו' וכשגובין גובין לפי הממון ולא לפי הנפשות ולאחר שחלקו לפי הממון רואין ג"כ איזה בית קרוב לחומה הוא פורע יותר כיצד וכו' עכ"ל: הרי מבואר שלא כתב הטור שיש לגבות גם לפי הבתים אלא דוקא בעשיית חומה דלתים ובריח ומחלק בין בתים הקרובים לחומה לשאין קרובים אל החומה.

משום דחיישינן לגזילת ליסטים וכו': אבל שאר דברים כגון בנין בית הכנסת וס"ת וכו' וחפירת בורות שיחין ומערות אין גובין אלא לפי הממון. ומשום הכי לא כתב הטור מידי בהו לחלק היאך לגבות משום דדבר פשוט הוא דכל מילי דלית ביה סכנות נפשות לא אזלינן אלא בתר ממון כמו שכתבו התוספות בפרק קמא דבבא בתר' דף ז' בד"ה לפי שבח ממון וכו'.

וז"ל כיון דאין סכנות נפשות לא אזלינן אלא בתר ממון וכו' עכ"ל. וכן כתב הרא"ש התם: ולכך בית הכנסת אף על גב דהכל צריכין לה אפילו הכי אין גובין אלא לפי הממון כדאיתא בהג"ה ש"ע מטור ח"מ בסי' קס"ג סוף ס"ג ואפילו דברי' שאין כולם צריכים כגון בית חתנות ומקוה גובין לפי הממון מכולם והיינו משום כיון דתקנתא דציבורא הוא ולית ביה סכנות נפשות לא אזלינן אלא בתר ממון: וכן נמי בשכירות החזן כתב הרשב"א בתשובותיו הביאו הרב ב"י בטור א"ח סימן נ"ג שגובין לפי ממון.

אף על פי שהוא מוציא את הדל כעשיר. מכל מקום אין יד העני משגת כיד העשיר וכיון שהוא תקנת הצבור ונעשית על ידי ממון גובין כפי ממון הוא הדין נמי תיקון המים להביא אל שכונת היהודים תקנות הצבור הוא ונעשית על ידי ממון גובין לפי ממון: ואפילו לדברי רב האי שכתב בשכירות החזן שגובין החציה לפי הנפשות וכן אנו נוהגין לפסוק כדאיתא בב"י בטור א"ח סימן נ"ג מכל מקום בנדון דידן התיקון המים גובין הכל לפי הממון אפילו לדברי רב האי.

ולא דמי לחזן משום דבחזן שאני כמו שכתב רב האי גופא מילתא בטעמא דתפלות כנגד תמידין ומוספין ושאר קרבנות צבור תקנו והן באין ממחצית השקל שהיו הכל שוין בזה לכך הדעת מכרעת שיש לגבות לפי הנפשות אלא לפי שבוחרים החזן היודע לנגן ומרבים בשכרו לכך גובין גם לפי הממון:הרי העיקר הוא שהתפלות הם לפי הנפשות אבל מידי אחרינא שכולם צריכין זה כמו זה כגון בית הכנסת ומקוה כיון שהוא תקנת הקהל ונעשית על ידי ממון גובין לפי ממון לחוד אפילו לדברי רב האי: ואם לחשך אדם

לומר דחפירת בארות המים מיקרי עסקי נפשות כיון שחיי נפש הם ואפשר שאין העשיר צריך יותר מעני וגובין לפי הנפשות ויש לדמות זה ליש מי שכתב שאם צוו שלא למכור לחם ליהודים או אסרו השחיטה שגובין לפי נפשות כדאיתא בהג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן קס"ג סעיף ג'.

הא ליתא דלא דמי להתם דהתם מיירי שגזרו שלא למכור כלל לחם ליהודים או שאסרו משחיטה לגמרי ולא אפשר להו בלא לחם ובשר. והעני צריך ללחם ובשר כמו העשיר לכך יש מי שכתב שגובין לפי נפשות אבל בנדון דידן שכבר היו להם מים כדי סיפוקם אלא שרוצה לעשות תיקון המים שיהיה להם רווחה ביותר שלא יהיו צריכים לילך לשכונת הגוים עבור המים וגם לפעמים אין נח להם לילך בלילה גם פעמים ביום חגם אין מניחין לילך אל העיר עבור המים או שעושים רשעה ודאי שתועלת לעשירים יש בזה יותר משל העני שאין העני מדקדק בזה כל כך: וכה"ג כתב רב האי בתשובה שהבאתי למעלה וז"ל כי התפארת והנדיבות כגון אלו הדברים שאינם הכרחיים הולכין אחר הממון וכו' עכ"ל.

הרי כתב בהדיא שהדברי' שאינ' הכרחיי' הולכים אחר הממון: וכי תימא כיון דהכי הוא שלא היו צריכים המים אלא להרווחה בעלמא אם כן אין לדמות זה להא דאמרו בתוספת' שכופין בני העיר זה את זה על חפירת בורות דהתם מיירי דלית להו מים כלל ולא סגי להו בלאו הכי. אבל כאן היה להם מים כבר אלא שלרווחא בעלמא מושכין המים לשכונת היהודים ואין יכולין לכוף זה את זה על כיוצא באלו הדברים בהא אין גובין לפי הממון.

כי באולי לא רצו העשירים לתקן המים אלא אדעתן שלא יגבו אלא לפי נפשות הא ליתא כיון דהעשירים גלו את דעתם שהם חפצים בתקון המים שעשו מגלגלין עליהם את הכל וגובין לפי הממון כמו שכתב הרמב"ם הביאו הטור ריש סימן קס"א דכיון שלא התנו בפירוש שיהיו גובין לפי נפשות ועשו סתם מיקרי גילוי דעת ומגלגלין עליהם את הכל שגובין לפי ממון: ובר מן דין נראה לי לומר דהמשכת המים אל שכונ' היהודים דומה לחומת העיר שהיא תועלת הממון דחיישינן לשריפת הבתים חס ושלום וע"י הממון שמוציאין על המים שיהיו מצויים להם יהיו קרובים להציל והעשירים יש להם לחוש יותר שבתיהם מלאים כל טוב.

מה שאין כן עניים. וטפי יש לדמות המשכת המים לחומת העיר מהא דכתב מהרר"מ על שכירת מנין לימים נוראים הובא במרדכי פרק קמא דבבא בתרא דמדמה לחומת העיר שכתב שיש לגבות לפי הממון דדומה לחומת העיר משום שאינם הולכים חוץ לעירם

למנין בעיר אחרת לפי שיש להם טורח להניח בתיהן ריקן וממונם וחובותיהם וכו' הרי דמה שכירות מנין בימים נוראים לחומת העיר מכל שכן שיש לנו לדמות המשכת מים לחומת העיר דשריפת בתים שכיח הוא לכך יש לגבות לפי ממון: אלא שלפי זה יש מקום לומר שיש לגבות קצת גם לפי הבתים אבל מכל מקום בתים של העשירים שוים יותר משל עניים לכך נראה שיש לגבות שלשה חלקים לפי הממון.
וחלק רביעי לפי הבתים:

שאלה לה

באו אלי אנשים מתושבי ניקלשפורג אשר מחייתם הוא שמחזיקי' סוסים ועגלות ומוליכים משאות למרחקים בשכר ויש להם גוים שכירי יום או שבוע או חדש המתעסקים בהולכת המשאות ובקשו ממני לעיין בדינם למצוא להם היתר שיוכלו לשלוח סוסיהם ועגלות טעונות משאות בשבת על ידי גוים על אופן שלא יהא עליהם איסור שביתות בהמתם ואומרים שכך ראו נוהגין הרבה שעשו כן ומצאו היתר על ידי שהיו מפקירים את בהמתם או היו מוכרים לגוים קודם שבת.
והנה חפשתי על כל צד וצדי צדדים ויגעתי ולא מצאתי היתר בכי האי גוונא דלא מצינו שכתבו הפוסקים היתר בכי האי גונא אלא דוקא בדיעבד היכא דכבר השכיר או השאיל בהמתו לגוי והתנה עמו שיחזירנה לו קודם שבת והגוי מעכבה בשבת דאי אפשר לו בענין אחר אז מהניא ליה ההפקר אפילו כשלא יפקירנה לו אלא בינו לבין עצמו.
אבל להשאיל או להשכיר לכתחלה לגוי על דעת שיפקירנה אח"כ לא התירו. וזה מבואר הוא בדברי התוספות והרא"ש והמרדכי והריב"ש ויותר פוסקים הביאם הב"י בטור א"ח סימן רמ"ו: אע"ג דהב"י מצדד להתיר אפילו להשכיר או להשאיל לכתחלה לגוי על דעת שיפקירנה קודם שבת והיינו שיפקירנ' בפני שלשה משום דמשמע ליה להב"י מלשון הטור לחלק בין הפקר בינו לבין עצמו ובין הפקר בפני שלשה וכתב דהא דלא התירו לכתחלה על ידי הפקר אינו אלא בהפקר בינו לבין עצמו דליכא פרסום למילתא והרואים יסברו שבהמתו של ישראל היא.
אבל הפקר בפני שלשה אפשר דשרי אפילו לכתחל' דאיכא פרסום למילת' דלאו של ישראל היא. מכל מקום אף על גב דמשמע ליה מלשון הטור לחלק לא הכריע כן לחלק ועל כן לא כתב בש"ע שלו אלא המוסכ' מכל הפוסקים והיינו בדיעבד שכבר השאיל או השכיר לגוי והתנה עמו להחזירה לו קודם שבת והגוי עכבה בשבת אז מהני הפקר ואפילו הפקר בינו לבין עצמו מהני.

אבל להשכיר לגוי או להשאיל על ידי הפקר לא כתב שיהא מהני אפילו על ידי הפקר בפני שלשה. דכיון שלא מצא חילוק זה מבואר בשום פוסק לא רצה לסמוך על משמעות הלשון דמשמע ליה מהטור ולא כתבו וגם מהרמ"א בהג"ה לא כתבו והא דכתב שם בהג"ה ואם רוצה יכול להפקירה בפני שלשה קאי נמי אדיעבד דוקא וקמשמע לן דאפילו הכי אין שום אדם יכול לזכות בהפקר דלא הפקיר אלא כדי להפקיע איסור שביתת בהמתו ועיקרא דמילתא הוא היכא דמהני הפקר כגון בדיעבד מהני אפילו בינו לבין עצמו היכא דלא מהני הפקר כגון לכתחלה לא מהני אפילו בפני שלשה: אף על גב דבספר המצות מתיר אפילו לכתחלה על ידי הפקר והביאו הטור התם בסימן רמ"ו ולדידיה אפי' על ידי הפקר בינו לבין עצמו שרי כדמשמע מלשון הטור וכמו שפירש נמי הב"י מכל מקום כל הפוסקים חולקים עליו ובטלים דבריו לגבי כולהו: ועוד נראה דאפילו לספר המצות דמתיר אפילו לכתחלה להשכיר על ידי הפקר מודה דבענין זה שהם לוקחים משאות מאחרים להוליך בשכר לא מהני הפקר כדי להוליך בשבת על ידי גוים כאשר יתבאר לקמן: אלא דלכאורה היה נראה למצוא היתר באחד מהדרכי' שכתב הריצב"א בתשובה הביאה הב"י סוף סימן רמ"ה בישראל שיש לו בשותפות עם הגוי שדות ושוורים ומצא לו תקנה על ידי שימכור לגוי או ילוה לגוי הבהמות בהלואה גמורה שיהא רשות בידו להוציאם שלא ברשות ישראל ויזקוף הדמים על הגוי ואחריות השוורים על הגוי או אפילו שלא יהא רשות ביד הגוי להוציאם אלא שיהא אצל הגוי במלוה ויחזיר הגוי ויעשה אפותיקי לישראל כל זמן שלא יפרע לו מעותיו וכו' והביאו הב"י וש"ע סוף סימן רמ"ו ולאו דוקא כשהגוי שותף בבהמה שרי בכי האי גונא אלא אפילו כשהבהמה היא כולה של ישראל שרי בכי האי גוונא כמ"ש מהרמ"א התם בהג"ה: אמנם כד מעיינינן שפיר אית לן להוכיח דדוקא התם התירהריצב"א משום דהתם נמי אי אפשר בענין אחר ומשום פסידא דישראל התיר והוי דומיא לגיגית ונר שהתיר ב"ש על ידי הפקר כיון דאי אפשר ליה בענין אחר הכי נמי התם ע"י מכירה אבל היכא דליכא פסידא כי הכא שהסוסים הם שלהם ויכולים לנוח ולשבות לא התיר שהרי שנינו בפרק קמא דע"ז ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה וכו' ומפרש בגמרא התם דגזרינן משום שכירות ומשום שאלה ומשום נסיונא כלומר דאי שרינן לזבוני ולא חיישינן למאי דעבדא מלאכה בשבת אתו לאשולי ולאגורי בהמתו לגוי ועביד בה מלאכה בשבת וישראל מצווה על שביתת בהמתו.

או משום נסיונא דזימנין דזבנא ניהלה סמוך לשקיעת החמה בערב שבת ואמר ליה תא כסיא ניהלה ושמעה לקלה ואזלא מחמתיה וניחא ליה והיה מחמר אחר בהמתו בשבת.

ואם כן קשיא על הריצב"א היאך התיר על ידי שימכור הבהמה לגוי ויזקוף עליו בהלואה כדי שיעשה הגוי מלאכה בשבת בבהמה זו והלא אין מוכרין לגוי בהמה גסה אף על גב דהתוס' והרא"ש כתבו התם דהאידנא נהגו היתר וכתבו שכן נהגו הגאונים הא לא כתבו כן אלא משום דאי אפשר בענין אחר משום דהאידנא אנו דרים בין הגוים ואין ישראלים מצויים לקנות זה מזה והרי זה צריך למכור בהמתו ונוהגים היתר משום פסידא דישראל דכי האי גונא קאמר התם בגמרא אי הכי אפי' חיטי ושערי נמי לא נזבן.

אמר רב פפא אי אפשר הכי נמי. אבל לא אפשר שרי.

והעלו התוספות בסוף דלא נהגו היתר אלא שישראל קנה הבהמה מתחלה לצורך עצמו ואחר כך נמלך ורוצה למכרו אז שרי למכור לגוי משום דאם לא ימכרנו יפסיד אבל ליקח סוסים ולמוכרם כדי להרויח אסור. וכן כתב הטור י"ד סימן קנ"א.

ואם כן היאך התיר הריצב"א על ידי מכירה לגוי וכולי: אלא על כרחך לא התיר הריצב"א אלא התם משום פסידא דישראל ולא הוי אפשר ליה בענין אחר שכבר היו לו שדות בשותפות עם הגוי והיה צריך לעבוד השדות והוה ניחא ליה לישראל אלו היה הגוי צייית ליה ולא היה עושה מלאכה בשבת אלא שאין הגוי רוצה לצייית ליה לשבות ולנוח בשבת והיה עושה המלאכה בעל כרחו לכך אפילו כשהבהמה היא כולה של ישראל יש להתיר על ידי כן שימכור הבהמה לגוי ויזקוף עליו דמיה בהלואה וכו' כיון דא"א ליה בענין אחר דאין הגוי רוצה ליקח בהמתו של ישראל למלאכה אלא כדי שיעשה בה מלאכה גם בשבת.

ואם לא יקח הגוי בהמתו של ישראל הוה ליה פסידא לישראל שאנו דרים בין הגוים ואין ישראלים מצויים לשכור או לקנות זה מזה לכך יש להתיר בכי האי גוונא למכור לגוי ויזקוף עליו דמיה בהלואה וכו' דהוי כעין מה שכתבו התוספות במי שקנה הסוס לצורך עצמו ואחר כך רוצה למכרו דנוהגים היתר האידנא משום פסידא דלא אפשר ליה בענין אחר הכי נמי אם יש לו כבר שדות בשותפות וצריך לעבדם ואי אפשר ליה בענין אחר אע"ג דמתחלה לאו שפיר עביד ישראל שנשתתף עם הגוי ולא אסיק אדעתיה שהגוי יעשה מלאכה בשבת מכל מקום ענין זה הוי כדיעבד דאפשר שמתחלה היה סבור שיועיל לו תנאי שהגוי יעשה בחלקו בשבת והוא ביום אחר מימות החול וכיוצא בזה לכך מיקרי לא אפשר ליה בענין אחר ומשום פסידא דידיה יש להתיר לו בענין זה שימכור לגוי וכו'.

אבל בכי האי גונא שהישראל הוא המוליך בסוסיו משאות מאחרים בשכר והגוי הוא שכירו ליום או לשבוע או לחדש ויכול הוא לשבות ולנוח בשבת כרצונו ואין רשות הגוי

עליו אלא שמערים לעשות כן ומוכר לגוי כדי להפקיע איסור שבת איסור גמור הוא למכור בהמה גסה לגוי דבכי האי גונא לא נהגו היתר בשום מקום ובשום זמן כיון דאפשר ליה בענין אחר ולית ליה פסידא כלל אלא הא דצריך לשבות בשבת הא לא הוי פסידא דידיה אלא רווחא דידיה ובמקום דלית ליה פסידא לא נהגו היתר בשום מקום ובשום זמן: ואפילו האידנא בדורות האחרונים שאחרי בעלי התוספות שאנו דרים יותר בין הגוים מאשר היו דרים בזמנם לא נהגו היתר לסחור בסוסים לקנות כדי למכור לגוים רק במקצת מקומות נוהגים היתר והיינו עיקר מחיית' הוא בסוסים שהם לרכיבה ואין בהם מלאכה דאורייתא דחי נושא את עצמו דהכי סבירא ליה לרבי יהודה בן בתירא במתניתין והלכתא כוותיה ושרי בכי האי גונא דהכי כתבו התוספות התם ואף שלפעמים מוכרים סוסים למשוך בקרון אפילו הכי נראה דמותר הוא משום טעמא דאיתא התם בגמרא רב אדא שרי לזבוני לחמרא איידי דספסירא אי משום נסיוני הא לא ידעה לקלא דאזלא מחמתיה ואי משום שאלה ושכירות כיון דלאו דידיה היא לא אושלי ולא מוגרי.

ועוד משום דלא נגלי ביה מומא. פירש הרא"ש התם וכן הטור ספסירא הוא ישראל הקונה בהמות למוכרן לאלתר וכו'.

והאידנא איתא נמי להאי טעמא דכל אלו הסוחרים בסוסים כדי למכור לגוים אינם אלא ספסירא שקונים כדי למכרן לאלתר ולא ידעי לקלא למיזל מחמתיה. וגם לא מושלי ולא מוגרי דלא נגלי ביה מומא.

וזה ברור ואמת הוא דכל אלו הסוחרים בסוסי' כדי למכור לגוים אין משאילין ואין משכירין כלל לאחרים כאשר אנחנו רואים באותן שנוהגין היתר במערהרי"ן ואיסטרייי"ך. ואלו שמשאילין ומשכירין אינם קונים כדי למכור לגוים אלא לצורך עצמם הם קונים כדי להשאיל ולהשכיר רק כשאין הסוס צריך לו או מחמת דוחקו הוא מוכרו לאחרים ובכי האי גונא שרי למכור לגוים משום פסידא דידיה דאי אפשר ליה בענין אחר כמו שכתבו התוספות והרא"ש לכך אין לאסור האידנא לאלו שנוהגין היתר.

אבל אלו שיש להם סוסים ועגלות ומוליכים משאות בשכר דלית להו פסידא כלל אם יהיו שובתים ונוחים בשבת ואפשר להו בענין אחר והם מוכרים בכונה לגוים כדי להפקיע איסור שבת ודאי ודבר פשוט הוא דעוברים על דברי חכמים שאמרו אין מוכרין בהמה גסה לגוים בכל מקום. וצריך למחות על ידם שלא יעשו כן ולקנתם: ודמיא הא מילתא להא דאיתא בפרק הפועלים דף צ' הלין תורין דגנבין ארמאין ומגנחין יתהון פירש מסרסים הערמה איתעבד בהו אערימו עלייהו ויזדבנון וכו' הרי התם עבדין ארמאי בלא דעתן של ישראל אפילו הכי אסור משום שלא יאמרו שהיה מדעתם או משום שלא

ילמדו לעשות כן כמו שכתבו התו' התם מכל שכן כאן דגרע טפי דאית לן למיקנסיה דלא יהיו רגילים לעשות כן כיון דמילתא דשכיח הוא דעבדי הכי למיזבנא לגוי כדמסיק בהשולח דף מ"ד במוכר בהמה גסה קונסין אותו עד ק' בדמיה ובעבד עד עשרה בדמיו משום דעבד מילתא דלא שכיחא ובהמה מילתא דשכיח ואף על גב דהב"י הביא דברי רבי ירוחם בשם גאון דאין דנין קנס ההוא בחוצה לארץ הא כבר הביא הרא"ש שם דברי רב אלפס שכתב כך בשם גאון והשיג עליו דמה ענין זה לקנסות דאין גובין בבל דאותן קנסות הם שחייבה התורה ואין גובין בבבל משום דבעינן מומחין ואין סמיכה בבבל אבל אם חכמים תקנו קנסות לעשות סיג לתורה למה לא יגבו אותו בבבל.

וכן הרמב"ם בפרק ך' מהלכות שבת כתב גם כן שגובין וכו'. וגם אין ענינינו בקנס ההוא שאמרו בגמרא דקנס ההוא אינו אלא שיחזור ויקנה הבהמה מן הגוי וענינינו הוא אף שהוא חוזר ולוקח סוסיו אחר השבת מן הגוי ראוי לקנוס כדי שלא יהא רגיל לעשות כן דבכי האי גונא דלית ליה פסידא ואפשר ליה בענין אחר לא נהגו היתר בשום מקום ובשום זמן וגם הריצב"א לא התיר אלא במקום פסידא דלא הוה אפשר ליה בענין אחר כמו שבארנו למעלה: ומהאי טעמא נראה נמי לומר דאפילו ספר מצות שהביא הטור שכתב שמותר להשכיר לכתחלה על ידי הפקר לא התיר אלא דוקא להשכיר ומשו' פסידא והיינו נמי על פי שכתבו התוספות והרא"ש במה שנוהגים היתר לסחור בסוסים הכי נמי אית לן להתיר להשכיר סוסים לגוים משום שאנו דרים האידנאבין הגוים ואין ישראלים מצויים לשכור זה מזה.

והרי הוא צריך להשכיר ואין הגוי רוצה לשכור אלא על דעת שיעשה מלאכה בסוס גם בשבת ולישראל טפי הוי ניחא ליה אלו היה רוצה הגוי לשכור לימות החול לבד אלא שאין הגוי רוצה לשכור אלא כדי שיעשה גם מלאכה בשבת והוי כאי אפשר ליה בענין אחר. לכך יש להתיר לו על ידי הפקר משום דסבירא ליה לספר המצות דזה מיקרי אי אפשר לו בענין אחר והוי כגיגית ונר דשרי ב"ש על ידי הפקר משום דאי אפשר ליה בענין אחר הכי נמי כל כי האי גוונא.

ולכך לא כתב ספר המצות אלא להשכיר ולא כתב להשאיל משום דעיקר טעמא הוא משום פסידא דידיה. ולפי זה נמי אתי שפיר הא דלא התיר ספר המצות להשכיר הגוי על ידי הפקר אלא באחד משאר ימו' החול ולא בערב שבת כמו שכתב הב"י בשמו והיינו אפילו כשרוצה להשכיר בהבלעה לא התיר להשכיר בערב שבת משום דנראה תחלת השכירות הוא באיסור ששוכרה לשבת ובכה"ג לא מהני הפקר אבל בשאר ימות החול

דשוכרה לימות החול שהוא בהיתר והוי ניחא ליה דלא יעשה הגוי מלאכה בבהמתו בשבת.
אלא שאין הגוי רוצה בכך והוא צריך להשכירה והוי ליה פסידא ואי אפשר לו בענין אחר. לכך יש להתיר על ידי ההפקר דהוי כמי שקונה סוס לצורך עצמו ואחר כך צריך למוכרו.
אבל בענין זה שעושים אלו האנשים המוליכים משאות בסוסיהם ולית להו פסידא כלל אם יהיו שובתים בשבת והם עושים כך בכוונה כדי שלא לשבות בשבת ודאי דאפילו ספר המצות מודה דלא מהני הפקר לזה אפילו הפקר בפני שלשה: ועוד נראה לומר דלא דמי נדון דידן להא דכתב הריצב"א דעד כאן לא התיר הריצב"א על ידי שימכור או ילוה לגוי ויזקוף עליו דמיה וכו' אלא בגוי שהוא מחוץ לביתו של ישראל אבל לגוי שהוא בביתו כגון אלו שמוכרים לגוים שכירים אצלם לא התיר כלל דכה"ג כתב תרומת הדשן בחמץ שצריך למכרו קודם פסח לגוי שהוא מחוץ לביתו של ישראל דוקא.
וכן פסק הב"י בטור א"ח סימן תמ"ח: ועוד נראה לומר דעד כאן לא התיר הריצב"א התם אלא דוקא שמוכר לו על כל משך זמן שתהיה בהמתו אצלו ולא על שבתות לחוד. וגם הגוי הוא לבדו שם עם בהמתו של ישראל ואין הישראל שם ומזונות הבהמה על הגוי והרי הכל נקרא על שם הגוי ולא על הישראל התם הוא דשרינן משום דאיכא פרסום טובא דישראל מכר בהמתו לגוי ולית בה משום מראית העין אבל בענין זה שאינו מוכר לגוי אלא לשבתות לחוד והישראל תמיד שם עם הבהמות ומזונותיהם הכל על הישראל והרי נקרא הכל על שם ישראל וליכא פרסום דמכר ישראל הבהמו' לגוי איכא מראית העין שהרואים יסברו שבהמה של ישראל עושה מלאכה ודאי יש לאסור ואפילו אם ילמדו גם הם לעשות כן למכור על כל משך זמן שיהיו הבהמות אצלו מכל מקום כיון שהישראל תמיד עם הבהמות ומזונותיהם עליו והגוי אינו אלא שכירו ליום או לשבוע או לחדש מיקרי הכל על שם ישראל ואיכא מראית העין לכך יש לאסור: עוד יש צד אחר דאין להתיר להם בענין זה שיהיו מוכרים לגוים קודם שבת משום שהגוים אינם מוציאים הסוסי' והעגלות מרשות ישראל אלא בשבת וזה אסרו חכמים משום הרואי' שיחשבו שישראל נותן לו כדי להוציאה דהא דאיתא בברייתא פרק קמא דשבת דף י"ט נותנין לפני הגוי מזונות בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו היינו דוקא מזונות שדרכן לאכול בחצר אבל שאר חפצים לא דהכי כתבו התוספות והרא"ש התם ואפילו מזונות אם מפרש להוציאה נמי אסור דהכי איתא בירושלמי והכי דייק הרב המגיד מדברי הרמב"ם הביאו הב"י בטור א"ח סימן שכ"ה ואפי' בשהחפץ הוא של גוי אסור להניחו להוציאו מרשותו

בשבת משום הרואים שלא יהיו יודעים שהוא של הגוי אף על גב דבתוספות פ' קמא דשבת ריש דף ב' כתבו דכשהחפץ הוא של הגוי ליכא איסור כלל אפילו במכניס ומוציא כל היום הא לא כתבו כן אלא מכח קושיא דקשיא להו וכבר דחה הרא"ש התם את דבריהם ומצא ישוב לקושיותם דמתיישב טפי וכתב דבאשכנז מורין לאיסור וכן מסתבר וכו' והכי פסק הטור בסי' שכ"ה:

ועוד נראה לומר דאפילו לפי דברי התוספות שכתבו דליכא איסור כלל בגוי שמוציא ומכניס חפצו אפילו כל היום ולא חששו למראית העין לא כתבו כן אלא היכא דבאמת החפץ הוא של גוי משום דסבירא ליה דהתם לא חיישינן שהרואה יסבור שהוא של ישראל ונותן לו להוציאו משום דאפילו אי הוה חפץ של ישראל אינו אסור אלא משום שנראה כנותן לו על מנת להוציאו והוי כתרי חששות חד שחוששין שהרואה יסבור שהוא של ישראל ועוד חוששין שיסבור שנותן לו על מנת להוציאו ואפשר דכולי האי לא חיישינן דחששא רחוקה היא אבל כשהחפץ ההוא באמת של ישראל אלא שקודם שבת הקנה לגוי והגוי אינו נוטלו מרשותו של ישראל אלא בשבת מודים התוספות דאסור משום מראית העין דכיון דחפץ זה היה מוחזק דשל ישראל הוא חיישינן שהרואה יסבור שעדיין של ישראל הוא ונתנו לו על מנת להוציאו והאי חששא קרובה היא וחיישינן לה: ולפי זה דבר פשוט הוא דכשעושין כך שמפקירין או מוכרין קודם שבת והגוי' אינם מוציאים מרשות של ישראל עד השבת דאיסורא קא עבדי ועוברים על דברי חכמים מלבד איסורים אחרים העושים הם ואחרים עמהם שבליל שבת הם משתמשים בכלי חפציהם ובמלבושיהם ולמחרתו בשבת מוסרים הכל להעגלנים להוליך עמהם כי המה נחפזים ללכת אחרי העגלות במוצאי שבת ומקילים המשא מעליהם הרי הם חוטאים ומחטיאים אחרים אלא אפילו אם רוצים להפקיר או למכור קודם שבת והגוי יוציא הכל קודם שבת מרשותו של ישראל אפילו הכי אסור לעשות כן מטעמא דכתיבנא לעיל דלא מצינו היתר בכה"ג אלא דוקא היכי דאי אפשר בענין אחר ואית ליה פסידא לישראל ואפילו ספר המצות מודה בזה כמו שבארנו לעיל:

הרי מבואר דלא מהני להו להפקיר או למכור קודם שבת לגוים כדי שיוליכו המשאות בשבת אמנם לצורך מצוה דרבים כגון להוליך אתרוגים לזכות רבים שיקיימו המצוה בשעתה וצריכים למהר הליכתם התרתי להם על ידי הפקר דבמקום מצוה אין להחמיר וגדולה מזו מצינו בפרק השולח דף ל"ח ברבי אלעזר ששחרר עבדו וכו' אף על גב דלעולם בהם תעבודו כתיב מכל מקום משום מצוה דרבים לצרף אותו לעשרה שפיר דמי מכל שכן כאן על ידי הפקר דליכא איסור כלל אלא דלכתחלה מחמירינן אבל במקום

מצוה אין להחמיר או אפשר אפילו ע"י מכירה נמי שרי: אע"ג דבפרק בתרא דראש השנה איתא במתניתין שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום וכו' ולא רוכבין על גבי בהמה וכו' וטעמא משום דחכמים העמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה ואם כן כאן דאיכא איסור דרבנן שאסרו למכור בהמה גסה לגוים והיאך יהא מותר למכור לגוי בהמה גסה בשביל אתרוג הלא העמידו דבריהם לבטל דברי תורה בשב ואל תעשה שאני הכא כיון שכבר נהגו היתר באיסור מכירת בהמה גסה לגוים משום שאנו דרים בין הגוים ואי אפשר בענין אחר ואמרינן דאהא לא גזרו הוא הדין בענין זה לצורך מצוה הוי כאי אפשר בענין אחר וסמכינן אהא דנהגו היתר מכל מקום אין הדבר מוכרע כל כך לכך אין להתיר אפילו לצורך מצוה אלא ע"י הפקר לא ע"י מכירה אבל שלא לצורך מצוה אין להתיר לא על ידי הפקר ולא על ידי מכירה:

וכל זה אינו אלא בשבת מפני שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת מדאורייתא אבל ביום טוב יש להתיר להשכיר לכתחלהבהמתו לגוי ואפי' הפקר אינו צריך מפני שכך הסכימו האחרונים שאין אדם מצוו' על שביתת בהמתו ביום טוב אע"גב דבירושלמי משמע דאדם מצווה על שביתת בהמתו הביאו הרא"ש ריש פרק בתרא דביצה מכל מקום רוב האחרונים פסקו דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביום טוב ורשאי לכתחלה להשכיר לגוי אפילו שלא ע"י הפקר רק שישכור בהבלעה כדי שלא יהנה משכר יום טוב שלא בהבלעה אבל להשכיר בהמתו לגוי שיעשה מלאכה ביום טוב ונהנה משכירות שלא בהבלעה ודאי דאסור הוא ומכל שכן כשישראל אינו משכיר כלל בהמתו לגוי אלא ששולח לשכירו גוי בסוסיו ומוליך משאות ביום טוב והרי הוא עוסק בשל ישראל ודאי דאיסור גמור הוא אף על גב דפסקו הפוסקים שאין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביום טוב היינו דוקא כשאין הישראל נהנה באות' מלאכה והגוי עושה כן מדעת עצמו כגון שהשאילה או השכירה לגוי על מנת שיחזירנה לו קודם יום טוב והגוי מעכבה ולא החזירה דבכי האי גונא בשבת צריך להפקירה כיון דמצווה על שביתת בהמתו אבל ביום טוב אינו צריך להפקירה כיון דאינו מצווה על שביתת בהמתו ביום טוב ובענין זה פסק מהרמ"א בהג"ה סימן רמ"ו על פי הב"י בסימן ש"ה בשם שבלי הלקט שאין האדם מצווה על שביתת בהמתו ביום טוב דבהכי מיירי התם בשבילי הלקט כמבואר בב"י התם סימן ש"ה והוא הדין כשהבהמה היא ביד הרועה והרועה עושה מלאכה מדעת עצמו ביום טוב דבכי האי גוונא בשבת צריך למחות כשרואה ואפילו הרוקח דסבירא ליה דאין איסור שביתות בהמה עליו כשהגוי עושה שלא מדעת ישראל ואין לישראל שכירות הובא בב"י סימן רמ"ו מכל מקום סבירא ליה דצריך למחות כשרואה

אותו משתמש בבהמתו בשבת כמבואר התם בדבריו שהביא הב"י אבל ביום טוב בכי האי גוונא שמסרו לרועה קודם יום טוב אינו צריך למחות כיון שאין שביתת בהמתו עליו ביום טוב אבל להשכיר בהמתו כדי לעשות מלאכה ביום טוב וליהנות משכר יום טוב שלא בהבלעה ודאי דאסור משום דמקבל שכר יום טוב ומכל שכן כשאין הישראל משכיר כלל בהמתו לגוי אלא שהגוי הוא שכירו והוא מוליך משאות בבהמת של ישראל על פי ציוויו של ישראל ודאי דאיסור גמור הוא דהרי כבר הסכימו רוב הפוסקים דאסור להוציא משאות על הבהמה ביום טוב וכל מה שאסור לישראל לעשות אסור לומר לגוי לעשות אפי' שיאמר לו קודם יום טוב עשה כן ביום טוב אסור דבזה שוה יום טוב לשבת: ועוד שהרי כשם שאין לו לאדם אלא אלפים אמה ביום טוב כך כל כליו ובהמתיו אין להם אלא אלפים אמה שלו והיאך יהא רשאי ישראל למסור בהמתו ומשאו לגוי ביום טוב שיוציאם מחוץ לתחום שלו והלא אפילו ליש אומרים שהביא הכל בו דסבירא ליה דאין שביתת בהמה ומחמר.

נקרא מלאכה ביום טוב מכל מקום איסור תחומין אסור ביום טוב כמו בשבת לכ"ע ואם כן היאך יהא מותר לישראל לומר לגוי שיוציא בהמתו ומשאו ביום טוב מחוץ לתחום והלא כל מה שאסור לו לישראל לעשות אסור לומר לגוי לעשות אם לא במקום מצוה דשבות במקום מצוה לא גזרו אבל שלא במקום מצוה לא: אף על גב דמקצת פוסקים סבירי להו דמותר למסור לרועה גוי ואין לחוש שיוציאה מחוץ לתחום הובא בש"ע בא"ח סימן ש"ה שאני רועה דעושה שלא מדעת ישראל אבל כאן שישראל מוסר לו בהמותיו ומשאו כדי שיוציא מחוץ לתחום דבר פשוט הוא דאינו רשאי לעשות כן וכבר נתבאר דאפילו על ידי הפקר קודם שבת לאו שפיר דמי למיעבד הכי דלא מצינו היתר על ידי הפקר אלא במקום פסידא ואי אפשר לו בענין אחר אבל בדליכא פסידא לא מהני הפקר בין בשבת בין ביום טוב אם לא להשכיר ביום טוב בהבלעה שרי כמו שבארנו למעלה דהגוי אינו עוסק במלאכ' ישראל אלא במלאכת עצמו וישראל אינו נהנה משכר י"ט אלא ע"י הבלעה שרי אבל בענין אחר לא: וליכא למימר כיון שהגוי מקבל שכירות ממנו בדנפשיה קטרח ושרי דהא לא שרינן מטעם זה אלא דוקא כשהגוי עושה מלאכה בביתו ולא בביתו של ישראל וגם צריך שלא יהיה מפורסם שהמלאכה היא של ישראל אבל בכי האי גוונא שהגוי הוא תמיד אצל ישראל ומלאכתו מפורסמת שהיא של ישראל אסור בכל גוונא ואפילו כשהם על הדרך שאין הדרים שם יודעים שמלאכתו של ישראל היא או שהם בין הגוים מכל מקום כיון שעל הרוב יש עמהם אורחים יש לחוש שמא יחשדו אותו שלא קצב שכר עם הגוי וגם בני ביתו יחשדו אותו וכל זה מבואר הוא מתוך

דברי הטור וב"י וש"ע בסימן רמ"ד ורמ"ז אלא שאין להאריך ובתשובת ר"ל בן חביב סימן כ"ח כתב ג"כ לאיסור לצאת בהמת ישראל חוץ לתחום על ידי גוים יעויין שם כי האריך ולאפוקי מדעת מורה אחד שרצה להקל:

שאלה ל"ו

ישראל שקנה מן נכרי כלי כסף שהכל מכירים ויודעים שהם אסורים לקנות כי משל כומרים הם ואותו ישראל מכרם לישראל אחר.

ואחר כך נתפס הגנב ואמר שמכר ליהודי אחד אלא שאינו מכירו ומתוך שיד הכומרים תקיפה הוצרכו הקהל לרצותם ברצוי כסף ועתה רוצים הקהל להיפרע מהישראל שני כי הישראל הראשון עני הוא וזה טוען כי הוא לא קנה מהגנב כלום רק מישראל דעביד איסורא קודם שבא אליו והוא לא עביד מידי ולא גרם היזק לקהל שיתחייב מאומה ועוד טוען שאפילו הישראל הראשון נמי לא יתחייב אחרי שאין הגנב מכירו ואינו יכול להביאו לידי סכנה לא אהנו ליה קהל מידי אף על פי שהאמת כן הוא שישראל זה קנה מהגנב הכסף מכל מקום כיון שקנה ממנו בענין שלא היה יכול להכירו ואינו יכול להביא לידי סכנה אין לו תועלת בזה שסלקו הקהל לכומרים ומה שהכומרים היו מייראים את הקהל מיקרי עלילה ומזל דידהו גרם שהרי על פי הדין לא היו הכומרים יכולים לזכות מן הקהל מאומה אלא שהקהל היו יריאים מפניהם הרי עלילה דידהו הוא: תשובה טענתו שנייה דקטעין שאפילו הישראל הראשון שקנה מן הגנב עצמו נמי לא יתחייב כיון דאין הגנב מכירו ואינו בסכנה וכו' ודאי דלאו טענה הוא דהרי מכל מקום היה הוא מתעסק בדברים האסורים דחרם הקדמונים הוא שלא ליקח דברים כאלו מפני הסכנה הובא בתשובה מהר"ם בין תקנות ר"ג מאור הגולה ותקנות ר"ת וקהלות והרי זה שקנה דברים כאלו גרם סכנה לקהל ומיקרי רודף כמי שמתעסק בזיופים שפסק מהר"ם מווי"רבורך שיכולים למסרו למלכות הביאו בהג"ה ש"ע ח"מ סימן שפ"ח וסימן תכ"ה וכיון שידם תקיפא ושכיחא וברי היזקא דידהו מפני שרגילים להוליך הגנב בין היהודים והוא מגיד על מאן דהוא שקנה ממנו הגניבה אפילו שאינו כן לי פיהם דבר שוא כאשר קרה מקרה זה בעו"ה פעמים הרבה ונמצא מי שעובר על זה מיקרי רודף וגורם סכנה לצבור לכך דבר פשוט הוא שצריך לשלם לקהל כל היזקם ולא מיבעיא כהאי מילתא שניכר שהוא מכלים האסורים ליקח אלא אפילו אי הוה כסף שבור שאינו ניכר כל כך שהוא מן דברים האסורי' מכל מקום מיקרי רודף דצריך כל אדם להתבונן בעסקיו שלא יהא סכנה בדבר ואדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד וכו' דיותר צריך אדם ליזהר ולשמור שלא יזיק

משלא יוזק כמו שכתבו התוספות בריש פרק המניח בדבור המתחיל אמאי פטור איבעי ליה לעיוני וכו' לכך אין טענה שנייה טענה כלל וזה פשוט הוא:
אלא אפילו טענתו ראשונה שטען שהוא אינו פושע בדבר כלל והוא לא עביד איסורא כלל שהרי לא קנה מהגנב אלאמישראל הא נמי לאו טענה היא דכיון דהוא נמי ידע שהדברים האלו הם מדברים שאסור להתעסק בהם לא היה לו לקנות מישראל הראשון דלאו עכברא גנב אלא חורא גנב אף על גב דהוא לא קנה מהגנב עצמו ולא מיקרי חורא אלא ישראל ראשון מיקרי חורא מכל מקום לענין איסור קניית דברים האסורים מיקרי הוא חורא דישראל ראשון מיקרי עכברא והוא חורא דאלו לא היה לישראל ראשון חורא למכור לא היה הוא עובר לקנות דברים האסורים ודאי דלענין גניבה מיקרי הגנב עכבר והקונה הראשון חורא והיינו אלו היו דברים שאין בהם איסור לקנות ולא חל עלייהו אלא איסור גניבה לחוד אז שפיר מצינן למימר דישראל שני לא עביד מידי כיון שכבר קנה הראשון אבל אם הם דברים האסורים לקנות הרי מלבד האיסור גניבה יש בהם עוד איסור קנייה ועבר הלוקח הראשון וקנה על זה מיקרי הראשון עכבר והשני חורא ולא מיבעיא היכא דאין הקהל יכולים להפרע מן הישראל הראשון כמו בנדון זה שהישראל הראשון הוא עני פשיטא שצריך הישראל השני לשלם מטעם שיתבאר אלא אפילו אי היו הקהל יכולים להפרע מישראל הראשון אפילו הכי יכולים הקהל להפרע מן הישראל השני כמו מן הראשון כיון דאיסור הוא אצלו: וראיה לזה מהא דאיתא בגיטין פרק השולח דף מ"ה מהא דתני התם המוכר עבדו לחוצה לארץ יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו שני ודייק מדקתני קנייה רבו שני ש"מ דלא הדרה זבינא ואבד הלוקח מעותיו אמר ליה אביי לרב יוסף מאי חזית דקנסינן ללוקח נקנסיה למוכר פירש יהא המקח חוזר ויחזיר ללוקח הדמים ורבו הראשון יהא משחררו אמר ליה לאו עכברא גנב אלא חורא גנב אמר ליה מסתברא היכא דאיכא איסורא התם קנסינן.
הרי אע"ג דעכברא הוה גנב עצמו מחייבינן לחורא כיון דאיסור גבי חורא הוא הוא הדין נמי בנדון דידן אף על גב דהישראל הראשון הוא דעביד האיסור עצמו מכל מקום כיון דהאיסור הוא אצל הישראל השני צריך הוא לסלק לקהל ההיזק דידהו. וכן מסיק נמי בקידושין פרק האיש מקדש דף נ"ו אהא דתנן אין לוקחין בהמה טמאה עבדים וקרקעות במעות מעשר שני אפילו בירושלים ואם לקח יאכל כנגדן פירש רש"י הלוקח יקח מעות משלו ויאמר כל מקום שהמעות ביד המוכר יהא מחוללת על אלו ויאכלם בירושלים ופריך ואמאי יחזרו דמיו למקומם כי התם פירוש גבי לוקח בהמה טהורה דכופין

להמוכר להחזיר הדמים אמר שמואל כשברח ופריך טעמא דברח הא לא ברח קנסינן למוכר ונקנסיה ללוקח ומשני לאו עכברא גנב אלא חורא גנב פירש חורא הוה המוכר. ופריך אי לאו עכברא חורא מאי קעביד מסתברא כל היכא דאיכא איסורא התם קנסינן פירש גבי המוכר הוא האיסור דמעות מעשר שני בידו הוא לכך אלו הוה כאן קנסינן ליה שהיה צריך להחזיר הדמי' אבל השתא דברח קנסינן ללוקח משום דמכל מקום גם הוא עביד איסורא שקנה במעו' מעשר שני מידי דאסור ליקח: הרי מבואר דהיכא דאיכא למיקנס לתרווייהו מוכר ולוקח קנסינן תחלה להאי דאיסורא אצלו ואי ליתא להאי כגון שברח קנסינן לאידך הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שכבר בארנו דתרווייהו ישראל ראשון ושני עבדי איסורא שהיו מתעסקים בדברים האסורים מחמת סכנה ועברו על חרם קדמונים ומיקרי ישראל ראשון עכברא וישראל שני חורא דאי לאו ישראל שני שהיה קונה מישראל ראשון לא היה הראשון קונה מהגנב דברים אסורים מחמת סכנה ואיסור הוא אצל הישראל שני דקנסינן ליה לישראל שני וצריך לסלק לקהל ההיזק דידהו אע"פ שיש לישראל ראשון לשלם ומכל שכן אי לית ליה לישראל ראשון לשלם כמו בנדון דידן דפשיטא דצריך ישראל שני לשלם לקהל ההיזק כדמסיק התם כשברח המוכר לכך קנסינן ללוקח: והרב רבי לוי בן חביב בתשובה סימן ה' באנשים שקנו גניבה וברחו והטמינו עצמם ובסבתם בא עבד המלך על אחרים שהיו נקיים ותפש אותם ולקח מהם ממון כתב הוא שם שאותן דברחו והטמינו עצמם פטורי' הם דלא שייך בכאן דינא דגרמי דדאין ר"מ וכו' אין ענין ההוא לכאן דשאני התם דאותן שקנו הגניבה לא מיקרי רודפים כמו בנדון דידן שקנו דברים האסורים לקנות והיזק דרבים ודשכיחי שאני ועוד דהתם לא הוו אלא גרמא בניזקין וכיון שכבר נעשה ההיזק הרי הם פטורים דכל גרמא בניזקין קודם שנעשה ההיזק משמתינן ליה עד דמקבל עליה לסלק כל אונסי' דמתיילד ליה אבל אי לא תבעי' ליה עד לאחר ההיזק לא מחייבינן ליה וזה מבואר בח"מ בכמה דוכתין בסימן נ"ה ובסימן שמ"ו בדין שליש שהחזיר שטר שלא היה לו להחזיר ובסימן קע"ה בדין מוכר או משכיר ביתו לגוי יעויין שם בדברי הרב ב"י ובהג"ה ש"ע וכן בשאר דוכתי' אבל בנדון דידן אפילו אי לא הוי אלא גרמא בניזקין כיון דעדיין לא נעשה ההיזק ועדיין הדבר עומד בסכנה שמא יאמר הגנב על מאן דהוא שקנה ממנו אותן דברים האסורים והרי הדין נותן דמשמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסים דמתיילד ומי יודע עד כמה תכבד העבודה אחר שהגנב יאמר על מאן דהוא לכך עדיפא מזה עבדינן ליה להתפשר עם הכומרים מיד לשלם להם ההיזק ופשוט הוא דאין לזה כחלק עשירית ממה שהיו

צריכים ליתן אחר שיאמר הגנב על מאן דהוא וכן יש עוד לחלק בכמה גונא אלא שאין להאריך הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה ל"ז

דבר החילוק שנפל בין האלופים מנהיגי הק"ק ווינא ובין האלוף מהר"ר יצחק חתן הרב המופלג מהר"ר מן ר"מ ואב"ד דק"ק ווינא ועמדו לדין זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושני הצדדים נתרצו ובררו אותי להיות שלישי והנה העומדים בכח והרשאה מהקהל תבעו מהאלוף מהר"ר יצחק שישלם לקהל כל הסכומות אשר גבו פה ק"ק ווינא בכל השני' שעברו מיום היותו פה עד היום על כי הסכום אשר העריכו עליו השמאים דהאידנא דהיינו חצי רייכש טאליר לכל סכום והיינו שהיה פה ערך שמנה שנים ולא נעשה עליו שום סכום בכל השנים שעברו רק עתה כמו חדש ימי' בסיון תה"ל עשו השמאים סכום לכל בני הקהלה והעריכו גם אותו שיתן חצי רייכש טאליר לכל סכום אשר יגבו ותובעים הם ממנו שיתן למפרע לפי ערך סכום זה ומה שנתן לקהל יצ"ו ינוכה לו עוד תבעו ממנו אחרי שרוצה לעקור דירה מהק"ק ישלם על פי סכום זה חצי ר"ט מה שמגיע עליו לפרעון חובות הקהלה כתקנות הקהלה ונוסף על זה יתן סכומו שתי שנים אף שלא ידור פה כמשמעות תקנות הקהלה כי הוא נחשב לכל מילי כבן העיר כיון שהיה דר פה כמה שנים כנ"ל והאלוף מהר"ר יצחק השיב שאינו כבן העיר כלל ולא היה דר פה רק שהיה נטפל לחמיו שנתקבל פה למורה וראש ישיבה ולא נכנס עמהם בשותפות כלל ובשביל כן לא נעשה שום סכום עליו בכל השנים שעברו כי לא היה פה כי אם דרך גירות ועל היותו פה עד עתה כבר נתפשר עם אלופים ראשים וטובים מנהיגי הק"ק יצ"ו עד חג הפסח תה"ל והרי הוא פטור מהכל הן ממסים הן מפרעון חובות הקהלה משתי שנים לאחריו: כאשר יש לו לברר בראיה שבידו כתוב וחתום.

וגם יגידו עוד בעל פה על אופן מה שיתפשרו. והשמאים דהאידנא שהכניסו אותו אל הסכום והעריכו אותו שיתן חצי רייכש טאליר לכל סכום עשו עמו שלא כדין ושלא מדעתו כי כבר עשה מחאה על זה והוציא ראייתו לפנינו: וז"ל להגיד כי ישר הוא איך נכנסו בפשר עם האלוף מהר"ר יצחק חתן הגאון הרב אב"ד יצ"ו מחמת היותו פה הק"ק עד היום הזה ושיהיה פה עוד עד חג הפסח תה"ל לבלתי תת אפילו פרוטה אחת הן להקהל הן לממונים ראשונים גם שניים כי כבר קבלנו ונטלנו ממנו דמי הפשר דהיינו מאה וששים זהוביסרייניש.

ואלו ק"ס זהובים נתננו להאלוף כהר"ר שמעון רבי פייבש בפרעון חוב שחייבו לו הקהל יצ"ו. ובדבר שותפות של קראקא מחמת עסק משא ומתן ההוא אין להקהל ולא להממונים עליו כלום רק מהעוסקים במשא ובמתן עדיין כעת מהם להוציא ולפשר עמהם כיד ה' הטובה עליהם דברי הכותבים והחותמים היום יום א' ה' אב ת"ד לפ"ק וחתומים על זה אלופים ראשים וטובים יצ"ו.

וסופר דמתא: ואת אשר העידו האלופים ראשים וטובים אשר באו על החתום בראיה הנ"ל אחר שאיימנו עליהם הוא זה: הפשר אשר העמדנו עם האלוף מהר"ר יצחק בפי' איתמר על היותו פה משעה ראשונה עד חג הפסח תה"ל. וגם איתמר בפירוש שאם לא יעקור דירתו מפה קודם הפסח תה"ל מחויב לבא למנהיגי הקהלה יצ"ו להתפשר עמהם. או השמאים יעשו לו סכום. ומה שלא עקר דירתו מפה קודם חג הפסח תה"ל לפ"ק כאשר נתחייב בפשר הקהל הוא על פי רשות אלופים מנהיגי הק"ק ראשים וטובים יצ"ו שהציע דבריו לפניהם שהאונס רעש מלחמה ידוע ומפורסם הוא והרשהו לישאר פה: והאלופים העומדים בכח והרשאה מהקהל טענו שאין בלשון הפשר משמעות שפטרוהו על היותו פה משעה ראשונה דאפשר לומר שלא נתפשרו עמו כי אם על שנ' אחת אותו שהיו עומדים בו ומה שהם מעידים עתה בתורת עדות ליכא נפקותא דכיון שהם מפורעי המס הרי הם פסולים להעיד לקהל בין לזכות ובין לחובה: עוד טענו מנהיגי הקהלה באם שכן הוא שמנהיגים ההם פטרוהו על הכל ועל היותו פה משעה ראשונה הרי כיון שנתפשרו עמו בסך מועט שלא לקחו ממנו רק ק"ס זהובים הרי הפשרה בטלה מעיקרא מפני שיש בתקנות הקהלה שהאלופים ראשים וטובי' לחוד בלי רשות עשרה אנשים בעלי סכומות אינם רשאים להוציא רק עד סך שלש מאות זהובים ולא יותר.

ולפי הסכום שהעריכו השמאים האידנא שיתן לכל סכום חצי רייכש טאליר מגיע עליו. יותר מאלף ת"ק זהובים והם עשו כן שלא בידיעת עשרה אנשים הרי הפשר בטל.

והוציאו לפנינו העתק מתקנות הקהלה: וז"ל ראש הקהל אחד ואפילו פרנס החדש לא יהיה לו כח ורשות להוציא עבור הקהל יותר משני רייכש טאליר ועם רשות אחד מחביריו וכו' עשרה זהובים ריינ"ש ושלשה מהם וכו' וכאשר יאספו ראשים וטובים כולם יחד יהיה להם רשות להוציא עד שלש מאות זהובים ריינ"ש.

ומשם ואילך יצטרפו אליהם עשרה בעלי סכומות וכו' עכ"ל התקנה: עוד טענו מנהיגי הקהלה אם תמצא לומר שיהיה בפשרה ממש מכל מקום לא נתפשרו עמו כי אם על מסים אבל לא על מה שמגיע עליו לפרעון חובות הקהלה. ולא על שתי שנים לאחריו אם יעקר דירתו מכאן דלא אסקי אדעתייהו: עוד טענו שהפשר אינו מועיל אלא על

נתינות כסדרן והיינו מסים הקבועים והקצובים אבל לא על נתינות שלא כסדרן כנתינות דהאידנא שהוטלו על הקהל מחמת רעש מלחמה שעולה על כל פנים ערך ששה עשר אלף זהובים דנתינה כהך לא אסקי אדעתייהו: עוד טענו את"ל שלפי הפשר אשר היה לו עם מנהיגים דאשתקד לא היה נחשב כבן העיר מ"מ כיון שהיה לו לעקור דירה מכאן קודם חג הפסח העבר ולא עקר הרי נשתקע פה ונעש' כבן העיר .

לכל מילי: ומה שטוען מהר"ר יצחק כשהציע דבריו לפני מנהיגי הק"ק שאנוס הוא מחמת הרעש דמלחמה השיבו לו שרשאי לישאר פה. הן האמת כי כן הוא וכוונתם שישאר פה ויהא כבן העיר כאחד מהם.

והאלוף מהר"ר יצחק השיב שמשמעות לשון הפשר הכתוב והחתום מאלופים מנהיגים דאשתקד והגדתם בעל פה בתורת עדות יוכיח על כל דברי אמת וצדק. והאריכו שני הצדדים בטענותיהם כל צד וצד לחזק את דבריו ולהשיב לצד שכנגדו אלא שאין צורך לכתוב הכל: בכן על פי טענותיהם וזכיותיהם הן בכתב הן בעל פה מצאנו כי אין דינו של האלוף מהר"ר יצחק פה ק"ק ווינא כבן העיר לשום דבר אלא הרי הוא כאחד משאר נכרים שבאו הנה מקרוב מחמת רעש המלחמה.

ובזה שנתפשר עם מנהיגים דאשתקד נעשה פטור מהכל הן ממסים הן מפרעון חובות הקהלה והן ממסים שתי שנים לאחריו אחר שיעקר דירתו מכאן ולא אבד זכותו כלל במה שלא עקר דירתו מכאן קודם חג הפסח תה"ל. ואין הקהל יצ"ו רשאי לעכבו ולעקלו כלל מחמת זה כשיעקר דירתו מכאן היום או למחר ויש מחר לאחר זמן כשתשקוט הארץ מרעש מלחמה: אמנם מחמת התביעה שיש לקהל עליו עבור נתינות שלא כסדרן שהוטל עליהם סך גדול שעולה החשבון עד ערך ששה עשר אלף זהובים ומה שיהיו גובים עוד פה כל זמן שישאר האלוף מהר"ר יצחק פה מחמת אונס רעש מלחמה בין נתינות כסדרן ובין שלא כסדרן מזה לא פטרוהו ויש לקהל יצ"ו דין עליו כמו על שאר נכרים שהם עתה פה מחמת רעש מלחמה ותורה אחת ומשפט אחד לכולם: ומן הדין לא היינו צריכים למכתב מאיזה טעם פסקנו כך אחר שנתרצו שני הצדדים מרצונם הטוב לדון לפנינו אך בהיות כי התובעים הם רבים כל בני הקהלה יצ"ו ויש מהם שנותנים עיניהם בממון של אחרים.

אמרתי כל כהאי מילתא צריך אני להודיע מילתא בטעמא. על שם והייתם נקיים וגו': ומעתה אתחיל ואומר וה' הטוב בעדי יגמור.

וזה יצא ראשונה מה שטענו מנהיגי הקהלה שהפשרה היא בטלה מפני שעשו מנהיגים ההם שלא כתקנת הקהלה שויתרו ומחלו על סך גדול נוסף על מה שהם רשאים ולא

שאלו את פי עשרה אנשים. הא לאו טענה היא דאין לשון התקנה מורה על זה שלא יהיו רשאים להתפשר עם מאן דהוא שהרי לא כתבו אלא שלא יוציאו יותר מסך פלוני וכו' והיינו שיהיו מכבידים על הקהל ויהיו מרבים בהוצאות שיצטרכו להוציא מכיסם אבל בממון שעדיין לא הגיע ליד הקהל ועדיין אינו מבורר להם כמה יצטרך זה ליתן להם והם מתפשרים עמו במה שנראה להם ודאי דאין זה בכלל הוצאה ואין זה במשמעות לשון התקנה.

וכיון שאין לשון התקנה מורה על זה לא עשו נגד תקנת הקהלה. דכן כתב הרשב"א הובא בב"י בטור ח"מ סימן ט"ו.

ובטור י"ד בהג"ה ש"ע סימן רכ"ח שכל לשון המסופק לא יוכל לדון ע"פ אומד דעתו אלא כפי מה שנראה לו מלשון התקנה עכ"ל: ואפילו לרבי דוד הכהן דסבירא ליה דבתקנה הולכין אחר כוונת המתקנים ולא אחר לשון התקנה. ראיתי בתשובה שאלה אחת מכתיבת ידו של הרב ב"י ממש הביא כך בשם ר"ד כהן שכתב בתשובה בית ל"ב וז"ל כללא דמילתא דבהסכמות ותקנות אמדינן דעת המתקני תקנות בין להוציא משמעו' ההסכמה והתקנה מה שנראה לנו ובין להכניס ולהוסיף בכלל התקנה מה שלא פירש בו עכ"ל.

ומשמע דפסק כוותיה ואם כן בנדון דידן נימא דכוונת המתקנים היה שלא לזלזל בממון הקהל אף על פי שלשון הכתוב בתקנה מורה דוקא על הוצאת ממון הקהל מכיסם מכל מקום הכוונה לא היתה דוקא על הוצאה אלא הוא הדין לכל מילי דיש רווחא או פסידא לקהל וניזול בתר הכוונה. מכל מקום אפילו אי ניזול בתר הכוונה אין לבטל הפשר שעשו מנהיגי הק"ק ווינא עם מהר"ר יצחק בענין זה דכוונת המתקנים לא היה אלא במידי דאיכא פסידא לקהל שלא יהיו רשאים מפסידים לקהל במהשהסך הוא יותר משלש מאות זהובים ריינ"ש אם לא בידיעת עשרה אנשי' אבל פשרה כהך שנתפשרו עם האלוף מהרר"י לאו פסידא הוא אלא רווחא.

דכיון דהוא צורבא מרבנן ותורתו אמונתו אפשר דהוי פטור מדינא. ואפילו לא היה פטור לגמרי מן הדין מכל מקום היו חסים עליו כיון דהוא תתלה דרבנא מורה צדק שהרי שתקו זה שנים רבות ולא העריכו עליו סכום וגם לא בקשו ממנו דבר אי מטעם שלא דקדקו אחריו אי מטעם דהוי קדירא דבי שותפי ובין כך ובין כך שתקו ולא אמרו לו דבר ועוד אם היו רוצים להוציא ממנו היו צריכים לירד עמו בדינא ודיינא ועביד איניש דזבין דינא ודאי דבכי האי גונא לא הוי פסידא דקהל אלא רווחא דקהל דהיו יראים שלא יוציאו מאומה ממנו והם באו עמו בפשר והוציאו סך ק"ס זהובים ודאי דמיקרי רווחא

ולא פסידא: וכן מצאתי נמי כיוצא בזה בתשובת דברי ריבות סימן ס"ג שכתב על ענין ההפרש אשר נפל בין ראשי מנהיגי הק"ק ובין הר"ר מנחם י"ץ על ענין פרעון המסים שנתפשרו עמו פרנסים מנהיגים שיפרע סך ידוע בכל שנה ושנה וכו'.

וערערו על זה מטעם כיון דדבר זה הוי רווחא להאי ופסידא להאי אם כן אין כח ביד הקהל לפשר ולעשות שום דבר אם לא מדעת כולם ופסק דאין יכולין לערער דאין זה מיקרי פסידא דקהל אלא רווחה שהרי אפשר שמן הדין לא היה מתחייב כל כך וכתב עוד מילתא בטעמא. ועיין שם.

ואם כן הוא הדין בנ"ד ואע"ג דאין נדון דידן ממש כנדון דידיה דהתם נתפשרו עמו קודם שנעשה עליו הסכום שיתן דבר ידוע בכל שנה ושנה בין שיעלה בנכסיו ובין שירד מנכסיו והוי קרוב לשכר ולהפסד. אבל בנדון דידן כבר עברו שנים רבות שלא נתן מהר"ר יצחק מאומה לקהל ולפי דבריה' נתחייב בממון רב לא היה להם לפשר בסך מועט כזה מכל מקום אפשר דנדון דידן עדיף דהתם היה מפורעי המס ולא היה להם לשנות ולהוציאו מן הכלל אפילו הכי פסק דרשאים לעשות כן מכל שכן בנדון דידן דמעולם לא היה מפורעי המס בהק"ק ואין הדבר ברור אם יתחייב או כמה יתחייב כמו שכתבתי למעלה ודאי דאין זה מיקרי פסידא דקהל אלא רווחא דקהל: ומה העומדים בכח הקהל שאין לשון הפשר מוכיח שנתפשרו עמו על היותו פה מהשעה ראשונה ואפש' שלא נתפשרו רק על שנה שהיו בו ועדות המעידים אינו מועיל כיון שהם מפורעי המס.

תרוייהו ליתניהו דהרי לשון הפשר שפיר מוכיח שנתפשרו עמו על היותו פה משעה ראשונה. וגם עדות המעידים מועיל אף על פי שהם מפורעי המס כיון שהם מעידים לחובת הקהל.

ותחלה אבאר. הא דעדות המעידים מועיל אף על פי שהם מפורעי המס כיון שהם מעידים לחובת הקהל.

וזה מבואר בהדיא בתשובת ריב"ש סימן תע"ז על עדים מפורעי המס שהעידו שהקהל פטרוהו לחזן ממס וז"ל גם דעו כי כל המעידין לעזר החזן עדותן עדות והמעידין כנגדו מיחידי הקהל אין עדותן עדות לפי שורת הדין לפי שהם נוגעים בעדותן וכו' עכ"ל הרי מבואר בהדיא שעדותן של פורעי המס מועיל לחובת הקהל: וכן פסק הב"י בהדיא בש"ע מטור ח"מ סימן ל"ז וסי' קע"ו ששני שותפים שהעידו חובתם נאמנים לחייב את חבריהם והיינו היכא דלית להו הנאה בחיובא דחבריהו.

הוא הדין נמי כאן בעדים מפורעי המס נאמנים לחייב את חבריהם כשאין להם הנאה בעדותן כמו בנדון דידן שאין להם הנאה בזה שמעידים שפטרוהו משעה ראשונה. ולא

אמרו לפסול עדות הפסולים בין לזכות בין לחובה אלא דוקא בפסול קורבה מפני שהוא גזירת הכתוב כדמוכח בבבא בתרא פרק מי שמת דף קנ"ט.
וכמו שדקדק הטור וכתב מה שפסלה התורה קרובים לא מפני שהם בחזקת אוהבים זה את זה וכו' אלא גזירת הכתוב הוא וכו' עיין בטור ח"מ סי' ל"ג אבל לא בפסול מחמת ממון דבפסול ממון אינו פסול אלא כשיש לו הנאה אבל אי לית ליה הנאה אינו פסול ולכך מהני סילוק בפסולי מחמת ממון כדתניא בבני העיר שנגנב להם ס"ת וכו': אלא שבתשובת הרא"ש כלל ו' סימן כ' נמצא שכתב וז"ל ועדים מפורעי המס בטל דבריהם שאינן יכולין להעד לא לזכות ולא לחובה דאין חלוק בעדות הפסול פסול לכל וכו'. עכ"ל.
הרי כתב שעדים מפורעי המס פסולים בין לזכות ובין לחובה. וזה נראה סותר למה שכתבנו שיכולים להעד לחובת הקהל אבל צריכין אנו לדחוק ולומר דטעמו כיון שהם מפורעי המס ואפשר שיש להם קרובים בין הקהל דפסולים להם בין לזכות ובין לחובה דאי לא תימא הכי קשה לנו להבין דבריו כי הוא עצמו כתב בתשובה דסילוק מהני והיינו כשאין להם הנאה בעדותן מהני עדותן אף על פי שהם מפורעי המס וקשיא דידי' אדידיה אלא על כרחין צריכין אנחנו לומר דמשום קורבה פסול להו בין לזכות ובין לחובה אבל אי לאו משום קורבה אלא משום הנאות ממון יכולין להעיד לחובתם כמו שפסק בהדיא הריב"ש בתשובה בחזן שפטרוהו ממס כדלעיל.
אלא שיש עדיין לפקפק ולומר כיון שמכל מקום קרובים פסולים בין לזכות ובין לחובה וכאן שהעידו עדים מפורעי המס ויש להם קרובים בפורעי המס הרי עדותן בטלה שהרי פסולין להם בין לזכות ובין לחובה. אבל באמת נראה אף על גב דלפי הדין הם פסולים להם מכל מקום מנהג בזה הוא עיקר.
וכבר פסקו כל הפוסקים הרשב"א בתשובה סי' תר"פ. ובדוכתי טובא בתשובותיו וריב"ש סימן תע"ו והרא"ש בתשובותיו בדוכתי טובא.
ושאר פוסקים הובאו בב"י מטור ח"מ סימן ל"ז וסימן קס"ג דמנהג פשוט הוא לקבל עדותן של פורעי המס אפילו על קרובים דאם לא כן לא יהא תיקון לעולם לצרכי צבור יעויין בתשובותיהם ואם בא אדם לחלוק ולומר דילמא כאן ק"ק ווינא לא נתפשט המנהג אף אתה אמור לו כיון דלא נמצא פה ק"ק ווינא תקנה בהפך אמרינן שנתפשט זה המנהג אף כאן.
דהכי כתב בהדיא ריב"ש בתשובה סימן קצ"ה על ענין זה לקבל עדות מפורעי המס וז"ל ומנהג כזה תורה היא אלא אם כן עשו הקהל בפירוש הסכמה שלא ינהגו כן וכו' עכ"ל.

הרי מבואר בהדיא כל זמן שלא עשו תקנה בהפך הוי מנהג עיקר לקבל עדותן על ענייני מסים אפילו על קרוביהם דאם לא כן לא יהא תקון לעולם לצרכי צבור והרוצה לעמוד על עיקר דין זה יעויין בתשובת ריב"ש סימן תע"ו שבא לפניו דין חזן שפטרוהו ממס והוא ממש כנדון דידן ושם האריך בראיות מתלמוד ומפוסקים שעדים מפורעי המס נאמנים להעיד חובת הקהל: ותו אפילו אי שבקינן להו טעותייהו שאין עדים מפורעי המס נאמני' לגבי קרוביהם ולא אזלינן כאן בתר מנהגא מכל מקום מהני עדותן לגבי אינך דלאו קרובים נינהו.

ואין אומרים עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דהא קיימא לן בתרי גופא פלגינן דבורא. וכן פסק בהדיא הריטב"א בתשובה הובא בב"י ריש סימן ל"ד יעויין שם.

ואם כן עדותן עדות חוץ לגבי קרובים של העדים. ואע"ג דבעדות שבשטר איכא פלוגתא ואיכא מאן דאמר דהשטר פסול כיון דהעדים קרובים לאחד והטור ח"מ הביא פלוגתייהו בסימן נ"א.

מכל מקום בעדות בעל פה כולי עלמא מודים דכזה שאין העדים קרובים כשרים להעיד וכן פסק בהג"ה ש"ע בסימן נ"א. אבל האמת הוא דמנהג כזה הוא עיקר לקבל עדותן אפילו על קרוביהן כמו שכתבו כל הפוסקים: והא שכתבתי שמתוך לשון הכתב של הפשר יש להוכיח שפטרוהו משעה ראשונה.

היינו מלישנא שכתבו וז"ל מחמת היותו פה עד היום הזה וכו' עכ"ל דמשמעות לשון זה בשביל כל מה שהי' פה משעה ראשונה הכל בכלל עד היום הזה ופשטא דלישנא הכי הוא. אמנם בר מן דין מוכח דפטור הוא לגמרי מקהל אפילו משעה ראשונה דאף אם תמצא לומר שלא נתפשרו רק על שנהשהיו עומדים בו מכל מקום פטור הוא ממילא מכל המסים שעברו עד השנה ההיא כיון ששתקו ולא תבעו ממנו כלום על שנים שעברו הרי הודו שאינו חייב להם כלום או שמחלו לו.

אע"ג דפסקו הפוסקים הובא בש"ע מטור ח"מ סימן קס"ג מי שהוא בעי' שנים רבו' ולא תבעו ממנו מס לא הוי מחילה היינו היכא שלא תובע ממנו כלל אבל כאן שתבעו ממנו ולא תבעו אלא משנה ההיא שעמדו בו ולא על שנים שעברו מחלו לו השאר או הודו שאינו חייב להם השאר דומי' להא דאמרו בפרק המניח הובא בטור ח"מ סימן פ"ח טענו חטין והודה לו שעורים פטור אף מדמי שעורים וכתבו רש"י ותוספות ואשר"י הטעם דכיון שבפעם אחת הלוהו אם איתא שהלוה שניהם היה טוען שניהם אלא ודאי הודה שלא הלוה לו שעורים או מחל לו השעורים הכא נמי דכוותיה אם אית' דלא מחלו על השנים שעברו היו תובעין ממנו וכיון שלא תבעו אלא משנה זאת ודאי מחלו לו או

הודו לו שאינו חייב להם כלום משנים העוברות דלא היה כבן עיר כלל: ומה שטענו העומדים בכח הקהל יצ"ו שאין הלשון מוכיח שנתפשרו על חובות הקהלה ונתינות שנתים לאחריו.

גם בזה לא ראינו לחייב למהר"ר יצחק דהרי העידו העדים דאסקי אדעתייהו עקירתו מכאן בשעה שנתפשרו עמו שהרי העידו בתורת עדות שבפירוש איתמר שאם לא יעקור מכאן לחג הפסח תה"ל יהא מחויב לבא לקהל ולהתפשר עמהם הרי אסקי אדעתייהו עקירתו מכאן וגם מלשון הכתוב בפשר יש להוכיח דאסקי אדעתייהו עקירתו מכאן שהרי כתב שם וז"ל מחמת היותו פה עד היום הזה ושיהיה עוד פה עד חג הפסח תה"ל עכ"ל.

משמע מלשון זה שיהיה עוד פה עד חג הפסח ור"ל שאחרי כן לא יהיה פה אלא יעקור דירתו מפה דאי לא תימא הכי למה הוצרכו לכתוב שיהיה פה עד חג הפסח לא הוי להו למכתב אלא שפטרוהו עד חג הפסח תה"ל אלא לכך כתבו כך מפני דעל אופן זה נתפשרו דכשיגיעו חג הפסח יעקור דירתו מכאן.

ולכך דקדקו וכתבו ושיהיה עוד פה עד חג הפסח תה"ל לומר שאינו רשאי להיות עוד פה אחר פסח אלא צריך לעקור דירתו וכיון דהכי הוא דאסקי אדעתייהו שיעקור דירתו מכאן ופטרוהו סתם וכתבו לבלתי תת אפילו פרוטה אחת הן לקהל הן לממונים וכו' הרי נתפשרו עמו על הכל בין על המס בין על פרעון חובות הקהלה בין על נתינות שנתים לאחריו דהרי גלוי לכל אדם הוא ענין פרעון חובות הקהלה ונתינות לאחר זמן שעוקר דירתו מכאן אם כן היה להם להזכיר ענין פרעון חובות וכו' וכיון שלא הזכירו וכתבו פטורים סתם לבלתי תת אפילו פרוטה אחת דרך כלל הרי פטרוהו מהכל.

ועוד דהיה להם להזכיר ענין פרעון חובות כמו שהזכירו ענין משא ומתן מקראקא וכיון דהא הזכירו והא לא הזכירו מה שהזכירו הזכירו ואינך לא מחייב. דומיא להא דכתבו הפוסקים גבי דאקנה דאמרינן נמי ביה טעות סופר ואפילו הכי דאם פירש לו מקצת אחריות ולא פירש דאקנה לא אמרינן טעות סופר הואיל ופירש קצתן מה שכתב כתב ומה שלא כתב לא כתב.

הובא בהג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן קי"ב הכי נמי כאן שהזכירו בפירוש שלא נתפשרו על המשא ומתן של קראקא ולא הזכירו פרעון חובות מה שכתבו כתבו ומה שלא כתבו לא כתבו: ועוד מוכיח הלשון שפטרוהו מהכל כיון שלא הזכירו בפשרה בשום פעם ענין מס כי אם היו מזכירים בשום פעם ענין מס היה אפשר לומר שלא פטרוהו אלא

ממס אבל לא מדבר אחר אבל כיון דלא הזכירו ממה פטרוהו אלא כתבו סתם לבלתי תת אפילו פרוטה אחת הרי פטור הוא מהכל.

אבל מה דאסקי אדעתייהו והיינו מסים שעברו ופרעון חובת הקהלה ונתינות לפניו ולאחריו דאסקי אדעתייהו כמו שבארנו למעלה ולכך כתבו דרך כלל שהוא פטור לבלתי תת אפילו פרוטה אחת וכו': ועוד מוכיח הלשון שפטרוהו מהכל שלא חשבוהו כבן העיר כלל לשום ענין שהרי לא הזכירו בכתב הפשר ענין דירה שהיה דר פה שהרי לא כתבו שנתפשרו עמו על שהיה דר פה אלא מחמת היותו פה והיינו משום שהם עצמם לא חשבוהו כאלו היה דר פה אפילו דרך גירות אלא כשאר נכרי שבא הנה דאינו שייך לכתוב עליו לשון דירה אלא לשון היותו פה הרי הלשון מוכיח שפיר דלא נחשב אלא כאיש נכרי לכל מילי ולכך הסכום שעשו השמאים עליו מקרוב שיתן לכל סכום חצי רייכש טאליר בטל הוא וכאלו לא נעשה ובאותן מאה וששים זהובים שנתן לקהל יצ"ו על פי הפשרה נפטר מהכל: אמנם מחמת הנתינה שלא כסדרן שגבו מקרוב מחמת רעש מלחמה ערך ששה עשר אלף זהובים מזה לא פטרנוהו דאף על פי דלא מיחשב כבן העיר בשום דבר ואינו אלא כאחד משאר נכרים שבאו הנה מקרוב מחמת רעש המלחמה מכל מקום אפשר דגם שאר נכרים יצטרכו ליתן לקהל יצ"ו על כן תורה אחת ומשפט אחד לכולם וכאשר יהיו הקהל יצ"ו נוהגים עם שאר נכרים שבאו הנה מחמת רעש מלחמה כן יהיו נוהגים גם עם האלוף מהר"ר יצחק דמה שנתעכב פה אחר חג הפסח היה על פי האונס וגם הרשוהו מנהיגי הק"ק לישאר פה ולא נשתרש בשביל כן להיות נחשב כבן העיר ואינו אלא כאחד משאר נכרים ומה שטענו מנהיגי הק"ק שלא הרשוהו לישאר פה אלא על דעת שיהא נחשב כבן העיר לכל מילי הוי דברים שבלב ולא הוו דברים דהוי להו לפרושי מילתייהו כיון ששאל את פיהם אם ישאר פה אחר הפסח כדי שלא לאבד זכותו אף על פי שהיה אנוס שלא היה יכול ליסע מכאן מחמת רעש מלחמה אפילו הכי לא היה רוצה לסמוך על זה ושאל את פיהם אם כן הוה להו לפרושי מילתייהו ואלו היו מפרשים ליה מילתייהו אפשר שהיה עוקר דירתו קודם הפסח אף על פי שהיה סכנה דאפשר דהוי מצי ליסע דרך אחרת על ידי שמירה מעולה וכיון דלא הוו מפרשים מילתייהו ואמרו לו לישאר פה הרי זכותו במקומו עומד וכל זמן שלא תשקוט הארץ ממלחמה באופן שגם שאר נכרים הנמלטי' ממקומות מושבותיה' ישארו פה יכול גם הוא לישאר פה והיאך שיהיו מתנהגים עם שאר נכרים יתנהגו גם עמו זה אשר מצאנו בתורת פסק דין בין הקהל יצ"ו ובין האלוף מהר"ר יצחק יצ"ו אחר שבררו אותנו להיות דיינים ביניהם:

שאלה ל"ח

צעקת ריבה אחת בא אלי שנשאת לרווק אחד ואחר הנישואין הלך עם אנשי החיל למלחמה לארצות רחוקות להספיק להם מזון וצידה ונשתהה שם זמן רב משך חמש שנים עד כי הית' מוכרחת ליסע אחריו לארץ נכריה.

ועל ידי סיבה מהמסבב מצאה אותו בעיר אחת ממדינה זו ובקשה ממנו שישאר אצלה ולא ילך עוד למלחמה או שיפטור אותה בגט פטורין. כי היא יראה על נפשה פן יהרג בעלה במלחמה או ימות במקום שלא יהיו יכולים להעיד על מיתתו ותשאר היא עגונה לעולם.

והבעל אינו רוצה לגרשה כי היא לו אשת נעורים ולא מצא בה ערות דבר וגם אינו רוצה לישאר אצלה כי נבהל הוא להון ואץ להעשיר במלחמה ולחזור אחר כך אל ארץ מולדתו. ולדור עם אשתו.

ומחשש עיגון רוצה לעשות מה שיועיל ע"פ המורים רק על אופן אם יחזור וישוב לביתו תוך שנתים יהא חוזר לאשתו. ואתת האשה לקדמאי מיללת ובוכה במר נפשה. להורות לה בכח בית דין יפה. למצוא לה מזור ותרופה: בכן את קולה שמעתי. ודרך אמונה בחרתי ולחששא דעגונה חששתי. ובמעט עיוני עיינתי ובזכותה הפכתי. ומצאתי וראיתי. כי דרך זה ישר להם שבעלה יגרשנה לגמרי בלישום תנאי כלל רק שקודם שיגרשנה יתקשרו זו עם זה וזה עם זו בחרם ובשבועה ובבטחונות שאם יבא תוך שנתים שיחזרו וישאו זה את זה בחופה וקדושין והוא הדרך שתיקן ר"י מפארי"ז בשכיב מרע הביאו המרדכי פרק מי שאחזו.

הובא בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן קמ"ה אף על גב דבענין זה דומה כאלו היא אגידה ביה. כמו שכתב מהרש"ל בתשובה סימן כ"ה וז"ל וגדולה מזו כתב ר"י מפארי"ז שעכשיו אין לגרש אפילו שכיב מרע על ידי תנאי אלא היה מטיל חרם שאם יעמוד מחליו וכו' אף שקשה זה ודומה כאלו היא אגידה ביה ואנו צריכים להיות נזהרים בנתינת גט שלא יהיו דביקים זה בזה במידי כדי דליהוי כריתות ממש.

ואפילו הכי התיר ר"י מפארי"ז רק שלא לגרש עתה על תנאי. וכן כתב מהר"ם מינ"ץ בתשובה שבדוחק גדול עשה ר"י מפארי"ז מה שהטיל חרם שלא היה יכול לתקן בענין אחר אבל זולת זה אין להתיר כלל להיות עוד דבר ביניהם עכ"ל מהרש"ל.

הרי כשיתקשרו תחלה בחרם וכו' שישאו זה את זה דומה כאלו אגידה ביה אפילו הכי שרי משום חשש עיגונא וה"ה נמי בכל דוכתי דאיכא משום חשש עגונא יש להתיר בכה"ג דכשם שהתיר ר"י מפארי"ז בשכיב מרע בכי האי גונא משום חשש עגונא יש

להתיר נמי בבריא היכא דאיכא למיחש לעיגון דאתתא: ואע"ג שלפי דברי מהר"ם לובלין בתשובה סימן קכ"ב ובמשאת בנימן בתשובה סימן ע"ז וסימן ק"ז משמע דלא שרי למיעבד כדרך שתיקן ר"י מפארי"ז אלא דוקא בשכיב מרע כדי שלא תטרף דעתי אבל לא בגיטין דעלמא משום דדומה כאלו אגידה ביה מפני שהם מפרשים דברי ר"י מפארי"ז שתקן שיתקשרו זה עם זה בחרם וכו' לישא זה את זה היינו מפני טירוף הדעת שידאג השכ"מ שמא לא תחזור אליו אם יעמוד מחליו ויטרוף דעתו לכך תיקן שיתקשרו האיש והאשה בחרם וכו' שישאו זה את זה שאז יסמוך ע"ז ולא יטרוף דעתו: וכיון דהכי הוא הרי אפשר לומר שלא התיר ר"י מפארי"ז למיעבד כך אלא בשכיב מרע כדי שלא תטרוף דעתו.

שאם לא יתקשרו תחלה לישא זה את זה לא תסמוך דעת שכיב מרע שתשאנו אחר כך אם יעמוד מחליו ותטרוף דעתו לכך שרי בכה"ג אבל בבריא דליכא חשש טירוף הדעת לא שרי למיעבד כך אפילו במקום שיש חשש עיגון דשמא לא שרי ר"י מפארי"ז אלא דוקא בשכיב מרע משום דאיכא תרתי חשש עיגון וטירוף הדעת אבל בבריא לא אפילו היכא דאיכא חשש עיגון כיון דליכא טירוף הדעת וכן כתב בהדיא בתשובת משאת בנימן סימן ק"ז שכתב וז"ל ומשמע דדוקא בשכיב מרע עבדינן הכי דחיישינן לעגונא דאתתא אם לא יתן השכיב מרע גט וגם לטרוף הדעת וכו' אבל בגטין דעלמא אין לעשות כן עכ"ל.

הא ליתא משום דהאי פירוש שהם מפרשים שכל כוונת ר"י שתיקן שיהיו מתקשרים לישא זה את זה אינו אלא משום שלא תטרוף דעתו של שכיב מרע שאם לא היו מתקשרים תחלה ידאוג שלא תישאנו אחר כך אם יעמוד מחליו ותטרוף דעתו האי פירש לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי אף על פי שאין אני כדאי לחלוק עליהם מכל מקום כיון שכבר היה גדול אחד מופלג בדורם מהרר"ש ס"ל שהיה חולק על פירש זה ומפרש בענין אחר כמו שנראה לי כאשר יתבאר.

ודבריו מובאים בתשובת מהר"ם לובלין סימן קכ"ב הרי יש לי על מי לסמוך. והיינו שלא מפני טירוף הדעת של שכיב מרע תיקן ר"י שיהיו מתקשרים בחרם וכו' לישא זה את זה כאשר פי' מהר"ם לובלין ומשאת בנימין.

אלא מפני שאם לא יהיו מתקשרים תחלה לישא זה את זה לא ירצה השכיב מרע לגרש בגירושין גמורין בלא תנאי כי ידאג פן יעמוד מחליו והיא לא תינשא לו. לכך תיקן שיהיו מקבלים בחרם וכו' לישא זה את זה שאז יגרשנה בגירושין גמורים בלי שום תנאי כי יהיה סומך על החרם והשבועה שתישאנו אחר כך אם יעמוד.

ואף על גב דדומה קצת על ידי כן כאלו היא אגידה ביה אפילו הכי שרי משום חששא דעיגונא. ולא חשש ר"י מפארי"ז אלא משום חשש עיגון ונכנס בדוחק זה למישרי בכה"ג אע"ג דדומה כאלו היא אגידה ביה.

אבל משום טירוף הדעת לא חשש כלל דטרוף הדעת מאן דכיר שמיה ולפ"ז לאו דוקא בשכ"מ שרי למיעבד כך אלא ה"ה נמי בבריא היכא דאיכא חשש עגונא שרי למיעבד כך: והא דכתב בסדר גטין וז"ל ששם התשב"ץ ור"י מפארי"ז היה נוהג לתת גט לגמרי בלי שום תנאי וכו' מכל מקום מפני הרמאין יש לחוש כי לא יסמוך על זה ואיכא טרוף הדעת ואחרי שרוב הפוסקים לא החמירו כל כך אין לנו אלא דבריהם עכ"ל והביאו תשובת משאת בנימן סימן ק"ז וכתב עליה וז"ל אלמא דכל עיקר הפקפוק בספר התשב"ץ לא היה אלא בשכיב מרע ובטרוף הדעת משא"כ בגט אחר עכ"ל: הנה אומר אני אי משום הא לא איריא דלעולם אימא לך דר"י מפארי"ז שהתיר בכי האי גוונא שיתקשרו תחלה לישא זה את זה לא תימא שהתיר דוקא בשכיב מרע ומשום טרוף הדעת אלא אפילו בבריא נמי שרי אי איכא חשש עגונא דלא הזכיר ר"י מפארי"ז מידי מטרוף הדעת והא דהתיר בכי האי גונא שיתקשרו תחלה לישא זה את זה לא התיר אלא משום חשש עגונא. ולא אסיק אדעתיה דר"י מידי מטרוף הדעת. אלא משום שהתשב"ץ חולק על ר"י על מה שלא רצה להתיר לגרש על תנאי כדי להוציא מספקות ותקן שיהא מגרש דוקא לגמרי בלא שום תנאי רק יתקשרו תחלה לישא זה את זה הא איכא למיחש בשכיב מרע לטרוף הדעת שיהא דואג שלא תקיים אשתו השבועה ולא תישאנו אם יעמוד ותטרוף דעתו לכך נראה לי לומר שמוטב לגרש על תנאי כיון שכל האחרונים לא החמירו כל כך ואין לנו אלא דבריהם לגרש על תנאי: ואם כן לפי זה אפילו לתשב"ץ דחולק על ר"י מפארי"ז וסבירא ליה דמוטב לגרש על תנאי משיגרש לגמרי ויתקשרו תחלה לישא זה את זה אינו חולק אלא אשכיב מרע משום דהתם איכא חשש טרוף הדעת אליביה משום דידאיג אף על פי דנשבעת לישאנו תעבור על השבועה ותטרוף דעתו אבל בבריא דליכא חשש טרוף הדעת מודה התשב"ץ דמוטב לגרש בדרך שתקן ר"י מפארי"ז מלגרש על תנאי: הרי בארנו דלר"י מפארי"ז שרי לגרש כשיתקשרו תחלה לישא זה את זה במקום שיש חשש עיגון ולא משמע כלל מדבריו שיהא תולה מידי בטרוף הדעת ואפילו לתשב"ץ דמיירי מטרוף הדעת מכל מקום מוכח מדבריו דאיפכא מסתברא דדוקא בשכיב מרע דאיכא חשש טרוף הדעת הוא דסבירא ליה דלאו שפיר דמי למיעבד כך לגרש בלא תנאי על סמך שיתקשרו תחלה לישא זה את זה דחיישינן שיטרוף דעתו אבל בבריא דליכא למיחש לטרוף הדעת שרי בכה"ג כדרך שתיקן ר"י מפארי"ז: ולתוספות ביאור יש לי

להוכיח ממילתייהו דר"י ותשב"ץ גופייהו דלא היה כוונת ר"י כשיתקשרו לישא זה את זה למישרי דוקא בשכיב מרע משום טרוף הדעת אלא אפילו בבריא נמי שרי אי איכא חשש עגונא דאי הוה כוונת ר"י דלא למישרי בכי האי גוונא אלא גבי שכיב מרע משום דלא תטרוף דעתו והיינו דאם לא יתקשרו תחלה שישאו זה את זה ידאג השכיב מרע שלא תישאנו אשתו אם יעמוד ותטרוף דעתו אם כן היאך יחלוק עליו התשב"ץ בלא טעם לומר שאף על פי כן חיישינן לטרוף דעתו שלא יסמוך על הקישור בחרם וכו' שהרי עיקר תקנות ר"י בזה שיהיו מתקשרים בחרם וכו' אינו אלא מפני זה שלא תטרוף דעתו שיהא לו במה לסמוך ולא ידאג ובא הוא וחולק על זה שאף על פי כן לא יסמוך ויטרוף דעתו ואם באנו לומר כן אם כן הא דתקנו חכמים דדברי שכיב מרע ככתובין ומסורין דמי והיינו כדי שלא תטרוף דעתו דאם נימא נמי הכי שאף על פי כן לא יסמוךידאג שלא יתקיימו דבריו ויטרוף דעתו.

אלא על כרחך צריך אתה לומר כיון דתקנו רבנן שדברי שכיב מרע יהיו קיימין תו לא יפקפק בזה השכיב מרע דדבריהם הם כמסמרות נטועות. והוא הדין נמי כל חכמי דור ודור אין לך אלא שופט שבימיך.

וכיון דר"י מפארי"ז כבר מצא תיקון לטרוף הדעת של שכיב מרע בזה שיהיו מתקשרים בחרם וכו' היאך סלקא דעתך למימר דאכתי איכא למיחש לטרוף הדעת שכיב מרע שלא יסמוך אתיקן דר"י מפארי"ז ולמה כן. אלא על כרחך לא תיקן מידי משום טרוף הדעת. ואת אשר תיקן שיהיו מתקשרים לישא זה את זה לא היה אלא בשביל ששכיב מרע יהא מגרש גירושין גמורין בלא תנאי דלולי כן לא היה רוצה לגרש גירושין גמורין בלא תנאי ולא היה יכול למצוא תיקון אחר אלא על ידי כן שיהיו מתקשרים לישא זה את זה ואף על גב דעל ידי כן דומה שהיא אגידה ביה אפילו הכי שרי כיון דאי אפשר בענין אחר.

ולאו דוקא שכיב מרע הוא דשרי בכי האי גוונא אלא אפילו בבריא היכא דאיכא למיחש לחשש עגונא נמי שרי ולא עלה על דעת ר"י מפארי"ז מידי משום טרוף הדעת דמאן דכיר שמיה מטרוף הדעת ובא התשב"ץ לחלוק עליו מסברא ולומר דבשכיב מרע לאו שפיר דמי לגרש כך בגירושין גמורים בלא תנאי על סמך הקישור בחרם וכו' משום דבש"מ איכא חשש טרוף הדעת ודילמא לא יסמוך ע"ז ויטרוף דעתו לכך נראה לו דמוטב לגרש על תנאי אבל בבריא דליכא למיחש לטרוף הדעת מודה התשב"ץ היכא דאיכא חשש עגונא מוטב לגרש על פי תיקן ר"י מפארי"ז מלגרש על תנאי': ועוד נראה דאפילו המשאת בנימן גופא מודה היכא דאיכא חשש עיגון דשרי לגרש בכי האי גונא דתיקן

ר"י מפארי"ז אפילו היכא דליכא חשש טרוף הדעת אף על גב דהוא מפרש דברי ר"י מפארי"ז שתיקן שיתקשרו לישא זה את זה.

היינו משום שלא תטרוף דעתו מכל מקום לאו למימרא לאפוקי היכא דליכא טרוף הדעת אפילו ביש חשש עיגון דלא שרי הא לאו מילתא הוא דהרי פשוט הוא וכולי עלמא מודים דבדיעבד אם גירש בכי האי גונא בגירושין גמור בלא תנאי רק שנתקשרו תחלה לישא זה את זה הוי הגט כשר אפילו בגט דעלמא בלא שכיב מרע כגון שהיה מגרש את אשתו משום שינוי מזל שלא הולידו מתחלה או משום סיבה אחרת ומת אחר כך קודם שנשאה הרי הגט כשר ומותרת לעלמא אפילו אי הוה ליה אחים ואינה זקוקה להם דאי לאו הכי אלא אפילו בדיעבד הוה גט פסול היאך יתקן ר"י מפארי"ז לגרש בכי האי גונא בשכיב מרע וכי מפני חשש עיגון וטרוף דעת יתיר אשת איש לעלמא בגט פסול ח"ו אלא על כרחך דבדיעבד כשר אפילו בגיטין דעלמא בלא גט שכיב מרע.

וכמו שכתב המשאת בנימן עצמו בתשובה התם סימן ק"ז וכיון דהכי הוא ודאי דשרי בעגונא אפילו לכתחלה. דכל לכתחלה מיקרי בעגונא דיעבד: והא דכתב במשאת בנימן בסימן ק"ז דדוקא בשכיב מרע עבדינן הכי דחיישינן לעגונא דאתתא.

וגם לטרוף הדעת וכו'. אבל בגיטין דעלמא אין לעשות כן.

היינו דוקא גיטין דעלמא דלית בהו כלל חשש ואפילו חשש עיגון לחוד לית ביה כאותו מעשה נדון דידיה שרצה אחד לילך למרחקים מתוך רווחא בעלמא לראות את שלום אביו והיה אפשר ליה להשאר פה התם הוא דלא שרי לכתחלה למיעבד כך משום דליכא חשש עיגון התם. אף על גב דאם ילך למרחקים יהיה חשש עיגון מכל מקום הא אפשר ליה דלא ילך ואשתו יכולה לעכב עליו שלא ילך לכך לאו שפיר דמי לגרש בכי האי גונא שיתקשרו תחלה לישא זה את זה.

אבל היכא דאיכא חשש עגונא כמו בנדון דידן והוא אינו רוצה להשאר אצל אשתו. דכבר נשתרש בזה וקשה לו לפרוש ואין אשתו יכולה לעכב עליו.

ודאי דשפיר דמי למיעבד כך כדרך שתיקן ר"י מפארי"ז שיגרשנה לגמרי בלא תנאי. רק שקודם לכן יתקשרו בחרם ובשבועה ובטחונות שאם יבא תוך שנתים יחזרו וישאו זה את זה בחופה וקידושין הנלע"ד כתבתי: הרב המופלא הגאון מהר"ר מן ר"מ ואב"ד דק"ק ווינא הסכים על הפסק הנ"ל וגירש הבעל לאשה ההיא בדרך זה כאשר תיקן ר"י מפארי"ז על פי הסכמותינו והסכמת שאר רבנים שהיו עמנו.

והלך למלחמה ולא חזר וכארבע שנים אחרי כן נשאת היא לאיש אחר על סמך אותו גט שנתן לה תחלה:

שאלה ל"ט

ראובן נתקשר נגד שמעון באם שמעון ישלח לידו לראש חדש ניסן קנין סודר להשיא את בתו אליו על פי פרטי תנאים המדוברים ביניהם שמחויב הוא לישאנה בחופה וקידושין וכו'.

ואם יעבור ולא ישאנה ישלם לשמעון מאה זוז. ונעשה דלא כאסמכתא ובאופן היותר מועיל ע"פ תיקון חז"ל והתנה בתנאי גמור המועיל על פי הדין שיקיים תנאו דוקא לזמן הנ"ל ואם לא יקיים תנאו לזמן הנ"ל אזי אין עליו שום חיוב ויהא רשאי לישא אחרת והגיע הזמן ר"ח ניסן ולא אתא מן שמעון קנין סודר כנ"ל.

ומיד למחרתו ב' ניסן נתקשר ראובן בשידוכין עם אשה אחרת לישאנה. ואחר כך ג' ניסן בא שלוחו של שמעון והביא קנין סודר מן שמעון כאשר התנה והוא שלח שלוחו קודם ראש חדש ניסן על אופן שיהא ראוי לבא אל ראובן בזמן שקבע לו דהיינו לראש חדש ניסן.

אלא שנתעכב שליח בדרך מחמת המים שנתרבו שלא היה יכול לעבור המים. ועתה טוען שמעון כיון שהוא שלח שלוחו עם הקנין לזמן הראוי אלא שהשליח נאנס בדרך הרי הוא לא עבר על תנאו ותובע מראובן שיפרע לו מאה זוז כיון שמברר דבריו שכן הוא וראובן טוען מה לי באונסיך כיון שהגיע הזמן ולא ראיתי קניני' כמו שהתנית הרי את אשר עשיתי ובאתי בקישור לישא אחרת עשיתי בהיתר: תשובה יראה דראובן פטור הוא מן אלו מאה זוז כיון שהגיע הזמן ולא בא לידו קנינו של שמעון כאשר התנה הרי מה שנתקשר לישא אחרת עשה בהיתר אף על גב דשמעון שלח קנינו בזמנו אלא שהשליח נאנס בדרך אפילו הכי פטור ראובן: אע"ג דטענת אונס מהני כמו שכתב הטור ח"מ סימן כ"א בשם הרמב"ם וז"ל מי שקנו מידו שאם לא יבא ליום פלוני וכו'.

ועבר היום ולא בא נתקיימו התנאים ואבד כל זכותו ואם הביא ראיה שהיה אנוס באותו יום הרי זה פטור מקנין זה וכו' ע"כ. הרי מבואר דטענת אונס מהני היינו דוקא לענין שאם הנאנס היה מתחייב עצמו בשום דבר אם לא יקיים תנאו בזמנו או שיאבד זכותו התם הוא דמהני ליה טענת אונס דלא מתחייב במידי ולא אבד זכותו.

אבל לענין שיתחייב חבירו במה שעשה אחר זמן שקבע לו ודאי דלא מהני האונס של זה לחייב את חבירו שלא ידע באונס של חבירו. כמו בנדון דידן שנתקשר ראובן לישא את בת שמעון אם יקיים תנאו לראש חדש ניסן וישלח קנין סודר להשיא לו את בתו והגיע הזמן ולא הגיע קנינו של שמעון ליד ראובן ונתקשר ראובן לישא אשה אחרת ודאי דאין שום חיוב על ראובן כיון שלא הגיע לידו קנינו של שמעון לזמן שהגביל כאשר התנה אף

על פי שהיה שמעון אנוס דאטו שיהי' ראובן אגוד בבת שמעון לעולם אי לא יגיע לידו קנינו של שמעון משום דדילמא אנוס הוא ודאי דלא מסתבר למימר כך: וכיוצא בזה כתב הרב מ"ו ב"ח בטור ח"מ סי' כ"א ליישב דלא קשיא אדעת הגאונים והרמב"ם דפסקו דאונס מהני ובירושלמי יש דלא מהני לר"י דק"ל כוותיה וכתב ליישב דלא קשיא וז"ל דשאני קידושין דאנן סהדי דאין האשה מסכמת בקידושיו אלא אם כן יתקיים התנאים וכל כמה שלא נתקיים התנאי אע"פ שנאנס אינה מתרצה בקדושיו דאם לא כן תהיה עגונא שתהא חוששת שמא נאנס וכו' עכ"ל הרי מבואר שאין האשהמתקדשת בשלא נתקיים התנאי אף על פי שנאנס מטעם שמתחלה כשנתקדשה על תנאי אז לא היה דעתה אלא על דעת שאם לא יקיים תנאו אפילו על ידי אונס שיהיו קדושין בטלים כדי שלא תתעגן מחמת יראת אונס הכי נמי בנדון דידן לא נתחייב ראובן תחלה אלא על דעת שאם לא יקיים שמעון תנאו בזמנו אפילו על ידי אונס שלא יהא לו שום חיוב עליו כדי שלא יהיה אגיד ביה לכך פטר ראובן מן אלו מאה זוז כיון שלא נתקשר לישא אשה אחרת אלא אחר שעבר שמעון את הזמן אף על פי שנאנס: אבל מכל מקום נראה אי עדיין לא נתקשר ראובן עם אשה אחרת צריך ראובן לישא את בת שמעון או ליתן לו מאה זוז אם שמעון מברר שהיה אנוס דאנוס מהני ולא אבד זכותו: ואע"ג דמשמע מהתם ממה שכתב הרב מ"ו ב"ח דגבי קידושין היכא דלא נתקיים התנאי נתבטלו הקידושין אפילו היכא דעדיין לא נתקדשה לאחר אף על פי שנאנס ולא קיים התנאי ואם כן הוא הדין בנדון דידן נמי נימא הכי כששמעון לא קיים תנאו בזמנו אף על פי שנאנס יהא ראובן פטור מן חיובו אפילו היכא דלא נתקשר עדיין לישא אשה אחרת הא לאו מילתא הוא דשאני קידושין כיון דמתחלה לא נתקדשה אלא אדעתא שיתקיים התנאי ואם לא יתקיים אפילו על ידי אונס יהיו הקדושין בטלין אם כן אפילו אם תרצה היא אחר כך להנשא לו בשלא קיים תנאו ולא איכפת לה במה שלא קיים תנאו בזמנו אפילו הכי צריכה קידושין אחרים ממנו משום דקדושין הראשונים כבר נתבטלו לכך לא חילוק התם בין נתקדשה לאחר או לא נתקדשה אלא קאמר סתם דקידושין הראשונים נתבטלו ואפילו מזה שקדשה כבר צריכה קדושין אחרים אבל כאן שנתחייב לישא את בת חבירו דאין כאן קדושין אלא שדוכין בעלמא ואי זה שנתחייב לישא את בת חבירו רוצה לוותר על תנאו ולא איכפת ליה במה שחבירו לא קיים תנאו בזמנו ורוצה לישאנה לא צריך תו למידי לכך הדין נותן אי עדיין לא נתקשר זה לישא אחרת צריך זה לישא את בת חבירו אף על פי שלא קיים תנאו בזמנו כיון שנאנס או ישלם לו מאה זוז כאשר נתחייב משום דאונס מהני דלא אבד זה זכותו כמו שכתב הטור ח"מ סימן כ"א בשם הרמב"ם:

אלא שנדון דידן מיירי שכבר נתקשר ראובן לישא אשה אחרת לא מהני אונסיה דשמעון לחייב את ראובן כיון שראובן לא ידע מאונס דשמעון וכשנתקשר לישא אשה אחרת עשה בהיתר אחר שכבר עבר הזמן שקבע לשמעון והיה ירא שמא יקדמנה אחר ברחמים לכך פטור הוא מן שמעון לגמרי אף על פי שנאנס שמעון כיון דלא ידע ראובן באונס של שמעון:

שאלה מ

אספרה אל חק מה שאירע בחורף ת"ו לפ"ק כי הנה מחמת הרעש שהיה במדינה ממלחמה וממגפה נמלטתי אל ארץ אחרת ובשבט ת"ו לפ"ק שבתי אל אחוזתי וספרו לי שרבי פלוני ממקום פלוני ישא את אשת חמיו ושאלתי מי התיר לו לישאנה והשיבו לי ששאל ללומדים הם התירו לו וכשמעי את זה חשתי ולא התמהמתי והודעתי למנהיגי הק"ק מקום שדר שם רבי פלוני שיהיו מפרישים אותם ולא ישא זה את זו על פי פסק ר"ת והרא"ש והרבה פוסקים דאזלי בשיטת ר"ח וה"ג לאסור באשת חמיו כמו שכתבו התוס' בשם הירושלמי בפרק ב' דיבמות דף כ"א שכתבו וז"ל מעשה שרצה אחד לישא את אשת חמיו וכבר היה טבחו טבוח ויינו מזוג והפסיד ר"ת לסעודתייהו עכ"ל התוספות. וכן פסק הטור א"ה סימן ט"ו ולפי שאז היה עדיין שעת חירום לא יכולתי לידע אם הגיעו דברי אליהם או לא וכמו ב' חדשים אחר כך נודע שנשא זה את חמותו שמעתי ותרגז בטני ולא אמרתי דבר וסבבוני רבים ושאלוני מדוע אני מחריש וכי משוא פנים יש בדב': וזאת תשובתי אליהם: הן אמת כי לכאורה היה נראה להחמיר על זה שיגרשנה אף על גב דרבי' מקילין הרי"ף והרמב"ם והרמב"ן וגם הריטב"א כתוב שכן עיקר ושכן נוהגים בספרד הביאם הרב ב"י בטור אבן העזר סימן ט"ו מכל מקום כיון שהתוספות כתבו באיסור וכן הרא"ש והטור ואנן בתרייהו גרירין יש להחמיר עליו.

וכן משמע נמי שנוטה דעת הרב ב"י להחמיר ממה שהביא שני הדעות וכתב דעת האוסרין באחרונה משמע שדעתו נוטה להחמיר ולא כתב בראשונה דעת המתירין אלא היכא דנהיגין בהדיא להתיר כגון בספרד כמו שכתב הריטב"א אבל היכא דלא נהיגין יש לאסור כדעת התוספות והרא"ש והטור ולא תימא דלא אסרו אלא לכתחלה כשלא קדשה עדיין ורבותא נקט מעשה דר"ת דהיה מפסיד לסעודה אבל בשכבר קדשה ומכל שכן כשכבר נשאה אפילו ר"ת לא היה מצריך לגרשה כי כמה קשה גירושין הא לאו מילתא הוא דמשמע ממעשה דר"ת שכבר קדשה וטבחם היה טבוח ולא היו חסירים רק כניסתם לחופה ואפילו הכי הפסיד לסעודתייהו והצריך לגרשה.

דבנ"י התם איתא וז"ל בתוספות כתבו כי מעשה היה באחד שקידש את אשת חמיו ועשה סעודה וצוה ר"ת לגרשה והפסיד את הסעודה עכ"ל נ"י הרי כתב בהדיא דמיירי כשכבר קדשה וצוה לגרשה אלא שבמרדכי פ' כיצד מצאתי שכתב וז"ל ומעשה בפרכונסי' באחד שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג לקדש את אשת חמיו ואפסיד ר"ת לסעודתייהו עכ"ל. הרי כתב שהיה טבחו טבוח לקדש משמע דעדיין לא קדשה. אמנם מסתברא למימר שהמרדכי כתב כך בפשיטות לריהטא דלישנא ולא דקדק למיכתב לשון לקדש דלישתמע מיניה שעדיין לא קדשה אלא הוא הדין בשכבר קדשה ולאו דוקא נקט לשון לקדש ורצונו לומר כמו שכתבו התוספות לישא ואפשר דנקט לשון לקדש לאורחא דמילתא שנוהגין לקדש בשעת כניסתן לחופה כמו שנוהגין האידנא בזמנינו אבל מדברי נ"י איכא למידק שפיר כיון שכתב שכבר קדשה וצוה לגרשה וכו' משמע שפיר אפילו בשכבר קדשה צריך לגרשה ואם כן הוא הדין בשכבר נשאה דמאי שנא דכך קשים גירושין שלאחר קידושין כמו לאחר נישואין ומכל שכן כשהיה כבר טבחם טבוח אלו הוה סבירא ליה לר"ת להתיר בשכבר נשאה הוי ליה להתיר נמי בשקדשה וטבחם טבוח אלא ודאי דלא סבירא ליה לחלק ואם כן בנדון דידן היה לנו להחמיר עליו לגרש אותה וליכא למיחשבי לשוגג כיון שלא עשה כן אלא על פי הלומדים שהורו לו כך מיקרי שוגג ולא גרע מהנטבע במים שאין להם סוף דאשתו אסורה ואפילו הכי אם נשאת לא תצא כדאיתא בהאשה בתרא דף קכ"א והיינו כשנשאת על פי חכם כמו התם שנשאת על פי דבוריה של רב נחמן כמו שכתב בתשובת מיימוני סוף הלכות נשים הוא הדין נמי בנדון דידן שעשה כן על פי הלומדים מיקרי שוגג וקל וחומר הוא השתא התם דליכא מאן דשרי במים שאין להם סוף אפילו הכי מיקרי שוגגת אי עשתה כן ע"פ הוראת חכם ואם נשאת לא תצא מכל שכן כאן דאיכא מאן דשרי דמיקרי שוגג ויקיימנה ואין צריך לגרשה הא ליתא דכיון שהיה מסופק בהוראה זו ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים לא מיקרי שוגג ודאי אלו לא היה יודע כלל שיש איסור בדבר היה מיקרי שוגג מצד שאינו יודע או שהיה יודע והיה שואל הוראה המפורסם והיה מתיר לו מיקרי נמי שוגג אבל האי כיון שידע שיש ספק בהוראה זו תו לא מיקרי שוגג מצד שאינו יודע שהרי מכל מקום יודע קצת כמו שכתב בתרומת הדשן סימן רי"ו גבי נשא מינקת חבירו יעויין שם ומצד שעשה על פי הוראה נמי לא מיקרי שוגג כיון דלא שאל לבעל הוראה מפורסמשיהא ראוי לסמוך עליו דהכי כתב מהר"ם בתשובת מיימוני להלכות אישות בד"ה נפל למים שאין להם סוף וכו'.

וז"ל דברי חכמים מקוימי' דאם נשאת בלא התרת חכם דתצא או משמתינן ליה עד שיוציאה ואין לחוש שמא אחד מקרוביה יתירנה לינשא דחכם מורה הוראה בעינן כרב נחמן ורב שילא בדורם שיהא כדאי לסמוך על הוראתו וכו' עכ"ל. הרי מבואר שצריך לשאול דוקא לגדול הדור אבל זה לא שאל אלא ללמדן היודע ספר אבל לא נהירין ליה שבילין דהוראה אף על פי שהוא מוסמך מה זו סמיכה הכל יודעים שאין דינים הללו מסורים לכל כשאר דיני איסור והיתר בשר בחלב ונותן טעם לפגם וכיוצא בזה והנה נודע לי כי הלמדן ההוא פסק כך להתיר אשת חמיו על פי מה שמצא בהרי"ף שכתב כך אשת חמיו מותרת לו ולא מצא ידיו ורגליו לעיין בנ"י ובמרדכי שהם שכינים להרי"ף ולו היה מעיין בדבריהם היה מוצא דעת החולקים ומכל שכן שהיה לו לעיין בטור וב"י שהם מקבצים כל הדעות והרי זה בכלל מה שאמרו כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין וכו' לפי זה אין זה מיקרי שוגג והיה לנו להחמיר עליו כך נראה לכאורה: אמנם באשר כבר עברו שני חדשים אחר שהיתה נישואין להם וחשתי שמא נתעברה ממנו ואם נכוף אותו לגרשה יוציאו לעז על הולד שהוא פגום שנולד מאיסורי ביאה על כן החרשתי ולא גרע זה מאלו הוציא בעל את אשתו בדבר מכוער שאסורה לנטען אפילו הכי אם נשאה הנטען ויש לו בנים ממנה לא תצא למפרשי הסוגיא דפרק כיצד הביאם הטור וב"י בא"ה סימן י"א משום דחששו ללעז הבנים הוא הדין נמי כאן: ועוד כיון דבלאו הכי יש הרבה פוסקים שמקילין ולדידהו אפי' לכתחלה שרי אנן לכל הפחות בדיעבד לסמוך עלייהו כיון דליכא איסורא אלא משום מרעית העין.

וגדולה מזאת נמצא בתשובת הרא"ש והביאו הטור אבן העזר סימן קנ"ד באומרת מאיס עלי כתב וז"ל ואעפ"י שהרמב"ם כתב כי אמרה מאיס עלי כופין אותו לגרש ר"ת ור"י כתבו שאין כופין וכו' וכל המעשה בטענה זו מרבים ממזרים בישראל ועל להבא אני אומר אבל אם לשעבר סומכין על דברי הרמב"ם מה שעשוי עשוי עכ"ל הרי הפליג להחמיר על להבא שהם ממזרים ואפילו הכי על לשעבר הכשיר כדי שלא לפגום בבני ישראל כיון דאיכא מאן דמקיל מכל שכן בנדון דידן דלא חמור כל כך שיש להקל במה שכבר נעשה: ומסתברא לי למימר דמדברי התוספות דמייתי מעשה דר"ת דאפסיד לסעודתייהו נמי משמע דלא החמיר ר"ת אלא לכתחלה כיון שעדיין לא נשאה אף על גב דכבר קדשה כדמשמ' מדברי נ"י שהבאתי לעיל מכל מקום חשיב ליה כלכתחלה כיון שעדיין לא נשאה.

אבל אי הוה כבר נשאה לא היה מחמיר ר"ת. דאי לאו הכי אלא היה מחמיר אפילו אי כבר נשאה לא הוה להו להזכיר כלל במעשה זה הא דהיה טבחם טבוח וכו' דמאי נפקא

מיניה מזה דכיון דמצד הדין היה אוסרה לא הוי ליה למימר אלא שצוה לגרשה ואטו לא ידעינן דבדבר שהוא אסור מצד הדין אסור בכל גונא ולא היה צריך להשמיענו דהיה טבחם טבוח ולו ואפסיד לסעודתייהו דפשיטא הוא דמהיכי תיתי למימר דמשום הפסד ממון יהא שרי לישא באיסור אלא ודאי דלא היה אוסר ר"ת אלא לכתחלה אבל בדיעבד אם כבר נשאה לא היה אוסר וסלקא דעתך אמינא כיון שכבר היה טבחם טבוח וכו' יהא מיקרי דיעבד כאלו כבר נשאה קמשמע לן דלא להפסיד לסעודתייהו:

שאלה מא

נשאלתי באחד שהיה לו כרם מגפנים ואילן אחד שגדילין בו אגוזים גסים עומד בין הגפנים וענפיו ושרשיו מתפשטים בין הגפנים ומזיקים אותן האם רשאי לעקור לאילן זה או לא: וזה אשר השבתי הן אמת הוא דחמירא מילתא טובא למיעקר אילנ' דפירא כיון דאית ביה תרתי איסורא וסכנת'.

איסורא דאמר רב דיקלא דטעון קבא אסור למקצייה. וסכנתא דאמר רבי חנינא לא שכיב שיבחה ברי אלא דקוץ תאינתא בלא זמנה מייתי בהחובל דף צ"א ובלא יחפור דף כ"ו עמוד א' אבל מכל מקום בכי האי גונא דאילן זה מזיק טובא לגופנא דמכחיש להו וגם עביד להו צל וגם בעל הכרם רוצה ליטע גפנים במקום זה ודאי דשרי למיעקריה: וראיה לזה מהא דאיתא התם שמואל אייתי ליה אריסא תמרי אכיל טעם בהו טעם חמרא אמר ליה מאי האי אמר ליה ביני גופני קיימא אמר מכחשי בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו רב חסדא חזי תחלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרינהו גופני קני דיקלא ודיקלא לא קני גופני ע"כ: הרי מבואר כשהשבח דגופני מחמת עקירת האילן שוה יותר מהשבח שהיה באילן גופא שרי למיעקריה משום דאיסור קציצה באילן שעושה פירות הוא משום בל תשחית ובכי האי גונא דליכא משום בל תשחית שרי הוא הדין נמי בנדון דידן דהאי אילן של אגוזים מזיק לגופני טובא מחמת הצל וגם מכחיש להו טובא שרי למיעקריה: ואע"ג דמהא דשמואל ליכא ראיה כל כך משום דיש לפקפק ולומר דדילמא דוקא בכה"ג כגון דשמואל דטעים טעמא דגופני בתמרי התם הוא דשרי למעקריה דחזינן ברור דמכחי' לגופני טובא אבל מסתמא לא וכן משמע מתוספות דפרק לא יחפור התם בדבור המתחיל אנא לא קייצנא וכו' שכתבו וז"ל ויש לפרש דשאני התם שיותר מדאי היו מכחישי' בגפנים עד דהוה טעים בהו טעמא דחמרא עכ"ל: וכן משמע נמי מהאי עובדא דשמואל גופא שהרי מסתמ' שמואל היה מסייר נכסיה וחזי דתמרי ביני גופני הוה קיימי ואפי' הכי לא צוה למעקריה אלא אחר דטעים טעמא דגופני בתמרי אבל

לא קודם לכן והיינו משום דמסתמא לא אמרינן דמכחיש לגופני כל כך שיהא השבח של הגפנים אחר עקירת האילן שוה יותר משבח שהיה באילן כשהיה קיים לכך לא צוה לעקרו אלא אחר שטעם טעמא גופני בתמרי ולא קודם לכן ואם כן בנדון דידן שאין אנו יכולין לידע בבירור דמכחיש האי אילן לגופני כל כך דילמא לית לן למישרי אבל מכל מקום מהא דרב חסדא יש שפיר להביא ראיה דשרי אפילו בסתמ' רק שיטע גפנים במקום שהיה כבר נטוע האילן משום דשבח של גפנים הוא יותר משבח של שאר אילנא פירות ושרי שהרי רב חסדא צוה לעקור תחלי משום דגופני קני דיקלא דיקלא לא קני גופני ופירש רש"י מדמי היין יכולין לקנות קרקעות ואלו דקלי לא קני אין שבחן עולה אלא לדבר מועט עכ"ל.

הרי לא תלי הטעם משום דמכחשי לגופני אלא משום דצריך למקומן של תחלי לנטוע תמורתם גופני לכך שרי וכן פסק הרא"ש סוף פ' החובל דאפי' אם אינו צריך אלא למקומו דמותר לעקרו לכך בנדון דידן דרוצה לנטוע במקום אילן זה גפנים ודאי דשרי ומכל שכן דידוע הוא דמזיק נמי לגופנא בלאו הכי מחמת צלו שהוא גדול ומתפשט למרחוק וכן שרשיו יונקים למרחק ומכחישו לגפנים ודאי דשרי למיעקריה זה נראה לי פשוט וברור.

שאלה מ"ב

עובדא הוה בשני אנשים כמר ליב בר אשר וכמר אנשיל בן נחמיה ועמהם היה השלישי נער אחד החתן אהרנסעו מפה ק"ק ניקלשפורג בכסליו תאי"ו וי"ו לפ"ק לק"ק ווינא להביא משם סחורות ובחזרתם משם פטרו לשלשתן בלויה אנשי ק"ק ניקלשפורג שהיו אז בק"ק ווינא עד כי החזיקו בדרך ליסע לק"ק ניקלשפורג ונשותיהם של כמר ליב וכמר אנשיל הנ"ל היו פה ק"ק ניקלשפורג מצפות לבעליהן ויחילו עד בוש כי לא חזרו לימים שהיו ראויים לחזור ולבוא ושלחו לחקור עליהם איה אפוא הם רואים ואין מגיד להם רק הקול נתפשט שבחזרתם מק"ק ווינא עברו דרך כפר שרי"ק והיו לנים שם ונהרגו שלשתן על ידי ערלים פלוני ופלוני ולא נודע מקור ושורש התפשטות הקול הזה מאין מוצאו אחרי כן כמו שבוע או שבועיים עשו הכרזה בכמה כפרי' ושווקים בסביבות כפר שרי"ק על שלשה יהודים שנאבדו מי שיודע מהם מאומה יבא ויגיד ויטול שכרו ולא בא שום אדם להגיד רק הקול מתחזק שנהרגו על ידי הערלים פלוני ופלוני ופלוני הנ"ל ולא נודע מאין מוציא הקול הזה: והנה ביום ג' באסרו חג דשבועות תאי"ו זיי"ן לפ"ק העיד כמר שלמה זלמן בן אהרן ז"ל שור בבי דינא כד הוו במותב תלתא בתורת עדות בעונש אם לא יגיד ונשא עונו.

וז"ל בל"א. איך אונ' איצק מאניש זיין גאנגין בערב שבת בכפר לאדין דארף זיינן מיר פיר גאנגין פאר איין שטאדיל האבן שקצים דרינן גיערבט שרייאט איינר ארויז אנשיל אנשיל גיב מיר וועפיל זא האב איך תכף משיג גיווען דר שקץ מיינט וואש וועגין דען אנשיל הנאבד דען איך האב דעם שקץ וואול גיקענט דז ער האט מיט אנשיל אופט פפלעגין צו פארין קיין ק"ק ווינא דער שקץ האט פפלעגין פיש צו פירן איז אנשיל מיט אים גיפארין ער איז זיין גוטר ביקאנטר גיווען.

זא זאג איך צו דעם שקץ וואש איז דען ווישט דוא דען וויא עש דען אנשיל דר גאנגין איז זא זאגט דער שקץ וואש ויל איך ניט ווישן איך ווייש בעשיר אלש דוא זא זאג איך צו אים הער צו קום דוא מיט מיר אויף זייטן איך ויל דיר ווש זאגין זאגט דער שקץ זאג מיר דא פר מיין גישפאן.

זאג איך ווען דוא וואש ווישט קום מיט מיר צו דעם ריכטר איך ויל דיר פר שרייבן ו' אדומים אונ' איין פעקיל פון טוך ווען דוא וואש רעכט ווישן ווערשט. זאגט דער שקץ עש איז הלט שווער צו צייהן אבר דאש מאגשטו פר גוויש גלויבן דז דעם ניט אנדרשט איז דז מען זיא האט דיא קעפף אפגישניטן.

אונ' דיא לייבר גיווארפין אין דיא אידן טייכליך בייא ווילוורש דורף אויף זולץ צו. אונ' בפירוש גימעלט דיא ג' אנשים זא פראג איך אין אויף דיא קעפף וואז זיא זיינן הין קומן זאגט ער דאש ווייש איך ניט אבר דעם איז ניט אנדרשט דז דיא לייבר אין דיא איד"ן טייכליך קומן זיין ליגט וואש דרויף דז מן דיא טייכליך אפ שטעכט זא ווערט מן גוויש דיא לייבר פינדן זא פראג איך וויא עש גישעהן איז זא זאגט ער זיא זיינן נוא אין וועג גיווועזין פון שרי"ק ארויז זא האבן זיא פיר גווערט אונ' זיא איין מורא גימאכט עש ווערין רייטר דא פר האנדן זיא ווישטן ניט זיינן זיא פריינט אודר פיינט זיא זאלין אום קערין אונ' זאלין נאך ווארטין דא קערין זיא זיך אום אונ' אן אובנט קאמן זיא איבר אינן אונ' שניידן זיא דיא קעפף אפ עש איז גיווועזין דער יעגיר אונ' דער קראלי אונ' דער ווירט האט גם כן איין חלק דראן גיהאט זא פראג איך אין וויא ער דאש ווייש זא זאגט ער ער ווייש וואול אונ' איז דעם ניט אנדרשט עכ"ל של כמר זלמן שור שהעיד בתורת עדות ביום הנ"ל וכן בענין זה העיד גם כמר יצחק בן מנחם מן ס"ל ז"ל ביום הנ"ל בתורת עדות בעונש אליו"ע: שוב ביום א' ב' שבט תא"ו חי"ת לפ"ק העיד כמר יהודא ליב בן מהור"ר אברהם דעקנוג בבי דינא כד הוו במותב תלתא בתורת עדות בעונש אליו"ע וז"ל בלשון אשכנז איך אונד כמר שלום פשקיז זיינן גיווועזין בכפר לאדין דארף האבן איין שקץ טוך פר קויפט זאגט דער שקץ קומט מיט מיר צו דעם בעקין דארט האב איך מיין געלט

זיינן מור הין נאנגין זאגט כמר שלום הנ"ל זיך אין דעם בית איז אחד דער יודע איז מן הנאבדים בעו"ה: זיינן מיר אריין קומן זא פראגט אונש דער בעק וואש מיר ביגערין האבן מיר גיזאט איין שקץ וויל אונש ביצאלין פר טוך זא זאגט ער עש איז גוט זא איז נאך איין אנדרר שקץ גישטנדן פר דעם אובין אונ' זאגט צו כמר שלום מיין האבט איר נאך ניקש גיוואר גווארין פון דיא דריי לייט זא זאגט כמ' שלום גאט דר בדמיש וואש וועלין מיר גיוואר וווערין זא הט דער בעק גיפראגט דען שקץ וואש איז דען דער מער זא האט דער שקץ גיזאגט עש זיינן דרייא יהודים קומן אויף שרי"ק אונ' זיינן פארט גיצוהן זה האבן זיא אינן איין מורא גימאכט עש וווערין אים וואלד רייטר זא האבן זיא זיך אום גיקערט זיא האבן זאכין בייא זיך גיהאט טוט זיך באלד איינר פערכטין נון ביי נאכט זיינן זי אויף זיא קומן אונ' זיא דר שלגין איך וויש אליש וווערש גיטאן האט אונ' וואו אליש הין קומן איז איך וויש אויך וואו אירי ראס הין קומן זיין זא האב איך גיזאגט צו דען שקץ ווען מן דיר דיין קליין פינגרל דרוקן זאלט מכשט וואול זאגין זא זאגט דער שקץ בהיט מיך גאט. דאז איז.

ווישן טוא איך אליש עש איז נון וואש מין אליש צווייא יאר זיא האבן שיני זאכין בייא זיך גיהאט. איינן האב איך וואול גיקענט ער האט גיהיישן אנשיל.

דיא אנדרן צוויא וויש איך ניט וויא זיא גיהיישין האבן. איך האב זיא אויך גיקענט אבר איר נאמן וויש איך ניט.

זא איז לכמר שלום איין וויינן אן גאנגן זא זאגט דער בעק מיין יוד זארג דוא ניט דיא זאכן וווערן ניט פר שוויגן בלייבן עס וווערט נאך אן טאג ליכט קומן זא האבן מיר דען שקץ גיפרעגט איז דעם אזו גווועזין אז רייטר פר האנדין זיינן גיווועזין זאגט ער ניין עש זיין קייני פר האנדין גיווועזין איז נאר זא אן גישטעלט גיוואריין דז מען זיא צו רוק גיבראכט האט: עכ"ל של כמר ליב דעקנוג שהעיד בתורת עדות ביום הנ"ל: שוב ביום א' ט"ז שבט תח"ל העיד כמר מנחם מענדיל בן אהרן בבי דינא כד הוו במותב תלתא בתורת עדות בעונש אלי"וע וז"ל בל' אשכנז פר עטליכי וואכין זיינן מיר גווועזין צו אובר זולץ דהיינו מיין טעט אונ' כמר מרדכי דאביטשויא אונ' איך ובליל שבת האבין מיר געשין איז מרדכי אנטשלאפין וויא ער גיזעשין איז אונ' זיין קאפף גיבוגן גיהאט ביז אויף דעם טיש דז ער אויף זיין פנים גלעגין איז אונ' אונזר ווירט דער ערל איז אויך גיזעשין מיט אונש זא זיכט דער ווירט וויא מרדכי אזו אנטשלופט שטראק ציכט ער זיין מעסיר אויז אונ' זאגט צו מיין טעט אדם דען מן היישט אין ביניהם אדם זא שפריכט ער אדם זיך וויא דין גישפאן מרקיש דא ציגט ווען ער זאלט אזו ליגן צו שרי"ק אונ' דער קראלי מאכט בייא אים זיין

זא מאכט ער אים דען קאפף אראב שניידן וויא ער דען ג' יהודים גיטן האט אין הט מיט איין האנט גיהאלטין דען קאפף של מרדכי אונ' מיט דער אנדר האנט גיצוהן דז מעשיר הין אונ' ווידר איבר זיין האלז אונ' גיזאגט אזו מאכט ער אים מאכין אור אליש גילאכט אין רידן דען ער האט ניקש ביגערט צו טאן נאר שערץ גיטריבן זא זאגט מן טעט צו אים מיין וואש זאגט איר דא וויא ווישט איר דאש זאגט ער ער האט מירש דאך זעלבן גיזאגט פיל מאל איי וויא פיל טוקאטון האט ער ביקומן פר דיא זאכין וואש ער פון זיא ביקומן האט זא זאגט מיין טעט צו מיר זייא שומע וואש דער מגיד איז זא האט דער גוי ווייטר גירעט איז ער יוא איין וועק גילאפין דעש האלבן גאר נייליך אז ער ווידר קומן איז ולסוף האט דער גוי אויך גיזאגט בזה הלשון זיא זיינן פיניי לייט גיוועזין איינן האב איך גאר וואול קענט דען אנשיל גאר איין היפשד יודגיוועזין עכ"ל של כמר מנדיל הנ"ל שהעיד בתורת עדות ביום הנ"ל:

העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות שהעיד כמר שלמה זלמן בן אהרן ז"ל שור בב"ד בתורת עדות וכו' באסרו חג דשבועות חז"ל כנ"ל: אני ויצחק בן מנחם מן הלכנו בערב שבת בכפר לאדין דארף והלכנו לפני גורן אחד שהיו שם רווקים ערלים עוסקים במלאכתם וצעק אחד מהם אנשיל אנשיל תן לי קוביאות והשגתי בשכלי שבשביל אנשיל הנאבד הוא אומר כך כי הייתי מכיר לרווק ההוא שהיה רגיל להוליך דגים לעיר ווינא וכמר אנשיל היה רגיל ליסע עמו כי היה מכירו ואמרתי לרווק ההוא מהו הדבר וכי אתה יודע מה שנתהוה לאנשיל והשיב הרווק מהו אשר לא אדע הלא אני יודע הכל יותר ממך ואמרתי אליו שמע לי בא אלי מן הצד יש לי להגיד לך דבר והשיב לי הגד נא לי בפני חברי ואז אמרתי אליו אם אתה יודע דבר מה לך עמדי אל השופט ואכתוב לך ששה אדומים הגרי"ם וגם בגד על מלבוש באם שתדע דברים שיש בהם ממש והשיב הרווק קשה הדבר לחשוד אבל בודאי תוכל להאמין שכך הוא ולא בענין אחר שחתכו את ראשיהם וגויותיהם השליכו אל בריכות החרבים שאצל ווי"לוורש דא"רף בדרך הפונה לזולץ ובפירוש הזכיר אותן שלשה אנשים ואז שאלתי אותו על ראשיהם להיכן באו והשיב זה לא ידעתי אבל זה אמת הוא שגויותיהם באו אל אותן בריכות החרבים מאצל ווילִיורש דארף בדרך הפונה לזולץ הוציאו נא ממון על זה שיוציאו מים מן הבריכות דרך המדרון ותמצאו שם הגויות ושאלתי אותו איך נהיה הדבר הזה ואמר הם היו הולכים לדרכם מן כפר שרי"ק ושמרו להם על הדרך והפחידו אותם באמרם שיש שם רכבים ואינם יודעים אם הם אוהבים או שונאים כדי שיחזרו לאחור ויתעכבו עוד שם וכן עשו וחזרו לאחור ולערב באו עליהם וחתכו את ראשיהם מן הגופים והם היו הצד ציד וגם.

קראלי וגם הבעל הבית שהיו שם אכסנאים אצלו היה לו חלק בזה ושאלתי אותו היאך אתה יודע כל זה והשיב אני יודע בטוב ואין פקפוק בזה ע"כ העדות של כמר זלמן שור שהעיד בתורת עדות. וכן בענין זה העיד כמר יצחק בן מנחם מן ס"ל ז"ל ביום הנ' בתורת עדות וכו': העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת העדות שהעיד כמר יודא ליב בן מהר"ר אברהם דעקנוג בב"ד בתורת עדות וכו' ביום א' ב' שבט ת"חל: אני וכמר שלום פאשקוז היינו בכפר לאדין דארף ומכרנו בגד לערל אחד ואמר הערל לכו עמי אל האופה שם יש לי מעות והלכנו לשם ואמר כמר שלם ראה בבית הזה יש אחד שיודע מן הנאבדים בעו"ה וכאשר באנו אל הבית שאל לנו האופה מה אנו רוצים השבנו לו הרווק הזה ישלם לנו עבור בגד אמר טוב הרבה והיה שם עוד רווק אחד עומד לפני התנור ואמר אל כמר שלום העדיין לא נודע לכם מן השלשה אנשים והשיב לו כמר שלום ה' ירחם מה יהא נודע לנו ושאל האופה לרווק מהו הענין והשיב הערל שלשה יהודים באו אל כפר שרי"ק ומשם נסעו לדרכם והפחידו אותם לאמר שביער הם רכבים וחזרו לאחור כי היה להם סחורות ובנקל אדם מתפחד ובלילה באו עליהם והרגו אותם ואני יודע מי שעשה את זה ולהיכן באו הסחורות וגם אני יודע הסוסים שלהם להיכן באו ואז אמרתי אל הרווק אם היו לוחצים ודוחקים את אצבעך הקטן אז היית מגיד אז אמר הרווק ישמרני אלקים הן אני יודע הכל והרי הוא יותר משתי שנים ודברים יפים היו מה שהיה אצלם אחד מהם הייתי מכיר בטוב שהיה נקרא אנשיל ושנים אין אני יודע שמותיהם גם אותם הייתי מכיר רק שמותיהם אין אני יודע והתחיל כמר שלום להוריד דמעות כאדם שרוצה לבכות ואמר האופה אתה יהודי אל תדאג הדבר הזה לא יהיה לעולם בסוד ויצא לאור היום אז שאלנו להרווק ההוא אם אמת הי' הדבר שהיו רכבים שם והשיב לא היו שם רכבים רק כי כן העמידו הדבר כדי להחזיר אותם לאחור ע"כ העדות של כמר ליב דעקנוג שהעיד בתורת עדות:

העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות שהעיד כמר מנחם מענדיל בן אהרן בב"ד בתורת עדות וכו' ביום א' ט"ז שבט תאי"ו חי"ת לפ"ק: וזהו העדות הנה זה איזה שבועות שהיינו בשוק אובר זולץ דהיינו אבי וכמר מרדכי דאביט שויא ואני ובליל שבת שאכלנו נרדם כמר מרדכי בעוד שהיה יושב על שלחנו והיה נוטה ראשו על השלחן והיה שוכב על פניו והערל בעל הבית שהיינו בביתו ישב גם הוא עמנו וכאשר ראה שהיה כמר מרדכי שוכב כך ותקפה עליו השינה שלף את סכינו ואמר אל אבי אדם כי כך קוראים לאבי ביניהם ואמר אליו אדם ראה שחברך מרדכי שוכב כאן באם שהיה שוכב כך בשרי"ק והקראל"י היה אצלו אז היה מחתך את ראשו כאשר עשה לשלשה

יהודים ובידו האחת אחז את ראשו ובידו השנית משך את הסכין בהולכה ובהובאה על צוארו ואמר כך היה עושה לו והיה שוחק בדבריו כי לא חפץ לעשות לו רע רק היה כמשחק ואמר אבי אליו מה אתה אומר והיאך אתה יודע הדבר הזה והשיב הא הוא עצמו הגיד לי את זה פעמים הרבה וכמה זהובים אדומים הגריי"ם השיג בעד אותן סחורות שהשיג מהם ואמר אבי אלי הוי שומע מה שזה מגיד ואמר הערל עוד הא ברח מחמת זה ומקרוב חזר ובא ולבסוף אמר עוד בזה הלשון אנשים יפים היו ואחד מהם הייתי מכיר בטוב אנשיל מאוד יפה יהודי היה ע"כ: הנה באו אלי אנשים שלמים וכן רבים והפצירו בי לעיין בשריותא דהנך תרי נשים שאננות בנות עדינות ילדות והגונות תחת בעליהן שנה אחת לא היו שוכנות הן הנה מרת חיה אשת כמר ליב בר אשר ומרת קלערל אשת כמר אנשיל בר נחמיה היותן כאלמנות ולא אלמנו' רק צרורות ועגונות ועל בעלי נעוריהן בוכות מקוננו' ומאד חששו חז"ל ושקדו על תקנות הבנות בכן בהיות כי נמצא בפוסקים ותשובות חדשים וגם ישנות שראוי לכל מורה לילך בדרך טובים לעיין ולצדד בהיתר העגונות ולא על פי אומד הדעת ודמיונות רק על פי דברי חכמים כדרבונות ועל כי טעמים ישרים וסברות נכונות וכח דהתירא עדיף ויותר מתכוונת על כן גם אנכי אלך בדרכיהם ומאל שוכן מעונות אחלה ואחנן חנינות הוא יחנני דעת ותבונות וינחני בדרך אמת ואמונות:

ותחלה אבאר הספיקות אשר ראוי לספק בעדיות בתחלת העיון ולבסוף אענה ואומר היתר הספיקות והיתר הנשים אמנם לא עלי המלאכה לגמור ולהורות הלכה למעשה כי אם על פי גדולים ומפורסמים בדורינו בעלי הוראה תלתא ואהיה כסניף עליהם מינייהו ומיני' תסתעיי' מילתא ולא אהיה קופץ בהוראה כי אין רוחי נסה: הספק הא' הוא בעדות כמר זלמן שור מבואר מה שהגיד הגוי מהריגת ג' אנשים ושנחתכו ראשיהם והושלכו לתוך בריכות וכו' לא היה מסיח לפי תומו שהרי מתחלה שאל אותו כמר זלמן וכי ידעת מה שנתהוה באנשיל והשיב לו יודע אני יותר ממך אז אמר לו כמר זלמן שיתן לו ששה אדומים ומלבוש של בגד אם יגיד לו דברי' שיש בהם ממש אז אמר לו הגוי שנחתכו ראשיהם והושלכו לתוך הבריכות וכו' הרי אין זה מסיח לפי תומו אלא על פי השאלה של זלמן השיב לו ואין עדותו עדות דהכי איתא במתניתין פרק בתרא דיבמות ובגוי אם היה מתכוין אין עדותו עדות ומסיקהתם בגמרא ובגוי אם היה מתכוין אין עדותו עדות היכי משכחת לה פירש רש"י היכא משכחת לה דלא נתכוין להעיד ולא להתיר ומשני במסיח לפי תומו כי ההוא דהוה קאמר ואזיל מאן איכא בי חיואי שכיב בי חיואי ואנסבה רב יוסף לדביתהו וכו' וכבר הסכימו כל הפוסקים דכל ששואלין לגוי אפילו לא

בא הגוי לב"ד מיקרי נתכוין להעיד ואין עדותו עדות ולא מהני הגדת גוי רק במסיח לפי תומו ואם כן בנ"ד שכמר זלמן שאל לגוי תחלה כמבואר בעדותו תו לא הוי הגוי מסיח לפי תומו: ואף על גב דלא שאל כמר זלמן לגוי אלא אם הוא יודע מה נתהוה באנשיל שיגיד לו דברים שיש בהם ממש ולא שאלו אם הוא חי או מת.

וראיתי בתשובת משאת בנימין סימן ק"ט שמתיר בכי האי גונא אם לא שאלו בפירוש אם חי או מת: הא כבר מבואר בהדיא בתשובת הרשב"א הובא בתשובת בנימין זאב סימן ט' דאם שאלוהו היכן פלוני או אתה יודע מה נעשה מן פלוני מיקרי שאלה ותו לא מיקרי מסיח לפי תומו יעויין שם: ואפשר דגם משאת בנימין לא קאמר דאם שאלו סתם ולא שאלו בפירוש אם הוא חי או מת דלא מיקרי שאלה אלא היכא דאיכא הוכחה דלא אסיק אדעתיה להסתפק בו אם הוא חי או מת ועיקר שאלתו עליו איה הוא היינו אם הוא במקום פלוני או במקום פלוני והגוי השיב לו אחר כך שמת אז מיקרי מל"ת אבל היכא דליכא הוכחה והוא שואל סתם איה הוא ודאי דכל מה שמשיב הגוי אח"כ לא מיקרי מסיח לפי תומו וכמו שכתב הרשב"א בהדיא ואם כן בנדון דידן שכמר זלמן שאל לגוי תחלה וכי ידעת מה נתהוה באנשיל ואמר הגוי שהוא יודע ואחר כך אמר לו זלמן שאם יגיד דברים שיש בהן ממש יתן לו ו' אדומי' ומלבוש דאיכא הוכחה בהפך שלא היתה כוונתו רק לשאול אם הוא חי או מת פשוט הוא דכל מה שהשיב הגוי אחר כך לא השיב אלא על פי שאלת זלמן ותו לא מיקרי מסיח לפי תומו וגם משאת בנימן מודה בכי האי גונא: אבל בהא ליכא לאסתפוקי דלא הוי מסיח לפי תומו משום דכבר עשו הכרזה בכפרים ובשווקים על כל מי מיודע מאומה מן ג' אנשי' הנאבדים שיבא ויגיד ויקבל שכרו ואם כן אפילו אי הוי הגוי מסיח לפי תומו ממש הוה לן למיחש דילמא הגוי מתכוין להעיד כיון שכבר חקרו על הנאבדים ולא מיקרי מל"ת.

הא ליתא דכבר הסכימו כל האחרונים דבכי האי גונא כל שלא שאל לגוי זה עצמו מיקרי שפיר מסיח לפי תומו דהכי כתב בהדיא בפסקי מהרא"י סימן קס"א ומביא ראיה מתשובת מהר"ם. וכן כתב מהרי"ק שורש קכ"א.

וכן פסק הרב בהג"ה ש"ע סימן י"ז סעיף ט"ו וב"י האריך שם ומבואר בו הכל באר הטיב ולכך אי הוי הגוי מסיח לפי תומו ממש לכמר זלמן שור ויצחק הוה עדותם מהני. אף על פי שכבר הכריזו וחקרו על ג' אנשים אלא שכבר בארנו דגוי לא היה מסיח לפי תומו רק על פי שאלת כמר זלמן הגיד מה שהגיד ולא מהני הגדתו: וכיון דהכי הוא דהגדת הגוי מה שהגיד לכמר זלמן שור ויצחק בסיון תז"ל לא הוי מל"ת ולא מהני אם כן מה שהגיד אחר כך בחנוכה תח"ל לכמר ליב דעקנוג וכמר שלום נמי לא מהני אף על גב דהיה אז

מסיח לפי תומו כיון שהוא הוא הגוי שהגיד בראשונה לכמר זלמן ויצחק בסיון תז"ל הוא עצמו הגוי שהגיד אחר כך בחנוכה תח"ל לכמר ליב וכמר שלום שכמר שלום היה מכירו שהוא הגיד כבר לכמר זלמן ויצחק מהנאבדים ומתחלה מה שהגיד בסיון חז"ל לכמר זלמן ויצחק לא הוי מל"ת אלא על פי שאלת זלמן הגיד אם כן מה שהגיד אחר כך בחנוכה תח"ל לכמר ליב וכמר שלום נמי לא מהני אף על גב דהיה מסיח לפי תומו כיון שכבר שאלוהו פעם אחת לגוי זה עצמו.

ואף על גב דמהרא"י בפסקיו סימן קס"א. ומהרי"ק שורש קכ"א כתבו להתיר אפילו בשמ' הגוי מפי הבעלים עצמה.

מכל מקום לא התירו אלא מטעם שלא שאלוהו לגוי זה עצמו אף על פי ששמע מפי הבעלי' עצמם מכל מקום כיון שלא אמרו לו שום דבר ולא שאלוהו להעיד להם מיקרי מסיח לפי תומו כמבואר בדבריהם בהדיא והביאם ב"י. אבל בכי האי גונא של גוי זה עצמו כבר שאלוהו כולי עלמא מודים דתו לא מיקרי מסיח לפי תומו אף על גב דזה שהיה הגוי מסיח לפי תומו אחר כך לכמר ליב וכמר שלום היה יותר מחצי שנ' אחר הגדתו ושאלתו של כמר זלמן ויצחק.

מכל מקום כיון שכבר פעם אחת שאלוהו לגוי זה עצמו תו לא מיקרי מסיח לפי תומו אפי' כשמסיח לפי תומו זמן רב אחרי כן: וראיה לזה דאמרינן כששאלוהו לגוי תחלה תו לא מהני הגדתו אחר כך אפילו אחר זמן רב אפילו מסיח לפי תומו מהא דכתבו האחרונים בפשיטות בתשובות מהר"ר אברהם הובא בתשובות מהר"א מזרחי סימן ע"ג שאם היה הגוי מל"ת מתחלה ולא ביאר דבריו לגמרי יכולין לשואלו אחר כך אפילו שנתים ימים אחר כך.

יעויין שם. ובתשובת מהר"ר שמואל הובא בתשוב' זאב סימן י"ז וז"ל ובר מן דין אמינא שאם הגויה היא בחיים כפי ששמעתי יכולין אנו לשואלה כיון שהיא כבר התחילה והסיחה לפי תומה וכו'.

עכ"ל: הרי מבואר כשהיה תחלת הגדת הגוי לפי תומו סמכינן אהגדתו אחר כך ואמרינן כל מה שהגיד אחר כך הוא על סמך מסיח לפי תומו תחלה הוא הדין נמי להפך כשאומר תחלה על ידי שאלה תו לא מהני אחר כך הגדתו במל"ת אפילו זמן רב אחר כך משום דאמרינן נמי כל מה שהגיד הגוי אחר כך אינו אלא על ידי שאלה ששאלוהו כבר קודם לכן דהכי מבואר בהדיא בב"י וז"ל וכתב נ"י בשם המפרשים דכן נמי יש לומר דכי היכא דכל שהתחיל לומר במסיח לפי תומו אף על פי ששאלוהו לבסוף הגיד להם על פי שאלתם נאמן כן נאמר דכל שאומר לו איה פלוני שהלך עמך שהנחנו כאן כל מה

שישיב להם מכאן ואילך אינו נדון במסיח לפי תומו וכן כתב הרב המגיד בשם הרשב"א וכו' יעויין שם: ואם כן כיון שבארנו דפשוט הוא לאחרונים בתשובותם דאם היה מל"ת מתחלה אף על גב דבזמן רב אחר כך שאלוהו הוי הכל כמסיח לפי תומו דכל מה שמגיד אחר כך היינו על מסיח לפי תומו שהיה מתחלה מגיד הכי נמי יש לומר בהפך כשלא היה מתחלה מל"ת אלא על פי שאלה כל מה שמגיד אחר כך מל"ת אפילו זמן רב אחר כך לא מיקרי מסיח לפי תומו אלא תלינן לומר על סמך השאלה ששאלוהו מתחלה מגיד אחר כך: אע"ג דמשמע לי מתשובת מהר"מ שבמיימוני המתחלת חזרנו על כל הצדדים וכו' שאפילו שאלוהו לגוי תחלה ולא השיב ואחר כך זמן מה מסיח לפי תומו מיקרי שפיר מל"ת כמו שבארתי בתשוב' היינו דוקא היכא דשתק תחלה.

אבל בנדון דידן שגם מתחלה היה משיב אם כן ודאי דאיכא למיחש שמכוון להשיב על מה ששאלוהו ואין זה מל"ת: ועוד בנדון דידן איכא הוכחה טובא דמה שהגיד הגוי בפעם שנית לכמר ליב ושלום בחנוכה תח"ל אף על גב דהגיד לפי תומו מכל מקום על סמך השאלה ששאלוהו כבר הגיד שהרי אמר לכמר שלום בזה הלשון העדיין לא נודע לכם כלום מן ג' אנשים עכ"ל.

הרי אנו רואים עין בעין דאסיק אדעתיה שהיה נשאל כבר על ג' אנשים ולכך הוא שואל אותו אם עדיין לא נודע מהם כלום ואם כן אף על גב דהוא זמן רב אחר השאלה מ"מ לא מיקרי מסיח לפי תומו כיון דאנו רואים ומבינים מתוך לשונו שעל סמך השאלה הראשונה הוא מתחיל ואומר עדיין לא נודע לכם מן ג' אנשים ויש לחוש שמתכוון להעיד: וגדולה מזו כתב ר' דוד כהן בתשובותיו אפילו היכא דלא שאלוהו לגוי זה עצמו תחלה והוא מסיח לפי תומו ואומר לשון זה עדיין לא שמעת מן ההרוגי' לא מיקרי מסיח לפיתומו דלשון זה הוי הוכחה שעל סמך השאלה הוא אומר.

דהכי כתב בעובדא דמשה סיסי והביאו ב"י וז"ל תוגר אחד אמר ליהודי אחד ממשה סוסי לא שמעת ממנו כלום אמר היהודי לא שמעתי ממנו דבר אמר התוגר דעו כי הרגו פלוני תוגר דאף אם היינו אומרים שכל גוי האומר פלוני מת בלי שישאלוהו נקרא מסיח לפי תומו מכל מקום בנדון דידן פשיטא דלא חשיב מל"ת דהואיל ושאל לא שמעת ממשה סוסי כלום נראין הדברים כתשובת שאל' ואף על פי שלא שאלוהו מכל מקום נראה שידע ואבד זכרו והם לא ידעו מה נעשה ממנו ולכן שאל עדיין לא שמעת ממנו כלום שהוא רוצה להשיב שאלתם ובקשתם דכי היכא דבפונדקית חשבינן בכייתה כאלו התחילה היא להודיע להם קודם שישאלוהו איה חבירינו הכי נמי יש לומר שמה שהיו מבקשים לדעת מה נעשה ממנו וידע התוגר ואמר לא שמעתם כלום ממה שאתם חוקרים

ודורשים לא שמעתם כלומר ועדיין אתם מבקשים לדעת והשיב לו היהודי לא ועדיין אנו מבקשים לדעת ממנו ואם כן הרי הוא משיב על שאלתם ואומר להם שהרגו תוגר פלוני דכה"ג לא הוי מל"ת עכ"ל: הרי מבואר מדבריו אפילו כשלא שאלוהו לגוי זה עצמו תחלה מכל מקום כיון שאומר לשון זה עדיין לא שמעת ממנו כלום לא הוי אלא כמשיב על השאלה ולא הוי מסיח לפי תומו.

ונדון דידן הוי דכוותיה שהרי הגוי אמר לשון זה ועדיין לא שמעת מן ההרוגים ונדון דידן גרע טפי לפי שכבר שאלוהו לגוי זה עצמו פשיטא דלשון זה ועדיין לא שמעת הוי כמשיב על השאלה: ואף על גב דהרב ב"י מביא הרבה חולקים על רבי דוד כהן בזה וסבירא להו דמיקרי שפיר מסיח לפי תומו ובטלו דברי רבי דוד כהן ברוב וגם הב"י עצמו פסק דלא כוותיה.

מכל מקום איכא למימר דעד כאן לא חלקו על ר"ד כהן אלא בגונא דמיירי התם דאותו גוי הוי מל"ת ולא שאלוהו לגוי זה מעולם על משה סוסי דסבירא להו לכל החולקים עליו אף על פי שהוא אומר לשון זה ועדיין לא שמעת מן משה סוסי לא נפק מתורת מסיח לפי תומו דהרי אפילו שמע הגוי מפי הבעלים עצמם שהם חוקרים על ההרוגים כל שלא שאלוהו לגוי זה שיגיד להם דבר מיקרי שפיר מסיח לפי תומו כמבואר בפסקי מהרא"י ובתשובת מהרי"ק.

אבל בנדון דידן שכבר שאלוהו לגוי זה עצמו על אלו ג' אנשים ועתה אמר לשון זה ועדיין לא שמעת מן ג' אנשים כלומר דנראה מל' זה כמשיב על השאלה ששאלוהו כבר כולי עלמא מודים דלא מיקרי מסיח לפי תומו דנראין הדברים שכוונתו לומר מן אלו ג' אנשים שהיו שואלים אותו עליהם עדיין לא שמעת כלום ותו לא מיקרי מל"ת אף על פי שאותן אנשים ששאלוהו מתחלה בסיון תז"ל לא היו אלו שהיה מגיד להם הגוי אחר כך במסיח לפי תומו בחנוכה תח"ל מכל מקום כיון שהגוי הוא מכיר לכמר שלום שהוא חוקר תמיד על ג' אנשים הנאבדים לפי שאחד מהם היה חותנו לכך התחיל הגוי עמו ואמר לו לשון זה עדיין לא שמעת מן ג' אנשים כלום וכוונתו להשיב על השאלה ששאלוהו כבר ובכי האי גוונא אפשר דאפילו החולקים על רבי דוד כהן מודים דלא מיקרי זה מסיח לפי תומו אף על גב דאחר כך לא הגיד הגוי לישראל כלום אלא להגוי האופה הגיד על פי ששאל לו מה היה המעשה ובפסקי מהרא"י וביתר פוסקים מבואר דכל מה שמגיד לגוי אפילו על ידי שאלה מיקרי מסיח לפי תומו מכל מקום כיון דהתחיל מתחלה לדבר עם ישראל חיישינן דילמא כוונתו היתה להעיד אלא שהגוי האופה היה נבהל לשאול תוך כדי דבור מה היה המעשה והגיד לו ובאמת אפילו אי לא היה הגוי

האופה שואלו היה מגיד לישראל ועוד אם נאמר דלא היה הגוי מגיד לישראל מאומה ולא הגיד אלא על פי שאלת הגוי האופה אם כן גרע טפי דכשהגוי שואל לגוי אחד בפני ישראל לא מיקרי מל"ת והכי כתב בהדיא בתרומת הדשן סימן רל"ט וכן כתב מהרמ"א בהג"ה סעיף ט"ו ואם כן אי הוי שאלת הגוי האופה כענין בפני עצמו הוי גרע טפי אלא על כרחך צריכין יכין אנחנו לומר דהכל ענין אחד והתחלת הדברים הוא מה שהתחיל לומר לישראל ועדיין לא שמעת מן ג' אנשים ואם כן איכא למיחש כיון ששאלה לגוי זה עצמו כבר נראה מלשון זה כאלו משיב על השאלה כמו שבארנו למעלה: הספק השני הוא כיון שהגוי שהגיד מהריגת ג' אנשים לא הזכיר רק שם אנשיל לחוד ולא הזכיר שם עירו לא בהגדתו בראשונה לכמר זלמן ויצחק ולא בהגדתו שנית לכמר ליב ושלום לא מהני הגדתו אפילו אי הוה מסיח לפי תומו ממש.

דזה מבואר הוא בטור ובכל הפוסקים דצריך לכל הפחות להזכיר שמו ושם עירו דהכי כתב הטור בשם הרמב"ם וז"ל ישראל שאמר מת יהודי עמנו במקום פלוני וכך צורתו וכך וכך סימנין אין אומרין באומד דעת פלוני הוא עד שיעיד שהוא פלוני ויזכיר שמו ושם עירו וכו' וכתב הב"י בשם ה"ה דהכי איתא בתוספתא ואף על גב דהרא"ש בתשובותיו כלל נ"א ומהרי"ק שורש קע"ה והרבה אחרונים כתבו שאם הזכיר שמו ושם אביו סגי כהובא בב"י מכל מקום בכי האי גוונא שלא הזכיר לא שם עירו ולא שם אביו רק שמו לחוד כולי עלמא מידים דלא מהני כלום דאיכא למיחש לכמה אנשיל וזה פשוט הוא מעובדא דרב יצחק ר"ג בר אחתיה דרב ביבי וכו' דריש פרק האשה שלום: אלו הן הספיקות שראוי להסתפק בהם אבל אין להסתפק עוד בתרי ספיקות כנראה לכאורה: חדא שלא הגיד הגוי היאך הוא יודע שנהרגו אם היה הוא עצמו אצל ההריגה או אם מצא אותם הרוגים והכירם בטביעות עין או על ידי סימנין או ששמע מאחרים שראו ההריגה או מצאו אותם הרוגים והכירום על ידי טביעות עין או על ידי סימנין ויש לחוש שמא לא ראה ולא שמע אלא קול הברה בעלמא: תנינא דילמא אמר בדדמי דידע הגוי שאלו ג' אנשים היו במלון בכפר שרי"ק ואחר כך לא נראו עוד ונאבדו אמר בדדמי שנהרגו אף על גב דמזכיר הרוצחים ואמר פלוני ופלוני ופלוני היו מכל מקום אפשר שגם זה אמר בדדמי דכיון שראה ביד אלו הערלים סחורות כמות אלו שהליכו אלו ג' אנשים וגם ראה בידם הסוסים שהיו רוכבים עליהם אמר בדדמי שנהרגו דמסתמא לא היה הוא אצל ההריגה: הנך תרי ספיקות לאו מילתא הוא קמייתא הא דלא הגיד הגוי היאך יודע שנהרגו לא נפקא מיניה מידי כיון שאמר בפירוש שנהרגו תו לא דייקינן אבתריה היאך יודע שנהרגו דהכי כתב מהרא"י בפסקיו סימן קס"א וז"ל אם כן כיון שאמר אותו עירין

בפה מלא שהוא הרוג לא דייקינן אבתריה היאך יודע שהוא הרוג אלא אמרינן שמע בבירור מהורגיו או מאותו שהיה עם הורגיו שנהרג וכו'.
יעויין שם: וכן כתב הר"ן בתשובותיו הביאו ב"י וז"ל שאין ספק שכל שהגוי מכירו אין צריך שיאמר אלא מת בלבד והיינו עובדא דבי חיואי ובי חסא ואין בזה ספק ואפילו לדברי הרמב"ם ז"ל עכ"ל: וכן הוא בהרמב"ם בסוף הלכות גירושין וז"ל כבר הודענו שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפילו ששמע מאשה ששמעה מעבד הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו.
אבל אם אמר העד או האשה או העבד מת פלוני ואני ראיתיו שמת שואלין אותו איך ראית ובמה ידעת שמת וכו'. וכתב הרב המגיד מ"ש בכאן שאם אמר העד ראיתי שמת ששואלין אותו כיצד דבר ברורהוא שאף על פי שכשהוא אומר שמעתי שמת אין אנו שואלין על האומר הראשון כיצד היה יודע שמת ועל מה היה אומר כן אין דנין אפשר משאי אפשר דהכא כיון דאפשר ודאי שואלין אותו וכו' עכ"ל ה"ה: הרי מבואר מדברי הרמב"ם כל שאין העד הראשון לפנינו אלא אחר ששמע ממנו אפילו לא אמר אלא מת סתם סגי וכמו שכתב נמי מהרא"י בפסקיו דכיון שאמר אותו עירין בפה מלא שהוא הרוג תו לא דייקינן אבתריה היאך ידע שהוא הרוג לכך בנדון דידן נמי סגי בזה שאמר שנהרגו אף על גב שלא אמר היאך יודע שנהרגו: ועוד אפילו אי לא הוי סגי באומר סתם שנהרגו ולא אמר היאך יודע שנהרגו מכל מקום בנדון דידן מהני עדותו כיון שאמר בפירוש היאך היה המעשה שעמדו לפניהם על הדרך והפחידו אותם באמרם שבעלי מלחמות הם ביער וחזרו לאחור אל המלון לכפר שרי"ק ובלילה חתכו את ראשיהם והשליכו גויותיהם אל הבריכות שבין ווילוורש דורף ובין זולץ ושאלו לו על ראשיהם היכן הושלכו ואמר שאינו יודע והוסיף לומר שאם ישתדלו לעשות שכר אגמי מים בבריכות ימצאו גוויותיהם שם הרי אין לך דברים ברורים יותר מזה שהרי אמר מקור הענין מתחלה ועד סוף מקום ההריגה ומקום שהושלכו שמה ומי היו ההורגים ועל מה שאינו יודע אומר שאינו יודע כגון מקום שהושלכו ראשיהם אמר אינו יודע ודאי דזה עדיף טפי מאלו לא אמר אלא שראה ההריגה ולא היה מגיד יותר לא מקום שנהרגו ולא מי היו ההורגים ולא מקום שהושלכו שמה דלא הוי דברים ברורים כל כך ומהאי טעמ' נמי ליכא לאסתפוקי לדילמא אמר בדדמי כיון שמברר דבריו כ"כ אי לאו דברור ליה לא הוי מעייל נפשיה למימר הכי ולהראות מקום על הבריכות ולומר שעדיין ימצאו אותם שם.
דהכי כתב הב"י בשם הריטב"א וז"ל דכל היכא דגוי מכריז ואמר מאן איכא בבי פלוני בזה סגי בלא קברתיו דכיון דמעייל נפשיה לאכרוזי ולמימר הכי אי לאו דקים ליה הכי

דשכיב לא הוה אומר וכו' וטעמא דמסתבר הוא עכ"ל. הוא הדין נמי בנדון דידן אי לאו דברור ליה לא הוה מעייל נפשיה למימר הכי ולהראות מקום על הבריכות שהם שוכבים שם.

וכהאי גונא נמי כתב בתשובת מיימוני בשם מהר"ם הביאו מהרא"י וז"ל למה לא יחשוב מסיח לפי תומו אי משום דקאמר למה אינכם מביאין אותו יהודי שנהרג כי הוא שוכב באותו מקום. הרי אמר ואני הייתי לוקח ליטרא מכם ומביאו בעגלה שלי וקא חיישיתו משום שהזכיר ממון בעדותו אדרבא כל שכן דאלים סהדותיה טפי משאמר פלוני מת או נהרג סתמא דלא עביד לאגלויי עכ"ל: ועוד דלא חיישינן הכא לבדדמי כיון שאמר שנחתכו ראשיהם כי כן כתבו הר"ן ז"ל והריב"ש ז"ל בתשובותיהם הביאם ב"י דלא בעינן שיאמר וקברתיו ממש אלא כל שאומר דברים ברורים שאין לספק בהם דאמר בדדמי סגי כגון שנתעסק בטלטול מקום ממקו' למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף או שהוא לא נתעסק אלא שמעיד שנתעסקו בו אחרים בהא סגי וכו' יעויין שם בדבריהם ולכך בנדון דידן שאומר דברים ברורים שנחתכו ראשיה' לגמרי והושלכו גוויותיהם בלא ראשיהם לבריכות תו ליכא למיחש לאומר בדדמי' דאין לך דבר ברור יותר מזה הרי מבואר דאין לחוש להנך תרי ספיקות בתריית'.

וכן נמי ליכא לאסתפוקי דאין הגדת הגוי מועיל אפילו אי מסיח לפי תומו גמור דמיקרי מילתא דשייך בי' דכיון שהכריזו מי שיודע להגיד מן היהודים הנאבדים יבא ויטול שכרו א"כ דלמא בשביל שכרו הוא מגיד ובפרק כל הגט דף כ"ח בשמע מקומנטרסין וכו' מסיק הא דגוי מסל"ת נאמן ה"מ במילתא דלא שייך בי' אבל במילתא דשייך ביה עבידי לאחזוקי שקרייהו וכו' ומהאי טעמא כתב הר"ן בתשובה הביאו הרב ב"י בטור אבן העזר בסימן י"ז באשה שהלך בעלה למונפאלי"ר והמיר שם וכו' וכתב דבסוף וז"ל ודברי שליח זה אינם אצלי מסיח לפי תומו כיון דשייך האי שליח בהאי מילתא כדאמרינן בפרק כל הגט וכו' יעויין שם הא לאו מילתא הוא דאדרבא אם הוא מגיד כך כדי שיטול שכר ודאי דיהא צריך לברר דבריו שמה שהוא אומר שאמת הוא דאטו בשופטני עסקינן שיתנו שכר למי שיגיד דבר ולא יברר דבריו שהם אמת אלא ודאי דיודע לברר דבריו ואלים סהדותיה טפי וכן כתב מהר"ם בתשובת מיימוני הבאתי לעיל בסמוך והרב ב"י הביאו בסי' י"ז סעיף י"ד וכתב וז"ל למה לא יחשוב מסיח לפי תומו אי משום דקאמר למה אינכם מביאין אותו יהודי שנהרג כי הוא שוכב באותו מקום הרי אמר ואני הייתי לוקח ליטרא מכם ומביאו בעגלה שלי וקא חיישיתו משום שהזכיר ממון בעדותו אדרבא כל שכן דאלים סהדותיה טפי משאמר פלוני מת או נהרג סתמא דלא עביד לאגלויי כולי

האי וכו' עכ"ל לכך גם לזה אין לחוש: אבל להנך תרי ספיקות קמייתא איכא למיחש טובא חדא שלא היה מסיח לפי תומו ואידך שלא הזכיר לא שם אביו לא שם עירו רק שמו לחוד ואיכא למיחש לאחר שהיה נקרא אנשיל ולא זה בעל אשה זאת שאנו דנין עליו: אמנם אחר עיון ודקדוק הדק היטב נראה דגם הנך תרי ספיקות קמייתא לית לן לספוקי ולמיחש להו.

הספק הראשון דשמא לא היה זה הגוי מסיח לפי תומו משום שלא הגיד אלא על פי שאלת כמר זלמן שור. נראה אע"ג דהאמת כן הוא שעיקר הגדת הגוי מהריגת ג' אנשים לא היה רק אחר שאלת כמר זלמן מכל מקום כיון דמתחלה התחיל הגוי מעצמו עם כמר זלמן ויצחק וקרא אחריהם אנשיל אנשיל תן לי קוביאות מיקרי שפיר מסיח לפי תומו דמסתמא לכך קרא אנשיל אנשיל מתחלה כדי להגיד להם מענין הריגת אנשיל שהיה מכירו ורגיל עמו מאוד שהיה מוליכו תמיד לק"ק ווינא כהוזכר בעדות זלמן ויצחק ונכנס עמהם בדברים וקרא עליהם אנשיל אנשיל תן לי קוביאות כוונתו היה כדי להגיד להם אח"כ מענין הריגתו דאי לאו הכי למה היה קורא אחריהם אנשיל אנשיל מתחלה דליכא למימר שהיה סבור ששמו אנשיל דאם כן כשאמר לו זלמן על דבריו וכי ידעת מה נתהוה באנשיל השיב לו הגוי יודע אני יותר ממך ואמר לו זלמן שאם יגיד דברים שיש בהם ממש יתן לו ו' אדומים ומלבוש אז אמר לו הגוי מהריגת ג' אנשים היאך הבין הגוי מיד את דברי כמר זלמן שכוונתו לשאול על הנאבדים אם לא היתה כוונת הגוי מתחלה בקריאתו אנשיל אנשיל על אנשיל הנאבד שהרי לא פירש כמר זלמן דבריו כלל רק אמר כמתמיה על דבריו וכי ידעת מה נתהוה באנשיל והיה לו לגוי מתחלה לשאול לכמר זלמן איזה ענין הוא מבקש שיגיד לו ומה כוונתו בזה שאומר וכי ידעת מה נתהוה באנשים ואם הבין בו שהוא שואל עליו אם חי או מת ומתכוין להשיב לו ושקורי קא משקר לא היה לו להשיב רק על אנשיל לחוד שנהרג שהרי לא שאלו לו אלא על אנשיל ולמה הגיד לו מן הריגת ג' אנשים.

ואי משום דאסיק אדעתיה שכבר הכריזו על אבידת ג' אנשים הלא שם לא הזכירו מאומה מן אנשיל רק סתם הכריזו שנאבדו שלשה יהודים ואם כן השתא כששאל כמר זלמן אותו על אנשיל למה השיב לו מן הריגת ג' אנשים אי לא היה מתכוין אלא להשיב על שאלתו ולשקורי. אלא ודאי מתחלה כשקרא עליהם אנשיל אנשיל תן לי קוביאת לא היה כוונתו אלא על אנשיל הנאבד שהיה מכירו ורגיל עמו מאוד ורצה להגיד להם מהריגתו אלא שנכנס עמהם בדברים רק שכמר זלמן היה נבהל להשיב תוך כדי דיבור ואסיק אדעתיה דכוונת הגוי הוא על אנשיל הנאבד לפי שהיה יודע שהיה מכירו ואמר

ליה וכי ידעת מה נתהוה באנשיל ולא הזכיר איזה אנשיל לפי שידוע היה להם על מי היו מדברים וסתמן כפירושן ולא היו צריכין לפרש דבריהם לא הגוי ולא כמר זלמן על איזה אנשיל הם מדברים הרי לפי זה הוי הגוי מתחיל להסיח לפי תומו אף על גב דלא אמר כלום בהתחלה ועיקר הגדתו לא היה אלא אחר שאלת כמר זלמן אליו מכל מקום כיון שמתחלה התחיל הגוי מעצמו אף על גב דלא פירש דבריו אלא אחר ששאלוהו אחר כך מיקרי שפיר מסיח לפי תומו כי כן הוא מבואר ברי"ף ורא"ש ובטור סימן י"ז ושאר פוסקים כולם וכן פסק שם בש"ע דכל שהתחיל הגוי להסיח לפי תומו אף על גב דשאלוהו אחר כך מיקרי שפיר מל"ת ודייקי הכי ממתניתין וגמרא דסוף יבמות אמרו לו מעשה בבני לוי וכו' ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חבירנו אמרה להם מת וקברתיו וכו' ומסיק התם בגמרא דפונדקית מל"ת היתה אף על גב דלא אמרה מת אלא אחר ששאלוה איה חבירנו מכל מקום כיון דהיתה בוכ' מתחלה מיקרי מסיח לפי תומו הרי מבואר כל שהתחיל הגוי בשום מילתא חשבינן ליה להיות מסיח לפי תומו אף על גב שלא פירש דבריו לגמרי אלא אחר ששאלוהו מיקרי מל"ת ונאמן הוא הדין בנדון דידן כיון שמתחלה התחיל הגוי מעצמו וקרא אנשיל אנשיל אף על גב שלא פירש דבריו אלא עד אחר ששאל אותו כמר זלמן מ"מ מיקרי שפיר מסיח לפי תומו: ואף על גב דבנ"ד לא התחיל הגוי מתחלה להזכיר כלום מענין מיתה שהרי לא אמר אלא אנשיל אנשיל אלא שאנו דנים מזה כאלו הזכיר מענין מיתה דמסתמא היה כוונתו להגיד מענין מיתת אנשיל.

ומנלן הא דילמא לא אמרו שאם התחיל להסיח לפי תומו דמיקרי שפיר מל"ת אע"ג דלא פירש דבריו אלא אחר ששאלוהו. היינו דוקא היכי דמתחלה היה מסיח לפי תומו ממש מענין מיתה אלא שלא פירש דבריו לגמרי עד ששאלוהו אבל בכי האי גוונא שמתחלה לא הזכיר כלום מענין מיתה מנלן הא שיהא מהני נראה דכך מבואר הוא בהדיא בתוספות סוף יבמות דאף על גב דלא היה מתחלה מסיח לפי תומו ממש מענין מיתה אלא כמסיח לפי תומו נמי מהני דאיתא התם במתניתין אמרו לו מעשה בבני לוי וכו' ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חבירנו וכו' ולא תהא כהנת כפונדקית וכו' ופריך התם בגמרא מאי גריעותא דפונדקית אמר רב כהנא פונדקית גויה היתה ומל"ת היתה זה מקלו וזה תרמילו וכו'.

ופריך והא איה חבירנו קאמרו לה. ומשני כיון דחזיתינהו בכיא וכו'.

והקשו שם בתוספות בדבור המתחיל פונדקית וז"ל וא"ת מאי מייתי רבנן ראיה מן הפונדקית דקא מסיחה לפי תומה היתה. וי"ל דלא היתה ממש מל"ת וכו' כן משמע קצת בירושלמי דקאמר עשו אותה כמל"ת משמע שלא היתה ממש מסיחה לפי תומה

עכ"ל הנה ביאור דברי התוס' בדבור זה יתבאר לקמן כי לכאורה קושי הבנה הוא מכל מקום מבואר הוא מתוך פשט לשון התוספות שלא היתה הגויה מדברת בפיה כלום מתחלה רק היתה בוכה והיה אפשר לומר שעל צער אחר היתה בוכה על אבידה וכיוצא בזה מכל מקום כיון שהוציאה אחרי כן מקלו ותרמילו ואמרה מת אמרינן מסתמא גם הבכייה שהיתה בוכה מתחלה היה על המת ודנים מזה כאלו היתה מל"ת.

הוא הדין נמי בנדון דידן אף על פי שלא אמר הגוי מתחלה כלום מענין מיתת אנשיל רק אמר סתם אנשיל אנשיל. מכל מקום כיון שלבסוף אמר ענין הריגתו עם עוד שני אנשים מה שלא שאלוהו אמרינן סופו מוכיח על תחלתו מה שאמר מתחלה אנשיל אנשיל מסתמא היתה כוונתו להגיד מענין מיתת אנשיל והוי כאלו היה מסיח לפי תומו כמו בפונדקית שלא היתה מדברת כלום בפיה ועשאוה כאלו היתה מדברת: ואף על גב דרש"י פירש וז"ל הוה בכייה והיינו לפי תומ' דקודם ששאלוה התחילה לומר עכ"ל משמע מלשונו שדברה בפיה מתחלה ע"כ מכח קושיות התוס' דמאי מייתי רבנן ראיה מפונדקית צריכין אנחנו למימר דכוונת רש"י ז"ל היינו לפרש כאלו התחילה לומר דכיון דהיתה בוכה הוי כאלו דברה בפיה אבל באמת לא דברה בפיה כלום ולא היתה ממש מל"ת ועשאוה כאלו היתה מל"ת והוא הדין בנדון דידן כמו שבארנו: וכי תימא דלא דמי נדון דידן שקר' אנשיל אנשיל לעשותו על ידי כן מסיח לפי תומו.

להא שעשאוהו לפונדקית כמסיחה לפי תומה על ידי הבכייה דהתם הפונדקית היתה בוכה והוי מעין המאורע שכך דרך העולם הוא לבכות על המת אף על גב דגם על צער אחר בוכים מכל מקום כיון שלבסוף הוציאה להם מקלו ותרמילו מוכיח סופו על תחלתו שגם הבכייה היתה על המת דהוי מעין המאורע והוי כאלו היתה מדברת בפיה מענין מיתת המת מתחלה לפי תומה כיון דדרך העולם הוא לבכות על המת מה שאין כן בנדון דידן דלא הוי התחלת הגוי מעין המאורע שהרי לא קרא אלא אנשיל אנשיל וכו' ואם כן אפילו אם נאמר דכוונתו היתה על אנשיל הנאבד לפי שהיה מכירו ורגיל עמו מכל מקום מאן לימא לן שכוונתו היתה על ענין מיתת אנשיל דילמא לא כוון אלא לומר שהוא מכירו והוא רגיל ליתן לו קוביאות או שום ענין כיוצא בזה רצה להגיד ולא ענין הריגתו דזה שקרא אנשיל אנשיל לא הוי מעין המאורע ענין מיתת אנשיל כמו הבכייה גבי פונדקית והיאך נעשה מזה מסיח לפי תומו להתיר על פי הגדה זו.

מכל מקום נראה להביא ראיה דבכי האי גונא דאיכא הוכחה דלא נתכוון הגוי בהגדתו לו להעיד ולא להתיר שפיר דמי למיעבד מזה שקרא אנשיל אנשיל במסיח לפי תומו

דהא דהימנוה לגוי במל"ת לאו דוקא במסיח לפי תומו תליא מילתא אלא בהא תליא מילתא שצריך שלא יהא הגוי מתכוון לא להעיד ולא להתיר.
והא דאמר בגמרא ובגוי היכא משכחת לה ומוקי במסיח לפי תומו לא בא אלא לאפוקי במתכוון להתיר או להעיד אבל לא שיהא צריך ממש מסיח לפי תומו דוקא. ובנדון דידן איכא הוכחה דלא נתכוון הגוי לא להעיד ולא להתיר כמו שיתבאר לקמן ושפיר דמי למיעבד הא דקרא אנשיל אנשיל כאלו היה מסיח לפי תומו: ודבר זה מבואר הוא בהדיא במהרי"ק שורש קכ"א וז"ל אמנם נראה לעניות דעתי שכל מקום שהדבר מוכיח שאין הגוי מתכוון לא להתיר ולא להעיד דודאי מיקרי מל"ת ושריא אתתא כדמשמע התם בהדיא דעד כאן לא פליג רבי יוחנן אריש לקיש אלא במתכוון להעיד אבל באין מתכוון אפילו להעיד מודה הוא לריש לקיש דאיתתא שריא והא דפריך תלמודא והא איה חברינו קאמרי לה היינו משום דפשיטא לי' לתלמודא דכל ששואלין אותו והוא משיב יש לומר שמתכוון להעיד אבל היכי דפשיטא לן שאינו מתכוון להעיד.
כי הכא וגו' ודאי קושטא קאמר ואין לך מסיח לפי תומו גדול מזה דהא ליכא לספוקי כלל באין מתכוון לא להתיר ולא להעיד אם כן לא נוציא מתורת מסיח לפי תומו עכ"ל הרי מבואר בהדיא בדבריו שאין צריך שיהא מל"ת דוקא ולא אמרו דלא משכחת בגוי אלא במל"ת אלא לאפוקי מתכוון להעיד או להתיר: ועם היות כי דברי מהרי"ק בזה אינם צריכים חיזוק ושום ראיה כי המה מבוארים מעצמם מילתא בטעמא כמבואר בדבריו עם כל זה אצא ידי חובתי להבי' ראיה לזה ולהוכיח כן מסוגיא דסוף יבמות ממתניתין דאמרו לו מעשה בבני לוי וכו' ואסתייע משם לנדון דידן: איתא במתניתין אמרו לו מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרי' וחלה א' מהם והביאוהו בפונדק ובחזרתם אמרו לפונדקית איה חבירנו אמרה להם מת וקברתיו והשיאו את אשתו ולא תהא כהנת כפונדקית.
אמר להם לכשתהא הפונדקית נאמנת הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וכו'. ובגמרא מאי גריעותא דפונדקית אמר רב כהנא פונדקית גויה היתה וכו' וכן תני אבא וכו'.
והא איה חבירנו קאמרה לה כיון דחזיתנהו בכיא אמרו לה איה חבירנו אמרה להם מת וכו'. והקשו שם בתוספות וז"ל וא"תיכולה לעשות כן לעדות: (כן הוא הגירסא הנכונה וכן הגיה מהר"ם לובלין) ורבי עקיבא אמר להם כי אין זה ראיה דודאי אין לך מל"ת גדול מזה כיון דכי בכיא.

כן משמע קצת בירושלמי דקאמר עשו אותה כמסיח לפי תומה משמע שלא היתה ממש מל"ת אלא שמביאים ראיה דלא גרע מעד אחד עד כאן לשונו התו': והנה הסוגיא הזאת צריכה ביאור אפילו לפי מה שפירשו התו' דמביאים רבנן ראיה דלא גרע מעד אחד שהרי לכאורה גם זה אינו מובן היאך ראיה.

וקושיות התוספות חזקה היא מאי מייתי רבנן ראיה מן הפונדקית וכו' שהרי מוכח מדברי רבנן עצמם שגם המה היו יודעים שגויה היתה דאם לא כן מאי גריעות' דפונדקית אלא ודאי דגם רבנן היו יודעים שגויה היתה ואם כן היאך האמינוה הלא מסיק בגמרא לעיל דלא משכחת בגוי אלא במל"ת ולמה האמינוה לפונדקית גויה אלא על כרחך דמסיחה לפי תומה היתה ואם כן קשיא מאי מייתי רבנן ראיה מן הפונדקית דשאני פונדקית דלא האמינוה בתורת עדות אלא במל"ת.

אבל אשה ישראלית שמתכוונת להעיד מנלן דתהא נאמנת. זהו ביאור קושיות התו' וחזקה היא ומה שמתרצים התו' וז"ל וי"ל דלא היתה ממש מל"ת וכו' אלא שמביאים ראיה דלא גרע מעד אחד אינו מובן דודאי כשאין הגוי מל"ת ממש דגרע מעד אחד הוא שהרי אין הגוי נאמן בתורת עדות אלא במל"ת וכשאינו מל"ת ממש לא מהני עדותו: לכך נראה דהכי פירוש הסוגיא הזאת על דרך שפירשו התו' דהאמת הוא דגם רבנן היו יודעים דפונדקית גויה היתה דאם לא כן מאי גריעותא.

וגם היו יודעי' שהיתה בוכה ושהוציאה להם אחרי כן מקלו ותרמילו. ולכך לא הוצרך רבי עקיבא לומר בפירוש במתניתין לרבנן שהיתה בוכה מפני שגם רבנן היו יודעי' את זה והא דהזכיר שהוציאה מקלו ותרמילו והלא גם את זה רבנן היו יודעים יתבאר לקמן שזה היה עיקר הוכחה של רבי עקיבא אבל באמת גם דרבנן היה ידוע אלא אפילו הכי לא הוי משמע להו לרבנן שיהא נקראת הפונדקית מסיח' לפי תומה בשביל שהיתה בוכה כיון דלא אמרה בפיה כלום מענין מיתת חבירם אלא עד אחר ששאלוה איה חבירנו אז אמרה להם מת וכו' אם כן לא הוי מל"ת אף על גב שהיתה בוכה אין זה הוראה שהיתה בוכה על מיתת חבירם דילמא על צער אחר היתה בוכה.

ומה שהוציאה להם אחרי כן מקלו ותרמילו היתה יכולה לעשות כן לעדות כמו שפירשו התוספות בהדיא ואם כן אין כאן מסיח לפי תומו וקשי' להו לרבנן למה הימנוה לפונדקית אלא על כרחך שהימנוה לפונדקית בתורת עדות אף על גב דאין הגוי נאמן בתורת עדות מכל מקום שאני הכא דאיכא הוכחה טובא שאין הפונדקית מתכוונת לא להעיד ולא להתיר שהרי היתה בוכה מתחלה וגם הוציאה להם אחרי כן מקלו ותרמילו ודאי קושטא קאמרה דמה שהוציאה מקלו ותרמילו לא לעדות נתכוונת אלא לקושטא

דמילתא כיון שכבר היתה בוכה ובכי האי גונא דאיכא הוכחה טובא דאין הגוי מתכוון להעיד ולא להתיר מהני הגדתו אף על גב דאינו מסיח לפי תומו וכיון דהכי הוא שפיר מייתי רבנן ראיה דאשה ישראלית דעלמא מהימנא ולא גרוע מעד אחד שהרי כאן הימנוה לפונדקית גויה שאמרה מת אף על גב דלא היתה מל"ת שהרי לא אמרה בפיה כלום אלא על כרחך בתורת עדות הימנוה על ידי הוכחה שלא היתה מתכוונת להעיד ולא להתיר ואי לא הוה אשה ישראלית מהימנת בעד אחד למה הימנוה לפונדקית גויה בתורת עדות ע"י הוכחה הרי אפילו אשה ישראלית לא מהימנא אלא ודאי דאשה ישראלית מהימנא דלא גרעה מעד אחד ולכך הימנוה נמי לפונדקית גויה על ידי הוכחה שלא היתה מתכוונת להעיד ולא להתיר ורבי עקיבא שהוציא' להם מקלו ותרמילו אם כן מסתמא גם הבכייה היתה על המת ומקלו ותרמילו שהוציאה הוא הוכחה על הבכייה שלא על צער אחר היתה בוכה אלא על המת וכאלו מדברת בפיה.

ולכך לא הזכיר רבי עקיבא בדבריו רק ענין מקלו ותרמילו דזה הוכחה הוא שעשתה כן לעגמת נפש ואלו היתה מתכוונת להעיד לא היתה צריכה לומר מת ולא להוציא מקלו ותרמילו אלא על כרחך שלעגמת נפש עשתה כן שהיתה מצטערת על מיתתו ואיכא הוכחה שגם הבכייה היתה על מיתתו ואין לך מסיח לפי תומו גדול מזה: כן צריך להיות ביאור הסוגיא הזאת על פי פירוש התוספות.

ובענין אחר לא נתפרשית לי הסוגיא על נכון. ובתשובת בנימן זאב סימן מבאר הסוגיא הזאת אמנם לא ביאר מידי להא דכתבו התוספות שמביאים רבנן ראיה דלא גרע מעד אחד.

ובתשובת מהר"ם לובלין סימן מבאר הסוגיא הזאת גם דברי התוספות ואינו מובן לי לפי פירושו שפירש שרבנן הימנוה לפונדקית מטעם שהיתה מל"ת אלא שלא היתה מל"ת ממש ומיניה מוכיחים רבנן דאשה ישראלית מהימנא בתורת עדות וכו' יעויין שם ביאור לפי דרכו: אבל לדידי אתי שפיר דלרבנן הימנוה לפונדקית מטעם עדות ולא מטעם מסיח לפי תומו אף על גב דגויה היתה ואין הגוי מהימן בתורת עדות מכל מקום הכא שאני דאיכא הוכחה טובא שלא היתה מתכוונת להעיד ולא להתיר ומינה מייתי רבנן ראיה דאשה ישראלית מהימנת בתורת עדות ור"ע ס"ל דלא הימנו' לפונדקית בתורת עדות אלא מל"ת היתה אע"ג דלא היתה ממש מסיחה לפי תומה עשו אותה כאלו היתה מסיחה לפי תומה וכדמשמע כן בירושלמי: הרי מבואר דאע"פ שאמרה שאין הגוי נאמן אלא במל"ת לא בא אלא לאפוקי במתכוון להעיד או להתיר אבל כשיש הוכחה דאין מתכוון להעיד ולא להתיר מהימן אפי' באינו מל"ת כההיא דפונדקית כרבנן: ואף על גב

דרבי עקיבא פליג ארבנן וסבירא ליה דלא הימנוה לפונדקית בתורת עדות אלא מל"ת היתה מכל מקום לא פליג אלא משום דסבירא ליה דאין אשה אפי' ישראלית מהימנת בתורת עדות ולכך מוקי פונדקית במל"ת.
אבל אהא דמבואר בדברי רבנן דהיכא דאיכא הוכחה דלא בא גוי להעיד ולא להתיר מהימן אפילו באינו מל"ת לא מצינו דפליג רבי עקיבא וכל כמה דיכולנו להשוות דעת החולקים דלא פליגי טובא עדיף טפי וזה מבואר בכמה דוכתין מסוגית התלמוד. וכדאיתא במתני' בבבא בתרא פרק מי שמת אמר לו בן עזאי על חלוקין אנו מצטערין אלא שבאת לחלק עלינו את השוין.
וכן כתבו התוס' בדוכתין טובי לכך אית לן למימר דגם רבי עקיבא מודה בזה היכא דאיכא הוכחה דאין הגוי מתכוון להעיד ולא להתיר דמהימן אפי' באינו מל"ת. וכמו שכתב נמי מהרי"ק שורש קכ"א הובא לשונו לעיל.
וראיותו יעויין בספרו שם: ואם כן בנדון דידן דאיכא נמי הוכחה טובא שלא נתכוון הגוי לא להעיד ולא להתיר שהרי הגיד מהריגת ג' אנשים והוא לא שאלו רק על אנשיל לחוד ואלו לא היה מתכוון רק להשיב על השאלה לא היה לו להגיד רק מן הריגת אנשיל לחוד. וגם איכא הוכחה כיון שקרא מתחלה אנשיל אנשיל דהוי כהתחלה למה שהגיד אחר כך מהריגת אנשיל דומיא דפונדקית על פי מה שבארנו למעלה לכך אף על גב דלא היה ממש מסיח לפי תומו דנין ביה כמסיח לפי תומו כמו בפונדקית: וכי תימא דילמא בנדון דידן כיון שאמר הגוי תן לי קוביאות אית לן למימר שקרא עליהם אנשיל אנשילהיינו כדי להפחידם ולהטיל אימה עליהם שיתנו לו קוביאות קראם כן אפילו אם נאמר שכוונת הגוי היה בקריאת אנשיל להזכיר אנשיל הנאבד שהיה מכירו ורגיל עמו מאן לימא לן דהזכיר אותו כדי להגיד מענין הריגתו דילמא לא הזכירו אלא כדי להבהיל אותם שיפול לבם עליו ויתנו לו קוביאות שלא יקרה להם כאשר קרה לאנשיל כי כן דרכם להפחיד בשפיכות דם אם לא יתנו קוביאות ובכי האי גוונא שעושה להטיל אימה אין משיאין את אשתו כדאי' בגמרא סוף יבמות ההוא גוי דהוי קאמר לישראל קטול אספסתא ושדי לחיואי בשבתא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני וכו'.
דאמרינן התם דאשתו אסורה ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן הא ליתא מתרי טעמא חדא דלא חיישינן להכי כל כמה דליכא הוכחה דנתכוון הגוי לזה דהכי כתב בהדיא בת"ה בסימן רנ"ט בשם תשובת מור"ם במיימוני וז"ל דאפילו אומר הגוי אני הרגתי את פלוני מהני במל"ת ולא אמרינן דלמירמא אימתא קא עביד אלא אם כן מוכח מדבריו וכו' ומסיק התם דהוא הדין לשאר אמתלאות לא חיישינן דלא תלינן להחמיר בכל הני

אלא אם כן מוכח עכ"ל הכי נמי בנדון דידן לא חיישינן להכי כיון דליכא הוכחה כלל שכוונתו היה לכך ואפילו לפי משמעות לשון הטור שכתב וז"ל כיצד מל"ת כגון שאומר אני ראיתי לפלוני שמת וכו' וכיוצא בזה שמוכיח שאינו מכוון לשום עדות וכו' עכ"ל.
משמע מלשונו דצריך הוכחה שאינו מכוון לשם עדות אבל בסתמ' חיישינן שהוא מכוון לשום דבר אף על גב דליכא הוכחה ודלא כתשובת מור"ם במיימוני דלעיל מכל מקום בנדון דידן לא חיישינן להכי שהזכיר אנשיל אנשיל כדי להטיל אימה דשפיר איכא הוכחה דלא נתכוון לשם כך דהרי לא אמר תן לי קוביאות אלא דרך פטומי מילי בעלמא שצעק אחריהם תן לי קוביאות ולא זז ממקומו וממלאכתו שהיה עוסק ואלו היה כוונתו להפחידו כדי שיתן לו קוביאות היה לו לילך אצלם ולהפציר בם כדרכם אלא ודאי מה שצעק ליתן לו קוביאות לא היה אלא דרך העברה בעלמא ועיקר כוונתו היה רק להזכיר אנשיל כדי להגיד להם ענין הריגת אנשיל כמו שבארנו למעלה: ועוד נראה לי להוכיח מדברי הטור שגם הוא סבר שמסתמא הוי מסיח לפי תומו ולא מפקינן מדין מל"ת אלא בדאיכ' הוכחה שמכוון לדבר אחר שהרי כתב אחר כך מיד וז"ל אבל אם מכוון לשם עדות או שנראה שאומר כן שירא מפניו וכו' עכ"ל.
ואיכא למידק הא קשיא דיוקי אהדדי דמלישנא דנקיט ברישא יש לדייק דצריך הוכחה שאינו מכוון לשם עדות אלא מל"ת אבל בסתמא דליכא הוכחה חיישינן שהוא מכוון לשום דבר. ומלישנא דסיפא יש לדייק בהפך שצריך הוכחה שהוא מכוון לשם עדות ואינו מסיח לפי תומו התם הוא דלא מהימן אבל בסתמא דליכא הוכחה שהוא מכוון לשם עדות הוי שפיר מל"ת אלא נראה לומר דהא דכתב הטור ברישא וז"ל וכיוצא בזה שמוכיח שאינו מכוון לשם עדות וכו' לא קאי אמל"ת דודאי במל"ת לא צריך שום הוכחה.
אלא רצונו לומר אפילו באינו מל"ת אם יש הוכחה שאינו מכוון לשם עדות מהני הגדתו כאלו היה מסיח לפי תומו ולפי זה יתיישב שפיר לשון הטור והכי קאמר כיצד מל"ת שמשיאין את אשתו על פיו כגון שאמר אני ראיתי לפלוני שמת וכו' וכיוצא בזה היכא דמוכח שאינו מכוון לשם עדות הוי נמי כמסיח לפי תומו ומשיאין על פיו אפילו באינו מל"ת והוי כאלו מל"ת אבל אם מכוון לשם עדות או שנראה כן מדבריו וכו' לא מהני אפילו במל"ת וזה נראה לי נכון בפירוש דברי הטור על פי מה שיתבאר אחר כך דכן הוא הדין בדאיכא הוכחה שאינו מכוון לשום דבר מהימן אפילו באינו מסיח לפי תומו דלאו במסיח לפי תומו תליא מילתא אלא בקושטא תליא מילת': ואידך אפילו אם היינו אומרים כן שעשה כך כדי להטיל אימה עליהם מכל מקום מוכח דקושטא הוא שנהרג

אנשיל ויודע הגוי האמת שנהרג ולכך הוא מפחידם בקריאת אנשיל אנשיל כדי שיפול לבם עליו.

דאי לא תימא הכי שהגוי יודע האמת שנהרג אנשיל היאך הוא מפחיד' בקריאת אנשיל דילמא לא יפחדו אלו יהודים כלל בזה שהזכיר אנשיל דדילמא אינם יודעים מאומה מהריגת אנשיל ואי משום שהכריזו על ג' אנשים הנאבדי' ויצא הקול שנהרגו ובזה הוא מפחידם הלא לא הזכירו כלל בהכרז' שם אנשיל רק סתם הכרזה הכריזו שנאבדו ג' אנשים ואם כן היאך מפחידם בזכירת שם אנשיל דילמא אין היהודים יודעים מהריגת אנשיל כמו שגם הוא עצמו אינו יודע מהריגתו.

אלא ע"כ צריך אתה לומר שהגוי יודע האמת שאנשיל נהרג וסובר הוא דכולי עלמא יודעים כמוהו מהריגת אנשיל ולכך סובר כשיזכיר שם אנשיל שיפחידו שלא יקרה להם כאשר קרה לאנשיל ואם כן לפי זה מוכח דקושטא הוא שנהרג אנשיל הילכך אפילו אי הוה אמרינן דכוונ' הגוי היה בקריאת אנשיל כדי להטיל אימה עליהם מכל מקום יש לסמוך אהגדתו שנהרג דודאי קושטא הוא שנהרג דאי לא תימא הכי לא היה יכול להטיל אימה עליהם אבל באמת יותר נראה לומר דלא חיישינן להכי כלל.

לא מיבעיא לדברי מור"ם בתשובת מיימון שהביא ת"ה סימן רל"ט שכתב דלא תלינן להחמיר אלא היכא דאיכא הוכחה פשיטא דלא חיישינן להכי. אלא אפילו לפי למאן דס"ל שצריך הוכחה דהפך שאינו מכוון לשם עדות אפילו הכי בנדון דידן לא חיישינן להכי כיון דאיכא הוכחה דלא נתכוון הגוי לשם כך כמו שבארנו למעלה.

וכיון דהכי הוא דלא חיישינן להכי אמרינן דלא קרא עליהם אנשיל אלא כדי לכנוס עמהם בדברים ולהגיד מהריגת אנשיל ומיקרי שפיר מל"ת אע"ג דלא פירש דבריו אלא אחר שאלת כמר זלמן שור דכל שהתחיל להיות מסיח לפי תומו אף על גב דלא פירש דבריו מיקרי שפיר מסיח לפי תומו: בזה הותר הספק הראשון: הספק השני שלא הזכיר הגוי בהגדתו בשום פעם שם עירו ואיכא לאסתפוקי באחר דילמא לא על זה הוא מגיד נראה דבנדון דידן אף על גב שלא הזכיר שם עירו לית לן בה לפי מה שכתבו האחרונים מהר"א מזרחי בתשובותיו סימן ע"ד ומשאת בנימן בתשובותיו סימן מ"ד וכתב שכן פסק נמי תשובת בן לב שמנין אנשים הוי סימן מובהק ומביאים ראיה מהא דאמרינן פרק בתרא דיבמות מעשה בששים בני אדם שהיו מהלכין לכרכום ביתר ואמר חבל על ששים בני אדם שהיו מהלכין בדרך ביתר שמתו וקברתים והשיאו את נשותיהם וכו' ונראה להם שמטעם מנין אנשים ומקום הליכתן השיאו את נשותיהם כמבואר שם בדבריהם הוא הדין נמי בנדון דידן הוי מנין אנשים סימן כיון שהגוי הזכיר בכל פעם

בהגדתו מנין ג' אנשים שנהרגו בכפר שרי"ק והוי ממש כעובדא דששים ב"א שהלכו בדרך ביתר וכוי': דיש להתיר להנך פוסקים: וליכא למימר כיון שכבר הכריזו בכמה כפרים ושווקים על שלשה יהודים שנאבדו מי שיודע מהם יבא ויגיד ויטול שכרו הרי הכריזו המנין כמה היו והיאך יהיה המנין סימן דהא מסקינן בסוף פרק קמא דבבא מציעא אלא כדאמר רבינא טבעא מכריז הכי נמי שטרי מכריז ופירש רש"י וז"ל שטרי מכריז יז שטרות מצאתי וזה צריך שיאמר כך וכך היו וכרוכים ודוקא תלתא אבל תרי מידע ידעי דמיעוט שטרות שנים ואין מנין סימן עכ"ל.

הרי מבואר דאפילו אם לא הכריזו אלא סתם שטרי אי הוה תרי לא הוי מנין סימן משום דסתם שטרי תרי משמע מכל שכן כשהכריזו בפירוש תלתא דלא הוי מנין סימן הא לאו מילתא הוא שהרי אנן קיימינן השתא שהגוי מה שהגיד לכמר זלמן ויצחק מיחשב למל"ת ולא כמתכוון להעיד ואם כן אלו באנו לחוש שהגוי מגיד כך שהיו שלשה אנשים על פי מה ששמע שהיו מכריזים על ג' אנשים שנאבדו אם כן לא הוי מסיח לפי תומו אלא מתכוון להעיד על פי מה ששמע שהיו מכריזים על ג' אנשים שנאבדואלא על כרחך צריכין אנו לומר דאינו מגיד על פי אותה הכרזה אלא הוה מל"ת והיינו משום דכך כתבו מהר"ם ומהרא"י ומהרי"ק.

וכ"כ הרב בהג"ה ש"ע דכל שלא שאלו לגוי זה עצמו מיקרי שפיר מל"ת כמו שכתבתי לעיל בשמם. ואם כן שפיר הוי מנין סימן למאן דאית ליה דמנין הוי סימן דבשלמא התם גבי מציאה אנו חושדין אותו דלמא שקורי קא משקר לכך אם הוא יודע המנין לא הוי סימן וכן תרי לא הוי סימן דסתם שטרי תרי משמע אבל בנדון דידן אין חושדין לגוי זה ששקורי קא משקר שהרי מסיח לפי תומו הוא לפי סברת מהר"ם ומהרא"י ומהרי"ק אלא שאנו מסתפקים דילמא אינו מגיד על בעל אשה זאת אלא על איניש דעלמא ולעולם דקושטא קאמר ודאי דמנין הוי סימן להנך פוסקים דסבירא להו דמנין הוי סימן וזה ברור: ואע"ג דבתשובת רבי אליהו מזרחי משמע דתרתי בעינן מנין אנשים ומקום הליכה שהלכו לשם דומיא דעובדא דסוף יבמות חבל על ששים בני אדם שהיו מהלכין בדרך ביתר וכו'.

ובנדון דידן לא הזכיר הגוי מקום שהלכו לשם הא לאו מילתא הוא דכיון שהזכיר הגוי המקום שהיו עוברים דרך שם ושנהרגו שם הרי הזכיר מקום הליכתן שהרי אמר שעברו דרך כפר שרי"ק ואנו יודעים כשנוסעים מק"ק ווינא לניקלשפורג עוברים דרך כפר שרי"ק והוי כאלו הזכיר מקום שהלכו לשם דמה לי מקום שהלכו לשם ומה לי מקום

שעברו דרך שם דתרווייהו משום סימנא הוא: ומהאי טעמ' נמי פסק ר"א מזרחי התם שאף הזכרת מקום שיצאו משם מהני.

אף על פי שבגמרא איתא מקום הליכה משום דמה לי מקום הליכה ומה לי מקום יציאה וכו' הוא הדין נמי בנדון דידן שהזכיר הגוי מקום שעברו דרך שם וידוע לנו שאלו ג' אנשים כשנסעו מק"ק ווינא צריכים לעבור דרך אותו מקום שהזכיר הגוי היינו כפר שרי"ק ודאי דמהני. ומסתברא דעדיף טפי כשהזכיר הגוי המקום שעברו דרך שם בחזרתם משהזכיר המקום שיצאו משם דזה הוה דומה טפי לעובדא בששים בני אדם שהלכו לכרכום ביתר משאלו לא הזכיר אלא מקום שיצאו משם: והכי נמי משמע מלישנא דתלמודא דאינו צריך להזכיר דוקא המקום שהלכו לשם אלא אם הזכיר אחת מהמקומות שעוברי' דרך שם כשעוברים לאותו מקום שאנו יודעי' שהלכו לשם סגי משום דהתם בעובדא מייתי שהלכו לכרכום ביתר וכו' ושהגדת הגוי הוזכר שאמר שהלכו לדרך ביתר וכו' ולא אמר לכרכום ביתר שהוא מצור ביתר אלא על כרחך דאין צריך הגוי להזכיר דוקא המקום שהלכו לשם אלא כשמזכיר אחד מן המקומות שצריכי' לעבור דרך שם כשהולכין לאותו מקום שהלכו נמי סגי והגוי אמר שהלכו בדרך ביתר באותו דרך שהולכים לביתר נמי סגי.

ולכך בנדון דידן נמי שהזכיר הגוי מנין אנשים ואמר שנהרגו ג' אנשים וגם הזכיר מקום ההליכה שאמר שנהרגו בכפר שרי"ק ואנו יודעים שהיו אלו ג' אנשים צריכים לעבור דרך שם דבר פשוט דהוי סימן מובהק להנך אחרונים דסבירא להו דמנין אנשים ומקום הליכה הוי סימן מובהק. וכל שכן הוא דבנדון דידן מהני דהרי הם לא הצריכו אלא שיזכיר הגוי מנין אנשים ומקום הליכה ובנדון דידן איכא טפי שהרי הזכיר מנין אנשים ומקום הליכה ועוד הזכיר שאחד מן השלשה היה נקרא אנשיל ואנו יודעים שאחד מן אלו שלשה היה נקרא אנשיל ודאי דמהני הגדתו וסמכינן עליה: הרי נתבאר דלהנך אחרונים מהר"א מזרחי ובן לב ומשאת בנימן בתשובותיהם דס"ל דמנין אנשים ומקום הליכה הוי סימן מובהק משום דנראה להו דהנך עובדי שילהי יבמות מטעם מנין ומקום הליכה התירו דבר פשוט דבנדון דידן נמי יש לסמוך אהגדת הגוי אף על גב דלא הזכיר שם עירו כיון דהזכיר מנין אנשי' ומקום שהלכו דרך שם וגם הזכיר שהיה שם אחד מהם שנקרא אנשיל דהוי סימן מובהק טפי דלדידהו אפי' בלא הזכרת שם אחד מהם סגי כשהזכיר מנין אנשים ומקום הליכה כמבואר בדבריהם מכל שכן כשמזכיר שם אחד מהם: אלא דעדיין הדבר צריך עיון כי אף שאין משיבין את האריות אחר מותם וכדאי הנך תלתא סבי לסמוך על הוראתם עם כל זה תורה היא וללמוד אני צריך אם מוכרח

הוא בסוגיות הגמרא לפרש כך כאשר הבינו הם שמטעם מנין אנשים ומקום הליכה התירו בהנך עובדי דשילהי יבמות או לא כי הנה תקשה לדידהו תינח במעשה בששים בני אדם שהלכו לכרכום ביתר וכו' הוזכר מנין אנשים אלא במעשה בקולר של בני אדם שהלכו לאנטוכיא וכו' למה התירו והלא לא הוזכר שם מנין אנשים רק קולר של בני אדם ופירש רש"י קולר חבורה והלא אין חבורות שוות.

ועוד לדידהו דמטעם מנין ומקום הליכה התירו נשותיהם למה כתב הטור דין זה דאבא צייידן גוי שאמר ישראל שהלך עמי בדרך מת וכו' ולא כתב נמי חד מהנך עובדי דיש להתיר נמי על ידי מנין אנשים ומקום הליכה שאומר הגוי. וגם בשום פוסק לא הוזכר שיהא מנין אנשים ומקום הליכה מהני.

ותו קשיא לי ממה נפשך אי סבירא ליה דמנין אנשים הוי סימן מובהק למה הוצרכו לומר דמטעם מנין אנשים ומקום הליכה התירו ולא מטעם מנין אנשים לחוד דעל סימן מובהק סמכינן לכל הפוסקים ואי מנין אנשים לא הוי סימן מובהק אם כן אפילו על ידי מקום הליכה בהדיה נמי לא סגי דסימנים שאינם מובהקין אפילו מאה לא מהני כמו שכתב מהרא"י בפסקיו סימן קס"א וסימן רכ"ד: והה.

אפשר לומר הא דהתירו בקולר של בני אדם שהלכו לאנטוכיא וכו' אף על גב דלא הוי התם מנין ידוע היינו משום דקולר היינו חבורה שאין דרכם לילך כי אם פעם אחת או שתים בשנה שהיה דרך רחוק לאנטוכיא ומקום סכנה והיו הולכים בחבור' גדולה כמו שהולכים עתה ממלכות פולין למלכות ישמעאל בחבור' וקורין קרבו"ן.

וקלא אית להו כשהולכין שמתאספין כולן למקום אחד והולכים לזמנים ידועים להם. ולכך כשהגוי מסיח לפי תומו ואמר סתם קולר של בני אדם שהלכו לאנטוכיא מתו וכו' סמכינן עליה ולא חיישינן דלמא אחרינא הוו דהלכו בקולר אחד משום שיודעים אנו שאין הולכין יותר בקולר רק אותן שאנו יודעים מהם שהלכו בקולר ולא חיישינן לקולר אחר כלל ולכך התירו את נשותיהם ושפיר דמי: אלא שמכל מקום קשיא דהוה ליה להטור להביא דין זה דיש לסמוך בכי האי גונא על הגוי אע"פ דזה פשוט הוא דלא חיישינן לקולר אחר מכל מקום טובא הוי אתי לאשמועינן דלא חיישינן דילמ' שנים או שלשה אזלי לעלמא ולא מתו ולמה התירו נשותיהם אלא אמרינן כיון דהגוי סתמא קאמר קולר של בני אדם מתו הוי כאלו אמר בפירוש שמתו כולם ולא חיישינן שמקצת מהם אזלי לעלמא ואם כן הוי רבותא טובא והוי ליה להטור להביא דין זה וגם הוי ליה להביא דין זה ולפרש דקולר שהתירו היינו דוקא בכי האי גונא שאין דרכם לילך כי אם

פעם אחת בשנה ודוקא ממקום ידוע ובזמן ידוע כמו קרבו"ן: לכך נראה לי לומר דהנך תלתא עובדי דמייתי שילהי יבמות.
מעשה באבא ציידן וכו'. ומעשה בקולר של בני אדם וכו'.
ומעשה בששים בני אדם וכו' כולהו בחדא מחתא מחתינהו וכולהו טעמא חדא אית להו דמיירי שהיו יודעים שהגוי הזה שבא והגיד לפי תומו הוא היה הולך עם הישראל בדרך. וכן היו יודעים במעשה דקולר שהגוי הזה היה הולך עמהם בקולר וכן היו יודעים במעשה בששים בני אדם וכו' שהגוי הזה היה הולך עמהם ובא אחר כך ואמר ישראל שהלך עמי בדרך מת סמכינן עליה דמסתמ' על אותו ישראל שאנו יודעים שהיה מהלך עמו הוא מגיד ולא חיישינן דילמא אותו ישראל אזיל לעלמא וישראל אחר נתלוה עמו בדרך אלא ע"ז שהלך עמו הוא מגיד.
וכמו שכתב הרא"ש בהדיא כך. וכן במעשה בקולר של בני אדם וכו' כיון שאנו יודעי' שהגויהזה היה הולך עמהם בקולר לאנטוכיא ובא ואמר סתם בני אדם שהיו מהלכין בקולר מתו אמרינן ודאי על אותן שאנו יודעים שהיו מהלכין עמו בקולר מגיד ולא על קולר אחר ולא חיישינן דילמא אותו קולר פירשו ממנו והוא נתלוה לקולר אחר אלא מסתמא על אותו קולר שאנו יודעים שהיו מהלכים עמו הוא מגיד כמו במעשה דאבא ציידן בסמוך.
וכן במעשה בששים בני אדם כיון שהיו יודעים שהגוי הזה היה מהלך עמם לכרכום ביתר ובא אחר כך והגיד סתם ששים בני אדם מתו בדרך ביתר אמרינן מסתמא על אותן ששים בני אדם שהיה הוא הולך עמהם שאנו יודעין בהם הוא מגיד ולא חיישינן דילמא אותן ששים פירשו ממנו ועל ששים אחרים הוא מעיד אלא מסתמא על אותן שאנו יודעים שהיו מהלכים עמו בדרך זה הוא מגיד כמו במעשה דאבא ציידן.
ולא היה צריך לפרש כן בגמרא דיודעים היו שהגוי היה מהלך עמהם משום דדבר הלמד מענינו הוא דומיא דמעשה דאבא ציידן. וכן משמע לשון התלמוד דאמר ושוב מעשה בקולר וכו'.
ושוב מעש' בששים בני אדם וכו' ושוב הכי משמע. ולפי זה אתי שפיר דלא הביא הטור רק הך עובדא דאבא ציידן בגוי שאמר ישראל שהלך עמי בדרך מת וכו' ולא הביא אינך משום דכולהו חדא טעמא אית להו: וכיון דהכי הוא אפשר לומר דמנין אנשים לא הוי סימן כי לא מטעם מנין אנשים התירו בהנך עובדי אלא מטעם שכתבתי דיודעים היו שהגוי היה הולך עמהם בקולר ובדרך ביתר ואם כן הדר הספק השני לדוכתיה בנדון

דידן שלא הזכיר הגוי רק שמו ולא שם עירו למה סגי בהגדתו של הגוי כיון דמנין לא הוי סימן.

והא דבתשובת משאת בנימן מייתי ראיה דמנין הוי סימן ממחרזות של דגים דפרק אלו מציאות דמנין הוי סימן נראה דלאו ראיה היא דאין ראיה מממונא לאיסורא. כדמשמע מפירש רש"י בפרק האשה שלום דף קט"ו בתרי שטרי דנפקי במחוזא וכתב ביה חבי בר ננאי וכ'.

וכמו שהקשו התם בהדיא בתוספות בד"ה והא חבי בר ננאי וכו' וז"ל וא"ת היכא פשיט רבא איסורא מממונא דהכי פרכינן על רבא בפרק קמא דבבא מציעא גבי גיטא דאשתכח בי דינא דרב הונא וכו' עכ"ל: אמנם נראה להתיר מטעם אחר אף על גב דלא הזכיר הגוי רק שמו ולא שם עירו אפילו הכי יש להתיר בנדון דידן כיון שאמר בפירוש בפעם שנית בחנוכה תח"ל לכמר ליב וכמר שלום שהיו ג' אנשים והיה מכיר את כולם רק שאינו יודע להזכיר שם כולם רק שם אחד מהם שהיה נקרא אנשיל מפני שהוא היה רגיל עמו טובא.

ואנן ידעינן על פי עדים שאנשיל זה שהוא בן נחמיה בעל האשה הזאת הוא היה מכירו של הגוי הזה ורגיל עמו טובא סמכינן עליה ואמרינן מסתמא על זה הוא מגיד ולא חיישינן דילמא היה עוד אנשיל אחר שהיה מכירו ורגיל עמו טובא ועל אותו אחר הוא מגיד דלכולי האי לא חיישינן כמו שלא חששו בעובד' דאבא ציידן לדילמא אזיל האי ישראל לעלמא וישראל אחר נתלוה עמו ועל אותו אחר הוא מגיד משום שהיו יודעי' שעם ישראל זה היה הולך תו לא חיישינן לכולי האי הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שידוע לנו על פי עדים שאנשיל זה בעל האשה הזאת היה מכירו ורגיל עמו טובא והוא מגיד על אנשיל שהיה מכירו ורגיל עמו תו לא חיישינן לאנשיל אחר דלכולי האי לא חיישינן: וראיה ברורה לזה מתשובת הרמב"ם הובא בב"י סימן י"ז וז"ל ראובן היה נושא ונותן בחוץ וכו' המתין ג' ימים ולא בא וכו' שאלוהו עליו וכו' אמרה להם גויה אחת וכו' שאלוה מה אירע לו אמרה יצא מעיר פלוני ללכת לעיר פלוני יצאו אחריו והרגוהו.

שאלוה מאין תדעי זה האיש אמרה הוא היה מודעתינו כשהיה בעכו ועשה מלאכתינו וכו': תשובה זאת האשה מותרת לינשא וכו'. יעוין שם.

והקשה הב"י שזה סותר למה שכתב בריש פ"ג מהלכות גירושין וכו'. ותירץ דמיירי שהיה ידוע שזה האיש היה רגיל לעשות מלאכתו לגויה זאת וכו' יעויין שם: הרי התם לא הזכירה הגויה כלל שם האיש שהיא מגדת עליו רק סתם אמרה שהרגו ליהודי שהיה מודע להם ושהיה עושה מלאכתם בעכו סמכינן עליה להתיר ואמרינן מסתמא על אותו

יהודי שאנו יודעים שהיה רגיל לעשות מלאכתה היא מגדת והוא בעל האשה הזאת ולא חיישינן לדילמא עוד אחר היה מודע לה ועושה מלאכתה מכל שכן בנדון דידן שהגוי הזכיר שם האיש שהוא מגיד עליו ואמר שהיה מכירו ורגיל עמו טובא ואנו יודעים שזה שנקרא בשם שהזכיר הגוי הוא היה מכירו ורגיל עמו טובא כמו שהוזכר בעדיות ולא עוד אלא שהגוי אמר שנהרג עם עוד שנים אחרים ואנו יודעים שאנשיל זה הוא היה הולך עם עוד שנים אחרים פשיטא שיש לסמוך עליו ולומר דודאי על אנשיל זה בעל האשה הזאת הוא מגיד ולא חיישינן לאחר: ולא דמי להא דריש פרק האשה שלום בעובד' דרב יצחק ריש גלות' בר אחתיה דרב ביבי דהוה אזיל מקורטבא לאספמי' דשלחו מתם דשכיב ופליגי התם אביי ורבא אי חיישינן לתרי יצחק ר"ג אי לאו אף על גב דהתם איכא היכרא טובא דהרי הוזכר בשמו ושם כינויו שהיו קוראין אותו ריש גלותא ושהיה בר אחתיה דרב ביבי ושהיה הולך מקורטבא לאספמיא ואפילו הכי חיישינן דילמא איכא אחרינא כל שכן בנדון דידן דליכא היכרא כל כך לא דאי דהתם שאני כיון דליכא הוכחה כלל על עדות דשלחי מתם על מי הם מתכוונים להעיד לכך אית לן למיחש דילמא איכא אחרינא דשמיה רב יצחק ריש גלותא וכל הנך ביה כמו בהאי משום דחיישינן דילמא איתרמי אבל היכא דאיכא הוכחה דעל מי הוא מגיד כמו בעובדא דאבא צייידן שהיו יודעים שישראל זה היה מהלך עם הגוי בדרך וכן בעובדא דעכו שבתשובת הרמב"ם שהיו יודעים שישראל זה היה רגיל לעשות מלאכתו לגויה זאת ודאי אמרינן דעל זה הוא מעיד כיון דאיכא הוכחה וכן נמי בעובדא דידן דאיכא הוכחה על מי הוא מגיד שאנו יודעים שאנשיל זה בעל האשה הזאת הוא היה מכירו ורגיל עמו טובא ודאי דסמכינן עליה להתיר האשה הזאת:

ומסתברא למימר דעדיפא המה כל הני הוכחת בנדון דידן מאלו לא הזכיר רק שמו ושם עירו דמהני לכולי עלמא שהרי הזכיר את שמו וגם אמר שהיה מכירו ורגיל עמו: וגם אמר שהיו עוד שנים אחרים עמו ואנו יודעים שאנשיל זה הוא היה מכירו והוא היה רגיל עמו ועם אנשיל זה היו עוד שנים אחרים ודאי דיש להתיר אשתו אף על פי שלא הזכיר שם עירו: בזה הותר הספק השני: וכיון דמצאנו היתר לאשת כמר אנשיל יש להתיר גם השנייה לאשת כמר ליב אף על גב דלא הזכיר הגוי אותו לא בשמו ולא בשם עירו מכל מקום כיון שידוע לנו שהוא היה מהלך עם כמר אנשיל ועוד שלישי עמהם ואנן סמכינן על הגדת הגוי שהגיד שנהרג אנשיל עוד עם שנים סמכינן עליה לגמרי ואמרינן אלו שנים שאנו יודעים שהיו מהלכים עמו בדרך זה מווינא לניקלשפורג והיינו כמר ליב ואהרן החתן הם הם שהגוי מגיד עליהם שנהרגו ולא חיישינן דילמא הנך אזלי לעלמא

ושנים אחרים נתלוו עמו בדרך דלכולי האי לא חיישינן: וראיה לזה מעובדא דאבא ציידן גוי שאמר ישראל שהלך עמי בדרך מת וכו' דהתירו משום שהיו יודעים שישראל זה היה הולך עמו בדרך ולא חששו לדילמא אזיל האי לעלמא וישראל אסר נתלוה עמו הוא הדין נמי הכא לא חיישינן דילמא הנך אזלו לעלמא ושנים אחרים נתלוו עמו כיון שאנו יודעים שהם היו הולכים עמו בדרך זה ומאי שנא דמאי לי אם הגוי מגיד ישראל שהיה הולך עמי מת דמהני אם אנו יודעים מי היה הולך עמו או אם מגיד ישראל שהיה הולך עם פלוני מת ואנו יודעים מי היה מהלך עם פלוני ולתרווייהו חדא טעמא אית להו דלא חיישינן לדילמאאזיל האי לעלמא ואיניש אחרינא נתלוה בהדיה והוא הדין נמי בנידון דידן ואשת כמר ליב נמי מותרת:

ועוד נראה למצוא היתר בנדון דידן אף על פי שלא הזכיר הגוי רק שם אנשיל לחוד ולא הוזכר שם עירו על פי מה שכתב המר"ם לובלין בתשו' סימן קל"ב וז"ל ואם נפשך לומר ולחלוק הלא לא הזכירו כל הגוים המסיחים לפי תומם לא שם אביו ולא שם עירו כי אם שמו לבד ואנן על כל פנים שם עירו בעינן וכו' תשיב אמריך הלא מדברי העדיות נראה בהדיא שכל הגוים הנ"ל היו מכירים היהודים הנזכרים שהם מק"ק בא"ר כי לפי הנראה שהיו רגילים עמהם וכן היו מכירים ההרוגים שמותם ומקומם והיו רגילים עמהם ומסתמא כשדברו הגוים הנ"ל לפי תומם עם העדים הנ"ל יושבי ק"ק בא"ר דרך התאוננות והגידו להם שנהרגו היהודים הנ"ל פשיטא שלא כוונו אלא על אותן אנשים שהיו מיושבי עירם שלהם ושהיו חביריהם וניכרים להם גם העדים בשעת הגדתן לא הזכירו שמות אביהן כי אם שמותיהם לבד מרוב הפשיטות שעל אלו האנשים שהיו ידועים להם מאנשי עירם שהיו במדינת וואלח"י באותו זמן וידועים לכל בשמותן הם מעידים ולא היה ראוי להסתפק באנשים זולתם ופשוט הוא שזה עדיף מהיכא שאין אנו יודעים שהורגלו הגוים בו רק שהזכירו שמו ושם עירו וכו' עכ"ל והוא הדין נמי בנדון דידן שידוע הוא שהגוי הזה מכיר האנשים האלה שהגיד להם מהריגת אנשיל שהם מניקלשפורג ואותו אנשיל שהיה מכירו ורגיל עמו היה מניקלשפורג ולא היה צריך להזכיר שם עירו כלל והרי מוכח מתוך דבריהם זה לזה כששאל אותו כמר זלמן וכי ידעת מה נעשה באנשיל לא שאלו זה לזה איזה אנשיל רק היו מדברים סתם וסתמן כפירושן כי לא דברו כי אם על זה אנשיל שהיה ידוע לשניהם שהיה מכירו והוא היה מניקלשפורג ובלאו הכי אינם רגילים שום יהודים לסבב בכפרם אלו כי אם אנשי ק"ק ניקלשפורג וזה ידוע ומפורסם הוא והוי ממש כנדון דתשובת מהר"ם לובלין דלרוב הפשיטות לא היו צריכין להזכיר שם עירו ולכך מהני הגדת הגוי אף על פי שלא הזכיר רק שמו ולא שם

עירו וכבר בארנו דכיון דאשת כמר אנשיל מותרת אשת כמר ליב נמי מותרת: עד הנה כתבתי מה שנראה לעניות דעתי על פי סוגיות התלמוד ופוסקים דרך משא ומתן לפני גדולי המורים סיני ועוקר הרים ובהסכמתם יצאו דברים ברורים דבכי האי גונא דספק הוא אי הוה הגוי מסיח לפי תומו כמו בנדון דידן חמור הוא מאוד.

וכבר נמצא בתשובת ריב"ש הביאו ב"י סי' י"ז וז"ל ודי לנו בהיתר מל"ת כשיהיה לנו ברור שיהיה מסיח לפי תומו גמור אבל כל שיש להסתפק בספורו אם הוא נשאל הרי זה ספיקא דאורייתא ואוקי איתתא בחזקת איסורא וכו' עכ"ל הרי מבואר דבכי האי גונא יש להחמיר אלא שמכל מקום הניח הדבר על הסכמת רוב חכמי הארץ כנמצא בתשובותיו הביאם ב"י: אמנם על עדות כמר מענדיל בן אהרן שהעיד ביום א' ט"ז שבט תח"ל יש לסמוך טפי להתיר הנך נשי כי בעדות מבואר שאושפזכני דיליה היה מסיח לפי תומו גמור והגיד שהערל קראל"י משרי"ק הוא חתך ראשיהם של ג' אנשים על פי מה שהגיד לו הוא מעצמו שכן עשה ושעל כן היה בורח מתחלה רק שמקרוב חזר ובא והגיד שאחד מהם היה שמו אנשיל וכו' הרי מבואר בעדותו שהיה מסיח לפי תומו גמור ולא נפל ספק בעדותו אלא הא שלא הזכיר רק שמו ולא שם עירו ועוד יש להסתפק קצת כיון שלא הזכיר הגוי מתי עשה כן הערל קראל"י דילמא על מעשה שנעשה כבר מזמן ארוך הוא מגיד אבל נראה ברור דאין להסתפק בזה דהא לא הזכיר שם עירו כבר כתבנו בשם מהר"ם לובלין בתשובותיו סימן קל"ב דבכי האי גונא דידוע לנו שזה הגוי המסיח לפי תומו הוא מכיר את היהודים שמדבר עמהם מאיזה עיר הם כמו בנדון דידן שהוא יודע שהם מניקלשפורג שהם רגילים לשכון אצלו תדיר כמה חדשים רצופים בהפסק מעט ביניהם ויודע מוצאם ומובאם וגם אמר שהיה מכיר לאנשיל סתמא יודע היה מאיזה עיר הוא לכך כשדבר עמהם והגיד להם מהענין שהערל קראל"י חתך ראשיה' של ג' אנשים לא היה צריך לפרש שהיו מניקלשפורג כיון שהיה מדבר עמהם מסתמא על אנשי עירם הוא מדבר וסתמא כפירושו כמו שכתב נמי מהרר"מ הנ"ל וכמו שכתבתי למעלה ואין להאריך בזה:

ומה שיש להסתפק על זמן ההריגה מתי היה גם הא ליכא ספק כלל דהדברים מוכיחים דעל זמן קרוב הוא מעיד שהרי אמר שמפני כן היה בורח ומקרוב חזר ובא ואנו יודעים שהערל הזה קראל"י מן כפר שרי"ק שהגוי הזה מגיד עליו שברח ומקרוב חזר הוא ברח ממקומו זה שנתים דהיינו אחר המעשה הזה וזמן קרוב הוא שחזר ומסתמא דשברח מחמת הרציחה שעשה ברח מיד אחר הרציחה אחר שנתפשט הקול הרי הוכחה גמורה שעל זמן קרוב הוא מגיד וזה ברור הוא כשמש דהרי אנו יודעים שהגוי הזה קראל"י מן

שרי"ק לא היה בורח מן המקום שהיה דר בו רק זה שנתים כמו חדשים שלשה אחר המעשה הזה שנאבד שלשה אנשים ונתפשט הקול שהוא הרג אותם אז היה בורח ועתה מקרוב חזר ובא שלפי דעתו נשכח הדבר הרי מבואר שמה שהגיד הגוי הזה לפי תומו לפני כמר מנדיל בן אהרן העד על זמן זה היה מעיד ועוד דהרי אנו יכולין ורשאין לשאול אותו אם היה מגיד על זמן קדמון או על זמן זה כיון שהתחיל כבר להסיח לפי תומו יכולין לשאלו אחר כך אפי' שנשתה' זמן רב בין הגדתו מתחל' לפי תומו ובין השאלה שאחרי כן כמו שכתבו האחרונים בתשובותיהם הביאו מהר"ר אליה מזרחי סימן ע"ג ובתשובת בנימן זאב סימן י"ז והבאתי למעלה דבריהם: ולכך נראה דעדות העד הזה כמר מנדיל בן אהרן מהני לא מיבעיא להנך תלתא עמודי עולם מהר"א מזרחי בתשובותיו סימן ע"ד ובן לב ומשאת בנימן בתשובותיו סימן מ"ד דסבירא ליה דמנין אנשים ומקום הליכה הוי סימן מובהק פשיטא דיש לסמוך על העד הזה שהרי העיד שהגוי היה מסיח לפי תומו גמור והזכיר מנין האנשים ומקום שהלכו דרך שם אלא אפילו אי לא הוי סבירא ליה כוותייהו דיהא מנין אנשים ומקום הליכה לחוד מהני מכל מקום בנדון דידן דהזכיר הגוי המל"ת שם אחד מהנהרגים וגם איכא הוכחה שלכך לא הזכיר הגוי שם העיר כיון שהיה יודע שהיהודים האלו שהיה הוא מדבר עמהם הם מניקלשפורג תו לא היה צריך לפרש שעל יהודי מניקלשפורג הוא מדבר עמהם לרוב פשיטתו כמו שבארנו למעלה ודאי דבכי האי גונא מהני מנין אנשים ומקום הליכה שהזכיר הגוי מהני אף על גב דלא הזכיר שם העיר לכך נראה דהנשים הללו מרת חיה אשת כמר ליב ומרת קלערל אשת כמר אנשיל מותרים הם להתנסבא לכל גבר דיתיצביין כי כבר בארנו למעלה כיון שמרת קלערל אשת כמר אנשיל מותרת לעלמא הוא הדין מרת חיה אשת כמר ליב נמי מותרת כיון שידוע לנו שכמר ליב היה מהלך עם כמר אנשיל ועוד שלישי עמהם והגוי הסיח לפי תומו שכמר אנשיל נהרג ועוד שנים עמו ואנן סמכינן עליו כמו שבארנו סמכינן נמי עליה בהא ואמרינן שעל אלו שנים שאנו יודעים בהם שהיו מהלכים עמו בדרך זה מווינא לניקלשפורג דהיינו כמר ליב והחתן אהרן הם הם שהגוי מגיד עליהם שנהרגו ולא חיישינן לדילמא הנך אזלו לעלמא ושנים אחרים נתלוו עמו בדרך דלכולי האי לא חיישינן וראיה מעובדא דאבא צייידן וכו' כמו שבארנו למעלה מילתא בטעמא ואין להאריך יותר בענין זה: וכבר הקדמתי בפתח דברי דלא יועילו דברי אלה להתיר הנשים הללו כי אם שיסכימו על ההיתר תלתא בעלי הוראה גדולים ומפורסמים בדור הזה הן שיסכמו מטעמים שכתבתי הן מטעמים אחרים ואיזה מגדולי המורים שיעיין וידקדק בשריותאדהנך עגונות מרת קלערל אשת כמר אנשיל ומרת חיה אשת כמר ליב

מק"ק ניקלשפורג ע"פ העדות שהעתקנו יגדל כסאו והדרו ומאת ה' יקבל שכרו דברי אלה היום יום ו' כ"א שבט תי"ו חי"ת לפ"ק: והסכימו בהיתר האנשי' הללו גדולי הדור מורי הוראה מפורסמין בתפוצת ישראל מהר"ר י"ט ליפמן בעל תוספות יום טוב הרב דק"ק קראקא ושארי מהר"ר מנחם מענדל מרגליות הרב דק"ק פרעמסלא.
ומהר"ר יצחק הכהן הרב דק"ק פינטשוב. ומהר"ר יוסף הרב דק"ק לבו"ב ונישאו לבעלים ויושבות תחתיהן ואין מכלום:

שאלה מ"ג

תרווייהו רבנן הודם כזית רענן יפוצו מעיינותיהם חוצה כנחלי ארנון תלמידיי הוותיקים כמהור"ר הירש וכמר"ר מענדל שי.
על אשר שהייתם נושאים ונותנים לפני בעובדא דהוה בעלת הבית שהביאה לביתה בשר ושומן וחלב ובקשה מאשה אחרת מגרת ביתה שתעשה הבשר והשומן בהכשר בהדחה ומליחה לקדרה והיא עשתה כן ואחר כך מצאה בעלת הבית מונח בכלי הבשר והשומן וגם החלב ושאלה לאשה ההיא על החלב אם נמלח החלב עם הבשר והשומן והשיבה שאינה יודעת ואומרת שלא היתה יודעת כלל שיש כאן חלב והיא מסופקת אם נמלח הכל כל מה שמונח בכלי או לא מה דינו: תשובה נראה לכאורה להקל בזה מטעם דיש לומר כאן נמצא וכאן היה ולא נמלח החלב עם השומן אלא שאחר כך הניחו החלב על השומן דכי האי גונא מקילין אפילו בפסח לענין חמץ ומטעם זה נמצא בתשובת מהר"ם לובלין סימן ע"ה בגרעין שבולת שועל שמצאו בכרוב כבוש בפסח שהיה מקיל הרבה יעויין שם הוא הדין נמי כאן יש להקל ולומר שלא נמלחו יחד אלא אחר שמלחו הבשר והשומן והדיחו הניחו החלב על הבשר והשומן ולא דמי לדגים טהורים מלוחים דאית בהו שמנונית ומונחים עם דגים טמאים מלוחים דספיקא לחומרא כהובא בש"ע מי"ד בהג"ה סימן פ"ג סוף סעיף ה' כיון שהוא ספק דאורייתא הוא הדין כאן לא דמי דהתם אנו רואים ריעותא לפנינו שהם מלוחים אלא שמסתפקים אם נמלחו יחד או לא הוי ספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא אבל כאן שאין אנו רואין שום ריעותא לפנינו מהמליחה רק שמונח החלב עם הבשר והשומן אפשר שיש להקל ולומר שאחר המליחה הונח שם.
אמנם אחר עיונא קצת נראה דלא דמי דהתם שאני משום דמיירי התם בדבר שיכולין לתלות ולומר שמעצמו נפל לתוכו החמץ. וקודם לכן לא נראה שום ריעותא לפנינו מחמץ שנמצא אחרי כן התם הוא דיש להקל ולומר כאן נמצא וכאן היה אף על גב דלא זזה מתחת ידו אותו מאכל שנמצא החמץ בתוכו ולא ראה מידי שנפל לתוכו מכל מקום

אחזוקי ריעותא לא מחזקינן ואמרינן ודאי דלא ראה הנפילה מפני שלא היה רמיא עליה להשגיח על זה אבל בנדון דידן שבעלת הבית הביאה לביתה בפעם אחת יחד בשר ושומן וחלב והיה האיסור חלב מוחזק לפנינו והאשה האחרת שהיתה מדיחה ומולחת הבשר ושומן לא היתה יודעת שיש לפניה חלב שתהא נזהרת ממנו וגם אינה אומרת שהניחה שום דבר מונח ממה שהיה לפניה שלא מלחה ומעצמו אי אפשר שתופל החלב לכלי שמונח בתוכו הבשר והשומן אם לא על יד אדם שהיה מניח את החלב לכלי ואין שום אדם לפנינו שיגיד שהוא הניח החלב לתוך הכלי הזה ודאי שיש להסתפק שהאשה שהיתה מולחת הבשר והשומן מלחה גם החלב עם השומן ולא אסקא אדעתא שיש חלב לפניה ולא שמה על לבה להבחין כמה היה ועל כן איננה יודעת אם מלחה עמו או לא וכיון דאין ששים בשומן ובבשר נגד החלב יש לאסור הכל הבשר והשומן דקיימא לן דמליחה צריך ששים: והנה בענין זה שההיתר היה בשר ושומן והאיסור היה חלב ודאי דאסור הוא משום דהוי ספק דאורייתא דבשר וחלב מיקרי שני מינין כמבואר בטור י"ד סי' צ"ח ובב"י שם בשם מצאתי כתוב וכו' ומין בשאינו מינו מן התורה צריך ס' והכי קיימא לן כמבואר בי"ד סימן צ"ח דהרי אלו הוה ידעינן בודאי שנמלך החלב עם הבשר היה אסור מן התורה כיון דליכ' ששים נגד החלב השתא דהוי ספק אי נמלח עמו או לא הוה ספק דאורייתא ואזלינן לחומרא ולא שייך כאן למימר רואין את שאינו מינו כאלו אינו וכו' דלא אמרינן רואין וכו' אלא בנשפך ולא כשהוא לפנינו כמבואר כך בהדיא בסימן צ"ח כל זה נראה פשוט וברור: אבל היכא דלא הוה לפנינו אלא שומן לחוד ונמצא החלב עליו ואירע כך כדלעיל שיש להסתפק שנמלח החלב עם השומן ואין ששים בשומן נגד החלב נראה לומר דבכי האי גונא מיקרי ספק דרבנן ואית לן למיזל לקולא משום דחלב ושומן מיקרי מין אחד וקיימא לן דמין במינו בטל ברוב מן התורה אלא שרבנן הצריכו ששים ואם כן השתא דמספקא לן אי נמלח החלב עמו או לא נמלח לא הוה אלא ספק דרבנן כיון דשומן היה הרוב והוא מתיר מן התורה דבטל ברוב והרי אין כאן אלא ספק דרבנן שהצריכו ששים ואזלינן לקולא: ואע"ג דלא כן משמע מתשובת הרא"ש הביאו הטור י"ד סימן ס"ו בצים הטרופים בקערה וכו' ושם בב"י מבוא' יותר וז"ל בצים הטרופים בקערה ונמצא קורט דם על חלמון של אחד מהן ולקחה האשה החלמון שהיה קורט דם עליו וזרקתו אם המותר מותר אם לאו תשובה יראה לי כל הבצי' טרופ' בקערה אינו ניכר ואם היה הדם על החלמון או על החלבון שמא היה חוץ לקשר דשדא תיכלא בכוליה וספיקא דאורייתא לחומרא ואפי' כשלקחה החלמון החלבון שהוא דק וצלול נתערב ונשאר בקערה ונעשה הכל אסור עכ"ל.

הרי מבואר כיון דלדידה דם בצים דאורייתא מיקרי האי ספק דלא ידעינן אם היה הדם במקום האוסרו או לא ספיק' דאורייתא אף על גב דמין במינו הוא ומין התורה בטל ברוב אפילו הכי אזלינן לחומרא הוא הדין נמי בנדון דידן דמסתפקים אם נמלח החלב עם השומן או לא יש לנו לאסור אף על פי שמן התורה בטל ברוב דמאי שנא מביצה דהתם נמי מסתפקים אם יש לאו איסור או לא והיינו אם הדם הוא במקום האוסרה או לא ואפילו אי הוה במקום האוסרה היה בטל ברוב מן התורה ואפילו הכי פסק הרא"ש דאזלינן לחומרא הוא הדין נמי בנדון דידן: הא לאו מילתא הוא דדוקא התם בדם בצים אזלינן לחומרא משום דהתם הספק הוא אי הוה הדם במקום האוסרה ולא תלי בהאי תערובת ואלו היה בפני עצמו היה אסור משום דהוה לדידיה ספיקא דאורייתא לכך אוסר תערובתו בשאר בצים ולא מהני אחר כך בטולו ברוב דזה פשוט הוא שספק איסור דאורייתא שנתערב חד בתרי אף על פי שמן התורה בטל ברוב מכל מקום מדרבנן הוא אסור עד ששים אבל בנדון דידן עיקר הספק הוא התערובות ואם נמלח עמו או לא ואפשר דלא נמלח כלל מהני בטולו ברוב דמותר הוא מן התורה ולא הוה אלא ספק דרבנן: וכן משמע מהא דכתב הטור י"ד בסימן קי"א מספר תורת הבית וז"ל היה ההיתר רבה על האיסור כדי שיתבטל בתוכו מדברי תורה תולין להקל כיצד שתי קדרות אחת של בשר שחוטה ואחת של בשר נבילה ונפל חתיכה נבילה לתוך אחת מהן אם ההיתר שבקדירות ההיתר רבה קצת על חתיכת הנפילה תולין להקל לפי שדבר תורה מין במינו בטל ברוב אלא שחכמים הצריכו ששים וכיון שאינו אלא דרבנן מקלינן עכ"ל הרי מבואר היכא שהספק הוא בגוף התערובת אם נתערב או לא כמו בנדון דידן כיון דמהתורה מין במינו בטל ברוב מיחשב ספק דרבנן ותלינן להקל: וא"ל דטעמא אחרינא איכא התם והיינו משום דיש לפנינו עוד קדירה אחת של בשר נבילה דהיא אסורה בלאו הכי וההיתר נשאר בהיתרו לכך מהני התם אם ההיתר רבה על האיסור ועושין מזה ספיק' דרבנן אבל אי לא הוה לפנינו עוד קדירה של נבילה שהיינו יכולים לתלות בה לא היינו תולין להקל אף על פי שהיתר היה רבה על האיסור הא ליתא דודאי אי לא איתחזיק איסור כלל כגון שאין לפנינו אלא קדירה אחת וספק אי נפל איסורא לתוכו אי לא דאזלינן לקולא דטפי יש להחמיר בשתי קדירות דהאיסור נפל בודאי ואין אנו יודעים באיזה נפל.

מה שאין כן בקדירה אחת ואין אנו יודעים אי נפל כלל איסור להתם דלא איתחזיק איסור כלל ודאי דיש להקל טפי: וכן מבואר בהדיא מדברי הרשב"א שהביא הטור התם בסימן קי"א שכתב וז"ל. וכן הדין אם לא היה כאן אלא קדרה אחת של בשר שחוטה ונפל בה אחת מאלו שתי החתיכות ואין ידוע איזה נפל אין תולין דשל היתר נפל וכו' עכ"ל והיינו

אם הוא איסור דרבנן תולין להקל אפי' בשאין ההיתר רבה על האיסור ואם הוא איסור דאוריתא תולין להקל אם ההיתר רבה על האיסור.
אף על פי דבודאי נפל אחת מהם לתוכו מכל מקום כיון דספק הוא מעיקרא אי נפל איסורא לתוכה סגי אי בטל ברוב. ה"ה נמי בנ"ד: ולא דמי להא דכתב הטור בסמוך וז"ל היה כאן שתי קדירות של היתר ולפניהם שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו שתיהן אסורות וכו'.
עכ"ל הרי אף על פי שבכל האחת יש היתר רוב על האיסור ומן התורה בטל ברוב אפילו הכי לא אזלינן לקולא ולומר על כל קדירה בפני עצמה כיון שהוא ספק אי נפל לתוכו האיסור או לא ואפי' אי נפל לתוכו האיסור הרי ההיתר רבה עליו הא מותר אלא אזלינן לחומרא ושתיהן אסורות. התם שאני כיון ששתי הקדירות של היתר הם וצריך עתה ליאסר אחת מהם בודאי כיון שנפל בודאי איסור לתוך אחת מהם והי מנייהו מפקית: וכדתניא בנדה פ"ח דף נ"ח שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד ואין בו אלא כסלע דם ונמצא כסלע על זו וכסלע על זו שתיהן טמאות.
ומוקי התם משום דאיכא סלע יתירה ופי' רש"י ומאי חזית דתלית ליה לסלע יתירה דטמא בהך תלייה בהך הילכך שתיהן טמאות וכו' עכ"ל אבל היכא דאין צריכין לאסור מידי כמו בנדון דידן שרי:

שאלה מ"ד

אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם. אם תשמעו לקולי אשריכם: רוכב שמים יהיה בעזריכם.
אתם משכילים מנהיגי הק"ק ברודא יצ"ו: הנה קובל עליכם האלוף מהר"ר אהרן ראש המדינה על דבר שנמצא מבואר בתקנות המדינה שאין רשאין להושיב בעל כרחו לראש הקהל מי שהוא ראש המדינה. אם לא שהוא מקבל ברצון על עצמו להיות ראש הקהל ע"כ התקנה וידוע הוא שבק"ק שלכם ק"ק ברודא טורח ועול הצבור מוטל כל כך בעת הזאת על טובי העיר המצורפים לראש הקהל כמו על ראש הקהל עצמו.
ואתם רוצים למנותו לטובי הקהל בעל כרחו ויודע הוא בעצמו כי לא יוכל שאת עול דציבורא. ועול דמדינה והציע דבריו לפניכם בטוב טעם ודעת שלא תטילו עליו עול דצבורא.
כי כבד עליו המשא שכבר נתמנה לראש מדינה. ואתם מתחזקים בדבר וקושרים עליו קשר למנותו לטובי הקהל בכן צריך אני להודיע אתכ' כי הדין עמו ואין אתם רשאים

למנותו בעל כרחו: אף על פי שבלשון התקנה מבואר דדוקא לראש הקהל לא יושיבו אותו בעל כרחו ומשמע אבל לאחד מן הטובים יכולים ורשאים להושיבו.
וכן נוהגין בכל הקהלות ששם ראש מדינה. מכל מקום בנדון זה שידוע לנו שאם יושיבו אותו לאחד מן הטובים יהיה עול דצבורא מוטל עליו ביתר שאת כפי מעמד הקהלה דהאידנא ולא יהיה יכול להתעסק בעסקי המדינה כהוגן ודאי דאין אתם רשאים למנותו לטובי הקהל בעל כרחו.
דבכי האי גונא אזלינן בתר כוונת התקנה ולא בתר הלשון דכי היכי דבנדרים אזלינן אחר כוונת הנודר ולא אחר משמעות הלשון כדתנן פ' הנודר מן הירק דף נ"ה היה טעון והזיע והיה ריחו קשה ואמר קונם צמר ופשתים עולה עלי מותר להתכסות ואסור לפשול לאחוריו. וכתב הרמב"ם ז"ל פרק ח' מהלכות נדרים והעתיק הרב ב"י לשונו בש"ע מטור י"ד ריש סימן רי"ח וז"ל כל הנודר או נשבע רואין דברים שבגללן נשבע או נדר ולומדים מהם לאיזה נתכוין והולכין אחר הענין ולא אחר משמעות הדבור כיצד וכו' עכ"ל והכי נמי בהסכמות ותקנות הולכין אחר כוונת מתקנים דכולי חדא טעמא הוא: וכן כתב בהדיא רבי דוד כהן ז"ל בתשובותיו בית ל"ב וז"ל.
כללא דמילתא דבהסכמת ותקנות אמדינן דעת מתקני התקנות בין להוציא ממשמעות ההסכמ' והתקנה מה שנראה לנו בין להכניס ולהוסיף בכלל התקנה מה שלא פורש בו ע"כ וזה ידוע הוא שתכלית הכוונה של המתקנים שתקנו שלא יושיבו לראש הקהל מי שהוא ראש המדינה בעל כרחו לא היה אלא כדי להקל מעליו עול הצבור ויהיה יכול להתעסק כהוגן בעסקי המדינה ולא התנו בתקנה כי אם על ראש הקהל ולא על טובי הקהל מפני שאין עול צבור מוטל על טובי הקהל רק על ראש הקהל כי הוא צריך לצאת ולבא לפניהם מה שאין כן טובי הקהל שאין עליו מוטל טורח הצבור אלא שלפעמים צריך הוא להיות סניף לראש הקהל באיזה עסק אבל לא תדיר.
ואומד דעתם היה שאף אם יהיה ראש המדינה אחד מן טובי הקהל לא יצטרך בשביל זה לבטל מצרכי המדינה. אבל בכי האי גונא שידוע וברור לנו שבק"ק ברודא אם יהיה הוא אחד מן טובי הקהל יהיה צרכי הצבור מוטלים עליו כמו על ראש הקהל בעצמו ומתוך כך לא יכול להתעסק בעסקי המדינה כהוגן ודאי דאין דינו שאני מדין ראש הקהל ואינם יכולין להשיבו לאחד מן הטובים בעל כרחו כשם שאין יכולין להושיב לראש הקהל בעל כרחו.
הכי נמי אינם רשאים להושיבו לטובי הקהל בעל כרחו דמאי שנא כיון דצריך הוא להתעסק הרבה בעסקי הצבור. והוה כאלו היה מבואר בתקנות מפורש דעיקר כוונת

המתקנים היה מתחלה כדי שלא יהא ראש מדינה מבטל מעסקי המדינה מחמת עסקי הצבור: ולא ביארו את זה בפירוש בתקנה משום דלא אסקי אדעתייהו שיהיו עסקי הצבור מוטלים על הטובים כאשר באמת מעולם לא היה כן רק האידנא הוא כן בק"ק ברודא.

על כן הדין נותן שאין אתם יכולין ורשאין להושיבו בין הטובים בעל כרחו כל זמן שהוא ראש המדינה ואין מנהג שאר קהלות ראיה להק"ק ברודא דיודעים אנו שמוטל כל כך טורח הצבור על אחד מן הטובים כמו על הראש הקהל משא"כ בשאר קהלות:

שאלה מ"ה

האחד המיוחד מנכבדי הארץ מאתי היה משתדל.

פעמים הרבה עד כי לספור חדל. לעיין בשריותא דאתתא עגונה מרת הענדל.

ואנכי הקטן מהוראה זו הייתי בודל. אמנם באשר אמרו רבותינו ז"ל אין מסרבין לגדול.

על כן אמרתי גם אנכי את עצמי מזה לא אחדל. ואתיה את דעתי אף כי קטן אנכיודל.

וה' ינחני בדרך אמת על פי ראיות והוכחות מתלמוד ופוסקים בשכל הנבדל. ולא יסמכו על הוראתי בהיתר האשה הזאת אם לא שישכימו עמי תלתא בעלי הוראה גדולים ומפורסמים אשר שמם הולך וגדול.

ואהיה להם כסניף על השורש וכענף ולא יבדיל: גופא דעובדא הכי הוה בעל האשה הזאת מרת הענדל היה נקרא רבי זלמן מק"ק אויסטרליץ והיה רגיל לסחור בארץ הגר בעיירות הסמוכות לכפר כגון עיר גאלי"ץ. ועיר האליט"ש.

והיה ניכר באלו העיירות לבני העיר כי היה רגיל בהם מאד. ויהי היום עבר דרך ק"ק גידונג והלך לעיר האליטש שרחוק מק"ק גידונג דרך פרסה אחת ודעתו היה לחזור אחר איזה ימים ולא חזר וחקרוהו אחריו כמה ימים וחדשים ולא נודע דבר עד אחר זמן מה מצאוהו: וזהו אשר העידו עליו בק"ק גידונג: ביום ב' ו' טבת תט"ל העיד כמ' יהוד' ליב בן שלמה כ"ץ בתורת עדות בעונש אליו"ע בב"ד וז"ל בלשון אשכנז.

עש איז צו מיר גקומן הגזלן חנה אינ' צו מיר גיזאגט עש זיינן דארטן אין וואלד גוים די דען יהודי האבן גיפונדן דער דר שלגין איז גיוואריין דער שלמן פון סלאפקויי (פירש דבריו דער זלמן פון אויסטרליץ) בין איך גיגאנגין צו זיא האבן זיא מיר משיב גיוועזין גיא צו יענים ער וועדט דיר שון זאגין וואדרום מען האט אים צו גיזאגט י"ב זהובים אדומים וועז מאן אים וועדד גיפינדין.

בין איך גיגאנגן צו דען חנה האט ער גיפאדרט כ"ה ר"ט האט ער משיב גיווען דער דניאל האט מיר וועלין געבין י"ב זהובים אדומים האב איך אים גיפראגט וואש מיינשטו אז דוא אזו פיל פאדרשט וער ווייש אז ערש איז. האט ער מיר משיב גיווען איך וויל מיין האלז געבן ווען ערש ניט איז.

האב איך גיפראגט וואו אראן קענשטו אום פיל לייכט איז דער יהודי ניט האט ער מיר משיב גווען אזו איין קלייד האט ער אן אז וויא יהודים טראגין מיט דיא הרפלצו. (דהיינו ציצית) האב איך גיזאגט איך האב אויך איינש אן.

והשיב ניין איך קען דז זיינש איש שווארץ טונקיל אונ' ער האט אן גיטראגין אזו. ווס קאן איך אים אן דען קראגין האב איך גיפראגט להגזלן איך האב אויך איין קראגין והשיב לו הגזלן ניין זיין קראגין האט שיפקיז.

(פירש דבריו שפיצליך) אונ' דוא אראן קאן איך אים עכ"ל. וגם האט כמר יודא ליב כ"ץ הנ"ל גיזאגט בזה הלשון איך האב אים גם כן אן קראגין דער קענט אז ערש איז וגם אן זיין בארט איין שווראץ שטיק בארד איז נאך דוא גיווען האב איך קענט אז ערש איז.

וגם הגיד כמר ליב כ"ץ הנ"ל איך האב אים אן פנים ניט רעכט קענן אן זעהן רק פון ווייטן מחמת דז איך איין כהן בין. עד כאן לשונו.

שוב ביום ו' עשרה בטבת תט"ל העיד כמר דוד בן מהר"ר יודא הלוי בפני הב"ד בתורת עדות בעונש אליו"ע: וז"ל בלשון אשכנז. וויא איך הין קומן בין אונ' די גוים האבין אין אויז דעם ווישיר גיצוגין האב איך ניט אנדרשט קענן דר קענן אז אן זיין פנים וגם אן זיין בארט אז ער איז רבי זלמן הי"ד בין איך מיט גיגנגין האב איך אים דען קראגין פין זיין האלז אראב גינומן אונ' דא איז ער.

וגם האט ער נאך אן זיך גיהאט איין שטיק סרדקי"ל נעגיל ברוין מיט ציצית דאז האב איך אויך גיקענט אז ער האט פלעגין אן צי טראגין. עד כאן לשונו ביום הנ"ל: שוב ביום ה' כ"ט תמוז תט"ל שאלו הב"ד לכמר דוד הלוי הנ"ל שנית לבאר דבריו היטב במה הכירו והעיד בתורת עדות באליו"ע וז"ל בל"א.

דו איך בין הין קומן זיינן בוימר אוף אים גלעגין זיין אן גזיכט איז מיר קענטליך גווועזין רק זיין בארט האט ער נאך גיהט גלייך אז בייא זיין לעבן. אבר קיין שטירן ניט.

דהיינו דיא הוט פון דיא שטירן איז איין וועק גווועזין. וגם דיא הויט פון דיא נאז איז אוך ניט דא גווועזין אז איינר דער אזו לאנג אין ווישיר ליגט אבר הכרת פנים האב איך אן אים גיהאט אז ערש איז מחמת דען בארט.

עד כאן לשונו ביום הנ"ל: שוב העיד כמר יהודא בן יעקב בתורת עדות באלי"וע ביום ו' עשרה בטבת תט"ל וז"ל בל"א. באותו היום וויא מן האט רבי זלמן הי"ד אויז דען וושיר גינומן איז ער מיט גריני בוימר גיוועזין צו גידעקט האב איך דיא גריני בוימר פון אום איין וועק גינומן האב איך אים דער קענט אן זיין פנים.

וגם אן זיין בארט אז ערש איז דען איך האב אים בייא זיין לעבן וואיל גיקענט איך האב מיט אים גיהאנדלט וגם. האט ער זיין נעגל ברוין סרדקי"ל איין שטיק אן גיהאט מיט ציצית.

עד כאן לשונו ביום הנ"ל: שוב ביום ה' י"ט טבת תאי"ו יו"ד לפ"ק העיד כמר שלמה בן יודא כ"ץ בפני ב"ד בת"ע באליו"ע. וז"ל בל"א.

איך האב פון בעל שלשים זיין שרייבר גיהערט דז דער רצחן דען מן האט דן גיוועזין צו גאליץ דז ער האט מודה גיוועזין אוף דער ערשטי עינוי דז ער האט י"ב רציחות גיטאן י"א גוים או די צוועלפטי רציחה האט ער או' דער בושפסקי פון קאפשין גיטאן זיינן מיט אננדר גיוועזן או' דער בושפסקי האט זיך פר בארגין או' איך האב דען יהודי ממית גיוועזין או' דער נאך האב איך או' דער בושפסקי מיט אננדר גיטראגין צו דער סטרואי או' האבן אים אונטר דעם אייז גישטעקט.

אזו האט דער שרייבר גיזאגט במסיח לפי תומו' או' איך האב איך פון פיל מין גיהערט דיא דא זיינן בייא דער עינוי גיוועזין עכ"ל ביום הנ"ל. שוב העיד כמר משה בן יעקב ביום הנ"ל בפני ב"ד בתורת עדות בעונש אליו"ע וז"ל בל"א: איך האב גיהערט פון יערגיל ער איז בייא דער עינוי גיוועזין האט ער גיזאגט ער האט י"א רציחות גטאן או' דיא צוועלפטי רציחה איז איין יהודי גיוועזין ער או' דער בושפסקי זיינן פון גאליץ גנגין או' דער יהודי איז גאנגין פין האליטש אין גיוועזין קיגן דעם אובנט אן יום ה' האב מיר אים ממית גוועזן בייא דעם שטעג או' דארטן האט מען גיפונדן גם כן זייני קליידר מאנטיק זיין הוט של רבי זלמן הי"ד עכ"ל והעיד כמר משה הנ"ל דז הערל האט מסיח לפי תומו גיוועזין: שוב העיד כמר זלמן בן ישכר ביום הנ"ל בפני ב"ד בתורת עדות בעונש אם לא יגיד ונשא עונו וז"ל בל"א גוים זיינ אין דיא שטוב אניין קומן או' האבן אוס גיפרשט גיזאגט דער רצחן דז מען האט דן גיוועזין האט מוד' גיוועזין ער האט י"ב רציחות גיטאן או' דער סלאפקוואסקי יוד איז דער צוועדלפטי גיוועזין (פירש דבריו דער אוסטרליצר יוד איז גיוועזין דעד י"ב) האט דאש גיית גיזאגט איין שאד אום דעם סלאפקוואסקי יוד איז אין (שוורני פאחלי) גיוועזין פי' דבריו שהיה גבר בגוברין עכ"ל: ע"כ לשון העדים מלה במלה: העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות של כמר

יודא ליב בן שלמה כ"ץ שהעיד בתורת עדות בב"ד וכו' ביום ב' ו' טבת תי"ו טי"ת לפ"ק:
בא אלי הגזלן חנה ואמר אלי ששם ביער הם ערלים שמצאו את היהודי שנהרג זלמן מאויסטרליץ והלכתי אליהם והשיבו לי לך אליו הוא יגיד לך כי אותו הבטיחו על י"ב אדומים אם ימצאו אותו.
והלכתי אל הגזלן חנה ותבע כ"ה רייכש טאליר ושאלתיו למה אתה תובע כ"ה רייכש טאליר. והשיב דניאל רצה ליתן לי י"ב זהובים אדומים.
ושאלתיו מה אתה סובר שאתה תובע הרבה כל כך מי יימר שהוא זה והשיב אתן את צוארי אם לא יהיה זה ושאלתיו במה אתה מכירו אולי אין זה היהודי ההוא. והשיב מלבושיש בגופו כאשר לובשים יהודים עם ציצית ואמרתי גם לי יש מלבוש כזה.
והשיב לא כי אני מכיר ששלו היה שחור כהה והוא היה מלובש כמו זה וגם אני מכירו בענק ושאלתיו גם לי יש ענק והשיב לי הגזלן לא. הענק שלו יש בו שרשרות ובזה אני מכירו: עכ"ל: גם העיד כמר יודא ליב כ"ץ הנ"ל גם אני הכרתיו בענק שהוא זה ובזקנו חתיכה זקן שחור היה עוד בעין והכרתיו גם הגיד כמר יהודא ליב כ"ץ לא יכולתי לראות הטיב בפנים רק מרחוק מחמת שאני כהן עכ"ל: העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות של כמר דוד בן מהר"ר יודא הלוי שהעיד בתורת עדות בב"ד וכו' ביום ו' י' טבת תאי"ו טי"ת לפ"ק: כשבאתי לשם שהמשיכוהו הגוים מן המים לא יכולתי להכיר בענין אחר בפנים שלו וגם בזקנו רק שהוא רבי זלמן הי"ד ומיד ותכף לקחתי הענק מצוארו והרי הוא זה לפניכם וגם היה בגופו חתיכה מלבוש סערדקיל מצבע נעגי"ל ברוי"ן עם ציצית.
גם זה הכרתי שהיה הוא רגיל ללבוש המלבוש הזה: שוב אחרי כן ביום ה' כ"ח תמוז תט"ל שאלו הב"ד לכמר דוד הלוי שיבאר דבריו הראשונים במה הכירו. והעיד בתורת עדות וכו' כשבאתי לשם היו אילנות שוכבים עליו.
ומראה פנים שלו היה לי ניכר כי זקנו היה לו עדיין כמו שהיה בחיים רק מצח לא היה לו דהיינו העור מהמצח לא היה לו וגם העור מהחוטם לא היה לו כמאן ששוכב זמן ארוך במים אבל הכרת פנים הי' לי בו שהוא זה מחמת זקנו עכ"ל: העתקה מלשון אשכנז ללשון הקדש הגדת עדות של כמר יהודא בן יעקב שהעיד בתורת עדות וכו' ביום ו' י' טבת תט"ל: באותו יום שהמשיכוהו לרבי זלמן הי"ד מהמים היה מכוסה עם אילנות ירוקים והסרתי האילנות מעליו והכרתיו בפנים שלו.
וגם בזקנו שהוא זה כי בחייו הייתי מכיר אותו בטוב כי סחרתי עמו. וגם המלבוש שלו סערדקיל מצבע נעגי"ל ברוין חתיכה אחת עם ציצית עדיין היתה בו עכ"ל: העתקה

מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות של כמד שלמה בן יודא כ"ץ שהעיד בתורת עדות וכו' ביום ה' י"ט טבת תי"ל: שמעתי מן הסופר של בעלי שלשים שהרצחן שדנו אותו בגאלי"ץ הודה בעינוי ראשונה שעשה י"ב רציחות י"א היו גוים והי"ב עשה הוא והבושפסקי מקאפשי"ן היו ביחד והבושפסקי הטמין עצמו ואני מותתי את היהודי ואחרי כן אני ובושפסקי נשאנו אותו יחד לנהר ותחבנו אותו תחת הכפור כן הגיד הסופר מל"ת ושמעתי גם מן הרבה זולתו שהיו אצל העינוי עכ"ל: העתקה מלשון אשכז ללשון הקודש הגדת עדות של כמר שלמה בן יודא כ"ץ שהעיד בתורת עדות וכו' ביום ה' י"ט טבת תי"ל: שמעתי מן יערגל שהיה אצל העינוי בעיר גאלי"ץ כשדנו לרצחן והגיד שעשה י"א רציחות.

והי"ב היה יהודי אחד הוא והבושפסקי הלכו מן גאלי"ץ והיהודי הלך מן האליט"ש והיה לעת הערב ביום ה' ומתתנו אותו אצל שביל הדרך ושם מצאו מלבושים שלו הסרבל וכובע של רבי זלמן הי"ד עכ"ל והעיד כמר משה הנ"ל שהערל מל"ת היה: העתקה מלשון אשכנז ללשון הקדש הגדת עדות של כמר זלמן בן ישששכר שהעיד בתורת עדות וכו' ביום הנ"ל: גוים באו לבית התורף והסיחו לפי תומם שהרצחן שהיו דנים אותו הודה שעשה י"ב רציחות והיהודי האויסשרליצר היה הי"ב ואמרו הגייות שיש הפסד בעד היהודי האויסטרליצר כי גבר בגוברן היה עכ"ל: הנה לכאורה היה נראה להתיר האשה הזאת מרת הענדל אשת רבי זלמן מק"ק אוסטרליץ על פי העדות שהעיד בב"ד בת"ע העד הא' כמר ליב בן שלמה כ"ץ שבא אליו הגוי מעצמו והגיד לו שביער הם גוים שמצאו ההרוג והזכירו שהוא רבי זלמן מק"ק אויסטרליץ דכיון שהגוי הגיד לו כך והיה מל"ת אין אנו צריכין יותר אע"ג דלא הזכיר שם אביו כיון דהזכיר שמו ושם עירו סגי בכך כי כן הוא הסכמ' כל הפוסקי' כיון שהגוי המגיד לא רצה להראו' להעד הנזכר המקום ששוכב שם ההרוג אם לא שיתן לו שכירות הרי הוא מגיד במילתא דשייך ביה ועביד דמשקר כההיא דפ' כל הגט דף כ"ח ודף כ"ט.

שמע מקומנטריסין של גוים איש פלוני מת איש פלוני נהרג אל ישיאו את אשתו וכו'. ומסיק התם משום דהא דמסיח לפי תומו מהימן ה"מ במילתא דלא שייכי ביה פירש רש"י שאינו תפארת להם אבל במילתא דשייכי ביה שהם מתפארים שהרגו בדין וכו'. הרי מבואר דלא לגמרי הימנוה למסיח לפי תומו דבמילתא דשייך ביה לא הימנוהו ואם כן הוא הדין כאן אין להאמינו אף על גב דמל"ת דיש לחוש שיש לו שייכות בזה מחמ' ממון ועביד דמשקר: וכן איתא נמי פרק האשה בתרא סוף דף קכ"א האי גוי דאמ'

לישראל קטול אספסתא ושדי לחיואי בשבת ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני וכו' דמסיק התם דלא סמכינן על זה משום דלמירמא אימתא קא עביד.
הרי מבואר כשיש לנו לתלות בשום דבר את הגדתו תולין אף על גב דמסיח לפי תומו אם כן ה"ה נמי בנדון דידן יש לנו לתלות שאמר כך משום ממון שיתנו לו ודילמא שקורי קא משקר: הא ליתא דלא דמי להתם חדא שהרי מתחלה כשהגיד הגוי לישראל לפי תומו שגוים הם ביער ומצאו להרוג רבי זלמן מאויסטרליץ לא הזכיר שום ממון כלל והלך לדרכו ונגמר הגדתו וליכא כאן הוכחה כלל שאומר כן בשביל ממון דמהי תיתי לומר שבשביל ממון הוא מגיד כיון שלא הזכיר ממון.
אף על גב דאחר כן לא רצה להראות אם לא שיתן לו שכר מכל מקום יש לנו לומר שמתחלה לא נתכוון לכך אלא שאחר כך למדוהו כך אותן הגוים שהיו ביער כמבואר בעדותו של כמר ליב שאותן הגוים הם התחילו להזכיר ענין ממון ואמרו אליו לך אצל הגוי ההוא הוא יגיד לך כי אותו הבטיחו על ממון הרי הם התחילו להזכיר הממון אפשר שהם הסיתו אותו והוא לא אסיק אדעתיה לתבוע ממון.
ואפילו אם תמצא לומר שהוא עצמו אסיק אדעתיה לתבוע ממון מ"מ אפשר לומר דמתחלה לא אסיק אדעתיה אלא שאחר כך נתלבש רוח אחרת שהרי היתה שהות בין הגדתו בראשונה לישראל ובין שאלת ישראל אותו שנית ומאן לימא לן שמתחלה נתכוון לכך. וכיון דמתחלה היה מל"ת ולא היה ניכר ממנו כלל שהוא מתכוון לדבר אחר למה נפיק אותן מדין מל"ת ושאני התם בשמע מקומנטריסין וכו' ובההיא דאמר ליה קטול אספסתא וכו' דאיכא הוכחה שהוא מתכוון לדבר אחר.
אבל במל"ת ולא ניכר ממנו כלל שהוא מתכוון לדבר אחר לא בטיל מיניה דין מל"ת: והכי איתא בהדיא בהג"ה מרדכי דקידושין ובתשובת הר"מ שבמיימוני לסדר נשים הביאם הרב ב"י בטור א"ה סימן י"ז סוף סעיף י"ד וזה לשונו גוי שאמר הרגתי לפלוני נאמן וכו' וליכא למיפסלי' משום דילמא למירמא אימתא ליהודי' הוא דקאמר הכי כיון דלא מוכחא מילתא מתוך דבריו וכו' שאם באנו להחמיר כך היכי סמכינן על שום עדות גוי מל"ת וכו' אלא ודאי לא חיישינן למידי בכל מל"ת היכא דלא מוכח מתוך דבריו דמשקר עכ"ל: ותרומת הדשן הביא תשובה זו בסימן רל"ט.
ותפס את זה לעיקר דלא מפיק מדין מל"ת אלא אם כן איכא הוכחה שמתכוון לדבר אחר אבל מסתמא הוי מסיח לפי תומו גמור אלא שמלשון הטור בסעיף י"ד משמע קצת בהפך שצריך הוכח' שמל"ת שכתב וז"ל כיצד מל"ת כגון שאמר אני ראיתי לפלוני שמת

כמההיה נאה או כמה טובת עשה עמי וכיוצא בזה שמוכיח שאינו מתכוון לשום עדות וכו' עכ"ל.

משמע שרוצה לומר שצריך הוכחה שאינו מכוון לשום עדות אבל מסתמא לא הוי מל"ת ומשמע מזה אי גוי מל"ת ואמר מת פלוני ולא אמר שום דבר יותר קודם לזה או אחר זה לא הוי מל"ת. ובזה נמצא חילוק גדול בין האחרונים בתשובת רבי דוד כהן ובתשובת בנימן זאב וגם בב"י: אמנם כד דייקינן שפיר מלשון הטור יראה שגם הוא סבר שמסתמא הוי מסיח לפי תומו ולא מפיק מדין מל"ת אלא בדאיכא הוכחה שמכוון לדבר אחר כמו שכתבתי כבר בתשובתי סימן מ"ב שהרי מיד אחר כך כתב וז"ל אבל אם מכוון לשם עדות או שנראה שאמר כן שירא מפניו וכו' דאיכ' למידק מהך בבא בהפך דוקא אם מכוון לשם עדות או שנראה כן שמתכוון לדבר אחר הוא דלא מהימן אבל מסתמא שאין נראה כן מהימן.

וקשיא דיוקא אהדדי אלא על כרחך הא דכתב הטור ברישׁ' וז"ל וכיוצא בזה שמוכיח שאינו מכוון לשם עדות וכו' לא קאי אמל"ת דודאי במל"ת אם לא צריך שום הוכחה אלא ר"ל אפי' באינו מל"ת יש הוכחה שאינו מכוון לשם עדות מהני הגדתו כאלו היה מל"ת ולפ"ז יתיישב שפיר לשון הטור והכי קאמר כיצד מסיח לפי תומו שמשיאין את אשתו על פיו.

כגון שאמר אני ראיתי לפלוני שמת וכו'. וכיוצ' בזה היכ' דמוכח שאינו מכוון לשם עדות הוי נמי כמל"ת ומשיאין על פיו אפילו באינו מל"ת והוי כאלו מל"ת אבל אם מכוון לשם עדות או שנראה כן מדבריו וכו' לא מהני אפילו במל"ת וזה נראה לי נכון בפירוש הטור על כי מה שיתבאר לנו אחר כך דכן הוא הדין בדאיכא הוכחה שאינו מכוון לשום דבר מהימן אפילו באינו מל"ת דלאו במל"ת תליא מילתא אלא בקושטא תליא מילתא.

כאשר יתבאר לפנינו בשם פוסקים הרבה ואם כן בנדון דידן דהגוי היה מל"ת ולא היה ניכר ממנו שהיה מתכוון לדבר אחר ודאי דדין מל"ת יש לו: וכי תימא בנ"ד הוי באמת היכר שמתכוון לשם ממון משום דאמרינן סופו מוכיח על תחלתו דכיון דלבסוף לא רצה להגיד אם לא שיתנו לו ממון מסתמא גם מתחלה נתכוון לכך דבכל דוכתא אמרינן סוף מוכיח על תחלה.

הא ליתא בכל גונא אמרינן סוף מוכיח על תחלתו דמסוגיו' התלמוד פ' ב' דחולין דף ל"ט מוכח דלא אמרינן סופו מוכיח על תחלתו בכל גונא דאיתא התם תניא כוותיה דר' יוחנן השוחט את הבהמה לזרוק דמה לע"ז ולהקטיר חלבה לע"ז הרי אלו זבחי מתים. שחטה ואחר כך חשב עליה זה היה מעשה בקסרי ולא אמרו בה לא איסור ולא היתר.

אמר רב חסדא לא אמרו איסור משום כבודן דרבנן ולא היתר משום כבודו דר"א. ופריך עד כאן לא קאמר ר"א התם אלא לגבי גוי דסתם מחשבת גוי לע"ז אבל ישראל הוכיח סופו על תחלתו לא אמרינן.

הרי להך אוקימתא לא פסיקא ליה לתלמוד' למימר סופו מוכיח על תחלתו כלל גבי ישראל: ולאוקימתא אחריתא דאיכא התם נמי מוכח דלא אמרינן סופו מוכיח על תחלתו אלא היכא דאיכא נמי הוכחה בתחלתה דאיתא התם דלא אמרו היתר משום כבודו דרשב"ג ופריך הי רשב"ג אי לימא רשב"ג דגיטין דתנן הבריא שאמר כתבו גט לאשתי וכו' והוינן בה מעשה לסתור.

חסורי מחסרי והכי קתני אם הוכיח סופו על תחלתו הרי זה גט ומעשה נמי בבריא שאמר כתבו גט לאשתי ועלה לגג ונפל ומת אמר רשב"ג אם מעצמו נפל הרי זה גט. ואם הרוח דחתו אינו גט ודלמא שאני התם דקאמר כתבו ופירש רש"י שאני התם דקאמר ברישא כתבו ואיכא קצת הוכחה בתחלה ונפילתו גילויי מילתא בעלמ' הוא וכו'.

הרי מבואר דלא פסיקא ליה לתלמודא למימר סופו מוכיח על תחלתו אלא היכא דאיכא נמי קצת הוכחה בתחלה: וכן מוכח נמי מאוקימתא תליתאי דאיתא התם דלא אמרו היתר משום כבודו דרשב"ג היינו רשב"ג דכותב נכסיו לאחרי' והיו בהן עבדים ואמר הלה אי אפשי בהן אם היה רבו שני כהן הרי אלו אוכלין בתרומה רשב"ג אומר כיון שאומר הלה אי אפשי בהן כבר זכו בהן יורשין וכו'.

ומסיק התם דפליגי שזיכה לו על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח. תנא קמא סבר מדשתק קננהו והא דקא צווח מיהדר קא הדר ביה.

ורשב"ג סבר הוכיח סופו על תחלתו והאי דלא צווח מעיקר' סבר כי לא אתי לידי אמאי אצווח ע"כ הסוגיא. הרי משמע דאפילו רשב"ג דסבר הוכיח סופו על תחלתו לא אמר אלא משום שזיכה לו על ידי אחר דיכולים לומר הא דלא צווח מתחלה משום דסבר כי לא אתי לידי אמאי אצווח.

אבל אי לאו האי טעמא כגון בזיכה לו על ידי עצמו ושת' ולבסוף צווח לא אמר רשב"ג דסופו מוכיח על תחלתו. אלא מודה דקנה כדאמר בסמוך התם בשתק ולבסוף צווח דכולי עלמא לא פליגי דקנה.

הרי מבואר אפילו רשב"ג לא סבירא ליה דאמרינן סופו מוכיח על תחלתו אלא היכא דיכולין לומר טעם על תחלתו למה לא אמר בתחלה מה שאמר לבסוף. אבל היכא דליכ' למימר טעם לא אמרינן סופו מוכח על תחלתו והוא הדין בנדון דידן שמתחלה הגיד הגוי מהריגת רבי זלמן מאויסטרליץ במל"ת ולא הזכ' שיתנו לו ממון אלא כמו שעה שתים

אחר כך שבא ישראל אליו שנית אז תבע ממנו ממון ואין אנו יכולין לתת טעם למה לא תבע מתחלה הממון ודאי לא אמרי' סופו מוכיח על תחלתו: וכן יש נמי להביא ראיה מנדרים פרק ה' דף מ"ח דלא אמרי' סופו מוכיח על תחלתו אלא היכא דגם בתחלה איכא הוכחה קצת.

דאיתא התם במתניתין במודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל נותנו לאחר לשם מתנה והלה מותר בה. מעשה באחד בבית חורון וכו'.

ופריך בגמרא מעשה לסתור ומשני חסורי מיחסרא והכי קתני אם הוכיח סופו על תחלתו אסור ומעש' נמי בבית חורון באחד דהוה סופו מוכיח על תחלתו אמר רבא לא שנו אלא דא"ל והינן לפניך אלא כדי שיבא אבא אבל אמר ליה שיהו בפניך שיבא אבא מדעתך הוא דא"ל לישנא אחרינא אמר רבא לא תימא טעמא דא"ל והינן לפניך הוא דאסור.

אבל א"ל הן לפניך שיבא אבא ויאכל מותר אלא אפילו א"ל הן לפניך יבא אבא ויאכל אסור מאי טעמא סעודתו מוכחת עליו ע"כ הסוגיא ופירש רבינו נסים דאנן סהדי שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר הילכך סעודתו מוכחת עליו דמאי דאמר ויבא אבא דתנאי גמור קאמר עכ"ל.

הרי שאפילו ללישנא בתרא לא אמרינן שסופו מוכיח על תחלתו אלא מטעם שגם מתחלה איכא הוכחה כדמסיק סעודתו מוכחת עליו וכדפירש הר"ן דאנן סהדי שאין אדם מכין סעודה לנשואי בנו ונותנה לאחר אבל בלאו הכי בדליכא הוכחה מתחלה לא אמרינן סופו מוכיח על תחלתו ולא מיבעיא להרשב"א שהביא הר"ן התם דסבירא ליה דוקא כשיאמר כן בשעת מתנה אבל לאחר מכאן לא כיון דבשעת מתנה לא אמר מידי.

פשיטא דלדידיה לא אמרינן סופו מוכיח על תחלתו אלא דוקא היכא דאיכא הוכחה מתחלה של זה היה מתכוון אלא אפילו לדברי הרמב"ם שהביא הר"ן שכתב דאפילו לאחר שעה אסור אפילו הכי סבירא ליה דלא אמרינן סופו מוכיח על תחלתו אלא היכא דאיכא הוכחה גמורה מתחלה של זה נתכוון אבל בסתמא דליכא הוכחה מתחלה לא שהרי כתב הרמב"ם בפרק ז' מהלכות נדרים וז"ל: נתן לאחד מתנה וכו' ולא עוד אלא אם נתן לו סתם וחזר ואמר לו רצונך שיבא פלוני ויאכל עמנו אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן אלא על מנת שיבא פלוני ויאכל אסור.

כגון שהיתה סעודה גדולה והוא רוצה שיבא אביו או רבו וכיוצא בהם לאכול מסעודתו שהרי סעודתו מוכחת עליו וכו'. וכן כל כיוצא בזה עכ"ל.

הרי ביאר דבריו וכתב דוקא סעודה גדולה דאיכא הוכחה שמתחלה נתכוון למה שאמר בסוף שיבא אביו לאכול אבל אי ליכא הוכחה מתחלה כגון דהוי סעודה קטנה לא אמרינן

סופו מוכיח על תחלתו:וא"כ בנדון דידן שהגיד הגוי מתחלה במל"ת מהריגת רב זלמן מאויסטרליץ ולא הזכיר ענין ממון כלל והלך לדרכו אלא שאחר כך כשבא הישראל אליו ושאלו להראות לו מקום שכיבת ההרוג אז תבע ממנו ממון בכי האי גוונא דליכא הוכחה כלל מתחלה שהיה מתכוון לשם ממון לא אמרינן סופו מוכיח על תחלתו: ועוד נראה אפילו אם תמצא לומר אמרינן סופו מוכיח על תחילתו בכל גוונא אפילו בדליכא הוכחה מתחלה ואם כן גם בנדון דידן אית לן למימר כיון שלבסוף לא רצה הגוי להראות מקום שכיבת ההרוג אם לא שיתנו לו ממון מוכיח סופו על תחלתו שלזה היה מתכוון מתחלה אפילו הכי אלים סהדותיה דגוי ויש לסמוך עליו כיון שהגוי יודע אם לא ימצאו היהודים שכדבריו כן הוא שההרוג הוא רבי זלמן מאויסטרליץ לא יתנו לו שום שכר ואם כן ודאי קושטא קאמר דאי הוה משקר למה ליה האי טירחא כיון שהוא יודע אם לא יכירוהו שהוא רבי זלמן מאויסטרליץ לא יתנו לו שום שכר ולא דמי לההוא דפרק כל הגט בשמע מקומנטריסין וכו' או להיא דפרק האשה בתרא דאמר לי' לישראל קטול אספסתא וכו' דלא מהימן משום דאיכא אמתלא למה אמר כך דשאני התם דעביד דמשקר משום אמתלא דידה כדי להתפאר בקומנטריסין ולמירמא אימתא גבי קטול אספסתא.

אבל בנדון דידן הוא בהפך דצריך להגיד האמת משום אמתלא דידיה דהרי אמתלא דידיה היא ליטול שכר ואי שקורי קא משקר לא יטול שכרו דאטו בשופטני עסקינן שיתנו לו שכר אם לא יכירו שהוא רבי זלמן אלא ודאי קושטא קאמר שהוא ראה את ההרוג והכירו ובא להגיד ליהודים כדי ליטול שכר ובכה"ג אף על גב דמכוון לשם ממון סמכינן עליה כיון דאיכא הוכחה דקושטא קאמר: וכהאי גוונא איתא בהדיא בתשובת מהר"ם שבמיימוני דשייכי לסדר נשים והביאו הרב ב"י בסעיף י"ד וז"ל למה לא יחשוב מל"ת אי משום דקאמר למה אינכם מביאין אותו יהודי שנהרג כי הוא שוכב באותו מקום הדר אמר ואני הייתי לוקח ליטרא מכם ומביאו בעגלה שלי וקא חיישיתו משום שהזכיר ממון בעדותו אדרבה כל שכן דאלים סהדותיה טפי משאר מל"ת האומר פלוני מת או נהרג סתמא דלא עביד לאגלויי כולי האי וכו'.

ואפילו הכי מהימן כל שכן בנ"ד דעביד לגלויי לאלתר ומרתת שמא ימצא מוכחש אם יאמרו לו אחרי שאתה יודע מקומו הראהו לנו וניתן לך ליטרא להביאו דאיכא להימנוהי טפי ואי חיישיתו דילמא משקר כדי שיתנו לו ליטר' להביאו ליכא למיחש שהרי אינו שואל ליטרא אלא להביאו ואם הוא לא יביאנו לא יתנו לו הליטר' וכו' עכ"ל.

הרי מבואר בהדיא דכיון דגוי רוצה לקבל שכר ודאי קושטא קאמר דאי הוה משקר לא היה יכול להשיג שום שכר וה"ה נמי בנ"ד כמו שבארנו לעיל: וליכא למיפסליה להאי גוי

משום שהרי מתחלה שאלוהו על ההרוג רבי זלמן והבטיחוהו ליתן לו שכר אם ימצאנו כמו שהגיד הגוי עצמו שהיהודי דניאל הבטיחוהו על שכירות י"ב זהובים אדומים אם ימצאנו ואם כן תו לא הוה מל"ת אף על גב דהא ששאלוהו על ההרוג והבטיחו על שכירות היה זמן מה קודם לזה מכל מקום דילמ' השתא שמצא להרוג אחר ביער מצא פתחון פה לומר שמצא לרבי זלמן ושקורי קא משקר ומשיב על השאלה ששאלו ממנו כבר ולא הוי מסיח לפי תומו הא ליתא חדא דתלינן לומר שהגוי משקר בזה שאומר שהבטיחוהו על ממון וכמאן דא הוי מילתא דשייכי ביה שאומר כן כדי שגם עתה יתנו לו ממון ודומה זה להא דאמרו בההוא דאמר ליה לישראל קטול אספסתא וכו' דלמירמא אימתא קא עביד הוא הדין נמי כאן משקר ואומר כן כדי שיתנו לו ממון ומתפאר את עצמו שהבטיחוהו כבר על ממון והוא משקר.

ועוד נראה אפילו אם תמצא לומר שכדברי הגוי כן הוא שהבטיחוהו כבר על ממון אם ימצאנו מכל מקום כיון שלא הבטיחוהו אלא אם ימצאנו ולא בשביל רק שיוודע להם אם הוא חי או מת אלא דוקא אם ימצאנו ויודע הגוי שלא יאמינו לו שמצא אותו אם לא שיהא מראה אותו להם ויכירוהו שהוא רבי זלמן תו לא חיישינן דילמא שקורי משקר ואינו אלא כמתכוון להשיב על השאלה שהרי הוא יודע שלא יאמינו לו אם לא יהא מראה אותו להם ויכירו אותו אלא ודאי קושטא קאמר ודין מל"ת יש לו ואם כן לפי זה היה נראה להתיר האשה הזאת על פי העדות כמר ליב בן שלמה כ"ץ שהעיד שהגוי אמר לו במסיח לפי תומו שההרוג ר' זלמן מאויסטרליץ שוכב ביער וגוי מל"ת נאמן: אמנם כד מעיינין שפיר נראה דאין לסמוך על זה להתיר האש' הזאת אף על גב דהגוי הגיד מהריגתו והזכירו בשמו ושם עירו והיה מסיח לפי תומו אפילו הכי לא מהני ולא מיבעיא להא"ז בשם רבינו שמחה ורבינו נתן הביאם תרומת הדשן סימן רל"ט הרב ב"י בסוף סעיף כ"ו פשיטא דלא סמכינן על הגדתו משום דסבירא להו דאין מל"ת נאמן אלא באומר נהרג או מת דלא צריך טביעות עין אבל באומר מצאתי פלוני הרוג לא היכי דאיכא למיחש דילמא אחר הוא וצריך טביעות עין דכל טביעות עין צריך עיון וזה מל"ת ואין דעתו להעיד אין לסמוך עליו בשלמא ישראל שמתכוון להעיד איכא למימר נתן בו טביעות עין בכוונה אבל בגוי ממה נפשך אי מתכוון להעיד לא מהני עדותו ואי לא מתכוון להעיד לא נתן בו טביעות עין וכשהגוי היה מכיר אותו כבר בחייו ועכשיו שנמצא הרוג אמרינן דילמא לא נתן בו עיניו לדקדק יפה ואפשר כשרואה בו סימנים הדומים לאלו שראה באיש הזה בחייו סבר בודאי שהוא האיש שהכיר בו בחייו.

ואם כן ה"ה נמי בנ"ד שהגוי היה מכיר לרבי זלמן מאויסטרליץ בחייו אפשר שלא נתן עיניו בו לדקדק יפה וראה בו סימנים דומים למה שראה ברבי זלמן בחייו וסביר בודאי שהוא הוא ואינו כן לכך לא סמכינן עליה להנך פוסקים אלא אפילו לאינך פוסקים דלא סבירא להו כוותייהו לחלק באומר נהרג לבין האומר מצאתי פלוני הרוג הביאם הרב בתשובת משאת בנימן סימן מ"ו אפילו הכי לא מהני הגדת הגוי לנדון לפי שאף על פי שמתחלה אמר הגוי סתם שההרוג שוכב ביער והוא רבי זלמן מאוישטרניץ והיה מסיח לפי תומו ואלו אזיל לעלמא ולא היו שואלים יותר היינו סומכים על הגדתו אבל מכל מקום אם הוא לפנינו צריכין אנו לשאול אותו היאך ידעת ובמה ידעת ואם מעיד בדבר ברור נאמן ואם לאו אין משיאין את אשתו כמו שכתב הרמב"ם בפרק האחרון מהלכות גירושין וז"ל.

כבר הודענו שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפילו ששמע מאשה ששמעה מעבד הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו אבל אם אמר העד או האשה או העבד מת פלוני ואני ראיתיו שמת שואלין אותו היאך ראית ובמה ידעת שמת אם העיד בדבר ברור נאמן וכו'. וכתב הרב המגיד הביאו ב"י בסעיף כ"א וז"ל.

מה שאמ' בכאן שאם אמר העד ראיתיו שמת שואלין אותו כיצד דבר ברור הוא שאף על פי שכשהוא אומר שמעתי שמת אין אנו יודעין האומר הראשון כיצד היה יודע שמת ועל מה היה אומר כן אין דנין אפשר משאי אפשר דהכא כיון דאפשר ודאי שואלין אותו שיש לחוש שהוא אומר בדומה לו וכו' עכ"ל.

הרי מבואר כשהוא לפנינו צריכין אנו לשאול אותו היאך ידעת ובמה ידעת וכאן שאל הישראל את הגוי היאך ידעת שהוא רבי זלמן מאויסטרליץ ובמה ידעת שהוא הוא ואמר לו שהוא מכירו במלבוש שלו שתולין בו ציצית ושהוא מצבע טונקיל שווארץ וגם בענק שבצוארו שתלוים בו שרשרות ובפירוש אמר שעל ידי אלו סימנים הוא מכירו ולא אמר שהכירו בטביעת עין אלא באלו סימנים שבכליו הכירו כמבואר הכל בעדותו של כמר ליב כ"ץ ודאי ודבר פשוט הוא דלא סמכינן עליה דכיוודלא הכירו אלא בסימני כליו הרי אינו מעיד על דבר ברור דלכ"ע סימנים שבכליו לא מהני אפילו סימנים מובהקין.

ואפילו ישראל המתכוון להעיד ומדקדק בסימנים לא סמכינן עליה כמו שכתב הרמב"ם בפרק אחרון מהלכות גירושין והטור בסעיף כ"ה וכל הפוסקים הביאם הרב בית יוסף בסעיף כ"ו. אלא שנ"י בסוף יבמות והר"ן בפרק ב' דמציעא כתב דסמכינן אסימנים מובהקין בכליו.

אבל כבר כתב עלייהו הבית יוסף דדברים אלו לאו דסמכי אינון שהרי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובעל העיטור חולקין עלייהו וכן הוא גם הסכמת האחרונים הריב"ש ותרומת הדשן וזולתם הרבה לפי זה אין לסמוך כלל על הגדות הגוי: וכן נמי אין לסמוך על עדות כמר ליב כ"ץ מה שהעיד שהוא עצמו הכירו שהוא ר' זלמן מאויסטרליץ כיון שלא הכירו בפני' שלו שהרי הגיד שלא היה יכול לראותו בפני' מפני שהיה עומד מרחוק מחמת שהוא כהן ולא הכירו רק בסימני' שבכליו דהיינו בענק שבצוארו וסימני כליו לא הוי סימנים להתיר על ידם אשתו ומה שאמר שהכירו בזקנו שהוא שחור אין זה סימן מובהק כלל ואפילו סימן גרוע לא הוי לכך אין להתיר האשה הזאת על פי העדות של כמר ליב כ"ץ.

וכן נמי על עדות שהעיד כמר דוד בן מהר"ר יודא הלוי אין לסמוך להתיר האשה הזאת אף על גב דהעיד שהכירו בפנים שלו וגם בזקנו שהוא רבי זלמן שהיה עדיין זקן בו כבחייו ואנן ידעינן שעל רבי זלמן מאויסטרליץ בעל האשה הזאת מרת הענדל הוא מעיד אף על גב דלא הזכירו בשם עירו רק רבי זלמן מכל מקום אנן ידעינן האמת שהרי בשביל האשה הזאת הושב הב"ד לגבות העדות וסתמן כפירושן ואין בזה פקפוק מכל מקום כיון שביאר עדותו אחר כך בהגדתו שנית שלא היה פרצופו שלם עם הפדחת והחוטם כשהכירו ובאר דבריו שלא הכירו אלא במראית פנים שהיה ניכר לו מחמת זקנו שהיה עדיין בו כבחייו ולא חזר ממה שהגיד בראשונה אלא שמבאר דבריו היאך הכירו וכן משמע נמי מלשונו בעדות שהגיד בראשונה שעיקר הכרתו היה על ידי זקנו כמו שביאר דבריו אחר כך שהרי כך אמר ולא הייתי יכול להכיר בענין אחר בפנים שלו וגם בזקנו רק שהוא רבי זלמן מאויסטרליץ משמע שלא היתה כוונתו לומר שהכיר בפניו לחוד ובזקן לחוד אלא תלה זה בזה שבפנים ובזקן הכירו והיינו כמו שאמר באחרונה שעל ידי זקנו הכירו בפנים ומה שלא הזכירו בפירוש בהגדתו שנית על מי הוא מגיד מפני שהיה ידוע להם שהב"ד שאלו אותו שיהא מבאר דבריו הראשונים מה שהגיד על רבי זלמן אויסטרליץ ולא היה צריך להזכירו בהגדתו דבר פשוט הוא דלא מהני עדותו דבהדיא תנן אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ובברייתא התם בהאשה בתרא תנו רבנן פדחת ולא פרצוף פנים וכו': אף ע"פ דהיה אפשר לומר דאין במשמעו' לשונו שהיה חסירים הפדחת והחוטם שהרי לא אמר אלא שנקלף העור מן הפדחת והחוטם משמע שגוף הפדחת והחוטם עם הבשר היה שלם רק שנקלף העור מהם ואפשר דבכי האי גונא לא מיקרי ניטל הפדחת והחוטם שבשביל קליפת העור לא נשתנית צורת הפדחת והחוטם רק מראית צבעו של בני נשתנית ובלאו הכי נשתנית מראית צבעו אדם.

לאחר מיתה מאודם. ללובן ולירוק וצורתו ניכרת הטיב ואין זה מיקרי חסרים הפדחת והחוטם וראיה לזה שקליפת העור לא מיקרי חסרון ממתניתין פרק ג' דסוכה אתרוג הגזול וכו' נקלף נסדק נוקב וחסר כל שהוא פסול הרי קתני נקלף וחסר משמע דנקלף לחוד וחסר לחוד אף על גב דהתם צריך שלא נקלף רק גלד דק ומראיהו ירוק כאשר בתחלה אבל נשתנית המראה פסול התם לאו משום חסרון הוא דפסול אלא משום שינוי מראה דהוי כחזזית ואין זה אלא להראב"ד אבל להרא"ש אפי' נשתנה המראה לאדמומית כשר כל זמן שלא ניטל מן הלבן כלום דאם כן הוה ליה חסר וכן יעויין שם באשר"י ובטור א"ח סימן תרמ"ח ושם בב"י ואם כן הוא הדין נמי כאן אף על פי שנקלף העור מן הפדחת וחוטם לא מיקרי חסרון: מכל מקום כיון שהוא עצמו הגיד שעל ידי שהיה העור נקלף מפדחת וחוט' לא הכירו בפרצוף שלו ממש רק שמראית הפנים היה ניכר לו מחמת זקנו שהיה בו כבחייו וזה אמר פעמים בעדותו באחרונה כמבואר בעדותו וז"ל בל"א.

זיין אן גיזכט איז מיר קענטליך גיווען דען זיין בארט האט ער נאך גיהאט גלייך אז בייא זיין לעבן אבר קיין שטירן ניט וכו ועוד אמר בסוף אבר הכרת פנים האב איך אן אם גיהאט אז ערש איז מחמת דען בארט. עכ"ל הרי בפירוש אמר שלא היה יכול להכירו בפדחת וחוטם לפי שהיתה העור נקלף מהם רק מחמת זקנו הכירו לכך אין לסמוך על עדותו שהכרת פנים בזקנו לאו הכרה היא דצריך שיהא מכירו בטביעות עין בפרצופו עם הפדחת והחוטם והרי זה לא הכירו בפרצוף פנים בפדחת וחוטם ומה שהעיד שהכירו גם במלבוש שלו עם ציצית כבר בארנו דלא סמכינן אסימנים שבכליו ואדרבא על ידי שהכיר מלבוש שלו איכא למיחש טפי שאמר בדדמי שהוא רבי זלמן מאויסטרליץ שהיה סבר כיון שהוא מלבוש שלו ודאי הוא הוא אף על פי שלא הכירו שפיר בטביעות עין לכך גם על פי העד כמר דוד בן מהר"ר יודא הלוי אין להתיר האשה הזאת: אבל על עדות שהעיד כמר יהודא בן יעקב אפשר שיש לסמוך להתיר להאשה הזאת כיון שהעיד שהכירו בפנים וגם בזקנו ובפירוש אמר שהיה מכיר אותו בטוב בחייו לפי שהיה רגיל לסחור עמו לשון זה מורה שדקדק בו והכירו שהוא רבי זלמן מאויסטרליץ ולא הוצרך להזכירו לשם עירו כי ידוע היה להם על מי הם מדיינים ומגידים ובכי האי גונא סומכין עליו וליכא למיחש דילמ' כשראוהו לא היה פרצופו שלם עם הפדחת והחוט' וכשאין פרצוף שלם עם פדחת וחוטם אין מעידין עליו הא לאו כלום הוא דכיון שאמר שהכירו בפנים שלו מהי תיתי לומר שלא היה פדחת וחוטם שלו שלם:

אף על גב דממה שפירשו התו' פ' האשה בתרא דף ק"ך משמע שבלשון פנים אין פדחת וחוטם בכלל אהא דאמר אביי ואי תימא רב כהנא מאי קרא הכרת פנים ענתה בם פירשו

התוספו' דאברייתא קאי משמע שצריך הכרה לבד מן הפנים והיינו פדחת של פניהם וכן כתבו מתוספות נמי פרק ה' דבכורות דף מ"ו דמייתי יכיר זו הכרת פנים ואיזה הכרת פנים זו פרצוף פנים עם החוטם פירשו התוספות נמי דמשמע שיש דבר באדם שמכירים על ידו את הפנים והיינו פדחת וכו' הרי מבואר דבלשון הפנים אין הפדחת והחוטם בכלל מכל מקום נראה דבלשון בני אדם אינו כן אלא הכל בכלל פנים ועוד שהרי לפירוש רש"י אינו כן דרש"י פירש הא דאמר מאי קרא ומייתי הכרת פניהם וכו' קאי אמתניתין מאי קרא דעיקר הכרה הוי בפנים ולא בשאר הגוף ומייתי הכרת פניהם ענתה בם אלמא אין העדות בשאר הגוף אלא בהיכר פנים עכ"ל הרי הא דאמר במתניתין אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם יליף מקרא הכרת פניהם מוכח דבלשון פניהם הכל בכלל פרצוף עם החוטם והוא הדין עם הפדחת וכן משמע מפירש רש"י בפרק ח' דבכורות דף מ"ו ואם כן כיון שזה העיד שהכירו בפנים מהי תיתי לומר דלא היה לו פדחת וחוטם ואי משום שדוד הלוי העיד שלא היה פדחתו וחוטמו שלם שהיתה העור נקלף וממשמעות הגדת' משמע שעדים כולם ראו את ההרוג כאחד או בסמוכים זה אחר זה הא כבר בארנו דקליפת העור לא מיקרי חסר וראיה לזה מאתרוג כדלעיל ועוד דילמא העד כמר יודא ראה את ההרוג קודם שראה אותו דוד הלוי ואז עדיין לא היתה העור נקלפת כמו שהיתה אחר כך כשראוהו דוד הלוי כי בשעה מועטת נשתנה אחר עלייתו מהמים כדאמר בגמרא שילהי יבמות והני מילי דכי חזייה בשעת וכו' אבל אשתהי מתפח תפח וכשראוהו יהודא בן יעקב עדיין לא נשתנה והכיר אותו בטביעות עין ונוכל לסמוך על עדותו: אלא שיש לפקפק בעדות העד הזה כמר יהודא כיון דמהגדת' נראה שלא ראה העד יהודא הנ"ל את ההרוג מיד אחר שהמשיכוהו מן המים שהרי אחר שהמשיכוהו הגוים מן המים והניחוהו ביער בא הגוי ליהודים אשר בעיר גידונג שהוא דרך חצי פרסה והלך היהודי אל היער לראות ההרוג ודרך הליכה וחזרה זו יש בהם שהות יותר משעה אחת וכמעט שתי שעות אפילו אי לא היו שוהים כלל והלכו מיד ומכל שכן אי שהו קצת ולא הלכו מיד או שהגוי לא הודיע מיד וכן משמע לשון העד כמר יהודא שלא הלך מיד אלא היה שהיות כמה שעות בין המשכתו מן המים וראייתו שהרי אמר בעדותו וז"ל באותו יום שהמשיכוהו מן המים לרבי זלמן והיה מכוסה באילנות הסירותי האילנות ממנו והכרתיו וכו' הרי דקדק ואמר באותו יום שהמשיכוהו ולא אמר באותה שעה שהמשיכוהו משמע שלא מיד באותו שעה שהמשיכוהו ראוהו אלא אחר כמה שעות רק באותו יום וכיון דהכי הוא לא מהני עדותו דהסכמת כל הפוסקים הוא כל שלא ראוהו מיד אחר עלייתו מן המים אין מעידין עליו מפני שהוא משתנה אף על גב

דלא חזינן דאתפח אמרינן ודאי מתפח תפח דלא כמשמע מלשון הרמב"ם וסמ"ג שצריך שיהא נתפח אלא אפילו אם אין אנו רואים שנתפח אמרינן ודאי מתפח תפח כהובא בב"י סעיף כ"ו.

והתם נמי מבואר שעל כל פני' צריך שיראוהו תוך שעה אחת אחר עלייתו מן המים ואפילו בספק נשתהא או לא נשתהא פסק הרב בהג"ה ש"ע סעיף כ"א דאזלינן לחומרא ומכל שכן בנדון דידן שודאי היה ראיות העד אחר כמה שעות מפני שהיה צריך ללילך לשם לראותו וכדמשמע מלשונו כאשר בארנו למעלה.

היאך נסמוך על זה להתיר: אמנם נראה דבכי האי גונא יש לנו אילן גדול לתלות בו ולסמוך עליו אפילו שלא בשעת הדחק מכל שכן במקום עיגון שהוא שעת הדחק שלא תתעגן כל ימיה הוא מורינו הרא"ש שכתוב בפ' האשה שלום וכן כתב הטור בסעיף נ"ג הא דבעינן שיראוהו מיד אחר עלייתו מן המים היינו דוקא במי שראה הטביעה דכיון שראוהו שנפל שם אמר בדדמי ואומר שהוא הוא אפילו אינו ברור לו לפיכך אינו נאמן אלא אם כן שראוהו מיד אחר עלייתו מן המים אבל מי שלא ראה הטביעה נאמן אפילו לא ראוהו מיד ובנדון דידן שהעד כמר יהודא לא ראה הטביעה יש לסמוך עליו כשהכיר אותו אפילו כשלא ראוהו מיד אחר עלייתו מן המים כסברת הרא"ש והטור: וליכא למימ' דלא קאמ' הרא"ש כך אלא במי שלא ידעו כלל לכל מאבידתו אבל לא במי שכבר יצא הקול שנאבד זה לא יתכן כלל דאם כן למה כתב הרא"ש לחלק בין ראה ללא ראה דאיכא למיטעי ולא חילק בין ידע שנאבד ללא ידע.

אף על גב דגם בסתמא דתלמודא קשיא קושי' זאת לפי דעת הרא"ש שמחלק בין ראה הטביעה ללא ראה למה הוצרך לתרץ במעשה ב' ת"ח דאסקינהו וחזוהו לאלתר לישני דלא חזוהו לאלתר והא דהתירו נשותיהם משום דהמעידים לא היו בשעת הטביעה הא לא קשיא דאפשר שהתרצן מתרץ למקשן לפי סברתו שהיה סובר שהיו בשעת הטביעה אבל בדברי הרא"ש גופא שכתב כך לפסק הלכה לחלק בין ראה הטביעה ללא ראה ואיכ' למיטעי מדבריו להכשיר אפי' למי שידע הטביעה רק לא ראה ובהרא"ש לא שייך לתרץ כמו בתלמוד דלרבותיה קאמ'.

אלא ודאי הרא"ש לא חילק אלא בין ראה ללא ראה אף על גב דמסברא אית לן למימ' מה לי ראה ומה לי ידע מכל מקום הרא"ש לא סביר' ליה כך והיינו משום דקשי' ליה המנהג שנהגו להתי' אפילו אחר כמה ימים כדאית' התם בהרא"ש פרק האשה שלום. ובתוספות בהאשה שלום דף קט"ו ע"ב בדבו' המתחיל וקאמרי סימנין וכו' יעויין שם בתוספות כי שם מבוא' באר הטיב.

ואף על גב שהאחרונים לא רצו לסמוך אדברי הרא"ש בזה. מכל מקום אומ' אני שהו' כדאי לסמוך עליו ולעשות סניף אל סניף אל סברות אחרות ומכל שכן כיון שהטו' ותרומת הדשן בסימן ר' מ והרב בהג"ה ש"ע הביאו דבריו ולא כתבו האחרונים שאין לסמוך עליו אלא היכא דלית לן שום סברא יותר להתי' רק זאת.

אבל היכא דאיכ' בלאו הכי סברות ודאי דשפי' דמי לעשות דברי הרא"ש בזה סניף להם. דכן כתב נ"י פרק האשה שהלכה דאמ' התם דילמ' בגמלי פרחא אזיל אי נמי בקפיצה אי נמי מילי מסר כתב הוא וז"ל והך טעמ' דמילי מסר הוא עיק' אבל לגמלי פרחא וקפיצה לא חיישינן אלא נקטינה לסיניפין בעלמ' הביאו הרב מ"ו ב"ח בסוף סימן ק"ח ויעויין מה שכתב היא בכיוצ' בזה: אמנם על פי העדות שהעיד כמר זלמן בן ישכר ביום ה' י"ט טבת תי"ל יש להתיר האשה הזאת ברווחה כי הנה העיד ששמע מגוי מל"ת שרוצח אחד נידון בעיר גאלי"ץ והודה על העינוי שרצח מימיו י"ב בני אדם י"א היו גוי' והי"ב היה היהודי האויסטרליציר הרי הזכיר היהודי מעיר פלוני יש לסמוך על זה להתיר ע"י חיפוש שיהיו חוקרים ודורשים שלא יצא מאויסטרליץ שום יהודי שהיה דר שם ולא חזר כי אם זה ר' זלמן בעל האשה הזאת ואז תהיה אשתו מותרת אף על גב דלא הזכירו בשמו רק אמר היהודי האויסטרליציר סגי בהכי על ידי חיפוש והכי איתא תשובת מהר"ם שבמיימוני והביאו הב"י סעיף י"ט וז"ל אחר שהגוי לא העיד בפירוש פלוני נהרג אלא אמר היהודי מעיר פלוני בסתם ובדק שלא יצא מאותו עיר שום יהודי הדר שם שלא חזר כי אם זה עכ"ל: וליכא למימר שאין לסמוך על הודאות הרוצח משום דלא הוי מל"ת שהרי לא הודה אלא על ידי עינוי ושאלוהו על רציחות שעשה ואין כאן מסיח לפי תומו הא ליתא כיון שלא נתפס בשביל היהודי רק על שאר גזילות ורציחות שעשה והוא מעצמו הודה על זה בלא ששאלוהו הרי הוא מל"ת לענין זה ומה' לו לשקר ולהודות מה שלא עשה אלא ודאי קושטא קאמ' דליכא למימ' שמיראת היסורין העינויי הודה כדי להיפטר מעינויי' וכדאמרינן אלמלא נגדוהו לחנניה מישאל ועזריה וכו' והודה כן כדי שידונו אותו למיתה מיד שהרי היה מתחייב בנפשו על שהודה בלאו הכי על י"א רציחות שעשה ולמה הוצרך לשקר ולהודות גם על יהודי אלא ודאי קושטא קאמ'.

ואף על גב דלא הוי מל"ת אלא ששאלוהו על רציחות סתם שעשה שיגיד מכל מקום מהימן בזה שהודה על היהודי כיון שלא שאלוהו בפירוש על יהודי דאי לאו דקושטא קאמ' למה הודה עליו כיון שלא שאלוהו עליו דמה שאמרו בגמר' דגוי מהימן במל"ת לאו דוק' במל"ת תליא מילת' אלא בלא מתכוון להתי' ולא להעיד תליא מילת' והא דמוקי בגמר' דגוי מהימן במל"ת היינו משום דסתם מל"ת אינו מתכוון להתיר ולא להעיד אבל

באמת כל דאית לן הוכחה דקושט' קאמר ואינו מתכוון להתיר ולא להעיד מהימן אפילו באינו מל"ת וזה מבואר בתשובת מהרי"ק שורש קכ"א וז"ל: אמנם נראה לע"ד שכל מקום שהדבר מוכיח שאין הגוי מתכוון לא להתיר ולא להעיד דודאי מיקרי מסיח לפי תומו ושריא איתתא כדמשמע התם בהדי' דעד כאן לא פליגי רבי יוחנן אריש לקיש אלא במתכוון להעיד אבל באין מתכוון אפילו להעיד מודה רבי יוחנן לריש לקיש דאתתא שריא והא דפריך תלמוד' והא איה חבירנו קאמרי לה היינו משום דפשיט' ליה לתלמוד' דכל ששואלין אותו והוא משיב יש לומ' שמתכון להעיד אבל היכא דפשיט' לן שאינו מתכוון להעיד וכו' כי הכא ודאי קושטא קאמר ואין מל"ת גדול מזה דהא ליכא לספוקי כלל במתכוון לא להתיר ולא להעיד אם כן לא נוציא מתורת מל"ת.

עכ"ל: הרי מבואר בהדי' בדבריושאין צריך שיהא מל"ת דוקא ולא אמרו דלא משכחת בגוי אלא במסיח לפי תומו אלא לאפוקי מתכוין להעיד או להתיר. וכן הוא נמי בתשובת משאת בנימן סי' ס"ה ואנכי בעניות דעתי הבאתי ראיה לזה בתשובה סימן מ"ב מסוגי' דיבמות ממתניתין דאמרי לו מעשה בבני לוי וכו' אלא שאין להאריך פה כי פשוט הוא בנדון דידן דהוי מסיח לפי תומו ממש בהודאתו שהודה על הריגת היהודי כיון שלא שאלוהו עליו ואפילו אם הוה שאלוהו עליו מכל מקום כיון ששאלה היתה מגוי ושלא בפני ישראל מיקרי מל"ת כדכתב כך בהדי' בתרומת הדשן סימן רל"ט והביאו מהרמ"א בהג"ה סעיף ט"ו ומחמת יראת יסורים העינוי נמי ליכא שהרי הודה בלאו הכי על הרבה רציחות אלא ודאי קושטא קאמר ומל"ת גמור הוא: ועדיין יש לפקפק דילמא האי רוצח שהרג ליהודי מאויסטרליץ מאן לימא לן שהגיד על זמן קרוב ויועיל חיפוש דילמא על זמן קדמון הוא מגיד מה שעשה זה כמה שנים שהרי לא הזכיר הזמן באיזה שנה ובאיזה חדש הרגו רק אמר סתם שהרג ליהודי מאויסטרליץ אם כן מה יועיל חיפוש דילמא הוא מגיד מה שעשה זה שלשים שנה או יותר ואין זכרון להדרים עתה באויסטרליץ והרוצח הזה קשיש מנייהו הוי והרגו קודם שהיו באויסטרליץ האנשים הדרים שם עתה ויותר מזה אנו צריכין לחוש דילמא באמת בזמן מה בשנים שעברו נאבד אחד מתושבי אויסטרליץ לא חזר כאשר רגיל היה כך בהרבה קהלות במשך זמן המלחמה אם כן יפול הספק בין הנאבד ההוא ובין רבי זלמן בעל האשה הזאת ותתעגן האשה הזאת כל ימיה וכה"ג נמצא שחשש רבי דוד כהן בתשובותיו בענין משה סוסי על גויה שהיתה מל"ת שיהודי אחד שהיה ביתו סמוך לחומת העיר נהרג כתב וז"ל וכל שכן שאין כאן שום עדות על משה סוסי דילמא כל כך שנים היה אחר שהי' בית זה סמוך לחומת העיר והלך ולא חזר ועל אותו היא מגדת שנהרג וכו' יעויין שם.

הובא בתשובת בנימן זאב סוף סימן ד' אף על גב דרבים חולקים על ר"ד כהן בזה וסבירא להו דאין לחוש על זה ובודאי על משה סוסי העידה כיון שאנו יודעים שבית היה סמוך לחומת העיר מ"מ נר' דשאני התם דאין חוששין משום דנראה דהוו חששא רחוקה שהיה אחר שהיה גם הוא דר בבית סמוך לחומת העיר והלך ולא חזר ונהרג דלכולי עלמא האי אפשר דלא חיישינן.

אבל בנדון דידן חששא קרובה היא דילמא על אחר מאויסטרליץ הוא מעיד דילמא כולי עלמא מודים דחיישינן. ועוד דאפילו התם גבי משה סוסי לו החליקו החולקים דעתם לגמרי שלא לחוש כלל שהרי גדול אחד כתב שם בסימן י"ז שיהיו שואלים לגויה ההיא על איזה זמן הגידה אבל בנדון דידן אי אפשי' לשאול שכבר הומת הרוצח: וכן נמצא בתשובת מהר"ם פאדווה סימן כ"ז שחשש לחששא זו דילמא יאמר הגוי על זמן קדמון. יעויין שם סימן כ"ז: אמנם נראה דאין לחוש לזה דהדברים מראים ומוכיחים שעל רבי זלמן בעל האשה הזאת הגיד שהרי אמר והי"ב שהרג היה היהודי האויסטרליצר משמע מלשון שעל יהודי הידוע שהוא אומר שהרי לא אמר סתם שהרג יהודי מאויסטרליץ שאלו היה אומר כך לא היה במשמע שעל יהודי הידוע הוא מגיד אלא על יהודי אחד סתם מאויסטרליץ ואז היינו צריכין לחוש דילמא על זמן קדמון הוא מגיד.

אבל השתא שאמר היהודי מאויסטרליץ. וז"ל דער אויסטרליצר יוד וכו'.

ואלו היה מגיד על זמן קדמון היאך יהיה ידוע לבני העיר כיון שהוא מגיד על זמן קדמון אלא ודאי על מה שניכר להם ויודעים היו שנאבד והיה הרגש גדול לבני העיר בדבר עליו הוא מגיד לכך אמר היהודי מאויסטרליץ אותו שהוא ידוע להם וכאשר באמת מיד היו מבינים על פי הוא מגיד ואמרו חבל על היהודי האויסטרליצר שהיה גבר בגוברין: ואע"ג דהעד כמר שלמה בן יודא כ"ץ והעד כמר משה בן יעקב תרווייהו קמסהדי כל אחד בשם גוי איך ששמע שהרצחן אמר סתם שהרג יהודי ולא אמרו כמו שאמר כמר זלמן בשם גוי שהרצחן אמר שהרג יהודי האויסטרליציר ואם כן הוי כהכחשה ביניהם הא לאו מילתא הוא דבכי האי גוונא לא הוה כמכחישים שאפשר מה ששמע זה לא שמע זה ובאולי אמר הרצחן בשעת העינוי הכלל והפרט תחלה אמר סתם שהרג יהודי ואח"כ ביאר דבריו שהרג ליהודי האויסטרליץ או בהפך וכל אחד אמר מה ששמע הוא. או שמא לא אסיק אדעתייהו להגיד ממש אות באות. מלה במלה.

כאשר הגיד הרצחן כי לא היו מכוונים להגיד עדות רק כמסיח לפי תומו להגיד דרך פליאה מהרצחן שעשה י"ב רציחות. וכל שלא אמרו לשון הכחשה ממש כגון לא כי לא דייניו להו כמכחישים.

ובלאו הכי לעולם אין הגדת עדות צריך להיות מכוון ממש בלשון אחד ואדרבא דגריע הוא אם הם אומרים ממש בלשון אחד כדאיתא בירושלמי הביאו הטור ח"מ סימן כ"ח רב כד הוה חמי סהדי מכוונים הוה חקר. כד חמי סהדי הכן והכן הוה מכוון וכמו שפירש הטור דברי הירו': דעדיף אם זה אומר בכה וזה אומר בכה רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה: לכן אין דנין אותן כמכחישין: וגדולה מזו נראה דאפילו האי חיפוש אינו צריך לפי זה דכיון שהרוצח הגיד שהרג היהודי מאויסטרליץ הידוע: על כרחנו צריכין אנו לומר דהוי כאלו אמר בפירוש שהוא הרג את היהודי מאויסטרליץ אותו שהיה ידוע וניכר לבני העיר וידוע שנאב' וכיון דהכי הוא ואנו יודעים שבעל האשה הזאת היה מאויסטרליץ ויודעים אנו שהיה ידוע וניכר להם אמרינן ודאי עליו הוא מגיד ולא חיישינן דילמא אחר היה גם כן מאויסטרליץ וניכר להם דלכולי האי לא חיישינן: וראיה לזה משילהי יבמות אבא יודן איש ציידן אמר מעשה בישראל וגוי שהלכו בדרך ובא הגוי ואמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך שמת בדרך וקברתיו והשיאו את אשתו ע"כ הרי השיאו את אשתו ולא חששו דילמא האי ישראל אזיל לעלמא ישראל אחר נתלוה עמו ומת בדרך.

אלא על כרחך כיון שאנו יודעים איזה ישראל היה עמו בדרך לא חיישינן על ישראל אחר אלא אמרינן ודאי על האי ישראל שאנו יודעים שהיה עמו הוא מגיד הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שאנו יודעים שבעל האשה הזאת הוא היה מאוסטרליץ וניכר וידוע לבני העיר אמרינן ודאי עליו הוא מגיד ותו לא חיישינן דילמא עוד אחר היה מאויסטרליץ והיה ידוע וניכר לבני העיר: ועוד ראיה מתשובת הרמב"ם הובא בב"י סוף סעיף י"ח וז"ל ראובן היה נושא ונותן בחוץ וכו' המתין ג' ימים ולא בא וכו' שאלוהו עליו וכו' אמרה להם גויה אחת וכו' שאלוה מה אירע לו אמרה יצא מעיר פלוני ללכת לעיר פלוני יצאו אחריו והרגוהו שאלוה מאין תדעי זה האיש אמרה הוא היה מודעתינו כשהיה בעכו ועשה מלאכתינו וכו'.

תשובה זאת האשה מותרת וכו' יעויין שם והקשה הב"י שזה סותר למה שכתב בריש פרק ג' מהלכות גירושין וכו'. ותירץ דמיירי שהיה ידוע שזה האיש היה רגיל לעשות מלאכתו לגויה זאת וכו' יעויין שם הרי התם לא הזכירה הגויה ההיא כלל על מי היא מגדת אפילו שם עירו לא הזכירה רק אמרה סתם שהרגו ליהודי שהיה עושה להם מלאכה בעכו סמכינן עליה להתיר ואמרינן מסתמא על אותו יהודי שאנו יודעים שהיה רגיל לעשות מלאכתה היא מגדת ולא חיישינן דילמא עוד אחר היה עושה מלאכתה והיה מודע להם מכל שכן בנדון דידן שהזכיר היהודי שהיה מעיר פלוני היינו אוסטרליץ

ושהיה ידוע וניכר לבני העיר הזאת גאלי"ץ ואנו יודעים שרבי זלמן בעלהאשה הזאת הוא מאויסטרליץ היה והיה ידוע וניכר לבני העיר גאלי"ץ פשיטא שיש לסמוך על זה ולומר שעל זה היה הרוצח מגיד ולא חיישינן דילמא עוד אחר היה מאויסטרליץ והיה ידוע וניכר לבני העיר גאלי"ץ ועליו הוא מגיד דלכולי האי לא חיישינן: ולא דמי להא דריש פרק האשה שלום בעובדא דרב יצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי דהוה אזיל מקורטבא לאספמיא דשלחו מתם דשכיב ופליגי התם אביי ורבא אי חיישינן לתרי ר"י ר"ג אי לאו אף על גב דאיכ' היכרא טובא דהרי הוזכר בשמו ובשם כינויו שהיו קוראים אותו ריש גלותא ושהיה בר אחתיה דרב ביבי ושהיה הולך מקורטבא לאספמי' ואפי' הכי חיישינן דילמא איכא אחרינ' מכל שכן בנדון דידן דליכ' היכרא כל כך לא דמי דהתם שאני דלא היה במשמע שהיה הוא מעיר קורטבא אלא דהוה אזל מקורטבא וחיישינן דילמא הוה אחרינ' דהוה שמיה כך והוה אזיל נמי דרך קורטבא.

אבל בנדון דידן שהזכיר שהוא מעיר אויסטרליץ תו לא חיישינן דילמא איתרמי עוד עיר ששמה כך דלא חששו לזה בכל התלמוד דשמו ושם עירו מהני לכולו עלמא ובנדון דידן כיון שהזכי' היהודי מאויסטרליץ בלשון שמורה על איש מאויסטרליץ הידוע להם ואנו יודעים שרבי זלמן בעל האשה הזאת מאויסטרליץ הוא היה ידוע וניכר לבני העיר אמרינן ודאי עליו הוא מגיד הרוצח ולא חיישינן דילמא עוד אחר מאויסטרליץ היה ניכר וידוע להם לכולי האי לא חיישינן.

וראיה מעובד' דאבא ציידן שילהי יבמות. ועוד ראיה מתשובת הרמב"ם מההיא גויה דעכו וכו': ועוד יש לנו חילוק בין כיוצא לנדון דידן אפילו בשלא הוזכר שם העיר לבין הא דיצחק ריש גלותא כאשר בארנו בתשובה אלא שאין להאריך פה בנדון דידן שהזכירו בשם עירו פשוט הוא דלא דמי ליצחק ריש גלותא כמו שפירשתי: וליכא נמי לאסתפוקי דילמא אמר הרוצח בדדמי דמסתמא כשהרגו היה בהול ושמא אמר בדממי הא ליתא דמבואר הוא כל שאמר הרגתיו לא חיישינן לבדדמי.

והכי איתא בהדיא בהג"ה מרדכי דקידושין והובא בב"י סוף סעיף י"ד וז"ל גוי המל"ת ואמר הרגתי פלוני נאמן ושריא איתתא לאינסובי דכי היכא דבישראל אין חילוק בין אמר מת ובין הרגתיו דמהימן. כדתנן בפרק ב' דיבמות הכא נמי גבי גוי המסיח לפי תומו וכו': והכי נמי איתא בתשובת מהר"ם שבמיימוני לסדר נשים חזרנו על כל הצדדים וכו' וז"ל דאפילו אומר הגוי אני הרגתי את פלוני מהני במל"ת וכו': והכי נמי איתא בהג"ה מרדכי דסוף יבמות הובא בב"י סוף סעיף י"ד וז"ל מעשה בגוי שאמר בשעה שדנוהו למיתה

מעולם לא פשעתי כי אם פעם אחת הרגתי יהודי בין ניקולא לאורוויק וכו' והתירו אשתו משום מסיח לפי תומו וכו'.

וכן כתב בתשובות בנימן זאב סימן י"ח ושם מביא ראיות הרבה: ועוד נראה דבנדון דידן הוי כאלו אמר הרוצח הרגתיו וקברתיו שהרי כמר שלמה בן יודא כ"ץ העיד בשם גוי מל"ת שהרוצח אמר שאחר שהרגו נשאו הוא וחבירו אל הנהר סטרואי ותחבוהו תחת הכפור שהיו המים נקרשים ואין לך קבורה גדולה מזו וכבר מבואר הוא בפוסקים בתשובת הריב"ש ובשאר פוסקים דקברתיו לאו דוקא אלא כל שנשאוהו ממקום למקום וטלטלוה הוי כאלו אמר וקברתיו.

מכל שכן בנדון דידן שאמר שנשאוהו עד הנהר וגם תחבוהו תחת הכפור דבר פשוט הוא דהוי כאלו אמר וקברתיו. אף על גב דהאי גוי שהגיד זאת בשם הרוצח שנשאוהו עד הנהר לא אמר שהזכיר הרוצח שם עירו אויסטרליץ רק אמר היהודי ולא הזכיר שם עירו ואין אנו יכולין להתיר על פי עדותו מכל מקום מצטרפין עדותו להההוא גוי שהגיד בשם הרוצח שהזכירו בשם עירו שהרי ליכא הכחשה בנייהו כלל אלא כל אחד מעיד מה ששמע ואפשר שזה שמע שהגיד שתחבוהו אותו בנהר תחת הכפור ולא שמע שהזכיר שם עירו.

ולא שמעתי אינו ראיה או אפשר ששניהם שמעו כל הדברים ומה ששמע זה שמע נמי אידך אלא שכל אחד הגיד במל"ת הענין בקצרה ולא כוונו לשם דבר וליכא הכחשה כלל. לכך יש לנו לצרף עדותן יחד וכדאשכחן בפרק זה בורר דעד אחד אומר בדיוטא עליונה ועד אחד אומר בדיוטא תחתונה אם המקומות קרובים הם שיכולים לראות מזה לזה עדותן קיימת שהאחד מהן טעה בין המקומות וכה"ג אשכחן טובא הוא הדין נמי בנ"ד: כללא דמלתא לפי מה שכתבתי יש להתיר האשה הזאת מרת הענדיל אשת רבי זלמן מאויסטרליץ להתנסב' לכל גבר דיתיצביין על פי העד כמר יהודא בן יעקב שהעיד בעשרה בטבת תט"ל שהכירו בטביעת עין ועל פי העד כמר זלמן בן יששכר שהגיד בשם גוי מסיח ל"ת שהרוצח הודה שהרג ליהודי מאויסטרליץ על פי ראיות והוכחות שכתבתי: אמנם כבר כתבתי כי כל זה אינו אלא דרך משא ומתן מה שנראה לע"ד על פי סוגיות התלמוד והפוסקים אבל לא להורות הלכה למעשה אם לא שיסכימו עמדי בהיתר זה תלתא בעלי הוראה גדולים ומפורסמים הן מטעמים דידי הן מטעמים אחרים דרך אמת ותמים.

מינייהו ומיניה תסתייעא שמעתתא יחדיו יהיו תמים ואיזה מגדולי המורים העומד לנס עמים אשר יעיין בשריותא דהך איתתא מרת הענדל אשת רבי זלמן היושבת עגונה זה שנים וימים יגדל כסאו והדומו עד שמי מרומים. ויקבל שכרו מאל רם על כל רמים.
דברי אלה יום ב' ט"ו שבט תאי"ו יו"ד לפ"ק: והסכימו בהיתר אתתא דא מרת הענדיל כמה רבנים מורי הוראה ובתוכם המופלאים אב"ד הישראלי מהר"ר אהרן שמעון הרב דק"ק פראג. וחתני המופלא מהר"ר גרשון דק"ק פרוסטיץ ועל פיהם נשאת לבעל ויושבת תחתיו:

שאלה מו

שלום ליקר ונעלה.
דומיה לו תהלה. כהר"ר משה יצ"ו.
על אשר ראית שאחד היה רובע לפרה שלך ונסתפקת האם היא מותרת לך למכור לשחוט: הנה אודיעך דמותרת היא לשחוט ולא מיבעיא בכי האי גונא דליכא שני עדים אלא אתה בעל הפרה לחוד ראית שהיתה נרבעת פשיטא שהיא מותרת לשחוט משום דאפילו בזמן שהיה כ"ג וסנהדרין לא היתה הפרה חייבת קטלא בכי האי גונא דאין הבהמה חייבת מיתה אלא על פי שנים עדים ולא על פי עד אחד ולא ע"פ בעלים אלא אפילו היו רואים שני עדים שהיה נרבעת לא' מותרת הבהמה לשחוט והאידנא ליכא כ"ג וליכא סנהדרין ואין דנין מית' וכ"ז שלא נגמר דינה של בהמה מותרת היא דמשנה ובריית הוא בפרק שור שנגח ד' וה' דף מ"ד שור שהוא יוצא ליסקל והקדישו בעליו אינו מוקדש שחטו בשרו אסור ואם עד שלא נגמר דינו הקדישו בעליו מוקדש ואם שחטו בשרו מותר ובגמרא תנו רבנן שור שהמית עד שלא נגמר דינו מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו בשרו מותר הרי מבואר בהדיא כל זמן שלא נגמר דינה של הפרה מותרת היא והא דקתני במתניתין שחטו בשרו מותר ולא קתני מותרת לשחוט ומדקתני שחטו בשרו מותר משמע דוקא דיעבד היינו משום דבזמן שהיה כ"ג וב"ד והיו דנין מיתה לא היה רשאי לשוחטה לכתחלה אלא היה צריך להביאה לב"ד לדונה לכך נקט לשון דיעבד שחטו בשרו מותר אבל האידנא דליכא כ"ג וליכא ב"ד ואין דנין דין מיתה מותרת לכתחלה לשחוט וזה ברור ופשוט הוא:שאלה מ"ז אומן המבשל בורית.
והבורית נעשית מחלב ומי אפר כירה וסיד ומערבין בתוכה מלח בבישולה. וצריך האומן לטועמה אי סגי לה במלח ששם לתוכה אי שרי לטועמה או לא.

והטועמה אינו צריך לבלוע אלא לטעום ולרקוק אי שרי או לא: תשובה יראה דשרי ליה לטעום הבורית בבשולה אם אינו בולע אלא רוקק מיד אע"ג דכבר פסק הריב"ש בסימן רפ"ח דטעימת אסורי אכילה הוא אסור. דהכי משמע בברכות פרק היה קורא דף י"ד דמסיק התם השרוי בתענית טועם ואין בכך כלום משום דאכילה קביל עליה טעימה לא קביל עליה וכו'.

משמע דוקא בתענית שרי טעימה משום דבקבלתו תליא מלתא ואכילה קביל עליה טעימה לא קביל עליה דלא מחית נפשי' למיסר כולי האי. אבל אסורי אכילה דלא תליא בקבלתו אפילו טעימה אסורה.

והובא בש"ע מטור י"ד סימן ק"ח. מכל מקום יראה דבבשול בורית שרי לטועמה כיון שהוא פגום דבורית פגומה לגמרי אפילו קודם שנתבשלה לגמרי כמו שבארתי בתשובה: ואע"ג דכל דבר שהוא פגום מדרבנן מיהא אסור לכתחלה היינו דוקא לאכילה הוא דאסור מדרבנן לכתחלה אבל טעימה נראה דשרי לכתחלה אפילו מדרבנן וכך הוא מוכח בריב"ש גופיה מהא דכתב התם סימן רפ"ח דטעימה לא אסירי מדאורייתי' כמו חצי שיעור דאסור מדאורייתא וטעמו משום דהא דאסור חצי שיעור מן התורה הוא בשביל דחזי לאצטרופי ואין לומר כן בטעמו ומוכיח כן מהא דתניא מטעמת אינה צריכה ברכה ואי הוי טעימ' דאורייתא ליבעי ברכה וכו' יעויין שם: וכיון דהכי הוא דמידי דהוה לשבח אינו אסור בטעימה אלא מדרבנן ממילא כשהוא פגום שרי אפילו מדרבנן דכל דתיקון דרבנן כעין דאורייתא תיקון לכך במידי שטעמו לשבח שאכיל' אסורה מן התורה ולא הטעימה אתו רבנן ואסרי אפילו טעימה.

ובמידי שטעמו לפגם דשרי מדאורייתא באכילה אתו רבנן ואסרי אכילה. אבל לאסור אפילו טעימה בדבר הפגום כולי האי לא החמירו רבנן דסגי להו לרבנן לאסור אכילה בדבר הפגום שהוא שרי מדאורייתא אבל לא לאסור אפילו טעימה: וכן יש להוכיח נמי מהא שכתב הריב"ש בסוף אותו תשובה וז"ל ואפשר הא דטעימה אסורה באיסורי אכילה.

היינו כדי שלא יבא לבלוע מעט ואתי לידי איסורא דאורייתא כדאמרי' לנזירא סחור סחור וכו' עכ"ל. וכיון דהכי הוא דטעם איסור טעימה בדבר האסור לא הוי אלא משום שלא יבא לידי איסור דאורייתא באכילה אם כן בדבר שטעמו פגום דאי אפשר לבא לידי איסור דאורייתא דהפגום שרי מדאורייתא ודאי דשרי לטעומיה אם אינו בולע אלא רוקק מיד.

הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה מ"ח

המעשה דמייתי בתשובת שארית יוסף סימן כ"ג באווזא פטומה שמצאו בתוכה בין השומן שאצל בני המעיי' חתיכה שומן כביצה שבראשו בולטים כעין נוצות וכשהוא עומד כך כחצי יום שהשומן מתייבש קצת ומתמעט נראים נוצות ממש רק שהשומן מקיף הנוצות וכל עוד שהשומן מתייבש ומתמעט הנוצות נפתחים ונראים להדיא נוצות ממש עומדים זקופים יחד ומלמטה הם דבוקים בקניהם בשומן ועומדים כך כשושן שנפתחה אחת אח' ומ"ו הרב בספר בית חדש על הטור י"ד סימן נ"א מייתי האי עובדא וכתב שיש להכשיר על פי סברתו ועל פי מה ששמע שבמדינת אשכנז שכיח טובא: הנה צעיר אנכי בחכמה ולימים ואתא לידי כהאי מלתא בזמן קצר ארבעה פעמים והכל בתמונ' אחת כדלעיל והכשרתי והרי אין בזה לפקפק כלל דהכי רביתייהו.

כיון שלעולם נמצא ענין זה בתמונה אחת ודאי דלאו מקרה הוא אלא טבע האווזות כך הוא וזה ברור הוא:

שאלה מ"ט

קומי אור"י כי בא אור"ך. כבוד ה' עליך יזרח.

כפתור ופרח זרע ברך האלוף התורני נ"י פ"ה ע"ה כמהר"ר אורי ליפמן יצ"ו: אשר שאל מכ"ת אותי במה שנמצא ורגיל להיות שבית הכוסו' נסרך לטרפש הכבד וכנגד אותו מקום נמצא יתד או מחט תחוב בכרס אבל לא ניקב מעבר לעבר והעידו הלומדים שהטרפתי כמה בהמות בכענין זה בהיותי שם.

וכתב מכ"ת וז"ל מקור דין זה הוא מהג"ה ש"ע בי"ד סוף סימן מ"א שכתב וז"ל ואם נסרך טרפש הכבד לבית הכוסות יש לבדוק בכרס שבודאי יש שם קוץ או מחט שניקבה ועל ידי זה בא סירכא זה וכו' עכ"ל. הג"ה ואין הכוונה בהג"ה שיהא טריפה אם לא ניקב מעבר לעבר כי לא בא אלא ללמדינו צריך בדיקה אם יש שם קוץ או מחט שניקב מעבר לעבר ואז הוה טריפה אבל אם לא ניקב מעבר לעבר אף על גב דהמחט תחוב בו אין להטריף כמפורש בסימן מ"ח.

עכ"ל מכ"ת: הנה צדקו דברי הלומדים שהעידו כך משמי וכל כהאי מלתא לימרו משמי ותלמיד שאומר דבר הלכה אין מזיחין אותו ואמינא טעמא למילתא דכיון שנמצא מחט תחוב בכרס וכנגד אותו מקום נמצא סירכא בכרס תלינן לחומר' דודאי הסירכא באה מחמת המחט שניקבה הכרס מעבר לעבר. אף על גב דפסקינן כמ"ד דלא אשכחן סירכא אלא בריאה אבל לא בשאר איברים שנקיבתן במשהו כהובא בב"י סוף סימן מ"ו היינו

דוקא היכא דליכא אלא סירכא לחוד ואין מחט תחובה כנגדו אבל כשמחט תחובה כנגדו כולי עלמא מודים דתלינן לחומרא דהאי סירכא באה ממחט שתחוב' כנגדה: וראיה ברורה לזה מהא דאיתא פרק אלו טריפות דף נ"א מעשה בא לפני רבי מחט שהיה נמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד והפכה רבי ומצא עליה קורט דם וטרפה ואמר אם אין שם מכה קורט דם מנין וכו' והתם אלו לא מצא מחט אלא קורט דם לחוד לא היה מטריף שהרי אפילו מכה ממש אם לא ניקב מעבר לעבר לא מיטרפה בכך ומכל שכן קורט דם לחוד שאינו אלא סימן מכה דלא מיטרפה ואפילו הכי כיון דמצא מחט תחוב כנגדה טרפה רבי דכיון דמחט תחוב לפנינו בעובי הכרס וקורט דם כנגדה תלינן דקורט דם בא מחמת המחט שניקבה מעבר לעבר ומיטרף בכך הוא הדין נמי במחט תחוב בכרס ונמצא כנגדה סירכא מבחוץ תלינן לחומרא דהסירכא באה מחמת המחט שניקבה דאם אין שם מכה סירכא זו מנין כדאמרינן בקורט דם: דכך יש ריעותא בסירכא שכנגד המחט כמו שיש בקורט דם שכנגד המחט ולכך אעפ"י שבסירכא לחוד לא מטרפינן מכל מקום השת' דאיכא מחט תחוב בכרס לפנינו כנגדה תלינן לחומרא ואמרינן אם אין שם מכה סירכא זו מנין כדאמרינן בקורט דם וכל שכן הוא משום דטפי איכא ריעותא בסירכא מבקורט דם: ואעפ"י שזה פשוט הוא דטפי איכא ריעותא בסירכא מבקורט דם מכל מקום אית לן להוכיח בהוכחה גמורה שכן הוא שהרי בנמצא קורט דם בדליכא מחט תחוב כנגדה ליכא למ"ד שיהא שום טרפות בכך ובסירכא לחוד אפילו בדליכא מחט תחובה כנגדה סבירא להו להרבה רבוותא דמיטרף בכך כהובא בתרומת הדשן סימן קס"ג ומהרש"ל בים של שלמה פרק אלו טריפות סימן"ס פסק כך דסירכא מטריף בכל איברים שנקובתן במשהו אלא דאי דריעותא דסירכא גריעי טפי מריעותא דקורט דם ואם כן אם בקורט דם שמצא רבי כנגד מחט תחוב בכרס אמר אם אין מכה קורט דם מנין מכל שכן שיש לומר כך בסירכא שנמצא מחט תחוב כנגדה אם אין מכה סירכא זו מנין: וליכא למימר דילמא שאני הכא בסירכא דבית הכוסות שנסרך לטרפש הכבד דלא שייך למימר אם אין מכה סירכא זו מנין דיש לתלות הסירכא בטרפש ולמימר דשם בטרפש היה נקב ומשם נסרך לבית הכוסות וטרפש שניקב ונסתם לא מיטרף בכך אף על פי דהוה קרום שעלה מחמת מכה אין בכך כלום משום דנקב בטרפש לא מיטרף מחמת נקובת הטרפש גופה אלא מחמת הכבד שסופו לינטל על ידי הרוח שיוצא דרך נקב הטרפש וממילא כשנסתם הנקב ואין הרוח יוצא לא מיטרף כמו שנתבאר בב"י סימן מ"א בד"ה בה"ג וכו' ואם כן לא שייך כאן למימר סירכא זו מנין דיש לתלות הסירכא

בטרפש שהיה שם נקב ונסתם ונסרך לבית הכוסות הא ליתא דהרי גבי קורט דם נמי יש לתלות בדבר אחר והיאך קאמר אם אין שם מכה קורט דם מנין.
דאי לאו הכי תיקשי למה לא מיטרף בקורט דם לחוד אפילו בדליכא מחט תחוב כנגדה מטעם דאם אין שם מכה קורט דם מנין. אלא על כרחך דקורט דם לחוד תלינן בשום דבר ולא מיטרף בכך ואפילו הכי היכא דמחט תחוב כנגדה מטרפינן מטעם דאמרינן אם אין שם מכה קורט דם מנין כלומר למה נמצא קורט דם מכוון כנגד המחט אלא ודאי דמחט נקבה וממנה בא קורט דם הכי נמי בסירכא אף על גב דיכולין לתלות הסירכא בדבר אמר כגון בטרפש מכל מקום כיון דמחט תחוב כנגדו לפנינו אמרינן אם אין שם מכה סירכא זו מנין כלומר למה נסרכה כאן מכוון כנגד המחט אלא ודאי שהמחט נקבה וממנה באה הסירכא כדאמרינן בקורט דם ולאו דוקא קורט דם מוכיח על המחט שנקבה מעבר לעבר אלא אפילו היכר כל דהו מוכיח שהרי אפילו חלודה מוכיח כהובא בב"י בשם רבינו ירוחם ופסק כך בש"ע בהג"ה סעיף ט': אע"ג דבים של שלמה בפרק אלו טריפות סוף ס"א חולק אב"י המטריף בהיכר חלורה ומפרש דברי רבינו ירוחם בענין אחר דהעלה חלודה היינו המחט העלה חלודה ולא קאי אכרס.
מכל מקום מודה הוא דבסירכא איכא היכר טובא שהרי לדידי' מיטרף בסירכא לחוד אפילו בלא מחט תחובה כנגדה כמו שכתב באלו טריפות סימן מ"ח. לכך פשוט הוא דיש להטריף בכה"ג כל זה ברור ופשוט הוא.
ולרווחא דמילתא יש להביא ראיה ולהוכיח כן מתוך לשון בדיקת ישני' גופא שממנו לקוח דין זה בהגה"ת ש"ע שכתב וז"ל אם תמצא שנסרכה ההמסס או בית הכוסות לחצר הכבד אז צריך לבדוק אחר מחטין כי דרכה שאם נסרכה למצוא שם מחטין וכן בא לידי כמה פעמים והטרפתי אותן עכ"ל. הרי לא כתב אלא שדרכה הוא שאם נסרכה למצוא שם מחטין ולא כתב למצוא שם מחטין שנקבו.
משמע מלשונו אפילו לא נקבו אלא תחובין בו מיטרף: ועוד דסיים וכתב וכן בא לידי כמה פעמים והטרפתי אותן ואי לא הוי מטריף אלא בניקב מעבר לעבר לא היה צריך לסיים ולומר והטרפתי אותן דודאי אם ניקב מעבר לעבר דטרפה הוא ומאי קמשמע לן בזה שכתב והטרפתי אותן ולא היה צריך למימר אלא וכן בא לידי כמה פעמים ומצאתי מחטין ותו לא.
ודין של מחטין הנמצאים היא מבואר אם ניקב מעבר לעבר טריפה ואם לאו לא מיטרף אלא ודאי דהטריף אע"ג דלא הוי ניקב מעבר לעבר והא קמל"ן בזה שכתב והטרפתי אותן שאע"פ שלא היו נקובין מעבר לעבר היה מטריף כיון דסירכא היתה כנגדן דאם

אין שם מכה סירכא זו מנין: אבל מכל מקום נראה דאין להטריף אלא בשנמצא קוץ או מחט תחוב בכרס נגד אותו מקום שנסרכה לטרפש ואפי' לא ניקבה מעבר לעבר דאיכא הוכחה שהיה שם נקב כיון דהקוץ תחוב בו ונמצא נסרכת באותו מקום.

אבל בנמצא קוץ או מחט מונח כך בכרס ואינו תחוב בו אע"פ שבית הכוסות נסרך לטרפש אין להטריף דבקורט דם גופיה נמי לא אמרו דיש להטריף אלא בנמצא קוץ תחוב בו אבל בנמצא בתוכו ואינו תחוב בו לא אמרינן להטריף: ואע"ג דגבי ושט אם נמצא קוץ מונח בושט לארכו ואינו תחוב בו אינו כשר אלא בשאין עליו קורט דם אבל כשיש עליו קורט דם הוה טריפה אף על פי שאין הקוץ תחוב בו אלא מונח בתוכו כהובא בי"ד בש"ע סימן ל"ג סעיף ט'.

שאני ושט דאכלה ביה וכעיא ביה ומתנענע תמיד איכא למיחש שמא מתחלה ניקב הקוץ את הושט ומחמת הניענוע חזר הקוץ למבפנים ונסתם הנקב אבל בכרס שהוא נח לעולם אי איתא דהקוץ היה נוקב בו מתחלה לא היה חוזר למבפנים אלא היה תוחב בו כמו מתחלה וכה"ג כתב בסמ"ק סימן ר"א דף צ"ו והרא"ש פר' אלו טרפות בשם ר"ת.

לכך אין להטריף בכרס בנמצא קוץ מונח בתוכו ואינו תחוב בו אפילו בנמצא עליו קורט דם מבחוץ וכן משמע נמי ממה שכתב הרב בהג"ה ש"ע סימן מ"ח סעיף ח' וז"ל מחט או קוץ הנמצאים בהמסס ובית הכוסות בחללו ולא נתחב בהן כלל כשר בכל ענין ואין צריך שום בדיקה עד כאן לשונו. הרי כתב דכשר בכל ענין והיינו משום דבכי האי גונא כשמונח הקוץ בתוכו ואינו תחוב בו לא הוי ריעותא כלל.

ואין צריך בדיקה אחר נקב ואפילו אם נמצא בו קורט דם לית לן בה אם אין שם נקב: וליכא לפרש דהא שכתב ואין צריך בדיקה היינו שאין צריך בדיקה אם יש שם קורט דם ואם כן יש במשמע דאין צריך בדיקה אחר קורט דם אבל מכל מקום אם מצא עליו קורט דם הוי טריפה אף על פי שאין הקוץ תחוב בו אלא מונח בתוכו הא ודאי ליתא דהא רוב הפוסקים מרדכי בשם ראב"י וסמ"ק וספר התרומה ומרדכי בשם ר"ת וריב"א הביאם הרב ב"י בסימן מ"ח כולהו סבירא להו בניקב בית הכוסות מצד אחד ונמצא עליו קורט דם לא מיטרף אלא בנמצא קורט דם נגד פי המחט ממש משום שכשהוא נגד פי המחט נראה שעבר לשני צדדים וחזר לפנים ומתוך כך הוא נגד המחט ממש אבל לא בנמצא בסביבות הנקב וכו'.

ואם כן היאך סלקא דעתך למימר דאפילו אין הקוץ תחוב בו אלא מונח בתוכו דהוי טריפה בשביל שנמצא קורט דם עליו מבחוץ. הא אפילו אי הוי תחוב בו לא היה מטריף אי לא הוה ממש כנגד פי המחט אלא סביב הנקב וא"כ מהי תיתא לומר שהקורט דם

הוא ממש נגד מקום פי המחט בשנמצא עתה לפנינו שאינו תחוב אלא מונח בתוכו: והגע עצמך בשאין הקוץ תחוב בו אלא מונח בתוכו דקיל שהרי אין צריך בדיקה כלל יהא אסור אם נמצא בו קורט דם בכל גונא.

ובנמצא קוץ תחוב בו דחמיר שצריך בדיקה לא יאסור אלא בנמצא קורט דם דוקא נגד פי המחט ולא בכל גונא. לכך ודאי דלא מסתבר כלל למימר כך.

ואין להחמיר בשאין הקוץ תחוב בו אפילו בנמצא קורט דם מבחוץ. ולא דמי לושט דמחמרינן ביה משום דשאני ושט דמתנענ' תמיד דאיכ' למיח' דניקב כבר וחזר למבפני' משא"כ בבית הכוסות וכדפירשתי לעיל: ומה שכתב הרב בהג"ה ש"ע מי"ד סימן מ"ח סעיף ח' דכשנמצ' קוץ בחלל בית הכוסות ולא נתחב בו כלל כשר בכל ענין ואין צריך בדיקה וכו' עכ"ל אין פי' של ואין צריך בדיקה היינו שאין צריך לבדוק אחר קורט דם אלא פירוש שאין צריך בדיקה אחר נקב ויש במשמע אבל אם נמצא נקב לא משום דאז הוי טריפ' אבל ע"י קורט דמלחוד לא הוי טריפה כיון דאין הקוץ תחוב בו אלא מונח בתוכו הנלע"ד כתבתי: וכשלש שנים אחרי כן נתפשטו החבורים על הש"ע ספר ט"ו וספר שפתי כהן ומצאתי שכתבו בסימן מ"ח סעיף ח' וז"ל ואין צריך בדיקה משמע הא כל שנמצא קורט דם מבחוץ אפילו לא נתחב כלל טריפה דאם אין שם מכה קורט דם מנין.

וכן דעת הרב בהג"ה לעיל סימן ל"ג סעיף ט' גבי ושט וכולי עכ"ל. הרי משמע להו לפרש הא דכתב דנמצא קוץ בחלל ולא נתחב בו שאין צריך בדיקה היינו שאין צריך בדיקה אם יש שם קורט דם וממילא משמע שאם יש שם קורט דם טריפה דומיא דושט אבל לי לא נראה כלל למימר הכי דשאני ושט דמתנענע תמיד מה שאין כן בבית הכוסות.

וכדפירוש לעיל לכך כשנמצא בבית הכוסות ולא נתחב בו כלל שרי אפילו ביש שם קורט דם והא דכתב בהג"ה שאין צריך בדיקה היינו שאין צריך בדיקה אם יש שם נקב. אבל קורט דם לא מטריף אם אין הקוץ תחוב בו:

שאלה נ

נשאלתי ממנהיגי ק"ק פרוסטיץ שהיה להם בבית הכנסת על דלתי ארון הקודש מבפנים נייר קטן דבוק מצוייר עליו צורת מנורה ופסוקי מזמור אלהים יחננו וגו' בין פרקי המנורה והנה יחיד אחד שהיה נראה נו שאין ציור זה מהודר ונאה הסיר הנייר הזה ועשה משלו צורת מנורה מצוירת בגוף דלתי ארון הקודש ופסוקי המזמור כתובים על קלף ודבוקים בין פרקי המנורה והכל בציור נאה ויפה מאד.

ועשה כן שלא בידיעת מנהיגי הצבור וגבאים הממונים על צרכי בית הכנסת. וכשראו הציור שתקו אף על פי ששאל את פיהם.
וכמו שנים עשר יום אחרי כן חתם שמו על הקלף ודבקו תחת ציור המנורה. וכתב בזה הלשון וזה מעשה המנורה אשר עשה פב"פ.
ומיד כאשר ראו מנהיגי הקהלה כי כן עשה התחילו לרנן אחריו איך מלאו לבו לעשות כן והיו מתווכחים בזה כדי למחות על ידו רק שרצו לעשות כן ברצון כולם וטרם נתאספו יחד קם א' בסתר והסיר הקלף שהיה כתוב עליו וזה מעשה המנורה וכו'. ולא נודע מי עשה את זה ועתה רוצה היחיד המתנדב לחזור ולחתום שמו תחת ציור המנורה והצבור מוחים על ידו ורוצים לשלם לו מה שהוציא על ציור מנורה.
הדין עם מי: תשובה לכאורה היה נראה דדבר הזה כבר היה לעולמים שנשאל על כיוצא בזה הרשב"א בתשובה סי' תקפ"ב בראובן שהיה לו בית סמוך להיכל בית הכנסת וכו' ורצה לעכב אותו עם בית הכנסת כדי להרחיב בית הכנסת ועכבו הצבור בידו וכו' אבל הסכימו כולם שיעשה כל אותו בית היכל וכן עשה ובנא' משלו ובא ראובן המקדיש לכתוב על פתח ההיכל שמו על מה שהקדיש ועכבו בידו קצת מן הצבור אם יכולין לעכב בידו מן הדין או לא ופסק שאין הצבור יכולין לעכב מן הדין ולא מן הראוי כי המקדיש והבונה משלו לשמים אי מעכב על ידו מלהזכיר שמו בשלו ובהקדש וכו': וזו מדת חכמים היא ומדת ותיקין כדי ליתן שכר לעושי מצו' ומדת התורה היא שהיא כותב' ומפרסמ' עושה מצוה הנה בהצלת יוסף שהצילו ראובן מיד אחיו כתב עליו הכתוב וישמע ראובן ויצילהו מידם.
וכן בבועז וכולי ומביא כמה ראיות שראוי לעשות כן להיות להם לזכרון טוב על מצות ולפתוח דלת לעושי מצוה. יעויין שם: והיה נראה דנדון דידן נמי הכי הוא.
אבל באמת לא דמי דהתם שאני שהצבור הסכימו מתחלה שיעשה זה היחיד משלו ההיכל ולא רצו המה לעשות משלהם אם כן למה יעכבו עליו מלחתום שמו על הקדשו ואין טעם במחאתם. וכאשר באמת כן נוהגים בכל נדבת יחידים כלי קודש כותבים שמותם על הקדשם ונדבתם וכמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע י"ד סימן רמ"ט דראוי לעשו' כן.
והן הן דברי הרשב"א בתשובת הנ"ל שראוי לעשות כן כדי לפתוח דלת לעושי מצוה. אבל בנדון דידן שעשה כן שלא בידיעת הצבו' לאו כל כמיניה להפקיע זכותא דצבורא דצורת המנורה שמביירי' על דלתי ארון הקודש מבפנים נהגו כן בכל הקהלות על פי מה

שנמצא בדברי האחרונים שהוא מגין על פורענות שלא תבא וחושבים זה למצוה גדולה ורוצים כולם להשתתף במצוה זו דודאי ניחא ליה לכל אדם שיהיה לו חלק במצוה.
ודוד כשקנה גורן מן ארונה גבה הכסף מכל השבטים כדאיתא בזבחים דף קי"ז כדי שיהיה לכל ישראל חלק במצוה וכן כל קרבנות צבור באים דוקא משל צבור מטעם זה.
והרבה מצינו שהיו מתאוים שיהא המצוה נעשית על ידיהם בפרק קמא דיומא דף י"ב ובמגילה דף כ"ה בחלקו של בנימין היה אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימן ובה היה מזבח בנוי ובנימן הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום שנאמר חופף עליו כל היום וכו'.
וכן כיוצא בזה הרבה בתלמוד לכך אין היחיד יכול לעשות המצוה משלו שלא ברצון הצבור: והא דמצינו דבדברים הבאים משל צבור יחיד מתנדב משלו ומסר להו לצבור לרבי יוסי במתניתין פרק ד' דשקלים שומרי ספיחים בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה רבי יוסי אומר אף הרוצה מתנדב שומר חנם.
אין ראיה מהתם לנדון דידן דהא פלוגתייהו מפורש בפרק הבית והעלייה ד' קי"ח דבחיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה קמפלגי דרבנן סברי חיישינן שמא לא ימסרם יפה יפה ופירש רש"י דנוח לו שיקרבו משלו ורבי יוסי סבר לא חיישינן וכו'. וא"כ לא מיבעיא לרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי ודאי חיישי הצבור שמא לא ימסרם יפה יפה.
אע"ג דביומא פרק שני דף ל"ה מסיק דלא חיישינן דתני התם אחר שכלתה עבודת הצבור כהן שעשתה לו אמו כתונת לבשה ועובד בה עבודת יחיד ובלבד שימסרנה לצבור ופריך פשיטא ומסיק מהו דתימא ניחוש שמא לא ימסרנה יפה יפה קי"ל. הא כתבו התוספות התם דדוקא התם לא חיישינן כיון דכהן גדול הוא מסר ליה יפה יפה דגדול בתורה הוא ויודע שיש למסור יפה וכן לבן בוכרי דאמר כל כהן ששוקל אינו חוטא ומסיק בפרק הקומץ דף כ"א דמייתי ומסר לצבורא ולא חיישינן לשמא לא ימסור יפה יפה היינו דוק' התם כיון שכל רווח הקרבנות הבאים מן השקלים שלהם הוא גמרי ומסרי יפה יפה יעויין שם בתוספות אבל באיניש דעלמא כמו בנדון דידן ודאי חיישינן לשמא לא ימסרם יפה יפה הא מילתא דפשיטא הוא אלא אפילו לרבי יוסי דסבירא ליה דלא חיישינן לשמא לא ימסרם יפה יפה אפילו באיניש דעלמא מכל מקום בנדון דידן מודה דחיישינן כיון שהוא מקפיד להזכיר שמו על הקדשו ודאי דאית להו לצבורא למיחש דאינו מוסר יפה יפה דאלו היה מוסר יפה יפה לא היה מקפיד להזכיר שמו עליו אף על גב דמצינו שכתבו האחרונים דראוי לעשות כן שיהא לו לזכרון כמו שכתב הרשב"א בתשובה דלעיל ובהג"ה ש"ע י"ד סימן רמ"ט היינו דוקא היכא שמחזיק המצוה לעצמו אף על גב

דהקדיש גוף הכלי שיהא לגמרי של הקהל כגון טס של כסף או מנורה של כסף ואין לו רשות כלל בכלי עצמו מכל מקום גוף המצוה החזיק לעצמו לכך ראוי לעשות כן לחקוק שמו על הכלי שיהא לו לזכרון ולכך יכולים הקהל לשנות הכלי למצוה אחרת אפילו כשנחקק שמו עליו משום דלא השאיר לעצמו כלום בכלי רק המצוה ואדעתא דהכי הקדיש לכתחלה שזכות המצוה ישאר לו והרי נשארת לו המצוה כשיחליפו למצוה אחרת ולדבר הרשות אינם רשאים לשנות כל זמן שלא נשתקע שמו וכשנחקק שמו עליו הוי כלא נשתקע ובכי האי גונא ראו להזכיר שמו על הקדשו כיון שהוא רוצה שזכות המצוה ישאר לואבל בנ"ד שאין הקהל רוצים שהמצוה תהא של יחיד אלא שאנו אומרים שהיחיד מוסר מצותו לצבור וצריך שלא ישאר לו זכות במצוה יותר משאר יחיד שבצבור וכאלו עשאו הצבור המצוה מתחלה משלהם ודאי ראוי לו להזכיר שמו עליו דלא עדיף הוא מאחר דאם אתה אומר דעדיף הוא הרי לא מסר יפה יפה וכיון דהאי יחיד מקפיד על חתימתו תחת ציור, המנורה ודאי דשפיר קאמרי הצבור דחיישינן שלא מסר יפה יפה ויכולין להחזיר לו מעותיו כדי שהמצוה תהא משלהם אף על גב דמתחלה כשראו צורת המנורה עשויה משלו שתקו ולא מיחו היינו משום שהיו סבורים שהוא מזכה לצבורא המצוה עצמה ומוסר יפה יפה.

אבל לבסוף שרואים שרוצה להזכיר שמו על הקדשו ומקפיד בכך סופו מוכיח על תחלתו שלזה נתכוון מתחלה שתהא המצוה נקראת על שמו ולא מסר יפה יפה והא דלא חתם מתחלה תחת הציור משום שהיה יודע שיהיו מוחים על ידו ועשה כן בחכמה שלא יהיו מרגישים בו לכך הדין עם הקהל להחזיר לו מעותיו שלא תהא זכות המצוה אלא לכולא דצבורא: וכל הני דמייתי במתניתין פרק ג' דיומא בן גמלא ובן קטין ומונבז והילני שעשו כלי שרת של זהב כולם מסרו יפה יפה והוי כאלו נתנו הממון ללשכה והצבור עשו כלי שרת משלהם ועל זה היו הצבור מרוצים ושבחו אותם.

אבל כשרוצה לחתום שמו על הקדשו נראה מדעתו שאינו מוסר יפה יפה ויכולים הצבור למחות על ידו כמו בנדון דידן: והא דאין נוהגין למחות בשאר כלי הקודש שמתנדבים כטסים ומנורות של כסף ופרוכת לפני ארון הקודש אף על גב דחותמין שמותם על הקדשם היינו משום דאין נדבת היחידים מבטל נדבת הצבור דיכולים לעשות הרבה טסים ומנורות של כסף ולהשתמש כולם בבת אחת או בזה אחר זה כגון בפרוכת ואין הצבור נדחין מפני נדבת היחיד כמו כאן שצורת המנורה דצבור נדחת לגמרי מפני צורת המנורה דיחיד דאין משתמשים אלא באחת אף על גב דגם בשאר כלי קודש כגון פרוכת היו יכולים הצבור לומר אין אנו רוצים שיהיו משתמשים בשום פעם בשל יחיד אלא

בשל צבור אפילו הכי אין נוהגין למחות היינו משום דלא ניחא להו לצבורא למחות על זה דאדרבה נוח להם שיהיו משתמשין לפעמים גם בשל יחיד משום דאין לך אדם בישראל דלא ניחא ליה למיעבד מצוה בממוניה ורוצה כל אחד בזה באולי גם הוא יוכל להתנדב דבר מה או שהתנדב כבר ויהיו משתמשים לפעמים גם בשלו וזה נוח לו לאדם לכך אין נוהגין למחות אבל בצורת המנורה על דלתי ארון הקודש דאין יכולין לעשות אלא אחת ואם יעשנה יחיד תהא זכות המצוה נפקעת מצבור ודאי יכולין למחות על ידו: ועוד נראה דשפיר דמי למחות על היחיד שבא לחתום תחת צורת המנורה בדלתי ארון הקודש משום דנראה לצבור דבר חדוש ותמוה ומסתכלין הכל בו ואיכא למיחש דיסיחו דעתם מן התפלה דהרי אין פותחין ארון הקודש אלא לפיוטים ותפלות שצריכין כוונה גדולה כדי שעל ידי פתיחת ארון הקודש תתעורר הכוונה.

וגם התפלה רצויה ומקובלת היא על ידי ס"ת כמבואר בכמה דוכתין וכשיהיו מסתכלין בחתימתו יסיחו דעתם מן התפלה וראיה לזה ממתניתין וגמרא פרק ג' דמגילה דף כ"ד כהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו וכו' מפני שמסתכלין העם בו ובגמרא תנא מומין שאמרו פניו ידיו ורגליו וכו' ופירש רש"י הטעם לפי שהשכינה שורה על ידיהן ובמום שברגליו פירש רש"י מתוך שכהן חולץ מנעליו אם יש בו מום יסתכלו בו ומתוך כך רואים את ידיו.

עכ"ל.

אבל הרמב"ם לא פירש כך אלא הטעם הוא מפני שהעם מסתכלים בו ויסיחו דעתם מן התפלה. וכן משמע מדברי הטור בא"ח סימן קכ"ח אף על גב דכתב סתמא מפני שהעם מסתכלין ולא פירש יותר מכל מקום נלמד הסתום מן המפורש דלעיל מיניה הביא דברי הרמב"ם שכתב וז"ל בשעה שהכהנים מברכין העם לא יביטו בהם ולא יסיחו דעתם וכו' וכתב הב"י והוא מדאמרינן בירו' בפ' הקורא שאסור להסתכל בכהנים בשעה שהם מברכים את העם משום היסח הדעת ומשם יש ללמוד שגם הכהנים לא יסתכלו בעם כדי שלא יסיחו את דעתם וכל דכן הוא וכו'.

הרי משמע דתרווייהו הסתכלות כהנים בעם ועם בכהנים חדא טעמא אית להו משום היסח הדעת והכי נמי איכא למיחש בנדון דידן שיהיו העם מסתכלין בחתימתו ויסיחו דעתם מן התפלה: ומהאי טעמא כתב הרמב"ם בתשובה הביאו ב"י בא"ח סימן צ' דאין להתפלל נגד בגדים המצויירים בכותל כדי שלא יהא מביט בצייורים ולא יכוין בתפלתו וכו' ופסק כך בש"ע.

וכן כתב נמי הרב בהג"ה התם שלא לצור ציורים בספרים שמתפללים מהם שלא יתבטל הכוונה והוא ממרדכי ריש פרק כל הצלמים ואני ראיתי כך בתוספות ביומא פרק הוציאו לו דף נ"ד בד"ה כרובים וכו' וז"ל נשאלתי על אותם שמציירים במחזורים צורת חיות ועופות אם יפה עושים אם לאו והשבתי נ"ל דודאי לא יפה עושים שמתוך שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונין לבם וכו': וגדולה מזאת מצאתי בפסקי תוספות דפרק הוציאו לו שמוסיף אף בבית הכנסת אסור לצייר ציורים לכתחלה מהאי טעמא וז"ל אין טוב לצייר מזמורים ובית הכנסת וכו' הרי מבואר דחששו להיסח הדעת מחמת ציורים ומכל שכן שיש לחוש להיסח הדעת מחמת חתימתו דתמיה' טפי: ואע"ג דהאידנא רגילין במקצת מקומות לייר צורת על כותלי בית הכנסת ורגילין לחתום תחת פיוטים ומזמורים שכותבים על כותלי בית הכנסת ואין חוששין להיסח הדעת אף על גב דלאו שפיר דמי למיעבד כך לכתחלה כדאיתא בפסקי תוספות דלעיל.

מכל מקום כיון שכבר נהגו כך נראה לי ליישב מנהגם דלא חששו להיסח הדעת משום דמסתכלים בציורים מיד כשבאים לב"ה קודם התפלה ודשין בהם ותו אינם מסתכלין בהם בשעת התפלה: ומהאי טעמא נמי אין לחוש להיסח הדעת מצורת המנורה עצמה שבדלתי ארון הקודש משו' דדשין בה מפני שמצויין צורת המנורה על הכותלים וגם בתחלת סדורי תפלות ומסתכלים בה שלא בשעת התפלה.

ותו לא מסתכלי בה בשעת התפלה. אבל כשיחתום היחיד שמו תחת צורת המנורה נראה להו דבר חדש ולא פתחו אלא בשעת תפלה ויהיו מסתכלים בחתימתו ויסיחו דעתם מן התפלה.

מה שאין כן בצורת המנור' עצמו שכבר דשין בה כמו שבארנו כבר: ואין להקשות לפי דברי הרמב"ם דאיסור הסתכלות בכהני' הוה מפני היסח הדעת אם כן למה חששו דוקא בכהן בעל מום והיינו בנשיאות כפים דוקא ולא חששו לכל בעל מום שיהא אסור לו לילך לבית הכנסת להתפלל דשמא יהיו מסתכלים בו ויסיחו דעתם מן התפלה בשלמא לפירוש רש"י דהטעם הוא משום שהשכינה שרויה על ידיהם אתי שפיר דלא אסרו אלא לכהן בעל מום בשעת נשיאות כפים.

אלא להרמב"ם קשיא למה לא אסרו לכל בעל מום שלא ילך לבית הכנסת היינו משום דאין יכולין להסתכל בו בבית הכנסת אלא הסמוכים אליו והם יכולי' להסתכל בו מיד כשבאים לבית הכנסת קודם שמתפללים ותו לא יסתכלו בו בשעת תפלה. אבל כהן בעל מום הנושא את כפיו עומד נגד כל העם ואפילו הרחוקים ממנו שלא היו יכולים להסתכל בו קוד' לכן יכולים עתה להסתכל בו ודאי דאיכא למיחש להיסח הדעת.

והוא הדין נמי בנדון דידן שחתימת שמו של היחיד תחת צורת המנורה בדלתי ארון הקודש הוא נגד כל העם ונראה להו דברחדש ומתמיהים והכל מסתכלין בו ואין חתימתו נראית אלא בשעת התפלה ולא קודם לכן. לכך ודאי יש לחוש להיסח הדעת שמתוך שיהיו מסתכלין בו יסיחו דעתם מן התפלה:

שאלה נ"א

מאיר עינים.
רובץ בין המשפתים. מחזיק בעץ החיים.
בר לבב ונקי כפים. האלוף התורני כמהר"ר מאיר יצ"ו.
בעזרו רוכב שמים: על אשר שאל מכ"ת ממני הלכה למעשה שרוב אנשי הקהלה עושין יין שרף מפירות רטובים שקורין קריכ"ן ויש שקורין אותן פלוימ"ן ורובן ככולן הם מתולעים אי שרי או לא ודעת מכ"ת נוטה לאיסור אמרתי להשיב למכ"ת בקצרה כי כח ההיתר עדיף ושרי לכתחלה כיון שהיין שרף הנעשה מפירות אינו אלא מהטעם היוצא מהפירות ולא מממשות הפירות ואין כאן חשש ממשות התולעת אלא טעם התולעת.
אף על גב דטעם כעיקר מכל מקום נתבטל טעם התולעת בטעם הפרי דאין לך פרי שאין בה ששים נגד טעם התולע כך פסק מהר"ם הביאו ב"י סימן פ"ד בי"ד וכן הוא בתשובת הרא"ש כלל ב' סימן ג' ואחריו נמשכו כל האחרונים: ואפילו לדברי החולקים על מהר"ם הביאם תרומת הדשן סי' קע"ב. ומהרש"ל באיסור והיתר שלו סי' מ"ו וסבירא ליה דאין ששים בפרי נגד תולעת היינו דוקא בפירות קטנים כגון ווי"ינקשל וקי"רשן גודגנית וכיוצא בהם אבל פירות גסים כתפוחים וכגון פירות אלו קרי"כן ופלוי"מן שהם גסין הכל מודים למהר"ם דיש בהם ששים נגד התולע כמבואר בדבריהם ולכך שרי היין שרף הנעשה מהם ואין כאן מבטל איסור לכתחלה כיון שאין מכוונים לבטל טעם התולע ואין מכוונין אלא להוציא טעם מן הפירי.
והכי פסק הטור א"ח בהלכות פסח סימן תנ"ג גבי חיטין שאכלו מהם עכברים וז"ל ועוד אפילו אם יש בהם נשוכין אינו אחד מאלף ומתבטלין הם כשיטחן ואין כאן משום מבטלין איסור לכתחלה שאינו טוחן כדי לבטלם. עכ"ל הטור: וכן הביא נמי ב"י בי"ד בסימן פ"ד בשם א"ח וז"ל מעש' שנפלו נמלים בכלי הדבש והורה שיחמם הדבש עד שיהא נתך ויסננו וכו' ואין כאן משום מבטל איסור שאין כוונתינו אלא לתקן הדבש עכ"ל.

הרי שלא הצריך אלא לסנן כדי שלא יהא מממשות האיסור בעין אבל הטעם נתבטל ואין כאן מבטל האיסור לכתחלה כיון שאינו מתכוון לכך הוא הדין נמי בנדון דידן שאין שום ממשות מפירות ותולעים ביין שרף אלא הטעם מהם וטעם של תולעים נתבטל ואין אנו מכוונים לבטל הטעם דבר פשוט הוא דשרי: ומהאי טעמא נמי פסק מהר"ם לובלין בתשובה סימן כ"ז בכישות שהתליע דשרי להטילו לשכר ע"ש.

אף על גב דלא התיר אלא מדוחק משום הפסד מרובה ומשום דלא אפשר להו בלא שכר כמבואר שם היינו דוקא התם היכא דאיכא חשש איסור מממשות התולעים דגופן נתרסק ומתבשל בשכר אבל בנ"ד דליכא חשש ממשות איסור דיין שרף אינו אלא מן הטעם וזיעה היוצא מהפירות ומהתולעים ודאי דשרי אפילו שלא בהפסד מרובה ובלא שעת הדחק כיון דטעם התולע בטיל בפירי ואין כאן מבטל איסור לכתחלה כיון דאין מכוונין לבטל וכדפרישית.

ומכל שכן כדאיכא בהדייהו נמי קצת פירות שאינם מתולעים דפשוט הוא דטעם התולעים מתבטל דהכי פסק בת"ח כלל וסימן מ"ו יעויין שם: אע"ג דבש"ע סימן פ"ד מייתי יש מי שאומר שאין להתיר אלא בנמצא ג' או ד' אבל ביותר הכל אסור התם דוקא משום דחיישינן שמא לא נתרסקו ולא נמחו כמו שכתב הר"ן בשם הראב"ד הביאו ב"י שם וז"ל ודע שזה שכתב הרשב"א דאם קצת נמצאו בקדרה וכו'.

כתבו הר"ן בפרק אלו טרפות וכו'. מיהו כתב הראב"ד אבל ג' וד' הכל אסור ולא סגי ליה בזריקתן כיון שנמצאו שם כל כך הוחזק תבשיל זה שיש שם יותר מאי איכא למימר שמא נימוחו ובטלו משום חד ספיקא לא שרינן להו.

והדעת מכרעת כדבריו עכ"ל. הרי מבואר מדבריו דלא החמיר אלא משום דחיישינן דילמא לא נימוחו.

אבל בנדון דידן דליכא חשש זה מממשות איסור דאין יין שרף נעשה מגוף הפירות אלא מן הטעם היוצא מהן ודאי דשרי כיון שנתבטל הטעם. וזה נראה לי ברור.

הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה נ"ב

שוב באו בשאלה על הלוטוורג שעושין מן הפירות שקורין קריכ"ן ויש קורין אותם פלוי"מן. ובמדינת הללו קורין אותו פאווי"דלי שעושין מן הפירות הנ"ל היאך אנו אוכלין אותו כיון שאנו רואים שהרבה מן הפירות הנ"ל הם מתולעים יותר מן הרוב בודאי.

והפאווי"דלי נעשית מגוף הפירות שמבשלים אותם ומרסקים אותם בבישול והתולעים עצמן מתבשלים בתוכן ומתרסקים בין הפירות: וזאת אשר השבתי להם. כבר היה זה לעולמי נמצא באיסור והיתר דמהרש"ל סימן מ"ו וז"ל.

תמיה גדולה בעיני על מה סמכו העולם לעשות אותו לטוור"ג שקורין בארצינו פאווי"דלי מגודגניות שקורין וויי"נקשלן או מקי"רשן שהן קטנים ומבשלין אותם עד שהם נימוחין מבלי בדיקה וכו' יעויין שם העול' מדבריו הוא אם אחר הבשול נראה הריעותא מגרעינן שהם נקובים והם יותר מששים יש לאסור.

והאריך שם בכמה צדדים להתיר כיון שמהר"ם פסק שאין לך פירי שאין בו ששים כנגד התולע ולא חולק בין גדול לקטן. וסוף דבריו אם נראה הריעותא שיש בהם מתולעים יותר מס' קשה לו להתיר.

יעויין שם: אמנם כל דבריו אינו אלא בפאווי"דלי הנעשית מפירו' קטנים כגון גודגניות שקורין וויי"נקשל וקי"רשן דסבירא להו לרוב מן האחרונים שאין הפרי ששים נגד התולע שבתוכו. אבל הפאווי"דלי במדינה זו שאינ' נעשית אלא מפירות גסים כגון קרי"כן שקורין פלוי"מן דהכל מודים שיש בפירי ששים נגד התולע ודאי דשרי.

ולא מיבעיא אם נעשית על ידי גוים דשרי משו' שנתבטל טעם התולע וכיון דנתבטל על ידי גוי שרי. אלא אפי' אם נעשית על ידי ישראל נמי שרי.

וכל שכן הוא דשרי משום שכשעושין הפאווי"דלי פותחין הפרי ומשליכין הגרעין מתוכו ואז כשישראל רואה פירי מתולעת זורק התולעת עם הגרעין לחוץ ואם כן הוי ספק אי הוה כאן איסור כלל אף על גב דרובן הם מתולעים אפשר שזרקום ואם תמצא לומר דלא זרקם הרי נתבטל ושרי. ולא דמי לפאווי"דלי דמיירי בה מהרש"ל בסימן מ"ו דמחמיר כשרואין שיש בהם מתולעים יותר מששים דהתם נעשית מקי"רשן או וויי"נקשל שאין דרכם לפתוח אותם אלא מבשלין אותם כך ומרסקין אותן ואחר הבישול והריסוק מפרידין הגרעינין מהם על ידי סימן התם הוא דאיכא למיחש לטעם התולעים וכיון שהם קטנים וסבירא להו למקצת רבוותא דאין בפירי ששים לבטל התולע שבתוכו לכך יש להחמיר.

אבל בפאווי"דלי דידן שעושין מן הפלוי"מן וקרי"כן דאיכא תרתי לטיבות' חדא דפותחין אותם ורגילים לזרוק התולעים ואידך שאין לך פירי שאין בה ששים נגד התולע ודאי דשרי לכתחלה ואין כאן איסור כלל: ועוד אומר לי לבי דאין התולעים מצויין בפלוי"מן וקרי"כן אלא באותן שנלקטים תחלת גמרבישולן.

אבל לא בנלקטים בסוף גמר בישולן והפאווי"דלי שעושין מהן עושין דוקא מאותן הנלקטין בסוף גמר בישולן ובאותן לא נמצאו אחת מק' מתולעים. ופירות יבישים יוכיחו דחזינן שאינן מתולעים אחת מק' ואין זה כי אם שאותן הנלקטים תחלת גמר בישולן רגילים להיות בהן הרבה מתולעים אבל לא אותן הנלקטים בסוף גמר בישולן.

לכך אין שום חשש איסור מצד זה בפאווי"דלי שלנו מקרי"כן ופלוי"מן: אלא ששמעתי קצת מפקפקי' שפאווי"לדי שעושין הגוים מושחין הדוד שמבשלין בתוכה בשומן חזיר או בחלב. וחקרנו מהיהודים הכשרים שיודעים שאין עושין כן.

אלא מושחין במים חמין ואם כן אף על פי שאפשר שמיעוטא מהן מושחין בחזיר או בחלב. עכ"ל מקום בתר רובא אזלינן וגם כיון דלא שמענו משום אדם שראה שעושין כך אחזוקי איסורא לא מחזקינן.

ואדרבה רובן של גוים מכחישין הדבר הזה ואומרים כי אסור להם לעשות כן מפני שבימי העינוי שלהם אסור להם לאכול שומן וחלב. הרי נתבאר שאין חשש איסור בפאווי"דלי שעושין במדינה זו מפירות קרי"כן ופלוי"מן.

וגם בישול גוים אין בה. כדכתב מהרר"מא בהג"ה סימן קי"ג מי"ד דנאכלין כמות שהם חיים.

והדברים אלו ברורים אין בהם תו פקפוק. הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה נ"ג

מעשה באשה אחת בעולת בעל שיצא עליה קול שזינת' תחת בעלה עם אחד.

והושיב הבעל ב"ד וחקר אחר הדבר ולא מצא בה ערות דבר על פי עדות רק דברים מכוערים ראו בה אבל לא בדרך שאמרו בפרק כיצד דף כ"ד בשמעתין דנטען כגון שרוכל יוצא וכו' או רוק למעלה מן הכילה וכו'. ולא היה בעלה יכול להוציאה.

אלא שאחרי כן חקרו ממנה אביה ואמה שתתן תודה לה'. בכן צעקה בקול מר ואמרה אמנה אנכי חטאתי עויתי פשעתי.

והאמין הבעל לדבריה ופטרה בגט כשר. ואחרי כן באת האשה ההיא לפני וצעקה בקול מר בבכיה גדולה ובידיה פרשה.

ואמרה אוי לה לאותה כלימה ובושה. שנתפתתה ביצר הרע הקשה.

כי היתה לאיש קדשה. פעמים באונס ופעמים ברצון היתה לו דרושה: לא פעם ושתים ושלשה: כי אם פעמים רבות היתה לפניו כבושה.

ובחטא הזה נשתרשה ותעל צחנתה ובאשה ועתה מתחרטת ולבשה רוח חדשה: להקריב אל הקדושה. ומהטומאה תהיה פרושה.

ורצונה לעשות תשובה שלימה בעיניים וסגופים ותעניתים לעגות את נפשה: אולי יסלח לה ה' ותהיה כבריה חדשה: בכן את קולה שמעתי. ומתוך ספרי הקדמונים חפשתי. ומתוכם דרכי התשובה לקטתי. הגם כי אינה יכולה לעשות התשובה מיד כי מעוברת היא.

מכל מקום הקבלה שמקבלת על עצמה עתה לעשות תשובה אחרי כן כשתוכל מהני לה כדאיתא פרק קמא דתענית דף ח' בימי רבי זירא גזר שמדא וגזר דלא למיתב בתעניתא אמר להו רבי זירא ניקבליה עילוון ולכי בטל שמדא ליתביה: אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת לבבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך ע"כ הרי מבואר דהקבלה מהני: והנה התשובה מאשה הזאת קשה מאוד מפני שהיתה נבעלת ברצון לבועל ואוסרת את עצמה על בעלה והיתה נהנית מטעם מים גנובים ימתקו ועשתה כן פעמים הרבה ואמרו רבותינו ז"ל בפרק קמא דחגיגה דף ט' איזהו מעוות אשר לא יוכל לתקן זה הבא על אשת איש ואוסר את האשה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו.

והאשה הזאת נבעלת ברצון ואוסרת את עצמה על בעלה הרי היא בכלל מעוות אשר לא יוכל לתקן: ועוד מטעם אחר תשובתה קשה שהיתה מנאפת כמו שמונה חדשים וכמו ארבעה חדשים שנתעברה ואפשר שנתעברה מן הנואף והולד ממזר. ובהדיא איתא התם בחגיגה במתניתין איזהו מעוות אשר לא יוכל לתקן זה הבא על ערוה והוליד ממנה ממזר והיינו אפילו באשה שהיא פנויה שלא אסרה על בעלה אלא שהיא ערוה לו כגון שבא על אחותו והוליד ממנה ממזר: ואע"ג דלולד עצמו לא מחזקינן לממזר ואפילו ספק ממזר לא הוי משום דרוב בעילות תולין בבעל כדאיתא בסוטה סוף פרק ארוסה דף כ"ז ומכל שכן באשה זאת שלא נמצאו בה עדים כלל ואפילו עדי כיעור לא הוו בה רק שהיא הודית מעצמה ושמא משקרת אלא שעיניה נתנה באחר כדאיתא בשילהי נדרים באומרת טמאה אני לך דלא מהימנת משום דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר: מכל מקום לגבי דידה שצריכה לעשות תשובה והיא עצמה יודעת האמת שזינתה תחת בעלה ודאי שצריכה לעשות תשובה גם על זה שמא נתעברה מן הנואף והולד ממזר: ולא מהני לענין זה מה שאמרו שתולין רוב בעילות בבעל: דודאי לאחזוקי לולד לממזר מהני הרוב שתולין רוב בעילות בבעל.

ולא מחזקינן לולד לממזר: אבל לענין תשובה ודאי צריכה למיחש אפילו למיעוט דילמא נתעברה מהנואף וכבר כתבו הפוסקים דספק עבירה צריך יותר תשובה מודאי עבירה. וראיה מאשם תלוי.

מפני שיותר מתחרט על ודאי עבירה מעל ספק: ועוד דבכי האי גונא שכבר נתגרשה מבעלה והיא אומרת שזינתה כשהיתה תחת בעלה ונתעברה אפשר דחיישינן על פי הדין לולד שהוא ממזר. דליכא למימר שהיא משקרת ואומרת כך מפני שנתנה עיניה באחר. שהרי כבר נתגרשה ואי איתא דלא זינתה למה היא אומרת עתה שזינתה. אף על פי דאפשר כשהיתה עדיין תחת בעלה שאומרת כן משום שנתנה עיניה באחר מכל מקום אחר שכבר נתגרשה למה אומר' כך מה לה ולצרה זו לקבל על עצמה סגופים ויסורים אי לא היתה מזנה.

וכן כתב מהרר"מ פדוואה בתשובה סימן ל"ד דכשנתגרשה ואומרת שזינתה תחת בעלה לא אמרינן שמא נתנה עיניה באחר ע"ש: ואי אומרת כך משום שלא יתקלקל עליה בעלה הראשון ויאמר אלו הייתי יודע שאין הקול אמת לא הייתי מוציא אותה וכו': הא התקינו רבותינו ז"ל שאומרים לו הוי יודע שהמגרש משום שם רע אל יחזירנה עולמית כדאיתא בגיטין דף מ"ו אלא ודאי שאומרת אמת ואם כן חיישינן גם לולד שהוא ממזר ולא מהני הרוב לומר שתולין רוב בעילות בבעל דעד כאן לא אמרו שתולין רוב בעילות בבעל אלא היכא דליכא אלא קול בעלמא והיא מכחשת.

אבל היכא דודאי זינתה לא מהני הרוב ותדע שהרי אמרו ואם היא פרוצה חוששין לולד דאיתא בסוטה פרק ארוסה התם דף כ"ז. בעי רב עמרם היתה פרוצה ביותר מהו וסלקא בתיקו.

ופסק הטור א"ה סימן ד' לחומרא דחוששין לולד: הרי אפילו בפרוצה חוששין לולד מכל שכן בודאי זינתה כגון הך שאומרת לאחר שנתגרשה שהיתה מזנה כבר כשהיתה תחת בעלה ודאי קושטא קאמרה דמה לה ולצרה זו וכו' כדפירש מכל שכן דחוששין לולד שהוא ממזר: לכך תשובתה קשה: ואפילו אם תמצא לומר דאין חוששין לולד הא כבר בארנו שמכל מקום שלגבה דידה שצריכה לעשות תשובה ודאי שצריכה תשובה גם על זה שמא נתעברה מהנואף לכך תשובת' קשה: ועוד יש באשה הזאת חשש על הולד יותר מבנשים אחרות: כיון שהאשה הזאת היתה יושבת תחת בעלה שתים עשרהשנה ולא ילדה ועתה נתעברה: חזקה שנתעברה מן הנואף וגרע כח הרוב שתולין רוב בעילות בבעל: בכן סדרתי לה סדר תשובה כפי אשר הורני מן השמים ע"פ מה שמצאתי בספרים ברוקח.

ובתשובת מהרי"ו סי' י"ב. סדר הוידוי.

ותעני' וסיגופים. ועינויים ופרישות ואם תעשה כן וסר עונה וחטאתה תכופר:

שאלה נ"ד

אחד אמר לחבירו בפני רבים על בתו שאיננה בתולה.
וזה תובע עלבון בתו. והוא מתרץ דבריו שלא היה כונתו אלא לומר שאיננה בתולת דמים שכבר גדלה ובגרה וראתה אבל לא שאיננה בתולה מפני שנבעלה ח"ו ואיננה בתולת בתולים אלא שאיננה בתולה מבתולת דמים והכי איתא במתניתין פ"ק דנדה איזו היא בתולה כל שלא ראתה דם מימיה אם יוכל לתרץ דבריו כן או לא: תשובה דבר פשוט הוא דלא מהניא ליה האי תירוצא.
ולא מיבעיא לדעת היש אומרים דמייתי הרב בהגהות ש"ע מטור ח"מ סימן ת"ך בדין מי שקרא לחבירו פסול דאינו יכול לתרץ דבריו לומר דפסול מחמת קורב' קאמר דהוא הדין נמי כאן אינו יכול לתרץ דבריו. אלא אפילו לדעת הראשונה דמייתי התם היינו מהרי"ו בתשובה סימן כ"ח דסבירא ליה דיכול לתרץ דבריו דפסול מחמת קורבה קאמר.
מודה כאן בנדון דידן שאמר על בת חבירו שאיננה בתולה דלא מהניא ליה האי תירוצא.
ומה שרצה להסתייע ממתניתין פרק קמא דנדה וכו' לא זו דלא הוי ליה סייעתא אלא הוי ליה תיובתא: איתא התם פרק קמא דנדה דף ח' ע"ב תנו רבנן נישאת וראת' דם מחמת נישואין ילדה וראתה דם מחמת לידה.
עדיין אני קורא לה בתולה. שהרי בתולה שאמרו בתולת דמים ולא בתולת בתולים ופריך איני והאמר רב כהנא תנא ג' בתולות הן בתולת אדם בתולת קרקע בתולת שקמה וכו' ואם איתא ליתני נמי הא אמר רב נחמן בר יצחק כי קתני מידי דלית ליה שם לווי אבל מידי דאית ליה שם לווי לא קתני.
פירש רש"י שם לווי כגון בתולה דמתניתין לאו בתולה סתם מיקריא אלא בתולת דמים דסתם בתולה בנשים היינו בתולת בתולים וכו'. עכ"ל: הרי מבואר דבתולה סתם משמע טפי בתולת בתולים מבתולת דמים.
שהרי מסיק דבתולת דמים אית ליה שם לווי ובתולת בתולים לית ליה שם לווי וכדפירש רש"י בהדיא דסתם בתולה היינו בתולת בתולים וכיון דהכי הוא הרי מוכח מקל וחומ' דבתולה מבתולים מיקרי בתולה אעפ"י שאיננה בתולה מדמים דהשתא בנישאת וראתה דם מחמת תשמיש שאיננה בתולה מבתולים קאמר עדיין אני קורא לה בתולה כיון שהיא בתולה מדמים מכל שכן כשהיא בתולה מבתולים דמיקרי בתולה אף על פי שאיננה בתולה מדמים ואם כן דמוכח מק"ו שבתולה מבתולים מיקרי בתולה אעפ"י שאינה בתולה מדמים היאך יכול זה לתרץ דבריו שמה שאמר שאיננה בתולה היינו שאיננה בתולה מדמים הא כיון שהיא עדיין בתולה מבתולים שפיר מיקרי בתולה כדמוכח

מסוגיא זו ולמה אמר עלה שאיננה בתולה: וליכא למימר כיון דכבר גדלה ונתבגרה לא מיקרי בתולה שהרי אסורה לכהן גדול כדאיתא במתניתין פרק הבא על יבמתו דף נ"ט כהן גדול לא ישא אלמנה וכו' ולא ישא את הבוגרת כו'.

ועוד תניא בפרק אלו נערות דף ל"ו הבוגרת אין לה טענת בתולים וכו' ואם כן משמע דשפיר מתרץ דבריו דלא מיקריא בתולה כיון שכבר נתבגרה הא ליתא דאדרבה מהתם מוכח דבוגרת מיקריא בתולה דיליף התם בפרק הבא על יבמתו דכהן גדול לא ישא בוגרת שכלו בתוליה מדכתיב והוא אשה בבתוליה יקח דס"ל בתולה אפילו מקצת בתולים משמע וכתיב בתוליה פרט לבוגרת הרי מוכח אף על פי שהיא בוגרת וכלו מקצת בתוליה אפילו הכי מיקרי בתולה דבתולה אפילו מקצת בתולים משמע אלא דהתורה כתבה מיעוט בתוליה למעט בכהן גדול בוגרת כיון שאין לה כל הבתולים ומדאיצטריך למעוטי בכ"ג שמע מיניה דבתולה מיקריא אפילו בכלו מקצת בתוליה כגון בוגרת והא דתניא בפרק אלו נערות הבוגרת אין לה טענת בתולים הא מסיק התם וקאמר אי דקא טעין טענת דמים שלא מצא לה דם בבעילה הכי נמי דאית ליה טענת בתולים והכי במאי עסקינן דקתני אין לו טענת בתולים דקא טעון טענת פתח פתוח מצאתי ודם לא בדקתי אם נמצא או לאו ובהא אמרינן אין לו טענת בתולים דכשבגרה אין רחמה צר כבתחל' דדומה לו כאלו פתח פתוח הרי מבואר דאפילו בבוגרת אית ליה טענת בתולים לכך לא מהניא ליה האי תירוצא כלל אפילו לדברי מהרי"ו בתשובה סימן כ"ח ומכל שכן לדעת הי"א שהביא התם הוא דעת מהר"ם מריזבו"רק: והואיל ואתי לידן נימא בה מילתא מה שנראה לי בזה דלא כמו שכתב הרב בהג"ה זו שהוא הביא דעת מהר"ם מריז' בורק כחולק על מהרי"ו ואחריו נמשך הרב בסמ"ע ומשמע להו דמהר"ם מריזבו"רק לא סבירא ליה כמהרי"ו דיכול לתרץ דבריו ולי לא משמע כן אלא מהרי"ו מיירי בהוא עצמו מתרץ דבריו ולכך פסק דיכול לתרץ דבריו ומוהר"ם מריזבו"רק מיירי באין הוא עצמו מתרץ דבריו ופסק דאין ללמוד זכות עליו דילמא יכול לתרץ דבריו אבל כשהוא עצמו מתרץ דבריו מודה מהר"ם מריזבו"רק דמהני ליה וכן הוא מבואר בדבריהם דבהכי מיירי וזהו העתקות לשונם מספריה' מהרי"ו בתשובה סימן כ"ח כתב וז"ל ועל שאמרה אשת ראובן בלשון אשכנז דוא פרויאן שנעדר רוצה לומר אתה מבייש נשים והיא משיבה כוונתה היתה כלומר פרויאן שענדר עם פיך טענתה טענה ודינה קאמרה כדאיתא בתשובה רבי אביגדור היכא שאומר לחבירו אתה פסול יכול לתרץ דיבוריה ולימא פסול מחמת קורבה קאמינה או בן הזונה יכול לומר פונדקית קאמינא וכו' עכ"ל.

ובנימוקי מוהר"ם מריזבו"רק כתב וז"ל ראובן קרא לשמעון כנען יש לדונו כאלו קראו עבד דליכא למימר שרוצה לומר כמו כנען בידו מאזני מרמה דאם כן עבד נמי רוצה לומר עבד עברי או עבד לוה לאיש מלוה. עכ"ל: הרי מתוך לשונם מבואר דתשובת רבי אביגדור ומהרי"ו מיירי שהוא עצמו מתרץ דבריו שהרי כתב שהיה האשה עצמה השיבה כוונתה היתה לומר שמבייש נשים בפיו וכן משמע לשון רבי אביגדור שכתב וז"ל יכול לתרץ דיבוריה וכו' מחמת קורבה קאמינא וכו' פונדקית קאמינא וכו' משמע שהוא עצמו אומר כן לכך מהניא ליה ומוהר"ם מריזבו"רק מיירי באין הוא עצמו מתרץ דבריו כך אלא דס"ד שהבית דין יהיו מלמדים זכות עליו לתרץ דבריו.

וכן משמע לשונו שכתב וז"ל דליכא למימר שרוצה לומר כמו כנען בידו מאזני מרמה וכו' עכ"ל הרי משמע שהב"ד יהיו מהפכים בזכותו שרוצה לומר כך בהא פסק דאין מתרצי' דבריו אבל כשהוא עצמו מתרץ דבריו מודה הוא דמהניא ליה ואם כן אין אנו צריכין לומר שמוהר"ם מריזבו"רק חולק על מהרי"ו בזה וניחא לי למימר כך מפני שכך הוא משמעות לשונם וכדי שלא יהיה חילוק בין פוסקים האחרונים:

שאלה נ"ה

ישראל וקודשן.

עיקרן ושרשן. רכב ישראל ופרשן.

האלוף התורני. אהובי וחתני.

נ"י פ"ה עמוד הימיני כמהר"ר גרשון. יצ"ו: אשר שאל מכ"ת ממני בפנויה מזנה שילדה ולא הניקה את ולדה כלל ושכרה לו מינקת אם מותרת היא לינשאתוך כ"ד חדש האם יש לסמוך על תשובת מהרר"י מינץ סי' ה' דהתיר במזנה שהיתה מניקת את ולדה מטעם דחשש שתחזור לקלקול' דהכי נמי יש לחוש בזאת ועוד האם יש להתיר מאחר שלא התחילה להניק את ולדה כלל: הנה אהובי חתני האמת אגיד ולא אכחד כי הגיעו אלי בזה דברי מכ"ת פעם או שלש וראיתי כי דעת מכ"ת נוטה להתיר ולא רציתי לעיין בראיות מכ"ת כי אמרתי ראה אין זה דבר חדש כי כבר היה לעולמים ויש אוסרין ויש מתירין ואיתמר פלוגתייהו בהדיא ואם מכ"ת רוצה לסמוך על דעת המתירין יהי' לו אשר לו אמנם אחר שמכ"ת אינו רוצה לתקוע את עצמו לדבר הלכה לעשות מעשה אם לא על ידי הסכמתי בכן אחוה את דעתי בקצרה הנראה לעניות דעתי ואימא מילתא דלא איתמר בפוסקים אך כי תחלה צריך אני לבאר דאין לדמות נדון דידן לנדון דמהרר"י מינץ דע"כ לא התיר הוא אלא התם שנעשה כהיתר לפריצי הדור לזנות עם פנויות והיו

מיחדים להם בתים ולא היו יראים מעונש הדין לא מדין שלמעלה ולא מדין שלמטה וכבר התחילו לפתות את האשה ההיא שתשמע להם שתהיה מופקרת לכך התירה לינשא תוך כ"ד חדש מחשש שתחזור לקלקולה ותיבעל בנידתה ויהיו מוכשלים בה כדאיתא התם אבל במדינה זו שמענישים הרבה מי המזנה עם פנויה ואפילו עש"ג מענישים על זה והלואי שיהא מורא דין שמים כמורא דין בשר ודם ותהלות לאל פריצי הדור לא שכיחי ליכא למיחש להכי שהרי בקל תוכל לשמור את עצמה שלא תזנה ומשום כך לא כתב מהר"רמא בהג"ה סימן י"ג שיש להקל במזנה לפי דעת יש אומרים אלא במופקרת שקלקלה כבר כמה פעמים והיינו משום דאף על גב דהאידנא לא שכיחו פריצי הדור מכל מקום פרצה קראה לגנב ויש לחוש שיהיו נכשלים בה דומיא דהתם בעובדא דמהרר"י מינץ אף על גב שהיא לא היתה מופקרת שהרי הפצירו בה כמה פעמים ולא שמעה להם אפילו הכי חשש לקלקול כיון שהיו שם פריצי הדור הוא הדין נמי בהפך היכא דליכא פריצי הדור אם היא מופקר חיישינן שמא תגרום להכשל בה לכך יש מי שאומר שמותרת לינשא תוך כ"ד חדש אבל כשהיא אינה מופקרת אלא שנכשלה פעם אחת וגם ליכא פריצי הדור ודאי דאין לדמות לנדון דמהרר"י מינץ ואין להתיר ואף על גב דמתשובת מהרר"י מינץ משמע שהיה נראה לו להתיר בסתם מזנה אפילו היכי דליכא פריצי הדור ואינה מופקרת משום דמזנה עדיפא מגרושה ובגרושה התיר ר"ש הזקן כדמייתי התם בראיה המתחלת זאת ועוד אחרת אם כן כל שכן שיש להתיר במזנה והאריך בזה יעויין שם מכל מקום נראה לי שלא כתב כן אלא דרך משא ומתן של הלכה אבל לא למעשה ולא התיר אלא משום לאפרושי מאיסור כיון שהיו שם פריצי הדור ודמי נדון דידיה להא דפרק השולח ההו' אמתא דהוה בפומבדית' דהוו קא מעבדי בה אינשי איסורא וכו' יעויין שם.

אבל לא להתיר במזנה סתמא דלא נראה נכון כלל להתיר בסתם מזנה: ואע"פ שאין משיבין את האר"י אחר מותו. מכל מקום כיון שבהג"ה מרדכי פרק החולץ נמצא בהדיא שרבי מרדכי טורמש"א התיר במזנה לינשא תוך כ"ד חדש וחכמי דורו חלקו עליו ולא הודו לו.

על כן אין אני כמשיב את האריות אחר מותם אלא כמפרש דברי החולקים עליהם. כי הנה מדברי הג"ה מרדכי דפרק החולץ משמע שמסתבר' לומר דמזנה עדיפא מגרושה ולכך נטה דעת ר"מ טורמש"א לומר דאפילו ר"ת דאוסר בגרושה מודה במזנה דמותרת לינשא והיינו משום שבגרושה אבי התינוק כופה אותה להניק אבל בזנות מי יכוף אותה וחכמי דורו חלקו עליו וכתבו דלר"ת שאוסר בגרושה הוא הדין אוסר במזנה משום

דבמזנה נמי הב"ד יכופו אותה ע"ש הרי מ"מ משמע אפילו מדברי החולקים דלר"ש הזקן שמתיר בגרושה לינשא תוך כ"ד חדש הוא הדין דמתיר במזנה אלא שדעתם נוטה לפסוק כר"ת שאוסר בגרושה והוא הדין במזנה.

אבל מכל מקום הסברא נותנת דמזנה עדיפא ולכך נוטה דעת מהרר"י מינץ לסמוך על פסק ר' שמעון הזקן שמתיר בגרושה ומכל שכן שיש להתיר במזנה דעדיפא ומשמע לי שמהרר"י מינץ לא ראה הג"ה מרדכי בשם ר"מ טורמש"א דאלו ראוהו לא היה כותב בסיומא דמילתא וז"ל: והארכתי בדרוש יען שלדעתי דבר חדוש הוא עכ"ל: ומכל מקום משמע מדברי כולם דמזנה עדיפא מגרושה ולכל הפחות ר"ש הזקן דמתיר בגרושה מכ"ש שמתיר במזנה: ולי יש שיטה אחרת בזה דמשמע לי בהפך ואומר אני אפי' ר"ש הזקן דמתיר בגרושה לינשא תוך כ"ד חדש מודה במזנה שאסורה.

והיינו משום דעיקר תקנות חכמים דלא ישא אדם מעובר' ומינקת חבירו וכו'. כתב הרא"ש בפרק החולץ הוא משום שלא יבא הולד לידי סכנה והיינו משום שרוב נשים חסות על ילדיהן ומניקתו אפילו אינה משועבדת להניקו לכך אם היא אסורה לינשא לאחר ודאי היא חסה על הולד ומניקתו.

אבל אם היתה מותרת לינשא לאחר לא היתה מניקתו. יעוין שם.

וכיון דהכי הוא טפי אית להחמיר במזנה מבגרוש' דע"כ לא התיר ר"ש הזקן אלא בגרושה משום דאף על גב דהיא לא תניק את ולדה הרי אבי הולד קיים הוא ישכור לו מינקת. לכך כיון שגרוש' אינה חייבת להניק את ולדה כדאמרינן נתגרשה אינה כופה אינה נקראת מינקת חבירו שהרי אין היא חייבת להניקו ולא נקראת מינקת חבירו ולסכנת הולד לית לנו למיחש אפילו תינשא שהרי אבי הולד ישכור מניקת לולד אבל מזנה אם תהיה מותרת לינשא תוך כ"ד חדש לא תהיה מניקת לולד ומי ישכור מניקת לולד דאין היא נאמנת לומר למי נבעלה שישכור מניקת לולד לכך יש לנו לומר שאסורה לינשא ואז ודאי תהי' חסה על ולדה ותניקהו ושפיר נקראת מניקת חבירו כיון שאין מי שישכור מניקת לולד אלא היא תניק אותו אם לא תינשא והרי בתקנות לא ישא אדם מניקת חבירו גם היא בכללה שגם היא נקראת מניקת חבירו אף על גב דמלישנא דמתניתין דקתני אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת וכו' ומניקת את בנה וכו' משמע דוקא אשה הנשואה לבעלה דרך נישואין חייבת להניק את בנה אבל לא כשהיא מזנה ואם כן כיון שמזנה אינה חייבת להניק דינה כגרושה ולא נקראת מניקת חבירו.

מכל מקום כיון דאין אנו יודעין בודאי מי הוא המזנה שהרי אינה נאמנת לומר למי נבעלה ואין שום אדם שיהא מחויב לשכור מניקת לולד אלא היא תניק אותו מחמת

שחס' עליו נקראת שפיר מניקת חבירו ואסורה לינשא כדי שתהיה חסה עליו ותניקהו ולא דמי לגרושה דבעלה אבי הולד מחויב לשכור מניקות לולד ואין היא נקראת מניקת חבירו: וכן מצאתי אחר כך בתשובת מהרי"ל סימן ק"ט שכתב בקצרה דמזנה אסורה מטעם דפירשתי וכן מהרי"ו סי' ע"ג וכן בפסקי מהר"ם רקנאט"י סימן רמ"א.
וכן נ"י פרק החולץ. כתב וז"ל ומניקה מזנה יש מי שאומר שלדברי הכל צריכה להמתין וכו'.
וכן מהר"מ יפה לא הביא דעת המקילין במזנה: והנה ראיתי שמהרר"י מינץ בסימן ה' הביא דברי הרא"ש שכתב וז"ל והרא"ש הזקן ז"ל היה אומר דגרושה אין צריך להמתין כ"ד חדשים שאין עליה מוטל להניק את בנה הואיל ובעלה קיים והביא ראיה מההוא דלעיל נתגרשה אין כופה ואין חילוק בין נדרה ללא נדרה אבל כשמת בעלה אף על פי שאין מחוייבת להניקו.
מכל מקום כיון שאין לו אב עשו חכמים תקנה שתניקהו עכ"ל הרא"ש וכתב עליו מהרר"י מינץ וז"ל. אף על גב שהרא"ש כתב מתקנה זו לא ראיתי שזכרו אותה התקנה לא התוספות ולא המרדכי ולא הסימנים אשר"י ולא הטור א"ה.
ואולי הרא"ש מצא אותה התקנה כדברי הר"ש עצמו וכו' מדנקט הר"ש בלשונו שאין עליה להניק את בנה הואיל ובעלה קיי' וכו'. משמעהא אינו קיים מחוייבת להניק עכ"ל.
ודחה הוא אחר כך הדיוק הזה עיין שם. הרי הבין מהרר"י מינץ שמה שכתב הרא"ש וז"ל מכל מקום כיון שאין לו אב עשו חכמים תקנה שתניקהו עכ"ל: היינו שעשו תקנה שהאלמנה מחוייבת להניק את בנה ועל כן כתב שלא מצא תקנה זו בשום מקום ונכנס בדוחק למצוא תקנה זו מדיוקא דלישנא הר"ש הזקן.
והא ליתא אלא כוונת הרא"ש לומר באלמנה אעפ"י שאינה מחויבת להניקו מכל מקום כיון שאין לו אב מי שישכור לולד מניקת עשו חכמים תקנה שבודאי תניקהו ולא שתהיה מחוייבת להניק אלא שמכח אותה התקנה בודאי שתניקהו דהיינו שעשו תקנה שלא תינשא תוך כ"ד חדשי' ותהיה היא חסה על ולדה ותניקהו.
אבל אי היתה מותרת לינשא לא היתה חסה על ולדה כמו שכתב בהדיא כך הרא"ש פרק החולץ. אבל בגרושה לא תקנו כך כיון שאבי הולד מחוייב לשכור מניקת לולד לא תהיה סכנה לולד לכך לא תקנו עלה שתהא אסורה לינשא אלא מותרת לינשא.
ואף על גב שלא תניק את הולד לית לן בה משום דאביו קיים וישכור לו מניקת אבל כשמת בעלה היינו אלמנה אף על פי שאין היא מחוייבת להניק מכל מקום כיון שאין

אביו קיים לשכור מניקת לולד מצאו חכמי' תיקון שהאם הולד תניק אותו והיינו שאסרו אותה לינשא וכיון שהיא רואה שאסור' לינשא תהיה חסה על ולדה ותניקהו.
וזה ברור: ולפי זה הוא הדין נמי במזנה שאין ידוע מי הוא הבועל שישכור מניקת לולד ודאי שהיא אסורה לינשא תוך כ"ד חדש כדי שאם תראה שהיא אסורה לינשא ודאי תהיה חסה על הולד ותניקהו כדפירשתי ומטעם שלא התחילה להניק כלל אין למצוא לה היתר כיון שכבר דברו בזה פוסקי' קדמאי ובתראי והסכמתם דאין זה מועיל כלום הרא"ש כלל נ"ג ריב"ש סימן תס"ג ור"מ פאדווה סימן ל'.
ואינך אלא שאין להאריך וטעם זה ברור דמסיק פרק החולץ דף מ"ב לא ישא אדם מעוברת חבירו משום דסתם מעוברת למניקת קיימא: ואי אמרת דאם לא תתחיל להניק את בנה כלל לא תהיה אסורה אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם שהרי לעולם לא תמצא מעוברת חבירו אסורה שהרי כל מעוברת לא תתחיל להניק את ולדה כלל ותהיה מותרת.
אלא ודאי אסורה אפילו בכה"ג: ואין לדחוק ולומר דתקנו לא ישא אדם מעוברת חבירו משום דילמא לא תמצא אח"כ מניקת לשכור שהרי יכול' לשכור מניקת מיד. ואם כן לא תמצא לעולם שתחול תקנ' זו של מעוברת חבירו אלא ודאי דלעולם אסורה אפילו כשלא תתחיל להניק כלל.
ואי לאו דמסתפינא שיהיו נראים דברי כתמוהים הייתי אומר גדול' מזו שמזנה חמיר טפי מבנשוא' שאפילו מת ולדה תוך כ"ד חדש אסורה לינשא משום דאית לן למיחש דילמא קטלא ליה ואזלא ומינסבה: אף על גב דמסיק בפרק אף על פי דף ס' עמוד דלא חיישינן להכי משום דלא עבדי נשי דחנקן בנייהו היינו דוקא בנייהו דאית להו על ידי נישואין אבל הנך בנייהו דאית להו בזנות עבדי דחנקן וכן נעשה פעמים הרבה: אם לא דאית לן למימר בהפך כיון דרגילין לחנק את בנייהו חיישינן דילמא מחמת בושה ועניות קטלי לבנייהו לכך יש להתיר להן לינשא כדי שבעליהן יפרנסו לילדיהן אלא שזה דוחק גדול הוא.
לכך היה נראה לי לומר דבמזנה יש להחמי' טפי שאפי' אם מת ולדה תוך כ"ד חדש אסורה לינשא. אלא שאין אני רשאי להורות כן מסברא.
אבל מכל מקום בנדון דידן נראה פשוט דהיא אסורה לינשא תוך כ"ד חדש אף על פי שלא התחילה להניק את ולדה כלל ולא דמי כלל לעובדא דמהרר"י מינץ כמו שפירשתי ובהא סליקנא. ובהא נחיתנא.

דהתם שאני שהיו פריצי הדור מצויים והתחילו לפתותה ופסק להתיר משום חשש איסור מה שאין כן בנדון דידן. ואם יש למכ"ת להשיב על דברי יודיעני מכ"ת ויהיו לרצון לי:

שאלה נו

ואת אשר כתב מכ"ת שלא נראה לו נכון מה שקורין לשלישי בפרשת בחקותי עד קוממיות ומתחילין אח"כ לקרות בפרשת קללות דאיתא פרק בני העיר כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניה וכו': הנה כבר הרגשתי בזה וגם הרבה לומדים הרגישו בזה ולא רציתי לבטל המנהג כי מצאתי להם ישוב מה שנראה לי נכון ותחלה אני אומר מאין יצא המנהג הזה.

כי הנה המנהג הזה נשתרבב לפי דעתו הקלושה מחמת שקורין לשלישי בכל שבתות השנה לרב התופס ישיבה. ואם לא היו קורין לשלישי עד קוממיות היו צריכים לקרות ללוי פרשת קללות עם ג' פסוקי' שלפניה' ואין זה מצוי תמיד שלוי ירצה לקרות בפרשת קללות כי רבים נמנעים שהרי מפני כן צריכים להתנות עם השמש שיהא' קורא בפרשת קללות או צריכין לשלם לעני שיהא קורא בפרשת קללות ואם לא יעשו כן אלא לא יהיו קורין ללוי אלא עד ג' פסוקי' שלפני פרשת קללות ולשלישי יהיו קורין מי שירצה לקרות בפרשת קללות עם שלשה פסוקים שלפניהם.

כגון השמש או עני אחר ואחריו לרביעי לרב התופס ישיבה לא יהיה זה מכבודו ומכבוד הצבור שיהא אחר קורא לשלישי והרב תופס ישיבה לרביעי. לכך קבעו להם מנהג לקרות לשלישי לרב התופס ישיבה עד קוממיות ולמי שירצה קורין בפרשת קללות מן ואם לא תשמעו וגו': והא דקשיא דזהו נגד התלמוד סוף פרק בני העיר דקאמר התם כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניה וכו' נראה לי דלאו מילתא הוא דמה שהוא מתחיל ואם לא תשמעו וגו'.

לא מיקרי מתחיל בקללות כיון שבפסוק זה עצמו לא נזכר קלל' ולא מיקרי התחלה בקללה אלא מפסוק אף אני אעשה זאת לכם וגו' ואילך והא דקאמר התם בגמרא אלא היכי עביד תנא כשהיא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניה וכו' לא קאי אקללות שבתורת כהנים כדמשמע לכאורה אלא קאי אכל פרשה שבתורה שהן מדברים בפורענות: ואריש לקיש קאי דאמר טעם שאין מפסיקין בקללות לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות עליה פריך אלא היכי עביד כשהוא קורא בפרשת פורענות שבכל התור' כגון פרשת מרגלים ופרשת קברות התאוה ומתאוננים וכיוצא באלו וקאמר כשהוא מתחיל מתחיל

בפסוק שלפניהם דאי לא תימא הכי אלא דוקא אקללות שבתורת כהנים קאי לאו הוי אתי שפיר הא דקאמר מתחיל בפסוק שלפניהם משמע פסוק אחד דהא יש פרשה ואין מתחילין ואין משיירין בפחות מג' פסוקים כדמקשים התוספות התם אף על גב דהתוספות פירוש לאו דוקא פסוק וכו' וכן כתב הב"י בשם הר"ר מנוח בטור א"ח תכ"ח. מכל מקום קשיא למה נקט פסוק ולא פסוקים אלא ודאי דקאי אכל פרשת פורענו' שבתורה ופריך אליבא דריש לקיש שאין אומרים ברכה על הפורענו' היכי עביד וקאמר שמתחיל בפסוק שלפניהם והתם אפשר דפסוק אחד סגי דהתם לאו פרשה איכא כגון פרשת קברות התאוה ופרשת מרגלים. לכך נקט פסוק משמע פסוק אחד.

ומכל מקום שפיר כתבו התוספות והר"ר מנוח דמה שאמר מתחיל בפסוק שלפניהם לאו דוקא שהרי פרשה יש וכו' והיינו משום קללות שבתורת כהנים שיש שם פרשה וכן בשאר פורענות היכא דאיכא פרשה. אבל מכל מקום קאי נמי אשאר פורענות שאין שם פרשה וסגי כשיתחיל פסוק אחד שלפניהם לכך נקט מתחיל בפסוק שלפניה ולאו דוקא פסוק אחד אלא כל ענין לפי מה שהוא אבל אי לא הוה קאי אלא אקללות שבתורת כהנים כדמשמע לכאורה לא הוי אתי שפיר הא דנקט לשון זה מתחיל בפסוק שלפניהם כיון דיש שם פרשה ולא סגי בפסו' אחד ויותר קשיא על הטור והמחבר ש"ע שכתבו גם המה לשונזה אף על גב דתנא דברייתא נקט מתחיל בפסוק ולאו דוקא פסוק ולא היה צריך לפרש היינו משום דאורחא דתנא הוא אבל הם היו צריכין לפרש והוי להו למימר שצריך להתחיל ג' פסוקים שלפניהם אלא אכל פרשיות שבתורה שמדברים בפורענות קאי וכדפרישית והא דקאמר אבייי לא שנו אלא בקללות שבתורת כהנים וכו' קאי אמתניתין דקתני אין מפסיקין בקללות קאמר לא שנו אלא בקללו' שבתורת כהנים ולאפוקי קללות שבמשנה תורה מפסיקין וכדמפרש טעמא דמשה מפי עצמו אמרן.

אבל שאר פורענות שבתורה דמיא בהא לקללות שבתורת כהנים שאין מפסיקין בהם דמפי הגבורה נאמרו. ובכולהו צריך להתחיל בפסוק שלפניהם וכו' חוץ מקללות שבתורת כהנים.

ולכך כתבו הפוסקים שלעולם לא יתחילו ולא יסיימו אלא בדבר טוב. כמו שכתב מהרמ"א בא"ח סימן קל"ח בהג"ה:

שאלה נ"ז

אשה שבעלה הלך ממנה והיא יושבת עגונה זה כמה שנים ובא אחד והעיד בב"ד בתורת עדות וכו' ששמע מן ערלי' הרבה שמת בעל אשה זאת אשתקד ועד אחד בא והעיד בב"ד

בתורת עדות וכו' ששמע מן ערל אחד שאין זה עדיין רביעית שנה שראה את בעל אשה זאת שהיה חי מה דינה של האשה הזאת מי דיינינן להנך עדות כיון שהם מעידים מה ששמעו מפסולי עדות כפסולי עדות עצמם ואזלינן בתר רוב כר' נחמיה דסבירא ליה דפסולי עדות אזלינן בתר רוב ומותרת לינשא או דילמא כיון דאין פסולי עדות לפנינו דיינינן להנך עדות כעד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת ולא תינשא: תשובה יראה דבכי האי גוונא אף על פי שאין פסולי עדות עצמם באין לפנינו אלא שישראל אחד מעיד ששמע מן פסולים הרבה שמת ועד אחד מעיד ששמע מפסול אחד שלא מת אזלינן בתר רובא ושריא איתתא דא לינשא לאחר ולא דיינין להו כעד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת דכיון דליכא הכחשה ביניהם אמרינן תרווייהו קושטא קאמרי זה שמע מן פסולים הרבה שמת וזה שמע מן פסול אחד שלא מת וליכא הכחשה בין הנך תרי עדות בני ברית אלא שבין הפסולים איכא הכחשה ובפסולים אזלינן בתר הרוב דתינח עד אחד שמעיד שהוא מת ועד אחד מעיד שלא מת דלא תינשא משום דהתם איכא הכחשה ביניהם דאחד מהן ודאי שקורי משקר ואין אנו יודעים איזה מהם ודילמא האי שאמר מת שקורי קא משקר לכך לא תינשא אבל בנדון דידן ליכא הכחשה ביניהן ומצינן למימר דתרווייהו קושטא קאמרי למה לא נאמין לתרווייהו זה שמע מפסולים הרבה שמת וזה שמע מפסול אחד שלא מת והוה כאלו היו אותן פסולים לפנינו מפני שאנו מאמינים להנך עדים שכך שמעו ובלאו הכי אין הפסולים צריכים להגיד בב"ד ואלו לא בא לפנינו אלא זה ששמע שמת אפילו אי לא שמע אלא מפסול אחד היו משיאין את האשה על פיו ולמה לא נאמין לו גם עתה ששמע מהרבה פסולים שמת אי משום שעד אחד אומר ששמע מפסול אחד שלא מת מה בכך הא אינו מכחיש לזה על מה שמעיד הוא ותרווייהו קושטא קאמרי לכך דיינינן להו כאלו היו אותן פסולים לפנינו ואזלינן בתר רוב ואתתא שריא לאנסובי: ואומר אני דאית למילף מקל וחומר דלא לאחזוקי לעדים למשקרים מהא דתנן בפרק האשה שלום דף קי"ז אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג הואיל ושניהם מודים שאינו קיים הרי אלו ינשאו והטור א"ה בסימן י"ז סעיף ח' כתב בשם אביו הרא"ש דין זה בעדים דעלמא עד אחד אומר מת ועד אחד אומר נהרג הואיל ושניהם מעידים שאינו קיים תינשא: הרי מבואר התם אף על גב דאחד מהם ודאי משקר שהרי איכא הכחשה ביניהם שזה אומר מת וזה אומר נהרג אפילו הכי כיון דלא הוחזקו תרווייהו לשקרנים אלא אפשר דאין משקר אלא אחד מהם ואידך קושטא קאמר אמרינן אוקי גברא אחזקתיה דאין משקר אלא אחד ואידך קושטא קאמר והרי אית לן עד אחד שמעיד על הבעל שאינו קיים והיינו זה שאומר מת או זה שאומר נהרג ומשיאין

את אשתו על פי אותו עד דרבי מאיר הוא דסבירא ליה כיון שאחד מהן משקר חיישינן שמא גם השני משקר כמו שכתבו התוס' התם ריש דף קי"ח בד"ה ומכחישות זו את זו וכו' אבל ר"י ור"ש לא סבירא להו כך ואנן כר"י ור"ש קיימא לן דסבירא להו דאף על גב דאחד מהן ודאי משקר מכל מקום מחזקינן לאידך למהימן ואם כן מכל שכן היכא דמצינן למימר דשום אחד מהן אינו משקר כמו בנדון דידן שזה מעיד ששמע מפסולים הרבה שמת וזה מעיד ששמע מפסול אחד שלא מת ותרווייהו קושטא קאמרי כל אחד מהם מעיד מה ששמע וליכא הכחשה ביניהם ודאי דאנו מאמינין לתרווייהו שכך שמעו והוה כאלו היו הפסולים לפנינו ואזלינן בתר הרוב ואיתתא שריא להיתנסבא אף על גב דאין הפסולים עצמן באין לפנינו אזלינן בתר הרוב.

וראיה לזה דאזלינן בתר רוב פסולים אף על פי שאין הפסולין עצמן באין לפנינו מהא דכתב הר"ן בתשובה הביאו הרב ב"י בסימן י"ז מטור א"ה סעיף מ"ב וז"ל כתב הר"ן בתשו' סימן נ"ב אם שנים מעידים ששמעו כל אחד מהם מפי אחד שמת פלוני ועד אחד מעיד ששמע מפי אחד שהוא חי דאיתתא שריא דקיימא לן בפרק האשה שלום דבפסולי עדות אזלינן בתר רוב בין לקולא ובין לחומרא עכ"ל.

והובא דין זה בש"ע סעיף מ"א אלא שיש קצת גמגום בלשון הש"ע הרי מבואר בהדיא אפילו בשאין אותן פסולי עדות לפנינו אזלינן בתר הרוב: וליכא למימר דילמא דוקא התם דשנים מעידים בפני ב"ד מה ששמע כל אחד מהפסול התם דאמרינן דאזלינן בתר הרוב אעפ"י שאין הפסולין עצמן לפנינו אבל בחד שאמר כך בשם פסולים הרבה לא.

הנה אף על גב דלא מסתבר לחלק כך ואין זה צריך סתירה מכל מקום כדי לסתום פה החולק אית להביא ראיה מהא דכתב עוד הר"ן בתשובה סימן מ"ז וז"ל שאם בא עד אחד והעיד ששמע מפי ראובן שהיום מת ובאו מאה ששמעו מפי שמעון שהיה חי הדבר ברור דהוה כעד אומר מת ועד אומר לא מת וכו' עכ"ל.

הרי מבואר כיון שהם מעידים על פי מה ששמעו לא אזלינן בתרי דסהדי דאתו קמן אף על פי שרבים הן אלא בתר סהדי אותן ששמעו מפיהם והיינו משום כיון דאותן שבאין לפנינו אין מכחישין זה את זה ואפשר דכולהו קושטא קאמרי זה שמע מפי ראובן שמת ואלו מאה שמעו מפי שמעון שלא מת יש לנו להאמין לזה שהוא מעיד לבדו ששמע כך מפי ראובן כמו שיש לנו להאמין לאלו מאה ששמעו כך מפי שמעון ולא הוו אלא עד כנגד עד דהוה כאלו אותן היו לפנינו: ולכך בדין שהביא הר"ן בתשובה סימן נ"ב בשנים שכל אחד מעיד ששמע מפי אחד שהוא חי ואחד מעיד ששמע מאחד שמת אנו מאמינים לכולם כיון שאין מכחישין זה את זה וכל אחד אומר אמת ששמע כן מאחד והוו

כאלו אותן היו לפנינו הרי הם רוב מעידין שהוא חי ואזלינן בתר הרוב ובדין שכתב הר"ן בתשובה סימן מ"ז באחד שמעיד ששמע מפי ראובן שהיום מת ומאה מעידים ששמעו מפי שמעון שהיה חי אנו מאמינין לכולם שאומרים ששמעו כך כיון שאין מכחישין זה את זה וכל אחד אומר אמת ששמע כך והוה כאלו אותן היו לפנינו ולא הוה אלא כנגד חד והוא הדין נמי בנדון דידן אם אחד מעיד בשם גוי אחד שהוא חי ואחד מעיד בשם גוים רבים שמת הרי אלו עדים אין מכחישין זה את זה ותרווייהו קושטא קאמרי כל אחד מעיד מה ששמע והוה כאלוהיו אותן גוים לפנינו והרי איכא רוב שמעידין שמת ובפסולי עדות אזלינן בתר הרוב: ואף על גב דמוכח בתלמוד בדוכתי טובא דלא אמרינן שיהא אחד המעיד בשם שנים מיחשב כאלו היו אותן שנים לפנינו עדות אשה שאני דמקלינן בה טובא: וכן מצאתי שכתב בהדיא מהר"ם לובלין בפשיטות בתשובה סימן קכ"ח וז"ל ובשני עדים הסכימו כל הפוסקים וכו' דלא שייך לומר בדדמי וכו' אף על גב דאותן שני עדים לא באו להעיד בפני ב"ד כי אם אותו משה בר פסח שהוא עד אחד שהגידו לו השני יהודים הדברים הנ"ל מכל מקום אין נראה לחלק בזה בעדות אשה עכ"ל: הרי מבואר בהדיא בדבריו דבעדות אשה חשבינן לעד שמעיד בשם שנים כאלו אותן שנים היו מעידים לפנינו במקום דאיכא נפקותא מיני' ואין מי שמכחיש לעד זה בגוף העדו' והאלוף הרב הגדול חתני מוה' גרשון רצה לדייק מתשובת קלו"ן סימן קע"ה שכתב וז"ל דבר פשוט שמאחר שהעיד הר"ר מנחם בר אברהם ששמע משלשה או ארבעה בני ברית שאחד שהמיר דתו וצולע על יריכו וכו' ושמע מהם שהיה מת כמבואר למעלה דאיתתא שריא ואף על גב שהם לא היו מכירין אותו וכו'.

וראיה ברורה מדגרסינן בשילהי יבמות מעשה באדם אחד וכו'. ומאחר שהם אמרו לו אחר כך שאותו המומר הצולע שחלה ומת אין לך עדות גדול מזה ואם היו באין לפנינו ומעידין על פי הדברים האלה היינו מתירים אותה כדהוכחתי לעיל הוא הדין שיחשב זה רבי מנחם כעד אחד דהא הלכה רווחה בישראל היא דעד מפי עד כשר לעדות אשה וכו' עכ"ל.

ומשמע ליה לחתני הרב הגדול הנ"ל מלשון זה שכתב שיחשוב ר' מנחם כעד אחד שאף על פי שהעד רבי מנחם שמע מג' או ד' בני ברית מכל מקום לא יחשב כי אם כעד אחד. ולא דק שפיר במילתא דידן וכי עלה על דעתינו לומר שיהא עד אחד נחשב כשנים אתמהא.

אלא אנו אומרים כיון שעד אחד מהימן בעדות אשה הרי הוא נאמן לומר שכך אמרו שנים או שלשה והוה כאלו אותן שנים היו לפנינו. ולעולם זה שמעיד בפני ב"ד לא מיחשב אלא כעד אחד.

ובענין זה כתב נמי מהרי"ק כיון שרבי מנחם זה הוא עד אחד ובעדות אשה עד אחד מהימן הרי הוא נאמן שכך אמרו ג' או ד' בני ברית ולכך כתב אם היו אותן ג' או ד' בני ברית באו לפנינו ומעידין לפנינו היינו מתירין אותה הוא הדין שיחשב זה רבי מנחם כעד אחד דמהימן לומר שכך אמרו ג' או ד' בני ברית דעד מפי עד כשר לעדות אשה.

והוה כאלו היו לפנינו אותן ג' או ד' בני ברית: ואפילו אי לא הוה אלא אחד הוי סגי אלא האמת נקט דעד אחד ששמע מאחרים ומעיד בב"ד מה ששמע מהם הוה כאלו אותן היו לפנינו משום דמהימן הוא בעדות אשה:

שאלה נ"ח

אשה אחת נצבת עמנו בזה והיא עגונה. היתה כאלמנה.

מרת יטול אשת ליב בן חיים בון מק"ק מיז"לופא והיא יושבת בדודה: שכולה וגלמודה. מבעלה ומבנים משך זמן כעשר שנים: וכמה פעמים: באו עדים ועל מיתת בעלה היו מגידים זה אומר בכה וזה אומר בכה והאשה נשארה נבוכה כי הדברים לא היו ברורים: כדי להוציא משפטה לאורים.

עד כי העידה אשה אחת בארץ אשכנז בבית דין יפה: אולי תמצא בזה תרופה וזה אשר העידה ביום ג' כ"ה מנחם תי"ו יו"ד לפ"ק בק"ק אפטרוט מרת אידל בת דוד ז"ל בתורת עדות ובעונש אם לא יגיד וגו' וז"ל בלשון אשכנז איך האב מיך פר דינגט לבית רבי זעליג מק"ק גאשליר צו איינר משרתת אזו זיינן מארקיטאנטיר הין קומן.

איז איינר אונטר זיא גיוועזין האט גיהיישין ליב בן חיים בון איז דארט קראנק גיוואריין האט נאך מיר גישיקט איך זאל אים ווארטין איך האב ניט קענט האב מיך שון פר דינגט גיהאט אזו איז ער קראנקרהייט אוועק גיפארין ער האט וועלין צו זיינר מוטר פריבה פארין לכפר גרונט.

אזו האט מן אים צורוק גיבראכט אונ' לבית גוי גיליגט אזו איז ער דארט גישטארבן בחולי שלשול דם בר מינן אונ' איך האב אים וואול קענט אז ער פריבש זון איז עכ"ל: וחתומים על גביית עדות תלתא גברי סמיכי ונתקיימו חתימתן: העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות מרת אידל בת דוד ז"ל: הייתי משכרת לבית רבי זעליג מק"ק גאשליר למשרתת ובאו לשם מארקיטאנטיר.

(פירוש אותן שנוסעים עם החיילות ומספיקים להם מזון וצידה ושאר צרכיהם) ובתוכם היה אחד נקר' ליב בן חיים בון ונחלה שם ושלח אחרי לשרתו בחליו ולא יכולתי כי כבר הייתי מושכרת. בכן נסע משם בהיותו חולה ורצה הוא ליסע לאמו פריבה לכפר גרונט בכן חזרו והביאו אותו לעיר ושמו אותו לבית גוי בכן מת שם בחולי שלשול דם בר מינן.

ואני הייתי מכירו בטוב שהוא היה בן פריבה עכ"ל: הנה נראה בעיני שקשה להתירה על פי עדות זה כיון שלא העידה מרת אידל בת דוד הנ"ל אלא על שמו ושם אביו ולא העידה על שם עירו לא מהני עדותה דחיישינן דילמא עוד יש אחר ששמו ליב בן חיים בון כשם בעל האשה זאת. ואנן בעינן שצריך שיהא מכיר את שמו ושם עירו כדאיתא בתוספתא אין מעידין עליו עד שיהא מכירין שמו ושם עירו: אע"ג דמהררי"ק שורש קע"ה כתב להתיר על פי העד שמעיד על שמו ועל שם אביו אפילו כשלא הזכיר שם עירו שכתב וז"ל ואם נפש אדם לומר הרי כתב הרמב"ם וז"ל ישראל שאומר מת איש יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכו' אין אומרין באומדן שהוא פלוני עד שיעיד העד שהוא פלוני מכיר שמו ושם עירו עכ"ל: משמע דבע נן שמזכיר שם עירו בעדותו והכי נמי תניא בתוספתא אין מעידין עליו עד שיהא מכירין שמו ושם עירו נראה לעניות דעתי היינו דוקא היכא שאין מזכיר שם אביו אז צריך שיאמר יוסף שממקום פלוני או שמעון שממקום פלוני אבל אם אמר יוסף בן שמעון מת אז אין צריך להכיר ולהעיד על המקום דטפי איכא היכרא בשם אביו מבשם מקומו ותדע דכן הוא שהרי הרמב"ם עצמו כתב בסמוך לו וז"ל מצאו כתוב בשטר מת פלוני בן פלוני או נהרג פלוני בן פלוני ונודע שהוא כתב ישראל הרי זה תינשא אשתו עכ"ל עוד כתב הרמב"ם וז"ל וכן מי שנשתתק ובדקו אותו וכו' וכתב שמת פלוני בן פלוני תנשא אשתו עכ"ל הרי לך שלא הזכיר שם העיר מאחר שהזכיר שם האב ואפילו נמצא בשטר כתוב כ"ש וכ"ש בהעדאת עדים דעדיף עכ"ל מהררי"ק הרי שכתב מהררי"ק בהדיא להתיר אם הזכירו בשמו ושם אביו ולא צריך להזכיר שם עירו מכל מקום אין לסמוך על הוראה זו שהרי מהררי"ק גופיה כתב הפך זה בשורש קפ"ד ומצריך להזכיר שם עירו אפי' כשהזכירו בשמו ושם אביו ומביא ראיה מהא דכתב הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין וז"ל בא עד אחד ואומר אמרו לי ב"ד או אנשים כשתלך למקום פלוני אמור להם שמת יצחק בן מיכאל ובא השליח ואמר לנו וכו' הואיל ואנו יודעים פלוני הידוע בשם זה הרי אשתו מותרת ואין אומרים שמא יצחק בן מיכאל אחר שמת עכ"ל הרמב"ם.

וכתב עליה מהררי"ק התם וז"ל משמע דוקא כשאמרו לו ב"ד או אנשים כשתלך למקום פלוני אמור להם וכו' הוא דאין חוששין ליצחק בן מיכאל אחר דודאי כיון שאמרו לו כשתלך למקום פלוני מוכיחים הדברים שאותו יצחק בן מיכאל שמת הוא העומד באותה העיר שזה הולך שם דאי לא תימא הכי למה תלה, שליחותו בהליכת אותו מקום ומשום כרמותרת וכו' משמע שאין לומר כן בשלא נודע שם העיר בפרטות דחיישינן ליצחק בן מיכאל אחר באחד מהמקומות וכו' וכן כתב רבינו ישעיה מטרנ' בהדיא פרק האשה שלום וז"ל באו עדים והעידו שמת יוסף בן שמעון מעיר פלונית מתירין את אשתו ואין חוששין שמא יוסף בן שמעון אחר היה באותה העיר: ואם יאמרו העדים יוסף בן שמעון מת ולא ידעו מאיזה עיר היה אף על גב שלא הוחזק יוסף בן שמעון בעיר הזאת חוששין ליוסף בן שמעון אחר בעולם ואין מתירין אשתו של יוסף בן שמעון הידוע לן עכ"ל הר"ר ישעיה: הרי לך בהדיא דצריך להזכיר שם עירו ולא סגי בהזכרת שמו ושם אביו ואע"ג דלא הוחזק לנו אחר בעירו שיהא שמו כן וכו' עכ"ל מהררי"ק גופיה בשורש קפ"ד והביאו ב"י סעיף י"ח: הרי כתב הוא גופיה בהדיא הפך ממה שכתב בשורש קע"ה.

וכבר הרגיש בזה הרב ב"י בסוף סעיף י"ח וכתב ליישבו וז"ל וצריך להיות דספוקי מספקא למהררי"ק. אי סגי להרמב"ם בשמו ושם אביו או אי מצריך נמי שם עירו ובשורש קפ"ד אמר דאפילו אם תמצא לומר דלא סגי ליה להרמב"ם בשמו ושם אביו עד שיזכיר שם עירו ההוא איתתא שריא דכל הנהו הוכחות דמייתי התם עדיפי משם עירו ובתשובה זו שבשורש קע"ה תפס דעת הרמב"ם על פי מאי דמשמע מפשט אותם לשונות שהביא דכל שמזכיר שמו ושם אביו אין להזכיר שם עירו וסיים בה ואפילו אם תמצא לומר דסבר הרמב"ם שצריך להזכיר שם עירו ה"נ כבר הזכיר שם עירו וכו' עכ"ל הרב ב"י: הרי מבואר מתוך שני תשובות דמהררי"ק שורש קע"ה.

ושורש קפ"ד שלא רצה מהררי"ק לסמוך להתיר על פי הזכרת שמו ושם אביו נחוד אלא היכא דאיכא נמי הוכחות טובות כמו שכתב בשורש קפ"ד ברבי דוד בר שלמה בעלה של דבורה והכל מבואר בב"י סעיף י"ח שהביא תשובת מהררי"ק אבל בלא הוכחות לא התיר מהררי"ק ומה שכתוב בשורש קע"ה להתיר על פי הזכרת שמו ושם אביו לא כתב אלא דרך משא ומתן אבל לא הלכה למעשה: אמנם עם היות שמהררי"ק חכם גדול ומופלג היה וקטנו עבה ממתני ואין אני כדאי לחלוק עליו ודי לי להבין דבריו מכל מקום תורה היה וללמוד אני צריך כי הנה מעיקרא דדינא דמחלק בין הזכרת שמו לחוד ובין הזכרת שמו ושם אביו ומייתי ראיה לזה מן הרמב"ם אית לי פירכא שכתב בשורש קע"ה שאם מזכיר שמו ושם אביו סגי ולא צריך להזכיר שם עירו וראיה מהא דכתב הרמב"ם

וז"ל מצא כתוב בשטר מת פלוני בן פלוני או נהרג פלוני בן פלוני ונודע שהוא כתב ישראל הרי זו תנשא אשתו עכ"ל הרמב"ם הרי מבואר כשהזכיר שמו ושם אביו סגי לכך העלה חילוק זה וכתב הא דצריך להזכיר שם עירו היינו היכא דלא הזכיר רק שמו לחוד אבל היכא דהזכיר שמו ושם אביו לא צריך להזכיר שם עירו אלו הן תורף דברי מהררי"ק כמו שהבאתי למעלה דבריו וקשיא לי עליה הא דין זה דכתב הרמב"ם מצא כתב בשטר וכו' לקוח הוא מירושלמי שהביאו הרי"ף והרא"ש והתוספות שילהי יבמות והטור סעיף י' ולא נזכר שם מת פלוני בן פלוני וכו' אלא פלוני לחוד וז"ל הירושלמי מצאו בשטר כתוב מת איש פלוני נהרג איש פלוני רבי ירמיה אמר משיאין את אשתו רבי בון בר כהנא אומר אין משיאין את אשתו וכו' עכ"ל וכתב הרב המגיד הרמב"ם פסק לקולא דבסופרים הולכין אחר דברי המקיל הרי מבואר בירושלמי דמיירי שלא מלאו כתוב אלא מת פלוני לחוד ולא מת פלוני בן פלוני ואם כן למה משיאין את אשתו הא בשמו לחוד אף הוא מודה שצריך להזכיר שם עירו כדאיתא בתוספתא וכאן לא הזכיר שם עירו ולמה משיאין את אשתו אלא על כרחך צריך אתה לומר דירושלמי לא נחית בדין זה לפרש היאך שצריך להעיד כדי להתיר אשה על ידי אותו העדות ולא בא אלא לומר דאפילו עדות בכתב מהני ולא אמרינן דהוי מפיהם ולא מפי כתבם דבעגונא הקילו דמשיאין על פי עדות בכתב ומיירי דהוי בגוונא שהיה בהני אי היו מעידים בעל פה דהיינו שאנו יודעים על מי הם מעידים אלא דלא נחית השתא לפרושי דין זה היאך צריך להעיד רק להשמיענו אתא דעדותן מהני אפילו בכתב כך צריכין אנחנו לפרש הירושלמי הכי נמי הם דברי הרמב"ם בדין זה שכתב וז"ל מצאו כתוב בשטר מת פלוני בן פלוני וכו' לא בא אלא להורות שמשיאין ע"פ עדות בכתב ולא נחית בדין זה לפרושי היאך צריך להעיד ומיירי בגוונא שאנו יודעים על מי הוא מעיד בכתב וכבר נודע דרכו של הרמב"ם לכתוב הדין כמו שהוא בגמרא תו בירושלמי או בתוספתא ולכך אין לדייק מדבריו מדכתב כאן בדין זה שאם מצאו כתב מת פלוני וכו' ולא נזכר שם עירו שאינו צריך להזכיר שם עירו כיון דהזכיר שמו ושם אביו דלא בא בדין זה לפרש היאך צריך להעיד רק בא להורות שעדות בכתב מהני ודבריו הם ממש כדברי הירושלמי:

ועוד היאך דייק מהררי"ק מדברי הרמב"ם מדכתב בדין זה וז"ל מלאו כתוב בשטר מת פלוני בן פלוני וכו' משיאין את אשתו ולא נזכר שצריך להעיד על שם עירו שמע מיניה דבהזכיר שמו ושם אביו אין צריך להזכיר שם עירו הא בספר הרמב"ם על פי מה שהביאו הטור לא נזכר בדין זה רק שמו לחוד ולא נזכר שם אביו שכן כתב הטור בשמו בסעיף ט' אחר שהביא דברי הירושלמי וז"ל והרמב"ם כתב מצאו כתוב בשטר מת פלוני נהרג

פלוני וידוע שהוא כתב ישראל שנשא אשתו עכ"ל הרי לא כתב אלא שמצא וכתוב מת פלוני לחוד אלא ודאי דלא בא בדין זה לפרש היאך צריך להעיד רק בא להורות שעדות בכתב מהני וגירסת ספר הרמב"ם כאשר הביאו הטור יותר נכון מאשר הביאו מהררי"ק אף על גב שבספרי הרמב"ם שלפנינו איתא הגירסא כאשר הביאו מהררי"ק מכל מקום יותר יש לסמוך אגירסא שהיה לפני הטור מפני שהיא ממש כדברי הירושלמי וכן הוא דרכו של הרמב"ם לכתוב הדין ממש כאשר הוא בגמרא או בירושלמי: ומסתברא למימר דהשינוי שנפל בספרים הוא מפני שאין נפקותא לענין הדין בין שיאמר שמו ושם אביו ובין שלא יאמר רק שמו לחוד וכל מקום שמהני בדהזכיר שמו ושם אביו מהני נמי בדלא הזכיר רק שמו לחוד וכ"מ דלא מהני בדלא הזכיר רק שמו לחוד לא מהני נמי אפילו בדהזכיר שמו ושם אביו לכך לא דקדקו הסופרים בזה וכתבו ביש ספרים מת פלוני לחוד ולא הזכירו בן פלוני וביש ספרים כתבו מת פלוני בן פלוני וכו' ובאמת אין נפקותא בזה כלל רק בא להורות בדין זה שעדות בכתב מהני בגוונא דמהני אם היו מעידים בעל פה וכמו שבארנו למעלה: ואם יאמר האומר אף על גב דמן הירושלמי מוכח דלא נחית בדין זה לפרש היאך שצריך להעיד כיון שלא נזכר בירושלמי שם אביו ולא בא אלא לומר דעדות בכתב מהני וכדפירשתי מכל מקום יש לומר כיון דבספרי הרמב"ם שלפנינו הגירסא שנזכר בכתב שמו ושם אביו כמו שהביאו נמי מהררי"ק דילמא גירסא זו עיקר והרמב"ם לא מיירי בגוונא דמיירי הירושלמי אלא הוא הוסיף מדיליה כשנזכר בכתב שמו ושם אביו מהני אפילו כשלא הזכיר שם עירו אף על גב דזה דוחק גדול הוא חדא מפני שדרכו של הרמב"ם לכתוב הדין כאשר מלאו בתלמוד דידן או בירושלמי כדפירשתי.

ואידך למה תלה דין זה במלאו כתוב היה לו לחדש דין זה בעדות בעל פה אם מעיד על שמו ושם אביו מהני ואין צריך שיזכיר שם עירו אף על פי דבמצאו כתב הוי רבותיה טפי מכל מקום לא הוי ליה לערבב האי חידוש דשם אביו מהני בדין מצאו כתוב אלא הוה ליה לבאר דין זה בפני עצמו כיון דחידוש הוא ואם כן דוחק גדול הוא לומר כך מכל מקום יש להוכיח נמי מדברי הרב המגידשהגירסא לפניו היה ברמב"ם כאשר הביאו הטור שלא נזכר שם אביו בדין זה שהרי כתב בדין זה בפרק י"ג מהלכות גירושין וז"ל מצאו שטר וכו' כתוב בירושלמי ונכתב כאן בהלכות וכו' רבי ירמיה אומר משיאין את אשתו רב אבין אומר אין משיאין את אשתו ופסק רבינו כדברי המיקל וכו' עכ"ל ואי סלקא דעתך דכיון שהזכיר שמו ושם אביו שאני ומהני אפילו בלא הזכיר שם עירו והרמב"ם אתא לאשמועינן האי חידוש ולא מיירי בגוונ' דמיירי ביה בירושלמי אם כן למה כתב

הרב המגיד דרבינו פסק כדברי המקיל הא לא מיירי בירושלמי בדין זה אם הזכיר שמו ושם אביו ודילמא דברי הכל היא ואפילו רבי אבין דמחמיר בירושלמי בדהזכיר שמו לחוד מודה בכי האי גונא בדהזכיר שמו ושם אביו או דילמא תרווייהו לא סבירא להו דמהני שם אביו כלל בשלא הזכיר שם עירו שהרי הם לא איירי אלא בשלא הזכיר רק שמו לחוד ובגוונא דאנו יודעים על מי הוא מעיד רק דפליגי אם עדות בכתב מהני או לאו אף על גב דיש לדחוק ולומר דאהא דכתב דעדות בכתב מהני כתב דפסק כדברי המקיל ולא קאי אכל דבריו בדין זה מכל מקום לא הוי ליה להרב המגיד לסתום דבריו אלא הוי ליה לפרש אלא על כרחך דהגירסא היה לפניו כאשר הביאו הטור דלא שם אביו כלל ולא גרסינן מת פלוני בן פלוני וכו' אלא גרסינן מת פלוני לחוד ומיירי בגוונא דמיירי בירו' והיינו שאנו יודעים על מי הוא מעיד ולא נחית השתא לפרושי דין זה ולא בא אלא להורות שעדות בכתב מהני ולכך שפיר כתב הרב המגיד שרבינו פסק כדברי המקיל: מבואר מכל זה שאין ראיות מהררי"ק מדברי הרמב"ם מוכרחת ששם אביו מהני כלום אם לא הזכיר שם עירו.

וכן מה שהביא מהררי"ק ראיה מתשובת רבי יואל הביאו ב"י בקצרה סוף סעיף י"ח וז"ל וששאלת על האשה אם מותרת לינשא אומר אני אחרי שרבי יוסף מעיד מפי עד שמת רבי אשר בר יוסף אשתו מותרת לינשא וכו' עכ"ל משמע מהתם אף על גב דלא העיד על שם עירו מותרת לינשא והיינו משום שהזכיר שמו ושם אביו הא נמי לאו מילתא הוא דבאותו תשובה נמי לא מיירי אלא שיש להתיר על פי עדות בכתב כדמסיים שם בתשובת מהררי"ק דבהא קמיירי והוא במרדכי פרק י"א דיבמות ומביא נמי ראיה מן הירושלמי דלעיל דעדות בכתב מהני אלא שהב"י הביא תשובה זו בקצרה וכיון דהכי הוא יש לנו לומר דהתם נמי בכי האי גונא הוא שיודעין היו על מי היה רבי יוסף מעיד רק השאלה היתה אם עדות בכתב מהני והשיב דמהני עדותו ומייתי ראיה מן הירושלמי שהבאתי לעיל לכך גם מתשובת ר' יואל אין ראיה כלל: אלא שבתשובת הרא"ש כלל נ"א סימן א' במכלוף בן מלול הביאו ב"י סעיף י"ח מבואר שהתיר על פי מה שהעידו שמת אחד שהיה נקרא מכלוף בן מלול כיון שלא חי מכלוף בן מלול אחר בעיר אף על פי שלא היה מעיד שהיה בעל אשה זאת ולא העיד על מקומו ורוצים מקצת המורים לסמוך על תשובת הרא"ש הזאת להתיר בסתם כשהעידו על א' שמת אפילו במדינת הים אם שמו ושם אביו הוא כשמו ושם אביו בעל אשה זאת ואין זה נכון כי הנה כל האחרונים לא רצו לסמוך להתיר בכה"ג אם לא הזכיר העד שם עירו אם לא דאיכא אומדנו' והוכחות טובא כמו שכתב בתשובת בן לב חלק ג' סימן ך' אע"פ שתשובת בן לב

גופיה לא ראיתי מכל מקום מצאתי בשמו שכתב וז"ל וכיון דכן הוא לא עבדינן עובדא להתיר בשמו ושם אביו רק כשמזכיר גם כן שם עירו והוא דלא הוחזקו וכו' עכ"ל אלא לבסוף התיר מכח הוכחות ואומדנות טובא: וכן רבי יוסף טיטצאק הביאו בנימן זאב סימן ז' שהתיר אפילו בשלא הזכיר שם עירו וסמך על תשובת הרא"ש במכלוף בן מלול התם נמי מבואר מתוכו דלא התיר אלא בשביל שהיה הוכחה טובא שעל משה סוסי מעיר ההיא מגיד מפני שהמגיד והשומע מהמגיד שניהם היו מאותה העיר ובכי האי גונא ודאי על אותו פלוני שמן העיר ההיא מעיד והוי כאלו הזכיר העיר בפירוש אבל להתיר בסתם על פי מה שמעידים על שמו ושם אביו וליכא הוכחה ודאי לא מצינו בשום פוסק מן האחרונים: ואפילו הרא"ש גופיה נראה מתשובתיה בתלמיד רבי אשר והביא הטור א"ה סימן חי"ת שלא סמך להתיר אלא על ידי הוכחות ואומדנות ולא תימא דדוקא התם בתלמוד רבי אשר שלא הזכירו העד רק בשמו לחוד ולא הזכיר שם אביו הוא דצריך לאמדנות והוכחות אבל אי היה מזכירו בשמו ובשם אביו לא היה צריך לאומדנות אף על גב דלבסוף הזכירו בשמו ובשם אביו שכתב וז"ל וידוע לכל בני חברותינו שמיום בואו לכאן לא בא שום אדם ללמוד לכאן ששמו רבי אשר אלא אותו רבי אשר בר סיני וכו' הרי נזכר הוא בשמו ושם אביו היינו הרא"ש כתב כך והזכיר לאותו תלמיד בשמו ובשם אביו לבאר על מי שהוא מודה שאשתו מותרת אבל העד שהעיד לא הזכירו רק בשמו לחוד רבי אשר ולא הזכיר שם אביו ודילמא משום הכי הוצרך לאומדנות והוכחות.

הא ליתא דמשמע לי מתשובת הרא"ש כלל נ"א במכלוף בן מלול דלא שאני ליה בין שה שהזכיר שמו לחוד לבין שהזכיר נמי שם אביו מדלא נחית לחילק זה כלל באותה תשובה לומר שיש להתיר אפילו בדלא הזכיר שם עירו כיון דהזכיר שם אביו אלא ודאי דלא שאני ליה להרא"ש בין שהזכירו לחוד ובין שהזכיר נמי שם אביו ולקמן יתבאר זה הטיב דלא תלי מידי בהזכרת שם אביו: ולפי שרחוק בעיני מאד להתיר בסתם אם מעידים על אחד שמת במדינת הים ששמו ושם אביו הוא כשמו ושם אביו של בעל אשה זאת אפילו בשלא הזכיר שם עירו וליכא הוכחה כלל כיון דהרבה נמצאו בעולם ששמם ושם אביהם הוא כשמם ושל אביהם של אחרים.

וכן כתב בהדיא מהרי"ק שורש קפ"ד וז"ל דאי אפשר שלא ימצא אחד בעולם שהוא נקרא דוד בר שלמה כמו זה. והיאך יש להתיר בסתם.

על כן נתתי אל לבי לדרוש ולתור בתשובת הרא"ש כלל נ"א במכלוף בן מלול שהתיר הרא"ש את אשתו על אופן מה שהתיר. כי לכאורה תימא הוא להתיר בסתם היכא דליכא

הוכחה אף על גב דמסיים לבסוף דמשום עגונה הקילו טובא מכל מקום הא מסיק בפרק יש בכור כי מקלינן בסופה בתחלתה.
לא אקילו רבנן (דף מ"ו) ופי' רש"י בסופה לאחר שכוונו יפה שזהו הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיקן אפי' בעבד ושפחה אבל בתחלה תחלת העדיות דהיינו ראיית המת לא אקילו עד שיכירהו יפה. עכ"ל.
הוא הדין נמי בכי האי גונא שאין לנו שום הוכחה שמעידים על בעל אשה זאת רק שמעידין על אחד שמת שהיה שמו ושם אביו כשמם של זה ושל אביו של בעל אשה זאת היאך יש להקל הא האי מיקרי תחלה ובתחלתה לא אקילו רבנן. ומתשובתו משמע שהתיר לאשה ההיא על פי העד שהעיד שמת אחד שהיה נקרא מכלוף בן מלול ולא העיד על בעל האשה ההיא ולא על עירו רק ששם בעל אשה ההיא היה גם כן נקרא מכלוף בן מלול.
וזה נראה לי כדבר תמוה: ומתוך עייוני קצת בתשובת הרא"ש הוקשה לי בו מאי מייתי ראיה לנ"ד מן הרמב"ם שכתב וז"ל ישראל אחד שאמר אמרו לי ב"ד או אנשים כשתלך למקום פלוני וכו' הא דין זה של הרמב"ם הוא דין האמור בגמרא ביצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי וכו' ופסיק כרבא.
אם כן מאי מייתי טפי ראי' ממנו ממאי דמייתי מקמי הכי מן הגמרא עובדא דיצחק ר"ג וכו'. גם קשה מאי מייתי ראיה מן הא דכתב הרמב"ם עוד ישראל שאמר מת יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכו' אין אומרין באומד הדעת הוא פלוני עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר שמושם עירו וכ' דלכאורה אין ראיה לדבריו מהתם ואדרבה איכא לאקשויי עליהם כמו שהקשה גדול אחד וז"ל לפי דברי מר היה לו לומר עד שיאמר ששמו פלוני אלא שמע מיניה שצריך העד שיכיר שהוא זה עכ"ל.
והובא בתשובת הרא"ש כלל נ"א סימן ב' וכן הקשה הגדול ההוא כמה קושיות ולכולם תירץ הרא"ש זולת לקושיא זאת לא תירץ כלום ולא הזכירה כלל: לכך נראה לי לומר דהתם בתשובת הרא"ש כלל נ"א במכלוף בן מלול מיירי שהיתה האשה יודעת שבעלה מכלוף בן מלול הלך בדרך ההוא שמצאוהו להרוג שם ג' פרסאות מן פא"ס והוא מקום שהעיד עליו העד רבי דוד הכהן אף על גב דלא נמצא זה מבואר התם.
מכל מקום סתמא דמילתא אשתו של אדם יודעת הליכת בעלה להיכן הוא או באיזה דרך הוא מהלך. וסתמא כפירושו לכך לא הוצרך להזכיר דבר זה בפירוש בתשובה ההיא.
לכך התיר הרא"ש על פי העד הר"ר דוד הכהן שהעיד שהוא היה מכיר להההרוג שהיה נקרא מכלוף בן מלול שנהרג ג' פרסאות מן פא"ס ונקב' בפא"ס אע"פ שלא העיד שהי'

בעל' של אשה זאת ולא העיד על עירו לפי שהאשה יודעת היתה שבעלה מכלוף בן מלול הלך בדרך מקום ההוא שהגיד רבי דוד הכהן שנהרג שם ותלינן שמכלוף בן מלול בעל אשה זאת הוא נהרג שם ולא תלינן דילמא היה מכלוף בן מלול אחר בעולם שבא דרך מקום ההוא ונהרג שם כיון דלא הוחזק לנו מכלוף בן מלול אחר שבא דרך אותו מקום אע"ג דשכיחי שיירות אמרינן ודאי דמכלוף בן מלול זה שאנו יודעים בו שהלך דרך מקום ההוא והוא היה בעל האשה הזאת הוא ההרוג שמצאו שם שהיה נקרא מכלוף בן מלול ולא תלינן באחר דכאן נמצא וכאן היה.

ומייתי ראיה לזה שאין צריך להכיר שההרוג היה בעל אשה זאת שאנו דנין עליה. וגם לא צריך להזכיר שם עירו שהיה דר בו.

מן עובדא דיצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי דאזל מקורטבא לאספמיא וכו' דמיירי התם אותן ששלחו מתם לא היו יודעין שהיה דר בקורטבא אלא אנשים שהלכו עמו הגידו שעבר דרך קורטבא ושם נתלוו יחד ואזלי בהדי הדדי לאספמיא. וכן משמע מלשונם ששלחו מתם יצחק ר"ג דקאזיל מקורטבא לאספמיא שכיב.

ואי כוונתם היה להודיע שהיה רק בקורטבא הכי הוה להו למיכתב יצחק ריש גלותא מקורטבא דאזיל לאספמיא שכיב. אלא ודאי דלא היו יודעים שהיה דר שם רק היו יודעים שאזיל מהתם.

לכך כתבו יצחק ר"ג דקאזיל מקורטבא וכו' שלא כתבו אלא דאזיל משם. ואם כן היה להם לחוש דילמא אתי איניש אחרינא דהוי שמיה יצחק ריש גלותא והוה בר אחתיה דרב ביבי ואזיל נמי מקורטבא לאספמיא כיון דשכיחי שיירתא.

אלא על כרחך כיון שהיו יודעים שם שיצחק ר"ג בעל האשה ההיא היה הולך לאספמיא תלינן שהוא היצחק ר"ג דמת שם באספמיא ולא תלינן באחר הכי נמי בנדון דידיה במכלוף בן מלול כיון שיודעים היו שבעל אשה זאת הלך דרך מקום ההוא שנהרג שם אמרינן ודאי בעל אשה זאת היה שהיה נקרא מכלוף בן מלול והלך דרך מקום ההוא ולא תלינן באחר דכשם שהתירו ביצחק ר"ג וכו' על ידי שהיו יודעים מקום יציאתו מן קורטבא הוא הדין נמי יש להתיר בידעינן מקום שהלך שם דמאי שנא ולא תימא דילמא שאני יצחק ר"ג דהתם אפשר שהיו יודעים מקום שיצא משם ומקום שהלך לשם דאיכא היכרא טובא.

אלא אפילו אי לא היו יודעים רק מקום שיצא משם מהני כיון דמכל מקום איכא הכירא קצת שעל בעל אשה זאת מעידין שמזכירו בשמו ואנו יודעים שהוא הלך לשם סגי ובין שיודעין מקום שיצא משם ובין שיודעין מקום שהלך לשם תלינן בזה שאנו

יודעים ממנו ולא תלינן באחר שאינו מוחזק לנו כלל: ולפי שיש מקום לבעל דין לחלוק ולומר דילמא התם ביצחק ריש גלותא לא התיר רבא אלא בשביל שהזכירו מקום יציאתו ומקום הליכתו.

אבל באחד מהם דהיינו במקום הליכה לחוד או במקום יציאה לחוד לא סגי לכך הביא ראיה מן הרמב"ם וכתב וז"ל וכאשר הבנתי וכו' כך מצאתי בחבורו של רמב"ם ז"ל שכתב וז"ל בא אחד ואמר אמרו לי בית דין או אנשים כשתלך למקום פלוני וכו' אשתו מותרת עכ"ל. ודין ההוא לקח הרמב"ם ז"ל מן עובדא דיצחק ריש גלותא האמור בגמרא ומתיר על פי מה שאומר השליח סתם אמרו לי ב"ד או אנשים ואינו מזכיר באיזה מקום אמרו לו ב"ד או אנשים שמע מיניה דלא הצריך הרמב"ם להזכיר שניהם מקום שהלך לשם ומקום שיצא משם אלא אם מזכיר רק המקום שיצא משם סגי כדמשמע ממה שכתוב כשתלך למקום פלוני וכו'.

ואי סלקא אדעתיך דההוא עובדא דיצחק ריש גלותא מיירי בדוקא משום שהזכירו קורטבא ואספמיא שהם מקום יציאה ומקום הליכה למה התיר הרמב"ם על ידי זכירת מקום שיצא משם לחוד כדמשמע מדבריו שכתב אמרו לי ב"ד כשתלך למקום פלוני נזכר מקום שאמרו לו שם רק המקום שהלך השליח לשם אלא ודאי גם הרמב"ם הבין כך מתוך ההלכה שאינו צריך רק שיזכיר מקום שיצא משם או מקום שהלך לשם כדי שיהא לנו הוכחה מזה על מי הם מעידים דאם לא היו מזכירים שום מקום כלל.

רק היו אומרים יצחק ר"ג בר אחתיה דרב ביבי שכיב לא היה מתיר רבא אפילו אם היו מזכירי' כמה שמות אבותיו ואבות אבותיו וכינויים אחרים לא היה מועיל דחיישינן דילמא איכא עוד אחר ששמו ושם אביו ואבי אביו ואחי אמו כך הוא כמו של זה ודילמא היו לו כינויים גם כן כאלו אבל לפי שהזכירו דאזיל מקורטבא ואלו ידעינן שבעל אשה זאת שהיה שמו יצחק ר"ג אזיל מקורטבא תלינן ביצחק ר"ג זה שהיה בעל אשה זאת.

ולא תלינן באחר כיון שאין אנו ידעינן באחר שאזיל מקורטבא. והוא הדין נמי אי לא היו מזכירים שום סימן אחר רק היו מזכירים יצחק אזיל מקורטבא ושכיב היו מתירין האשה ההיא על ידי שהיו יודעים שבעל האשה היה שמו יצחק ואזיל מקורטבא תלינן ביה ולא באחר כיון שאין מוחזק לנו אחר שאזיל מקורטבא.

אף על גב דשכיחי שיירתא לא אמרינן דילמא יצחק אחר אתי מעלמא לקורטבא ואזיל מהתם ושכיב ועליו הם מעידים אלא תלינן בבעל אשה זאת. וכן לא חיישינן נמי דילמא איכא עוד מקום אחר דשמיה קורטבא דודאי דלתרי מקומות שיהא שמותיהן שוה לא חיישינן.

אבל לשמות בני אדם שוות חיישינן אפילו לשמות טובא מכמה אבות. ולא שיהא הרא"ש מתיר בשביל שהזכיר שמו ושם אביו מכלוף בן מלול לחוד ושם בעל האשה ההיא היה שמו מכלוף בן מלול הא ודאי ליתא דהרבה יש בעולם ששמותם ושמות אבותם של זה הם כמו של זה.

דודאי צריך שיהא לנו הוכחה שעל בעל אשה זאת מעידים כגון שמעידים על המקום שיצא משם אפילו לא הזכירו רק שמו לחוד מהני. שהרי עיקר טעמו של הרא"ש הוא כיון שאין מוחזק לנו אחר ששמו כך אם כן מה לי שהזכיר אותו בשמו לחוד או שהזכירו אותו בשמו ובשם אביו דממה נפשך אם מוחזק לנו אחר ודאי דלא מהני מידי אפילו הזכרת אבותיו טובא.

ואי לא מוחזק לנו אחר אפילו שמו לחוד מהני אי לא מוחזק לנו אחר ששמו כך: ודבר זה שאמרנו שאם אין הוכחה במקום או במילת' אחריתא שעל בעל אשה זאת מעידים לא מהני אפילו בשהזכירו שמו ושם אביו ושם אחי אביו או יותר יש להוכיח מתשובת הרא"ש גופא שהוא התיר לאשה זאת שבעלה היה מכלוף בן מלול ומביא ראיה על זה מן עובדא דיצחק ר"ג בר אחתיה דרב ביבי דאזיל מקורטבא לאספמיא וכו' שמותר לאשה זאת שבעלה היה מכלוף בן מלול על פי העד ר"ד הכהן שהגיד שהוא היה מכיר לאחד שהיה נקרא מכלוף בן מלול הא איכא למידחי ולומר דילמא דוקא התם דאיכא היכרא טובא שהיה בר אחתיה דרב ביבי דהוה כאלו הזכירו שם אביו דמה לישהזכירו שם אחי אמו או שם אביו.

ועוד הזכירו כינוי שהיה נקרא ר"ג דילמא דוקא התם הוא דסבירא ליה לרבא דלא חיישינן אבל בשלא הזכירו רק שמו ושם אביו לחוד שמא גם רבא מודה דחיישינן לאחר אלא ודאי דלא תלי מידי בהא דאין חילוק בין שהזכירו שמו לחוד ובין שהזכירו שמו ושם אבותיו טובא או כינויים אחרים לעולם אם מוחזק לנו אחר אין מתירין ואם אין מוחזק לנו אחר מתירין אפילו בשמו לחוד אם יש לנו הוכחה כמו בעובדא דיצחק ר"ג שהיו שולחים דאזיל מקורטבא ושם היו יודעים שבעל אשה זאת אזיל מקורטבא ע"י זה סבירא ליה להרא"ש דהתי' רבא לכך התיר גם הוא במכלוף בן מלול על פי מה שהיתה האשה או גם אחרים יודעים שבעלה מכלוף בן מלול הלך בדרך ההוא שמצאוהו למכלוף בן מלול אחד הרוג דודאי תלינן בזה שהיה בעל אשה זאת ולא תלינן באחר כיון שאין מוחזק לנו אחר שהיה נקרא מכלוף בן מלול שהלך בדרך ההוא: ושפיר מתיישב הא דמייתי הרא"ש ראיה מן מה שכתב עוד הרמב"ם ישראל שאמר שמת יהודי עמנו במקום פלוני וכו' שאין צריך שיעיד העד דוקא על העיר שהיה דר שם רק שיזכיר העיר שיצא

משם ואנו יודעים שבעל אשה זאת יצא מעיר הזאת ושמו כשם אותו שמזכיר העד סגי שהרי כתב הרמב"ם וז"ל ישראל שאמר שמת יהודי עמנו במקום פלוני כך וכך צורתו וכו' אין אומרים באומד הדעת הוא פלוני עד שיעיד העד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו. אבל אמר אחד יצא עמנו ממקום פלוני מחפשין באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו עכ"ל. הרי כתב אפילו לא העיד רק יצא עמנו ממקום פלוני ומתירין על ידי חיפוש אף על גב דלא העיד שהיה דר במקום פלוני מהני והיינו משום דתלינן בבעל אשה זאת שאנו יודעין שיצא ממקום ההו' ולא תלינן לומר דילמא היה אחר שיצא גם הוא ממקום פלוני כיון שאין מוחזק לנו אחר מזה הביא הרא"ש ראיה לדבריו דלא צריך שיעיד העד שהיה דר במקום ההוא ולא הוצרך הרא"ש לתרץ קושיות הגדול שהוקשו לו וז"ל ולפי דברי מר היה לו לומר עד שיאמר ששמו פלוני אלא שמע מיניה שצריך העד שיכיר שהוא זה עכ"ל מפני שזה פשוט הוא שמה שכתב הרמב"ם שיעיד העד שהוא פלוני לאו למימרא שצריך העד שיכיר שהוא זה כמו שהבין הגדול ההוא דאם כן מה צריך תו להכיר שמו ושם עירו אלא כוונתו לומר שעל ידי שיכיר שמו ושם עירו הרי מעיד עליו שהוא פלוני אף על גב דבאמת אינו מעיד שהוא פלוני בעל אשה זאת מכל מקום כשמכיר שמו ושם עירו הוה כאלו העיד שהוא פלוני בעל אשה זאת והכי קאמר עד שיעיד העד שהוא פלוני דהיינו דיכיר שמו ושם עירו כלומר בא לפרש היאך ידע ויעיד שהוא זה היינו שיכיר שמו ושם עירו: כלל העולה מדברינו שזה פשוט הוא ששמו ושם אביו לחוד בדליכא הוכחה על מי שמעידים לא מהני ולא זו שמו ושם אביו לחוד דלא מהני אלא אפילו כמו שמות אבותיו לא מהני דהרבה מצויות בעולם ששמותיהן ושמות אבותיהם מדור לדור לכמה דורות שוים לאחרים שגם להם שמות כמותם לכך אין להתיר אלא בדאיכא הוכחה על מי שהם מעידים כגון שמזכירים המקו' שהיה דר בו דהא מהני פשיט' אם לא הוחזק אחר בעיר ששמו כשמיה ומהני אפילו בדלא הזכיר אלא שמו לחוד וכדתניא בתוספתא וז"ל אין מעידין עד שיכיר שמו ושם עירו ולא זו כשמזכירים המקום שדר שם מהני אלא אף זו שלא העידו שלא היה דר שם רק מזכיר מקום שיצא משם או מקום שהלך לשם או כיוצא בזה הוכחה אחרת שיכולין להוכיח ממנה על מי הם מעידים מהני נמי אפילו בדלא הזכירו רק שמו לחוד אם לא הוחזק לנו אחר ששמו כשמיה שהולך למקום ההוא או שיצא ממקום ההוא ותלינן נמי בבעל אשה זאת שאנו יודעין בו שיצא ממקום ההוא שהזכיר העד ולא תלינן באחר כיון שאין מוחזק לנו ולא זו שאם מזכירים אותו בשמו מתירין את אשתו אם העידו על המקום שיצא משם אלא אף זו שלא הזכירו אותו כלל בשמו רק אמרו אחד יצא מעיר פלוני

ונהרג נמי מתירין את אשתו של זה שאנו יודעים שיצא מהעיר ההיא אם אנו יודעים על איזה זמן מגיד רק שצריך חיפוש וכדאיתא בתוספתא וז"ל אבל אמר אחד יצא עמנו ממקום פלוני מחפשין באותה העיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו.
עד כאן לשונו: ואע"ג דבתוספתא תנא יצא עמנו וכו' משמע שצריך שיאמר שיצא עמנו לאו דוקא יצא עמנו אלא הוא הדין יצא התם נמי מהני רק שצריכים לידע על איזה זמן מגיד. וכן משמע מתשובת הר"א מזרחי סוף סימן ע"ה.
והא דקתני יצא עמנו היינו סתמא דמילתא כשאומר יצא עמנו הוי הוכחה על איזה זמן מגיד דהיינו שידוע הוא אימתי יצא המגיד. אבל אם אמר סתם יצא מעיר פלונית ונהרג צריכין לידע על איזה זמן הוא מגיד דאי לא תימ' הכי דילמא על זמן קדמון הוא מגיד והיאך היה מועיל חיפוש אבל באמת אפי' אמר סתם יצא מהני אם ידעינן על איזה זמן מגיד: והנה ראיתי בתשובת ר"א ששון נקרא תורת אמת שכתב בדוכתין טובא בפשיטות שנהגו בעירו להתיר על פי כינוי.
ונפלאתי על זה דאי סלקא אדעתך דכינוי מהני היאך למד הרא"ש להתיר המכלוף בן מלול מן עובדא יצחק ר"ג וכו' הא איכא למידחי ולומר דילמא דוקא התם התיר רבא משום דהוה ליה כינוי דהיו קוראין אותו ר"ג כדכתבתי לעיל אלא על כרחך דלא תלי מידי בהכי. אלא שלפעמים מסייע הכינוי לשאר הוכחות ואומדנות אבל לא שיהא סומכין להתיר על פי כינוי לחוד: ואחר שכתבתי כל זה מצאתי בספר בית חדש נוטה לגמרי לדעת זה שאין להתיר על פי מה שיעידו על שמו ושם אביו אם לא שיש הוכחה במקום. יעויין שם בסעיף י"ב: לפי זה בנדון דידן שלא העידה האשה מרת אידל בת דוד רק שמת אחד שהיה נקרא ליב בן חיים בון ושהיה בן מרת פריבה. ומת בעיר גאשלי"ר.
ולא העידה שהיה בעל אשה זאת גם לא העידה על שם עירו וגם אין לנו שום ידיעה שליב בן חיים בון בעל אשה זאת הלך דרך עיר גאשלי"ר שנתלה לומר שאותו ליב בן חיים בון שמת בגאשליר הוא בעל אשה זאת דאלו היינו יודעים שליב בן חיים בון בעל אשה זאת הלך דרך ההוא היינו יכולים לתלות ולומר שאותו ליב בן חיים בון שמת בעיר גאשליר הוא היה בעל אשה זאת כיון שידעינן שהוא הלך בדרך ההוא ולא היינו תולין באחר דאתא מעלמא והיה נקרא כך.
כיון שאין מוחזק לנו. אבל השתא שאין אנו יודעים כלל שליב בן חיים בון בעל אשה זאת הלך בדרך ההוא ואין לנו שום הוכחה כלל רק שאותו שמת בגאשלי"ר היה שמו ושם אביו כשמו ושם אביו של בעל אשה זאת ודאי דלא מהני להתיר.

אף על פי שהיו מעידים על כינוי שלו שהיה נקרא בון לאו כלום הוא דהרבה נקראים כך על שם מקום אבותיהם שנולדו שם אף על פי שדורות שבאו אחריהם לא נולדו שם ולא דרו שם מכל מקום נקראים כך על שם יחוס אבותיהם. כגון משפחת הורוי"ץ.

או אוי"ערבך וכיוצא בזה: הנראה לעניות דעתי כתבתי מחמת חומר אשת איש כי לבבי נוקף עלי הרבה להתיר ע"פ עדו' זו ומי שלבו שלם בדבר ידון בזה כפי ראות עיניו ודעתי בטלה לגביה דברי אלה בין כסא לעשור משנת תי"א לפ"ק: והנה אחר כל זאת בא אלי כמר אביגדור אחי האשה העגונה מרת יוטל הנזכרת ואמר כי יש לו עוד תקוה להביא ראיה מן איש אחד נקרא אפרים ביפרשי"ץ שהוא היה מכיר לכמרליב בן חיים בון בעל האשה הזאת והוא הגיד לו אשתקד ממנו בכן נתתי ביד כמר אביגדור כתוב וחתום שיושיבו שם ב"ד כשר וישאלו לכמר אפרים בתורת עדות וכו' ויטילו עליו חרם שיגיד את אשר נודע לו מן כמר ליב בן חיים בון ושלחו לו מתם באדר תי"א לפ"ק את אשר הגיד כמר אפרים בר מאיר בתורת עדות וכו' ובחרם הגדול מלה במלה כאשר הגיד: והצורך לענינינו מעדותו הוא זה שהגיד כי האשה ההיא שהוא אחות כמר אביגדור מק"ק מי"זלופא והיא משרתת עתה בק"ק ניקלשפורג בבית האלוף כהר"ר יונתן כ"ץ היה הוא מכיר את בעלה שהיה נקרא ליב בן חיים בון ואמר שהיו משרתים יחד אצל רבי מרדכי איסרלש מק"ק ניקלשפורק ושמע מן כמר ליב שהוא ממדינת העסין מראדין בורג.

וגם הגיד לו שם אביו ואמו ומשפחתו ושכח הכל רק כי עדיין זוכר שהגיד לו כמר ליב שכמר דוד מיקלאר מראדין בורג הוא דודו של כמר ליב זהו תורף דבריו של העד כמר אפרים בן מאיר: בכן אחרי שהגיד כמר אפרים ששמע מן כמר ליב בן חיים בון בעל אשה זאת מרת יוטל אחות כמר אביגדור מק"ק מיזלופא שהיא משרתת עתה בבית כהר"ר יונתן כ"ץ בניקלשפורג שהוא היה ממדינת העסין מראדין בורג הוה כאלו היה יודע שהוא מראדין בורג אף על פי שלא ידע אלא על פי דברי עצמו שהוא הגיד לו כך אפילו הכי מהני דכן כתבו כל הפוסקים וראיה מן עובדא דשילהי יבמות אני והוא היינו מהלכים בדרך אמרתי לו ישר כחך אריה וכו' לימים חלה ומת והתיר רבי טרפון את אשתו וכו' הרי אף על פי דלא הוחזק לו ששמו אריה רק ע"י ספור דברים בעלמא התיר רבי טרפון את אשתו וכן כתב בהדיא מהררי"ק שורש קע"ה וכיון דהכי הוא ישאלו עדיין את האשה מרת אידל היא שהעידה ביום ג' כ"ה מנחם תאי"ו יו"ד לפ"ק בק"ק אפטרוט על מיתת ליב בן חיים בון והגידה שהוא היה בן מרת פריבה כמבואר בעדותה אם תגיד היא שאותו ליב בן חיים שהעידה עליו היה מראדין בורג או תגיד שדוד מיקלאר

מראדין בורג היה דודו אז תהיה האשה הזאת מרת יוטל אחות כמר אביגדור מק"ק מיזלופא מותרת להנשא לאחר דכיון שאנו יודעים על פי הגדת עדות כמר אפרים בן מאיר שבעלה של האשה הזאת מרת יוטל היה נקרא ליב בן חיים בון ושהיה מראדין בורג אף על פי שכמר אפרים לא הזכיר את האשה הזאת בשמה מכל מקום ידעינן שפיר שעליה הגיד שהרי הגיד שהיא אחות כמר אביגדור מק"ק מיזלופא והיא משרתת אצל האלוף כהר"ר יונתן כ"ץ בניקלשפורג ובעלה היה נקרא ליב בן חיים בון שהיה משרת אצל רבי מרדכי איסרלש מניקלשפורג על המכס הרי עליה היה מעיד והא דלא הזכיר אותה בשמה מפני רוב פשיטתו כיון שעליה היו דנין ובה היו מתעסקים לכך כיון שכמר אפרים הגיד שבעלה של מרת יוטל אחות כמר אביגדור מק"ק מיזלופא היה נקרא ליב בן חיים בון והיה ממדינת העסין מראדין בורג ומרת אידל בת דוד תגיד שזה שמת בעיר גאשליר שהיה נקרא ליב כאשר העידה על מיתתו היה מראדין בורג או תגיד שאותו ליב שמת בגאשליר היה כמר דוד מיקלאר מראדין בורג דודו תו אין אנו צריכין יותר דודאי בעלה של מרת יוטל היה ולא חיישינן לאחר כיון שהיא מזכרת אותו בשמו ובשם אביו ושם עירו ואפילו שלא תהיה יודעת שהוא עצמו היה מראדין בורג אלא שדודו כמר דוד מיקלאר היה מראדין בורג סגי בכך ותהיה האשה הזאת מותרת להנשא לאחר: אמנם לפי ששמענו שאותו ליב בן חיים בון שהעידה עליו מרת אידל שמת בק"ק גאשליר יש לו אח אחד מאביו כמר חיים והאשה הזאת מרת יוטל זקוקה לו על כן תהיה אסורה להנשא לאחר עד שיפטור אותו אח בחליצה כשרה דברי אלה על פי דת ודיני התורה בניסן תאי"ו יו"ד אל"ף לפ"ק: בכן הלכו האשה הזאת מרת יוטל ואחיה כמר אביגדור לארצו' אשכנז ובאו לב"ד הגדול דק"ק פרנקפורט בפסק זה שהי' בידם והראו להאלוף הגאון מורה צדק ובית דין שלו ועמדו על הדברים ונמצאו אמת שאותו ליב בן חיים בון שהעידה עליו מרת אידל שמת בגאשליר היה דוד מיקלאר דודו.

והוא היה מראדין בורג. והתירו אותה לינשא לאחר.

אחרי שנפטרה בחליצה כשרה מיבמה וחזרה ובאה אל מקומה:

שאלה נ"ט

גביית עדות בהיתר אשה עגונה מרת שאריל שנאבד בעלה כמר אליה באייר תא"ו ה"א לפ"ק. ועד היום הזה יושבת שכולה וגלמודה.

שדודה ונדודה: וזה אשר העידו בק"ק ווינא בתענית אסתר תאי"ו יו"ד לפ"ק: במותב תלתא בי דינא וכו'. כמר יודא זעליג בר אברהם מק"ק אויסא העיד בתורת עדות בעונש אליו"ע וז"ל בלשון אשכנז.

מיר זיינן גיווען צו מיגליץ אויף דען מארק איז איין יהודי גיזעשין אוף איין באנק ושמו דוד קלמנש מק"ק ניקלשפורג דא זיין גיקומן מושקטירר זיין גיווען לערך עשרה זא האבן זיא אן גיהובן צו דען יהודי הנ"ל גיא דוא אווען פון דער באנק מיר וועלין זיך זעצין דא בין איך אך הין נאנגין צו זיא האבן מיר מיט אננדר גירט איך האב גימיינט זיא האבן עטווש צו פר קיופן.

דא היבט איינר אן פון דיא מושקטירר מיין איז דער יהודי גיפונדן גיווארדן פון ניקלשפורג זא האב איך אז גיהובן צו דיא אנדרי יהודים דיא דער בייא זיינן גיווועזין שתיקה עטץ דא האב איך אן גיהובן וויא קענט איר דעם יודן ענטפרט עיר וויא זאל איך אים ניט קענן בין איך דאך דער בייא גיווועזין וויא מיר זיין נאנגין אויף פארטייא דא האבן מיר אן גיטראפין דען יהודי דא האט אונזר הוף מיינשטר פון לינדויאשין גישריאן אויף איין מושקטירר הנזביל לויף הין לאז דיר דער יוד געלט געבין וואו ניט מאך דען יוד טוט דא האט דער הנזביל גיענטפרט צום הוף מיינשטר וועלט איר אויז דעם יודן געלט שמעלצין מכט אים זעלברט טוט דא האט דער הוף מיינשטר גינומן זיין פאנטליר רא אונ' האט אים גיפורט אין גרערירך אריין אונ' האט אים טוט גישאסין אונ' האט אים זיין בלאה רעקיל אויז גיצוהן אונ' אין שווארצין רעקיל איז ער גיבליבן ליגן דא האב איך אם גיפרעגט וואו איז דאש גישעהן האט ער מיר משיב גיווועזין צווישן ניקלשפורג אונ' ראבן שפורג קאן מען דאך צווייא ארויז שיקן קיין קליידר ווערן זיא וואול ניט פינדן נייארט ביין מאכטין זיא וואול נאך פינדן אויף דען דריטן טאג איז קומין איין יהודי האט גיבראנט מיין אוברשטן אלירלייא שפעצירייא דא האט ער גיזאגט צו דיא מושקטיר מיין קאנט עטץ מיר ניט זאגין וואו דער יוד איז הין קומן דער אייך האט ביגיגנט פר דרייא טאגין איך וויל אייך איין גוטש טראנק געלט געבן זאגט מיר דא האב איך נישט טערין זאגין דען איך בין גיווועזין אונטר דיא שויידשן דאז זעלביג מאל היצונדר זיינן מיר אלי קיסרש וויא מיר דא זיצן עכ"ל: וזה אשר העידו בק"ק ווינא ביום ה' כ"א אדר שני תאי"ו יו"ד לפ"ק.

במותב תלתא בי דינא וכו' כמר יעקב בר משה מק"ק גיבטש והעיד בתורת עדות בעונש אליו"ע וז"ל בלשון אשכנז איך בין גיווועזין צו מיגליץ אויף דען מארק דא האט איין יהודי פון ניקלשבורג אויף מיר גירופן דען איין בעל מלחמה הט אויף דען ניקלשפורגר גירופן

דא האט מיך דער יהודי מניקלשפורג דער צו גירופין דער בעל מלחמה האט גיפרגט דעם ניקלשפורג פון וואנין בישטו האט דער יהודי משיב גיווועזין איך בין פוניקלשפורג דא האט דער בעל מלחמה גירעט מיר האבן אויך בייא אונש גיהאט איין יהודי פון ניקלשפורג אבר מיין אוברשטר האט אים דער נידר גישאסין דא האט דער יהודי פון ניקלשפורג הנ"ל דהיינו דוד קלמנש דער איז אונטר חזן גיווועזין בבית הכנסת חדשה דק"ק ניקלשפורג האט אים גיפרעגט וואר איז ער גיווועזין אודר וואש האט ער אין גיטאן דא האט דער בעל מלחמה משיב גיווועזין ער איז איין שניידר גיווועזין האט מיין אוברשטן ביטרוגין האט אין לוגין פיר גיזאגט האט מיין אוברשטר וועלין האבן איך זאל אים נידר שיסן האב איך ניט גיוועלט האט ער אים זעלבר אן גינומן אונ' האט אים גיפירט אין גירעריכט בייא האנויא אונ' האט אים דער נידר גישאסין ער האט דוד קלמנש גיזאגט וויא דר יהודי האט גיהיישן מיט זיין נאמן אונ' וואש פיר קליידר ער האט אן גיהאט אונ' דער נרצח האט איין יונגין בייא זיך גיהאט אונ' האב פר געשין זיין נאמן אבר דוד קלמנש הנ"ל האט אלש אויף גישריבן לזכרון אונ' האט אויך אויף גישריבן וויא דער בעל מלחמה היי סט עכ"ל: וזה אשר העידו בק"ק ניקלשפורג ביום א' ג' תשרי תי"א לפ"ק במותב תלתא וכו' העיד כמר דוד בר קלונימוס בת"ע וכו' וז"ל בל"א איך בין צו מיגליץ גיווועזין עס איז גיווועזין בחורף תי"ל זא זיינן מושקטירר גאנגין זאגט איינר צו דעם אנדרן זיך דער יוד איז פון ניקלשפורג זאג איך יוא איך בין פון ניקלשפורג זאגט דר אנדר צו אים וויא ווייטו דז ער איז מניקלשפורג זאגט ער ווידר וויא וויל איך ניט ווישן איך בין יוא צו ניקלשפרג גילעגין אין שווידן וועזין זא האב איך מיך גיזעצט צוויטן דיא מושקטירר זא איז קומן איין אנדרר משקטורר אונ' זאגט צו מיר זיץ אויף איך וויל מיך זעצין דא הער דא זאגט דער מושקטירר לוז אם זיצן זא בין איך דאך אויף גישטאנדין זא זאגט דער ערשט מושקטירר מיין יהודי איך וויל דיך וואש פראגין זא זאג איך ווער איך ווישן וואש וויל איך זאגין זא זאגט ער מיין איז דער יהודי גיפונדין גיווואררדן מיר זיינן גירייזט צוויטן ניקלשפורג אונ' ראבנשפורג האט אונש דער יהודי בגיגינט זאגט דער אוברשטר צו מיר גיא הין שיס דען יהודי פר דען קאפף אודר לאז ער מיר צאלין דא האב איך גיזאגט איך וויל ניט ער איז מיר נישט שולדיג וואלט איר שיסט איר אין אליין אנידר זא איז ער גיגאנגין אונ' האט אין גינומן אונ' גישלעפט דער יהודי האט גישריאן איך ביט אום גאט דען אלמעכטיגן לאזט מיך גין איך וויל צאלין נעמט מיך גיפאנגן איך בין יוא פון ניקלשפורג איך האבן ווייב אונד קינדר אונ' האב רייכו פריינד מען ווערט מיך אויז.

ליזן ער האט זיך ניקש לאזן ביטן אונ' אין אנידר גישאסין אונ' ער איז גבליבן ליגן אין שטרויז בייא איין טייך צווישן ניקלשפורג אונ' ראבן שפורג האב איך אים גיפרעגט ווער איז דר יהודי גיווועזין זא האט ער גיזאגט ער איז איין שניידר גיווועזין פון ניקלשפורג ער איז אין אונזר רעגימענט גיווועזין איך האב אים וואול גיקענט ער האט אין יונגיל אימר צו מיט זיך גיהאט אבר בייא דעם אז ער איז דער שאסין גיווארדן איז דאז יונגיל ניט בייא אים גיווועזין האב איך אים גיפראגט אוב עיר ווייש וש פר איין רעקיל ער האט אן גיהאט זא האט ער גיזאגט איך גידענק ניט.

זא האט דער מוסקטירר ווייטר גיזאגט איך האב גימיינט מיר ווערין אויף ניקלשפורג צו קומן זא העט איך גיזאגט פון דעם יודן זא העטן זיא מיר געלט צו לון געבן דו איך גיזאגט העט וואו ער ליגט ווייש וואול אז זיא אויז ליזן לעבנדיגי אונ' נאך מער טויטי לייט ניט וויא בייא אונש אונ' מיר זיינן דער נאך ניט צו קומן אויף ניקלשפורג איך זאג דיא ווארהייט איך האב דען שכל ניט גיהאט צו פרעגין אויף זיין נאמן: העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש מגביית העדות של ג' עדים הנ"ל וזה אשר העיד כמר יודא זעליג בר אברהם מק"ק אויסא בתורת עדות וכו' בק"ק ווינא בתענית אסתר תאי"ו יו"ד לפ"ק היינו בעיר מיגליץ על השוק וישב יהודי אחד על ספסל אחד שמו דוד קלמנש מק"ק ניקלשפורג ובאו ערך עשרה בעלי מלחמות הולכי רגל והתחילו לדבר להיהודי הנ"ל לך מכאן מן הספסל אנו נשב והלכתי אליהם ודברנו יחד שסבור הייתי שיש להם מה למכור והתחיל אחד מן הבעלי מלחמה לשאול נמצא היהודי מניקלשפורג ואמרתי אל היהודים אחרים שהיו שם שתוקו והתחלתי לדבר אליו היאך אתם מכיר היהודי והשיב לי היאך לא אהיה מכירו והלא הייתי אצל זה כשהלכנו לפשוט בגדוד פגענו ביהודי זה ואז צעק נאמן בית של המושל שלנו מן לינדויאשן על בעל מלחמה אחד הנזביל רוץ לשם שיתן לך היהודי מעות ואם לאו פגע בו קטול אותו והשיב לו הנזביל תרצה להתיך מעות מן היהודי קטול אותו אתה בעצמך בכן לקח הנאמן בית הנ"ל את קנה השריפה שלו ואחז ביהודי והוליכו לבין הקנים שבבצעי המים וירה בו למיתה והפשיט מעליו מלבוש שלו מצבע בלא"ה ונשאר שוכב במלבוש שחור ושאלתי אותו איה נעשה הדבר הזה והשיב לי בין ניקלשפורג ובין ראבן שפורג הא יכולין לשלוח שנים להתם.

מלבושים ודאי לא ימצאו אבל עצמות אפשר שיהיו מוצאים וליום השלישי בא יהודי והביא לשר צבא שלנו כל מיני בשמים ואמר אל הבעלי מלחמה מהולכי רגל דרך שאלה אין אתם יודעים לומר לי להיכן בא היהודי שפגע בכם זה שלשה ימים אתן לכם שכר טוב הגידו נא לי ולא הייתי רשאי להגיד כי אז הייתי אחד מן החיל דמלכות שווידן

ועכשיו כולנו מן החיל דקיסר יר"ה כאשר אנחנו יושבים פה עכ"ל: וזה אשר העיד כמר יעקב בר משה מק"ק גיבטש בתורת עדות וכו' בק"ק ווינא ביום ה' כ"א אדר השני תאי"ו יו"ד לפ"ק הייתי בעיר מיגליץ על השוק וקרא עלי יהודי מניקלשפורג כי בעל מלחמה אחד קרא על אותו יהודי מניקלשפורג בכן קרא הוא אותי לזה והבעל מלחמה שאל ליהודי מניקלשפורג מאיזה מקום אתה והשיב לו היהודי מניקלשפורג אני ואמר הבעל מלחמה גם לנו היה יהודי מניקלשפורג אבל המושל שלי יורוהו כארץ.

בכן היהודי מניקלשפורג דהיינו דוד קלמנש חזן השני בבית הכנסת החדשה דק"ק ניקלשפורג שאל אותו מי היה או מה עשה לו. והשיב הבעל מלחמה חייט היה והיה מרמה למושל שלי והגיד לו שקר ובקש המושל שלי ממני לירות אותו לארץ ולא רציתי ואחז בו הוא בעצמו והוליכו כבין הקנים שבבצעי המים סמוך לעיר האנוי"א ויורוהו לארץ והוא הגיד לדוד קלמנש היאך היה נקרא היהודי בשמו וממה שהיו המלבושים שהיה מלובש בהם והנרצח היה עמו נער אחד ושכחתי את שמו אבל דוד קלמנש הנ"ל הוא כתב הכל לזכרון וגם כתב שמו של הבעל מלחמה עכ"ל: וזה אשר העיד כמר דוד בן קלונימוס בתורת עדות וכו' בק"ק ניקלשפורג.

ביום א' ד' תשרי תי"א לפ"ק. הייתי בעיר מיגליץ בחורף תי"ל והלכו בעלי מלחמה הולכי רגל ואמר אחד לחבירו ראה היהודי הזה הוא מניקלשפורג.

ואמרתי אליו כך הוא אני מניקלשפורג ואמר חבירו אליו היאך ידעת שהוא מניקלשפורג ואמר לו היאך לא אהיה יודע והלא שכבתי בניקלשפורג ברעש שווידן'. ואז ישבתי בין ההולכי רגל ובא אחד מהולכי רגל ואמר אלי עמוד אני רוצה לישב פה ואמר חבירו הנח לו לישב ואפילו הכי עמדתי.

ואמר הראשון יהודי אשאלך דבר מה. והשבתי אם תדע דבר מה אגיד לך ואמר דרך שאלה נמצא היהודי שהיינו הולכים בין ניקלשפורג.

וראבנשפורג. ופגע בנו היהודי ואמר המושל אלי לך לשם וירה ליהודי אל ראשו או ישלם לי.

ואמרתי אליו אין אני רוצה הוא אינו חייב לי כלום אם תרצה ירה אתה בעצמך אותו לארץ. בכן הלך הוא ואחז בו וגררוהו והיהודי צעק אני מבקש למען ה' הנח ממני ואשלם קח אותי שבוי והלא אני מניקלשפורג יש לי אשה ובנים ויש לי קרובים עשירים הם יפדואותי.

והוא לא השגיח בבקשתו וירוהו לארץ ונשאר שוכב בין הקנים אצל בריכת מים בין ניקלשפורג ובין ראבנשפורג ושאלתיו מי היה היהודי ואמר חייט היה מניקלשפורג והוא

היה בדגל שלנו הכרתיו בטוב רגיל היה להיות תדיר עמו נער אחד אבל באותו פעם שירוהו לארץ לא היה הנער עמו ושאלתי אותו אם הוא יודע מה היה המלבוש שהיה מלובש בו ואמר אין אני זוכר.

ואמר הבעל מלחמה עוד הייתי סובר שנעבור דרך ניקלשפורג כי אז הייתי מגיד מאותו יהודי והיו נותנים לי מעות בשכר שהייתי מגיד להם המקום שהוא שוכב שם כי ידעתי שהם פודים את החיים ועוד יותר את המתים ולא כמו בינינו. ואחר כך לא עברנו דרך ניקלשפורג.

ואגיד את האמת כי לא היה בשכלי לשאול על שמו עכ"ל: ומעתה אענה ואומר. בעזרת הבורא כל במאמר.

דרך משא ומתן להקל ולהחמיר ואלך בדרך טובי' ואורחות צדיקים אשמור: ותחלה צריכין אנחנו להשוות הגדת העדי' כי לפי הנראה מהגדתם לכאורה אין עדותן מכוונת אף על גב דיותר יש ממש בעדות העדים אם אינם מתכוונים ממש כדאי' בירושלמי הביאו הטור ח"מ סימן כ"ח רב כד הוי חמי סהדי מכוונין הוה חקר.

כד הוי חמי סהדי הכן והכן היה מכוון. הא כבר הביא הטור פירש דברי הירושלמי היינו בגונא דליכא הכחש' ביניהם אלא שאין אומרים בלשון אחד.

אבל בנדון דידן נראה לכאור' הכחשה ביניהם דהרי אנו יודעים האמת ששלשה עדים הללו כמר יודא זעליג שהעיד בב"ד בק"ק ווינא י"ג אדר שני תי"ל. וכמר יעקב בר משה שהעיד בב"ד בק"ק ווינא כ"א אדר שני תי"ל.

וכמר דוד בר קלונימוס שהעיד פה ק"ק ניקלשפורג בב"ד ג' תשרי תי"א לפ"ק שלשתן העידו על ענין אחד ומעמד אחד מה ששמעו כאחד בהיותם יחד במינליץ ושלא היה המגיד רק גוי אחד ולא שיהא מכל לומר שזה ששמע מגוי זה וזה שמע מגוי אחד אלא שלשתן שמעו כאחד מגוי אחד ואין הגדתן שוה ולא ראי זה כראי זה רק שהצד השוה שבהן שהגוי הגיד שיהודי אחד מניקלשפורג נהרג בין ניקלשפורג ובין ראבנשפורג אבל באמת נראה לכאור' הכחשה ביניהם בתלת מילי א' כמר יודא זעליג העיד שהגוי הגיד שהרוצח הפשיט מן היהודי ההרוג המלבוש מצבע בלא"ה והניחו שוכב במלבוש שחור וכמר דוד העיד שהוא שאל לגוי ההוא המגיד מהריגת היהודי אם הוא יודע באיזה מלבוש היה היהודי לבוש והשיבו שאינו יודע הרי איכא הכחשה ביניהם או שהגוי לא כיון הגדתו לזה אמר בכה ולזה אמר בכה ב' כמר יודא זעליג העיד שהגוי הגיד שג' ימים אחר שנהרג היהודי בא יהודי אחד ושאל לבעלי המלחמ' האם הם יודעי' אנה בא היהודי אשר פגע בהם זה שלשה ימים ולא רצה לגלות מאומה מפני שהיו כולם תחת ממשלת

אחת וכמר דוד העיד שהגוי הגיד שסבור היה שיסע דרך ניקלשפורג והיה רוצה להגיד מהיהודי ההרוג כדי שיטול שכרו אם כן גם בזה איכא הכחשה ביניהם או שהגוי הגיד לזה בכה ולזה בכה.

ג'.

כמר יודא זעליג אמר שהגוי הגיד שהרוצח ההוא אמר תחל' לאחד מן הבעלי מלחמ' וקראוהו בשם הנזביל רוץ ופגע ביהודי או יתן לך מעות וכו' ולא שאמר הרוצח כך אליו אלא לאחר אמר וכמר דוד הגיד בשם הגוי שאליו אמר רוץ ופגע ביהודי או יתן לך מעות וכו' ועוד נמצאו קצת שינויים רק כי אין הכחשה ביניהם מחמת אותן דברים מפני שהגוי הגיד לאחד יותר בביאור מלחבירו על פי מה ששאלו אותו כל אחד ואחד שהתחיל הגוי במל"ת על פי שאלתו השיב לו אבל בתלת מילי קמייתא נראה לכאורה דיש ביניהם הכחשה: והנה על פי הדין לית לן בה אף על גב דאיכא הכחשה בין העדים אפילו הכי סמכינן אעדותן להתיר האשה הזאת אם יהיה הגדת הגוי במסיח לפי תומו כאשר יתבאר כיון ששניהם מעידים על הריגת היהודי משיאין את אשתו אפילו יש הכחשה ביניהם כדאיתא במתניתין פרק האשה שלום אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג רבי מאיר אומר הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו רבי יהודה ורבי שמעון אומרים הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים ינשאו וכו' וכבר פסקו כל הפוסקים דהלכה כרבי יהודה ורבי שמעון ואם כן ק"ו הוא מה התם באחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג דאיכא הכחשה בעיקר עדות המיתה מותרת להנשא כל שכן בנדון דידן שהכחשה היא במילי אחרינא דלית לן בה וסמכינן אעדותן וכן כתב הרא"ש בהדיא בתשובה כלל נ"א סימן ד' דקל וחומר הוא: ואגב נראה לי ליישב קושיות הרב ב"י על הטור בזה שכתב בסימן י"ז סעיף ח' וז"ל כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה אם שנים מעידים שמת אפילו אם יש הכחשה בדבריהם משיאין את אשתו כיון ששניהם מעידים על מיתתו עכ"ל.

כתב ב"י וז"ל לא ידעתי למה תלה דין זה בתשובת הרא"ש שהרי משנה שלימה היא בפרק האשה שלום אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג וכו' עכ"ל. והנה הרב מהר"ם לובלין בתשובותיו סימן קל"ב והרב ב"ח בסימן י"ז מטור א"ה כתבו יישובים על זה יעויין בדבריהם.

ולי נראה ליישב על נכון דשפיר תלה דין זה אם שנים מעידים וכו' בתשובת אביו הרא"ש דוקא דממתניתין לא איריא. דהתם במתניתין מיירי בשתי נשים צרות זו לזו אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג סלקא דעתך אמינא דוקא התם בשתי נשים צרות זו לזו דמשיאין כיון דהכחש' דידהו לא עבדא מידי שהרי ברישא דמתניתין קתני אחת אומרת מת ואחת

אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא וכו' הרי אפילו באומרת צרתה לא מת כלל אין בדבריה כלום וזו שאומרת מת תנשא ומכל שכן כשגם היא אומרת שאינו קיים.
אלא שאחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג דכל אחת תנשא ואין בהכחשת חבירתה כלום כיון שהן צרות זו לזו אבל בשני עדים דעלמא דהתם כשאחד אומר מת ואחד אומר לא מת אין משיאין ודברי שניהם בטלים כיון שמכחישין זה את זה כדאיתא בסיפא דמתניתין סלקא דעתך אמינא הוא הדין באחד אומר מת א' אומר נהרג נמי כיון דמכחישין זה את זה הרי אלו לא ינשאו לכך הביא הטור בשם אביו הרא"ש שכתב בתשובה בשני עדים דנמי דינא הכי כמו בשתי צרות דאם שנים מעידים שמת אף על גב דאיכא הכחשה ביניהם משיאין את אשתו כיון ששניהם מודים שאינו קיים: ואין להקשות מנלן להרא"ש לדמות שני עדים דעלמא לשתי נשים צרות דילמא באמת רבי יהודה ורבי שמעון לא סבירא להו דמשיאין שתיהן אלא דוקא בשתי נשים צרות אבל לא בעדים דעלמא יש לומר דדייק מדאמרו הואיל וזו וזו מודות שאינו קיים ינשאו למה הוצרכו לתלות בשתיהן מודות הא בשתי צרות אף על גב דאין מודות משיאין לזו שאומרת מת ואי דיוקא אתי לאשמועינן הא אין שתיהן מודות אלא אחת מודה ואחת אינה מודה לא ינשאו שתיהן אלא האחת שמודה כדמשמע מפירוש רש"י הא ברישא בהדי' קתני לה אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת זו שאומרת מת תנשא וכו' וזו שאומרת לא מת לא תנשא וכו' אלא ודאי להכי קתני הטעם הואיל ושתיהן מודות לארויי שאפילו בעדים דעלמא דליכא נפקותא בהכחשתן אפילו הכי בכי האי גונא בשניהם מודים שאינו קיים משיאין את אשתו כמו בשתי צרות וכי תימא למה באמת אשמועינן דין זה בשתי נשים דפשוט הוא ולא בשני עדים דעלמא דהוי רבותא טפי משום להודיעך כוחו דרבי מאיר דסבירא ליה דאפי' בשתי נשים צרות לא ינשאו כיון דמכחישות זו את זו ומכל שכן בשני עדים דעלמא והא דלא פליג רבי מאיר ברישא מתרץ בגמר' ופליגי בזה רבי אלעזר ורבי יוחנן הרי מבואר דאף על פי דאיכא הכחשה בהגדת עדים כיון דתרווייהו מעידים שאינו קיים משיאין את אשתו:אמנם כד מעיינין שפיר בהגדתן נראה דאין ביניהם הכחשה כלל.
ראשונה שכמר יודא זעליג הגיד שהרוצח הפשיט מן יהודי ההרוג מלבוש מצבע בלא"ה והניחו שוכב במלבוש שחור וכמר דוד הגיד בשם הגוי שאינו זוכר במה היה לבוש אין כאן הכחשה דאפשר כששאלו כמר דוד על מלבושי ההרוג הבין הגוי כוונתו לשאול על תואר וצורת מלבוש שלו היאך היה עשוי אם הי' סרבול או מלבוש שדרך היהודים

ללבוש אבל לא שיהא שואלו על צבע מלבושיו מפני שכבר אמר שהפשיט ממנו מלבוש מצבע בלא"ה והניחו שוכב במלבוש שחור.
ולכך הבין שאינו שואלו אלא על תואר וצורת המלבוש היאך היה עשוי על זה השיב שאינו יודע אבל צבע מלבושיו ידע וכבר הגיד וא"כ אין כאן הכחשה כלל לא בהגדת העדים ולא בהגדת הגוי: וכן מה שהגיד כמר יודא זעליג בשם הגוי שג' ימים אחר הריגת היהודי היה נשאל על היהודי ההרוג ולא רצה להגיד.
וכמר דוד הגיד בשם הגוי שסבור היה לבוא לניקלשפורג ולהגיד מן ההרוג וליטול שכר גם פה אין כאן הכחשה דאפשר שכך היה האמת שהגוי היה סבר שיסעו דרך ניקלשפורג ולא יהיו מרגישים בחסרון ההרוג ולא יהיו יהודים יודעים שפגעוהו בדרך ויגיד הוא סתם שראה יהודי אחד הרוג בדרך ולא יבא לידי חשש סכנה לא הוא ולא בני חבורה שלו ויטול שכרו על הגדתו ליהודים מן ההרוג רק כי לא עלתה בידו מפני שלא נסעו דרך ניקלשפורג אבל אחר כך בא יהודי אחד אל שר האלף שלו עם בשמים למכור וחקר ודרשו שאל על היהודי ההרוג אנה הוא בא וידע הוא כי פגעוהו בדרך היה ירא להגיד ממנו כי היה חושש שעל ידי כן יבא הוא או הרוצח לידי סכנה ולכך לא הגיד ואם כן אין כאן הכחשה לא בהגדת העדים ולא בהגדת הגוי: וכן מה שהגיד כמר יודא זעליג בשם הגוי שהרוצח אמר תחלה לאחד מן הבעלי מלחמה וקראוהו הנזביל רוץ אחר היהודי ופגע בו או יתן לך מעות ומשמע שלאחר קרא ולא אותו וכמר דוד הגיד בשם הגוי שאותו קרא ואמר אליו רוץ ופגע בו וכו'.
גם בזה אין הכחשה ביניהם דבכי האי גונא עבידי למיטעי כמר זעליג הבין שאמר כך לאחר וקרא אותו הנזביל וכמר דוד הבין שלאותו המגיד קרא ואמר רוץ ופגע בו כי לא בקשו לדקדק בזה כיון דלא נפקי מהא מידי לגוף העדות וגם לא רמיא עליה דסהדי למידכר כהא דאיתא פרק זה בורר אחד אומר בדיוטא עליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה בא מעשה לפני ר' וצירף עדותן וכתב הריב"ש סימן רס"ו הטעם משום דכיון דתרווייהו אמרי בדיוטא בין עליונה לתחתונה לא דכירי אינשי היא הדין נמי בנדון דידן.
כיון דתרווייהו אמרי שאמר הרוצח לאחר רוץ ופגע בו בין זה לזה לא דכירי אינשי: וכן כתב הרא"ש נמי בתשובותיו כלל נ"ט סימן א' עד המעיד ראיתי דבר זה ופלוני היה עמי ואותו פלוני אומר לא ראיתי ולא הייתי עמך אין זו הכחשה כי בגוף העדות לא אתכחיש כלל כי לא רמיא עליה דסהדי למידכר מי היה עמו בעדות עכ"ל.
ומכל שכן בנדון דידן דלא רמיא עליה דסהדי למידכר למי שהגיד הרוצח תחלה רוץ ופגע בו וגם אפשר דטעו בדברי הגוי המגיד זה הבינו כך וזה הבינו כך ובקל עבידי למיטעי

בכי האי גונא ואם כן אין כאן הכחשה כלל והדעת מכרעת שכמר דוד טעה בזה דלא דקדק שפיר דבלאו הכי מוכח שטעה ולא דקדק שפיר במה שאינו נוגע לגוף העדות שהוא אמר שהרוצח היה אוברשטר ולשון זה אוברשטר הוא שר האלף והוא היה מצוה תחלה על אחד מן הבעלי מלחמה שירוץ ויפגע ביהודי או שיתן מעות וזה דבר שאין לו שחר כי אלו היה שר האלף כמו שאמר דוד לא היה רשאי הבעל מלחמה לסרב נגדו כי היה מתחייב בנפשו מנימוסי מלחמה אלא ודאי שלא היה אוברשטר כמו שאמר דוד אלא היה הוף מיינשטר כמו שאמר יודא זעליג וכמר דוד לא דקדק בזה כיון שאינו נוגע לגוף העדות וטעה ואמר בשם הגוי שהרוצח היה אוברשטר ואינו כן אלא הוף מניישטר הוא שאינו רק נאמן בית על האדון ויכולים הבעלי מלחמה לסרב נגדו כי אין לו שום ממשלה עליהם.

ומהאי טעמא נמי אין כאן הכחשה כלל במה שהעיד כמר יעקב בר משה שהגוי המגיד הגיד לכמר דוד הנ"ל מהריגת היהודי והזכירו בשמו ושכמר דוד כתב שמו לזכרון וכמר דוד הגיד שלא הגיד לו הגוי שם היהודי דבכי האי גונא לא עבידי סהדי למידכר ואין כאן הכחשה וכן מה שהגיד כמר יעקב שהגוי הגיד שנהרג היהודי בין בצעי המים סמוך להאנוי"א וכמר יודא זעליג וכמר דוד העידו בשם הגוי שנהרג בין בצעי המים בין ניקלשפורג לראבנשפורג גם בזה אין הכחשה ביניהם כיון שאנו יודעים המקומות ההם והם מכוונים דהיינו אותן בצעי המים הסמוכים להאנוי"א הן הן שבין ניקלשפורג להראבנשפורג והחיילות אשר היו חונים אז בשטח ההוא היו חונים בהאנוי"א ובראבן שפורג וכחדא חשבי להו ולפעמים הזכירו מקום תחנותם על שם האנוי"א ולפעמים הזכירו על שם ראבנשפורג כי סמוכים המה והוי ממש כדיוטא עליונה ותחתונה אף על גב דאי אפשר לראות מזה לזה מכל מקום כיון שהיו מתפשטים בחנייתם מזה לזה חשבי להו כחדא ובלאו הכי המה שייכים זה לזה וסמוכים זה לזה הרי מבואר דהגדת העדים מכוונים הם ואין בהם כלל הכחשה וראוי לסמוך אעדותן: ומעתה אבאר שמה שהגידו בשם הגוי מיקרי שפיר מסיח לפי תומו דמהי תיתי לאפוקו ליה מדין מל"ת אי משום שהוא התחיל לומר ליהודי וז"ל.

אשאלך הנמצא היהודי מניקלשפורג וכו' דמשמע מלשון זה שעל סמך השאלה הוא אומר ולא הוי מסיח לפי תומו דבכי האי גוונא כתב מהר"ר דוד כהן בתשובה דעובדא דמשה סוסי והביאו ב"י סימן י"ז. וז"ל תוגר אחד אמר ליהודי אחד ממשה סוסי לא שמעת ממנו כלום.

אמר היהודי לא שמעתי ממנו דבר. אמר התוגר דעו כי הרגו פלוני תוגר דאף אם היינו אומרים שכל גוי האומר פלוני מת בלי שישאלוהו נקרא מל"ת מכל מקום בנדון דידן פשיטא דלא חשיב מסיח לפי תומו דהואיל ושאל לא שמעת ממשה סוסי כלום נראין הדברים כתשובת שאלה ואף על פי שלא שאלוהו מכל מקום נראה שידע שאבד זכרו והם לא ידעו מה נעשה ממנו לכך שואל עדיין לא שמעת ממנו כלום שהוא רוצה להשיב על שאלתם ובקשתם דכי היכא דבפונדקית חשבינן בכייה כאלו התחילה היא להודיע להם קודם שישאלוה איה חבירנו הכי נמי יש לומר שמה שהיו מבקשים לדעת מה נעשה ממנו וידע התוגר ואמר לא שמעתם כלום ממה שאתם חוקרים ודורשים לא שמעתם כלומר ועדיין אתם מבקשין לדעת ממנו ואם כן הרי משיב על שאלתם ואומר להם שהרגו תוגר פלוני דכה"ג לא הוי מל"ת עכ"ל.

ונדון דידן הוי דכוותיה שהרי הגוי התחיל לשאול אם לא נמצא היהודי ויש לנו לומר שידע שנאבד יהודי והם אינם יודעים מה נעשה ממנו לכך שאל עדיין לא נמצא היהודי ההוא שהוא רוצה להשיב על שאלתם ובקשתם כמו בעובדא דרבי דוד כהן ולא הוי מל"ת אי משום הא לא איריא דהרי כבר חלקו על מהר"ר כהן כל החכמים שבדורו הביאם ב"י וסבירא להו דמיקרי שפיר מסיח לפי תומו ובטל דברי רבי דוד כהן ברוב הובאו בתשובת בנימן זאב וגם הרב ב"י פסק דלא כוותיה: וכי.

תימא דנדון דידן גרע טפי דכיון שהעד כמר יודא זעליג העיד שהגיד הגוי שהיהודי אחד שאל על. הריגת היהודי שלשה ימים אחר הריגתו ושלא רצה להגיד כיון שהיו כולם תחת ממשלה אחת כמבואר בעדותו ואם כן אנו יודעין שהיה גוי זה נשאל מן יהודי על ההרוג ודילמא בכי האי גונא נפיק מדין מל"תאפילו לדעת החולקים על רבי דוד כהן דעד כאן לא חלקו עליו אלא דוקא בעובדא דידיה שלא היה הגוי מגיד שהיה נשאל תחלה אלא שמן משמעות לשונו שאמר ליהודי לא שמעת וכו' רצה רבי דוד כהן להוכיח שזהו כתשובת שאלה.

התם הוא דפליגי עליה כל החכמים שבדורו וסבירא להו דלא נפיק מדין מל"ת. אבל בנדון דידן שהגוי עצמו הגיד שהיה נשאל מן יהודי אחד על הריגת היהודי ההוא ועתה שאל ואמר לשון זה אם נמצא היהודי מניקלשפורג דילמא בכי האי גונא כולי עלמא מודו דעל סמך השאלה הראשונה שאל אם נמצא היהודי ההוא שהוא רוצה להשיב על שאלתם ולא מיקרי מל"ת בכה"ג.

הא ליתא שהרי אין במשמעות לשון הגוי שהיה הוא עצמו נשאל מן היהודי אלא כך אמר יהודי אחד בא ושאל לבעלי המלחמה על הריגת היהודי ג' ימים אחר שנהרג וכו'

משמע מלשון זה שאותו יהודי השואל שאל לכמה בעלי המלחמה אחרים על הריגת היהודי שלשה ימים אחר שנהרג ולא אותו שאל ובכי האי גונא שלא שאלו לגוי זה עצמו המגיד עתה אלא לאחרים שאלו אף על פי שהאי גוי יודע היה ששואלים על יהודי לא נפיק מדין מל"ת דהכי פסקי בהדיא בפסקים וכתבים מהרא"י סימן קס"א ומביא ראיה מתשובת מהר"ם שבמיימוני.

וכן כתב מהרי"ק שורש קכ"א. והביאם לפסק הלכה מהררמ"א בהג"ה סימן י"ז סעיף ט"ו: ועוד נראה לומר דנדון דידן אינו דומה לעובדא דמשה סוסי דהחמיר בו מהר"ר דוד כהן ואפשר הוא אף על גב דהחמיר הוא התם מודה בנדון דידן דלא נפיק מדין מל"ת דהתם עיקר טעמא הוא משום שאחר שאמר הגוי ליהודי וז"ל ממשה סוסי לא שמעת ממנו כלום השיב לו היהודי לא.

עכ"ל.

מזה שהשיב היהודי לא נוטה דעת רבי דוד כהן לומר דהוי כאלו אמר היהודי לא כלומר לא שמענו ועדיין אנו מבקשים לדעת ממנו. ואם כן הוי כאלו היתה עתה שאלה מן יהודי לגוי והגוי משיב על שאלתו שהרגו תוגר פלוני והיינו תחלה אמר עדיין לא שמעת וכו' משמע מלשון זה שידע שאבד זכרו ורוצה לדעת אם עדיין הם שואלים עליו והוא רוצה להשיב על שאלתם ויהודי זה השיב לגוי לא כלומר לא שמענו ועדיין אנו שואלים הרי הוה כאלו הגוי היה נשאל עתה מן היהודי לכך נפיק מדין מל"ת לדעת ר' דוד כהן אבל בנדון דידן שלא השיב היהודי לגוי שיהא במשמעות לשונו שעדיין הם מבקשים לדעת שהרי הגוי כך אמר וז"ל הנמצא היהודי מניקלשפורג והיהודי השיב ואמר היאך אתה מכיר לאותו היהודי עכ"ל.

הרי אין במשמעות לשונו זה שעדיין מבקש לשאול עליו אלא אדרבא היה נשמר מאד שלא יבין הגוי שעדיין הם שואלים עליו והשתיק ליהודים אחרים שהיו עמו שלא ישאלו לגוי מאומה. רק הוא שאל בחכמה כדי שלא להוציאו ממסיח לפי תומו ועשה עצמו נגד הגוי כאלו היה יודע מן ההרוג ואמר לגוי היאך אתה מכיר לאותו יהודי והרי אין במשמעות לשון זה כלל שיגיד לו הגוי מה נעשה מן היהודי והגוי על פי שאלה זו הגיד מה שהגיד וסיפר ענין הריגתו ודאי מסיח לפי תומו גמור הוא כיון שלא היה עתה שום שאלה מן יהודי לגוי וזה נראה נכון מדקדוק לשון רבי דוד כהן עצמו וגם מודה הוא דבכה"ג כמו בנ"ד לא נפיק מדין מל"ת: אלא שיש לפקפק קצת כיון שהגוי אמר בסתם יהודי מניקלשפורג נהרג בין ניקלשפורג ובין ראבנשפורג ולא הזכירו בשמו דילמא אמר בדדמי וטפי איכא למיחש בנדון מבשאר דוכתי כיון שאמר היאך נהרג שהרוצח ירה בו

מתוך כלי המשחית קנה השורפת והרגו ואפשר דנפל לארץ וסבר הגוי דודאי מת ובכה"ג צריך שיאמר וקברתיו או מילתא אחריתא שמוכיח על מיתה ודאית אבל בכי האי גונא שלא אמר כלום איכא למיחש לבדדמי אף על גב דאמר לשון שמשמע מיניה מיתה ודאית שאמר ער האט אין טוט גישאסין) מכל מקום דילמא כך אמר לפי אומד דעתו.
דכה"ג כתב תרומת הדשן סימן ר"מ שאמר הגוי (זיא דער טרענקטג איך) עכ"ל. משמע נמי לשון זה מיתה ודאית אפילו הכי מסתפק התם דילמא אמר בדדמי והוא הדין נמי בנדון דידן אית לן למיחש לבדדמי שכן כתב הרמב"ם והביאו הטור סימן י"ז סעיף ט"ו וז"ל.
כתב הרמב"ם יצא ישראל וגוי מעמנו למקום אחר ובא הגוי והסיח לפי תומו איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו אף על פי שאין הגוי יודע את האיש והוא שיאמר וקברתיו עכ"ל אף על גב דהטור חולק עליו וכתב וז"ל ואיני יודע למה צריך לומר וקברתיו עכ"ל. הא כבר הכריעו הר"ן והריב"ש והרב המגיד וכתבו דודאי כשמזכיר הגוי שם היהודי הנהרג אינו צריך שיאמר וקברתיו אבל כשאינו מזכיר שמו צריך שיאמר וקברתיו והוכיח כך מדברי הרמב"ם עצמו והביאם הרב ב"י באורך בסעיף ט"ו יעויין שם וכן כתב נמי מהרא"י בפסקים וכתבים סימן רכ"ג.
וכן פסק מהרמ"א בהג"ה סעיף י"ז על פי המנהג. ואם כן בנדון דידן שהגוי הגיד בסתם שנהרג ולא הזכירו בשמו איכא למיחש לבדדמי כיון שלא אמר וקברתיו או דברים אחרים שמוכיחים על מיתה ודאית: אמנם נראה דבנדון דידן כולי עלמא מודים דסגי בהגדת הגוי שאמר נהרג סתם אף על גב דלא הזכירו בשמו ולא אמר וקברתיו משום דלאו בהזכרת שם המת תליא מילתא אלא במכירו ואין מכירו תליא מילתא דבאין מכירו צריך שיאמר וקברתיו ובמכירו אין צריך שיאמר וקברתיו.
והא דכתבו הר"ן והריב"ש והרב המגיד לחלק בין שהזכירו בשמו ובין לא הזכירו היינו משום דסתמא דמילתא כשמזכירו בשמו הוא מכירו וכשאין מזכירו בשמו אין מכירו. אבל היכא שאנו יודעים שהיה מכירו אף על פי שלא הזכירו בשמו אינו צריך שיאמר וקברתיו והכי כתב בהדיא הב"י בשם הר"ן סעיף ט"ו וז"ל וכן כתב הר"ן בתשובה שאין ספק שכל שהגוי מכיר אין צריך שיאמר אלא מת בלבד וכו' אבל כשאינו מכירו הוא שסובר הרב ז"ל דלא סגי עד דאמר וקברתיו וכו'.
וטעמא דמילתא שיותר אדם בקי במי שהוא מכירו מבמי שאינו מכירו הילכך במכירו כל שאמר מת בלחוד סגי אף על גב דלא אמר וקברתיו ולא חיישינן דאמר בדדמי. אבל בשאין מכירו חיישינן דאמר בדדמי לפי שאין הדברים ברורים במי שאינו מכירו עד

דאמר וקברתיו וכו' עכ"ל הרי לא חילק אלא בין מכירו ואין מכירו ולא הזכיר לחלק בין הזכיר שמו ללא הזכיר שמו משום דבהזכרת שמו לא מהני אלא משום דכיון שמזכירו בשמו ודאי מכירו וכיון דהכי הוא דבמכירו תליא מילתא הרי בנדון דידן שאמר הגוי בהדיא שהיה מכירו בטוב סגי בהגדתו בסתם שנהרג ואין צריך שיאמר וקברתיו שהרי כך מבואר בעדותו של כמר דוד שאחר שהתחיל הגוי להגיד במל"ת שנהרג יהודי מניקלשפורג שאל אותו כמר דוד מי היה היהודי השיב הגוי שהוא היה חייט מניקלשפורג והיה תחת ממשלה דגל שלנו ואני הייתי מכירו בטוב ותמיד היה נער עמו רק שבשעה שנהרג לא היה נער עמו וכו' עכ"ל הרי הגיד הגוי בפירוש שהיה מכיר אותו בטוב לכך סגי באומר נהרג לחוד ואין צריך שיאמר וקברתיו.

ואף על גב דזה שאמר שהיה מכיר אותו בטוב אמר על פי השאלה ולא במל"ת מכל מקום כיון דהתחלת הגדת הגוי היה במל"ת לא נפיק מדין מל"ת אפי' מה שהגיד אח"כ ע"י שאלה וזה פשוט ע"פ הסכמ' כל הפוסקי' וכ"פ הטור סעיף ט"ו: ואם לחשך אדם לומר אכתי איכא למיחש למימר בדדמי כיון שהגוי מגיד שנהרג היהודי בשעת המלחמה וכשהיו הולכים להרוג או ליהרג שהרי אמר כמר יודא זעליג שהגיד הגוי כך וז"ל וויא מיר זיין גאנגין אויף פארטייא זא האבן מיר אן ניטראפין דען יהודי וכו' עכ"ל ביאר דבריו כשהיינו הולכים לפשוט בגדוד פגענו ביהודי זה וכו'.

וכל שפושטים בגדוד יוצאים להרוג או ליהרג והוי להו שעת מלחמה וחיישינן לבדדמי וצריך שיאמר וקברתיואף על גב דמרדכי פרק האשה שלום כתב וז"ל וסברת הלב היא דלא שייכא בעיא זו בגוי שאין נאמן אלא במל"ת דבשלמא ישראל המתכוון להתיר יש לומר דבשעת מלחמה נתן לבו להעיד ולהתיר על הנדמה ודבר ההוה להיות.

אבל גוי שמספר מעשה לפי תומו ולא שם כוונתו לשם אותו דבר אינו אומר אחר הנדמה כי אם כאשר ראה עכ"ל ומהרמ"א בהג"ה סעיף ל' הביא דעת זה בשם יש מקילין הא כבר כתב הר"ן הפך זה דטפי צריך שיאמר וקברתיו בגוי מסיח לפי תומו מעד אחד ישראל שהרי כתב וז"ל הילכך בנדון זה אין לסמוך על דברי אותו מל"ת שמת פלוני בדבר דכיון דאפילו בעד אחד גמור בעינן דאמר וקברתיו כל שכן בגוי מל"ת עכ"ל.

הביאו ב"י בסוף סימן מ"ט. הרי כתב בפשיטות הפך זה.

וכן כתבו הרבה מאחרונים תרומת הדשן סימן ר"מ מהרי"ו סימן ע'. וכבר כתב הריב"ש דאזלינן לחומרא במקום דאיכא פלוגתא בדינין אלו הביאו מהרמ"א בהג"ה סעיף ט"ו.

גם הא ליתא שהרי כתב המרדכי והביאו ב"י סעיף מ"ט וז"ל וכתב עוד וכל מה שאמרנו שאין נאמן במלחמה כגון שהיה הולך להלחם להרוג או ליהרג והיה בתוך מלחמה אבל

אם הלך סמוך למערכי המלחמה לקנות שלל כהאי לא אמרה בדדמי וכו'. ועוד דלא אמרינן מת במלחמה אלא אם כן נהרג או מת במלחמה כדאמרי' בהאשה וכו'.
ואם מת או נהרג בריחוק מקום שלא היתה מלחמה אינו כמת במלחמה וכן משמע בירושלמי פרק האשה שלום עד כאן לשונו: הרי מבואר כל שלא נהרג במלחמה ממש אף על גב דהיתה שעת מלחמה לא חיישינן לבדדמי ובנדון דידן לא נהרג במלחמה ממש אף על גב דשעת מלחמה הוי וגם יצאו להלחם אם יפגעו בשונאיהם מכל מקום בשעה שנהרג לא היה מלחמה להם לא חיישינן לבדדמי ולא הוי אלא כמי שנהרג על ידי ליסטים ובליסטים אפילו אשה נאמנת לומר הוא מת ואני נצלתי כיון דאין היא בסכנה נטרה וחזיא ליה דאשה כלי זיינה עליה כדמסיק ריש פרק האשה שלו' ומכל שכן גוי זה שהוא היה חבר אל הרוצח ההוא ולא היה כלל בסכנה ודאי דעל דבר ברור הוא מגיד ולא אמר בדדמי: וכיון דכבר נתבאר דהגדת הגוי היה במסיח לפי תומו ולא חיישינן לבדדמי והגיד שנהרג יהודי מניקלשפורג יש להתיר לאשה הזאת מרת שאריל על ידי חיפוש שיהיו חוקרים ודורשים שלא יצא שום יהודי מניקלשפורג שהיה דר שם ולא חזר רק כמר אליה בעל האשה הזאת מרת שאריל ואז תהיה מותרת אף על גב דלא הזכירו הגוי בשמו רק אמר סתם יהודי מניקלשפורג סגי בהכי על ידי חיפוש והכי איתא בהדיא בתשובת מהר"ם שבמיימוני והביאו ב"י סימן י"ז סעיף ו' וז"ל אחר שהגוי לא העיד בפירוש פלוני נהרג אלא אמר יהודי מעיר פלוני בסתם יבדק שלא יצא מאותה העיר שום יהודי הדר שם שלא חזר כי אם זה עכ"ל: ואם לחשך אדם לומר דבנדון דידן לא יועיל חיפוש דכיון שלא הזכיר הגוי אלא שנהרג יהודי מניקלשפורג אבל לא הזכיר שיצא מניקלשפורג ומלשון הרמב"ם שהביא הטור סעיף י"ט משמע שצריך שיזכיר שיצא מעיר פלונית ואז מהני חיפוש וכן משמע נמי מל' התוספתא הביאו ב"י בסעיף י"ט וז"ל אין מעידין עד שמכירין שמו ושם עירו אבל אמרו אחד יצא מעיר פלונית מפשפשין באותו העיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו עכ"ל הרי מבואר שצריך שיזכיר שיצא מעיר פלונית דאז ודאי מהני חיפוש כיון שהוא אמר שיצא מכאן ואנו יודעים שזה יצא מכאן וחפשנו ולא מצאנו שיצא מכאן אחר ולא חזר אלא זה תו ליכא למיחש לאחרינא אבל היכא שלא הזכיר שיצא מעיר פלונית רק אמר יהודי מעיר פלונית פשיטא דיש לחוש על אחד שהוא גם כן מהעיר הזאת ואפשר שנאבד מהעיר הזאת משנים קדמוניות זה שלשים שנה או יותר והיאך יועיל חיפוש או דילמא היה נקרא על שם העיר הזאת מפני שנולד בה ולא היה דר בה עתה כשנהרג כדאיתא בגיטין פ' השולח דף מ"ד אמר פלוני עבדי מכרתיהו לפלו' אנטוכי לא יצא לאנטוכי שבאנטוכי יצא וכו' ופירש"י לפו'

אנטוכי משמע שנולד באנטוכי ולא משמע שנולד ודר באנטוכי וכו' עכ"ל הרי מצינו שנקרא אחד על שם העיר שנולד בה אף על פי שהוא דר בעיר אחרת ואם כן מה יועיל חיפוש או שמא יצא מכאן כשהיה עדיין נער ויקרא על שם עירו ואז נסע מפה למדינות אחרות ולא שיהא נאבד אלא יודעים היו ממנו וארכו לו הימים ונסע ממדינה למדינה עד שבא בין החיילות האלו וכאלה נמצאו הרבה אשר נסעו מפה מעיר הזאת בנערותם ולא חזרו ועד היום הזה אין יודעים פה איה איפוא הם ושמא אחד מהם הוא שהיה נקרא על שם עירו ונהרג ועליו מגיד הגוי והיאך סלק' דעתך למימר דיועיל חיפוש לזה ובכי האי גונא דאין אנו יודעים על מי הוא מגיד מיקרי תחלת עדות לא מקלינן כדאיתא פרק יש בכור דף מ"ו כי הקילו רבנן בסופה בתחילתה לא אקילו רבנן ופירש רש"י בסופה לאחר שכוונו יפה שזהו הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיקן אפילו בעבד ושפחה אבל בתחלה תחלת העדיות דהיינו ראיית המת לא אקילו עד שיכירוהו יפה עכ"ל.

הוא הדין נמי בנדון דידן הוה תחלת העדיו' ולא אקילו בשלמא אם מזכירו בשמו ושם עירו תו לא חיישינן דילמא עוד אחר ששמו כשמיה והוא מעיר הזאת כיון שאנו יודעים מזה ששמו כך והוא מעיר הזאת תו לא חיישינן לאחר כיון דאין אנו יודעים מאחר שיהא שמו כשם זה ושיהא מעיר הזאת אבל כאן שאינו אומר אלא שהוא מעיר הזאת ואנו יודעים מהרבה אנשים שהם מעיר הזאת ואין אנו יודעים איה הם וסברת הלב הוא שצריך שיאמר יהודי שיצא מעיר פלונית מת או נהרג ואז מהני חיפוש אבל לא כשאינו מזכיר יציאתו ולא דמי להג"ה מרדכי סוף יבמות הביאו בית יוסף סוף סעיף י"ד בגוי שאמר בשעה שדנוה' למיתה מעולם לא פשעתי כי אם פעם אחת הרגתי יהודי בין ניקולא לאורוויק שהיה מוליך י' לטרין ששלחה מרת יהודית לאחיו בניקולא והתירו אשתו משום מל"ת על ידי ששאלו לה אם שלחה המעות ואף על פי שלא הזכיר שם היהודי וכו' עכ"ל.

והתם נמי לא הזכיר שם עירו התם שאני כיון דאיכא הוכחה על ידי י' לטרין ששלחם תו לא צריך יותר וזה פשוט היכא דאיכא הוכחה לא צריך למידי אבל בנדון דידן דליכא הוכחה מסתברא למימר שצריך שיזכיר שיצא מן העיר ולא סגי באומר שהוא מעיר פלונית: ואעפ"י דמתשובת מהר"מ שהבאתי בסמוך לא משמע הכי שכתב וז"ל.

אמנם אחרי שהגוי לא העיד בפירוש פלוני נהרג אלא אמר היהודי מעיר פלונית בסתם יבדק שלא יצא מהעיר שום יהודי הדר שם שלא חזר כי אם זה עכ"ל. הרי לא הזכיר רק יהודי מעיר פלונית ולא הזכיר שיצא משם מכל מקום מבואר היטב לכל מעיין דתשובת מהר"מ מיירי שאותו גוי שהיה מגיד על הריגת היהודי היה מעיר ההוא ומכיר היה בו

ויודע היה שאותו הם מבקשים ועליו היה מגיד שהרי כתב לבסוף וז"ל ושנסתפקתם מאחר שהקרובים הוציאו קול בכל העיירות שמסביב דדמי קצת לאיה חבירינו לא דמי דהתם קא שיילי ליה בהדיא וכו' עכ"ל.

מבואר מזה שאותו גוי היה יודע מי הם מבקשים ועליו היה מגיד ולכך הוצרך מהר"מ למצוא צד כיון שלא שאלו להאי גוי גופיה לא נפיק מדין מל"ת התם ודאי לא צריך שיזכיר שיצא מעיר פלונית כיון שיודעים על מי הוא מגיד דבכי האי גוונא לא צריך למידי רק שיהא מל"ת ויגיד על מיתה ודאית ואינו צריך להזכיר לא שמו ולא שם עירו אבל בנדון דידן דגוי זה שמגיד על הריגת היהודי אינו מעיר הזאת ואין אנו יודעין על מי הוא מגיד רק אמר יהודי מניקלשפורג נהרג במקום פלוני שמא מסתברא למימר דלא מהני חיפוש מטעמא דלעיל הא לאו מלתא היא שהרי בנדון דידן איכא הוכחה טובא שעל יהודי הדר בניקלשפורגאמר וכאלו אמר בפירוש יהודי הדר בניקלשפורג ויצא משם נהרג ומועיל חיפוש שהרי בעדותו של כמר דוד מבואר שהגוי הגיד איך שצעק היהודי ואמר הרי אני מניקלשפורג ויש לי אשה ובנים וגם יש לי קרובים עשירים וכו' והיינו שצעק ואמר למה תמיתני בשביל חובך עלי הרי אני מניקלשפורג ויש לי אשה ובנים ואין אני מן הריקים ופוחזים שאין להם דירת קבע בשום מקום שתחשוש על בריחה אלא הרי אני מניקלשפורג ויש לי אשה ובנים ויש לי דירת קבע שם ומה אתה חושש הרי אתה תוכל להתפרע ממני וגם יש לי קרובים עשירים וכו' דאי לאו הכי מאי קאמר ליה שהוא מניקלשפורג אי לאו משום שהוא דר שם ואין לומר שהיהודי צעק כך כדי להנצל מהמיתה ולא הגיד אמת שהרי הבעלי מלחמה מכירים היו אותו מאיזה מקום הוא שהיה תחת דגל שלהם וכדמשמע מלשון הגוי שהיה מכיר אותו והוא הדין שהרוצח היה מכירו ואיך היה יכול לשקר לו אלא ודאי שלא היה משקר רק שצעק נגדו דרך תוכחה למה אתה רוצה להרגני בשביל חובך הלא תוכל להתפרע ממני שהרי אני מניקלשפורג כידוע לך ויש לי אשה ובנים שם וזה ברור מצד הענין וכן משמע נמי מדשאל לכמר דוד על ההרוג אם מצאוהו אחר שהכירו שהוא מניקלשפורג ולא שאל ליהודים אחרים משמע לפי שידע שגם ההרוג היה דר בניקלשפורג לכך שאל לכמר דוד עליו ולא ליהודים אחרים אבל אי לא היה יודע שהיה ההרוג מן הדרים בניקלשפורג למה שאל דוקא לכמר דוד ולא ליהודים אחרים מאי שנא הוא מאחרים: לכך נראה פשוט שגם בנדון דידן מועיל חיפוש ולפי שלא הזכיר הגוי בהגדתו על איזה זמן הוא מגיד שנהרג היהודי מניקולשפורג אלא שמתוך דבריו מוכח שהגיד על זמן שהיו חונים עם שווידן בניקלשפורג והוא משך שנה תמימה דהיינו מן אסרו חג דפסח תה"ל עד

ר"ח אייר ת"ו לפ"ק ולא על קודם לכך ולא על אחרי כן שהרי הגיד שנעשה כשהיה חונה בניקלשפורג כשהיה תחת ממשלת שווידן ושהיה תחת דגלו של לינדויאש"ן ואנו יודעים שבזמן הנ"ל היו שווידן בגליל ניקלשפורג ולא קודם לכן ולא אחרי כן לכך צריכין אנחנו לחפש על שנה הנ"ל אם לא יצא מכאן ניקלשפורג שום יהודי הדר פה ולא חזר מן אסרו חג דפסח ת"ה לפ"ק עד ר"ח אייר ת"ו לפ"ק רק כמר אליה בעל האשה הזאת מרת שאריל תהא היא מותרת ותנשא לאחר: ואין לפקפק על חיפוש זה כיון שאנו יודעים שגם בכסליו תו"ל נאבדו שלשה אנשים מדרים פה ניקלשפורג כמר ליב וכמר אנשיל שהיו נשואים לנשים.

והשלישי היה חתן שמו כמר אהרן דילמא אחד מן אותן שלשה אנשים נהרג בין ניקלשפורג ובין ראבן שפורג ועליו הגיד הגוי שנהרג על ידי הוף מיינשטר. להא לא חיישינן מתרי טעמים חדא שהרי כבר עמדנו על הריגת שלשה אנשים ההם על ידי הגדת גוים במל"ת שנהרגו על ידי גוים הדרים בכפר שרי"ק במלון שהיו לנים שם ולא נהרגו על ידי בעלי מלחמה וכבר יצאו נשותיהם של אותם אנשים מהם להתיר על פי הסכמת כמה גדולי עולם מורי הוראה בדורינו אשר הסכימו עמי על היתרן תהלות לאל ועוד שהרי אמר הגוי שזה ההרוג שהוא מגיד עליו היה חייט ואנו יודעים שאותן שלשה אנשים כמר ליב וכמר אנשיל וכמר אהרן שנאבדו בכסליו ת"ו לפ"ק שום אחד מהם לא היה חייט וכמר אליה בעל האשה הזאת היה חייט אף על גב דלא היה מתעסק במלאכת חייטין ולא היה אומן בכך כשאר אומנים ולא היה נקרא בכינוי חייט מ"מ יודעים אנחנו שהיה יודע במלאכת חייטין וגם יודעים הרבה אנשים שקרא עצמו בין הבעלי מלחמה כך חייט לכך אם אחר החיפוש לא ימצא שום חייט אחר שהיה דר פה ניקלשפורג שהלך מפה ולא חזר רק כמר אליה בעל האשה הזאת תהיה אשתו מותרת: אבל אין להתיר בנדון דידן אפילו בלא חיפוש מטעם כיון שהגיד הגוי שההרוג היה חייט ושהיה מניקלשפורג ואנו יודעים שבעל האשה הזאת היה חייט והיה מניקלשפורג אם כן ודאי עליו הוא מגיד הא ליתא משום דכמה חייטין איכא בין יהודים דניקלשפורג ודילמא גם אחר נאבד ועליו הוא מגיד ולא דמי לפרשא זריזא בשילהי יבמות דהתירו לאשתו להנשא לאחר אף על גב דלא הזכירו בשמו רק אמר פרשא זריזא דפומבדיתא וכו'.

התם שאני דלא היה שום אדם בפומבדיתא מוחזק לפרשא זריזא רק בעל האשה ההיא וכל מי שהיה מכירו היה יודע שהוא פרשא זריזא ושקורין אותו כך לכך הוי הוכחה טובא שעליו הגיד אבל בנדון דידן אין כאן הוכחה כלל שעל בעל האשה הזאת הגיד הגוי והא דמזכיר שהיה חייט מניקלשפורג אין זה הוכחה שהרי כמה חייטין איכא בין

יהודים דניקלשפורג ואדרבא רוב בני הקהלה לא היו יודעי' שבעל האש' הזאת היה חייט ולא היו קורין אותו בכינוי חייט אלא היו קורין אותו בכינוי אחר דהיינו אליה טוראר"י רק שהאמת כן הוא שהיה יודע במלאכת חייטין אבל לא היה אומן בכך כשאר אומנים לכך אין להתיר לאשה זאת להנשא לאחר אלא על ידי חיפוש כדלעיל: והנה חפשנו פה קהלתינו הקדושה ניקלשפורג כחיפוש בנרות אם לא יצא מכאן שום אדם שהיה דר פה ולא חזר מן אסרו חג דפסח תה"ל עד ר"ח אייר ת"ו לפ"ק וגם עשו הכרזה שלש פעמים בשתי בתי כנסיות בקהל רב בחג האסיף שמתאספים כל בני קהלתינו מן הכפרים ועיירות וחקרנו ודרשנו הטיב והנה תהלות לאל לא נפקד ממנו איש רק כמר אליה בעל האשה הזאת ועוד נער אחד שהיה רגיל לילך עם כמר אליה בעל אשה זאת לסחור בין חיילות שווידן הם יצאו מפה באייר תה"ל ולא חזרו ולפי זה על פי העדות שהעיד כמר יודא זעליג שלא הזכיר הגוי מאומה מן הנער וגם לא הזכיר שהיה חייט לא היינו יכולין להתיר לאשה הזאת על פי עדותו אפילו על ידי חיפוש דכיון שיצא מפה עוד נער אחד עמו ולא חזר חיישינן דילמא אותו נער נהרג ולא ולא בעל אשה זאת אף על גב דגוי הגיד יהודי מניקלשפורג נהרג ולא הזכירו בשם נער הא לאו כלום הוא דדרך העולם האידנא לקרא לאחד נער או פנוי כל זמן שהוא בחור אפילו אם יהיה בן שלשים ואפשר שהגוי לא חילק בזה והזכירו סתם יהודי או שלא היה יודע שהוא פנוי בלא אשה וזה שמזכירים בני קהלתינו לזה בשם נער שיצא מפה ולא חזר לא מפני שהיה קטן או רך בשנים אלא שכן דרך העולם לקרוא אותו נער כל זמן שהוא פנוי וגם קרא אמר על יוסף והוא נער את בני בלהה וגו'.

והיה בן שבע עשרה שנים וכן שר המשקים אמר על יוסף י"ב שנים אחר כן ושם אתנו נער א"כ אין זה הוכחה כלל לחלק ולומר כיון דהגוי הגיד סתם יהודי מניקלשפורג ולא הזכירו בשם נער שלא על הנער הגיד וגם בפירוש אמרו מקצת בני קהלתינו שהיה הנער כבן י"ז שנים לפי קומתו ותוארו וצורתו לכך על פי העדות כמר יודא זעליג לא היינו יכולים להתיר האשה הזאת על ידי חיפוש דידן אבל על פי העדות שהעיד כמר דוד בן קלונימוס שהגוי הגיד שאותו יהודי ההרוג שהוא מגיד עליו היה חייט ורגיל היה להוליך עמו נער אחד ואז כשנהרג לא היה הנער עמו ודאי שיש להתיר על פי חיפוש דידן דפשוט הוא שלא הגיד הגוי הזה רק על כמר אליה ולא על הנער שהרי אמר שהיה חייט ואנו יודעים שהנער לא היה חייט ועוד שהרי הגוי יודע לחלק בין הזכרת שם נער או הזכרת שם יהודי סתם ואמר בפירוש שלפעמים אחרים היה הנער עמו ואז כשנהרג לא היה הנער עמו ודאי שעל כמר אליה בעל אשה זאת הגיד ואותו הזכיר בשם יהודי סתם ולכך

נראה לע"ד שהאשה הזאת מרת שאריל אשת אליה טוראר"י מותרת להנשא לאחר בלי פקפוק הנלע"ד כתבתי: והסכימו בהיתר דא הרב הגדול המופלא מהר"ר זעלקל הזקן והוא העיד נמי על הסכמת הרב הגדול המופלא אב"ד הישראל מהר"ר אהרן שמעון ריש מתיבתא ואב"ד דק"ק פראג וגסרבני ק"ק ווינא חכמתם בחוץ תרונה הסכימו בהיתירה וכתבו טעמים וראיות וסברא נכונה והיא נשאת לבעל ויושבת תחתיו עדינה.

שאלה ס

נשאלתי ישראלים שמלאכתם הוא לעשות מחלב נרות ובורית ועליהם מוטל מן השרר' להספיק לכל בני העיר בנרות ובבורית באיבוד חזקת אומנת' ובקנס גדול ואירע זמן מה שדוחק הוא למצוא חלב ובשביל כן היתה פקודת השררה על הקצבים הערלים מעיר הזאת שלא יהיו מוכרים החלב אלא לישראלים בעלי מלאכה הנ"ל מעירו כדי שיספיקו לבני העיר ולהקצבים הערלים יש חלב מבהמות טהורות שור כשב ועז וגם חלב חזיר ואינם רוצים למכור זה בלא זה כי כך מכרו עד הנה לערלים אחרים כל חלב אפילו חלב חזיר.

האם יש היתר לישראלים לקנות גם החלב חזיר: נראה לי דבכי האי גונא שאינו אלא למלאכה לעשות ממנו נרות ובורית מותר להם ליקח גם חלב חזיר ולא מיבעיא לדברי התוספות סוף פרק מרובה דף פ"ב עמוד ב' בדבור המתחיל לא יגדל חזרים וכו' פשיטא דשרי אלא אפילו להרשב"א בתשובה הביאו ב"י בי"ד סימן קי"ז דחולק אדברי התוספות דמרובה נמי שרי בכה"ג כמו שיתבאר.

אף על גב דהרב ב"י וכל האחרונים חולקים על הא"ח הביאו ב"י התם בסימן קי"ז שמתיר לעשות סחורה בחלב חזיר וסבירא להו דאסור היינו דוקא לעשות סחורה סתם דאפשר שעומד לאכילה התם הוא דאסור משום דחיישינן שמא יבא לאכול מהן כיון שעומד לאכילה או שמא יטעום ממנו כדרך המוכרים לאכילה שטועמין כשמוכרין לאכילה אבל בכי האי גונא שאינו קונה אלא למלאכה לעשות ממנו נרות ובורית והכל יודעים שאינו קונה אלא למלאכ' לא חיישינן למידי דאפילו חשדא ליכא שיחשדוהו שמא אוכל ממנו כיון שהכל יודעים דלאו לאכילה זבני אלא למלאכה.

דומיא דסוסים וגמלים וחמורים דמתיר בירושלמי פרק ה' דשביעית כיון דלמלאכה עומדין הביאו ב"י התם בסימן קי"ז וכמו שכתבו התוספות סוף פרק מרובה הביאם ב"י התם יעוין שם. אלא דמוכח התם דלגדל חזירים אסור הוא אפילו כשמגדלן שלא לאכול אלא למשוח בהן עורות משום מעשה שהיה בהורקנוס ואריסטובלס אבל כשאינו

מגדלן אלא שרוצה לקנות חלב חזיר למלאכה למשוח עורות וכיוצא בזה שרי אפילו אחר מעשה שהיה וכן משמע בהדיא מדברי התוספות התם שכתבו וז"ל וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה עכ"ל הרי כתבו כל חלב משמע אפילו חלב חזיר מותר אי לא קאי לאכילה.

זה נראה פשוט לדברי התוספות: ואפילו לפי דברי הרשב"א בתשובה הביאו ב"י בסימן קי"ז שחולק אדברי התוספות דהתם נראה דבכי האי גונא שרי ומודה הוא בכך דעד כאן לא קאסר הרשב"א אלא כגון לגדל בהמה טמאה דרובן לאכילה קיימא התם הוא דיש לאסור משום גזירה שמא יבא לאכול ממנה כיון דאין דרכן לקיימה למלאכה דלא דמי לסוסים וגמלים דאין מגדלן אלא למלאכה אבל חלב חזיר שמוכרים הקצבים אינו ראוי אלא למלאכה דכבר נתעפש והבאיש ונפסד הוא לאכילה ואינו ראוי לאדם ודאי דשרי אפילו להרשב"א שהרי הוא עצמו כתב וז"ל ותמה אני אם התירו התוס' בענין זה שאמרת אלא אולי בכענין שנפסד לאכילה ושאינו ראוי לאדם אלא לעבד בהם עורות דכל שנפסד כל כך אין לחוש ולגזור משום אכילה עכ"ל התם.

וזה דבר ברור הוא דכל חלב שמוכרין הקצבים לבעלי מלאכה זו כבר נפסד הוא לאכילה. לכך שרי להו לקנות אפילו להרשב"א: ועוד נראה דבכי האי גוונא שאין הקצבים הערלים רוצים למכור חלב שור וכשב אלא דוקא שיקנו גם חלב חזיר הוי ממש כציד שנזדמנו לו טמאים וטהורים דמותר דכיון שהוא צריך לקנות חלב וקטרח לקנות ונזדמן לו לקנות אלא שאין יכול לקנות אם לא שיקנה גם חלב חזיר ודאי דשרי כדי שלא יפסיד כל טרחו דמאי שנא טרחא דציד מטרחא דבעל מלאכה זו ואף על פי שלשאר כל אדם שאינו בעל מלאכה זו אסור לסחור בחלב חזיר אפי' בנזדמן לו עם שאר חלב שור וכשב אף על פי דקטרח דלא התירו בנזדמן טמאים עם טהורים אלא בציד דאפילו רבי יהודה דמתניתין סוף פרק ז' דשביעית לא התיר לשאר כל אדם אלא בשאין אומנתו בכך אבל לא בשאומנתו בכך מכל מקום אלו ישראלים שהם בעלי מלאכה זו דינם כציד דמאי שנא לכך שרי להו לקנות בכי האי גונא ואפילו אי לא מצא לקנות אלא חלב חזיר לחוד שרי להו לקנות אי קטרחי בתריה כגון שהלך לכפרים ועיירות הסמוכי' ולא מצא אלא חלב חזיר כדי שלא יפסיד כל טרחו דומיא דציד דמותר אפילו בלא צד אלא טמאים לחוד: ועוד.

נראה דבכי האי גונא שהם צריכים להספיק לכל בני העיר על פי השררה שרי להו לקנות לכתחלה חלב חזיר מהא דאיתא בירושלמי אמתניתין פרק ז' דשביעית ציידי חיה ועופות ודגים שנזדמנו להם מיני טמאין מותר למוכרן רבי יהודה אומר אף מי שנתמנה לו וכו'

וחכמים אוסרים ופירש הר"ב מי שנתמנה שאינו ציד וחכמים אוסרים למי שאינו ציד וטעמייהו דרבנן לפי שהציידים צריכים ליתן מס למלך מאומנתם התירו להם למכור חיה ועופות ודגים טמאים כדי שיוכלו לפרוע למלך המס שעליהם אבל שאר כל אדם לא והוא מירושלמי דהתם וז"ל תמן אין מלכות אונסת הכא מלכות אונסת פירוש מלכות אונסת לוקח מס מן הציידין: הרי אפילו חכמים דאסרי לשאר כל אדם שאינו ציד אפילו בשאין אומנתו בכך מתירים בציד שמלכות אונסת הוא הדין נמי בנדון דידן שהמלכות אונסת שיספיקו לכל בני העיר יש להתיר אף על פי דלא קאי מילתא דחכמים דלית הילכתא כותייהו מכל מקום הך מילתא דמחלקין בין מלכות אונסת לאין מלכות אונסת קאי היכא הוא דאסור לדידן דמסתבר טעמייהו:

שאלה ס"א

פרח שושן.
שמן ששון.
קנקן מלא ישן. אור ישראל וקדושן עיקרן ושרשן.
פ"ה ע"ה ר"ג אהובי וחתני כמהר"ר גרשון. יחיה נצח ויפוצו מעיינותיו חוצה כנהר פישון.
ויזנק כמן הבשן. יאירו נא דברי אלה באור פני החיים והשלום.
כסא כבודו יעלה במעלות הסולם. ויהיה נכון עד עולם.
הנה זה כמו חדש ימים האירו אל עבר פני דברי מכ"ת בישראלית שמכרה לגויה פרה המבכרת בדבר מועט כדי להפקיע קדושת בכור ולא עשתה הגויה משיכה בפרה ואחר כך ילדה הפרה זכר שבכי האי גונא הסכמת פוסקים האחרונים הוא שאפילו בדיעבד לא פקעה קדושת בכור דתרתי בעי מעות ומשיכה: אלא שמכ"ת צדד להתיר כיון שבדיניהם מעות לחוד קונה ואין המוכר והלוקח יכולים לחזור זה בזה אחר נתינת המעות אף על פי שלא משך דילמא מהני דינייהו לאפוקי קדושות בכור ונסתייע מכ"ת ממתניתין פרק ב' דבכורות המקבל צאן ברזל מן הנכרי ולדות פטורות מן הבכורה ומוקי לה רבא באיזהו נשך כיון דאי לא יהיב זוזי תפיס לה לבהמה ואי לית לבהמה תפיס לולדה וכו' והתם ודאי לא מצי תפיס לה בדין דידן אלא בדינא דידהו ובפסקים ובכתבים סימן ק"ל כתב בשם התוספות דאיזהו נשך כל כמה דאית ליה לגוי זכייה באת"ל בגזל פטור בבכורהעכ"ל ומשמע ליה למכ"ת כשיש לגוי צד זכייה בדינייהו ולא בגזל אלא שלא רצה מכ"ת לסמוך על זה כיון שהר"מ מינץ בתשובה סי' ה' כתב בהדיא שאין מנהג תגרי גוים

מועיל להפקיע קדושת בכור ומכ"ת הזכיר מה שמצא בתשובת רמ"א סימן פ"ז ומשאת בנימן סימן ל"ה: הנה כבר הודעתי למכ"ת כי לא היה לי שעת הכושר אפילו לקרות דרך העבר' את אשר כ' עד עתה בחג השבועו' בחצי היום אשר לה' ואמרתי לשלוח למכ"ת את אשר כתבתי בענין כיוצא בזה ומתוכו מבואר מה שכתב בפסקים ובכתבים סימן ק"ל בשם התוספות דאיזהו נשך כל כמה דאית ליה לגוי צד זכייה באת"ל בגזל פטור מן הבכורה וכו' הדין דין אמת אף על גב דלא נמצא כן בתוספות שלנו והבאתי ראיה לזה מפרק ב' דחולין דף ל"ט ע"ב אמר ליה רב אחא בריה דרב אושעיא לרב אשי לרבי אליעזר יהיב ליה זוזא לטבח ישראל מאי אמר ליה חזינן אי איניש אלמא הוא דלא מצי מידחי ליה אסור ואי לא אמר ליה רישך והר.

פירש רש"י לרבי אליעזר דאמר מחשבת נכרי לע"ז פוסלת שחיטת ישראל וכו' יהיב ליה זוזי הגוי לטבח ישראל בשביל בשר וכו' מי מתסרא וכו' חזינן אי איניש אלמא הוא האי גוי ולא מצי האי ישראל לדחוייה אם היה רוצה להחזיר דינר שלו אשתכח דקנייה גמורה היא ואי לא מצי אמר ליה רישך והר הרי ראשך והרי הר הכה זה על זה או קבל דינר שלך וכו': וכתבו התוספות התם בדבור המתחיל רישך והר אפילו למ"ד מעות קונות לנכרי הכא לא סמכה דעתי' כיון דמצי מידחי ליה ואי אלמא הוא אסור מדרבנן.

ואפילו למ"ד בפרק ב' דבכורות דמשיכה בנכרי קונה ולא מעות עכ"ל פירוש לדבריהם אפילו למ"ד דלא קנה הגוי במעות אלא במשיכה ולמה יהא מחשבתו מועלת לאסור מ"מ כיון דאלמא הוא אשתכח דקנייי' ואוסרת מחשבתו הרי מבואר אפי' במקום דלא קנה הגוי מצד הדין מכל מקום אינש אלמא הוא דלא מצי ישראל לדחוייה אשתכח דקנייה גמורה היא: אבל מכל מקום כיון דר"מ מינץ בתשובה סימן ה' פסק שאין מנהג תגרים מועיל להפקיע קדושת בכור מסתברא לי לחלק ולומר דיותר מועיל אלמותו דגוי להפקיע קדושת בכור מזכייה שיש לגוי בדיניהם והפרה היא עדיין ברשות ישראל.

והיינו משום דכשהגוי לאו אלמא הוא ולית ליה זכייה בדין ישראל אלא בדינא דידהו אין דעתו של גוי סומכת לזכות בבהמה דידועים הם דמצלי דינא ובקל מצי ישראל לדחוייה. או אפשר דלא בעי למיטרח למיקם בדינא עם ישראל ומתפייס בזה שמחזיר לו ישראל מעות שנתן לכך לא מיקרי בכה"ג תפיסת יד גוי בפרה משא"כ בגוי אלם דסומך על אלמותו ליקח מיד הישר' הפרה ואין מידו מציל שפיר מיקרי תפיסת יד גוי בפרה: ועוד נראה לי אפילו אם נאמר דזכות יש לגוי בדיניהם ולא בדינינו מועיל להפקיע קדושת בכור אפילו הכי בנדון דידן שלא מכרה הישראלית לגוי דעלמא אלא לגויה שהיא מכרת אותה ובוטחת בה שתחזור ותמכור לה הפרה ברווחים מועטים ולא תחזיק בפרה כולי

עלמא מודים דאינו מועיל להפקיע קדושת בכור במעות לחוד בלא משיכה דכיון שעל פי הדין לא זכתה הגויה בפרה אם כן אין טעם לומר שתהא נפקעת קדושת בכור אלא משום דיכולה לזכות בדיניהם והרי אין הגויה הזאת חפצה לזכות בדיניהם ולהחזיק הפרה.
בשלמא כשישראל מוכר לפרה באמת במכירה ממש על דעת שיזכה הגוי בפרה התם הוא דאמרינן דאף על גב דבדין ישראל לא קנה הגוי במעות לחוד בלא משיכה מכל מקום כיון דבדיניהם קנה והגוי רוצה לזכות בדיניהם ויתבענו לישראל בדיניהם ולא יותר נגדו מועיל להפקיע קדושת בכור למאן דאית ליה ואין הישראל צריך לסלק יד הגוי אבל כשלא מכר ישראל הפרה לגוי על דעת שיחזיק הפרה ממש אלא שדעתו סומכת שהגוי יחזור וימכרנו לו בריווח מועט ולא יתבענו לדין מה מועיל זה דיכול לזכות בדיניהם כיון דאינו רוצה לזכות בדין ואין זה מיקרי יד גוי תופסת בפרה וליכא למאן דאמר שיהא נפקע קדושת בכור בכה"ג: ועוד נראה לומר אף על פי שחק דיניהם הוא שמעות לחוד קונות היינו דוקא היכי שקנה גוי במקח גמור על דעת שיחזיק בפרה אבל בכי האי גונא שלא קנה אותה מתחלה על דעת שיחזיק בפרה אלא כדי להפקיע קדושת בכור והדמים מודיעים וגם דרך המוכר בכי האי גונא לומר בפירוש לגוי שאחר כך יחזור ויקחנה ממנו בריווח מועט שיתן לו אי אתי לדינייהו אחר כך כשרוצה הגוי להחזיק בפרה אין הגוי זוכה בדינייהו בשלמא אי עביד תרווייהו מעות ומשיכה אף על גב דהמכירה היא בכי האי גונא שאינה מכירה גמורה אלא כדי להפקיע קדושת בכור ולא מהני בדינא דידהו מכל מקום כיון דבדינינו זכה בה מה לי בדינא דידהו דבתר דינא דידן אזלינן ופקעה קדושת בכור.
אבל אי לא עביד משיכה דלא זכה בדינא דידן והמכירה היא בכי האי גונא שלא על שם מקח גמור אלא כדי להפקי' קדוש' בכור והדמי' מודיעי' אפשר דגם בדינא דידהו לא הוה מקח קיים ודאי דלא פקעה קדושת בכור: הנה. גם מכ"ת ירד לחלק בכך בין שקנה הגוי בדמי שויה או שלא קנה אלא בדמים מועטים אלא שקיצר ומשמע מדבריו שהדבר תולה בדמים מועטים ואני אומר אם היה ביניהם מקח גמור אפילו הדמים מועטים אפשר שקנה בדיניהם במעות לחוד אלא הדבר תולה בזה שהיתה דעתו סומכת שיחזור ויקחנה ממנו בריוח מועט ואחר כך רוצה הגוי להחזיק בפרה אי אתי דינא לקמייהו אפשר דצריך הגוי להחזיר הפרה לישראל: ומה שכ' מכ"ת מדין משיכה שלא על דעת קנייה לא רציתי לעיין בזה השתא כיון שמכ"ת ראה בתשובת ר"מ מינץ דפסק דלא מהני ואין דרכי לדקדק אחר הפוסקים האחרונים כשאין חילוק ביניהם ומה גם השתא דאין

ספרים שלי מצויים לפני כלל כי בהול אני עליהם והמה שמורים בכיפה מפני הדליקות שמצויים עכשיו:

שאלה ס"ב

ישראל הביא פרה מן השוק שקנה מן הגוי ומכרה לעירוני אחד שהוא שופט העיר ונתן לו השופט שני טאלי"ר על המקח ונשארה הפרה עומדת ברשותו של ישראל כיון שעדיין לא נתן כל דמי המקח ובתוך כך ילדה הפרה זכר ובא הגוי ליתן מותר מעות הפרה יורינו רבינו אם יש לולד דין קדושת בכור או ספק בכור וצריך הישראל לסלק יד הגוי מהולד או לא: תשובה כבר הביא הטור י"ד סימן ש"ך מחלוקת רש"י ור"ת אי מעות קונות בגוי או משיכה דפלוגתא רבי יוחנן וריש לקיש הוא רש"י פסק כריש לקיש דבישראל משיכה קונה ובגוי מעות קונות.

ור"ת פסק כרבי יוחנן דבישראל מעות קונות דבר תור' ובגוי משיכה קונה ולא הכריע הטור גבי בכור הלכה כדברי מי וכתב כדי לצאת ידי שניהם צריך שיהיו תרווייהו מעות ומשיכה ולא תימא שלא כתב הטור כך שצריך תרווייהו אלא לכתחלה אבל בדיעבד סגי בחד מהנך או במעו' או במשיכ' אלא אפי' בדיעבד צריך תרווייהו כדי לאפוקי קדושת בכור דהכי פסק בתשובת מהרי"ל סימן ר"ט וכן בפסקים וכתבים סימן קס"ט שכתב וז"ל וכן מהר"ם דבתראי הוא כתב במרדכי משמו שהיה מחמיר ומצריך משיכה וכסף כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא ולא ידענא מה דקדק מדברי מהר"ם דלא רוצה לומר כי אם חומרא בעלמא לכתחלה דבכמה דוכתין בתלמוד אשכחן דכתב דבאותו לשון להחמיר ולשון לחומראר"ל דאפילו בדיעבד כדמוכח התם וכו' עכ"ל.

הרי כתב דאפילו בדיעבד לא פקעי קדושת בכור אלא בתרווייהו משיכה ומעות וכן כתב הדרישה וב"ח בסימן ש"ך דבעינן תרווייהו אפילו בדיעבד. אלא שבתשובת ר"מ איסרלס סימן פ"ז כתב דבדיעבד מהני משיכה לחוד בגוי דפסק כר"ת וכתב שהטור י"ד שכתב שצריך לעשות משיכה וגם ליתן המעות אינו אלא לכתחלה עכ"ל מכל מקום לא כתב דמעות לחוד מהני בדיעבד דאפילו לדידיה לא מהני בדיעבד אלא משיכה אבל לא מעות ואם כן בנדון דידן דלא עבד הגוי משיכה בפרה רק שנתן מקצת דמים אע"פ שמקצת דמים קונים לגמרי בישראל אם נתנם בתורת פרעון או כנגד מעותיו אם נתנם בתורת ערבון כדאיתא בטור ח"מ סימן ק"ץ מכל מקום בגוי אין המעות לחוד קונות לפי הסכמת האחרונים ונשארה הפרה ברשותו של ישראל וחיילה עלה קדושת בכור וצריך הישראל לפי זה לסלק יד הגוי מולד זכר שילדה הפרה הזאת ולנהוג בו קדושת ספק בכור אף על

פי דמתשובת מהר"ם לובלין משמע שאם הגוי תופס הבכור אפילו שלא כדין ואפילו הוא בכור ודאי אין הישראל מחוייב לפדותו היינו דוקא כשהוא כבר ביד גוי אבל הכא שהוא ביד הישראל צריך הוא לסלק יד הגוי: ומ"מ נראה לי בנדון דידן למצוא היתר כיון שהגוי הזה הלוקח פרה לאו סתם גוי הוא אלא שופט העיר וידו תקיפה על הישראל ואין הישראל יכול לדחותו להחזיר לו השני טאלי"ר שנתן לו על המקח אלא צריך ליתן לו הפרה נעשית הפרה ברשותו של הגוי ופטורה וראיה לזה מהא דאיתא פרק ב' דחולין דף ל"ט ע"ב אמר לי' רב אחא ברי דרב אויא לרב אשי לרבי אליעזר יהיב ליה זוזי לטבח ישראל מאי אמר ליה חזינן אי גברא אלמא הוא דלא מצי מדחי ליה אסור ואי לא אמר ליה רישך והר פירש רש"י לרבי אליעזר דאמר מחשבת גוי לע"ז פוסלת שחיטת ישראל וכו' יהיב ליה גוי זוזי לטבח ישראל בשביל בשר וכו' מי מתסרא בהמה בהכי וכו' אי איניש אלמא הוא האי גוי ולא מצי האי ישראל לדחוייה אם היה רוצה להחזיר לו דינר שלו אשתכח דקנייה גמורה היא ואי לא מצי אמר ליה רישך והר הרי ראשך והרי הר הכה זה על זה או קבל דינר שלך וכיון דמצי לדחוייה ואשתכח דכי שחיט ישראל לאו אדעתיה דגוי קא שחיט וכו' דמימר אמר האי ישראל אי בעינא מהדרנא ליה זוזי הילכך שרי וכו' אבל באיניש אלמא על כרחו שחיטה אף בשבילו היא ונכרי מיחשב עליה עכ"ל רש"י:

וכתבו התוספות התם בד"ה רישך והר אפילו למ"ד מעות לנכרי קונות הכא לא סמכה דעתי' כיון דמצי מדחי ליה ואי אלמא הוא מדרבנן אסור ואפילו למ"ד בפרק ב' דבכורות דמשיכה בנכרי קונה ולא במעות עכ"ל פירוש לדבריהם אפילו למאן דאמר ולא דלא קנה הגוי במעות אלא במשיכה ולמה יהא מחשבתו מועלת לאסור מ"מ כיון דאלמא הוא אשתכח דקנייה ואוסרת מחשבתו הרי מבואר אפילו במקום דלא קנה הגוי מצד הדין מכל מקום אי איניש אלמא הוא דלא מצי ישראל לדחוייה אשתכח דקנייה גמורה היא הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שזה הלוקח הפרה מן הישראל הוא השופט העיר ואינש אלמא הוא ולא מצי ישראל לדחוייה להחזיר לו השני טאלי"ר שנתן לו על דמי הפרה אף על גב דמצד הדין לא קנה הפרה במעות שנתן מכל מקום אשתכח דקנייה ונעשית הפרה ברשותו משעת המקח ופטורה מן הבכורה ואין הישראל מחוייב לסלק יד הגוי מן הולד ולא תימא דילמא שאני התם דלהחמיר הוא דאמרינן הכי אבל לא להקל ובנדון דידן הוה להקל דהא חד טעמא אית להו דתפיסת יד גוי בפרה גורם התם גבי ע"ז תפיסת יד גוי גורם לאסור והכא גבי בכור תפיסת יד גוי גורם היתר ואף על פי שאין תפיסת גוי בפרה אלא באלמות מהני לפטור מבכורה כמו שמחייבת בע"ז תפיסת יד גוי באלמו'

ה"נ פוטרת בבכורה: והכי נמי איתא בהדיא בפסקים ובכתבים דמהרא"י סימן ק"ל בשם התוס' דאיזהו נשך שכתב וז"ל ואשר הבאת ראי' ממקבל צאן ברזל מן הגוים וכו' ההיא מתניתין מבכורות מייתי לה תלמודא פ' איזהו נשך ומסיק רבא התם דטעמא הוא משום דאי לא יהיב ישראל זוזי אתא גוי ותפיס לה לבהמה ואי לא משכח לבהמה תפיס לה לולד וכו' ומקשים עלה התוספות שם דמאי שנא מבהמות ארנונא וכו' ומתרצים התם שאני לפי שגוף הבהמה של ישראל היא אבל הכא גוף הבהמה של גוי היתה כל כמה דאית ליה לגוי צד זכייה באת"ל בגזל פטור בכבורה עיין שם וכו' עכ"ל הרי כתב בהדיא שאפילו אין לגוי זכייה אלא בגזל פוטרת מן הבכורה: והן אמת שלא נמצא בתוספות שלנו באיזהו נשך בסוגיא דהתם שיהא מהני צד זכייה של גוי באת"ל בגזל כאשר כתב מהרא"י בשמם אפשר דכך היה כתוב בתוספות שלפניו אבל מכל מקום לעיקר דדינא נראה לי ראיה ברורה הא דלעיל מפרק ב' דחולין אי אינש אלמא הוא וכו' דאע"פ שאין לגוי זכייה מצד הדין אלא באלמות מיקרי תפיסת יד גוי בבהמה ולכך בנדון דידן דהלוקח הוא השופט אינש אלמא הוא נעשית הבהמה ברשותו ופטורה מן הבכורה:

שאלה ס"ג

ישראל קנה מגוי פרה ונתן לו על המקח זהוב אחד ונשארה הפרה בבי הגוי עד שיתן הישראל מותר המעות וקודם שנתן המעות המותרות ילדה הפרה ולד זכר יורינו רבינו מה דינו של ולד זה דדילמא מעות קונות בגוי כרש"י הביאו הטור י"ד סי' ש"ך: תשובה לכאורה נראה דיש בזה דין ספק בכור דחיישינן לפסק רש"י דמעות קונות בגוי כריש לקיש אף על גב דמהטור ח"מ ריש סימן קצ"ח משמע דפסק כר"י דבישראל מעות קונות דבר תורה וממילא בגוי קונה משיכה ולא מעות כדמוכח מסוגיא ריש פרק ב' דבכורות דף י"ג הא קא חזינן דלענין איסורא בבכור לא רצה הטור להכריע כדברי ר"י ופסק לחומרא כדברי שניהם וכתב שגוי שקונה מישראל צריך ליתן מעות וגם צריך לעשות משיכה וכן משמע נמי מטור ח"מ סוף סימן קצ"ד שלא דחה פסק רש"י לגמרי שפסק כר"ל שהרי כתב התם וז"ל אבל במטלטלין קונה בנתינת המעות עכ"ל.

הרי אע"ג דבישראל מישראל פסק הטור ריש סי' קצ"ח כר"י דמעות קונות דבר תורה וממילא נשמע דבגוי במשיכה ולא במעות. ואפילו ישראל מגוי שהרי אין חילוק בין גוי מישראל ובין ישראל מגוי כדמוכח מסוגיא ריש פרק ב' דבכורת דף י"ג ואפילו הכי כתב סוף סימן קצ"ד דישראל מגוי קונה מטלטלין במעות והיינו כר"ל אע"ג דאפשר דלא כתב הטור כך לפסק הלכה אלא אליבא דרש"י וקמשמע לן דבמטלטלין אליבא דרש"י דמעות

קונות אין צריך שטר כמו בקרקע וכן מצאתי בדרישה שכ"ב בי"ד סימן ש"ך מכל מקום קא חזינא דלא דחה הטור פסק רש"י לגמרי שהרי כתב הדין אליביה ולכך גבי איסורא כמו בכור ודאי דיש לחוש לפסק רש"י לחומרא דישראל מגוי קונה במעות לחוד וחיילה עלה קדושת בכור: ומ"מ בנדון דידן נראה לי דאין כאן אפילו ספק בכור כיון דהאי גוי לאו גברא אלמא הוא שיכול הישראל לדחותו שלא ליקח הפרה ולהניח לו הזהוב האחד שנתן לו ולא מיבעיא אם הזהוב שנתן לגוי לא נתן בתורת פרעון אלא בתורת ערבון דאז לא קנה אלא כנגד מעותיו והשאר נשאר לגוי כמו שכתב הטור ח"מ סי' ק"ץ פשיטא דפטורה מן הבכורה דכיון שלא קנה ישראל אלא כנגד מעותיו והשאר נשאר לגוי אם כן הוי גוי בבהמהשותף ושותפות גוי פוטרת מן הבכורה אלא אפילו אם נתן הישראל הזהוב הזה בתורת פרעון דאז קנה כל הפרה כדאיתא התם בטור ח"מ סימן ק"ץ אפ"ה אין כאן קדושת בכור דכיון דישר' מצי לדחוייה לגוי ולהניח לו הזהוב ושלא ליקח הפרה הרי נשארה הפרה לגוי ופטור מן הבכורה.

וראיה ברורה לזה מהא דאיתא בפרק ב' דחולין דף ל"ט ע"ב אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי לר' אליעזר יהיב ליה זוזי לטבח ישראל מאי אמר ליה חזינן אי אינש אלמא הוא דלא מצי למידחי ליה אסור ואי לא אמר ליה רישך והר פירש רש"י לרבי אליעזר דאמר מחשבת גוי לע"ז פוסלת שחיטת ישראל וכו' יהיב ליה גוי זוזי לטבח ישראל בשביל בשר וכו' מי מיתסרא בהמה וכו' אי אינש אלמא הוא האי גוי ולא מצי האי ישראל לדחוייה אם היה רוצה להחזיר לו דינר שלו אשתכח דקנייה גמורה היא ואי לא מצי אמר ליה רישך והר הרי ראשך והרי הר הכה זה על זה או קבל דינר שלך וכיון דמצי לדחוייה אשתכח דכי שחיט ישראל לאו אדעתא דגוי קשחיט וכו' ואף על גב דקיימא לן מעות הגוי קונות ויש לו חלק בה מיהו ישראל כי שחיט מסלק ליה לגוי ואין נעשה שלום דאמר ליה לא לעוותי שתפתיך אבל באיניש אלמא על כרחו שחיטה אף בשבילו היא ונכרי מחשב עליה עד כאן לשון רש"י.

הרי בהדיא מבואר אף על גב דמן הדין אית ליה לגוי חלק בבהמה במעות שנתן. מכל מקום אזלינן להקל אפילו באיסור חמור ע"ז דאורייתא ואמרינן כיון דלאו גברא אלמא הוא מצי ישראל לדחוייה ולא מיתסר.

וכן כתבו נמי התוספות בדבור המתחיל רישך והר וז"ל אפילו למאן דאמר מעות לנכרי קונות הכא לא סמכה דעתיה כיון דמצי מדחי ליה וכו' עכ"ל הרי בין לרש"י ובין לתוספות אף על פי שמן הדין היה לגוי חלק בבהמה ומחשבת גוי לעבוד' זרה אוסרת לרבי אליעזר אפילו הכי אזלינן לקולא אי לאו אינש אלמא הוא הגוי ואמרינן דישראל מצי מדחי ליה

מכל שכן באיסור בכור דאזלינן להקל כיון דמצי ישראל לדחוייה אין כאן אפילו ספק בכור דמתחלה לא סמכה דעת הגוי כלל:

שאלה ס"ד

ישראל רצה לילך ליום השוק לעיר אחרת לקנות בהמות אמר ליה גוי אחד אייתי לי פרה טובה והרי לך על המקח שלשה טאלי"ר ואתפשר עמך אם תהיה טובה ונטל ישראל המעות וכשבא ישראל להעיר ההיא שאל לגוי אחד אם יודע מפרה טובה שילדה כבר שמוחזקת לגדל ולדות גדולים וטובים והשיב לו הגוי שיש לשכינו פרה טובה כחפצו וכבר ילדה כמה פעמים והוליכו לשכינו וקנאה הישראל וידע הישראל שמעוברת היא והוליכה לביתו ולא שם אל לבו למכרה מפני שראה שהיתה חולבת וגם הגיד לו הגוי שכבר ילדה ולא היתה אצלו רק יום א' וילדה זכר יורינו מורינו מה דינו של ולד זה לכאורה נראה שיש כאן תלתא צדדי היתר: א' שהיתה הפרה חולבת ורוב בהמות אינם חולבת אלא אם כן ילדו: ב' שהגוי הגיד שכבר ילדה ומסתמא לא הגיד כך להשביח המקח כיון שאין הוא בעל הפרה: ג' כיון שישראל קנה הפרה מתחלה על שם הגוי ובהמת גוי פטורה מבכורה ואם תמצא לומר דבחד מהנך צדדי היתר באפיה נפשיה אין להתיר מכל מקום נצרף כל הני צדדים להדדי אפשר דמהני דכך כתוב בש"ע מי"ד סימן שט"ז בהג"ה דאם היתה הפרה חולבת ויש עוד צד היתר לזה סומכין להתיר: תשובה כל הני תלתא צדדי היתר לית בהו מידי למיתלי ביה ההיתר צד א' שהיתה הפרה חולבת לא מהני דהא כבר הסכימו כל האחרונים דאין סומכין על מה שהיא חולבת .

הביאם הרב בש"ע מי"ד בהג"ה סימן שט"ו סעיף ג' צד ב'. מה שהגוי שאינו בעל הפרה הגיד שכבר ילדה נמי לא מהני כיון שלא היה מסיח לפי תומו אלא משיב היה על שאלתו של ישראל ששאלו על פרה טובה שילדה כבר ולא מיבעיא לפי משמעות פשט לשון הטור סימן שט"ז פשיטא דאין לסמוך על הגדת הגוי דלדידיה אפילו מל"ת גמור וידעינן ביה שלא אמר כן להשביח המקח לא סמכינן עליה משום דמסקינן בפרק הגוזל בתרא דף קי"ד דאין מל"ת כשר במילי דאורייתא אלא בעדות אשה בלבד וכן משמע ליה למהרא"י בפסקים וכתבים סימן ק"ל לפרש משמעות הטור סימן שט"ז אלא אפילו לפי מאי דמשמע ליה לפסקים וכתבים התם בסי' ק"ל ללמוד מדברי הרא"ש פרק ג' דבכורות דמל"ת בדאיכ' הוכחה דלא קמכוון להשביח המקח מהני אפילו הכי בנדון דידן אין להתיר על פי הגדת הגוי אף על גב שאין הוא בעל הפרה ולא קאמר להשביח מכל מקום כיון שלא היה מל"ת אלא משיב היה על שאלת הישראל לא סמכינן עליה ועוד דאפשר

לומר אף על פי שהוא לא היה בעל הפרה מכל מקום אפשר שאמר כן להשביח המקח כי היה רוצה להיות סרסור במכירת פרה ההיא.

צד ג'.

שמתחלה קנה ישראל הפרה על שם הגוי ובהמת גוי פטורה מן הבכורה נמי לא מהני דממה נפשך אין שום שייכות לגוי בפרה כל זמן שלא קנה אותה מישראל אחר שהביאה אי מתחלה לא נתכוון ישראל לקנות הפרה לעצמו אלא לגוי וליתנה לו כמו שקנאה ולא הוה אלא שלוחו של גוי רק רצה ליטול מגוי שכר טרחתו הא מסקינן בפרק איזהו נשך דף ע"א עמוד ב' דאין שליחות לגוי לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו לתרי לישנא דאמר התם אליבא דרב אשי וכן פסק הטור ח"מ סימן קפ"ח וממילא הוה פרה של ישראל וחייבת בבכורה כיון דברשותו ילדה, ואי מתחלה נתכוון הישראל לקנות הפרה לעצמו ולהרויח בה פשיטא דכל זמן שלא מכר' אחר כך לגוי הוי הפרה של ישראל לגמרי והיא חייבת בבכורה.

וכן משמע הלשון שגוי גופיה לא מתכוון מתחלה אלא שיקחנו אחר כך מישראל ולא שהישראל יקחנו על שמו שהרי לא אמר זבין לי פרה אלא אייתי לי פרה והכי דייק הרמ"ה לחלק בין שאמר זבין לי ובין שאמר אייתי לי הביאו הטור ח"מ סימן קפ"ג. ובין כך ובין כך היתה הפרה ברשותו של ישראל ולא היה לגוי שום שייכות בפרה וחייבת בבכורה: וכיון דבכל חד מהנך תלתא צדדי באפיה נפשיה ליכא למישרי הוא הדין נמי אף על פי כשנצרף כולן להדדי לא מהני דהא דכתב הרב בהג"ה ש"ע סימן שט"ז כשהפרה היתה חולבת אם יש עוד לצרף צד היתר סמכינן עליה הכי פסקי מהרא"י בפסקים וכתבים סימן ק"ל והוא לא כתב כן אלא בצדדי היתר דיש בהם כדי להתיר על ידן כגון שהפרה היתה חולבת דס"ל לרבוותא כיון שהיא חולבת ודאי ילדה אלא שלא רצה לסמוך על זה לפי דורו לכך כתב אם יש עוד צד היתר כיוצא בו דיש בו כדי להתיר כגון מל"ת דאיכא מאן דשרי במל"ת אם אינו מכוון להשביח המקח הרא"ש והתוספות פרק ג' דבכורות דף כ"א בד"ה אשתבוחי וכו' מצרפינן הני תרי צדדי היתרא להדדי וסמכינן עליה ומשום שהני תרי צדדי היתר שייכי להדדי ובחד גונא הם דסימן חליבה הוא הוראה על שכבר ילדה והגדת הגוי במל"ת נמי הוא שכבר ילדה לכך מצרפינן להדדי וסמכינן עלייהו.

אבל בנדון דידן הני תרי צדדי היתר א' שהיתה הפרה חולבת. ב' שמתחלה קנה ישראל הפרה על שם הגוי לית להו שייכות להדדי דהתיר פרה חולבת הוא משום שודאי כבר ילדה והיתר קניית הפרה על שם הגוי הוא שלא ילדה כבר אלא שבהמת גוי פטור' מן

הבכורה ובכי האי גונא לא מצרפינן להדדי דהכי כתב מהרא"י בהר' בפסקים וכתבים סימן קס"ד וז"ל התם אבל בנ"ד אין נראה לי לצרף קנין הכסף לטעם דחולבת ולהתיר מבנייהו דשניהם לא שייכי אהדדיכלל דטעמא חולבת מתיר משום דמוכח מילתא דכבר בכר' וקנין הכסף אדרבא מתיר מטעם דלא בכרה אלא משום שותפות גוי וכו' עכ"ל ועוד אפילו אי הוי שייכות להני תרי צדדי היתר להדדי לא מהני משום דליכא למ"ד שיהא צד היתר זה מועיל מה שישראל קנה תחלה הפרה על שם הגוי מטעם ממה נפשך כדפירשתי לעיל אי משום שליחות הא אין שליחות לגוי וכו' ולכך אין להתיר כלל מהנך תלתא טעמא דלעיל: אמנם נראה לי להתיר מטעמא אחרינא דאף על גב דכשקנה ישראל הפרה מתחלה לא היה לגוי שום שייכות בפרה לא מטעם שליחות ולא מטעם קנייה לגוי כיון שלא היה פיסוק דמים לגוי ולא סמכה דעתו מכל מקום כיון שהישראל קנה הפרה במעותיו של גוי אף על גב דמעותיו של גוי לא היה כנגד כל הפרה מכל מקום מקצת הפרה קנה במעותיו של גוי הוה שעבודא דגוי שלשה טאלי"ר על הפרה שאם לא ישלם לו הישראל מעותיו יתפוס הפרה כיון שבמעותיו קנה הפרה ומיקרי בכי האי גונא יד גוי באמצע דומיא דבהמות ארנונה ריש פסחים דף ו' הביאה הטור י"ד סימן ש"ך ודמיא למתניתין פרק ב' דבכורות דף ט"ז המקבל צאן ברזל מן הגוי פטורה מן הבכורה ומייתי לה באיזהו נשך דף ע' ע"ב ומסיק רבא טעמא כיון דאי לא יהיב זוזי אתי גוי תפס לה לבהמה ואי לא משכח לה לבהמה תפיס לה לולדות הוי ליה יד גוי באמצע וכל יד גוי באמצע פטורה מן הבכור' הטור סוף סימן ש"ך בשם הרמב"ם אפילו אין לגוי חלק כלל בולדות אלא שנותן לו חלקו מהרווחים בדמים אפילו הכי פטורין עכ"ל הרי שצריך שלא יהא כלל תפיסת יד גוי בבהמה שתהא חייבת בבכורה ובתפיסת יד כל דהוא של גוי פטורה כמו שכתבו התוס' באיזהו נשך התם דף ע' ע"ב בד"ה אין מקבלין צאן ברזל מישראל וכו' דכל מקנך תזכר משמע שתהא מכל וכל רשות ישראל וכו' ובכל דהו יד גוי באמצע פטור וכו' עכ"ל הוא הדין נמי כאן בנדון דידן שישראל קנה הפרה ממעותיו של גוי הרי הפרה משועבדת לגוי בשביל מעותיו ואם נמצאו על ישראל עוד בעלי חובות אחרים ואין לו לשלם לכולן הגוי קודם לגבות מעותיו מפרה הזאת קודם שאר בעלי חובות כיון שקנה אותה ממעותיו.

אף על גב דמעות להוצאה נתנו ואפילו אם המעות שלקח הלוה מהמלוה עדיין בעין אין לבעל המעות זכות טפי משאר ב"ח היינו דוקא במעות שבא לידו דרך הלואה או שזקפן עליו במלוה אבל כשלא באו לידו דרך הלואה אלא דרך פקדון או דרך עסקא ולא זקפן

עליו במלוה והמעות הן עדיין בעין ודאי דבעל המעות קודם לאחרים וכל זה הוא מבואר בדוכתין טובא.

ועיין בסמ"ע סימן מ"ז סעיף ק"ד שמפרש כך תשובת הרא"ש כלל ע"ט סימן י"א וכיון דהכי הוא במעות אם הם עדיין בעין שבעל המעות הוא קודם לגבותם אם לא באו לידו דרך הלואה הוא הדין נמי במה דאתי מחמתייהו נמי דינא הכי דבעל המעות קודם אם הוא ידוע שזה בא מחמת מעותיו דמה לי המעות עצמם ומה לי הבא מחמת המעות כמבואר בש"ע ח"מ סימן ק"ח סעיף ד' ובסי' ר"ף בהג"ה סעיף ב' גם בטור ח"מ סימן ר"ף סעיף א' ובטור י"ד סימן קע"ז וגדולה מזו נמצא בבעל התרומות שער ל"ו סימן א' וז"ל וזה שפסקנו שהעבד והאשה אין משלמין אלא לאחר זמן אם יש עדים שמעות עצמן של הלוא' או מה דאתי מחמתייהו קיים בודאי שאין בו ספק שנפרע מהן המלוה וכן סברת הראשונים וכו'.

עכ"ל: והביאו הב"י בח"מ סוף סי' צ"ו הרי פסק אפילו בהלואה אם ידוע הוא שאלו המעות הן עצמן שהלוה או אתי מחמת אותן מעות גובה מהם וא"כ בנדון דידן שידוע הוא שישראל קנה הפר' ממעותיו של גוי זה ודאי דשעבודא דגוי על הפרה ההיא שאם לא שלם לו ישראל מעותיו יתפוס הוא הפרה ויש לו זכות יותר משאר בעלי חובות של ישראל זה והוי ליה יד גוי באמצע ופטורה מן הבכורה: ולא דמי למעות שנותן גוי לישראל בשביל פרה שקונה ממנו דקיימא לן דאין המעות לחוד קונות ולא פקעה קדושת בכור ולא אמרינן דשעבודא דגוי על פרה ההיא שאם לא ישלם לו המעות שיהא יכול לתפוס הפרה ויהא מיקרי יד גוי באמצע ויפטור מן הבכורה דהתם שאני דאין לגוי שום זכות על פי הדין לתפוס הפרה בשביל מעותיו דאף על גב דהגוי היה סבר לקנות הפרה במעותיו מכל מקום סוף סוף לא קנה מידי מצד הדין וזוזי דידיה דיהיב לישראל אזלי להו וליתנהו בעינא לא זוזי ולא דאתי מחמתן ואין לו שום זכות בפרה זאת טפי משאר בעלי חובות והכי פסק הטור ח"מ בהדיא סימן קצ"ד גבי גוי שמכר קרקע לישראל וקבל המעות ולא כתב לו השטר ובא ישראל אחר והחזיק בה שאין הישראל המחזיק צריך ליתן לישראל הלוקח מעותיו.

ולאפוקי מרב האי דסבירא ליה שאף על פי שלא קנה ישראל הלוקח גוף השדה מכל מקום חלה עליו זכות הלוקח לתורת משכון' וכו' דליתא ע"ש. הרי אף על פי שישראל נתן מעותיו על שדה זו אפילו הכי כיון שלא קנה גוף השדה אין לו שום זכות לבקש מעותיו על שדה זו דמעות שנתן הוא לישראל אזלו להו ואין שדה זו באה מחמת אותן מעות אבל גוי שנתן לישראל מעות לקנו' פרה וישראל קנה במעותיו של גוי הפרה כמו

בנדון דידן הרי פרה זו באה מחמת אותן מעות ודאי דאלים שעבודא של גוי על פרה זו שאם לא ישלם לו ישראל מעותיו יש לו לתפוס פרה זו ויש לו דין קדימה לשאר בעלי חובות והוי ליה יד גוי באמצע וכל יד גוי באמצע פטורה מן הבכורה:

שאלה ס"ה

אשה שפרסה נדה ביום ד' וביום ו' לבשה לבנים וגם פירסה סדינים לבנים לכבוד שבת ובדקה את עצמה לעת הערב ומצאה את עצמה טהורה וביום א' לבשה לבנים אחר שרחצה ובדקה את עצמה כדין כל הנשים שרוצים לספור ז' נקיים גם בדקה הסדינים ומצאה הכל נקיים והתחילה ביום ב' לספור ז' נקיים ואחרי כן תוך ג' לז' נקיים שלה אחר שהיתה בודקת עצמה ומצאה טהורה היתה מתעסקת בדמים ומצאה אחר כך כתם יותר מכגריס ועוד יורינו מורינו מה דינה של האשה הזאת הן אמת שלכאורה נראה שאין לתלות כתם זה בדמים שנתעסקה כיון שהוא תוך ג' לז' נקיים על פי הסכמת פוסקים האחרונים והובא בש"ע בסימן קצ"ו סעיף י' אבל אחר העיון במקום דין זה נראה שבנדון דידן יש לתלות הכתם אפילו תוך ג' לז' נקיים שלה כי הנה מקור דין זה הוא בספר התרומה סימן צ"ב וכתב וז"ל ואם סופרות ז' נקיים מסתברא משלשה ימים ואילך הכתמים טהורים ותולה במכה ואינו סותרת אבל צריכה שתדע בודאי שפסק דם המקור ולכך צריכה ג' ימים הראשונים נקיים לגמרי עכ"ל.

הרי שתלה הטעם שבתוך ג' ימים עדיין יש להסתפק אם פסק דם מקור שלה ולאפוקי לאחר ג' אין חששא ואם כן הוא בנדון דידן כבר עברו ג' ימים שפסקה לראות תו ליכא למיחש שעדיין לא פסק דם מקור שלה אף על פי שיום השבת ויום א' לא עלו לה כו' נקיים היינו משום שהוא תוך ה' לשמושה וחיישינן לפליטת שכבת זרע אבל לענין זה ודאי עלו וליכא למיחש שמא לא פסק דם המקור שלה והא דכת' ספר התרומה שצריכה שלשה ימים הראשונים מז' נקיים שיהיו נקיים לגמרי משמע דדוקא ג' ימים מימי הספירה צריכה נקיים ולא איכפת לן אם ג' ימים אחרי' היו נקיים שאינם מן ז' ימי נקיים והא ליתא אלא משום דספר התרומה איירי בענין שלא בדקה את עצמה אלא ביום שלמחרתו יעלה לה למנין ז' נקיים שלה ע"כ אין כאן כי אם אותן ימים שעולים לה לשבעה נקיים אבל היכא דאיכא עוד נקיים שאינן עולין למנין ז' נקיים מזה לאאיירי כלל ומשמע לי שמהני האי בדיקה שבדקה את עצמה ביום לכבוד שבת אף על גב דבשבת גופא לא בדקה את עצמה מכל מקום מהני כיון שבדקה את עצמה קודם לכן ואחר כך קודם שהתחילה לספור ז' נקיים חזרה ובדקה ומצאה טהורה מהני אף על גב דהיתה

מפסקת בנתים ולא בדקה כדאיתא במתניתין פרק תינוקת דף ס"ח הזב והזבה שבדקו את עצמן ביום ראשון ומצאו טהור וביום השביעי ומצאו טהור ושאר ימים בנתים לא בדקו רבי אליעזר אומר הרי הן בחזקת טהרה ואיפסקא הילכתא כרבי אליעזר אף על פי שבנות ישראל מחמירין על עצמן היינו דוקא לכתחלה אבל בדיעבד לא ונדון דידן נמי אין לנו דיעבד גדול מזה זהו תורף שאלת השואל.

תשובה הא דאין תולין הכתם בדמים שנתעסקה תוך שלשה ימים ראשונים של שבעה נקיים לא איתמר בגמרא אלא שהאחרונים החמירו בכך והרבה מהאחרונים לא החמירו לכך מאן דמקיל אפילו בטעם כל דהוא לא הפסיד כל כך אבל מכל מקום אי קמי דידי הוה קאתי האי עובדא לא הייתי מקיל אף על גב שבדקה כבר ומצאה טהורה והיינו משום דהך בדיקה שבדקה את עצמה ביום ו' כיון שהיה עדיין תוך ה' לשימושה חיישינן לדילמא ראתה ולאו אדעתה או לשמא לא בדקה שפיר בחורין בסדקין כמו שצריכה לבדוק לספירת ז' נקיים דכיון שאז לא היתה יכולה להתחיל לספור שבעה נקיים על ידי אותה בדיקה כיון שתוך ה' לשמושה היה ולא בדקה עצמה אלא לנקיות בעלמא לשום כוונה לא מהני הך בדיקה לענין ז' נקיים וכדאשכחן בכלה שישבה שבעה נקיים ונדחו הנשואין כשיתפשרו לעשות נשואין צריכה לחזור ולישב ז נקיים וכתבו האחרונים והביאם בש"ע סימן קצ"ב בהג"ה סעיף ג' דאפילו בדקה עצמה תמיד בימים שבנתים לא מהני והיינו דחיישינן דלאו אדעתה ולא בדקה שפיר הרי מצינו למימר סברא זו שאפשר שבדקה ולאו אדעתה ויש לנו לומר נמי בהך איתתא דלאו אדעתה ולא בדקה שפיר דלא בדקה על דעת לספור שבעה נקיים וחיישינן דילמא לאו אדעתה: אע"ג דמדברי מהרי"ק סוף שורש קנ"א משמע דוקא בכלה יש להחמיר אבל לא בשאר נשים שכתב בסוף וז"ל. ואפילו ספרה ובדקה לא מהני לה וטעמא לפי עניות דעתי דכיון דמחמדה כדאמר שם בגמרא בכל שעתא ושעתא איכא למיחש דילמא השתא חזיא ולאו אדעתה וכו' ולא דמי לשאר סופרת ז' נקיים דהתם לא הוחזקו להיות רואות כל שעה ושעה אבל דמחמדה מחמדה וכו' איכא למיחש טובא הלכך בעינן דיהבא אדעתה ומסקי טובא עכ"ל.

הרי משמע דדוקא בכלה אמרינן בעינן דיהבא אדעת' טפי אבל לא בשאר נשים אע"ג דהוה נמי בכי האי גוונא דאיכא למיחש להסיח דעת דומיא דכלה אפילו הכי לא חיישינן כיון דאינה מוחזקת להיות רואה כמו כלה דמחמדה ומוחזקת להיות רואה ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן אף על גב דאיכא למיחש להיסח הדעת כיון שהיה תוך ה' לשימושה מכל מקום כיון שאינה מוחזקת להיות רואה לא חיישינן ללא יהבא דעתא שפיר הא ליתא דעד כאן לא קאמר דבשאר נשים לא חיישינן היינו דוקא בשאר נשים שכבר

התחילו לספור ז' נקיים התם הוא דאמרינן כיון דאינה מוחזקת להיות רואה ככלה לא בעינן דיהבא אדעתה ומסקי טובא ואפילו במקום דאיכא למיחש להיסח הדעת כגון שאין בעלה בעיר ואין יודעת בבירור שיבא בעלה אפילו הכי כיון שהיא התחילה לספור ז' נקיים על סמך שיבא בעלה מהניא לה בדיקתה ולא חיישינן ללא בדקה שפיר או לא יהבא אדעתה כיון שאינה מוחזקת להיות רואה כמו כלה שמוחזקת להיות רואה אבל אשה שעדיין לא התחילה לספור ז' נקיים כמו בנדון דידן שהוא תוך ה' לשמוש' אף על גב שכבר פסקה מלראות ואינה מוחזקת להיות רואה מכל מקום כיון שעל ידי בדיקה זו לא תוכל לספור ז' נקיים כיון שהו' תוך ה' לשימושה חיישינן דילמא לא יהבא אדעתה ואפילו אם היא אומרת השתא דיודעת בבירור שהיתה בודקת שפיר בחורין ובסדקין כמו שבודקים כדי ללבוש לבנים לז' נקיים ושיהבא אדעתה שפיר אפילו הכי לא מהניא דכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה: ויש לדמות זה להא דכתב המרדכי בפרק כל שעה והג"ה מיימוני הביאם ב"י בטור א"ח סימן תמ"ז ובש"ע שם בהג"ה שומן שהותך לפני הפסח אם לא היה מהתכו לשם פסח אף על פי שעתה אומר בריא לי שלא היתה מחבת בת יומא מכל מקום אסור בפסח דכל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה וכו' עכ"ל.

והוא הדין נמי בנדון דידן כיון דאז כשהיתה בודקת ביום ו' שהיה תוך ה' לשימושה לא רמיא עלה למיבדק שפיר מפני שהיה תוך ה' לשימושה חיישינן דילמא לאו אדעתה אף על גב דבדקה עצמה לשום כוונה מכל מקום לא בודקת בחורין ובסדקין כמו שצריכה להיות בודקת להפסק טהרה אף על פי שאומרת השתא בריא לי שבדקתי בחורין ובסדקין אמרינן מילתא דלא רמיא עלה וכו' או שמא ראתה אחרי כן ולאו אדעתה: וכן יש לדמות נמי להא דכתבו הרבה מפוסקים והטור בי"ד סימן א' מי שיודעים בו שאינו יודע הלכות שחיטה אפילו שחט לפנינו ארבע או חמשה פעמים שחיטה הגונה וראויה ושחט אחר כך בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה אפילו שאלו עשית כך וכך ומתוך תשובתו נראה ששחט כראוי אין לסמוך עליו ואפילו אמר בריא לי ששחטתי יפה וכו' ויפה ביארו מ"ו הרב בב"ח כגון שיודע עכשיו הלכות שחיטה דלאחר ששחט למד הלכות שחיטה ויודע איזה יפה ואיזו אינו יפה ואומר בריא לי לפי מה שאני יודע השתא הלכות שחיטה ששחטתי כבר קודם שלמדתי כראוי בלא שהייה ובלא דרסה וכו' אפילו הכי אין סומכין עליו כיון שלא ידע מתחלה כששחט אמרינן דלאו אדעתיה. הכי נמי בנדון דידן כיון שמתחלה כשבדקה את עצמה לא היתה יכול' לספור ז' נקיים כיון שהיה תוך ה' לשימושה אף על פי דהשתא אומרת דיהבא אדעתה ובדקה את עצמה

שפיר כמו שבודקין לספירת ז' נקיים לא סמכינן עלה ואמרינן כיון שלא הוה רמיא עלה למיבדק לא יהבא אדעתה הנראה לעניות דעתי כתבתי שיש להחמיר לכתחלה אלא שמכל מקום כיון דהא שאין תולין הכתם בדמים שנתעסקה בהם אם הוא תוך ג' לז' נקיים אינו מהתלמוד אלא שמקצת מן האחרונים החמירו בכך ודאי מאן דמקיל בכי האי גונא לא הפסיד כל כך כדפירישית: חזר השואל וכתב דנראה לו מן הדין להקל לכתחלה בכי האי גונא כיון שבדקה כבר ומצאה טהורה אף על גב דאז לא היתה יכולה להתחיל לספור ז' נקיים אפילו הכי לא אמרינן דלאו אדעתה ומהניא לה בדיקתה זאת והביא ראיה מפרק תינוקת דף ס"ח וז"ל איתא במתניתין נדה שבדקה את עצמה יום שביעי שחרית ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה וכו' הרי היא בחזקת טהרה וכו' וחכמים אומרים אפילו בשני לנדתה בדקה ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה ולאחר זמן בדקה ומצאה טמאה הרי היא בחזקת טהרה: ועוד איתא פרק קמא דנדה דף י"א במתניתין אף על פי שאמרו דיה שעתה צריכה להיות בודקת חוץ מן הנדה והיושבת על דם טוהר וכו' הרי מבואר שנדה מיום שהתחילה לראות עד סוף שבעה אין בדיקתה לא מעלה ולא מוריד דכל שבעה היא טמאה בין תראה בין לא תראה ולאחר שבעה תטהר אפילו שופעת כל שבעה רק שתפסוק ביום ז' עם שקיעות החמה וכן פירוש רש"י לשם ואם כן קשה למה בדקה אשה זו ביום שני לנדתה הלא בדיקה זו לא מעלה ולא מוריד לענין נדתה אלא על כרחך צריך לומר שבדיקה זו ביום שני לנדתה לא היתה אלא משום נקיות או משום כוונה אחרת ואפילו הכי סומכין אבדיקה זו לענין אם בדקה לאחר זמן ומצאה טמאה הרי זו בחזקת טהרה ואמרינן השתא הוא דקחזאי ולא חיישינן דילמא לא בדקה שפיר ואם בכי האי גונא לא חיישינן לגבי טהרות שמחמרינן בהו טפי מלגבי בעלה כל שכן וקל וחומר שלא חיישינן לשמא ראתה או שמא לא בדקה יפה לענין טהרתה לבעלה ואין לדחות ולומר דהתם כוונת' היתה בבדיקה זו שבדקה ביו' שני לראייתה כדי שתפסוק בטהרה ותוכל לטבול בליל שמיני בלי הפסק טהרה בבהש"מ כי זה הוא בעיני דחוק ודרך רחוק שביום שני לנדתה תבדוק את עצמה כדי להפסיק בטהרה ותטבול בליל שמיני בלי הפסק טהרה עוד כי ביום השני קרוב הדבר שלא תמצא טהורה באשר עדיין מעיינה פתוח ויותר טוב לה שתבדוק א"ע להפסיק בטהרה ביום ה' או ו' או ז' שאז קרוב הדבר שתמצא טהורה שכבר נסתם מעיינה אלא פשיטא שלא כוונה מתחלה לבדוק בשני כדי שתפסוק בטהרה ותו לא תבדוק את עצמה בכל ז' ימי הנדה אלא כוונתה היתה לבדוק משום נקיות או כיוצא בזה לאיזה כוונה ואף

על פי כן לא חיישינן דילמא לא בדקה שפיר או שמא ראתה ולאו אדעתה כי ראייתה אינה מזקת כלום כיון שבדעתה לבדוק את עצמה עוד כדי שתפסוק בטהרה.
וא"כ התם במשנתינו מכ"ש וק"ו בנדון דידן דאית ביה תלתא גונא למעליותא חדא דמתניתין איירי לענין טהרות דמחמרינן בהו טובא ונדון דידן איירי לענין טהרה לבעלה ועוד התם במתניתין אמרינן אפי' אם בדקה את עצמה ביום ראשון סמכינן אבדיקתה ולא אמרינן שמא ראתה ולאו אדעתה כיון שעל כל פנים ביום ראשון או ביום שני מעיינה יותר פתוח מבשאר הימים אפילו הכי אמרינן כיון שפסקה פסקה כדאיתא התם מכל שכן בנדון דידן שבדיקתה הראשונה היתה ביום שלישי לראייתם דלא חיישינן לשמא ראתה ולאו אדעתה כי ביום ג' אין מעיינה פתוח כמו בב' ימים הראשונים ועוד בה שלישית התם במשנתינו סמכינן אבדיקתה והרי היא בחזקת טהרה אף על פי שאחר בדיקה הראשונה לא בדקה עוד אחר כך עד שנמצא טמאה והיה מסתברא למימר מסתמא גם בנתים ראתה ואפילו הכי לא חיישינן ואמרינן שהיא בחזקת טהרה והשתא דקחזאה ומכל שכן בנדון דידן שאחר בדיקה שבדקה כבר בדקה עוד ומצאה טהורה ומכל שכן דלית לן למיחש שלא בדקה שפיר או שראתה ולאו אדעתא כללא דמילתא שלעניות דעתי הקלושה מוכח שפיר דלא חיישינן לשמא ראתה ולאו אדעתה אלא דוקא גבי כלה ולא בשאר נשים וכו' עכ"ל: ועוד כתב וז"ל ועוד נראה לי להביא ראיה ממה שכתב רמ"א בש"ע ריש סימן קצ"ו וז"ל ובדיקה זו תהיה קרוב לבין השמשות וכן נוהגין לכתחלה ובדיעבד אפילו לא בדקה את עצמה רק שחרית ומצאה את עצמה טהורה סגי בכך עכ"ל ופשטן של דברים הוא מ"ש ובדיעבד וכו' הוא נמי בענין זה שבדקה עצמה שחרית ודעתה היה לבדוק עוד בבין השמשות ואחר כך שכחה ולא בדקה בבין השמשות סגי בכך ואם כן יש להקשות אמאי סמכינן אבדיקת שחרית הא איכא למיחש דילמא לא בדקה שפיר או שראתה ולאו אדעתה דכיון שבדעתה היה לבדוק עוד בבין השמשות אלא על כרחך צריך לומר דלא חיישינן להכי אלא גבי כלה ולא בשאר נשים וכו' עכ"ל: ועוד כתב וז"ל ובר מן דין אמינא שיש לסמוך אבדיקה זו כי שאלתי וחקרתי הטיב מה היתה כוונת האשה דבדיקתה שלא בזמנה ואמרה כדי לכנוס לבית הכנסת שכן נוהגין הרבה נשים שאינם רוצים להזכיר את השם כל ימי ראייתה כהובא בש"ע בטור א"ח סימן פ"א ואין זה כי אם כל זמן שהיא רואה אבל אחר שפסקה לראות אף על פי שעדיין הוא תוך ה' לשמושה שאינה יכולה לספור שבעה נקיים אינם מונעים מללכת לבית הכנסת וכו' ואי משום הא בדקה את עצמה ודאי בדקה יפה ויהבא דעתה כי כל שהחזיקו הנשים ביותר הם מדקדקים בו ויהבי דעתייהו ביה כללא דמילתא שלעניות דעתי היה

נראה פשוט שיש לסמוך אבדיקה זו בדיעבד לא זו בנדון דידן שיש להקל בו כיון שאין לחומרא זו יסוד ושורש בתלמוד אלא אפילו בענין שאם בדקה האשה את עצמה ביום ב' או ביום ג' לראייתה ואחר כך לא בדקה את עצמה כלל עד יום ששי בהשכמה יכולה לסמוך אבדיקה זו שבדקה ביום שלישי ותספור שבעה נקיים מיום ו' ואילך כאלו פסקה ביום ה' בבין השמשות כי אין לחלק בין יום ה' שחרית או ביום ד' או ג' אבל מכל מקום לא בשביל שאני מדמה אעביד עובדא עד כי יבואו דברי מכ"ת אלי וע"פ אצא ואבוא עד כאן לשון השואל: ועוד כתב וז"ל ומה שכתב הוד מכ"ת ראייתו הראשונה שאין האשה נאמנת לומר שבדקה שפיר בנדון דידן מהא דמרדכי והג"ה מיימוני והובא בש"ע מטור א"ח סימן תמ"ז שומן שהותך לפני הפסח אם לא היה נזהר שמהתכו לשם פסח אע"פ שאומר עתה בריא לי שלא היתה מחבת בת יומא מכל מקום אסור בפסח דכל מילי דלא רמיא וכו' הוא הדין נמי באשה זאת עכ"ל מכ"ת וע"ד הקלושה נראה שאין הנדון דומה לראיה כי התם לא נתכוון כלל לשום דבר ע"כ אמרינן מילתא דלא רמיא וכו' אבל בנדון דידן שבדקה עצמה מתחלה לשום כוונה מנלן למימר בכי האי גונא מילתא דלא רמיא וכו' בשלמא אלו הוה מצינו בשום דוכתא אם התיכו השומן בכלי חדש או בכלי שאין בן יומא לשום כוונה אחרת ולא משום כדי שיהא ראוי לפסח אמרינן דחיישינן שמא היה הכלי ב"י ולאו אדעתיה אף על פי שהיה מהדר בתר כלי שאינו בן יומא משום איזה כוונה מכל מקום כיון שלא היה בדעתו בההוא שעתא לאכלו בפסח אמרינן מילתא דלא רמיא וכו' אי הוה מפורש דבר זה בשום דוכתא הוה ממש דומה לנדון דידן אבל הא דאמר שהכלי לא היה ב"י ולא אמר שהיה מהדר בתר כלי שאינו בן יומו אינו דומה לנ"ד כלל כי אשה זו אומרת שמתחלה היתה כוונתה לבדוק את עצמה שפיר לאיזה כוונה אף על פי שאינה מחוייבת לבדוק את עצמה מכל מקום בהא לא אמרינן מילתא דלא רמיא והוא חילוק נכון לפי עניות דעתי.

עד כאן לשון השואל: ועוד האריך יותר והשמתטי אותן הדברים והיינו מה שכתב הוא בדרך אין לומר או מה שלעצמו היה נראה דחוק או מה שאינו לענינינו אבל שרשים ויסודות אשר עליהן העמיד דבריו לקטתי והעתקתי הנה כדי להשיב על דבריו: וזהו תשובתי אליו שלום לו ולתורתו וכו' הנה כבר כתבתי דמאן דמקיל במצאה כתם תוך ג' לז' נקיים לתלות בדמים שנתעסקה אפילו בטעם כל דהוא דמקיל לא הפסיד כל כך כיון שבלאו הכי רבים מקילין בכתמים תוך ג' אלא שגליתי דעתי אי קמאי דידי הוה קאתי האי עובדא לא הייתי מקיל לתלות הכתם תוך ג' ראשונים של ז' נקיים על סמך שבדקה כבר תוך ה' לשמוש' כיון דאז לא היתה יכולה לספור ז' נקיים חיישינן דילמא לא בדקה

שפיר והבאתי ראיות לזה דמסתברא למימר שחוששין כך: אמנם אחרי רואי שמכ"ת רוצה להכריח שיש להקל בכי האי גונא כשבדקה כבר אע"פ שאז היה תוך ג' לשמושה ולא חיישינן לדילמא לא בדקה שפיר ולא זו אלא אף זו נראה לו להקל יותר שאפילו אי לא בדקה אלא ביום ב' או ג' מראיית נדתה ואחר כך לא בדקה כלל עד לשחרית של ראשון מז' ימי הספירה מונה אותו יום לאחד מז' ימי הספירה אע"פ שלא בדקה בבין השמשות שקודם לכן דיכולה לסמוך על בדיקה הראשונה שבדקה כבר כמה ימים קודם לכן.

אמרתי למען ציון דברים המצויינים בהלכה לא אחשה: ראיה קמייתא דמכ"ת מנדה פ' תינוקות דף ס"ח מחכמי' בתראי דמתני' דס"ל דאם בדקה בשני לנדתה ומצאה טהורה ובין השמשות לא הפרישה וכו' ה"ז בחזקת טהרה ולא חיישינן דילמא לאבדקה שפיר אף על גב דאותה בדיקה לא היתה על שם פסיקת טהרה: וכן ראיה תנינא מהג"ה ש"ע מטור י"ד ריש סימן קצ"ו דבדיקת שחרית מהני אף על פי שלא בדקה את עצמה אחרי כן בין השמשות וכו' הוא הדין נמי בדיקת ב' או ג' ימים קודם לכן נמי מהני אף על פי שלא בדקה אחר כך עד שחרית של יום ראשון מז' נקיים ולא בדקה בבין השמשות שקודם לכן: הנך ראיות לאו מילתא הוא.

דאדרבא מהג"ה ש"ע ריש סימן קצ"ו שהן הן דברי הרשב"א שהביא הטור התם אית להביא ראיה הפך דברי מכ"ת והיינו דוקא בדיקת שחרית של אותו יום שצריכה בין השמשות להפסיק בטהרה הוא דמהני אף על גב דלא בדקה אחר כך בין השמשות אלא לשחרית שלמחרתו. אבל בדיקתה שקודם לכן לא מהני דאי לא תימא הכי אלא אפילו אי בדקה בימים שקודם לכן נמי מהני למה נקט דבדיקת שחרית של פסיקת טהרה מהני ולא נקט סתמא בדקה עצמה ומצאה טהורה ואחר כך לא בדקה בין השמשות אלא לשחרית של יום ראשון משבעה נקיים סגי בכך דהוי רבותא טפי דאפילו בדיקתה דכמה ימים קודם לכן מהני ומכל שכן דבדיקת שחרית של אותו יום מהני ולמה נקט בדיקת שחרית אלא ודאי דדוקא בדיקת שחרית של אותו יום עצמו שצריכה להפסק בטהרה בין השמשות הוא דמהני אבל לא בדיקתה בימים שקודם לכן והיינו טעמא משום דאי בדקה שחרית של אותו יום עצמו מיקרי עסוקה באותו ענין דכיון דבדעתה להפסיק בטהרה באותו יום קודם לילה ולהתחיל לספור ז' נקיים מתעסקת כל אותו היום באותו ענין ומיד בשחרית מתחלת לבדוק עצמה ובודקת שפיר בחורין ובסדקין כאשר צריכה להפסקת טהרה אף על גב דעדיין יש לה שהות לבדוק מכל מקום כיון דעונה אחת הוא הוי לה הגיע זמן להפסיק בטהרה ומיד בשחרית מתחלת לבדוק את עצמה וכן אנו רואים

בעין שדרך הנשים כך הוא כשרוצים ללבוש לבנים או לטבול עסוקה באותו ענין כל אותו יום וכל אותו יום הוי לה כהגיע זמן ללבוש לבנים או לטבול וטרודה בעסק זה כל אותו יום לכך שפיר דמי למימר דבדיקת שחרית מהני כיון שמאותו יום הוא אבל בימים שקודם לכן לא מהני בדיקת' אי לא בדקה אחר כך בין השמשות להפסיקה בטהרה דבימים שקודם לכן לא מיקרי עסוקה באותו ענין וחיישינן ללא בדקה שפיר ושלא יהבא אדעתה: ומכ"ת כתב בפשיטות וז"ל כללא דמילתא שלעניות דעתי הי' נראה פשוט שיש לסמוך אבדיקה זו בדיעבד וכו'.

אין לחלק בין יום ה' שחרית או ביום ד' או ג' וכו' עכ"ל. ותמהני איך סלקא דעתך למימר כך שאין לחלק בין לבדיקת שחרית של אותו יום לבדיקת ימים שקודם לכן הא בהך מילתא גופא פליגי תנא קמא וחכמים בתראי במתניתין דתינוקת דף ס"ח תנא קמא סבירא ליה דוקא שחרית של אותו יום ז' לנדתה מהני אבל לא בדיקתה קודם לכן וחכמים בתראי סבירא להו אפילו בדיקתה בשני לנדתה נמי מהניא כמבואר התם וכדפירש רש"י בהדיא התם ואם כן איך סלקא דעתך למימר דאין לחלק בין בדיקת שחרית יום חמישי לבדיקת ד' או ג' לכך ודאי הא דפסק בהג"ה דבדיקות שחרית מהני היינו דוקא שחרית של אותו יום עצמו שצריכה להפסיק בטהרה אבל לא בדיקתה בימים שקודם לכן וכדפרישית מילתא בטעמא: ומה שרצה מכ"ת לאתויי ראיה מחכמים דמתניתין דסבירא להו דבדיקת יום שני לנדתה מהני לטבול בשביעי ומסתברא ליה למכ"ת למימר דמיירי שלא היתה בודקת אלא לשם נקיות ואפילו הכי מהני הוא הדין נמי בנדון דידן הנה מצינו לשנויי לן ולמימר דמילתא דחכמים מהני בדיקתה בשני לנדתה מיירי אי בדקה מתחלה על דעת שתהא יכולה לטבול על סמך בדיקה זו אותה בדיקה מהני משום שבודאי בדקה שפיר אבל בנ"ד שלא היתה בודקת אלא שתהא נקייה או לשום כוונה אחרת לא מהניא בדיקתה דחיישינן דילמא לא בדקה שפיר.

וכמו שכתבתי כבר במכתב אחד דבהכי מיירי מילתא דחכמים אלא לפי שמכ"ת כתב דנראה לו דוחק לפרש מתניתין כך אמינא שינוייא דחיקא לא משנינא לך ואפילו הכי ליתא להא דרוצה מכ"ת לומר דבדיקתה כמה ימים קודם לכן תהא מהני משום דכבר איפסקא הילכתא מפוסקים האחרונים דלא כחכמים בתראי דמתניתין אלא כת"ק דמתניתין דהתם דסבירי להו דדוקא בדיקת שחרית של אותו יום עצמו מהניא אף על גב דלא הפרישה בטהרה בין השמשות אבל לא בדיקת ימים שקודם לכן שהרי כתב הרשב"א וז"ל בדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טהרה ראתה יום אחד

בלבד ופסקה בו ביום ובדקה עצמה ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טהורה ויש מחמירין בזה וכו' עכ"ל.

הרי מוכח דהרשב"א לא ס"ל כחכמים בתראי דמתניתין דאינהו סבירי להו דוקא בדיקת שני לנדתה מהני אבל לא בדיקת ראשון לנדתה משום דס"ל דיום ראשון מעיינה פתוח והוא פסק אפילו אי לא ראתה אלא יום אחד לבד ופסקה בו ביום ובדקה את עצמה ומצאה טהורה נמי מהני דס"ל דלא הוי חזקה להיות מעיינה פתוח אפילו ביום ראשון. וליכא למימר דעדיפא מחכמים בתראי סבירא ליה להרשב"א דחכמים בתראי דמתניתין לא ס"ל דמהני בדיקת ימים שקודם לכן אלא דוקא משני ואילך אבל לא בדיקת יום ראשון והוא סבירא ליה אפילו בדיקת יום ראשון נמי מהני כרבי אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון התם בגמרא דאיתא התם דף ס"ח עמוד ב' שאל רבי לרבי יוסי ורבי שמעון בדיקת שחרית של שביעי לנדתה וכו' מהו אמרו ליה טהורה ששי חמישי רביעי כו' ומסיק התם דלרבי אפילו בדיקת יום ראשון מהני כיון דפסיק פסיק וכו' ודילמא הרשב"א פסיק כוותיה ולכך כתב אפילו אי לא ראתה אלא יום אחד ופסקה בו ביום ומצאה טהורה הרי זו בחזקת טהורה ושמא אפילו בדיקת יום ראשון מהני.

הא ליתא דאם כן לא הוה ליה למינקט בדקה עצמה שחרית ומצאה טהורה וכו' הרי זו בחזקת טהורה אלא הוה למינקט בסתם בדקה עצמה ומצאה טהורה וכו' הרי היא בחזקת טהורה דהוי רבותא טפי דאפילו בדיקת כמה ימים שקודם לכן נמי מהני ולמה נקט דוקא בדיקת שחרית התינח במילתא דרבי ששאל לרבי יוסי ורבי שמעון דשאל תחלה משחרית של יום שביעי לנדתה היינו משום לאפוקי דרבי יהודה דסבירא ליה אפילו בדיקת שחרית של יום שביעי לא מהני אלא בדיקת בין השמשות דוקא לכך שאל על בדיקת שחרית כשראה ר' שאמר לו טהורה אבדיקת שחרי' חזר ושאל על ימים שקודם לכן לאפוקי מתנא קמא דסבירא ליה דוקא שחרית של אותו יום אבל הרשב"א דאתי לפסוק הילכתא ודינא קאמר אי הוה ס"ל כרבי אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון דאפילו בדוקת יום ראשון מהני לטבול בשמיני למה נקט שבדיקת שחרית של אותו יום עצמו שתפסוק בטהרה ולא נקט סתמא שבדיקת שקודם לכן מהני דהוי רבותא טפי אלא על כרחך דהרשב"א לא ס"ל בהא כרבי אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון דמהני בדיקת ימים שקודם לכן אפילו ביום ראשון אלא ס"ל כת"ק דמתניתן דס"ל דדוקא בדיקת שחרית של אותו יום עצמו שתפסוק בטהרה הוא דמהני אף על פי שלא בדקה בין השמשות אבל בדיקת ימים שקודם לכן לא מהני ולאפוקי מחכמי' בתראי דמתניתין דסבירא להו דבדיקת שני לנדתה מהני ומכל שכן לאפוקי מרבי אליבא דרבי יוסי ור"ש דס"ל אפילו

בדיקת ראשון לנדתה מהני אלא שבהא ס"ל כרבי דלא מחזקינן למעיינה פתוח אפילו ביום ראשון לנדתה ולכן פסק אפילו אי לא ראתה אלא יום אחד בלבד ופסקה מלראות ובדקה את עצמה ומצאה טהורה וכו' הרי היא בחזקת טהרה אבל מכל מקום דוקא בדיקת שחרית של אותו יום עצמו הוא דמהני אף על פי שהוא יום ראשון דהיינו שלא ראתה אלא אותו יום אבל בדיקת ימים שקודם לכן לא מהני והיינו מטעמדבדיקת שחרית אותו יום מיקרי עסוקה באותו ענין וכדפירשתי מה שאין כן בבדיקת ימים שקודם לכן: תו כתב מכ"ת בההיא עובדא דאתי לקמיה שאל את האשה ואמרה שבדקה תוך ה' לשמושה כדי ליכנס לבית הכנסת להתפלל ואם כן ודאי בדקה יפה כי כל מה שהחזיקו הנשים הם מדקדקין בו ויהבי אדעתייהו.

עכ"ל.

הנה אדרבא כיון דהכי הוא שהאשה אומרת שלא בדקה אלא כדי ליכנס לבית הכנסת להתפלל ודאי דלא בדקה שפיר דלא היתה צריכה לבדוק אלא כדי שתהא נקייה בבית החיצון ולא בחורין ובסדקין דלא מצינו בשום פוסק שמחמיר בנשים שרוצים ליכנס לבית הכנסת שצריכה לבדוק בחורין ובסדקין: ואת אשר כתבת וז"ל כי כל מה שהחזיקו הנשים הם מדקדקין בו ויהבי אדעתייהו עכ"ל.

אפילו אי יהביינא ליה למכ"ת האי מילתא דמסתבר למימר כך בנשים כמו בכותים פרק קמא דחולין למאן דאית ליה מכל מקום לא בא התם אלא לומ' שמדקדקין יותר כדי לעשות כדין אבל לא כדי לעשות יותר מן הדין ואם כן כיון דלא מצינו הך חומרא בשום פוסק שצריכים הנשים לבדוק בחורין ובסדקין כדי לילך לבית הכנסת להתפלל אמאי נימא שהיתה בודקת בחורין ובסדקין אע"ג דהנשים מדקדקין הרבה מכל מקום אין מדקדקין אלא לעשות כדין לכך ודאי ופשוט הוא דהך בדיקה לא מהני: ואשר הקשה מכ"ת על הראיה שהבאתי ממרדכי ומהג"ה מיימוני משומן שהותך לפני הפסח וכו' וכתבת וז"ל ולע"ד הקלושה נראה אין הנדון דומה לראיה כי התם לא נתכוון כלל לשום דבר ולכך אמרינן מילתא דלא רמיא וכו' אבל בנדון דידן שבדק' עצמה מתחלה לשום כוונה מנלן למימר בכי האי גוונא מילתא דלא רמיא וכו' עד והוא חילוק נכון לפענ"ד עכ"ל: ולן לא סבירא האי חילוק דאטו בשביל שהתכו במחבת ולא היה צריך שתהיה המחבת בת יומא ולא היה מתכוון לשום דבר לא מהימנין ליה שהיתה בת יומא הא בודאי ליתא אלא האמת הוא דמהימנין ליה שכדבריו כן הוא אלא שאנו חוששין אעפ"י שהאמת הוא כדבריו שלא היה משתמש במחבת והית' מונחת בחדר מיוחד בפני עצמה מכל מקום חוששין כיון דלא היה צריך שתהיה לאו בת יומא אפשר שהיה משתמש

שום אדם במחבת שלא מדעתו או אפילו הוא עצמו היה משתמש בה לפי תומו ולא שם על לבו להשגיח על זה ולחקור הטיב ולהשים על לבו דמילתא דלא רמיא עליה וכו'.
משא"כ אי הוה מהתך השומן לשם פסח היה רמיא עליה לחקור על זה ולהשים על לבו אי לא נשתמש במחבת לכך לא מהניא הא דאמר בריא לי שלא היתה בת יומא וכיון דהכי אמרינן התם הוא הדין נמי בנ"ד באשה שבדקה עצמה וכו' הוה דכוותיה כיון שהיא לא היתה צריכה לבדוק בחורין ובסדקין כיון שלא בדקה אלא לנקיות בעלמא ולא הוה רמיא עלה למיבדק כך ולא היתה צריכה אלא למיבדק בבית החיצון אמרינן מילתא דלא רמיא עלה לאו אדעתה ואפילו אי אמרה השתא דהיתה בודקת בחורין ובסדקין לא מהני דחוששין דילמא לאו אדעתה וסבורה היתה שבודקת בחורין וסדקין ולא דקדקה בכך כיון דלא היתה צריכה ואם כן מה חילוק יש בין מחבת להך בדיקה דכשם שהתם לא היה צריך שתהיה לאו בת יומא הוא הדין הכא לא היתה צריכה לבדיקת חורין וסדקין ומאי נפקא לן מזה שהיתה צריכה בדיקה כיון דלא היתה צריכה בדיקת חורין וסדקין ואמרי' כיון דלא רמיא עלה לאו אדעתה כמו במחבת:

שאלה ס"ו

שמן ששון.
פרח שושן.
קנקן חדש מלא ישן. אהובי ידידי.
וחתני.
האלוף התורני. המופלא נ"י פ"ה ע"ה ר"ג מוהר"ר גרשון.
האל האחרון והראשון ינצרהו כאישון: כ"י מכ"ת הגיעני והם דברים מעטים מחזיקים הרבה שבקהלתו אשר שם משכן כבודו רגילים נשים לטבול בז' בעוד היום גדול ותולים בוקי סריקא בי שכן התרתי להם בהיותי שם להם למורה לא תהא כזאת בישראל דמקרא מלא דבר הכתוב שבעת ימים תהיה בנדתה ואין נדה טובלת אפילו מדאורייתא אלא עד ליל שמיני אלא שנשי דידן האידנא ספק זבות נינהו וראויים לטבול מדאורייתא ביום ז' דממה נפשך עלתה להם הטבילה שאם היא זבה הרי כדין טבלה: ואם הוא נדה הרי הוא לה יום שמיני או תשיעי או יותר שמדין תורה לא היתה צריכה אלא ז' ימים אפי' טמאים והיא ספרה לה ז' ימים טהורים מלבד הטמאים אבל מכל מקום חכמים אסרוה לטבול ביום ז' ובקושי התירו לטבול ביום במקום שיש חשש סכנה ודוקא בשמיני אבל בשביעי ליכא היתר כלל אלא שהרשב"א הורה להקל בדיעבד בעברה וטבלה ביום שביעי אבל

לכתחלה ליכא מאן דשרי וכל זה מבואר הוא בטור י"ד סימן קצ"ז והרב ב"י מביא דוכתין טובא מהתלמוד בענין זה.

יעויין שם: ועל כל אותן שהגידו כך משמי ראויים המה לנזיפה וכבר כתב הרשב"א הביאו מהרש"ל בספרו בחולין פרק אלו טרפות סימן נ"ה שאין להאמין לאומרים שיש מנהג להקל בשום דבר וכו' והסכים על ידו מהרש"ל וכתב וז"ל כי כך הרגל לשונם להקל ואומרים שכך הוא וחלילה להאמין ולהקל מה שהוא נגד רבותינו ז"ל עכ"ל ובאמת לא ראיתי נשים מקילין כלל בימות החול: רק כשחל ליל טבילתן בליל שבת נוהגין להקל בימות הקיץ למהר טבילתן בעוד היום גדול והיינו משום דבנות ישראל צנועות הן ומסתירין ליל טבילתן שלא ירגישו בהן בני אדם כהובא בש"ע סוף סימן קל"ח בהג"ה ובקיץ שממהרין לבא לשבת וסועדין סעודת שבת לפעמים קודם לילה שעות שתים או לכל הפחות אחת ואיכא הרגשה לבני הבית אם אין האשה בביתה.

ומכל שכן כשיש עמהם עוד דיורים אחרים חוץ מבני ביתה הם מתביישים וממהרין לטבול בעוד היום גדול למהר ביאתן לביתם קודם הסעודה כדי שלא ירגישו בהן כאלה ראיתי נוהגים וראוי לבטל מנהג זה מהם. וכשהייתי בק"ק קרעמזי"ר למורה להם שהיה בית הטבילה בחצר שהייתי דר בבית שלפני החצר הייתי סוגר לפניהם החצר עד הלילה ופה ק"ק ניקלשפורג אני משגיח טובא שלא יהיו מקילים בזה ותמיד אני מזהיר לנשים שעל בית הטבילה שלא יהיו טובלים לנשים אלא עד הלילה ממש בין בחול ובין בשבת: ובספר באר שבע בתשובותיו בסופו דף קט"ז מצאתי שנשאל על זה שנוהגים הנשים לטבול בליל שבת בעוד היום גדול ונותנים טעם שאינם רוצים לחלל את השבת בטבילתן והשיב שעושים שלא כדין אבל לי נראה דמנהג שטות זה נהגו בעצמה צניעות ובין כך ובין כך מנהג גרוע הוא ודבר פשוט הוא דאיסור גמור הוא וראוי שמכ"ת יהא מזהיר הנשים שעל בית הטבילה שלא יהיו מקילין בזה אפילו בשבת ומכל שכן בחול: ואי ניחא ליה למכ"ת יוכל לצוות על השמש שיהא מכריז ויקרא בקול גדול ביום השבת שיהיו נזהרים בכך.

וכי הגידו שקר בשמי שהתרתי להם ח"ו איסור גמור וכהאי מילת' לא לימרו משמי להתיר דבר האסור ח"ו:

שאלה ס"ז

אתא לקדמאי חד צורבא מרבנן. הודו כזית רענן וצועק ובוכה ואמר אוי לי על אשתי ואוי לי על אחרת.

גזירה עליו נגזרת. כי הנה נשא אשה הוגנת בת הגונים בדעת שלימה בתטובים איש ישר. ומשופע בעושר. ושהה עמה ימים ושנים והוליד ממנה זרע כשר בן משכיל ועתה הוא כבן ח"י שנים וזה כמו שש שנים פגע בו מדת הדין ונשתגעת ואין להרהר אחר מדותיו ית'.

וגלגל עמה זה יותר כמו שש שנים והוציא עליה ממון רב כדי לרפאותה וחקר ודרש על כל צד וצידי צדדים למצוא לה עזר ותרופה ואין מרפא ואין דעתו סובלת יותר לדור עמה בכפיפה אחת וצועק במר נפשו האם יש למצוא לו התרה לישא אחרת על אשתו הנה את קול דבריו שמעתי. ואת מאמר תיתי לי דכי אתא לקדמאי צורבא מדרבנן וכו' זכרתי ועל כל הצדדים להיתר דרשתי וחקרתי ולאל יתברך את תקותי שמתי.

כי בדרך אמת הנחני ולאמת כוונתי: והנה בעיקר דין אשה שנשתגעית כבר נתפשטה הוראה זו להתיר במאה רבנים משלשה מלכיות כשיראו טעם מבורר רק שצריך שישליש סך כתובתה ותוספתא ליד ב"ד קודם שיתירו לו לישא אחרת כי כן כתב הכלבו וכן עשו חכמי דורינו בשנת תב"ל בהיותי בק"ק קראקא והתירו לאחד מגליל קראקא לישא אחרת ואנכי עפר ואפר נעשיתי סניף להם למלאות המספר והיתר זה מהני לכולי :עלמא אפילו לדברי מהרש"ל בתשובותיו סימן ס"ה שהחמיר שלא להתיר חרם ר"ג מ"ה בנשתטית לענין גירושין בע"כ אפילו בעיתי' חלומה היינו דוקא לגרש בעל כרחה החמיר אבל לישא אחרת בלא גירושין לא מצינו שהחמיר והיינו טעמא דלגרש בעל כרחה אפילו כשהיא חלומה איכא למ"ד דמדינא אסור כדאיתא בירושלמי הביאו התוספות בפרק חרש דף קי"ג וכן באשר"י פרק חרש דלמ"ד נשטית לא יוציא וטעמא מפני גרירא עיתים חלומה אסור וכו' יעויין שם לכך כאן דפליגי בזה יש להחמיר להוציא נפשיה מפלוגתא אבל לישא אחרת בלא גירושין אין שום איסור אלא חומר החרם דר"ג מ"ה חל עליה ובכי האי גונא דנשתטית סבירא להו להרבה מהאחרונים דשרי לישא אחרת דבכי האי גונא לא החרים ר"ג אלא שהמנהג אינו כן להתיר לישא אחרת בלא מאה רבנים אלא המנהג הוא אפילו בנשתטית שלא להתיר אלא במאה רבנים משלשה מלכיות קהלות כמו שכתב הכל בו: ולפי זה העלה האי צורבא מרבנן בעל אשה זאת שנשתגעית לא היה צריך יותר אלא להשליש סך כתובתה ותוספתא ביד ב"ד ואז הוו יכולין מאה רבנין להתיר לו לישא אחרת.

אבל לפי שכתובתה היא מרובה ואין ידו משגת להשליש אפילו חצי סך כתובתה צ"ע היאך יש לו להתיר כיון דכלבו כתב שאין להתיר אפי' כשיראו טעם מבורר אלא כשישליש סך כתובתה ובעל אשה זאת אין ידו משגת: אע"ג דהרא"ש והריב"ש כתבו

בתשובה והביאם הרב בהג"ה ש"ע א"ה סימן קי"ט היכא דיכול לגרשה ואין לו לשלם הכתובה אינו יכול לעכב הגירושין אלא תתגרש וישאר הכתובה חוב עליו ואם כן הכא נמי נימא הכי כיון שאין לו לשלם הכתובה תשאר הכתובה חוב עליו.

לא דמי דהתם שאני כיון שיכול לגרשה מצד הדין אלא שאין לו לשלם אינה יכולה לעכב בשביל פרעון הכתובה אלא תשאר חייב עליו דהכי כתבו בהדיא בתשובה. אבל כאן אין גירושין כלל אלא שרוצה לישא אחרת וחל עליה חרם דר"ג ולא נמצא היתר אלא בגונא דכתב הכלבו שצריך להשליש סך כתובתה ליד ב"ד אם כן היאך נכניס ראשינו להתיר אפילו כשלא ישליש דילמא כך היה מקובל הכלבו שמתחלה נעשה חרם על אופן זה שלא להתיר אפי' כשיראו טעם מבורר אם לא שישליש סך כתובתה ותוספתא: אמנם נראה בהיות כי צער האיש הוא מרובה ואין ידו משגת יש למצוא לו היתר לפע"ד בדרך זה שבנה המשכיל שהוא גדול בשנים בצירוף שאר קרוביה ימכרו כתובתה ותוספתא בטובת הנאה לבעלה על פי בית דין בכח ב"ד יפה בסך ממון שיהא נר' להם ברור שתוכל להתפרנס מן הרווחים והיינו שאר וכסות וכל צרכיה והקרן ישאר קיים לבנה אחריה אפילו אם תמות היא בחיי בעלה ואז יוכלו אחר כך מאה רבנים משלשה מלכיות להתיר לו לישא אחרת ולא יהיה בטול לחרם ר"ג שהרי תו אין לה עליו חיוב כתובה שכבר מכרה לו הכתובה בטובת הנאה: וענין זה שאמרנו למכור כתובתה לבעלה בטובת הנאה נראה דשרי למיעבד כך אף על גב דמפסדינן לה הרבה כיון דאין הפסד ודאי אלא ספק הפסד ולא חדא ספיקא אלא כמה ספיקות חדא דילמא תמות היא קודם דמיתה שכיחא טפי בנשים מבאנשים דהכי כתבו התוספות בשם הירושלמי בפרק נערה דף כ"ב בד"ה רצה אינו פודה וכו' וז"ל לפי שהנשים ממהרות למות מן האנשים וכו' עכ"ל ואם כן אם תמות היא קודם אין כאן הפסד כלום ואם תמצא לומר בעלה ימות קודם דילמא לא תוכל לגבות כתובתה שהרי אם תשאר כך כאשר היא עתה לא תוכל לגבות דכיון שנשתטית אינה יכולה לישבע וכל זמן שאינה נשבעת אינה יכולה לגבות כי כן כתב הרב בהג"ה ש"ע א"ה סימן צ"ו יעויין שם הן אמת שיש גמגום בפסק זה שכתב הרב בהג"ה דאשה שנשתטית אינה יכולה לגבות כיון שאינה יכולה לישבע כי הנה ז"ל הג"ה אשה שנשתטית ונתאלמנה אין יורשיה נוטלין כתובתה הואיל ואינה יכולה לישבע עכ"ל וזה נראה תמוה אם היא נשטית בחיי בעלה ואחר כך נתאלמנה למה נחוש לצררי היאך יתפוש צררי לנישטת והרבה מצינו כיוצא בזה דלא חיישינן לצררי כגון שמת פתאום כמו שכתב הרא"ש בתשובה דעיקר חששא דצררי הוא בשעת מיתה.

ומקור דין זה שהעתיק הרב בהג"ה הוא תשובת הרשב"א הביאה ב"י בסוף סימן צ"ו מטור א"ה. ומי שמעיין התם יראה ויבין דהתם איירי באלמנה שנישטת אחר שנתאלמנה וכשמת בעלה היתה פקחת התם הוא דחיישינן לצררי וצריכה לישבע.
וכיון שנישטת אחר כך ואינה יכולה לישבע אינה יכולה לגבות אבל לא בנישטת בחיי בעלה כי הנה ז"ל התשובה שהביא הרב ב"י בסוף סימן צ"ו. כתב הרשב"א בתשובה על אלמנה שיוצאת מדעתה ויורשיה תובעים כתובתה מיורשי בעלה וכו' הדין עם יורשי הבעל וכו'.
הרי פשט משמעות הלשון הוא אלמנה שיצאת מדעתה אחר שהיתה אלמנה יצאת מדעתה ונכון הוא להגיה שכן צריך להיות אשה שנתאלמנה ונשטית אין יורשיה נוטלין כתובתה וכו' ויהי מה כנדון שלפנינו כמה ספיקות איכא אם תגבה כתובתה ואפילו לחסרון שאר וכסותה בחטי בעלה יש לחוש מפני דעניות שכיח כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע י"ב סימן רכ"ח סעיף י"ב: ובפרט בזמנינו שהעתים משתנים והמחיות מתמעטים שיש לחוש לכך.
וראיה לזה מהא דכתבו התוספות ריש פרק האיש מקדש הביא דבריהם הרב בהג"ה ש"ע א"ה סימן ל"ז דאף על גב דמצוה לאדם שלא יקדש את בתו כשהיא קטנה מכל מקום בזמן הזה שאנו בגלות ואין לנו תמיד סיפוק כדי צרכי נדוניא נוהגין לקדש את בנותינו הקטנים ע"כ הרי התירו לעבור על המצוה אפילו בקום ועשה מטעם זה דיש לחוש לנולדות.
וכל שכן עתה שיש לחוש לזה ובפרט כיון שאין יד הבעל משגת ופרנסת ומזונות אשה זו שנשתטית הם יותר משל שאר נשים ודאי דאיכא למיחש לה שלא יוכל לפרנסה. ועוד אפילו אי היתה יד הבעל משגת כדי לפרנסה ברווחה אפי' הכי שפיר דמי למיזבן כתובתה בטובת הנאה אם תהיה היא על ידי כן בטוחה להתפרנס מן הרווחים והקרן יהא קיים משום דאיכא פלוגתא בין הפוסקים באשה שנשתטית אי בעלה חייב במזונותיה הרמב"ם סבירא ליה דאינו חייב והרמ"ה והראב"ד משמע דסבירא להו דחייב והטור אייתי להו בא"ה סימן קי"ט ואיכא למיחש לשמא יאמר הבעל קים לי למ"ד דאינו חייב לזונה משלו אלא משל כתובתה.
ובספיקא דדינאס"ל דלא מפקינן מיד המוחזק אפילו לאותן פוסקים דפליגי בתפיסה אי מהני בספיקא דדינא אבל לענין להוציא מיד המוחזק מודים דאין מוציאין כהובא בהג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן כ"ה ויש לחוש דילמא תצטרך כל כך עד שתכלה קרנה כל סך הכתובה ותמות אחר כך ברעב אף על גב דמהרמ"א בסימן קי"ט הכריע בהג"ה

כמ"ד דחייב לזונה משלו מכל מקום כיון דלא מצינו ראיה בדבריו אפשר שיכול הבעל לומר קים לי כאידך כיון דאפי' הטור לא הכריע כמאן סבירא לן והב"י פסק כמ"ד דאינו חייב לזונה ולפרנסה משלו אלא משלה אלא שמהרמ"א רמי דברי ב"י אהדדי דבש"ע סי' ע"ט פסק כמ"ד דחייב לזונה ובסימן קי"ט פסק איפכא כמ"ד דאינו חייב לזונה והכריע הוא כמ"ד חייב לזונה אבל מכל מקום מדברי ב"י משמע שהכריע הוא כמ"ד דאינו חייב דמסתברא לומר דהתם בסי' ע"ט כשהעתיק דברי הרשב"א דמייתי בספר ב"י שלו דסבירא ליה דאשה שנשתטית שחייב לזונה אז לא אסיק אדעתיה דאיכא מאן דפליג אזה ואשתמט מיניה פלוגתייהו דרבוותא דמייתי הטור בסימן קי"ט דאפשר דלא אסיק אדעתיה ואשתמיט מיניה: אבל התם בסימן קי"ט דהתם מייתי הטור פלוגתייהו דרבוותא בזה וראה וידע הרב ב"י דפליגי בזה ואפילו הכי הכריע הוא כמ"ד דאין הבעל חייב לזונה ודאי דהכי סבירא ליה ותפס דעת זו לעיקר דלא כמהרמ"א בהג"ה ואם כן דילמא יאמר הבעל קים לי כהנך דסבירא להו דאין הבעל חייב לזונה משלו אלא משל כתובתה ואם כן לכשתכלה קרנה תמות ברעב לכך במקום חששא כהאי ודאי דשפיר דמי למיזבן כתובתה בטובת הנאה: ואף על גב דאם תמכור הכתובה בטובת הנאה ישקלו הב"ד וקרוביה כל אלו הספיקות ותמכור בזול מפני זה ואם כן לית לה רווחה בכך מכל מקום כיון שאמרנו שעל כל פנים יתן בעד הכתובה כל כך כדי שתוכל להתפרנס מן הרווחים הרי טובה גדולה יש לה בזה כי מוטב לה לתפוס הודאי ולהשיג מקצת מן כתובתה תכף ומיד ותהיה בטוחה על די מחסורה אשר יחסר לה כל ימי חייה וגם ישאר הקרן ליורשי' יוצאי חלציה אחרי' אפי' אם תמות היא קודם ממה שתהיה סומכת על הספק שתגבה כתובתה שימות הוא קודם ויניח ממון רב כי זה פשוט וברור הוא שמניחין הספק ותופסין הודאי: וראיה לזה מתשובת הרשב"א סימן אלף ט"ו והרב בהג"ה ש"ע סימן ק"י בח"מ הביא כיוצא בזה בשם תשובת ר"ן אלא שבתשובת הרשב"א מבואר יותר וז"ל אפטרופוס שמכר קרקע של יתומים כדי לפרוע חובותיהם כי נתפשר עם בעלי חובות שנתפייס וכשגדלו היתומים רוצים לבטל המקח מטעם דאין נפרעין מנכסי יתומים אלא אם כן ריבית אוכלת בהן.

והלה משיב דהועיל להם הרבה שהרי נתפשר בפחות ועכשיו היו צריכים לפרוע הכל תשובה הדין עם הלוקח שהרי רשאים אפטרופסים למכור בשטר שיש בו ריבית וכן לאשה בכתובתה משום דמפסדה והאי טעמא מהני לכל ריוח שיש ליתומים שהמוכרים אומרים מוטב שנמכור עכשיו ולא נחוש לספיקא דצררי ושובר ומניחין הספק ותופסין הודאי הילכך אף בזו כן עכ"ל הרי כתב בהדיא שמוטב לתפוס הודאי במועט ממה שיש

לסמוך על הרבה מספק וכיון דהכי הוא ביתומים הוא הדין נמי בשוטה דדין אחד להם דכשם שמעמידין אפטרופוס לקטנים כמו כן מעמידין לשוטים.

לכך יש לב"ד לוותר מן כתובתה שהיא ספק כדי שתוכל להשיג עתה בודאי מקצת כתובתה כי זה תועלת גדול לה שתהיה בטוחה על כל מחסורה אשר יחסר לה. וכה"ג מצינו בפרק חרש דף קי"ג ע"א בההוא חרש דהוה בשיבבותיה דרב מלכיו אנסביה איתתא וכתב לה ארבע מאות זוזי מנכסיה אמר רבא מאן חכים כרב מלכיו דגברא רבא הוא קסבר אלו נשא שפחה לשמשו מי לא זבנינן ליה כל שכן הכא דאיכא תרתי וכו' הרי דשפיר דמי למיעבד כך לאפסודיה היכא דנראה להו תועלת לבית דין דהוה תועלת דידיה הוא הדין נמי כאן: ועוד נראה להביא ראיה דיכולין ב"ד וקרוביה למיעבד כך אף על גב דאית לה פסידא מהא דפסק מהרא"י בפסקיו סי' קס"ב הביא הרב בהג"ה ש"ע ח"מ סימן י"ב דמותר לב"ד לוותר ממון היתומים חוץ מן הדין כדי להשקיטם ממריבות וראייתו מפרק כיצד הרגל דף כ"א ההוא גברא דבנה אפדנא וכו' אמר ליה זיל פייסינהו ליתמי ולא אשגח אגבה רב נחמן לאפדנא מיניה וכו' משמע מהתם דמתחלה אמר שיתפייסו בפחות ממה שפסק אחר כך כשסירב והיינו משום להשקיט הריב יעויין שם כי כן כתב בפסקיו וכל זה הוא דלא כמו שכתב מהר"ם טיקטין שבגליון האלפסי דפוס קראקא דלדידיה לא גבה רב נחמן לבסוף מיניה אלא כמו שאמר מתחלה שיפייס ליתומים וכתב שכן הוא באשר"י ולי לא משמע כן מאשר"י אלא כדברי פסקי מהרא"י משמע התם שמתחלה אמר שיפייס ליתומים בפחות ממה שנתחייבו לבסוף והיינו משום כדי להשקיטם מריב רצה לוותר הכי נמי בנדון זה רשאים ב"ד לוותר מממון האשה הזאת כדי להשקיט הריב דאין לך ריב גדול מזה כדאיתא ר"פ חרש שוטה ושוטה דלא קיימא תקנתא דרבנן וכו' לא תקינו רבנן נישואין פירש רש"י שוטה אפילו בפקחת לשוטה ושוטה לפקחת אין שלום ביניהם וכו' לכך נראה נכון דיש לב"ד לוותר מממון שלה למכור כתובתה בטובת הנאה שתהא יושבת בשלום ואז כשלא יהיה עליו חוב כתובתה יכולין מאה רבנים משלשה מלכיות להתיר לו לישא אחרת ואין זה ביטול כלל לחרם ר"ג מ"ה הן אמת ופשוט הוא אם יד הבעל משגת אין לבית דין לוותר וצריך להשליש סך כתובתה כיון דלית לה פסידא כשתהיה יושבת תחתיו ואין לזוז ממה שכתב הכלבו שאין להתיר אלא כשישליש סך כתובתה ותוספות שלה אבל היכא שאין יד הבעל משגת ואיכא ספקא טובא מוטב לה לתפוס הודאי ולהניח הספק כמו שכתבנו למעלה: הנראה לעניות דעתי כתבתי ולדבר הלכה את עצמי לא תקעתי עד כי יסכימו שנים מגדולי המורים אתי: וראיתי מי שמפקפק בזה וכתב דאפשר לומר שאפילו אם יד הבעל

משגת אינו צריך להשליש אלא כדי כתובה דמיירי בהו חכמינו ז"ל כיון דלא איתמר בהדיא בכלבו ובתשובת מהר"ם שצריך להשליש סך כתובה שיש לה הכל לפי מה שהוא משמע דאינו צריך אלא להשליש סתם כתובה כדמשמע מלשונם שכתבו סתם ובעינן שישליש כתובתה או לכל היותר ישליש כדי כתובה סתם לפי מנהג המדינה ד' מאו' זהובים לבתולה וב' מאות זהובים לאלמנה אבל שיהא צריך להשליש כל סך כתובתה שיש לה יותר ממנהג המדינה כגון שהנדוניא היתה מרובה ויש לה כתובה על כמה אלפים דבר זה לא נמצא בשום פוסק זהו תורף דברי המפקפק ולי נראה להוכיח מלישנא דמתניתין ומלשון התקנה גופא וגם מסברא דאם יש לו לבעל צריך להשליש עד כדי כל דמי סך כתובתה אפילו שהוא סך גדול ורב וגם נגד תוספות כתובה: ממתניתין איתא סוף פרק אלמנה ניזונות דף ק' הממאנת והשניות והאיילנות אין להן כתובה וכו' וקאמר בגמרא אמר שמואל לא שנו אלא מנה ומאתים אבל תוספות יש להן וכו' שמע מיניה דלשון כתובה דנקט הוה במשמעו העיקר והתוס' לכך הוצרך שמואל לפרש ולומר לא שנו אלא מנה ומאתים דאי לא תימא הכי אלא לא הוה במשמעו אלא עיקר כתובה לחוד ולא התוספות לא היה צריך שמואל לפרש ולומר לא שנו וכו' כיון דלא קתני אלא כתובה מהי תיתי לומר דמיירי בתוספות אלא ודאי דלשון כתובה דנקט כולל גם התוספות לכך הוצרך שמואל לפרש דלשון כתובה דנקיט במתניתין לא מיירי אלא במנה ומאתים וכו' וכיון דהכי הוא ה"ה נמי בלשון התקנה דכתבו סתם כתובתה היינו לשון כולל עיקר ותוספות:מלשון התקנה שכתבו וז"ל ובעינן שישליש כתובתה וכו' עכ"ל הרי כתבו כתובתה ולא כתבו סתם שישליש כתובה דהוה משמע כתובה דעלמא שהכל שוים בה אלא כתבו שישליש כתובתה היינו כתובה דידה לפי מה שהיא לפעמים רב ולפעמים מעט וזה נכון לפי דקדוק הלשון:

ומסברא דהרי ר"ג מ"ה ובית דינו תקנו תחלה והחרימו שלא לישא שתי נשים וב"ד שלאחריהם תקנו שאם יראו ב"ד טעם מבורר יתירו לו מאה רבנים רק שישליש כתובתה ולמה כן אם יראו טעם מבורר למה יהא צריך להשליש אלא על כרחך היינו טעמא משום שחששו אף אם יראו טעם מבורר כגון שנשתטית דילמא היום או למחר תתרפא ותשתפה ויצטרך הוא לגרשה מצד החרם דר"ג מ"ה ושמא לא יהיה לו לפרוע כתובתה ותשאר הכתובה חוב עליו ואם כן היאך אנו ב"ד מפקיעין זכותה שתצא ממנו בגט ולא תגבה כתובתה רק תשאר עליו חוב אף על גב דהדין כן וק"ל הכי דהיכי שיכול לגרשה מן הדין אינה יכולה לעכב עליו בשביל הכתובה אלא תשאר עליו בחוב היינו דוקא היכא דיכול לגרשה מצד הדין אבל הכא אלו לא היינו מתירין לו לישא אחרת והיתה מתרפאת

היתה נשארת תחתיו ועכשיו שאנו מתירין לו לישא אחרת צריך הוא לגרשה והיאך אנו מפקיעין את זכותה שתצא ממנו וכתובתה תשאר עליו בחוב לכך מצאו תקנה לזה שצריך שישליש את כתובתה וכיון דהכי הוא מה לי עיקר כתובה ומה לי תוספות שכך צריכין אנו לחוש שלא להפסיד התוספות כמו העיקר ובדוכתא טובא מצינו בתלמוד דאפילו היכא דאין לה כתובה אית לה מכל מקום תוספות ויעויין בטור א"ה סימן קי"ז הביא דינין אלו ואם כן אם חששו האחרונים על עיקר כתובה מכל שכן שחששו על התוספות לכך נראה לי כשיש לבעל צריך להשליש נגד כל כתובתה והתוס': וכן מצאתי אחר כך מבואר בהדיא שכתב מ"ו בספר בית חדש מטור א"ה סימן א' בד"ה כתב הרב בהג"ה ש"ע סימן ובמקום וכו' וז"ל מיהו ראיתי מרבותי שקבלו גם הם מגדולי עולם וכו' וכמו שכתב בספר כל בו בתקנת ר"ג מ"ה וגם ישליש סך כתובתה ונדונייתא ותוס' שכתב לה וכו' עכ"ל הרי כתב בהדיא שצריך שישליש גם התוס' וכל זה כשיש לו אבל היכא דאין לו ומכל שכן היכא דיש לחוש שאפילו מזונות לא יהיה לה ודאי דשפיר דמי למיעבד כן למיזבן כתובתה בטובת הנאה לבעלה בכדי דמי' שיהיו מספיקי' לה הרווחים בודאי למזונותה.

ולפרנסתה בדרך שכתבתי למעלה:

שאלה ס"ח

נשאלתי מק"ק קרומנייא חרש אחד שאינו שומע ואינו מדבר ומלאכתו מלאכת חייטין שמתה אשתו הראשונה ונשא אחרת בת אחותו ואין זוויגם עולה יפה והרי אשתו זאת היתה מתגלגלת עמו יותר משנה תמימה ולפי שהיא בקיאה ברמיזותיו עשתה ממנו השתדלות ופיוסים שיהא נוהג עמה כאורח כל ארעא ואיננה מקניטו כלל ובכל זאת איננו מתפייס ומואס בה ואינו רוצה לדור עמה אלא רוצה לגרשה.

היאך יש לנהוג בגירושין דהאי חרש: והנה מתחלה לא עלה על דעתי שיהא שום שינוי בגט חרש מגט פקח דכיון דיכול לגרש ברמיזה כמו ששנינו ביבמות ריש פרק חרש כשם שכונס ברמיזה כך מוציא ברמיזה אם כן שפיר דמי למיכתב בנוסח גט חרש כנוסח שכותבין בגט פקח אלא פלוני וכו' צביתי ברעות נפשי בדלא אניסנא ושבקית ופטרית ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי פלונית וכו' די תיהויין רשאה וכו' להתנסבא לכל גבר וכו' והרי את מותרת לכל אדם וכו'.

משום דאף על פי שאינו מדבר כך בפיו ממש בפועל מכל מקום מדבר כך ברמיזותיו שמגרש ברעות נפשו ושתהא היא מותרת לכל אדם וכשהוא מצוה לסופר ולעדים

ברמיזה שיהיו כותבין וחותמין הגט כוונתו שיהיו כותבין בכל לישנא שפירא על פי התורה שתהא מגורשת ממנו על ידי גט זה ככל הנשים המתגרשות מן בעליהן פקחין וכשם שנמצאו הרבה מעמי הארץ שאין מבינים לשון הגט ואינן יכולין לומר זה הלשון אלא פלוני וכו' צביתי ברעות נפשי וכו' אלא שאנו קורין הגט לפניהם ומפרשים לו לשון גט שיהא מבין מה כתוב בו.

הכא נמי מפרשים לחרש על ידי רמיזה שיהא מבין מה שכתוב בגט שמגרשה ברצון ושתהא מותרת לכל אדם ורמיזותיו מהני כיון דהכניסה גם כן לא היתה אלא ידי רמיזה ובנקל יש לו להבינו על זה ברמיזה לכך לא עלה על דעתי שיהא שום חילוק בין גט חרש לגט פקח. אלא שמצאתי שכתב הרב ב"י בסימן קכ"א מטור א"ה סמוך לסופו וז"ל טופס גט חרש כתב רבינו ירוחם בסוף נתיב כ"ד עכ"ל משמע מלשונו דיש חילוק בין טופס גט חרש לתופס גט פקח.

וספר רבינו ירוחם לא היה אז מצוי לי ושאלתי את פי כמה רבנים האם יודעי' מאומה מגט חרש היאך נוהגים והאם נמצא מה בסדרי גיטין מהאחרונים ואין פורש לי וכתבתי להרב הגדול המופלא זקן ויושב בישיבה בק"ק קראקא הגאון מהר"ר ליפמן בעל תוספות יום טוב והוספתי לשואלו האם צריכין לכל השאלות וביטול מודעי.

והיתר נדרים וכו'. וזה אשר השיב לי הרב הנ"ל: וז"ל אל הר גבוה ותלול וכו' כמהר"ר מנחם מענדל ר"מ ואב"ד דניקלשפורג ומדינת מערין יצ"ו קבלתי כתבו והנני מעתיק לשון רבינו ירוחם וזהו טופס גט חרש כפי שכתב בעל העיטור וכן נמצא בשם הגאונים בכך וכך וכו' אנחנו בי דינא דחתימי לתתא במותב תלתא כחדא הוינא אתא קדמנא פלוני בר פלוני ורמזינא ליה ורמז להוציא פלונית בת פלוני דאינסבא ליה ברמיזא ומדרמז לנו כתבנו לה גיטא דנא למהוי מגורשת גמורה ותהא רשאה ושלטאה בנפשה למהך להתנסבא לכל גבר דיתיצביין ואנש לא ימחא בידה מן יומא דנן ולעולם ודן די יהוי לה גט פטורין ואגרת שבוקין וספר תרוכין כתקנתא דרבנן והרי את מותרת לכל אדם עכ"ל ודקדקתי בספר העיטור ולא מצאתי כלום אך נראה בעיני פשוט דזה שכתב טופס גט חדש לא לאפקועי מיניה טופס שאר גיטי נשים אלא נוסף על שאר טופס גט צריך טופס זה לפי שצריך שיהא רומז וזה אי אפשר בלא בית דין שיהיו חוקרין על זה שרומז אם הוא כהוגן וכן צריך בדיקה כדמסיק ב"י ובודאי שצריך ב"ד לכל זה והילכך על זה עושין זה הטופס אבל כותבין הגט ככל שאר גיטין ולשון גיטא דנא שכתוב בזה הטופס אגיטא דנכתב בפני עצמו קאי ונמצא במכתבים שבידי עובדא להגאון מהר"ר וייבש ז"ל שהיה ר"מ פה ק"ק קראקא כתב כתובה לאשת חרש בכיוצא בטופס זה ושם

כתוב להדיא וכתבנו לה שטר כתובתה כמו שכותבין לכל הנשים אות באות וזה נוסחה ברביעי בשבת וכו' עכ"ל.
ואף על גב דהתם משמע שהכל בכתב אחד הכא לא מסתבר אלא שהגט עצמו נכתב בפני עצמו ככל חקותיו וככל משפטיו ותדע נמי שהרי כל נוסח גט אשה לא נכתב כאן אלא דאותו גט בפני עצמו נכתב כל זה נראה לי פשוט ומאי דמספקא ליה למר בשאלות אם צריכין לשאול הכל אין לי בזה שום ספיקא דמהיכי תיתי שלא יהא מרמז על הכל דהא רמיזא דידיה במקום אמירה דפקח הוא ובגיטין דצריך רצון ודאי דצריך שירמוז על זה מה שאין כן קידושין ואלא מיהת בביטול מודעי מסתברא שאינו צריך דמהיכי תיתי לחשודי ליה שמסר מודעא דמאין נודע לו זה ואי איתא דאפשר למבדקיה אי ידע מענין מסירת מודעי אין הכי נמי שצריך שירמוז בביטול' ושלו' למר ולתורתו אוהבו הטרוד דובר שלו' ודורש טוב יום טוב הנקרא ליפמן לוי העליר יום הששי כ"ג תמוז תי"ל עכ"ל.
והנה ודאי דברי הרב הנ"ל נכונים המה שיש לכתוב נוסח גט חרש כנוסח גט פקח אלא שיש לב"ד לכתוב עוד בפני עצמו טופס זה לראיה לה שנתגרשה על ידי ב"ד כדין על ידי רמיזה. אלא שיש גמגום בטופס זה דמייתי רבינו ירוחם שכתב בו והרי את מותרת לכל אדם עד כאן לשונו.
ולשון את לא אתי שפיר ונראה שטעות סופר הוא וצריך להיות והרי היא מותרת לכל אדם: זאת אשר כתב הרב הנ"ל בזה והנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה ס"ט

זית רענן. ארז לבנון.
חדוד ושנון. מחותני ותלמידי הותיק כמהר"ר נתן פייטל יצ"ו אמרות טהורות בהירות ומאירות האירו אל עבר פני מפתח פיך פתחת בחכמה והקשית לשאול בשם רבך המופלא חתני הרב הגדול מוהר"ר גרשון שי' על הרשב"א הביאו הטור י"ד סימן ק"ב שכתב ביצה ספק טריפה לא הוי דבר שיש לו מתירין משום דלא הוי אלא ספק היתר וכו' מאי דוחקיה לתלות ההיתר בטעם זה כיון דענין דבר שיש לו מתירין לא שייך כאן דהרי עיקר איסור ביצה זו אינו אלא מפני שהיא ספק טריפה ואם תחיה התרנגולת י"ב חדש או תטעון בצים הרי מעיקרא לא היתה טריפה והיא מותרת למפרע אם כן למה לא תתבטל בתערובת קודם שנודע היתרה דממה נפשך אם תמות תוך י"ב חדש והיא טריפה הרי נתבטל האיסור.

ואם תחיה י"ב חדש הרי הביצה מותרת אפילו בלא תערובת ולא דמי לביצה שנולדה ביום טוב דאינה מתבטלת משום דמיקרי דבר שיש לו מתירין דהוא אסורה משום נולד ולאיסור נולד אם יאכלנה היום לא ימצא היתר אחר כך ולערב תהיה מותרת אם כן למה יאכלנה היום על ידי תערובת דיש בו קצת איסור כיון דיכול לאוכלה למחר בהיתר גמור.
אבל ביצת ספק טריפה ממה נפשך היא מותרת זהו תורף קושיות הרב שי' ואתה המשכיל כדי ליישב קושיא זאת ביארת דברי הרשב"א דמיירי בביצת ספק טריפה שנולדה ביום טוב שאם תטעון אחר כך או תשהה י"ב חדש ותהיה מותרת למפרע משום טריפה הרי היא אסורה למפרע ביום טוב משום נולד וסלקא דעתך אמינא דמיקרי דבר שי"מ ולא תתבטל קמשמע לן דלא הוי דבר שי"למ כיון דלא הוי אלא ספק היתר ע"כ.
והנה דע נא אם הפירוש זה ברשב"א כדי ליישב קושיא זו חריף הוא ומתקבל על הדעת אבל אינו אמת הוא דבתורת הבית בית ד' שער א' דף ק"ג מבואר דמיירי בסתם ביצת ספק טריפה שנתערבה ולא בנולדה ביום טוב שכתב וז"ל ויש לנו לחקור ולדעת ביצה של ספק טריפה שנתערבה באחרות ועדיין התרנגולת קיימת מהו וכו' וכן הדין לגבינה שגבנו אותה מחלב ספק טריפה שנתערבה באחרות ועדיין הבהמה קיימת ואולי תלד או תשהה שנים עשר חדש וכן כל כיוצא בזה ומסתברא שלא אמרו דבר שיל"מ אלא בדבר שהמתיר עתיד לבא בודאי וכו' עכ"ל הרי כתב דין זה גם על הגבינה ובגבינה לא מצית אמרת דמיירי שנעשית מחלב שנחלבה ביום טוב שהרי אסור לעשות גבינה ביום טוב כדאיתא פרק רבי אליעזר דמילה דף קל"ד ופשוט הוא דלא נקיט לדוגמא מילתא דלא אפשר אלא בנעשית באיסור אלא ודאי דמיירי בסתם גבינה שגבנו מחלב ספק טריפה ולא שנחלבה בי"ט והוא הדין נמי ביצת ספק טריפה מיירי בכי האי גונא ולא בביצת ספק טריפה שנולדה בי"ט הרי בזה לא נתיישבה הקושיא דלעיל ברם מעיקרא האי קושיא ליתא דלא כן הוא כאשר עלה על דעתכם לומר דאם תחיה התרנגולת י"ב חדש או תטעון בצים תהיה מותרת לגמרי למפרע והאוכל ביצתה מתחלה קודם שנודע היתרה לא עביד איסורא כלל למפרע ועל ידי כן הוקשה לכם הרי ממה נפשך מותרת על ידי תערובת לאו הכי הוא אלא האמת הוא אפי' אם תמצא התרנגולת אחרי כן שלא היתה טריפה כגון שתשהה י"ב חדש מכל מקום האי דאכיל ביצתה בעוד שהיתה בספק איסור קודם שנודע היתרא עביד איסורא ולא פקע האי איסור מיניה אפילו כשתמצא אחרי כן שלא היתה טריפה מעיקרא דאיהו מיהו איסורא עביד ואלו עביד בכי האי גונא היכא דקבע איסורא כגון שהיו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואכל אחת ואינו יודע איזה אכל חייב באשם תלוי ולא אמרינן דילמא של שומן אכל ומייתי חולין לעזרה דזה

עצמו הוא האיסור שאכל ספק איסור ועל זה חייבו התורה בקרבן ואפילו אם יודע לו אחר כך שאכל השומן לא אמרינן למפרע שהביא חולין לעזרה דכיון שהוא עבוד איסורא ואכל ספק איסור ולא ידע חייב להביא קרבן ובכי האי גונא באכל ביצה שהיא ספק כשירה וספק טריפה אף על גב דלא מחייב אשם תלוי כיון דלא קבע איסורא מכל מקום איסור הוי לגביה שהרי אנן אסרינן ליה לאכול מספק כיון דהוא ספיקא דאורייתא הרי עביד איסורא והא דפטור מאשם תלוי היינו משום דאין איסור קבוע כדאיתא בכריתות דף ואם כן אף על גב דנמצא אחר כך התרנגולת כשירה מעיקרא מכל מקום לא פקע איסור זה מיניה דאכל ספק איסור קודם שנודע לו ההיתר וזה פשוט ואין צריך ראיה:

ומ"מ להוציאך חלק אי אפשר איתא בקידושין דף פ"א ורש"י הביאו בפרשת מטות אשה הפרם וה' יסלח לה מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעל והיתה שותת יין וכו' צריכה כפרה וסליחה וכהאי גונא נמצא טובא הרי אף על גב דבאמת לא עבדה איסורא מכל מקום כיון שהיא לא היתה יודעת צריכה היתה כפרה הוא הדין נמי וכאן: וכיון דהכי הוא דאף על גב כשתמצא התרנגולת אחר כך כשירה מעיקרא לא פקע האי איסור מיניה שאכל ספק איסור תו לא קשיא מידי על הרשב"א דשפיר כתב סלקא דעתך אמינא דמיקרי דבר שיש לו מתירין ולא תתבטל בתערובת כיון שאפשר שתטעון בצים או תשהה י"ב חדש ותהיה מותרת לגמרי אם כן למה יאכלנה היום שהיא בספק איסור והאי איסור דקא עביד השתא לא יהא נפקע ממנו אפילו כשתמצא התרנגולת אחר כך כשירה מעיקרא ימתין עד אח"כ שתהיה מותרת לגמרי והרי דומה זה ממש לדין ביצה שנולדה בי"ט קמל"ן דלא הוי דבר שי"למ משום דלא הוי אלא ספק היתר: ובעיקר הדין ביצת טריפה או ספק טריפה שנולדה בי"ט ונתערבה אי בטלה או לא אי מיקרי דבר שיל"מ כיון דלאחר י"ט תהיה מותרת מאיסור נולד או לא מיקרי דשיל"מ כיון דאפילו לאחר י"ט תהיה אסור' מחמת שהיא טריפה ולא תהיה מותרת לגמרי נראה דמיקרי דבר שיל"מ ואינה בטילה והיינו משום דהשתא ביום טוב חייל עלה תרי איסורא איסור טריפה ואיסור נולד אע"ג דאין איסור חל על איסור מכל מקום באיסור כולל קיימא לן דחל איסור על איסור וכאן חל איסור נולד על איסור טריפה בכולל דמתחלה כשביצה היא במעי תרנגולת היא אסורה מחמת טריפה וכשנולדה ביום טוב מגו דחל איסור נולד על בצים שנולדו בי"ט מן הכשרות חל נמי על ביצה שנולדה מן הטריפה.

ולכך מסתברא למימר דלענין נולד מיקרי דבר שיש לו מתירין שהרי לאחר י"ט תהיה מותרת מאיסור נולד ולא תהיה אסורה רק משום טריפה אם כן למה יאכלנה בי"ט על ידי

תערובת שעדיין חל עלה גם איסור נולד דכל מה דאפשר למיעבד בהיתר עבדינן דטעם של דבר שיש לו מתירין שאינה בטל הוא מטעם זה כדפירש רש"י ריש ביצה דף ג' ע"ב והאי טעמא איכא נמי הכא: ומה שרצית לדקדק מלשון רש"י שכתב וז"ל דבר שיל"מ היינו דבר שיש לו אחר י"ט היתר גמור וכו' עכ"ל ומשמעלך מזה שביצת טריפה שאין לה היתר גמור אחר יום טוב שהרי תשאר באיסור מחמת טריפה לא מיקרי דבר שיל"מ. הא לאו מילתא הוא דהא דכתב רש"י לשון זה שיש לו אחר יום טוב היתר גמור לאו למעוטי ביצת טריפה שנולדה בי"ט קאתי שהרי לאיסור נולד יש לה היתר גמור לאחר י"ט אלא לפי שביצה שנולדה בי"ט ונתערבה מותרת מדין תורה כדכתיב אחרי רבים להטות ואם כן למה לא תהיה בטילה מטעם שיש לה מתירין אחר י"ט והלא גם בי"ט היא מותרת לכך כתב שלאחר י"ט יש לה היתר גמור אפי' בלא תערובת אבל בי"ט לא מיקרי היתר גמור שהרי אינה מותרת אלא על ידי תערובת והוא הדין ביצת טריפה או ספק טריפה ונולדה בי"ט מיקרי נמי דבר שיל"מ כיון דלאחר י"ט תהיה מותרת לגמרי היתר גמור מאיסור נולד למה יאכל אותה בי"ט שעדיין חל עלה גם איסור נולד והא דקשיא לך אם איתא דביצה ספק טריפה שנולדה בי"ט מיקרי דבר שיל"מ ואינה בטילה אם כן מאי פריך ריש ביצה דף ג' אהא דמוקי בספק טריפה הא דבר שאין לו מתירין הוא ותבטל ברוב וכו' דילמא מיירי בביצת ספק טריפה שנולדה בי"ט והוי דבר שיל"מ וכו' הא לאו קושיא היא לא על המקשן ולא על התרצן.

על המקשן לא קשה משום דלא ס"ד למימר כך שהרי גם בתחלה לא ס"ד למימר דמיירי בספק טריפה אלא בספק י"ט הוא הדין נמי השתא לא ס"ד למימר דמיירי בביצת ספק טריפה שנולדה בי"ט ועל התרצן נמי לא קשה משום דניחא ליה לאוקמא בגונא דס"ד דמקשה ואפילו הכי לא קשה מידי ומוקי כתנא דליטרא קציעות וכו' ולא ניחא ליה לאוקמיה בגונא אחרינא מאי דלא ס"ד דמקשה.

ותו לא מידי וכהאי גונא כתבו התוספות ריש פרק קמא דסנהדרין דף ב' בד"ה דברי הכל וכו' וז"ל ויש לומר וכו' וכי קאמר לעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ובדין הוא דבעי מומחין וכו' הוי מצי למימר דאפילו אין עירוב פרשיות כתיב כאן ובדין הוא דליבעי ג' מומחין ממשפט אחד אלא שאינו רוצה לחזור מדברי המקשה דקאמר אי אין עירוב פרשיות כתיב כאן לא שמעינן ג' ומומחין ממשפט אחד עד כאן לשונו: ואתה המשכיל תעיין ותדקדק הדק הטיב בזה ואם יהיה לך להשיב על זה אל תכניס דבריך ויהיו לי לרצון וה' צבאות יראינו מתורתו נפלאות.

ויעשה עמנו לטובה אות:

שאלה ע'

פרח שושן. שמן ששון קנקן חדש מלא ישן.
הוא אהובי וידידי וחתני. האלוף התורני.
נ"י פ"ה עמוד הימיני. כמהר"ר גרשון.
ינצרהו ה' כאישון: כתיבת ידי מכ"ת קבלתי ועל דבר תלמידך הותיק. קנקן חדת מלא עתיק.
שבא מפליטי חרב וזעם והרג רב. שהיה בארצות רוסיא והגידו לו שאשתו המירה דתה ונתקשר הוא לישא אחרת ומחיתי על ידו וכתבתי שלא יהא לשום אדם עסק בזה בלי ידיעתי ורשותי ומכ"ת מדבר בעדו ונראה לו פשוט שיכול לישא אחרת אי מזכה לה גט על ידי אחר כדאיתא בפסקים וכתבים סימן רנ"ו הובא בש"ע מטור א"ה סימן א' בהג"ה הא ליתא דהא דהיתר בפסקים וכתבים אי מזכה לה גט על ידי אחר היינו דוקא בשהמירה דתה מרצונה ולא מחמת אונס.
דכשהמירה מחמת אונס דילמא אחר שעבר האונס חזרה בה וכשחזרה בה לאחר האונס מותרת לבעלה שהרי אפילו אם היה בעלה כהן מותרת לבעלה לדע' הרא"ש הובא בש"ע מטור א"ה סימן ז' בהג"ה לכך לאו שפיר דמי למיעבד הכי: ואת אשר כתב מכ"ת דנראה לו פשוט דוקא לענין שתהא אסורה לבעלה יש חילוק בין המירה מרצונה ובין המירה באונס בשעת הזעם והרג רב כי כשהמירה מעצמה ומרצונה אנו חושדין אותה שנתרצית מה שאין כן כשהמירה מאונס אבל לענין זה שיוכל בעלה לגרשה שלא מדעתה בעל כרחה נראה שאין חילוק כלל כי בתשובת הרא"ש כלל ל"ב מבואר אף על פי שלא נאסרה על בעלה מכל מקום עוברת על דת היא הובא בקצרה סי' קט"ו בהג"ה ש"ע.
יעויין בתשובת הרא"ש כי שם האריך. וכיון דהכי הוא שאף שהמירה באונס עוברת על דת היא ודאי דיכול לגרשה בעל כרחה ואין בזה משום חרם ר"ג כמבואר בהג"ה סימן קט"ו סעיף ד' ואף על פי שלא הפסידה כתובתה כמבואר התם מכל מקום אין חיוב כתובתה מעכבת מלגרשה בעל כרחה במקום שיכול לגרשה בע"כ בלאו הכי כמבואר בסי' קי"ט בהג"ה אלו הן תורף דברי מכ"ת: הנה מכ"ת בנה יסודו על זה שאף על פי שהמירה באונס מכל מקום נקראת עוברת על דת וכיון שנקראת עוברת על דת מתגרשת בעל כרחה והא ליתא דלא נקראת עוברת על דת כשהמירה באונס לא לענין הפסד כתובתה ולא לענין לגרשה בע"כ מפני שאעפ"י שבאמת היתה עוברת על דת שהמירה כדי להנצל מן המיתה והיה לה ליהרג ולא לעבור והרי היתה עוברת על דת מכל מקום אינה נקראת עוברת על דת שדברו בה חכמים הן לענין הפסד כתובתה הן לענין

להתגרש בעל כרחה אם מיד לאחר שעבר האונס חזרה בה דאין היא נקראת עוברת של דת שתפסיד כתובתה לאחר ההתראה או להתגרש בע"כ אפילו בלא התראה כמבואר בהג"ה סימן קט"ו סעיף ד' אלא באשה שרגילה בכך שעוברת על דת אבל בכי האי גונא שלא נכשלה אלא פעם אחת בשעת הזעם והרג רב בבהלה רבה אין היא נקראת עוברת על דת אף על פי שעשתה עבירה חמורה שבחמורות לית לן בה כיון דאנוסה היתה דאי לא תימא הכי אלא תהא נקראת עוברת על דת אפילו בפעם ראשונה בלא התראה שתתגרש בע"כ אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו לפי דברי רז"ל במה שהאשה נקראת עוברת על דת אלא על כרחך ברגילה בכך מיירי.

וכן תמצא מבואר בתשובת הרשב"א סימן תקע"א הובא בסימן קט"ו סעיף ד' בהג"ה. ומה שנתלה מכ"ת בתשובת הרא"ש כלל ל"ב ד"ח שכתב על אשה שהמירה מאונס שנקראת עוברת על דת.

אגב חורפיך לא דקדקת כי גם הרא"ש כתב כך כאשר כתבתי שאף על פי שהאמת הוא שהיתה עוברת על דת מכל מקום אין לה דין עוברת על דת כי הנה כתב הרא"ש התם בתשובה וז"ל ויש שרוצין לומר שיש להם דין עוברת על דת להפסיד כתובתה ואמת הדבר כי עוברת על דת וכו' מ"מ נראה לי דלא הפסידה כתובתה וכו' עד כאן לשונו.

פירוש דבריו אף על גב דבאמת עברה על דת מכל מקום אין לה דין עוברת על דת שדברו בה חכמים ז"ל. יעויין שם בתשובת הרא"ש ותמצא מבואר כך.

אע"ג דבסוף התשובה מסיים הרא"ש וכתב שלא הפסידה כתובתה מפני שלא התרה בה משמע דיש לה דין עוברת על דת אלא לפי שלא התרה בה לא הפסידה כתובתה ממילא נשמע דמתגרשת בעל כרחה הא ליתא דלא כתב כן אלא היכא דעוברת על דת פעמים הרבה ורגילה בכך אותה נקראת שפיר עוברת על דת לכך הוצרך לתלות הטעם שלא הפסידה כתובתה מפני שלא התרה בה ואותה היה יכול לגרשה בע"כ אבל כשאינה רגילה בכך לא הפסידה כתובתה בלאו הכי וגם אינו יכול לגרשה בע"כ: לכך האי גברא דנמלט מחרב רעה ואינו יודע שאשתו שהמירה דתה רק מה שהגידו לו שהמירה מאונס ואפשר שחזרה בה מיד לאחר שעבר האונס וברחה ולא זו אלא אף זו מהשהגידו שהמירה מאונס לא הגידו בשום ב"ד בתורת עדות רק הגידו כך דרך שיחה בעלמא ודאי דלאו שפיר דמי למיעבד כך לגרשה בע"כ ולישא אחרת ומה גם כי אין זה כי אם חמשת רביעית שנה שנמסרה בידי הזדים הארורים ואין עובר ושב מהתם להכא עדיין להוודע הכל על נכון שמא באריכות הזמן יוודע שום דבר ממנה או שחזרה מיד

לאחר שעבר האונס וברחה או שנשתקעית ביניהם ומוטב שיאכל בשר שחיטה ואל יאכל בשר תמותה.
בכן ישב בדד בטח שקט ושאנן. ויהי הודו כזית רענן דברי אלה בר"ח כסליו תאי"ו יו"ד לפ"ק: אחרי כן בא אלי מכתב שכתב איש אחד נקרא רבי יהושע אחי האם של האשה ההיא וכתב שהאשה ההוא נשבית על ידי קדרים ופדאוה בקוסטאנטינא ולאשרה בצדקתה ולא המירה מעולם.
ושהיא בחזרתה בעיר יא"ס עם כמה שבוים שנשבו ונפדו עמה ובמעט ימים אחרי כן באתה האשה ההיא לגליל לובלין וכתבה לבעלה הנה שיחזור על אבידתו והוא כן עשה ויצא לקראתה וקבלה באהבה ונתתי שבח לאל ית' אשר הנחני בדרך אמת וחזו מפעלות ה' אשר שם בארץ שמות:

שאלה עא

עובדא הוה בהיותי בק"ק טריבטש שלחו לפני המורה אווזא שלאחר שהסירו הנוצות מעל ראשה נראה גומא על הגלגלת והעור על הגלגלת היה שלם רק שהעור היה כפוף לתחת והיה נראה כעין גומא וכאשר התחילו לחתוך בעור כדי לפצוע הראש נראה בגלגלת סדק ושלח המורה אלי להורות באווזא זו אם כשירה היא או טריפה.
והייתי קולף העור כולו מעל הראש מעצם הגלגלת ומצאתי שעצם הגלגלת היה נסדק ופתוח כזה והגיע עד הקרום על המוח והקרום היה קיים והיה ניכר שמתולדתו הוא כך כי העצם במקום הסדק לא היה חד כאשר רגיל להיות כשהסדק הוא ע"י שבירה או מכת חרב אלא היה חלק ושלם בכל סביבותיו: בכן אמרתי ראה זה דבר חדש הוא וכיון שרש"י והרא"ש והטור י"ד סימן ל' וכל האחרונים כתבי דאווזות דידן כעוף של מים דייניין להו ואפילו בלא ניקב העצם אלא כל שהוא טריפה כל שכן היכא שהסדק הוא ארוך ורחב כמו באווזא זו דיש להטריף אע"ג דניכר הוא שאין סדק זה נעשה על ידי חולי או על ידי שבירה או על ידי מכת חרב אלא שנברא כך מתולדתו אפילו הכי יש להטריף דלא שנא בטרפות הניקוב בין שיהיה מחמת חולי ובין שיהיה נברא כך ניקוב.
וכי תימא כיון דבניטול מצינו חילוק לדעת הרמב"ם דאינו טריפה אלא בניטול ביד או בחולי אבל לא בנברא כך חסר הביאו הטור י"ד סימן נ' ואם כן דילמא לדידיה הוא הדין נמי בניקב הדין כך שאינו טריפה אלא בניקב מחמת חולי או ביד אבל לא בשנברא כך ניקב והא דמחלק כך בניטול ולא חילוק כן בהדיא גבי ניקב משום דכל שכן הוא

מניטל דכיון דאפי' בניטל הוא כשר אם הוא מתולדתו מכל שכן ניקב דכשר הוא אם הוא מתולדתו.

ולא נקיט ניטל אלא לרבותא וניקב אתיא במכל שכן: ואפילו להרשב"א שחולק על הרמב"ם ואינו מחלק בניטל בין ניטל ביד ובחולי ובין נברא ניטל דילמא מכל מקום בניקב מחלק דלכאורה משמע מדבריו כך הביאו ב"י בסוף סימן מ"א בטור י"ד דהתם מביא דברי הרמב"ם שמחלק בין ניטל ביד ובחולי ובין ניטל שנברא כך ודייק אם לא תאמר כן נמצאת החסירה והנטולה אחת וכו' ומביא דברי הרשב"א שכתב עליו וז"ל.

ולא יראה לי כן שהרי הכבד אחד מהמנויים בניטלים וכו'. ולא מנו נטולה וחסורה אלא ללמדך שאחד ניטל ביד ואחד שחסר מן התולדה טריפה שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק ולומר שדוקא שחסרה מתולדה אבל היה לה וניטל כשרה או בהפך עכ"ל הרי מבואר דלכך נקט נטולה וחסירה משום דלא תחלוק בין ניטל על ידי חולי וביד ובין נברא כך נטולה מכלל דמסתברא לחלק בכך כיון דאיצטריך התנא למיתני תרתי נטולה וחסורה ואם כן בניקב דלא תני תרתי דילמא האמת כן הוא דאינו מטריף אלא בניקב בחולי או ביד אבל לא בניקב מתולדתו הא ליתא בין להרמב"ם ובין להרשב"א דלתרווייהו מוכח דכל אבר שנקב מטריף בו מטריף אפי' בניקב מתולדתו שנברא כך: דלהרמב"ם שהרי כתב וז"ל כל שאמרו בו חכמים שאם ניקב במשהו טריפה כך אם ניטל כולו טריפה בין שניטל בחולי או ביד ובין שנברא חסר וכו' עכ"ל ואי איתא דניקב גופה אינו מטריף אלא בניקב על ידי חולי או ביד אבל לא בנברא כך ניקב אם כן תקשה מנא לן דניטל מטריף באותו אבר כך אפילו בשנברא כך דהא ניטל לא אתיא אלא מניקב והיאך יהיה הלמד חמור מן המלמד ואפילו אי סבירא ליה דניטל חומר מניקב ואתיא במכל שכן מניקב הא מכל מקום דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה ניקב אינו מטריף אלא בחולי או ביד אף ניטל אינו מטריף אלא בניטל ביד או בחולי אבל לא בנברא כך ניטל אלא על כרחך צריכין אנו לומר דכל אבר שאמרו בו חכמים ניקב טריפה היינו אפי' בשניקב מתולדתה שנברא כך ניקב הוא טריפה משום דקים להו דחיותא תליא ביה טובא ומטריף אפי' בניקב כל שהוא והוא הדין נמי בניטל נמי טריפה ובכל גונא הוה טריפה דאתיא מניקב וכשם שבניקב מטריף אפילו בשנברא ניקב הוא הדין בניטל מטריף אפילו כשנברא כך ניטל אבל כל האבר דאין הנקב מטריף בו אלא ניטל סבירא ליה להרמב"ם כיון שאין החיות תליא ביה כל כך שהרי לא מטריף בניקב אלא בניטל שפיר מצינן למימר דאינו מטריף אלא בניטל ביד או בחולי אבל כשנבר' כך ניטל אותו אבר אינו מטריף כיון דאין חיותא תלויה כל כך באותו אבר שהרי על ידי ניקב לא מטריף

יש לנו נמי לומר דאפי' על ידי ניטל לא מטריף אלא בניטל ביד או בחולי דכאיב ליה טובא אבל לא בשנברא כך ניטל זה נ"ל ברור:

ולהרשב"א כל שכן הוא כיון דאפילו בניטל אינו מחלק בין ניטל ביד או בחולי ובין ניטל מתולדתו אף על פי שאותו אבר אינו מטריף בניקב אלא בניטל והיה מסתברא לחלק בניטל כמו שמחלק הרמב"ם אפילו הכי אינו מחלק וס"ל דניטל מטריף בכל גונא אפילו בניטל מתולדתו מכל שכן ניקב היינו אבר שאמרו בו שאפי' ניקב מטריף דמטריף בכל גונא בין ביד ובחולי ובין שניקב מתולדתו דמהיכי תיתי לחלק והא דתנא התנא בניטל תרתי נטולה וחסירה כדי שלא יהא פתחון פה לבעל הדין לחלוק בין ניטל ביד ובחולי ובין ניטל מתולדתו ולא תני נמי תרתי בניקב היינו משום דבניקב לא איצטרך דכיון דחיותה של הבהמה תליא באותו אבר כל כך דנעשה טריפה אפילו בניקב כל שהוא ודאי דמטריף אפילו בניקב מתולדתו אבל כל אבר דאין הנקב מטריף בו אלא ניטל התם הוא דסלקא דעתך אמינא כיון דאין חיותא של הבהמה תלוי כל כך באותו אבר שהרי לא נעשה טריפה בניקב אלא בניטל הוא הדין נמי דאפילו בניטל לא יהא טריפה אלא בניטל ביד או בחולי אבל לא בניטל מתולדתו כיון שאין חיותה תליא כל כך באותו אבר הוצרך למיתני תרתי נטולה וחסירה ללמדך שאפילו ניטל מתולדתו נמי מטריף אבל כל אבר שהנקב מטריף בו לא הוצרך למיתני תרתי דכיון שחיותא תליא כל כך באותו אבר שאפילו נקב כל שהוא מטריף ודאי דאין חילוק היאך ניקב והוא טריפה בין שיהיה על ידי חולי ויד ובין שיהיה מתולדתו:

ואע"ג דלכאורה משמע מתשובת הרשב"א סימן שפ"ג שנקב מתולדתו אינו מטריף שכתב שם וז"ל שאלת נקב שנמצא בדקין סמוך לקיבה והולך בשיפוע וכו' ונראה מענינו שנברא כנבשעת יצירת הבהמה ואומרים קצת אנשים שכן דרכן של רוב הבהמות הודיעני מהם תשובה כל שנקבו הדקין בין בנקב שוה בין בנקב משופע טריפה ואותן קצת אנשים שאמרו לך שדרך רוב הבהמות כך אין שומעין להם וכו' שאנו לא ראינו כן להבהמות כלל כל שכן לרובן ושאלתי לבקיאי הקצבים ואמרו לי כי זה מנגיחות בהמה אחרת שכן דרכן ולפיכך עובר הנקב בשיפוע למעלה לפיכך אסור וכו' עכ"ל משמע דלא הטריף אלא משום דלא האמין לאומרים שהוא כן מתולדתו אלא האמין לקצבים הבקיאים שאמרו שהוא מנגיחת בהמה אחרת אבל אלו היה מאמין להם היה מכשיר דאי לא תימא הכי תקשה למה ליה להחזיק לשקרנים אותן שאמרו שהוא כן מתולדתו תיפוק ליה אפילו אי דבריהם אמת הות טריפה משום דכל נקב מטריף אפילו כשהוא מתולדתו אלא ודאי דסבירא ליה להרשב"א דנקב כשהוא מתולדתו אינו מטריף

ולכך הוצרך לומר שהם משקרים מה שהם אומרים שהוא כן מתולדתו אלא מנגיחת בהמה אחרת ולכך הטריף הא לאו מילתא הוא דודאי גם הרשב"א סבירא ליה דכל נקב מטריף אפילו כשהוא ניכר שהוא מתולדתו והא דהוצרך הרשב"א לומר ששקר הוא מה שאומרים שרוב הבהמות הם כן ושהקצבים הבקיאים אמרו נו שהוא מנגיחת בהמה אחרת לא תידוק מיניה הא לאו הכי לא היה מטריף אלא הכי הם המשך דברי הרשב"א בתשובה זו לפי שהשואל כתב שמקצת אנשים הם אומרים שכן דרכן של רוב הבהמות והיינו אפי' בהמות שהן גדולים וחיו כבר כמה שנים ורוצים לומר כיון שנקב זה נראה מענינו שהוא מתולדתו ונמצא בבהמה שחיתה כבר שתים ושלש שנים ודאי דאין נקב כזה מטריף:

דאלו היה מטריף לא היתה הבהמה יכולה להיות חיה כל כך שנים על זה כתב הרשב"א שאין להאמין להם כיון שהוא נגד דברי רבותינו ז"ל שאמרו בניקבו הדקין והוית טריפה מפני שאין כמוה חיה וצריכין אנו לומר שנקב כזה אם נמצא בבהמה גדולה שחיתה כבר יותר מי"ב חדש ודאי שאינו מתולדתו כדי לקיים דברי רבותינו ז"ל שאמרו שאין כמוה חיה והרשב"א לטעמיה אזיל שכן כתב נמי בתשובה סימן צ"ח ביתרת אבר שנמצ' בבהמה וחיתה כבר יותר מי"ב חדש שצריכין אנו להכחיש אותן ולומר שמא נתחלפה בהמה זו באחרת או שמא טעה וכיוצא בזה כדי לקיים דברי רבותינו ז"ל ויעוין שם כי האריך בזה ונדון זה נקב שנמצא בדקין שנראה מענינו שהוא כן מתולדתו כל שכן הוא שיש להכחיש אותה ולומר שאינו מתולדתו דהשתא יתרת אבר שבודאי מתולדתו הוא והם מכירין לאותה בהמה שהיתה כבר יותר מן י"ב חדש כתב שצריכין להכחיש אותן ולומר שמא נתחלפה בהמה זו באחרת וכו' כדי לקיים דברי רז"ל נקב כזה שנמצא בדקין דלא ידעינן בודאי שהוא מתולדתו לא כל שכן שיש לנו להכחיש אותם ולומר דלאו מתולדתו הוא כדי לקיים דברי רבותינו ז"ל ואי משום שנראה מענינו שהוא מתולדתו ודאי דאין זה כלום דאפשר שהנקב נעשה תוך י"ב חדש על ידי קוץ או חולי והעור נתרפא מבפנים סביב הנקב המפולש עד שנראה שהוא כן מתולדתו ואינו מתולדתו וכן נמצא בנשים בנקבי תנוך האוזן שהנקב בתנוך האוזן הוא מפולש והעור מבפנים סביב הנקב נתרפא עד שנראה שהוא כן מתולדתו ואינו מתולדתו ולכך ליכא היכר כלל להכיר שהוא כן מתולדתו והא דמסיים הרשב"א וכתב ששאל לקצבים הבקיאים ואמרו לי שאינו מתולדתו אלא מנגיחה בהמה אחרת לא תידוק מזה הא אי לא הוה שומע כך מהקצבים לא היה מטריף דלא כתב הרשב"א כך לעיקר הדין דהוא הדין אפילו אי לא היה שומע כך מהקצבים היה מטריף משום דאין להאמין שתחיה הבהמה יותר מן י"ב

חדש אם יש לה נקב אלא שכתב האמת שגם הקצבים הגידו לו שנקב כזה הוא מן נגיחת בהמה אחרת ואינו מתולדתו:

וכן משמע מדברי מהרש"ל בים של שלמה בפרק אלו טריפות סימן נ"ה שגם הוא מפרש דברי הרשב"א בתשובה זו סי' שפ"ג שהטריף הנקב בדקין שנראה מענינו שהוא כן מתולדתו היינו משום שהוא נגד רז"ל שתחיה בהמה יותר מן י"ב חדש אם יש לה נקב ואין חילוק בין שהוא מתולדתו או לא דמייתי התם תשובת הרשב"א זו וכתב הוא עליו וז"ל ויפה כתב שאין להשגיח במה שאומרים אנשים שרוב הבהמות הם כן וכו' וחלילה להאמין ולהקל מה שהוא נגד דברי רבותינו ז"ל עכ"ל מהרש"ל הרי כתב על הרשב"א שיפה הטריף ותלה הטעם משום דאין להאמין נגד רבותינו ז"ל בניקבו הדקין שאין כמוה חיה ולא מפני שהקצבים אמרו לו שהוא מנגיחת בהמה אחרת והיינו משום דעיקר טעמו של הרשב"א הוא כיון דאמרו רבותינו ז"ל שנקב בדקין טריפה משום דאין כמוה חיה אין להאמין שתחיה הבהמה יותר מי"ב חדש אם יש לה נקב ולכך כתב שאותן שאמרו שרוב הבהמות הם כן אפילו בהמות שהיו כבר יות' מן י"ב חדש ודאי שקר הם אומרים ואם נמצא נקב ביה בבהמה גדולה שחיתה כבר י"ב חדש ודאי דלאו מתולדתו הוא ולעולם נקב פוסל בין שהוא מתולדתו בין שאינו מתולדתו והא דכתב הרשב"א מן הקצבים שאמרו לו דהוא מנגיחא בהמה אחרת לא תלה הדין בזה אלא האמת כתב כדפרישית: וכן משמע נמי מדברי הרב בהג"ה ש"ע מי"ד סוף סימן מ"ז וז"ל דבמקום שהנקב מטריף אין חילוק בין שהוא נראה שהוא מתולדתו בין שלא נראה שכתב יתרת שתלוי בדקין והוא סתום כשירה אבל אם הוא פתוח בראשו טריפה משום דהריעי נופל לגוף ועוד דהוא נקיבת הדקין עכ"ל והתם מיירי שנראה שנברא כך ואפילו הכי הוי טריפה דמיקרי נקיבת הדקין:

ומ"מ נראה דכל זה אינו אלא באבר שיש לו חלל כגון לב ודקין ומרה וכיוצא בהם התם הוא דמטריף הנקב אפי' כשנראה שהוא כן מתולדתו דאין חילוק בנקב אם הוא מתולדתו או לא ומטריף אבל באבר שאין לו חלל כגון טחול שהנקב מטריף כשהיא בסומכת ונמצא נקב בסומכיה ונראה שהוא כן מתולדתו כאשר בא לידי כמה פעמים בהיותי בק"ק פרוסטין שנמצאו בעגלים נקב מפולש בטחול בסומכיה ונראה שהוא כן מתולדתו וכן בא לידי פה ק"ק ניקלשפורג פעם אחת בטחול מבהמה גס' שנמצא בה נקב מפולש בסומכיה ונראה שהוא כן מתולדתו שהעור היה סביב הנקב שלם וחלק אין להטריף דכיון שאין חלל לטחול וניכר ונראה שהוא כן מתולדתו לאו דיינינן ליה כנקב אלא כחסרון ומשום חסרון אין להטריף מידי דהוה בריאה דס"ל דחסרון בריאה הוא

כשר הוא הדין נמי בטחול וטפי יש להכשיר בטחול מבריאה ומסתברא למימר אפילו מאן דמטריף בריאה חסרון מכשיר בטחול בכי האי גונא: ולא תקשה כיון שכבר בארנו לעיל בביאור דברי תשובת הרשב"א סימן שפ"ג בנקב שנראה מענינו שמתולדתו הוא כך דטריפה משום דאפשר שהנקב הזה נעשה על ידי חולי או קוץ ונתרפא כך מבפנים העור סביב הנקב עד שנראה שהוא כן מתולדתו ואינו ונקבי' שבתנוך האוזן הנשים מוכיח א"כ אם נקב נמצא בטחול בסומכיה מאן לימא לן שמתולדתו הוא ואינו אלא חסרון וחסרון אינו מטריף דילמא לאו מתולדתו הוא אלא על ידי חולי או קוץ נעשה ונתרפא העור מבפנים כך עד שנראה שהוא כן מתולדתו ואינו ואם כן יש לו דין נקב וטחול שניקבה בסומכיה טריפה הא ודאי לאו מילתא הוא דאם כן לא תמצא לעולם הכשר חסרון בריאה דלעולם נימא דלאו חסרון הוא אלא נקב ונתרפא מבפנים העור עד שנראה שמתולדתו הוא כן ואם כן היאך מצינו למימר דחסרון בריאה כשר אלא ודאי בכל אבר שאין לו חלל מבפנים כגון טחול וריאה ונמצא בו דבר שיכולין לתלות שהוא חסרון ולא נקב כגון שנראה שהוא כן מתולדתו אחזוקי ריעותא לא מחזקינן לומר דילמא ניקב על ידי קוץ או חולי ונתרפא העור מבפנים עד שנראה שהוא כן מתולדתו כיון שאין ריעותא לפנינו ולא דייניגן ליה אלא כחסרוןוכשרה אבל בכל דבר שיש לו חלל מבפנים כגון לב ודקין וכיוצא בהם ונמצא בהם נקב לחלל דמטריף בודאי והרי ריעותא לפנינו אלא שרוצים לומר כיון שהבהמה זו כבר חיתה י"ב חדש ונקב זה נראה שהוא מתולדתו ודאי שאין נקב זה מטריף התם הוא דאמרי' דאין להכיר בזה שבודאי כן הוא מתולדתו דאפשר דתוך י"ב חדש נעשה הנקב על ידי חולי או נגיחה ונתרפא העור מבפנים עד שנראה שהוא כן מתולדתו ואינו כיון דהריעותא לפנינו שנקב החלל האבר וטריפה:

לכך בריאה וטחול שאין להם חלל בפנים ונמצא נקב מפולש בריאה או בטחול בסומכה ונראה מענינו שהוא כן מתולדתו לא דייניגן ליה כנקב אלא כחסרון וכשר הוא ובלב ובדקין וכן כל איברים שיש להם חלל מבפנים אם נמצא בהם נקב עד החלל אע"פ שנראה שהוא כן מתולדתו טריפה: וכן פסק טורי זהב סימן מ"ג בנקב שמצאו בטחול בעגלי' בסומכי' והיה נראה שמתולדתו הוא כן שיש להכשיר מטעם דלא הוי אלא חסרון וכשר: וכיון שנתבאר שכל אבר שיש לו חלל מבפנים והנקב פוסל בו אין חילוק בין שנעשה הנקב על ידי חולי או קוץ ובין שמתולדתו הוא כן על כן הטרפתי האווזא ההיא שנמצא לה סדק בעצם הגלגולת והיה נראה מענינו שהוא כן מתולדתו אף על פי שהיה אפשר לחלק ולומר הא דהחמירו האחרונים לומר דאווזות דידן כעוף המים דייניגן להו למיטרף אפילו בנקב כל שהוא בעצם הגלגולת היינו דוקא כשניכר שניקב על ידי

קוץ או אולי משום דחיישינן שמא ניקב קרום של מוח אבל בשנראה מענינו שהוא כן מתולדתו אפשר דלא החמירו כיון שאין הנקב מטריף מצד עצמו אלא משום דחיישינן שמא ניקב קרום של מוח מ"מ לא מלאני לבי להתיר הנלע"ד כתבתי: והנה כשלשה ימים אח"כ מצאו עוד אווזא אחת כיוצא בזה ממש שהיה עצם הגלגולת נסדק בכי האי גונא לראשונה ובאנו על החקירה שכל אותן אווזות שיש להן על ראשם נוצות זקופים למעלה כעין כרבול כולם הם כך שעצם הגלגולת נסדק והכי רביתייהו והכשרתיה:

שאלה ע"ב

נשאלתי השמש היה מכריז בשבת בבית הכנסת מי שיקנה המצוה לקרות במפטיר כמו שנוהגין בארצות הללו ונתן אחד מאה פרוטות ואחד הוסיף עליו ונתן ק"ן פרוטות והיה נראה לגבאי צדקה שהשני אינו בטוח במעות ולא רצו לביישו שלא למכור לו המצוה אלא צוו להשמש שיעלה הוא בדמים מעצמו ויוסיף להכריז שנותנים מאתים ודעתם היה להניח המצוה לקרות במפטיר לראשון שנתן ק' כי נראה להם יותר תועלת לקופת הצדקה באלו מאה בטוחים מן המאתים שאינם בטוחים ואחר כך כשבא השמש אל הראשון ואמר לו שהגבאים מניחים לו המצוה לקרות מהפטיר במאה שנתן הוא אמר הוא שאינו רוצה בכך כיון שלא הניחו לו מתחלה בשעת הכרזה נתבטלו דבריו האם יש דין לגבאים לכופו כיון שכבר נתרצה במאה ואמירה לגבוה הוא: תשובה ריש פרק ז' דערכין.

בדין פדיון הקדשות תנן אמר אחד הרי הוא שלי בעשר סלעים ואחד אמר בעשרים ואחד אמר בשלשים ואחד אמר בארבעים ואחד אמר בחמשים חזר בו של חמשים ממשכנין אותו מנכסיו עד עשר חזר בו של ארבעים ממשכנין אותו עד עשר וכו' חזר בו של עשר מוכרין אותו בשוויו ונפרעין משל עשר את המותר וכו' ופריך התם בגמ' והתניא משלשין ביניהם ומסיק אמר רב חסדא לא קשיא כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה פירוש רש"י מתניתין איירי בחזרו זה אחר זה דהשתא אמר בן חמשים לגזבר כי הדרי בי שבקי לך בר ארבעי' לכך אין ממשכנין אותו אלא בעשרה וכן כולן חזרו בבת אחת משלשין ביניהן כגון שגזבר מכרה בשוויה בחמש סלעים נמצא פחותים מ"ה סלעים יתן בן חמשים עשרה שלו לבדו ומעשר של בן ארבעים יתן החצי ששניהם נתרצו בהן ומעשר של בן שלשים יתן השליש ובן ארבעים השליש ובן שלשים השליש ששלשתן שלשי' אמרו והעשר של בן עשרים יתנו בין ארבעתן והחמש שפחתו מבן עשר יתנו חמשתן ע"כ: הרי מבואר בהדיא גבי הקדש דצריכין לקיים דבריהם כדי שלא יהא נפחת להקדש

ואית לן למילף דין צדקה מדין הקדש כיון שזה אמר ליתן מאה שוב אינו יכול לחזור בו וממשכנין אותו על מאה ואינו יכול לדחות על זה שאחריו שהוסיף ונתן ק"ן כיון שאין זה חוזר בו אלא שהגבאים חזרו ממנו שלא רצו למכור לו הרי הוא כמאן דליתא וליתא בחזרה אלא הראשון לכך צריך הוא לקיים דבריו ולשלם מאה ומינה אם אירע שאחד נתן עבור מצוה כגון מפטיר או גלילה וכיוצא בזה ק' פרוטות והשני ק"י והשלישי ק"ך וזכה השלישי במצוה ההיא וחוזר בו אחר כך וכן השני וכן הראשון כולן חוזרין בבת אחת הדין נותן שמשלשין ביניהם והיינו השלישי שנתן ק"ך צריך לשלם עשרה שלו שמן ק"ך עד ק"י ואותן עשרה שמן ק"י עד ק' צריכין השלישי והשני לשלם כל אחד החצי' ששניהם נתרצו בהן ואותן מאה הראשונים צריכין לשלם שלשתן יחד כל אחד שליש ששלשתן נתרצו בהן וזהו לפירוש רש"י: אלא שהרמב"ם בפרק ח' מהלכות ערכין לא פירש כן משלשין ביניהם אלא לעולם משלמין זה כמו זה בשוה אם חזרו בבת אחת שכתב שם וז"ל אמר אחד הרי הן שלי בעשר סלעים ואחד אמר בעשרים וכו' ואחד אמר בחמשים חזר בו של חמשים לבדו ממשכנין מנכסיו עשר וכו' במה דברים אמורים בשחזרו זה אחר זה אבל אם חזרו כולן בבת אחת משלשין ביניהם בשוה.

כיצד אמר הראשון הרי הוא שלי בעשר ואמר השני בעשרים. ואמר השלישי בארבעה ועשרים.

וחזר בו השלישי והשני כאחת נותנים לראשון בעשר וממשכנין מנכסי השני בשבע ומנכסי השלישי בשבע וכו' וכן אם חזרו שלשתן כאחת ונמכר ההקדש בשלש ממשכנין מנכסי כל אחד משלשתן שבע סלעים וכן על דרך זו לעולם עכ"ל הרי להרמב"ם אם חזרו כאחת משלמין כולן בשוה: אעפ"י שהגבאים נוהגין לכוף להאחרון על הכל והוא לבדו צריך לשלם לצדקה כל מה שנתן הוא מכל מקום הדין דין אמת כמו שכתבתי שאם כולן חזרו בבת אחת משלשין ביניהם לפירוש הרמב"ם משלמין כולם לעולם בשוה ולפירוש רש"י צריך האחרון לשלם תחלה לבדו מה שהוסיף הוא ובמותר הוא משותף עם הראשונים וכדפירשתי וכשהאחרון לבדו חוזר צריך לשלם מה שהוסיף הוא על שלפניו:

שאלה ע"ג

פה ק"ק ניקלשפורג נמצאו כמה ששוחטין ובודקין לעצמן בכפרים הסמוכים ומניחים את האחוריים בכפרים והדפנים של פנים מביאים לתוך הקהלה ומוכרין לאחרים ובשביל כן גדרו גדר ועשו תקנה שלא יהיו רשאים להביא בשר כזה לתוך הקהלה אם

לא שיביאו הדפנים עם הריאה דבוקה בהם ולהראות אל הבודקים הקבועים מן הקהל ונמצא אחד ששחט ובדק כבש אחד ומסר ונתן לשותפו שיהא מראה לבודק הקבוע מן הקהל שיראה שאין בו ריעותא ושהוא כשר ומצא הבודק אחריו שהריאה היתה סמוכה לשומן הלב ועל ידי אותה סירכא נטרף הכבש כי הריאה היתה מבצבצת שם במקום הסירכא ובאותו יום שחט עוד שלשה כבשים ובדקם ומכר לאחרים בחזקת כשרים ולא שחט ובדק הכבשים כולם בפעם אחת אלא בזה אחר זה שעה שתים או שלש ולא ידעי' הי מנייהושחט ובדק ברישא מי חיישי' לשאר הכבשי' שמכר לאחרי' כיון שנמצאו אחריו טריפה או לא: תשובה יראה שכל הכבשים ששחט באותו יום הם טריפה מספק כיון דהאי גברא איתרע חזקתיה ודילמא האי כבש שמצאו אחריו טריפה שחט ובדק בראשונה וכבשים האחרים ושחט ונבדקו אח"כ אחר דאיתרע חזקתי' וכל טבח שיצאתה טריפה מתחת ידו אסור לאכול משחיטתו: אע"ג דלא נמצאו אחריו טריפה אלא בפעם זאת הא כבר כתב הרשב"א סי' תקצ"ד דבפעם ראשונה מעבירין אותו ואחריו הסכימו האחרונים ומ"ו ב"ח הביאו בסימן קי"ט: ואע"פ שאין מעבירין אותו אלא כשהוא מזיד אבל לא כשהוא שוגג אלא שהרשב"א כתב שאינו יכול להתנצל ולומר שוגג הייתי שאם כן לעולם יאמר כן הביאו הרב ב"י בסי' קי"ט ושם בש"ע והיינו דוקא היכא דליכא הוכחה שהוא שוגג.

אבל היכא דאיכא הוכחה דהיה שוגג לא מיפסל ובנדון דידן איכא הוכחה דהיה שוגג דאי היה מזיד לא היה מניח הסירכא כמות שהיא כששלח הריאה אל הבודק קבוע אלא היה מנתקה ובשוגג לא מיפסל הא לאו מילתא היא אף על גב דלא הוה מזיד מ"מ מיקרי פושע שפשע שלא בדק שפיר למצוא הסירכות ואינו מדקדק בין היתר לאיסור או שאינו בקי ביד לחפש בכל המקומות שצריכין לחפש ושחיטתו פסולה ולא מיקרי שוגג אלא היכא דנתחלפה או נתערבה לו טריפה בכשירה בשוגג או שסבר שזהו הכבש שכבר בדק ונמצא כשר ונמצא שעדיין לא בדקו וכיוצא בזה ובענין זה לא שגג בתלמודו ולא בפעולתו שיודע הדינים ושחט ובדק שפיר אלא שאחר כך נתחלפה כשירה בטריפה הוא דמיקרי שוגג אבל בנדון דידן שנמצא ששגג בבדיקתו שלא בדק שפיר אף על גב דהוא יודע הדינים לחלק בין היתר ובין איסור מכל מקום כיון שלא בדק שפיר מיקרי פושע דאינו מדקדק בין היתר לאיסור או ששגג מפני שאינו בקי ביד לבדוק אחר כל הריעותא ודאי דשחיטתו ובדיקתו פסולה וכה"ג כתב הרשב"א בתשוב' הביאו הרב ב"י בסי' קי"ט בד"ה כתב הריב"ש וכו'.

ולכך יש לאסור כל מה ששחט ובדק לעצמו אפילו מה שיודעין בודאי ששחט ובדק קודם לכבש זה אפילו ביש לו ראיה מחכם שהוא בקי בדינים ובקי ביד לא מהני לענין זה דדייניגן ליה כפושע ויש לאסור גם הכלים דעד כאן לא כתבו הפוסקים הביאם הרב בהג"ה ש"ע סימן א' שאם יש לו ראיה מחכם לא אסרינן כלים למפרע אלא בשאינו יודע הדינים כהוגן התם הוא דאמרינן כיון שיש לו ראיה שכבר ידע הלכות שחיטה אוקמינן אחזקתיה ואמרינן השתא הוא דאיתרע אבל בנמצא פושע שאינו מקפיד בין איסור ובין היתר אין ראיה שלו מוכחת כלל שהיה מעולם מקפיד בין איסור ובין היתר שנאמר עליו השתא הוא דאיתרע ודאי במי ששחט ובדק לאחרים אפשר לומר דאין חוטא ולא לו ואוקמינן אחזקתיה דבדק שפיר ולא אסרינן למפרע הכלים אבל זה ששוחט ובודק לעצמו יש לאסור הכלים למפרע דדייניגן ליה כמזיד: וכן משמע לי מדברי מ"ו ב"ח סימן קי"ט סעיף ו' דבשוחט ובודק לעצמו לא מהני ראיה מחכם ויש לאסור הכלים.

שכתב וז"ל מיהא דוקא בשוחט ובודק בהמה שלו דייניגן ליה כמזיד אפילו בפעם אחת וצריך נמי להכשיר הכלים אבל בבודק לאחר דאין לו הנאה בה לא דייניגן ליה כמזיד אלא כשוגג וכו'. עכ"ל ואי איתא דמיירי באין לו ראיה מחכם הא' אפילו בשוחט ובודק בהמה לאחרים יש לאסור הכלים למפרע דדילמא לא ידע מעולם דיני טרפות כהוגן ודוחק לומר דמיירי בבדקו אותו השתא ונמצא בקי בדינים דהא סתמא מיירי אלא ודאי אפי' ביש לו ראיה מחכם אם שוחט ובודק לעצמו לא מהני ליה ואסרינן הכלים למפרע דראיה אינו מוכחת שיהא מהימן לשחוט ולבדוק לעצמו וטעמא דמסתבר הוא דאיתרע חזקתיה דידיה משעה הראשונה שהרי כתב הרא"ש הביאו הטור י"ד סוף סימן י"ח וז"ל והאידנא נהוג בכל גלות ישראל שאין מאמינין לקצבים וממנים אנשים ידועים על השחיטה ועל הבדיקה ולהם מחלו את כבודם כי הם זהירים וזריזים ומתוך כך נתבטל בדיקת החכם לגמרי גם למי ששחט לביתו אף כי אינו נכון כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת הסכין עכ"ל הרי מבואר שאין להאמין לקצבים ששוחטין ובודקין לעצמן אע"ג דלבסוף כתב שנתבטל בדיקת החכם לגמרי וכו' הא תשובתו בצדו שכ' שאינו נכון ועוד דהתם מיירי בשלא נמצא אחריו טריפה אבל בנמצא אחריו טריפה ודאי דהורע חזקתו למפרע: ועוד הא פה כבר איתרע חזקתייהו דשוחטים ובודקים לעצמן שהרי גדרו גדר ועשו תקנה שמחוייבים להביא הדפנים והריאה לבודקים הקבועים מן הקהל ולא האמינו אותם הרי לית להו חזקה כלל לכך מן הדין הוא לאסור למפרע כל מה ששחט ולא הראה לבודקים מומחים כיון שנמצא אחריו טריפה וכן יש לאסור נמי

הכלים: ומכ"ש בנ"ד דאיכ' נמי ספק שמא נשתחטו ונבדקו אלו הכבשי' אחר' שחיטת ובדיקת הכבש הזה שמצאו אחריו טריפה דכולן הם ספק טריפה ואסורים לאכול:

שאלה ע"ד

עין הבדולח ואבן השוהם אור ישר' ונגהם האלוף התורני פ"ה ע"ה ר"ג כמהר"ר אברהם: על אשר שאל מכ"ת אותי ביין שמשימין לתוכו לענה ונשתנה טעמו ואנו קורין אותו ווירט"ט ויין אם נאסר במגע גוי דנראה שאין לאסרו כיון דנשתנה טעמו דומיא דאם נשתנה טעם יין מחמת דבש או פלפלין דלית ביה משום מגע גוי כהובא בש"ע בי"ד בסימן קס"ג סעיף ד' הוא הדין נמי אם נשתנה טעמו מחמת לענה דמאי שנא אלו הן תורף דברי מכ"ת: הנה נראה דאין להתיר מגע גוי ביין ווירמ"ט שלנו אף על גב דנשתנה טעמו משום דרגילים בו הרבה בשעת הבציר וגם אחר הבציר בסמוך לו ושופכי היין בין ישראלים בין נכרים רגילים לשפכו ולמכרו על המדה כסאה יין הרי הוא בכלל גזירת יין כשאר יין דעיקר הגזירה היתה משום בנותיהן ואם כן אעפ"י שמשימין לתוכו לענה אכתי איכא למיגזר משום בנותיהן דאי לאו הכי כל אדם יעשה כך להפקיע עצמם מאיסור יין נסך ונמצאו שותים תמיד עם הגוים ויבאו להתייחד ולא דמי ליינ"מולין שמשימין לתוכו דבש ופלפלין דהתיר הרשב"א אפילו בדבש לחוד או פלפלין לחוד ואפילו בפחות משליש הביאו הטור וב"י.

וכן פסק בש"ע כמותו רק שנשתנה טעמו. שאני התם דאין רגילין בו וגם אינו ראוי לשתייה כי אם מעט דרך תענוג והוי כמילתא דלא שכיח ולא גזרו ביה.

אבל יין שמשימין בתוכו לענה מילתא דשכיח הוא וראוי הוא לשתותו אפילו דרך שכרות ודאי דשייך ביה גזירות חתנות דכי האי גונא כתב הרא"ש הביאו הטור אדברי הרמב"ם שהתיר אם נתערב ביין מעט דבש או מעט שאור הואיל ואינו ראוי לנסך וכו'. וכתב הרא"ש עליה וז"ל.

ואין לסמוך על זה שעיקר הגזירה היא משום בנותיהן וכו'. וב"י הביא כל דברי הרא"ש מילתא בטעמא שכתב בפרק אין מעמידין וז"ל עיקר הגזירה משום בנותיהן וכו'.

ואם כן אעפ"י שנותן בו שאור ודבש איכא למיגזר משום בנותיהן ויין מבושל שאני דמשום דלא שכיח לא גזרו ביה. וגם לא חיישינן שיבשל אדם כל יינו כדי לשתותו עם הגוי דטריחא ליה מילתא טובא.

אבל להטיל מעט שאור או דבש כל אדם יעשה כן להפקיע עצמם מאיסור יין נסך ונמצאו שותים תמיד עם הגוים ומתוך כך יבואו להתייחד עם בנותיהם וכו' עכ"ל:הרי כתב

הרא"ש בהדיא דלא מהני מעט שאור ודבש משום דבהך לא מיפקע מגזירת בנותיהן ה"ה נמי ביין ווירמ"ט שלנו דכל אדם יעשה כן וחיישינן לגזירת בנותיהם כדפירשתי.
לכך נראה דאין להתיר במגע גוי אף על גב דנשתנה טעמו: ובר מן דין נראה דאין להתיר מגע גוי ביין ווירמ"ט שלנו אפילו נשתנה טעמו אע"ג דלכאורה משמע מירושלמי ששם מקור דין זה הביאו ב"י דיש להתיר בנשתנה טעמו מחמת לענה דגרסינן התם רב יצחק בר נחמן בשם רבי יהושע בן לוי היה אומר מתוק מר חד אין בהם משום גילוי ומשום יין נסך וכו' פירש חד היינו פלפלין מתוק היינו דבש ואם כן כיון דנקט נמי מר ודאי דלענה הוי בכלל מר שהרי האחרונים פסקו שיוצאים בו ידי מרור בפסח אם אין לו אלו המינים השנוים במתניתין פרק ערבי פסחים אלמא דלענה הוי מר.
וכיון שהרשב"א בת"ה בית ה' שער ג' פסק דאפילו על ידי פלפלין לחוד או דבש לחוד לא נאסר במגע גוי הביאו הטור י"ד בסימן קכ"ג והסכים הב"י על ידי הרשב"א וכתב שאפילו בפחות משליש דבש או פלפלין לא נאסר במגע גוי אם נשתנה טעמו הוא הדין נמי בנשתנה טעמו על ידי לענה שהוא מר שהרי מר הוא חד מן הנך תלת דנקט בירו' ודיניה כמו מתוק וחד היינו דבש ופלפלין דלא נאסר במגע עכו"ם: מ"מ כד מעיינינן שפיר נראה דלאו בנשתנה טעמו לחוד תליא מילתא כדמשמע לכאורה אלא בנשתנה טעמו ובנשתנה שמו מחמת זה כגון יימולי"ן וקונדטי"ן דמיירי התם מיניה דנשתנה טעמם כל כך עד שעל ידי כן נשתנה שמם ויש להם שם מיוחד בפני עצמם יינמולי"ן.
או קונדטין. אבל בלא נשתנה שמו אף על פי שנשתנה טעמו לא מהני ואפילו הרשב"א מודה בזה: והכי יש להוכיח מדברי הרשב"א גופיה שכתב בתשובה הביאו ב"י בסוף ד"ה מ"ש וכן ביינמולי"ן וכו' וז"ל אם ערבו בתוכו דבש הרבה עד שנשתנה שמו אין בו משום יין נסך וזהו יינמולי"ן שאמרו בגמרא עכ"ל.
הרי דקדק וכתב אם ערבו בתוכו דבש הרבה וכו' משום דמסתמא לא ישתנה שמו אלא על ידי הרבה דבש שמשימין לתוכו אבל טעמו של יין משתנה אפילו במעט דבש ואי הוה סבירא ליה להרשב"א דאפילו בלא נשתנה אלא טעמו לחוד ולא שמו נמי סגי ולא נשאר במגע גוי למה תלה ההיתר בנשתנה שמו דלא אפשר אלא בערב בתוכו דבש הרבה ולא תלה ההיתר בנשתנה טעמו והוא אפשר אפילו על ידי מעט דבש אלא על כרחך דלא מהני בנשתנה טעמו אלא דוקא בשינוי שמו וזה אי אפשר אלא בערב בתוכו דבש הרבה שעל ידי דבש הרבה משתנה השם: והא דכתב הרשב"א בת"ה הקצר הביאו ב"י בסימן קכ"ג שהוא מותר אפילו בפחות משליש כשנשתנה טעמו ולא הזכיר שיהא צריך שישתנה שמו היינו משום דהתם קאי א ינמולי"ן דמיירי התם מיניה שיש לו שם מיוחד

בפני עצמו ועלה קאי אותו היתר אפילו בפחות משליש בנשתנה טעמו כיון שיש לו שם מיוחד בפני עצמו שקורין אותו יינמולי"ן או קונדטין אבל בשאין לו שם בפני עצמו לא מהני נשתנה טעמו: וכן יש נמי להוכיח מתורת הבית הארוך בית ה' שער ג' הביאו ב"י סימן קכ"ג דעיקר ההיתר תולה דוקא בנשתנה טעמו ושמו ולא בנשתנה טעמו לחוד דמייתי התם דברי הרמב"ן וכתב עליו וז"ל ומדברי רבינו נראה שאותו שאנו עושין בדבש ותבלין יש בו משום יין נסך שאין בו שליש פלפלין ולא אחד מעשרה ולולי שאמרה רבינו הייתי אומר שמותר לפי שגם הוא נשתנה טעמו וריחו ושמו שאין קורין אותו סתם יין והמחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל הרי שלא כתב שנראה לו להתיר אלא משום שנשתנה שמו וריחו וטעמו אבל בנשתנה טעמו וריחו לחוד ולא נשתנה שמו לא מהני: לכך נראה ביין ווירמ"ט שלנו אף על גב דנשתנה טעמו לא מהני כיון דלא נשתנה שמו אעפ"י שאין קורין אותו יין סתם אלא יין וועמי"ט הא לא מיקרי שם מיוחד בפני עצמו כיון דאין קורין אותו וועמי"ט לחוד ולא דמי ליינמולי"ן וקונדטי"ן דיש להם שם מיוחד בפני עצמו וזה מיקרי נשתנה השם אבל מה שקורין אותו וועמי"ט ווין אין זה אלא שם לווי ולא שינוי השם ואותו יין שקורין במקצת מקומות בשם וועמי"ט או פלענק"י ואין מזכירין עמו שם יין כלל לומר וועמי"ט ווין או פלעלק"י וויין אלא קורין אותו וועמי"ט לחוד או פלענק"י לחוד היינו דוקא אותו שמבשלין את היין ומשימין לתוכו לענה ולפעמים גם שאר בשמים לאותו קורין וועמי"ט לחוד או פלענק"י לחוד ואותו אין מגע עכו"ם אוסר כיון שנתבשל אבל זה שעושין פה ובסביבותינו שאין מבשלין אותו רק משימין לתוכו לענה אין קורין אותו בשם וועמי"ט לחוד אלא קורין אותו יין ווירמ"ט אין זה אלא שם לווי ולא מיקרי שינוי שם: וליכא למידק מתוך לשון הרשב"א דגם זה מיקרי שינוי שם כיון שאין קורין אותו יין סתם אלא יין ווירמ"ט הוה נשתנה שמו שכתב הרשב"א שם וז"ל ולולי שאמרה רבינו הייתי אומר שמתיר לפי שגם הוא נשתנה טעמו וריחו ושמו שאין קורין אותו סתם יין וכו' עכ"ל משמע שתלה טעם ההיתר לפי שאין קורין אותו סתם יין ואם כן יין ווירמ"ט שלנו נמי אין קורין אותו יין סתם הא ליתא דעל כרחך לא מיירי הרשב"א התם אלא בקונדטי"ן וביינמולי"ן כדמוכח בדבריו ולהם יש שם מיוחד בפני עצמם ממש אבל בשם לוי לחוד לא מהני לכך יין ווירמ"ט שלנו אף על פי שאין קורין אותו סתם יין אלא יין ווירמ"ט ונשתנה טעמו מכל מקום לא מיקרי נשתנה שמו ונאסר במגע עכו"ם הנלע"ד כתבתי:

שאלה ע"ה

ועל אשר שאל מכ"ת עוד על יין שרף הנעשה מחרצנים וזגים של גוים זה אין צריך פנים ואיסור גמור הוא ומשנה שלימה היא בפרק ב' דע"ז החרצנים והזגים של גוים אסורים וכו' דברי ר"מ וחכמים אומרים לחים אסורים ויבשים מותרים ומפרש בגמרא לחים כל י"ב חדש יבשים לאחר י"ב חדש וכו' ובטור י"ד סימן קכ"ג ובב"י התם הכל מבואר וכל מה שכתב מכ"ת בזה ברור הוא דודאי היין שרף הנעשה מחרצנים והזגים אסור הוא והא שרוצים לומר למה כתבו האחרונים על יין שרף שעושין מיין נסך שהוא אסור ולא כתבו מידי על היין שרף הנעשה מחרצנים וזגים היינו משום דאפשר שלא היו עושין יין שרף בימיהם מחרצנים וזגים או משום דיין שרף מיין נסך מצוי הוא בכל מקום אפילו בארצות ומקומות שאין גדילין שם ענבים מפני שמוליכין יין למרחקים הרגילין לעשות מיין שמתקלק' קצת יין שרף משובח גם לא אתו לאשמועינן באיסור יין שרף הנעשה מיין נסך אלא דלא תימא כיון שאינו רק זיעה בעלמא דמישרי שרי קמשמע לן דאיסור גמור הוא דטעמו כעיקר קיימא לן בהא.

ואם כן אין חילוק בין הנעשה מיין. ובין הנעשה מחרצנים דלעולם טעמו כעיקר: ואשר מקצת בעלי בתים הגידו למכ"ת כי פה נוהגין היתר ביין שרף הנעשה מחרצנים וזגים של עכו"ם שקר הגידו ואין לך ראיה גדולה מזו שהרי בשטר שכירות שיש ליהודי מהשררה על שפיכת יין שרף שאין אחר רשאי לשופכו ולמכרו כי אם הוא מבואר מתוכו ציווי ופקודת השררה אחרי שהחרצנים והזגים של גוים אסורים הם לישראל לעשות מהם יין שרף על כן מחוייבים היהודים ליתן החרצנים והזגים שלהם דוקא להשוכר ההוא ששכר חזקת יין שרף וכן שמרי היין רק היהודי ישלם עבור השמריסוהזגים דבר הראוי על פי מנהיגי הקהלה יצ"ו מקח השוה הרי אין לך פרסום גדול מזה שהיין שרף הנעשה מחרצנים וזגים של עכו"ם שנוהגין פה איסור כדין הגמרא והפוסקים ואין נוהגין קולא כלל בזה ואשר הגידו כך למכ"ת שמקילין פה הוציאו דבה וראויים המה לעונש: וצדקו דברי הרשב"א שכתב על נקב שנמצא בדקין ונראה שנברא כן מתולדתו ואמרו לו בעלי בתים שכן דרכן של רוב הבהמות וכתב הוא שאין להאמין להם הובא בב"י בי"ד סימן מ"ו וכן כתב בים של שלמה בפרק אלו טריפות סימן צ"ה וז"ל כי כך הרגל לשונם להקל ואומרים שכך הוא בנמצא וכו'.

עכ"ל וכן כתב בתשובה ר"מ מינץ סימן ע"ט וז"ל הגם אם שמעתי אין אני סומך כלל על עדותן כהאי גונא דרובים כיזובים מעיקרא טוב שבהן השומע לא דק ומדמה מילתא למילתא דלא דומה וכו' עכ"ל וכן כתב עוד בתשובה ר"מ מינץ סימן פ"ז וז"ל אך מחמת

סהדותא של ההוא רבי דוד לא מעלה ולא מוריד כי אין לסמוך כלל בכי האי גונא ואין לסמוך עליהם כלל וכמה פעמים אנשי דכוותיה אמרו עדות כה"ג דהוי לגמרי נגד הדין והדת יש מכח שלא הבינו הדבר וטועים ויש שמדמין מילתא למילתא ויש העושין כדי להחזיק דבריהם וכן איתא בפרק יש נוחלין דף ק"ל תנו רבנן אין למידין הלכה מפי תלמוד ולא מפי מעשה וכו' אמר ליה רב אשי לרבי יוחנן כי אמר לי מר הלכה ניעבד מעשה אמר ליה לא תעביד עד דאמינא לכו הלכה למעשה עיין שם בפירוש רשב"ם שמע מינה אפילו רב אשי שהיה ת"ח החמיר ר' יוחנן דלא נעביד מעשה עד דאמר להו מכל שכן אינשי דעלמא דאין לסמוך עליהם כלל וכו' עד כאן לשונו ומאוד אני נזהר שלא לסמוך על סתם בעלי בתים שאומרים ממנהג כאשר באמת באתי על החקירה מכמה עניינים שרצו להגיד על המנהג והיו משקרים: ולי נראה להביא ראיה דאין להאמין לסתם בעלי בתים מפרק קמא דחולין ריש דף ז' דאמר התם אהא דהעיד רבי יהושע בן זרוז בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי על רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו כו' ואמר תו התם מכאן לתלמיד חכם שאומר דבר הלכה שאין מזיחין אותו ואמרי לה אין מזניחין אותו ואמרי לה אין מזחיחין אותו וכו' הרי מבואר דוקא מתלמיד חכם שאומר דבר הלכה אין מזיחין אותו אבל סתם אדם ודאי דמזיחין אותו ואין סומכין עליו דאי לא תימא הכי מאי רבותיה דקאמר מכאן לת"ח שאומר דבר הלכה שאין מזיחין אותו הא כל אדם נמי סומכין עליו אלא ודאי דוקא נקט ת"ח ולא סתם אדם:

שאלה ע"ו

עובדא אתא לקדמאי באווז' פטומה שהיה נראה בה גומא מבחוץ על בטנה דהיינו שהעור היה שלם מבחוץ על פני כולה מן הצואר עד למטה לסוף הבטן רק שהיה נראה גומא עמוקה ברוחב שני אצבעות באמצע הבטן על פני אורכה מן הצואר עד למקום שמתחיל הבטן מקום שבני מעים שוכבים שם שאין שם עצם תחת העור והיה ניכר שיש שם חסרון מבפנים תחת העור וצויתי לקלוף ולפשוט העור הפטומה בנחת כדרך שרגילין לפשוט האווזות הפטומות ומצאתי שאותו עצם האמצעי הבולט באמצע כמו קרש דק שהבשר משני צדדיו ואנו קורין אותו בי"ליג היה נסדק ולחלק על פני כל ארכו באמצעו ממש עד שחצי רוחב אותו קרש דק הבולט היה מצד זה וחצי רחבו מצד זה והפסק ביניהם כרוחב אצבעיים על פני כל ארכו ובאותו הפסק שהיה ביניהם היה נראה מבחוץ הלב והכבד כאשר הם שוכבים בחלל הגוף כי לא היה שם חיפוי מן העצם על

הלב ועל הכבד כרוחב אצבעיים והיה נראה שמתולדתו נחלק העצם הדק הבולט באמצע כקרש דק שהבשר מצד זה ומצד זה מפני שקשה הדבר לאומרו שיהא עצם רק כזה נחלק באמצע רחבו על פני כל ארכו סדק מיושר כל כך כיון שהוא דק מאוד אם לא שנעשה כך מתולדתו ונסתפקתי בזה כי היה בעיני דבר חדש ומילתא דתמיהא: והיה נראה לי מן הדין להכשיר דלמאי ניחוש לה אם מפני שנסדק העצם ונחלק מה בכך הא לא מצינו טריפות זה בכל ע' טריפות שמנו חכמינו ז"ל וסדרם הרמב"ם ז"ל בפרק י' מהלכות שחיטה וכיון דאין זה בכלל ע' טרפות אין לנו להוסיף על הטרפו' כדמסיק בפרק אלו טרפות דף נ"ד וכדכתב הרמב"ם שם בפירוש מהלכות שחיטה וז"ל וכל שאירע לבהמה או לחיה או לעוף חוץ מאלו שמנו חכמי דורות הראשונות והסכימו עליהן בבתי דיני ישראל אפשר שתחיה וכו' עד כאן לשונו.

ואם כן למה ניחוש להא מילתא כיון דלא נמנה בכל שבעים טריפות: ואדרבא משמע לי מתוך דברי הטור בהדיא דאין בזה שום טריפות שהרי העצם הזה בעוף הוא כמו החזה בבהמה שלצד פנים מונחים בתוכו הלב והכבד והטור כתב בהדיא בי"ד סימן ל"ט דאין הנקב פוסל בחזה שכתב וז"ל ריאה שנסרכה לאחד מהמקומות שאין הנקב פוסל בהם כמו לחזה ולגרגרת וכו' עכ"ל הרי כתב בהדיא שאין הנקב פוסל בחזה בבהמה ומה שאין פוסל בבהמה אין פוסל בעוף חוץ מה' דברים פוסלין בעוף ואין פוסלין בבהמה.

ניקב גג הזפק. ניקב הקורקבן.

ניקב עצם הגלגולת בעוף המים. נפלה לאור ונחמרו בני מעיה.

ניטל הזפק. אבל חוץ מאלו ה' מה שאינו פוסל בבהמה אינו פוסל בעוף בעצם הזה שהוא כמו חזה בבהמה וכיון שאין הנקב פוסל בו ה"ה נסדק ונחלק נמי אינו פוסל דמה לי נקב קטן ומה לי נקב גדול לכך אין להטריף בזה: וכן משמע נמי דאין נקב או שבירה פוסל בעצם הזה מהא דמסיק בפרק אלו טריפות דף נ"ב נשתברו רוב צלעותיה טריפה אמר זעירא ומחציה כלפי שדרה ופירש רש"י לפי ששם חיותא ולא מחציה ולצד החזה עכ"ל הרי שאין חיותא תלוים בעצמות שהם בחזה ודין בהמה ודין עוף שוה הוא כמו שבארנו דמה שאינו פוסל בבהמה אין פוסל בעוף חוץ מה' דברים שזכרנו לכן אין להטריף בשביל זה: אלא שיש לפקפק דילמא לעולם אימא לך שנקב בחזה מטריף ולא מפני שעל ידי שיש נקב בחזה אין כמוה חיה דהא ליתא שהרי אין חיותא תלוי בחזה אלא מפני שעל ידי שיש נקב בחזה סופו ליטול הכבד והלב על ידי הרוח שיבא על הלב והכבד מפני שהחזה מגינה על הלב והכבד וכשיש בה נקב אינה מגינה ולכך היא טריפה דכי האי גונא פסק בהלכות גדולות הביאו הטור בסימן מ"א אי אינקוב טרפשא

דכבדא טריפה וכתב בהג"ה אשי"ר הטעם דחיישינן שסופו לינטל כל הכבד וכו' עכ"ל הביאו ב"י שם וכן נמי בניטל לחי העליון לדברי הרמב"ם דמטריף הביאו הטור בסימן ל"ג ופירש הוא עצמו הטעם משום שהלחי העליון נברא לכסות פי הקנה שלא יבא הרוח לריאה וללב ואם ינטל הלחי העליון מיד בא הרוח אל הריאה ותקרר ותמות הבהמה וכו' כהובא בב"י שם בסימן ל"ג יעויין שם כי האריך הרי מצינו בטרפשא דכבדא לדברי בעל ה"ג ובניטל לחי העליון להרמב"ם ז"ל ואחריהם הסכימו כל האחרונים ז"ל דטריפה בכך ואין זה הטריפות מצד עצמה אלא בטרפשא משום דסופו ליטל הכבד ובניטל לחי העליון משום דסופו שתקרר הריאה ותמות הבהמה הוא הדין נמי יש לומר בניקב החזה אף על גב דמצד עצמו אין בו משום טריפות מכל מקום היא טריפה משום שעל ידי כן סופו ליטל הכבד או הלב כיון שיש שם נקב יבא הרוח שמה ומכ"ש אם נסדק כולו כמו בנ"ד:ולא תקשה היאך אפשר לומר שהנקב פוסל בחזה הא כתב הטור בהדיא בסימן ל"ט שאין הנקב פוסל בחזה שהזכיר החזה בין המקומות שנסרכה ריאה למקום שאין הנקב פוסל בהם הא לאו קושי' היא משום דכיון שאין הנקב פוסל בחזה מצד עצמ' אלא מפני שסופו ליטול הכבד והלב שייך שפיר למימני החזה עם מקומות שאין הנקב פוסל בהם לענין ריאה שנסרכה לה דהכי כתב בהדיא הב"י בסימן מ"א בד"ה כתב בעל ה"ג וכו' וז"ל התם כתב בעל ה"ג דאי מינקב טרפש דכבדא טריפה וא"ת הרי רבינו כתב בסי' ל"ט ריאה שנסרכה לאחד מהמקומות שאין הנקב פוסל בהם כמו לחזה וכו' ולטרפשא ואפשר וכו' כתב בהג"ה אשי"ר מכאן יש סמך וכו'.

ולפי זה אפשר לומר דאף על גב דניקב הטרפש טריפה שייך שפיר למימני טרפש עם מקומות שאין הנקב פוסל בהם לענין ריאה שנסרכה להם דכיון דאין פוסל הנקב מצד עצמו וכו' עכ"ל: וראיה לזה למה שכתב ב"י דכיון דניקב הטרפש דכבדא טריפה אינו מצד עצמו אלא בשביל הכבד שסופו ליטול לכך שייך שפיר למימני טרפש עם מקומות שאין הנקב פוסל בהם נ"ל להביא ראיה מהא דאיתא בפרק אלו טריפות דף מ"ח עמוד א' דקאמר התם ריאה שניקבה ודופן סותמתה כשירה וכו' מתקיף לה רב עוקבא בר חמא אלו אינקב דופן להדה מאי טריפה ליתני נקובת הדופן ולטעמיך הא דאמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן מרה שניקבה וכבד סותמתה כשירה אלו אינקב כבד להדה מאי טריפה ליתני נקובת הכבד אלא כי נוקבה דלאו מיניה מיטרפה לא קתני ופי' רש"י דלאו מיניה מיטרפה דטריפות מחמת ריאה בא עכ"ל: הרי מבואר כל דלאו מיניה מיטרפה לא קתני אף על גב דטריפה הוא.

הוא הדין נמי שפיר דמי מה שהזכיר הטור הטרפש בין המקומות שאין הנקב פוסל בהם אף על גב דמיטרף בו כיון שאין הטריפות מיניה הוא שהרי בשביל זה לא תנא התנא כמה טרפיות משום דלאו מיניה מיטרפה: ובזה נראה לי מתיישב מה שהקשה הטור בסימן ל"ג על הרמב"ם שמטריף בניטל לחי העליון היאך יש להטריף כיון שלא נשנה במתניתין דיש לומר כיון דניטל לחי העליון לאו מיניה מיטרפא שאין הטריפות מצד עצמו אלא שתקרר הריאה לכך לא שנאה התנא במתני' וכן י"ל נמי בניקב טרפשא דכבדא לדברי בעל ה"ג שלא שנאה התנא משום דאין הטרפיות מצד עצמו אלא משום שסופו ליטול הכבד לכך לא שנאה כדמסיק בפרק אלו טריפות דף מ"ח ע"א: והדרן לנדון דידן בניקב החזה אפשר לומר דטריפה היא אלא שאין הטריפות שלה מצד עצמו רק מצד הלב והכבד שסופן ליטול כמו בטרפש דכבדא לבעל ה"ג וניטל לחי העליון להרמב"ם ומה שהזכיר הטור בסימן ל"ט החזה בין המקומות שאין הנקב פוסל בהם גבי נסרכה הריאה להם משום שאין מטרפות מצד עצמו וכמו שכתב הב"י גבי טרפשא דכבדא וכדפירשתי והבאתי ראיה לזה: אלא שמכל מקום כיון דלא אישתמיט שום פוסק לא קדמון ולא אחרון והזכיר מטריפות ניקב החזה ודאי דאין לנו להוסיף על הטריפות ולבדות סברא מלבינו שעל ידי הנקב יבא הרוח על הלב ועל הכבד כיון שלא נזכר מזה בשום פוסק ואף על גב דבניקב טרפש דכבדא לדברי בעל ה"ג ובניטל לחי העליון להרמב"ם ז"ל מיטרף מטעם סברא זו שהרוח יבא אל הריאה או אל הכבד או אל הלב ותמות הבהמה מכל מקום יש לנו לומר ולחלק דדוקא התם גבי ניטל לחי עליון אפשר לומר כן משום שהרי נכנס אל חלל הלב ואל חלל הריאה לחלל הסמפונות.

וכן בטרפשא דכבדא מפני שהריאה בחייה נפוחה היא ומנשבת תמיד הרוח וחיישינן שרוח יכנס אל הכבד: אבל כאן בחזה שאין שום רוח כלל בין העור והלב והכבד אף על פי שנקב שם העצם או אפילו ניטל ודאי דאין להטריף בטעם סברא זו: ואין להטריף נמי משום דאיכא למיחש שמא נעשה על ידי מכת חרב וכיוצא בזה והגיע עד חלל הגוף וניקב אחד מאיברים הפנימיים דכיון שהעור מבחוץ הוא שלם ניכר הוא שלא נעשה על ידי מכת חרב או קוץ ולא דמי להא שכתב הרשב"א בתשובה בסימן רע"ז בכבש אחד שנמצא בו נקב בחזה נגד הלב מפולש אבל לא נגע בלב ולא באחד מן האיברים שנקיבתן במשהו ואפילו הכי הטריף משום דחיישינן שמא דרך כניסתו בחוזק נגע בלב או באחד מן האיברים שנקיבתן במשהו ואין לנקב במשהו בדיקה וכו' דשאני התם שהיה הנקב מפולש שגם העור החיצון היה מנוקב וגם היה ניכר שלא נעשה הנקב ע"י חולי כמו שהוכחתי בתשובה בעובדא דמרה שהיתה נמצאת בין עור לבשר אבל בנדון דידן שהעור

היה שלם מבחוץ שלו ודאי לא נעשה על ידי קוץ וחרב: ועוד דהא כבר הסכימו פוסקים הביאה ב"י בי"ד סימן מ"ט וכן פסק בש"ע התם וכן בהג"ה ש"ע סימן נ"א שיש להקל בספק ניקב בקוץ או על ידי חולי שכתבו וז"ל אם הוא ספק אם נעשה על ידי חולי או קוץ ומחט כשר וכל שכן שיש להכשיר בכי האי גונא בניקב העור והבשר עד החלל עכ"ל ואם כן כל שכן בנדון דידן שהעור היה שלם מבחוץ וגם ניכר שמתולדתו היה כך כמבואר בגוף המעשה ודאי דאין להטריף ומהרש"ל בפ' אלו טרפות סי' ע"ז כתב בניקב לחלל הבהמה בלא נר' קוץ או מחט שצריך בדיק' כנגד הנקב והנה בדקנו יפה ולא נמצא שום ריעות' לכך היה נ"ל להכשיר מן הדין: אלא לפי דמילתא חדתא היא ומקצתם היו מזדנזין בדבר הטרפתי האווזא אבל לדינא נ"ל שהיא כשירה ואם ימצא עוד כזה ויבא לידי אכשירנו:

שאלה ע"ז

אב המון.

צח ואדמון. מלא תודה ומצות כרימון.

האלוף המרומם התורני נ"י פ"ה ע"ה כמהר"ר אברהם יצ"ו: על אשר שאל מכ"ת אותי שיש באתריה דמכ"ת אלם אחד שיודע במלאכת חייטין והוא פקח גדול ומבין בטוב וישא את אחותו דמכ"ת היאך יש לנהוג בקידושין ונראה ליה למכ"ת שאין זה חרש אלא אלם מפני שהוא יודע בסדר התפלות להראות מתוך הסידור איזה הם תפלות של חול ואיזה של שבת ויום טוב ומה שמוסיפין לומר לפי סדר המועדים ונושא ונותן עם כל אדם.

ויודע לחתום בחתימת ידו והיה נראה למכ"ת שיכניס ברמיזה בכה"ג שיהיו כותבין לו על הנייר הרי את מקודשת לי וכו' והרב יהא מראה לו על הכתב ולרמז לו כוונת הכתב והאלם ירכין בראשו הן. כי לפי דברי הבעלי בתים מבין הוא מתוך הכתב ויודע לקרות.

אלה הם תורף דברי מכ"ת בשאלה: תשובה החייט הזה אשר הוא באתריה דמכ"ת אני מכיר אותו ואינו מיקרי אלם אלא חרש שהרי אינו שומע ואינו מדבר ולא מיקרי אלם אלא מי ששומע ואינו מדבר דהכי איתא פרק מי שאחזו דף ע"א שומע ואינו מדבר זהו אלם דכתיב ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו וכו' וכן פסקו כל הפוסקים והכל מבואר בטור א"ה סימן ק"ך וקכ"א והב"י האריך בחלוקי דינים שבין חרש ואלם וכן בטור ח"מ סימן רל"א אבל בכגון זה דבאתריה דמכ"ת שאינו שומע ואינו מדבר לא מיקרי אלם אלא חרש מיקרי אף על פי דהוא פקח ביותר אין לחלק בין החרשים וראיתי

מרבותי נוהגין שהולך לחופה עם החרשאחד שהוא רגיל עמו כגון אחד מן אחיו או שאר קרוביו הרגילים עמו בבית ומכירים ברמיזותיו ואותו הרגיל עמו מראה לו ברמיזות.
ענין קידושין והחרש מושיט הטבעת לאשה ומקדשה וזה ראיתי בקראקא מחרש אחד שגם הוא היה חייט ופקח גדול היה והיה סוחר עם מלבושים שעשה הוא למכור וראיתיו כי היה פעמים הרבה תובע לאחרים לפני הב"ד ופעמים היה הוא נתבע והיו הרבה מבני הקהלה שהיו מכירין ברמיזותיו כי פקח גדול היה ובקל היה מבין ואפ"ה היה מקדש ע"י אחד מן אחיו שהיה נכנס עמו לחופה כדלעיל: ומה שכתב מכ"ת מענין כתיבת הרי את מקודשת לי וכו' על הנייר ולרמז לו ענין קידושין נראה דלאו שפיר דמי למיעבד כך כדי שלא לחלק בין החרשים ואיכא למיחש לתקלה בהרואים יסברו דקדושיו קדושין גמורין הן מן התורה כיון שאינה מקדשה כשאר חרשים ובפרט שמחזיקים אותו לפקח גדול ואם יקדשנה אחר שהוא פקח לא יצטרכו גט משני שיאמרו אין קידושין תופסין ככל שאר אשת איש שנתקדשה שאין קידושין תופסין בה.
ובאמת קידושין אלו של חרש אינן קדושין גמורין מן התורה ואם נתקדשה אחר כך מן פקח צריכה גט ממנו כמו שפסק הטור א"ה ריש סימן מ"ד לכך אין לשנות ממה שנהגו בכל החרשים שיקחו אחד מקרוביו הרגיל עמו שילך עמו לחופ' והוא ירמז לו ענין קדושין החרש יושיט הטבעת לאצבע של האשה ויקדשה הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה ע"ח

אתת לקדמאי איתתא אחת ושמה שרה בת רבי מרדכי מטשארטריאה בוכה ומיללת ומקוננת על הריגת בעלה רבי יואל בגזירת ק"ק פאלנאי בפניה ובפני אחותה זלאטא הנצבת עמה בזה ובעית מנאי לעיין בשריותא דידה שתהא שריא להתנסבא לאחר ודחיתי אותה בדברים היאך תהיה מותרת כיון שנהרג במלחמ' ואז הרימה קולה בבכיה למה לא יהיה מקום לזעקתה במה שיודעת היא בבירור גמור שמת בעלה ולמה תהיה חשודה כי קיל לה איסורה דאשת איש ואמרתי לה כדי לנסותה ראה אין זה דבר חדש כי כמקרה זה קרה לכמה אנשים שבאו למדינה זו פליטי חרב ונשאו נשים על פי הגדתם שראו נשותיהם הרוגים ואחר כך נודע כי חיות הנה והשיבה היא ואחותה שתיהן יחד בקול אחד כי לא ראי זה כראי זה האיש שרוצה לישא אחרת קיל ליה למיעבד כך כי אם יוודע אחר כך שאשתו בחיותה וגרש אחת מהנה ויצא ידי חובתו מה שאין כן אשה דעונשה חמור מאוד ומעוות אשר לא יוכל לתקן הוא.

אז נתמלאתי רחמים עליה ואמרתי לעיין בשריותא דידה על פי הגדתם אשר הגידו בק"ק העלישויא בכ"ד באלול תי"ג לפ"ק וכלל הגדתם היה כך מרת זלאטא הגידה כי היא ורבי יואל ואשתו אחותה שרה ועוד איש אחד בעל קרובתה ועוד איש אחר וכמה צנשים היו מטמינים את עצמם בחדר אחד מקום צר.

ובאו שם הרוצחים והרגו האנשים ואת הנשים הכו ופצעו אבל לא נתכוונו להרוג כי אמרו די להם לנשים שיהיו משוטטים בעולם ויהיו חוזרים על הפתחים וראתה היא שרבי יואל בעל אחותה שרה נפל לארץ מושכב מת והתחילו הרוצחים לפשוט את החללים ואמר אחד על רבי יואל ראה עדיין זה חי ורצח אותו יותר ולא זזה היא ואחותה שרה אשת רבי יואל מאותו חדר וראו את כל זה גם ראו כי היו הרוצחים חופשים בלבושי ההרוגים בשביל ממון וכסף וזהב ואחר שהלכו משם הרוצחים התחילה אחותה שרה לזוז את בעלה רבי יואל והיתה קוראת אותו בשמו יואל יואל ואמרה היא לאחותה מה אתה עושה וכי אינך רואה שהוא מת ממש והיתה מזיזה אותו ולא היה בו שום נדנוד חיות רק מת ממש וראשו היה נפוח ממכות ופצעים וכל זה נעשה ממחרת עד חצות היום והם נשארו שם באותו חדר כל אותו היום וההרוג רבי יואל היה מוטל לפניהם עד לעת הערב יצאו משם והניחו ההרוג רבי יואל שוכב שם עש כאן הגדת מרת זלאטא.

ושאלתי אותה היאך היית מכרת אותו שההרוג היה רבי יואל בעלה של אחותך שרה כיון שראשו היה נפוח ממכות ופצעים והשיבה היאך לא תהיה מכרת כיון שלא זזה משם וראתה הריגתו ונפילתו וגם היה ניכר לה הדק הטיב כי הוא היה זקן והאנשים אחרים שהיו שם היו בחורים בשנים ואין לה פקפוק כלל בו רק יודעת בבירור שרבי יואל היה הרוג ממש.

שוב שאלתי אותה במה הרגו והשיבה כי לא אחד היה הורגו אלא כמה רוצחים היו שם זה במקל וזה בחרב וזה בקורדם וכן בשאר כלי משחית שוב שאלתי אותה מה נעשה אחרי כן בההרוג רבי יואל בעלה של אחותך שרה והשיבה שאיננה יודעת אפשר שאכלוהו כלבים או גררוהו חזירים או נקבר בין שאר הרוגים שעשו הערלים אחרי כן חפירות וזרקם לחפירות למקצת הרוגים כל זה מהגדת האשה מרת זלאטא שלא בפני אחותה שרה אשת רבי יואל: והגדת מרת שרה אשת רבי יואל היה ממש כמותה הגם כי לא בלשון אחד הגידו מכל מקום היו דבריהם מכוונים ממש בכל הנ"ל ביום ד' ד' אלול תי"ג לפ"ק: הנה נראה שדבר זה אין צריך לימוד שהאשה הזאת היא מותרת להנשא לאחר ולא מיבעיא לרוב הפוסקים נימוקי יוסף והרשב"א והריטב"א והטור דסבירא להו דגם אשה נאמנת לומר מת בעלי במלחמה באומרת וקברתיו פשיטא דמותרת אף על פי

שלא אמרה וקברתיו מכל מקום כיון שהיא אומרת שמת בעלה בענין דלית לן למיחש שאומרת בדדמי נאמנת שהרי אמרה שהיתה מזיזה את בעלה ולא היה נודד כנף בהא סגי דכל שהיא אומרת שהיתה מזיזה אותו ולא היה נודד כנף הוה כאלו היתה אומרת מת וקברתיו: והכי כתב בהדיא הריב"ש והר"ן בתשובה הביאם הרב ביי וז"ל הריב"ש שאפילו למצריכים שיאמר מת וקברתיו ודאי קברתיו לאו דוקא אלא כל שנתעסק בטלטול ממקום למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף וכו' בהא סגי: דהשתא ליכא למיחש למידי וכו' שהרי התעסקו בו וראו בטוב שמת עכ"ל: וכן כתב הר"ן וז"ל ומכל מקום הוו זהירין בדבר דלא בעינן דאמר וקברתיו ממש אלא כל שאמר דברים שהם ברורים שאין לספק בהם דאמר בדדמי סגי כגון דאמר אני נגעתי בו לאחר שמת או שניתיו ממקום למקום וכיוצא באלו וכו' עכ"ל.

לכך פשיטא שהיא מותרת להנך פוסקים דסבירא להו דגם האשה נאמנת על מיתת בעלה במלחמה באומרת וקברתיו אלא אפילו להרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין והביאו הטור סי' י"ז וסבירא ליה דאינה נאמנת אפילו באומרת וקברתיו מכל מקום בנדון דידן נאמנת הך איתתא דכיון שהיתה יושבת ומנטרה שם כל היום נאמנת באומרת מת בודאי אפילו לא היתה מזיזה אותו נאמנת לומר מת בודאי אף על גב דהוה במלחמה משום דסתם מלחמה דמיירי בה תלמודא היינו מלחמה שעורכים על השדה מחנה מול מחנה או שהם לוחמים על עיר וזורקים חיצים ואבני בליסטריאות ואינם מתכוונים על מי שיפול ויראה היא למינטר ולמיחזי לכך חיישינן לאומרת בדדמי אבל במקום שהיתה מנטרא ומיחזי נאמנת לומר נהרג דהכי מסיק ריש' פרק האשה שלום דסברא סלקא דעתא בכל הני דאיקטול הוא פליט אם תמצא לומר כיון דשלום בינו לבינה נטרא עד דחזיא זימיין דמחו להו בגירא או ברומחא וכו' וסברה בודאי מת וכו' ופירשו התוספות וז"ל והיא יראה לעמוד עד שימות לפי שזורקים חיצים ואבני בליסטראות במלחמה ואינם מתכוונים על מי שיפול אבל לקמן גבי נפלו עלינו ליסטים נאמנת לומר נהרג שעומדת שם עד שימות ולא אמרה בדדמי עכ"ל ובנ"דהיתה מונטרה מן חצי היום עד הערב ואומרת שנהרג ודאי על דבר ברור העידה ולא בדדמי:

ואם יאמר האומר דלא מהימנן לה כשאומרת שהיתה מנטרה דחזקה דלא היתה מנטרא משום דהיתה יראה ולא היתה מנטרא הא לאו מילתא הוא חדא דהא אמרו שהרוצחים לא היו מבקשים להרוג רק את האנשים ולא את הנשים והוי דומיא דנפלו עלינו ליסטים הוא מת ואני נצלתי דריש פרק האשה שלום דנאמנת ועוד דאי איתא דאין אנו מאמינין לה במה שאמרה שהיתה מנטרת כל שכן שלא היו לנו להאמין לעד שאומר כן דהיה

מנטר וחזי שהרי אשה כיון דשלום בינו לבינה מסתברא למימר מנטריא וחזיא אפילו הכי לא מהימנן לה משום דזימיין דמחו לה בגירא וכו' כל שכן עד דעלמא דלית ליה הך סברא למימר דמינטר וחזי דלא מהימנן ליה והרי האמת אינו כן שהרי מבואר במרדכי פרק בתרא דיבמות דמהימן דהכי כתב התם וז"ל דבמקום שיאמר העד אפילו בשעת מלחמה ראיתיו הרוג ואחר כך הכרתיו יפה בטביעות עין בהא לא איבעיא לן דפשיטא דנאמן וכו' דלא שייך למימר בדדמי דלא שייך אלא בהריגה שיש לאומרה על הספק אבל באמירת הדברים מה לי עת מלחמה מה לי עת שלום עכ"ל הרי מבואר דעד דעלמא מהימן לומר שהכיר יפה שמת הוא הדין נמי אשתו מהימנת דלא חשדינן לה למשקרת אפי' להרמב"ם במקום שאינה יראה להמתין: אחרי כן מצאתי בהג"ה מרדכי דיבמות פרק מצות חליצה קרוב לכל אשר כתבתי וז"ל ראובן ושמעון הלכו עם נשותיהם וילדיהם חוץ לעיר בשעת מלחמה הרחק מן העיר ג' או ד' פרסאות ורדפו גוים אחריהם והכו ופצעו הגברים והניחום כמתים ולנשים לא רצו לעשות דבר אך הילד פצעו ונשארו הנשים שם יותר מחצי היום על בעליהן וכו' שלחנו אחר הנשים המעידות דרשנו וחקרנו דרכי דרישות כרבי טרפון מפני קלות הדור ומצאנו דבריהם מכוונים כי אמת הדבר שנשארו על בעליהן יותר מחצי יום מטפחות ומקוננות והנה אמת ונכון בפיהם שראו האחד מת ומוחו שפך לארץ ושאלנו להם במה ידעו ואמרו כי ראו המוח לעת ערב נפרדנו משם וכו' על פי הדברים היה נראה לי היתר גמור להשיאה לכתחלה חדא דלגבי נשים לא היה שעת מלחמה ולא היו רוצים לעשות להם דבר והמה לא יראו מן הרוצחים כאשר מוכח שעכבו שם יותר מחצי היום וכאשר העידו הנשים עצמן הוי ממש כי ההוא דנפלו עלינו ליסטים הוא מת ואני נצלתי נאמנת וכן פירש רש"י ז"ל התם דהוי שעת מלחמה קטנה ואיהו הוי התם בהדיה לא אמרו בדדמי אלא נטרא וחזיא ליה דמית דאשה לא מסתפי מליסטים דכלי זיינה עליה ועוד הא רמפסקי' אי עד אחד נאמן במלחמה היינו משום דאמר בדדמי והכא שאומרת ראיתי המוח מפוזר ומפורד והיה להן שהות כל כך אין זה בדדמי אלא באמת וברור וכי לא יועיל אם יעידו על אדם שנחתך ראשו לגמרי וכי יצטרך לעולם לומר מת וקברתיו.

ולא דמי לתלוי וחיה אוכלת בו או למגוייד דכל הני יכול לחיות כדקאמרינן התם אסכין מלובנת ודברי הכל וכדאמרינן פרק האשה שלום זימנין דמחו ליה בגירא וברומחא וסבירא דמית ועברא ליה סמתרא וחי משמע דאלו מעיד על דרך שאינו יכול לחיות דמהימנא וכו' עד כאן לשונו הרי ממש ככל אשר כתבתי הסברות והראיות: ועוד דבנדון דידן שגם אחותה זלאטא כך ודל הגדת אשתו שרה מהכא הרי אחותה זלאטא העידה

ולא גרעה היא מעד דעלמא ומותרת אליבא דכולי עלמא שהרי משיאין על פי נשים ועל פי קרובים וכו' כל זה נראה לי פשוט ועם כל זה בהיות שהאשה שרה בעת הזאת הוא בק"ק פראג.
על כן לא יועיל לה היתר דידי אם לא שיסכים עמי גם האלוף הגאון אב"ד הישראלי מהר"ר אהרן שמעון ואב"ד דק"ק פראג ותצא להיתר ע"פ בית דינו:

שאלה עט

קול שאון עולה תמיד מעיר. המבעה והמבעיר מקטן וגדול רב וצעיר כי אשת ר' פלוני זנתה תחת בעלה ובבעל נעוריה בגדה ומעלה אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלה.
והנה רבי פלוני בעלה שאל ממני להוציא לאור משפטה אם להיתר ואם לאיסור את אזניו יטה למען סור משאול מטה ולפי שידעתי את מיעוט ערכי ומדברים עמוקים נסתרה דרכי רציתי לחסום את פי ולדבק לשוני לחכי. רק כי בעל האשה הזאת רבי פלוני צעק וזעק אלי בקול יללה ובכי נענעתי לו את ראשי לחוות את דעתי וה' ינחני בדרך אמת ויגיה את חשכי: והנה חקרנו אחר אמיתת דברים ונודע לנו שהקול נתפשט משני בעלי בתים אחים שבאו לישוב אחד שהיה רבי פלוני דר שם בין הערלים והיו מתארחים בביתו ובחזרתם משם באו לביתם אל תוך הקהלה והגידו אל דיין הקהלה שאשת רבי פלוני זנתה עם ערל אחד והגידו לו כל המאורע ומשם נתפשט הקול והושבנו ב"ד יפה שיהיו חוקרי' ודורשים מן המגידים בתורת עדות וכו' למען לא יצא משפט מעוקל: וזה אשר העיד אחד מן האחים ביום ב' ך' לחדש מנחם תי"ד לפ"ק בתורת עדות בעונש אם לא יגיד ונשא עונו אחר איום גדול בפני האשה ובפני רבי פלוני בעלה מעשה כך היה בר"ח ניסן תי"בל בא הוא ואחיו לאותו ישוב שהיה דר שם רבי פלוני עם כל בני ביתו בין הערלים וגם היה דר שם גיסו של רבי פלוני עם כל בני ביתו בבית ההוא והוא שאר בשרם וכשבאנו לשם היה רבי פלוני בביתו ויצא מחוץ לעיר ובלילה לא היה בעיר וכשישבנו לאכול בלילה בא ערל אחד רווק וישב עמהם אל השלחן והיה מעורב עמהם באלו היה אחד מבני בית ושאלנו אל שאר בשרינו גיסו של רבי פלוני מה זה שערל הזה הוא מוחזק כל כך ורגיל עמכם והשיב לנו כן הוא עושה לפעמים אפילו בפני רבי פלוני בעל הבית ולפעמים הוא פושט ידו אל הקערה ונוטל לעצמו הטוב והמובחר ואין מוחה על ידו אחר כך בקש הערל שישלחו לו לאחד מבני הבית להביא לו שכר לשתות ונתן מעות על ג' או ד' מדות ועשו כן ויהי המה יושבים ושותים קמנו אנחנו מן השלחן והלכנו לשכוב אחורי התנור בין התנור ולכותל גם בעלת הבית אשת רבי פלוני עמדה

מעל שלחנה והלכה לשכוב על המטה באותו בית החורף שהיו אוכלים וש"ב גיסו של רבי פלוני ישב עם הערל אחרי כן הלך גם הוא לשכוב אל החדר שמחוץ לבית החורף בפרוזדור הבית והלך הערל וסגר את הבית החורף מבפנים וכבה את הנר שהיה דולק אז געזרה בעלת הבית אשת רבי פלוני בערל ואמרה לו בלשון פי"הם איזה מן המשחיתים צוה לך לכבות את הנר וכי לא הייתי יכולה אני בעצמי לכבות את הנר אלו הייתי רוצה לכבות ושכב הערל על הספסל לפני התנור אז התחילה בעלת הבית לדבר עם הערל ואמרה אל הערל בלשון פי"הם היום היו פה בביתי ערלים פלוני ופלוני והיו מתלוצצים ופלוני היה נושך אותי בידי ושאל הערל ואיה איפוא היה בעלך השיבו האשה ישן הי' ונכמרו רחמי עליו להקיצו כך שמעתי מדברים אחר כך שמעתי שקם הערל ממשכבו והלך אל המטה ושכב אליה ואני ואחי היינו שוכבים ורגלינו היו נוגעין זה בזה והיינו דוחפים זה את זה ברגלינו אני הייתי דוחפו אם הוא שומע כמוני והוא דוחפני אם אני שומע כמוהו ושמעתי שהיו מנאפים כדרך איש ואשה שמשמשים מטותיהם ושאלו הב"ד להאשה אשת רבי פלוני ואת מה תאמר אל הדבר הזה הרי זה מעיד עליך השיבה היא ואמרה ששקר הוא מגיד ומה שהערל הוא רגיל אצלינו הוא מחמת שפרנסיתנו הוא ממכירות יין שרף לערלים והם שותים אצלנו לכך אין אנו מוחים להם מאומה כי בזה אנו מרגילים אותם אלינו וכן אמר גם בעל פלוני שוב שאלו אותה מה זה שהתחלתלדבר עם הערל באפילה והגדת לו שערל אחד היה משחק עמך והיה נושך אותך בידך השיבה ואמרה שקר הוא לא הגדתי מאומה מזה לערל.

וגם זה שקר הוא מה שאומר שערל היה אצלי במטה אחר כך שאלו הב"ד להעד המעיד איך תוכל להעיד ששכב הערל אצלה והלא באפילה הייתם ולא ראיתם מאומה השיב ואמר בית החורף הוה קטן ושמעתי שפיר שקם הערל ממשכבו ושכב אצלה והרגשתי הרגשה גדולה מתנועה גדולה שהיתה בהם ושמעתי נשימתם וכל ענינם כדרך איש ואשה שמשמשים מטותיהם וכן היו עושים זמן ארוך ואני ואחי לא היינו יכולים לישן מהחרדה גדולה שהיתה עלינו והיינו דוחפים זה את זה ברגלינו.

ואחר המעשה הלך הערל לחוץ וחזר ובא ושכב שוב אל המטה והיה מנאף עמה כבראשונה ולאור הבקר הלך הערל לדרכו ושאלו הב"ד אותו אחרי שהרגשתם כל כך כי הם מנאפים מדוע לא געזרתם בהם או לכל הפחות היה לכם להשמיע קול בנחירת גרון או על ידי כיחה וניעה להשמיע להם כי אתם מקיצים ולא ישנים השיב ואמר יראים היינו פן ח"ו ישלח ידו בנו.

גם אמר העד שלאור הבקר עמד הערל לפני מטתה ולבש בתי שוקיים שלו שוב שאלו את האשה למה את מייחדת עם הערל שהרי אלו לא היו באים האורחים האלו לביתך היית מתייחדת עם הערל לבדו השיבה ואמרה כי ילדיה היו עמה במטה אז נתאמץ העד בדבר ואמר רבותינו שמעו לי תאמר האשה מה שתאמר יודע אני בודאי שהיתה מנאפת ממש עם הערל וזה ברור לי מהמעשים אשר עשו ושמעתי וחלילה לי להגיד דבר שאינו אמת מה לי ולצרה זו כי זה איש רבי פלוני איש ישר הוא ופתו מצויה לעוברים ושבים ומי יתן והייתי זוכה לזה בצדקתי ולמה אגיד על אשתו דברים שקרים רק כי את האלהים אני ירא וצריך אני להגיד מה שידוע לי בבידוד גמור אף על פי שלא ראיתי הרי הוא כאלו ראיתי עין בעין ואל תשאלו יותר כי אין ספק בזה כלל ושאלו הב"ד אותו באיזה זמן נעשה כל זה ואמר העד שהיה בין פורים לפסח ואז מיד אחר המעשה הגדנו כל הנעשה לדיין העיר במעמד שאר אנשים שהיו עמו והוא היה כותב את הכל באר הטיב וגם הגדנו אז באיזה יום נעשה המעשה ועתה שכחתי עד כאן הם הגדת העד בתורת עדות אחר החקירה והדרישה בפניה ובפני בעלה כדין וכדת תורתינו הקדושה: ואחיו של העד הגיד גם כן שלא בב"ד ככל דברי אחיו רק שהוסיף לומר כי לאחר המעשה למחרתו גלה הוא את הדבר הזה להאשה אחותה של רבי פלוני שהיא אשת שאר בשרם ואמרה ברוך ה' אשר באתם הנה כי הנה גם אנכי ידעתי את אשר היא עושה תמיד ועל ידכם יתפרסם הדבר כך הגיד שלא בב"ד: וכהאי מילתא צריכים אנו להודיע שהכריזו בב"ה על כל מי שיודע מאומה מאשה הזאת שאינה מתנהגת כשורה יבא אל הב"ד ויגיד ולא בא שום אדם להגיד רק האחים הללו וקבלנו עדות האחד כדת וכדין ולאח השני לא שאלנו בב"ד בתורת עדות דליכא נפקותא ביה דקרובים כולם כחדא חשיבי.

ואותו דיין העיר שעליו מגיד העד שמיד אחר המעשה הגיד לו כל המאורע היה גם כן במעמד הגדת העד בתורת העדות ביום ב' ך' למנחם תי"ד לפ"ק כנ"ל ואמר שממש כאשר הגיד עתה כן הגיד אז לפניו והאמת כן הוא שהוא היה כותב כל הדברים והגיד ואז הזכיר העד היום שנעשה בו רק שאין הכתב ההוא מצוי בידו וקרוב לודאי שנאבד ממנו: ומעתה אתחיל ואומר כי על פי הדין שריא הך אתת' לבעלה ואין הבעל חייב להוציאה דכיון דלא הוי אלא עד אחד ואין דבר שבערוה פחות משנים כדמסיק בקידושין פרק האומר דף ס"ו.

ואף על גב דהאי עד מעיד שהיה עוד אחר עמו היינו אחיו לית לן בה דכיון דאחי נינהו ליכא נפקותא בעדותו דהרבה קרובים כולם אינן אלא כעד אחד כדאיתא בתשובת מיימוני להלכות אישות המתחלת נחנו נעבור חלוצים וכו' ובתשובת הרשב"א סימן

תקמ"ד והובא בש"ע מטור א"ה סימן קט"ו סעיף ז' בשם הג"ה מרדכי וביי"ד בסימן קכ"ז בהג"ה: ואף על גב דהתם בקידושין פרק האומר דף ס"ו מסקינן בעד אחד חייב לצאת ידי שמים ולהוציאה אי מהימן ליה האי עד כבי תרי דאיתא התם איבעיא להו זינתה אשתו בעד אחד מהו.

אביי אמר נאמן רבא אמר אינו נאמן הוי דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים ותו איתא התם ההוא סמיא דהוי מסדר מתנייתא קמיה דמר שמואל ואמר ליה עד אחד שזינתה אשתו ומסיק דאמר ליה מר שמואל אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקוה. משמע בהדיא שחייב להוציאה בדיני שמים אי מהימן ליה כבי תרי.

וכן פסקו התם הרא"ש והרי"ף וכתבו וז"ל. רבא הוי אמר דבר שבערוה ואין דבר שבערוה פחות משנים וכן הלכתא והני מילי בדיני אדם אבל בבא לצאת ידי שמים: אי מהימן ליה כבי תרי חייב לאפקוה וכו' וכן פסק נמי הטור א"ה סימן ו' וסימן קט"ו וסימן קע"ח: ואם כן בנדון דידן נמי נימא שאם העד הזה נאמן ליה כבי תרי חייב להוציאה בדין שמים הא ליתא דלא דמי נדון דידן לדהתם בההוא סמיא דהתם שאני דמיירי שאותו העד שהגיד לו שזינתה ראה ממש שזינתה והגיד דבר ברור שראה אותה מנאפת ואין אחר זה כלום ולכך אי מהימן ליה כבי תרי חייב בדין שמים להוציאה.

אבל בנ"ד אין זה העד מעיד שראה שזינתה אלא ששמע שעשתה מעשה שעל ידי כן הוא יודע שזינתה ואין זה אלא מאומד דעתו ששמע קול תנועתם ונשימתם כדרך איש ואשה שמשמשים מטותיהם ואין זה דבר ברור כי אפשר הוא שלא זינתה. ומה ששמע קול תנועה גדולה מהם ונשימתם אפשר שהיה מחבבה ומגפפה ומנשקה ומתחכך בה בקירוב בשר ומתוך כך נשמע קול תנועה ונשימה: ולכך אפילו אי הוה האי עד מהימן ליה כבי תרי אינו חייב להוציאה אפילו בבא לצאת ידי שמים.

כיון שלא ראה ממש שזינתה ואפילו דבר מכוער גפוף ונישוק לא ראה אלא שמע והא לא אתמר בגמרא שהאי חייב לצאת ידי שמים על פי העד שלא ראה מאומה אלא שמע. אף על פי שמהימן ליה כבי תרי כיון שאינו מעיד אלא בדדמי: וכהאי גונא כתב מהר"ם בתשובה הובא בתשובת הרשב"א סימן תתל"ט ובתשובת מיימוני להלכות אישות.

וז"ל מעשה באדם אחד כהן שראה אשתו הולכת נגד בחור אחד במקום יחוד ושהו שם שעה קטנה לא כדי טומאה ונתפזרו מפני שאמה באת עליהם בנר דולק: שוב פעם אחרת שכב הכהן על מטתו בלילה בעת שבני אדם ישנים ושמע מאחורי הכותל שהיו ביחד ומחמת קול נשימתן הבין שקלקלו. גם בלילה השנייה שמע כן והבין שקלקלו מחמת נשימתן אבל לא ראה גוף המעשה רק ראה ששהו כדי טומאה וסמך אזני לכותל

ושמע מנשימי' אותם כדרך שבני אדם משמשין מטותיהן ומחמת שמיעה וראייה רצה לאוסרו עליו.
ובאותה הלילה שקלקלה ראה הכהן שעכבה ואחרה מלילך לישן וכו' וקודם דבר זה לא היתה אוהבתו והוא אוהב אותה והיה מפייסה תמיד ולא הטת אוזן וכל שימושו עמה היה בעל כרחה. ע"כ השאלה והנה הר"ר חזקיה ממיידבורק אסרה עליו וזהו תשובת מ"ו שי'.
חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר וחלילה לי להתיר מה שאסר הר"ר חזקיהו: ואם הייתי בפניו הייתי נושא ונותן עמו כי קשה לי על דבריו דהא קיימא לן אין אוסרין על היחוד. ואין אוסרין אלא בקינוי וסתירה או משיראו כדרך המנאפים השוכבים בקירוב בשר אבל משישמעו אותם מנאפים לא שמענו כי מה שמיעה שייך במנאפים אפילו אם שמעו אותם מנשימים מה בכך שמא היו משתגעים יחד דרך שחוק.
ולא אסרינן בהא דאפילו בדב' מכוער כגון רוכל יוצא ואשה חוגר' בסינר דהוה לן למימר אם לא מסירתו מעליה לזנות לא היתה מסירה אותה: וכן כל שאר דברים מכוערים דקא חשיב שיש רגליסדבר טוב אפ"ה אין עדים שראו הדבר מכוער לא אסרי' בראיי' הבעל כל שכן בהא שיש לתלות שלא ה היה שם אלא מיעוך שדים ושגעון ומן השגעון היה נשמע קול גניחותייהו וכו' עכ"ל והובא תשובה זו נמי בב"י בקצרה בא"ה סימן י"א: והשתא אית לן למילף קל וחומר מהאי עובדא דמה התם שהיתה אשת כהן נחשדת לבעלה בבחור זה בשכבר נכנסה עמו בסתר ונתייחדה עמו ועברה על הדת.
ואחרי כן עשתה כן שני פעמים ונכנסה עמו לסתר ביחוד ודאי לא הלכה אלא לשם ניאוף ואלו היה בעלה מקנא לה תחלה על הבחור הזה והיה אומר לה אל תסתרי עמו היתה אסורה לו מן הדין אחר כך שנכנסה עמו לסתר ושהתה כדי טומאה ועוד איכא הוכחה משנאתו ששנאתו ודאי שמחמת ניאופה היא ועיניה נתנה באחר.
אפילו הכי התירה מהר"ם לבעלה משום דאיכא למימר שלא היתה מנאפת אלא היו משתגעין יחד דרך שחוק ומן השגעון הזה הוה משתמע קול נגיחותייהו. כל שכן בנדון דידן שאשת רבי פלוני לא היתה נחשדת לא לבעלה ולא לשום אדם לא מערל זה ולא מאדם אחר וגם לא היתה שנאה לבעלה.
וגם לא נכנסה עם הערל זה לסתר כלל רק שנזדמן הערל עמה לחדר אחד ואף זה לא היתה ביחוד אלא עם עוד שני אנשים מישראל וילדים היו שם: ולא ראו שום דבר מכוער אלא שבאפילה שמע קול תנועתם ונשימתם כדרך משמשין מטותיהם דיש להתיר ולומר אפשר שלא טמא אותה הערל ולא היו אלא משתגעין ביחד דרך שחוק ומזה היו

משתמעים תנועה גדולה ונשימה יתירה: ואפשר שאפילו מהר"ר חזקיהו שהורה לאיסור בעובדא דאשת כהן כהובא בתשובת מיימוני דלעיל מודה בכי האי גונא כמו בנ"ד דיש להתיר כיון דליכא כאן הוכחה כלל כמו התם באשת כהן: ולפי זה אינו חייב הבעל להוציאה אפילו אי הוה מהימן ליה להאי עד כבי תרי בין בדיני אדם ובין בבא לצאת ידי שמים.

כיון דהאי עד לא חזי מידי אלא שמע קול תנועתם ונשימתם אפשר דלא הוי ניאוף כלל ואינו אומר אלא בדדמי מה שנדמה לו משמיעת הקול ואין זה כלום כדפירשתי: אלא שיש לפקפק ולומר אם תמצא לומר כיון דלא ראה העד ממש שזינתה מפני שבאפילה היה ואינו אומר אלא משמיעת קול. לא חשבינן עדותו עדות גמורה לומר שזינתה: מכל מקום מיקרי דבר מכוער שהרי על כל פנים היה משתגע בה: עד שמכח השגעון היה נשמע קול ניאוף.

ואם כן הוה עד אחד בדבר מכוער ואית לן להחמיר ולמימר אי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה בבא לצאת ידי שמים: דהכי איתא בתשובת מיימוני להלכות אישות המתחלת נחנו נעבור חלוצים וכו' שכתב בסופה וז"ל ואי ליכא עידי כעור אלא אותו אחד שמצא גוים מגפפין אותה אי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה ואפילו על ידי עדות אביה וכו' עכ"ל.

וכן כתב נמי המרדכי בפרק ב' דיבמות בשם מהר"מ. והן הן הדברים שבתשובת מיימוני וז"ל: ואי ליכא עדות כיעור אלא בעד אחד דמהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה ואפילו על ידי עדות אביה וכו' עכ"ל: הרי מבואר כשיש עד אחד בדבר מכוער אי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה בבא לצאת ידי שמים ואם כן בנ"ד נמי יהא חייב להוציאה כיון דעל כל פנים איכא עד אחד בדבר מכוער: הא לאו מילתא הוא דכבר נתחבטו בזה גדולי הפוסקים מהאחרונים מהרי"ו בתשובה סימן ח' מהר"מא בתשובה סימן י"ב: וכל גדולי הדור שהיו בימיו יעוין בתשובותיו סימן ט"ז ומהר"ם לובלין בתשובה סימן פ' ודברי הנביאים פה אחד שעד אחד בדבר מכוער לאו כלום הוא אפילו אי מהימן ליה כבי תרי: דלא כדמשמע מסוף תשובת מיימוני שהבאתי לעיל שעל ידי עד אחד בדבר מכוער חייב להוציאה אי מהימן ליה כבי תרי אלא כמו שכתב מהר"ם באותה תשובה עצמה בתחלתה.

וז"ל התם.

ואע"ג דאיכא עד אחד שהלך בביתה בליל חג השבועות ומצא גוים ששחקו עמה וחבקוה ונפפוה. בעד אחד של דבר מכוער אפילו אגברא לא אסרינן לה אפומיה אפילו מהימן

כבי תרי וכו' עכ"ל: והכי איתא נמי בהג"ה מרדכי פרק מצות חליצה שכתב וז"ל ואף על גב דאיכא עד אחד בדבר מכוער לא מיתסרא עכ"ל וכן פסק בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן י"א ואין לסמוך על הא דמשמע מסוף תשובת מיימוני דאסרינן על פי עד בדבר מכוער אי מהימן ליה כבי תרי כיון דבתחלת אותה תשובה גופא כתב להיפך וקשיא דידיה אדידיה וכבר הכריעו הפוסקי' דדבריו הראשונים הם עיקר.

וכתבו כל אחד לפי דרכו ליישב את דבריו: ואי לא מסתפינא מרבוותא אמינא כי מה שכתב בסוף תשובת מיימוני וז"ל אי ליכא עדי כיעור אלא האחד שמצא הגוים מגפפין אותה אי מהימן עליה כבי תרי חייב להוציאה וכו' עכ"ל בכאן יש טעות סופר וטעות דמוכח מתוכו הוא חדא שדבריו בכאן סותרים למה שכתב בתחלה להפך ממש באותה תשובה גופיה כדפי' ועוד דאין קישור לדבור זה למה שכתב בסמוך אחר כך שכתב וז"ל ואי ליכא עדי כיעור וכו' חייב להוציאה ואפילו על ידי עדות אביה בלבד שהעיד שבתו זנתה אי מהימן עליה כבי תרי אסור לקיימה וכו' וכן משמע מדברי הרמב"ם שכתב מי שראה אשתו שזנתה או שאמר לו אחד מקרוביו וכו' שאשתו זנתה וכו' וסמך דעתו עליה' וכו' הרי זה חייב להוציאה וכו' עכ"ל ויש להקשות דהא בסמוך מיירי בעד כיעור שראה גוים מגפפין אותה וכו' והיאך קאמר עליה ואפילו על ידי עדות אביה וכו' ומיירי שראה שזינתה וכו' וכן היאך מייתי ראיה מדברי הרמב"ם דמיירי נמי בראה שזינתה ומשמע שזנתה ממש ועוד דהא במרדכי פ"ב דיבמות מייתי הך תשובת מהר"ם דבתשובת מיימוני וכתב שם הך בבא בסגנון אחר וז"ל התם ואי ליכא עידי כיעור אלא בעד אחד דמהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה ואפילו על ידי עדות אביה וכו' עכ"ל הרי לא הזכיר שם מן גפוף ונשוק כלל בהך בבא אלא על כרחך טעות סופר הוא וצריך למחוק מה שכתב כאן שמצאו גוים מגפפין אותה וצריך להגיה כך ואי ליכא עדי כיעור אלא עד אחד אי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציא וכו' כאשר הוא במרדכי פרק ב' דיבמות והכי פירושו אי ליכא עדי כיעור אלא עד אחד ועד זה מעיד על זנות ממש אי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה וכו' ושפיר קאי עלה מה שכתב ואפילו על ידי עדות אביה בלבד שהעיד שבתו זנתה וכו' וכן משמע מדברי הרמב"ם וכו' דמיירי הכל במעיד על שזינתה ממש ודבר הלמד מענינו הוא דמיירי בעד שמעיד שזינתה ממש והתם הוא דאמרי' אי מהימן עליה כבי תרי חייב להוציאה אבל בעד אחד בדבר מכוער אינו חייב להוציאה אפילו אי מהימן ליה כבי תרי ואף על פי שאין אני כדאי להגיה ספרים ישנים מכל מקום כיון דטעות מוכח מתוכו הוא כמו שפירשתי וגם נמצא כך במרדכי פרק שני דיבמות דמייתי הך דבתשובת מיימוני וכדי שלא יהיו דברי מהר"ם בתשובה אחת סותרים סופה

לתחלתה אמרתי שיש להגיה כך ונכון הוא: ולפי זה הוא הדין נמי בנדון דידן אפילו אי הוי האי עד מהימן ליה כבי תרי כיון שלא ראה שזנתה אלא שמעיד מה ששמע מעניני ניאוף וחושב בדעתו שזינתה ואפשר שלא זינתה אלא מגפפה ומנשקה ואין זה אלא עד כיעור ועד אחד בכיעור לאו כלום הוא על פי הסכמת גדולי עולם מהאחרונים לכך אינו חייב להוציאה אפילו בבא לצאת ידי שמים הכי הוא דהוי דינא מדין התלמוד והפוסקים להלכה שמורה בכל וערוכה: אבל למעשה נראה לי להורות בנדון דידן שצריך הבעל להוציאה בבא לצאת ידי שמים אי מהימן ליה כבי תרי לפי שאין הגדת העד הזה דומה להגדת העד דעלאא דעד זה מתפעל לומרשזינתה בודאי כאלו היה רואה עין בעין שזינתה אעפ"י שבאמת לא ראה מידי מכל מקום הוא מתאמץ לומר שלא יהיו מפקפקים בדבריו כלל כי ידוע לו מאותן ענינים ששמע שודאי זינתה: ואף על גב דאינו יכול להגיד לנו אופן עניני ניאוף שיהא משמע לנו מאותן הדברים שזינתה בודאי כדמשמע ליה מכל מקום הוא יודע בעצמו מה ששמע מהוויית ההם שלא היה אלא זנות ממש וכיון שהוא בכי האי גונא נראה לי שצריך להוציאה בבא לצאת ידי שמים אי מהימן ליה כבי תרי.
וטעמא דמסברא הוא דהרי אנו רואים שהעד הזה מתאמץ בדבר לומר שזינתה ודאי ומה לו ולצרה זו יעיד ויגיד דבריו כהוייתן מה ששמע קול תנועה והרגשה גדולה ושנראה ונדמה לו שזינתה ממש והב"ד יפסקו כפי ראות עיניהם ולמה הוצרך להתפעל ולהתאמץ לומר שידוע לו בודאי שזינתה ושלא יהיו מפקפקים בזה אלא על כרחך צריכין אנו לומר שעושה כן מפני שקנאת ה' צבאות תעשה זאת שיודע הוא האמת והאמת יורה דרכו: או שעושה כן להכעיס לאוסרה על בעלה: וכיון דהכי היא אם כן שפיר קאמרינן אי מהימן ליה האי עד כבי תרי שצריך להוציאה משום דאי האי עד מהימן ליה כבי תרי תו לא חשדינן אותו שיעשה כן להכעיס שהרי מהימן ליה אלא שאומר כן על צד האמת לכך צריך הוא להוציאה וטעמא דמסתבר הוא: וכי תימא מנלן האי מילתא למימר כיון דהאי עד מתאמץ לומר שזינתה בודאי אף על גב דלא ראה אמרינן שהעד עושה כן מפני שהאמת כך הוא ולכך אי מהימן ליה כבי תרי חייב להוציאה דילמא עדיין לא נפיק האי עד מן בדדמי ואית לן למימר אף על גב דהוא מחליש בדעתו שזינתה בודאי מחמת הענינים ששמע מניאוף דילמא הכל בדדמי הוא והוא סובר שזינתה ולכך מקנא קנאת ד' צבאות ואומר כן שזינתה בודאי ומתאמץ בדבר ואפשר שאינו כן כיון דלא ראה ממש ודילמא אינו יכול להעיד שזינתה בודאי אלא דוקא כשראה ולא כשידע ולא ראה וכמו שפסק הטור בח"מ סימן ת"ח בגמל האוחר בין הגמלים דלא אזלינן בתר אומדנא

כחכמים ודלא כרב אחא וכן פסק בתשוב' מהר"י קלון שור' קכ"ט ענף ב' באחד שהיה מזנה עם אחת דלית לן למיזל בתר אומדנא יעויין שם כי האריך.
ומוכיח דאפילו בדיני ממונות לא אזלינן בתר אומדנא: והא דנמצא בתלמוד בכמה דוכתין דאזלינן בתר אומדנא כההיא דרבי אליעזר בן עזריה דריש פרק אף על פי דף נ"ה דלא כתב לה אלא על מנת לכונסה וכו' ומשכיב מרע שכתב כל נכסיו ולא שייר כלום אם עומד חוזר: וכן בדוכתין טובא היינו דוקא היכא שהמעשה הוא מבורר אצל הדיינים אלא שהם מסופקים באומדן דעת הנותן או המוכר או המגרש התם הוא דאזלינן בתר אומדנא אבל היכא דלא נתברר גוף המעשה אצל הדיינים כי ההוא דגמל אוחר בין הגמלים דאין ידוע לנו אם הורגו או לא ודאי דבהא פליגי רבנן עליה דרב אחא וסבירא להו דלא אזלינן בתר אומדנא ואנן קיימא לן כחכמים כמו שפסק הטור ח"מ סימן ת"ח ואם כן היאך מצינו למימר בנדון דידן לסמוך על העד במה שאמר על פי אומד דעתו הא לא קשיא כלל דאית לן להוכיח אף על גב דקיימא לן דלא אזלינן בתר אומדנא מכל מקום איכא גונא דעדיף מאומדנא ומתקיים עדות העד בידיעה אפילו בלא ראיה: וראיה ברורה מהא דאיתא פרק שבועות העדות דף ל"ג רבי יוסי הגלילי אומר הרי הוא אומר והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראייה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראייה הכתוב מדבר: ראייה בלא ידיעה כיצד מנה מניתיך בפני פלוני ופלוני וכו' ופירש רש"י ואין לך עדות בזו בלא זו אלא בתביעת ממון כדמפרש ואזיל ע"כ הרי מבואר דעדות מתקיים בידיעה בלא ראייה.
וכן פסק הטור ח"מ סימן צ' בנחבל ומסוגיא דשבעות משמע דאפילו לדיני נפשות מתקיים העדות ובידיעה בלא ראייה דאף על גב דההוא קרא דשמיעת קול לא מצי מיירי בדיני נפשות מדכתיב או ראה או ידע ובראייה בלא ידיעה לא אשכחן בנפשות מכל מקום גוף הגדת העדות אפשר דמתקיים בידיעה בלא ראייה כיון דאשכחן בדיני נפשות דפריך התם דף ל"ד אמר ליה רב פפא לאביי לימא רבי יוסי הגלילי לית ליה דרב אחא דתניא רב אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו דאי אית ליה דרב אחא בדיני נפשות נמי משכחת לה כרבי שמעון בן שטח דתניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתי אחריו ומצאתי סייף בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר ואמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה על פי שנים עדים יומת המת אלא המקום יפרע ממך וכו' אפילו תימא אית ליה דרב אחא בשלמא בידיעה בלא ראייה משכחת לה אלא ראייה בלא ידיעה היכי משכחת לה וכו' ע"כ הרי מבואר

דמתקיים העדות בידיעה בלא ראיה אפילו בדיני נפשות כיון דאפשר הוא כמו בעובדא דרבי שמעון בן שטח אלא דההוא קרא דשמיעת קול היינו שבועת העדות לא מצי מיירי בדיני נפשות כיון דלא אפשר להתקיים גם בראייה בלא ידיעה אבל גוף העדות בהגדתם נתקיים בידיעה בלא ראייה אפילו בדיני נפשות כך נראה לכאורה לפי סוגיא זו דשבועות דף ל"ד: אלא שבסנהדרין פרק אחד דיני ממונות דף ל"ז מסיק דעל פי אומד כהך דרבי שמעון בן שטח אין העדים יכולין להעיד דתנן התם כיצד מאיימין את העדים על דיני נפשות היה מכניסין אותן ומאיימין עליהם שמא תאמרו מאומד וכו' ותני עלה בגמרא תנו רבנן כיצד מאיימין אומר להם שמא כך ראיתם שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתם אחריו ומצאתם סייף בידו ודמי מטפטף והרוג מפרפר אם כך ראיתם לא ראיתם כלום תניא אמר רבי שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה וכו' הרי מסיק דעל פי האומד כהך דרבי שמעון בן שטח אין העדות מתקיים. אבל מכל מקום איכא גונא אחרינא דעדיף מאומד דרבי שמעון בן שטח דיכולין העדים להעיד בידיעה אף על פי שלא ראו כההוא דפרק כל הנשבעין דף מ"ו בנחבל שעלתה לו נשיכה בגבו וכו' וכמו שפסק הטור ח"מ סימן צ' ואם כן הוא הדין בעדות אשה נמי מתקיים העדות בידיעה אפילו בלא ראיה אי הוה הידיעה בגונא דעדיפא מאומד דר' שמעון בן שטח: וליכא למימר דילמא הא דמתקיים העדות בידיעה בלא ראייה היינו דוקא בדיני ממונות כגון ההוא דנחבל וכדפסק הטור ח"מ סימן צ' אבל לא בדיני נפשות ובעדות אשה כדיני נפשות חשבינן לה הא ליתא דמוכח דאין חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות מפרק שבועת העדות דף ל"ד מהא דפריך לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דרב אחא וכו' דאי אית ליה בדיני נפשות נמי משכחת לה כרבי שמעון בן שטח וכו' דדיני ממונות ודיני נפשות שוים הם בזה וכן משמע התם מהתוספות דבור המתחיל דאי אית ליה וכו' שכתבו וז"ל משמע הכא וכו' וכן בסוף הדבור וז"ל אבל עוד תימה וכו': וכן מסוגיא דסנהדרין פרק אחד דיני ממונות דף ל"ז לפי מאי דמסיק התם דמתניתין אתיא אפילו לרבנן וכמו שהאריך בתשובת קלון שורש קכ"ט ענף ב' דאין חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות לענין דאין הולכין אחר אומדנא וממילא נשמע דבמקום שיכולין העדים להעיד בידיעה אפילו בלא ראייה כגון בנחבל דעדיף מאומד דרבי שמעון בן שטח נמי אין חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות ואם כן יכולין להעיד גם בעדות אשה ובכי האי גונא בידיעה בלא ראיה: ועוד אפילו אם תמצא לומר דיש חילוק בין דין נפשות לדיני ממונות מכל מקום יכולין להעיד בעדות אשה משום דבעדות ממון חשבינן לה אף על גב דהסכמת כל הפוסקים דעדות אשהצריכה דרישה וחקירה לאו משום דכנפשות

חשבינן לה אלא משום דע"פ הדין אפי' דיני ממונו' צריכ' דריש' וחקיר' אלא כדי שלא תנעול דלת לא בעי דרישה וחקיר' הכא לא שייך זה וכן כתב הרב ב"י לדברי המרדכי דסבירא לי' דעדות אשה מצטרפין אפילו לא ראו כאחד אלא זה שחרית וזה ערבית והיינו משום דלממון מדמינן לה והכי קיימא לן וכן פסק בש"ע ובהג"ה א"ה סימן י"א ועיין בב"י בא"ה סימן י"א וכיון דעדות אשה כעדות ממון חשבינן לה שפיר מתקיימת עדותם בידיעה אפילו בלא ראיה ואפילו להרי"ף בגיטין פרק מי שאחזו שכתב אמתניתין לא תתייחד וכו' ראוהו שנים שנתייחד עמה צריכה הימנו גט וכו' אח' בשחרית ואחד בין הערבים זה היה מעשה ואמרו אין מצטרפין ע"כ וכתב הר"ן עליה אע"ג דלגבי ממון קי"ל בפרק זה בורר דהלואה אחר הלואה מצטרפין לגבי אישות דשייך בדיני נפשות בב"א בעינן להו הרי.

הרי חשב עדות נשים כדיני נפשות. וכן הרשב"א בתשובה הביאו ב"י בסימן י"א כתב וז"ל לעיקר הדין ולהלכה למעשה כך נראה לי באמת דעדי קידושין אין צריכין דרישה וחקירה דהשתא מיהא לאו אדיני נפשות קא מסהדי וכו' וההוא דפרק היו בודקין לא ידענא מאי קא דייק מינה דההיא לאו בעדי קידושין היא אלא באו עדים ואמרו נערה המאורסה זו זנתה ועדות זו צריכה דרישה וחקירה דבנפשות קא מסהדי ע"כ הרי חשיב עדות אשה לדיני נפשות מכל מקום נראה לי אפילו לדידהו היינו דוקא בדין אדם לאוסרה על בעלה חשבינן לה לדיני נפשות הן לענין שצריכים דרישה וחקירה והן שצריכים לראות בבת אחת אבל לענין לצאת ידי שמים גבי בעל ודאי אי מהימן ליה האי עד כבי תרי ומסהיד בכי האי גונא כבנדון דידן שכך תקוע בלבו שזינתה ודאי צריך לצאת ידי שמים ולגרשה: ויש לי להביא ראיה לזה ממה שכתב בתשובת מיימוני להלכות אישות בשם הרב המעתיק אההוא מעשה דכהן אחד וכו' שהבאתי לעיל שכתב וז"ל ואני המעתיק נראה לי להביא ראיה לדברי מ"ו שי' מהנהי עובדא דמייתי בשילהי נדרים וקאמר דילמא נתנה עיניה באחר הכי נמי דילמא נתנה עיניה באחר והשמיע קול תשמיש כדי שיוציאנה דאם לא נאמר כן אלא נאסור אותה עליו אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם דחששו לעיניה נתנה באחר כל הנותנת עיניה באחר תוכל למצוא לה דרך ליפטר מבעלה בדרך הזה אמנם אם שמע באותו ענין שבזה לו בלבו ודאי וברור שלא היה דבר אחר אלא תשמיש חלילה לו מלקיימה ואף על פי שאין בית דין יכולים לכופו להוציאה הוא יצא ידי שמים ויגרש לץ ויצא מדון ולא גרע לו מאלו אמר לו אדם אחר ודעתו סומכת אשתך זנתה שצריך להוציאה כדאמר שמואל להההיא סמיא וכו' עכ"ל: הרי כתב בהדיא אם שמע הבעל באותו ענין שנראה לו ודאי וברור שזינתה חייב

להוציאה הוא הדין נמי בנדון דידן שהעד שמע כך עד שברור לו משמיעת קול שזינתה בודאי חייב להוציאה אי מהימן ליה כבי תרי דמאי שנא עד שמהימן ליה או הוא עצמו דכשם שהוא עצמו לא ראה אלא שמע ועל ידי אותו שמיעה תקוע בלבו שזינתה בודאי חייב להוציאה הוא הדין נמי בעד אי מהימן ליה לתקוע בלב העד ההוא שזינתה בודאי חייב להוציאה ואומ' אני שאפי' מהר"ם דהתיר באשת כהן מודה בכה"ג היכא דתקוע בלבו שחייב להוציאה כמ"ש המעתיק והא דהתיר מהר"ם בא"כ בסתם ולא ירד לחלק בכך שאם הוא תקוע בלבו היינו משום דהתם הכותל היה מפסיק ולא שמע אלא דרך הכותל שהיה נוטה אזניו לשמוע ואי אפשר לשמוע כל כך ברור אבל בנדון דידן דהאי עד היה שוכב באותו חדר עצמו סמוך למט' שהיתה האשה אשת רבי פלוני שוכבת שם והיה שומע שפיר ומעיד על דבר ברור שתקוע בלבו שזינתה בודאי דבר פשוט הוא אי מהימן ליה כבי תרי שחייב להוציאה.

וכשמעמיד בכי האי גונא לא מיקרי מעיד מאומד דעדיף זה מאומד דרבי שמעון בן שטח ודומה זה להאי דנחבל שעלתה לו נשיכה בגבו שמתקיים עדותו בידיעה אפילו בלא ראיה: ומכל שכן אם שכן הוא כאשר הגיד אחיו של העד הזה שאחותו של רבי פלוני אמרה לו שגם היא ראתה בה מה שאין נאות לה והיתה נותנת שבח והודיה לאל יתברך שיתפרסם הדבר אף על פי שלא הגיד כך בפני בית דין בתורת עדות כיון שכבר העיד אחיו בבית דין ואין נפקותא בעדותו וגם האשה ההיא לא באתה אל הבית דין להגיד מכל מקום מחוייב הבעל לקבל עדותה של אחותו ואם היא נאמנת לו כבי תרי חייב להוציא את אשתו דאין חילוק בין עד קרוב לשאינו קרוב ואפילו עדות אשה דהכי איתא בהדיא בתשובת מיימוני להלכות אישות המתחלת נחנו נעבור חלוצים וכו' בסוף אותה תשובה יעויין שם: ומהתם מבואר דמהימן ליה כבי תרי דקאמרינן היינו שמהימן ליה בלאו הכי בכל הענינים ולא שיהא נאמן ליה דוקא בהאי מילתא לפי תואר הענין מהדברים המכוערים שראה הוא בה או שמע אלא שצריך שיהא בעיניו בחזקת נאמן מעולם בכל מילי וזהו הסכמת כל הפוסקים בתשובת קלון שורש פ"ב מבואר והביאו בהג"ה ש"ע מא"ה סימן קט"ו:

שאלה פ'

נשאלתי על יין לבן שרובו אין מראיתו לבן ממש וצלול בשנה הזאת מחמת רקבון שהיה בענבים ונראה להם דבר זה להפסד מרוב' דלא ימצאו קונים על היין כיון שאינו נחמד למראה והם יודעים לעשות סגולה שמערבין מעט חלב בהמה ומעט חלב חטה ומשימין

לתוך היין ועל ידי כן נראה היין לבן וצלול אי שרי למיעבד כך או לא דכיון ששותין מן היין כשאוכלין בשר לאו שפיר דמי למיעבד כך או דילמא כיון דאין נותנין בו אלא מעט ויש בו יותר מששים אמרינן הואיל ונתבטל נתבטל ושרי לשתותו אחר כך כשאוכלין וכלין בשר וכן יש להסתפק מחמת חלב חטה משום דהוה חמץ בפסח או אמרינן כיון דנתבטל נתבטל או לא: הנה לפי שנחשב להם זה להפסד מרובה הייתי מצדד על כל הצדדים למצוא היתר לזה ולא עלתה בידי מהא דאית' פרק כל שעה דף ל' ודף ל"ו אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה וכו' הרי אסרו לאכול הפת אפילו לבדו גזירה שמא יאכלו עם הבשר הכא נמי חיישינן ביין שמא ישתנו בשעודה עם הבשר וטפי איכא למיחש ביין מבלחם דסתם לחם לא משהי ליה אלא לימים אבל יין משהי ליה לחדשים ושנים חיישינן טפי דילמא מנשי שיש בו חלב: אע"ג דהתם בברייתא דאין לשין מיירי שנותן בו חלב הרבה עד כדי נתינת טעם ודילמא דוקא התם דאית ביה טעם חלב התם הוא דחיישינן שמא יאכלנו עם הבשר ויאכל בשר בחלב אבל הכא שאינו נותן ביין אלא מעט חלב והוא בטל ביותר מששים ואם כן אפילו אם ישתנו אחר כך עם הבשר לאו כלום הוא כיון דלית ביה טעם חלב דכבר נתבטל מישרי שרי ובעיסה גופא אי הוה נותן מעט חלב לתוכו בכדי שאין בו נתינת טעם משרי שרי כיון דלא אתי לידי בשר בחלב דכמו ששרי ללוש עיסה בחלב אם העיסה היא קטנה שדרכה לאכול מיד נפירוש רש"י התם דף ל"ו אהא דמסיק רבינא אי עביד לה כעין תורא שרי הכי נמי שרי לערב מעט חלב בפת כיון דלא אתי לידי נתינת טעם הא ליתא דכיון דאסרו לערב חלב בפת אם יש בו כדי נתינת טעם אסור לערב לכתחלה אפילו מעט חלב אף על פי שאין בו כדי נתינת טעם משום דהוה מבטל איסור לכתחלה וקיימא לן דאין מבטלין איסור לכתחלה אפילו דרבנן ואפילו איסור מועט: ולא דמי לפת מועט כעין תורא שאוכל אותו מיד דשרי משום דפת מועט לא היה בכלל גזירה דלא גזרו אלא על פתמרובה דמשהי ליה וחיישי דילמא מנשי ויאכלנה עם הבשר אבל פת מועט לא גזרו דהרי יאכל אותו מיד אבל פת מרובה דגזרו עליו שלא לערב בו חלב אם יש בו בכדי נתינת טעם והוא מכוון לערב בתוכו מעט שלא יהא בו נתינת טעם הרי הוא מבטל איסור לכתחלה ואסור דמאי שנא איסור דרבנן זה מכל איסורא דרבנן דבשר עוף בחלב דמדרבנן הוא והרי ודאי לא אסרו אלא אם יש בו בכדי נתינת טעם ואפילו הכי אסור ליתן לכתחלה מעט בשר עוף בחלב אף על פי שאין בו בכדי נתינת טעם משום דהוה מבטל איסור לכתחלה.

הכי נמי בעיסה כיון שאסרו ליתן חלב לתוך העיסה אם יש בה בכדי נתינת טעם הרי חלב עם העיסה הוה כמו חלב עם בשר העוף דאחר שאסרו ליתן חלב בעיסה נחשבת העיסה כבשר העוף ואסור ליתן לכתחלה אפי' מעט חלב לתוכו משום דזה מיקרי מבטל איסור: ולא תימא דלא מיקרי זה מבטל איסור כיון שאין כאן איסור דחלב בפת לאו משום איסורא הוא הא ליתא דכיון שאסור ליתן לתוכו חלב מהא דאין לשין עיסה בחלב הרי יש כאן איסור חלב בעיסה אלא שהוא מכוון ליתן מעט לתוכו הרי מכוון לבטל האיסור.
דמה לי שאסרו ליתן בשר עוף בחלב או עיסה בחלב וכשם דבשר עוף בחלב לא אסרו אלא בכדי נתינת טעם ואפילו הכי אסור ליתן מעט אף על פי שאין בו נתינת טעם משום דמיקרי מבטל איסור. הכי נמי עיסה בחלב אע"ג דלא אסרו אלא בכדי נתינת טעם אפילו הכי אסור ליתן מעט לתוכו אף על פי שאין בו נתינת טעם.
משום דמיקרי מבטל איסור. וזה נראה לי ברור: ולא תקשה מהא דכתב המרדכי בשם ר"ת שהנהיג בני עירו לערב קיתון של מים ביין כדי שאם יתערב בתוכו אחר כך יין נסך שיתבטל במים הביאם ב"י בי"ד ריש סימן קל"ד.
וכן הסכימו הרבה מהאחרונים. וכן כתב ב"י התם בסוף סימן קל"ד והשיג על מה שכתב הרשב"א בתשובה בזה לאיסור הרי מותר לערב לכתחלה מים כדי שיתבטל איסור אחר כך והיינו משום כיון דהשתא לאו איסורא הוא שרי ולא מיקרי מבטל איסור ואם כן הוא הדין נמי הכא כיון דהשתא ליכא איסורא במעט חלב בפת לא מיקרי ביטול איסור לא דמי דהתם שאני דלא איתחזק איסורא כלל דמי יימר שיפול לתוכו יין נסך לכך שרי ליתן לכתחלה לתוך היין מים כדי שיתבטל אחר כך יין נסך אם יפול שם כיון דהשתא לא איתחזק איסורא ולא מיקרי מבטל איסור אבל בנ"ד עיסה בחלב דאיתחזק איסורא שרגילין לאכול עם הבשר ובשביל כן אסרו ליתן חלב בעיסה אלא שהוא מכוון ליתן מעט חלב לתוכו כדי שיתבטל מיקרי שפיר מבטל איסור: ואית לי להביא ראיה לזה דאסור לכתחלה ליתן מעט חלב בפת אע"ג דמתבטל בתוכו מהא דאיתא פרק כל הבשר דף קי"ב בעא מיניה רב דימי מרב נחמן מהו לאנוחי כדא דמלחא גבי כדא דכמחא אמר ליה אסור.
דחלא מאי אמר ליה שרי ומאי שנא לכי תיכול עלה כורא דמלחא מאי טעמא האי איתא איסורא בעינא. והאי ליתא לאיסורא בעינא.
פירש רש"י כמחא כותח מי חיישינן שמא יפול מן הכותח במלח והוא לא ידע וימלח ממנו קדרות בשר. דחלא מאי דרך לתת חומץ לתוך התבשיל מי חיישי' שמא יפול מן הכותח לחומץ ויחזור ויתן ממנו לתבשיל וכו' האי כותח הנופל במלח נראה וניכר מפני

שהוא עב ולא בטיל אבל כותח הנופל בחומץ ליתא בעינא וטעמא נמי לא יהיב כותח בחומץ עכ"ל רש"י.
והיינו משום דבטיל בששים דהכי כתב הרב ב"י בהדיא בשם רש"י בטור י"ד סימן צ"ה ע"ש. סוגיא זו מוכחת דפשיטא להו דלא חיישינן שמא יפול מהכותח הרבה לתוך המלח או לתוך החלא עד שיהא בו נתינת טעם.
ולא מיבעיא להו אלא אי חיישינן שמא יפול מעט לתוכו דאי לאו הכי קשיא היאך פשיט דחלא שרי משום דליתא בעינא וטעמו בטל. הא איכא למיחש דילמא יפול לתוכו הרבה עד שיהא כדי נתינת טעם אלא על כרחך דהא לא קמבעיא ליה דפשיטא ליה דלא חיישינן שיפול לתוכו הרבה ולא קמבעיא ליה אלא אי חיישינן שמא יפול לתוכו מעט וכיון דהכי הוא שמע מיניה דאסור ליתן לכתחלה מעט כותח בחלא אע"ג דמתבטל בתוכו בששים וקמבעיא ליה אי שרי לאנוחי כותח גבי כדא דחלא או לא אי חיישינן דילמא יפול לתוכו והוי כלכתחלה ואסור או לא חיישינן.
ופשיט ליה דשרי משום דמתבטל והוי אינו כלכתחלה דאי לאו הכי אלא דהוי שרי ליתן לכתחלה מעט כותח בחלא כיון שמתבטל בתוכו והשתא לאו איסורא איכא מאי קמבעיא ליה אי שרי לאנוחי. הא אפילו ליתן לתוכו שרי אם הוא דבר המתבטל.
אלא על כרחך דאסור ליתן לכתחלה אפילו מועט שמתבטל בתוכו. אף על גב דהשתא לאו איסורא הוא כיון דרגיל לתת חומץ לתבשיל של בשר.
וקא מיבעיא ליה אי שרי לאנוחי לגביה או לא משום דחיישינן שיפול לתוכו והוי כלכתחלה או לא חיישינן דלא הוי כלכתחלה ופשיט ליה דשרי. הרי הוכחנו דאסור ליתן לכתחלה כותח לתוך חלא אפילו מועט שמתבטל בתוכו אף על פי דהשתא ליכא איסורא כיון דרגילין לתת חלא לתבשיל של בשר הכי נמי בחלב מועט לתוך הפת או לתוך היין נמי אסור ליתן לכתחלה אף על גב שמתבטל בתוכו וליכא השתא איסורא כיון דרגילין לאכול עם הבשר: וכן משמע נמי מהא דכתב האיסור והיתר הארוך הביאו בש"ע הרב בהג"ה סימן צ"ט ובת"ח כלל פ"ה דין י"א וז"ל כתב א"ו הארוך כלל כ"ד אם נפל חלב כזית לתוך מים ונתבטל ואחר כך נפלו לתוך בשר אף על פי שאין בבשר לבטל החלב לא אמרינן דהחלב חוזר וניעור ואוסר הבשר עכ"ל הרי לא התיר אלא בדיעבד אם נפל חלב לתוך מים ונתבטל אבל ליתן לכתחלה חלב לתוך מים אפילו מועט שיתבטל וליתן אחר כך מן המים אל הבשר ודאי דאסור אע"ג דמעט חלב מתבטל במים וליכא השתא איסורא כלל אפ"ה אסור לכתחלה: ואע"ג דמסיים התם וכתב וז"ל ופשוט הוא וכו' ואם כן אפילו לכתחלה נמי שרי לאו למימרא דאפילו לכתחלה שרי לתת חלב

מועט לתוך המים אלא לומר דאם כבר נפל חלב מועט לתוך המים ונתבטל בתוכו מותר לכתחלה ליתן מן המים לתוך הבשר ולאפוקי כדמשמע מא"ו הארוך דלא שרי אלא אם כבר נתנו לתוך הבשר ומכל מקום מיירי שכבר נפל חלב מועט לתוך המים בדיעבד אבל לתת לכתחלה חלב מועט לתוך המים וליתן אח"כ לתוך הבשר ודאי דאסור וכן הוא בהדיא לקמן במפתחות שסידר הרב בת"ח דהאי לכתחלה היינו שלכתחלה מותר לתת מן המי' לתוך הבשר כיון שכבר בדיעבד נפל לתוכו חלב אבל ליתן לכתחלה חלב לתוך המים לא שרי:

וכיון דהוכחנו דאסור ליתן חלב בעיסה אפילו מעט וכן לתוך המים או לתוך חלא משום דהוי כמבטל איסור לכתחלה הוא הדין נמי חלב ביין אסור ליתן לתוכו אפילו מעט חלב שיתבטל בתוכו נמי אסור דביין נמי איכא למיחש דילמא ישתנו עם בשר והוי כמבטל איסור לכתחל': וליכא למימר דילמא שאני חלב לתוך היין מחלב בעיסה או במים או בחלא משום דהתם חלב בעיסה או במים או בחלא אי הוה יהיב הרבה לתוכו היה נותן טעם לכך אסור ליתן אפילו מעט משום מבטל איסור לכתחלה וחיישינן דילמא יתן אח"כ הרבה לתוכו בכדי שיתן טעם אבל בדבר שלעולם לא יוכל לבא לידי נתינת טעם אפילו אי יהיב הרבה לתוכו כגון חלב ביין דלפגם הוא כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע מי"ד סימן ק"ג סעיף ד' דילמא שרי ליתן לתוכו אפילו לכתחלה כיון דהשתא ליכא איסורא בנתינת חלב ליין וטעמו נמי לפגם הוא דילמא שריולא מיקרי מבטל איסור כיון דלעולם לא יכול לבא לידי נתינת טעם ויש לדמות הא מילתא להא דכתב הטור בי"ד סימן קכ"ב בשם הרשב"א וז"ל איסור מועט שנבלע בכלי אם דרכו של אותו כלי שלא להשתמש בו בהיתר מועט בכדי שיתן זה טעם בהיתר וכו' הרי זה מותר להשתמש בו לכתחלה אעפ"י שהוא בן יומו לפי שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם וכו' עכ"ל הרי התיר בדבר שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם ולא מיקרי מבטל איסור לכתחלה א"כ ה"ה נמי חלב ביין כיון דא"א לבא לידי נתינת טעם דילמא מישרי שרי: ואע"ג דהטור חולק על הרשב"א בדין זה וסבירא ליה דאסור להשתמש בו לכתחלה אפילו היכא דלא אפשר לבא לידי נתינת טעם הא מכל מקום הרב ב"י בש"ע סימן צ"ט וסי' קכ"ב הכריע כהרשב"א ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן חלב ביין כיון דלעולם לא יבא לידי נתינת טעם מישרי שרי הא ודאי לאו מילתא הוא חדא כיון דהטור ופוסקים הר"ן והרא"ה חולקים על הרשב"א גם הרב מ"ו ב"ח הכריע דלא כהרשב"א ודאי דאין למילף מדין זה לשאר דוכתי והבו דלא לוסיף עליה למיפסק כוותי' במקום דהכריע הרב ב"י כוותיה דהיינו באיסור מועט שנבלע בכלי גדול וכו' אבל למילף מיני' לדוכתי אחרינ' ודאי דלאו

שפיר דמי כיון דרבים חולקי' עליו: ועוד הא דאסור ליתן חלב ליין אינו אלא משום שמא ישתנו אחר כך עם בשר ואם כן מה לי פוגם חלב ביין או לא פוגם הא איסורא דידיה אינו אלא משום בשר דיאכל עם היין ואז יהיה לשבח דחלב בבשר לשבח הוא: ועוד כיון דעל ידי החלב שמערבין לתוך היין נעשה היין צלול ומשביח יותר מחמת צלילתו ממה שהוא נפגם בהפסד טעמו וכיון שכן הוא יש לאסרו דהכי פסק הרב ב"י בש"ע בי"ד סימן ק"ג סעיף ב' וכתב וז"ל שאם הגדיל איסור מדתו של היתר עד שהוא משביח יותר כשאוכלו בגודל מדתו ממה שהוא פוגם בהפסד טעמו אסור וכו' עכ"ל והוא הדין נמי אם משביח מחמת דבר אחר כגון בנדון דידן שמשביח טפי מחמת צלילתו: ומכל שכן לפי שאלתך שצריכין ליתן לתוכו גם מחלב חטה ושמא יבא לשתות ממנו בפסח דאסור דודאי מיקרי מבטל איסור לכתחלה.

דהא איכא הרבה פוסקים דסבירא להו חמץ שנתערב קודם פסח ונתבטל בששים חוזר וניעור בפסח ואוסר במשהו כן כתב הטור בא"ח סימן תמ"ב בשם רב נטרונאי ביין שעושין מצמוקין ששורין במים אם נסחט מן החיטין לתוך הצמוקין צריך ביעור וכתב הרב ב"י דטעמו דסבירא ליה שאף על פי שנתבטל החמץ קודם פסח בששים חוזר וניעור וכתב שכן כתב נמי הרמב"ם ורבינו ירוחם בשם הגאונים והרשב"א וכן כתב נמי הרב ב"י בסימן תמ"ז בשמם ופסק כוותייהו ואם כן אף על פי דהרב בהג"ה ש"ע כתב דאנן נהגינן שלא כוותייהו ושרינן בדיעבד אם נתבטל בששים קודם פסח אבל לכתחלה ליתן חמץ קודם פסח כדי שיתבטל בששים קודם פסח ודאי דאסור וכולי עלמא מודים בזה ועוד נראה דאפילו להרב בהג"ה ש"ע דכתב דנהיג כן להתיר בדיעבד בשנתבטל החמץ קודם הפסח בששים מכל מקום בכי האי גונא בחלב חטה לתוך היין יש לאסור אפילו בדיעבד משום דיש לחוש שמא נשאר מגוף חטה משהו בעין שלא נתערב ואוסר בפסח דאפילו אנן דשרינן בדיעבד היינו דוקא לח בלח אבל לא במקום שיש לחוש שיש בו מחמץ בעין ובחלב חטה יש לחוש לחמץ מעט בעין ולכך אין שום צד היתר לעשות כן ליין הנלע"ד כתבתי:

שאלה פ"א

נשאלתי מסופר אחד הרוצה לעבד עור לרצועות של תפילין אי מהני ליה תנאי להשתמש במה שנשתייר מהעור ההיא לתשמיש של חול או לא: תשובה משאלתך משמע דבלא תנאי ודאי דאסור לעשות מהמותר תשמיש של חול דלא נסתפקת אלא אי מהני ביה תנאי אבל בלא תנאי משמע דודאי אסור.

והא ליתא אלא דמותר לעשות מהמותר תשמיש של חול אפילו בדלא התנה מעיקרא משום דקיימא לן הזמנה לאו מילתא היא כרבא בפרק נגמר הדין דף מ"ד ובדוכתי טובא פרק מי שמתו ובפרק הקומץ וכמו שפסק הטור א"ח סימן מ"ב: ואע"ג דנ"י סוף נגמר הדין כתב דאם נעבד הקלף לשמה אסור להשתמש בו חול והביאו הרב בהג"ה ש"ע סי' מ"ב היינו דוקא בקלף דהוי גוף קדושה התם הוא דהוי הזמנה מילתא אבל רצועות של תפילין דאינן אלא תשמישי קדושה כדאית' במגילה פרק בני העיר דף כ"ו תנו רבנן תשמישי מצוה נזרקין תשמישי קדושה נגנזין וכו' ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים וכו' ונרתיק של תפילין ורצועותיהן הרי מבואר דרצועות לא הוו אלא תשמישי קדושה ולא גוף קדושה ושם בתוס' בד"ה תשמישי קדושה וכו' מייתי דוכתי טובא דמשמע מהתם דרצועות לא הוו אלא תשמישי קדושה ולכך הזמנה לאו מילתא היא.

כמו שכתב נ"י גופיה התם דבתשמישי קדושה הזמנה לאו מילתא היא: וכי תימא דילמא דוקא לדידיה לנ"י סוף פרק נגמר הדין דסבירא ליה דרצועות לא בעי עבוד לשמה הוא דלא הוי הזמנה מילתא שכתב וז"ל אבל רצועות של תפילין לא בעי עבוד לשמה דמשמשים נינהו והזמנה במשמשים לאו מילתא היא עכ"ל.

הרי תלי הטעם כיון דלא בעי עבוד לשמה לכך לא הוי הזמנה מילתא אבל לדידן דסבירא לן דרצועות בעי עבוד לשמה כמו שפסק הטור א"ח סימן ל"ג שמא יש להחמיר דהזמנה מילתא היא דהוה כגוף קדושה כיון שצריך עבוד לשמה כקלף: הא לאו מילתא הוא דציצית יוכיחו דבעי נמי לשמה כדאיתא בגמרא וכמו שפסק הטור סימן י"א ואפילו הכי לא הוי כגוף המצוה אלא תשמישי קדושה ונזרקין הוא הדין נמי רצועות תפילין אף על גב דבעי עבוד לשמה מכל מקום לא הוה כגוף קדושה אלא כתשמישי קדושה ובתשמישי קדושה הזמנה לאו מילתא היא ולכך מותר לעשות תשמיש של חול במה שנשתייר מן העור שנעבדה לרצועות של תפילין אפילו בדלא התנה מעיקרא: ועוד ראיה דמותר לעשות במותר העור תשמיש של חול מסודר דאזמניה למיצר ביה תפילין לעולם ולא צר ביה שרי למיצר ביה זוזי כדאיתא בברכות פרק מי שמתו דף כ"ג ובפרק נגמר הדין דף מ"ח וכן פסק הטור בסימן מ"ב וסודר כהאי היינו נרתיק של תפילין ורצועות של תפילין ונרתיק דין אחד להם דתרווייהו תשמישי קדושה הם כדקתני במגילה פרק בני העיר דף כ"ו ואלו הן תשמישי קדושה דלוסקמי ספרים וכו' ונרתיק של תפילין ורצועותיהן וכו' הרי קחשיב נרתיק ורצועותיהן דתרווייהו תשמישי קדושה הם וכיון דנרתיק היינו סודר שרי למיצר ביה זוזי משום דהזמנה לאו מילתא היא הוא הדין נמי רצועות של תפילין מותר לעשות במה שנשתייר דבר של חול משום דבתשמישי קדושה הזמנה

לאו מילתא היא: ומכל שכן כשהוא מתנה מתחלה בשעת העיבוד דמהני ומותר לעשות במותר תשמיש של חול ולא זו בעור הרצועות דמותר על ידי תנאי אלא אף זו בקלף עצמו מהני תנאי דעד כאן לא כתב נ"י בסוף נגמר הדין בקלף דאסור להשתמש בו חול אלא היכא דלא אתני עליה מעיקרא וסבירא ליה כיון דגוף הקדושה הוא הזמנה מילתא היא אבל אי אתני מעיקרא ודאי דתנאי מהני וטעמא דמסתבר הוא דהרי עיקר איסורא דידיה אינו אלא משום דאזמניה לגוף קדושה לכותבה עליה לשם קדושה ואם הוא מתנה דיהא יכול להשתמש בו חול הרי בטלים להזמנה דידיה והוהכהזמנה ושוברה עמה לכך נראה דודאי דתנאי מהני: והגם כי זה נראה לי פשוט מטעם שכתבתי עם כל זה לפי שמקצת תלמידים מזדנזים בדבר אמרתי להביא ראיה שכן הוא דתנאי מהני לכל מילי שהרי כתבו רבינו ירוחם ור"י אבוהב הביאם הרב ב"י ובש"ע סימן מ"ב דמותר לשנות תפילין של ראש לשל יד אי אתני עליה מעיקרא הוא הדין נמי מהני תנאי לשנות מקלף לעשות בו תשמיש של חול דליכא למימר דלא מהני תנאי אלא כדי לשנות מקדושה לקדושה אחרת אף על פי שהיא קלה מראשונה כגון מתפילין של ראש לשל יד כיון דמכל מקום קדושה היא אבל מקדושה לחול לא דאם כן אי יש לחלק בתנאי תקשה לרבינו ירוחם ולר"י אבוהב שפסקו דמותר לשנות תפילין של ראש לשל יד על ידי תנאי ומייתי ראיה מפרק הקומץ דף ל"ד דקאמר התם ולמ"ד הזמנה מילתא היא דאתני עלייהו מעיקרא.

דהוא הדין דאתני תנאי לשנות תפילין של ראש לשל יד מנא להו למילף כך דילמא שאני התם דמיירי בחדתא דלא הוי אלא הזמנה התם הוא דמהני תנאי אבל בעתיקא שכבר נשתמשו לקדושה חמורה מנא להו דמהני תנאי להורידם לקדושה קלה ועוד קשיא אר"י אבוהב דפסק נמי דהוא הדין אי אתני על סודר של תפילין דמותר למיצר ביה זוזי מנא ליה הא דילמא לא מהני תנאי אלא לשנות מקדושה לקדושה אחרת אף על פי שהיא קלה מראשונה מכל מקום קדושה הוה אבל לשנות מקדושה לתשמיש של חול מנא ליה דמהני תנאי אלא על כרחך דתנאי מהני בכל מקום וכן משמע נמי מדקדוק לשון הרב בהג"ה ש"ע שכתב וז"ל ואם התנה עליו מתחלה בכל ענין שרי עכ"ל ולא הוי צריך לכתוב אלא ואם התנה עליו מתחלה שרי אלא להורות בא שבתנאי אין לחלק כלל ובכל ענין מהני אפילו שהוזמן לגוף קדושה כגון קלף מותר לעשות ממנו תשמישי של חול כיון שהתנה מתחלה עליה: ומסתברא לי למימר כיון שרבינו ירוחם ור"י אבוהב פסקו דמותר לשנות תפילין של ראש לשל יד שנשתמשו כבר על ידי תנאי שהתנה מתחלה אית לן למילף מק"ו דמותר לשנות קלף שהוזמן לקדושה לעשות ממנו תשמיש של חול דזה פשוט הוא דבר שנשתמש בו כבר לקדושה חמורה ורוצה לשנות לקדושה קלה

חמיר טפי מדבר שעדיין לא נשתמש לקדושה אלא שהזמין לכך ורוצה לשנות לחול אף על גב דהתם הוה מקדושה לקדושה והכא הוה מקדושה לחול מכל מקום כיון דהתם נשתמש כבר לקדושה חמורה חמיר טפי ואפילו הכי כתבו דמהני תנאי קלף דעדיין לא נשתמש כלל ולית ביה אלא הזמנה מכל שכן דמהני תנאי לשנות אפילו לתשמיש של חול: והנה מצאתי אחר כך שהרב בספר לבוש מלכות כתב שצריך עיון אי מהני תנאי בקלף כיון דהוי גוף קדושה ולי נראה בפשיטות דשרי ואין זה צריך עיון כלל מטעמים שכתבתי לעיל והנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה פ"ב

שוכן סנה.
את שלומו יענה. האלוף התורני.
אבן פנה.
רב תבונה.
כמהר"ר יצחק: עתה באתי להודיע לך שקבלתי כ"י על ידי ציר בגוים. ואשר שאלת אותי בעובדא דאתי לידך באלמנה שניסת לכהן ח"י אייר תי"ד לפ"ק.
ואחר כך בתשרי ט"ו בו. ילדה ולד נגמרו שעריו וצפרניו וקול בכייתו נשמע ברמה ככל ולד שכלו לו חדשיו ומתחלה היתה מכחשת לגמרי ואמרה שלא זנתה כלל אלא מבעלה הכהן נתעברה אחר שנשאה וילדה למקוטעין.
עד שלבסוף אחר שבעלה חקר ודרש אותה והבטיחה שלא יבגוד בה אז הודית שזינתה באלמנות' עם בעל אחותה וממנו נתעברה וכן הודית נמי אח"כ בפני נשים זקנות. וגלית את דעתך שיש לאוסרה על בעלה הכהן כיון שנבעלה לאסור לה שעשאה זונה.
וזונה אסורה לכהן מדאורייתא. ולא אמרינן דילמא נתנה עיניה באחר כיון שלא אמרה כן מעצמה אלא אחר החקירה והדרישה אמרה כך דכך משמע לך דלא תלינן בנותנת עיניה באחר אלא דוקא היכי שאמרה היא מעצמה טמאה אני לך אבל לא כשאמרה על ידי החקירה והדרישה.
ועוד כיון דאיכא רגלים לדבר שהרי ילדה ולד של קיימא לה' או לו' חדשים למאן דסבירא ליה חדשים גרמו וזה אי אפשר שהולד של חמשה חדשים יהא קיים. דאעפ"י שאפשר הוא שבוכה אבל להיות קיים אי אפשר כהובא בש"ע מטור א"ה סימן ד' סעיף י"ד וכיון דאיכא רגלים לדבר תו לא תלינן בנתנה עיניה באחר כהובא בש"ע מטור א"ה סימן קט"ו.

אלו הן תורף דבריך בשאלתך בשינוי לשון קצת לתוספות ביאור: תשובה מה שכתבת בהחלט שהולד הזה הוא ולד של קיימ' והאיך אפשר שהולד של ה' חדשים יהא קיים אף על גב דאפשר שהוא בוכה אבל להיות קיים אי אפשר: הנה לא דקדקת שפיר כי הנה אעפ"י שהאמת כן הוא שהולד של ה' חדשים אי אפשר לו להיות קיים מכל מקום בנדון דידך שעדיין לא חי הולד שלשים יום לא מצית להוכיח שאינו של ה' חדשים דמאן לימא לן שהוא ולד של קיימא דילמא באמת אינו ולד של קיימא הוא כיון דעדיין לא חי שלשים יום וכל שלא שהא באדם שלשים יום הרי הוא נפל כדאיתא ביבמות פרק הערל דף פ' ע"ב: תניא רשב"ג אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל.

מבואר מזה אבל כל זמן שלא שהא ל' יום הוה נפל. ואם כן בנדון דידך דילמא לא נולד אלא לה' חדשים ובאמת הוה נפל.

אף על גב דנגמרו שעריו וצפרניו ובוכה בקול חזק אין בכך כלום דבן ח' נמי נפל הוה ואינו יכול להתקיים ואפילו הכי נמצא שצורת הולד הוה בשל קיימא ובוכה בקול חזק וחי כמה ימים עד סמוך לשלשים יום. ואי משום השלמת יצירת הולד של ה' חדשים אינו דומה ליצירת הולד של שמנה חדשים הא אפשר דטבע אב ואם קא גרמו אם הם רמי הקומה וענין זה נמצא מבואר בב"י בסוף הטור א"ה בשם תשו' ה"ר דורא"ן. יעויין שם. ואם כן מצד זה היה אפשר לומר שהולד הזה אינו אלא של ה' חדשים ומבעלה כהן נתעברה אחר שנשאה כל זמן שעדיין לא חי הולד שלשים יום.

אלא לעיקר דמילתא אין נפקותא בזה כיון שהיא עצמה אומרת שמזנות נתעבר' מבעל אחותה ואין אנו צריכין לדון אלא אם היא נאמנת לומר כן כיון שעל ידי כן תיאסר לבעלה כהן דילמא היא נתנת עיניה באחר ובין שיהיה הולד חי ל' יום ובין שלא יהיה חי שלשים יום איכא לאסתפוקי בזה דאם לא יהיה חי שלשים יום מספקינן דילמא לא זינת' כלל ונולד הולד לחמשה חדשים מבעלה זה ונפל הוא.

ואם יהיה חי שלשים יום הרי ברור הוא שזנתה קודם שנשאת לבעלה זה. מכל מקום מספקינן דילמא לא זינתה עם מי שאסור לה כמו שאמרה היא שזנתה עם בעל אחותה כדי לאוסרה את עצמה על בעלה ומשום דעיניה נתנה באחר אמרה כך.

ואפשר שזנתה עם אחר שאינו אסור לה: ויראה כיון דאיסור כהונה הוא יש להחמיר כדאמר ביבמות פרק האשה רבה דף פ"ח ע"ב איסור כהונה שאני. ויש להורות בנדון זה כיון דאיכא הוכחה טובא דקושטא קאמרה שהרי לא הודית מיד מעצמה אלא אחר החקירה והדרישה ואחר ההבטחה שהבטיחה בעלה שלא יבגוד.

בה ומתחלה היתה לגמרי מכחשת תו לא תלינן בנתנה עיניה באחר אלא חייב בעלה להוציאה כיון דאיסור כהונה הוא. אבל אי לא הוה משום איסור כהונה אף על גב דאיכא רגלים לדבר והוכחה טובא דקושטא קאמרה לא הוה אסרינן לה על בעלה דדילמא נתנה עיניה באחר: הא שכתב מכ"ת דהוי כאן רגלים לדבר וכיון דאיכא רגלים לדבר תו לא תלינן בעיניה נתנה באחר כדאיתא בש"ע סימן קט"ו.

הא ליתא דאין כאן רגלים לדבר אי משום דכיון שהולד הוא של קיימא הא פשיטא לאו מילתא הוא דאפילו אי הוה כבר חי ל'יום והיה ודאי של קיימא אפי' הכי לא הוה רגלים לדבר אלא לזנתה קודם נישואין. אבל מכל מקום לא הוה רגלים לדבר שזנתה עם מי שאסור לה שתהא אסורה לבעלה כהן על ידי אותו זנות.

ושמא האמת כן הוא שזינתה אבל לא עם מי שיהא אסורה לו כמו שאמרה היא שזינתה עם בעל אחותה. אלא עם אחר זנתה ומשום שנתנה עיניה באחר אומרת כך כדי שתיאסר על בעלה הכהן ואי משום דמתחל' היתה מכחש' לגמרי ולא הודית אלא לבסוף מתוך החקירה והדרישה ומתוך ההבטח' שהבטיח' בעלה שלא יבגוד בה דהוה הוכחה טובא דקושטא קאמרה שהרי ניחא לה למיקם תחת בעלה שלא הודית אלא אחר הבטחתו שלא יבגוד בה הא נמי לא מהני לענין שלא ניחוש לנתנה עיניה באחר.

דאכתי חיישינן להכי משום דאפשר מתחלה היתה מכחשת משום שהיתה מתביישת על שזינתה ורצתה לכחוש לגמרי ואמרה שלא זינתה כלל. אלא לבסוף שראתה שמיצירת הולד ניכר שכלו לו חדשיו ולא תוכל לעמוד בהכחשתה.

או נתנה בדעתה לומר שזינתה עם בעל אחותה כדי שתיאסר על בעלה הכהן משום דעיניה נתנה באחר: ואף על פי שנראה מענינה בהפך שלא הודית אלא לאחר ההבטחה מבעלה שלא יבגוד בה. מכל מקום אפשר שמערמה עשתה כן שלא הודית מיד כדי שתהיו מאמינים לדבריה ותיאסר על בעלה.

והכל הוא משום דעיניה נתנה באחר: וכה"ג נמצא בתשובת מיימון להל' אישות המתחלת מעשה באדם אחד כהן שראה אשתו הולכת נגד בחור אחד במקום יחוד וכו'. שוב פעם אחרת שכב הכהן על מטתו בלילה וכו' ושמע מאחורי הכותל שהיו ביחד ומחמת קול נשימתן הבין שקלקלו וכו' והתיר מהר"ח.

וכתב בסוף התם וז"ל. ואני המעתיק נראה לי להביא ראיה לדברי מ"ו שי' מההוא עובדא דמייתי בשלהי נדרים וקאמר דלמא נתנה עיניה באחר והשמיע קול תשמיש כדי שיוציאנה הכי נמי דלמא נתנה עיניה באחר והשמיע קול תשמיש כדי שיוציאנה.

דאם לא נאמר כן אלא נאסר אותה עליו אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם דחשו לעיניה נתנה באחר כל הנותנת עיניה באחר תוכל למצוא לה דרך לפטור מבעלה בדרך הזה עכ"ל. ואם כן אית לן למילף מהתם מקל וחומר השתא התם דמשיאה לעצמה שם רע על שנתייחדה עם בחור בסתר והשמיע קול הנשימה כדרך המנאפים ומפסדת על ידי כך כל חזקתה הטוב שהיה לה עד עתה אפילו הכי אמרינן דמערמת לעשות כך כדי ליפטר מבעלה.

נדון דידן שכבר היא מוחזקת לזונה כיון שילדה לה' חדשים והיא יודעת האמת שזינתה קודם הנשואין ויהיה ולד של קיימא ולא תוכל להכחיש. או לפי מה דדנין אנו השתא כאלו היה כבר חי שלשים יום שכבר הפסידה חזקתה הטוב לא כל שכן דאית לן למימר שאומרת שזינתה עם בעל אחותה משום שמא נתנה עיניה באחר.

ואף על גב דמשיאה את עצמה בשם רע דחמיר טפי בזה שאומרת שזינתה עם בעל אחותה. אפשר דלא איכפת לה בזה דעיקר קפידא דידה הוה בושת הזנות.

וכיון דכבר נתביישה בזה תו לא איכפת לה לחלק בין זינתה עם גבר בעלמא או עם בעל אחותה: וליכא למימר כיון דלפי דבריה שנתעברה מבעל אחותה הוה הולד מדאורייתא ממזר ואי לאו דקושטא קאמרה לא הוית מקלקלה לולדה דידה הא כבר אסקינן ביבמות פרק האשה רבה דף נ"ד ע"א דאקלקולא דידה חיישו אקלקולא דזרעא לא חיישי.

ולכך אלו בכה"ג הוה שלא במקום איסור כהונ' לא היה מצינן לאוסר' על בעל' דתלי' למימר דעיני' נתנה באחר דהא דכ' בפסקי' וכתבים סי' רכ"ב והובא בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן קט"ו סעיף ו' דהיכא דאיכא רגלים לדבר לא תלינן בנתנה עיניה באחר היינו דוקא דאיכא רגלים לדבר בלאו הכי על הזנות אז אמרינן דמהימנת אי אמרה טמאה אני לך ולא תלינן בנותנת עיניה באחר.

אבל היכא דליכ' רגלים לדבר על הזנות עצמו אע"פ דאיכא רגלים לדבר והוכח' דקושט' מה שאמרה טמאה אני לך אכתי חיישי' דילמא נתנה עיניה באחר. ואערומי קמערמת ועבדה הכי כדי שיוציאנה.

והכי דייקא דברי הרב התם בפסקים וכתבים למי שמעיין שם. לכך בנדון דידן אלו לא הוה בעלה כהן לא הוה מצינן לאוסרה על בעלה דכיון דליכא רגלים לדבר בלאו הכי שזנתה עם האסור לה אכתי חיישינן לשמא נתנה עיניה באחר.

אלא לפי דנ"ד דהוה במקום איסור כהונה דחמיר טפי יש להחמיר ולומר דודאי קושטא קאמרה כיון דהוכחה טובא איכא ולא תלינן בנותנה עיניה באחר. דאיסור כהונה שאני כדאמרינן יבמות דף פ"ח: ואף על גב דההוא מעשה דמייתי בתשובת מיימון שהבאתי

לעיל בסמוך מיירי נמי באשת כהן ואיכא הוכחה טובא ואפילו הכי מסיק המעתיק התם דאמרינן דילמא נתנה עיניה באחר ולא חייש לאיסור כהונה הא כבר העלה מהרא"י בפסקיו סי' רכ"ב דלא אמרינן איסור כהונה שאני אלא היכא דלא הוה איסורא אלא משום כהונה דלגבי ישראל הוה שריא ולגבי כהן הוא דאסור התם הוא דאמרינן דאיסור כהונה שאני וחמיר טפי ואזלינן בספיקא לחומרא מה שאין כן בשאר איסורים.

אבל מידי דשייך בישראל כמו בכהן כגון שאמרו שזינתה תחת בעלה דנאסרת לישראל כמו לכהן אין חילוק בין כהן לישראל ולעולם תלינן דנתנה עיניה באחר כיון דאין האיסור תולה באיסור כהונה. יעויין שם בפסקי מהרא"י סימן רכ"ב שכתב שכן משמע מפירוש רש"י ביבמות פרק האשה רבה דף פ"ח עמוד ב' דקאמר איסור כהונה שאני פירש רש"י התם קודם לזה בסמוך בד"ה אלא כה"ג דנישאת תחלה לא' מעידיה ואחר כך באו עדים שהוא חי באותה שעה ומת ולא רצה להוציאה ועובר משום זונה עכ"ל רש"י.

הרי פירש דמיירי באיסור שאינו אלא לכהן. לכך בעובדא דתשובת מיימון אף על גב דבעל כהן הוה מכל מקום כיון דאיסורא לאו בכהן תליא לכך שפיר קאמר דילמא עיניה נתנה באחר.

אבל בנדון דידן דאיסורא תליא דוקא באיסור כהונה שהיא אומרת שזינתה עם בעל אחותה דלישראל הוה שריא אלא שלכהן נאסרה לכך אית לן למימר דאיסור כהונה שאני וחמיר טפי ולא תלינן בנתנה עיניה באחר ואסורה היא לבעלה הכהן וצריך להוציאה בגט וא"צ ליתן לה כתובה רק מה שהכניסה לו צריך להחזיר לה מה שהוא עדיין בעין מאותן הדברי' או מה שבא חליפיהן: ומכל שכן לחד שינוייא בפי' הר"ן בגמרא שילהי נדרים דף צ' ע"ב בטמאה אני לך דהא דתלינן בנותנת עיניה באחר אינ' אלא כשאומרת נאנסתי ולכשר נבעלתי אבל לא כשאומרת שנטמאת מפסול לה.

יעוין שם.

דבר פשוט הוא דבנדון דידן שאומרת שזינתה עם הפסול לה דהיינו בעל אחותה דלא תלינן בנותנת עיניה באחר ואינה מותרת לבעלה. אף על גב דמסיק התם דאין במשמע כהאי שינוייא ומשני לקשיותו בשינוייא אחרינא.

מכל מקום שפיר דמי למיעבד סניף לדברינו משינוייא דא שיש להחמיר בנדון דידן דאינה מותרת לבעלה הכהן. דכהאי גונא מצינן טובא דעבדינן סניף לפסק הלכה אפילו ממה דלא קאי אליבא דמסקנא.

כמו שכתב נ"י ביבמות פרק האשה שהלכה דילמא בגמלא פרחא אזיל. אי נמי בקפיצה.

אי נמי מילי מסר וכו' כתב עלה נ"י וז"ל. והך טעמא דמילי מסר הוא עיקר כי לגמלא פרחא ולקפיצה לא חיישינן וכו' אלא נקטינן הכי לסניפין בעלמא עכ"ל.
הרי מבואר דיכולין לעשות סניף לעיקר הדין אפילו ממילתא דלא קאי אליבא דמסקנא: כללא דמילתא דבנדון דידן לא תלינן בנותנת עיניה באחר וחייב הבעל להוציאה בגט ואינו צריך ליתן לה כתובה רק מה שהכניסה לו צריך להחזיר לה מה שהוא עדיין בעין מאותן דברים או מה דאתי מחמתייהו בחליפין וכיוצא בזה ולמנין אסיוכל הבעל להיות עמה בבית כל זמן שאינה מגרשה נראה דצריכין הרחקה שלא ידורו יחד בבית אחד אפילו על ידי בני ביתם שמשמרם ואף על גב דמועיל בכי האי גונא באשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה כהובא בטור א"ה סימן ז' הא מבואר התם בב"י דאינו אלא כשנאסרה מספק אבל לא בידעינן ודאי שזינתה וכן משמע מלשונו בש"ע שכתב וז"ל אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה הואיל והדבר ספק הרי זו מותרת לדור עמה בחצר אחד וכו' עכ"ל.
הרי דקדק וכתב הואיל והדבר ספק לאפוקי בודאי נטמאת דלא. ובנדון דידן שאמרה היא שזינתה עם בעל אחותה הפסולה לכהן.
אף על גב דלגבי בעלה הוה ספק מכל מקום לגבי דידה הוי ודאי והיא שויה אנפשה חתיכה דאיסורא לכהן. ולכך צריכה היא לצאת מביתו של הבעל מיד אחר שתוכל ללילך אחר לידתה: ולקרא שם ולד ליכא נפקותא תקרא אם הילד שם לולדה בתה כרצונה בביתה ולא יטפלו בה אנשי הקהל כטעם רבי משה הדרשן בפרה אדומה.
הנראה לעניות דעתי כתבתי. וה' יצילנו משגיאות: ויראינו מתורתו נפלאות.
ויעשה עמנו לטוב' אות:

שאלה פ"ג

זית רענן. שקט ושאנן.
חדוד ושנון: האלוף כמהר"ר ר' יצחק יצ"ו. אשר שאל מכ"ת ממנו על דאתא לקדמוהו עובדא אשה אחת שהיתה נשאת לבעל ומיד אחר הנשואין כמו חדש או חדשים בגד בה בעלה והלך ממנה ולקח את כל אשר לו ולה והרי כבר עברו כארבעה שנים שהלך ולא חזר: ועתה נודע שמעל מעל באשתו ובחרם ר"ג מ"ה ולקח אשה אחרת במלכות פולין. והנה איש אחד נקרא רבי יעקב הכירו כי זה הוא והשתדל מהבליעל ההוא ששלח גט פטורין לאשתו. והוא נעשה שליח לזה.

ועתה בהביאו את הגט אל מקום אשר האשה ההיא שם מצאו שינוי בשם אבי האשה בגט ובהרשאה. שכתבו שם אביה יצחק והוא היה נקרא נתן.
ורבי יעקב השליח אומר שהמגרש לא היה יודע שם אבי האשה והיה שם איש א' ממדינה זו נקרא קלמן גויטיין. הוא הגיד ששם אביה היה יצחק והיו סומכין עליו וכתבו כן בגט ובהרשאה.
האם יש להכשיר גט כזה כיון דיש בזה חשש עיגון כי האיש הבליעל ההוא הלך למלחמה אשר בארצות רוסיא ופולין. וקשה להשיגו ואפשר שיהרג וימות במקום שלא יהיו מכירים אותו.
ולא נעלם ממך דמילתא דא כבר אמורה הובא בש"ע א"ה סימן קכ"ט דהגט פסול בכהאי גונא. והרב ב"י מייתי התם מה שנמצא מזה בפסקי מהרא"י בסימן קפ"ד.
קל"ח.
קצ"ז.
ומסקנא דמילתא דגט כזה פסול הוא אלא שכתב דבלאו הכי נמצאו מתירין בכה"ג אלא שדחו אותם מהרא"י בפסקיו ודילמא משום חשש עיגון וחשש תקלה לבת ישראל יש למצוא היתר: הנה חקרתי וחפשתי על כל צד וצידי צדדים ולא מצאתי הכשר לגט זה דבכי האי גונא ליכא מאן דשרי ואפילו אותו כת המקילין דמייתי מהרא"י בפסקיו בסימן קפ"ד קל"ח קל"ז בגט שנתנו באוב"ן שהיו כותבין שם אביו דן והיה נקרא נתן מודים דבגונא דנדון דידן אין להכשיר דכולהו טעמא דידה ליתא בנדון דידן: טעם א' היה נראה להו להכשיר הגט משום דהמגרש החזיק לעצמו שלשים יום קודם לכן שאביו היה נקרא דן בפסקי מהרא"י סימן קל"ח ונראה להו לדמות להא דכתב הטור א"ה סימן קכ"ט וז"ל אבל לא הוחזק בשני השמות וכו' אין צריך לכתוב אלא השם של מקום הכתיבה וכו' ואפילו יודע אחר כך שיש לו שם אחר במקום אחר הגט כשר שאין לנו אלא כשם שהחזיק לעצמו וכו' עכ"ל והוא על פי מה שכתב הרא"ש בפרק השולח ובתשובה כלל סימן ד' והובא בב"י והאי טעמא ליתא בנדון דידן שהרי לא הוחזק בשם זה כלל: טעם ב' שהאיש ההוא היה ממיר שתי פעמים וסברי למימר דמעיקרא קדושי טעות הוו שם בפסקי מהרא"י סימן קנ"ח והא נמי ליתא בנדון דידן: טעם ג' דמשמע מפסקי מהרא"י סימן קפ"ד דאחד מן המקילין רצה לדייק בשמיה ולדרוש דמה שקרא לעצמו בן נתן היינו לומר שנתן בלבו לשוב וכיוצא בזה לכל חפציו דרושים והכל שבושים ואפילו הא נמי ליתא בנדון דידן דאין שום שייכות ענין ההוא לנדון דידן שכתבו בשינוי שם אבי האשה: טעם ד' בפסקי מהרא"י סימן קל"ח דסבירא להו למקילין כיון דשם אבי האשה

ואבי האיש אינו צריך בגט הוא הדין נמי גם השינוי אינו פוסלתו דומיא לשם הלידה כשם שהתם אין השינוי פוסל משום דאינו צריך לכתוב הוא הדין נמי בשם האב הנה אפילו אי יהבינן להו לטעותייהו דהוי דומיא לשם לידה מ"מ אין הנ"ד דומה לדהתם דשאני התם דגירש לאשתו שלא על ידי שליח ואמר לה הרי את מגורשת ממנו וכו' הרי נתגרשה באמת מבעלה אלא דאיכא למיטעי לומר כיון שיש שינוי בשם אביו שאחר הוא ששמו כשמו ואותן מקילין סבירא להו דלא איכפת לן בזה דומיא לשם הלידה כיון דאינו צריך לכתוב בגט שם אביו אין השינוי פוסל בו והשתא מיהא ידעינן דאשה זו נתגרשה מבעלה אבל בנדון דידן דשלח הבעל גט לאשתו על ידי שליח ועשה שליח לגרש את האשה פלונית בת יצחק והיאך ישנה השליח וימסור הגט ליד האשה פלונית בת נתן מה שלא צוה הבעל וטובא איכא למיחש דלא נתכוון לגרש לאשתו.

כלל ולכך שינה את שם אביה והרי אין כאן גירושין כלל לאשתו פלונית בת נתן שהיא אשתו באמת לכך ודאי דבכי האי גונא ליכא מאן דפליג דאין כאן גט כלל לאשה זאת: כיוצא בזה ממש מצאתי נמי אחר כך בתשובת רא"ם סימן ס"ו בגט הבא מחרצות יון ששנו שם אבי המגורשת שכתבו בת תאנים במקום בת יוסף תנם וכו' וכתב בתשובה ההיא בריש דף קי"ז וז"ל כ"ש בנדון דידן שהסופר לא כתב שם אבי אשתו אלא מפי הבעל וכו' ויש לחוש שמא כיון לקלקל וכו' יעויין שם כי האריך הרי כתב בהדיא כמו שכתבתי דחיישינן שהבעל נתכוון שלא לגרשה: טעם ה' מפסקי מהרא"י סימן קצ"ז משמע שהוא בעצמו צדד להתיר בשינו שם אביו היינו דוקא לפי מאי דהיה סבר שכבר נשאת על פי אותו הגט והיה מצדד להתירה שלא תצא אבל לא שתנשא לכתחלה ובנדון דידן תנשא לכתחלה ודאי לא שרינן: טעם ו' מפסקי מהרא"י סימן קל"ח משמע דמקילין סברי למימר מחשש תקלה שתצא היא לתרבות רעה יש להתירה ואפשר דדוקא באשה ההיא שטפולה היה מרובה ומפני כך היתה נשאת לאיש אחר כדמשמע התם הוא דחששו להכי אבל בנדון דידן ליתא להך מילתא: ואי משים עגונא כיון שזה המגרש בגד בה ונשא אשה אחרת עליה ואלו לא מצאוהו שליח זה לא היה מגרשה חיישינן דצריכה לישב עגונא כל ימיה לכך יש להקל הא לאו מילתא היא דבשביל חשש עיגון לא נכשיר פסולים.

וכבר האריך בזה הרב רא"ם בתשובה הנזכרת סימן ס"ו דף קי"ז סוף ע"ב וז"ל וליכא למימר שאני הכא דאיכא עגונה דאתתא שהרי הגט הזה בא מארץ מרחקים והמגרש ג"כ משומד וכו' והיכא דאיכא עגונה דאתתא הקילו רבנן טפי ואין לדקדק בזה כדכתב הרב

רבינו אשר בתשובה דהיכא דאיכא תקנות עיגון כגון גט שהובא ממקום רחוק יאריכו הווי"ן במקום שראוי להאריך וכו' ויש לומר דהא דאקילו בה רבנן משום.
עגונה דאתתא הני מילי בהנהו דקדוקי דאביי פרק המגרש וכו'. (פירוש ודין ואיגרת ולימהך לא לכתוב ביו"ד וכיוצא בה דלא הוו פסולייהו אלא משום דמשתמע מינייהו תרי ענינאחד הוה לשון גירושין ואידך לא משמע לשון גירושין) אבל בשאר מיני פסלות דנפיק מינייהו חורבא מדינא ופסולייהו כגון שינוי שם לא מקלינן משום עגונא עכ"ל.
יעויין שם כי האריך מאוד להביא ראיות על זה: כללא דמילתא לא מצאתי שום צד היתר בנדון דידן אפילו לאותן המקילין שבפסקי מהרא"י. ומכל שכן דלהמסקנא כל דברי המקילין ההם בטלין הם ואין להם יסוד ועיקר.
לכך נראה פשוט שהגט הזה הוא פסול לגמרי לגרש בו האשה הזאת ונכון הוא להוציא הגט הזה מיד השליח ולקורעו ולשורפו כדי שלא יצא תקלה ח"ו מב"ד טועין. הנלע"ד כתבתי:

שאלה פד

פרח שושן.
קנקן חדש מלא ישן. ראש וראשון.
נהר פישון. האלוף המופלא נ"י פ"ה ע"ה.
אהובי וחתני. מהר"ר גרשון יצ"ו: על אשר שאל אותי מכ"ת היאך יש לכתוב בגט שם אבי האשה הנקרא מערקי"ל.
אם יש לכתוב מערקי"ל בעי"ן או מרקי"ל בלא עי"ן ונולד למכ"ת הספק הזה מפני שנמצא בסדר גיטין אחד שיש לכתוב מערקיל בעי"ן ולמכ"ת נראה שבמדינה זו אין קוראין אותם מערקיל בסגו"ל אלא מרקיל בפת"ח. הרב בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן קכ"ט סעיף ל"ד כתב וז"ל בכינוי מענדל שיש מדברים מנדיל וכו' הולכין אחר לשון בני אדם במדינה שנותנין בו הגט ואין להקפיד בזה איך נמצאו השמות והכינויין כתובים כי כל אחד ואחד כתב כפי לשון מדינתו ולכן סדר גיטין משונים זה מזה בענין זה וכו' עכ"ל הרי משמע שאין משגיחין בסדרי גיטין בדברים כאלו אם כן נראה שיש לכתוב מרקי"ל בלא עי"ן כיון שמדברים כך במדינה זו אלו הן תורף דברי מכ"ת: הנה אהובי חתני נדון זה גופא שהודיעני מכ"ת יודע אני בת מי היא האשה ההיא המתגרשת אין ספק כלל שיש לכתוב מערקי"ל בעי"ן כי הנה מצאתי באמתחתי אגרת מן אבי האשה הזאת וחתם שמו לבסוף מרדכי מערקי"ל וכו' ומכ"ת מכיר אותו שהוא בר אוריין ואביו גדול בתורה היה ואבי

אביו שהיה נקרא ר' מערקי"ל גם הוא נכבד ופרנס הדור היה וזה ברור הוא כיון שאביו גדול בתורה היה הנהיג את בנו שיהא חותם עצמו דוקא מערקי"ל בעי"ן והיה מדקדק בזה שיחתום שמו שחתם אביו: וכיון שידוע לנו שהם חותמים כך ודאי שיש לכתוב בגט כמו שהן חותמין: דכה"ג כתבו הפוסקים בשם יונתן דאם ידוע שחתם שמו יהונתן שיש לכתוב יהונתן: אמנם אפילו אי לא ידעינן היאך היה חתם היה נראה לי בנדון זה שיש לכתוב מערק"ל בעי"ן כיון שנמצא כך בסדר גיטין ומה שכתב מכ"ת שבמדינה זו אין מדברים מערקי"ל בסגו"ל אלא מרקי"ל בפת"ח הא לאו מילתא הוא דהאמת הוא מי ששומע את חבירו מדבר מערקי"ל אינו מרגיש אם מדבר בסגו"ל או בפת"ח דאינו ניכר במבטא לחלק בזה בין פת"ח לסגו"ל כיון שמדברים בחטף פת"ח או בחטף סגו"ל אלא הכל הוא לפי כוונת ומחשבת השומע אם הוא נקט במחשבות שחבירו מדבר מערקי"ל בפתח נראה לו שמדבר בפת"ח ואם נוקט במחשבתו שמדבר בסגו"ל נראה לו שמדבר בסגו"ל דוק ותשכח מדנפשיך.

או משנים שיהיו שומעים כאחד לזה ידמה לפי מחשבתו מרקי"ל בפת"ח ולזה ידמה לפי מחשבתו מערקי"ל בסגו"ל וזה ברור לכך נראה כיון שנמצא בסדר גיטין שיש לכתוב מערקי"ל בעי"ן אין לשנות: וגדולה מזו אדכרתן מילתא שפעם אחת בא לקראקא רווק אחד שהיה נשוי לבת מהר"ר זעליג כ"ץ מקרומנויא והיה מהר"ר יעקל דיין חתן מהר"ר זעליג כ"ץ הנ"ל משתדל שרווק ההוא ישלח גט לאשתו שהיתה אחות אשתו והיא היתה נקראת טעכטריל והייתי משמש למ"ו הרב הגדול בעל בית חדש בסדור הגט ההוא ונפל קצת חילוק היאך יש לכתוב שם טעכטריל והביא מהר"ר יעקל כמה אגרות מחמיו מהר"ר זעליג לעיין מתוכם היאך הוא היה כותב שם טעכטריל וראינו כי חתם שמו בסוף זעלי"ג בגימ"ל ומ"ו הרב הגדול הנ"ל צוה לכתוב זעלי"ק בקו"ף ודנתי לפניו כתלמיד לפני רבו כיון שחתם שמו כך שמא יש לכתוב כמו שהוא חותם ואמר שהוא לא חתם שפיר כי באולי חותם עצמו כך ואין לו קבלה מאבותיו והראה כך מתוך סדרי הגיטין שיש לכתוב זעלי"ק בקו"ף והיה שוחק עליו שחתם כך זעלי"ג בגימ"ל והנה באמת לא ניתן הגט ההוא שנתבטל שליחות הגט ההוא מסיבה אחרת קודם שנתנוהו ליד השליח ההוא אבל מכל מקום דברי מ"ו בענין זה חקוקים על לוח לבי המה והייתי כמתמיה על דבריו קצת אמנם נתיישבו לי דבריו על פי מה שכתבתי דמי ששומע מחבירו קורא לחבירו זעליג אינו מרגיש בטוב אם מדבר בגימ"ל או בקו"ף כיון דהם ממוצא אחד דוק ותשכח הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה פה

ברך לקחתי וברך לו אשיב.
כהלכה וכענין שואל ומשיב. ושומע ומקשיב.
האלוף התורני כמהר"ר בנימן וואלף יצ"ו. עתה באתי להודיעך כי האירו אל עבר פני דבריך.
ולפי שברוחך פי שנים. על כן שאלת בשתים: ובתושיה לך כפלים: א' תוספות דע"פ בדין נטילה.
ב' בדין ממון לחלק בין מתנה ומחילה ונזכרתי את אשר הוב' בפוסקי, האחרוני' שלא להיות נבהל להשיב בדין ממון וביותר צריך אני ליזהר שלא לבדוק אחר ב"ד דהק"ק ההיא אמנם על דין נטילה אמרתי להשיב כנלע"ד בפשיטות: והנה תורף דבריך הוא שמצאת בנחלת צבי שהוקשה לו אהא דכתב הרב ב"י בא"ח סימן קנ"ח וז"ל מדברי התוספות בערבי פסחים בענין נטל ידו לטבול צריך ליטול ידו בטבול שני משמע דאם נטל ידיו לדבר שטבולו במשקה ורוצה אחר כך לאכול לחם אין אותה נטילה עולה לו עד כאן לשון ב"י וכן פסק הש"ע התם: וכתב הוא עליו וז"ל ולא ידעתי למה משמע כן מדברי התו' הלא אין ספק דכוונת התוספות לומר דמשום הכי לא משני התלמוד כך משום דקושטא דמילתא הוא שאותה נטילה עולה וכו' עכ"ל ונראה מדבריך דחששת לקימחיה ולי נראה שבמעט עיון יש להשכיל כי דברי הרב ב"י נכונים המה ואין לפקפק עליהם כלל דאיתא התם בערבי פסחים דף קט"ו ע"ב נטל ידיו בטבול ראשון נוטל ידיו בטבול שני וכו' ומסיק התם נטילת ידים תרי זימנא למה לי הא משא ליה חדא זימני אמרי כיון דבעו למימר אגדתא והלולא דילמא אסוחי אסחי לדעתיה ונגע כתבו התוס' בד"ה אסוחי וכו' וז"ל תימא מה צריך להאי טעמא תיפוק ליה דנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה אלא שלא יטמא את המשקין וי"ל דס"ד כיון שנטל יועיל אפילו לנהמא דלחולין לא בעי כוונה לכך צריך להאי טעמא עכ"ל התוספות ביאור דבריהם כך הוא תימא מה צריך להאי טעמא דאסוחי מסחי וכו' דמשמע מיניה אי ידעינן דלא אסח לדעתיה או מי לא הוי מפסיק באגדתא אלא היה אוכל מיד אחר נטילה לטבול במשקה לא היה צריך ליטול אחר כך ללחם והא ליתא דהא אפילו לא נגע צריך נטילה אחרת ללחם כיון שלא נטל תחלה לשם קדושה וכו' ועושים תימה מזה משום דאזלי לטעמייהו מה שכתבו לעיל מיניה בד"ה כל שטבולובמשקה וכו' והוכיחו כך מסדר הסיבה דכיצד מברכין דף מ"ג.

דאם לא נטל ידיו תחלה לשם קדושה צריך ליטול ידיו אח"כ ללחם והאי תימה קאי אפילו למאי דק"ל דלחולין לא בעי כוונה דהא דאמרו בסדר הסיבה אעפ"י שנטל ידו אחת תחלה ליין צריך אח"כ ליטול שתי ידיו לא תימא דלחולין בעי כוונה אלא אפילו למאי דק"ל דלחולין לא בעי כוונה כדמוכח מכמה סוגיות צריך נטילה אחרת ללחם לשם קדושה שהרי אוכל מחמת מאכיל צריך נטילה אע"ג דאינו נוגע בידיו כלל אלא ע"כ צריך אתה לומר דמשום קדושה צריך נטילה ללחם הוא הדין נמי אפילו מי שנטל ידיו כבר והיו ידיו טהורות צריך נטילה ללחם אי לא נטל תחלה לשום קדושה אפילו למאי דקיימא לן דלחולין לא בעי כוונה וזה נראה להו לתוספות על פי האמת לכך עושים מזה תימה תיפוק ליה דנטילה ראשונה לא היתה לשם קדושה וכו' ומתרצים וי"ל דס"ד וכו' פירוש דמשום הכי לא קאמר האי טעמא משום דסלקא דעתך כיון שנטל יועיל אפילו לנהמא אף על פי שלא נטל תחלה לשם קדושה משום דקיימא לן דלחולין לא בעו כונה לכך סלקא דעתך למימר כך דיועיל לנהמא אף על פי שלא נטל תחלה לשם קדושה ובריית דכיצד מברכין מסדר הסיבה דהוכיחו התוספות מינה דצריך נטילה לשם קדושה אפשר דלא שמיע להו לכך צריך להאי טעמא אסוחי אסחי דעתיה וכו' לפי זה לתוס' קושטא דמילתא הוא דנטילה לדבר שטבולו במשקה לא מהני ללחם כמו שעושים התוספות תימה מזה אלא שלא רצה בתלמוד למימר האי טעמא משום דאיכא למיטעי ולומר כיון דקיימא לן דלחולין לא בעי כונה מועיל אפילו לנהמא אבל האמת הוא לדברי התוספות אפילו למאי דקיימא לן דלחולין לא בעי כונה צריך נטילה אחרת ללחם אי לא הוי נטילה ראשונה לשם קדושה כמו שהוכיחו מסדר הסיבה דכיצד מברכין: ושפיר כתב הרב ב"י בא"ח סימן קצ"ח דמשמע ליה כך מדברי התוספות דערבי פסחים וכו' וניחא ליה לאתויי דברי התוספות מה שכתבו בשמועה זו בד"ה אסוחי אסחי וכו' ולא מייתי דברי התוספות בד"ה כל שטבולו במשקה וכו' דכתבו כך להדיא שם משום דלא תימא דלא קאי הכי למסקנא שהרי קאמר במסקנא טעם על נטילה שנייה משום אסוחי אסחי דעתיה וכו' ותיתי לומר אי סלקא דעתך דהאמת כן הוא שצריך נטילה אחרת לשם קדושה כמו שכתבו התוספות בד"ה כל שטבולו במשקה וכו' למה צריך האי טעמא משום אסוחי אסחי דעתיה וכו' תיפוק ליה משום דנטילה ראשונה לא היתה לשם קדוש' כמו שהוקשו באמת בתוס' אלא ודאי דלמסקנא לא קאי הכי לכך מייתי התוספות דלקמן למימרא דאפי' למסקנא דמסיק ואמר טעמא משום אסוחי אסחי משמע ליה מדברי התו' דלקושט' דמילת' הדין הוא דצריך נטילה אחרת לשם קדושה וכדפירשתי: ומה מאוד מתקו דברי הרב ב"י שכתב דמשמע ליה כך מדברי התוספות

וכו' וגם כתב לבסוף וצריך עיון משום דודאי הדבר הזה צ"ע קצת לכל מעיין מפני שאם האמת כן הוא דללחם צריך נטילה אחרת משום קדושה ודאי הוה ליה לתלמודא למימר האי טעמא ושינוייא דתוספות דלכך לא קאמר האי טעמא משום דס"ד וכו' שינוייא דחיקא היא אבל התוספות גופייהו דעשו תימה מזה וכתבו וי"ל דס"ד וכו' בודאי סבירא להו לקושטא דמילתא דאפילו לפי מאי דקיימא לן דלחולין לא בעי כונה צריך נטילה אחרת ללחם אי לא היתה נטילה ראשונה לשם קדושה: ולפי שכל זה נראה לענ"ד פשיטות על כן לא רציתי לעיין בשום ספר אפילו בספר ים של שלמה שרמז עליו.
דבלאו הכי טרידנא טובא ואם יש לך להשיב על זה תודיעני ויהיו דבריך נוחים לי מאוד:

שאלה פ"ו

מעין המתגבר. חיילים יגבר.
ודבר דבר.
מור עובר.
ארך האבר האלוף המופלא נ"י ע"ה פ"ה אהובי וחתני כמהר"ר דוד יצ"ו שלומך ישגא וכסא כבודך יעלה במעלות הסולם. ויהיה נכון עד עולם: על אשר שאלתני באשה שילדה ולד ונתקלקלה על ידי המילדות שלא היתה בקיאה עד שמיום ההוא והלאה בולט לה כמו חלחולת למטה באותה מקום בצד שמאל ויכולה למשמש וליגע באותה בליטה ושם מרגשת כאב וכשהיא בודקת את עצמה מוצאת דם תמיד בצד שמאל ולא בצדדים אחרים ומראית דם אינו אדום ממש אלא כמי שריית בשר ולפעמים תמצא נקייה וטובלת אבל מיד למחרת אחר שימושה נמצא לה דם כשבודקת בצד שמאל ואם לפעמים על ידי רפואות אין אותה בליטה מתפשטת למטה אלא חוזרת למעלה למקומה ולא תמצא דם בבדיקתה וזה לה לפעמים כמו חדש ימים אבל מתוך כך נופלת לחולי גדול והאשה ההיא לה וסת קבוע ולעולם מרגשת כאב ומוצאת דם בצד שמאל ולא בצדדים אחרים והיא כך מקולקלת כשלש שנים זהו תורף דברי שאלתך: תשובה דבר פשוט הוא הך בליטא שהיא כמו חלחולת שהאשה מרגשת בצד שמאל וכואב לה ובמשמושה יכולה ליגע בה מה שלא היה בה מעולם זהו מיקרי מכה באותו מקום בין שתהיה הבליטה זאת אחת מחולחלת שנקרע הפרוסה או העור לפנים והיא בולטת ובין שתהיה האם עצמה שנתקה ממקומה מיקרי מכה באותה מקום דכיון שכואב לה הרבה באותה צד שמאל שהבליטה שם ואם לפעמים היא חוזרת למקומה על ידי רפואות נופלת לחולי גדול אין לך מכה גדולה מזו אף על פי שדרך האם בטבעה לנטות ולזוז ממקומה למעלה או למטה

או לצדדים כידוע מפי נשים בקיאות וכמבואר בתשובת משאת בנימין סימן מ"ט היינו כשאין בה ליקוי וחסרון אז דרכה לנטות אנה ואנה וחוזרת מעצמה למקומה בטבעה ורגילתה אבל כשאינה חוזרת למקומה אלא ע"י רפואות ועל ידי כן האשה נופלת לחולי גדול וגם יכולה ליגע בה במשמושה וכואב לה הרבה כמו שהוא באשה הזאת ודאי דלקותא היא שנתקה ממקומה ואין לך מכה גדולה מזו: ודין מכה באותה מקום הרבה דברים נאמרו בו בפוסקים קדמאי ובתראי הביאם הרב ב"י והרב בהג"ה "צע מטור י"ד סימן קפ"ו קפ"ז קצ"א והאחרונים בפירוש דברי הטור והש"ע מ"ו ב"ח וטורי זהב ושפתי כהן מיירי ביה טובא ולכולא טעמים וראיות וסברות ישרות זה לקולא וזה לחומרא ואין אני כדאי להכריע ביניהם ואם לפעמים יש להכריע ביניהם אין זה כי אם להלכה ולא למעשה כי אין רוחי גסה ומה שלקטתי מתוך דבריהם בהיתר מכה באותה מקום שהוא מוסכם מכל האחרונים הוא זה: אשה שיש לה מכה באותה מקום ויש לה וסת קבוע והיא מוצאת דם שלא בשעת וסתה אם יודעת בבירור שמכתה מוציאה דם תלינן במכתה כיון שהיא שלא בשעת וסתה אבל אם אינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם לא תלינן במכתה הן אמת שהרבה מפוסקים סבירא להו ביש לה וסת קבוע יכולה לתלות במכתה שלא בשעת וסתה אפילו בשאינה יודעת שמכתה מוציאה דם וכן כתב נמי הרב בהג"ה ש"ע סימן קפ"ז סעיף ה' שכתב וז"ל וכל זה באשה שיש לה וסת קבוע וכו' עכ"ל.

אמנם כיון שהרבה פוסקים חולקים על זה נראה לי שאין להתיר אלא בשתדע שמכתה מוציאה דם דעל זה לא נמצא חולק בין האחרונים: אבל מכל מקום בראתה ג' פעמים מחמת תשמיש יש לסמוך על אותן פוסקים שמקילין לתלות במכה אפילו בשאינהיודעת בודאי שמכתה מוציאה דם כדי שלא תיאסר על בעלה לעולם וכמה קשה גירושין אבל לענין שתהא מותרת לבעלה מיד או שצריכה להמתין עד שתטהר ותמתין שבעה נקיים אין להקל כל כך אלא צריכה שתדע בודאי שמכתה מוציאה דם.

ואז מהני אף על פי שאינה יודעת שדם זה עצמו הוא מן המכה: ואשה שיש לה מכה באותה מקום ואין לה וסת קבוע או שיש לה וסת קבוע והוא בשעת וסתה לא תלינן במכתה אלא אם כן שיודעת בודאי שדם זה עצמו מן המכה הוא שאז תלינן בדם מכתה ולא חיישינן שמא טפת דם נדה מעורבת בו.

אף על פי שבשעת וסתה הוא מקלינן משום דקיימא לן וסתות דרבנן. אבל אם אינה יודעת בודאי שדם זה עצמו מן המכה הוא אף על פי שיודעת שמכתה מוציאה דם לא מהני כיון שהוא בשעת וסתה חיישינן שמא טפת דם נדה מעורבת בו דאם לא כן לא תטמא לעולם כמו שכתבו התוספות בנדה פרק כל היד דף ט"ז ע"א בד"ה ומר סבר וכו'

והביאו הרב בה"גה ש"ע סי' קפ"ז סוף סעיף ה' אבל לפי מה שאנו אומרים שצריכה שתדע בודאי שדם זה עצמו מן מכתה הוא שפיר דמי לתלות במכתה אפילו בשעת וסתה ולא תקשה אם כן לא תטמא לעולם שהרי תטמא אם לא תדע בודאי שדם זה יצא מן מכתה וכן כתב בשפתי כהן: ונאמנת אשה לומר מכה יש לי באותה מקום ותלינן במכתה כמפורש לעיל.

ואפילו אם מכתה הוא בבית הרחם עצמו שהוא מקום שנובע שם דם הנדה תלינן במכה ההיא וזה מבואר בהדיא בתשובת מהר"ם לובלין סימן קי"א. ובדברי מ"ו ב"ח בסימן קפ"ח ולא נמצא חולק על זה.

אלא שקצת יש במשמעות הלשון הרב ב"י בסימן קפ"ח כאלו ס"ל דלא תלינן במכה כשהמכה היא בבית הרחם עצמו אבל כבר פירש יפה מהר"ם לובלין שם בתשובה סימן קי"א דברי הרב ב"י שגם הוא ס"ל כמוהו דתלינן במכה אפילו כשהיא בבית הרחם עצמו: ואפילו שהוא בשעת וסתה תלינן במכה שיש לה בבית הרחם עצמה.

וזה מוכח מפרק כל היד דף ט"ז דאמר התם הרואה דם מחמת מכה אפילו בתוך ימי נדתה טהורה וכו'. הרי בהדיא קאמר התם אפילו בתוך ימי נדתה היינו שעת וסתה כדפירש רש"י ושם מוכח דבמכה בבית הרחם עצמה מיירי כמבואר בתשובת מהר"ם לובלין סימן קי"א ובדברי מ"ו ב"ח בסימן קפ"ח: אם כן פשוט הוא דתלינן במכה אפילו כשהיא בבית הרחם עצמה ואפילו שהוא בשעת וסתה כמו דתלינן בשאר מקום שבאותה מקום רק שצריך שתדע האשה שדם זה עצמו מן המכה הוא דאם לא כן לא תטמא לעולם כמפורש לעיל: כלל הדברים בקצרה אשה נאמנת לומר מכה יש לי באותה מקום אפילו בבית הרחם עצמה ששם מקור נביעת דם הנדה ותלינן במכתה בזה האופן.

אם יש לה וסת קבוע תולה שלא בשעת וסתה במכתה כשהיא יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם. אף על פי שאינה יודעת שדם זה עצמו מן מכתה הוא.

ואם אין לה וסת קבוע או שיש לה וסת קבוע והוא בשעת וסתה צריכה שתדע שדם זה עצמו מן מכתה הוא. אבל אם אינה מרגשת ויודעת בודאי שדם זה עצמו ממכתה הוא לא תלינן במכתה כיון שבשעת וסתה הוא דאם לא כן לא תטמא לעולם: ועוד יש צד אחר להתיר באשה שיש לה וסת קבוע שלא בשעת וסתה אפילו היכא שאינה יודעת שמכתה מוציאה דם.

אם הוא בענין שמרגשת כאב תמיד במקום אחד באותו מקום. ושם באותו צד במקום שמרגשת כאב מוצאת דם שלא בשעת וסתה.

ובצדדים אחרים בכל החורים והסדקין אינה מרגשת כאב ואינה מוצאה דם. ותמיד הוא כן שלעולם אינה מרגשת כאב ואינה מוצאת דם אם היא בודקת בכל החורים והסדקין רק בצד ההוא במקום אחד יש לתלות שהדם הוא מהמכה שבאותה צד וזה מבואר בפסקי מהרא"י סימן מ"ז הביאו הרב בש"ע סימן קפ"ז סעיף ז' ויש להתירה שלא בשעת וסתה: ומעתה נתבאר לנו נדון דידך יפה שהאשה הזאת אשר שאלת עליה מותרת שלא בשעת וסתה לבעלה בין שתהיה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם ובין שלא תהיה יודעת שמכתה מוציאה דם אם אית לה עדיין כל הני צדדים שזכרתי: והיינו אם היא יודעת בודאי שבליטה הזאת היורדת לה למטה כמו חלחולת ויכולה ליגע בה במשמושה ומוציאה דם הרי היא מותרת לבעלה אם הוא שלא בשעת וסתה אף על פי שבשעה שמוציאה דם אינה יודעת שאותו דם עצמו ממכתה הוא.

מכל מקום כיון שידוע לה שמכתה מוציאה דם די לה כמו שבארנו למעלה בין שתהיה המכה באותה מקום בפרוזדור ובין שתהיה בבית הרחם עצמו וזהו לכל דעות האחרונים ואפילו אם אינה יודעת בודאי שמכתה מוציאה דם מכל מקום אי איתנהו כל הכי צדדים כאשר זכרת שהאשה מרגשת שבולט לה כמו חלחולת באותה מקום בצד שמאל ושם באותה צד מרגשת כאב ושם מוצאת דם בבדיקה ותמיד הוא לה כך באותה צד דוקא ובכל צדדים אחרים וחורים וסדקים אינה מרגשת כאב ואינה מוצאת דם רק באותה מקום שבצד שמאל מקום מיוחד לה מוצאת דם אם הוא לה עדיין בענין זה הרי היא מותרת לבעלה אם הוא שלא בשעת וסתה על פי פסקי מהרא"י סימן מ"ז והרב בש"ע סימן קפ"ז סעיף ז': אמנם לפי שאלתך שבארת שידוע הוא שדם מכתה משונה מדם נדתה והיינו שדם מכתה אינו אדום כל כך אלא כשריית מי בשר אם כן צריך דקדוק גדול בבחינת מראה הדם שתמצא האשה שתהא שוה כמראית דם מכתה ולא כדם ראיית נדתה אע"ג דמסתמא אמרי' שאינו משונה שאני הכא שכבר ידוע שהוא משונה: הן אמת שהטור והב"י הביאו דעת הרא"ש בי"ד סימן קפ"ז וז"ל כל אדם יוכל לידע אם מראית הדמים דומים זה לזה אף על פי שאין אנו בקיאים במראית הדמים טמאים וטהורים בשני דמים שהם לפניו יוכל להבחין אם הם שוים או משונים במראיתן וכו' עכ"ל וכל האחרונים הסכימו אחריו מכל מקום משמע לי דוקא כששני הדמים הם לפניו כאחת אפשר שיוכל כל אדם להבחין בקל אם הם שוים או לא אבל כשאין לפניו אלא דם אחד צריך בחינ' יתיר': ומסתברא לי למימר שיש להחמיר בכי האי גונא שלא תהיה האשה סומכת על עצמה להכיר הדם במראיתו שהוא מן מכתה אלא צריכה תחלה להראות לחכם שני הדמים דם מכתה ודם ראיית נדתה כדי שיכיר החכם בין שני הדמים בין

זה לזה ואחר כך בכל פעם שתמצא דם שלא בשעת וסתה בענין הנזכר בצד שמאל ותרגיש כאב דוקא שם ולא במקום וצד אחר תביא הדם לחכם והוא יבחין אם מראיתו שוה לדם מכתה או לא ולא תהיה סומכת על עצמה כיון שכבר ידוע שיש שינוי בין דם מכתה לדם ראיית נדתה: ואע"ג דאיתא בסוף פרק כל היד דף כ' נאמנת האשה לומר כזה ראיתיו ואבדתיו ופירש רש"י מביאה דם אחר שלה או של חברתה ואומרת כזה ראיתיו ואבדתיו אם דם זה טהור לא מספקינן ליה בטומאה משום דם האבוד דמהימנא לומר כזה ראיתי והטור הביא ברייתא זו ריש סימן קפ"ח וכתב הרב ב"י בשם הרשב"א הטעם לפי שהתורה האמינתה שנאמר וספרה לה ואמרו חכמים וספרה לה לעצמה וכן אין מחזיקין בטועה בדמיונות מן הסתם עכ"ל הרי מבואר שהאשה נאמנת לעצמה ולחברתה להכיר בדמים לדמות זה לזה מכל מקום נראה לי דבכי.

האי גונא שיש לה בגופה מכה ומרגשת כתב בעצמה שיכולה לתלות הדם שמוצאת במכתה חיישינן בדבר מועט שיהא נראה לה שהוא דמהמכה תתלה במכתה אף על פי שלא תכיר יפה שמראה דם זה דומה לדם מכתה כיון שהיא יודעת שיש לה מכה באותה מקום ומרגשת כאב בשעת בדיקתה בקל תטעה לומר שדם זה דם מכתה הוא במעט דמיון שיהא נראה לה לדמות ולא דמי להא דתניא נאמנת האשה לומר כזה ראיתי ואבדתיו דהתם אין שום דבר שיהא גורם לה שתטעה ולמה נחזיקנה בסתם לטועה אבל בכי האי גונא שיש לה מכה בגופה והיא מסתפקת אם דם זה הוא דם מכתה או דם ראייתה והיא מרגשת כאב בשעת בדיקתה והוא שלא בשעת וסתה ודאי דאיכא למיחש שתטעה: ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר מהא דכתב הרא"ש בפ' האשה שלום הביאו הטור א"ה סימן י"ז ראוהו שנפל למים שאין להם סוף וכו' במה דברים אמורים שראהו העד שנפל שם דכיון שראהו העד שנפל שם אומר בדדמי ואמר שהוא הוא אפילו אינו ברור לו לפיכך אינו נאמן אלא אם כן שראהו מיד אחר שהועלה ומכירו על ידי סימנים אבל אחר שלא ראה שטבע שנאמן וכו' ואפילו בטביעות עין בלא סימנים וכו' עכ"ל הרי מבואר התם כיון שהוא ראה הטביעה חיישינן דבדבר מועט שיהא נראה לו שזהו אמר בדדמי שהוא הוא אפילו שלא יהיה ברור לו יפה הוא הדין נמי בנדון דידן כיון שהאשה הזאת יודעת שיש לה מכה באותו מקום ועל ידי בדיקתה שמוצאת דם מרגשת כאב והוא שלא בשעת וסתה בקל תטעה לומר שהוא דם מכתה בדבר שיהא נראה לה שהוא דומה לדם מכתה אף על פי שלא תכיר יפה תחלה במכתה לכך לא תהיה סומכת כלל על עצמה אלא תהא מראה לחכם הוא יכיר ויבחין אם דם זה דומה לדם מכתה יתלה במכתה ואם לא תהיה לא יתלה על כן תזהיר אותה שלא תהיה סומכת על דמיונה

אלא תהא מראה תמיד לך ואתה תראה אם דם הנמצא לך בדרך הנזכר תהיה דומה לדם מכתה ויהיה שלא בשעת וסתה ותרגיש כאב בעת שתבדוק את עצמה ותמיד תהיה בצד אחד תהיה אשה זאת מותרת לבעלה ואם לא תרצה אתה להכניס עצמך בזה תן רשות לחכם אחר מאן דהוא שיהא הוא רואה הדם לדמותו כנ"ל והוה מראה לו מה שכתב הרא"ש שכל אדם יכול להבחין את זה כדי שלא ירחיק את עצמו מזה וה' ינחנו בדרך אמת ויתן לנו רוממות הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה פ"ז

מאל רוכב ערבות רבוא רבבות ברכות וטובות להאלוף התורני המופלא עושה פלא כמהר"ר שלמה יצ"ו אשר שאלת בישראל שהיה מניח יינו אצל הערל איזה ימים שלא היה רשאי ליקח היין לביתו כל זמן שלא נטלו המעשר לשררה.

והמגופה היתה סתומה וחתומה כראוי רק שבחבית היתה ברזא תחובה ובמקום הברזא לא היתה חתומה ואין יכולין להרגיש אם לקחו מידי מהיין דרך הברזא מפני שהחבית לא היתה מלאה כשהניחה ישראל בבית הערל מה דינו של יין זה אלו הן תורף דבריך בשאלה: ולא בארת בשאלתך אם היין היה מונח בביתו של גוי מקום שהוא דר שם או שהיה מונח בבית הגת שבין הכרמים מקום שאין הגוי דר שם גם לא בארת אם הברזא היתה תחובה עד סמוך לדופני החבית או לא.

והנה באמת אין אני נבהל להשיב לשואלי כי אם אחר ישוב דעתי מטרדות הזמן ומעסקי דצבורא ושהפנאי מסכים לעיין בפוסקים קדמאי ובתראי וביותר מקום דאיכא הפסד מרובה והתורה חסה על ממונם של ישראל רק כי הציר דוחק אותי להשיב על המוקדם בכן אמרתי שלא להשיב את פניך ריקם ואשיב לך כפי מה שהעליתי במעט עיוני במושכל הקודם על פי פוסקים המפורסמים אשר היו מצויים בידי לפי שעה כי לא הפנאי מסכים עמדי לחפש מתוך הפוסקים בתשו' שאלת כאשר היה מן הראוי ובטלתי את רצוני מפני רצונך: וזהו אשר נראה לי בענין זה אם הברזא היתה תחובה עד סמוך לדופני החבית ולא היתה בולטת לחוץ יש להתיר בדיעבד היין אף על פי שהיה מונח בביתו של גוי מקום שהוא דר שם כיון שהיה למעלה במקום המגופה סתום וחתום והברזא היתה תחובה עד סמוך לדופני החבית יש להתיר במקום דאיכא פסידא דהא דהחמירו הפוסקים שלא להפקיד יין ביד גוי בחביות של עץ מפני שיכולין להוציא יין מבין הנסרים אינו אלא לכתחלה אבל בדיעבד שרי רק שהברזא צריכה להיות תחובה מפני שטורח גדול הוא להוציא יין מבין הנסרים אף על גב דמפשטא דלישנא דש"ע

בהג"ה ריש סימן ק"ל מטור י"ד משמע דלא סגי כשהברזא תחובה לחוד אלא צריך נמי שישים עור על הברזא קבוע במשמרו' יכתוב אותיות חציין על העור וחציין על הברזא וכו' היינו דוקא לכתחלה לא יפקידו או ישלחו ביד עכו"ם אלא בכה"ג שישים עור על הברזא וכו' אבל בדיעבד שרי כשהברזא תחובה לחוד כשמגופה סתומה וחתומה כראוי ואם לא היתה הברזא תחובה אלא היתה בולטת לחוץ כדרך סתם ברזות שאז יש לחוש שמא משך העכו"ם היין דרך הברזא כיון דבקל יכול לעשות כן בלא טורח אלא שלא היה מונח בביתו של עכו"ם מקום שהוא דר שם אלא היה מונח בבית הגת בין הכרמים מקום שאין העכו"ם דר שם יש נמי להתיר בדיעבד אם לא היה שם אלא יינו של ישראל דכיון דאין העכו"ם דר שם אינו עתיד לבא שם שהרי אלו רצה ישראל ליקח יינו משם אין העכו"ם יכול לעכב על ידו לכך שרי בדיעבד וכן פסק הרשב"א בספר תורת הבית הארוך ביין נכרי שנמצא עומד בצד הבור של יין וכו':

אבל אם אין הברזא היתה תחובה עד סמוך לדופני החבית אלא היתה בולטת לחוץ וגם היה מונח בבית עכו"ם מקום שהוא דר שם ואין ישראל דר שם אין להתיר היין אפילו בדיעבד משום דחיישינן כיון שהברזא היתה בולטת לחוץ כדרך כל הברזות בקל יכול למשוך היין דרך הברזא כדי לשתות מן היין ונאסר כל היין שבחבית: ואע"ג דמלשון הג"ה ש"ע מטור י"ד ריש סימן קכ"ח משמע לכאורה דבזמן הזה שאין העכו"ם עובדי ע"ז הם אין יחוד העכו"ם אצל היין אוסר בדיעבד שכתב וז"ל עכו"ם שבחוצה לארץ אף על פי שאין עע"ז מכל מקום אין מייחדין יין אצלם עכ"ל משמע מדכתב אין מייחדין היינו לכתחלה דוקא אבל לא בדיעבד היינו דוקא דרך יחוד בעלמא לשעה מועטת אבל בנדון דידך דהוה כמה ימים מיקרי מפקיד ביד עכו"ם, ואסור אפילו בדיעבד דיחוד ופקדון תרי מילי נינהו יחוד היינו לזמן מועט שעה שתים או שלש התם הוא דיש להתיר בדיעבד בזמן הזה דעכו"ם לאו עובדי ע"ז הם לדעת הרב בהג"ה זו אבל פקדון היינו לזמן יותר ודאי דאסור אפילו בדיעבד וזה מבואר מדברי הטור י"ד סימן קכ"ח: ואפשר לי נמי לומר דאפילו יחוד עכו"ם בעלמא לזמן מועט יש לאסור אפילו בדיעבד אם הוא בגונא דידך שהברזא היתה ארוכה בולטת לחוץ מפני שיש לחוש שלהנאתו משך הברז' ושתה מן היין ובקל יכול לעשות כן ואין מרגישין והכל מודים לזה אפילו הרב בהג"ה ש"ע ריש סימן קכ"ח שכתב לשון אין מייחדין וכו' דעד כאן לא כתב הוא לשון זה אין מייחדין דמשמע מיניה דוקא לכתחלה אבל בדיעבד שרי היינו במקום שאין לחוש אלא לנגיעה ולא לשתייה להנאתו כגון שהנקב למעלה במגופה הוא צר ואין שום ברזא בחבית התם הוא דאמרינן כיון דהאידנא עכו"ם לאו עע"ז הם לא חיישינן לנגיעה כיון דלית ליה הנאה

בכך כדפירש רש"י בפ' בתרא דע"ז גבי הא דקאמר דמייחדין יין אצל גר תושב דהאי כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך ולמגע עכו"ם דאתא מעלמא לאחיישינן כיון דאין לו הנאה בכך אינו מניחו ליגע וכו' עכ"ל רש"י התם דף ס"ד.

הוא הדין נמי גוים דהאידנא דדמיא לגר תושב דלאו עובדי ע"ז הם יש להתיר יחוד אצלם בדיעבד אי לית ליה הנאה בנגיעה אבל היכא דאיכא למיחש דילמא נגע להנאתו כדי לשתות כגון בנדון דידך שיש לחבית ברזא בולטת לחוץ שבקל יכול לימשך הברזא ולשתות מהיין ודאי דיש לאסור אפילו בדיעבד אפילו יחוד בעלמא היינו לזמן מועט וכל היין שבחבית הוא אסור: וכן כתב בהדיא בהג"ה ש"ע סימן קכ"ח סעיף ד' דאפילו בזמן הזה שאין העכו"ם מנסכין יש לאסור בנמצא גוי אצל יינו של ישראל אם יש לחוש שנגעו לשתות ממנו וכו', אף על גב דאיכ' למיפרך דילמ' שאני התם כיון דנמצא הגוי אצל היין של ישראל איכא ריעות' לפנינו דלמה נכנס להתם אלא ודאי דנכנס שם לשתות.

אבל בנדון דידך דליכ' ריעותא דילמ' לא נתכון הגוי מעולם לשתות מהיין אף על גב דמונח אצלו הא לאו מילת' הוא דאית לי להוכיח מלשון רש"י דכל היכא דאיכ' למימר שהגוי נוגע ביין להנאתו כגון לשתות יש לחוש לנגיעה אפילו היכא דלא חזינן שום ריעות' דאהא דמייחדין יין גבי גר תושב כתב רש"י וז"ל דהאי כיון דלא פלח לא נגע ולא מנסך.

ולמגע גוי דאתא מעלמ' לא חיישינן כיון דאין לו הנאה בהך אינו מניחו ליגע וכו' עכ"ל. הרי כתב דלא חיישינן למגע גוי דעלמ' מפני שאין לו הנאה בכך משמע הא איתי ליה הנאה חיישינן.

אף על פי דלא חזינן שום ריעות'. לכך בנדון דידך אם הברזא היתה ארוכה חיישינן דילמ' נגע גוי להנאתו ושתה ממנו ונאסר כל היין: ומה שכתבת שנדמה לך להתיר מהא דכתב בהג"ה ש"ע מטוי"ד סימן קכ"ד סעיף י"ד בחבית שניטל ממנו הברזא והכניס בה גוי אצבעו וכו' אי לא ידע שברזא עובר כל השולים הוי ליה מגע גוי שלא בכוונה ומותר אפילו בשתייה וכו' ועלה על דעתך דמכל שכן שיש להתיר בנדון דידך כיון דלא חזינן שהוציא הברזא.

ואם תמצא לומר שהוצי' הברזא שמא לא עבר שולים. ואי משום שחזר והכניס הברז' הא לקמן בסוף סימן קכ"ט כתוב בהג"ה שאפילו היכא דאיכ' רגלים לדבר שהשפח' גוי' סתמה החבית בברזא יש להתיר בזמן הזה אפילו בשתייה.

אלה הם כלל דבריך. כל זה אין לו דמיון לנדון דידך דהתם בחבית שניטלה ממנו הברז' וגוי הכניס בה אצבעו וכו' התם ידעינן בודאי שלא נגע הגוי בשביל הנאתו אלא כדי להציל היין.

ואין לחוש אלא שמא היה מכוון בנגיעה לניסוך התם הוא דמקילין לומר אפשר שלא היה יודע שעבר כל השולים ומותר דמגע גוי שלא בכוונה על ידי דבר אחר מותר אפילו בשתייה ובספק ידע או לא ידע תלינן להקל דלא ידע והאידנ' דגוים לאו עובדי ע"ז נינהו אפילו נגע ביין בכוונה בברזא מיקרי מגע גוי שלא בכוונה על ידי דבר אחר ומותר אפילו בשתייה כמו שכתב התם בש"ע בסימן קכ"ד סעיף כ"ד.

וכן מה שכתב בהג"ה ש"ע סוף סימן קכ"ד בשפחה אף על גב דרגלים לדבר שהיא סותמתה הברז' היין מותר בזמן הזה היינו משום כיון שידעינן שלא נתכונה אלא להציל היין ולא בשביל הנאתה לכך שרי ולא חיישינן דילמא שתתה להנאתה כיון שנתייחדה עם היין משום דמירתתה שמא יבואו ויראו אותה.

וגם היתה טרודה להציל היין: ומסתמא לא היתה נוגעת בידה ביין כיון דלית לה הנאה בכך ולא היתה נוגעת אלא בברז' ומיקרי מגע גוי שלא בכוונה על ידי דבר אחר כיון דהאידנ' לאו עובדי ע"ז נינהו. אבל בנדון דידך זה שנתייחד היין אצל הגוי ובקל היה יכול לימשך הברז' ולשתות ממנו ולא היה מירתת כלל כיון שהוא בביתו ואין ישראל דר שם ודאי דחיישינן דלהנאתו נגע ביין כדי לשתות ממנו והכל אסור: וכן נמי מה שכתב המחבר שפתי כהן בסימן קכ"ח אהג"ה ש"ע סעיף ב' אם הגוי תופס הברזא בידו היין אסור וכו' וכתב הוא וז"ל ומשמע דחיישינן שהגוי הוציא הברז'.

ולא חיישינן שהכניס אצבעו לפנים ונגע בו או שנגע ביין שיצא דרך הברז' וכו' עכ"ל. כל זה מיירי דהגוי מירתת לכך לא חיישינן למידי דלא חזינן בעין.

ולכך בזמן הזה אם הוא בכי האי גונא שרי אפילו בשתייה משום דתלינן דלא נגע ביין אלא בברז' ומיקרי מגע גוי שלא בכוונה על ידי דבר אחר. אבל בנדון דידך דהיין הוא בבית הגוי ואין הגוי מירתת כיון שאין דר שם ישראל ובקל יכול לשתות ממנו שפיר חיישינן דילמא נגע להנאתו והיין אסור.

ומכל שכן שהיה היין כמה ימים בבית גוי מיקרי מפקיד יין אצל גוי דאסור אפילו בזמן הזה. הנראה לעניות דעתי כתבתי לפום ריהטא:

שאלה פ"ח

עגונה אחת שהיא שומרת יבם שהעידו שנהרג היבם בגזירת הריגת ק"ק פאלנאי בחדש אב ת"ח לפ"ק: וזה אשר העיד החבר רבי אהרן בן הר"ר נפתלי בתורת עדות וכו' בב"ד פה ק"ק ניקלשפורג אחד היה נקרא ר' הירץ והיה מניקלשפורג ושם בניקלשפורג היה לו אח ואחות ואביו היה נקרא האז ורבי הירץ הנ"ל היה דר בק"ק טשודנאב ואשת ר' הירץ היתה בת דודתי וכשגברו היונים נמלטנו לק"ק פאלנאי ואני נמלטתי משם ממקום למקום ורבי הירץ נשאר שם כי הילד שלו האז נחלה שם ולבסוף בתוך אותו שנה אחר ששמענו שנעשה שלום בגליל ההוא חזרנו אל הגליל ההוא ובאנו לק"ק אוסטרא ושם מצאנו נשים בנות דודתי אחיות של אשת ר' הירץ הנ"ל ושאלנו אותם על הנשארים לפלטה מי הם הנשארים בחייהם ומי נהרגו ואיה איפו' הם בעליהם והשיבו הנשים על בעליהם שאינם יודעים איה איפו' הם כי נמלטו משם אבל גיסינו הר"ר הירץ אנו יודעים שנהרג דהיינו ביום ד' היתה ההריגה ואז היינו נחבאים ואחר כך ביום ה' יצא הכרוז כל מי שניצול יצא לחוץ ולא יעשה לו מאומה מהיום והלאה בכן הלכנו ביום ו' לחפש אחר קרובינו ובאנו אל רחוב א' ומצאנו לר' הירץ שהיה שוכב נהרג ואשתו והילד קטן אצלה: עוד העיד כהר"ר אהרן בה"ר נפתלי הנ"ל בתורת עדות בבית דין הנ"ל ובמעמד הנ"ל שזמן קצר אחר כך באו למשפט הר"ר שמואל חמיו של ר' הירץ הנ"ל וקרוב אחד של ר' הירץ הנ"ל עבור הבית של ר' הירץ שהניח בק"ק טשודנאב ר' שמואל טען ר' הירץ נהרג תחלה ואחר כך בתו אשת ר' הירץ והוא יורש את בתו והשני טען שהיא נהרגה תחלה ואחר כך ר' הירץ והוא יורש אותו והביאו כל אחד מהם עדים יהודים שהמירו דתם בגזירה מחמת אונס וחזרו לדת שכדבריו כן הוא בכן לא היו יכולי' לבא על הברור מי מהם נהרג תחלה ונעשה פשרה ביניהם שיחלוקו ובין כך ובין כך העידו השני כתות עדים שרבי הירץ בודאי נהרג זהו העדות של כהר"ר אהרן בהר"ר נפתלי שהעיד בתורת עדות וכו' בפני בית דין ק"ק ניקלשפורג: ואחרי כן כמו שנה תמימה ויותר העיד עוד אחד על הריגת ר' הירץ הנ"ל בגזירת פאלנאי וזהו אשר העיד הנער אליעזר בהר"ר יוסף ר' זוסקים מק"ק טשודנאב בתורת עדות בעונש וכו' בב"ד פה ק"ק ניקלשפורג בניסן תי"ד לפ"ק כאשר חזרנו ובאנו אל בתינו אחר הגזירה באנו לק"ק טשודנאב ושאלנו לאותן אנשים שהיו שם מי הם הנשארים בחייהם ומי הם הנהרגים בכן היה אחד שנקרא ר' הירצקי והיה מארץ הזאת ממערריי"ן וירש ס"ת ועץ החיים שהיה משוקע בכסף והס"ת היתה מקלף של צבי והוא היה חתן ר' שמואל לוברטוף ואז היתה בתו ילדה שם כששאלנו על הגזירה והגידה הילדה אבי נהרג בפאלנאי ולאהיו יכולים לילך מחמת ריבוי ההרוגים

ויצא הכרוז מהריקים שיהיו קוברים לכלם מחמת הסרחון הגדול והכלבים היו טורפים בהם והיו שוכבים הרוגי' יהודים וערלים בערבובי' וחפש כל אחד לכל מי שהיה מכיר בכן הכירה הילדה ההיא את אביה ר' הירצקו הנ"ל והרבה סימנים הגידה בו בין שאר הרוגים ביום שלישי להריגתו.

ובפניה קברו לרבי הירצקי הנ"ל כל זה הגידה הילדה ההיא והילדה ההיא היתה בת שתים עשרה שנה: זהו העדות של הנער אליעזר בהר"ר יוסף שהעיד בתורת עדות וכו' בב"ד פה ק"ק ניקלשפורג בניסן תי"ד לפ"ק: תשובה הנה חזרתי על כל צד וצדי צדדים ולא מצאתי היתר ברור לעגונה זאת שתהא מותרת לשוק על פי העדות האלו הן על פי מה שהעיד העד הא' כהר"ר אהרן בהר"ר נפתלי והן ע"פ מה שהעיד העד הב' הנער אליעזר בהר"ר יוסף כי הנה על פי העד הראשון הר"ר אהרן מה שהגיד בשם האחיות של אשת ר' הירץ שמצאו לרבי הירץ הרוג ברחוב אחת ביום שלישי לגזירת הריגה אין להתיר משום דלא ביארו דבריהם יפה ולא אמרו אלא שמצאו אותו הרוג וכיון שבמלחמה נהרג שהיתה בעיר דגריע היתה ממלחמה שהיא על פני השדה כידוע לכל לא סגי בהא שאמרו שמצאו אותו הרוג לחוד דחיישינן שמא לא הכירו יפה שהוא זה שמעידין עליו ואף על גב דלבדדמי לא חיישינן לומר שמא לא נהרג כיון שמצאוהו אחר מלחמה דהכי כתב המרדכי בפרק האשה בתרא והביאו הרב ב"י סימן י"ז סעיף מ"ט וז"ל דבמקום שאמר העד אפילו בשעת מלחמה ראיתיו הרוג אחר כך והכרתיו יפה יפה בטביעות עין בהא לא איבעי' לן דפשיט' דנאמן דלא גרע עד אחד מאשה דאי אמר המת על מטתו דנאמנת דלא שייך למימר בה בדדמי דלא שייכה אלא בהריגה שיש לאמרה על הספק אבל באמתת הדבר מה לי עת מלחמה מה לי עת שלום וכו' עכ"ל והביאו הרב בהג"ה ש"ע סי' נ' הרי מבואר שאם לא אמר שנהרג במלחמה אלא שמצא אותו הרוג סגי ולא חיישינן לבדדמי לומר שלא נהרג והוא סבר שנהרג.

ואם כן הוא הדין נמי דלא חיישינן לשלא הכירו יפה. הא לאו מילתא הוא דאדרבא משם ראיה דבכי האי גוונא איכא למיחש לשלא הכירו אותו יפה.

שהרי דקדק המרדכי וכתב וז"ל ראיתיו הרוג אחר כך והכרתיו יפה יפה בטביעות עין וכו' עכ"ל. הרי לא סגי במה שאמר ראיתיו הרוג אחר כך אלא צריך שיאמר נמי והכרתיו יפה. ואי לא אמר הכי חיישינן דלא זהו שמעידין עליו כיון שהוא במלחמה ולא סגי באומרים סתם שהכירוהו דאף על גב דבשעת שלום סגי באומרים סתם שהכירוהו ותלינן דהכירוהו יפה מכל מקום בשעת מלחמה צריך שיאמר בפירוש שהכירוהו יפה. וזהו

מיקרי ספק בתחלת העדות ולא אזלינן לקולא: דכן מבואר פרק יש בכור דף מ"ו דאמר התם כי אקילו רבנן בסופה.
בכתחלה לא אקילו רבנן ופירש רש"י בסופה לאחר שכוונו יפה שזהו הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיק אפילו בעבד ושפחה. אבל בתחלה תחלת העדות דהיינו ראיית המת לא אקילו עד שיכירוהו יפה עכ"ל.
הרי מבואר בהדיא שלעולם צריכין שהכירו אותו יפה שהוא זה שמעידין עליו אלא שבשעת שלום באומר סתם שהכירו תלינן שהכירו יפה אבל במלחמה צריך שיאמר בפירוש שהכירו יפה כמו שכתב המרדכי הבאתיו לעיל. והני נשי לא אמרי מידי שיהא משמע ממנו שהכירוהו יפה שהרי לא אמרו אלא שמצאוהו הרוג.
ואית לן למיחש דלא בקשו לדקדק אחריו אם זהו ר' הירץ בעל אחותם אלא כיון שראו אחותם אשת ר' הירץ שוכבת הרוגה והילד שלה אצלה. וההרוג הזה היה שוכב בסמוך לה סברו ודאי שזה הוא ר' הירץ בעלה ולא בקשו לדקדק אחריו להכירו יפה ואמרו על פי שנראה להם שהוא ר' הירץ בעל אחותם.
ובפרט כי אז בשעת הגזירה היה חום גדול והמוכים והפצועים ומכל שכן ההרוגים לגמרי נעשים נפוחים ואין להכיר ההרוג כי אם אחר דקדוק יפה. אף על פי שמצאו אותו תוך ג' ימים להריגתו.
מכל מקום דקדוק צריך להכירו במלחמה והם לא אמרו כלל שהכירו אותו לכך ודאי דאין לסמוך על עדותן כלל. דבהדיא כתב המרדכי שצריך שיאמר במלחמה והכרתיו יפה מפני שזה מיקרי ספק בתחלת העדות ולא מקלינן: ועוד.
אמר לי לבי שבכי האי גוונא שלא אמרו אלא שמצאוהו הרוג ולא אמרו שהכירו אותו יפה לא זו דאית לן למיחש לשלא הכירו אותו יפה שזהו שמעידין עליו ושמא אחר הוא אלא אף זו אית לן למיחש נמי לבדדמי שהם סברו שמת ממש ואפשר שלא היה מת דעד כאן לא כתב המרדכי דאם אומר שמצאוהו אחר כך הרוג דלא חיישינן לבדדמי אלא דוקא היכא שאומר והכרתיו יפה שאז כיון שנתקרב אליו לראותו שפיר להכירו אם הוא זה שמעיד עליו אז ראה נמי שפיר שהוא מת ממש וכיון שהוא אחר מלחמה לא חיישינן לבדדמי לומר כל הני מיקטל הוא פליט אלא ודאי קושטא קאמר ואנו סומכין עליו אבל כשאינו אומר והכרתיו יפה רק שמצאוהו הרוג אפשר שלא קרב אליו לראותו שפיר להכירו שהוא זה שמעיד עליו אלא עמד מרחוק וראוהו ונדמה לו שהוא זה שמעיד עליו ואפשר שגם זה לא ראה אם מת ממש ואית לן למיחש גם לבדדמי שהוא סובר שודאי הוא מת ממש ואפשר שלא היה מת ממש אלא מגוייד ואין לסמוך על עדותו: וכן משמע

לי נמי מלשון הרב בהג"ה ש"ע סעיף נ' שכתב וז"ל ויש אומרים אפילו בעד אחד אם אמר מת או אמר נהרג וראיתיו אחר כך והכרתיו הטיב וראיתיו שמת נאמן עכ"ל הרי דקדק וכתב בסוף וראיתיו שמת אף על פי שכבר כתב אם אמר מת או נהרג כתב עוד וראיתיו שמת היינו משום שצריך שיראה שהוא מת בודאי אף על פי שאין צריך שיאמר לפנינו וקברתיו אי כיוצא בזה שהיה מטלטלו ממקום למקום כמו שצריך לומר כשאומר שנהרג במלחמה אבל מכל מקום צריכין אנו לידע שהוא ראה אותו שפיר שנתקרב אליו וראוהו שפיר אז אי אמר מת ודאי קושטא קאמר לכך כשהוא אומר והכרתיו יפה הרי אנו ידעינן שראוהו שפיר ודקדק אחריו אם הוא זה שהוא מעיד עליו וממילא גם זה שאמר שהוא מת קושטא קאמר כיון שראוהו שפיר אבל אם אינו אומר שהכירו יפה אפשר שלא נתקרב אליו לראותו שפיר אית לן למיחש גם לבדדמי שאפשר שלא מת והוא סובר שמת ולכך הני נשי כיון שלא אמרו אלא שמצאו אותו הרוג אבל לא אמרו שהכירוהו יפה לא זו דאית לן למיחש לשלא הכירוהו שהוא זה שהם מעידין עליו אלא אף זו אית לן למיחש שאמרו בדדמי שסברו שכבר מת ואפשר שהיה חי עדיין דכיון שלא ידעינן שראוהו שפיר חיישינן גם לבדדמי.

אף על גב דהני נשי תרי הוו לכל הפחות שהרי אמר מצאנו שם נשים וכו' הרי אמר לשון רבים נשים ואין פחות משתים והרא"ש כתב דבתרי לא חיישינן לבדדמי היינו דוקא בעדים כשרים הוא דס"ל לרא"ש דבתרי לא בעינן שיאמרו וקברנוהו וכדכתב הוא גופה טעמא למילתא דבתר תרי סהדי לא דייקינן אבל נשים אפילו מאה כחד חשבינן להו כדאיתא פרק האשה שלום דף קט"ו בעינן שיאמרו וקברנוהו במקום דאיכא למיחש לבדדמי: והנה זהו מה שנרא' לי דבכי האי גונא שלא אמרו הנשים והכרנו אותו יפה יש לחוש אפילו לבדדמי וכדפירשתי ואף אם יחלוק החולק על זה כיון שהמרדכי כתב בסתם אם מצא אותו הרוג אחר כך לא חיישינן לבדדמי כיון שלא אמר על ההריגה מכל מקום על זה שצריך שיאמר והכרתיו יפה אין מי שיחלוק דהכי כתב המרדכי בהדיא וכן הוא בפרק יש בכור דלא מקלינן בגוף העדות כל זמן שלא ידעינן על מי מעידין וזה מבואר ברוב הפוסקים בתשובת מהר"ם פאדוואה סימן ל"ו וכן באינך וכדפירש רש"י התם על כי אקילו רבנן בסופה וכו' לכך בנדון דידן שלא אמרו הנשיסוהכרנו אותו יפה ודאי דאין לסמוך על עדותן כיון שהיה מלחמה: וכן מה שהעיד הר"ר אהרן הנ"ל עוד שהיו מדיינים על הירושה של רבי הירץ הביאו עדים יהודים שהיו ממירים דתם מחמת אונס הגזירה וחזרו לדת זה הביא עדים לדבריו וזה הביא עדים לדבריו ובין כך ובין כך העידו השני כתות שרבי הירץ בודאי נהרג גם על עדות זה אין לסמוך להתירה לשוק:

אף על גב דלכאורה היה נראה שיש לסמוך על עדות זה שמעיד בשם שתי כתות עדים שר' הירץ נהרג להתיר אותה לשוק דמהי תיתא שלא לסמוך על עדות זה אי משום שאז כשראו העדות דהיינו הריגת רבי הירץ היו ממירים דתם ואז היו פסולים לעדות ונמצא תחלתן בפסול, אף על פי שאחרי כן חזרו לדת ושם כשרים לעדות מכל מקום לא מהני עדותן דאנן תחלתן וסופן בכשרות בעינן הא לאו מילתא הוא הא כבר כתב הרא"ש בתשובה כלל נ"ד שמתירין נשים על פי בעלי תשובה דכיון שתחלתן בשעת הגזירה היה על ידי אונס לא הוי תחלתן בפסול וכן הסכימו אחריו האחרונים ובנדון דידן פשיטא דאין לפוסלן מחמת זה דמי יימר כשראו הריגת רבי הירץ שהיו כבר ממירים הדת דילמא לא היו ממירים אלא אחר כך דשמא לא באו עליהם להרגם אלא אחר כן ואז המירו דתם ובתשובת הרא"ש מיירי שיודעים שכבר המירו דתם כשראו הריגת אותו שמעידין עליו ויהי מה בין שעדיין לא המירו דת כשראו הריגת רבי הירץ ובין שכבר המירו לא מיקרי תחלתן בפסול כיון שהיה על ידי אונס כמו שכתב הרא"ש בתשובה כלל נ"ד ואם כן אין לפוסלן מחמת זה ויש לסמוך על עדותן: ואי משום דאיכא למיחש לבדדמי שהרי אמרו שנהרגו במלחמה ולא אמרו וקברנוהו ואנן בעינן שיאמרו וקברנוהו דהאי מלחמה שהיה בעיר מהאויבים היתה גריע ממלחמה שהיא על פני השדה מערכה מול מערכה הא כבר כתב הרא"ש הביאו הטור והרב בהג"ה ש"ע סעיף נ' דבתרי לא בעינן שיאמרו וקברנוהו והכא הוו שתי כתות עדים שאמרו שנהרג לא בעינן שיאמרו וקברנוהו: ואף על גב דהנהו שתי כתות עדים לא העידו לפנינו ואין אנו מדיינין אלא על פי עד אחד שהעיד בשמם כך מכל מקום כיון שרבותינו ז"ל האמינו לעד אחד בעדות אשה הרי אנו מאמינים לו שכך אמרו תרי סהדי והוי כאלו הוי אותן תרי סהדי לפנינו ובתרי לא בעינן שיאמרו וקברנוהו:

וכן מצאתי בתשובת מהר"ם לובלין סימן קכ"ח דף צ"א סוף ע"ג שכתב וז"ל ובשני עדים הסכימו כל הפוסקים זולת הרי"ף וכו' דבשני עדים לא שייך לומר דאמרי בדדמי וכו' ואף על גב דאותן שני עדים לא באו להעיד בפני ב"ד כי אם אותו משה בר פסח שהוא עד אחד העיד שהגידו להם השני יהודים הדברים הנ"ל מכל מקום אין נראה לחלק בזה בעדות אשה עכ"ל הרי מבואר דכשאחד מעיד בשם שנים הוה כאלו העידו שנים לפנינו ובשנים לא בעינן שיאמרו וקברנוהו: ואי משום דאלו שתי כתות עדים הכחישו זה את זה שכת אחת אומרת הבעל נהרג תחלה וכת אחת אומרת אשתו נהרגה תחלה ושתי כתות עדים המכחישין זה את זה עדותן בטלה הא נמי לאו מילתא הוא דהא כבר כתב הרא"ש בתשובה והביאו הטור א"ה בסימן י"ז סעיף ח' עד אומר מת ועד אומר נהרג

הואיל ושניהם מעידים שאינו קיים תנשא אשתו דקיימא לן כר"י ור"ש דמתניתין בפרק האשה שלום אחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג הואיל ושניהם מודים שאינו קיים הרי אלו ינשאו (דף קי"ז) ולהרב ב"י הוקשה מפני מה הוצרך הטור להביא בשם אביו הרא"ש הא מתניתין היא כבר כתבתי ישוב ע"ז בתשובה סימן מ"ה לכך בנדון דידן הואיל ששני כתות מודים שנהרג רבי הירץ הרי יבמה זו מותרת לשוק כר"י ורבי שמעון דמתניתין: ועוד נראה דבר מן דין השנוי במתניתין באחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג הואיל ששניהם מודים שאינו קיים הרי אלו ינשאו אלא אפילו אי לא הוי כדי להתיר אשה להנשא כי אם עדות ממון אין לפסול הנך עדות לגמרי אף על פי שהן מכחישין זה את זה אלא שלאותו דבר שהן מכחישין זה את זה עדותן בטלה אבל במה שיש בתוך אותו עדות שאין מכחישין זה את זה מקיימין:

דהכי כתב בהדיא במישרים הביאו הרב ב"י בטור ח"מ ס' ל"א במחו' א' וז"ל כתוב במישרים נ"ב ח"ז ואם אינם מכחישים זו את זו אלא בקצת עדות ובקצת אינם מכחישים נתקיים אותו הקצת עכ"ל הרי מבואר במה שאין מכחישין זו את זו נתקיים ובנדון דידן אפשר שאין מכחישין זו את זו בכל מה שהעידו אלא במקצת והיינו שכת ראשונה העידו שרבי הירץ נהרג ביום ד' כחצות היום ואשתו נהרגת אח"כ ביום ד' סמוך לערב וכת שנייה העידו ששת ר' הירץ נהרגה ביום ד' בהשכמה ובעלה ר' הירץ נהרגה ביום ד' אחר כך כחצות היום הרי שאין מכחישין זו את זו אלא בהריגת אשת ר' הירץ אבל בהריגת ר' הירץ גופיה לא הכחישו זו את זו ששני כתות עדים שניהם העידו וכוונו עדותן שרבי הירץ נהרג כחצות היום ויש לנו לקיים עדותן לענין הריגת ר' הירץ אפילו לענין ממון כגון אם הניח ר' הירץ יותר מכדי כתובת אשתו מורידין לאותו קרוב לנחלה לאותו מותר שעל הכתובה ולא אמרינן כיון דהכחישו הכתות עדים זו את זו הרי עדותן בטלה לגמרי ודילמא לא מת ר' הירץ ואין מורידין קרוב לנחלה כל זמן שלא ידעינן שזה מת אלא אמרינן למאי דהוכחשו הוכחשו ובמה דלא הוכחשו מתקיים עדותן כמו שכתב במישרים ובסמוך יתבאר טעם לזה כי דין אמת הוא ואם כן היה נראה לפי זה שיש לסמוך על העדות אלו שהעידו שנהרג שיש היתר ליבמה זאת:

אמנם אחר עיון הדק הטיב נראה דאין להתירה על פי עדות האלו כיון שהם מכחישים זה את זה והיינו משום דאפשר לומר דעד כאן לא קאמרי במתניתין באחת אומרת מת ואחת אומרת נהרג הואיל ששניהם מודים שאינו קיים הרי אלו ינשאו אלא דוקא כשיש שלום בעולם דלא חיישינן לבדדמי ומעידין על דבר ברור התם הוא דאמרינן משיאין את אשתו משום דאף על גב דהם מכחישין זו את זו ואחת מהן ודאי שקר קאמרה מכל

מקום שנייה אינה משקרת ולא אמרינן כיון דהאחת משקרת חיישינן דילמא גם שנייה משקרת דרבי מאיר הוא דסבירא ליה כך כמו שכתבו התוספ' התם פרק האשה שלום ריש דף קי"ח בדבור המתחיל ומכחישות זו את זו וכו' אבל ר"י ור"ש לא סבירא להו הכי אלא סביר' להו אף על גב דמכחישות, זו את זו והאחת ודאי שקר קאמרה מכל מקום השנייה נשארה בחזקתה והרי אחת מעידה שאינו קיים הרי אלו ינשאו דכל אחת אומרת שהיא נשארה בחזקתה ומכל שכן כשבאים שני עדים ומעידי' זה אומר מת וזה אומר נהרג אע"ג דמכחישין זה את זה והאחד מהן ודאי שקר מכל מקום השני נשאר בחזקתו והרי עד אחד כשר מעיד שאינו קיים הרי זו תנשא דמשיאין אשה על פי עד אחד וזהו הטעם של מישרים שכתב אם אינם מכחישין זה את זה אלא בקצת עדות ובקצת אינם מכחישים נתקיים אותו הקצת עכ"ל היינו משום דאף על גב דכת אחת ודאי הוחזקו שקרנים מכל מקום כת שנייה לא הוחזקו שקרנים ואם כן נתקיים אותו מקצת על פי אותן שני עדים שבכת שלא הוחזקו שקרנים וזה נכון היא ובעדות אשה סגי אם רק עד אחד נשאר בחזקתו אבל אם מעידים שנהרג במלחמה והם מכחישים זה את זה כמו בנדון דידן שזה אומר הבעל נהרג תחלה במלחמה ואחר כך אשתו וזה אומר בהפך ולא אמרו וקברנהו שמא יש לנו לומר דאין שום אחד מהן שקרן אלא אמרי בדדמי כיון שלא אמרו וקברנוהו ונמשך מזה שאם באים להעיד ביחד בעדות אחרת מקבלין אותם ולא אמרינן דעדותן בטלהכיון שכבר הכחישו זה את זה והוחזק אחד מהן שקרן אלא תלינן דאמרי בדדמי ולא הוחזק שום אחד מהם לשקרן דכל מה דאפשר למיתלי דלא יהיה כמכחישין עדיף טפי משום דאוקי גברא אחזקתיה ולעולם אימא לך מה שמעידין על מיתת זה האיש לא מהני עדותן משום דאפשר שאומרים בדדמי כיון שלא אמרו וקברנוהו:

אף על גב דבתרי כתב הרא"ש דלא חיישינן לבדדמי היינו דוקא היכא דליכ' הכחשה ביניהם ולא איתרע חזקה דידהו וכמו שכתב הרא"ש גופיה הטעם ריש פרק האשה שלום וז"ל וכן מסתברא דבתר סהדות' דתרי סהדי לא דייקינן עכ"ל הרי משמע דלא דייקינן בתר תרי סהדי משום דמהי תיתא לדקדק אחר עדים דלית בהו ריעות' אבל היכא דמכחישין זה את זה ודאי דיש לדקדק אחריהן ושפיר אית לן למיחש לבדדמי: וניחא טפי למימר שלא יועיל עדותן להתיר האשה משום דמחזקינן להו שאמרו בדדמי ונמשך מזה שהם כשרי' להעיד יחד בעדות אחרת ממה שנאמר שמעידים על דבר ברור ולא בדדמי כדי להתיר האשה על פי האחד שאינו מוחזק לשקרן ונמשך מזה שלעדות אחרת הם פסולין משום דאחד מהן ודאי שקרן דלעולם לאוקמיה גברא אחזקתיה שלא יהא פסול

עדיף טפי לכך אין לסמוך על עדותן דכיון שלא אמרו וקברנוהו יש לנו להחזיקם שאמרו בדדמי כדי לאוקמינהו אחזקתם שיהיו כשרים להעיד בעדות אחרת בכת אחת: ומכל שכן להרי"ף דסבירא ליה דאפילו בתרי בעינן שיאמרו וקברנוהו והרב' מן האחרונים שחששו לדברי הרי"ף ולא רצו לסמוך על הוראה זו דבתרי לא בעינן שיאמרו וקברנוהו ואזלי לחומרא דאין לסמוך על עדות האלו כיון דלא אמרו וקברנוהו: וליכא למימר שיש במשמעות הלשון של זה העד ר' אהרן בירר דבר על מיתת ר' הירץ היבם הזה כאלו אמרו וקברנוהו שהרי אמר וז"ל ובין כך ובין כך העידו השני כתות עדים שרבי הירץ בודאי נהרג עכ"ל הרי כיון שאמר לשון זה בודאי נהרג הוי בירר דבר על מיתתו כאלו היו אומרים וקברנוהו דקברתיו לאו דוקא אלא כל מילי דמשמעותו על בירור מיתה סגי כמו שכתב הר"ן והרי"בש הביאם הרב ב"י והרב בהג"ה ש' סעיף י"ז הא לאו מילתא הוא משום דפשוט הוא דבאומר שנהרג במלחמה לא מהני אפי' באומר שיודע בודאי שנהרג ולא בדדמי אם אינו אומר היאך יודע שנהרג בודאי כגון קברתיו או כיוצא בזה שהיה מטלטלו ממקום למקום וכל זמן שאינו אומר כיוצא בזה אף על פי שהוא אומר שיודע שנהרג בודאי ולא בדדמי חיישינן דכל מה שהוא אומר הכל הוא בדדמי אלא צריך שיאמר דבר לפנינו דאנן נוכל לידע על ידי כן שאינו אומר בדדמי כגון שאומר וקברתיו או שהיה מטלטלו ממקום למקום ולא היה נודד כנף וכיוצא בזה לכך לא מהני האי לשון שאמר העד הזה רבי אהרן בשם העדים שבודאי נהרג דאף על פי כן חיישינן לבדדמי:

הרי מבואר מזה שכתבתי דאין בעדות העד הראשון הר"ר אהרן בהר"ר נפתלי דבר מספיק כדי להתיר על ידו האשה הזאת היבמה שהיא זקוקה לרבי הירץ בן רבי האז שתנשא לשוק: וכן נמי אין להתיר האשה הזאת על פי מה שהעיד הנער אליעזר בן הר"ר יוסף מק"ק טשונדאב מכמה טעמים טעם ראשון משום שמגיד ששמע מהילדה בת רבי הירץ שהגידה שנהרג אביה בגזירת ק"ק פאלנאי ובפניה קברו אותו תוך ג' להריגתו והילדה ההיא היתה בת שתים עשרה שנה אלה הן תורף דבריו והנה לפי דבריו לא שמע את זה מהילדה כי אם על כל פנים ערך עשרה חדשים אחר ההריגה שהיתה בפאלנאי מפני שכל אותן הנמלטים מהגלילות ההם שהיו שם הגזירות לא חזרו להתם כי אם אחר שחזרו החיילות הריקים לאחור ונתיישבו קצת וזה ידוע לנו שלא היה אלא כמעט בסוף כלות שנה תמימה וכדמשמע נמי מהגדת העד הראשון הר"ר אהרן בהר"ר נפתלי שלא חזרו להתם אלא בסוף כלות שנה תמימה אחר גזירת ההריגה בפאלנאי ובעדותו הגיד שהילדה היתה אז בת י"ב שנים ואם כן בשעת הגזיר' כשראתה הריגת אביה היתה פחותה מבת י"ב שנים הרי היתה קטנה והסכמת הפוסקים הוא מהרי"ו בתשובה בדיני

קצרים סימן מ"ה ובפסקים וכתבים דמהרא"י סימן ר"ך הביאם הרב בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן י"ז סעיף י"ג דאין סומכין על דברי קטנים אלא לאלתר כגון שאומרים עכשיו אנו באים מהספד פלוני וכו' ואפילו הגדילו ואחר כך אינם יכולים להעיד מה שראו בקטנותן: ומכל שכן שלפי מה שהגיד שהילדה לא היתה אלא בת י"ב שנים כשהגידה כך שאפשר שאפילו באותו פעם היתה עדיין קטנה לענין עדות כיון דאין יודעין אם היו לה שערות וזה פשוט דלענין עדות לא סגי בשנים לחוד אלא שנים ושערות וכן פסק הטור ח"מ סימן ל"ה וכן כל הפוסקים לכך פשוט הוא דלא מהני העדות של הילדה הזאת בת ר' הירץ:

טעם שני דלא מהני עדותה של הילדה הזאת בת רבי הירץ משום דהיא בת היבם ואינה נאמנת להעיד ליבמה זקוקת אביה דהיא אחת מחמש נשים שאינן מעידות והם שנויים בפרק האשה שלום דף קי"ז חמותה ובת חמותה וצרתה ויבמתה ובת בעלה והיינו שבכלל בת בעלה היא כן משמע לי מלשון הטור א"ה סימן קנ"ח שכתב וז"ל חמש נשים שאינן נאמנות להעיד לאשה שמת בעלה כדפרישית לעיל אינה נאמנת גם כן להעיד לה שמת יבמה עכ"ל הרי נקט מנינא חמש נשים דלא למעוטי שום אחת מהן ובכללם הוא בת בעלה ולא תוכל למצוא בת בעלה שתעיד על יבמה שמת בעלה אלא בכי האי גונא כמו בנדון דידן שהיא בת יבמה והיא מעידה שמת אביה דהיינו היבם ונקראת בת בעלה כיון שהיא זקוקה לאביה מיקרי בת בעלה וקאמ' דאינה נאמנת להעיד על היבם דהיינו אביה שמת כדי להתירה לשוק דבבת בעלה ממש לא מצי מיירי דאי יש בת לבעלה לא היתה אשתו זקוקה ליבם כלל ומה צורך יש בעדות בת בעלה להתירה לשוק אלא ודאי דבת בעלה היינו בת היבם שהיא זקוקה לו כמו בנדון דידן הרי מוכח דאין הילדה הזאת שהיא בת היבם נאמנת להעיד על היבמה שהיא זקוקה לאביה להעיד שמת היבם דהיינו אביה כדי להתירה לשוק זהו מה שנראה לי בזה: וחתני האלוף התורני המופלא הרב הגדול מהר"ר גרשון הוכיח מהתלמוד דפרק האשה שלום דף קי"ז דאין בת היבם מעידה על היבמה מהא דקמבעיא התם חמות הבאה לאחר מכאן אי נאמנת ולא איפשטא ופסק הטור בסימן י"ז וכן הרב בהג"ה ש"ע סעיף ג' דאינה נאמנת ומשמע ליה להרב הנ"ל דהוא הדין בת בעלה הבאה לאחר מכאן דמאי שנא והאריך בפלפולא ובסברות כדי שלא לחלק ביניהם ודבריו נכונים:

וכי תימא כיון שנמצא בתשובת מהרר"י מינץ סימן י"ד שכתב וז"ל אפילו לדברי הרא"ש דסבירא ליה דעד אחד אינו נאמן ביבמה להתירה לעלמא מכל מקום יש לחלק ולומר דהני מילי למאן דסבירא ליה דמצות יבום קודמת או במקום שנהגו ליבם דאיכא למימר

זימנין דסניא ליה כמו שמחלק הרא"ש פרק האשה רבה אבל בין האשכנזים כבר פשט המנהג ויתד הוא שלא תמוט וקבוע במסמרות נטועים שאין ליבם כי אם לחלוץ אם כן אין לומר זימני דסניא ליה לכך איכא למימר דאפילו היא עצמה נאמנת לומר מת יבמי והוא הדין עד אחד וכו' עכ"ל ואם כן מהאי טעמא נמי יש לומר דבת היבם יכולה להעיד על אביה שמת כדי להתיר ליבמה לשוק דכיון דהאידנא אין מייבמין אלא חולצין לית לן למימר ששונאת זו את זו:הנה בעיקר הדין עד אחד ביבמה להתיר לשוק כבר כתבו רוב האחרונים דיש להקל במקום עגון להתירה על פי עד אחד דלא כהרא"ש והכל מבואר במה שהביא הרב ב"י בטור א"ה סימן קנ"ח אכן מה שכתב הרב מהרר"י מינץ דאפילו להרא"ש דסבירא ליה דאין עד אחד נאמן להתיר ליבמה לשוק אפשר היינו דוקא היכא דנוהגין ליבם אבל האידנא שאין נוהגין בין אשכנזים אלא לחלוץ עד אחד נאמן דלא שייך למימר זימנין דסניא ליה וכו' הא לאו מילתא הוא והגם כי אין משיבין את הארי אחר מותו מכל מקום כיון דהוא גופיה לא כתב בהחלט כן אלא היה מפקפק שכתב בסמוך להא דלעיל וז"ל ואפילו אם נאמר דמסברא זו אין סברא לחלק כיון דיש מקומות שנהגו ליבם מכל מקום נאמר בנדון דידן מודה הרא"ש וכו' או מצד שילדה ולד וכו' עכ"ל הרי לא רצה לסמוך על סברא זו ובקש צדדים אחרים להתיר אותה יבמה על כן רשאי אני לומר נמי דאין להם שורש ועיקר לדברים אלו לומר כיון דהאידנא לא נהיגי ביבום אלא בחליצה תו ליתא לטעמא דזמינין דסניא ליה ושהיה עד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק אפילו להרא"ש הא ודאי ליתא:

משום שהרי מן התורה אין עד אחד ולא אשה ועד מפי עד וכו' נאמנים להעיד אלא משום תקנות עגונות הקילו רבינו ז"ל שמשיאין על פי עד אחד ואשה ועד מפי עד וכו' והיה ביד רבינו ז"ל כח להקל משום דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו' כמו שכתב הרשב"א הביאו מהרי"ק שורש ל' וסבירא ליה להרא"ש דאף על גב דהקילו משום עגונא להאמין עד אחד ואשה וכו' להתיר אשה להנשא אבל כדי להתיר יבמה לשוק לא האמינו הרי לדידיה הניחו היתר יבמה לשוק על דין תורה שלא להאמין על פי עד אחד ואשה וכו' וכשהתירו להאמין משום עגונא לעד אחד ואשה וכו' לא היה בכלל זה היתר יבמה לשוק ואם כן היאך סלק' דעתך למימר דאנן ניקום להקל ולהאמין לעד אחד מה שהתורה פסלה ואף על גב דטעמא של זימנין דסניא ליה לא שייך השתא מה בכך כיון דהתורה פסלה לעד אחד ואשה וכו' ומעולם לא אפקוהו רבנן לקידושין דהנך במקום עגון יבמה לשוק לכך אין שורש ועיקר לדברים אלו להרא"ש דסבירא ליה דאין עד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק: ואפילו להרי"ף והרמב"ם ואינך רבוותא דסבירא להו דעד אחד ואשה וכו'

נאמנים גם ביבמה להתירה לשוק כמו באשה להנשא לבעל וכשהאמינו לעד אחד ואשה משום עגונא האמינו גם ביבמה לשוק והכל חד הוא ואפקו רבנן לקידושין לכל הנך במקום עגונות הן להתיר אשה להנשא לבעל הן להתיר יבמה לשוק ולא חילקו ביניהם וליתא להך סברא דכתיבנא אליביה דהרא"ש שהניחו על דין תורה ביבמה אפילו הכי הך סברא שכתב הרב מהרר"י מינץ במקום שהחמירו מטעם דזימנין סניא ליה יש להקל האידנא כיון שאין נוהגין אלא לחלוץ ודאי ליתא:

דלפי זה תהיה יבמתה מותרת להעיד לה אף על פי שהיא אחת מחמש נשים דהא דיבמתה אינה מעידה להוא משום שחוששת שתהיה צרתה אחר כך שימות בעלה ותתייבם לבעלה והאידנא אין נוהגין ליבם אלא לחלוץ ליתא להאי חששא ואם כן תהיה נאמנת להעיד לה והא לא מסתבר כלל דאני אומר כשחשו רבנן לתקנות עגונות והקילו שאפילו אשה תהיה נאמנת ואפקוהו לקידושין האמינו לכל הנשים חוץ מהנך חמש נשים ולא אפקו לקידושין במקום שמעידין הנך ה' נשים והניחו על דין תורה שאין אשה נאמנת להעיד לכך אף על גב דהאידנא אין מייבמין אלא חולצין אפילו הכי אין יבמתה מעידה לה כיון דהיא אחת מחמש נשים שלא הקילו בה רבנן מעולם שתהא נאמנת להעיד לה לכך נראה דגם בת יבמה לא תעיד וכן כדי להתירה לשוק לא תעיד לה כמו שבארנו דהוה בכלל בת בעלה ועוד אפילו אי שבקינן להו סברא דידהו דבמקום דלא נהיגין ביבום אלא בחליצה לא שייך למימר זימנין דסניא ליה אפילו הכי חיישינן האידנא שהרי אף על פי שבין האשכנזים נוהגין האידנא הכל לחלוץ ולא ליבם מכל מקום אין כופין על כך אפילו היכא שיודעין בו שנתן עיניו בממון כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע סימן קס"ה ולא עוד אלא אפילו שואלין אותו בשעה שבא לחלוץ אם רוצה ליבם או לחלוץ ויש מוסיפין לומר לו שמותר לישאנה ואין זה בכלל חרם ר"ג מאור הגולה ואם כן לפי זה ודאי דאכתי יש לחששא זמנין דסניא ליה כיון שאם הוא רוצה לייבמנה אין כופין אותו לחלוץ ומכל שכן דבת יבמה לא תעיד על מיתת אביה כדי להתיר יבמה לשוק דחוששין שמא יתרצו שניהם היבם והיבמה ביבום לשם מצוה דמניחים אותו ליבם כדאיתא בהג"ה סימן קס"ח:

הטעם השלישי דאין לסמוך על הגדת הנער אליעזר מה שהגיד בשם הילדה בת היבם רבי הירץ משום דחזינא תיוהא ביה דלאו קושטא קאמר שהרי העד הראשון הר"ר אהרן בהר"ר נפתלי העיד שקרוב אחד של רבי הירץ וחמיו של רבי הירץ היו מדיינים על בית של רבי הירץ שהיה לו בק"ק טשודנאב לירד לנחלה זה אומר הבעל מת תחלה וזה אומר אשתו מתה תחלה ואי האי עד נער אלעזר קושטא קאמר שאחר הגזירה ראה הוא

ילדה אחת בת רבי הירץ הרי היא בת יורשת ועל מה היו מדיינים ואפילו אם תמצא לומר שמתה אחר כך והם היו מדיינים על הירושה אחר שמתה הילדה ההיא הא מכל מקום כיון שהיא היתה בחייה אחר מות אביה ואמה הרי היא יורשת וכשמתה אחר כך הנחלה ממשמשת והולכת למעלה למשפחות בית אביה וזיל קרי ביה רב הוא ועל מה היו מדיינים אלא ודאי דהנער אלעזר לאו קושטא קאמר: אלא שמכל מקום אפשר לומר לעולם אימא לך שהנער אלעזר קושטא קאמר שנשארה בת אחת לרבי הירץ אחר מותו אלא שהב"ד בק"ק אוסטראה ובעלי דינין לא היו יודעים שנשארה בת אחת אחר מות אביה ואמה והיו מדיינים על הירושה אף על פי שלא היו יודעים אם אין קרוב אחר יותר קרוב מהם על פי תשובת הרא"ש כלל פ"ו סימן ט' וכן פסק הרב בהג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן רפ"ד הן אמת שהדין כך שיכולים בית דין להוריד קרוב לירושה אף על פי שאין יודעים אם אין אחר קרוב יותר ממנו אבל מכל מקום קשה הדבר להאמין מצד תואר הענין שלא יהיו יודעים מאותה בת שנשארה לרבי הירץ כיון שהיתה בק"ק טשודנאב אחר הגזירה ולפי דברי הנער אלעזר היו שם כמה וכמה אנשים ומסתמא אותן שרצו להחזיק בבית של רבי הירץ גם המה היו שם תחלה קודם שירדו לדין והיאך לא נודע להם שנשארה בת לרבי הירץ אחר מותו ומה גם כי האחיות של אשת רבי הירץ היו שם בגזירה ונשארו בחיים ולא ידעו מאומה מאותה בת אלא ודאי דהאי עד אלעזר לאו קושטא קאמר אלא שלמדוהו לומר כך:

וליכא למימר בהיפך שהנער אליעזר קושטא קאמר והעד הראשון רבי אהרן לאו קושטא קאמר הא ודאי ליתא כי הנה זה העד הר"ר אהרן יודע ספר הוא והוא ממולא בשנים גם היה פה איזה ימים והיה מתנהג כשורה והוחזק לנאמן וכשר מה שאין כן הנער הזה אלעזר שהוא נער ואינו יודע ספר ולא הוחזק לנו כלל כי מיד שבא הנה למחרתו העיד כך ונסע לדרכו ודאי דיש יותר להאמין להאי עד כהר"ר אהרן דכבר כתב מהרא"י בפסקיו סימן רכ"ד על אחד שבא ממרחקים שהיה נקרא רבי טוביה בר אברהם שהעיד על מיתת אחד שהיה אשתו עגונה ממנו י"ב שנים וכתב בסוף אותה תשובה וז"ל ויוכל מר להתיר לכל גבר דיתצביין אך בתנאי זה אם ידוע למר שהועד עדות בלי ראיה כי אינני מכיר את העד אם הוא מן הריקים הפוחזים דלא חיישו במידי לאסהודי שקרא וכל שכן דכהאי גונא דסבורין הם שבודאילא יבואו לידי הכחשה מחמת ריחוק הדרך כי יש לתמוה קצת על אשר שכתבת שישבה עגונה י"ב שנים וזה שמת אינו כי אם ג' שנים נמצא שבתשע שנים לא ידעה מה היה לו וכו' עכ"ל: הרי כתב שיש לדקדק אחר העד דהיה נראה ליה תיוהא ביה ובעד הזה הנער אלעזר איכא תיוהא טפי ודאי דהיה

ראוי לדקדק אחריו אם היה לפנינו ויותר יש להאמין להעד הר"ר אהרן ולכך אין לסמוך על עדות של הנער אלעזר בהר"ר יוסף מה שהעיד בשם הילדה בת רבי הירץ:
ועוד קא חזינא תיוהא בעד הזה הנער אלעזר שהגיד בעדותו שהילדה בת רבי הירץ מצאה לאביה הרוג שוכב בין שאר הרוגים והגידה בו סימנים הרבה עוד הגיד שהיה ביום שלישי להריגה עוד הגיד שבפניה קברו אותו עוד הגיד שהיתה בת י"ב שנים וכל זה הגיד מעצמו בלי שהיו שואלים אותו על כל פרט ופרט אין זה כי אם כל רוחו הוציא כסיל ששחדוהו שיאמר כל זה מה שיועיל לענין עדות אשה שצריך לומר והכרתיו יפה ושיהא תוך ג' ימים להריגה ושצריך לומר וקברתיו לפי שכבר הגיד בתורת עדות הר"ר אהרן כמבואר למעלה והוא לא הגיד כי אם סתם והיו מפקפקים בזה שלא העידו שהכירו אותו יפה ושלא אמרו וקברנוהו ובשביל כן לא יצאתה היבמה הזאת להיתר וקרובי היבמה חקרו ודרשו ומצאו לנער זה שאמר שהניח רבי הירץ הילדה והיתה קטנה ולמדוהו לומר כפי אשר היה נראה לו באומד דעתו שהיתה כבת י"ב שנים ושהכירה אותו יפה על ידי סימנים ושראתה שקברוהו ובא לפני ב"ד והגיד הכל מעצמו בלי ששאלו אותו על הפרטים אומדנא דמוכח הוא ששחדוהו לומר כך לכך נראה דאין לסמוך על עדות של הנער אלעזר בהר"ר יוסף מק"ק טשודנאב מכל הנך טעמים: טעם ראשון דמוכח כשראתה אביה הרוג היתה קטנה ואינה נאמנת אלא לאלתר: טעם שני דאין בת היבם נאמנת להעיד כדי להתיר יבמה לשוק: וטעם שלישי ורביעי מחמת תיוהא דחזינא ביה:
הרי בארנו שאין שום צד כדי להתיר היבמה הזאת לשוק על פי העדיות האלו מה שהעיד הר"ר אהרן בהר"ר נפתלי ומה שהעיד הנער אלעזר בהר"ר יוסף מק"ק טשודנאב: אכן נראה צד היתר ליבמה זאת מטעם זה כיון שהעד הר"ר אהרן בן הר"ר נפתלי העיד שקרוב אחד של רבי הירץ היבם וחמיו היו מדיינים על ירושת ביתו של רבי הירץ ונתפשרו וחלקו הבית אית לן למימר ודאי שהב"ד ההוא שהיו מדיינים לפניהם עמדו על הדבר ונתברר להם על פי אותן עדות או על פי אחרים שזה היבם רבי הירץ מת בודאי דאי לאו הכי לא היו מורידין קרוב לנחלה דאף על פי שמשיאין את האשה על פיה או על פי גוי מסיח לפי תומו מכל מקום אין היורשין יורדין לנחלה עד שיודעים בעדות ברורה שמת כדתנן בפרק האשה שלום דף קי"ז וכמו שפסק הטור ח"מ סימן רפ"ד:
ואף על פי שהרמב"ם כתב בהפך הביאו הטור ח"מ התם סימן רפ"ד וז"ל מי שטבע במים שאין להם סוף וכו' וכן אם באו עדים שראוהו שנפל לגוב אריות וכו' או שנדקר במלחמ' וכו' בכל אלו הדברים וכיוצא אם אבד זכרו אח"כ יורדים לנחלה בעדות זו אף על פי שאין משיאין את אשתו עכ"ל וכן כתב המרדכי שילהי יבמות היינו דוקא היכיא דאבד זכרו

שנשתהה זמן רב התם הוא דאמרינן שמורידין לנחלה וכדמבואר בהדיא בדברי הרמב"ם שכתב אם אבד זכרו דוקא אבל לא היכא דעדיין לא אבד זכרו ובנדון דידן כשהיו דנים על ירושת היבם הזה רבי הירץ עדיין לא היה אבד זכרו שהרי מבואר בדבריהם שהיו דנין על הירושה תוך שנה ראשונה בסופה וזה פשוט הוא שאז באותו זמן עדיין לא אבד זכרו כי אפשר היה שנשבה בין הקדרים והוליכוהו למרחקים לארצות התוגר עם שאר שביים לאלפים ולרבבות שהיו לשבי וידוע הוא שבני ישראל רחמנים המה והכל היו מצפים שיפדו את השבויים אותן בני ברית שבארצות התוגר כאשר באמת עשו כן נדיבי עם אלהי אברהם וידוע היה שלא היו יכולים לחזור לארצות האלו תוך שנה ראשונה אף על פי שנפדו שם ואם כן אי לא הוה בריר להו לב"ד שזה רבי הירץ מת בודאי לא היו מורידים לנחלתו את קרוביו כי היו צריכים לחוש שמא לא מת והוא נשבה והיום או למחר יבא כשיבאו שאר השבויים כי באותו זמן עדיין לא חזר שום אחד מן השבויים אלא ודאי דהוי ברור להב"ד ההוא מפי אותן עדים או מפי אחרים שזה רבי הירץ בודאי מת לכך הורידו קרוביו לנחלה: וליכא למימר דילמא אותו בית דין לא הוה גמירי ולא היו יודעין הדין שאין מורידין לנחלה אלא עד שיודעים בבירור שמת דהא מסקינן בפרק יש נוחלין דף קנ"ח דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי ולכך ודאי דהוה ברור להו שמת רבי הירץ והורידו קרוביו לנחלה לכך נראה דבמקום עגון יש לסמוך על זה ולהתיר היבמה הזאת שהיתה זקוקה ליבם רבי הירץ בן האז: אבל עדיין צריך עיון כיון שאין מפורש בעדות הר"ר אהרן שהפשרה נעשית על פי ב"ד דילמא הא דאמ' הר"ר אהרן בעדותו שנתפשרו שיחלוקו לא היה על פי ב"ד שפסקו כך שיחלוקו אלא שמעצמם נתפשרו וכדמשמע קצת מלשונו שאמר שנעשה פשרה ביניהם ולא אמר שעשו פשרה ביניהם דהוה משמע שעשו הב"ד פשרה ביניהם אלא שנעשה פשרה ואפשר לומר שהב"ד לא באו על הבירור שרבי הירץ מת בודאי רק שהם הבעלי דינין נתפשרו מעצמם שיחלוקו וצריך עיון: לכך אין בידי להתי' היבמה הזאת לשוק אף על פי שיש לו צדדים להתי' כמו שבארתי מכל מקום קשה עלי הדבר מאד מטעמים שכתבתי אבל מכל מקום איני אומר קבלו דעתי אלא איזה תלתא בעלי הוראה תופסי ישיבה שיהיה לבבם שלם בדבר ויהיו מורים להתירה לשוק הרי דבריי בטלים כנגדם ותנשא היבמה הזאת שהיתה זקוקה לרבי הירץ בן האז מק"ק טשודנאב לכל גבר דיתצבייין:

שאלה פ"ט

באחד שאבד ממנו על הדרך ארנקי ומעות בתוכו במקום שרוב גוים מצויים שם שהיו נוסעים מן היריד הרבה גוים וגם מקצת יהודים היו נוסעים ומצאו ישראל ונודע אחר כך שמצאו ישראל בא זה ותובעו שיחזיר לו אבידתו ונותן סימן בארנקי וגם נתן סימן במנין המעות שבתוכו וזה טוען שמצאו במקום שרוב גוים מצויים ואינו חייב להחזיר חזר זה וטען שמצאו קודם שנתייאש שהרי היה עומד וצווח ורודף אחר אבידתו וחוזר לאחוריו הוא וכמה אנשים עמו שהיו מחפשים על הדרך והיו חוקרים מן כל העוברים אחריהם מהעיר אם לא מצאו הארנקי וכל היום ההוא היה חוקר ודורש אחר אבידתו כידוע לכל אם כן מצאו זה קודם שנתייאש וצריך להחזיר: תשובה ודאי אם מצאו ישראל זה קודם שהרגיש זה שנפל הארנקי ממנו כגון שהיה הולך אחריו בסמוך לו ומיד שנפל ממנו הגביה זה שהלך אחריו את הארנקי ואחר כך בשהרגיש זה שנפל ממנו הארנקי וצווח על אבידתו כבר היה ביד המוצאו צריך זה להחזירו כיון שהגביה הארנקי קודם שידע זה שנפל ממנו הרי באיסור בא לידו כדמסיק בפרק אלו מציאות דף י"ב דקיימא לן כאביי יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וצריך להחזיר לו אבל אם לא מצאו אלא עד אחר שידע זה שנפל ממנו שהיהממשמש בכיסו והרגיש שאבד ממנו הארנקי וצווח על אבידתו ורודף אחריה או מצא זה הארנקי אינו חייב להחזי' לו כיון שרוב גוים מצויים שם ודאי נתייאש אף על גב שהוא עומד וצווח אינו אלא כצווח על ביתו שנפל דהכי איתא בהדיא התם דף כ"ד רבא הוה שקיל ואזיל בתריה דרב נחמן בשוקא דגלדאי ואמרי לה בשוקא דרבנן אמר ליה מצא כאן ארנקי מהו א"ל הרי אלו שלו בא ישראל ונתן בה סימן מהו אמר ליה הרי אלו שלו והלא עומד וצווח נעשה כצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים הרי מבוא' כל שהוא במקום שרבים מצויים שם כגון שוקא דגלדאי דרוב גוים היו מצויים שם הרי אלו שלו אפילו עומד וצווח אינו אלא כצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים: ואף על גב דאהא דאיתא התם בדף כ"ד וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס ומן זוטו של ים ומשלוליתו של נהר המוצא בסרטיא ובפלטיא גדולה ובכל מקום שהרבים מצויים שם הרי אלו שלו מפני שהבעלים מתייאשין מהם כתב הרא"ש וז"ל האי מתייאשין אסרטיא ופלטיא ורבים מצויים שם קאי אכל אינך אפילו עומד וצווח נעשה כצווח על ביתו שנפל עכ"ל הרי משמע דלא הוי כצווח על ביתו שנפל אלא כאינך כגון זוטו של ים וכו' אבל באסרטיא ופלטיא ובמקום שרוב גוים מצויים שם לא אמרינן דהוי כצווח על ביתו שנפל: וכן משמע נמי מדברי הטור ח"מ סימן רנ"ט דלא אמרינן נעשה כצווח על ביתו

שנפל אלא בזוטו של ים וכו' אבל באסרטיא ופלטיא ובמקום שרוב גוים מצויים שם לא אמרינן דנעשה כצווח על ביתו שנפל שהרי לא כתב דנעשה כצווח על ביתו שנפל אלא בסעיף י"ג גבי המציל מן הארי וכו' וזוטו של ים ושלוליתו של נהר וכו'.
אבל לעיל מיניה בסעיף ז' גבי מצא במקום שרוב גוים מצוים שם לא כתב אלא משום דודאי נתייאשו הבעלים לכך הרי הוא שלו ואם כן משמע דממקום שרוב גוים מצויים שם אי עומד וצווח חייב להחזיר ולא הוי כצווח על ביתו שנפל. דאי לא תימא הכי הוי ליה לכלול רוב גוים מצויים שם עם המציל מן הארי וכו' וזוטו של ים וכו' אלא ודאי דסבירא נמי דלא אמרינן דנעשה כצווח על ביתו שנפל אלא גבי המציל מן הארי וכו' וזוטו של ים וכו' אבל לא במקום שרוב גוים מצויים שם הא לאו מילתא הוא דודאי הוא דגם הרא"ש סבירא ליה דאפילו ברוב גוים נמי אמרינן דנעשה כצווח על ביתו שנפל ולאו דוקא זוטו של ים וכו' דהרי מייתי בפסקיו הך דרבא דהוה קאזיל בתריה דרב נחמן בשוקא דגלדאי וכו' ואמר ליה מצא כאן ארנקי מהו אמר ליה הרי אלו שלו וכו' ומסיק דנעשה כצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים והא דכתב לעיל מיניה אההיא דהמציל מן הארי וכו' וזוטו של ים וכו' וסרטיא ופלטיא וכו' דהאי מתייאשין קאי דוקא אסרטיא ופלטיא וכו' אבל אינך נעשה כצווח על ביתו שנפל דמשמע מדבריו שמחלק בין זוטו של ים וכו' ובין רוב גוים מצויים דדוקא גבי זוטו של ים וכו' אמרינן דנעשה כצווח על ביתו שנפל אבל לא ברוב גוים זה אינו אלא בסתם דלא ידעינן אם מצא קודם שידע זה שנפל ממנו או אחר כך ושמא מצא קודם שידע זה שנפל ממנו ובאיסור בא לידו התם הוא דאיכא לחלק גבי זוטו של ים וכו' אף על פי דלא ידעו הבעלים עדיין מאבידתם כשמציל זה כגון שלא היה שם ונמצא שמצא זה קודם שידעו הבעלים הרי אלו שלו ואף על פי שאחר כך כשנודע לו מאבידתו הוא עומד וצווח אינו כצווח על ביתו שנפל וכו' משום דרחמנא שריא בכי האי גונא כדיליף מאשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם יצתה זו שאבודה הימנו ואינה מצויה אצל כל אדם ומייתי לה בדף כ"ב אבל במוצא בסרטי' ופלטי' ובמקום שרוב גוים מצויים שם ואית ליה סימן בגוויה אם מצאה זה קודם שידעו הבעלים מאבידתם חייב להחזיר כיון שבאיסור בא לידו אף על גב דהוא מתייאש אחר כך כשנודע לו מנפילתו מכל מקום חייב להחזיר כיון שמתחלה באיסור בא לידו ולא שרי אלא במצא אחר שידע זה שנפל ממנו דאז הוא מתייאש לכך מפרש הרא"ש הא דקאמר מפני שהבעלים מתייאשין לא קאי אלא אסרטיא ופלטיא וכו' אבל אינך נעשה כמי שצווח על ביתו שנפל ושרי אפילו במצא קודם שידע שנפל:

וחילוק זה בין המציל מהארי וזוטו של ים וכו' ובין מקום שרוב גוים מצויים שם במצא קודם שידעו הבעלים מנפילתו דגבי מציל מארי וזוטו של ים אינו חייב להחזיר ובמקום שרוב גוים מצויים שם חייב להחזיר מבואר בהדיא מסוגיא ר"פ אלו מציאות איתמר יאוש שלא מדעת אביי אמר לא הוי יאוש רבא אמר הוי יאוש פי' רש"י דבר שסתמו יאוש לכשידע שנפל ממנו וכשמצאו עדיין לא ידעו הבעלים שנפל מהן עכ"ל וקאמר בגמרא בדבר שיש בו סימן כולי עלמא לא פליגי דלא הוי יאוש וכו' דכי אתי לידיה באיסורא אתי לידיה בזוטו של ים ושלוליתו של נהר אף על גב דאית ביה סימן רחמנא שריא וכו' הרי מבואר בהדיא דבאותו ענין דלא הוי יאוש במקום שרבים מצויים דהיינו אי מצאו קודם שידע זה שנפל ממנו הוי יאוש בזוטו של ים משום דרחמנא שריא וכו' וכן מבואר נמי מהא דמייתי התם דף כ"ב מנין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת דכתיב כן תעשה לחמורו וגו' וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם יצאתה זו שאבודה היא ממנו ואינה מצוי' אצל כל אדם ואיסורא דומיא דהיתרא מה היתרא בין דאית בה סימן ובין דלית בה סימן שריא אף איסורא בין דאית בה סימן ובין דלית בה סימן אסירא ופירש רש"י וכי היכא דיש סימן אסירא כי אין סימן נמי אסירא היכא דאיכא למימר דלא ידע דנפלה קודם שבא ליד זה ע"כ הרי מבואר דאתקיש איסורא להיתרא ואיסורא היינו במצויה אצל כל אדם כגון במקום שרוב גוים מצויים שם מיירי במצא קודם שידע זה שנפל ממנו דבאיסור בא לידו הוא הדין נמי היתרא היינו זוטו של ים וכו' מיירי נמי במצא קודם שידע זה שנפל ממנו ואפילו הכי שרי משום דרחמנא שריא: הרי מבואר חילוק בין מקום שרוב מצויים שם ובין זוטו של ים דבמקום שרוב גוים מצויים שם אם מצאו קודם שידע זה שנפל ממנו אסור וחייב להחזיר ובזוטו של ים שרי אפילו במצא קודם שידע זה שנפל ממנו אבל אם מצאה אחר שידע זה שנפל ממנו והוא במקום שרוב גוים מצויים שם אף על פי שהוא דבר שיש בו סימן והוא עומד וצווח הרי הוא של מוצאו דנעשה כצווח על ביתו שנפל כרב נחמן בשוקא דגלדאי: ולפי זה שפיר כתב הרא"ש דהא דקאמר מפני שהבעלים מתייאשין מהן קאי דוקא אסרטיא ופלטיא דלא שרי אלא במצא אחר שידעו הבעלים שנפל מהן דאז מתייאשו אבל אי מצאו קודם שידעו הבעלים שנפל מהם לא הוי שרי אפילו במקום שרובן גוים מצויים שם משום דבאיסור בא לידם אבל אינך מציל מן הארי וזוטו של ים וכו' הוה כצווח על ביתו שנפל ואפילו מצאו קודם שידע זה שנפל ממנו שרי משום דרחמנא שריא ולכך הטור ח"מ נמי לא כתב דנעשה כצווח על ביתו שנפל אלא דוקא במציל מן הארי וכו' ובזוטו של ים והתם שרי אפילו במצא קודם שידע

זה שנפל ממנו אבל במצא במקום שרוב גוים מצויים לא שרי אלא היכא שמצא אחר שידע זה שנפל ממנו אבל לא בקודם לכן דאזיל בשיטת אביו הרא"ש ז"ל: אבל מכל מקום לכולי עלמא אי מצאו אחר שידע שנפל ממנו והוא במקום שרוב גוים מצויים שרי אפילו בישבו סימן משום דודאי מתייאש ואפילו עומד וצווח אינו אלא כצווח על ביתו שנפל כרב נחמן בשוקי דגלדאי: אבל מכל מקום נראה אם זה שמצא הארנקי אינו עני צריך להחזיר לזה הארנקי עם המעות משום לפנים משורת הדין וכייפינן אלפנים משורת הדין דהכי כתב המרדכי אהא דאמר בפרק אלו מציאות רב יהודה הוה שקיל ואזיל בתריה דמר שמואל בשוקא דבי דייסא אמר ליה מצא כאן ארנקי מהו אמר ליה הרי אלו שלו בא ישראל ונתן בה סימן מהו א"ל חייב להחזיר ומסיק לפנים משורת הדין וכו' כתב המרדכי וז"ל ואשכחנא נמי פרק הגוזל בתרא חייב בבא לצאת ידי שמי' וכיון דחזינן דהוו כייפי להו להני כדאית' סוף פרק האומנין.

גם אנן כייפינן למיעבד לפנים משורת הדין אם היכולת בידו לעשות וכו' וכן פסק ראב"ן ואבי העזרי דכייפינן להו לעשות לפנים משורת הדין ותו התם במרדכי אהא דרבא הוה שקיל ואזיל בתריה דרב נחמן בשוקא דגלדאי וכו' אמר ליה מצא כאן ארנקי מהו אמר ליה הרי אלו שלו ומסיק נעשה כצווח על ביתו שנפל כתב המרדכי וז"ל נראה לראבי' הא דלא כייפינן התם לעשות לפנים משורת הדין אפשר שהמוצא היה עני ובעל אבידה היה עשיר עכ"ל הרי מבואר דכייפינן על לפנים משורת הדין: ואף על גב דהרא"ש כתב הך דרב יהודה הוה שקיל ואזיל בתריה דמר שמואל וכו' ומייתי הא דאמר רב יוסף והודעת להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים וכו' אשר יעשו זו לפנים משורת הדין וכו' וכתב וז"ל לאו דכייפי ליה דאין כופין לעשות לפנים משורת הדין עכ"ל נראה לי כתב כן אלא דאין כופין בשוטון אבל בהורדת נכסים מודה דכייפינן כיון דנקט לשון חייב להחזיר וכיון דמצינו נמי בסוף פרק דהאומנין ברבה בר רב חנן דתברו ליה הנהו שקולאי חביתא דחמרא וכו' דא"ל רב הב להו גלימייהו א"ל דינא הכי א"ל אין למען תלך בדרך טובים וכו' הרי קאמר ליה דדינא הכי משמע דלפנים משורת הדין הוי נמי דין וכיון דקרי ליה דין ודאי דכייפינן עליה אלא דאין כופין בשוטון אבל בהורדות נכסים כייפינן או אפשר דאפילו בהורדות נכסים לא כייפינן אבל בשמתא כייפינן כדאשכחן בחילוק בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן דקאמר בפרק שבועת הדיינין דף מ"א ולמר בי רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן מאי איכא בין דאורייתא לרבנן איכא בנייהו מיחת לנכסים בדאורייתא נחתינן לנכסים בדרבנן לא נחתינן לנכסים וכו' ופריך ולרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי ואמרי בדרבנן לא נחתינן לנכסים מאי עבדינן משמתינן

ליה וכו' הביאו הטור ח"מ סימן פ"ז הרי מצינו דלא כייפינן בהורדות נכסים אבל כפינן בשמתא ושפיר אית לן למימר דלא פליג הרא"ש אבל הנך פוסקים דמייתי המרדכי ראב"ן ואבי העזרי וראבי"ה דכייפינן אלפנים משורת הדין והא דכתב דלא כייפינן היינו דלא כייפינן בשוטון ובהורדות נכסים אבל כייפינן בשמתא וכן פסק מ"ו בב"ח בטור ח"מ סימן י"ב דכופין על לפנים משורת הדין:

וכדי שלא יהא בית מדרשי בטל בלא חידוש אמינא דאית להוכיח מההוא סוגיא דיש לכוף להחזיר אבידה משום לפנים משורת הדין דהכי איתא התם דף כ"ד רב יהודה הוה שקיל ואזיל בתריה דמר שמואל בשוקא דבי דייסא אמר ליה מצא כאן ארנקי מהו אמר ליה הרי אלו שלו בא ישראל ונתן בה סימן מהו א"ל חייב להחזיר תרתי א"ל לפנים משורת הדין כי הא דאבוה דשמואל וכו' ואדרנהו למרייהו לבתר תריסר ירחי שתא לפנים משורת הדין: ואיכא למידק כיון דאהא דאמר ליה חייב להחזיר קשיא ליה תרתי דסותר את דבריו הראשונים שאמר הרי הוא שלו אם כן מתחלה מאי קסבר דקמבעיא ליה בא ישראל ונתן סימן מהו אמאי לא קפשיט ליה לעצמו דודאי אינו חייב להחזיר דאי לאו הכי אלא חייב להחזיר הוה סתירה למה שאמר ליה הרי הוא שלו כדפריך ליה באמת אחר כך תרתי ואם כן הא דקמבעי' לי' בא ישראל ונתן סי' מהו דקארי לי' מאי קארי לי' אמאי לא הוה פשיטא ליה דאינו חייב להחזיר כיון שכבר אמר ליה מר שמואל הרי הוא שלו:

אלא נראה ליישב דהכי פירש סוגיא זו תחלה קא מיבעיא ליה מצא כאן ארנקי מהו אם חייב להכריז או לא אמר ליה הרי אלו שלו מפני שרוב גוים מצויים שם חזר וקא מיבעיא ליה בא ישראל ונתן בה סימן מהו אם צריך להחזיר לפנים משורת הדין או לא דאפשר דאפילו לפנים משורת הדין אינו צריך להחזיר משום דגם לפנים משורת הדין יש חילוק כמו שמחלקין התוספות שם בד"ה לפנים משורת הדין וכו' והיינו דאין צריך לעשות לפנים משורת הדין אלא היכא שאחרים חייבים מן הדין והוא פטור מן הדין אז צריך לעשות לפנים משורת הדין כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי דהוה זקן ואינו לפי כבודו ופגע בההוא דהוה דרי פתכא דאופי דמייתי באלו מציאו' ד' ל' אבל היכא דכולי עלמא פטורים אינו צריך לעשות אפילו לפנים משורת הדין אלא שמכל מקום מסקי התוספות שם היכא דלית ליה פסידא צריך לעשות לפנים משורת הדין אפילו במקום שכולי עלמא פטורים יעויין שם בתוספות דהכי כתבו לפי המסקנא ולרב יהודה הוה קא מיבעיא ליה הא מילתא כיון דכולי עלמא פטורים אינו צריך להחזיר לפנים משורת הדין או שמא כיון דלית ליה פסידא צריך להחזי' לפנים משורת הדין אף על פי דכולי עלמא פטורים אמר

ליה חייב להחזי' וכיון ששמע רב יהודה ממר שמואל דאמר חייב להחזי' משמע ליה מדאמ' לשון חייב דלאו לפנים משורת הדין קאמר לא הוה ליה למימר לשון חייב אלא הוה ליה למימ' יחזיר ומדאמ' לשון חייב להחזיר משמע שמן הדין חייב להחזי' לכך פריך ליה תרתי הא דבריך סותרים זה את זה דמתחלה קאמרת הרי הוא שלו ועכשיו אמרת חייב להחזי' אמר ליה לפנים משורת הדין כלומ' הא דאמינא לך חייב להחזיר היינו לפנים משורת הדין חייב להחזיר דגם בלפנים משורת הדין שייך למינקט לשון חייב והיינו דכייפינן על לפנים משור' הדין:

וכיון דהכי הוא דנקט לשון חייב להחזיר להורות דכייפינן על לפנים משור' הדין על כרחך צריכין אנו למימר דלאו לכל אדם כייפינן אלא יש שכופין אותו על לפנים משורת הדין ויש שאינן כופין אותו על לפנים משורת הדין דאי לכל אדם כופין על לפנים משורת הדין למה אמר תחלה הרי הוא שלו הא חייב להכריז ולהחזיר למי שיתן סימן וכופין אותו על כך אלא על כרחך דלהכי אמר תחלה הרי הוא שלו להורות שאין כופין אותו להחזיר והא כיצד תחלה אמר הרי הוא שלו להורות שאין כופין אותו להחזיר ואח"כ אמר חייב להחזיר שכופין אלא כשהוא עני הרי הוא שלו ואפילו לפנים משורת הדין אינו חייב להחזי' אבל כל שהוא אינו עני חייב להחזיר וכופין אותו להחזיר ולהכי נקט לשון חיוב חייב להחזיר להורות שכופין אותו להחזיר לפנים משורת הדין: ויש לי לדייק מדברי המרדכי כל שהמוצא אינו עני אף על גב דלאו עשיר הוא צריך להחזיר וכופין אותו על לפנים משורת הדין שכתב וז"ל גם אנן כייפינן ליה למיעבד לפני' משורת הדין אם היכולת בידו לעשות וכו' הרי לא נקט אם הוא עשיר אלא אם היכולת בידו והיינו כל שאינו עני מיקרי יכולת בידו וכופין אותו על לפנים משורת הדין וגם יש לדייק מדברי המרדכי אף על פי שבעל אבידה הוא עשיר מכל מקום כיון שהמוצא אינו עני כופין אותו על לפנים משורת הדין שכתב וז"ל נראה לראבי"ה הא דלא כייפינן התם לפני' משורת הדין אפשר שהמוצא היה עני ובעל אבידה הוה עשיר משמע אבל אי לאו שהמוצא הוא עני אף על פי שבעל אבידה עשיר כייפינן ליה על לפנים משורת הדין וכן נמי אם אין בעל אבידה עשיר אע"פ שהמוצא הוא עני כייפינן לי' על לפנים משורת הדין דדוק' בדאיכא תרתי למעליית' שהמוצא הוא עני ובעל אבידה הוא עשיר התם הוא דלאכייפינן לי' על לפנים מש"ה אבל בשאין המוצא הוא עני אע"פ שבעל אבידה הוא עשיר או שהמוצא הוא עני אלא שגם בעל אבידה לאו עשיר הוא כייפינן ליה על לפנים משורת הדין:

שאלה צ'

ברך לקחתי וברך לו אשיב על כל דבר מקשיב כענין וכהלכה שואל ומשיב האלוף התורני כמהר"ר יצחק יצ"ו: על דבר אשת הכהן שזינת' כשהית' פנוי' ונשאת לכהן וילדה תוך ה' חדשים ואמרה בפני נשים ובפני השמש ששאל אותה על פי פקודתך שזינתה עם בעל אחותה הנה כתבתי כבר הנראה לע"ד שהיא אסורה לבעלה הכהן והבאתי ראיות לזה והכל הוא בידך אלא שאחרי כן להפצרת קרובי האשה שאמרו אולי יוכלו למצוא רבנן דקשישא וגמירי ובקיאי טפי מינן וימצאו היתר לאשה הזאת שתשאר תחת בעלה וכח דהיתרא עדיף הפצירו בי ונתפצרתי וכתבתי לך שאין אני אומר קבלו דעתי אלא אם ימצאו גדולי בעלי הוראה שיהיו מתירים לאשה הזאת שתשאר תחת בעלה לא אהיה קורא תגר עליהם רק כי אף על פי כן אני עומד על עמדי ואין אני מבטל דעתי להסכים עמהם ואפילו דלימטיי לי כשיבא מכשורא לא בעינא ויהי להם אשר להם אבל מכל מקום כל זמן שלא ימצאו היתר מגדולי בעלי הוראה מפורסמים לא ידור הכהן עם האשה הזאת וכבר כתבתי מילתא בטעמא: והנה עתה הודעתני כי הכהן ההוא דר עמה בבי' אחד ואוכלין יחד ואינן משגיחין בכל האזהרות וגם ראיתי ביד קרובי האשה כתוב מבי דינא שחזרה מדבריה הראשונים והגידה אחר כך בבית דין שכל מה שהגידה בראשונה שזינתה עם בעל אחותה הוא שקר אלא עם אחר זינתה ואיימו הב"ד עליה שתגיד עם מי שזינתה ולא רצתה להגיד רק אמרה שלא זנתה עם בעל אחותה אלא עם אחר ולפי דבריך למדוה לומר כך וקרוב הדבר להאמין כי כן הוא שלמדוה כך לומר הנה אומר אני שצללו במים אדירים והעלו בידם חרס כי לא הועילו מידי בהא והרי מכל מקום הוא אסורה לבעלה מתרי טעמי חדא כיון שכבר אמרה שנבעלה לפסול לה תו לא מהימנת אח"כ לומר לכשר נבעלתי אפילו אי הוית אמרת אח"כ בפירוש לכשר נבעלתי לא מהימנת דכבר שוית אנפשה חתיכה דאיסורא לכהן:

וליכא למימר כיון שמה שאמרה תחלה לא היה בב"ד יכולה לחזור בה ולומ' אח"כ לכשר נבעלתי הא ליתא דסתמא תנן בסוף פ"ק דכתובות ראוה מדברת עם אחד אמרו לה מה טיבו של איש זה איש פלוני וכהן הוא ר"ג ור"א אומרים נאמנת וכו' משמע מפשטא דלישנא שלאותן שראוה מדברת להם אמרה איש פלוני וכהן הוא ומבית דין לא קמיירי דלישנא אמרה לה משמע סיפור דברים בעלמא וכן מצאתי נמי בתשובת מהרי"ו סימן ט' דדייק לישנא דרמב"ם שכתב וז"ל בא אחד ואמר אמרו לי בית דין או אנשים כשתלך למקום פלוני אמור שמת חכי' וכו' מדנקט לישנא אמרו לי ב"ד או אנשים אלמא דאותן אנשים לא העידו אלא בספור דברים בעלמא מדנקט אמרו לי עכ"ל וכן בסוף נדרים

באמירת טמאה אני לך וכו' אמר רבא ומודה רב ששת שאם נתארמלה שאינה אוכלת בתרומה וכו' ופסקו הפוסקים דהוא הדין שאסורה לינשא לכהן אחר מות בעלה הראשון וכן פסק הטור א"ה סימן ו' והיינו משום דשויתה אנפשה חתיכה דאיסורא וכתב הרב המגיד הביאו התם ב"י שאפילו אם נותנת אמתלא לאח' מיתת בעלה שלא אמרה מתחלה כך אלא כדי שיגרשנה בעלה והיתה קטטה ביניהם אפילו הכי לא מהימנא וכו' והתם לא מיירי שאמרה מידי בב"ד אלא לבעלה אמרה כך כדמשמע מלשון טמאה אני לך וכו' אפילו הכי אין יכולה לחזור בה כיון דשוית אנפשה חתיכה דאיסורא הוא הדין נמי באשה הזאת כיון שכבר אמרה שנבעלה לפסול לה תו לא מהימנת לומר ששקר אמרה אעפ"י שמה שאמרה שנבעלה לפסול לה לא אמרה בב"ד לית לן בה: ועוד אפילו אם לא אמרה תחלה שנבעלה לפסול לה כיון דהשתא אינה אומרת בהדיא שנבעלה לכשר לה אלא אומרת שלא נבעלה לבעל אחותה ונבעלה לאחר הרי היא כאלו אינה בדוקה כלל כיון שלא רצתה להגיד ודינה כאלמת שכתב הטור א"ה סימן ו' שאפילו אם ניסת תצא וכן פסק בש"ע: אלא שדברי מהררש"ל בתשובה סימן י"ז משמע באינה בדוקה אם ניסת לא תצא מכל מקום נראה אפילו לפי דבריו היינו דוקא באינה בדוקה כלל כגון שהיא אלמת או שכבר מתה אם השתוקי דמיירי התם מיניה אבל באינה רוצה להגיד גרע טפי כמו בנדון דידן שאינה רוצה להגיד ודאי דגם מהררש"ל מודה שתצא כיון דהאידנא רוב פסולים אצלה דרוב גוים נינהו לכך נראה פשוט שצריך הכהן לגרשה כאשר כתבתי בראשונה וכל זמן שלא מגרשה אסור לו לדור עמה בבית אחד בכן תזהיר אותו שישמע לקול המורים ויחוס על יחוס כהונה וכבוד משפחתו ואם ימאן ויסרב לא ינהגו בקדושת כהן כלל.

הן לקרוא לו לספר תורה ראשון. או לפדות ממנו בכור וכל דבר שבקדושה ימנעו ממנו אם ח"ו ימאן ויסרב.

דברי אמת ושלום. ומה שנראה לע"ד כתבתי:

שאלה צ"א

מאל רוכב ערבות רבוא רבבות ברכות וטובות להאלוף בתורה נפש משיבת חתני ואהובי וידידי ר"ב חטיבות נ"י פ"ה כמהר"ר דוד יצ"ו: על אשר ששאלתני ששמעת ממני שהבורית העשוי מחלב המתבשל במי אפר שנותן טעם לפגם אפילו בפני עצמו ומכל שכן כשהוא מתערב בתוך התבשיל האם יש לסמוך על זה להורות כך הלכה למעשה או לא ויצא לך הספק הזה ממה שמצאת בחבור טורי זהב שעל הש"ע מטור י"ד שכתב

שם בסימן צ"ה בסעיף ד' וז"ל יראה לי שאם נתנו אפר במי חמין שביורה קודם שהניחו הקדרו' בתוכה אף על פי שהשומן דבוק בהן מותר דעל ידי האפר הוא נותן טעם לפגם עכ"ל הש"ע וכתב הרב בטורי זהב שם וז"ל ולפי זה אין איסור אם נפל בורית שקורין זיי"ף העשוי מחלב לתוך התבשיל שהרי בורית יש בו אפר כשעושין אותו מחלב וצ"ע הוראה זו דלעיל סימן פ"ז כתב רמ"א דהכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש וכו' ורגילות הוא לערב שם בשר וחלב עכ"ל וכיון דנותן טעם לפגם אין שם האיסור בשר וחלב לגמרי: ועוד מצאתי בדברי רש"ל פרק כל הבשר סימן צ"ד וז"ל ומצאתי בשם מהרי"ל פעם אחת בא תינוק ואמר שנפל חתיכה של בורית העשוי מחלב לקדירה ואמר שאין להאמין לתינוק עכ"ל משמע דבודאי נפל איסור הבורית והבורית עשויה מאפר עם חלב ונותן טעם לפגם הוא וצ"ע למעשה עכ"ל ט"ז: בכן אודיעך כי כן הוריתי הלכה למעשה וכהאי מילתא לימרו משמי כי עמדתי על אמיתת הדבר היאך עושין הבורית ויתבאר למטה רק תחלה אבאר מה שנראה לי כדי ליישב הוראות מהרי"ל ולאפוקי מט"ז שכתב שצריך עיון והיינו הא דכתב הרב בסימן פ"ז בהג"ה דאין לשמש בכלי שעושין בו מים לחפיפת הראש משום דעושין מאפר שעל גבי כירה ורגילות הוא להתערב שם בשר וחלב וכו' היינו לכתחלה משום דאף על פי דאפר פוגם מכל מקום אסור הוא לכתחלה דכל מילי שהוא פוגם אסור לכתחלה ובסימן צ"ה שכתב אם נתנו אפר לתוך היור' דשרי היינו בדיעבד אם הודחו שם כלים:

והא דאנן נוהגין האידנא היתר לכתחלה לעשות חמין ממי אפר כדי להדיח כלי אכילה היינו דוקא אפר שבא מתנור שמסיקין בו בית החורף ואין מבשלין בתוכו או מתנור שאופין בו לחם וכיוצא בזה כגון מבית המרחץ מקום שאין מבשלין שם אותו אפר אין בה חשש תערובת בשר וחלב ושרי לכתחלה ליתנם לתוך החמין כדי להדיח קערות וכלי אכילה אבל אפר כירה שמבשלין עליה ורגילות להתערב שם בשר וחלב לא שרי אלא בדיעבד אבל לכתחלה לא ובסימן פ"ז מיירי באפר כירה לכך אסור לכתחלה אבל מכל מקום בדיעבד שרי: ואף על גב דבמהרי"ל גופא בריש הלכות איסור והיתר ששם מקור דין זה משמע שאפילו בדיעבד יש להחמיר באפר כירה שכתב וז"ל אמר מהרי"ל סג"ל מיא דחפיפת הראש שעושין מאפר כירה שבשלו שם מאכלי בשר וחלב אין לעשותם בשום כלי כשר כי לפעמים קדירות חלב וכן קדירות בשר נשפכים או זבין אל תוך האפר נמצא דיש בהן איסור בשר וחלב ופעם אחת חימם השמש בבית הרב הנ"ל מיא דחפיפא באותו מרחשת ברזל לבן שהיה רגיל הרב לקרר בו יינו בימות החמה ויחר אפו במאד והצריך להגעיל הכלי וכן קדירה נחושת גדולה היתה מיוחדת לקהל לבשל בה לנשואין

ושמש העיר יחדה למיא דחפיפא בבית המרחץ והצריכה הרב הגעלה כשבאו להשתמש בה לנשואין עכ"ל: הרי מבואר שצריך להגעיל הכלים משמע דאפילו בדיעבד החמיר הא לאו ראיה הוא משום דאפש' לומר דהא דהחמי' אפילו בדיעבד משום דמשמע מענינו דהשמש לא היה חש לגזירת הרב שגזר שלא לעשות מיא דחפיפת ראש בכלי כשר ועשה כן ועבר על גזירת הרב לכן החמיר דבכי האי גונא לא מיקרי דיעבד כיון שעבר על דברי הרב במזיד אבל אם נעשה משום אדם בשוגג ודאי דשרי בדיעבד: ואפשר נמי לומר שלא היה מחמי' הרב אלא משום דהיה כלי מתכות והיה אפש' בהגעלה אבל אי לא היה אפשר בהגעלה כגון כלי חרס אפש' דלא היה מחמי' דחומרא יתירא הוא אלא דטפי מסתברא למימ' שהחמי' כל כך מפני שהשמש לא חש לגזירתו: והא דקשיא ליה לט"ז ממה שכתב בים של שלמה בשם מהרי"ל בתינוק שאמר שנפל חתיכה בורית לקדירה. ואמר שאין להאמין לתינוק משמע אלו בודאי שנפל שם בורית היה אסור הא נמי לאו קושיא היא משום דאפש' לומר דגם מהרי"ל סבירא ליה דבורית פוגם את התבשיל והא דלא התי' אלא משום דתינוק אינו נאמן ולא התיר משום דנותן טעם לפגם הוא היינו משום דבא לומ' דאין כאן הוראה כלל דאי הוה אמר הטעם משום דנותן טעם לפגם הוא מכל מקום הוי מיקרי דבר שהורה בה חכם כיון דתליא בסברא אם הוא פוגם או לא והרי הוא בכלל ולא בא בפי בשר פיגול שלא אכל מבהמ' טהורה שהור' בה חכם וכו' דמייתי בפרק אלו טרפות דף מ"ד לכך אמר דתינוק אינו נאמן דאין כאן הוראת חכם כלל: ועוד יש ליישב קצת דמשום הכי אמר הטעם שאין תינוק נאמן כדי דלא ליחשבוהו לטועה בדין שאלו היה אומ' הטעם משום דבורית נ"ט לפגם הוא השומע יסבור כיון דהוצרך למצוא טעם משום שבורית נותן טעם לפגם הוא משמע דסבירא ליה שתינוק מהימן ויחשבוהו לטועה בדין שהרי הדין שהתינוק אינו נאמן אבל איפכא שאמר הטעם מפני שאין התינוק נאמן אף על פי שהשומע יסבור כיון שהוצרך למצוא טעם שאין התינוק נאמן משמע דסבירא ליה שהבורית נותן טעם לשבח הוא לא איכפת לן בזה דעל ידי כן לא יהא נחשב לטועה כיון דבטעימ' תליא מילתא לכך אמר הטעם שאין התינוק נאמן ודינא קאמר: והא לא קשיא דהוי ליה למימר תרי טעמא חדא כיון שהוא תינוק ועוד משום שהוא נותן טעם לפגם דכיון דדינא הוא שאין התינוק נאמן לא נחית למימר הטעם דנותן טעם לפגם הוא הרי נתבאר דלא קשה מידי מהוראות מהרי"ל בורית שאמר התינוק שנפל לקדירה וכו':

ועתה אבאר לך מה שנודע לי על פי בירור מעשיות הבורית כי הנה הלשון טורי זהב מוכיח שהיה סבור שהבורית נעשית מחלב ויש בחלב תערובת אפר ולכך היא פגומה

ואינו כן שאין תערובת אפר כלל בחלב שעושין ממנו הבורית אלא כך הוא דרך עשיית הבורית מערבין אפר וסיד ושופכין עליהם מים צוננים ומסננין אחר כך המים מן האפר והסיד ונעשים המים כל כך חדים וחזקים עד שאם טפה מהם נופלת על בשר האדם שורפים המים בבשר אדם ונעשה כויה וחבורה ואחר כך מבשלים החלב באותן מים שסיננו מן העפר וסיד ומערבין מלח לתוכו הרבה ונוטלין לארבע ליטרות חלב מדה אחת מלח המשקל הוא משקל מדינות מערריי"ן כמו כן המדה מדת מדינת מערריי"ן והמים שמן האפר והסיד שהם חזקים עם המלח שנותנים לתוכו פועלים עד שמתבטל כח החלב לגמרי בבישולם וכל זמן שעדיין מרגישים טעם חלב אין הבורית כתיקונה וכשמתבטל טעם החלב לגמרי אז הבורית כתיקונה ורגילין אומנים גוים לטעום הבורית ואומנים היהודים אשר המה פה אינם טועמים אבל יש להם בחינה אחרת אף על פי שמן הדין נראה שמותר להם לטעום אם אינם בולעים אלא פולטים כמו שכתבתי בתשובה סימן מ"ז מכל מקום נוהגין שאין טועמין כללא דמילתא כולם מעידין שטעם הבורית פגומה לגמרי ואין מפקפקים בזה וכל כך היא פגומה עד שנפסלה מלאכול לכלבים רק שלפעמים כשהכלב רעב הרבה מריח בה בבורית ומניחה וחוזר ומריח בה ומניח עד שלבסוף לרוב רעבתנותו טועם ממנה קצת אף על פי שהיא פגומה לגמרי כדכתיב נפש רעבה כל מר מתוק ושונרא ועכבר אין אוכלין מן הבורית מפני שהיא פגומה הרבה כלל הדברים אפר שנתנו בתוך המים שמדיחים בו קערות וכלי אכילה פוגמין לדעת ב"י שכתב בש"ע בי"ד סימן צ"ה וז"ל יראה לי שאם נתנו אפר במי חמין וכו' אף על פי שהשומן דבוק בהן מותר וכו' עכ"ל ואיהו הוי בקי טפי מינן וחזא דברי מהרי"ל שהחמיר והצריך להגעיל הכלי שהיה מחממים מיא לחפיפת הראש מפני שהיה בהם אפר כירה וכו' ואפילו הכי כתב הוא דמותר בדיעבד והיינו מטעם דפי' שהרב מהרי"ל החמיר חומרא יתירה מפני שהשמש היה עובר על דבריו לכך אין לזוז מדברי הרב ב"י כיון דבתראי הוא והוא האיר עינינו בפסקיו ונתפשטו בכל תפוצת ישראל בתר דידיה אנן אזלי ונקטינן כוותיה: ולכתחלה לא שרי ליתן אפר לתוך המים אלא אפר תנור שמסיקין בתוכו או אופין בו לחם ואין מבשלין בתוכו אבל אפר כירה שמבשלין עליו יש בהם תערובת בשר וחלב לא שרי לכתחלה אבל שרי בדיעבד ובורית העשוי מחלב ומלח ונתבשל במים שנסננו מאפר וסיד כמו בורית שלנו ודאי פגומה היא וכשנופלת לתוך התבשיל שרי בדיעבד מפני שהיא פגום':

שאלה צ"ב

הוצק חן בשפתיו ויפוצו חוצה מעיינותיו אהובי וידידי וחתניהוצ האלוף התורני המופלא בנפלאותיו נ"י פ"ה כמהר"ר דוד יצ"ו יהי נא שלום בחילו ושלוה בארמנותיו: על אשר שאלתני באשה שמרגשת כאב קודם הטלת מי רגליה וכן מרגשת נמי כאב לאחר הטלתה וכשהיא מקנחת את עצמה בעד אחר הטלתה היא מוצאת דם תמיד על העד אבל במי רגלים גופייהו לא נמצא דם וצוית שתבדוק את עצמה כדרך שכתב מהרי"ו בתשובה והובא בש"ע מטור י"ד סימן קל"א בהג"ה וכן עשתה ולא מצאה דם על המוך והיה נראה לך להתיר אלאשנסתפקת כיון שאינה מרגשת כאב בשעת הטלתה ממש שמא יש להחמיר דכן משמע בתשובת מהרי"ו סימן כ"ה שכתב וז"ל ואפשר דאפילו מהר"ח א"ז שאשר כמו שכתב בתשובתו שם היינו דוקא ששאינה מצטערת בשעה שיוצאת מי רגלים רק קודם לכן מצטערת דאיכא לספיקו דילמא הדרו מי רגלים למקור קודם שיצאו אבל בנדון דידן כיון שיש לה צער בשעת שהמים יוציאם ממנה מוכח מילתא דהשתא הוא דאיתא דם מחמת אותו צער וכו' עכ"ל הרי תלה היתר דידה דוקא בהא שמצטערת בשעת הטלתה ממש מה שאין כן אשה זו שאינה מרגשת כאב אלא קודם לכן, ואחרי כן אבל בשעת הטלתה לא שמא יש להחמיר אלה הם תורף דברי מכ"ת:

תשובה יראה דאם הוא בכי האי גונא דלא נמצא לה דם בספל במי רגליה אלא בעד שבודקת בו אחר הטלתה אין להתיר' אעפ"י שמרגש' כאב קודם הטלת' ולאחר הטלת' וגם היתה בודקת את עצמה והכניסה על מקורה מוך מבפנים ולא מצאה דם על המוך אפילו הכי אין לסמוך על זה ולהתירה דעד כאן לא התיר מהרי"ו בסימן כ"ה על ידי בדיקה שתשים מוך נקי בפנים על מקורה וכו' אלא היכא שנמצ' לה דם גם במי רגלי' בספל דכיון דהדם שנמצא במי רגליה ודאי לאו מן המקור קאתי דאין דרך דם מקור לצאת עם מי רגלים אית לן למימר דגם הדם שנמצא על העד אחר הטלתה מתמצית הדם שיצא ממי רגלים הוא כיון שהמוך הוא נקי ולא נמצא עליו דם אבל אי לא נמצא דם בספל שמטלת מים בו לא התיר דהכי משמע מדבריו שכתב שם בסימן כ"ה וז"ל ואי לאו דמסתפינא מחברייא אמינא לדקדק ולמצוא היתר לאשה בכי האי גונא בשעה שהמי רגלים מצערות אותה אז תבדוק עצמה קודם הטלת מים במוך לבן ולאחר הבדיקה תשים המוך בעומק לתוך בית הרחם למעלה מנקב שיוצאין ממנו מי רגלים ולאחר כך תטיל מי רגלים ואז אם המי רגלי' מצערות אותה בשעה שהן יוצאין מן הנקב ונמצא בתוך הספל דם והמוך שהכניסה באותו מקום הוא נקי אז אין לפקפק דודאי בא עם השתן ולא בא מן המקור וכו' עכ"ל הרי כתב שנמצא דם בתוך הספל: וכן כתב עוד בסוף אותו

תשובה וז"ל מסקנא דמילתא בהא סליקנא דיש לה להאי אתתא להשים מוך בעומק באותו מקום למעלה מן הנקב שיוצא משם השתן ואז תטיל מים אם המי רגלים מצערות אותה בשעה שהן יוצאת ונמצא דם בתוך מי רגלים ולא באותו מקום וגם במוך הוא לבן ונקי כלכתחלה וכו' אז פשיטא לי דהאי אתתא שריא לבעלה וכו' עכ"ל הרי וגם כאן כתב שנמצא דם בתוך מי רגלים לכך איכא למימר דדוקא בכי האי גונא שנמצא דם גם במי רגלים הוא דאיכא למישרי אפילו בשנמצא גם אחר הטלתה על העד דם כשמקנחת את עצמה מטעם דפירשתי דכיון דההוא דם שנמצא במי רגלים ודאי לאו ממקור קאתי תלינן גם דם זה שנמצא אחר הטלתה שהוא מתמצית הדם שנמצא בתוך מי רגלים כיון שעל המוך לא נמצא כלום והוא נקי ולבן אבל בלא נמצא דם במי רגלים לא שרי אעפ"י שבדקה את עצמה בכה"ג:

ואעפ"י דבתשובת מהרי"ל סימן ר"ג משמע מלשון השואל דבנדון דידיה לא מצאה דם בתוך מי רגליה ואפילו הכי כתב בתשובתו שהבדיקה בכי האי גונא מהני שכתב התם וז"ל ועתה נתקלקלה אותה אשה שבשעה שישבה על הספל לעשות צרכיה מאוד היא מצטערת שהנשים קורין אותה (האריי"ן ווייגד"א) ולאחר שעמדה מצרכיה בודקת את עצמה בעד ומצאה לרוב פעמים על העד דם ואינו אדום ממש אך הוא כהה כמו מוגלא וכו' עכ"ל בשאלה הרי משמע שלאחר שעמדה מצרכיה מצאה דם על העד אבל לא בתוך מי רגלים ואפילו הכי מבואר שם בתשובתו שאם היא בודקת את עצמה על ידי שתכניס המוך הרבה בעומק ואח"כ תשתין וכו' ואם תמצא המוך נקי הרי הוכחה ברורה שלא מן המקור בא יעויין שם מהתם ליכא ראיה דמשמע מהתם דלא רצה להתי' בהדיא אף על גב דהיה מצדד להתי' והביא דעת מהר"ר שלום דיש להתיר אם איננה רואה כי אם על ידי כאב אבל מכל מקום לא רצה להתי' להדיא ועיקר היתר דידיה לא היה אלא משום שלא היה דם אדום אלא כהה כמוגלא: וכן משמע מדברי האגור הביאו ב"י בסימן קצ"א דמייתי בשם מהר"י מולין שהוא מהרי"ל שעיקר היתר דידה הוא כיון דאינו דומה למראה דם ותמיד כואב לה כשהיא רואה יש להקל ולתלות במכה: כללא דמילתא לפי הסכמת אחרונים אין להתיר אלא ברגילה למצוא דם בתוך מי רגליה בתוך הספל וכואב לה כשהיא מטלת מים אז יש להתיר אפי' במוצאת דם גם אחר הטלתה על העד שבודקת בו משום דתלינן לומר דאותו דם שמוצאת על העד לאחר הטלתה הוא מתמצית הדם שמצאה תוך מי רגליה ואותה שמצאה תוך מי רגליה ודאי לאו מן המקור בא דאין דרך דם מקור לצאת עם מי רגליה כדפירשתי: אי נמי בשלא מצאה דם בתוך מי רגליה בתוך הספל אלא שכואב לה הרבה בשעת הטלת מי רגליה ממש והיא בודקת

עצמה קודם הטלתה בחורין ובסדקין ונמצאת נקייה ואח"כ מכנסת מוך נקי על המקו' בפנים ומשתנת ואח"כ נמצא המוך נקי הרי היא טהורה ודוקא באשה שיש לה וסת ונמצא לה כך דם אחר הטלת מי רגליה שלא בשעת וסתה אבל אם אינה מרגשת כאב בשעת הטלתה ממש אין להתירה אף על פי שמרגשת כאב קודם לכן ואחרי כן: אבל בנדון דידך שלא מצאה האשה דם בתוך מי רגליה בספל וגם אינה מרגשת כאב בשעת הטלתה ממש אלא קודם לכן ואחרי כן מרגשת כאב אין להתירה דחיישינן שמא דם מקור הוא לכך אין להתירה עדין עד שתמתין עוד זמן אולי ישתנה הסדר והנהגה שלה אחר שתסגל את עצמה קצת ברפואות אולי תתרפא ואם אחר שתמתין זמן מה ותהיה מסגלת ברפואות ובמרחצאות מי חמין לא תתרפא אז נשים על לבבנו לעיין בשריותא דהך אתתא לפי תואר הענין שיהיה בזמן ההוא:

שאלה צ"ג

הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים למקום הרבה שלוחים וכל הדרכי' הם בחזקת סכנה וביותר בעת וזמן החורף מהקור והצינה והנה בא אלי כמר יעקב בן מהר"ר נפתלי כ"ץ לספר את אשר קרה לו בנער שהיה משרתו אם יש לו ח"ו פשיעה במיתתו.
והרי הוא רוצה לקבל תשובה ככל אשר יורו לו המורים. בתענית וסגופים קשים ומרים אולי יחבא מיסורים ובבכיה את קולו הרים אלה הן הדברים העוקצים כדבורים: עובדא הכי הוה ביום ה' ד' אדר הראשון תט"ו לפ"ק הלך הוא והנער שהיה משרתו לעיר לאב שמכאן עיר ניקלשפורג להתם הוא שני פרסאות למחרתו ביום ו' אכלו פת שחרית והלכו לחזור ולשוב לכאן ולפי דרכם שהיו הולכים באו אל חצר אחד לבעל מקנה רועה צאן וקנה ממנו שתי עורות של שועלים ונשתהו שם קצת אחרי כן הלכו לדרכם ובאו אל כפר שהוא בין עיר לאב ובין עיר ניקלשפורג כפרסה מכאן ומכאן ושם ישבו לנוח ולפוש ואכלו שם אחר כך הלכו לדרכם ואז לא היה עדיין הרוח סוער עליהם כי הרוח היה הולך ברום ולא בתחת וגם לא היה הרוח חזק כל כך עד שבאו לכפר אחד שהוא מכאן עיר ניקלשפורג כמהלך שעה ומחצה בזמן שיש כושר ללילך ואז היה כשעה אחת אחר חצות היום אז ראו שהרוח מתחזק והולך ומשפיל עדארץ והיה שם נפח אחד ערל שהיה מכירו אמר אליו אתה יעקב בא אל ביתי כי קור לך ויחם לך הלך הוא והנער אל הבית ההוא וישבו שם לנוח ולפוש אמר הנפח טוב לכם אם תשארו פה אז אמר הוא אל הנער אם תרצה לישאר פה יכול ורשאי אתה אמר הנער דרך שחוק מוטב לי ללילך ולאכול מן העגול שאופין בתבשיל של שבת וישבו שם קצת כרביעית שעה אמר הנפח שנית אם

תצייתו לי תשארו פה כי הנה הרוח הולך ומתחזק וסוער מאד אמר הוא אל הנער אני איני רוצה להשאר פה כי רוצה אני להיות ביום השבת בביתי אמנם אתה תוכל לישאר פה כי אין אתה חזק כמוני לילך בטוב ושוה לי ואם אנו נלך צריכין אנו לילך לגמרי ולא נשאר בכפר והשיב לו הנער אם אין אתה רוצה לישאר פה גם אני איני רוצה לישאר פה באשר תלך אלך אז אמר הוא אל הנער אם כן הוא צריך אתה לישא את רגליך ולהתחזק בדרך ונתן הנפח לנער כובע משלו והיא כשל ההגרי"ם שתהא מהודקת על ראשו שלא ישאנה הרוח גם נתן לו בתי ידים משלו והלכו לדרכם והרוח היה מתחזק והולך והשלג היה מנשב ממרום ומתחת וכסה כל דרכים ויהי כאשר הלכו מצאו עמוד אחד צבוע אדום שעל ידי זה הכירו דרכם.

והראה לנער ואמר ראה סימן זה שבדרך ישר אנו הולכים אחרי כן כאשר הלכו חזרו ולא הכירו את דרכם עד שבאו אל עמוד אחד לבן אמר אל הנער ראה את העמוד הזה הרי אנו הולכים דרך ישר וישב שם הנער לנוח ולפוש וישב לפני העמוד שיגין עליו מפני הרוח וחזרו ועמדו והלכו דרך שם והיה עמק וגשר מעל העמק והשלג היה מכסה העמק והגשר אמר הוא אל הנער ראה לפניך ולך אחרי שלא תפול אל העמק והיה מגשש במקלו לכוון הליכתו על הגשר והנער הלך אחריו ונתקו רגליו מעל הגשר ונפל אל העמק וטרח הוא והצילו מן העמק אז נתקררו ומגלגל הנער ונטל הוא בית יד שלו ונתן להנער כדי שיחמם את ידיו אבל מעט הועיל לו ומאז נתייגע הנער ולא היה יכול לילך בטוב ונפל על ברכיו לפעמים ואמר הנער אליו לך אתה מצד זה שהרוח בא משם ואני אלך בצדך וכן עשה ואחר כך חזרו והלכו ולא היה כח בנער לילך ולקחו תחת זרועותיו והוליכו והיה מסייעו לילך וגם הגין עליו מהרוח והיה מגלגל עמו כך עד שאחר כך אמר הנער כי אינו יכול לילך עוד כלל אמר הוא אליו ראה הנה העיר והמבצר לפניך ולמה תרך לבבך קרוב הוא הדרך לבוא אל העיר אמר הנער העיר והמבצר אין אני רואה רק כמדומה ההר והתלוי' העומדת על ההר אני רואה חזרו והלכו מעט עד שבאו כמהלך חצי שעה או פחות מן העיר ונחלש הנער מאד עד שלא היה יכול לילך עוד כלל ונתן לו מן הלחמים העגולים החלולים שאופין בימי העינוי שלהם ולא היה לו שליטה לשוברו כי נתקררו ידיו וגם נשתנו ממראיתם ואמר הנער אליו הנה אשאר פה ולך אתה אל העיר ושלח נא אלי עגלה להוליכני אל העיר בכן הלך הוא ממנו במרוצה אל העיר והרוח היה הולך וסוער ונחלש גם הוא ונתקררו אזניו ובקשוי ובדוחק גדול שהשיג לבא אל בית ערל אחד כמעט שפרחה נשמתו ולא היה בו כח לעמוד ובא הערל בעל הבית ההוא ובני ביתו והושיבו אותו אל התנור ונתנו חומץ לתוך פיו להשיב את נפשו ושאלו אותו מי הוא

ואמר להם את אשתו ואת ביתו גם הגיד להם כי נערו שוכב על פני השדה שנתקרר והוא ירא שימות והודיע הערל ההוא את הדברים לרחוב היהודים ובאו אליו אשתו ושאר יהודים ורצו מיד אל הדרך שמשם באים מעיר לאב כדי להציל את הנער וכל כך היו נחפזים עד שלא שמו אל לבם לשאול את פי כמר יעקב איה איפוא הניחו כי סבורים היו שימצאוהו על אם הדרך גם הוא מפני חלישתו לא שם על לבו להגיד להם רק שהניחו קרוב לעיר סמוך להר הראשון ולא מצאוהו וחזרו ובאו אל העיר אחר כך בבין השמשות לקחו עגלה וסוסים ונסעו אל המקום ההוא להציל את הנער והיה הרוח סוער ומסמא את עיני הבריות והשלג היה עוקץ ומכאיב כמחט בבשר החי ונעשה חושך ואפילה והיו מחפשים על הדרך ההוא ולא מצאוהו עד שלמחרתו בשבת הבוקר אור והאנשים שלחו מצאו אותו שוכב מת במקום ההוא שאמר כמר יעקב כ"ץ רק שהיה שוכב כשש אמות מן הצד ולא באם הדרך והם לא ראוהו מאתמול:

גרסינן בפרק המקבל דף ק"ז והסיר ה' ממך כל חלי אמר רב זו עין וכו' רבי חנינא אמר זו צינה דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים שנאמר צנים ופחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ע"כ ובכתובות פרק אלו נערות דף ל' פריך וצינים פחים בידי שמים נינהו והתניא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים וכו' ומסיק התם צינים פחים בידי אדם וכתבו התוספות התם בד"ה הכל בידי שמים וכו' וז"ל והא דאמרינן לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה אלמא יכול לשמור עצמו מפורעניות וקיר נטוי דאסור לעבור תחתיו התם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו יכול להמית עצמו אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס אי אפשר לו לשמור אבל צינים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליזהר וכו' עכ"ל: הרי מבואר מתוך הגמרא וממה שכתבו התוספות דאדם יכול ליזהר עצמו מצינים ופחים שאפילו על ידי אונס אינם יכולים לבא עליו ואם כן היה נראה לכאורה שיש לתלות מיתת הנער הזה שמת בצינה בפשיעת כמר יעקב כ"ץ שלא שמרו כראוי והוליכו בדרך שלא היה יכול להציל את עצמו ולא מיחשב לאנוס שהרי כתבו התוספות בהדיא שאפילו על ידי אונס אינן יכולין לבא עליו אם רוצה ליזהר: אמנם לקושטא דמילתא לא ידענו דבר ברור במה לחייבו אי משום שיצא לכתחלה מהעיר בזמן ועת שהיה הקור גדול והיה לו לישאר בהעיר הא ודאי לאו מילתא הוא כיון שאז עדיין לא היה הרוח סוער לא היה סכנה לצאת לאדם שהוא מלובש כראוי והא קא חזינן שאין אדם נמנע מלילך לדרך שהוא צריך אפילו בזמן שהקור גדול אלא שצריך שיהא מלובש כראוי והרי גם הוא והנער היו מלובשים שהרי ביום שלפניו היה כמו כן קור גדול והלכו מכאן לעיר לאב ולא הוזקו:

ותו שקודם שיצאו מן העיר אכלו פת שחרית ואיתא בהמקבל התם דף ק"ז ת"ר שלשה עשר דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצינה ומן הזיקין וכו' ותו איתא התם אמר ליה רבה לרבא בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין רהוטי רהיט ולא מטא לגברא דמצפרא כרך ואמר רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה אמר ליה דכתב לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש לא יכם שרב ושמש כיון דלא ירעבו ולא יצמאו וכו' ע"כ הרי קיים מאמר רבותינו ז"ל והאכילו לנער פת שחרית להנצל מן הצינה ושיהא יכול לילך בטוב מאי הוה ליה תו למיעבד:

הן אמת שמצאתי שמ"ו בעל ב"ח על הטור א"ח בסימן קנ"ה מביא בשם מרדכי הארוך וז"ל ששאלת לפרש שיעור פת שחרית ובאיזה שעה ביום אוכלין אותה דע שאנו לא נהגו בה כל עיקר ואין רבותינו רגילין בה מפני ששמענו שפת שחרית אינה באה אלא בתבואה הרחוקה מן הישוב ולא שמעה קול תרנגולים ולא קול מושכין באניות והרגילין בה צריכין לאוכלה תדיר בכל יום על כן נמנעין החכמים ממנה דאי אפשר לעמוד עמה עכ"ל הרי מבואר דפת שחרית דמיירי בה בגמרא שמצלת מן הצינה לאו היינו פת שחרית סתם מכל מקום כיון דבגמרא אתמר סתמ' פת שחרית עביד והאכילוהו פת שחרית ומילתא דהמרדכי הארוך לא מיתפרסם לאינשי:ואם כן בזה שהלך מחוץ לעיר ביום ההוא אף על גב שהיה קור גדול לא פשע מידי כיון שאז לא היה הרוח סוער ואחרי כן כשהיה על הדרך התחיל הרוח להתחזק והיה סוער מאד ומסמא את עיני הבריות היה אנוס ואפילו אי הוה לו עשרה מלבושים לא היו מועילים לו כי הרוח מקצר את רוח האדם ומסמא את עיניו ומייגע את האדם אם הולך הוא ובכה"ג כשאדם יוצא לדרך בעוד שאין הקור גדול כל כך ואין הרוח סוער כל כך ואחר כך כשהוא על פני השדה נתחזק הרוח ונתגב' הקור עד כי תועה הוא בדרך ואינו מכירו ובא לידי סכנה ודאי דאין זה בידי אדם אלא בידי שמים ולא אמרינן שצינים ופחים בידי אדם אלא כשהוא רואה שכבר הרוח סוער והקור גדול והוא אינו משים על לבו לישאר בבית התם הוא דאמרינן דאין זה בידי שמים אלא בידי אדם כיון שהיה יודע שיש סכנה בדבר אבל אם מתחלה כשהחזיק לילך לדרך עדיין לא היה הרוח סוער כל כך ואחר שהחזיק בדרך נתגבר ונתחזק הרוח עד שמסמא את עיניו ומכסה כל הדרכים ומייגעו ומקצר את רוחו ומביאו לידי סכנה ודאי דאנוס הוא ואין זה בידי אדם אלא בידי שמים דליכא למימר שלכתחלה לא היה לצאת מפתח ביתו והיה לו להשים על לבו שמא יצא הרוח דא"כ אין לדבר סוף לעול' לא יהיה אדם רשאי לצאת מחוץ לפתח ביתו בחורף משום שמא יתגבר הקור והרוח יתחזק ויבא לידי סכנה וכן בקיץ שמא יתגבר החום וזה ודאי דבר

שאין לו שחר הוא אלא כיון דרוח כהאי רוח שאינו מצוי הוא אין לאדם לאסוקי דעתיה עלייהו וכדפטרינן מנזיקין דנעשו ע"י רוח שאינה מצויה דמיחשב כאנוס בפרק קמא דבבא בתרא דף ג' באבנו וסכינו שנפלו מהגג וכו' ופירש רש"י דאי ברוח שאינו מצויה הוה אונס ולא מיחייב וכו' ובריש הכונס ד' נ"ו בכופף קומתו של חבירו בפני הדליק' דמסיק דמטיה ברוח שאינו מצוי' ופרש"י ברוח שאינו מצוי' דמידי דלא סלקא דעתיה וכן בדוכתי טובא לכך כיון שיצא בעוד שלא היה הרוח חזק כל כך יצא ברשות ואח"כ כשהיה על השדה נתחזק הרוח מיקרי אנוס דלא אסיק אדעתיה מתחלה על ידי רוח שאינו מצוי כל כך:

ואף על גב דבסוף פרק ב' דבבא קמא דף כ"ז קאמר רבה נפל מראש הגג ברוח שאינו מצויה והזיק ובייש חייב על הנזק וכו' וכן פסק הטור ח"מ סימן קכ"א הרי מבואר דאונס של רוח שאינו מצויה לא מיקרי אונס לענין נזקי גופו משום דאדם מועד לעולם הא לאו מילתא הוא על כרחך צריכין אנו לומר אף על גב דאדם מועד לעולם וכו' וילפינן מן פצע תחת פצע לחייבו על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון כדאיתא בפרק קמא דבבא קמא דף כ"ו מכל מקום אונס גדול מהני כמו שכתב הטור ריש סימן תכ"א בשם הירושלמי באחד שהיה ישן ובא זה ושכב בצדו והזיק ראשון לשני דפטור וכן כתבו התוספות סוף פרק האומנין דף פ"ב בד"ה וסבר רבי מאיר וכו' ומביאים הירושלמי ומחלקין בין אונס לאונס והיינו דאונס גמור פטור אדם המזיק ובסנהדרין בהנשרפין סוף דף ע"ו בד"ה רוצח שלא עשה בו אונס כרצון וכו' ולכך מוכרחים אנו לומר הא דכתב הטור ח"מ בסימן תכ"א בנפל ברוח שאינו מצויה דחייב בנזק היינו דוקא שאין הרוח חזק כל כך כמו רוח שאינו מצויה אף על גב דאינו מצויה כל כך כמו רוח מצויה מכל מקום מצויה לפעמים לכך אונס כהאי כיון שאינו אונס גדול לא מיפטר אבל ברוח שאינו מצויה הרבה כגון רוח חזק וגדול דאינה מצויה אלא לעתים רחוקות ודאי דמיקרי אונס גמור ומיפטר באדם המזיק דאי לאו הכי יהיו דברי הטור חשן משפט סותרים זה את זה דבריש סימן שע"ה כתב הטור בהדיא בנפל ברוח שאינו מצויה מן הגג מיקרי אנוס ופטור ובסימן תכ"א כתב בנפל מן הגג ברוח שאינו מצויה חייב בנזק וכן הקשה הרב ב"י וכן הקשה נמי מ"ו בב"ח אלא על כרחך דתרי מיני אונס הם בנפל מן הגג ברוח שאינו מצויה והיינו בסימן שע"ה מיירי ברוח חזק שאינו מצוי אלא לעיתים רחוקות התם הוא דפטור אדם המזיק דמיקרי אונס גדול דלא מסיק אינש אדעתיה שיהא רוח הזק כל כך ובסימן תכ"א מיירי בנפל מן הגג ברוח שאינו מצויה ואינו חזק כל כך דלא מיקרי אונס גמור והוי ליה לאסוקי אדעתיה וכן פירש מ"ו בב"ח יעויין שם ונראה לי דהכי דייק לישנא דהטור

דהרי בסימן שע"ה נקיט בהדיא לישנא דאנוס וכתב וזה לשונו ובלבד שלא יהא אנוס כגון אם נפל ברוח שאינו מצויה וכו' עכ"ל.
ובסימן תכ"א לא הזכיר לשון אונס כלל אלא נקט סתם נפל ברוח שאינה מצויה אלא ודאי משום דלא מיירי התם ברוח שאינו מצויה בגונא דהוי אונס גדול דהיינו רוח חזק מאד אלא סתם רוח שאינו מצויה דלא מיקרי אונס גדול למיפטר אדם המזיק אבל רוח זה שהיה באותו יום שמת הנער היה רוח חזק מאד כאשר אנו יודעים מזה שלא היה כן משנים רבים ודאי דמיקרי אונס גדול למיפטר אדם המזיק דלא מסיק אינש אדעתיה ארוח חזק כהאי: וכן מוכח נמי מדברי התוספות דפרק אלו נערות דכשהוא מתחיל לצאת מהעיר בעוד שאין הקור גדול כל כך ואין הרוח סוער ואחר כך כשהוא על הדרך על פני השדה מתגבר הקור והרוח סוער עד שמביאו לידי סכנה אין זה בידי אדם אלא בידי שמים שהרי כתבו התוספות התם דף ל' בד"ה הכל בידי שמים וכו' וז"ל וא"ת והא פחים בידי שמים נינהו כדאמרינן בויקרא רבה פרשה ט"ז אמר ליה אנטונינוס לרבי צלי עלי אמר ליה רחמנ' שיזבך מצינת' אמר ליה דא צלותא יתיר חדו כסו וצינתא אזלא אמר ליה תישתזיב משרבא אמר ליה הא כדו צלותא דכתיב אין נסתר מחמתו ויש לומר דקרא כתיב בעוברי דרכים או במלחמה כדרך המלכים דבדרך אין יכול ליזהר מן החום אבל אם רוצה לישב בביתו יכול ליזהר שישב בבית של אבנים או יכנס במרתף עכ"ל: הרי כתבו התוספות בהדיא שעוברי דרכים מיקרו אנוסים לענין החום והוא בידי שמים ולכן צלי רבי עליה דאנטונינוס שיצילו ה' מן החום על הדרך ולא אמרינן שלכתחלה היה לו ליזהר שלא לצאת לדרך שהיה לו לאסוקי אדעתיה שמא יתגבר החום כל כך עד שלא יוכל לסבול אלא על כרחך משום דאם כן אין לדבר סוף שלעולם לא יצא מפתח ביתו ודבר שאינו מצוי אין אדם מסיק אדעתיה והוא הדין נמי לענין הקור אם מתחלה לא היה קור גדול כל כך ולא היה הרוח סוער ואח"כ כשהיה על הדרך נתחזק הקור והרוח ודאי אין זה בידי אדם אלא בידי שמים וזה נראה לי ברור לכך אין לפשוע אותו מצד זה ולחייבו:
ואי משום שכשבאו לכפר ששם היה הנפח כבר היה הרוח סוער ומתחזק ומשפיל עד לארץ והיה לו לישאר שם בהא נמי לא פשע שהרי אמר אל הנער אם רוצה לישאר שם שהרשות בידו אלא שלא רצה הנער לישאר שם והיה מתחזק לילך מאי הוי ליה למיעבד והכי פריך בפרק האומנין דף פ' אמר מר קב לכתף אם איתא דלא מצי ביה בר דעת הוא לשדיא וכו' ושינויים דמשני התם לא שייכי הכא והיה הוא סבר כיון שהנער השיבו דרך שחוק שמוטב לו לילך כדי שיאכל בשבת תבשיל של שבת ודאי דיודע בעצמו שיש לו

כח לילך דבר דעת הוא לכך נראה דאין להפשיע אותו גם מצד זה: ואי משום שאחר כך כשנתייגע הנער ולא היה יכול לילך עוד לא היה לו להניחו לבדו על פני השדה אלא היה לו לישאר אצלו ואפשר שהיה יכול להשיב את נפשו ולהצילו הא לאו מילתא הוא שהרי היה צריך להציל את עצמו וחייו קודמין ואלו היה נשאר הוא עמו על השדה היה מסתכן כמוהו והיו מתים שניהם ובריש איזהו נשך דף ס"ב תנינא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים אם שותה אחד מהן מגיע לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואליראה א' מהם במיתתו של חבירו עד שבא רבי עקיבא ודרש וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי חבירך: הרי מבואר אפילו אי לא היה הולך ממנו אלא כדי להציל את עצמו לא היה חייב משום דקיימא לן כרבי עקיבא דחייו קודמין לחיי חבירו מכ"ש כשהלך ממנו מתחלה היה כוונתו כדי להציל גם אותו והנער עצמו אמר לו שילך אל העיר וישלח לו עגלה להוליכו לעיר הרי ברשותו הלך ממנו וכאשר באמת עשה כן והודיע ליהודים שהלכו וחפשוהו אלא שלא מצאוהו ודאי דאין לו בזה שום פשיעה: אלא שמכל מקום כיון דכל המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא יש לתלות קצת אשמה בכמר יעקב כ"ץ בזה שלא נשאר עם הנער בכפר ההוא ששם היה הנפח כיון שראו שהרוח היה הולך וסוער כל כך אף על גב דכבר כתבתי דאין להפשיעו בזה כיון שהוא אמר אל הנער שישאר שם ולא רצה הנער מאי הוה ליה למיעבד מכל מקום לקושטא דדינ' לא מיפטר בהכי כיון דאסור להתייחד עם הגוי כדתנן ריש פרק ב' דע"ז לא יתייחד עמהם מפני שחשודין על שפיכות דמים והביאו הטור י"ד בסימן קנ"ג ואם כן לא היה רשאי להניחו יחידי עם הגוי אף על פי שהנער לא רצה לישאר שם לא מטעם זה לא רצה לישאר שם אלא כמו שאמר שרוצה ליהנות מתבשיל של שבת מכל מקום הוא לא שפיר עביד מתחלה שרצה להניחו יחידי עם העכו"ם הרי בזה שלא רצה לישאר גם הוא שם פשע כיון שראה שהרוח סוער והולך מתחזק ולא היה לו לומר כלל אל הנער שישאר שם אם לא היה רוצה גם הוא לישאר שם: ועוד יש לו לתלות קצת פשיעה משום שהנער היה משרתו ובעסקיו הלך עמו הוי הוא כגורם מיתתו שמת בדרך בצינה וקור דהכי כתב מהרי"ו בתשובה סימן קכ"ה וז"ל מה שכתבת שבשליחותו נהרג רבי עזרא הי"ד גרסינן בפרק חלק דף צ"ה אמר ליה הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרג נוב עיר הכהנים.

על ידך נהרגו דואג ואחיתופל על ידך נהרגו שאול ובניו רצונך יכלה זרעך או תמסור ביד אויביך וכו' אלמא אף על גב דדוד המלך ע"ה לא פשע במידי רק שעל ידו באו לידי תקלה אפילו הכי נענש כל שכן הכא שבשליחותך בא אליו הרעה הזאת דאיכא למיחש לעונש

יסורים וטוב שתקבל עליך יסורים כגון תענית ארבעים יום ואם יש לו בנים קטנים תן להם כפי נדבת ידך ותנצל מצוקה וצרה עכ"ל והביאו מהררש"ל בתשובותיו סימן צ"ו ומהר"ם לובלין סימן מ"ד בתשובותיו וכן פסק נמי בבאר שבע על המאמר הנ"ל בפ' חלק: ואם כן הוא הדין נמי כאן שהנער הלך עמו בעסקיו ומת על הדרך מחמת צינה מיקרי הוא הגורם לדברי הפוסקים הנ"ל: ואף על גב שכבר כתבתי בתשובתי סימן שיש לי גמגום על פסק זה ושנראה לי דשליח שנהרג או נטבע בדרך כשהלך בשכרו לא דמי להאי מעשה דדוד בנוב משום דהתם במעשה דדוד בנוב היה הוא הגורם והכשיל לאחימלך בלי הגיד לו כי בורח הוא ואלו היה יודע אחימלך שהוא בורח מן המלך לא היה נותן לו לחם וחנית הרי הביאו דוד לידי סכנה ההיא אבל שליח ההולך בשכרו שמדעתו מוסר נפשו לסכנה כי כל פועל ושכיר יום נושא את נפשו לעלות בכבש ולתלות באילן וכמו שדרשו רבותינו ז"ל על ואליו הוא נושא את נפשו שבשביל שכרו הוא מכניס את עצמו לידי סכנת נפש ודאי דאין בעל בית השוכרו מיקרי הגורם כמו שהארכתי שם בתשובה: הא כבר כתבתי התם שמכל מקום דלמסקנ' אעפ"י שנראה לי כן להלכה אבל למעשה אין לזוז מדבריו של מהרי"ו וכל הגדולים שנגררו אחריהם וצריך כפרה: לכך נראה כיון שכמר יעקב כ"ץ רוצה להצדיק את עצמו ולצאת ידי ספיקו ולבו הומה עליו על כן יש לו לילך על קברו של הנער עם תלתא גברא דסמיכי ויבקש מחילה ממנו ויתענה ארבעים יום רצופים ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בלילה ואח"כ יתענה כל יום ב' וה' משך שנה תמימה גם כל ערב ראש חדש ולא יאכל בשר ולא ישתה יין לא בליל שלפני התענית ולא בליל שלאחר התענית חוץ מר"ח שרשאי לאכול בשר ולשתות יין אבל לא דרך שכרות ולא ילך לשום סעודה ושמחה אפילו לסעודת מצוה ומכל שכן לסעודת מריעות כל משך שנה זאת ויתענה בי' ימי תשובה כל ימי חייו וכן בה"ב אחר הרגלים וכן ערב ראש חדש כל ימי חייו:

שאלה צ"ד

קהל יש להם בית הכנסת שהיו בונים זה כמו שלשים שנה ונעשו מקומות לישיבה לארבע רוחות כותלי בית הכנסת וסביב הבימה שבאמצע בית הכנסת גם העמידו ספסלים באמצע בית הכנסת אחורי הבימה אבל מכל מקום יש רווח בבית הכנסת בין ארון הקודש ובין הבימה וגם מצד צפון ודרום בין הכותל ובין הבימה אלא שמתחלה לא הוי צריכים להוסיף עוד מקומות לישב כי די והותר היה להם באותן שעשו מתחלה ועתה שנתרבו בני הקהלה תהלות לאל יתברך נמצאו כשנים עשר בעלי בתים שאינם

יכולים למצוא אפילו לשכור מקומות כי כולם מושכרים הם ורוצים אלו בעלי בתים והרבה מהקהל שיהיו מוסיפים לעשות מקומות באותן גבולים הפנויים הנ"ל כדי שלא יהיו מגורשים מהסתפח בנחלת ה' להתפלל בצבור וגם יגיע מזה תועלת לצדקה בממון שיתנו עבור המקומות ואותן בעלי בתים שיש להם מקומות לישיבה בגבולין הנ"ל מעכבים עליהם בטענה שיש להם רווחא טפי להלוך וגם להעמיד העמוד שלפניהם שעליו מניחים הספרים מה שאנו קורין שטענדי"ר ואם יוסיפו לעשו' מקומות וצר להם הדרך ועמיד' שלפניה' ממה שהיה מקודם לכן: תשובה דבר זה כבר היה לעולמים שנשאל הריב"ש בתשוב' סימן רנ"ג על ענין זה ממש והביאו הרב בהג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן קס"ב ופסק דיכולין למחות שלא יוסיפו עוד לעשות מקומות לישיבה במקומות הפנויים מפני שמיצר להם הדרך או מרבים להם את הדרך והביא ראיה ממבוי כשם שבמבוי אם רוצים בלי מבוי לעשות דלת למבוי יכול אפיל אחד מבני מבוי לעכב מטעם שיכול לומר רצוני שאכנס בחבילתי על כתפי עד פתחי הכי נמי בבית הכנסת אף על פי שאין לו טענה זאת דחבילה לא שייכה בבית הכנסת מכל מקום יש לו טענה כיוצא בזה שמקצרין לו את הדרך שהיה רחב תחלה יעויין שם: והרב בתשובת משאת בנימין סימן ד' הביא דברי הריב"ש ומפקפק על ראיותיו דיליף דין בית הכנסת מדין מבוי ומחלק בכמה גוני ביניהם יעויין שם ולבסוף מסיק וכתב וז"ל ופשוט הוא כשמש בצהרים אלא שאין רצוני להכניס ראשי בין הרים גדולים אם לא שיסכימו עמי חכמי הדור וגדוליהם עכ"ל ואחר כך מחלק שם בין נדון דידן שנשאל עליו להעמיד עמוד מנורה סמוך לארון הקודש לנדון דהריב"ש בהוספת העמדת ספסלים וכתב שאין יכולים לעכב מלהעמיד עמוד מנורה: ואם כן היה נראה לכאורה דאין מקום לשאלה זו כיון דכבר מילתא דא אמורה בפוסקים האחרונים.

וכתבו שאין להוסיף ספסלים בבית הכנסת ודאי דאין לזוז מדבריהם אבל כד דייקינן שפיר נראה דיש לחלק לנדון דידן דמיירי ביה הריב"ש כי הנה קשיא לי היאך מצי הריב"ש למילף בית הכנסת ממבוי שאני בני מבוי שאין יכולין לכוף זה את זה לעשות דלת למבוילכך יכול נמי לעכב מלעשות דלת כמו שכתב נ"י טעם זה בשם הר"ן והביאו הרב ב"י ריש סימן קס"ב וכן כתב הריב"ש גופיה התם בשם ר"י בן מיגא"ש והרשב"א דהטעם הוא כיון דבני מבוי אין יכולין לכוף זה את זה לעשות דלת למבוי הוא הדין נמי שיכול אפילו לעכב על חבירו אבל בבית הכנסת דיכולין בני העיר לכוף זה את זה לבנות בית הכנסת כדאיתא בתוספות הביאה הרי"ף והרא"ש פרק קמא דבבא בתרא והטור ח"מ ריש סימן קס"ג והרב ב"י כתב בשם רבינו ירוחם דאפילו מועטים יכולים לכוף את

המרובים ואפילו היכא שאין כולם צריכין לבית הכנסת כמו בנדון דידן שיש להם כבר בעיר בית הכנסת אלא שאין מספיק לכולם צריכים לבנות עמהם כמו שכתב בהדיא כך מהר"י מינץ בתשובה סימן והביאה הרב בהג"ה ש"ע סימן קס"ג וז"ל כל צרכי העיר אף על פי שמקצתן אינן צריכין כגון בית חתנות או מקוה וכדומה אפילו הכי צריכין ליתן חלקן עכ"ל הרי שייכא הם במילתא דידהו שמחוייבים לסייע להם מכיסם שיהא גם להם בית הכנסת כמוהם מכל שכן שאין יכולים לעכב עליהם להעמיד ספסלים אם אי אפשר להם בלאו הכי אף על גב דמתוך כך לא יוכלו לילך כל כך ברווחה כמו מקודם לכן אין בכך כלום כיון שצריך אפילו ליתן מכיסו כדי לבנות לו בית הכנסת ולא דמי למבוי דלא שייך זה במילתא דחבריה ואינו חייב לסייעו כלל להעמדת דלת לכך יכול אפילו למחות אבל בית הכנסת שצריכים לסייע אפילו לבנות מכל שכן שאין יכולין לעכב להעמיד ספסל:

וכי תימא דמצו הנך למימר אם היו בונים בית הכנסת או היו שוכרים להם בית הכנסת היו נותנים הם בכלל כולם את חלקם אבל עכשיו הכל משלהם הוא הא לאו מילתא הוא דהשתא כשמוסיפים ספסלים נמי לאו הכל משלהם הוא דגובלין התם שרוצין להוסיף שם ספסלים הם של כל הקהל דכל הקהל הולכין דרך שם כשהולכין בבית הכנסת אל מקומות מושבותיהם וכן בין ארון הקודש והבימה הולכין כל הקהל כשקורין בתורה וסובבים את הבימה אלא דהיזקא דידהו של הנך אנשים שיש להם מקומות סמוך לגבול ההוא קבוע טפי אבל באמת לא נפקא מיניה מידי משום דאלו היו בונים בית הכנסת או היו שוכרים נמי לא הוה יד כולם שוה בו שבנין בית הכנסת גובין לפי הממון ומי שיש לו ממון יותר צריך ליתן יותר ומה לי אם יש לו ממון יותר מחבירו שצריך ליתן יותר מחבירו או שיש לו רווחא טפי יותר מחבירו שצריך ליתן רווחא טפי יותר מחבירו ואם כן היאך יליף הריב"ש ממבוי לדין ב"ה: אלא ודאי צריכין אנו לומר דנדון דהריב"ש מיירי נמי בענין שלא היו יכולין לכוף זה את זה לבנות בית הכנסת דומיא דבני מבוי שאין יכולין לכוף זה את זה להעמיד דלת למבוי והיינו משום שעדיין היה להם מקומות בבית הכנסת לישב אלא שלא היו רוצים לשכור כל כך ביוקר כדמשמע מדבריו דבהכי מיירי התם הוא דפסק שאינם יכולין להוסיף ספסלים כיון דיש לזה טענה שמצירן לו את הדרך ולהם אפשר בענין אחר שיכולין לשכור מקומות אלא שהעשיר היה מעלה בדמים וכתב שנכון הוא שיעשו מנהיגי הקהלה קצבה כמה יתנו ולא יוסיפו לעשות ספסלים אבל בנדון דידן שאין יכולים למצוא כלל מקומות לשכור אפילו ביוקר מפני שכולם כבר מושכרים הם ואי אפשר להם בענין אחר ודאי דיכולין להוסיף ספסלים דכיון שיכולים

אפילו לכוף לבנות בית הכנסת מכ"ש שיכולים לכוף שיניחו מקום להעמיד ספסלים רק שישאר להם דרך לילך כראוי אף על פי שלא יהיו יכולים לילך כל כך ברווחה כמו מקודם לכן אין בזה קפידא וגם הריב"ש מודה בזה כיון דאי אפשר בענין אחר ואין למדין אי אפשר מאפשר ולא תימא כיון דיליף ממבוי משמע שיכולין לעכב אפילו בשאי אפשר לחבירו בענין אחר דהרי דומיא דמבוי הוא הא ליתא דלא מייתי ראיה ממבוי אלא דאיכא קפידא בענין זה שמרבה עליו הדרך או שמציר לו הדרך אבל מכל מקום סבירא ליה להריב"ש נמי דלא מצי לעכב אלא היכי דאפשר להם בענין אחר כמו בנדון דידיה דהיו יכולים לשכור מקומות אבל במקום שאי אפשר להם בענין אחר כמו בנדון דידן שאינם יכולי' למצוא לשכור מקומות לישב עליהם סבירא ליה נמי דיכולים להוסיף ספסלים אם נשאר להם דרך כראוי אף על פי שאין כל כך ברווחה כמו מקודם:

ועוד נראה דלא דמי נדון דידן לנדון דהריב"ש דהתם מיירי בעשיר אחד שיש לו מקומות הרבה בבית הכנסת ומשמע שהם בקרן אחד באופן שבאותו גבול אין לאחרים דרך שם רק לו לבדו ורוצים הקהל להעמיד ספסל באותו גבול התם הוא דיכול עשיר זה לעכב כיון שאין לאחרים דרך שם רק לו דהכי משמע מדברי הריב"ש שכתב וז"ל ואם כהיא שהם בני מבוי כמותו וכו' ואפילו הכי אחד מבני מבוי יכול לעכב וכל שכן בכאן שמי שיש לו דרך שם יעכב לאחרים עכ"ל הרי כתב שאותו שיש לו דרך שם יכול לעכב לאחרים משמע דמיירי שאין לאחרים דרך שם רק עשיר לחוד לכך פסק שיכול לעכב כיון שאין לאחרים דרך שם רק לו לבדו מפני שכל המקומות שבגבול ההוא הם שלו אבל בנדון דידן אותן גבולים שרוצים להעמיד ספסלים שם יד כל הקהל שוים בהם כמו שכתבתי למעלה וכל הקהל הולכים דרך שם מקצתם לצד צפון ומקצתם לצד דרום מהיכי תיתא שיהיו אלו בעלי בתים שיש להם מקומות סמוך לגבולין ההם יכולין למחות מה יתרון יש להם יותר משאר בעלי בתים אי משום שיש להם מקומות סמוך לגבולין ההם ועד השתא היו יכולין להעמיד העמוד שלפניהם שעליו מניחים הספרים רחוק מלפניהם או מצדיהם מה שלא יהיו יכולים לעשות כן כשיוסיפו ספסלים בבית הכנסת הא מעיקרא דדינא פירכא דמעיקרא שלא כדין עשו אם הרחיקו יותר משיעור ויכולין היו בני בית הכנסת למחות להם והכי כתב התם הריב"ש בהדיא וז"ל שהרי אין לכל יחיד אלא גוף המקום אשר לו וכניסה ויציאה אבל בשאר יד הכל שוה וכו' שאף אותן שיש להם מקומות שם ויש להם כניסה ויציאה אינם יכולין להשתמש במה שהוא דרך לאחרים ומשמש גם להם כניסה ויציאה אלא במה שדרך להשתמש וכו' עכ"ל הרי שלא כדין היה מהם שהיו מעמידים רחוק מהמקומות את העמודים שלפניהם מפני שאין להם רשות

להשתמש אלא בגוף המקום וכניסה ויציאה והיו בני הקהלה יכולים למחות והא דלא מיחו משום דבלאו הכי היה רווחה להם לילך ולא היו מזיקים להם בזה ומהאי טעמא נמי אין יכולין לטעון חזקה על זה כיון שלא היו מזיקים להקהל בזה גם מיקרי שותפי ואין מחזיקין גם אין חזקה במידי דשייך להקהל כמו שכתב נמי הרב בתשובת משאת בנימן לכך אם לאחר שיוסיפו הספסלים ישאר להם מקום העמדת העמיד שלפניהם כראוי תו אין יכולין לעכב: ואם יאמרו אותן אנשים למה נפסיד הרווחה שהיה לנו עד עתה ישכרו להם בית הכנסת אחרת מתוך הקהל הא לאו מילתא הוא מכמה טעמים חדא דודאי הוא שמתוך אלו שנים עשר בעלי בתים לא ימצאו תמיד בכל יום מנין עשרה להתפלל בצבור כי יש מהם שילכו מחוץ לעיר לעסקיהם וזה הוא להם נמניעות מצוה רבה כמו שאמרו רבינו ז"ל אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים.

וכן אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת וכו' אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין: ועוד אפשר שאין רשאין לעשות כן לקבוע מקום להתפלל בלי רשיון השררה כיון שיש להם בית הכנסת אחר ואם יאמרו שיהיו משתדלים מן השררה חיישינן לתקנה שהשררה יתן עין על הקהל שהם רבים כיון שצריכין רשאי בתי כנסיות והכתובאומר פנו לכם צפונה הצפינו עצמיכם מלבד שאין הצבור יכולים לעמוד בהוצאה מרובה כל כך לשכור בית הכנסת וחזן ושמש וצרכי בית הכנסת בנרות וכיוצא בזה לכך נראה שבנדון דידן יכולים להוסיף ספסלים רק שישאר להראשונים רווחה כראוי כדי לילך אל מקומות מושבותיהם וכדי להעמיד העמוד שלפניהם שעליו מניחים הספרים ואתי שפיר גם להריב"ש דגם הוא מודה שאם הוא כמו בנדון דידן שאין שום אחד מהם יכול לעכב מלהוסיף ספסלים רק שישאר להראשונים רווח כראוי כפי ראות עיני הבית דין:

שאלה צ"ה

ראובן השיא את בתו ונתן לה שטר חצי זכר כמו שנוהגין האידנ' שנתחייב לבתו וליורשיה יוצאי חלציה בסך אלף זהובים לשלם שעה אחת קודם מיתתו או בניו הזכרים יתנו לה כחצי חלק זכר וכו' ואחר כך מת ראובן ולא הניח בן זכר ולא זרע ממנו רק בנות ואין לשאר בנות שטר חצי זכר רק לזו ותובע' זו ליקח מנכסי אביה בשטר חצי זכר שלה עודף על חלק ירושתה בין שאר בנות בטענה ששטר חצי זכר שלה נעשה דרך שטר חוב ותובעת שיתנו לה תחלה אלף זהובים ואחר כך תחלוק עמהם בירושה כי אביה לא התנה לסלקה בחצי חלק זכר אלא אם יהיו לו בנים אבל בשביל בנות לא התנה ושאר בנות אומרים שאין לה כלום בשטר חצי זכר שלה כי מתחלה לא נעשה השטר חצי

זכר שלה אלא אדעתא אם יהיו לו בנים זכרים שאז אין לבת כלום במקום בנים שתקח בשח"ז שלה אבל כשאין לו בנים זכרים כלל ולא זרע מהם שאז נוטלת היא בין שאר בנות בתורת ירושה אין מקום לשטר זה לחול כלל כי אדעתא דהכי לא נתן לה שטר זה כלל: תשובה הן אמת הוא לפי מה שנוהגין האידנא לכתוב כל שטר חצי זכר דרך חוב יש לו דין חוב ולא ירושה ומועיל לכל מילי אפילו למה שלא היה מועיל אלו היה נכתב דרך שטר ירושה או שטר מתנה מועיל השתא כיון שנכתב דרך שטר חוב כנמצא בתשובת מהר"ש לוריא סימן מ"ט ותשובת מהר"מ איסרלש סימן ג' וסימן ח' ותשובת שארית יוסף סימן א' ותשובת מהר"ם לובלין סימן ד' והג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן רפ"א אבל מכל מקום נראה כיון דתלי החוב בחצי חלק זכר לא נפיק שטר זה מדין ירושה דלא מיחשב האי לשטר חוב אלא לענין שלא יופחת לבתו מחצי חלק זכר אבל לשאר מילי שטר ירושה מיקרי כיון דתלי בחצי חלק זכר דעיקר כוונת האב בשטר זה אינו אלא להוריש לבתו כחצי חלק זכר אלא שלא היה מועיל אלו היה כותב בלשון ירושה כדאיתא במתניתין פרק יש נוחלין דף ק"ל בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום וכו' ואפילו אי הוה כותב בלשון מתנה לא היה מועיל אלא לאותן נכסי' הידועים לו בשעת מתנה אבל לא לנכסים שלא היו לו בשעת מתנה כדאיתא בתשובת מהר"ם הובא במרדכי פרק יש נוחלין לכך תקנו לכתוב דרך שטר חוב שמועיל בכל גונא אלא ולא שיהא מתכוון להתחייב.

לבתו דרך חוב שיהא לה באמת החוב כי לא נתכוון בשט"ז כי אם להוריש לבתו כחצי חלק זכר ואלו היה יכול לכתוב ירושה בדרך שהיה מועיל על פי הדין לא היה כותב דרך חוב אלא לפי שלא היה מועיל אלו היה כותב דרך ירושה לכך כתב דרך חוב אבל לא שהיה מתכוון על החוב כמו על חצי חלק זכר דהיינו שיהא לבתו זה או זה אלא כונתו לא היה אלא חצי חלק זכר וספרא קמאי בקיאי הוו וכתבו הכי על פי הא דאיתא בטור ח"מ סימן ר"ז בשם הרמב"ם כשהיו רוצים חכמי ספרדים להקנות באסמכתא כך היו עושים קונים מזה שחייב לחבירו מאה דינרים ואחר כך קונים מבעל חוב כל זמן שיהיה כך הרי החוב מחול לו מעכשיו וכו' ועל דרך זה היו עושים בכל התנאים שבין אדם לאשתו בשידוכים וכו' ודרך זה מהני בכל דבר ובכל ענין ע"כ והתם ודאי אין כוונתו בחוב זה אלא על השידוכין ולא על שום חוב אלא שלא מצאו חכמי ספרד דרך היותר מועיל אלא בדרך זה שיעשה חוב על עצמו הוא הדין נמי כאן באב הכותב לבתו אין כוונת' על שום חוב רק שרוצה להוריש לבתו כחצי חלק זכר שלא תהא נדחת לגמרי מירושה אלא שאינו מועיל לה אם היה כותב דרך ירושה ולא מצאו דרך היותר מועיל

אלא בדרך זה שיעשה חוב על עצמו ותולה אחוב בחצי חלק זכר שאם בניו הזכרים יתנו לה כחצי חלק זכר תתבטל החוב כמו בשידוכין תולין החוב בשידוכין שאם ישא בתו תתבטל החוב הוא הדין נמי בחצי חלק זכר אבל לא שיהא כוונתו על שום חוב: ולכך בשידוכין אם אין זה יכול לקיים תנאו ע"י אונס כגון שמת בנו שעליו נתחייב שישא בת חבירו פטור אביו מהחוב והיינו משום דלא נתחייב באמת בשום חוב לחבירו אלא שבקש לעשות שידוכין ובשביל כן הוצרך לעשות חוב על עצמו.

וממילא כשהוא נאנס בשידוכין אין מקום לחוב ההוא לחול כלל אבל אי איתא כמו דסלקא אדעתא למימר כיון דנעשה דרך חוב הרי זה הוא כחוב גמור אלא שתלה התנאי בשידוכין וצריך הוא לקיים אחד מהם או החוב או השידוכין וכוונתו על החוב כמו על השידוכין היה ראוי שיהא הדין נותן אפי' בשאינו יכול לקיים תנאו בשידוכין מפני האונס כגון שמת הבן חייב לשלם לזה חובו כיון שאין לחבירו כמו שהתנה דמה לו שאינו מתקיים תנאו בפשיעה או באונס סוף סוף אין לו מה שהתנה כמו שאלו היה באמת אחד מלוה לחבירו מאה זוז והיה תולה החוב באם שבנו ישא את בתו יהא החוב מחול לו ואחר כך מת בן חבירו ודאי דבר פשוט הוא שצרי' חבירו לשלם לו החוב כיון שהחוב הוא עיקר אלא שתל' החוב באם שבן חבירו ישא את בתו יהא מחול השתא דאין התנאי מתקיים הרי החוב מתקיים אף על פי שנאנס מכל מקום לא נפטר מן החוב דאטו אם אחד מלוה לחבירו מאה זוז ומתנה עמו אם יתן לו סחורה פלונית שיש לו בביתו ימחול לו החוב מאה זוז וקודם שנתן הסחורה ההיא נאנסה מידו הסחורה ההיא כגון שנשרפה יהא זה פטור מלשלם לו מ"ז שהלוה לו למאן דס"ל דאונס מהני הא ודאי. ליתא דליכא מאן דפליג בזה שצריך לשל' לזה מאה זוז שהלו' לו או שצריך ליתן לו הסחור' היא וכיון שאינו נותן לו הסחור' ההיא צריך ליתן לו מאה זוז שהלוה לו ההוא הדין נמי בשידוכין אי איתא הא דמחייבין זה נגד זה יהא הכוונה על החוב כמו על השידוכין שצריך לקיים אחד מהן זה או זה השידוכין או החוב הוה ראוי לפסוק נמי אפילו בשאינו קיים תנאי על ידי אונס כגון שמת הבן ההוא נמי יהא חייב לשלם או החוב כמו שהדין נותן בהלוה לו באמת מאה זוז ותלה בשידוכין וזה לא עלה על דעת שום אדם לומר שאם נאנס בשידוכין כגון שמת בנו של זה שיהא אביו חייב לשלם מה שנתחייב ולמה כן אלא ודאי דהיינו טעמא משו' דהאמ' הוא הא דמתחייבים זה נגד זה בשידוכין אין הכוונה כלל על החוב אלא על השידוכין רק שלא מצאו דרך היותר מועיל אלא כך שמתחייבין זה נגד זה ודוקא באם שיהא יכול לקיים תנאו ולא יקיימנו אז יחול החוב אבל באי אפשר לקיימנו אין מקום לחוב ההוא לחול כלל כיון דאנוס הוא דעיקר

החוב לא נעשה אלא כדי שיעשה השידוך אם יהיה לו באפשרי לעשות אבל היכא דאי אפשר לו לקיים נתבטל החוב ממילא הכי הוא בעניני שידוכין הכי נמי הוא בשטר חצי זכר דאין כוונת האב להתחייב נגד בתו בשום חוב כלל כי לא נתכוון אלא להוריש לבתו אלא כחצי חלק זכר רק שלא מצאו דרך היותר מועיל כי אם בדרך זה שיעשה חוב על עצמו לבתו מסך אלף זהובים ותולה החוב בחצי חלק זכר שאם יתנו לה בניו זכרים כחצי חלק זכר יהא החוב מחול ולא שיהא כוונתו על החוב כמו עלהחצי חלק זכר אלא עיקר הכוונה אינו אלא על חצי חלק זכר ולפי שלא היה מועיל אם היה כותב בתורת ירושה הוצרך לכתוב דרך חוב והיינו אם לא ירצו ליתן לה כחצי חלק זכר יהא החוב של אלף זהובים חל דעיקר הוא בזה כדי שלא יהא בתו נדחת מירוש' לגמרי אלא תקח כחצי חלק זכר: וכיון דהכי הוא שאין כוונתו בשטר זה אלא להוריש לבתו כחצי חלק זכר ולא נחכוין על שום חוב כלל אלא שהוצרך לעשות דרך חוב כדי שיתקיים התנאי של חצי זכר שלא תהא נדחת מירושה לגמרי אם כן השתא דלא הניח בן זכר כלל ולא זרע ממנו רק בנות והבת הזאת מטלת חלק שלם מדין ירושה בין שאר בנות תו אין מקום כלל לשטר חוב זה שלה לחול כלל כיון שיש לה ירושה ואינו נדחת: ומה שטוענת הבת ההיא דהתנאי שהבנים הזכרים יסלקו החוב בחצי חלק זכר לא היה אלא בשביל בנים הזכרים אבל לא בשביל בנות וסבורה ליקח אלו אלף זהובים בראש ואח"כ תחלוק עם שאר בנות אחיותיה הא לאו מילתא הוא שכבר בארנו למעלה שלא נעשה החוב כלל כדי לגבותו אלא כדי שיתקיים התנאי שתרוש כחצי חלק זכר והרי יש לה ומתחלה לא נעשה שטר זה אלא אדעת' שאם יהיו לו בנים זכרים שאז לא תירש הבת כלום מדין תורה דאין לבת במקום בן כלום לכך עשה על עצמו חוב שלא תהא נדחת לגמרי אלא תקח כחצי חלק זכר.

אבל אדעתא שלא יהיו לו בנים זכרים כלל לא נעשה השטר דמה צורך יש בשטר כיון שהיא בת יורשת לכך אין נוטלת כלום בכח שטר חצי זכר זה: ובכל מקום שנמצא בפוסקים ובתשובת בענין שטר חצי זכר שהעיקר הוי החוב וכמו שכתב בש"ע מטור ח"מ סימן רפ"א בהג"ה אינו אלא שכל עצמו של החוב לא נעשה אלא כדי שיתקיים התנאי ליתן לבת כחצי חלק זכר והיינו אם לא יתנו לה כחצי חלק זכר צריכים לשלם לה החוב אבל בלאו הכי אין החוב עיקר אלא חצי חלק זכר הוא עיקר וכן משמע נמי מגוף שטר חצי זכר שהרי נוהגין לכתוב שיתנו לה כחצי חלק זכר חוץ מספרים וקרקעות וכתב מהר"ש לוריא בתשובה סימן מ"ט שנהגו כך משום שלא יהא כמעביר אחסנתיה ואי איתא דהחוב הוא העיקר וכוונתו היה מתחלה על החוב אם כן לא הוה אלא כאלו

היה מוסיף ליתן בנדוניא וחזר ולקח מבתו בהלואה לפרוע שעה אחת קודם מיתתו אם כן מאי עבורי אחסנתיה איכא הכא אף על פי שכותב לסלק בחצי חלק זכר מכל מקום אינו אלא לסלק החוב שהוא עיקר ואם כן אפילו אי לא היה השר כותב חוץ מספרים וקרקעות לא היה כמעביר אחסנתיה כיון שעיקר הוא החוב אלא ודאי דנהפך הוא דאין כוונה כלל על החוב אלא העיקר הוא להוריש לבתו כחצי חלק זכר אלא שלא היה מועיל אלו היה כותב דרך ירושה לכך הוצרך לתלות בחוב ואם כן כיון דעיקר הוא להוריש לבתו כחצי חלק זכר הוה למעביר אחסנתיה לכך כותבין חוץ מספרים וקרקעות: והנה מלבד זה דמסתבר למימר כך שלא נתכוון האב ק על החוב בשטר זה אלא כל כוונתו אינו אלא שתירש בתו כחצי חלק זכר אית לן נמי להוכיח כן מדברי האחרונים ממה שכתבו בתשובותיהם שכן הוא: הרב בתשובת שארית יוסף סימן ע"ד כתב באחד שנתחייב ליתן לבתו שטר חצי זכר בשעת שידוכין ואחר כך קודם החופה אינו רוצה לכתוב לה אלא על סך אלף זהובים כמנהג בסתם שידוכין והבת טוענת שאביה הוא עשיר ועל חצי חלק זכר יגיע סך יותר מזה שחייב האב לעשות לה שטר חצי זכר בסך גדול עד שיעור חצי חלק זכר מנכסיו כי צריך הוא לקיים קנינו לעשות לבתו שטר חצי זכר ובאלף זהובים לא יהיה לה כחצי חלק זכר יעויין שם: מדבריו יש ללמוד דאין הכוונה בעשיית שטר חצי זכר דרך שטר חוב על חוב ממש אלא אין הכוונה אלא כדי להוריש לבתו כחצי חלק זכר דאי לא תימא הכי אלא הכוונה הוא על חדא מתרתי על החוב או על חצי חלק זכר ועל זה כמו על זה למה פסק הוא כשמקנה קנינו סתם לעשות לבתו שטר חצי זכר שצריך להוסיף על אלף זהובים אם הוא עשיר הא כיון דסתם שח"ז אינו אלא אלף זהובים כפי מנהג הרי כשהקנה הוא סתם לעשות שח"ז אדעתא דמנהג עביד כמו שכתב הטור ח"מ סימן ס"א כל מי שמקנה בסודר סתם דעתו למיכתב כמנהג הסופרים: בשלמא אי היה קנינו לכתוב לה חצי חלק זכר היה מקום לומר כיון שהוא עשיר גדול אינו מקיים קנינו באלף זהובים שיכתוב לה אבל השתא דלא היה קנינו אלא לכתוב לה שטר חצי זכר הרי קנינו לא היה.

אלא על השטר והרי הוא רוצה לקיים קנינו ולכתוב לה שטר כמו שנוהגין לעשות שמעמידין דרך חוב על סך אלף זהובים ואם כן אי סלקא דעתך דהעיקר הוא החוב למה יהיו כופין על סך יותר ולמה יעשה יותר מהמנהל שמא לא נתחייב מעולם על יותר מן המנהג אף על פי שהוא עשיר שהרי נתכוון על חדא מתרתי על החוב או על חצי חלק זכר על זה כמו על זה דילמא לא רצה להתחייב כלל ביותר מאלף זהובים אלא ודאי האמת הוא דאין הכוונה כלל על החוב רק על חצי חלק זכר אלא שלא היה מועיל אם

היו כותבים דרך ירושה או מתנה ותקנו שיהיו כותבים דרך חוב וצריכים להעמיד החוב על שיעור שמשערים שלא יהיה בחצי חלק זכר כסך ההיא כדי שבודאי יתנו לה חצי חלק זכר וקבעו מנהג בסתם בני אדם להעמיד על אלף זהובים כי סך זה די והיתר הוא בסתם בני אדם אבל אם נמצא לפעמים עשיר גדול שסך אלף זהובים לא יספיק לחצי חלק זכר מהנכסים שלו צריך להתחייב בסך יותר מזה ולכך פסק הרב בשארית יוסף שאם היה מקנה בקנין סודר סתם על שטר חצי זכר והוא עשיר גדול צריך להוסיף על אלף זהובים אף על פי שמנהג בסתם הוא אלף זהובים מכל מקום בדידיה שהוא עשיר אינו מספיק סך אלף זהובים וצריך להוסיף עד שיעור חצי חלק זכר לפי עושרו כי אין הכוונה כלל על החוב אלא על חלק זכר ובסך אלף זהובים אינו מקיים קנינו לעשות שטר על חצי חלק זכר לפי שהוא עשיר הרי מוכח דאין מתכוונים בשטר זה על החוב אלא על חצי חלק זכר:

ועוד יש להוכיח דאין מתכוונים בשטר זה על שום חוב אלא חצי על חלק זכר לחוד דאנו רואים שהאחרונים קבעו מנהג לכתוב כל השטרות האלו שוה לכל אדם בסך אלף זהובים או שבניו הזכרים יתנו לה כחצי חלק זכר וצריכין אנו לדעת מה טעם יש בדבר למה עשו כלל מנהג קבוע לזה שיהיו כותבים כל שטרי חלק זכר בשוה אי איתא דמכוונים בשטר זה על החוב כמו על חצי חלק זכר יכתוב כל אחד את שטרו כפי מה שירצה להתחייב כי היאך שייך לקבוע מנהג במה שיהא אדם מתחייב אם הוא מתכוון באמת על החוב דילמא זה אינו רוצה להתחייב בכל כך או דילמא זה ירצה להתחייב בסך יותר אלא ודאי דאין הכוונה כלל בשח"ז על שום חוב אלא על חצי חלק זכר לחוד אלא שלא היה מועיל אם היה כותב בלשון ירושה או מתנה והוצרכו לכתוב דרך חוב ובאמת ליכא נפקותא בכמות החוב שהרי אינו מתכוון על החוב רק על חצי זכר לכך קבעו לכתוב כולם בשוה בסך אלף זהובים ששיערו שסך זה די והותר לסתם בני אדם שודאי חצי חלק זכר לא יעלה לסך זה ואז בודאי יתנו לה כחצי חלק זכר ובכל אחד ואחד יהיה החצי חלק זכר כפי מה שהוא לפי היכולת שלו ולפי רוב בנים ובנות שיהיו לו אבל מכל מקום פשוט הוא שלא יעלה לחלק אחד יותר מאלף זהובים לחצי חלק זכר בסתם בני אדם לכך קבעו מנהג לכתוב על אלף זהובים וזה נכון:וכיון דהכי הוא דהוכחנו דלא נתכוון האב בשטר חצי זכר רק על ירושת בתו שתקח כחצי חלק זכר ולא על שום חוב השתא דלא הניח האב בנים זכרים כלל ולא זרע מהם רק בנות והבת הזאת שיש לה שטר חצי זכר נוטלת בתורת ירושה בין שאר הבנות הרי עדיף לה טפי מאלו

היתה בנים והיתה נוטלת כחצי חלק זכר ודאי דאין מקום לשטר חצי זכר זה לחול כלל כיון שנוטלת בתורת ירושה:

וכן משמע נמי מדברי הרב בסמ"ע סימן רפ"א דסבירא ליה נמי דאף על גב דהאידנא כל שטר חצי זכר כיון שנכתב דרך חוב דין חוב יש לו ולא שטר ירוש' ומועיל לכל מילי מכל מקום לא נפיק מדין שטר ירושה כיון דתלי החוב בחצי חלק זכר דאיתא התם בסימן רפ"א בהג"ה ש"ע סעיף ז' וז"ל מיהו נראה לי דמה שנוהגין עכשיו לכתוב ש"ח לבתו ולהתנות שאם יתן לבתו חלק כחצי זכר יפטור מן החוב צריך ליתן לה בכל אשר לו דעיקר הוא החוב ולכן צריך לקיים תנאו או ישלמו החוב עכ"ל וכתבו הרב בסמ"ע וז"ל מיהו גם כן דינו כירושה שגובין תחלה ב"ח וכתובה מנכסיו כנ"ל כיון דנפטרו מה חיב בחצי חלק זכר עכ"ל הרי כתב בהדיא דדין שטר ירושה יש לו וכן משמע נמי מתשובת מהר"ם לובלין אחר שהחליט בסימן ד' דשטר חצי זכר דנוהגין בו האידנא דין שטר חוב יש לו כתב מיד בתשובה סימן ה' דלענין הבת שמכרה שח"ז לאביה הוה כשטר ירושה והוא דומה להא דתניא מה שאירש מאבא מכור לך לא אמר כלום וכו' והיינו משום דתלי החוב בחצי חלק זכר יעויין שם וכן בתשובת מהר"ם פאדוואה סימן נ"א העלה דאין הבת בשטר זה כבעלת חוב לכל מילי יעויין שם והיינו משום דאין לשטר זה דין שטר חוב אלא לענין שיתקיים התנאי שתירש בתו חצי חלק זכר דעיקר שטר לא אתי מעיקרא אלא על חצי חלק זכר וממילא נלמד אי לא הניח בן זכר ולא זרע ממנו רק בנות ונוטלת הבת הזאת בתורת ירושה בין שאר בנות אין שטר חצי זכר זה חל כלל כיון דעדיף לה שנוטלת חלק שלם:

וכי תימא כיון דנוהגין במקצת שטרי חצי זכר להוסיף ולמיכתב עוד וז"ל והברירה ביד בנים הזכרים ליתן לבתו כחצי חלק זכר או אלף זהובים וכו' עכ"ל משמע מלשון דכוונת האב היה על החוב כמו על חצי חלק זכר כיון שכותב שהברירה ביד בניו ליתן זה או זה הא לאו מילתא הוא דאדרבא מלשון זה דמיותר הוא איכא להוכיח בהפך דלא נתכוון האב מעיקרא בשטר חצי זכר זה אלא על חצי חלק זכר ולא על החוב דהרי איכא למידק בשטר זה כיון שכבר כתב שנתחייב לבתו בסך אלף זהובים והתנה באם שבניו הזכרים יתנו לה כחצי חלק זכר יהא החוב בטל מה צריך תו למיכתב והברירה ביד בניו הזכרים הא כבר אמור אלא ודאי משום דהאמת הוא שאין כוונת האב אלא להוריש לבתו כחצי חלק זכר ולא היה מתכוון על החוב כלל ולא כתב דרך חוב אלא כדי שבודאי יתנו לבתו כחצי חלק זכר כמו שבארנו למעלה ונמצא לפי זה איכא למיחש אם יתעשר האב ויניח אחר מותו ממון הרבה עד שבחצי חלק זכר יהיה יותר מסך אלף זהובים תתבע הבת

לאחיה הבנים הזכרים שיתנו לה דוקא וחצי חלק זכר ולא תתפייס באלף זהובים כיון שכל כוונת האב לא הוה מעיקרא אלא שיהא לה כחצי חלק זכר אף על פי שלא העמיד החוב אלא על אלף זהובים היינו משום שהיה סבור שעל חצי חלק זכר לא יגיע אלף זהובים אבל השתא שנתעשר האב ומגיע על חצי חלק זכר יותר מסך אלף זהובים תרצה הבת דוקא בחצי חלק זכר לכך כותבין עוד בפירוש שהברירה תהא ביד בנים הזכרים ליתן אלף זהובים או חצי חלק זכר והיינו שאם יניח האב ממון הרבה עד שבחצי חלק זכר יהיה יותר מאלף זהובים יכולים בנים הזכרים לסלקה באלף זהובים ואף על גב דאפילו אי לא הוו כותבים כך בפירוש שהברירה ביד בנים הזכרים לא היתה הבת יכולה לזכות בטענה זו כיון שכתב בשטר בהדיא שאין החוב אלא אלף זהובים ובהכי חלק זכר יכולים הבנים הזכרים לסלק החוב ודאי דהברירה הוא ביד הבנים הזכרים מכל מקום נוהגין הסופרים הבקיאים לכתוב בפירוש כדי שלא יהא פתחון פה לבעל הדין לחלוק וגם חששו מפני ב"ד טועין ושפיר דמי למיעבד כך והכי איתא בבבא בתרא פרק המוכר את הבית דף ס"ט אמר רב יהודא האי מאן דמזבין ארעא לחבריה צריך למיכתב ליה קני דקלין ותאלין והוצין ואף על גב דכי לא כתב ליה קני אפילו הכי שופרא דשטרי הוא פירש רשב"ם שיפרא דשטרא יפוי כח השטר דאפילו אי אתי לפני ב"ד טועין יהבי ליה שהרי מפורשים בתוך השטר עכ"ל ומכל שכן בנדון דידן דאיכא למיחש טפי לב"ד טועין שהרי בארנו לעיל בשם תשובת שארית יוסף סימן ע"ד בא' שנתחייב לבתו ליתן לה שטר חצי זכר ואחר כך קודם החופה אינו רוצה לכתוב לה אלא על סך אלף זהובים או חצי חלק זכר שחייב האב לכתוב על סך יותר מאלף זהובים אם עשיר הוא עד שיעור שבודאי לא יהיה בחצי חלק זכר כסך ההוא כדי לקיים הקנין כעשה ואם כן הבית דין טועין יהיו מדמים לומר כשם שבחייו קודם שנעשה השטר לבתו יכולה היא לכוף לאביה שיעשה לה שטר על סך יותר מאלף זהב שעד שיעור חצי חלק זכר העשיר לפי עושרו הוא הדין לאחר מותו אע"פ שכבר נכתב השטר על אלף זהובים יהיו סבורים לומר שהבת יכולה לכוף להבנים הזכרים שיתנו לה דוקא חצי חלק זכר אם הוא עשיר הרבה לכך רגילים הסופרים לכתוב כך בפי' שהברירה תהא ביד בנים הזכרים ליתן לה כחצי חלק זכר או אלף זהובים דאז אפילו אי אתי לב"ד טועין לא יהבו לה לברת יותר מאלף זהובים אפילו אם יניח האב ממון הרבה עד שבחצי חלק זכר יהיה יותר מאלף זהובים כיון שכך מפורש בשטר שהברירה היא ביד בנים הזכרים וזה ברור וכיון דהכי הוא הרי מזה יש להוכיח דעיקר בשטר חצי זכר זה אינו אלא שתקח כחצי חלק זכר ולא על החוב כלל דמאיצטריך למיכתב בפירוש שהברירה תהא ביד בנים הזכרים כדי שאם האב יתעשר ויניח ממון

הרבה לא יהיו ב"ד טועין לומר שצריכין ליתן להבת דוקא כחצי חלק זכר אלמא דהעיקר בשטר זה הוא החצי חלק זכר ולא החוב דאי לאו הכי אלא החוב הוי בדבר כמו החצי חלק זכר מהיכי תיתי למימר שהב"ד יהיו טועין בדבר פשוט כל כך כיון דהחוב מפרש בשטר אלף זהובים ומעיקרא לא נתכוון אלא על החוב למה יהיו טועין לומר דלא סגי לה בחוב אלא דוקא בחצי חלק זכר אלא ודאי העיקר בשטר חצי זכר זה הוא החצי חלק זכר שתקח הבת ולא החוב ועל כן יש לחוש שפיר לב"ד טועין שיאמרו אם יניח האב ממון רב יתנו לה דוקא כחצי חלק זכר והוצרכו הסופרים הבקיאים למיכתב בפירוש שהברירה תהא ביד בנים הזכרים ואז אפילו אי אתו לב"ד טועין לא יטעו בהא ואף על גב דיש על זה לפלפל ולומר דילמא לעולם אימא לך דחוב הוא עיקר והא דחששו לב"ד טועין לומר שיתנו לה דוקא חצי חלק זכר והוצרכו למיכתב בפירוש שהברירה תהא ביד בנים הזכרים היינו משום דחששו להב"ד יהיו טועין גם בזה ויהיו סבורים שחצי חלק זכר הוא עיקר בשטר זה ויטעו לומר נמי שיתנו לה דוקא חצי חלק זכר אבל האמת אינו כן אלא החוב הוא עיקר מכל מקום האמת יורה דרכו כיון דאפידו לפי זה צריכים למימר דיש סברא לומר שהעיקר בשטר זה הוא החצי חלק זכר תפסינן להך סברא דהאמת כן הוא וכדפירשתי ולא מסתבר למימר שיטעו ב"ד כל כך דאם כן אין לדבר סוף:

ועוד נראה להביא ראיה דאף על פי דמוסכם הוא מכל האחרונים דשטר חצי זכר כאשר נוהגין בו האידנא דין חוב יש לו ולא דין ירושה אפילו הכי אם הוא כמו בנדון דידן דלא הניח האב לא בן זכר ולא זרע ממנו רק בנות אינה נוטלת הבת בשטר חצי זכר כלום ואינהנוטלת אלא חלק ירושתה מהא דאיתא בסוף פרק מציאת האשה דף ס"ט אתמר מי שמת והניח שתי בנות ובן וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה שנייה לגבות עד שמת הבן אמר רבי יוחנן שנייה ויתרה ולו ורבי חנינא פליג וסבירא ליה דהשנייה נוטלת תחלה גם היה העישור שלה ואחר כך חולקין הביאו הטור א"ה סימן קי"ג ופסק הרי"ף והרמב"ם כרבי יוחנן דהפסידה העישור שלה ומפרש טעמא בגמרא משום דאיכא רווח ביתה שנשתכרה הרבה שנוטלת השתא חצי הירושה לכך סבירא ליה לרבי יוחנן דהפסידה העישור שלה ומסיק התם דבת בעישור נכסים הוית בעלת חוב לגבי אחים ואם כן אית לן למילף לנדון דידן מהתם בקל וחומר שאם הבת הוא יורשת ונוטלת חלקה בירושתה שהפסידה שח"ז שלה דהשתא התם שמיד כשמת האב חל החוב של עישור נכסים על האח בן אביה שמת והראשונ' כבר נטלה העישור נכסים אחר מיתת האב והיה ראוי שתטול גם היא העישור שנה אפי' הכי כיון דאית לה רווח ביתא שנוטלת חצי נכסי האח אזיל לה החוב של עישור נכסים מכל שכן בנדון דידן

דמתחלה לא נעשה החוב אלא אדעתא שתהא לה כחצי חלק זכר ולא חל חוב זה אלא כשמת האב והשת' שמת האב ולא הניח בן זכר הרי היא נוטלת חלק ירושתה ואית לה רווח ביתא ודאי דאזיל לה החוב ואינו חל כלל דנראה לדמות דין שח"ז לדין עישור נכסים דכשם שעישור נכסים מתחלת חכמים ואמרינן דלא תקנו אלא היכא דלית לה רווח ביתא הכי נמי שטר חצי זכר הוי ממנהג שקבעו גדולי האחרונים והוא כעין תקנת חכמים ואמרינן מסתמ' לא קבעו מנהג שטר חצי זכר אלא היכא דלית לה רווח ביתא כגון שהניח בנים זכרים אבל היכא דאית לה רווח ביתא כגון שהיא יורשת לא קבעו מנהג שח"ז:

ואף על גב דהרא"ש פסק כרבי חנינא על פי הירושלמי וסביר' ליה דלא הפסידה השנייה העישור שלה כהובא בטור א"ה בסימן קי"ג היינו דוקא בכגון התם שכבר נטלה הראשונה העישור שלה התם הוא דסבירא ליה דדין הוא שתטול גם השנייה העישור שלה ואח"כ יחלוקו אבל היכא דהראשונה לא נטלה העישור שלה כגון שאביה השיאה בחייו מודה רבי חנינא דאין השנייה נוטלת העישור שלה אלא חולקת בשוה כיון דמסתבר טעמא דאית לה רווח ביתא: וליכא למימר דרבי חנינא סבירא ליה אפילו היכא דלא נטלה הראשונה העישור אחר מיתת אביה אפילו הכי כשמת הבן אחר כך נוטלת שנייה עישור נכסים תחלה ואחר כך חולקין והא דנקט מילתיה בכי האי גונא בשקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא נקט רבותא אפילו בשלא נטלה היינו משום רבותיה דרבי יוחנן נקט הכא דאפילו בשקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים אפילו הכי הפסידה השנייה הא ודאי לאו מילתא היא דכיון דטעמא דרבי יוחנן משום רווח ביתא טעמא דמסתבר הוא למה נעביד פלוגתא טובא בנייהו כל כמה דאפשר לפרש למילתייהו דלא פליגי ניחא טפי לכך אית לן למימר דלא פליג רבי חנינא עליה דרבי יוחנן אלא דוקא בשקדמה הראשונה ונטלה כבר העישור שלה התם הוא דסבירא ליה לרבי חנינא דלא הפסידה שנייה ונוטלת גם היא העישור שלה תחלה ואחר כך חולקין אבל היכא שלא קדמה הראשונה ליטול עישור שלה אחר מיתת אביה אלא שהשיאה אביה בחייו ואחר כך מת האב והניח בן ולא נטלה השנייה העישור שלה עד שמת הבן מודה רבי חנינא דהפסידה העישור שלה כיון דאית לה רווח ביתא והוא הדין נמי בנדון דידן כיון שלא הניח האב בנים זכרים ולא זרע מהם רק בנות והך בת שיש לה שטר חצי זכר נוטלת מנכסי אביה בתורת ירושה ואית לה רווח ביתא אבדה שטר חצי זכר שלה ואינה נוטלת אלא חלק ירושתה: ואי תימא הא קא חזינן דכוונתו היה ליתן לבתו זאת יותר מאינך שהרי לבתו זאת כתב שטר חצי זכר ולאינך לא כתב הא לאו מילת' הוא

דאפשר דאינך בנות שראו שאין לאביהם בנים זכרים לא בקשו שטר כזה וגם האב עצמו כיון שראה שאין לו בני' זכרים לא דקדק לעשות להן שטר חצי זכר כיון דאין נפקותא ביה ואף על גב דידע שנתן לזו שטר חצי זכר לא קפיד דהוא נמי ידע דאין נפקותא בשטר חצי זכר כשאין לו בנים לכך נראה דאין בת זו נוטלת כלום בשטר חצי זכר זה דאמרינן עיקר מנהג הגדולים שקבעו בשטר חצי זכר אינו אלא אדעת' אם יהיו לו בנים זכרים אבל לא אדעת' אם לא יהיו לו בנים זכרים וכמו שבארנו למעלה בטעמים וראיות: וכן יש לי להביא ראיה בענין זה ממתניתין סוף פרק יש נוחלין דף קי"ט הניח בנות גדולות וקטנות וכו'.

זה חומר בבנות מבבנים שהבנות נזונות על הבנים ואין נזונות על הבנות פירש רשב"ם חומר בבנות היכא דבנות יורשת מהיכא דבנים יורשים ואיכא נמי בנות בהדייהו שהבנות ניזונות מן הבנים בנכסים מרובים כדתנן בריש פרקין דלקמן הבנים יירשו והבנות נזונות דהכי הוה תנאי כתובה בנן נוקבן דיהויין ליכי מינאי אינן מיתזנן מנכסי וכו' ואין ניזונות בנות הקטנות מן הגדולות דבמקום שהן יורשת כל הנכסים ליכא תנאי כתובה דמזון בנן נוקבן עכ"ל הרי גם בזה מצינו דלא תקנו שיהיו בנות נזונות מתנאי כתובה אלא היכא דאינן יורשת אבל היכא דיורשת לית להו מתנאי כתובה הכי נמי בשטר חצי זכר שקבעו גדולי האחרונים לא קבעו אלא היכא דאין הבת יורשת אבל היכא דהיא יורשת לית לה בשח"ז: ואין חילוק בין שמגיע לה השתא בחלק ירושתה כל כך כמו שהיה מגיע לה אלו היתה נוטלת בשטר חצי זכר שלה ובין שמגיע לה השתא פחות מכאן אפילו ו הכי אינה נוטלת אלא חלק ירושתה ואבדה זכות שטר חצי זכר שלה כמו בתנאי כתובה דבנן נוקבן וכו' דאית לה לבת מזונות בין הבנים דאמרינן אם לא הניח אביהם בנים זכרים אלא בנות אבדה תנאי כתובה שלה כיון שהיא נוטלת בתורת ירושה ואין חילוק בין יורשת הרבה יותר מאלו היתה נוטלת במזונות בין הבנים ובין יורשת פחות מאלו היתה נוטלת במזונות בין הבנים לעולם אינה נוטלת אלא חלק ירושתה ואבדה תנאי כתובה דבנן נוקבן וכו' הכי נמי בשטר חצי זכר דאמרינן נמי דאין לה זכות בו אלא היכא דהניח אביה בנים זכרים אבל לא היכא דלא הניח אלא בנות דאז נוטלת חלקה בירושתה ואבדה שטר חצי זכר שלה נמי אין חילוק בין יורשת הרבה ובין יורשת מעט פחות ממה שהיתה נוטלת בשטר חצי זכר שלה לעולם אינה נוטלת אלא חלקה בירושתה ואבדה שטר חצי זכר שלה:

ואף על גב דגבי עישור נכסים בפרק מציאת האשה דף ס"ט כתבו התוספות בד"ה משום רווח ביתא דלא אמרינן כשיש לה רווחא דביתא דויתרה על עישור נכסים אלא היכא

שמגיע לה בחלק ירושתה מן אחיה כל כך כמו שהיתה נוטלת בעישור נכסים אבל היכא דאין מגיע לה בחלק ירושתה כל כך לא אמרינן שויתרה על עישור נכסים וכן כתב נמי הר"ן ואם כן הוא הדין נמי גבי שטר חצי זכר נימא הכי לא דמי דהתם בעישור נכסים שאני דמיד שמת אביהם תקנו חכמים לאמוד נכסים לידע כמה הוא העישור נכסים שיהא לה לבת לפרנסתה וזכתה מיד בעישור נכסים בין שיהיו בנים הרבה ובין שיהיו מעט אף על פי דזמן גבייתה אינו חל אלא לכשתנשא כמו שכתב בתשובת דברי ריבות סימן ת' בשם הר"ן מכל מקום חל החוב מיד אחר מיתת האב ומיד אומדין הנכסים לידע כמה הוא העישור וכשתנשא זכתה למפרע מהשתא ואם כן היאך סלקא אדעתךלמימר שאם מת אחר כך אחיה והיא יורשת ממנו בין שאר בנות שיהא לה פחות ממה שהיתה נוטלת בעישור נכסים למה תפסיד מן מה שזכתה כבר לכך אמרינן דצריך שיהא לה כל כך כמו שהיה ראוי לה ליטול בעישור נכסים אבל אם אין לה כל כך בחלק ירושתה מאחיה לא ויתרה על עישור נכסים שלה אבל בשטר חצי זכר שקבעו גדולי האחרונים למנהג שאדם כותב לבנותיו בסגנון אחד בין שיהיו לו בנים הרבה ובין שאין לו בנים הרבה ואפילו אי אין לו שום זרע אחר אלא אותה בת נוהגין לכתוב לה שטר חצי זכר דשמא יהיו לו אחרי כן ואם כן אין הבת סומכת על שום סך קצוב שתטול מאביה דאפשר שיהיה לה אחרי כן מעט כגון שירד מנכסיו או שיהיו לו בנים זכרים הרבה ואפשר שיהיה לה אחרי כן הרבה כגון שיתעשר ולא יהיו לו בנים זכרים הרבה ולכך אין היא סומכת על שום סך קצוב ואף על פי שכותבין השטר דרך חוב ומעמידין על אלף זהובים מכל מקום אין דעתה סומכת כלל על סך זה דאפשר דבכל אשר לו לא יהיה לו סך זה או שיהי' לו בנים הרבה ולא יגיע לה רביעית מסך זה ואין היא סומכת בשטר זה על שום סך קצוב רק סומכת שעל ידי שטר זה לא תהא נדחת מירושת אביה שיהיו צריכים ליתן לה חצי חלק זכר ואם יטלו בנים הרבה בירושתם תקח החציה מן המרובה ואם יקחו המה מעט תקח החציה מן המעט אבל על שום סך קצוב אין לה סמיכה לכך שפיר אית לן למימר דהשתא שלא הניח בנים זכרים אלא בנות והיא נוטלת בתורת ירושה ואבדה שטר חצי זכר שלה תו אין חילוק בין שמגיע על חלק ירושתה כל כך כמו שהיה מגיע לה בשטר חצי זכר ובין כמגיע לה פחות מכן לעולם אבדה שטר חצי זכר שלה דומיא דתנאי כתובה דבנן נוקבן וכו' דכשהב' נוטלת ירושה בין הבנות אבדה תנאי כתובה שלה ואין חילוק בין יורשת הרבה ובין יורשת מעט אפילו פחות ממה שהיתה נוטלת בין הבנים במזונות הכי נמי בשטר חצי זכר שלה אין חילוק ולא דמי לעישור נכסים שצריך שיהא

לה בירושה מן אחיה כל כך כמו שהיה בעישור נכסים שלה משום דהתם כבר זכתה בעישור נכסים מיד אחר מיתת האב וכדפירשתי לעיל מה שאין כן בשטר חצי זכר:
אלא דלכאורה נראה סתירה לזה מהא דכתב מהרי"ו בפסקיו הקצרים סי' ט"ז והובא בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן צ' וז"ל מהרי"ו שטר ירושה שכתב בו ואם בתי תלך לעולמה בלי זרע קיימא אז החוב בטל ואחר כך מתה הבת בחיי אביה והניחה זרע קיימא אחר כך מת הזרע בחיי אבי הבת ואחר כך מת אבי הבת נראה שבעל הבת יורש זרעו וצריכין לשלם החוב אף על גב דאומדנא דעתא הוא שאבי הבת לא היתה כוונתו אלא על בתו או זרעה כיון שהוא הודה שחייב להבת לא אמרינן אהודאה אומדנא דדעתא וכן משמע בירושלמי פרק מי שמת דכתב שכיב מרע שהודה ועמד אינו חוזר עכ"ל: והנה בירושלמי לא מצאתי זה אבל בתלמוד שלנו פרק מי שמת דף קמ"ט איתא איבעיא להו שכיב מרע שהודה מהו ופשיט מאיסור גיורא דאודי לרב מרי וכו' ופירשו ר"י והרא"ש דהכי פירושו שכיב מרע שהודה שיש לפלוני מנה בידו אף על פי שאנו מוחזקין בו שאין לו מי אמרינן דקני במתנת שכיב מרע ואם עמד חוזר או דילמא קני לגמרי ואם עמד אינו חוזר ופשיט מאיסור גיורא דקני לגמרי על ידי הודאתו ואם עמד אינו חוזר ע"כ והייינו דלא אזלינן בהודאה בתר אומדנא לומר אלו היה יודע שלא ימות לא היה מודה דשאני הודאה ממתנה ומהתם יליף מהרי"ו דבשטר חצי זכר כיון דכתבינן בו דרך הודאה שנתחייבו לבתו תו לא אזלינן בתר אומדנא לומר דדוקא על בתו ועל זרעה נתכוון ולא על בעלה אלא זכה הבעל מכח זרעו ואם כן נראה דזה סותר למה שכתבנו דבשטר חצי זכר דלא נתכוון האב בחוב לבתו אלא על דעת אם יהיו לו בנים זכרים בשעת מותו אבל לא אם לא יהיו לו בנים זכרים דהרי מהרי"ו כתב דלא אזלינן בתר אומדנא בשטר חצי זכר דנוהגין בו האידנא כיון שכותבין דרך הודאה:
אמנם אחר עיונא קצת יראה דאין' סותרים דברי מהרי"ו לזה אשר כתבנו דשאני סתם אומדנא מאומדנא דמוכח דאומדנא דידן אומדנא דמוכח הוא והשטר מוכיח עלה ואזלינן בתריה אפילו בהודאה וראיה לזה מפרק מי שמת דף קמ"ו בסוגיא מאן תנא דאזלינן בתר אומדנא וקאמר רב נחמן רבי שמעון בן מנסיא הוא דתניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו וכו' רבי שמעון בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה וכו' רב ששת אמר רבי שמעון בן שזורי היא דתניא בראשונה היו אומרים היוצא בקולר וכו' רבי שמעון בן שזורי אומר אף המסוכן וכו' ופריך ורב ששת מאי טעמא לא מוקים לה כרבי שמעון בן מנסיא ומסיא אומדנא דמוכח שאני פירוש דמהתם לא מצי למילף דאזלינן בתר אומדנא משום דהתם הוי אומדנא דמוכח אבל בעלמא לא אלמא אפילו למאי דבעי למימר דלא אזלינן

בעלמא בתר אומדנא סבירא ליה דמכל מקום באומדנא דמוכח אזלינן בתריה וכאן איכא אומדנא דמוכח כיון דתלי בחצי חלק זכר ואמר אם בניו הזכרים יתנו לה כחצי חלק זכר יהא החוב מחול הרי מוכיח לשון זה דאדעתא דיהיו לו בנים זכרים כתב כך ובכי האי גונא גם מהרי"ו מודה דאזלינן בתר אומדנא אף על פי שהבת טוענת דאדרבא שזה הוא לה לזכות ואומרת דדוקא אם יהיו לו בנים זכרים התנה שיכולים לסלקה בחצי חלק זכר אבל בשביל בנות לא התרה מכל מקום מסתבר טפי למימר איפכא דאדעתא דיהיו לו בנים זכרים התנה ועשה השטר לבתו כדי שלא תהא נדחת לגמרי מירושה אבל במקום שהיא נוטלת בתורת ירושה לא עשה לה השטר מעיקרא: ועוד נראה דלא דמי נדון דידן להא דמהרי"ו דשאני התם דלא אזלינן בתר אומדנא כיון דהשטר מוכיח שיהא הבעל יורש את זרעו שהרי התנה על בתו שלא ירש הבעל ממנה אבל על זרעה לא התנה שהרי כתב בשטר וז"ל ואם תלך בתי לעולמה בלי זרע קיימא אז החוב בטל וכו' עכ"ל ואם כן ממילא אם מתה והניחה זרע קיימא אז החו קיים ויורש הבעל את זרעו מן הדין כיון דלא התנה גם על זרעה שאם ימות בלא זרע קיימא שלא ירשנו אביו כמו שהתנה בתו והנה כאלו כתב בשטר בפירוש שאם תניח בתו זרע קיימא אז החוב קיים ואם כן היאך ניזל בתר אומדנא לבטל מה שכתוב בשטר לכך לא אזלינן בתר אומדנא אבל בנדון דידן אין הוכחה בשטר על זה שאם לא יהיו לו בנים זכרים שתטול בתו חובה אלף זהובים וממאי דלא הזכיר בשטר אלא אם יהיו לו בנים זכרים ולא הזכיר אם לא יהיו לו זה אין הוכחה כלל דאדרבא זה מוכיח דמעיקרא לא עשה לבתו השטר אלא אדעתא שיהיו לו בנים זכרים כדי שלא תהא נדחת לגמרי מירושה אבל אדעתא דלא יהיו לו בנים זכרים לא עשה השטר כלום כיון דהיא נוטלת בתורת ירושה בין שאר בנות וגם אית לה רווח ביתא כדפיר' לכך נראה ודאי מכל הלין טעמים שכתבתי שאין הבת הזאת נוטלת כלום בשטר חצי זכר שלה ואינה נוטלת אלא חלק ירושתה בין שאר בנות: והנה אחרי כן בא אלי במכתב מחתני האלוף הרב הגדול מהר"ר גרשון י"ץ שהיה מפלפול על כמה דברים שכתבתי בתשובה זה מענין בת אחת בין הבנות שיש לה שטר חצי זכר ולאחרו' אין להם ואין אני צריך להשיב על דבריו כי כבר מבואר בפנים בתוך דברי ישובים לכל אשר הקשה: רק מה שכתבתי וז"ל ועוד נראה דלא דמי נדון דידן להא דמהרי"ו דשאני התם וכו' אבל בנדון דידן אין הוכחה בשטר על זה שאם לא יהיו לו בנים זכרים שתטול בתו חוב שלה אלף זהובים וכו' ע"כ לשונו יעויין שם וכתב הוא על וזה לשונוולפי עניות דעתי הקלושה נראה שמוכח שפיר מתוך לשון השטר שיחול החוב גם על הבנות אם

לא יהיו לו בנים זכרים וזה הוא לשון השטר כאשר מצאתי בכתבים וגם בדפוס והרי כל הסך הנ"ל קבלתי עלי ועל יורשי אחרי בהלואה וברשי וכו' עכ"ל השטר.
מלשון זה משמע שאם לא יהיו לו בנים זכרים שירשוהו שאז הבנות יורשות אז חל החוב על הבנות כי מלת יורשי משמע בנים ובנות וכו' ובזה הלשון השטר מפורש ברווחה שמתחלה קבל החוב עליו ועל יורשיו דהיינו בנים זכרים אם יהיו לו ועל בנותיו אם לא יהיו לו בנים זכרים ואחר כך מתנה התנאי לטובת בנים זכרים אם יהיו לו שיכולים לסלק בחצי חלק זכר אבל על בנות לא התנה תנאי זה וכו'.
עכ"ל: והאריך לבאר ולהוכיח שלשון זה שכתוב בו יורשי יש בו משמעות גם על בנות: וזה אשר השבתי לו על זה הנה אף כי האמת כן הוא שהלשון הזה קבלתי עלי ועל יורשי וכו' שמצא מכ"ת בנוסח שטר חצי זכר יש במשמעותו לפרשו גם על הבנות אם לא יהיו לו בנים זכרים כמו שכתב מכ"ת מכל מקום עומד אני על עמדי ואומר שאותן גדולי האחרונים שקבעו למנהג לכתוב לבנו שטר חצי זכר לא נתכוונו כלל לאם שלא יהי לו בנים זכרים דאי אפשר לומר כן שהרי קבעו מנהגם שכל אדם יכתוב כך לכל בנותיו אם כן מאי נפקותא איכא בעשיית שטר הזה לכתוב דרך חוב אם לא יניח בנים זכרים אלא בנות אם יהיה לכל תחד שטר כזה והיאך שייך למימר שיהיה בלשון זה זכות אפי' במקום שלא יהיו לו בנים זכרים כיון שכולן שוות.
דאין לומר שקבעו כך כדי שיהא זכות היכא דלא כתב האב שטר כזה אלא לבת אחת ולא לשאר בנות דודאי זה לא יתכן כיון דלאו שפיר דמי למיעבד כך למיעבד אחסנתיה היאך עבדינן תקנתא לרמאי ועוד מהי תיתא לומר שאדם יתן לבת אחת יותר משאר בנות עד שהוצרכו לקבוע היאך שיש לכתוב ודאי דלא מסתבר למימר כך ולא קבעו גדולי האחרונים לכתוב שטר כזה לבנות אלא אדעתא שיהיו לו בנים זכרים כדי שלא תהא הבת נדחת לגמרי מירושה אבל במקום שאין לו בנים זכרים אלא בנות שאז היא יורשת ודאי דאדעתא דהכי לא קבענו שטר כזה כיון דיש לה מדין ירושה מדין תורה: וכיון דנמצאו מקצת נוסחאות דלא כתב שם מלת יורשי כאשר מצא מכ"ת בנוסחא אחת ולא כתב אלא קבלתי עלי בהלואה וכו' כמו שכתב נמי מכ"ת ודאי דאותו נוסחא הוא עיקר שהיא מנוסחאות גדולי האחרונים וצריכין אנו לדחוק ולפרש הא דנמצא במקצת נוסחאות לשון קבלתי עלי ועל יורשי וכו' אין כוונתו על בנות אם לא יהיו לו בנים זכרים אלא כוונתו לכלול גם בני בנים שהיה צריך לכתוב קבלתי עלי ועל בניי הזכרים ועל בני בניי וכלל הכל בלשון קצר וכתב יורשי דלא יתכן כלל לומר שיהא שטר כזה נעשה

אפילו במקום שלא יניח בנים זכרים כלל רק בנות מכל הלין טעמים שכתבתי בתשובה שלפני זה:

שאלה צו

ראובן כתב לבתו שטר חצי זכר וכתב לה כמו שנוהגין האידנא שנתחייב בסך אלף זהובים לבתו וליורשיה יוצאי חלציה לפרוע שעה אחת קודם מיתתו או בניו הזכרים יתנו לה כחצי חלק זכר וכו' ומתה בתו בחיי אביה והניחה זרע קיימא ואחר כך מת גם הזרע ההוא בחיי אבי אמו ואחר כך מת אבי אמו ולא הניח לא בן ולא בת ולא זרע מהם רק אחי' שראויים ליורשו האם יש זכות לאבי הזרע ההוא שהיה בעל בת ראובן לירש בנכסי זרעו ראובן בכח זרעו שהיה לו עם בת ראובן או לא: תשובה הן אמת הוא כי בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן צ' הובא בדין בשם מהרי"ו שטר חצי זכר שנוהגין בו האידנא וכו' ומתה הבת בחיי אביה והניחה זרע קיימא ומת הזרע ואחר כך מת אביה הבעל יורש כח אותו השטר מכח זרעו שירש מאמו והוא זרעו ע"כ: אמנם צריך אתה לדעת כי הדין ההוא לא קאי אלא על פי נוסח שטר חצי זכר שהיה לפני מהרי"ו שכתב בו וז"ל ואם תלך הבת לעולמה בלי זרע קיימא יתבטל החוב וכו' עכ"ל הרי לפי נוסחא זאת לא התנה אלא על בתו ולא על זרעה התם הוא דהוי הדין כך שבעל יורש את זרעו דכיון שהבת הניחה זרע קיימא הרי נתקיים החוב וכשמת גם הזרע אחר כן יורש האב את זרעו מדין תורה אבל לי יש נוסחא אחרת בשטר חצי זכר שכתוב האי תנאי בענין אחר ואם כתב בו כאשר יש בנוסחא שלי אין האב יורש מזרעו כלום דהכי כתוב בנוסח שלו וז"ל ואם שבשעת מיתתי ח"ו אין בתי הנ"ל ולא זרעה קיימין אז החוב זה ושטר זה בטל מעיקרא כי על דעת כן ועל מנת כן נמסר הממון הנ"ל בידי וכו' עכ"ל ואם כן אם כך כתוב בשטר ודאי דאין האב של הזרע יורש כלום כיון שאז כשמת האב לא היה זרע קיים וזה פשוט הוא לכך כשיקרה כמקרה זה צריך הדיין לראות בגוף השטר היאך כתב שם תנאי זה: עם כל זה בנדון דידך שראובן מת ולא הניח לא בן ולא בת ולא זרע מהם רק אותו זרע מהבת היה ראוי ליורשו ומת גם הוא בחיי אבי אמו נראה שאין אבי הזרע יורש כלום מנכסי ראובן מכח אותו הזרע אפילו אי כתב בשטר כנוסח של מהרי"ו שכתב וז"ל אם תלך הבת לעולמה בלא זרע קיימא יתבטל החוב וכו' עכ"ל שלפי זה לא התנה אלא על בתו ולא זרעה והרי היא הניחה זרע קיימא אפילו הכי אין אבי הזרע יורש אותו זכות שבשטר משום דכבר בארתי והוכחתי בתשובה שלפני זאת דאם א' נתן לבת א' שח"ז ולשאר בנות אין להם שח"ז ואח"כ מת ולא הניח אלא בנות שהן יורש' איתן

מד"ת אין אותו הבת נוטל' כלום בשח"ז שלה משום דמעיקר' לא נעשה שטר זה אלא אדעת' שאם יהיו לו בנים זכרים שלא נדחת לגמרי אבל אם אין לו בנים זכרים כלל שאז יש לה ליטול בתורת ירושה אדעתא דהכי לא כתב שטר זה מעיקרא.

עיין בתשובת שלפני זאת כי שם הארכתי בראיות: וכיון דהכי הוא ה"ה נמי בנדון דידן שראובן מת ולא הניח לא בן ולא בת רק הזרע ההוא מן בתו והוא היה ראוי ליורשו ואילו היה הזרע ההוא חי כשמ' אבי אמו לא היה נוטל בכח אותו שטר חצי זכר אלא בתורת ירושה היה נוטל ואותו שטר חצי זכר היה בטל ממילא א"כ עתה שמת הזרע בחיי אבי אמו הדין נותן שאין אביו יורש כלום משו' דאין הבן יורש את אמו כשהו' בקבר להנחיל ליורשיו מצד אביו כדמסיק בפ' יש נוחלין דף קי"ד האשה את בנה וכו' הא תו למה לי וכו' הא קמ"ל דאשה את בנה דומי' דאש' את בעל מה אשה את בעל' אין הבעל יורש את אשתו בקבר אף אף אשה את בנה אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל להאחין מן האב וכו' וה"ה לאב עצמו אינו מנחיל ולאו דווקא נקט אחים וכן כתב הרשב"א והרב המגיד הביאם הרב ב"י בח"מ בסימן רע"ו סעיף ז' והא דאיתא בהג"ה ש"ע מטור א"ה סי' צ' בשם מהר"י דאב יורש זכות אותו שטר מכח זרעו היינו דווקא היכא דשביק ראובן בנים זכרים או זרע מהם שאין הבנות נוטלת בתורת ירושה אלא בכח שטר חצי זכר אז הדין כך שאב יורש את זרעו כיון שהיה קיים כשמתה אמו וזכר בשטר חצי זכר הרי אותו זכות יורש אביו ממנו כשמת הזרע אבל כשלא הניח ראובן שם יורש אלא אותו הזרע מן הבת היה ראוי ליורשו או שהניח עוד בנות רק שלאהניח בנים זכרים שאז אין הבנות נוטלת בכח שטר חצי זכר אלא בתורת ירושה כמו שבארתי בתשובה שלפני זאת אז אין אבי הזרע יורש כלום מכח זרעו דכיון שאינו נוטל בשטר חצי זכר אלא בתורת ירושה הוא נוטל ואין בן יורש את אמו כשהוא בקבר להנחיל ליורשיו מצד אביו:

שאלה צז

שני אחים שירשו מאביה' ש"ח על א' בקנין ועדים חתומים עליו ונעשה הש"ח בכל יפו כח וזכות וחלקו האחים עזבון אביהם ונפל השטר לחלק א' מהם כנגד מטלטלין שנפלו לאח השני ואחר שחלקו מחל זה שנפלו לו המטלטלין בפני עדים ללווה חלקו שהיה לו בשטר ונסע לדרכו למרחקים על אופן שאי אפשר לאח זה להתפרע ממנו על ההיזק שעשה לו במחילת השטר האם יש ממש במחיל' זו או לא: תשובה לכאורה נראה דיש ממש במחילה זו משום דק"ל כשמואל דאמר בבתרא פ' בית כור דף כ"ז וכרב נחמן דאמר ריש פ"ב דקידושין דף מ"ב האחין שחלקו הרי הן כלקוחות ופי' רשב"ם התם בפ'

בית כור משום דק"ל דבדאורייתא אין ברירה לומר שכשחילקו הוברר הדבר שזכה כל א' בחלקו הראוי לו ונמצא דלא לקחו זה מזה כלום אלא אמרינן כל אח' נוטל חלק אביו וכאלו החליפו זה בחלקו של זה דמי והיינו לקוחות וכך כתבו התוספות בגיטין סוף פ' השולח.

וכן כל הפוסקים והטור ח"מ סימן רכ"ז לענין אונאה וסימן ק"ג לענין שומא הדרה וסימן קע"ג לענין שאין לאחים שחלקו דרך זה על זה משום דהוו כלקוחות: וכיון דהכי הוא דק"ל דאחין שחלקו הם כלקוחות וזה שנפלו לו לחלקו מטלטלים הוה כאלו מכר לשני חלקו שהיה לו בשטר הרי מצי מחיל ללוה על חלקו שהיה לו בשטר משום דק"ל נמי כשמואל דאמר בפרק הכותב דף פ"ו ובדוכתי טובא מהתלמוד המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מחול וכן כתב הטור ח"מ סימן ס"ו ולפי זה יש במחילה זו ממש דמאי שנא אחים שחלקו דדמיא ללקוחות ממוכר שטר חוב דעלמא כך נראה לכאורה: אמנם לקושטא דמילתא נראה דיש לחלק בין אחים שחלקו בשטרות או שותפין שחלקו בשטרות לבין מוכר ש"ח דעלמא דאע"ג דמוכר ש"ח דעלמא מצי מחיל מ"מ אח או שותף שחלק לא מצי מחיל דאי לא תימא הכי אלא דמצי אח או שותף שחלק למחול על חלקו שהיה לו בשטר ככל מוכר ש"ח דעלמא ראוי היה שלא יהא דין חלוקה בשטרות שיש לאחי' או שותפי' ומכל שכן שלא יהא בשטר דין גוד או איגוד אם אין להם אלא שטר אחד אלא ישארו שותפין בשטרות עד שיגבו המעות ויחלוקו המעות דכיון שזה שנוטל שאר מטלטלי' כנגד חלקו בשטר מצי מחיל ללוה על חלקו שהיה לו בשטר אעפ"י שכבר חלקו א"כ זימנין דמחיל ליה ללוה ולית ליה לשלומיה ומפסיד ליה לאידך והרא"ש כתב בתשוב' כלל צ"ח סימן ק' והטור ח"מ הביאו סוף סימן ס"ו דיש דין חלוקה ודין גוד או איגוד בשטרותם ולמה כן והלא ראוי שיהא יכול כל אחד לעכב על החלוקה כיון דמצי לאמטויה ליה פסידא ע"י מחילת השטר ואפילו אי עביד תנאה דלא מצי מחיל לא מהני כמו שכתב הטור ח"מ התם בשם בעל העיטור א"כ היאך כייפינן ליה על החלוקה כיון דיכול לבא לידי הפסד: ואע"ג דמצי למיעבד תקנתא דלקרקיש ליה ללוה בזוזי דליכתוב ליה שטרא בשמיה דתו לא מצי מחיל כדאמר התם בגמרא וכן הטור ח"מ סימן ס"ו הא זימנין דלא יתפייס הלוה בזוזי למיכתב ליה שטרא בשמיה ומטיא ליה פסידא ולמה לא מצי לעכב מלחלוק השטרות: ואע"ג דהרא"ש בתשובה לעיל כלל צ"ח סימו ז.

והטור סוף סימן ס"ו כתבו בהדיא דמשום חשש קלקול בשטרות אין לבטל החלוקה מעיקרו היינו סתם קלקול כגון יאוש דאין אותו קלקול תלוי באחד מהם ואם יארע קלקול

אחרי כן יש לתלות שמזלו גורם כמו שכתבו הרא"ש והטור בהדיא אבל קלקול זה על ידי מחילת השטר תלי בדידיה ובידו לעשות ודאי דמסתבר' לומר דמצי כל אחד מהם לעכב על החלוקה וטפי אית להו למיחש להך פסידא ולהקפיד על החלוקה ממה דאיתא פ"ק דבתרא דף י"ב תרתי ארעתא חד מהאי ניגרא וחד מהאי ניגרא פי' ר"ת דמיירי בשני אחים שבאים לחלוק שתי שדות שיש לכל אחד יאור ורוצה אחד שיחלוקו כל אחד לשתים שיקח חצי שדה זו וחצי שדה זו דסבירא ליה לרב יוסף דיכול זה להקפיד משום דזימנ' דהאי מידויל והאי לא מידוויל וכו' והלכתא כוותיה והשתא התם חששא דמידוויל אי לא מידוויל לאו בדידהו תליא מילתא אפילו הכי הדין עמו דמצי להקפיד בשביל חשש זה הכא דאיכא חשש קלקול דבדידהו תליא מילת' דמצי למחול על ש"ח לא כל שכן דמצי כל חד לעכב על החלוקה ולהקפיד משום חשש זה:

ואע"ג דהרא"ש התם בתשובה דלעיל מחלק בין קלקול דחוב לקלקול דנגר דמידוויל או לא מידוול וכתב דשאני התם דמיירי שיש בכל שדה שיעור חלוקה לכך בטעם כל דהו מצי לעכב ולומר שיטול בכל שדה ושדה החצי כיון שיש בו שיעור שדה אבל אי לא הוה בחצי שיעור שדה לא הוה מצי מעכב ולכך בשטרות כיון שאינן יכולין לחלוק כל שטר ושטר בפני עצמו לא מצי מעכב נראה דלא כתב כך הרא"ש אלא אההוא קלקול דאיירי ביה דלא תלי בהם אלא במזלא כגון יאוש דההוא אינו אלא טעם כל דהו וכיון שאינן יכולין לחלוק כל שטר ושטר לא מצי לעכב החלוקה בשביל זה אבל קלקול כהך היינו מחילת השטר דתליא בדידהו ולא במזלא ובידם למחול ולהפסיד לאידך ודאי דלאו טעם כל דהו הוא אלא טעמא רבת' ומצי לעכב החלוקה שהרי מטעם חשש קלקול זה שמא ימחול המוכר ללוה פסק רב שרירא גאון הביאו אשר"י סוף פ"ק דמציעא והטור ח"מ בסימן ס"ו שהמוחל ש"ח שמכרו שאינן צריך לשם אלא הדמים שנתן ולא דמי לשאר זבינא דאית ללוקח שבחא דהכא כיון שיש בידו למחול ואפילו יורש מוחל מעיקרא זביני ריעי נינהו וכו' עכ"ל הרי קרי ליה זביני ריעי מחשש קלקול זה וא"כ האיך יש לכוף לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין על חלוקת השטרות שהוא זביני ריעי וכי יכולין לכוף לאדם על דבר שהוא חובתו והרא"ש גופיה בתשובה דלעיל כלל צ"ח סימן ז' שפסק דיש דין חלוקה וגוד או איגוד בשטרות לא פסק כך אלא משום דהוא טובתן של האחים או שותפים כמו שכתב בסוף התשובה וז"ל וכן בשטרות נמי כי חכמים ראו שטיו לתקן חלוקה בכל דבר של שותפות וכו' משום דקדירא דבי שותפ' וכו' ולכן טובה החלוקה עכ"ל הרי לא פסק כן אלא משום שהוא טובתו ואי איתא דמצי למחול הרי הוא דעתו ולמה כתבו הרא"ש והטור דכופין על החלוקה ועל גוד איגוד בשטרות:

אלא ודאי דאחים או שותפים שחלקו שטרות לא מצי אידך למחול ללוה על חלקו שהיה לו כבר בשטר דפקע זכות דיליה ולכך שפיר דמי דיש בשטרות דין חלוקה ודין דגוד או איגוד משום שזהו טובתן ומחשש קלקולא דשטרות הרגיל להיות היינו יאוש אין לבטל חלוקה מעיקרו כיון דאיכא למיתלי דמזלו גורם: וכיון דהוכחנו דאחי' או שותפים שחלקו בשטרות לא מצי אידך למחול ללוה חלקו שהיה לו בשטר מסתברא לן למיהב טעמא למילתא למה באמת אחין או שותפין שחלקו לא מצי מחיללוה ומוכר שטר חוב לאחר מצי מחיל והיינו משום דשאני כל מוכר שטר חוב דעלמא דנזכר שם המלוה בשטר ועיקר הממון היה שלו ואין הלוקח יכול לזכות בשטר אלא בכתיבה ומסירה ואפילו ביש לו כתיבה ומסירה לא קנה אלא שעבוד שהיה למלוה על נכסיו של הלוה אבל השעבוד שהיה למלוה על גופו של הלוה אין קנין נתפס בו כמו שכתב האשיר"י בפ' הכותב בשם ר"ת וז"ל מוכר ש"ח שיכול למחול אף על פי שמדאורייתא הוי מכר משום דשני שעבודים יש לו למלוה על הלוה אחד שעבוד נכסיו ואחד שגופו משועבד לפרוע לו ושעבוד נכסיו של הלוה יכול המלוה למכור אבל שעבוד גופו של הלוה אין קנין נתפס עליו הילכך כל זמן שלא מחל לו גובה נכסי של הלוה אבל אם מחל המלוה ללוה שיעבוד גופו שנשאר אצלו פקע נמי שעבוד נכסי דנכסי דאיניש אינון ערבין ביה וכשנסתלק שעבוד הלוה נסתלק נמי שעבוד נכסיו וכו' עכ"ל והרב ב"י הביאו בסימן ס"ו הרי מבואר דלא קנה הלוקח שעבוד שהיה למלוה על גופו של הלוה לכך מצי המלוה מחיל ללוה או אפילו במקום שאין הלוקח צריך כתיבה ומסירה כגון שכתב בשטר שחייב את עצמו למלוה או לכל מי שמוציא שטר זה אפילו הכי מהני מחילת המלוה כמו שכתב הרא"ש בתשובה כלל ס"ח סימן ה' הביאו הרב ב"י בסימן ס"ו מחו' ל"ה וכן כתב הרב בסמ"ע ריש סימן ס"ו היינו משום דשאני התם דכיון דעיקר הממון היה מתחלה של המלוה וגופו של הלוה לא נשתעבד אלא למלוה וכשהוא מוכר ש"ח לאחר אין קנין נתפס בשיעבוד גופו של הלוה אע"פ שכתב בשטר או לכל מי שמוציא שטר זה. אין כוונתו שיהא גופו משועבד למוציא השטר ההוא אלא כונתו הוא רק שלא יצטרך לעשות הרשאה ולעולם עיקר הממון שייר לעצמו שיהא בו כח למחול כמו שכתב כך בהדיא הרא"ש בתשובה דלעיל כלל ס"ח סימן ה' יעויין שם ובפרק הכותב כתב האשיר"י וז"ל אבל במוכר שטר כיון שאין קנין המלוה מועיל שיהא גופו של הלוה קנוי ללוקח מכח קנין המלוה אלא מחמת הלוה למלוה משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך אנן סהדי דאין הלוה רוצה שיהא גופו משועבד לשניהם למלוה לפי שלא הועיל הקנין להיות גוף הלוה משועבד ללוקח מכח קנין המלוה ונמצא שנשאר עדיין שעבוד גוף הלוה ביד

המלוה וגם ללוקח לפי שכתב למלוה משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך וכו' עכ"ל הרי תלה הטעם בתשובה דלא היה כוונתו במה שכתב או לכל מי שמוציא אותו אלא כדי שלא יצטרך הרשאה אבל כח למחול שייר לעצמו ובפסקים תלה הטעם לפי שהלוה אינו רוצה שיהא גופו משועבד לשניהם למלוה וללוקח והיינו משום דעיקר השעבוד הוא של המלוה ומשום זה הדין הוא אף על פי שכתב בו או לכל מי שמוציא אותו צריך המוציא השטר שיבא מחמת המלוה כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע מטור ח"מ סימן נ' בשם ר' ירוחם נתיב ו' חלק ה' שכתב כך בשם הרשב"א או שצריכין אנו לידע שהמוצא השטר קנה אותו מן המלוה כדמשמע מהג"ה ש"ע ריש סימן ס"ו וכמו שפירש הרב בסמ"ע התם מפני שעיקר הממון הוא של המלוה ולא פקע זכותו של המלוה בזה שכתב או לכל שמוציאו ולא מהני ליה הא דכתב בשטר או לכל מי שמוציא אותו אלא שאינו צריך הרשאה ולא כתיבה ומסירה אבל מ"מ לא פקע זכות המלוה: וכיון שצריך המוציא השטר לבא מחמת המלוה לכך מצי ק המלוה למחול ללוה: אבל אחים איזה מהם שבא לגבות מן הלוה יכול לגבות הכל ואינו צריך לא כתיבה ולא מסירה מאחיו ואינו צריך שיבא מחמת אחיו וכן שותפים איזה מהם שבא לגבות גובה הכל ואינו צריך לא כתיבה ולא מסירה ואינו צריך שיבא מחמת שותפו כמו שכתב הרשב"א בתשו' סימן א' פ"ב וז"ל שנים שהלוו לאחד ובא אחד לגבות מן הלוה יכול לגבות כל החוב דכשותפין נינהו וכו' וכאלו הרשו זה לזה לתבוע כל החוב ולזה זה נמי כמחייב עצמו לפרוע הכל למי משניהם שיתבענו עכ"ל הביאו הרב ב"י בטור ח"מ סימן ע"ז ובסימן קע"ו מחו' ל': הרי כתב בהדיא דמתחלה נשתעבד הלוה לאיזה שיבא שהשטר יהיה בידו שיהא מחויב לשלם הכל ולא יצטרך שיבא מחמת שותפו וכיון דאינו צריך שיבא מחמת אחיו או שותפו פקע זכותו של השני לגמרי ולא מצי מחיל כמו בשטר שכתוב בו בפי' פלוני נתחייב לפלוני או לכל מי שמוציאו בין בא מחמתו בין שלא בא מחמתו דתו לא מצי המלוה מחול לשטרא כיון דכתב בפי בשטר בין בא מחמתו בין שלא בא מחמתו כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע סימן נ' הכי נמי באחים או שותפים כיון דכל אחד מהם יכול לגבות כל החוב מהלוה בלא כתיבה ומסירה ואינו צריך שיבא מחמת אחיו או שותפו דינו כאלו כתב בהדיא בין בא מחמתו בין שלא בא מחמתו ותו לא מצי אידך מחיל לשטרא דהלוה מתחילה נשתעבד לשלם הכל למי שיוציא השטר עליו כמו שכתוב הרשב"א בתשובה דלעיל ואין אחיו או שותפו יכולים למחול וטעמא דמסתבר הוא דשאני בשטר שכתב בו או לכל מי שמוציאו אעפ"י שאינו צריך כתיבה ומסירה מ"מ צריך שיבא מחמתו מפני שמתחלה לא נשתעבד הלוה לשניהם כמו שכתב האשיר"י בפסקיו פרק הכותב והובא

לעיל אבל אחים או שותפים שאינן צריכין לא הרשאה ולא כתיבה ומסירה ומתחלה נשתעבד הלוה לפרוע הכל למי משניהם שיתבענו כמו שכתב הרשב"א בתשובה דלעיל סימן א' פ"ב ודאי דאין השני יכול למחול דכשחלקו פקע זכותו לגמרי:

שאלה צ"ח

בהמה שנמצאו לה שני טחולין ואחת נקובה בסומכיה מה דינה של בהמה זו דאע"פ דאין לאוסרה מטעם דכל יתר כנטול דמי כיון דנטלה הטחול כשירה מ"מ שמא יש לאוסרה משום ניקבה בסומכיה: תשובה דבר זה אית לן למילף מדין כליות דכליות שנטלו כשירה כמו בטחול שניטלה אלא שבטחול טריפה כשניקבה בסומכיה ובכליות טריפה בהקטינה ובדין כליות כתבו הג"ה אשיר"י וז"ל אם היו ג' כליות או יותר והקטינו היתרת ונשארו שתים כהלכתן שלא הקטינו כשירה עכ"ל והביאו הרב ב"י בש"ע סימן מ"ד וא"כ כשם שבכליות מטריף הקטינה ואפילו הכי אם היתירה הקטינה לית לן בה והיא כשירה הוא הדין נמי בטחול דמטרי' נקב בסומכיה אם הטחול היתירה ניקבה לית לן בה וכשירה דיתירה הוה כמאן דניחא: אלא שמ"מ נראה דווקא כשמכירין ויודעין איזה טחול היה העיקר ואיזה היא היתירה אז אמרינן שאם ניקבה היתירה ליה לן בה והיא כשירה אבל אם אינו ניכר איזה היא היתירה וניקבה אחת מסתבר' דיש להטריף דדילמ' הטחול שהיא העיקר היא ניקבה בסומכיה ומכ"ש כשהו' נוכר איזה היא היתירה ואותה שהיא העיקר ניקבה בסומכיה שיש להטריף: וכן כתב מ"ו הבית חדש בהדיא בסימן מ"ד גבי כוליא אהג"ה אשי"רי דלעיל וז"ל הלשון משמע שהשלישית אינה עומדת בשורה אחת עם השתים אלא נמצא' במקום אחר אבל אם עומדת זו אצל זו ואיכא לקות' בחדא אז הוא טריפה דמאן לימא לן דהיתירה לקויה דילמ' הכולי' שאינה יתירה היא לקויה והוי לקותא בכוליא אחת וטריפה עכ"ל הרי כתב בהדיא שאין להכשירה בהקטינה הכוליא היתירה אלא בשניכר שהיא היתירה והוא הדין נמי בטחול דוקא אם ניכר איזה מן הטחול שהיא היתירה והיא ניקבה בסומכיה אז היא כשירה.

אבל בשאין ניכר איזה הוא היתירה יש להטריף:וחילוק זה שכתב מ"ו הבית חדש דמשמע ליה מל' הג"ה אשי"רי דאין להכשיר בהקטינה היתירה אלא בשאינה עומדת בשורה עם השתים נראה לי דמוכח לומר כן כדי שלא יהיו דברי הג"ה אשיר"י סותרים לדברי ראב"ן שכתב בסימן רנ"ו בדין כוליות וז"ל נבראת בב' והקטינה אחת מהן או בג' והקטינה אחת מהן או באחת והקטינה בההוא ודאי לקותא הוא וכו' עכ"ל הרי כתב בהדיא שאם הקטינה אחת מן השלשה דהוי טריפה ולהג"ה אשיר"י אם הקטינ' היתירה

כשירה והרב ב"י מייתי הג"ה אשי"רי בסימן מ"ד דמכשיר בהקטינה היתירה וכתב וז"ל ודבר פשוט הוא והרי ראב"ן חולק על זה אלא דבר פשוט היא דהג"ה אשיר"י מיירי בניכרת היתירה והיא הקטינה אז היא כשירה דהיתירה למאי דלית' דמיא.
וראב"ן מיירי בשאינה ניכרת איזה היא היתירה והקטינה אחת מהן אז היא טריפה וליכא פלוגתא בינייהו: וכן מוכח נמי מדברי ראב"ן גופיה הא דמטריף בג' כוליות שהקטינ' א' מהן אינו אלא דוקא בשאינו ניכר שהיתר' הקטינה אבל בניכרת מודה דשריא מהא דכתב הוא התם בסימן רס"ד בדין יתר רגל א' דטריפה שכתב וז"ל דכל יתר כנטול דמיא ובכל אחד יש לומר הוא היתר והוי כנטול והרי הוא חסר רגל ונ"ל דאי איכא לאותו היתר היכרא כגון שהאחד עומד במקומו והשני שלא במקומו דאף על גב דכנטול דמי אותו היתר כשירה דלאו חסר הוא וכו' עכ"ל הרי כתב בהדי' דאם היתר הוא ניכר כשירה ה"ה נמי בכוליא אם היתר ניכר הוא לא מטריף בהקטינה ולא הטריף בשלשה כוליות והקטינה אחת מהן אלא כשאין ניכר איזה היא היתירה ודין רגל ודין כוליות אחד הוא. וזה ברור הוא. אבל הרב בים של שלמה בפרק אלו טריפות סי' פ"ט כתב בג' כוליות שהקטינה אחת מהן דלא מיטרפ' אלא כשהשלישית אינה עומדת בדרא ויש לקות' או חסרון באותו שנים העומדת בדרא אז היא טריפה אבל כששלשתן עומדת בדרא חדא ויש לקותא או שאר חסרון באחת מהן לא מיטרפ' והוא תמוה דזהו לא הוי כדברי ראב"ן ודלא כדמשמע מהג"ה אשיר"י דלדידהו הוי בהפך דלא מכשרינן אלא בשניכרת השלישית שהיא היתירה שאינה עומדת בדרא והיא הוית לקויה אז מכשירינן אבל כשאינה ניכרת והיא עומדת בדרא חדא איזה שהקטינה הוי טריפה כמו שהוכחנו ובארנו: ואם כן ה"ה נמי בטחולין אם שניהם עומדת בשוה ואין ניכר איזה היא היתירה ואחת ניקבה בסומכיה אז היא טריפה דמאן לימא לן דהיתירה היא שניקבה דיל' אותו טחול שהיא העיקר הוא דניקבה אבל אם ניכר הוא איזה היא היתירה והיא ניקבה אז כשירה היא: ומסתברא לי למימ' דאפילו כשעומדי' שניהם בשוה ואין ניכר איזה היא היתירה אלא שהאחת היא גדולה ואחת היא קטנה אזלינן בתר גדולה שהיא העיקר והקטנה היא היתירה ואם ניקבה הקטנה היא כשירה דומיא בנמצא שתי וורדות ויש להם שורש א' וכו' ואם הא' הפוך והב' אינו הפוך הולכין אחר היות' גדול' וכו' הביאו הרב בהג"ה ש"ע מי"ד סי' ל"ה הרי תפסינן התם לגדול שהוא העיקר ולקטן שהוא תוספות הכי נמי בטחול שאם אחת גדולה ואחת קטנה תפסינן לגדולה שהוא העיקר ולקטנה שהיא היתירה ולכך אם נמצא הקטנה שהיא ניקבה בסומכיה כשירה אבל אם גדולה ניקבה בסומכיה או ששתיהן שוות ואין שום הפרש ביניהם להכיר איזה היא העיקר ואיזה

היא היתירה וניקבה אחת בסומכיה אז היא טריפה דחיישינן דילמא אותה טחול שהוא העיקר ניקבה בסומכי' וטריפה היא.
הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה צ"ט

שלום לו ולתורתו בחילו ובארמנותן ולעד תעמוד תהלתו אהובי וחתני נ"י פ"ה עמוד הימיני מהר"ר גרשון יצ"ו: את אשר כתב מכ"ת משלשה שלקחו בשותפות סחורה בהקפה על משך שנה תמימה והתנו ביניהם שכל משך זמן ההקפה יהיו מתעסקים שלשתן בסחורות ההם ובחליפיהן הן מעות הן סחורה לטובת שותפות שלשתן חלק כחלק יאכלו וכן הפסדות ח"ו חלק כחלק יהיה ועתה רוצה אחד מן השותפים למכור חלקו כאחד והשנים האחרים מוחים על ידו וזה טוען שרוצה לישאר עמהם בכל אחריות כבראשונה וגם רוצה לישאר עמהם בכל התעסקות כבראשונה ואלו השנים טוענים שחוששים שיתעצל בעסקים כיון דלא מעלה ולא מוריד לו בין יהיה ריווח ובין יהיה הפסד: תשובה יראה לי דהדין עם שני השותפים שיכולים לעכב על השלישי שרוצה למכור חלקו דטענתם טענה כיון שהכל שייך ללוקח שלו ולא מעלה ולא מוריד לו בין שיהיה ריווח ובין שיהיה הפסד חיישינן שיתעצל בעסק השותפות: ויש להביא ראיה לזה מסוף פרק הגוזל בתרא ד' קי"ו דתני' רשאים חמרים להתנות שכל מי שיאבד לו חמורו יעמידו לו חמור אחר וכו' ואם אמר תנו לי ואני לוקח אין שומעין לו ופריך פשיטא ומסיק אפילו היכא דאית ליה חמור אחר דשאני נטירותא דחד מנטירותא דתרי ע"כ הרי מבואר אפילו בשיש לו כבר חמור אחר צריך לשומרו חיישינן לשלא ישמור יפה כמו שהיה שומר כשהיו לו תרי כל שכן לשאין לו כל מדידיה לשמור דאיכ' למיחש לשלא ישמור יפה וכדמשמע מהא דפריך פשיטא למאי דאמר תנו לי דמים ולית ליה חמור אחר ואם כן ה"ה בנדון דידן אם ימכור זה חלקו לאחר לא יהיה לו נפקותא במ"ומ בין שירוויח בין שיפסיד ודאי דחיישי' לשלא יתן דעת על המש' והמתן ויתעצל ואפילו לשלא ישמור יפה נמי איכא למיחש דכיון דסוף סוף אחריו' של הלוקח הוא שאעפ"י שהוא נשאר באחריות נגד השותפים מ"מ חייב הלוקח להשלים לו הכל לכך חיישינן אפילו לשלא ישמור יפה ומכל שכן שיתעצל בעסק משא ומתן:
ואע"ג דאפשר לחלק דהתם שאני בחמרים שאין חייבים להעמיד חמור אחר לזה שאבד חמורו אלא מפני שהתנאי שביניהם לכך בטעם כל דהו יכולין לדחותו ולומר אין לך אלא כמו שהתנית דהיינו חמור דוקא ולא דמים מפני שיכולין לומר שמתחלה היה

כוונתינו בתנאי זה כדי שישמור יפה ובתנאי הולכין אחר הכונה דהשתא אפילו להוציא ממשמעות לשון התנאי אזלינן בתר כונת התנאי כל שאינו מתחייב יותר על התנאי כמו שכתב בתשובת קלו"ן שורש קי"ב וז"ל נראה לעניות דעתי שכל תנאי שאדם מתנה אין הולכין אחר הלשון התנאי דוקא וכו' אלא יתחייב המתנה אפילו בדבר שאינו יוצא מתוך לשון התנאי רק שלא יקשה עליו יותר ממה שהתנה עם חבירו והביאו הרב ב"י בש"ע מטור ח"מ סימן ס"א ומכל שכן דאזלינן בתנאי בתר הכונה כדי לקיים לשון התנאי כמו בנ"ד שהתנו להעמיד לו חמור אחר ויכולין ליתן טעם על הכוונה שלא התנו אלא על החמור כדי שישמור יפה התם הוא דהוי טענתן טענה אבל בשותפים שיש לכל אחד חלק סחורה אפשר דיכול כל אחד לעשות בשלו מה שירצה דכיון דהוא נשאר מתעסק עמהם מתחייב באחריות הרי ליתא להא דאמרו קרנא לרווחא משתעבד ולמזלא דבי תרי עדיף אלא שהם טוענים שיתעצל בעסק משא ומתן דילמא הא לאו טענה הוא דכיון דהאחריות נשאר עליו נגד שותפיו ואעפ"י שהלוקח שלו צריך להשלים לו מ"מ פעמים שאין לו או שצריך למיקם עמו בדינא ודיינא ודאידיהיה חושש לזה ויהיה זריז ונשכר במשא ובמתן כאלו היה עסק שלו לגמרי כבתחלה דהא אשכחן דחששו חז"ל אפילו לשיעיד עדות שקר מפני חשש שיצטרך למיקם בדינא ודיינא כמו שכתבו התוס' פרק חזקת הבתים דף מ"ז בד"ה קבלן אמרי לה מעיד וכו' וז"ל תימה דמאי נפקא מיניה דאי אתי מלוה את של קבלן אתי קבלן וקטריף את של לוה כיון דאית ח אחריתי וכו' ונראה דהיינו טעמא דקבלן אינו מעיד ללוה אף על גב דאית ליה ארעא אחריתי משום דטריחא ליה מילתא למיקם עלה בדינא ודיינא וכו' עכ"ל וכן כתב נמי הרב ב"י בטור ח"מ סימן ל"ז בדין השוכר אם לקח בידו השכירות וכו'.

יעויין שם: הרי מבואר דחוששין אפילו לשיעיד עדות שקר מפני הטרחת דינא ודיינא. אף על פי דעונש עדות שקר חמור מאוד ומאיימין עליו הרבה קודם שיעיד אפילו הכי חוששין שיעיד עידות שקר דכ"כ קשה הטרחת דינא ודיינא מכל שכן שיעשה זאת ויהיה זריז במשא ובמתן כדי שלא יפסיד ויצטרך ל' בדינא ודיינא להוציא ההפסד מלוקח שלו ולא דמי לחמרים: אבל מ"מ נראה כיון דסוף סוף שחצי נטירותא והתעסקות דידיה כשאין לו לדאוג אלא על הטרחת דינא ודיינא מנטירותא והתעסקות דידיה כשצריך לדאוג על הפסד ממון דידיה לכך טענת השותפים טענה היא דומיא דחמרים דמסיק התם שאני נטירותא דחד מנטירותא דתרי ולא מהני הא דצריך לשמור בלאו הכי ה"ה נמי בשותף זה שמכר חלקו אע"ג דצריך להיות זריז בעסקיו כדי שלא יצטרך לירד בדינא

ודיינא אם הלוקח שלו מ"מ אינו דומה לזריזות שעושה כדי שלא יפסיד ממון שלו לכך טענת השותפים טענה הנלע"ד לפום ריהטא כתבתי:

שאלה ק'

שלום לדייני ישראל להם יאמר מה פעל אל אלופי תורה יושבי על מדין בעיר ואם בישראל ק"ק ניקלשפורג יכוננה האל עד ביאת הגואל: על דבר הזאב שנכנס בלילה לחצר גדול המוקף מחוצה סביב ובתוכו היו כמה מאות כבשים ושמעו הרועים בלילה כלבים מנבחים וכבשים מקשקשים בזוגים שבצואריהם ועמדו וזעקו ועשו רעש וראו שקפץ הזאב לחוץ ומצאו כבש אחד דרוס ושאלוני על הכבשים שלקחו מהחצר ההוא אחר מעשה הנזכר והוריתי שכל הכבשים שלקחו מהחצר ההוא אחר מעשה הנזכר אסורים הם לשחוט אבל מותרים הם למכור לגוים ולא חיישינן שמא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל הואיל דיש מקילין בחצר אם הוא גדול אעפ"י שהוא מוקף מחיצה וזהו כלל גדול בדין ספק דרוסה אי איכא יש מכשירין כמו שפסק הרב בהג"ה ש"ע מי"ד סוף סימן נ"ז: ועתה באתם אלי בשאלה אחרי כי תלמיד אחד הגיד משמי שהייתי מחזר אחר ספר תשובת משאת בנימן כי שם מחלק איזה נקרא חצר גדול או לא אלא שלא היה הספר ההוא מצוי בידי כי אז הייתי נחפז ללכת מהעיר מדבר באופל והנה מצאתם אחרי כן בספר טורי זהב דמייתי תשובת משאת בנימן דמקיל בחצר גדול אעפ"י שהיא מוקף מחיצות ובקשתם ממני לעיין בדין זה עוד אולי יהיה צד להתיר מתרי טעמי חדא שהפסד מרובה הוא לקצבים אם יצטרכו למוכרם לגוים ואידך דשעת הדחק הוא דלא יוכלו למצוא בנקל לקנות בהמות אחרות בסביבות דבר נתפשט הקול שיש פה חשש מדבר ב"מ ואין מניחין בני עירינו ליכנס לגבולם: גם שלחתם לידי הגדת עדות יהודים שהגידו בענין מה שהחצר ההוא מוקף מחיצות ושהם היו שם בעליית הדיר סמוך ממש לחצר ההוא כשאירע המעשה הנזכר אולי מתוך כך יהיה מקום להתיר כי מתחלה לא בארו השואלים את דבריהם בשאלה:

תשובה מה שהוריתי כל שהחצר מוקף מחיצה אע"פ שהוא גדול חוששין לכל הכבשים שבתוכו כדין הוריתי כי כן הוא דעת כל האחרונים ואת אשר כתבתם שמצאתם בספר טורי זהב דמייתי תשובת משאת בנימן שמקיל בחצר גדול אעפ"י שהוא מוקף הא הוא נמי פסק בהדיא דלא כוותיה ובטלו דברי משאת בנימן ברוב אלא שמ"מ הוריתי דרשאים למוכרם לגוים על פי דעת הפוסקים בספק דרוסה במקום שיש מכשירין והדין דין אמת: אמנם במעשה הזה שהעידו אנשים כשרים שהחצר ההוא אין דלתות לשערי

החצר וגם יש פרצה במחיצות החצר ודרך הפרצה ההיא יצא הזאב אלא שדרך הרועים מניחים סולמות לפני פתח שערי החצר שאין לו דלתות והסולם אינה אלא כרוחב אמה בגובה כשהיא מונחת לפני הפתח ויכולים הכבשים לקפוץ ממעל לסולמות כי כן דרכם בחצירות ההם להניח סולמות כדי להפסיק בין כבשים גדולים לקטנות ובין זכרים לנקבות ואפילו הכי קופצים הכבשים הנה והנה לפעמים ממעל לסולמות כיון דאין גובהן אלא כאמה או פחות מאמה וגם פרצה יש בחצר בכה"ג יש לסמוך אמאן דמקיל ולומר דזה מיקרי מקום רחב כיון שיכולין לברוח ולקפוץ מעל הסולמות מחוץ לחצר דרך שער החצר ודרך הפרצה ומותרין לשחוט אותן כבשים שקנו כבר מהחצר ההוא דבמקום פסידא יש לסמוך אמקילין אבל מ"מ אסורים לקנות מהחצר ההוא מהיום והלאה עד סוף י"ב חדש: וכל זה כשנמצא הכבש דרוס ועדיין היה חי ולא הרוג התם הוא דחוששין לכל הכבשים שבחצר אע"ג דרחב הוא כיון דמוקף מחיצות הוא כהסכמת כל הפוסקים האחרונים ודלא כמשאת בנימן אבל אי מצאו הכבש מיד אחר קפיצת הזאב שהיה הרוג ודאי דאין חוששין לשאר כבשים שבחצר דאמרינן כבר נח רוגזיה דהא דאמרו בגמרא דכד קטע לרישיה דחד מנייהו נח רוגזיה לאו דוקא נקט לרישיה אלא הוא הדין הורגה ולא חתך לרישיה נמי נח רוגזיה ולא חיישינן לשאר כבשים וזה פשוט הוא אלא שצריך שנמצא מיד כך הרוג אבל אי לא מצאו הכבש הרוג ליד אחר קפיצתו של הזאב אלא למחרתו מצאוהו הרוג לא מהני לשאר כבשים דדילמא מתחלה לא היה הרוג ולא נח רוגזיה אלא שלאחר כך מת מדריסה ההיא ולכך נקט בגמרא קטע לרישית משום דאם נמצא דקטע לרישיה אפילו שלא נמצא כך אלא למחרתו מהני לשאר כבשים דניכר הוא מתחלה כשדרסה קטעי לרישיא ונח רוגזיה אבל בשלא קטע לרישא אלא הורגה לא מהני לשאר כבשים אלא כשמצאוהו מיד כך כשקפץ הזאב דיכולין לתלות דנח רוגזיה כשראה שהורגה אבל בשלא נמצא כן אלא למחרתו לא מהני לשאר כבשים דחיישינן שלא הרגה מתחלה ולא ונח רוגזיה אלא שמת אחר כך וחיישינן לכולם:

שאלה ק"א

אתת לקדמאי אתתא אחת שמה בונא בת אלקנה בוכה ומיללת על בעל נעוריה שהיה נקרא יוסף בן משה מק"ק בורז"א ונהרג בגזירת הריקים בקיץ תח"ל ובעית מינאי לעיין בשריותא דילה שתהא שריא להתנסבא לאחר והציע דבריה ואמרה כי כבר העידו על מיתת בעלה איש אחד ואשה אחת בק"ק ווילנא בפני ב"ד והיה בידה כתוב וחתום מאותו ב"ד שהיא מותרת להנשאלאחר אלא שאותו הכתב נאבד ממנה בדרך בפליטתה מק"ק

ווילנא מחמת רעש המלחמה בקיץ תט"ז לפ"ק ועתה מצאה פה ק"ק ניקלשפורג את האיש והאשה ההיא שהעידו כבר על מיתת בעלה ובעית מינאי להושיב ב"ד ולשאול אותם שיעידו שנית על מיתת בעלה ולהוציא את משפטה לאור על פי הגדתם בכן את קולה ברמה שמעתי וממנה נתפצרתי ונתפייסתי ושנים מהאלופים דיינים אתי עמי הושבתי ולקרוא לאיש ולאשה ההיא צויתי ואת אשר הגידו מפיהם יקרא אלי ואני כתבתי ורשמתי: ואע"פ שמן הדין כיון שהיא אומרת שכבר התירו ב"ד אותה להנשא לאחר לא היתה צריכה יותר דיותר יש להאמינה כשאומר' שהתירוה ב"ד להנשא לאחר על פי עדות שהעידו על מיתת בעלה במלחמה ממה שיש להאמינה כשאמרה סתם ששמעה מאחד שאמר לה שמת בעלה והשתא כשאמר לה אחד שלא בב"ד אלא בינו לבינה שמת בעלה יכולה היא לסמוך עליו ולבוא אל הב"ד ולומר מת בעלי ומתירין אותה כמו שכתב הר"ן בפרק שבועת העדות הביאו הרב ב"י בטור א"ה סימן י"ז סעיף ה' ובש"ע סעיף ח' ואין הב"ד צריכין לשלוח אחר העד ההוא אעפ"י שהוא בעיר כמו שכתב מהרי"ו בתשובה סימן ט' סעיף ח' והביאו הרב בהג"ה ש"ע סעיף ח' וכל שכן כשהיא אומרת שב"ד התירוה להנשא לאחר על פי עדות שהעידו על מיתת בעלה כמו בנדון דידן שיש להאמינה ואין צריכין לשלוח אחר העדים אעפ"י שהם בעיר אע"ג דהתם בהר"ן מיירי דליכא מלחמה דמהימן העד לומר מת סתם ולא חיישינן לבדדמי אבל כאן בנ"ד דאיכא מלחמה וחיישינן לבדדמי מ"מ כיון שהיא אומרת שבבית דין העידו על מיתת בעלה במלחמה ועל פי אותן עדות התירוה ב"ד להנשא לאחר ודאי דלא היו ב"ד מתירין אותה אלא אחר שעמדו על עיקר עדותן שהיו מעידים דברים ברורים ולא בדדמי דיותר יש לסמוך מה שמעידים לפני ב"ד ממה שיש לסמוך אהגדת חוץ לב"ד:

וזה פשוט הוא שיש להאמינה במה שאומרת שהב"ד התירוה ולא חשדינן אותה למשקרת משום דלא חיישינן אלא לשאמרה בדדמי והיינו מילתא דלא שייכא אלא בהריגה דשמא אומרת כך מספק אבל באמיתת הדבר מה לי עת מלחמה מה לי עת שלום דהכי איתא בהדיא במרדכי פרק בתרא דיבמות והביאו הרב ב"י בסימן י"ז סעיף מ"ט יעויין שם וכן הוא בהג"ה מרדכי דיבמות פרק מצות חליצה בד"ה ראובן ושמעון הלכו עם נשותיהם וכו' שכתב וז"ל ועוד הא דמספקינן אי עד א' נאמן במלחמה היינו משום דאמרה בדדמי והכא שאומרת ראיתי המוח מפוזר ומפורד והיה להן שהות כל כך אין זה בדדמי אלא באמת וברור וכו' עכ"ל ומהאי טעמא אי אומרת נהרג במלחמה וקברתיו נאמנת לדעת כל הפוסקים האחרונים ושלא כדעת הרמב"ם הביאו הטור בסעיף מ"ח הוא הדין נמי מה שאומרת שב"ד התירוה נאמנת: וא"כ לפי זה לא היינו צריכים

להושיב ב"ד לשמוע מפי העדים עצמם שהעידו על מיתת בעלה כיון שהיא אומרת שכבר התירוה ב"ד להנשא לאחר על פי העדות ההם אלא לפי שהיא דייקא ומינסבא וחוששת לעז שיאמרו עליה שעל פי עצמה הותרה הפצירה בי לשאול את העדים ולעיין בשריותא דידה בכן נתפצרתי ונתפייסתי ואת שאלתה מצאתי: והנה אתא לקדמנא כד הוינא במותב תלתא בי דינא כמר ראובן בן הקדוש רבי יצחק מק"ק לאחוויץ והעיד בתורת עדות בעונש אם לא יגיד ונשא עונו וז"ל הרי אני מכיר את האשה הזאת הנצבת עמנו בזה והיא נקראת בונא ואנחנו קוראים אותה בלשונינו בונקי ובעלה היה נקרא יוסף והיו דרים בק"ק בורז"י ולי היה אח היה נקרא פרץ גם הוא היה דר שם וכשגברו הריקים נמלטתי אני ובני ביתי מק"ק לאחוויץ שהייתי דר שם ובאתי אל ק"ק בורז"י אל אחי כמר פרץ וכן באו לשם יהודים הרבה משאר קהלות מגליל ההוא וזה היה קודם חג השבועות תח"ל אחר חג השבועות באו ריקים לק"ק בורז"י ולערב בליל ה' עשו רציחות באורחים וביום ה' למחרתו לאור הבוקר המתקנו סוד יחד אני ואחי כדת מה לעשות ואמר אחי כמר פרץ יש לי מכירים ערלים הבטיחו אותי שלא לעשות לי מאומה וידעתי בבירור שאז באותו יום ה' נהרג כמר יוסף בעל האשה הזאת על ידי פועל שלו שהיה משרתו בבית היין שרוף הוא הורגו וחלילה לי לשקר ולהגיד בשביל הנאת ממון ואין לי נפקותא בזה רק אני מגיד הידוע לי ע"פ האמת ושאלנו אנחנו ב"ד אותו אם כן הוא שאתה היית במעמד ההוא כשנהרג כמר יוסף איך ניצלת אתה והשיב ואמר הפועל שלו לקח נקמתו מן כמר יוסף ואמר לו זכור את אשר עשית לי והכית אותי על שקלקלתי קצת בפעולה שלי הרי אני נוטל נקמתי ממך ושאלנו אותו אנחנו ב"ד שנית הלא אין אתה משיב לנו על מה שאנו שואלין אותך אם כן הוא שאתה היית במעמד ההוא איך נצלת ולא הרגו גם אותן והשיב אני לא הייתי שם במעמד ההוא ושאלנו אותו א"כ איך ידעת שנהרג והשיב אני קברתי אותו דהיינו י"ד ימים אחרי כן צוה עלינו אחד מיוחד שבריקים לקבור את ההרוגים שהיו שוכבים שם והבטיח אותנו שלא יעשה לנו מאומה והיינו שם ואני ואחי פרץ ושני ערלים להבדיל ושמנו כמו ח' נפשות לקבר אחד והיה כמר יוסף אחד מהם ושאלנו איה הוא פרץ אחיך והשיב שמת בקראקא אחרי כן על מטתו ושאלנו אותו מי היו ההרוגים האחרים והזכיר קצתן בשמותן זהו עדותו של כמר ראובן בן הקדוש ר' יצחק מק"ק לאחוויץ שהעיד בפנינו ביום ג' טו"ב ניסן יום ראשון חול המועד פסח תט"ז לפ"ק: שוב אתא לקדמנא האשה מרת דינה בת משה והיא אלמנת כמר פרץ בן הק"ר יצחק אחיו של כמר ראובן העד הנ"ל.

וזה אשר העידה אחר שהשבענוה אותה בשבוע' התורה ואיימנוה בחרם יהושיע בן נון וז"ל אני הייתי דרה עם בעלי בק"ק בורזי"א והאשה הזאת הנצבת עמנו בזה מרת בונק"י גם היא והבעלה כמר יוסף בן משה בראנדיקי היו דרים שם ויודעת אני להגיד בבירור שבעלה כמר יוסף נהרג ע"י פועל שלו משרתו בבית היין שרוף שלו דהיינו כשבאו הריקים גרשו אותנו מבית שלנו ובאנו אל בית כמר יוסף והיא בונק"י כבר נמלטה על נפשה ולא היתה בביתה ובא הפועל שלו שהיה משרתו בבית היין שרוף ושחטו על מפתן הבית ושאלנו אנחנו ב"ד אותה ראית את זה בעיניך והשיבה בעו"ה בעיני ראיתי את זה ובעלי כמר פרץ ואחיו כמר ראובן גם המה היו שם ושאלנו אנחנו ב"ד אותה ואיך נצלתם אתם והשיבה אנחנו היינו מבקשים על נפשינו והפועל הזה נטל נקמתו מן כמר יוסף ושאלנו אותה והלא הגיד גיסך ראובן שלא היה שם והשיבה הוא אינו יודע להגיד כמו ואנכי יודעת שהיה שם אלא שברח משם ושאלנו אנחנו ב"ד אותה אולי ראית שחתכו בצוארו ואפשר הוא שהיה יכול להיות כן והשיבה אוי לנו כי חטאנו אנכי הייתי שם כל היום את ההרוג יוסף בעל האשה הזאת מושכב לפני מת לפוח וי"ד ימים אחרי כן בא לקבורה ע"י בעלי פרץ ואתה ראובן ושני ערלים להבדיל ששמו אותו לקבר עם עוד שאר שהיו שם ואמרנו לה אנחנו ב"ד אין אנחנו שואלים על הקבורה אלא אנחנו שואלים אותך על ההריגה אם תוכל להגיד דבר ברור שהיא מת ממש והשיבה פשיטא יכולה אני להגיד כי ראיתי אותו מושכב לפני כל היום ועיניו היו קמוצים ומגואלים בדם שהיה על עיניו ובידים שלי הסירותי את הדם מעל פניו ומעיניו באותו יום שנהרג ושאלנו אותה אם היא היתה מכירו שהיה בעל אשה זאת והשיבה פשיטאשהיתה מכרת אותו יפה זקנו היה שחור והיה בעל בשר ורך בשנים ושאלנו אותה למה לא נקבר כי אם י"ד ימים אחרי כן והשיבה מפני שטמונים היינו אצל ערל אחד בין החזירים ומכוסים באשפתות עד לבסוף שנשקט הרעש קצת יצאנו לחוץ זהו מה שהגידה מרת דינה בת משה אלמנת כמר פרץ מק"ק בורזי"א בפנינו בית דין ביום ג' טו"ב ניסן יום ראשון דח"ה פסח תט"ז לפ"ק:

הנה על פי העדות של העד כמר ראובן בן הקדוש רבי יצחק יראה שאין להתירה להנשא לאחר כיון שהוא עצמו אמר שלא ראה שנהרג אלא שמצאו הרוג י"ד יום אחר אותו יום שנעשה ההריגה מן הריקים והוא קבר אותו ודאי דאין לסמוך על דבריו שכבר הסכימו כל הפוסקים דאין מעידין על ההרוג אלא עד ג' ימים מפני שפרצוף פניו משתנה ומכ"ש בימי החום שרגילים להיות בחדש סיון שהמוכים ופצועים נעשים נפוחים ודאי שאין להכיר ההרוג וחיישינן שלא הכירו יפה ואמר בדדמי שזהו בעל אשה זאת לפי שמצאו

בביתו של בעל אשה זאת וכבר שמע קול שבעל אשה זאת נהרג על ידי פועל שלו משרתו בבית היין שרוף אמר בדדמי שזהו שמצאו הרוג בבית זה הוא בעל אשה זאת ואפשר שלא זה הוא אלא אחר הוא: ואף על גב דביצא הקול איש פלוני נהרג ואחר ג' ימים מצאוהו מת והכירוהו אשתו מותרת כן כתב הרב ב"י בסעיף כ"ח בשם הרא"ה והריטב"א והביאו בש"ע בסעיף כ"ז לפסק הלכה ומסיים בטעמו בב"י משום דממה נפשך אם הקול אמת אין אנו צריכין עדות אחרת ואם הקול אינו אמת הרי אינו לאסר ג' עכ"ל ואם כן ה"ה נמי בנדון זה נימא כך כיון שהוא אמר שהקול יצא שנהרג ואחר י"ד ימים מצאוהו מת והכירוהו אם כן תהא אשתו מותרת מכח טעמא דממה נפשך אם הקול אמת אין אנו צריכין עדות אחרת ואם הקול אינו אמת הרי אינו לאחר ג':

הא לאו מילתא הוא משום דהא דשרינן בנמצא הרוג ואין יודעין מתי נהרג ותלינן דנהרג תוך ג' אינו אלא היכא דאין נראה שום שינוי פנים דהכי כתב הריטב"א הביאו הרב ב"י סעיף כ"ח וז"ל ונימוקי יוסף כתב שהריטב"א כתב דמסתבר לקולא כיון שאין נראה לנו שום שינוי פני' ושמא נתפח חששא דרבנן הוא וכו' עכ"ל הרי לא תלינן לקולא שהוא תוך שלשה אלא באין נראה שום שינוי פני' אבל בנדון דידן שלא ידעינן שלא היה לו שינוי פנים שהרי לא אמר שלא היה לו שינוי פנים לא תלינן להקל ודבר זה מיקרי ספק בתחילת גוף העדות אם זה הוא ולא אזלינן לקולא דהכי מסיק בפרק יש בכור דף מ"ו כי אקילו רבנן בסופה בכתחלה לא אקילו רבנן ופירש רש"י בסופה לאחר שכוונו יפה שזהו הקילו חכמים בסוף עדותן להחזיק אפילו בעבד ושפחה אבל תחלת העדות דהיינו ראיית המת לא הקילו עד שהכירוהו יפה עכ"ל וא"כ בנ"ד שלא אמר בפירוש שלא היו פניו משתנים מיקרי ספק בגוף העדות בתחלתו ולא עוד אלא שמשמע מדבריו שהיו פניו משתנים משום שאעפ"י שאנן רוצים לתלות לקולא ולומר שנהרג תוך ג' מכל מקום העד הוא היה סבר שנהרג כבר י"ד ימים קודם לכן כאשר אמר בעדותו ואז היה חום גדול ודאי שהיה פניו משתנים כדרך ההרוג השוכב כמה ימים בשעת החום ואלו לא היה משתנה ודאי שהיה מזכיר בהגדת עדותו שלא היה משתנה לפי מה שהיה סבר הוא שהיה שוכב י"ד יום לכך בכה"ג שאין יודעין שלא היו פניו משתנים לא אזלינן לקולא לתלות שנהרג תוך ג':

ועוד נראה הא דשרינן בנמצא הרוג ואין יודעין מתי נהרג ותלינן שנהרג תוך ג' היינו שהוא שעת שלום ואומרים שהכירוהו תלינן ודאי שהכירוהו יפה שהוא בעל אשה זאת ולא אמרי בדדמי ותלינן שנהרג תוך ג' אע"פ שלא אמרו בפירוש שהכירוה יפה אמרינן מסתמא הכירוהו יפה אבל אם נהרג במלחמה ומצאוהו הרוג אפילו בידוע שנהרג תוך

ג' אין להתיר אלא באומרים בפירוש שהכירוהו יפה ואי לא אמרי בפי' שהכירוהו יפה אלא אומרים סתם שהכירוהו כיון שהוא שעת מלחמה חיישינן שמא לא הכירוהו יפה ואומרים בדדמי שהוא בעל אשה זאת כיון שיש מלחמה סבר סלקא דעתא בכל הני דאקטיל הוא פליט וכן יש לי לדייק מלשון המרדכי בפרק האשה בתרא הביאו הרב ב"י סעיף מ"ט וז"ל דבמקום שאמר העד אפי' בשעת מלחמה ראיתיו הרוג אח"כ והכרתיו יפה יפה בטביעות עין בהא לא איבעיא לן דפשיטא דנאמן וכו' עכ"ל הרי דקדק וכתב שיאמר והכרתיו יפה יפה וכו' ולא סגי כשיאמר והכרתיו לחוד משום דבמלחמה צריך דקדוק היטיב אפילו תוך ג' חיישינן לבדדמי דסבר דבכל הני דאקטיל הוא פליט לכך צריך שיאמר והכרתיו יפה ואי לא אמר הכי חיישינן דלא זהו שמעידין עליו אלא אחר הוא והוא סבר שהוא בעל אשה זאת: וכן משמע נמי מלשון הרב בהג"ה ש"ע סעיף נ' שהביא דעת המרדכי שיש להתיר אפילו על פי עד אחד אם אומר שראה אותו אחר המלחמה שהיה שוכב מת והיינו דוקא שיאמר והכרתיו היטיב אבל באומר סתם שהכירוהו לא סגי: והאי עד ראובן בן הק"ר יצחק לא אמר מידי שיהא משמע ממנו שהכירוהו יפה שהרי לא אמר אלא שמצא אותו הרוג וקבר אותו ואית לן למיחש שלא בקש לדקדק אחריו אם זהו בעל אשה זאת אלא כיון שכבר שמע קול שנהרג בעל אשה זאת ומצא את ההרוג בביתו של בעל אשה זאת סבר שזהו שמצאוהו הרוג הוא בעל אשה זאת ואפשר שאינו כן אלא אחד הוא: ועוד נראה והוא עיקר דהא דכתבו הרא"ה והריטב"א ביצא קול איש פלוני נהרג ואחר שלשה ימים מצאוהו מת והכירוהו ששתו מותרת מטעם ממה נפשך וכו' אינו אלא דוקא בגונא דמיירי התם דלא נשמע משום הריגה אחרת רק מהריגה זאת שיצא הקול שנהרג פלוני התם הוא דיש להתיר משום דקאי האי טעמא דמם"נ דאם הקול אמת אין אנו צריכין יותר ואם אין הקול אמת מהי תיתא לומר שנהרג לפני שלשה ימים כיון דלא נשמע משום הריגה אחרת אלא אמרינן השתא הוא דנהרג והשתא הוא דנמצא אבל היכא דידעינן בודאי שנהרגו כמה נפשות מישראל והקול יצא שפלוני הוא שנהרג בתוכם ואח"כ נמצא א' והכירוהו והוא לאחר שלשה ימים משיצ' הקול אין להתיר אשתו משום דבענין זה לא קאי האי ממה נפשך דאיכ' למיחש דאותו קול שיצא שפלוני נהרג אינו אמת אבל מ"מ ידעינן בודאי שנהרגו נפשות וחיישינן שמא זה שנמצ' עתה הוא מן אותן ההרוגים והרי הוא לאחר ג' ימים ואין להכירו ועיין בסימן שם הארכתי מענין זה והוכחתי דכך הוא האמת אלא שאין כאן להאריך כי שם מקומו ושם בארתי באר היטב הכל על נכון ואם כן ה"ה נמי בנ"ד כיון שנהרגו אז בעו"ה הרבה נפשות מישראל אף על פי שיצא הקול על בעל אשה זאת

שנהרג חיישינן דילמא הקול אינו אמת וזה שמצאוהו אותו אחר י"ד ימים הוא היה מן אותן ההרוגים שנהרגו קודם לכן והרי הוא לאחרי שלשה ימים ואין להכירו.

לכך אין לזמוך על עדותו של ראובן הנ"ל להתיר לאשה זאת שתנשא לאחר: אבל על פי מה שהגידה מרת דינה בת משה אלמנת פרץ ודאי יש לסמוך להתיר האשה הזאת ברווח' להתנסבא לאיש אחר כיון שהגידה דברים ברורים שראתה אותו שנהרג ושהיה מת בודאי אע"ג דאמרה שנהרג במלחמה וצריכה שתאמר וקברתיו או מילת' אחריתי המורה על מיתה ודאית הא אמרה דברים ברורים המורים על מיתה ודאית שהרי אמרה שהיא היתה שם כל היום וראתה אותו מושכב לפניה מת כיון דמינטר' וחזיא ודאי נאמנת משום דסתם מלחמה דמיירי בה תלמוד' היינו מלחמה שעורכים על פני השדה או שהם לוחמים על העירוזורקים חיצים ואבני בליסטריאות ויראים למינטר ולמיחזי חזי וחיישינן לאומרים בדדמי אבל במקום דמנטרה ומיחזי נאמנים לומר נהרג דהכי מסיק ריש פרק האשה שלום דסברא סלקא דעתך בכל הני דאקטיל הוא פליט את"ל כיון דשלום בינו לבינה נטרא עד דחזיא זימנין דמחו להו בגירא או ברומח' וכו' וסבר' בודאי מת וכו' ופירשו התוס' וז"ל והיא יראה לעמוד עד שימות לפי שזורקים חיצים וכו' אבל לקמן גבי נפלו עלינו ליסטים נאמנת לומר נהרג שעומדת שם עד שימות ולא אמרה בדדמי עכ"ל ובנדון דידן היתה מנטרה כל היום ואומרת שנהרג ודאי על דבר ברור מעידה ולא בדדמי: ועוד כיון שהגידה שהיא היתה מסירה הדם בידיה הנקרש מעל פניו ומעל עיניו שהיו מגואלים בדם הרי היתה נוגעת בו לאחר שמת ודאי שמעידה על דברים ברורים שמת וכן כתב הר"ן הביאו הרב ב"י וז"ל ומכל מקום הוו זהירין בדבר דלא בעינן דאמר וקברתיו ממש אלא כל שאמ' דברים שהם ברורים שאין לספק בהם דאמר בדרמי סגי כגון דאמר נגעתי בו לאחר שמת או שניתיו ממקום למקום וכיוצ' באלו וכו' עכ"ל הרי מבוא' שאין צריכים שתאמר דוקא וקברתיו אלא ה"ה מילת' אחרית' המורה על מיתה ודאית וכן כתב הריב"ש בתשובה הביאו הרב ב"י וז"ל שאפילו למצריכים שיאמר מת וקברתיו ודאי קברתיו לאו דוקא אלא כל שנתעסק בטלטול ממקום למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף וכו' בהא סגי דהשת' ליכא למיחש למידי וכו' עכ"ל והרי האשה הזאת אמרת שהיתה נוגעת בו בידיה על פניו ועל עיניו וראתה אותו כך מושכב לפניה כל היום ודאי דהגדתה מהני דכל זה מורה על מיתה ודאית שהרי התעסקה בו וראתה בו שמת בודאי: אבל מה שאמרה שראתה כשקברוהו לו סגי שתהא הוראה על מיתה ודאית דכיון שלא נקבר אלא י"ד יום אחר הריגתו והעלימה עיניה ממנו ודאי דלא הכירה אותו אחרי כן וע"כ לא אמר באומר מת במלחמה וקברתיו דמהני אלא בקוברו

תוך ג' אחר שנהרג דאז יכול להכירו אף על פי שהעלים עיני ממנו אבל באומר מת במלחמה והעלים עיניו ממנו ולאח' ג' קברו ודאי דלא מהני דאין מעידין על ההרוג אלא תוך ג' ולכך הך איתתא מרת דינה אלו לא אמרה דבר ברור שראתה אותו כשנהרג שהיה מת ממש והיינו שהיה מושכב לפניה כל היום ושהיתה נוגעת בו בפניו ובעיניו שהיתה מסירה בידיה הדם מעל פניו ומעל עיניו כאשר אמרה באמת אלא היתה אומרת שנהרג במלחמה וי"ד ימים אחר הריגתו ראתה שקברוהו ובין ההריגה והקבורה העלימה עיניה ממנו לא היתה עדותה מועיל משום דעל ההריגה חיישינן לבדדמי ועל הקבורה ודאי דלא היתה יכולה להכירו אבל לפי שאמרה דברים ברורים שראתה אותו מושכב לפניה כל היום ונוגעת בו וראתה שמת ממש ודאי דיש לסמוך על דבריה: ואין לפוסלה מטעם דהוכחשה בדברים שהיא אמרה שאחי בעלה כמר ראובן גם הוא היה שם כשהרגו לבעל אשה זאת וכמר ראובן עצמו הגיד שלא היה שם כשהרגוהו דודאי הכחשה כהך לא מיפסלה דהא מבואר בהדיא בתשובת הרא"ש כלל נ"ט סימן א'.

עד המעיד ראיתי דבר זה ופלוני היה עמי. ואותו פלוני אומר לא ראיתי ולא הייתי עמך אין זו הכחשה וכו' הביאו הרב ב"י בש"ע מטור ח"מ סי' ל' סעיף ד' והרב בהג"ה ש"ע סוף סימן כ"ט ועוד יש כמה טעמים דאין זה מיקרי הכחשה אלא שאין להאריך בדברים פשוטים שאינן צריכין ראיה: לכך נראה שאשה זאת מרת בונא בת אלקנה שהיתה כבר נשואה לכמר יוסף בן משה בראנדיקי מק"ק בורז"י מותרת להנש' לאחר בלי פקפוק.

הנראה לע"ד כתבתי:

שאלה ק"ב

באחד שהיה מכה את חבירו וחבל בו מתוך דברי ריבו' שהיו ביניהם ופסקו מנהיגי העי' עליו פדיון מלקות וכו' ופסלוהו לעדות ולשבועה על משך שנה תמימה וכחצי שנה אחר שפסלוהו הגיע הזמן לעשות בהעיר ההיא שומא והערכה על כל הקהל על פי מנהגם בכל שנה ושנה שעושים שומא והערכה חדשה ויש להם מנהג ותקנה שהמעריכים היינו השמאים מתפשרים עם מי שיכולין להתפשר כמה יתן ועם מי שאינם יכולים להתפשר משביעים אותו שבועה חמורה כעין דאורייתא ואח"כ מעריכים אותו על פי מה שנשבע על אשר יש לו והנה זה שמנהיגי העיר פסלוהו לעדות ולשבועה אינו יכול להתפשר עם השמאים ורוצים השמאים להעריכו לפי אומד דעתם ולא להאמינו בשבועה כיון שמנהיגי העיר פסלוהו משבועה האם הדין עם השמאים או לא משום דאפשר דמנהיגי העיר לא פסלוהו אלא משבועה אבל לא משבועה זו: תשובה יראה דהדין עם היחיד

וצריכים השמאים לעשות אחת משתים או יתפשרו עמו או ישביעו אותו על אשר יש לו דכיון שאינו פסול אלא מפני שמנהיגי העיר פסלוהו למיגדר מילתא אבל מן הדין מיד כשקבל עליו את הדין חזר לכשרותו אית לן למימר דלא פסלוהו מנהיגי העיר אלא משבועה דעלמא שבין איש ובין רעהו אבל לא משבועה זו דלא אסקו אדעתייהו אשבועה זו דאי לא תימא הכי אלא שפסלוהו אפילו לשבועה זו א"כ יפטור בלא שבועה ככל הנשבעים מדבריהם על טענת ספק והם חשודים כגון שותפים ואריסים שהם פטורים בלא שבועה כמו שכתב הטור ח"מ בסימן צ"ב בשם הרמב"ם.

שהרי שבועה זו שהיא על הסכום אינה אלא משום שכל פורעי המס הם כשותפים שיכולים להשביע זה א"ז על הספק וכשם שהשותף שהוא חשוד פטור בלא שבועה ה"ה נמי זה יפטור בלא שבועה וא"כ יהיה חוטא ונשכר בשלמא שאר חשודים שנפטרים בלא שבועה על טענת ספק כגון שותפים ואריסים ולא אמרינן היאך יהא חוטא ונשכר משום שאותו שיש לו להשביעה בטענת ספק איהו דאפסיד אנפשיה שנכנס עמו לעסק אבל בנדון זה למה יפסידו שאר פורעי המס שזה יפטור בלא שבועה ויתן מה שהוא רוצה והרי הוא חוטא ונשכר לכך ודאי דאית לן למימר דהמנהיגים שפסלוהו לא פסלוהו אלא משבועה דעלמא שבין איש ובין רעהו אבל משבועה זו שיהא נשבע על אשר יש לו מפני הסכום לא פסלוהו ויכול לישבע על אשר יש לו: ועוד מסתברא למימר דמסתמא לא פסלוהו מנהיגי העיר אלא משבועה דעלמא שהיא בין איש ובין רעהו אבל לא משבועה זו משום דשאני שבועה דעלמא שבין איש ובין רעהו שבאה על טענה ותביעה דלא בריא היזקא של זה שפסלוהו דאפשר ליה להיות נזהר שלא לקבל פקדון משום אדם ולא להיות שומר כלל וכן יכול להיות נזהר שלא לעשות עסק עם שום אדם כי אם לפני עדים בענין דלא מטיא ליה פסידא על ידי שפסלוהו משבועה ומשבועת היסת אינו צריך להיות נזהר שאם אחד יתבענו והוא יכפור ויפטור בלא שבועה.

ואם כן מנהיגי העיר שפסלוהו לא היתה כוונתם להפסידו אלא שלא יפסיד הוא לאחרים בשבועתו לכך פסלוהו אבל שבועה זו שצריך הוא לישבע על אשר יש לו אם השמאים לא ירצו להאמינו אם היתה כוונתם לפסלו גם משבועה זו הרי בריא היזקא דאי אפשר ליה להיות נזהר להנצל מזה אפילו אי מייתי עדים או ראיה לא מהני ליה דלעולם יכולים השמאים לומר שאינמאמינים לו דאין אדם יודע מטמוניות של חבירו ואם כן בריא היזקא דיליה ואי אפשר ליה להנצל מזה ומסתמא כשפסלוהו לא היתה כוונת' אלא שלא יפסיד הוא לאחרים בשבועתו אבל לא להפסידו בידים לכך אית לן למימר דמשבועה זו שיהא נשבע על סכומו לא פסלוהו: ועוד מסתברא למימר אפילו אם תמצא לומר שכוונת

המנהיגים היה כשפסלוה אפילו כדי להפסידו ע"י כן שפסלוהו מ"מ אית לן למימר שלא פסלוהו משבועה זו שיש לו לישבע על סכומו ולא זו אלא אף זו מסתם שבועת שותפות דעלמא לא פסלוהו דאית לן למימר דלא פסלוהו משבועה אלא היכא דזה שכנגדו טוען עליו טענת ודאי דיכול זה שכנגדו לישבע וליטול או אפילו במקום שאין שכנגדו יכול לישבע וליטול כגון שטוען על זה שנתן לו כסף או כלים לשמור וזה טוען שנאנסו מידו שאין שכנגדו יכול לשבע שלא נאנסו מ"מ יודע זה שכנגדו מה שהפקיד בידו וטענתו ותביעתו ברורה היא אפשר לומר דכשפסלוהו לזה היתה כוונתם לפסלו גם משבועה זו וצריך לשלם לזה שכנגדו כיון דידעינן כמה שישלם לו אבל שבועה זו שצריך לישבע על סכומו שאינה באה ע"י טענה ותביעה ודאית אלא ספק וכן סתם שבועת שותפות דעלמא אינה באה על ידי טענה ותביעה דהוא עצמו אינו יודע מה שיתבע משותפו ואינו משביעו אלא מחשדא בעלמא ודאי דאית לן למימר דמשבועה כהך לא פסלוהו כיון דלא ידעינן כמה שישלם לו אחר שאינו יכול לישבע מחמת שפסלוהו דהרי זה שכנגדו הוא עצמו אינו יודע כמה שישלם לו: וליכא למימר דאעפ"י דמסתבר למימר כך גבי סתם שותפים דעלמא מכל מקום גבי שמאין אפשר דכונת המנהיגים היתה לפסלו גם משבועה זו והשמאים יעריכו אותו כפי אומד דעתם ודאי דהא ליתא דלא עדיפא הך שבועה שיש לקהל להשביע זה את זה על סכומו מסתם שבועת שותפות שבין איש ובין רעהו דמינה קא אתיא דלא מצינן טעמא למילתא להשביע לאדם על סכומו מספק אלא מטעם דכל הקהל מיקרו שותפים לענין זה ואם בסתם שותפים דעלמא ואחד מהם נפסל לשבועה אמרינן דלא פסלוהו משבועת שותפים משום דלא ידעינן כמה שישלם אחר שלא יכול לישבע ה"ה נמי בשבועה זו שצריך לישבע על סכומו דהוי נמי משום שותפות אמרינן דמהך שבועה לא פסלוהו לכך הדין נותן שיהא זה נשבע על סכומו כאחד משאר פורעי המס מהקהל שאין השמאים יכולים להתפשר עמו:

שאלה ק"ג

אתת לקדמאי איתתא אחת ילדה רכה בשנים מרת גיטל בת הקדוש רבי יעקב הי"ד ובידה כתב ראיה על הריגת בעלה בק"ק לובלין וזהו נוסח הכתב שביד האשה הנזכרת: אמת הדבר דש כמר שמואל בר יעקב איש של מרת גיטל בת הק' רבי יעקב איז נהרג גיוואדן בק"ק לובלין אין איך ח"מ האב אין מקבר גיוועזן בידי גם באותו פעם איז גיטל הנ"ל מעוברת גיוועזין כל הנ"ל כתבתי וחתמתי לעדות ולראיה היום ב' דר"ח חשון תט"ז לפ"ק.

נאם אליה הרודנר מלמד: נאם מתתיה בן לא"א מהורר חיים זצ"ל שמש: הועתק אות באות מגוף הכתב וחתימת מתתיה שמש נתקיימה תוכן הכתב הנ"ל הוא זה: אמת הדבר שכמר שמואל בר יעקב בעל מרת גיטל בת הקדוש רבי יעקב נהרג בק"ק לובלין ואני ח"מ קברתיו בידי גם באותו פעם היתה גיטל הנ"ל מעוברת כל הנ"ל כתבתי וחתמתי לעדות ולראיה היום יום ב' דר"ח חשון תט"ז לפ"ק: נאם אליה הרודנר מלמד.

נאם מתתיה וכו': הנה על פי הכתב הזה שביד האשה הזאת מרת גיטל היה נראה להתירה ברווחא דכיון שנמצא כתוב שנהרג בעלה וחתימת אחד מן העדים נתקיימה אין אנו צריכין יותר דכבר הסכימו כל האחרונים דבעדות אשה מהני מפי כתבם הביאם הרב ב"י בטור א"ה סימן י"ז סעיף י': ואף על פי שנזכר בכתב שנהרג בלובלין ושנכתב בר"ח חשון תט"ז לפ"ק ואנו יודעים שאז היה התם שעת מלחמה וא"כ אעפ"י שלא אמר אלא סתם נהרג הוי כאלו אמר נהרג במלחמה דהא אי אמרה על בעלה מת על מטתו דמהימנא אפילו במלחמה בעולם כדאיתא ריש פרק האשה שלום אפילו הכי אי אמרה מת סתמא לא מהימנא דכיון ששעת מלחמה הוא אמרינן מת במלחמה קאמרה כדפירש רש"י התם באיבעי' החזיקה היא מלחמה בעולם מהו וכו' כל שכן בנהרג סתמא דקאמר והוא שעת מלחמה דאמרינן נהרג במלחמה קאמר וא"כ חיישינן לבדדמי הא מ"מ כיון שכתב שהוא קוברו בידיו מהימן דכשאומר קברתיו מהני אפילו במלחמה: אלא שהיה נראה לכאורה לפקפק כיון שנזכר בכתב שנכתב בר"ח חשון תטז"ל ושנהרג בלובלין ואנו יודעים שגזירת הריגה בלובלין היתה בראשון דסוכות תטז"ל והוא ט"ו יום קודם לכן ותנן שלהי יבמות אין מעידין על ההרוג אלא תוך שלשה ימים ואפילו בנמצא הרוג ואין יודעין מתי נהרג והכירוהו בטביעות עין יש מחמירין דאסורה להנשא דחיישינן שמא נהרג זה לפני שלשה ימים ואין להכירו מכל שכן ההרוגים הנמצאים אז באותו זמן בלובלין שאין יודעין מהרוגים אלא מאותן שנהרגו בראשון דסוכות דתלינן זה שנמצא הרוג גם הוא מאותן הרוגים והרי נמצא זה לאחר שלשה ימים ותנן דאין מעידין אחר שלשה ימים ולא יהא אלא ספק תוך שלשה או לאחר שלשה דאזלינן לחומרא לדעת הרבה מן האחרונים: אבל לקושטא דמילתא לאו מילתא הוא דמאן לימא לן שלא מצאוהו הרוג אלא עד אותו יום שנכתב הכתב והיינו ר"ח חשון תטז"ל דילמא מצאוהו הרוג קודם לכן כשהיה תוך שלשה ימים להריגתו ואז הכירוהו יפה כיון שהיה תוך שלשה אלא שלא כתבו העדים הכתב הזה לראיה עד אחרי כן בר"ח חשון תטז"ל ואפשר שאפילו הקבורה היתה קודם לכן תוך שלשה ימים והיום ר"ח חשון שנזכר בכתב ההוא לא קאי

אלא על הכתיבה באיזה יום שנכתב וכן משמע דלא קאי אלא על הכתיבה שהרי כתב וז"ל כל הנ"ל כתבתי וחתמתי לעדות ולראיה היום יום ב' דר"ח חשון תטז"ל עכ"ל.
הרי משמע דלא בא אלא לומר באיזה יום שנכתב אבל מציאתו והכרתו היה קודם לכן והיינו תוך שלשה ימים להריגתו ואעפ"י שאנן מסתפקין אם מצאוהו תוך שלשה או לא מ"מ אפשר שלאותן שכתבו הכתוב הזה לראיה לא הוי ספק וספק כהאי שאנן מסתפקין באחרים אם מצאוהו תוך שלשה או לאחר שלשה לא מיקרי ספק דתלינן שהם היו יודעים שהוא תוך שלשה ימים: וכן כתב ת"ה סימן ר"מ בשם תשובת מור"ם וז"ל דאם העיד העד לאחר ג' ימים לא אמרינן לא תהני עדותו כדתנן אין מעידין לאחר שלשה ימים דכיון דמעיד סתם שנהרג אמרינן דידע ודאי שנהרג כגון שראוהו מיד והכירוהו או שהיה עם ההרוגים וראה שהרגוהו ע"כ תשובת מור"ם וסיים עלה ת"ה וכתב וז"ל אלמא אזלינן בתר סתם ולא דייקינן אבתריה אלא תלינן דידעבודאי שמת באיזה ענין ומאורע שהוא עכ"ל וה"ה בנ"ד אית לן למימר דזה שכתב שבעל אשה זאת נהרג ושהוא קברו הוא ידע שהוא תוך שלשה ימים להריגתו והכירוהו יפה לכך יש לסמוך אעדותו ולהתיר אשה זאת: ומה שיש להסתפק כיון שאין זרע קיימא לבעלה ויש לו אח והיא זקוקה לו וזה מעיד בכתבו שכשנהרג בעלה היתה מעוברת אלא שהיא אומרת שהפילה נפל מת דילמא אינה נאמנת כיון שהוחזקה מעוברת הא כיון דאינה מתייבמת אלא חולצת תו לא חיישינן למידי דלא שייך כאן למיחש להא דאמרו דילמא אתו סהדי דילדה ולד קיימא ולא היתה צריכה חליצה ותנשא לכהן ויאמרו חלוצה כשירה לכהן דהא כיון שהיא אמרה שהפילה נפל מת וצריכה חליצה שויה אנפשה חתיכה דאיסורא לכהן וזה פשוט וברור: לכך על פי הכתב שהביאה האשה הזאת לראיה שנהרג בעלה היה נראה להתירה ברווחה להנשא לשוק אחר שתיפטר מייבמה בחליצה כשירה: אבל לפי שהאשה הזאת היתה יראה שלא יספיק לה הכתב הזה שתהא מותרת על ידו והביאה עדות נשים אשר העידו גם המה על הריגת בעלה נולד ספק גדול בהיתר דידה מתוך הגדת עדותן והיינו דאמרו כל המוסיף גורע: וזהו שהגידו הנשים בב"ד.
במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתת לקדמנא מרת לאה בת הר"ר יעקב אלמנת פסח מק"ק מעזבי"ש והעידה בתורת עדות אחר שאיימנו עליה והשבענוה בשבועת התורה. וכך הגידה.
אני הייתי מכרת לבעל אשה זאת הנצבת עמנו בזה מרת גיטל בת הקדוש רבי יעקב והוא היה נקרא שמואל והיה רופא אומן באלבירר דהיינו הוא היה בק"ק הראדני גדולה וגם אני הייתי שם כמה שנים והייתי מכיר אותו בטוב ויודע אני שנהרג בלובלין בסוכות

תטז"ל דהיינו לאחר הריגה שנעשית שם נתפשרו עם האויבים המאסקוויטע"ר והריקים והלכתי מן המקום לובלין אל רחוב היהודים וראיתי בבית אחד שהיה שם בית הכנסת והוא קרוב אל הגשר והשער העיר שם היה שמואל הנ"ל בעל האשה הזאת שוכב מת על המרפסת ואני הייתי מכסה אותו כי היה שוכב בכתונתו והיה שוכב מגולה וכסיתיו ולא היה חבול בפנים רק חבורה אחת היתה לו מאחורי האוזן סמוך לעורף הצואר רק רשומים היו ניכרים לו בפנים שהכוהו במנעלי' שיש בהם חשוקי' של ברזל שקוראין פאטקיוי"ש והיינו שהיה בפנים שלו בהרת ממראה ירוק נוטים לשחרורית ושאלנו אותה כמה ימים היה אחר ההריגה אז שמצאתו כך והשיבה שאיננה זוכרת את זה כי לא נתנה אל לבה לדעת את זה ושאלנו אותה אם הכירה אותו יפה כי היאך היה אפשר להכירו יפה דודאי היה נפוח כיון ששכב כמה ימים אחר ההריגה והשיבה שלא היה נפוח כלל אלא שהיה שוכב ונראה קצר וכחוש ואמרה בפירוש שהכירה אותו יפה ואין לה פקפוק כלל בהכרתו גם אמרה שאז היה שם אחד נקרא עבריל שראה אותה עומדה עליו אמר אליה וכי זה בנך הוא ואמרה היא אליו לאו בני הוא אבל אני מכירו מי הוא שהיה רופא אומן באלבירר שוב שאלנו אותה שמא לא היה מת ממש והשיבה שיודעת בבירור גמור שהיה מת ממש וכי אחר כך הלכה היא והודיעה למתעסקים עם המתים מן ההרוג הזה שיקחוהו משם שלא יאכלוהו הכלבים וראתה ששלחו שני אנשים ונשאוהו על שני מיטות וחבלים כדרך שנושאים חבית שכר שוב שאלנו אותה אם יודעת מאומה מקבורתו והשיבה שאחר שנשאוהו משם אינה יודעת מאומה ממנו ע"כ הגדת מרת לאה הנ"ל בתורת עדות וכו' ביום ה' י"ד כסליו תיז"ל בפני תלתא דיינא פה ק"ק ניקלשפורג:

שוב אחת לפני ב"ד מרת יוטא בת הקדוש רבי יעקב אשת דוד מק"ק סמאליין והיא אחות האשה מרת גיטל אשת שמואל שמעידין עליו שנהרג בלובלין והעידה בתורת עדות וכו' אחר האיום והשבועה וכך הגידה אני הייתי חוקרת ודורשת על גיסי שמואל בעל אחותי הזאת הנצבת עמנו בזה מרת גיטל כי היא היתה שוכבת על ערש דוי והיא ילדה ורכה בשנים ורק שנה אחת היה אז אחר נשואין שלהם והייתי שואלת אחריו וחוקרת ודורשת אם יש מי שיודע ממנו אם הוא חי או מת כדי שלא תתעגן ח"ו וגם נתתי שכר לערל אחד מאסקוויט"ר שיהיה הוא חוקר במחנה האויבים המאסקוויטער והריקים אחר האיש הזה בעל אחותי וחזר בא ואמר שאיננו שם במחנה ואז היו שם הרבה שהיו חוקרים ומחפשים אחר בעליהן בין ההרוגים והכירו אותן ובשביל כי לא נתנו אותם לקבור מיד כדי שיבואו ויכירו אותם ואז בא אליה אחד שהיה נקרא יוסף והגיד לה שגיסה שמואל נמצא הרוג והלכה היא וראתה אותו שוכב מת בבית הכנסת

אחת שהיא קרובה אל הגשר ושער העיר לובלין והכירה אותו יפה שהוא שמואל בעל אחותה גיטל ורק חבורה אחת היתה לו אחורי האוזן ובפנים שלו היו בהרת שחורות מהכאות ושערות גדולות שהיו לו היו מונחים על מצחו והסירה הוא אותם למן הצד וזה רבי אליה מלמד החתום על הכתב שביד אחותה שהוא קבר אותו הוא היה מכיר אותו מעצמו לפי שהו' מק"ק הראדני גדולה וגיסה שמואל בעל אחותה גיטל גם הוא היה בק"ק הראדני גדולה וזה רבי אליה מלמד ומתתיה שמש הם שכבוהו לתוך הקבר בפניה והיא ראתה כשנשאוהו אל הקבר ואז בקשה מהם שיתנו לידה כתוב וחתום שגיסה שמואל מת ולא היה מצוי להם נייר חלק רק נייר ישן מלוכלך וזה הוא וכתבו עליו וחתמו ואמרו אפילו אם תבא למרחקים יהיו מכירים חתימת השמש מתתיה וגם כשתבא אל הרב הגאון מהר"ר העשיל יהיה הוא מכיר חתימת מתתיה שמש ויתן לך הוא כתב אחר ושאלנו אנחנו ב"ד אותה כמה ימים היה זה אחר ההריגה שנעשית בלובלין והשיבה שאיננה זוכרת אם היה שמנה ימים אחר ההריגה או יותר אבל בודאי יודעת שפחות מן שמנה ימים לא היה אלא שמנה ימים או יותר אחר ההריגה הנעשית שם ושוב שאלנו אותה היאך היה אפשר להכירו כיון שהיה שוכב ימים אחר שנהרג ודאי שהיה נפוח והשיבה שלא היה נפוח כלל והכירה אותו יפה ואין לה פקפוק כלל וחלילה לה להכניס את עצמה בספק אלא יודעת בבירור גמור שהיה בעל אחותה גיטל ושוב שאלנו אותה אם היה ארוך או קצר כשמצאוהו הרוג ואמרה שהיה ארוך כדרך המתים שנראה יותר ארוכים מן החיים ואמרנו לה והלא מרת לאה העידה כבר לפנינו שהיה נראה קצר והשיבה מתחלה היו רגליו עקומים למעלה ואחר כך באו אליו בני משפחתו אמו ואחיותיו ובקשו ממנו מחילה ופשטוהו ושאלנו אותה מי היה נושא אותו ממקום ההוא והשיבה רבי אליה מלמד החתום בכתב ועוד אחד נשאוהו משה על שתי מוטות וחבלים גם אמרה שאחותה מרת גיטל היתם מעוברת כשנהרג בעלה שמואל והפילה אחר כך נפל מת בק"ק אזרוב בגליל אפטא בחדש ז' לימי עיבורה והפילה נקבה ע"כ הגדת מרת יוטא הנ"ל בתורת עדות וכו' ביום ה' י"ד כסליו בפני תלתא דיינא פה ק"ק ניקלשפורג:

גם האשה מרת בת החכם השלם הרב המובהק מהר"ר שמואל ווילנא הגידה בתורת עדות וכו' שהיא יודעת בבירור שהאשה הזאת מרת גיטל הנזכרת הנצבת עמנו בזה שמעידין על בעלה שנהרג בלובלין היא הפילה נפל מת בק"ק אזרוב בגליל ק"ק אפטא אחר גזירת הריגת לובלין שהיה בסוכות תי"ו טי"ת זיי"ן לפ"ק: והנה לפי הגדת הנשים הללו איכא לאסתפוקי טובא בהיתר אתתא דא כי הנה נתבאר בהגדת מרת יוטא שאמרה בפירוש שלא מצאתה את ההרוג אלא אחר שמנה ימים שנעשית ההריגה בלובלין

בראשון דסוכות תטז"ל ושילהי יבמות תנן דאינמעידין אלא עד תוך שלשה ימים ומרת לאה שהעידה גם היא על הריגתו אף על פי שאמרה שאיננה זוכרת כמה ימים היה אחר ההריגה כשמצאה את ההרוג אבל מ"מ מתוך עדותה משמע שגם היא מעידה על אותו יום שהעידה מרת יוטא ושניהם על יום אחד מעידין שהרי מרת לאה שהעידה קודם לה הגידה שהיא ראתה את ההרוג שהיו נושאים אותו על שתי מוטות וחבלים ממקו' ההוא שנמצא שם וכמו כן הגידה מרת יוטא שהיא ראתה נושאים אותו על שתי מוטות וחבלים ממקום ההוא שנמצא שם.

הרי על זמן אחד מעידים ומרת יוטא הגידה בפירוש שזוכרת שאז היה על כל פנים שמנה ימים אחר הריגה שהיה בלובלין בראשון דסוכות תט"ז לפ"ק אם כן שתיהן מעידין על שמנה ימים אחר ההריגה שהיתה בלובלין ומסתמא היה ההרוג הזה מן אותן ההרוגים שהיו בראשון דסוכות תטז"ל ט"ו יום קודם לכן ובמתניתין תנן דאין מעידין אלא עד שלש ימי': ואפילו אם תמצא לומר דאין בזה הוכחה דודאי נהרג שמנה ימים קודם לכן דאפשר לומר דאף על פי שגם הוא היה מן אותן המוכים והפצועים בראשון דסוכות תטז"ל דילמא לא מת מיד אלא היה חי כמה ימים אחרי כן ואח"כ מת לגמרי ואפשר כשמצאוהו הרוג אז היה תוך שלשה ימים למיתתו מ"מ מידי ספק אחר שלשה לא נפיק דילמא כשמצאוה היה אחר שלשה ימים למיתתו ואין להכירו וכבר מבואר שהרבה מן האחרונים החמירו בספק נהרג תוך שלשה או לאחר שלשה הביאם הרב ב"י בסימן י"ז: ואפילו לדעת המקילין בנמצא הרוג ואין יודעין מתי נהרג וס"ל דאזלינן לקולא ותלינן שהוא תוך שלשה נראה דבכי האי גונא דאיכא הוכחה לפנינו לומר שנהרג לפני שלשה ימים כמו בנ"ד שידוע הוא ששם בלובלין נעשית הריגה על כמה מאות נפשות מישראל בראשון דסוכות תטז"ל ולא נשמע משום הריגה אחרי כן ודאי דלא תלינן להקל לומר שאין זה מן אותן הרוגים שהיו לפני שלשה ימים אלא תלינן בדבר הרגיל ואמרינן מסתמא שזה שנמצא הרוג הוא מן אותן ההרוגים שהיו אז בראשון דסוכות תטז"ל והרי הוא לאחר שלשה ימים ואין מעידין עליו דע"כ לא ס"ל בספק דתלינן לקהל שנהרג תוך ג' אלא בסתם נמצא הרוג וליכא הוכחה כלל לומר שנהרג לפני שלשה ימים התם הוא דס"ל לאותן מקילין דתלינן לקולא ואמרינן שנהרג תוך שלשה דמהי תיתא לומר שנהרג לפני שלשה ימים אלא אמרינן השתא נמצא והשתא נהרג ודעת האוסרים הוא דאפילו בכי האי גונא יש להחמיר דחששא דאורייתא הוא ואזלינן לחומרא אבל בדאיכא הוכחה לומר שנהרג לפני שלשה ימים כמו בנדון זה שידוע הוא שגזירת הריגה היתה בראשון דסוכות תטז"ל ואח"כ לא נשמע משום הריגה ושמנה ימים אחרי כן נמצא אחד הרוג

דאיכא הוכחא לומר שזה הנמצא הוא מן אותן ההרוגים שהיו בראשון דסוכות ודאי דליכא מ"ד דמקיל לומר שיש לתלות שאין זה מן אותן ההרוגין אלא שנהרג אחרי כן תוך שלשה ימים ליום המציאה דלעולם תולין בדבר הרגיל ואית לן למיחש שזה הנמצא הוא מן אותן ההרוגים שהיו בראשון דסוכות תטז"ל והרי הוא לאחר שלשה ואין להכירו:
ומשמע לי להוכיח את זה דדעת המקילין בספק תוך ג' או לא אינו אלא בסתם ספק דליכא הוכחא לומר שנהרג לפני שלשה אבל לא בדאיכא הוכחה כגון שיצא קול הריגה לפני שלשה ימים שהרי המקילין בספק תוך ג' או לא הם דעת התוספות פרק האשה בתרא דף ק"ך בד"ה אין מעידין וכו' שכתבו וז"ל אפילו הוא אמת דהיכא שנחבל בפרצוף אין מעידין עליו אלא בתוך שלשה ימים כיון שנשאר גופו שלם וגם יכול להיות שהוא בתוך ג' ימים כגון היכא שאין ידוע מתי נהרג אין לתלותו אלא בתוך שלשה ימים עכ"ל התוספות ונימוקי יוסף מייתי הריטב"א שכתב בשם רבו הרא"ה וז"ל לדברי התוספות היכא שיצא קול איש פלוני מת ולאחר שלשה ימים מצאוהו מת ובאו עדים והכירוהו שהוא אותו פלוני וכו' אשתו נשאת על פיהם ממה נפשך אם הקול היה אמת אין אנו צריכין עדות אחרת ואם אין הקול אמת הרי אינו לאחר שלשה וכו' עכ"ל והרב ב"י הביאו בטור א"ה סימן י"ז סעיף כ"ח: הרי תלי טעם היתרה בממ"נ משמע דוקא היכא דאיכא ממ"נ כגון שהקול יצא שפלוני נהרג שבפירוש הזכירו שם פלוני אז אשתו מותרת מטעם ממה נפשך דאם הקול אמת הרי הזכירו בפירוש שפלוני זה נהרג ותו אין אנו צריכין עדות ואם אין הקול אמת הרי לא נודע משום הריגה ומהי תיתא לומר שזה הנמצא נהרג לפני שלשה ימים אלא תלינן להקל לדעת התוס' שנהרג תוך ג' אבל ביצא קול סתם שנהרג אחד ולא הזכירו שם פלוני ולאחר שלשה ימים נמצא אחד הרוג והכירוהו דהתם ליכא ממה נפשך אשתו אסורה אפילו לדעת התוספות משום דאיכא למימר שהקול הוא אמת וצריכין אנו לעדות דדילמא דזהו הנמצא הוא שיצא הקול עליו תחלה שנהרג והרי הוא לאחר שלשה ואין להכירו ולעולם אין זה פלוני שהם אומרים עליו שהוא דליכא למימר דלעולם דעת התוספות הוא להקל בספק תוך ג' או לאחר ג' בכל גונא אפילו ביצא קול סתם שנהרג א' ולא הזכירו שם פלוני ולאחר שלשה ימים מצאו א' הרוג והכירוהו דהתם ליכא ממ"נ נמי תלינן להקל ואמרינן שאין זה ההרוג שיצא עליו הקול כבר לפני שלשה ימים אלא זה נהרג תוך ג' ימים ויש להכירו והא דכתבו הריטב"א והרא"ה ביצא קול שפלוני נהרג וכו' שהזכירו בפירוש שם פלוני ותלוי ההיתר בטעם ממ"נ היינו משום דרבותא קמל"ן דודאי כשלא יצא הקול אלא סתם שנהרג אחד ולא הזכירו שם פלוני ולאחר שלשה ימים מצאו אחד הרוג והכירוהו פשיטא דאמרינן שזה נהרג תוך שלשה

אלא אפילו ביצא כבר לפני שלשה ימים קול שנהרג פלוני שהזכירו בפירוש שם פלוני ולאחר שלשה ימים מצאו הרוג אחד והכירוהו שהוא פלוני סד"א דגרע מפני שהוא לאחר שלשה ימים שיצא קול על פלוני זה שנהרג קמל"ן דליתא שהרי מ"מ אשתו מותרת ממ"נ ואם כן לעולם אימא לך דלדעת התוספות יש להקל בכל גונא אפילו ביצא קול סתם שנהרג אחד ולא הזכירו שם פלוני ולאחר שלשה נמצא אחד והכירוהו הא ליתא דאם כן ה"ל להריטב"א ולהרא"ה למימר לשון אפילו וכך הל"ל לדברי התוס' אפילו היכא שיצא קול איש פלוני מת וכו' אשתו נשאת על פיהם ממה נפשך וכו' ומדלא כתבו לשון אפילו משמע דדיוקא קאתי לאשמועינן דדוקא היכא שיצא ק"ל פלוני נהרג שהזכירו שם פלוני בפירוש ולאחר שלשה נמצא אחד והכירוהו שהוא פלוני התם הוא דאשתו מותרת משום דאיכא ממ"נ אבל היכא דליכא ממ"נ כגון שהקול יצא סתם שנהרג אחד ולא הזכירו שם פלוני אין אשתו מותרת אפילו לדעת התוספות: וכן מצאתי בספר דיני עגונה שחיבר.

מהר"ר חיים שבתי בשם תשובת הרב ב"י שפירש כך דברי הריטב"א והרא"ה דמייתי הא דכתב נימוקי יוסף בשם הריטב"א והרא"ה דלדברי התוספות היכא שיצא הקול איש פלוני מת ולאחר ג' ימים מצאוהו מת והכירוהו שהוא אותו פלוני משיאין את אשתו ממ"נ וכו' ומייתי מה שכתב הרב ב"י בתשובה התם עלייהו שיש ליישב זה שלא יהא כסותר עם מה שכתב הרא"ש בתשובה כלל נ"א סימן י"ז וז"ל וששאלת על היהודים שנהרגו בדרך ולסוף ט"ו יום מצאום והכירו ראשו של אחד מהם וכו' אין עדות זה מספיק להתיר אשתו דתנן אין מעידין וכו' ואין מעידין אלא עד ג' ימים, כי המת משתנה אחר ג' ע"כ.

ויש ליישב דהך דהריטב"א והרא"ה יצא קול איש פלוני מת שהוא בעלה של זו והלכך ממ"נ אשתומותרת אבל בההיא דהרא"ש לא יצא קול איש פלוני אלא סתם יהודים נהרגו וא"כ ליכא ממ"נ להתיר. עכ"ל הרי כתב הרב ב"י בהדיא כך דאפילו לדעת התוספות שהם מקילין בספק תוך שלשה או לאו אי יצא קול תחלה סתם על הריגה ולאחר ג' נמצא אחד הרוג והכירוהו אין להתיר אשתו כיון דליכא ממ"נ חיישינן דילמא על ההרוג הזה שנמצא עליו יצא הקול תחלה שנהרג אחד אבל אין זה הוא שהם אומרים עליו שהוא פלוני דכיון דלאחר ג' הוא אין להכירו ולא הקילו התוספות בספק תוך שלשה או לאו אלא בדליכא הוכחה כלל לומר שנהרג לפני שלשה ימים כגון שלא נשמע קודם לכן משום הריגה או אפשר אפילו היכא דנשמע כבר לפני שלשה קול הריגה אלא שגם בתוך שלשה נשמע קול הריגה התם הוא דכתבו התוספות שיש להקל ולתלות שנהרג

תוך שלשה ימים ולהכירו אבל לא בדאיכא הוכחה לומר שנהרג לפני שלשה ימים כגון שיצא קול הריגה ואח"כ לא נשמע כלל משום הריגה ולאחר שלשה מצאו אחד הרוג והכירוהו דהתם ודאי אפילו התוספות מודים דיש להחמיר: ומכל שכן בנדון דידן שאנו יודעים שההריגה היתה בלובלין בראשון דסוכות תטז"ל ואחרי כן לא נשמע משום הריגה והנשים הללו מצאוהו להרוג זה שמונה ימים אחר כן ודאי דיש לתלותו שגם זה הוא מן ההרוגים שהיו בראשון דסוכות תטז"ל ח' ימים קודם לכן ואין להכירו כיון שהוא לאחר שלשה ימים: אלא שהרב בספר דינא עגונה שדא ביה נרגא וכתב וז"ל והן אמת כי אני בעניי מעולם לא הבנתי בתשובה זו של הרא"ש דשייך לנדון של הרא"ה והריטב"א דהרא"ש לא מיירי כשיצא קול אלא כשנודע על פי גוים או ישראלים שנהרגו יהודים בדרך פלוני אבל לא הכירוהו מי הם עד שהלכו קרוביהם ומכירהם לשם ולסוף ט"ו יום שנהרגו מצאום והכירו ראשו של אחד מהם וכו' ומכל מקום חילק הרב ז"ל נכון ופשוט הוא עכ"ל: ואם.

כן משמע אי הוה עובדא דהרא"ש כמו שהבינו בספר דיני עגונה אין חילוקו של הרב מוכרח הא לאו מילתא הוא חדא דהא מ"מ הרב בדיני עגונה גופה כתב דמ"מ חילוק של הרב ב"י נכון ופשוט הוא ועוד נראה דמעיקרא ליתא לפירכא דהרב בדיני עגונה משום דאפילו אי יהבינן ליה סברתיה דעובדא דהרא"ש מיירי כשנודע על פי גוים או ישראלים ולא ע"י.

קול אפילו הכי חילוקא דהרב ב"י מוכרח דהא מ"מ קושיא מתשובת הרא"ש אהא דהריטב"א והרא"ה דאטו אותו שאמרו תחלה שנהרגו יהודים בדרך היו יושבין ומשמרין הם או אחרים את ההרוגים עד סוף ט"ו יום שהכירוהו קרוביהם הא ודאי ליתא שהרי כתב שם וז"ל על היהודים שנהרגו בדרך ולסוף ט"ו יום מצאום והכירו ראשו של אחד מהם שהיה עדיין שלם בסימנין מובהקין ושאר הגוף אכלוהו חיות וכו' עכ"ל ואי היו משמרן היאך אכלום החיות ועוד דמשמעות הלשון הוא דאותן שאמרו תחלה שנהרגו יהודים בדרך לא אמרו בדרך פלוני לכוון את המקום כמו שהבינו בדיני עגונה שהרי כתב וז"ל ולסוף ט"ו יום מצאום והכירו ראשו של אחד מהם וכו' משמע שלסוף ט"ו יום מצאום וקודם לכן לא היו יודעים מקומם דאי היו יודעים תחלה מקומם אלא שלא היה מי שהכירם לא היה צריך לומר לשון מצאום ולא הוה צ"ל אלא כך לסוף חמשה עשר יום הכירום אלא ודאי שלא היו יודעים תחלה מקומם או אפילו אם תמצא לומר שהיו יודעים מקומם אבל מ"מ מוכח שלא היו משמרן כיון שאכלום חיות וא"כ הקושיא במקומה עומדת למה החמיר הרא"ש דאין להכירו כיון דלאחר שלשה ימים הוא הא

איכא למיתלי לקולא דזה שנמצא ומכירים אותו אינו מן ההרוגים הראשונים אלא נהרג אח"כ ותוך שלשה ימים הוא אלא על כרחך צריך אתה לומר חילוקו של הרב ב"י והיינו דהריטב"א והרא"ה מיירי ביצא קול שפלוני נהרג שהזכירו שם פלוני הרי איכא ממה נפשך להתיר אשתו אבל עובדא דהרא"ש לא הזכירו שם פלוני שנהרג אלא אמרו סתם יהודים נהרגו וליכא ממ"נ לא תלינן להקל דחיישינן דהאמת הוא שזה הנמצא עתה הוא מן אותן הרוגים שאמרו עליהם שנהרגו אבל אין זה הוא פלוני שאומרים עתה עליו שהם מכירים אותו שהוא פלוני דכיון שלאחר שלשה ימים הוא אין להכירו:

הרי נתבאר דבכה"ג דאיכא הוכחה לומר שזה שנמצא עתה הרוג נהרג לפני שלשה ימים לא תלינן להקל לומר שעדיין תוך שלשה ימים הוא ולא תלינן להקל בספק תוך ג' או לאחר שלשה אלא היכא דליכא הוכחה כלל לומר שנהרג לפני שלשה ימים כגון שלא נשמע משום הריגה קודם לכן או שנשמע קול הריגה כבר לפני שלשה ימים אלא שגם תוך שלשה נשמע קול הריגה התם הוא דיש מקילין לתלות שעדיין תוך ג' ימים הוא אבל לא בדאיכא הוכחה לומר שנהרג לפני שלשה ימים אפילו לדעת התוספות כמו שנתבאר: ומכל שכן בנדון דידן שידוע הוא שבלובלין היתה הריגה בראשון דסוכות תטז"ל בעו"ה כמה מאות נפשות מישראל ואחרי כן לא נשמע משום הריגה והנשים הללו מצאוהו להרוג זה על כל פנים שמונה ימים אחר כך ודאי דאיכא הוכחה שגם זה היה מן ההרוגים שהיו בראשון דסוכות תטז"ל ואין להכירו כיון שלאחר שלשה ימים הוא: ולא מיסתבר למימר שזה רבי אליה שכתב שהוא היה מכיר את בעל אשה זאת ושמצאוהו הרוג ושהוא קברו היינו שמצא הוא אותו קודם שמצאוהו הנשים הללו ואז כשמצא הוא אותו עדיין היה תוך ג' ימים לראשון דסוכות תטז"ל והיה יכול להכירו יפה כיון שהיה תוך שלשה ימים הא ליתא דמתוך עדות הנשים משמע שהם היו הראשונים שמצאוהו ועל ידם נודע לרבי אליה ולשאר מתעסקים מן ההרוג הזה כי הנה מתוך עדותן נתבאר שמרת לאה היא מצאוהו בבית הכנסת מושכב הרוג על המרפסת והיא היתה מודיע למתעסקים שיקחוהו משם שלא יאכלוהו הכלבים, ומרת יוטא אחות העגונה העידה שהיא היתה חוקרת ודורשת על בעל אחותה ומסתמת מן אותן אנשים שהיו מתעסקים בהרוגים היתה חוקרת בראשונה ואלו היה רבי אליה יודע מן בעל אשה זאת היה הוא מודיע למרת יוטא אחות העגונה כיון שהיא היתה חוקרת עליו והוא היתה מכירה שהיו דרים בק"ק האראדני וגם ההרוג היה מן האראדנה ולמה לא גלה לה אלא ודאי שלא נודע לר' אליה מלמד מן ההרוג הזה אלא אחר שנודע להנשים הללו שמצאוהו בבית הכנסת ועל פי הנשים הללו נודע לו מן ההרוג הזה ואם כן כיון שכבר נתבאר שהנשים

הללו מעיד' על שמנה ימים אחר ההריגה הוא הדין נמ' העדות של אליה הוא על שמנה ימים אחר ההריגה ואם כן אין להכירו כיון שהוא לאחר שלשה ימים זהו הספק הנולד לי מתוך עדות הנשים הללו: אלא לפי שהרבה חששו חכמינו ז"ל לתקנות עגונות ונמצא בפוסקים דכח דהיתרא עדיף ושמוטל לחפש על כל צד וצדי צדדים למצוא היתר על פי הדין על כן נראה שגם בנדון דידן יש לצדד ולהתיר ולומר שזה רבי אליה מלמד שכתב על בעל אשה זאת שנהרג והוא הכירו אפשר שהכירו על ידי סימן מובהק ביותר בגופו ולא ע"י טביעות עין וסימן מובהק ביותר שאינו נמצא בשאר אנשים מהני אפילו בודאי שלשה ימים אחר ההריגה.

וזהו הסכמת כל האחרונים הביאם הרב ב"י בסעיף כ"ו אלא שלא מצאתי לבי להתיר על פי צד היתר זה אם לא בהסכמות:שאלה ק"ד פנויה בתולה זנתה. ונתעברה ואמרה שמפלוני והוא פנוי נתעברה והוא הכחיש' ורצו בני משפחתה לגופו שישאנה יעמדו לדין לפני מנהיגי הקהלה ונתנוהו לבית האסורים וכדי שיודה והיה אסור כמה ימים ומבית האסורים טלטלוהו והביאוהו לפני מנהיגי הקהלה כמה פעמים וחקרוהו ודרשוהו על ענין זה ולא הודה וגם לא נתרצה לישאנה עד כי אחרי כן על ידי רוב השתדלות נתפשרו בני משפחתו עמו כמה שיתנו לו לנדן ועשו לו בטחון אז הודה ואמר צדקה ממני ונתרצה לישאנה ונעשה חפשי מבית האסורים ורצו בני משפחתה שיכניס אותה מיד בחופה וקידושין: והוריתי להם דאסור לו לישאנה עד אחר שתלד ותמתין כ"ד חדש דכיון שהוא היה מכחישה תחלה ואמר שלא בא אליה אלא מאחר נתעברה הרי לפי דבריו היא מעובר' ומנקת חבירו ושוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא כל זמן העיבור והנקה כדאיתא בפרק החולץ דף מ"ב לא ישא אדם מעוברת חבירו ומנקת חבירו וכו': אבל אין לאוסרה עליו בעוד' מעוברת ומנקת משום דאפילו לפי דבריו דהשתא שמודה לה שבא אליה מ"מ חיישינן מדאפקרה נפשה לגבי האי אפקרה נפשה נמי לגבי אחרינא וא"כ הוית מעוברת ומנקת חבירו להא לא חיישינן דכבר פסק הרא"ש בתשובה כלל ל"ב סוף סימן ט"ז גבי כהן שבא על אלמנה פנויה וכו' דלא חיישינן להכי כיון שהוא מודה לה שבא אליה הביאו הרב בהג"ה ש"ע מא"ה סוף סימן ג' לכך אי הוה אזלינן בתר הודאתו דהשתא לא הוה אסרינן ליה אבל לפי שמתחלה הכחישה ואמר שלא בא אליה יש לאוסרה לו כל זמן שהיא מעוברת ומנקת משום דשוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא כדפירשתי דלפי דבריו הראשונים היא מעוברת ומנקת חבירו: ואע"ג דאיכא מאן דסביר' ליה דפנויה מזנה לא מיקרי מעובר' ומנקת חבירו ומותרת לינשא תוך כ"ד חדש והוא הג"ה מרדכי פרק החולץ הביאו הרב בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן י"ג הא כבר חלקו

עליו כל חכמי דורו ובטלה דעתו ברוב אלא שהרב ר"י מינץ בתשובה שאלה סימן ה' פסק להקל בפנויה מזנה הביאו הרב בהג"ה ש"ע התם היינו דוקא היכי דאיכא למיחש לתקלה כגון במופקרת כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע או בדאיכא פריצי הדור כמו בנדון דמיירי ביה הרב ר"י מינץ אבל בלאו הכי כמו בנ"ד דהיא אינה מופקרת ופריצי הדור לא שכיחי דיריאים מן האומות שמענישים על זה הרבה והלואי שיהא מורא שמים עליהם כמורא בשר ודם מודה הרב ר"י מינץ דאין חילק בין מזנה לשאינה מזנה לעולם אסורה להנשא לאחר עד שתמתין כ"ד חדש אחר לידתה ולעיל בתשובה שאלה סימן נ"ה נתבאר הכל באורך יעויין שם מילתא בטעמא ושם נתבאר נמי השגה על הרב ר"י מינץ בהבנת דברי הרא"ש ז"ל בענין זה והדברים ברורים כי אין חילוק בין מניקה למניקה בין שהיא מזנה ובין שהיא אינה מזנה לעולם צריכה להמתין כ"ד חדש לכך בנדון דידן דזה הכחישה מתחלה ואמר שלא בא אליה אלא מאחר נתעבר' הרי לפי דבריו הוית מעוברת ומניקת חבירו ואסורה לו כ"ד חדש אע"ג.

דאח"כ הודה לה שבא אליה לא מהימן לענין שהיא רשאי לישאנה תוך כ"ד חדש כיון דשוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא: דומיא להא דאיתא בפרק קמא דכתובות דף כ"ב אשה שאמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני אינה נאמנ' וכו' ומייתי לה בטור א"ה סימן מ"ז ותו התם אשה שאמרה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני אינה נאמנת וכו' ומייתי לה בטור י"ד סימן קפ"ה והיינו משום דכבר שויה אנפשה חתיכה דאיסורא הכי נמי בנדון דידן כיון שבתחלה הכחישה ואמר שלא בא אליה ומאחר נתעברה הרי היא מעוברת חבירו לפי דבריו אם כן אסורה לו כל כ"ד חדש אחר לידתה ולא מהימן לומר אח"כ שממנו נתעברה: וכי תימא הא התם באומרת אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני ואם נתנת אמתלא לדבריה כדמפרש התם שמתחלה באו עליה אנשים שאינם מהוגנים אמרה אשת איש אני ואחר כך באו עליה אנשים מהוגנים אמרה פנויה אני נאמנת ומהני לה אמתל' וכן נמי באומרת לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני אם נותנת אמתלא לדבריה כמו שהביאו התוספות בשם ירושלמי בד"ה ואפילו הכי וכו' וז"ל שמואל בעי לאזדקוקי לאיתתא אמרה ליה טמאה אני ולמחר אמרה טהורה אני אמר לה אתמול טמאה יומא דין טהורה אמרה ליה אתמול לא הות בי חילא וכו' ושאיל ליה לרב אמר ליה אם נותנת אמתל' לדבריה נאמנת עכ"ל: הרי מבואר באמרה אשה איש אני ואח"כ אמרה פנויה אני אם נותנת אמתלא לדבריה נאמנת וכן נמי באומרת טמאה אני וחזרה ואמרה טהור' אני אם נותנת אמתלא לדבריה נאמנת ואם כן בנדון דידן נמי אעפ"י שאמר תחלה שלא בא אליה כיון שחזר אח"כ ואמר שבא אליה יש לו להאמין אם נותן

אמתלא לדבריו ואמתלא דידיה הוא שמתחלה היה בוש וגם לא היה רוצה לישא אותה בחנם ולבסוף נתפייס בממון הא לאו מילתא הוא דודאי לאו כל אמתלאות שוות דאע"פ שאמרו דאמתלא מהני מכל מקום איכא אמתלאות דלא מהני כמו שכתב הרמב"ם כך בהדיא בסוף פרק ט' מהלכות וז"ל אמרה מקודשת אני ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה וכו' ואם לא נתנה אמתלא או שנתנה ואין בה ממש הרי זו אסורה וכו' עכ"ל הביאו הרב ב"י בסוף סימן מ"ז וכן הוא בש"ע הרי נקט בהדיא אם נתנה אמתלא שאין בה ממש לא מהני והך אמתלא נראה דאין בה ממש ולא מיקרי אמתלא כיון דאיכא למיתלי לומר הא דהודה לה אחר כך ואמר שבא אליה אפשר משום דשחודי שחדיה ליה בממון וגם שלא היה להפטר מתפיסה הודה כך ולא דמי לאמתלאות דנקט בגמרא גבי פנויה שאמרה אשת איש אני ואח"כ אמרה פנויה אני התם איכא אמתלא על מה שאמרה תחלה אשת איש אני היינו שבאו עליה אנשים שאינם מהוגנים ולסוף שבאו עליה אנשים מהוגנים אמרה פנויה אני וליכא למיתלי ולומר שמפני דבר אחר אמרה לבסוף שהיא פנויה לכך יש לה להאמין כי כן הוא כאשר אמרה וכן נמי באומרה לבעלה טמאה אני איכא אמתלא מפני שלא היה לה כח לסבול התשמיש ולבסוף שהיה לה כח לסבול אמרה טהורה אני וליכא אמתלא לבסוף לתלות ולומר שמפני דבר אחר עשתה כן שאמרה טהורה אני לכך יש לה להאמין כי כן הוא כאשר אמרה אבל בנ"ד האמתל' שאומ' זה על מה שאמ' תחלה שלא בא אליה היינו שהיה בוש ושהיה רוצה שיתנו לו דוקא ממון הך אמתלא לא מיקרי אמתלא אלא אדרבה הוה אמתלא להפך שמה שהודה אחר כך שבא אליה איכא אמתל' והוכחה שלא הודה כן אלא בשביל הממון או שלא היה יכול להפטר מבית האסורים עד שהודה שבא אליה לכך אין לנו להאמין שבא אליה.

לענין שישאנה תוך כ"ד חדש אחר הלידה אלא חיישינן דילמא מה שאמר תחלה שלא בא אליה קושטא קאמר ולבסוף שהודה חיישינן משום דשחודי שחדיה ליה בממון ושלא היה יכול להפטר מן התפיסה עד שהודה ולא מפני דקושטא מילתא הוא כך הודה לכך יש לנו להחמיר ואסירה להנשא לו עד כלות כ"ד חודש אחר לידתה משום דשויה אנפשיה חתיכה דאיסור': ואיכא מאן דבעי למימר דהא דאמרינן באשה שאמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני דאינה נאמנת אלאבנותנת אמתלא לדבריה היינו דוקא בההוא גונא דהדבר ההוא נוגע נמי לבעלה והוא אינו יודע עם היא אומרת אמת או לא לכך לא מהימנת אלא בנותנת אמתלא משום דאע"פ שהיא יודעת בעצמה האמת שלא נטמאה מ"מ בעלה אינו יודע אם אומרת אמת או לא וכן באומרת אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני הדבר נוגע נמי אל אחר היינו מי שרוצה לקדשה אח"כ והוא אינו יודע

אם היא אומרת אמת שהיא פנוי' או לא לכך לא מהימנת אלא בנותנת אמתלא לדבריה אבל בנ"ד כשהוא מודה לה אח"כ שבא אליה הוא והיא יודעים האמת שכן הוא שהוא בא אליה לא שייך לומר שוי' אנפשיה חתיכה דאיסורא כיון שאין הדבר נוגע אלא להם והם יודעים האמת שבא אליה ומה שאמר מתחלה שלא בא אליה הוא שקר לא שייך לומר שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא כיון דהוא יודע בעצמו דלאו חתיכה דאיסורא הוא ליה: והא דכתב הרשב"א גבי טבח ישראל ששחט לפני עדים עשרה בהמות לקצב גוי ובא ישראל לקנות מאחת מהן ואמר לו הטבח לא תקנה ממני כי לא שחטתיה וכו' אינו נאמן ומיהו לדידיה אסורה משום דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא הביאו הרב ב"י בטור י"ד ובש"ע סימן א' דמשמע מזה אף על גב דאין הדבר נוגע אלא לאותו עצמו שאמר מתחלה שלא שחטה שהרי לכל העולם שרי אפילו הכי אמרינן דלדידיה אסורה משום דשוי' אנפשיה חתיכה דאיסורה ולא אמרינן דכיון שהוא יודע בעצמו ששקר אמר מתחלה ושפיר שחט לא שייך למימר שוי' אנפשיה חתיכה דאיסורא אלמא דלעולם אמרינן שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ואינו נאמן אחר כן לחזור מדבריו הראשונים אפילו בשאין הדבר נוגע אלא אליו לבדו והב"ד מחוייבים להפרישו מאיסורא רוצה ההוא ליישב דהתם מיירי בעומד בדבורו ואומר שלא שחטה התם הוא דאמרינן דלדידיה מיהו איסורה.

דסלקא דעתך אמינא כיון דלכולי עלמא שרי משום דאינו נאמן לומר שלא שחטה כיון דאיכא עדים ששחטה תהיה מותרת אפילו לאותו עצמו אף ע"ג דהוא עומד בדבורו ואומר שלא שחטה כיון דאינו נאמן קמל"ן דלדידיה מיהא אסירא אע"ג דלאחרינא שריא לדידיה מיהא אסירא דהא שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אבל אם היה חוזר מדבריו הראשונים והיה אומר ששחטה אפילו לדידיה הוה שריא כיון דאין הדבר נוגע אלא אליו והוא יודע בעצמו דקושטא הוא ששחטה לא נפקא מיניה מידי במה שאמר תחלה שלא שחטה ונאמן לומר לגבי עצמו אחר כך ששחטה אפילו בלא אמתלא: וא"כ הוא הדין בנדון דידן כיון דהוא חזר מדבריו הראשונים ואמר שבא אליה הרי היא והוא יודעים האמת לגבי עצמם שכן הוא לא שייך לומר שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא כיון דאין הדבר נוגע אלא אליהם: אבל אית לן להביא ראיה דדברים הללו דחוים המה אלא לעולם אם אמר מתחלה דבר שאוסר את עצמו במילתא ואחר כך חוזר מזה אינו נאמן אם אינו נותן אמתלא לדבריו הראשונים אפילו שאין הדבר נוגע אלא אליו לבדו מטעם דכבר שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא: וראיה לזה מתשובת מהר"ם פאדווא סימן ל"ד אשה שספרה לבעלה שזנתה עם שמעון והיה מסופק אם יש לו להאמין וגרשה חזר ונשאה

אי מותרת לו או לא וכתב הוא וז"ל אם באנו לאוסרה משום הודאת פיה הלא הלכה כמשנה אחרונה בסוף נדרים דאינה נאמנת דשמא עיניה נתנה באחר אמנם העיקר חסר מן הספר של אגרתך אשר שלחת לי שלא כתבת מה אמרה היא בין גירושין ללקוחין שניים אם עמדה בהודאתה טרם נעשו לקוחין שניי' או חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים וכו' עד כאן לשונו והרב בהג"ה ש"ע הביאו בסי' קט"ו סוף סעיף ו' אלא שקיצר ורצונו של הרב מהר"ם פאדווא לומר שאם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה הראשונים מותרת לו:

משמע מדבריו בהדיא אפילו בחוזרת מדבריה הראשונים אינה מותרת אלא בנותנת אמתלא לדבריה הראשונים אבל בלא אמתלא לא כדכתב בהדיא אם חזרה בה ונתנה אמתלא לדבריה וכו' אף על גב דאין הדבר נוגע אלא לה לבדה שהרי לגבי בעלה ליכא איסורא כלל שהרי לא היתה נאמנת כשאמרה שזנתה וכמו שכתב הרב גופיה כך בהדיא לעיל מיניה בסמוך וז"ל אם באנו לאוסרא משום הודאת פיה הלא הלכה כמשנה אחרונ' דסוף נדרים דאינה נאמנת דשמא עיניה נתנה באחר וכו' עכ"ל הרי מבואר בדבריו בהדיא דאפילו לאחר שגרשה ליכא איסורא לגבי דידיה במה שאמרה שזנתה וא"כ אם היא חוזרת אחר כך מדבריה הראשונים ואומרת שלא זנתה למה לא תהא מותרת לבעלה אפילו בשאינה נותנת אמתלא לדבריה הראשונים כיון שאין הדבר נוגע אלא לה לבדה והיא יודעת בעצמה האמת שלא זנתה למה לא תהיה מותרת אלא ודאי כיון שמתחלה אמרה שזנתה שויה אנפשה חתיכה דאיסורא את בעלה ותו לא מהני לה מה שחוזרת מדבריה אלא שלא היתה נאמנת בעוד היותה תחתיו אבל אחר שנתגרשה פעם אחת ממנו נאמנת לגבי עצמה ושויה אנפשה חתיכה דאיסורא ואסורה לבעלה אע"פ שהיא חוזרת עתה מדבריה הראשונים לא מהימנת ומחוייבים בית דין להפרישה אם לא שנותנת אמתלא לדבריה הראשונים אז מותרת לבעלה אבל בלא אמתלא לא אע"פ שאין הדבר נוגע אלא לה לבדה דלא שנא בין שהדבר נוגע גם לאחר שאינו יודע כמותה או שאין הדבר נוגע אלא לה לבדה לעולם אמרינן דאינה יכולה לחזור מדבריה הראשונים אלא על ידי אמתלא אבל בלא אמתלא לא:

ועוד ראיה מהא דכתב הרמב"ם פי"ח מהלכות איסורי ביאה אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי אע"פ שהיא מותרת לבעלה כמו שבארנו הרי היא אסורה לכל כהן שבעולם אחר שיטות בעלה שהרי הודה שהיא זונה ואסרה עצמה ונעשית כחתיכה דאיסורא וכו' וכתב עלה ה"ה בפירוש אמרו בנדרים פרק אחרון שהאומרת טמאה אני לך אע"פ שאינה נאמנת לאסור את עצמה על בעלה כמו שנתבאר אם נתארמלה או נתגרשה אסורה לאכול

בתרומה לכולי עלמא וה"ה ודאי לינשא לכהן דמאי שנא עכ"ל והביאו הרב ב"י בטור א"ה סימן ו' סעיף י"ז הרי מבואר דאפילו לאכול בתרומה דאין הדבר נוגע אלא לה אפילו הכי אסורה:

וליכא למימר דהתם נמי מיירי בעומדת בדבורה שאמרה שנטמאה תחת בעלה לכך אסורה בתרומה אחר מות בעלה אבל בחוזרת מדבריה הראשונים ואומרת השתא שלא נטמאה מהימנא אפילו בשלא נותנת אמתלא לדבריה כיון שאין הדבר נוגע לאחר אלא לה לבדה והיא יודעת בעצמה האמת שלא נטמאה נאמנת הא ליתא דהא הרמב"ם יליף שאסורה לכהן אחר מות בעלה מדין תרומה דכיון דאיתמר בגמרא שאסורה בתרומה אחר מות בעלה הוא הדין נמי אסורה לכהן כמו שכתב ה"ה וז"ל אם נתארמלה או נתגרשה אסורה לאכול בתרומה וכו' וה"ה לינשא לכהן דמאי שנא עכ"ל משמע דכהדדי נינהו ובין לתרומה ובין לכהן אסורה אחר מות בעלה אפילו בחוזרת מדבריה הראשונים ואמרה שלא נטמאה אם לא נותנת אמתלא לדבריה דאי לא תימא הכי אלא דלכהן אסורה אפילו בחוזרת מדבריה הראשונים ואמרה שלא נטמאה משום דהכהן שרוצה לישאנה אינו יודע אם האמת כן הוא כאשר אמרה שלא נטמאה לכך אסורה היא לו ולתרומה אינה אסורה אלא בשעמדה בדבורה שנטמאה קשיא היאך יליף הרמב"ם דין אסורה לכהן מדין תרומה האלגבי תרומה אינה אסורה אלא בשעומדת בדבורה שנטמאה ולא בשחוזרת מדבריה ואם כן איכא למיטעי ולומר דגם לכהן לא תיאסר אלא בשעומדת בדבורה שנטמאה כמו בתרומה ולא בשחוזרת מדבורה כיון דיליף מתרומה ואי תימא דסמכינן אסברה דלכהן אסורה אפילו בשחוזרת מדבריה הראשונים ואמרה שלא נטמאה נמי אסורה אם אינה נותנת אמתלא לדבריה הראשונים משום דהכהן שרוצה לישאנה אינו יודע אם האמת כן הוא שלא נטמאה א"כ קשיא למה נקט בגמרא דין שאסורה לתרומה אחר מות בעלה ומיירי דוקא בעמדה בדבורה שאמרה שנטמאה הוה ליה למינקט רבותא דין שאסורה לכהן אחר מות בעלה ומיירי אפילו בחוזרת מדבריה הראשונים ואמרה שלא נטמאה ומכח כל שכן שמעינן שהיא אסורה לתרומה בעמדה בדבורה שנטמאה מאי אמרת דסלקא דעתך אמינא דלתרומה אסורה אפילו בשחוזרת מדבריה הראשונים כמו לכהן הא סמכינן אסברא דלכהן יש לאוסרה אפילו בשחוזרת מדברי' הראשונים משום שהוא אינו יודע אם האמת כן הוא כאשר היא אומרת שלא נטמאה ולתרומה אין לאוסרה אלא בשעומדת על דבורה שנטמאה ולא בשחוזרת מדבריה ואמרה שלא נטמאה כיון שאין הדבר נוגע אלא לה לבדה והיא יודעת בעצמה האמת שלא נטמאה וא"כ למה נקט בגמרא דין שאסורה לתרומה אחר מות בעלה ולא

נקט רבותא שאסורה לכהן אחר מות בעלה והיינו אפילו בשחוזרת מדבריה הראשונים ואמרה שלא נטמאה ומכח כל שכן נשמע דלתרומה אסירי בעמדה בדבורה שנטמאה אלא ודאי דל"ש דלעולם אסורה אח"כ לתרומה בין שעומדת על דבורה שנטמאת ובין שחוזרת מדבריה ואומרת השתא שלא נטמאה ואינה נותנת אמתלא לדבריה הראשונים אסורה לתרומה דכבר שויה אנפשה חתיכה דאיסורא ואע"ג דאין הדבר נוגע אלא לה לבדה והיא יודעת בעצמה שלא נטמאה אפילו הכי מצווין הב"ד להפרישה מן האיסור כיון שכבר אמרה שנטמאה ודין תרומה ודין שתהא נשאת לכהן שוה הוא דלתרווייהו אסירא בין שעומדת בדבורה ובין שחוזרת מדבורה ובגמרא נקט חד מנייהו תרומה והוא הדין לכהן הרי מוכח דאין חילוק בין איסור שאינו נוגע אלא לזה עצמו ובין איסור שנגע גם לאחר לעולם אם אמר מתחלה דבר שאסר את עצמו במידי שוב אינו יכול לחזור כיון דכבר שויה אנפשה חתיכה דאיסורא אם לא שנותן אמתלא לדבריו הראשונים:

ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן זה שהכחיש מתחלה את הפנויה ואמר שלא בא אליה ומאחר נתעברה הרי אסרה על עצמו כל זמן ימי עבורה והנקתה דהוית מעוברת ומנקת חבירו שוב אינו נאמן לומר אח"כ שבא אליה כדי לישאנ' בעודה מעוברת ומנקת דכבר שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא אף על גב דאין הדבר נוגע אלא להם והם יודעים האמת שממנו נתעברה לא מהני וב"ד מצווין להפרישם מאיסורא אף על גב דנותן אמתלא לדבריו שהיה בוש מתחלה ושהיה רוצה שיתנו לו ממון הא כבר בארנו דזה לא הוי אמתלא דאדרבא דאמתלא הוי להפך דמה שהודה אחר כך לה שבא אליה לא משום דקושטא דמילתא הוא כך אלא דשחודי שחדיה ליה בממון כדפי' לכך אסורה ליה עד אחר כ"ד חדש מלידתה: ודאי אי הוה מודה אחר כך שבא אליה ולא נתפייס בממון היתה מותרת לו לישא אותה בעודה מעוברת כיון שיש ליה אמתלא על דבריו הראשונים שמחמת בושה לא הודה לה מיד והשתא הוא חוזר מדבריו הראשונים ומודה שבא אליה ואין לתלות הודאתו זו בשום דבר אחר אלא דקושטא קאמר שבא אליה היתה מותרת לו לישאנה מיד אפילו בעודה מעוברת אבל לפי שלא הודה אח"כ אלא אחר שהבטיחו על ממון אסורה היא לו עד אחד כ"ד קודש מיום לידתה:

שאלה ק"ה

חצר גדול מוקף מחיצה ושעריו נעולים והיו בתוכו ר"ן כבשים ושמעו הרועים בלילה כבשים רצים ומקשקשי' בזגים שבצואריהם והכלבים מנבחים ועמדו וזעקו וצווחו ועשו רעש וראו שקפצו שני זאבים לחוץ ממעל למחיצת החצר ומיד מצאו שני כבשים הרוגים

שקרעו הזאבים בטניהם עם הבשר ובני מעיים יצאו לחוץ והיו מונחים מן הצד בחצר והכבשים הנשארים היו בקצה השני של החצר מרחוק מה דינם של הכבשים הנשארים האם חוששין להם או לא: תשובה אמת הוא שהרב שבתשובת משאת בנימן סימן פ"ז מקיל בחצר גדול ורחב אע"פ שהוא מוקף מחיצה מפני שיכולין לברוח מפניו ולא אמרו שחוששין לכולם אלא בדיר שלהם שהוא מקום צר אבל לא בחצר שהוא רחב אבל הרבה מן האחרונים חלקו עליו וס"ל כל שהחצר מוקף מחיצה מיקרי אין יכולים לברוח מפניו כן כתב הרב מ"ו ב"ח וטורי זהב ושפתי כהן והכי משמע מדברי הרשב"א וטעמא דמסתבר הוא דכל שיכולין לומר שוודאי יכול להשיגו ברדיפתו אחריו אם יהיה רודפו הרבה ולא יניח ממנו עד שישיג כגון שיש לחצר מחיצה ושעריו נעולים מיקרי אין יכולים לברוח מפניו אפילו שיהיה החצר גדול מאד דחיישינן דהוא רודף אחריו כל כך עד שמשיגו אבל שדה ובקעה שאינן מוקפים מחיצה דאפשר הוא שיברח מפניו ולא יכול להשיבו לעולם אפילו אם ירדוף אחריו הרבה מיקרי יכולים לברוח מפניו ושאני תרנגולים ועופות דמיירי בהו ספר התרומה דאפילו בחצר המוקף מחיצה מיקרי יכולים לברוח משום דיכולים לפרוח באויר והוי להו כאין מוקף מחיצה כיון דיכולין לפרוח באויר למעלה ממחיצת החצר אבל בבהמות אף על פי שהחצר גדול הרבה אם הוא מוקף מחיצה מיקרי אין יכולין לברוח מפניו כיון שיכול לרודפו ושלא להניחו עד שישגנו ולכך לא חלקו בגמרא בין מקום צר למקום רחב אלא בין על ובין לא על לכך אם הוא מוקף מחיצה מיקרי על אע"פ שחצר גדול הרבה כיון שיש לו מחיצה מיקרי על וחוששין לכולם ואם אין לו מחיצה לא מיקרי על ואין חוששין לאחרים וזה נכון:

אבל מכל מקום נראה דאפילו למאי דמסתבר לן למימר כל שהחצר מוקף מחיצה אף על פי שהוא גדול הרבה מיקרי אין יכולין לברוח מפניו אפילו הכי בנדון דידן שראו שהיו בחצר שני זאבים פשיטא דאין חוששין לאחרים דכיון דמצאו מיד שני כבשים הרוגים שקרעו בטניהם ולא נראה שדרסו עוד כבשים אחרים אמרינן דנח רוגזייהו ואין חוששין לאחרים כדאמר בגמר' פרק אלו טרפות דף נ"ג קטע רישיה דחד מנייהו נח מריתחיה וכו' ולאו דוקא נקט קטע רישיה וכו' אלא אפילו הרגה כמו בנדון דידן שקרע בטנו כיון דחזיה החיה בעינה הבהמה הרוגה לפניה נח רוגזיה דידה: ולא מיבעיא בנ"ד שראו שהיו שני זאבים בחצר ונמצאו מיד שני כבשים הרוגים פשיטא דאין לחוש לאחרים משום דאמרינן דכל אחד מן הזאבים מצא מיד אותו כבש בראשונה והרגו ונח רוגזיה אלא אפילו אי לא הוה אלא זאב אחד ונמצאו שני כבשים הרוגים בכה"ג שנקרעו בטניהם אין לחוש לאחרים אלא אמרינן דזאב מצא אלו כבשים ראשונה והרגם ונח רוגזיה ולא

דרס לאחרים אח"כ אע"ג שאנו רואים שלא נח רוגזיה בהריגת כבש ראשון מ"מ אמרינן שנח רוגזיה בהריגת כבש השני דהא דנקט בגמר' דקטע רישיה דחד מנייהו לאו דוקא דקטע חד אלא אפילו תרי ותלת כל שלא ראינו שדרס עוד לאחרים אין חוששין לאחרים אלא אמרינן דנח רוגזיה דודאי אם נמצאו עוד אחרים שנדרסו ולא קטעי לרישייהו או שלא נקרעו בטניהם חיישינן לכולהו דהא חזינן דלא נח רוגזיה בזה שהרג לחד ודרס עוד אחרים לכדחיישינן לכולהו דאפילו אם תמצא לומר דדרס להנך קודם שהרג להאי מ"מ חיישינן לכולהו דשמא כשם שדרס לאלו קודם שנהרג לזה דרס עוד אחרים קודם שהרג לזה לכך חיישינן לכולהו אבל אם נמצא חד או תרי ותלת הרוגים שנקטעו ראשיהם או שנקרעו בטניהם בענין שהזאב חזי בעינא שהרגו מתחת ידו ולא נמצאו עוד אחרים שנדרסו לא חיישינן לאחרים אלא אמרינן אלו כבשים מצא ראשונה והרגם ונח רוגזיה ולא דרס עוד לאחרים אע"ג דחזינן דלא נח רוגזיה בחד נח רוגזיה בתרי ותלת וכן פסק הרב בתשובה משאת בנימן בשילהי הספר בחדושי דינים שלו וכן נמי הרב בט"ז ונכון הוא:

אלא שהרב משאת בנימן מסיים וכתב וז"ל ודלא כמשמעות רבי יונה באו"ה והיינו משום דמשמע ליה שהרב או"ה ס"ל אם קטל יותר מחד חיישינן לכולהו כיון דחזינן דלא נח רוגזיה בחד וכן משמע נמי למ"ו הרב בב"ח דהכי ס"ל להרב באו"ה ודעתו נוטה אחריו להחמיר וכן משמע להרב בספר תורת חיים דהכי ס"ל להרב באו"ה ודעתו נוטה ג"כ אחריו שיש להחמיר בדקטל יותר מחד: אמנם לי לא משמע כן מדברי הרב באו"ה אלא משמע לי מדבריו דהוא נמי סביר' ליה אפילו דקטל תרי ותלת כל שלא נמצאו עוד שנדרסו לא חיישינן לאינך שכתב בשער נ"ז סוף סימן ח' וז"ל ואפילו בקטע ראשו של אחת נמי לא אמרינן שנח רוגזיה אלא כשלא הכה והמית אבל אם קטע ראש אחד מהן או אפילו שאכלה כולה והמית ג"כ קצת בדריסה גלתה דעתה שלא נח רוגזיה וחוששין לכולן עכ"ל משמע להו מדבריו שכתב שלא אמרינן שנח רוגזיה אלא כשלא הכה והמית וכו' משמע אבל אם הכה והמית לא נח רוגזיה וכדמסיים נמי וכתב בהדיא כך אבל אם קטע ראש אחד וכו' והמית גם כן קצת בדריסה גלה דעתה שלא נח רוגזיה וכו' ואגב חורפייהו לא עיינו ולא דקדקו בדבריו שכתב וז"ל אלא כשלא הכה והמית וכו' ולא היה צריך להזכיר לשון הכה ולא הל"ל אלא כשלא המית וכו' וכן בסיום דבריו שכ' וז"ל או אפילו שאכלה כולה והמית ג"כ קצת בדריסה וכו' ולא היה צריך להזכיר לשון בדריסה ולא הנ"ל אלא והמית גם כן קצת וכו' ומה לו להזכיר לשון בדריסה אלא האמת הוא דהרב באו"ה ס"ל אם נמצאו עוד אחרים שנדרסו אע"פ שמתו אח"כ מחמת הדריסה

מ"מ כיון דלא נהרגו ממש תחת יד הזאב בענין שראה בעינו שנהרגו כגון דקטע לרישא או שקרע בטנו חוששין לכולן דלא היה אלא כדרוסה בעלמ' וחזינן דלא נח רוגזיה אף על פי שקטע כבר לרישא דחד ובהא מיירי הרב וזהו שדקדק וכתב דלא אמרינן שנח רוגזיה אלא בשלא הכה והמית וכו' פירוש שלא הכה ודרס עוד אחרים והמיתם ע"י הדריסה אבל אם קטע לרישא או קרע בטנו דחד כו' והמית ג"כ קצת בדריסה וכו' פירוש שדרס עוד אחרים ומתו ע"י הדריסה אבל לא שקטע לרישיה או קרע בטנו בענין דלא חזי הזאב בעינא שנהרגו תחת ידו ממש לא הוה אלא כדרוסה בעלמ' ולא נח רוגזיה דהוא סבר הבהמה ברחה וניצולה ותקיף רוגזיה טפי וחוששין לכולם ולכך נקט בגמר' דקטע לרישיה דחד מנייהו דדוקא בכה"ג הוה נח רוגזיה דחזא בעינא שנהרגה תחת ידו ממש אבל אי מתה על ידי שדרסה לא נח רוגזיה לכך כתב הרב אפילו בדקטע לרישא דחד אי חזינן שדרס עוד אחרים והמיתם ע"י הדריסה אמרינן לא נח רוגזיה כיון דלא מתו אלא ע"י דריסה אבל אי קטיל לכמה כבשים וחזי בעינא שנהרגו תחת ידו ממש דהיינו דקטע לרישיה דידהו או שקרע לבטנייהו כמו בנדון דידן אפילו דקטל בענין זה תרי ותלת או יותר ולא נמצאו עוד אחרים שנדרסו אמרינן נח רוגזיה ולא חיישינן לאחרים:

וכן משמע נמי מדברי הרב בהג"ה ש"ע סימן נ"ז סעיף ט' שמפרש דברי הרב באו"ה כדפרשתי שכתב בשמו בהג"ה וז"ל ואפילו הרגה אחת מהן דוקא שלא ראינו שדרסה עוד אחרים אבל אם דרסה אחרים הרי ראינו שלא נח רוגזיה וכל מה שבדיר אסור עכ"ל הרי לא כתב בשם הרב או"ה אלא שדרסה עוד אחרים ולא כתב שהרגה עוד אחרים משום דלא מיירי אלא כשדרסה עוד אחרים אע"ג דנזכר בדברי האו"ה שמתו לא נפקא מיניה מידי כיון דעל ידי דריסה מתו לא הוה אלא כדרוסה בעלמ' ולכך חוששין לכולם אבל בשהרגה עוד לאחרים בענין דחזי להו שנהרגו תחת ידו ממש כגון דקטע לרישייהו או שקרע בטניהם לא חיישינן לאחרים אלא אמרינן נח רוגזיה וזה נראה ברור בדברי האו"ה: ומכל שכן בנדון דידן שראו שני זאבים בחצר ונמצאו מיד שני כבשים הרוגים שקרעו בטניהם ולא נמצאו שנדרסו עוד אחרים ודאי דלא חיישינן לאחרים אלא אמרינן דכל א' מן הזאבים מצא ראשונה כבש אחד והרגה ונח רוגזיה ולא דרס עוד אחרים ואין חוששין להם וכולן מותרים:

שאלה ק"ו

אתת לקדמאי אשה א' ועמה אנשים שלמים המדברי' בעדה לעיין בשריות' דאתת' בתה מרת דינה בת חיים מק"ק גויטיי"ן שהיתה נשואה לרבי יחיאל בן רבי ליב מק"ק זאמא

שט"ש ורבי יחיאל ואשתו דינה היו דרים בק"ק גויטיין וכפי הצעת דברים של האנשים השלימים המדברים בעדה נמנעו גדולי הרבנים גאוני עולם מלעיין בשריותא דהך איתתא באמרם כי לא עליהם המלאכה לגמור כי אם על הרב שבגליל ההוא אליו יובא כל דבר קל וחומר ובשביל כן באו אלי והפצירו בי לחוות את דעתי ולומר בכן נדרשתי לאשר שאלוני ודרך משא ומתן אביע ואומר אף כי קטנם עבה ממתני ויודעים לדרוש את התורה כמין חומר על כל זה אלך בדרך טובים ואורחות צדיקים אשמור את אשר חז"ל שקדו על תקנות עגונות דבריהם כדרבונות ונטועים כבמסמור ואנכי הקטן יהיה המתחיל וגאוני עולם גדולים הרבנים שבק"ק ווינא עליהם לגמור ובדרך אמת ינחני ה' הבור' כל במאמר:

וזה הגבי' עדות אשר הביאה אם האשה מרת דינה הנ"ל: במותב תלתא בי דינא.

כחדא הוינא. ואתא לקדמנא.

היקר כהר"ר יצחק אייזק בן מהר"ר שלמה והעיד בתורת עדות בעונש אם לא יגיד ונשא עונו וז"ל בל"א: מיר זיינן גיפארן מוואיידסלב אין דער שלעזי' איז צו וואיידסנב איין יהודי צו אונש קומן האט גיזאגט ער וויל בייא אונזרן ריידוואן רייטן האבן מיר אין גיפראגט פון וואנין ער איז אין ווער ער איז הט ער אונש גיזגט עראיז פון זאמאשטש ר' ליב שמוקלירש זון ער היישט יחיאל קאן ניט ווישן אוב ער היישט רבי יחיאל אודר יחיאל רק ער האט סתם גיזאגט ער היישט יחיאל אונ' האט גיזאגט ער האט איין ווייב צו גויטיין אונ' ער איז בייא זיין פאטר ב' שנים גיוועזין אונ' האט גיקרענקט אצונד פארט ער צום ווייב וויל זיא צום פאטר נעמן אזו איז ער בייא אונזרן רידוואן גריטן דא מיר זיין גיקומן אונטר דעם דארף וויסאקי אין דעם וואלד איז ער פור דעם רידוואן גריטן אזו האט ער זיך צו אולש אום גיקערט אונ' איז אים בלוט פון פנים אראפ' גירינן האט גיזאגט דז פויארן האבן אים פר שטעלט אונ' האבן אים גיוואונט אין דעם זיינן דיא פויארן קומן צום רידוואן צו לויפן אונ' האבן אונש ביגזלת אונ' אך גיוואונט אזו זיינן מיר זיך צו לופין אונ' דער יהודי איז גם כן ווען גילאפן מיט דעם סוסאויף דער נאכט זיינן מיר קומן לכפר חראשטשי ברוד מיר האבן גימינט ער וועו ניצול גיווארדן אזו זיין קומן כמה גוים אינ' גוית.

אונ' האבן אונש גיפרעגט אוב קיינר ניט פון אונש אפ' גיט האבן מיר גיזאגט פון אונש גיט קיינר אב רק איינר איז גריטן דער איז אנטקומן האבן זיא משיב גיוועזין ער איז ניט אנטקומן ער איז נהרג גיווארין אונ' האבן אונש גיזאגט וויא די הריג' איז גיוועזין ער הט וועלין ענטלופן איז אים איין פויאר נאך גילאפן איז ער אין גידיכטן וואלד אריין קומן האט מיט דעם סוס ניט פארט קענט איז ער אראב גשטיגן אונ' האט דעם שוועט אויז

גיצוגן אונ' זיך גיווערט האט אים דער פויאר דעם שווערט אויס גישלאגין אונ' האט אים מיט זיין איגנן שווערט גהאקט אויך האט ער אים מיט דער קייל פארן דעם מוח אויז גישלאגן דאז איז גיווועזן ביום ב' כ"ו חשון אונ' דיא גוים הנ"ל האבן אונש דאז גיזאגט בליל ג' ז"ך חשון דיא גוים האבן גיזאגט דיא צורה פון דעם יהודי איין הויכר מאן אונ' איין שווארצן בארט אונ' האט גיהאט איין שווארץ סוס אונ' וויא זיא האבן גיזאגט רזו איז עש גיווועזן ביום ג' אויף דער נאכט איז דעם פריץ שקץ היים קומן אויז דער דול האבן מיר גיהערט וויא ער האט פר דער מוטר דער צילט דז הגוי יודע"ק מראדי"ק האט איין יהודי גיהרגת מיט זיין אייגינן שווערט אונ' אים מאה אדומים וועק גינומן דער נאך דוא ער איז פון דער מוטר וועק גנגין האבן מיר אים ווידר גיפראגט האט ער אונש אויך אזו גיזאגט דאז ספערד וש דער יהודי איז דרוף גריטן איז גוועזן דעם פרוץ וואס דער רידוואן איז זיין גיווועזין אזו האבן אונש פויארן גיזאגט וויא דער פריץ האט ששה זהובים געבן אונ' האט דאש ספערד ווידר ביקומן ביום ג' אין גאנצן טאג זיינן אלש גוים קומן אונ' האבן גיזאגט דו מאן איין יהודי האט גיהרגת האבן מיר גיבעטן דען פריץ ער זאל רייטן אונ' זאל זעהן אוב עש אמת איז איז ער גריטן האט ער גיזאגט ער האט נישט גיזעהן אך ורק דיא ב' פויארן וש ער האט אויש גשיקט האבן אונז גוזאגט זיא האבן אים גיזעהן גהרגת ליגן נעשט מער אין העמד אונ' איז אים אין בריטל אויף דעם פנים גלעגין אונ' איין פולישר בריף איז בייא אים גילעגין אונ' מיר האבן גיהערט פון דעם יהודי הנ"ל ער האט אונש גיזאגט וויא ער בייא זיך האט איין בריב פון מקום מזאמאשטש פון אין לוזן וועגין עכ"ל:

שוב העיד האלוף כמהר"ר אבנר בן מהר"ר יודא בת"ע ובעונש הנ"ל וז"ל בל"א: צו וואיידסלב האט אך איין יהודי זעלין בייא אונש אין רידוואן זיך אויף דינגן האב איך ניט גיווועלט ליידן האב אים ניט גיקענט דער נאך איז רבי שמואל חזן צו מיר קומן אונ' האט מיר גיזאגט ער איז איין גוטר מאן ער היישט רבי יחיאל ער איז מזאמאשטש רבי ליב שמוקלירש זון האט מיר בנג גיטאן דז מיר אים ניט אין ריטוואן האבן גינומן אזו האט ער זיך בייא דעם פריץ וש דער רודוואן איז זיין גיווועזין זיין סוס גדינגט אונ' איז בייא אונזרן רידוואן גריטן דא זיינן מיר ביום ב' כ"ו חשון אוש דעם דארף וויסאקי ארוש גיפארין איז דער יהודי הנ"ל פאר אן גריטן איין מאל אין וואלד האבן מיר איין גשרייי' גיהערט בין איך אוש דעם ריוואן ארוש גישפרונגן אונ' דער יהודי איז צורוק קומן צו רייטן אונ' איז צורוק גילאפין קען וויסאקי צו זיינן אים פויארן נאך גילאפין אונ' האבן אים גישלאגין האבן גיזאגט דער האט אונש גיוואלט שיסן דער נאך האבן פויארן מיך

אין וואלד אריין גפירט בין איך ווידר צום רידוואן קומן דא איז אונזר פריץ גישאנדן בייא דעם רידוואן האב איך אים גיפרעגט וואורום ער ניט לאשט ווייטר פארין האט ער משיב גיוועזין דיא פויארן האבן דעם יהודי זיין סוס גינומן ווייל איך זעהן דש פפערד צו ביקומן אויף דער נכט זיינן מיר קומן לכפר חראשטשי ברוד האט אונש איין גוי' מעצמה גיזגאט וויא איין יהודי איז נהרג גיווארן ער האט קאלטנש אונ' איין שווארצן בארט אונ' איין היכר מאן איך ווייש דז דער רב יחיאל הנ"ל האט דיא סימנים האב איך דיא גוי' גיפרגט הושטו אים גיזעהן האט זיא גישפראכין פרייליך האב איך אים גיזעהן גיהרגת ליגן דער נך האב איך גיהערט דז דעם פריץ שקץ איז היים קומן האט ער פר דער מוטר מספר גיוועזין דו מעשה וויא איין יהודי איז נהרג גיווארן אונ' האט גיזאגט וער דער רוצח איז אונ' וויא ער האט אים מאה אדומים וועק גינומן דער נאך האבן מיר דען פריץ גיבעטן ער זאל שיקן גיוואר צו ווערין איז זיין משרת קומן אונ' האט גיזאגט וויא ער האט אים גיזעהן ליגן אונ' האט אן אים גיזאגט אלי סימנים הנ"ל אונ' האט גיזאגט וויא זיא אן אים שייצליכי מיתות גיטאן האבן דער נאך האבן מיר דעם פריץ גיבעטן ער זאל אין לאזן ביגראבין האבן אים איין טאליר צו גיזאגט האט דער פריץ ביפולין זיין משרת ער זאל אים ביגראבן אזו דז מן זיך זאל ניט דראן שטוסן דז אים דיא פויארן ניט זאלין אין וושיר וועפין:

שוב העיד כמר ליב בן הר"ר יחזקאל בתורת עדות ובעונש הנ"ל וז"ל בלשון אשכנז: בייא מיר צו וואיידסלב איז גייועזי רבי יחיאל בן רבי ליב שמוקאלש מזאמאשטש האט ער נאך גדינגט איין סוס אצל הפריץ וואש דער רודוואן איז זיין גיועזין וואש רבי אבנר מלוקאב איז מיט אים גיפהרין האט זעלין בייא דעם רידוואן רייטן אין איך בין פור גיפרין דא איך אין קומן לכפר חראשטשי ברוד איז קומן דער שטרוזשי אין הוף האט גיזאגט לפי תומו וויא איין יודי איז גיריטן בייא דעם רידוואן מיט יהודים וואש דא איז בגזלת גיווארדן אין נהרג גיווארדן האב איך גירעט צי מיין חבר דער רבי יחיאל איז גוויש נהרג גיווארדן דער נאך זיין קומן צילופין ר' אבנר מיט זיינר חברותה דיא דא זיין אין רידוואין גיפארן אונ' האבן גיזאגט וויא זיא זיין בגזלת גיווארדין בייא דער נאכט איז קומן איין גוי' האט גיזאגט לפי תומה ווי' איין יהודי איז נהרג גיווארדן האט גיהאט קאנטני"ש אונ' שווארצן בארט איין הוכר מאן אונ' איך ווייש דער יהודי הנ"ל האט דיא סימנים גיהאט מיר האבן גיבעטן דעם פרוץ מחראשטשי ברור ער זאל רייטן זוכן דעם הרוג אין ער קומן האט גיזאגט עד האט נישט גיפונדן אבר ער האט גישיקט זיין משרת מיט איין פויאר איז דער משרת קומן האט גיזאגט ער האט איס גיפונדן ליגן גיהרגת מיט דיא סימנים

הנ"ל אונ' האט גיזאגט וויא זיא אים האבן גרושי עינויים אונ' שייצליכי מיתות אן גיטאן אונ' האט גיזאגט וויא ער האט אין בריטל אויף דעם פנים ליגן אונ' איך ווייש דז ער האט איין בריטל אויף דעם הרצין גיטרגן עד האט גאלד דרינן פורניט גיהאט אויך האט מיר דער משרת גיבראכט איין סידרל ווש ער האט בייא אים גיפונדן או' דאם סידרל איז מיין גיווען איך האב אימש צו וואיידסלב גליגן הוט מירש דער פרץ גיברוכט כל הנ"ל הוגבה כדת וכראוי ולא להתיר באנו רק להראות בפני בעלי הוראה היום יום ר"ח כסליו תי"ו יו"ד זיי"ן לפ"ק:

נאם הקטן יצחק בא"א הר"ר זאב וואלף שליט"א: נאם יעקב הקטן בן לא"א ה"ה מהר"ר אור שרגא מעלקש חונה פה בייטום: נאם הקטן יוסף בן א"א הר"ר נפתלי הירש ש"ן מק"ק קראק חונה פה בייטום:העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות של העד הא' כהר"ר יצחק אייזיק בן מהר"ר שלמה מה שהגיד בב"ד בתורת עדות בעונש אם לא יגיד ונשא עונו: וזה אשר העיד אנחנו נסעו מק"ק וואיידסלב למדינת שלעזיא ובא אלינו יהודי אחד ואמר שהוא רוצה לרכוב אצל העגלה שלנו שקורין רידוואן והיינו עגלת צב ושאלנו אותו מאיזה מקום הוא ומי הוא ואמר לנו שהוא מק"ק זאמשטש בן ר' ליב שמוקליר ושמו הוא יחיאל ואפשר שהוא נקרא רבי יחיאל אלא שהוא לא קרא את עצמו בשם רבי ואמר ששמו יחיאל וגם אמר שיש לו אשה נשואה לו בק"ק גויטיין והוא היה משך שתי שנים אצל אביו והיה מוטל על ערש דוי ועתה הוא נוסע לאשתו להוליכה לאביו בכן רכב אצל עגלה שלנו וכאשר באנו מחוץ לכפר וויסאקא אל היער רכב הוא לפני העגלה בכן חזר ובא לאחוריו ודם היה שותת על פניו ואמר שהערלים כפריים נצבו לפניו בדרך וחבלוהו ובתוך כך באו הכפריים לרוץ אל העגלה שלנו וגזלו אותנו וגם חבלו אותנו בכן נתפזרנו זה מזה ונמלטנו והיהודי גם כן נמלט על סוסו ובלילה באנו לכפר חראשטשי ברוד וחושבים היינו שהוא נמלט בכן באו כמה גוים וגוית ושאלו אותנו האם לא חסר אחד מאתנו ואמרנו מאתנו לא חסר אחד רק אחד היה רוכב והוא נמלט והשיבו לא נמלט אלא נהרג והגידו לנו היאך נהרג שהוא היה רוצה להמלט וערל כפרי אחד רדף אחריו ובא הוא אל סבכי היער ולא היה יכול הסוס לילך אז ירד מסוסו ושלף חרבו ועמד נגד הכפרי ההוא והכה הכפרי עליו עד שחרבו נפל מידו ובחרב של יהודי עצמו חבלוהו וגם במקלו הכה נגד פניו ויצא מוחו כל זה היה ביום ב' כ"ו חשון והגוים הנ"ל הגידו לנו כל זה בליל ג' ז"ך חשון הגוים אמרו הצורה מהיהודי ההוא שהיה בעל קומה וזקנו שחור והסוס היה שחור וכאשר אמרו כן הוה ביום ג' לערבית בלילה בא השקץ של הפריץ לביתו מן מלמדו שמענו שסיפר לאמו שהגוי יו"דעק מראדי"ק הרג

ליהודי עם חרבו של היהודי עצמו ולקח ממנו מאה אדומים ואח"כ הלך מאמו שאלנו אותו שוב ואמר לנו גם כן כך הסוס שהיהודי היה רוכב עליו היה של הפריץ שהעגלה שלנו היתה שלו ואמרו לנו ערלים כפריים שהפריץ נתן ששה זהובים והשיג הסוס ביום ג' כל היום באו ערלים והגידו שהרגו יהודי אחד ובקשנו את הפריץ שירכוב ויראה אם אמת הוא וכן עשה ורכב וחזר ובא ואמר שלא ראה מאומה אך ורק שני ערלים ששלחם הוא המה הגידו שראו אותו שוכב הרוג בכתונתו לחוד וכובע שקורין בריטל שכב על פניו וכתב גלחות היה מונח אצלו ואנחנו שמענו מן היהודי הנ"ל מה שאמר לנו שיש לו כתב מן הערונים מק"ק זאמאשטש שיניחו אותו למקומת שיבא ע"כ הגדתו:

העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות של העד הב' כמהר"ר אבנר במהר"ר יודא מה שהגיד שתורת עדות בבית דין ובעונש אם לא יגיד ונשא עונו: וזה אשר העיד בק"ק וואיידסלב רצה יהודי אחד גם כן לשלם כדי ליסע בעגלה שלנו שקורין רידוואן ולא הנחתיו כי לא הכרתיו ואחר כך בא אלי רבי שמואל חזן והגיד לי כי הוא איש טוב ושמו רבי יחיאל מזאמשטש והוא בן רבי ליב שמוקליר והייתי מצטער על שלא הנחתיו ליסע עמנו בעגלה וכן שכר סוס מן הפריץ שהעגלה היתה שלו ורכב אצל העגלה שלנו וביום ב' כ"ו חשון כשבאנו מחוץ לכפר וויסאקי רכב היהודי לפני העגלה ופתאום שמענו ביער קול צווחה וקפצתי מתוך העגלה לחוץ והיהודי חזר ורכב לאחוריו וברח דרך הפונה לכפר וויסאקי ורדפו אחריו כפריים והכוהו ואמרו כי זה רצה לירות אותנו בקנה השריפה ואח"כ הוליכו הכפריים גם אותי אל היער וכשחזרתי ובאתי אל העגלה ועמד הפריץ שלנו אצל הרידוואן ושאלתיו מפני מה אינו מניח לעגלה ליסע והשיב הכפריים לקחו מן היהודי הסוס וראה להשיגו ובלילה כשבאנו לכפר חראשטשי ברוד הגידה לנו גויה מעצמה שיהודי אחד נהרג והיו לו שערות קלועים שקורין קאלטני"ש והיינו מא"ר צע"פ וזקנו שחור ובעל קומה ואני יודע שרבי יחיאל היו לו סימנים אלו ושאלתי אותה אם ראתה אותו והשיבה ודאי ראיתי אותו שוכב נהרג ואח"כ שמעתי כשבא השקץ של הפריץ לביתו וסיפר לאמו המעשה איך שיהודי נהרג והגיד מי הוא הרוצח וכי לקח ממנו מאה אדומים ואח"כ בקשנו את הפריץ שישלח להוודע הדבר אם הוא אמת בכן בא והגיד כי ראה אותו שוכב והגיד בו כל הסימנים הנ"ל וגם הגיד שעשו בו מיתות חמורות ואח"כ בקשנו את הפריץ שיניח אותו לקבור והבטחנו ליתן לו א' רייכש טאליר וצוה הפריץ למשרתו שיה' קוברו ובאופן שלא ירגישו כדי שלא יזרקוהו הכפריים אל המים: העתקה מלשון אשכנז ללשון הקודש הגדת עדות של העד השלישי כמר ליב בן הר"ר יחזקאל מה שהגיד בתורת עדות בבית דין ובעונש אם לא יגיד ונשא

עונו: וזה אשר העיד בק"ק וואיידסלב היה אצלי רבי יחיאל בן רבי ליב שמוקירלש מק"ק זאמאשטש ושכר לעצמו סוס מן הפריץ שהיה העגלה הרידוואן שלו מה שרבי אבנר מלוקאב נסע עמו והיה רצונו לרכוב אצל העגלה ואני נסעתי לדרכי לפניהם וכשבאתי לכפר חראשטשי ברוד בא הגוי שומר החצר והגיד לפי תומו שיהודי אחד רכב אצל העגלה הרידוואן עם יהודים שנעשה להם גזילה נהרג ואמרתי לחבר שלי, ודאי שרבי יחיאל נהרג אחרי כן באו לרוץ רבי אבנר וחברותה שלו שנסעו בעגלה רידוואן והגידו שלהם נעשית הגזילה בלילה באתה גויה והגידה לפי תומה שיהודי אחד נהרג והיו לו שערות קלועים שקורין קאלטנ"ש היינו מא"ר צע"פ וזקנו שחור ובעל קומה ואני יודע שיהודי הנ"ל היו לו סימנים הללו ובקשנו את הפריץ מכפר חראשטשי ברוד שירכוב ויהא מחפש אחר ההרוג וחזר ובא והגיד שלא מצא כלום רק שלח את משרתו עם ערל כפרי אחד ובא משרתו והגיד שמצאוהו שוכב הרוג עם סימנים הנ"ל וגם הגיד שעשו לו עינויים גדולים ומיתות חמורות עשו בו והגיד שכובע שקורין בריטל מונח על פניו ואני יודע שהיה נושא כובע כנ"ל על לבו ובתוכו היו תפורים אדומים גם הביא לי המשרת סידור של תפלות מה שמצ' אצלו והסידור ההוא היה שלי ואני שאלתיו בק"ק וואיידסלב אותו סידור הביא ע"כ הגדתו: הוגבה כדת וכראוי ביום ר"ח כסליו תי"ז לפ"ק: נאם יצחק בן לא"א הר"ר זאב וואלף שליט"א מעלקוש.

נאם יעקב הק' בן לא"א ה"ה מהר"ר אור שרגא חונה פה בייטום: ונאם הקטן יוסף בן א"א הר"ר נפתלי הירש ש"ן מק"ק קראקא חונה פה בייטום: הן אמת הוא אע"פ שאין במשמעות הגדת העדים שהיו יודעים שזה רבי יחיאל בן רבי ליב מזאמאשטש היה בעל אשה זאת מרת דינה בת חיים מגויטיי"ן שהרי לא נזכר בכל הגדתם שם אשה זו כלל מכל מקום כיון שהם מגידים על אחד בשמו ושם אביו ושם עירו שהיה נקר' רבי יחיאל ואביו היה רבי ליב שמוקלר מזאמאשטש ושהיה דר עם אשתו בק"ק גויטיי"ן ואנו ידעינן שבעל אשה זאת היה נקר' רבי יחיאל בן רבי ליב מזאמאשטש והיה דר עם אשתו בק"ק גויטיין תו אין אנו צריכין יותר והרי על בעל אשה זאת מעידין והכי איתא בתוספת' אין מעידין עד שמכירין שמו ושם עירו והטור א"ה סימן י"ז מייתי דין זה בשם הרמב"ם שכתב כך על פי התוספת' כמו שכתב הרב המגיד הביאו הרב ב"י הרי מבואר התם אפילו שם אביו לא צריך להכיר רק שמו ושם עירו מכל שכן כאן בנדון דידן שמכירין שמו ושם אביו ושם עירו דודאי מהני ואע"פ שהעד הראשון רבי יצחק אייזק לא ידע שהיה נקר' רבי יחיאל ושהוא בן ר' ליב מזאמאשטש אלא מפיו שהוא עצמו הגיד לו שכך הוא נקרא אחר ששאל אותו מאיזה מקום הוא ומי הוא כמבואר בהגדת

עדותו מ"מ מהני כמו שכתוב מהרי"ק ריש שורש קע"ה ומייתי ראיה משילהי יבמות מעשה באדם אחד שבא להעיד על האשה לפני רבי טרפון אמר לו בני היאך אתה יודע בעדות אשה זו אמר אני והוא היינו הולכים בדרך ורדף אחרינו גייס ונתלה ביחור של זית ופשחו והחזיר את הגייס לאחוריו אמרתי לו אריה יישר כחך אמר לי מנין אתה יודע שאריה שמי כך קורין אותי בעירי יוחנן ברבי יהונתן אריה דמכפר שיחיא לימים חלה ומת והשיא רבי טרפון את אשתו ע"כ הרי מבואר אע"פ שלא היה יודע זה שנקר' כך אלא על פיו שהוא הגיד לו כך השיא רבי טרפון את אשתו ה"ה נמי בנ"ד:

ועוד אע"פ שמתחלה לא היה יודע שנקר' כך רבי יחיאל בן רבי ליב וכו' אלא על פי עצמו שהוא הגיד לו ששמו ושם אביו כך מ"מ אחר כך כשהיו על הדרך ועמהם היו אחרים נודע לו מאחרים שכך שמו שהוחזק כך בשמו ושם אביו כמבואר מתוך עדות המעידים שרבי שמואל חזן הכירו והעיד עליו שהוא איש ישר לכך ודאי דהם מעידים על בעל אשה זאת כיון שהזכירו שמו ושם אביו ושם עירו: אבל מ"מ אין למצוא היתר לאתתא דא כי אם על פי העד השלישי ליב בן יחזקאל כאשר יתבאר אבל לא על פי העד הראשון ולא על פי העד השני: על פי העד הראשון רבי יצחק אייזק אין להתיר לאתתא דא מפני שהוא אינו יודע כלום מהריגת רבי יחיאל ואינו מעיד אלא מה ששמע מפי גוי מסיח לפי תומו וגוי לא אמר אלא שנהרג יהודי אחד שהיה רוכב על סוס שחור והוא היה בעל קומה וזקנו שחור וסיפר המאורע היאך נהרג אבל לא הזכיר לא שמו ולא שם אביו ולא שם עירו ובכה"ג שאין הגוי מכירו לא בשמו ולא בשם אביו ולא בשם עירו לא מהני הגדתו דחיישינן שמא אחר היה שנהרג ולא רבי יחיאל זה שהם מעידים עליו אף על פי שכל הסימנים שהגיד הגוי בזה שנהרג היו ברבי יחיאל והיינו שהיה רוכב על סוס שחור והיה בעל קומה וזקנו שחור וגם היו המעידים יודעים שהגוים הכו אותו וחבלוהו והיו רודפים אותו ביער וקרוב הדבר לומר שהוא הנהרג מ"מ חיישינן דילמא איתרומי איתרמי דאיניש אחרינ' הוה והיה גם כן לו הסימנים האלו ואין זה הוא ר' יחיאל שמעידים הם עליו דסימנין לאו מלתא הוא ולא סמכינן עלייהו בדאוריית' לענין איסורא כמו שכתב הטור סימן י"ז וז"ל כתב הרמב"ם ישראל שאמר מת יהודי עמנו במקום פלוני וכך צורתו וכך וכך סימניו אין אומדין באומד דעתן פלוני הוא עד שיעיד שהוא פלוני ויכיר שמו ושם עירו וכו' עכ"ל וכתב הטור עליה וטעמא משום דקי"ל סימנין לאו דאוריית' ולא סמכינן בהו לענין איסורא ע"כ ואפילו סימן טובא לא מהני כמו שכתב תרומת הדשן בפסקיו סימן רכ"ד ומייתי ראיה מהרמב"ם ומהרא"ש יעויין שם הביאם הרב ש"ע סימן י"ז סעיף כ"ג דאפילו ק' סימנין שאינן מובהקין לא מהני:

וכי תימא כיון שהגוים הגידו ליהודים שזה שהיה רוכב אצל העגלה שלהם נהרג ואותן יהודים היו יודעים שלא היה רוכב אצל העגלה שלהם אלא רבי יחיאל אם כן דמיא הא להא דשילהי יבמות דאיתא התם אבא יודן איש ציידן אמר מעשה בישראל וגוי שהלכו בדרך ובא גוי ואמר חבל על יהודי שהיה עמי בדרך שמת וכו' והשיאו את אשתו הרי לא הכיר לא שמו ולא שם עירו אפילו הכי כיון שהיו יודעים מי היה אותו יהודי שהלך עמו בדרך השיאו את אשתו ואם כן ה"ה נמי בנ"ד כיון שהגוי הגיד שזה שהיה רוכב אצל העגלה שלהם נהרג ואותן יהודים ידעו מי היה הרוכב אצל העגלה תהא אשתו מותר' דמה לי אם אומר יהודי שהיה עמי נהרג או יהודי שהיה עמכם נהרג וקל וחומר הוא דהשתא התם איכא למיחש דילמ' ההוא יהודי שאנו יודעים בו שהלך עמו בדרך אזיל לעלמ' וישראל אחר נתלווה עמו בדרך ומת אפילו הכי לא חיישינן להכי כל שכן בנ"ד דליכא למיחש להכי שהרי הגוים מגידים שזה שהיה רוכב אצל העגלה שלהם נהרג והם יודעים שלא היה רוכב אצלם אחר אלא ר' יחיאל זה בן ר' ליב מזאמאשטש וא"כ ישיאו את אשתו: ודמיא נמי להא דאית' בתוספת' דלעיל והן הן הדברים שהביא הטור בשם הרמב"ם ישראל שאמר מת יהודי עמנו במקום פלוני וכו' אין אומדין באומד דעתן פלוני הוא וכו' אבל אמרו אחד יצא מעיר פלוני ומת מחפשין באותו העיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו עכ"ל הרי כיון שזה מעיד שזה שיצאו מהעיר נהרג או מת ואנן ידעינן שלא יצא מהעיר אלא זה תנשא אשתו ולא בעינן שיהא מכירים שמו ושם עירו א"כ ה"ה נמי בנדון דידן שהגוים הגידו ליהודים שזה שהיה רוכב אצל עגלה שלהם נהרג והיהודים יודעים שלא היה רוכב אצלם, רק רבי יחיאל זה סגי ויהא עדותן מהני: הא לאו מילתא הוא דודאי אם היו הגוים מגידים מיד כך לפי תומם בהתחלת הגדתם שזה שהיה רוכב אצל העגלה שלהם נהרג ולא היו שואלין תחלה להיהודים אם לא נחסר שום אחד מהם אז היה מהני הגדתם דהוי דומיא להההיא דשילהי יבמות ולההיא דתוספת' והיה אפשר להתירה.

אע"ג דאכתי היה מקום לפקפק כיון שהגוים לא הגידו אלא שנהרג ולא אמרו וקברנוהו לא מהני הגדתם משום דבכה"ג שלא הכירו אותו לא בשמו ולא בשם עירו חיישו רוב מן האחרונים להא שכתב הרמב"ם שצריך שיאמר וקברתיו הביאו הטור א"ה סימן י"ז וז"ל כתב הרמב"ם יצא ישראל וגוי מעמנו למקום אחר ובא גוי והסיח לפי תומו איש שיצא עמי מכאן מת משיאין את אשתו אע"פ שאין הגוי יודע את האיש והוא שאמר וקברתיו עכ"ל אף על גב דהטור חולק עליו וכתב וז"ל ואיני יודע למה צריך שיאמר וקברתיו עכ"ל הא כבר כתבו האחרונים מזה טובא ומסקי דבכה"ג שלא הכירו הגוי בשמו ולא

בשם אביו צריך שיאמר וקברתיו כמו שכתב הרמב"ם הביאם הרב ב"י יעויין שם ובנדון דידן לא אמרו הגוים וקברנוהו: מכל מקום כיון שכבר כתבו הר"ן והריב"ש דקברתיו לאו דוקא אלא כל שנתעסק בטלטול ממקום למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף וכו' בהא סגי הביאם הרב ב"י והסכימו לזה כל האחרונים ובנ"ד נמי הגידו הגוים על מיתה ודאית שהרי הגידו שהכוהו במקל על מוחו עד שיצא מוחו אין לך דבר ברור מזה כדאית' בפרק בתרא דיבמות דף ק"ך אהא דתנן אין מעידין אלא עד שתצא נפשו ואפילו ראוהו מגויד וצלוב והחיה אוכלת בו וכו' קאמר עלה בגמר' אמר רב יהודא אמר שמואל לא שנו אלא ממקום שאין נפשו יוצאה אבל ממקום שנפשו יוצאה מעידין וכו' וכתב הטור א"ה סימן י"ז וז"ל במה דברים אמורים שאין מעידין על מי שחיה אוכלת בו במקום שאין נפש יוצאת בו אבל אם ראוהו אוכל בו החיה במקום שנפשו יוצאת בו כגון בלב או במוח או במעים מעידים עליו עכ"ל הרי מבואר אם רואין מוח יוצא מעידין עליו שזהו מיתה ודאית וא"כ לפי זה היה אפשר להתירה:

אבל לפי שהגוים לא הגידו כך מיד שזה שהיה רוכב אצל העגלה שלהם נהרג אלא שאלו תחלה את היהודים אם לא נחסר אחד מהם ואחר שהשיבו להם היהודים שמהם לא נחסר שום אחד אבל אחד היה רוכב אצלם ואיננו שנמלט אז אמרו הגוים שנהרג ואמרו צורתו וסימניו וסיפרו המאורע היאך נהרג חיישינן דילמא אחר היה שנהרג ולא זה שהיה רוכב אצל העגלה שלהם שהרי אין במשמעות לשון הגוים שהם היו יודעים שזה שהיה רוכב אצל העגלה נהרג אלא אדרב' איפכא משמע שלא היו יודעים שהרי שאלו תחלה אם לא נחסר אחד מהם הרי עשו שאלה מזה משמע שלא היו יודעים אם אחד שהיה עמהם נהרג או אחר שלא היה עמהם אלא מחברותה אחרת נהרג רק אחר ששמעו מן היהודים שהיו אומרים שמן החברותה שלהם לא נחסר אחד מהם אלא אחד שהיה רוכב אצל העגלה שלהם איננו שנמלט אז אמרו הגוים שלא נמלט ונהרג והיינו באומד דעתם אמרו כך ולא מפני שהיו יודעים אמיתת הדברים שזה שנהרג היה רוכב אצל העגלה שלהם אמרו כך אלא כיון ששמעו מהיהודים שהאחד היה רוכב אצל העגלה שלהם ואיננו והם ראו אחד שהיה רוכב ונהרג אז אמרו באמוד דעתם ודאי אותו רוכב סוס שנהרג לעיניהם הוא היה רוכב אצל העגלה שלהם ונמלט מן העגלה ונהרג אבל לא שהיו יודעים באמיתת הדברים שזה שנהרג הוא היה רוכב אצל העגלה שלהם לכך שפיר אית לן למיחש דילמ' אותו ההרוג אין זה שהיה רוכב אצל העגלה שלהם אלא אחר היה שהיה ג"כ רוכב אסוס אע"פ שהגוים אמרו כמה סימנין לא מהני כדלעיל דסימנין לא מהני בדאוריית': וכן מה שהעיד עד זה שהגוים הגידו שהיה מונח אצל ההרוג כתב

גלחות והיהודים יודעים שלרבי יחיאל זה היה כתב גלחות מערונים שבזאמאשטש שטש כתב ראיה להניחו לעבור בכל המקומות ודאי ופשוט הוא דזה לא מהני דמי יודע מה היה הכתב של גלחות שהיה מונח אצל ההרוג דילמא ענין אחר היה וזה מצוי הוא שיש ביד יהודים כתבים גלחות וגם כשם שהוא לקח כתב גלחות לראיה חיישינן דילמא אחר נמי לקח לו כתב לראיה לכך אין בהגדת העד הראשון רבי יצחק אייזק הנ"ל דבר מספיק כדי להתיר איתת' דא מרת דינה בת חיים:

ומכל שכן שאין להתירה על פי הגדת העד השני מהר"ר אבנר בן מהר"ר יודא שהוא לא הגיד דברים ברורים כל כך כמו העד הראשון כמבואר בדבריו ואין בהגדתו שום הוכחה שההרוג היה רבי יחיאל אע"פ שזה העד רבי אבנר מעיד שהגויה אמרה סימנים שהיה ארוך בעל קומה וכו' והוסיפה לומר סימן אחר והיינו שהיו לו שערות קלועים שקורין קאלטני"ש והיינו מא"ר צע"פ אפילו הכי לא מהני דאין זה סימן מובהק דכמה איתנהו שיש להו כך שערות קלועים וכבר נתבאר דאפילו מאה סימנין שאינן מובהקין לא מהני כמו שכתב ת"ה בפסקיו סימן רכ"ד: ואף על פי שמהרי"ק שורש קפ"ד כתב באחד שהיה נקר' רבי דוד בר שלמה מרוסיא שמת אע"פ שלא הכירו שם עירו ובתוספת' ובהרמב"ם ושאר פוסקים מבואר שצריכים שיכירו שמו ושם עירו אפילו הכי התיר את אשתו מכח שאר אומדנות שהגידו שאותו רבי דוד בר שלמה שמת אחי בעל אחותו היה נקר' יונה והאמת כך היה שאותו רבי דוד בר שלמה בעלה של העגונה ההיא היה לו אחי בעל אחותו שהיה נקר' שמו יונה וכן שאר סימנים שהיה באותו שהעידו עליו שמת היו באותו ר' דוד בר שלמה בעלה של העגונה ההיא משום הכי התירוה ולא חיישינן דילמא איניש אחרינ' הוי שהיה נקר' כן ואיתרומי איתרמי שכל אלו סימנים היה בו כמו בבעלה של העגונה ההיא דלכולי האי לא חיישינן ומייתי ראיה מפרק קמא דבבא מציעא דף י"ח גבי מתניתין מצא גיטי נשים וכו' פריך הא אמר תנו נותנין ורמינהו וכו' ומסיק כגון דאמרו עדים מעולם לא חתמנו וכו' ופריך עלה אי הכי מאי למימרא ומשני מהו דתימא ליחוש דילמא איתרמי שמא כשמא ועדים כעדים קמל"ן ע"כ ודייק מהרי"ק התם מדברי התוספות דלא חיישינן לדילמא אתרומי איתרמי כולי האי יעויין שם כי האריך שאני התם דהיו מכירין אותו בשמו ובשם אביו אלא שלא הכירו אותו בשם עירו התם הוא דמסתבר' למימר דשאר סימנים מועילים כל כך כאלו היו מכירין אותו בשם עירו כיון דאיכ' הוכחה טובא אבל במקום שאין מכירין אותו לא בשמו ולא בשם אביו כמו בנדון דידן רק בסימנים לחוד ודאי דאפי' ק' סימנין דאינן מובהקין לא מהני וחיישינן דילמא איתרומי איתרמי לכך אין להתיר לאיתת' דא על פי שנים העדים.

הראשון רבי יצחק אייזק. והשני רבי אבנר: אמנם על פי העד השלישי כמר ליב בן יחזקאל יש למצו' היתר לאיתת' דא ממה שהגיד בסוף דבריו שהמשרת של הפריץ הביא לו סידור התפלות מה שמצא אצל ההרוג ואותו סידור היה שלו והוא השאילו לרבי יחיאל בן רבי ליב מזאמאשטש כשהיו בוואיידסלב וסימן כזה מהני דכיון שהעד הזה הכיר לסידור זה שהיה שלו והוא השאילו לרבי יחיאל הרי אותו ההרוג שנמצ' אצלו הסידור הזה ודאי רבי יחיאל בן רבי ליב הוא אותו שהשאל הוא לו הסידור דאי איניש אחרינ' הוא סידור זה מאי בעי גביה אע"ג דסימנים בכליו ובמלבושיו לא מהני משום דחיישינן לשאלה כדאית' בפרק אלו מציאות דף כ"ז ובפרק בתרא דיבמות דף ק"ך מכל מקום בנ"ד שהסידור הזה לא היה שלו אלא ששאל אותו מאחר לא חיישינן דילמ' השאילו הוא לאחר משום דאין השואל רשאי להשאיל אפילו היכא דעביד מצוה בהשאלתו לאחר אינו רשאי להשאיל לאחר כדמסיק בהדיא בפרק אלו מציאות דף כ"ט דפריך אהא דקאמר השואל ס"ת מחבירו הרי זה לא ישאלנו לאחר מאי אירי' ס"ת אפילו כל מילי נמי וכו' ומשני ס"ת איצטרך ליה מהו דתימ' ניחא ליה לאיניש דתיעבד מצוה בממוניה קמל"ן וכן פסק הטור ח"מ סימן שמ"ב דאין השואל רשאי להשאיל אפילו מידי דעביד מצוה ביה.

לכך לא חיישינן דילמ' רבי יחיאל זה השאיל הסידור לאחר אע"ג דהוא עצמו היה שואל מכל מקום שמא סבור היה דניח' ליה לאיניש דתיעבד מצוה בממוניה כיון דהדין הוא דאין השואל רשאי להשאיל אפילו מידי דעביד ביה מצוה ודאי דלא השאילו: וליכא למימר דילמ' האי רבי יחיאל לא ידע דין זה דאין השואל רשאי להשאיל דאטו כולי עלמ' דינא גמור' הא לאו מילת' הוא דאף על גב דלשאר דינים הוה מצינן למימר דלאו כולי עלמא דינא גמיר' אבל דין זה שאין השואל רשאי להשאיל כולי עלמ' גמירי.

דהכי משמע מפרק כל הגט דף כ"ט דאמר ריש לקיש כאן שנה רבי אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר אמר לו ר' יוחנן זו אפילו תינוקת ,של בית רבן יודעין אותו וכו' מדפריך ליה זו אפילו תינוקת של בית רבן יודעין אותה וכו' משמע בהדי' דכולי עלמא גמירי דין זה: וליכא למימר דילמ' הא ידע דאין השואל רשאי להשאיל אבל הא דאין רשאי להשאיל אפילו מידי דעביד ביה מצוה לא ידע אלא היה סבור דשרי להשאיל מידי דעביד ביה מצוה כדקסלקי אדעת' דברייתי' דקתני ס"ת דלא תימ' כיון דניח' ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה שרי קמ"ל שמע מיניה דסלקי אדעת' למימר דשרי להשאיל כיון דניח' ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוני' אם כן איכא למיחש דילמ' רבי יחיאל זה סלקא אדעתיה כך הא נמי לא מילת' הוא דמהי תיתא לן לומר שיהיה יודע

דין דניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה ולא יהיה יודע הדין דאין השואל רשאי להשאיל אפי' מידי דעביד בי' מצוה מאי שנא דהא ידע והא לא ידע ואדרב' טפי מסתב' למימר כיון דאנן מחזיקנן ליה דלאו דינא גמיר ומכל מקום על כרחינו צריכין לומר שידע דין דאין השואל רשאי להשאיל כיון שאפ' תינוקות של בית רבן יודעים דלא שני ליה בין מודי דעביד ביה מצוה ובין לא עביד ביה מצוה שאינו רשאי להשאיל לאחרים ומהי תיתא לן לומרשיהיה יודע הסבר' דניח' ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה כיון דלאו גמיר הוא ומכל שכן במקום שאין האמת כן לכך לא חיישינן להכי דילמא השאיל הוא הסידור לאחר כיון שאין השואל רשאי להשאיל: וליכא למימר דילמ' הא דאמרו אין השואל רשאי להשאיל לא אמרו אלא שצריך לשלם אם עבר והשאיל לאחר אפילו בשנאנס אצל השואל השני מחמת מלאכה ואם כן אם הוא.

משאיל לאחר על דעת לשלם למשאיל כל אונס' דאתיילד אצל שואל שני אפילו במחמת מלאכה יכול להשאיל לאחר וא"כ בנ"ד אף על פי שהסידור שמצא הגוי אצלו היה בידו בתורת שאלה אכתי איכא למיחש דילמ' השאילו לאחר על דעת לשלם כל אונס' דאתיילד אפילו במחמת מלאכה דבכה"ג שרי להשאיל הא לית' דכבר כתבו התוספות בפרק המפקיד דף ל"ו במימר' דפליגו בה רב ורבי יוחנן שומר שמסר לשומר רב אמר פטור ורבי יוחנן אומר חייב וכו' בד"ה רב אומר פטור וכו' ובפרק כל הגט דף כ"ט בד"ה כאן שנה רבי וכו' דאפילו היכא דפטור מלשלם איסור' עביד ה"ה נמי לרבי יוחנן דס"ל דחייב לשלם הוי דינא הכי דאפילו אם רוצה להשאיל לאחר על דעת לשלם למשאיל כל אונסא דאתיילד אפי' במחמת מלאכה אינו רשאי לעשות כן דאיסור' מיהא עביד: וכן יש לי לדייק מלישנ' דנקט אין השואל רשאי להשאיל ואין השוכר רשאי להשכיר ולא הוי ליה למינקט אלא השואל או השוכר שהשאיל או השכיר לאחר חייב כדקתני בהמפקיד דף ל"ו במימר' דלעיל דפליגי בה רב ורבי יוחנן שומר שמסר לשומר רב אומר פטור ורבי יוחנן אומר חייב וכו' אלא ודאי לכך נקט האי לישנא אין השואל רשאי להשאיל לומר לך דאיסור' קעביד דאינו רשאי להשאיל והיינו אפילו היכא דבעי לשלומי כל אונס' דאתיילד גבי שואל שני והיינו משום דאדם רוצה בשלו כמו שכתב כך האשר"י בפרק אלו מציאות אהא דהמוצ' תפילין בשוק וכו' דכל שאר אבידות חוץ מתפילין אדם רוצה בשלו ושאני תפילין דשכיחי טובא בבית האומן:

אלא שיש להסתפק קצת אע"פ שהוכחנו דאין השואל רשאי להשאיל היינו משום דאיסור' עביד אפי' ברוצה לשלם משום דאדם רוצה בשלו דילמ' בנדון דידן שלא היה אלא סידור אפשר דסידור התפלות דומיא לתפילין דשכיחי ולא שייך ביה למימר אדם

רוצה בשלו דהכי מסיק בפרק אלו מציאות דף כ"ט דאמר שמואל המוצ' תפילין בשוק שם דמיהן ומניחין וכו' פי' יכול למוכרם ואיני צריך לשמרם ופריך ממתניתין דקתני מצא ספרים וכו' ומשני תפילין שכיחי ספרים לא שכיחו ע"כ א"כ דילמא סידור של תפילות דמיא לתפילין דשכיחי ושפיר חיישינן לשאלה שהיה משאיל לאחר על דעת לשלם למשאיל כל אונס' דאתיילד אפילו במחמת מלאכה ולא שייך למימר דעביד איסורא כיון דאדם רוצה בשלו דכיון דשכיחי הוא לא אמרינן דאדם רוצה בשלו כמו גב' תפילין: אבל לקושטא דמילת' נראה דסידור לא דמיא לתפילין דשאני תפילין דשכיחי בבית האומן ומיד יכול לילך לאומן שיתקן לו תפילין וגם כל תפילין שוים הם ואין מקפיד עליהם שיהא רוצה דוקא בשלו דכולן צריכין להיות נכתבין כדין ותיקונם בבתים ורצועות כדין ואין הפרש ביניהם ובנקל יכול האומן לתקנם כרצון האדם מה שאין כן סידור של תפילות דחילוק רב יש בין זה לזה יש מהם יפים ויש מהם שאינם יפים כל כך ואדם מדקדק טובא עליו ורוצה דוקא בשלו ולא שייך, למימר שילך אל האומן ויתקן לו כרצונו דאי אפשר הוא כיון שהם בדפוס ולא בכתב והתגרים שיש להם לפעמים סידורים לא ראי זה כראי זה ואפשר שאינו יכול למצוא סידור כדמות ותבנית הסידור שלו ודאי דאין השואל רשאי להשאיל אפילו ברוצה לשלם למשאיל כל אונס' דאתיילד אפילו במחמת מלאכה דאדם רוצה בסידור שלו וזה נראה ברור: ואין לפקפק כיון שאין במשמעות הגדת עד זה ליב בן יחזקאל שהגוי אמר שמצא הסידור אצל ההרוג אלא שהוא אומר שהגוי הביא לו הסידור מה שמצא אצלו ואיכא למיחש דילמ' הגוי מצא סידור זה בדרך ולא אצל ההרוג ומה שהעד אומר שהגוי הביא לו הסידור שמצא אצלו לא מפני שהגוי הגיד לו שמצא אצלו אומר כך אלא מאומד דעתו אומר כך דכיון שהוא מכיר הסידור הזה שהיה שלו והוא יודע שלא השאילו לאחר רק לרבי יחיאל אומר מאומד דעתו שמלא אצלו דמסתמ' כך הוא שמצא אצלו וא"כ אית לן למיחש דילמא נפל הסידור הזה מן רבי יחיאל והוא אזיל לעלמ' והגוי מצא לסידור זה של רבי יחיאל וההרוג הוה איניש אחרינ' ולא רבי יחיאל: הא ודאי לאו מילתא הוא דכבר פסק הרא"ש בפרק גט פשוט דלנפילה לא חיישינן אף על פי דהתם קאי אממונא אשטרא דנפיק מבי דינא דרב הונא דהוה כתיב ביה אני פלוני לויתי מנה כל המוציאו גובה בו ולא חיישינן דילמא מאחר נפל וזה מוצאו הרי בממונא קאי ואיסור ממונא לא ילפינן דהכי פריך בפ' קמא דמציעא דף ך' גבי גיטא דאישתכח בי דינא דרב הונא הא כבר הקשו התוספות קושיא זו ביבמות פרק האשה שלום דף קט"ו בד"ה והא חבו בר ננאי וכו' וכתבו וז"ל וא"ת היכא פשיט רבא איסורא מממונא וכו' וי"ל דמדמה רבא.

ממונא היכא דהוחזקו לאיסור' דלא הוחזקו עכ"ל והתם בפ' גט פשוט מייתי הרא"ש נמי דין דתרי יוסף בן שמעון מוציאין על אחרים ולא חיישינן לנפילה אע"ג דהוחזקו אם כן שפיר אית למילף איסור' היכא דלא הוחזקו ובנדון דידן נמי לא הוחזקו דמהי תיתא לן לומר שנאבד הסידור מן ר' יחיאל: ובר מן דין הא אית להוכיח בהדיא דלא חיישינן לנפילה אפילו לענין איסורא מהא דתנן בפרק בתרא דיבמות דף ק"ך אין מעידי' אלא על פרצוף פנים וכו' אע"פ שיש סימני' בגופו ובכליו ע"כ ומפרש התם בגמרא כליו דחיישינן לשאלה ופריך מהא דתניא מצאו פי' הגט קשור בכיס ובארנקי ובטבעת היכא מהדרינן וכו' ומשני טבעת חייש לזיופי כיס וארנקי מנחשי אינשא ולא מושלי וסוגיא זו איתא נמי בפרק אלו מציאות דף ך"ז וקצת בנוסחא המבוארת יותר: ואי איתא דבאיסורה חיישינן לנפילה אכתי תקשה למה מהדרינן והגט כשר במוצאו קשור בכיס או בארנקי הא אע"פ דליכא למיחש לשאלה מכל מקום הא איכא למיחש לנפילה דילמא נפל ממנו הכיס או ארנקי ומצאו אחר וקשור הגט בו אלא ודאי דלנפילה לא חיישינן אפילו באיסורא: ומכאן נמי מוכח דאין לחלק ולומר דילמא הא דעסיק בגמרא דלנפילה לא חיישינן היינו דוקא היכא דליכא ריעותא לפנינו כההיא דגט פשוט ההוא שטרא דנפיק לבי דינא דרב הונא דהוי כתוב ביה אני פלוני בן פלוני לויתי ממך מנה וכו' פירש רשב"ם ההוא שטרא דנפיק לבי דינא והיה מוחזק בו אדם אחד וכו' וכן ההיא דפרק האשה שלום חבו בר ננאי וכו' התם הוא דלא חיישינן לנפילה דלא איתרע דמהי תיתא לן לומר דנפל מידיה דהך שבא לפנינו ושטריה בידיה אבל בנ"ד שהגוי מביא לפנינו הסידור שהיה מתחילה ביד רבי יחיאל השואל הרי איתרע שאינו ביד זה שהיה מתחילה דילמא חיישינן לנפילה הא ליתא שהרי ברייתא זו מיירי באחד שמצא גט קשור בכיס או בארנקי הרי כבר איתרע דידעינן שנפל מזה ומצאו אחר אפילו הכי לא חיישינן לנפילה דאידך דילמא איניש אחרינא אשכחיה מתחילה וקשר הגט בו ונפל ממנו ומצאו זה משום דלנפילה לא חיישינן משא"כ בנ"ד דלא ידעינן משום נפילה אלא שהגוי הביא הסידורמהי תיתא לן לומר שנפל מן רבי יחיאל וגוי מצאו בדרך או אצל אחר שמצא הסידור ואותו אחר נהרג ולא רבי יחיאל כיון דלנפילה לא חיישינן אלא אמרינן מסתמא הגוי מצאו אצל ההרוג ולא נפיק הסידור הזה מתחת ידו מעולם דלנפילה לא חיישינן ולשאלה נמי לא חיישינן כדפירשתי וכיון שזה מכיר הסידור שהיה שלו והשאילו לרבי יחיאל ודאי שזה ההרוג הוא רבי יחיאל ואצלו מצא הסידור הזה:

ובהא נמי ליכא לאסתפוקי כיון שהמשרת של הפריץ לא הגיד אלא שנהרג ולא הגיד וקברתיו אין הגדתו מועלת כיון דלא הכירו בשמו ולא בשם עירו דבכ"הג שלא הכירו

אותו בשמו ולא בשם עירו חיישו רוב מן האחרונים להא שכתב הרמב"ם שצריך שיאמר וקברתיו כמו שכתבתי לעיל: הא כבר כתבתי שכל האחרונים הסכימו למה שכתבו הר"ן והריב"ש דקברתיו לאו דוקא אלא כל שנתעסק בטלטול ממקום למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף וכו' בהא סגי דאינו צריך וקברתיו אלא כדי לדעת שעל מיתה ודאית הוא מגיד ובנ"ד שהעד הזה ליב בן יחזקאל מגיד בשם הגוי שהסיח לפי תומו שענו אותו בענויים קשים ועשו בו מיתות חמורות וכו' ודאי דעל מיתה ודאית הוא מגיד ומשמעות לשונו הוא שכך עשו בו מעשים עד שבכל מעשה ומעשה בפני עצמו היה די בו להמית כמבואר מתוך עדותו לכך נראה שיש להתיר לאתתא דא: אבל אין להתירה ממה שהעיד העד הזה ליב בן יחזקאל בהתחלת הגדתו והיינו כשבאו לכפר חראשטשי ברוד בא גוי שומר החצר והגיד לפי תומו שיהודי אחד רכב אצל העגלה רידוואן שבה היו יהודים ונעשה להם גזילה נהרג ואחר כך באו לרוץ מהר"ר אבנר וחברותה שלו ואמרו שלהם נעשית הגזילה והם יודעים שלא רכב עמהם אדם אחר רק רבי יחיאל בן רבי ליב מזאמאשטש וא"כ ודאי שזה ר' יחיאל הוא שנהרג ויש להשיאו את אשתו דדמיא הא להא דשילהי יבמות אבא יודן איש ציידן וכו' ולההיא דתוספתא א' יצא מעיר פלוני ומת וכו' וכמו שכתבתי לעיל הא ליתא דלא דמי דהתם שאני דידעינן ברור על מי שהגוי מגיד שהרי אמר זה שהיה עמי מת או זה שיצא מעיר פלוני מת הרי מורה באצבע על מי שהוא מגיד ואנו יודעין מי שהיה עמו או שיצא מן העיר לכך עדותו מהני אבל כאן בנדון דידן אין הגוי מורה באצבע על איזה עגלה רידוואן הוא מגיד אלא סתם אמר שאותו יהודי שהיה רוכב אצל עגלה רידוואן שהיו יהודים בתוכה נהרג ואין אנו יודעים על איזה עגלה הוא מגיד שמא עוד עגלה אחרת עם יהודים היתה עוברת שם ויהודי אחד היה רוכב אצלה ואותו רוכב נהרג ולא על עגלה זו של רבי אבנר הוא מגיד לכך לא מהני הגדתו: ועד איכא טעמא שלא להתירה על פי הגדת הגוי הזה שומר החצר אפילו אי הוה מגיד בפירוש על עגלה זו של רבי אבנר שהיה מורה באצבע עליה לא היה מהני דכיון שלא אמר אלא סתם שנהרג ולא אמר וקברתיו ולאו מילתא אחריתא שמורה על מיתה ודאית חיישינן לבדדמי דבכה"ג שהגוי לא הכירו בשמו ולא בשם עירו חיישו רוב מן האחרונים להא דכתב הרמב"ם שצריך שיאמר וקברתיו או מילתא אחריתא שמורה על מיתה ודאית כמו שכתבתי למעלה לכך אין להתירה על פי מה שהגיד הגוי שומר החצר: אבל על פי מה שהעיד העד הזה ר' ליב בן יחזקאל בשם הגוי משרת הפריץ והביא לו סידור התפילות יש להתירה כמו שכתבת לעיל: וכבר הקדמתי בפתח דבריי שכל משאי ומתני בפסק זה אינו אלא דרך משא ומתן להלכה אבל לא למעשה לסמוך על היתר דידי

אם לא שיסכימו על היתר דידה גדולי הרבים גאוני עולם אשר המה בעת הזאת בק"ק ווינא הן שיסכימו מטעם דידי הן המטעמים אחרים ובפה מלא אני אומר באם שהנהו רבנן מופלאים לא יסכימו להתירה הרי דבריי בטלים לנגדם ולא יסמכו כלל על היתר דידי אפילו בהסכמת רבנים אחרים:

שאלה ק"ז

מעשה שהיה כך היה בליל שבת בשעה שהיו אוכלים סעודת שבת מצאו בחתיכה כבד לאחר שצלאוהו ובישלוהו מחט תחובה בחתיכה אחת מאמצעית הכבד ואותה חתיכה היתה חתוכה מד' צדדים שלא היה שם עור רק למעלה ולמטה היה עליה עור והמח' לא היתה מחט שתופרין בה אלא אותן מחטין שהנשים משתמשים בהם הרבה שתוחבין בהם הקצוות של צעיפי' שבראשיהם וכן רגילות לתחוב מחטים כאלו בבתי נפש שלהם ויש להם בקצה אחד קופא קטנה עגולה ובקצה האחר חודה והיתה המחט כולה טמונה ותחובה בחתיכת כבד ולא היה ניכר סביבות המחט קרישות דם המתבשל כאשר רגיל להיות סביבות מחטים ויתדות הנמצאים תחובים בכרס ובקיבה ובקורקבן ואותה הבהמה שחתיכות כבד היה ממנה נמכר הבשר והשומן והכבד חתיכות חתיכות להרבה בני אדם ובשלו וצלו הכל לצורך שבת ולא זו אלא אף זו ששאר בשר הרבה מבהמות אחרות נמלח ונתבשל עם הבשר של בהמה זו עד שכמעט לרוב הקהל נעשה תערובת מבהמה זו וההפסד הוא הפסד גדול ומניעת עונג שבת: והיה נראה לי להקל ולהתיר הכל אע"ג דבגמרא פרק אלו טרפות סוף דף מ"ח גבי מחטא דאישתכח בחתיכה דכבדא וכו' מסיק דבמחט קטנית' לא שנא קופא לגיו לא שנא קופא לבר נקובי נקיב ואתאי וטריפה והאי מחט דנדון דידן מיקרי מחט קטינתא כיון שאין קופה שלה גסה כמו שכתב הטור י"ד סימן מ"א בשם הרשב"א מ"מ נראה דבנ"ד יש להקל דהא דמטריף בגמרא היינו דוקא בנמצאת המחט בחתוכה דכבדא מיד לאחר שחיטה או אפילו אינו מיד לאחר שחיטה אלא שהיתה הכבד מונחת או תלויה במקום מיוחד שלא היו בני אדם משמשים בה הרבה ואין לתלות שהמחט נתחבה בחתוכה דכבדא לאחר שחיטה אלא קודם שחיטה התם הוא דמטרפינן משום דליכא אלא חד ספק אי דרך ושט נכנסה תחלה ונקבה הדקין ויצתה ונכנסה לכבד וטריפה או דרך הקנה נכנסה לסמפונות הריאה ומסמפון יצתה לכבד וכשירה ובחדא ספיקא מחמרינן וטריפה אבל בנ"ד שלא נמצאת המחט בחתוכה דכבדא אלא בליל שבת בשעת אכילה לאחר שמשמשו בה הרבה שחתכוה והדיחוה וצלאוה והדיחוה אחר צלייתה ובישלוה והכל היה נעשה על ידי בעלת הבית שרגילין

אצלה מחטין כזו בצעיפיה ובבית הנפש שלה ויש לתלות שלאחר שחיטה נפלה המחט מהאשה ההיא ונתחבה לכבד ורגיל הוא שאירע כך שהמחטים כזו נופלים מהנשים לתוך המאכלים שמתעסקים בהם ואיכא כאן ספק ספיקא ספק קודם שחיטה או לאחר שחיטה אם תמצא לומר שקודם שחיטה דילמא דרך קנה נכנסה ולא נוקבה שום אבר שנקיבתן במשהו דהרי אין המחט מטריף הכבד מצד עצמו דנקובת הכבד לאו טריפה הוה אלא דחיישינן שמא דרך הושט נכנסה המחט ונקבה בני מעיים ונכנסה דרך שם לכבד הרי כאן ספק ספיקא ויש לתלות להקל:

אף על גב דאיכא מאן דמחמיר דלא שרינן ספק ספיקא אם הספק הראשון אינו על ידי תערובות אלא בגופו הביאו הטור י"ד סוף סימן ק"י היינו דוקא במקומשאין שתי הספיקות באין כאחד כגון ביצה ספק נולדה בי"ט או לא נולדה בי"ט ונתערבה באחרות דאין מועל ספק ספיקא דהיאך אתה אומר שמא לא זו היא ואם תמצא לומר זו היא שמא מותרת היתה שלא נולדה בי"ט והלא כבר אוסרתו מספק שנפל בגופו ואחר שאוסרתו היאך עתה חוזר ומתירו כמבואר התם בב"י וכן הוא בהג"ה ש"ע אבל במקום ששתי הספיקות באים כאחת אם יש כאן איסור כלל ונודעו ב' הספיקות יחד כמו בנדון דידן ספק נתחבה המחט לכבד מחיים ספק לאחר שחיטה ואת"ל מחיים שמא לא ניקב שום אבר הפנימי אלא נכנסה דרך הקנה יש להתיר דומיא דגף העוף שנמצא שמוט או שבור סמוך לגוף ואינו יודע אם נעשה כן קודם שחיטה או לאחר שחיטה שכתב הרב בהג"ה ש"ע סוף סימן ק"י דיש להכשיר משום דהוי ספק ספיקא ספק קודם שחיטה או לאחר שחיטה ואת"ל קודם שחיטה שמא לא ניקבה הריאה ה"ה נמי בנ"ד כיון שהמחט שנמצאת בחתוכה דכבדא לא מטריף מצד נקב שבכבד שהרי אין נקב פוסל בכבדא אלא דחיישינן דילמא נכנסה המחט דרך הושט וניקבה הבני מעיים ונכנסה לכבדא אם כן הרי הוא ספק ספיקא ספק מחיים ספק לאחר שחיטה ואם ת"ל מחיים דילמא לא נכנסה דרך הריאה אלא דרך הקנה ולא ניקבה בני מעיים: ואפילו למאן דמחמיר בגף העוף שנמצא שמוט או שבור ואינו יודע אם מחיים אם לאחר מיתה אע"ג דהוי ספק ספיקא הביאו הרב בהג"ה ש"ע מטור י"ד סימן נ"ג הא כבר פירשו האחרונים דדוקא התם בנמצא גף שבור הוא דלא מהני ספק ספיקא משום דכי נשמט הגף איתי ליה בדיקה אם ניקבה הריאה או לא אלא שאנן בדורות האחרונים לא בקיאין בבדיקה צריכין אנו לאסור מספק ואין האי ספק נכנס בספק ספיקא כיון שאינו אלא מחסרון דעת וחסרון חכמה לא מיקרי ספק דהוי כאלו הריעותא לפנינו שניקבה הריאה והא דלא חזינן הנקב

משום דאין אנו בקיאין ואלו היינו בקיאין היינו רואים את הנקב לכך לא מיקרי זה ספק ולא הוי אלא כחד ספק לכן יש להטריף:

אבל בנ"ד דתרי ספיקות הם ספיקות גמורות ולא תליא בחסרון דעת וחכמה אלא הספק הוא מצד עצמו וליכא למיקם עלה בבדיקה ספק נכנס המחט דרך הושט ונקבה בני מעיים או שמא דרך הקנה נכנסה ולא נקבה בני מעיים ואין חילוק בין דורות ראשונים לדורות אחרונים מיקרי שפיר ספק ספיקא ויש להתיר: ואפילו אם נאמר דמחטא בחתוכא דכבדא דמטרפינן מספק דלא ידעינן אי דרך ושט נכנסה ונקבה בני מעיים אי דרך הקנה נכנסה ולא נקבה בני מעיים מיקרי נמי ספק מחסרון דעת כיון שאין מכירין מקום הנקב הרי הוא מחסרון החכמה אף על פי שגם לדורות הראשונים לא היה ניכר מ"מ לא הוי אלא מחסרון חכמה אפילו לדורות הראשונים ואינו נכנס בספק וא"כ נדון דידן לא מיחשב אלא לחד ספיקא מ"מ יש להתיר בנ"ד כיון דלא נמצאת המחט בכבדא אלא אחר משמוש הרבה שהדיחו חתיכת הכבד בהדחה ראשונה וצלאוה והדיחוה לאחר צלייתה ובישלוה יש לתלות דמחט נתחבה בחתיכת הכבד לאחר שחיטה על ידי משמוש דומיא דזאב שנטל בני מעיים והחזירן כשהן נקובין דתולין הנקב בזאב אע"ג דהתם ליכא אלא חד ספיקא ספק נקבה לאחר שחיטה ספק קודם שחיטה אפילו הכי מקילין כיון דיש במה לתלות וסמכינן אהא דאמר רב הונא פרק קמא דחולין דף ט' בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה נשחטה בחזקת היתר עומדת עד שיוודע לך במה נטרפה הכי נמי בנדון דידן כיון דיש לתלות שנפלה המחט מן האשה כשהיתה מתעסקת בהדחת וצליית ובישול הכבד ונבלעת לתוך חתיכת הכבד ע"י משמוש קצת דכיון שהיתה חתיכת הכבד חתוכה מארבעה צדדיה נח היה למחט לבלוע לתוכה כיון שהיתה רכה וע"י משמוש כל דהו נטמנה לתוכה ורגילין הנשים להפיל מחטין כאלו בשעת התעסקות לישה או אפייה וכיוצא בזה לכך יש להתיר ולסמוך אהא דאמר רב הונא נשחטה הותרה עד שיוודע לך במה נטרפה כיון שיש במה לתלות דומיא דזאב שנטל בני מעיים והחזירן כשהן נקובים:

ואם יאמר האומר דאדרב' דיש לדמות נדון דידן לההיא פרק קמא דחולין דף י' טבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ אע"פ שנתעסק באותו המין כל היום כולו לא עלתה לו טבילה עד שיאמר בריא לי שלא היה עלי קודם לכן וכו' הרי התם דיש לתלות במה שהיה מתעסק כל היום כולו במין זה שנמצא וקרוב הדבר לומר דלאחר טבילה נדבק בו דבר ההוא אפילו הכי לא תלינן ואזלינן לחומרא מכל שכן בנדון דידן דאין אנו יודעים בודאי שהיתה מתעסקות במחטין שאין לתלות בהן והא דתלינן בזאב שאני זאב דאיכא

רגלים לדבר דחזינן שנטלם ובודאי שנקבם אלא דסד"א אמינא דחיישינן דילמא במקום נקב ניקב קמל"ן דלא חיישינן להכי אלא סמכינן אהא דרב הונא נשחטה בחזקת היתר עומדת וכו' אבל בנ"ד ליכא רגלים לדבר יש לדמות להההוא דטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ ולא תלינן במידי: הא לאו מילתא הוא דלא דמי נדון דידן להההוא דטבל ועלה דהת' הוה הספק בגוף הטבילה אי טבל כהוגן או לא והעמד טמא על חזקתו כיון דספק נולד בטבילה גופה דומיא דספק שנולד בשחיטה גופה דלא אמרינן נשחטה בחזקת היתר עומדת וכו' כיון דספק נולד בשחיטה גופה הכי נמי בטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ לא נוכל לומר טבל הרי הוא בחזקת טהור כיון שהספק נולד בטבילה גופה אבל בנ"ד שהשחיטה היתה כראוי אלא שנולד ספק אחר דלא תלי בשחיטה דנמצא מחט תחובה בחתיכת כבד ולא ידעינן אי מחיים אי לאחר שחיטה שפיר יש לן לסמוך אהא דאמר רב הונא נשחטה בחזקת היתר עומדת וכו' ויש להתיר: אלא שעדיין יש לפקפק ולומר דילמא בנ"ד אין להקל ולתלות שנפל המחט לחתיכת כבד אחר שחיטה כיון דלא ראינו שום נפילת מחט מן האשה שהיתה מתעסקת בהדחת וצליית ובישול הכבד דתינח אי הוה חזינן שנפלה שום מחט ממנה כשהיתה מתעסקת אע"ג דלא חזינן נופלת לתוך חתיכת הכבד היה אפשר להקל ולומר דגם המחט הנמצאת בחתיכת הכבד היא מן האשה שהפילה אבל השתא דלא ראינו שום נפילת מחט ממנה מהי תיתא לומר שממנה נפלה המחט לתוך הכבד ולא דמיא לזאב שנטל בני מעיים דאיכא רגלים לדבר:

אמנם אית לן להביא ראיה דאין לפקפק כך אלא לעולם יש לתלות להקל ולומר כיון דלא נמצאת המחט בכבד מיד אחר השחיטה אלא אחר שחלקוה לכבד להרבה חתיכות והביאה החתיכה לביתה והדיחוה וצלאוה ובשלוה ומשמשה בה הרבה אמרינן כאן נמצאת המחט וכאן היתה שנפלה לחתיכת הכבד בבית האשה ולא תלינן שהיתה בתוך הכבד מחיים ואפילו אי לא היו רגילים המחטין כאלו בנשים בצעיפים ובבתי הנפש כמו שכתבתי למעלה אפילו הכי יש לנו לומר כאן נמצאת וכאן היתה והא דמטרפינן בגמרא במחט שנמצאת בחתיכה דכבדא היינו בנמצאת מיד אחר השחיטה בשעת חתיכת הכבד לחלקים כדפרשתי לעיל אבל לא אחר יום או יומים לאחר שמשמשו בה הרבה: וגדולה מזו כתב הרב מהר"מ לובלין בתשובה שאלה סימן ע"ח בחבית מלא כרוב כבוש שקנו ממנו בפסח וכאשר הביאו לביתם ואכלו ממנו מצאו גרעין של שבולת שועלבתוכו ופסק שאין לאסור הכרוב מה שבחבית משום טעם זה דכאן נמצא וכאן היה מכל שכן בנדון דידן דטפי איכא למיתלי בנפלה לאחר שחיטה לתוך חתיכת הכבד דהתם לא היה שהות אלא הולכה הכרוב מהמוכר לבית הלוקח תלינן דגרעין שבולת שועל נפל

לאחר מכאן להתם נדון דידן דאיכא שהות טפי כמו יום שלם או יותר מכל שכן דאיכא למיתלי בנפלה להתם לאחר מכאן ואע"ג דהתם מיירי לענין חמץ במשהו דלא הוה אלא מדרבנן מ"מ שפיר אית לן להביא ראיה מהתם דיש לתלות ולומר דנפלה המחט להתם לאחר שחיטה דאי לא הוה לתלות בדאוריית' ולומר דנפל אח"כ להתם הוא הדין בדרבנן נמי לא הוה לתלות בנפלה להתם לאחר מכאן דאין חילוק בין דאוריית' לדרבנן אלא דבספק דאוריית' אזלינן לחומר' ובספיק' דרבנן אזלינן לקולא אבל לענין מה שיהא נקרא ספק אין חילוק בדאורייתא לדרבנן מה שהוא נקרא ספק בדאורייתא מיקרי נמי ספק בדרבנן ומה שלא נקרא ספק בדאורייתא לא נקרא נמי ספק בדרבנן אלא דחילוק יש ביניהם דבדרבנן מהני חד ספק ובדאורייתא לא מהני אלא תרי ספיקות לכך כי היכא דתלינן לענין חמץ במשהו ואומרים שנפל הגרעין לאחר מכאן להכא משום דאפשר הוא הכי נמי תלינן בדאורייתא כיון דאפשר הוא דנפלה המחט לאחר שחיטה לכאן ואזלינן לקולא כיון דיש במה לתלות והוי דומיא דזאב שנטל בני מעיים משום דסמכינן אהא דרב הונא נשחטה בחזקת היתר עומדת וכו': ומכל שכן בהפסד מרובה כמו בנדון דידן ובטול עונג שבת להרבה בעלי בתים שלא היה להם שום תבשיל לאכול לא משל בשר ולא משל מין אחר שיש להתיר דהשתא נשמט גף העוף ואין ידוע אם נשמט מחיים או לאחר מיתה דאיכא ריעותא טובא דנשמט חמיר מנשבר למקצת פוסקים כתב הרב מ"ו בב"ח בסימן נ"ג שיש להקל בהפסד מרובה נדון דידן דליכא ריעותא כל כך כמו נשמט הגף בעוף ואיכא תרתי הפסד מרובה וכבוד שבת להרבה בני אדם לא כל שכן שיש להקל כך היה דעתי נוטה: אלא שלא רציתי לתקוע עצמי לדבר הלכה והייתי נושא ונותן עם הרב הגדול אור ישראל מהר"ר העשל לובלין ולא מלאו לבו להתיר ובטלתי דעתי הנמוכה נגד דעתו הרמה והוריתי לאיסור והאמת הוא כי הזמן לא היה מספיק לנו לעיין ולדקדק מתוך ספרי הפוסקים כי המעשה אירע בזיל שבת ולמחרתו ביום השבת קודם התפלה היינו נושאים ונותנים בזה דרך פלפול וסברא על כן אמרתי לחקוק בספר כי לדינא יש להתיר מטעמים וראיות שהבאתי ומכ"ש שהפסד מרובה וכבוד שבת כמו בנדון דידן:

שאלה ק"ח

עובדא באחד שהיה דר באחת מהקהלות מגליל לבוב בארץ ריסיא והיה נקרא שמו יהושע בן משה וברח משם מחמת ממון ובא אל ארץ רחוקה למדינת הים לעיר אמשטירדם ושינה את שמו וקרא את עצמו אברהם כהן ואחר כך חזר וברח משם וחזר

ובא אל מקומו הראשון ומחמת הרעש המלחמ' שבמדינת פולין בא אל מדינת מעררי"ן ונקרא בפי כל בשם הראשון יהושע בן משה ונמצאו אנשים שהיו יודעים מזה שהוא היה באמשטרדם והיה נקרא אברהם כהן והוא רוצה לשלוח גט לאשה שנשא באמשטרדם היאך יש לכתוב בגט: נראה דזה הוא מה ששנינו בגיטין פרק השולח דף ל"ד בראשונה היה משנה שמו ושמה שם עירו ושם עירה התקין ר"ג הזקן שיהא כותב איש פלוני וכו' ומסיק עלה בגמרא אמר רב אשי והוא דאיתחזק בתרי שמי וכו' על פי מה שפירש הרא"ש בפסקיו הסוגיא ההיא והעולה מדברי פסקי הרא"ש ומהטור א"ה סימן קכ"ט כיון דאיתחזק בתרי שמי כותבין בגט שם מקום נתינת הגט עיקר ושם מקום כתיבת הגט טפל ויעויין בפסקי הרא"ש התם טעמא למילת' שכתב וז"ל משום דממה נפשך אי מגרש בשם שיש לו במקום הכתיבה נקרא שינוי לבני מקום הנתינה שאינם יודעים שיש לבעלה שם זה במקום אחר ואם יגרש.

בשם שיש לו במקום הנתינה נקרא שינוי לבני מקום הכתיבה ואם תבא האשה לגבות מנכסיו או לינשא באותו מקום יאמרו שאינה מגורשת לפי שאינם מכירים באותו שם הכתוב בגט וכו' עכ"ל ואם כן בנדון דידן צריכין לכתוב אנא אברהם דמתקרי יהושע בן משה וכו' כיון דאיתחזק בתרי שמי: ואע"ג דבנ"ד לא איתחזק בתרי שמי אלא במקום הכתיבה בה שנמצאו שם אנשים שיודעים שהיה נקרא במדינת הים אברהם כהן אבל במקום הנתינה לא איתחזק אלא בשם השני היינו אברהם כהן ומלשון הטור א"ה סימן קכ"ט משמע דלא מיקרי איתחזק בתרי שמי אלא היכי דאיתחזק בשני המקומות באלו שני השמות הא כבר הרגיש בזה הרב ב"י וכתב וז"ל נראה לי דלאו למימר' דאי לא איתחזק בתרי שמי במקום הנתינה אף על גב דאיתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה הוה בכלל לא איתחזק בתרי שמי וכדמשמע לכאור' מפשט' דלישנ' דכיון דבמקום הכתיבה הוחזק שיש לו שם אחר במקום הנתינה למה לא יצטרך לכתוב שני השמות כיון דאיתחזק בתרי שמי וכן נראה מפירוש רש"י וכן כתב הר"ן בהדיא עכ"ל אלא דמייתי תשובת הרא"ש דלא משמע הכי אבל מכל מקום מסיק דהדבר צריך עיון וכיון דהניח הדבר בצ"ע ודאי דיש להחמיר דצריכין למיכתב שניהם וכן משמע שפסק בש"ע מדכתב סתם בסעיף ד' וז"ל אם עומד במקום אחד ושולח גט למקום אחר ובכל מקום יש לו שם אחד כותב שם מקום הנתינה ויכתוב שם מקום הכתיבה דמתקרי וכו' עכ"ל הרי אינו מחלק אי צריך שיתחזק בתרי שמי בשני המקומות או לא משמע דבחד' מנייהו דאיתחזק בתרי שמי צריך למיכתב שניהם והיינו מטעם שכתב הרא"ש כדלעיל לכך בנדון דידן יש לכתוב אנא אברהם דמתקרי יהושע בן משה וכו': וליכא למימר כיון דלא

איתחזק כאן שיש לו עוד שם אחר במדינת הים אלא על פי שנים עדים שיודעים כך לא מיקרי איתחזק דלשון איתחזק משמע שהוא מוחזק כאן בשם אחר להרבה מן העיר ולא כשידוע להרב המסדר ולעדים לחוד כמו בנ"ד וכן משמע מהא דכתב הר"ן בפרק השולח אהא דאמר רב אשי והוא דאתחזק בתרי שמי וכו' בד"ה ונמצ' למדין וכו' שכתב וז"ל ונמצא למדין לפי דרך זה דהיכא דאיתחזק בתרי שמי כלומר שאף במקום הכתיבה קורין אותו לפעמים בשם מקום הנתינ' ולא כתב וכל שום אפילו כתב שם של מקום הנתינה שהיא יותר חשוב אינה מגורשת אבל לא איתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה כלו' שאין קורין אותו שם אלא בשם אחד אע"פ שיודעים שנקר' במקום הנתינה בשם אחר ולא כתבו אלא שם של מקום הנתינה בדיעבד מגורשת וכו' עכ"ל הרי כתב כל שאין קורין אותו אלא בשם אחד אע"פ שיודעים שנקרא במקום הנתינה בשם אחר מיקרי ולא איתחזק וא"כ בנ"ד שלא נקרא כלל בשם אחר ואין יודעים משם אחר אלא שנים מיקרי לא איתחזק: הא כבר דחה הר"ן דעת המפרשים כך והאריך וכתב לבסוף וז"ל ונמצא פסקן של דברים שמי שיש לו שני שמות אחד במקום כתיבת הגט ואחד במקום נתינתו כל שידענו כן אע"פ שאינו נקרא במקום הכתיבה אלא בשם אחד צריך לכתוב שם של מקום הנתינה וכותב וכל שום בשביל שם של מקום הכתיבה.

וכו' וכל זה. כשידענו שיש לו שני שמות אבל אם לא ידענו לו אלא שם אחד אע"פ שלא כתב וכל שום הרי זה הגט כשר אפילו נודענו לו לאחר מיכן שם אחר כשר וכו' עכ"ל הרי מבואר בהדיא שמפרש הא דאמר רב אשי והיא דאיתחזק היינו שידענו אעפ"י שאינו נקרא כן ולשון שידענו שיש לו שני שמות דנקט הר"ן משמע כל שידוע הוא אפילו אינו ידוערק להרב המסדר הגט ולעדים צריך לכתוב שני שמות כיון שידוע הוא על פי שנים שהעידו כך שיש לו עוד שם אחר והכי מסתבר' דהרי עיקרי טעם דמתניתין הוא מפני לעז שאותן שבמקום הנתינה לא יהיו יודעים משם זה שבמקום הכתיבה ויאמרו לא נתגרשה מבעלה והיינו דקתני מפני תיקון העולם ואם כן אם הרב והעדים יודעים שיש לו שם אחר היאך מפקינן הלעז במה שאין הרבה יודעים משם אחר שיש לו במקום הנתינה הא מכל מקום חששא דלעז איכא לעיני הרב המסדר הגט והעדים החתומים בו או אפילו להרב לחוד תינח היכא דאין שום אדם יודע משם אחר מספיק' לא חיישינן לשם אחר אפילו נודע אחר כך שיש לו שם אחר ולא כתבו בגט וכל שום הגט כשר אע"ג דלבסוף איכא למיחש ללעז מכל מקום הגט כשר בדיעבד ולא מהדרינן אעובד' אבל היכא דהרב המסדר הגט יודע מתחלה שיש לו שם אחר ויודע דיש לחוש ללעז ודאי דהוי הגט פסול אי לא כתב וכל שום דמפני הלעז תיקן ר"ג לכתוב וכל שום וכו':

ואין להקשות לפי זה למה נקט רב אשי לשון והוא דאיתחזק ולא קאמר לשון והוא שידענו היינו משום שאותן שיודעים משם אסר צריך שיהא מוחזק להם כך בשם אחר היינו שלשים יום ואם נמצאו כאן שנים שמוחזק להם שלשים יום באותו שם אחר שהם יודעים בו מיקרי איתחזק וחיישינן ללעז אף על פי שאין מי יודע מאותו שם אחר אלא הרב המסדר לחוד על פי אותן שנים.

ולאפוקי אם אין ידוע לאותן שנים שיש לו שם אחר אלא על פי שקרא הוא לעצמו ולא הוחזק בו שלשים יום לא מיקרי איתתזק. לכך נקט רב אשי לשון והוא דאיתחזק וכו': אבל אין לכתוב אנא אברהם כהן דמתקרי יהושע וכו' אע"ג דכך היה נקר' במה"י מ"מ אין לכתוב עליו כהן כיון דלאו כהן היא דבשלמ' הא דצריכין למיכתב שמו אברהם דאיתחזק ליה במדינת הים היינו משום דיכול אדם לשנות את שמו לשם אחר.

והנך תרי שמות תרווייהו קושטא נינהו שיש לו תרי שמות לכך אף על פי שאין קוראין אותו כאן בעירו אלא בשמו הראשון אפילו הכי צריכין למיכתב גם שמו השני כיון שיש לו תרי שמי אבל כהן אין אדם יכול לעשות לעצמו אם אינו כהן ואם כן היאך יש לכתוב בגט דבר שאינו לכך אין לכתוב כהן ועוד דאיכ' למיחש לתקלה דדילמ' אית ליה בנים מהאשה שבמדינת הים מקום שהיה קורא את עצמו כהן ויהיו נוהגין בהם קדושת כהן ויהיו פודין הבכורים ולא יהיו פדוים.

לכך ודאי דאין לכתוב כהן בגט: וליכא למימר דילמ' הא דהחזיק את עצמו במדינת הים בשם אברהם כהן לאו למימר' שהוא כהן מזרע אהרן דילמ' אינו אלא ששמו כהן כמו רב כהנא שהיה ישראל ונקר' בשם כהנא כדאית' בחולין פרק הזרוע רב כהנא אכל בשביל אשתו פי' רש"י שהיה אוכל מתנות כהונה בשביל אשתו שהיתה כהנת והוא היה ישראל וכן מצינו פרק בתרא דבב"ק דף קט"ו מתקיף לה רב כהן ודילמ' וגלימ' וכו' הרי שהיה אחד נקרא כהן אע"ג דמהתם ליכא ראיה כל כך דמצינן למימר שהיה נקרא רב והיה כהן ולא שהיה שמו כהן אבל מ"מ מן רב כהנא דפרק הזרוע איכא ראיה דאיכ' דשמיה כהן כמו רב כהנא.

ואם כן דילמ' נמי האי דהוה נקרא אברהם כהן לא שהוא כהן אלא ששמו כהן וכן משמע מדקרו ליה אברהם כהן ולא אברהם הכהן אלא ודאי דשמיה הוה כהן והיה נקרא שם בתרי שמות בשם אברהם ובשם כהן ושכיחי טובא האידנא קוראים אותם בתרי שמות כחד' ישראל חיים משה שמואל הא לאו מילת' הוא שהרי נודע לנו שהיה מחזיק את עצמו לכהן שם ולא שהיו קוראין אותם בתרי שמות אלא שהיה עולה לתורה לכהן והא דקראוהו אברהם כהן ולא אברהם הכהן הא לאו מילת' הוא חדא דכן דרכן של בני אדם

לקרוא לכל' כך פלוני כהן ואין מדקדקין לומר הכהן ועוד הא מצינן נמי בכי האי גוונא בקרא מלכים ד' וזבוד בן נתן כהן רעי המלך פי' זבוד בן נתן כהן היה חבר ורעו למלך הרי לא כתיב נתן הכהן אלא נתן כהן ומכל שכן לשון בני אדם דרכן לומר כן לכך אין לכתוב בגט כהן וכי תימא א"כ אם לא יהיו כותבין בגט כהן חיישינן לתקלה שבמקום הנתינה יאמרו שאין זה בעל אישה זאת אף על פי שאנו מודיעין להתם דלאו כהן הוא מ"מ חיישינן לזמן ארוך שישכחו הדבר ויקלקלו עליה דכה"ג כתב הר"ן דחיישינן לזמן ארוך הא לאו מילתא הוא דכיון דהרבה מהפוסקים ס"ל דאפילו במי שהוא כהן באמת אינו צריך לכתוב כהן הביאם הרב ב"י ובש"ע סימן קכ"ט תו לא חיישינן לתקלה כיון דאין צריך לכתוב כהן אפי' לדידן דנהיגין למיכתב כהן לא חיישינן לתקלה בכה"ג לזמן ארוך כיון דאיכא דסבירא להו דלא צרכינן אפילו לכתחלה למיכתב כהן לכך שפיר דמי שלא לכתוב כהן אלא דסלקא אדעתאי למימר דילמא בנדון דידן כיון שקרא את עצמו במדינת הים כהן ואיתחזק בשם זה ואינו כהן יש למיכתב אנא אברהם דמתקרי יהושע וכל שום וחניכא דאית ליה וא"כ תו ליכא למיחש לתקלה שלאחר זמן יאמרו שאין זה בעלה כיון דלא נזכר בגט שהוא כהן כיון דכתיב בו וכל שום וחניכא וכו' אע"ג דאנן ס"ל כר"ת בפרק השולח דף ל"ד בד"ה וכל שום שיש לו וכו' שכתב דאין לכתוב וכל שום וכו' היינו משום דנראה זה הגט של אדם אחר הוא כיון שאין לזה שום וחניכא אבל בנ"ד הא יש לו חניכא שהיה נקרא כהן ושפיר דמי למיכתב וכל שום וחניכא וכו' אבל הסכמת הרב הגדול אור ישראל וקדושו הגאון מהו"רר העשיל הוא שאפי' וכל שום וחניכא וכו' אין לכתוב ולא יהיו כותבין אלא אנא אברהם דמתקרי יהושע בן משה וכו' לכך אין לכתוב כ"א אנא אברהם דמתקרי יהושע בן משה וכו' הנלע"ד כתבתי והסכים על כל זה הרב הגדול הגאון הנ"ל וכן הסכימו שאר גדולי הדור אשר המה פה בעת הזאת יום ב' טו"ב מנחם תט"ז לפרט קטן:

שאלה ק"ט

אחד נשא אשה וקודם שנכנס עמה לחופה עשה לה שטר חייב על עצמו מעכשיו ושעה אחת קודם מיתתו מסך אלף זהובים והשטר נעשה בקנין ושעבוד מטלטלי אגב מקרקעי ובאופן היותר מועיל ע"פ תיקון חז"ל ובכל יפוי כח וזכות ובכל שופרי דשטרי דנהיגין הסופרים למיכתב שטרי חובות וחתומים עליו עדים כשרים נאמני הקהלה ואח"כ מת ונמצאו עליו בעלי חובות באופן שאם תטול אשתו כמשמעות שטר חוב שלה אלף זהובים לא ישאר מאומה לבעלי חובות לגבות ממנו ובמדינה זו יש תקנה

משנים קדמוניות וזה לשונה מי שנעדר מן העולם ב"מ ויש עליו ב"ח וכתובת אשה ולא נמצא בעזבון בכל אשר יש לו בין מקרקעי ובין מטלטלין ראוי ומוחזק כדי לשלם לבעל חוב וכתובת אשה ולפעמים שחייב גם לקהל עבור מסים ולצדקה מצאנו וראינו לתקן משום נעילת דלת וכדי שלא להפקיע זכות האשה לגמרי תיקון הגון ונכון והיינו אם כשנשא אשה זו היו לו קרקעות בתים נחלות שדה וכרם היא קודמת לגבות בכתובתה מן הקרקעות עד כדי סך עיקר כתובה לבתולה ארבע מאות זהובים ריינ"ש לאלמנה מאתים זהובים ריינ"ש וגם מלבושים ובגדים הידועים שהכניסה אליו ולצדקה יש קדימה לגבות מן המקומות שבבית הכנסת בעזרת אנשים ונשים אפילו קודם לאשה בכתובתה ואם אין לו קרקעות או שיש לו אלא שקנה אחר הנשואין אז לא תגבה היא בכתובתה אלא סך מאה זהובים ריינ"ש בין בתולה בין אלמנה וגם תקח מלבושים ובגדים הידועים שהכניסה היא לו ותסתלק היא לגמרי ומהמותר יתפרעו כל בעלי חובות והקהל במסים שלהם קודמים לכל ב"ח כמו שטר שיש לו קול עכ"ל התקנהונסתפקנו אם כחו של שטר חוב זה שעשה זה לאשתו קודם החופה הוא עדיף מסתם שטר כתובה דעלמא והיא קודמת ליטול כמשמעות שטר חוב שיש לה על בעלה ובעלי חובות ילכו בפחי נפש משום שבלשון התקנה לא נזכר אלא כתובה ולא נזכר ש"א והבו דלא להוסיף על התקנה או שמא לא עדיף האי ש"ח מכל שטרי כתובות ולא תטול אלא מאה זהובים כמשמעות התקנה דמה לי אם נעשה דרך שטר כתובה או דרך שטר חוב דזיל בתר טעמא שעשו תקנה משום נעילת דלת שלא להפסיד לבעלי חובות:

תשובה בשאלתך לא נתבאר אם האיש הזה עשה לאשתו ש"ח על עצמו באלף זהובים חוץ שטר כתובתה והיינו שיש לה שטר כתובה ותוספות ככל הנשים ועוד יש לה ש"ח זה על אלף זהובים או שאין לה רק ש"ח זה על אלף זהובים והוא בשביל כתובתה ותוספות ואין לה שטר כתובה חוץ מש"ח זה אלא שמוכח קצת מלשון השאלה שאין לה אלא ש"ח זה על סך אלף זהובים ואין לה שטר כתובה חוץ מזה מדכתב השואל ז"ל או שמא לא עדיף האי ש"ח מכל שטרי כתובות וכו' דמה לי אם נעשה דרך שטר כתובה או דרך ש"ח וכו' עכ"ל משמע מלשון זה דמה שהיה לו לעשות דרך שטר כתובה עשה לה דרך שטר חוב ואין לה אלא שטר חוב זה ולא שטר כתובה לכך כתב מה לי אם נעשה דרך שטר כתובה או דרך שטר חוב: ויראה אם הוא כך שאין לה אלא שטר חוב זה ואין לה שטר כתובה חוץ משטר זה כדמשמע מלשון השואל או שיש לה גם שטר כתובה אלא שבתוך השטר חוב נמצא מבואר שהשטר זה הוא בשביל כתובתה ותוספות ודא ודא אחת הוא לא תטול אלא מאה זהובים כמשמעות התקנה כי הנה צלל במים אדירים

והעלה חרס בידו משום דעיקר התקנה שהתקינו שלא תטול האשה אלא מאה זהובים היינו משום נעילת דלת שאם היא תטול כתובתה ותוספות במלואה ובעלי חובות לא ימצאו ממה לגבות יהיו נמנעים מלהלוות א"כ מה לי שטר כתובתה ומה לי שטר חוב אף על גב דלא נזכר בתקנה אלא כתובה מ"מ ש"ח שיש לה תמורת כתובה נמי בכלל דאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתן הא כל אדם יעשה כן ויכתוב לאשתו סך כתובתה ותוספות דרך ש"ח דעלמא ולא דרך שטר כתובה ותיטול היא הכל וב"ח ילכו בפחי נפש ויהיו נמנעים מלהלוות ואיכא נעילת דלת ולא תימא דליכא למיחש לזה שכל אדם יעשה לאשתו ש"ח על עצמו תמורת הכתובה משום שיהיה ירא שיהיו נמנעים מלהלוות לו דכיון דעדים מפקי לקלא ויתפרסם הדבר ימנעו מלהלוות לו לכך ודאי דלא יעשו כן:

הא לאו מילתא הוא דודאי משום דחששא דימנעו מלהלוות לו לא ימנע הוא מאשתו מלעשות לה ש"ח אם לא תתרצה להנשא לו אלא על ידי כן שיעשה לה ש"ח תמורת הכתובה דאין הספק מוציא מידי ודאי וגם אגב חיבת חופה לא ימנע מלכתוב לה ש"ח ומכ"ש כשהיא מכנסת לו נדוניא ואינה מתרצה ליתן לה אלא על תנאי זה ודאי דלא ימנע ממנה בשביל חשש שימנעו מלהלוות לו דבלאו הכי לא ניחא ליה לאינש להיות עבד לוה לאיש מלוה ואם כן איכא נעילת דלת לכך ודאי אף על פי דבלשון התקנה לא נזכר אלא כתובה מ"מ שטר חוב נמי בכלל כדי שלא תנעול דלת בפני לווין: וליכא למימר כיון דבלשון התקנה לא נזכר אלא כתובה ולא נזכר ש"ח אין לנו להוסיף שם ש"ח דגבי תקנה אית לן למימר הבו דלא להוסיף עלה כמו שכתב הרא"ש כה"ג בתשובה שאלה כלל נ"ד הביאו הרב ב"י בסי' קי"ח סעיף מ"ה גבי תקנת חזרת נדוניא דדוקא על נדוניא תיקנו אבל לא על נכסי מלוג וכו' וכתב האי טעמא דהבו דלא להוסיף עלה הא לאו מילתא הוא דאדרבא מינה דההיא תשובת הרא"ש אית לן להביא ראיה לדברינו דאזלינן בתקנה בתר טעמא ואם כן בנדון דידן דמבואר בהדיא בתקנה הטעם כדי שלא תנעול דלת והאי טעמא שייך גם גבי ש"ח שנתן לאשתו עבור הכתוב' דכל אדם יעשה כן וימנעו מלהלוות ואיכא נעילת דלת לכך ודאי דבכלל התקנה הוי גם ש"ח בכלל כי הנה כתב הרא"ש התם בכלל נ"ד וז"ל וגם לא דמי לתקנות רבינו תם ז"ל וכו' דעל הנדוניא דוקא תיקן משום עגמת נפש ואסמכוה אקרא ותם לריק כחכם אבל ירושה שנפלה לה דהיינו נכסי מלוג בהא לא תקון רבנן והבו דלא להוסיף עלה ומק"ו לא ילפינן וכו' הא תניא במסכת ידים אין דנין דברי תורה מדברי סופרים וכו' ולא דברי סופרים זה מזה וכו' עכ"ל הרי תלי הטעם דנכסי מלוג לא הוי בכלל התקנה משום דטעם התקנה היינו עגמת נפש לא שייך בנכסי מלוג משמע בהדיא הא אי הוה טעמא דעגמת נפש שייך גם בנכסי מלוג

הוי גם נכסי מלוג בכלל התקנה אף על גב דבלשון התקנה לא נזכר אלא נדוניא ולא נזכר נכסי מלוג לא איכפת לן מידי בהא דזיל בתר טעמא אם כן בנ"ד דהך טעמא שתקנו בכתובה שלא תטול היא אלא מאה זהובים משום נעילת דלת שייך נמי בש"ח שעושה הוא לאשתו על כתובתה ודאי דבכלל התקנה הוי גם ש"ח כיון דטעם נעילת דלת שייך בש"ח כמו בכתובה ולא שייך למימר הבו דלא להוסיף עלה דאין זה מיקרי הוספה כיון דטעם התקנה שייך ביה ולא כתב הרא"ש הבו דלא להוסיף עלה אלא במידי דלא שייך ביה טעם התקנה כמו בנדון דידיה דהטעם דשייך בנדוניא היינו עגמת נפש לא שייך בנכסי מלוג.

ואי היו מכניסין בכלל התקנה גם נכסי מלוג הוה מיקרי הוספה והבו דלא להוסיף עלה. אבל בנ"ד דטעם התקנה בכתובה דהוי משום נעילת דלת שייך נמי בש"ח שעושה לאשתו ודאי דלא מיקרי הוספה אלא בכלל התקנה הוא כדמוכח מיני' וביה דתלה הטעם דאין נכסי מלוג בכלל התקנה משום דלא שייך ביה טעם התקנה היינו עגמת נפש.

אבל אי הוה שייך ביה עגמת נפש הוי בכלל התקנה ולא הוה מיקרי הוספה: וקל וחומר הוא השתא התם בתקנה דמיירי ביה הרא"ש אם אין אנו מכניסין לכלל התקנה גם נכסי מלוג לא תתבטל עיקר התקנה שתקנו בנדוני' ולא שייך למימ' מה הועילו חכמי' בתקנתן שהרי מכל מקום הועילו לענין נדוני' אפילו הכי מוכח מדבריו התם דאם היה טעם התקנה שייך גם בנכסי מלוג הוי גם נכסי מלוג בכלל התקנה נדון דידן אם אין אנו מכניסין לכלל התקנה גם שטר חוב תתבטל עיקר תקנה ושייך לומר מה הועילו חכמים בתקנתן שתקנו בכתובה משום נעילת דלת כיון דאכתי איכא נעילת דלת שכל אדם יעשה לאשתו דרך שטר חוב וימנעו מלהלוות זה את זה לא כל שכן דיש לנו לומר דבכל התקנה הוי גם ש"ח כיון דטעם התקנה שייך בשטר חוב כמו בכתובה: ואם יאמר האומר דלמא הא דאיכ' להוכיח מתשו' הרא"ש דהיכא דטעם התקנה מפורש יש לנו להכניס לכלל התקנה כל מידי דשייך ביה הטעם ההוא היינו דוקא מילתא דשכיחי דמצינן למימר דמתקני התקנה אסקו אדעתייהו אההו' מילת' כגון נכסי מלוג דשכיחי אי הוה שייך בהו למימר הטעם דעגמת נפש הוו מכניסין לכלל התקנה גם נכסי מלוג כיון דשכיחי ולא הצריכו להזכיר נכסי מלוג בהדיא בתקנה משום דהיו סומכים על הטעם דשייך בהו כמו בעיקר התקנה וידעי כולי עלמא שהם בכלל אבל מידי דלא שכיחי אין מכניסין לכלל התקנה אפילו בדשייך בהו הטעם של עיקר התקנה משום דאפשר דמתקני התקנה לא אסקו אדעתייהו אההוא מילת' כיון דלא שכיחי ולפי זה בנדון דידן שהבעל עשה לאשתו שטר חוב על עצמו תמורת הכתובה מילתא דלא שכיחין הוא ולא

הוי בכלל התקנה אף על גב דשייך ביה נמי טעם של עיקר התקנה היינו נעילת דלת מקום לא הוי בכלל התקנה משום דאמרינן דמתקני התקנה לא אסקי אדעתייהולהכי: אם יאמר האומר כך מייתינן ליה ראי' מהא דאית' בהג"ה מרדכי מכתובות וז"ל כתב תלמידו של הר"ם וז"ל נ"ל מה שתיקן ר"ת להחזיר הנדוני' לאב לא על הבת לבד תיקן אלא אף על מיתת הבן תיקן ומה שלא הזכיר הבן משום דבצרפת נוהגות הבנות ליתן הנדוני' ולא החתן אבל אם היה הבן נותן הנדוני' ומת תוך השנה הנדוניא חוזרת גם לאביו וכן דנתי לפני הר"ם והודה לדברי עכ"ל הרי מבואר בהדיא אע"ג דבתקנה עצמה לא נזכר אלא נדוני' שמכניס האב להכלה בתו ולא נזכר מידי מנדוניא שמכניס האב להחתן בנו אפילו הכי מכניסין לכלל התקנה גם נדוניא של החתן שמכניס לו אביו והיינו משום דהטעם דעגמת נפש שייך בבן כמו בבת והא דלא הזכירו בתקנה נדונית בן היינו כדמפרש טעמא משום דלא היו רגילים להכניס נדוניא לבנו ולא אמרינן כיון דלא היו נוהגים ליתן נדוניא לבנו לא אסקי אדעתיה דר"ת שתיקן תקנה זו על נדונית הבן החתן ואין מכניסין זה לכלל התקנה אלא אמרינן כיון דטעם התקנה היינו עגמת נפש שייך בנדונית הבן החתן כמו בנדונית הבת הכלה הוי נמי בכלל התקנה ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן אף על גב דבתקנה עצמה לא נזכר אלא כתובת אשה ולא נזכר מידי משטר חוב שעושה אדם לאשתו מכל מקום הוי שטר חוב נמי בכלל התקנה כיון דעיקר טעם התקנה היינו נעילת דלת שייך בש"ח כמו בכתובת אשה מכניסן גם שטר חוב לכלל התקנה והא דלא הזכירו בהדיא ש"ח כיון דלא נהגו אלא בכתובה ולא נהגו בש"ח אבל מ"מ אם אדם עושה לאשתו ש"ח תמורת הכתובה הוי נמי בכלל התקנה ואינו נוטל' אלא ק' זהובים כמו בכתובה ולא אמרינן כיון דלא נהגו בש"ח לא אסקי אדעתייהו דמתקני התקנה על ש"ח אלא הוי נמי בכלל כמו בנדונית חתנים על פי מה שכתב תלמידו של הר"ם ז"ל הנ"ל: וכבר בארנו דעדיף נדון דידן מההוא דנדונית חתנים דהתם אף אלו לא היו מכניסין בכלל התקנה נדונית הבן החתן מ"מ לא היתה עיקר התקנה בטלה דעיקר התקנה דנשאר קיים גבי נדוניא הבת הכלה אפילו הכי מכניסין לכלל התקנה גם נדונית הבן החתן כיון דשייך ביה נמי טעם התקנה היינו עגמת נפש מכל שכן נדון דידן דאם אין אנו מכניסין בכלל התקנה גם ש"ח התבטל עיקר התקנה לגמרי דיהיו נמנעים מלהלוות ואיכא נעילת דלת לכך יש לנו להכניס בכלל התקנה גם ש"ח כדפירשתי לעיל: ולא תקשה מהא דכתב רבינו ירוחם במישרים נתיב כ"ג חלק י"א סוף דף ס"ה אהא דאמר תנאי כתובה ככתובה וכו' וז"ל וכל זה דאמרינן בתוספות וכו'

שכתב לה והוסיף לה או שכללה עם העיקר אבל אם כתב לה ונתן לה מתנה כך וכך אין דינה ככתובה וכל שכן אם כתב לה שטר מתנה בפני עצמו.
ולפיכך נהגו לכתוב מתנה לחוד להוציאה מדין תוספות דכתובה. עכ"ל והרב ב"י מביאו בטור א"ה סוף סימן קי"ח: הרי מבואר אם כותב לה התוספות דרך מתנה בפני עצמה הוציא מכלל דין כתובה ואם אחר כך היא מפסדת כתובתה כגון שעוברת על דת או שהיא מזנה אינה מפסדת התוספת כיון שכתב לה התוספות בשטר בפני עצמו ולא כתב לה בעיקר הכתובה וגם לא הזכיר לשון תוספות כתובה אין דין שטר ההוא כדין כתובה.
אם כן ה"ה נמי בנ"ד נימא הכי כיון דכתב לה ש"ח בפני עצמו הוציאו מכלל דין כתוב' ואם כן אף על פי שתקנו המתקנים על הכתובה אין לנו להכניס בכלל התקנה שטר זה הנעשה דרך חוב דכיון שעשה לה ש"ח בפני עצמו הרי הוציאו מדין כתובה לא דמי דהתם שאני דקאי אדין תנאי כתובה ככתובה דהתוספות הוי מדין תנאי כתובה ודינה ככתובה שאם הוא מפסדת כתובתה כגון שעוברת על דת או שהיא מזנה מפסדת נמי תוספות כתובה והוא רוצה להפסיד לעצמו ולעשות לה על התוספות חוב בפני עצמו או מתנה בפני עצמו להוציא מכלל דין כתובה כדי שלא תפסיד התוספות אפילו כשתהיה מזנה או עוברת על דת אנן מאי איכפת לן דיכול ורשאי כל אדם להפסיד לעצמו או להתחייב במה שאינו חייב אם אינו חב לאחרי' במעשה ההוא.
לכך אמרינן דמהני הא דכתב לה התוספות דרך מתנה שטר בפני עצמו כדי להוציא מדין כתובה: אבל נדון דידן דמיירי בתקנה ששקדו על תקנות הלווים כדי שלא תנעול דלת והוא רוצה לעשות דבר כדי להוצי' מן התקנה ועל ידי כן תתבטל התקנה מעיקרו ויהיה נעילת דלת ודאי ודבר פשוט הוא דאינו יכול להוציא מהתקנה כיון שעיקר טעם התקנה שייך בש"ח כמו בכתובה אמרינן ודאי דגם ש"ח הוא בכלל התקנה דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן כל אדם יעשה כן ויהיו נמנעים מלהלוות זה את זה ואיכא נעילת דלת לכך אמרינן דזה שעשה כן צלל במים אדירים והעלה חרס בידו ואשתו לא תטול אלא ק' זהו' והב"ח יתפרעו ממותר הונו ומאודו: וכל זה אינו אלא באין בידה אלא הש"ח הזה שעשה לה הבעל מאלף זהובים ואין לה עוד שטר כתובה ותוספות חוץ מש"ח זה כדמשמע מלשון השואל כדפירשתי לעיל הוא דהוי דינא הכי דגם ש"ח זה הוא בכלל התקנה שתקנו על שטר כתובה שלא תטול אלא ק' זהובים דכיון שיש לה שטר חוב זה תמורת שטר כתובה ותוספתא חיישינן שכל אדם יעשה כן כדי להפקיע זכות בעלי חובות כיון דלית ליה לבעל פסידא בזה שעושה לה ש"ח על כתובתה ותוספתא וא"כ

איכא נעילת דלת שימנעו מלהלוות זה את זה ומה הועילו חכמים בתקנתן כדפי' לעיל לכך לא תטול אלא מאה זהובים דש"ח זה בכלל התקנה הוא:

אבל אם יש לה שטר חוב זה על בעלה חוץ שטר כתובה ותוספות שיש לה עליו והיא תובעת שניהם ודאי דלא אמרינן ששטר חוב זה הוי בכלל התקנה שתקנו על הכתובה ובין הכל לא תטול אלא מאה זהובים דמאי שנא היא משאר בעלי חובות כיון שהשטר הזה הוא לה חוץ משטר כתובתה ותוספתא דודאי לא שייך בשטר זה טעם של התקנה דליכא למימר כל אדם יעשה כן כדי להפקיע זכות בעלי חובות ואיכא נעילת דלת דהיאך סלקא דעתך למימר דכל אדם יעשה כן להתחייב נגד אשתו בסך מה דרך חוב נוסף על שטר כתובתה ותוספות ולא יהיה חייש לעצמו או ליורשיו אם יגרשנה או ימות שהרי היא תגבה שניהם כתובתה וגם ש"ח זה ודאי דשום אדם לא יעשה כן ואם יקרה מקרה שאיזה אדם יעשה כן הרי הוא אדם אחד מאלף ומילתא דלא שכיח הוא ואין כאן נעילת דלת שיהיו נמנעים מלהלוות זה את זה דודאי לא יהיו נמנעים אלא ממנו כיון שהוא עשה כן אבל לא מאחרים דודאי לא יעשה כן שום אדם להתחייב נגד אשתו בש"ח מסך מה חוץ שטר כתובה ותוספות שיש לה שתוכל לגבות שניהם אטו בשופטני עסקינן אם לא שלפעמי' שיהיה האמת כך שהיא תהיה מלווית לבעל' סך מה ממה שהשאיר' לעצמה חוץ ממה שכניסה לו בנדוניא והוא עושה לה ש"ח על אותו סך קודם החופה חוץ הכתובה והתוספות על מה שהכניסה לו אם האמת יהיה כך הרי בדין הוא שתהיה גובה כל סך ש"ח ההוא כיון שהיא קודמת והיא הית' מלוה לבעלה דמאי שנא מב"ח אחר אם הוא מוקדם ואין כאן נעילת דלת לכך הדין נותן אם יש לה ש"ח זה על אלף זהובים חוץ שטר כתובתה ותוספות שיש לה עליו והיא מובעת שניהם היא קודמת בכח שטר זה לגבות כל סך אלף זהובים ואין ש"ח זה בכלל התקנה שתקנושלא תטול אלא מאה זהובים דממה נפשך אם היא היתה מלוה לבעלה סך אלף זהובים חוץ ממה שהכניסה לו לנדוניא ויש לה כתובה ותוספות בפני עצמה על מה שהכניסה לו וש"ח בפני עצמה על מה שהיא היתה מלוה לו נוסף על מה שהכניסה לו הרי הוא כדין שתהא היא גובאת בש"ח זה את אשר היתה מלוה לו דמאי שנא היא מב"ח אחר ואם לא היתה מלוה לו מאומה אלא הוא שנתחייב לה סך מה שלא היה חייב לה ולא היה חייש לעצמו וליורשיו שאם יגרשנה או ימות שתגבה שניהם הרי הוא מילתא דלא שכיחי ושום אדם אחר לא יעשה כמוהו עוד ואין כאן נעילת דלת שלא יהיו בני אדם נמנעים מלהלוות זה את זה כדפי' לעיל ואין ש"ח זה בכלל התקנה לכך הדין נותן שבכח שטר חוב זה היא נוטלת כל סך אלף זהובים ובכתובתה ותוספות היא נוטלת מאה זהובים ולא יותר מפני

התקנה: אבל אם אין לה אלא שטר חוב זה והוא תמורת הכתובה והתוספות אין דינו של ש"ח זה אלא ככתובה והוא בכלל התקנה דחיישינן לנעילת דלת כדפי' לעיל ואין היא גובאת בכח שטר חוב זה אלא מאה זהובים כמשמעות התקנה בכתובה:

שאלה ק"י

הר המור דומה לתמר גוזר ואומר קל וחומר פותח וגומר זוכר ושומר האלוף התורני המופלא אהובי וחתני נ"י פ"ה ע"ה כמהר"ר גרשון יצ"ו: על אשר ששאל מכ"ת אותי בגט שהובא ע"י שליח ממדינת אשכנז מק"ק פירד"א ונמצאו בו כמה קמשונים לפי דברי מכ"ת ומכולן לא פרט מכ"ת אלא תרתי חדא בגט וחדא בהרשאה בגט שכתוב בו לכי חסר יו"ד ראשונה בין למ"ד לכ"ף ובהרשאה שכתוב בו והגט שנעשה עליו פב"פ שליח וכו' ועדיו החתומים בו פב"פ ופב"פ וכו' ונמצא שאין אותן פב"פ ופב"פ שהזכירו חתומים על הגט אלא אחרים חתומים בגט ושמותיהן של אלו שהזכירו בהרשאה שהן חתומין על הגט שוות לשמותיהן של העדים החתומים על ההרשאה: תשובה יראה דאין לפסול לגט זה דמה שנמצא בגט שכתוב בו לכי חסר יו"ד ראשונה בין למ"ד לכ"ף מצד זה אין לפוסלו דאין הענין משתנה בזה אם הוא בלא יו"ד ואפילו שלא במקום עיגון יש להקל בדיעבד דאין לדקדק כל כך בחסרות ויתירות וגדולה מזו הביא הרב ב"י בטור א"ה סוף סימן קכ"ו דאיכא מאן דס"ל שיש לכתוב לכתחלה לכי חסר יו"ד ראשונה שכתב וז"ל ליכי כתב בכל בו שני יודי"ן והאורבל"י כתב לכי בלא יו"ד דלא לישתמע לי כי אנת אנתתי וכו' וכן נתווכח עם הר"ר משה מרשנ"י עכ"ל ולכך נראה פשוט דאפילו לדידן דנהיגין למיכתב ליכי בשני יודי"ן אין לפוסלו בדיעבד אם כתבו לכי חסר יו"ד ראשונה כיון דאיכא מאן דסבירא ליה דאפילו לכתחלה יש לכתוב כך חסר יו"ד ראשונה:

וכן נמי מה שבהרשאה הזכירו עדיו החתומים פב"פ ופב"פ ולא נמצאו אותן פב"פ ופב"פ חתומים על הגט אלא אחרים חתומים בו מצד זה נמי אין לפסול הגט דליכא למיחש דילמא עשאו הבעל שליח לגרש בגט שחתומים עדים עליו שהזכירו בהרשאה ואין אותו הגט בידו נמצא אינו יכול לגרשה בו כיון שאין הגט ההוא בידו ובגט זה שבידו שחתומים עליו עדים אחרים ואין הם אותן שהזכירו בהרשאה נמי אינו יכול לגרשה כיון שאין לו עדים שנעשה שליח לגרש בגט זה שהרי בהרשאה הזכירו עדים ואין הם אותן שחתומים על הגט שבידו להא לא חיישינן משום דשליח מהימן לומר שנעשה שליח בעדים כראוי על גט זה שבידו דדעת כל האחרונים שוה בזה בחוצה לארץ שצריך השליח שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אינו צריך עדים על השליחות שנעשה שליח על הגט שבידו

אלא נאמן לומר שהבעל עשאו שליח בעדים כראוי דכיון שנאמן לומר על הגט שבפניו נכתב ובפניו נחתם נאמן גם בזה לומר שהבעל עשאו שליח בעדים כראוי כמו שכתב הטור א"ה ריש סימן קמ"ב סעיף ה' והרב ב"י מייתי דעות כל האחרונים וכולן שוים בזה: ומטעם זה כתבו האחרונים שאם נאבד שטר הרשאה או נפסל והוא שעת הדחק נותנין הגט בלא הרשאה הביאם הרב בהג"ה ש"ע סימן קמ"א סעיף כ"ד משום שאין צורך בהרשאה אלא בשביל שנותן לו הבעל רשות לעשות כמה שלוחים כמו שכתב הטור א"ה בסימן קמ"א בשם מהרר"ף: ואם כן ה"ה נמי בנ"ד נאמן השליח לומר שעשאו הבעל שליח בעדים על גט זה שבידו ואינו צריך להביא עדים על זה שעשאו שליח:

ואע"ג דאיכא לחלק ולומר דהא דמהימן השליח לומר שעשאו הבעל השליח בעדים כראוי היינו דוקא היכא שאין השטר הרשאה סותר דבריו אלא שנמצא פסול בדלוג אות או תיבה וכיוצא בזה הוא דסמכינן אדברי השליח שאמר שהבעל עשאו שליח בעדים כראוי אבל היכא דשטר הרשאה סותר את דברי השליח לא מהימן כמו שכתב הטור א"ה כך בהדיא ריש סימן קמ"ב לענין בפני נכתב ובפני נחתם הא דמהימן אפילו כשהבעל מערער היינו דוקא דליכא עדים המכחישין אותו אבל בשעדים מכחישין אותו לא מהימן ואם כן בנ"ד נמי אין להאמין לשליח כיון שההרשאה מכחשה אותו שהרי הוא אומר שנעשה שליח על הגט שבידו שחתומים בו פב"פ ופב"פ ולא נעשה שליח על גט שחתומים בו עדים אחרים ושטר הרשאה מכחיש אותו שבו כתוב שנעשה שליח על גט שאין אלו עדים חתומים בו אלא עדים אחרים ובכי האי גונא אין להאמין לשליח:

הא לאו מילתא הוא משום דלעולם אית לן למימר דהשליח קושטא קאמר שהבעל עשאו שליח על הגט שבידו בפני אותן עדים שחתומים על ההרשאה שבידו כמו שנאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם הכי נמי נאמן על זה והא דבהרשאה כתבו שמות העדים החתומים על הגט ואין הם אותן שחתומין על הגט שבידו תלינן בטעות הסופר שהיה לו להזכיר שמות העדים שחתומים על הגט והזכיר שמות העדים החתומים על ההרשאה והיינו שלא הבין הסופר מה שכותבין בהרשאה וז"ל ועדיו החתומים בו פב"פ ופב"פ וכו' דקאי על הגט והיינו דקאי אלעיל מיניה שכתוב והגט שנעשה עליו פב"פ שליח וכו' עליה קאי ועדיו החתומים וכו' היינו החתומים בגט והסופר לא הבין כך וסבר היה דמה שכתוב ועדיו החתומים בו קאי על ההרשאה גופה וכתב שמות העדים של ההרשאה והטעות הזה הוא טעות דמוכח ונראה לעין שבזה טעה הסופר כיון דאיתרמי שמות אלו כשמות העדים החתומים על ההרשאה וגם העדים עצמם החתומים בהרשאה לא היו בקיאים ולא דקדקו אחר הסופר ולא הבינו ענין ההרשאה על בוריו רק חתמו על

גוף העדות שבפניהם נעשה שליח פב"פ מן הבעל פב"פ לגרש אשתו פלונית ושנתן לו רשות לעשות שליח אחר ושליח שליח וכו' אבל לא הבינו ענין המשך לשון ההרשאה שצריכין להזכיר שמות העדים החתומים על הגט ובכה"ג דאיכא למיתלי בטעות הסופר אין לפסול הגט: וראיה לזה מתשובת הרא"ש הביאו הטור א"ה סוף סימן קמ"א סעיף ע"ה וזה לשונו וששאלת לשון מינוי שליחות קנינו מר' יונה שנתן ארבע אמות קרקע בחצירו לרבי שלמה ואגבן מינהו שליח להוליך גט לאשתו וכו' אלא שאחר כן כתב זה הלשון ויותר על זה מינה עוד שליח בעדו בגט הנזכר לסופר הנזכר הכותבו בענין שיתנהו בעדו לרבי שלמה זה ואמר ר' יונה לסופר תן בעדים הנזכרים מידך ליד רבי שלמה ותיכף שיגיע מידך לידו תהיה מגורשת ממני ומותרת לכל אדם מי אמרינן בטל שליחות הראשון או לא.

תשובה אע"ג דלכאורה משמע שבטל שליחות ההולכה ועשאו שליח לקבלה וכו' יראה לי שאין לתלות בזה שחזר בו משליחות ההולכה אלא ודאי תלינן הענין בטעות הסופר שזה המגרש לא רצה להמתין עד שיכתוב הגט וכו' וכך היה לו לומר לסופר תנהו לשליח שיתנהו לאשתי ומיד לכשיגיע לידה תהיה מגורשת ממני והשמיט הבעל זה או אמר והסופר השמיטו הילכך לא תלינן שחזר בו ועשאו שליח לקבלה דאדם יודע שאין בידו לעשות שליח לקבלה וכו' ואין כאן ביטול לשליחות ההולכה עד כאן לשונו: הרי מבואר כל היכא דאיכא למיתלי בטעות הסופר תלינן ולא אמרינן שנעשה שלא כדין ויפסול הגט הכי נמי בנ"ד תלינן בטעות הסופר שהיה לו להזכיר בהרשאה שמות העדים החתומים על הגט והזכיר שמות העדים החתומים על ההרשאה כי לא היה בקי ולא הבין שמה שכתוב בהרשאה ועדיו החתומים בו וכו' דקאי אגט אלא הבין דקאי אהרשאה והטעות הוא טעות דמוכח משום דאלו היו נזכרים בהרשאה שמות העדים החתומים בו בלתי שוות כשמות העדים החתומים על ההרשאה היה אפשר מקום לחוש ולומר שעל גט אחר היו מכוונים ולא היה השליח נאמן לומר שעל גט זה שבידו נעשה שליח כיון שעדי ההרשאה שהביא הוא מכחישים אותו ואומרים שעל גט אחר נעשה שליח שאין אלו עדים חתומים עליו אלא עדים אחרים והיכא דעדי הרשאה מכחישין אותו לא מהימן השליח כמו שבארנו למעלה אבל לפי שבהרשאה הזכירו עדים החתומים בו ששמותיהן שוות כשמות העדים החתומים על ההרשאה ודאי דטעות הוא מן הסופר שהיה לו להזכיר שמות העדים החתומים על הגט והזכיר שמות העדים החתומים על ההרשאה וגם העדים גופייהו לא היו בקיאין לדקדק אחר הסופר אם כתב כהוגן ולא הבינו שמה שכתב בהרשאה ועדיו החתומים בו דקאי על הגט אלא סבורים היו הסופר

ועדי ההרשאה דקאי על ההרשאה ואין לפסול הגט בשביל כן דדל ההרשאה מהכא השליח מהימן לומר שנעשה שליח בעדים כראוי על גט זה שבידו כמו שמהימן לומר בפני נכתב ובפני נחתם:

וכי תימא כיון דהאידנא רגילין שהב"ד מקיימין את חתימת עדי ההרשאה וא"כ ממה נפשך יש לפסול את הגט אם היו הב"ד בקיאין והיו יודעים שמה שכותבין בהרשאה ועדיו החתומים בו דקאי אגט וצריכין להזכיר שמות העדים החתומים על הגט אם כן הרשאה שנזכרו בו עדים שאין שמותן שוה לשמות העדים החתומים על הגט שביד השליח מכחשת את השליח שהוא אומר שנעשה שליח מן הבעל הזה על גט זה שבידו שחתומים עליו פב"פ ובהרשאה שהביא שליח זה עצמו כתב שנעשה שליח על גט שחתומים עליו עדים אחרים ובה"ג שעדי ההרשאה מכחישים את השליח אין השליח נאמן והרי הגט שבידו פסול הוא כיון שאין לו עדים שנעשה שליח עליו ואם הב"ד שהיו מקיימין חתימת עדי ההרשאה לא היו בקיאין ולא הבינו שמה שכותבין בהרשאה ועדיו החתומים בו דקאי אגט אלא טעו וסברו דקאי על ההרשאה ולכך נזכרו שמות העדים כשמות עדי ההרשאה א"כ אם לא הבינו המשך לשון ההרשאה ודאי דלא מצאו ידיהם ורגליהם בבית המדרש ולא ידעו ולא הבינו בטיב גיטין ופסול הגט כיון שב"ד הדיוטות היו כמו שכתב הריב"ש בתשו' סימן שס"ח וכן בסימן ש"ץ בשם רבו הר"ן וכן נמי בתשו' רבי אליה מזרחי סימן ל"ה והרב ב"י הביאו סוף סימן קמ"א והרב בהג"ה ש"ע סימן קמ"א סעיף ל' שיש לפסול הגט אם מסדרי הגט היו עמי הארץ הא לאו מילתא הוא דאע"ג דיש טעות גדול בהרשאה וזיל קרי ביה רב הוא אפילו הכי ליכא הוכחה כלל על הבית דין מקיימי חתימת ההרשאה שהיו עמי הארץ דאפשר שהיו מקיימים חתימות העדים ולא היו קוראים גוף ההרשאה אלא שראו שחתמו או שהודו בפניהם שחתמו וקיימו את חתימות ידיהן אבל לא קראו גוף ההרשאה כדתניא בכתובות פרק שני דייני גזירות דף ק"ט תני רבי חייא אין העדים חותמין על השטר אלא אם כן קראוהו אבל הדיינין חותמין אעפ"י שלא קראוהו ופירש רש"י אבל הדיינים חותמין בקיום וכו' וכן פוסקים כל האחרונים הביאם הרב ב"י בטור ח"מ סי' מ"ו מחו' י"ז וכן בש"ע וא"כ אעפ"י שהסופר והעדים היו עמי הארץ מכל מקום אפשר שהב"ד שהיו מקיימין את חתימתן היו בקיאים והא דלא הרגישו בטעות שבהרשאה משום דלא קראו את הרשאה ומהי תיתי לומר שלא היו הב"ד בקיאין דלב"ד טועין לא חיישינן:

ועוד אפילו אם תמצא לומר דמסתמא הב"ד שהיו מקיימין את חתימות העדים שעל ההרשאה היו קוראים את ההרשאה וטעו גם המה כמו שטעה הסופר והעדים ולא

הבינו המשך לשון ההרשאה והיו עמי הארץ מ"מ אין לפסול הגט שביד השליח הזה משום דמאן לימא לן דאותו ב"ד שהיו מקיימין חתימות עדי ההרשאה שהם היו מסדרים את הגט מן הבעל ליד השנית דהא לא צריכנן לבית דין לסידור הגט מן הבעל לשליח להולכה ואפשר דהרב שהיה מסדר את הגט הוא בקי ויודע בטיב גיטין אלא שאותן ג' שהיו מקיימין חתימות עדי ההרשאה לא היו בקיאין אבל משום זה אין לפסול הגט דמה בכך שהם לא היו בקיאים כיון דהרב המסדר הגט היה בקי ואפשר שהוא לא היה אחד מן ג' אלו שהיו מקיימין חתימות עדי ההרשאה לכך אין לפסול את הגט אע"ג דדייני הקיום היו עמי הארץ ולא היו יודעים בטיב גיטין: ולא דמי לעובדא דריב"ש בתשו' סי' שפ"ח דפסול הגט משום דב"ד היו עמי הארץ דהתם היה חשש בגט גופיה שהיה נראו לו לריב"ש מתוך כתב מעשה ב"ד שהב"ד עצמם היו עדי מסירה והם נעשו ב"ד בסידור הגט וקרעו את הגט וס"ל דבכי האי גונא אין עד נעשה דיין אלא שצדד להתיר מ"מ היה חושש שהיו עמי הארץ שנראו לו כמה גמגומים והתם היה צריך להעשות ע"י ב"ד וכיון שהם עמי הארץ יש לפוסלו כיון שהדבר צריך לב"ד והם אינן יודעים בטיב גיטין ודאי דיש לפוסלו: וכן בעובדא דרבי אליה מזרחי בתשובה סימן ל"ה, היה התיוהא בגוף סידור הגט שהשליח היה אומר שהוא שליח הולכה והדיינים היו כותבים מעשה בית דין כאלו הוא שליח קבלה ושבפניהם נעשו גירושין ונראה בהדיא שהיו טועים לומר שהבעל יכול לעשות שליח קבלה כמו שהאריך שם הרב לכך יש לפסול הגט מטעם שהיו עמי הארץ אבל בנדון דידן שלא היה שום צורך בב"ד לענין סידור הגט דנתינת גט מיד הבעל לשליח להולכה אינו צריך ב"ד וא"כ אפילו אם תמצא לומר שהב"ד מקיימי עדי ההרשאה היו עמי הארץ מה בכך כיון שהם לא היו מסדרי הגט אלא הרב היה מסדרו והוא היה בקי ויודע בטיב גיטין לכך אין לפסול הגט הזה שביד השליח הנראה לעניות דעתי כתבתי: והנה האלוף הרב המובהק והמופלא חתני שי' לפי שראה הוא יותר ממני כמה גמגומים בגט ובהרשאה חוץ מהנך תרתי דלעיל היה חושש קצת ולא סידר נתינת הגט מיד השליח ליד האשה עד כי הודיע להתם לק"ק פירד"א.

והנה הגיע לידי בסיון תיז"ל מכתב אחד דרך ק"ק ווינא מה שכתב הרב מק"ק פירד"א שהוא היה המסדר הגט ההוא מן הבעל ליד השליח להולכה וז"ל: לידע ולהודיע ולהודע לכל רואי שמש שאני הקטן החתום למטה סדרתי הגט של מרת פטשלי בת נתן שניתן יום ה' י"ז אייר תט"ז מפני חשש עיגון שלא רצה מרדכי בן משה לעכב כאן עד כלות החודש והשליח היה רבי יחיאל מיכל ונתתי לשמש בכאן שהוא הסופר דמתא העתק של הרשאה מספר לבוש ולא נהנתי ר"ל שום פרוטה מנתינת הגט ואמרתי לשליח מה

אני בחנם אף אתה בחנם ולהוציאך חלק אי אפשר רק על כל הוצאות שתוציאתנה לך פטשלי הנ"ל א' דוקאטו"ן ולא יותר ואני המסדר אמר כך ולא הבעל ואחר כתיבת הסופר ההרשאה הלך השליח הנ"ל לדרכו ולא לקח רשות מאתי ולא החזיק לי שום טובה והא ראיה שאין קיום בהרשאה פן ואולי אם קיימתי ההרשאה ראיתי טעות של סופר שכתב עדי ההרשאה במקום עדי הגט כי זהו טעות הנראה לעינים וטעות דמוכחא הוא ושקיל ההוא גברא למטרפסיה שעדיין לא קיבל המעות שהוציא ואשר יגורתי יבא לי ואפשר מתוך דברי למד לשקר אבל מ"מ איהו גרמא בניזקין להוציא לעז על מסדרי הגט ובין כך וכך ההיא עלובה פטשלי אגודה בבעלה ואפשר הוא לקח אשה אחרת כי השליח אמר ימהר ויחוש להביא הגט לאשתו ואף על פי שאין אני אחד מאנשי השם ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני ולא הגעתי אפילו לרועה צאן אבל היה בכאן באותו פעם אב"ד ור"מ כמהר"ר בער מק"ק פראג שראה הגט ודקדק בנתינת הגט גם היו אתי ועמי במחיצתי איזה לומדים וסופרים בנתינת הגט רק טעות של הרשאה הוא טעות של סופר וסהדי במרומים שלא ראיתי ההרשאה כאשר כתבתי לעיל שהשליח היה בהול על הממון וסופו מוכיח על תחלתו שלכבוד עצמו היה דור"ס והיה אץ להעשיר ומשום טעות סופר אין נ"ל לפסול הגט שזהו אין דומה למעשה של רבי אליה מזרחי ששם היו ב"ד טועים גם הביא הטור אבן העזר תשובת הרא"ש סוף סימן קמ"א שהכשיר הגט שהיה טעות סופר בשליחות שהיה ממש טעות בדבר משנה ואין אני בא להורות במקום רבותי רק מה שנראה לי כתבתי.

כה דברי הקטן מאיר בן החבר רבי אשר הלוי ז"ל מק"ק פירד"א: גם זה מן הרב הנ"ל במותב תלתא כחדא הוינא ואתא קדמנא מאיר בן נפתלי דוד והחבר רבי משה בן מהר"ר שמואל ואסהידו שהם היו עדי הרשאה על הגט שעשה מרדכי בר שלמה שליח להולכה ר' יחיאל מיכל לגרש אשתו פטשלי בת נתן ואותו הגט ניתן כאן, ק"ק פירד"א יום ה' י"ז אייר תט"ז ועדיו החתומים על הגט בצלאל בר שלמה יואל בר יהודא ומעולם לא חתמו שניהם כאחד על שום הרשאה כי אם על זו לעדות ולראיה כתבנו וחתמנו זאת כ"ד אייר תי"ז פה ק"ק פירד"א: מאיר בן החבר רבי אשר הלוי ז"ל מק"ק פירד"א.

ונאם יואל בן לא"א משה זצ"ל. שניאור זלמן בא"א יואל ז"ל.

ע"כ העתקה מן הכתבים של הרב הנ"ל: והנה הגם כי מתוך כותלי כתבו של הרב המסדר הגט ניכר דאינו רגיל בדקדוק לשון הקודש על בוריו עם כל זה האמת יורה דרכו שאין הטעות בהרשאה מן הרב המסדר אלא מן הסופר ועדי ההרשאה כיון שהרשאה

לא נתקיימה כלל מן שום ב"ד אין זה כי אם שכן הוא כאשר מתנצל הרב המסדר הגט שהשליח חטף ההרשאה בלתי מקויימת ורץ לדרכו.
והרב המסדר הגט לא ראה ההרשאה ואלו ראה ודאי שהיה מרגיש בטעות ההוא לכך אין לפקפק בגט זה כלל ואין לפוסלו דהא אפילו למאי דסלקא אדעתאי מעיקרא שההרשאה היא מקויימת מן ב"ד כמו שנוהגין האידנא כתבתי מילתא בטעמא דאין לפסול הגט כמו שבארתי למעלה דלא ליתלי בוקי סריקא בהרב המסדר אלא בסופר ועדי ההרשאה השתא דאיגלי מילתא שההרשאה לא נתקיימה כלל מן שום ב"ד לא כל שכן ודאי ודבר פשוט הוא דאין לתלות בוקי סריקא בהרב המסדר לומר שאינו בקי בטיב גיטין אלא הטעות הוא מן הסופר ועדי ההרשאה שהם אינם בקיאים אבל הרב המסדר הגט הוא בקי ולכך הגט כשר מן הדין אפילו שלא במקום עיגון ומכל שכן במקום שיש חשש עיגון וה' ינחנו בדרך אמת:

שאלה קי"א

באחד שנהרג בדרך ויודע מי הוא הרוצח ויכולין להנקם ממנו אם אחד מקרובי הנרצח יבקש דין על הרוצח האם יכולין לכוף לקרובו שיהיה הוא רודף אחר הרוצח להעמידו בדין ואם יש לכופו שיוציא ממון על זה אם הוא אמוד ועד כמה יש לכופו ועד היכן מיקרי קרוב: תשובה יראה דיש לכוף לקרובו של הנרצח שיהא רודף אחר הרוצח להעמידו בדין מהא דאיתא בסנהדרין פרק נגמר הדין דף מ"ה גואל הדם הוא ימית את הרוצח מצוה בגואל הדם ומנין שאם אין לו גואל הדם שבית דין מעמידין גואל הדם תלמוד לומר בפגעו בו מ"מ ע"כ הרי מצוה המוטלת על גואל הדם להמית את הרוצח ע"ש וזה פשוט הוא שאם אין הוא עצמו יכול להמיתו ויכול להמיתו ע"י אחר ע"י הוצאת ממון שצריך להוצי' ממונו על זה ככל מצו' עשה שבתורה כמו תורה שחייב אדם ללמוד את בנו ואם הוא אינו יכול ללמדו צריך לשכור לו מי שילמדנו וכן חייב אדם למול את בנו ואם הוא אינו יכול למולו ואין מי שרוצה למולו אלא בשכר אף על פי שזה לאו שפיר עביד שאינו רוצה למולו אלא בשכר מ"מ אביו חייב ליתן שכר לאחר שימול את בנו הוא הדין נמי מצוה זאת המוטלת על גואל הדם להמית את הרוצח אם אין הוא יכול לקיימנה אם לא על ידי אחר וע"י הוצאת ממון ודאי שצריך לקיימנה אם יש לו ואי אפשר בענין אחר: ואם לחשך אדם לומר דלמא אין מצוה אלא ברוצח ישראל אבל לא בגוי הא ודאי לאו מלתא היא דמאי שנא ואין לזה סברא כלל ואטו יהא דינו דגוי קיל מישראל ואיתא נמי באגדה ויבחר לו חמשה חלוקי אבנים וגו' אחד לשמו של הקב"ה ואחד לשמו של

אהרן ושלשה לשלשה אבות העולם וכו' אהרן אמר לא אני גואל הדם עלי לפרוע ממנו וכו' ופירשו המפרשים רד"ק ואינך מה שאהרן היה גואל הדם היינו על חפני ופנחס הכהנים אהרן הוא גואל הדם שלהם הרי מבואר דמיקרי גואל הדם להנקם מן הרוצח אפילו כשהוא גוי כאהרן מגלית הפלשתי:

ולענין עד היכן מיקרי גואל וקרוב נראה דאין שיעור לדבר אלא כל שאין קרוב יותר ממנו מיקרי הוא קרוב אפילו שהוא רחוק בקורבתו רק שהוא ממשפחת אביו וראוי ליורשו דהרי אהרן רחוק הרבה היה מן בני עלי ואפילו הכי אמר שהוא גואל הדם ועוד מדקראו הכתוב גואל ולשון גואל נופל אפילו על מי שהוא רחוק הרבה בקורבתו רק שהוא ממשפחת אביו ורתאי ליורשו מהא דאיתא בברייתא בפרק ט' דבבא קמא דף ק"ט ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אביו וכו' וכי יש אדם בישראל שאין לו גואלים אלא בגזל הגר הכתוב מדבר הביאו רש"י בחומש פרשת נשא הרי דייק דבגזל הגר הכתוב מדבר משום דלשון גואל היינו אפילו רחוק הרבה בקרובתו רק שהוא ממשפחת אביו וכי אפשר שאין לו גואל א' עד יעקב אלא בגזל הגר מיירי אלמא דלשון גואל נופל על מי שהוא ממשפחת אביו אעפ"י שהוא רחוק בקורבתו בתו כל שאין קרוב יותר ממנו: וכן משמע מדברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות רוצח שכתב וז"ל מצוה ביד גואל הדם להרוג הרוצח שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח וכל הראוי ליורשו הוא גואל הדם וכו' עכ' הרי כתב כל הראוי ליורשו הוא גואל הדם אלמא אף על פי שהוא רחוק הרבה רק שראוי ליורשו כל שאין קרוב יותר ממנו מיקרי גואל הדם:

ואע"ג דלענין קבורה משמע מדברי הפוסקים דאין החיוב אלא על אותן קרובים שמחוייבים להתאבל עליו אבל לא על שאינן חייבין להתאבל עליו אפילו כשאין קרוב יותר ממנו דהכיכתב הטור י"ד ריש סי' שמ"א וז"ל מי שמתו מוטל לפניו או אפילו אינו לפניו ומוטל עליו לקוברו והיינו כל הקרובים המתאבלים עליהם אוכל בבית אחר וכו' ע"כ לשונו והכי כתב הטור עוד שם בשם אביו הרא"ש ז"ל וז"ל וסברא חלושה וקלושה הוא זה וכו' אלא ודאי לא פלוג רבנן אלא כל המתאבלים ומתאוננים קרויין מוטל עליו לקוברו ואפילו אינו בעיר וכו' עכ"ל הרי מבואר דאין חיוב קבורה מוטל אלא על אותן קרובים שחייבים להתאבל עליו אבל לא על אותן שאין חייבין להתאבל עליו אפי' היכי שאין קרוב יותר מהם מ"מ נראה דלענין גואל הדם שמוטל עליו להנקם ממנו אין חילוק בין שהוא מהמתאבלים עליו או לא אם אין קרוב יותר ממנו חייב הוא להנקם ממנו ולא דמי לקבורה משום דקבורה ילפינן מן מה דכתיב כי קבור תקברנו כדאיתא בפרק נגמר הדין דף מ"ו ואין במשמעות המקרא שתהא הקבורה מוטלת על הקרובים יותר מעל

שאר כל אדם אלא שהפוסקים הוכיחו דקבורה מוטלת על הקרובים יותר מעל שאר כל אדם והקרוב קרוב קודם והוא בתשובה להראב"ן סימן ל"ג וז"ל נשאלתי אם חייב אדם בקבורת בניו כמו בקבורת אשתו או לא דעתי נוטה דחייב כדתניא איזהו מת מצוה כל שקורא ואין לו עונים הא יש לו עונים לא משום דעלייהו רמי והקרוב קרוב קודם ועוד מדאמר בתורה לכהנים ליטמא לשבעה מתים האמורים בפרשה מכלל דמיחייבו בהו דאי לא מיחייבו אמאי מיטמו וכו' עכ"ל:

הרי לא הוכיחו דקבורה מוטלת על הקרובים יותר מעל שאר כל אדם אלא משום דאמרה התורה לכהנים שיהיו מטמאים למת לכך לא מצוין לחייב אלא אותן קרובים והיינו ז' מתים האמורים בפרשה שהכהן מטמא להם אבל לא שאר קרובים אפילו כשאין קרוב יותר מהם מפני שאין מתאבלין עליו אבל בדין גואל הדם דכתבה התורה בהדיא שמצוה מוטלת על הקרובים יותר מעל שאר כל אדם כדכתיב גואל הדם הוא ימית את הרוצח וילפינן בגמרא דמצוה על גואל הדם להורגו אלא שאם אין לו גואל ב"ד מעמידין לו גואל וממיתין אותו אבל עיקר המצוה מוטלת על הגואל לכך ודאי אין חילוק בין שהוא מהחייבים להתאבל עליו בין שהוא מן שאין חייבין להתאבל עליו רק שהוא ממשפחת אביו ואין קרוב יותר ממנו מוטל עליו מצוה זו להנקם מן הרוצח: אבל מ"מ נראה דאין לחייבו שיוציא יותר ממה שרגילין להוציא והיינו מה שהוא חוק קבוע ליתן לשופטים ושוטרים ולסרדיוט הדן אותו צריך הוא ניתן אבל אם יצטרכו להוציא יותר מן הרגיל כגון שכר מליצות ושחדים וכיוצא בזה ודאי דאין לחייבו דיקשה עליו הרבה וחיישינן שקרובים יברחו ולא יהיו רודפי' אחר הרוצח לבקש דין עליו: ודמיא להא דתניא בפרק קמא דכתובות דף ח' בראשונה היתה הוצאת המת קשה על קרוביו יותר ממיתתו עד שהיו מניחין אותו ובורחים עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות בעצמו והוציאו בכלי פשתן ונהגו כל העם אחריו להוציא בכלי פשתן וכו' ומכל שכן בנדון דידן אם יצטרכו הקרובים להוציא ממון הרבה על זה בשכר מליצות ושחדים ודאי דיברחו לכך אין נתחייבו אלא מה שהוא חוק קבוע ליתן לשופטים ולשוטרים ולסרדיוט הדן את הרוצח: ונכון הוא שאותן הוצאות היתירים על הרגיל כגון שכר מליצות ושחדים יתנו מתוך הקהל כדי לגדור הפרצה שאם ח"ו לא יהיו נוקמים מן הרוצח יהיה דמן של בני ברית ח"ו כהפקר ויוסיפו לעשות כאלה ח"ו והרי כל עוברי דרך בסכנה זו הם לכך צריכין כולם לסייע לזה וכן נהגנו פעמים הרבה ועשינו עם פרנסי הדור שהיו מעמידים גואלים לרדוף אחר הרוצחים ואפילו לפעמים כשהיינו יודעים שלא נוכל להוציא מכח אל הפועל להנקם

מן הרוצח אפילו הכי היינו מעמידים גואלים לרדוף אותם בדין כדי שיהא מפורסם שאין דמן של בני ברית הפקר הוא הנלע"ד:

שאלה קי"ב

אל המושיע יגן ויושיע לתלמיד ותיק כמהר"ר יהושיע את אשר ששמעת אומרי' משמי שהוריתי בס"ת שנקרע' עד תוך שיטה שלישית ונחלק אות אחד לשנים שיהיו מתקנים אותו כך דהיינו שיהיו מדבקים מבחוץ קלף דק ולחבר הקרע חבור ודיבוק טוב ויפה שלא יהא הקרע ניכר והאות שנחלק יגררו עם עוד איזה אותיות לפניו ולאחריו אם אין שם שמות שאין נמחקין ויחזרו ויכתבו אותן אותיות שנגררו בכתב מיושר שיהא שוה כמעט לכתב הראשון ויהיו מכוונים שאותו אות שהיה כבר נחלק יהא כולו נכתב על הקלף השלם מצד אחד לקרע והקרע יעבור בין התיבות ואז הס"ת כשר ובנקל יכולים להעמיד אותו תיבה כולו שהקרע היה בתוכו מצד אחד לקרע ולא יהא ניכר שום שינוי בכתב והמכתב הראשון דלא יצטרך למעטו כיון שגרר כמה אותיות לפניו ולאחריו ונראה לך ולדכוותך הוראה זו תמוה דנראה לכון דאין תיקון לספר תורה שנקרעת תוך שיטה שלישית: הנה אמת נכון הדבר ממני יצאו הדברים וכל כהאי מילתא לימרו משמי דגרסינן במנחות פרק הקומץ דף ל"א אמר רב זעירי אמר רב חננאל אמר רב קרע הבא בשני שיטין יתפור בשלש אל יתפור אמר ליה רבה זוטי לרב הכי אמר רבי ירמיה מדיפתיה משמיה דרבא הא דאמרינן בשלש אל יתפור לא אמרן אלא בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה ולא עתיקתא עתיקתא ממש ולא חדתא חדתא ממש אלא הא דלא אפיצן הא דאפיצן וכו' ונמצא בדברי הקדמונים שנחלקו בפירוש הך מימרא רש"י ז"ל פירש הכי עתיקא קלף ישן מיגני' קריעה אפיצן הוי שחור כעתיקא אפיצן מתוקן הקלף בעפצים שקורין גלש"א עכ"ל רש"י נמצא לפי פירושו של רש"י דמפרש דעפיצן הוי שחור כעתיקתא ובעתיקתא מפרש דמיגניא קריעה הא דאמר בגמרא אלא הא דאפיצא הא דלא אפיצא הוי פירוש דאפיצא לא יתפור משום דהוי שחור כעתיקתא ומיגניא קרועה ודלא עפיצא יתפור דלא מיגניא קריעה ונימוקי יוסף פירש הכי בעתיקתא שהקלף הוא ישן וחלוש ובכל יום הולך וגדול הקרע לא יתפור בחדתא שהקלף חדש וחזק והתפירות יגינו שלא יקרע יתפור דעפיצא הוא עיבוד הקלף ומתוקן כראוי ואז הוא חזק דלא עפיצא הוא חלש ויקרעו מקום התפירות עכ"ל ולפי פירושו הוי פירוש של הא דלא אפיצן הא דאפיצן וכו' דאפיצן יתפור משום דחזק הוא ויגינו התפירות שלא יקרע ודלא אפיצן שאינו חזק לא יתפור הפך פירוש רש"י דמפרש דאפיצן לא יתפור והטור

י"ד סימן ר"ף פירש נמי דבאפיצן יתפור ובדלא אפיצן לא יתפור כמו נימוקי יוסף אבל לא מטעמיה דחזק הוא אלא משום דכשהוא אפיצא אין התפירה ניכרת כל כך.

לכך יתפור אבל כשאינו מעופץ התפירה ניכרת לכך לא יתפור שכתב וז"ל נכנס הקרע תוך שלש שיטין אם העור מעובד בעפצים יתפור שאז התפירה אינו ניכרת כל כך ואם אינו מעובד בעפצים לא יתפור וכו' עכ"ל וכתב מ"ו הרב ב"ח דהרא"ש גירסא אחרת היתה לפניו בגמר' דאיתא בפסקי הרא"ש הל' ס"ת וז"ל הא דאמרי' בתוך ג' לא יתפור הני מילי בחדתא אבל בעתיקתא יתפור ולא חדת חדתא ממש אלא הא דאפיצן הא דלא אפיצן וכו' עכ"ל: והנה בפסקי הרא"ש הלכות ס"ת הנדפסים באלפסי גדולי' לא מייתי לישנא דתלמודא בין חדתא ועתיקתא ועפיצן ולא עפיצן אלא שכתב הדין דבעפיצן יתפור כמו שכתב הטור אבל בפסקי הרא"ש הנדפסים בגמרא ויניצי"אה מצאתי גירסא דמייתי הרב מ"ו ב"ח הרי לפי גירסתו בחדתא לא יתפורובעתיקתא יתפור הפך גירסא שלפנינו בגמרא לכך פירש הרא"ש והטור נמשך אחריו דבחדתא התפירה ניכרת ולא יתפור.

ובעתיקתא דאין התפירה ניכרת כך מפני שהוא שחור קצת יתפור: הרי נתבארו דברי המפרשים כולם רש"י והרא"ש ונימוקי יוסף והרב בית יוסף מייתי נמי דעת שאר פוסקים דאזלי בשיטת הנך פירושים: ויראה דהאידנא שאין אנו מעבדים הקלף בעפיצן אלא בסיד שפיר דמי לתפור הקרע הבא בשלם לכל הפירושים לא מיבעיא לפירוש רש"י דמפרש הא דעפיצן לא יתפור משום דעפיצן הוי שחור כעתיקתא ומיגניא הקריעה ודלא עפיצן יתפור הא קלף דידן לאו עפיצא הוא אלא בסיד מתקנין אותו ואינו שחור כעתיקתא ולא מיגניא ודאי דשרי לתפור אפי' בשנקרע תוך שיטה שלישית וכן נמי לא מיבעיא לפירוש נימוקי יוסף שפירש דבעפיצן יתפור היינו משום שהוא חזק ולא יקרע יותר ובדלא עפיצן שאינו חזק לא יתפור הא קלף דידן כיון שהוא מעובד בסיד נמי חזק הוא אע"ג דלא עפיצו כעפיצי דמיא כמו שכתבו התוספות התם בהקומץ בד"ה הא דאפיצן וכו' וז"ל היאך אנו כותבים ס"ת על הקלפים שלנו הא אינם מעופצים וכו' ומפרש ר"ת דתיקן שלנו חשוב כעפיצן וכו' עכ"ל וכן כתב נמי הטור י"ד בשם ר"ת סי' רע"א וז"ל וצריך שיהא מעובד בעפצים אבל אם אינו מעובד בעפצים הוי דפתרא ופסול ומיהו היה אומר ר"ת דעיבוד שלנו בסיד חשיב כעיבוד עפצים עכ"ל והיינו משום דעפצים לאו דוקא אלא שצריך שיהא עיבוד טוב שיהא הקלף חזק וכן כתב נמי העיטור דעפצים לאו דוקא אלא דומיא דעפצים שיהא חזק ועל ידי סיד נעשה חזק כמו בעפצים לכך גם לפירוש נימוקי יוסף שפירש דבעפצים יתפור משום דהוא חזק ולא יהא נקרע יותר הוא הדין נמי עיבוד שלנו שהוא בסיד דנעשה חזק כמו בעפצים דודאי דשרי לתפור אפילו בנקרע

לתוך שלש כל זה פשוט הוא: אלא אפילו לפירוש הרא"ש והטור שמפרשים באפיצן יתפור היינו משו' דאין התפירה ניכרת כל כך ובדלא עפיצן לא יתפור משום דהתפירה ניכרת דמשמע מתוך פירושו כל שאינו עפיצי דהוי לבן ניכרת התפירה ולא יתפור אפילו הכי נראה דבקלפים דידן אף על פי שאינן מעובדים בעפיצי אלא בסיד סבירא ליה נמי להרא"ש דשרי לתפור בשלש כמו באפיצן דלענין זה נמי הוה עיבוד שלנו בסיד כמו עיבוד באפיצן משום דאין הקלף לבן כל כך כשהו' מעובד בסיד ואין התפירה ניכרת כל כך כמו באפיצן וזה נראה לעין הוא כשמעבדין על ידי סיד אין מראית לבנונית זכה כל כך אף על פי דאפשר הוא שהוא יותר לבן כשמעבדין בסיד משהוא מעובד באפיצן מכל מקום אינו לבן כל כך שתהא התפירה ניכרת כל כך.

ולכך שרי לתפור אפילו בבא הקרע בשלש: וכן פסק נמי מ"ו הרב ב"ח לענין הלכה דבס"ת דידן האידנא שמעבדין בסיד קרע הבא בג' יתפור אלא דנראה ליה ליה מטעם דהאידנא גם הגידין לבנים הם ואין התפירה ניכרת אבל לי נראה כמו שכתבתי שהקלף שמעובד על ידי סיד אינו לבן כל כך שתהא התפירה ניכרת בו כל כך והוי לענין זה כמו באפיצן: וכיון שבארנו דהתפיר' מותרת ה"ה נמי דיבוק בקלף מותר ע"פ תשובת הרא"ש וכמו שפסק נמי הרב בהגהות ש"ע סימן ר"ף: ומה שכתבת מהג"ה שלחן ערוך בנחלק אות ע"י הקריעה דפסיל ולא מהני מה שדבקו מאחוריו ההוא מיירי בדלא נעשה תיקון אחר אלא שדבקו מאחוריו הוא דפסול משום דאעפ"י שדבקו מכל מקום עדיין האות נחלק ואינו מוקף גויל מפני שהחצי האות הוא על חלק זה מהקלף וחצי' על חלק קלף השני וצא ולמד מענינו שכתוב בסמוך מיד על זה וז"ל וכן יזהר שלא יתחוב המחט תוך הכתב וכו' עכ"ל והיינו משום שצריך שיהא מוקף גויל וה"ה נמי לעיל מיניה בסמוך בשנקרע האות דפסול אפילו בשדבקו מאחוריו הוי נמי מהאי טעמא שאינו מוקף גויל אבל אם יכול לתקנו בדרך שכתבתי שיגרור האות הנחלק ועוד אותיות אחרות עמו לפניו ולאחריו ויחזור ויכתוב כל מה שגרר ולא יצטרך לשנות הכתב ממה שהיה קודם לכן ויכתוב האות' ההוא שהיה כבר נחלק על צד אחר מהקרע ויהיה מוקף גויל ודאי דשרי אם מדבקו מבחוץ דיבוק וחיבור יפה כיון שאין הקרע מגיע אלא עד שיטה שלישית ולא יותר: ואחר שכתבתי כל אלה מצאתי נמי בתשובת רבי אליה מזרחי סי' פ"ט שכתב בהדיא כאשר כתבתי וז"ל חזינן אם נחלק האות בענין שאין שום חלק משני חלקיו נקרא בפני עצמו מתינוק דלא חכים ולא טפש יחליף היריעה או יגרור האות הנחלק וקצת מהאותיות הקודמת לו עד שיוכל לכתוב כולן על מקום הגרירה וישאר מקום הקרע חלק ולא יצטרך להחליף היריעה אבל בזולת זה אין תיקון אחר עכ"ל: הרי כתב

בהדיא כמו שכתבתי שיש לאות הנחלק תיקון ע"י גרירת אות הנחלק ושאר אותיות עמו ויחזור ויכתבם בחלק אחד מהקלף: אלא שהיה לי קצת גמגום על מה שכתב הרב ר' אליה מזרחי בההוא ענינא וז"ל שאם לא נשתנה צורת האות אלא שהחלק האחד משני חלקי האות נקרא לתינוק דלא חכים ולא טפש לא יאמר עליה נחלק האות שהרי היא עומדת בקדומה כמו שהיתה טרם החלק וכו' עכ"ל וקשיא לי הא מכל מקום יש לפוסלו כיון שאינו מוקף גויל אבל מצאתי שכבר הקשה הרב ב"י קושיא כזו על הטור א"ח סי' צ"ב שכתב וז"ל ניקב רגל הימיני מן הה"א אם נשאר ממנו מלא אות קטנה כשירה ואם לאו פסולה ואם נפסק אחד מהאותיות אם תינוק וכו' יודע ליקרותו וכו' כשר וכו' ע"כ וכתב הרב ב"י עליה וז"ל ואם תאמר היכי מכשרינן באיפסק שום אות בנקב והא אמרינן בהקומץ כל אות שאין מוקף גויל מארבע רוחותיה פסול וי"ל הא דלא מיפסל בניקב היינו דוקא בנפסק אחר שנכתב וכו' אבל כשבתחלת כתיבתה הית' שם נקב ונפסקה בו אעפ"י שיש בה שיעור אות פסולה משום דמעול' לא הקיפה גויל וכו' והאריך שם עוד הרב בית יוסף בישוב קושיא זאת: והדרן למילתן דאם יכולים לתקן האות הנחלק בדרך שכתבתי לגרור האות הנחלק עם עוד איזה אותיות מלפניו ומלאחריו ויחזור ויכתבם בכתב ישר על אופן שהאות הנחלק יהא כולו נכתב על הקלף השלם בחלק אחד מן שני חלקי הקריעה והקרע יעבור בין האותיות ודאי דכשר הוא: דהכי נמי הוא הסמעות רבי אליה מזרחי כדלעיל הנראה לעניות דעתי כתבתי:

שאלה קי"ג

נשאלתי על אתתא חדא שמה גיטל ובעלה הראשון היה נקרא דן מק"ק שווייענבורג ומת בלי זרע קיימא ולו היה אח היה נקרא יחיאל והעיד אחד בק"ק ווינא בערב ר"ח כסליו תיז"ל בפני בית דין בעונש אם לא יגיד ונשא עונו שהוא היה מכיר לאחיו של כמר דן ז"ל מק"ק שווייענבורג שהיה נקרא יחיאל ומקום דירתו היה במדינת פולין בק"ק לשעשווקי ובשעת המלחמ' בהרג רב שהיה בגליל ההוא נס מנוסת חרב לק"ק נאראל ששם היתה אמו ורבים מתושבי נאראל הגידו לו שכמר יחיאל נהרג ביום זעם בק"ק נאראל בין שאר הרוגים וקדושיסהי"ד זהו הגדת עדותו בחומר הנ"ל ותלתא דייני דק"ק הנ"ל כתבו וחתמו הגדת העדות ככל הנ"ל ומסרו ונתנו ליד האשה גיטל הנזכרת להיות לה לראיה ועתה עמדה היא ונשאת לבעל בלי רשות שום ב"ד.

מה דינה של אשה זו אי צריכה לצאת מבעלה או לא: יראה מה שיש לפקפק מצד שלא העיד על מיתת היבם רק עד אחד ודעת הרא"ש הוא שאין עד אחד נאמן להעיד על מיתת

היבם כמו שהאריך בפרק האשה רבה והביאו הטור א"ה סי' קנ"ח והרב בהג"ה ש"ע התם הא כבר נתפשטה הלכה ורווחה בישראל דבמקום שיש חשש עיגון מתירין לה לכתחלה להנשא לשוק על פי עד אחד שמעיד על מיתת היבם ודלא כהרא"ש דמחמיר ואפילו עד מפי עד נמי מעיד כמו שכתב מהר"ם פאדווה בתשובה סימן פ"ט בשם תשובת הרשב"א: ועוד נראה דהיכי שנשאת כבר מודה הרא"ש דלא תצא מפני שהרא"ש גופיה לא כתב כך בהחלט שאין עד אחד נאמן על מיתת היבם אלא שקשה לו להקל בדבר וכן כתב נמי הרב ב"י התם שלא כתב הרא"ש בהדיא ובודאי שאין עד אחד נאמן על מיתת יבם אלא שקשה עליו הדבר להקל וכן משמע נמי מתשובת מהר"ם פאדווה התם יעויין שם לכך נראה דלא כתב כך אלא לענין לכתחלה הוא שקשה לו להקל אבל בדיעבד בשכבר נשאת ודאי דגם הוא סבירא ליה דלא תנא: ועוד נראה אפילו אם נאמר דהרא"ש כתב כך בהחלט שאין עד אחד נאמן במיתת היבם מ"מ נראה שגם הוא סבירא ליה שאם נשאת שלא תצא משום דדין זה בעד אחד במיתת היבם אינו אלא איבעיא בגמרא פ' האשה רבה דף צ"ג ורב ששת ורבא פשטוהו לקולא דמהימן אלא דתלמודא דחי להו לכך אף על גב דס"ל להרא"ש דשפיר קדחו להו ודלא כהרי"ף מ"מ לא הוי אלא איבעיא דלא איפשטא ובכל איבעיא דלא איפשטא מסתברא למימר דאין להחמיר אלא לכתחלה שלא תנשא אבל בדיעבד שנשאת לא תצא דהכי כתב הריב"ש בתשובה סימן שע"ט אליבא דהרמב"ם הביאו הרב ב"י סוף סעיף ט"ו וכן כתב נמי ה"ה סוף הלכות גירושין הביאו הרב ב"י סעיף ל"ד:

אע"ג דבהחזיקה היא מלחמה בעולם ואמרה שמת בעלה במלחמה דאינו אלא איבעיא בגמרא ריש פרק האשה שלום ולא איפשטא ואפילו הכי כתב הטור בשם הרא"ש שאפילו אם נשאת תצא דלא כהרמב"ם היינו דוקא בההיא משום דהתם בגמרא פשיט לה לחומרא מהא דעישנו עלינו הבית וכו' הוא מת ואני נצלתי אינה נאמנת וכו' אלא דתלמודא דחה הפשיטות לכך מסתברא למימר דיש להחמיר אפילו בדיעבד שכבר נשאת שתצא כיון דמצינן למיפשט לחומרא אבל בהך איבעיא דעד אחד ביבמה פרק האשה רבה וכן איבעיא דעד אחד במלחמה ריש פרק האשה שלום דהוי אפכא דפשיט להו לקולא אלא דתלמודא דחה לפשיטותא מסתברא למימר דלא למיתפס להנך דחייה לעיקר אלא לענין לכתחלה שלא תנשא אבא אם נשאת לא תצא כיון דלקולא מצינן למיפשט ולחומרא לא מצינן למיפשט וכן כל הנך איבעיא דלא איפשטו לא לקולא ולא לחומרא כגון עד אחד בקטטה וכו' וכן התירוני לינשא ותנו לי כתובתי דפרק האשה שלום וכן אינך כולן לא פסיק הרא"ש לחומרא אלא לענין לכתחלה שלא תנשא אבל

לא בדיעבד שתצא אם נשאת: ולכך דקדק הרא"ש וכתב פרק האשה שלום בהך איבעיא דהחזיקה היא מלחמה וכו' וז"ל ולא איפשטא ועבדינן לחומרא עכ"ל ובכל אינך איבעיא לא כתב דעבדינן לחומרא אלא בכתב תיקו או דלא איפשטו ותו לא אלא משום דהוא נמי סביר' לי' דאין להחמיר אפילו בדיעבד שתצא אם נשאת אלא דוקא בהך אבעיא דהחזיקה היא מלחמה וכו' ולכך כתב ועבדינן לחומרא משא"כ באינך איבעיא: וכן משמע נמי מהטור כיון דלא מייתי בשם אביו הרא"ש שאפילו אם נשאת תצא דלא כהרמב"ם אלא בדין זה בהחזיקה היא מלחמה בעולם וכו' ולא באינך שכתב בשם הרמב"ם דסבירא ליה שאם נשאת לא תצא משמע דגם הוא סבירא ליה דדוקא בדין זה הוא דסבירא ליה כך אבל בכל אינך שהן איבעיא ולא איפשטו אין להחמיר אלא לכתחלה שלא תנשא אבל בדיעבד שכבר נשאת לא תצא לכך אין לפקפק בהיתר אתתא דא מצד שלא העיד על מיתת יבמה רק עד אחד דכבר נתבאר שאין מקום לפקפוק זה: אבל בהא איכא לאסתפוקי כיון שהעיד שיבמה נהרג במלחמה בין שאר הרוגים ובמת או נהרג במלחמה הסכימו הפוסקים שצריך שיאמר וקברתיו או דבר כיוצא בזה שהוא דבר ברור על מיתתו הביאו הטור א"ה סימן י"ז וכן הרב ב"י וכן הרב בהג"ה ש"ע והעד זה לא העיד על שום דבר ברור רק שנהרג במלחמה וחיישינן לבדדמי: אעפ"י שהרא"ש פרק האשה שלום כתב דבתרי סהדי לא חיישינן לבדדמי ולא צריכין לוקברתיו הביאו הטור התם גם הרב בהג"ה ש"ע סעיף נ' והעד הזה הגיד שרבים הגידו לו שנהרג ואם כן כיון שרבים הגידו לו כך תו לא חיישינן לבדדמי הא לאו מילתא הוא דהא דהרא"ש כתב דבתרי סהדי לא חיישינן לבדדמי היינו דוקא היכא דאסהידו בב"ד דכיון שהם מעידים בתורת עדות תו לא דייקינן אבתרייהו דודאי על דברים ברורים המה מעידים כיון שיודעים שיש נפקותא בעדותן אבל אי לא אסהידו בב"ד אלא שמספרי' דרך ספור דברים חוץ לב"ד חיישינן שמגידים שנהרג בדדמי כיון דלא משמע להו שיש נפקותא בעדותן שאין דרכן של בני אדם בספור דברים זה לזה מי שנמלט מהגזירה ומי שלא נמלט לדקדק ולחלק אם ראה אותו הרוג או לא אלא כיון שלא נמלט תולה הדבר בהריגה ולאפוקי כשמעיד בבית דין שאז מדקדק ואינו אומר שנהרג אם לא בבירור: והכי דייקא לישנא דהרא"ש שכתב התם וזה לשונו.

וכן מסתברא דבתר סהדותא דתרי סהדי לא דייקינן עכ"ל דקדק וכתב בתר סהדותא דתרי סהדי לא דייקינן ולא כתב בקצרה דבתר תרי לא דייקינן או בתר תרי סהדי לא דייקינן אלא בא לומר דבתר סהדותא דאסהידו תרי בב"ד לא דייקינן דכיון שמגידים כדין עדות והתורה האמינה לתרי סהדי תו לא דייקינן בתרייהו אבל מה שמגידים חוץ לבית

דין ואיכא למיחש למידי כגון שנהרג במלחמה דאיכא למיחש לבדדמי חיישינן: ואם כן בנדון דידן שהעד מעיד שרבים הגידו לו שנהרג במלחמה בק"ק נאהראל ולא אסהידו בב"ד אלא דרך ספור דברים בעלמא הגידו לו כך אית לן למיחש שמא מאומד דעתם אמרו כך בלי דקדוק אם נהרג או נאבד כיון שלא שמו אל לבם שיש נפקותא בהגדתם וזה מעשה בכל יום ואזנינו שומעים מספרים דרך אנינות על הריגת אנשים החשובים מקהלות קדושו' כגון לובלין אנו יודעין בבירור שאין להם שום ידיעה שיהא ראוי לסמוך על דבריהם לענין היתר נשותיהם רק יודעים שהם לא נמלטו על נפשם כשבאו שם אנשי החיל ונשארו שם ואחר כך לא נראו עוד אומרים עליהם שנהרגו והיינו מאומד דעתם כיון שלא נראו עוד אומרים עליו שנהרג ואין שמים אל לבם לדקדק ולחלק אם נהרג או נאבד כיון דליכא נפקותא בזה וא"כ ה"ה נמי בנ"ד איכא למיחש להא: אבל מכל מקום מחמת חשש עיגון יש לסמוך אהא דכתב הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין וז"ל כבר הודענושהעד שאמר שמת פלוני אפילו שמע מאשה ששמעה מעבד הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו אבל אם אמר העד או האשה או העבד מת פלוני ואני ראיתיו שמת שואלין אותו היאך ראית ובמה ידעת שמת וכו' עכ"ל הביאו הרב ב"י ובש"ע סעיף ה' הרי כתב בהדיא כל שאומר סתם ששמע שמת פלוני אין שואלין אותו היאך שמע וסומכין על סתמא ומשיאין לכתחלה ואם כן ה"ה נמי בנדון דידן כיון שאמר ששמע מהרבה שאמרו שנהרג תו אין צריכים יותר: ואע"ג דלכאורה היה נראה דלא כתב הרמב"ם כך אלא בסתם דליכא ריעותא לפנינו התם הוא דסמכינן אסתמא ולא אמרינן דלמא שמע מפסול או לא אמר דבר ברור אלא מאומד דעתו וכיוצא בזה דמהיכו תיתי אית לן למיחש להכי וכיון שאין העד הראשון לפנינו סמכינן אסתמא אבל היכא דאיכא ריעותא לפנינו כמו בנדון זה שהעיד שרבים אמרו שנהרג במלחמה הרי אמר בפירוש שאמרו שנהרג במלחמה דלמא בהא מודה הרמב"ם דלא סמכינן אסתמא וחיישינן לבדדמי: מכל מקום לקושטא דמילתא נראה שלהרמב"ם ליכא לחלק בכך אלא לעולם סמכינן אסתמא אם אין הצד הראשון לפנינו כיון שה"ה כתב טעמא לדברי הרמב"ם דהלכה כת"ק דסוף יבמות דאין בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה אלא שמ"מ כשהעד לפנינו צריכין לבודקו מדלא נקט ת"ק אין בודקין עידי נשים כלל וכו' אבל כשאין העד לפנינו כיון דלא אפשר הוא סמכינן אסתמא והביאו הרב ב"י בסעיף כ"א הרי תלה הטעם כיון דלא אפשר הוא למיבדקיה כיון שאין לפנינו סמכינן עליה ה"ה נמי בנ"ד כיון שאין זה מעיד על הריגתו אלא על פי השמועה ששמע שנהרג במלחמה ואי אפשר למיבדק הראשונים כיון שאינם לפנינו ואפשר אלו היה לפנינו והיינו שואלים אותם היו יודעים להגיד על דברים ברורים כגון

שקברנוהו או כיוצא בזה ומה שלא הגידו כך לעד זה מהריגתו משום דלא שמו אל לבם שיהא בזה נפקותא אבל השתא שאינן לפנינו יש לסמוך על עדות העד הזה מסתמא כיון דלא אפשר למיבדקיה: וכן מצאתי בהדיא בתשובת משאת בנימן סימן צ"ח בשם תשובת הרב בית יוסף בסי' י"א בהלכות מל"ת וז"ל.

אפילו הרמב"ם ז"ל אינו מצריך לומר וקברתיו אלא מעד שראה המיתה או ההריגה אבל האומר שמעתי שמת או שנהרג אינו צריך לומר וקברתיו וכו' עכ"ל הרי כתב ב"י בהדיא במקום שצריך לומר וקברתיו אי אין העד הראשון לפנינו ואין זה מעיד אלא מה ששמע כמו בנ"ד לא צריכין שיאמר וקברתיו אלא שלא זכיתי מימי לראות תשובת הרב ב"י רק כך מצאתי בתשובת משאת בנימן בשמו: ומי לנו גדול בין האחרונים מהרב ב"י שהאיר עינינו באור תורתו באור ה' ובאורו אנו הולכים ובירר וליבן דעת כל הפוסקי' קדמאי ובתראי ופסק כך להדיא שהעד המעיד מפי אחרים אינו צריך שיאמר וקברתיו תו אין לפקפק ויכולים להתיר לכתחלה שתנשא אם הוא בכה"ג שאין עד מעיד שראה ההריגה אלא ששמע שנהרג כמו בנ"ד: ומסתברא לומר אפילו הר"ן דמחמיר בגוי מפי גוי וסבירא ליה שהגוי המסיח לפי תומו צריך שיאמר שגם הגוי הראשון היה מל"ת ולא תלינן לקולא מספיקא הביאו הרב בהג"ה ש"ע סעיף ט"ז מודה דאם הוא כמו בנדון דידן שזה שמעיד לפנינו מעיד בשם עד אחד כשר אלא שאנו מסתפקים בעדות הראשון דאזלינן לקולא דכיון שאין אותו העד לפנינו אי אפשר למיבדקיה סמכינן אהא דקיימא לן אין קוארין ודורשין בעידי נשים ושאני התם בגוי מסיח לפי תומו מפי גוי דהחששא הוא דלמא ליכא כאן עד כלל דכיון שידעינן שהוא גוי ופסול לעדות הוא ואינו כשר אלא במל"ת הרי הספק הוא דלמא ליכא כאן עד כלל אם אין אנו יודעים שהיה מסיח לפי תומו ולא שייך כאן למימר כיון דקיימא לן שאין חוקרין ודורשין בעידי נשים יש לתלות לקולא מספיקא דענין חקירה ודרישה תולה בהגדת העדות היאך ידעת ובמה ידעת וכו' והיינו אחר שידענו שיש לנו עד כדין הרי נפקא מחזקת איסור אלא שאנו מסתפקים קצת בהגדתן ואזלינן לקולא משום דסמכינן אהא דקיימא לן אין חוקרין ודורשין בעידי נשים אבל ענין מסיח לפי תומו תולה בעד עצמו אם הוא עד או לא דאם אינו מל"ת לא הוי עד כלל ואין ענין זה נוגע לענין דרישה וחקירה דעדיין לא נפקא מחזקת איסור כיון שאין ידוע לנו שעד הוא כדין שצריך להיות העד לכך צריך הגוי השני שיאמר שגם הראשון היה מסיח לפי תומו אבל כשעד הראשון הוא כשר כמו בנדון דידן אלא שאנו מסתפקים מידי בעדותו ולא אפשר למיבדקיה כיון שאינו לפנינו תולין לקולא ואזלינן וסמכינן אהא דקיימא לן דאין חוקרין ודורשין בעידי נשים:

ודמיא הא להא שאמרו ריש חולין הביאו הטור י"ד סימן כ"ה בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת היינו אבר מן החי נשחטה בחזקת היתר עומדת ומספיקא אזלינן לקולא אפילו היכא דאיכא ריעותא וכל ספק שאירע בשחיטה טריפה והיינו משום דעדיין לא נפקת מחזקת איסור כיון שהספק נולד בשחיטה עצמה שההיתר תלוי בה לכך כל ספק טריפה הכי נמי בנדון דידן כל זמן שאין ידוע לנו שעד הוא כדין שצריך להיות העד המעיד כגון שאנו ידעינן שהיה גוי ואין אנו יודעים אם מסיח לפי תומו הרי לא נפקא מחזקת איסור אבל אם אנו יודעים שהיה עד כשר או גוי והיה מסיח לפי תומו אלא שספק אחר נפל בהגדתו כיון שכבר נפקא מחזקת איסור אזלינן לקולא וסמכינן בהא דק"ל אין חוקרין: וכיון שביארנו שעל פי הדין מותרת הך איתתא לשוק אפילו לינשא לכתחלה על פי הגדת העד משמע מאחרים שנהרג יבמה במלחמה תו אין מקום להחמיר עליה להוציאה מבעלה על שעשתה שלא כדין ונשאת לשוק בלי רשות ב"ד שכבר פסקו הפוסקים הביאום הרב ב"י ובש"ע סעיף ל"ט אם נשאת על פי עד אחד שלא בהוראת בית דין שלא תצא אפילו בא עד אחד אחר כך ואמר לא מת ומכל שכן היכא דלא בא עד אחד להכחיש את הראשון כמו בנדון דידן ודאי דלא תצא כיון שעל פי הדין היא מותרת לשוק כמו שביארנו ואלו היתה שואלת את פי הב"ד היו מתירין אותה להנשא לשוק אין בדין להחמיר עליה להוציאה מבעלה על שעשתה שלא כדין ונשאת בלא רשות ב"ד כיון שהיתה שוגגת שהיתה סבורה שאינה צריכה רשות מב"ד כיון שהבית דין נתנו לידה הגביית עדות לראיה ולא הגידו לה שלא תנשא בלי רשות בית דין הרי היא מותרת לשוק: וגדולה מזאת יראה אפילו אם הוא בענין שהב"ד הגידו לה שלא תנשא לשוק כי אם ברשות ב"ד כאשר הדעת מכרעת שכך עשו הב"ד כדי שלא יצא מתחת ידם דבר שאינו מתוקן אף על פי שהיה ראוי לכתוב על גוף גביית עדות שלא תהא שוחכת על זה להנשא לשוק כי אם ברשות ב"ד כמו שכתב הריב"ש בתשובה בסי' תק"ח והביאו הרב בהג"ה ש"ע סעיף ה' אפשר הא דלא עשו כן היינו משום שחשבו ולא כתב הריב"ש כן אלא במקום שאין עדות העד כראוי להתירה דאז איכא למיחש לקלקלא מב"ד שאינן מומחין כמו בנדון דידה דמיירי ביה הריב"ש אבל במקום שעדות העד הוא כדאי להתירה כמו בנדון דידן לא בעינן כל כך לכתוב על גוף העדות והיה נראה להם די בזה שהזהירו אותה שלא תנשא לשוק כי אם ברשות בית דין והיא עברה על פיהם ונשאת שלא ברשות ב"ד אפילו הכי לא מיקרי בהכי עבריונות כדי להחמיר עליה שתצא מבעלה כיון שמן הדין היא מותרת ולא עבדא איסורא דעד כאן לא כתבו הפוסקים הביאום הרב בית יוסף והרב בהג"ה ש"ע סעיף ל"ד דאם נשאת בעבריינית שתצא אלא דוקא היכא שהיא אסורה

על פי הדין להנשא לכתחלה כגון במים שאין להם סוף או עד אחד במלחמה שאמר שראה ההריגה ולא אמר וקברתיו ונשאת בעבריינות התם הוא דתצא כיון שע"פ הדין היא אסורה להנשא לכתחלה לא נפקת מחזקת איסור אבל היכא שמותרת על פי הדין לכתחלה ולא היתה עוברת אלא על זה שהיתה צריכה להנשא ברשות בית דין והיא נשאת מאליה שלא ברשות ב"ד ודאי דלא מיקרי עבריינית לענין שתצא מבעלה דכיון שיש לה עד אחד שמעיד על מיתת היבם נפקא מחזקת זקוקה ליבם ומותרת היא לבעלה אעפ"י שלא עמדה עדיין בפני ב"ד להתירה מכל מקום כיון שכבר העיד העד בב"ד על מיתת היבם נפקא לה מחזקת זקוקה ליבם כיון שעדותו מהני על פי הדין:

ואפילו להרמב"ן הביאו ב"י בסי' ל"ח שכתב בתשובה בסימן קי"ט כל הנשאת על פי עד אחד אינה יכולה להנשא אלא ברשות ב"ד וכל שלא עמדה בפני הב"ד אין דברי העד כלום וכו' עכ"ל לא כתב כן אלא לענין היכא שבא עד אחד והכחיש את הראשון ובא קודם שהתירוה התם הוא שאין בדברי העד כלום כמבואר מתוך דבריו כך בהדיא דבהכי מיירי התם אבל היכא שלא בא שום עד להכחיש את הראשון אלא שהיא נשאת שלא ברשות ב"ד ודאי דאין להוציאה דכבר נפקא לה מחזקת אשת איש מחזקת זקוקה ליבם על ידי הגדת העד הראשון: והכי נמי משמע מדברי הריב"ש בסימן תק"ח שהחמיר באחת שנשאת בעבריינית שתצא מבעלה היינו משום דעדות העד לא היה מועיל להתירה ולא נפקא מחזקת אשת איש שכתב בסוף התשובה וז"ל סוף דבר וכו' ובזה בטלה המחלוקת ונסתלק הספק אף עם הספק הראשון היה דינה שתצא כאשה שהיא בחזקת אשת איש וכו' עכ"ל הרי תלה הטעם מפני שהיא בחזקת אשת איש ולא מפני שיש להחמיר עליה שהיא עבריינית שנשאת שלא ברשות בית דין אלא מפני שהיא עדיין בחזקת אשת איש לכך בנדון דידן שנפקא לה מחזקת אשת איש כיון שעדות העד מועיל להתירה לכתחלה תו אין להחמיר עליה שתצא מבעלה: וכן נמי משמע מתשובת הרא"ש כלל ל"ב סימן ג' וכלל נ"א סימן ה' באחת שעד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת ועברה ונשאת שלא ברשות ב"ד שתצא ותלה הטעם משום דלא נפקא לה מחזקת אשת איש ולא מפני שהיא עבריינית לכך בנידון דידן שנתבאר לן יפה שאלו היתה שואלת את פי הבית דין היו מתירין אותה לכתחלה להנשא אלא שהיא עוברת ונשאת שלא ברשות ב"ד מכל מקום לא מיקרי עבריינית' לענין זה שתצא מבעלה כיון דנפקא לה מחזקת אשת איש ואם יתעקש המעקש ויאמר שמא מטעם קנס תצא מבעלה כיון שהתרו בה שלא תנשא אלא ברשות בית דין אעפ"י דהשתא איתברר ע"פ הוראת ב"ד שמותרת אפילו לכתחלה להנשא מכל מקום כיון שעברה על ההתראה ראויה שתצא מטעם קנס מכל מקום אין

בדין שתצא כיון שלא התרו אלא בה ולא בו היאך יהיו קונסין אותו והכי כתב הריב"ש בהדיא בתשובה סימן רמ"ב במה ששאלוהו על קטלנית שהתרו בה שלא תנשא ועברה ונשאת אי כופין אותו ולהוציאה שכתב וז"ל.

והיכא שהתרו בה ולא התרו בו הדבר פשוט שאין כופין אותו כיון שמן הדין האיש מוציא לרצונו והאשה יוצאה שלא ברצונה א"כ כשכופין אותו להוציא משום קנס הוא שקונסים אותו ואיך יקנסו אותו משום התראה שלה כיון שלא התרו בו עכ"ל הוא הדין בנדון דידן כיון שלא התרו אלא בה ולא בו אין כופין אותו להוציאה ומכל שכן אי לא הזהירו אותם הב"ד שלא תנשא כי אם ברשות בית דין דאז היתה שוגגת שסברה שהיא מותרת כמו שכתבתי למעלה.

הנראה לעניות דעתי כתבתי דרך משא ומתן להלכה ולא למעשה כי אין רוחי נסה כי אם שיסכימו על ההיתר איתתא דא שלשה מורי הוראה גדולי ישראל אם מטעמים דידי או מטעמים אחרים ואהיה סניף אליהם ונגרר אחריהם להסכים עמהם:

שאלה קיד

נשאלתי באשה אחת דינה בת יעקב שהשיאה את בתה וכתבה לה על עצמה שח"ז על אופן היותר מועיל על פי תקון חכמים ז"ל וכפי המנהג שכותבין דרך שטר חוב גמור מסך אלף זהובים ושיחול החוב שעה אחת קודם מיתה לשלם לה וליורשיה שהם יוצאי חלציה וב"כ וכו' רק בתנאי שאם בנים הזכרים ירצו ליתן לה חצי חלק זכר בכל נכסים כסף ושוה כסף חובות ומשכנות וכו' ראוי ומוחזק מלבד ספרים וקרקעות וכו' תהא מסולקת מהם ונוסח גוף השטר הוא לפנינו הועתק אות באות והוא בכל יפוי כח וזכות דנהיגין הסופרים למיכתב והאשה הזאת דינה מתה על פני אביה יעקב שהוא עשיר גדול והיא לא הניחה אחריה משלה רק מעט משוה כסף אבל הניחה שח"ז על אביה יעקב כתוב גם כן בכל יפוי כח וזכות כנ"ל ואח"כ מת גם הוא יעקב אבי דינה והניח ממון רב ורוצים בני דינה הזכרים לדחות את אחותם מן חלק חצי זכר שלהם משל יעקב אבי אמם בטענה שאין ליתן לאחותם כחצי חלק זכר אלא מהמעט שהניחה אמם דינה משלה אבל לא משל מה שנפל להם מאבי אמם יעקב מפני שזה הוא ראוי שאין לאחותם ליטול בראוי אעפ"י שבשטר חצי זכר שיש לאחותם על אמם דינה מבואר שתטול ראוי ומוחזק מכל מקום ראוי כזה לא תטול ואחותם טוענת כיון שכתיב בשטר ראוי ומוחזק תו אין לחלק בין ראוי לראוי דהכל בכלל זהו תורף השאלה:

יראה מה שהבנים שואלים שאחותם לא תטול בראוי ודאי דנסמכו על מה שכתב הרב מהר"י כ"ץ בתשו' שלו שארית יוסף סימן א' בענין שח"ז בירושה שנפלה לבנים מאבוה דאבא אף על פי דלא דמי דהתם מיירי שנפלה ירושה להם מאבוה דאבא דיש להם דין טענת ירושה דמצו למימר אני מאבוה דאבא קאתינן משום דבני בנים הרי הן כבנים ואין אנו באים בכח אבינו שמת אלא בכח עצמנו כמו שפירש רשב"ם בפרק מי שמת ריש דף קנ"ח בההוא מימרא הבן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות וכו' אבל נדון דידן מיירי בנפל להם מאבוה דאמם דאין להם דין טענת ירושה כיון שיעקב אבוה דאחא הניח בנים ליורשו ואינן באים בכח עצמן אלא בכח אמם בשטר חצי זכר שהניח על אביה יעקב וא"כ כל זכות שיש להם יש נמי לאחותם בכח שח"ז שלה שיש לה על אמם דינה מכל מקום אפשר שהם טועים לומר שגם הם באים בכח עצמם ולא בכח אמם מחמת שכתוב בשטר חצי זכר שנתחייב יעקב לדינה בתו וליורשיה שהם יוצאי חלציה וכו' הרי נתחייב אבי אמם לנגדם כמו לנגד אמם דינה והרי הם באים מכח עצמם ולא מכח אמם ומצו למימר אנן מכח אבוה דאמא קאתינן: אבל באמת אי אפשר למטעי בהכי דהיאך מצי למימר שיעקב אבי אמם נתחייב לנגדם כמו לנגד אמם מדכתב וליורשיה שהם י"ח וכו' הא אין אדם יכול להקנות ולהתחייב למי שלא בא לעולם כדאיתא ריש פרק מי שמת דף קמ"ב ובטור ח"מ סימן ר"י דאפילו המזכה לעובר לא קנה אם לא לעיבד שלו ודוקא כשאשתו כבר מעוברת ולאחר לא יכול לזכות אפילו כשהיא מעוברת ושם בהג"ה ש"ע מבואר דבני בנים הרי הם, כאחר וא"כ היאך יכול להתחייב לנגדם כיון שאז לא היו עדיין בעולם ואפילו אם תמצא לומר דבנדון דידן מיירי שאז כשכתב יעקב לדינה בתו שטר חצי זכר זה היו הבנים האלו בעולם מכל מקום לשון השטר, זה מוכיח שלא בא להתחייב אלא לבתו דינה ולא ליורשיה והיינו מה שכתבו וז"ל ומעכשיו בק"ס הנ"ל נתתי לבתי מרת דינה הנ"ל ד' אמות קרקע בחצרי וכו' הרי לא נזכר כאן בגוף החיוב אלא בתו לבדהולא יורשיה היינו משום שעיקר החיוב אינה אלא לבתו ולא ליורשיה ובר מן דין אפילו אי הוה כתוב בשטר שהניחה דינה על אביה יעקב בכל מקום גם ליורשיה אפילו הכי צריכין אנו לומר דלא הוי החיוב אלא נגד בתו ולא נגד יורשיה דכיון שנקבע המנהג לכתוב כך בכל שטרי חצי זכר אפילו היכא דלית לבתו עדיין בנים כגון לבתולות בנשואין שלהם אם כן היאך קבעו למנהג מה שאינן על פי הדין שהרי אינו יכול להתחייב למי שלא בא עדיין לעולם אעפ"י דסופרים דידן אינן בקיאין אבל סופרים קמאי בקיאי הוו אלא ודאי דלא נתחייב האב אנא לבתו ולא נתחייב ליורשיה ומה שיכתב בכל שטרות וליורשיה וכו' הכוונה הוא שאם תמות בתו שיהיו

יורשיה שהם יוצאי חליצה יורשים ממנה ולאפוקי שלא יירשנה בעלה והיינו אם תמות בלא זרע קיימא לא יהיה לבעלה כלום ובמקצת נוסחאות שח"ז כתוב כך בהדיא שאם תמות בלא זרע קיימא שלא יהא ממש בשטר זה כמו שהביא כך הרב בהג"ה ש"ע מטור א"ה סימן צ' אלא שנוסחא זאת שבשטר חצי זכר זה שלא כתבו כן ודאי דסופרי דווקנא הכי כתבי משום דחיישי' דלמא תניח זרע קיימא ואחר כך ימות אותו זרע קיימא בעוד אבי אמו קיים ואחר כך ימות אבי אמו של הזרע ההוא תפול הירושה לאבי הזרע ההוא שהוא הבעל של האשה בכח זרע ההוא כמו שכתב מהרי"ו והביאו הרב בהג"ה ש"ע מטור ח"ה סימן צ' לכך כותבין כך שנתחייב לבתו וליורשיה שהם יוצאי חליצה וכו' ולאפוקי יורשיה שאינן יוצאי חליצה כגון בעלה וזה ברור.

ואם כן אין לבנים הללו שום זכות מצד עצמם אלא מכח אמם דינה הם באים והרי גם אחותם באה בכח אמה דינה שיש לה שטר ח"ז עליה לכך אין הבנים יכולים לדחותה ממה שנפל להם מאבוה דאמם: אם לא שהבנים הללו שרוצים לדחות לאחותם סומכים על מה שכתב הרב בשארית יוסף בענין ההוא שיש לחלק בין ראוי לראוי דאין ראוי זה מאבוה דאבא בכלל ראוי סתם הכתוב בשטר טוענים אעפ"י שבשטר שיש לאחותם כתוב שתטול בראוי היינו דוקא ראוי סתם כמו חוב אבל ראוי כזה שנפל להם מאבוה דאבא שהוא ראוי גרוע אין בדין שתטול הבת בכח שטרה: אבל כבר נחלקו עליו שלשה עמודי עולם ומה שהעלו מתוך פלפולם מבואר בדבריהם כל אחד לפי דרכו תשובת מהרש"ל סימן מ"ט ותשובת מהרמ"א סימן ג' ותשובת מהר"ם לובלין סימן י"ד אמנם בזה דעת שלשתן שוה לפי מה שנוהגין האידנא לכתוב שח"ז דרך חוב גמור סך מה אלא שתולין החוב בתנאי שבניו הזכרים יוכלו לסלק החוב בחצי חלק זכר וכל השטרות נכתבים בכל שופרי דשטרי ויפוי כח וזכות לטובת הבת ודאי ודבר פשוט הוא שאין הבנים יכולים לדחות לאחותם ממה שנפל להם מנכסי דאבוה דאמא ודברי בעל שארית יוסף בטלים ברוב: ולא יטעה הטועה לומר כיון שהרב מהרש"ל תולה נמי הטעם במשמעות לישנא דשטרי דאתי לטפויי שכותבין הן ראוי הן מוחזק וכו' ולא כותבין ראוי ומוחזק וכו' עכ"ל אם כן בנדון שלפנינו שאין כתוב בשטר חצי זכר זה הן ראוי הן מוחזק אלא ראוי ומוחזק ויאמר האומר שאין לשון זה כולל כל ראוי הא ודאי לאו מלתא הוא דלא כתב הרב מהרש"ל כך אלא לרווחא דמלתא שמצא לזכות את הבת גם מטעם זה אבל לא שבנה יסודו על זה ואין טעם זה אלא סניף להוכחות וראיות שהביא:

ותו הא איכא בנוסח שטר חצי זכר זה שלפנינו בלאו הכי כמה לשונות דמוכיחים על הלשון ראוי שכתוב בשטר שכולל כל ראוי ולאו דוקא ראוי סתם כגון הלואה כיון שקודם

לכן נזכר בהדיא כסף ושוה כסף חובות ומשכנות וכו' הרי כתב בהדיא חובות וכתב נמי ראוי אלמא ראוי דקאמר לאו היינו חובות אלא שאר ראוי והיינו אפילו דגרוע מחובות גם כתוב בו לשון כל וז"ל בכל נכסים שאניח אחרי בין במזומן וכו' ובכי האי גונא למידין מן הכלל דלישנא יתירא הוא כמו שהאריך בענין זה הרב מהרי"ק שורש י' ושורש י"ג גם כתוב בשטר כל לשון דמשתמע לתרי אפי יהא נדרש לטובת הבת וכו' גם כתוב בנוסח שטר חצי זכר זה בחיי ובמותי וכו' ואיכא למ"ד דלשון זה מועיל לגבות מן הראוי לבא לאחר מותו כגון נכסי דאבוה דאבא הביאו תשובת מהרי"ל סימן ע"ד אלא שהרב מהרי"ל פליג עליה בכתובה מכל מקום כיון דלא פליג עליה אלא מהמנהג אפשר דבשטר חצי זכר דלית ביה מנהג לא פליג כיון דכותבין נמי דרך חוב לכך לא יוכלו הבנים לדחות את הבת על פי הסכמת הנך תלתא סבי שהיו גדולי הדור בחכמה ובמנין וחיבוריהם נתפשטו בכל תפוצת ישראל וחפשו אותן עיקר ומי הוא זה שיבא לחלוק עליהם ויתלה את עצמו באילן גדול בעל שארית יוסף כיון שרבים חלקו עליו ונתבטלו דבריו ברוב:

וכיון שבארנו למעלה שבנדון לפנינו בנפלו להם נכסים מאביה דאמא בכח שטר חצי זכר אין לבנים שום זכות בכח עצמם כיון דיש ליעקב אבי אמם בנים יורשים והם אינן באין אלא בכח אמם בכח שטר ח"ז שלה על יעקב אביה תו אין אנו צריכין לחוש להא דכתב הרב מהר"ם לובלין התם בסימן י"ד וז"ל ועל כן אני אומר שאם אין בעזבון ראובן כדי פריעת סך אלף זהובים אלא כדי פריעת מקצתן והיורשים רוצים ליתן להחתן אותו עזבון בפריעת חובו או שלא הניח שום עזבון לא יוכל החתן לגבות שום דבר מעזבון יעקב אבי חמיו שהרי אף לפי סברת תשובת מהרש"ל אין להחתן שום זכות בנכסי יעקב אלא מכח התנאי שהתנה עמו או שישלם לו חובו או יתנו לה חצי חלק זכר אפילו מן הראוי והרי לא הניח חמיו עזבון בכדי פריעת החוב ובמקום שאין כאן ירושה אין חייבין לפרוע חוב של אביהם ומנכסי יעקב אבי אביהן הרי כבר בארנו למעלה שאין שום בעל חוב יכול לגבות מהן הואיל וכן הוא שמצד החוב אין יכול לגבות מהיורשים ממילא בטלה גם כן חצי חלק ירושה ואין חייבין ליתן לו חצי חלק זכר גם מהראוי על כן לא יוכל החתן לגבות אלא עזבון חמיו בשביל חובו שאומר או תנו לי כל עזבון חמי בעד חובי או אם תרצו לחלוק עמי אזי תנו לי גם כן חלק בהראוי ואם לא הניח ראובן חמיו שום עזבון אזי פטורים היורשים מכל וכל וזה פשוט ואין צריך לפנים וכו' עכ"ל:

וא"כ סלקא דעתך אמינא שגם בנדון שלפנינו כיון שהאשה הזאת מרת דינה בת יעקב לא הניחה משלה אלא מעט משוה כסף יהיו יכולים הבנים למימר לאחותם קח לך כל עזבון האם בפרעון חובך ותהא מסולקת מהכל כמו שכתב הרב מהר"ם לובלין בנכסים

שנפלו להם מאבוה דאבא אבל האמת אינו כן דהתם שאני כיון שהם באים בדין ירושה מאבי אביהם דבני בנים הרי הן כבנים שפיר מצו למימר דמדין לית לך באלו הנכסים שנפלו מאבוה דאבא ואין לך ליטול אלא בכח התנאי הרי החוב שלך אנחנו פורעים לך בכל אשר הניחה האם אבל הנכסים שנפלו מאבוה דאבא אין לך ליטול שאין ב"ח גובה מהראוי ואנן מאבוה דאבא קאתינן בדין ירושה אבל נדון שלפנינו מיירי בנכסים שנפלו מאבי אמם שיש לו בנים זכרים והם אינן באים אלא בכח אמם שהניחה שטר חצי זכר על אביה והרי אחותם גם היא באה בכח שח"ז שיש לה על אמם הנעשה דרך חוב אלא שנתלה החוב בתנאי שיכולים לסלקה בחצי חלק זכר וצריכים המה לקיימה תנאם דהיינו או לשלם לה כל חובה או ליתן לה חצי חלק זכר אפילו במה שנפל להם מאבוה דאמא בכח שח"ז של אמם כיון דאין להם זכות בירושה זו מצד עצמם אלא בכח האם בשח"ז שלה לכך אין יכולין לדחות לאחותם בטענה זו אפילו כשרוצים ליתן לה כל עזבון אמם דינה בפריעת חובה:

לבד ראה זה מצאתי בתשובת מהר"ם לובלין שיש ללמוד מתוכה לכאורה שיש מקום גם בנדון שלפנינו שיכולים הבנים לדחות את אחותם מן מה שנפל להם מאבוה דאמא והיינו אם יעקב אבי אמם לא מת אלא אחר שחלקו עם אחותם בעזבון אמם מרת דינה בת יעקב שאז אין לבת שום זכות במה שנפל להם אח"כ בכח שטר חצי זכר מאבוה דאמא כיון שלא מת יעקב אבי אמם אלא אחר שחלקו עם אחותם בעזבון אמם מרת דינה מפני שכתב שם בדף ט"ו וז"ל וגם באותו עזבון שהניח חמיו וכו' כל שאין יכול לומר או תשלמו לי האלף זהובים או תנו לי חלק גם מן הראוי וכו' אלא היכי שמת יעקב ונפלו נכסיו קמי בני ראובן קודם שבאו לחלוק עם החתן בנכסי אביהם ראובן אבל היכא שבשעה שבאים היורשים לחלוק עם החתן עדיין יעקב קיים בחיים אין היורשים מחוייבים ליתן להחתן מעזבון יעקב כשימות אח"כ דהסברא נותנת דכתב ליה דהברירה ביד היורשים דאם ירצו לתת לחתנו חצי חלק זכר בכל דבר הן במוחזק הן בראוי אפילו אם תמצא לומר דראוי כזה נמי בכלל ר"ל שיהא כבר בשעת חלוקה ביד' לתת לו אבל אם יהיה יעקב קיים בשעה שירדו היורשים לנחלת ראובן אין עדיין ירושת יעקב ביד היורשים שיכולין אז לתת להחתן חלק בה שהרי יעקב יכול לעשות בשלו בחייו כל מה שירצה וליתנה במתנות בריא וש"מ לכל מי שירצה וגם אין ידוע ומבורר אז מהו עזבון יעקב שיכולים היורשים לברור להם אם טוב להם לתת להחתן סך החוב או חלק הירושה לכך מן הסברא שלא היה כוונת ראובן אלא על ראוי המבורר בשעת חלוקה

וכו' עכ"ל ויעויין שם כי האריך יותר לחזק סברא זאת ומסיים וכתב וז"ל וזה נראה לי ברור ונכון:

וא"כ משמע לפי סברתו לכאורה שגם בנ"ד בנכסים שנפלו לבנים מאבוה דאמא יש לחלק בכך שאם באו לחלוק עם אחותם בעוד שהיה יעקב אבי אביהם קיים שאז אין צריכין ליתן לאחותם אלא חצי חלק זכר מעזבון אמם אבל לא מעזבון יעקב כשימות אחר כך ואם כשבאו לחלוק בעזבון אמם כבר מת גם יעקב אבי אמם שאז צריכין ליתן לאחותם גם מעזבון יעקב אבי אמם דצריכין לקיים תנאי המבואר בשטר או לשלם לה כל החוב אלף זהובים או ליתן לה חצי חלק זכר בכל העזבון אפילו בעזבון יעקב אבי אמם: אבל לקושטא דמלתא אינו כן דאף על פי דמסתברא ליה להרב מהר"ם לובלין לחלק בכך בין כשבאו לחלוקה בעוד שהיה יעקב אביה' קיים ובין שלא באו לחלוקה אלא עד אחר שמת יעקב אבי אביהם גם כן מכל מקום נראה היינו דוקא בנדון דידיה בנכסים שנפלו לבנים מאבוה דאבוה והיינו משום דבשטר חצי זכר כתוב בתנאי בזה הלשון בבניו הזכרים יתנו חצי חלק זכר בכל מה שיניח אחריו וכו' הרי כתוב שיניח אחריו לכך אם כשבאים לחלוק עם אחותם בנכסי אביהם ראובן אז היה גם יעקב אבי אביהם מת כיון שאותה ירושה מאבי אביהם היא לפנינו וצריכין הם לקיים התנאי לכך צריכין או לשלם לאחותם סך החוב אלף זהובים או חצי חלק זכר מה שימצא עתה בעזבון דכיון שהנכסים של יעקב אבי ראובן כבר נפלו לפניהם שייך שפיר למימר עליהם שזה הוא ממה שהניח ראובן ויתיישב לשון הכתוב בשטר שיתנו לה חצי חלק בכל מה שיניח אחריו כי גם זה הוא בכלל מה שהניח ראובן אחריו כיון שכבר מת יעקב ונפלו הנכסים לפניהם קודם שסלקו את אחותם ולכך אין יכולין לראות את אחותם אלא כשנותנין לה כל עזבון ראובן בפרעון חובה כמו שכתב הרב בסמוך לעיל מיניה ולאפוקי אם אז כשבאים לחלוקה עם אחותם בעזבון ראובן עדיין היה יעקב אבי אביהם קיים אז אין צריכין ליתן לאחותם אלא חצי חלק ממה שהניח אחריו ראובן ואפילו אם הוא ראוי גרוע כגון שכר פעולה שלא בא לידו מעולם לפי דעת הפוסקים המרדכי ותשובת מהרי"ל סימן ע"ד ומייתי נמי בשם אגודה ותשובת מהרי"ו סימן מ' וסימן פ"ג צריכין ליתן לה חצי חלק מהכל מחמת התנאי או שישלמו לה החוב כיון שעל כל פנים בא אותו שכר פעולה מחמתו ויכולין לומר על אותו שכר פעולה שהוא ממה שהניח אחריו כיון שבא מחמתו אעפ"י שהוא ראוי גרוע מכל מקום מחמת התנאי צריכין ליתן לה אבל מה שיפול להם אחר כך אחר החלוקה כשימות יעקב אבי אביהם אין צריכין ליתן לאחותם שום חלק בו כיון שאין שייך לומר על זה שראובן אביהם הניח את זה אחריו כיון שאז כשחולקים אין שום דבר מיעקב

לפניהם שהרי יעקב אבי ראובן עדיין בחיים ומה שעתיד ליפול להם כשימות יעקב לא שייך עליו לומר שזהו ממה שהניח אביהם ראובן כיון שאינו בא מחמתו דהיאך יתכן לומר לשון מניח על זה וכי ראובן מניח מידי ולשון השטר משמע שאין לבת ליקח חלק ח"ז אלא במה שמניח ראובן אפילו שהוא ראוי גרוע כגון שכר פעולה אפילו הכי תקח חצי חלק כיון שמכל מקום יכולים לומר על זה שהוא ממה שהניח ראובן כיון שבא מחמתו לאפוקי מה שאין יכולים לומר עליו שזה הניח אחריו ראובן כגון שמת יעקב אחר החלוקה כיון שלא בא מחמת ראובן ובשעת החלוקה עדיין היה יעקב קיים ואין שום דבר לפניהם בעין שיהא שייך לומר עליו שזה הוא ממה שהניח ראובן לכך אין לבת חלק באותן נכסים וטעמא דמסתבר הוא והיינו בנכסים מאבוה דאבא:

אבל בנדון דידן מיירי בנכסים שנפלו להם מאבוה דאמא אחר מיתת האם והם באים בכח שטר חצי זכר שהניחה אמם דינה על יעקב אביה הרי הניחה אחריה השטר הזה ודאי דאין לחלק בין שלא מת יעקב אבי אמם אלא עד אחר שחלקו בנכסי עזבון אמם וכיון שמת יעקב אבי אמם קודם שחלקו בעזבון אמם לעולם צריכים ליתן לאחותם חצי חלק זכר בהכל בין בעזבון אמם דינה ובין בעזבון יעקב אבי אמם מחמת התנאי או שצריכין לשלם החוב או ליתן לה חצי חלק זכר בכל מה שהניחה דינה אמם כיון שהיא הניחה שטר חצי זכר זה שהם יורשים מחמתו הרי שייך עליו לומר שזה הוא שהניחה אמם דינה אחריה והיא כתבה לבתה שיתנו לה חצי חלק זכר בכל מה שתניח אחריה והרי הניחה שטר זה וצריכין ליתן לה חצי חלק גם בשטר זה מחמת התנאי ואפילו היכא שלא מת יעקב אביה אלא עד אחר החלוקה וכשחלקו בעזבון דינה אמם עדיין היה יעקב אביה קיים בחיים מה בכך כיון שהיה לה שטר על אביה כשמתה והניחה אותו שטר אחריה שייך שפיר לומר על שטר זה שזהו שהניחה דינה אחריה ושייך חצי חלק לאחותה גם במה שהם זוכים מיעקב אבי אמם כשימות אחר כך בכח שטר חצי זכר שהניחה אמם דינה משום שצריכין ליתן לה חצי חלק בכל מה שהיא מניחה אחריה ולא גרע שטר זה משאר שטר חוב שהניחה אחריה דינה אמם על שום אדם דשייך לה חצי חלק זכר משטר ההוא הכי נמי משטר זה דמאי שנא אי משום שזה הוא ראוי גרוע יותר משאר חוב הא מ"מ מטעם תנאי צריכין או לשלם לה החוב או ליתן לה חצי חלק בכל ראוי אפילו בראוי גרוע לכך נוטלת אחותם חצי חלק זכר בהכל: ואם החילוק שחילק הרב מהר"ם לובלין בין כשמת יעקב קודם שבאו לחלוקה בעזבון אביהם ראובן ובין כשלא מת יעקב אלא עד אחר שבאו לחלוקה בעזבון אביהן ראובן נראה ליה להרב שהוא ברור ונכון כש"כ כך בהדיא אף אני כמוהו אומר שחילוק זה שאני מחלק דדוקא בנכסים

דנפלו להו מאבו' דאבא הוא דיש לחלק כמו שחילוק הרב מהר"ם אבל לא בנכסים שנפלו להם מאביה דאמה מכח שטר חצי זכר שהניחה אמם נראה לי נמי ברור ונכון וגם הרב מהר"ם סבירא ליה כך אלא שלא בא ללמד כי אם בנדון שבא לפניו ואיהו בדידיה.
ואנן בדידי בנדון שלפנינו: כללא דמלתא בנדון דידן שבאו לדון בני דינה בת יעקב עם אחותם על נכסים שנפלו להם מיעקב אבי אמם שמת אחר מיתת האם דינה בכח שטר חצי זכר שהניחה אמם דינה על יעקב אביהם צריכים ליתן לאחותם חצי חלק זכר גם מאותן נכסיאו לא חפשתי על כל צד וצדי צדדים ולא מצאתי חובה לבת דינה ואף על פי שבנדון דמיירי בהו גדולי האחרונים מהרש"ל ומהר"י כ"ץ ומהרמ"א ומהר"ם לובלין היינו נכסים שנפלו להם מאבוה דאבא אחר מיתת אביהם יש לפלפל ולמצוא פעמים פנים לכאן ופעמים לכאן אלא שמ"מ דבריהם כדרבונות וגו' ואין לזוז מדבריהם מה שהסכימו רוב מהם שלפי נוסח שטרי חצי זכר שנוהגין בהן האידנא יש לחתן חלק חצי זכר גם בנכסי אבוה דאבא וכמו שכתבתי למעלה אבל בנדון דידן בנכסים שנפלו להם מאבוה דאמא בכח שטר חצי זכר של אמם לא מצאתי שום צד חובה לבת על כן צריכין הבנים בני דינה בת יעקב ליתן לאחותן בת דינה חצי ח"ז בכח שח"ז שיש לה מאמ' דינה בכל מה שהניחה דינה אחריה בין בנכסי' של דינה בין בנכסים שנפלו להם מיעקב אבי דינה שמת אחר מות דינה אמם ואין חילוק בין כשמת יעקב אחר מות דינ' אמם קודם שבאו בני דינה לחלוקה עם אחותם בעזבון דינה אמם ובין שלא מת יעקב אבי דינה אלא אחר שחלקו בני דינה עם אחותם בעזבון אמם דינה לעולם צריכין לשלם לה כל החוב כמשמעות השטר.
או יתנו לה חצי חלק זכר בהכל בין בעזבון דינה בין בעזבון יעקב אבי אמם. הנראה לעניות דעתי על פי הדין כתבתי.
ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות ה' יצילנו משגיאות ומתורתו יראינו נפלאות. ויעשה עמנו לטובה אות:

שאלה קט"ו

ידי הרימותי.
וחקקתי אותותי. ליתן את בריתי.
לאיש.
אפרתי.

הכריתי והפלתי אחד מאלף מצאתי האלוף התורני המופלא נר ישראל פטיש החזק עמוד הימיני כמהר"ר אפרים כ"ץ יצ"ו: את אשר נתעורר מכ"ת שיש להחמיר שלא לכסו' דם השחיטה מאווזות שמלעיטין אותן אלא עד אחר בדיקת הושט. מהא דכתב הרב בהג"ה ש"ע מיורה דעה סי' ל"ג דיותר שכיח ריעותא תחיבת קוץ מחמת הלעטה מסרכות הריאה בבהמה וחיה ואם בחיה דאין הסרכות מצויות בהם כל כך כמו בבהמה כדמסיק הרב בההג"ה סי' ל"ט סעיף.

ג' פסקו הפוסקים וכן הרב ב"י בש"ע סי' כ"ח דאין לכסות דם שחיט' חיה אלא עד אחר בדיקת הריא' אווזות שמלעיטין אותן דשכיחי בה טובא ריעותא דתחיבת קוץ לא כל שכן שאין לכסות דמן אלא עד אחר שתבדוק הושט זהו תורף דברי מכ"ת בשינוי לשון קצת: הנה צד חומרא זו יש לה מקום ורוח אלהים בקרב כ"ת על התעוררת הזה אף על גב דיש לחלק קצת בין אווזות לחיות דשאני חיות דבכולן יש חשש ריעותא דסרכא מה שאין כן באווזות דאיכא חשש דתחיבת קוץ אלא באותן שמלעיטין אותן.

אבל לא באותן שאין מלעיטין ואפשר שלא רצו לחלק בין האווזות מקצתן לכסות ומקצתן שלא לכסות וסמכו ארובן שאין בהן ריעותא ומכסין דם שחיטת כולן מכל מקום האמת יורה דרכו שאין חילוק זה מספיק שלא להשהות הכיסוי היכא דידוע הוא שאווזא היא שהלעיטו אותה כיון דאפשר בכיסוי אחר בדיקת הושט ויש תקנה בעיר לבדוק הושט: אמנם נראה לדינא שאין להחמיר בכך גבי אווזות אף על גב דשכיחי בהו טובא ריעותא דתחיבת הקוץ משום דאיכא למיחש לתקלה שלא יכסה כלל אחר כך אפילו כשתמצא כשירה ושאני חיה אף על פי דאין הסרכות מצויות כל כך כמו בבהמה אפילו הכי החמירו שלא לכסות דם שחיטתה אלא עד אחר בדיקת הריאה משום דלא אתי לידי תקלה שלא יכסה כלל אחר כך כשתמצא כשירה משום דאותו שוחט עצמו ששחט החיה הוא בודק אותה אחר כך ואין הטבח רשאי לפתוח החצר הכבד בלא שוחט ההוא ואז מיד כשימצא השוחט שהחיה היא כשירה יכסה דם שחיטתה ולא אתי לידי תקלה שלא יכסנה אבל באווזות שאין השוחט עצמו בודק את הושט אלא מביאין הושטין לביתם ורואים אם יש בהם ריעותא אז מראין לחכם ואיכא למיחש היכא שלא ימצאו ריעותא או היכא שימצאו ריעותא אלא שהחכם יכשירנה לא יהיו נזהרים להודיע להשוחט שיהא מכסה דמה ולא יבא לידי כיסוי כלל לכך מוטב לסמוך ארובא ולכסות מיד: דומיא דברכת השחיטה שמברכין מיד ולא החמירו שלא לברך אלא עד אחר הבדיקה כמו שהחמירו בכיסוי משום דלא אפשר הוא כיון שהברכה צריכה להיות עובר לעשייתה וסמכינן ארובא ומברכין על השחיטה מיד הכי נמי באווזות שמלעיטין

כיון שיש לחוש לתקלה שלא יבא לידי כיסוי כלל סמכינן ארובא ומכסין מיד דהוי כלא אפשר כיון שיש לחוש לתקלה שלא ישא לידי כיסוי כלל כדפי' וזה נכון: ועוד נראה לחלק בין ריעותא דתחיבת קוץ באווזות שמלעיטין ובין ריעותא דסרכות בחיה דבאווזות אף על גב דשכיחי בהוא טובא ריעותא דתחיבת קוץ על ידי הלעטה מכל מקום לא שכיחי כ"כ דמיטרפא בהו מה שאין כן בחיות דשכיחי בהו ריעות' דסרכות אע"ג דלא שכיחי בהו כל כך כמו בבהמה מכל מקום שכיחי בהו ריעותא דסרכות והיכא דאית ביה סרכות מיטרפא בה דאין סרכא בלא נקב.

**(הג"ה להרב בן המחבר דנראה לחלק בין ריעותא דאווזות וכו' וריעותא דריאה וכו' דאם אינו נקוב מב' צדדי' נהגו להכשיר ותו אף אם הוא תקנה בעיר לבדוק הוושטין הוא אסור משום תקנה ומ"מ אם זרק הושט בלא בדיקה כשר דבהרבה מקומו' אין בודקין כלל הושט אבל בריאה שכיחי יותר טריפות בהו .

דכמה מיני טריפות בריאה ולא משום סרכות לבד ותו אם זרק הריאה דלא בדיקה מדינה הוא טריפה דהכי איתא במרדכי פרק קמא דחולין וזה לשונו והא דרב הונא דאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת איכא לתרוצי דלא היקל אלא בשאר מיני טריפות שלא הצריכו לבדוק אבל ריאה שיש בה כמה מיני טריפות וכו'.

וגם ראב"ן כתב כיון דנהגו לבדוק אי איתרמי דמפקח בלא בדיקה טריפה דלא סמכינן ארובא עכ"ל. ואפי' לרש"י דמתיר הרי מכל מקום כתב בפ"ק דחולין דף י"ב שאין מפרסמין הדבר:)** אלא שאנן בדורות הללו מקלינן למעך בהם ואם נתמעכת תולין להקל והיינו משום דתלינן דלא הוי סרכא אלא ריר בעלמא.

אבל מכל מקום כבר אמרו חז"ל דהסרכות מצויות בהם והיינו סרכות שאין מתמעכין דאי מתמעכין לא מקרי סרכא וכל שנסרכ' הוי טריפה דאין סרכא בלא נקב לכך שפיר דמי שלא לכסות אלא עד אחר הבדיקה משום דהטרפות מצויות בהם אבל אווזות אף על פי דתחיבת קוץ מצויות בהם מ"מ הטריפות אינה מצויות כל כך דהרבה נמצאים כשרות ע"י בדיקה לכך אין להחמיר שלא לכסות מיד אף על גב דהחמירו בהו לבדוק את הושט מכל מקום לא החמירו להשהות הכיסוי עד אחר בדיקת הושט כיון שאין הטריפות מצוייות בהם כל כך.

וסמכינן ארובא ומכסין מיד אחר השחיטה. גם זה נכון.

שאלה קט"ז

שמחה לאיש במענה. איש תבונה ממעמקים ידלנה.

ער ועונה אבן פינה. יתד נאמנה.
האלוף התורני המופלא נ"י פ"ה כמהו"רר שמחה בונם יצ"ו:כבר כתבתי למכ"ת אשר שמעתי אומרים שמכ"ת הורה שמותר לכתחלה להניח יין במרתף של גוי על ידי מפתח בלא חותם על סמך הירושלמי דסנהדרין דאין מדקדקין ביין נסך. ורציתי לעמוד על עיקר הדברים ואין עמדי העתק מאותו כתב באשר לא נתחדש במכתב ההוא ממני שום דבר ועתה בשום מכ"ת התנצלותו על ההוראה ההיא שלא כן הדברים העתיק מכ"ת את לשוני ממכתב ההוא כדי לדייק בו מה שנראה לו וזה לשוני התם על פי העתקת מכ"ת היאך יש להתיר לכתחלה ע"י מפתח לחוד הא אין שום חלוק ולכתחל' צריך מפתח וחותם דמ"ש הסמ"ג גם הרא"ש בתשובה כלל י"ט סימן א' דבסברא מועטת יש להקל ליין נסך היינו דיעבד אבל לא לכתחלה דלכתחלה ודאי צריך מפתח וחותם ע"כ לשוני התם על פי העתקת מכ"ת וכתב מכ"ת על זה וזה לשונך: הנה שותא דמר לא ידענא ואצלי הם סתומים וחתומים בשני חותמות בלא מפתח למאי נפקא מינה הביא מר תשובת הרא"ש וכו' לענין שיש להקל בסברא מועטת ביין נסך וכו' הרי כל הפוסקים והתשובות חדשים גם ישנים ממלאים על כל גדותיהם שיש להקל ביין נסך וגדולה מזו מצאתי בתשובת ר"י מינץ וכו' וכן נהג מהר"י מולין להקל כדעת יחיד אם כן אין צריך לדברי הרא"ש בזה עכ"ל כ"ת: הנה באמת קושיא בזו לא צריכא פירוקא וכי דיוקא אתינא לאשמועינן דדוקא הרא"ש הוא דכתב כך שיש להקל ביין נסך ולאפוקי שאר פוסקים סוגיא דעלמא הוא לאתויי מלתא דאתמר בתלמוד דידן או דירושלמי ושגדולי הראשונים מהפוסקים כסמ"ג וכהרא"ש פסקו לפסק הלכה כך וממילא בתרייהו גרירו כל האחרונים וכי רבותא למיחשב גברי ואין זה אלא דבר שפתים להראות מקום על כל הפוסקים שכתבו נמי כך בלי שיתחדש בהם דבר כי בנקל יש לאדם למצוא מבוקשו מתוך המפתחות אם הפנאי מסכים לחפש בהם לכך אין מקום לקושיא זו כלל: ומכל מקום להוציאך חלק אי אפשר ואמינא טעמא למלתא שהבאתי תשובת הרא"ש מפני שלא נמצא בשום פוסק מבואר שיש להקל כל כך ביין נסך כמו שיש ללמוד מתשובה הרא"ש דאפי' לירושלמי שכתב שאין לדקדק ביין נסך אפשר לומר דוקא בסברא מעליא או היכא דאיכא כא בלאו הכי מאן דמקיל אף על פי שהוא יחיד אית למיזל בתריה אבל בסברא קלה ומועטת ולא הביאה שום פוסק מאן לימא לן דאיכא למסמך עלה להקל אבל הרא"ש בתשובה כתב בהדיא כך דאפילו בסברא מועטת יש להקל ביין נסך ולבד מזה מה שכתב מכ"ת שגדולה מזאת מצא בתשובת ר"י מינץ שיש לסמוך על דברי יחיד ביין נסך לקולא.

לא הוי גדולה מזאת דקולא שכתב הרא"ש הוי גדולה מזאת. שאפילו על סברא מועטת ולא הזכירה פוסק יש לסמוך להקל: תו כתב מכ"ת וזה לשונך מה שכתב מכ"ת דאין שום חולק על זה דלכתחלה צריך מפתח וחותם.

תמהני שהרי ר"ת והובא בתוספות פרק אין מעמידין סבירא ליה דסגי לכתחלה במפתח והובא בי"ד סימן קי"ח ק"ל קל"א גם הרא"ש סבירא ליה הכי אלא שכתב דישראל קדושים הם וכו' ולפי גרסת הגמרא דלרא"ש סגי במפתח והלכתא כותיה אין אנו צריכין לכל הראיות וכו' ע"כ לשונך: הנה ודאי שפיר קאמינא לפי שיטת התלמוד דאנן תפסינן לעיקר ולאפוקי שיטת ר"ת אין מי שחולב על זה דמפתח לחוד לא מהני אע"ג דחותם לחוד מהני אבל מפתח לחוד ליכא למאן דאמר ומה שכתבתי שלכתחלה צריך לכולי עלמא מפתח וחותם לא לאפוקי חותם לחוד קאמינא אלא לאפוקי מפתח לחוד דלגבי מפתח צריך נמי חותם.

דהכי מוכחת הסוגיא התם בפ' אין מעמידין כמו שכתבו התוספות: והרא"ש. והטור י"ד סימן קי"ח וקיימא לן שיש לחלק בין שולח על ידי גוי ובין מפקיד ליד גוי.

דהשולח אין עתיד לראות תותמו צריך ב' תותמות או מפתח וחותם אבל מפקיד דעתיד לראות חותמו סגי בחותם אחד: ואם כן לפי זה דוקא חותם לחוד הוא דשרי. אבל לא מפתח לחוד דזיל בתר טעמא מפני מה במפקיד שרי בחותם אחד משום דעתיד לראות חותמיו ולהכירו והיינו דוקא בחותם שיש להכירו.

אבל מפתח שאין להכירו לא מהני: ולכך לא הזכיר הטור י"ד אלא חותם לחוד הוא דמהני להנך פוסקים דמחלקין בין שולח למפקיד אבל לא הזכיר מפתח וכן הרא"ש לא הזכיר דשרי אלא חותם אבל מפתח לא הזכיר ולא כמו שכתב מכ"ת שגם הרא"ש מתיר במפתח לחוד ולכך כתב נמי הטור על פי הרשב"א דמפתח לחוד לא הוי כחותם והיינו משום דאף על גב דחותם לחוד מהני מכל מקום מסתם לחוד לא מהני דשאני חותם דעתיד להכירו מה שאין כן במפתח: ואל תשיבני מר"ת דסבירא ליה דמפתח לחוד מהני דלדידיה שיטה אחרת בסוגיא ההיא דלדידיה סבירא ליה דאין חילוק בין שולח למפקיד אלא מחלק בין גוי ובין ישראל משומד דלישראל משומד צריך ב' חותמות אבל גוי סגי בחותם או מפתח ושיטתו לא הוי שיטה במקום שאר פוסקים דומיא להא שאמרו דבית שמאי במקום בית הלל אינו משנה ולא אזלינן בשיטתו דר"ת אלא בשיטת שאר פוסקים דמחלקין בין שולח למפקיד ואלבייהו ליכא למאן דאמר דמפתח לחוד יהא סגי דאפילו ר' אליעזר דשרי בחותם אחד לא שרי אלא חותם אבל מפתח למוד לא סגי וכן פסקו כל האחרונים והרב ב"י והרב בהג"ה ש"ע כולהו אזלו בשיט' הנך פוסקים ולא בשיטת

ר"ת ואי מכ"ת הורה דשרי לכתחלה במפתח לחוד משום דסמיך אר"ת לא טוב הורית דהרי אפילו בדיעבד לא נמצא בדברי הפוסקים שיש לסמוך עליו במפתח לחוד כמו שכתב מכ"ת בעצמו ותמה על הרב מ"ו ב"ח ומכ"ש לכתחלה לכך שפיר כתבתי דאין מי שחולק על זה לפי פי' סוגיות התלמוד מה שאנן תפסינן לעיקר כמו שהוכיחו התוספות והרא"ש: אלא שקצת צריך עיון להנך פוסקים דסבירא להו דשרי בחותם אחד על כרחין צריכין אנו ללמד דהא דאמר רבי אליעזר מפתח וחותם היינו כמו מפתח או חותם ואם כן משמע דמפתח לחוד נמי מהני ויש לי ליישב דסבירא להו דהא דאמר ר' אליעזר מפתח וחותם ולא אמר מפתח או חותם משום דאתי לאשמועינן דמפתח לחוד לא מהני אלא צריך נמי חותם בהדיה ולא לאפוקי חותם לחוד קאתי דודאי חותם לחוד מהני כמו שהוכיחו התוספות והרא"ש מפ' כל כתבי ומשאר דוכתין ודחו דברי ה"ג ורי"ף דמצרכי ב' חותמות או חותם ומפתח ואם כן על כרחך הא דאמר רבי אליעזר מפתח וחותם היינו דמפתח צריך נמי לחותם אבל לא איפכא שחותם יהא צריך למפתח: או יש לומר הא דאמר מפתח וחותם והוא כמו מפתח או חותם דמשמע דמפתח לחוד נמי מהני היינו בענין שיש לו היכר במפתח דומיא דחותם שיש להכירו דזהו עיקר שריותא דחותם.

אבל סתם מפתח דאין להכירו ודאי דלא מהני וכל זה מובן הוא בנקל מתוך הסוגיא דפרק אין מעמידין: ומכל מקום מה שכתב מ"ו הרב ב"ח דיש להקל בדיעבד במפתח לחוד ומשמע ליה שגם הרב בהג"ה ש"ע סבירא ליה כך אין לתמוה עליו דודאי טעמא דמסתבר' הוא דכיון שכתב הרב בהג"ה דבדיעבד יש לסמוך אדברי ר"ת להתיר על ידי חותם אחד אפילו בשולח על ידי גוי שאין עתיד לראות חותמו הוא הדין נמי יש לסמוך אדבריו לעתיד על ידי מפתח לחוד בדיעבד דמאי שנא: אע"ג דיש לחלק ולומר דאפשר דלא כתב הרב בהג"ה ש"ע שיש לסמוך בדיעבד אדברי ר"ת אפילו בשולח דאין עתיד לראותו אלא בחותם משום דהגוי ירא שמא הודיעו לחבירו צורת החותם מה שאין כן במפתח דלא ירא הגוי מזה מכל מקום כיון דלא נמצא זה מבואר בדבריו משמע ליה למ"ו ב"ח מתוך דבריו כיון דסבירא ליה שיש לסמוך ארבינו תם בדיעבד בחותם לחוד הוא הדין נמי יש לסמוך עליו במפתח לחוד ולהתיר והרי זה הוא בכלל מה שכתב הרא"ש בתשובה בסברא מועטת יש להקל ביין נסך: תו כתב מכ"ת וזה לשונך שמעתי מפי ר' מיכל שמכ"ת הגיד לו באם לא שאל את פי בענין זה ולא הוריתי לו היה אפשר למצוא צד היתר ליינות שלו והוי מיקרי דיעבד מה שאין כן אם הוריתי לו כך שמותר להפקיד אצל הגוי במפתח לחוד לא לא היה אפשר למצוא היתר ליינות שלו הנה על זה אצעק וכו' אדרבה כל שאינו שואל הרי זה מגונה וכו' וראיה לזה מתשובת מהר"ם וכו' בענין

מים שאין להם סוף אם נשאת על פי חכם לא תצא מה שאין כן אם נשאת שלא על פי חכם וכו'.

עד כאן לשונך: הנה הגם כי רבי מיכל לא ירד לסוף דעתי עם כל זה שפיר קאמינא דאם לא עשה כן על פי הוראת מכ"ת אלא הוא שגג בדבר והיה סבר שמותר להפקיד ביד גוי על ידי מפתח היה אפשר לו להתיר בדיעבד כיון ששגג בדבר ולא דמי לאשה שנשאת שלא על פי שאלת חכם דלא שאלה כלל לחכם אבל זה שבא לשאול למכ"ת היאך שיהא נוהג בעשיית יין בהכשר בין הגוים תו לא היה צריך יותר שהוא לא ידע לשאול על פרטי הדברים ולא היה צריך לשאול אלא על הכלל היאך שיהא נוהג בעשיית יין בהכשר בין הגוים.

ועל מכ"ת היה מוטל להגיד לו כל השייך לעשות יין בהכשר בין הגוים ובכלל זה נמי הוא שצריך שני חותמות. או מפתח וחותם.

וכיון שלא הגיד לו מכ"ת מאומה סבר היה שאינו צריך יותר ומיקרי שוגג גמור. אבל אשה שנשאת ולא שאלה כלל לחכם הוית כמזידה וזה ברור: ומה שהגיד בשמי שאם עשה כן על פי הוראה לא היה אפשר למצוא היתר היינו שנכון היה לאסור את היינות ולהטיל על המורה לשלם לו הזיקו אפילו שלא מן הדין למיגדר מלתא שלא יהיו קופצים בהוראה או אפי' מן הדין הכל לפי מה שהוא המורה דאפשר דהמורה כן יהיה מן הנקראים מתכונים להזיק ולא גורמים להזיק: אבל אגיד לך רשום בכתב אמת שר' מיכל בעל היין הגיד לי מתחל' בפה מלא שמכ"ת הורה לו כן שרשאי להניח יין במרתף של גוי רק שיהא סגור במפתח ולפי שת"ל דלא מזגינא רישא אבי סדיא וכו' על כן אמרתי בלבי שאינו כן אלא שתולה באילן גדול לעשות את עצמו כאנו' על פי הדיבר שכך הורה לו מכ"ת כדי להתיר לו בדיעבד.

הגם כי גם האלוף הרא"ש מהר"ר מרדכי אויסטרליץ ר"מ הגיד לי כך עם כל זה הגדתי אליו שדבר זה תמיה הוא בעיני שיהא הוא מור' כן וא"כ הוא שהוא הור' כן לא אחריש ולא אעשה מזה דיעבד כמו שאפשר לעשות אם עשית כן שלא על פי הוראה ואחר ששמע ממני כן שכך הגדתי לו לא פעם אחד אלא שתים ושלש אז אמר לי צריך אני להגיד האמת כי לא' הורה לי כן בפירוש אלא שלא הגיד לי מאומה שצריך שני חותמות או מפתח וחותם ואני לא שמתי אל לבי לשאול על זה על פי כתבתי למעלת כ"ת האגרת הראשונה לעמוד על עיקר הדברים:

שאלה קי"ז

אור יזרח כשמש וירח.
כפתור ופרח אהובי וידידי וחתני. האלוף התורני המופלא נ"י פ"ה כמהר"ר.
גרשון יצ"ו: על אשר שאלתני בשנמצא בתקנות חכמי ומנהיג' הדור מי שחייב לב"ח הרבה ואין לו לשלם לכולם ונמצאו לו סחורות שלקח בהקפה מאחד והן עדיין בעין יש זכות לאותו ב"ח לטול הסחורה ההיא קודם שאר ב"ח כיון שהיא עדיין בעין ע"כ ונסתפקת בשלא נמצאו אותן סחורות עצמן בעין אלא מה דאתי מחמתייהו שהחליף להן על סחורות אחרים אם יש לב"ח זה זכות ליטול אותן קודם שאר ב"ח כמו סחורו' עצמן כיון דידעי דאתי מחמתייהו או לא דשמא על סחורות עצמן תקנו ולא על דאתי מחמתייהו: תשובה אדכרתן מלתא שהמנוח הירש פאס מקראקא שהיה חמיך זקנך מאשתך הראשונה מכר בהקפה סחורה עני"ס לאיש אחד מק"ק לונטשיץ וזקפה עליו במלוה שעשה לו ש"ח לזמן ואחר כך לא היה יכול האיש ההוא לצאת ידי חובתו לשלם לכל בעלי חובות ולקח המנוח הירש פאס מקראקא כתב מן מ"ו הרב בעל ב"ת למנהיגי ק"ק לונטשיץ וכתב הרב בפשיטות אליהם שיש להירש פאס קדימה ליקח העני"ס ומה דאתי מחמתיה קודם שאר בעלי חובות.
והייתי נושא ונותן לפניו כתלמיד לפני הרב ושאלתיו כיון שעל פי הדין אין בעל חוב זה עדיף משאר בעלי חובות אף על פי שהסחורות שממנה בא החוב הן בעין כיון שזקפה עליו במלוה לא עדיף הוא משאר בעלי חובות ואין לו זכות אלא מצד התקנה שתקנו חכמי ומנהיגי הדור שיטול הוא סחורה שלו שהיא בעין קודם שאר ב"ח אם כן הבו דלא להוסיף עלה ולית ליה זכות זה אלא דוקא בסחורה עצמה אבל לא במה דאתי מחמתיה ואמר אלי אנא תקנה לא ידענא אלא דינא קאמינא דעל פי הדין הוא שיטול הוא הסחורה ההיא שנמצאת בעין קודם שאר בעלי חובות כיון שהחוב הזה בא מחמת הסחורה ההיא ובכדי טרחו חכמי ומנהיגי הדור לעשות מזה תקנה כי דינא הוא וכיון דיש לו זכות על פי הדין בסחורות עצמן כשהן בעין הוא הדין נמי יש לו איתו זכות במה דאתי מחמתיה והייתי מדיין לפניו על זה ולא הייתי מוכרע ממנו: והנה אחרי כן שהוציא לאור את חבורו הגדול ספר בית חדש והביאו לדפוס העלה דין זה בטור ח"מ סוף סי' צ"ו לפסק הלכה וכתב וזה לשונו ולפי זה הוא הדין לוה שאין לו לשלם לכל בעלי חובות אם הסחורה שלקח בהקפה היא בעין או מה דאתי מחמתיה קיים אין לאחרים חלק בהם וכן כתב רי"ף בפרק המקבל סימן תק"ן וכתבו רבינו סימן ק"ח סעיף ז' וכן כתב בסימן ר"ף סעיף א' בשם הרמ"ה וכן הוא באלפסי פרק אף על פי גבי דין מורדות והכי נקטינן עד כאן

לשונו: הנה אם שאין אני כדאי לחלוק עליו כי אינני אלא צעירי שבתלמידי תלמידיו והמעט תבונה אשר בי אינו אלא ממנו בצלו ישבתי ומימיו שתיתי ולא חסרתי אפילו כטפה מן הים עם כל זה כיון דכד שמענא מפומי מלתא דא לא צייתנא ליה ולא הייתי מוכרע ממנו אמרתי לחוות את דעתי בדין זה ולהוכיח מתוך התלמוד דלא כן הוא ולזה אכניס את דברי:כי הנה כל ראיו' הרב מ"ו דמייתי מרי"ף ומטור חשן משפט אינן אלא לענין זה דמה דאתי מחמת סחורה דינו שוה לסחורה עצמה וכל זכות שיש לו בסחורה עצמה כשהיא בעין יש לו נמי במה דאתי מחמתה אבל לגוף ועיקר הדין שכתב הוא שיש לב"ח זה זכות ליטול הסחורה שהיא בעין קודם שאר בעלי חובות לית ליה ראיה כלל: ואית לן להביא ראיה בהפך שאין לבעל חוב זה שום זכות טפי משאר בעלי חובות אפילו בשאותן סחורות שהחוב זה ממנו הן בעין כיון זקפה עליו במלוה מהא דאיתא פרק המקבל דף ק"ד אמרי נהרדעי האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון וכו' אמר רב אידי בר אבין ואם מת נעשה מטלטלין אצל בניו רבא אמר להכי קרו ליה עסקא דאם מת לא יעשה מטלטלין אצל בניו ופירש רש"י האי עסקא המקבל פרגמטיא מבעל בית ושמה לה כפי דמיה וכו' ואם מת הלוה והעסקא קיימת ביד בניו הרי חצי שהיא מלוה נעשית מטלטלין אכל בניו ואין הבעלים גובים ממנה דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח רבא אמר להכי קרו ליה עסקא שתהא קיימת תמיד ומתעסק בה ויסמכו עליה בעליה שלא תינתן להוציאה ואם מת לוה יגבו ולא תעשה כמטלטלין שלהן וכו' דטעמא דלא קמשתעבד מטלטלי דיתמו לבעל חוב משום דמעיקרא לאו עלייהו סמיך דלאו למיגבי מינייהו אוזפיה שהרי בידו להוציאן אבל הני אין בידו להוציאן וסמיך עלייהו עד כאן לשונו: הרי מסיק רבא כיון דדייק וקרו ליה עסקא ודאי כונתו היתה שתהא קיימת תמיד ושלא להוציאה לכך לא נעשית מטלטלין אצל בניו וגובה מהם הוא בעין או מה דאתי מחמתיה אבל אי לא קרו ליה עסקא לא ואינו גובה ממנו אפילו שהיא עדיין בעין משום דלא הוי אלא מלוה ומלוה להוצאה ניתנה והיה יכול להוציא כדקא סלקא אדעתיה דרב אידי למימר כך לפי מה שלא ידע לחלק בין דקרו ליה עסקא ללא קרו ליה עסקא: אם כן מבואר בהדיא הוא כל שלא קרו ליה עסקא אלא שמכר לו סחורה בהקפה כדי להוציאה וזקפו עליו במלוה ולאו עלייהו סמיך למיגבה מינה אין דינן אלא ככל הלואת מעות שניתנו להוציאה ואין לב"ח זה בהן שום זכות טפי משאר ב"ח דכיון דזקפן עליו במלוה ה"ל כאלו לא בא חוב זה מחמת אלו סחורות ושאני עסקא דדייק וקרו ליה עסקא כדי שתהא קיימת ושלא להוציאה ועלייהו סמיך מה שאין כן במוכר סחורה בהקפה וזוקף עליו בהלואה דכל שזקף בהלואה ניתנה להוצאה ודמי .

להלואת מעות שנתנו להוצאה והכי נמי כתב הרב ב"י בהדיא בפשיטות בטור ח"מ סימן ק"א סעיף א' גבי דין דיכול הלוה להגבות ליתומים קרקע מפני חשש פסידא דידיה וכתב וז"ל ואעפ"י שדחה הרא"ש ראיה זו קצת כתבה רבינו משום דכיון דזקפה עליו במלוה הוה ליה כאלו לא בא מלוה זו מחמת קרקע כלל והכי קיימא לן בכל דוכתי גבי זקפה עליו במלוה וכו': הרי כתב בהדיא בפשיטות דבכל דוכתי היכא דזקפה עליו במלוה הוה ליה כאלו לא בא אותו חוב מחמת אותו דבר שנעשה ממנו החוב אלא הוי כאלו הלוה לו מעות לכך אין לבעל חוב זה שום יתרון על שאר בעלי חובות: ומתוך הדברים האלו נתבאר שאין למ"ו הרב בית חדש ראיה מפרק המקבל ומטור ח"מ סימן ק"ח לעיקר הדין שכתב הוא שיש לבעל חוב זה זכות ליטול סחורה שהיא בעין קודם שאר ב"ח דהתם שאני דקרו לוה עסקא וכמו שנתבאר ולא זו דלית ליה סיוע מהתם אלא אף זו דאית ליה סתירה מהתם דמוכח מהתם טעמא דקרו ליה עסקא הא לא קרו ליה עסקא לא ואינו נוטל אעפ"י שהיא בעין: וכן נמי מהרי"ף פרק אעפ"י בדין מורדת לית ליה ראיה כלל לעיקר הדין שכתב הוא שיהא לבעל חוב זה זכות טפי משאר בעלי חובות לסחורה שהיא בעין שכתב הרי"ף התם וז"ל הדין הוא דינא דגמרא אבל האידנא בבי דינא דמתיבתא הכי דיינא במורדת כד אתיא וכו' יהיב לה גיטא לאלתר ואי תפסה מידי מכתובתה מפקינן לה מינה וכו' אבל מאי דאיתיאת מבית נשא וכו' כל מאי דאיתא בעינא יהבינן לה ואי ליכא מאי דאיתא בעינא ואיכא מידי דאתי מחמתיה יהבינן ליה ניהלה וכו' עכ"ל מהא נמי ליכא ראיה כלל לעיקר הדין שיטול בעל חוב זה מסחורות בעין קודם שאר בעלי חובות דודאי התם גבי אשה שאני דמה שהכניסה לו היא מבית נשא לא להוציאן הכניסה אלא שתהא היא משתמשת בהן ולא זקפה עליו במלוה ולא נפקא מרשותה דידה לכך בדין הוא שתטול היא אותן מטלטלין בעיניהו או מה דאתי מחמתיה מה שאין כן במוכר סחורה לחבירו וזקף עליה במלוה שליתנו כהוציאן לא הוי אלא כהלואת מעות ואין לבעל חוב זה שום זכות יותר משאר בעלי חובות באותן סחורות אף על פי שהן בעין:

והכי נמי מבואר בתשובת הרשב"א הביאו הרב ב"י בטור ח"מ סימן נ"ט מחודשים א' שכתב וז"ל כתב הרשב"א בתשובה שאם נשא אשה והכניסה לו נדוניא מעות ומטלטלין ב"ח גובה מהמעות שאותן המעות שהכניסה לו אינם בעין כדי שתאמר אלו המעות שהכנסתי בנדוניתחא ואפילו הם בעין כיון שקבלם הוא על עצמו בחוב ואינן עשוים לעמוד בעין ואין בהם בעצמם משום שבח בית אביה אינו אלא כשאר מעות הבעל שלוה מאחר ובעל חוב גובה מהם אבל מה שהכניסה לו של בגדים ותכשיטים שהאשה רוצה

לבנות ויש בהם משום שבח בית אביה מסתברא שאין בעל חוב גובה מהם שעל דעת כן הכניסתן לו שתכלה היא אותם ולא שיגבו אותן בעלי חובות עכ"ל: הרי מבואר מדבריו בהדיא הטעם דזכות שיש לה במה שנמצא לה ממה שהכניסה לו היינו משום שעל דעת כן הכניסה לו מתחלה שיהיו עומדים בעין ושתהא משמשת בהן ולא להוציאן לאפוקי מה שהכניסה סתם שלא לעמוד בעין אלא להוציאן כמו מעות לית לה זכות בגוה הוא הדין נמי בעל חוב שמכר סחורה בהקפה וזקפן עליו במלוה ניתנו להוצאה ולית ליה זכות בגוה טפי משאר בעלי חובות אף על פי שהן בעין:

וכן נמי מהא דכתב הטור ח"מ סימן ר"ף בשם הרמ"ה לית ליה ראיה כלל לעיקר הדין שכתב הוא שיש לבעל חוב זה זכות טפי משאר בעלי חובות בסחורות שהן בעין ולא דמי כלל נדון דידן להתם דהתם מיירי באחד מן האחים שאמר על אחד מן השוק זה אחינו וכו' ואח"כ מת הספק ולא שביק שיעור מאי דיהיב ליה האי אח שקיל אחא דאודי ליה כולא ממונא דשביק אי איתא להההוא ממונא בעינא או מאי דאתי מחמתיה וכו' עכ"ל התם ודאי שפיר דמי דיטול האח הזה דאודי ליה מה שנמצא בעין ממה שנתן הוא להספק ושאר אחים לית להו חלק בגוה שהרי כל עצמן של האחים אין יכולין ליטול חלק במה דשביק הספק אלא בטענה שיאמרו אנו מאמינים למה שאמר שזה אחינו הוא ואם כן לפי זה היו צריכין גם המה ליתן להספק כל אחד מחלקו כמו שנתן לו האח הזה דאודי ליה ואלו היו נותנים גם המה להספק כל אחד חלקו ואחר כך מת היו נוטלים כולם בשוה במה דשביק ולא היה לאח זה דאודי פחות מהם דכמו שנתנו כך נוטלים אבל לפי שהם מתחלה לא רצו להאמין לו ולא נתנו להספק כלום ונשאר אצלם חלק של הספק רק האח הזה דאודי ליה הוא לבדו נתן לו חלקו ואותו חלק שביק הספק היאך יטלו המה מזה מאומהויהא לאח זה דאודי פחות מהם למה כן תינח ממון אחר דשביק הספק ואינו מן האח הזה דאודי ליה שפיר דמי דיטלו כל האחים בשוה דכיון דהוא עצמו אודי דאחיהם הוא למה יטול הוא חלקם כיון דלא נפחת ליה מידי ממה שמגיע לו אבל אי לא שביק הספק אלא אותו ממון מה שנתן לו האח דאודי ליה ודאי דאין לשאר אחים חלק בזה דכבר נשאר בידם כחלק דשביק הספק ולית להו לאחים זכות לההוא ממון דשביק הספק והוא בעין מן האי אח דאודי ליה אבל בעלי חובות דלכולהו אית להו זכות לגבות מן הלוה אין לדמות לנדון זה ואין לבעל חוב זה שום זכות יותר משאר בעלי חובות אף על פי שהסחורות הן בעין: וכן מהא דכתב בעל התרומות שער ל"ו הביאו הרב ב"י בטור ח"מ סימן צ"ו מחו' ב' וז"ל זה שפסקנו שהעבד והאשה אין משלמין אלא לאחר זמן אם יש עדים שמעות עצמן של הלואה או מאי דאתי מחמתייהו קיים בודאי

שאין בו ספק שנפרע מהם המלוה וכו' עכ"ל מהא נמי ליכא ראיה כלל לעיקר הדין שכתב הוא שיש לבעל חוב זה זכות בסחורות שהן בעין דיטלם קודם שאר בעלי חובות דלא דמי להא דעבד ואשה דמיירי בהו בעל התרומות דהתם ליכא שום בעל חוב אחר אלא בעל חוב זה לחוד ולית לאחרינא שום זכות בגוה ודאי דמלוה נוטלה כשהוא בעין אלא מי יטלם אם לא יטלם בעל חוב זה שהיה אלו המעות שלו כיון דאין שם שום אחד תובע מידי מהאשה והעבד אי בעל של האשה והאדון של העבד הא לית ליה זכות בגוה והיאך יטול הוא של אחרים מה שהוא בעין לכך דין הוא שיטלם בעל חוב אבל לוה שחייב להרבה אנשים דלכולהו אית להו זכות לגבות מן הלוה ובאין לגבות לא עדיף האי בעל חוב משאר בעלי חובות אפילו כשהסחורות הן בעין כיון שזקף עליו החוב במלוה הוי כאלו לא בא החוב מחמת אותן סחורות: וכיון דהכי הוא שנתבאר לנו שאין לבעל חוב זה על פי הדין זכות ליקח מן סחורות שלו שהן בעין קודם שאר בעלי חובות אלא הדין נותן שכל בעלי חובות נוטלים בשוה כיון דזקפו עליו במלוה רק שעל פי התקנה מחכמי הדור יש לו זכות ליטול אותן סחורות שלו שהם בעין קודם שאר בעלי חובות ולא מצד הדין לכך יראה דהבו דלא להוסיף על התקנה דדוקא כשאותן סחורות הן עצמן בעין הוא דיש לו זכות זה ע"פ התקנה ליקח הוא קודם שאר בעלי חובות אבל לא במה דאתי מחמתייהו אף על פי דכל היכי דיש לו זכות על פי הדין למה שהוא בעין אותו זכות יש לו נמי במה דאתי מחמתייהו מכל מקום גבי תקנה לאו הכי הוא אלא הבו דלא להוסיף עלה דדוקא בסחורות עצמו יש לו זכות ולא במה דאתי מחמתייהו:

שאלה קי"ח

עובדא הוה שבאו בעלי חובות לגבות מלוה אחד ואמר הלוה שהוא חייב גם לאחרים ואין לו לשלם לכולם ואותן אחרים דרים בק"ק ווינא והאמת כן הוא שחייב גם להם אלא שאינן לפנינו ואלו שבכאן דוחקים ובאים לגבות מיד מן הלוה הנה קודם שיוודע לאחרים הדרים בק"ק ווינא שאם ימתינו עד שיבואו כולם לא יספיקו נכסי הלוה כדי לפרוע לכולן ורוצים אלו שבכאן לגבות מיד כדי שיהיו זוכים אחר כך בדין במה שקדמו וגבו מה שגבו גבו במטלטלין שאין דין קדימה אעפ"י שיש תקנה מחכמי ומנהיגי הדור על כהאי גונא שכל מי שגבה מן הלוה תוך שלשים יום מה שגבה לא גבה אותו זכות שבתקנה אינו אלא לאותן הדרים במדינה זו מדינת מערהרין אבל לא להדרים במדינה אחרת כגון ווינא שהיא מדינת אוסטרי"ך כי כן מבואר בהדיא בתקנות דכל זכות שיש לאדם בתקנה אינו אלא לאותן הדרים במדינה זו ולא להדרים מחוץ למדינה ויש מאתנו

דעתם נוטה דלא נכון הוא להפסיד זכות של אותן אחרים הדרים מחוץ למדינה אחרי שאנו יודעים שחייב גם להם: הנה הרב ב"י בטור חשן משפט סימן ק"ד מחו' ג' מייתי תשובת מיימוני וכתב וז"ל כתוב בתשובת מיימוני דספר משפטים סימן מ"א על מי שיש עליו חובות ואין לו כדי לפרוע לכולם נראה לי דאין הדין יכול לכופו לפרוע לאחד מה' ממטלטלי ודיינא דמזדקיק לחד מינייהו ומפיק מלוה לאו שפיר עביד ודאי אי תפיס איהו גופיה לא מפקי מיניה במטלטלין אבל אנן לא מזדקקינן ליה לאתפוסי לחוב לאחרים עד כאן לשונו ותמהני על דבריו שאם אחד מהבעלי חובות במדינת הים יפסידו האחרים ולא ולא יכופו אותו בית דין שיפרעם עד שיבא אותו האחר ולקתה מדת הדין ועוד דאם כן לא לישתמיט חד מהפוסקים לכתוב כן הילכך נראה דליתא להוא תשובה אלא אם אין תובעו אלא אחד כופין אותו לפרעו עכ"ל הרב ב"י: והרב מ"ו בעל בית חדש פסק התם בסימן ק"ד דלא כותיה דהרב ב"י וכתב עליה וז"ל ותימה גדולה וכי משום שהבעלי חובות במדינות הים יפסיד חובו אלא כך הוא הדין במי שיש עליו חובות הרבה ואין דין קדימה במטלטלים חולקין יחד ואלו שהן לפנינו נוטלין כל אחד חלקו וחלק האחד יהא מונח בב"ד עד שיבא ממדינת הים וכך הוא.

מבואר ממה שכתב רבינו בסי' צ"ט ס"ט שכ' ואם נשבע והשיג ידו וכו' והוא מדברי הרמב"ם דאלמא להדיא דכל היכא שאין ספק דודאי יש עליו חובות לאחרים דאין בעל השטר נוטל ממונו' אלא חולקים כדפי' שם עכ"ל והכי נמי כתב התם בסי' צ"ט וז"ל ואם נשבע והשיגה ידו וכו' כ"כ הרמב"ם בפרק ב' ממלוה ומשמע שאם ידוע שיש עליו חובות לאחרים חולקים אעפ"י שאין אותן אחרים לפנינו וכו' עכ"ל הרב מ"ו: והנה על ראיות הרב מ"ו מהטור ח"מ סימן צ"ט יש לי גמגום דאין ראיה זו מוכרחת דהתם אפשר לומר דמיירי שאותן אחרים שהלוה אומר עליהם שחייב להם הם לפנינו ובאין לגבות אלא שאין להם ראיה על הלוה רק הוא עצמו מודה להם התם הוא דאמרינן דלא מהימן אי לית ליה ראיה ואין נוטלין כלום ולאפוקי אי אית ליה ראיה לברורי שחייב להם נוטלין לפי שהם לפנינו אבל היכא דאין האחרים לפנינו לעולם אימא לך אפילו בשידוע שחייב להם לא ממתינין להו אלא אלו שהן לפנינו הם נוטלין הכל כדעת הרב בית יוסף: אבל מ"מ נראה דהדין דין אמת כמו שפסק הרב מ"ו בבית חדש שאין להפסיד לאותן אחרים אם ידוע הוא שחייב להם ואית לי להביא ראיה מדקדוק לשון רבינו יונה דמייתי הטור חשן משפט בסימן ק"ד סעיף ט' שכתב וז"ל היו עליו בעל חובות הרבה כולם ביום אחד וכו' אין בהן דין קדימה וכל הקודם בהן זכה וכו' וכן כתב הר"ר יונה וכתב ומיהו דוקא שגבה בב"ד כגון שהגביהו ב"ד קודם שידעו שהיה שם חוב אחר וכו' אבל אם מעצמו

וכו' עכ"ל דקדק וכתב כגון שהגביהו ב"ד קודם שידעו שהיה שם חוב אחר למידק מיניה לאפוקי אלו היו יודעים שיש שם חוב אחר לא היו הבית דין מגבין לזה לבדו דאי לא תימא הכי לא הוי צריך למימר קודם שידעו שהיה שם חוב אחר ולא הוי ליה למימר אלא כגון שהגביהו בית דין ותו לא אלא אתי לאוריי לפי שלא היו יודעין מחוב אחר לכך היו הב"ד מגבין לזה לבדו אבל אלו היו יודעים שיש שם חוב אחר לא היו הב"ד מגבין לזה לבדו וזה נראה לי ברור:ומשמע ליה דאפילו הרב ב"י גופיה, אף על גב דחולק על תשובת מיימוני בדין זה לא רצה לסמוך על סברתו ולכך לא כתב דין זה בש"ע שלו כלל ולא הזכירו כלל.

אבל לי נראה ברור כמו שכתבתי מדקדוק לשון רבינו יונה: וכן מצאתי אחר כך בהדיא בספר פסקי הרב מרקנאט"י סימן תקכ"ד שכתב וז"ל ראובן שיש לו תובעין הרבה ובא אחד מהן ותבעו והודה שהוא חייב לו ולשאר התובעין ואומר שהוא רוצה לחלוק נכסיו בין כל התובעין חזינן אם הם מטלטלים שאין בהן דין קדימה יחלוקו הכל בשוה אף על פי שאין כל החובות שוין לא אמרינן לשקול כל אחד לפי מעותיו כמו שכתב הרב אלפ"ס בפרק מי שהיה נשוי ואין לחלק בין היכא דאתו התובעין קמן למיבעי חולקייהו ובין היכא דלא אתו אלא חד מינייהו מיהו אם תפס לא מפקינן מיניה אף על גב דהוי בעל חוב מאוחר במטלטלים מה שגבה גבה וכו' עכ"ל הרי כ' בהדי' דאין לחלק בין דאותן האחרים הן לפנינו ותובעין חלקם ובין שאינן לפנינו ואין תובעין חלקם לעולם צריכין להפריש חלקם גם לאחרים ולא יפסידו חלקם: והרב ב"י כתב ותמה דאי איתא להך דינא לא לשתמיט חד מהפוסקים לכתוב כן.

הרי הרב מרקנאט"י הוא חד מן הפוסקים שכתב כן. ותו אין להסתפק בדין זה.

וכן הסכימו עמדי הבית דין. ופסקנו כך הלכה למעשה:

שאלה קי"ט

פ"א קראו בשבת לשחרית בס' תורה בפ' אלה מסעי וגו' במדבר ל"ה והיו הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו בהמתם וגו' והיה צריך להיות ומגרשיהם במ"ם בסוף ונמצא שהיה כתוב ומגרשיהן בנו"ן בסוף והוריתי שלא להוציא ספר תורה אחרת אלא יגמרו הקריאה בס"ת זו ואמרתי הטעם שימצא נמי כך בתורה מגרשיהן בנו"ן בסוף בהך פרשה גופה כתיב כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמנה עיר אתהן ואת מגרשיהן וכן נמי בספר יהושע הרבה בסי' כ"א: ואף על גב שמשתנה הענין דמגרשיהם במ"ם בסוף הוא לשון זכר ומגרשיהן בנו"ן בסוף הוא לשון נקבה והיינו משום דהאי קרא קאי ומגרשיהם

על הלוים עצמם כדכתיב והיו הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו לבהמתם וגו' כלומר הערים יהיו ללוים לשבת ומגרשיהם של הלוים יהיו לבהמתם של הלוים לכך כתיב מ"ם בסוף לשון זכר אבל אידך קרא קאי מגרשיהן על הערים שייך בהו למימר לשון נקבה דכתיב כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמנה עיר אתהן ואת מגרשיהן וגו' דקאי מגרשיהן על הערים לכך כתיב בנו"ן בסוף לשון נקבה מכל מקום לא היה נראה לי להוציא ספר תורה אחרת בשביל שינוי זה מפני שמצינו כיוצא בזה במגילת רות זו ותאמר נעמי וגו' גם הייתי הלילה לאיש וגם ילדתי בנים הלהן תשברנה וגו' הלהן תעגנה וגו' דהיה צריך לכתוב הלהם תשברנה הלהם תעגנה במ"ם בסוף שהוא לשון זכר וכתב הלהן בנו"ן בסוף שהוא לשון נקבה אלמא דאורחא דקרא הוא: אבל מכל מקום צויתי שלתפלת מנחה יוציא ספר תורה אחרת ולא יקראו בספר תורה זו ולמחר יתקנו הטעות: והנה אחר סעודת שחרית שמתי אל לבי לעיין בדבר אולי שגיתי בהוראה ומצאתי מבואר דשפיר הוריתי ובדרך אמת הנחני ה' כי הנה שם במגילת רות כתב אבן עזרא וז"ל הלהן תשברנה הנו"ן תחת המ"ם והפך כי מר לי מאד מכם.

והמה באו בית לחם. עכ"ל הרי מבואר דאורחא דקרא דהחליף מ"ם בנו"ן מזכר לנקבה. וכן להפך נו"ן במ"ם מנקבה לזכר: וכן מצאתי נמי בספר שיח יצחק שער א' פרק ב' סוף סימן ב' ומייתי טעם למילתא מפני מה שהמ"ם והנו"ן מתחלפות והיינו משום שהם ממוצא אחד מן האף אף על גב דהמ"ם עיקר מוצאה הוא מן השפה שהיא מאותיות בומ"ף והנו"ן עיקר מוצאה הוא מן הלשון שהיא מאותיות דטלנ"ת מכל מקום מוצאם גם מן האף שכתב שם: וז"ל כל שהן שמוצא אחד מתחלפות זו בזו שתי אותיות יש עוד למוצאם מן האף וסימנם מ"ן והם גם כן מתחלפת זו בזה כמו התנים הגדול דינו התנין לקץ הימין דינו הימים.

ופירוש הוא דבריו עיקר מוצא המ"ם הוא מהשפה והנו"ן מהלשון מכל מקום מן האף יש להם קצת עזר להוציאם ויש לנסות זה כשתסגור החוטם שלא תוכל אז לדבר על נכון באר הטיב מ"ם או נון עכ"ל: הרי מבואר שכן נמצא הרבה בתורה שהמ"ם והנון מתחלפות אעפ"י שהענין משתנה מלשון זכר ללשון נקבה או אפכא ליכא קפידא בכך ואורחא דקרא הוא הרי שפיר הוריתי שלא להוציא בשביל טעות כזה ספר אחרת וברוך ה' אשר הנחני בדרך אמת:

שאלה ק"כ

ראובן ושמעון שרצו ליסע אל עיר אחרת ליריד שהוא שם ולוה שמעון פה בעיר הזא' מראובן מאה זהובים על מנת לשלם לו אלו מאה זהובים מיד בואם אל העיר ההיא ששם היריד ונתחייב ליתן קנס י' זהובים לצדקה אם יעבור ונשבע ע"ז ונעש' על אופן המועיל ונסעו יחדיו ובאו שמה ביום הג' בהסכמה ובא ראובן ותבע משמעון מעותיו והשיב לו כי הוא צריל תחלה לפרוק סחורות שלו שהביא ולהניחם שם אל איזה מקום שיהיו משתמרי' שם לדעתו וכשתים או שלש שעות אחר כך בא ראובן שוב שנית לשמעון ותבע מעותיו והשיב לו כי עדיין טרוד הוא בסילוק פועליו ובנתינות מכסים וכיוצא בזה עד כי סמוך לערב אז נתן לו מעותיו ונסתפקו אם שמעון חייב לתת הקנס לצדקה כיון שעבר ולא נתן לו מיד בואו אלא סמוך לערב הרי חל עליו הקנס או שמא אינו חייב כלום כי הוא מתנצל ואומר כל זמן שהיה מתעסק בענין ביאתו דהיינו פריקת הסחורה וסילוק פועלים ונתינות המכס והנחת הסחורות אל מקום המשתמר לא מיקרו ביאתו ביאה והוי כאלו היה עדין על הדרך והרי אחר כל המעשים האלה דנשלמה ביאתו אז מיד אחר כך נתן לו מעותיו: תשובה לכאורה יראה דשמעון חייב ליתן הקנס כיון שלא קיים תנאו שהתנה לשלם מיד בואו דלשון מיד שאמר משמע מיד ממש והרי הוא לא פרע אלא עד סמוך לערב הרי עבר על שבועתו וחייב ליתן הקנס: ומה שמתנצל וטוען דכל זמן שהיה מתעסק בענין ביאתו בפריקת הסחורות ונתינות המכסים וסילוק שכר פועלים וכו' לא מיקרי ביאתו ביאה ולא חל עליו אותו חיוב שבמשעות הלשון מיד אלא אחר כל המעשים האלה אז חל עליו החיוב לשלם מיד אבל לא קודם לכן משום דלא מיקרי ביאה קודם לכן דלא הוי אלא כמקצת ביאה ומקצת ביאה לאו שמיה ביאה הא לאו מילתא הוא דביאה מיקרי מיד כשבא הוא שמה אף על פי שצריך הוא עדיין לכמה עסקים השייכים לביאתו מכל מקום מיקרי ביאתו ביאה:ואית לן להביא ראיה על זה מהא דאיתא סוף פרק קמא דקדושין דף ל"ז ע"ב תנא דבי רבי ישמעאל הואיל ונאמרו ביאות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן לאחר ירושה וישיבה אף כל לאחר ירושה וישיבה וכו' ופירש רש"י ז"ל ופרט לך באחת מהן גבי מלך כתיב כי תבואו אל הארץ וגו' וירשת וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך וגו':

וכן הביא רש"י ז"ל בפירוש החומש פרשת שלח לך בבואכם אל הארץ משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבואו לפיכך כולן למדנו זו מזו וכיון שפרט לך באחת שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן אבל זה נאמר בה בבואכם משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בתחלה ע"כ: הרי מבואר דסתם ביאה דבקרא כמו בבואכם

וגו' היינו מיד בואם אפילו קודם ירושה וישיבה אף על פי דביאתם לארץ לא היתה אלא בשביל ירושה וישיבה ואי לאו ירושה וישיבה מאי נפקותא איכא בביאתם אפילו הכי אמרינן דביאתן מיקרי ביאה לענין חיוב חלה אפילו קודם ירושה וישיבה והא דלשון כי תבואו דבקרא היה דוקא לאחר ביאה חשובה לאחר ירושה וישיבה היינו משום דילפינן כולו מהדדי והכתוב פרט לך באחת מהן דהוי לאחר ירושה וישיבה הוי כולן כן אבל היכי דלא כתיבי לשון כי תבואו אלא בבואכם סתם דליכא למילף מן כי תבואו אמרינן דביאה היינו מיד בואם אפילו קודם ירושה וישיבה כמו בבואכם דכתיב גבי חלה ולא בעינן ביאה חשובה דוקא: וא"כ הוא הדין בנדון דידן דשמעון נשבע לשלם מיד בואו ודאי דמיד שבא שם מיקרי ביאה וחל עליו חיוב התשלומין אף על פי שעדיין היה צריך להתעסק בפריקת סחורותיו ונתינות מכסים ותשלומי פועליו דתליא בענין ביאתו מכל מקום מיקרי ביאתו ביאה קודם כל המעשים האלה דומיא דארץ ישראל דעיקר ביאתם לא היתה אלא לירושה וישיבה וכל זמן שלא ירשו וישבו לא נגמרה ביאתם אפילו הכי מיקרי ביאתם ביאה לענין חיוב חלה אפי' קודם ירושה וישיבה דסתם לשון ביאה אינו צריך להיות דוקא ביאה חשובה הכי נמי בנדון דידן שמעון שנשבע לשלם בבואו שמה לא אמרינן שיהא צריך להיות ביאה חשובה אחר ביאתו עם כל השייך לביאה אלא מיד שהוא בא שם מיקרי ביאתו ביאה אעפ"י שצריך עדיין להרבה עסקים השייכים לביאתו ועדיין לא נעשו אפי' הכי מיקרי ביאתו ביאה: ומכל שכן בכי האי גונא שאמר שמעון בפירוש לשלם מיד בואו שמה ולא הוי סגי ליה במאמרו לשלם בבואו שמה אלא הוסיף לומר לשון מיד שישלם לו מיד בואו שמה.

ודאי דצריך לשלם לו מיד. כך נראה לכאורה: אמנם לקושטא דמילתא נראה דאין שמעון חייב ליתן הקנס דכיון שפרע לו באותו היום שבא שמה הרי קיים שבועתו שנשבע לשלם מיד בואו שמה דכל אותו יום מיקרי מיד: וראיה לזה מתוספ' דמייתו הר"ש פרק ט' דטהרות משנה ד' העוטן זיתיו וכו' מי שגומר את זיתיו ישייר קופה אחת וכו' ויוליך לו המפתח מיד דברי רבי מאיר ר' יהודה אומ' כל אותו היום וכו' ופירש ר"ש רבי יהודה אומר כל אותו היום והא דקאמר רבי יהודה במתניתין מיד כל אותו היום מיד קרי ליה וכו' עד כאן לשונו וכן כתב נמי הר"ע מברטנורא בפירוש המתניתן דפרק תשיעי דטהרות משנה ד.

יעויין שם: **(הג"ה להרב בן המחבר ויש להביא ראיה נמי מנמרא עירובין דף ל"א המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וכו' מתניתין דלא כרבי דתניא רבי אומר וכו' פירש"י מתניתין דקתני מיד דמשמע אפילו בו ביום דלא כרבי דתניא רבי אומר ימים

אין ימים פחות מב' ואין פי' של מיד הוא באותה שעה וכו' כר"מ דמתניתין דטהרות הוי לוה לרש"י לאשמועינן רבות' טפי שגואל מיד אפי' באותה שעה אלא כל אותו יום קרי מיד:)** הרי מבואר דלשון מיד קרי ליה אותו היום וכל אותו היום הוי מיד לכך אין לחייב את שמעון בקנס כיון שמכל מקום פרע אותו היום וכל אותו היום מיקרי מיד ומכל שכן שלא היה פנוי מעסק ביאתו כל אותו היום דיצא לשון שבועתו שאמר לשלם מיד בואו דמצינו שכל אותו היום קרי מד שרבי יהודה דמתניתין:

שאלה קכ"א

המזרח מאוריים.

יזריח אורך כשמש בצהרים. האלוף התורני נ"י פ"ה ע"ה כמהר"ר אפרים.

הכהן יצ"ו: על אשר שאל מכ"ת לחוות דעתי בכבד ששהתה ג' ימים בלי שרייה אי מהני לה צלייה אחר כך אפילו לבשל אחר הצלייה ככל כבד דעלמא דלא שריא אלא לצלי ומותרת לבשל אחר כך הוא הדין נמי הך כבד ששהתה ג' ימים בלא שרייה מותרת לבשל אחר הצלייה או לא משום דדינה כדין בשר שלא נשרה תוך ג' ימים דלא שרי אלא לצלי ואסור לבשל אחר הצלייה.

הוא הדין נמי כבד זהו תורף שאלת מכ"ת בתוספת ביאור: נראה פשוט דאין לחלק בין כבד לבשר לפי מה שהחמירו הגאונים בבשר ששהה ג' ימים בלא שרייה דלא שרי אלא לצלי ובא האחרונים והחמירו אליבייהו דאסור לבשל אחר הצלייה הוא הדין נמי ככר ששהה ג' ימים בלת שרייה אסורה לבשל אחר הצלייה דזיל בתר טעמא דהא דפסרו האחרוני' אליבא דגאונים לבשל הבשר אחר הצלייה היינו משום דכיון שנתקשה הדם בבשר לא קים להו דנפיק כל הדם על ידי צלייה: והא דצלי מהני ושרי ע"י צלי היינו משום דממה נפשך הוא שרי אי נפיק כל הדם ע"י צלייה הרי נפיק ושרי ואי לא נפיק כולו הוי דם שלא פירש ושרי אבל לבשל אחר הצלייה לא שרי משום דחיישינן דלמא לא נפיק כל הדם על ידי הצלייה ואחר כך על ידי הבישול שפועל יותר יצא עוד דם ויתבשל בדם לכך אסרו לבשל אחר הצלייה כל זה מבואר בפוסקים הביאם הרב ב"י בטור יורה דעה סימן ס"ט וכיון דהכי הוא ודאי דגם בכבד איכא הך חששא דכיון שלא נשרית תוך ג' ימים ונתקשה הדם בתוכה חיישינן דלמא לא יצא כל הדם על ידי צלייה ואחר כך על ידי בישול שפועל יותר יצא דמה ותתבשל בתוך הדם לכך לא שרי לבשול אחר הצלייה: ולא דמי לעיקר דין הכבד דלא שרי אלא לצלי ואפילו הכי מותרת לבשל אחר הצלייה ולא חיישינן שמא לא יצא כל דמה על ידי הצלייה ויצא אחר כך על ידי

הבישול התם שאני דלא נתקשה הדם בכבד וקים להו לרז"ל דעל ידי הצלייה יוצא כל דמה והא דמליחה לא מהני לה היינו משום ריבוי הדם שבה דאין המלח פועל להוציא כל דמה אבל צלייה מוציא כל דמה ומותרת לבשל אחר כך דכבר נפיק כל דמה מה שאין כן בכבד שנתקשה דמה בתוכה לא קים להו להאחרונים שהצלייהמוציא כל הדם לכך אסור לבשלה אחר הצלייה דשמא לא יצא כל דמה על ידי הצלייה ויצא אחר כך על ידי בשול לכך אסורה לבשל אחר הצלייה:

ואין להקל מטעם דכבד קיל מבשר שכבד פולטת ואינה בולעת או מטעמים אחרים דדם כבד לא חמיר כיון שכבר הסכימו האחרונים לאסור הכבד בבישול אפילו לבדה כמו בשר כמו שכתבו הרב ב"י והרב בהג"ה ש"ע סימן ע"ג תו אין לחלק ביניהם: וכה"ג כתב הרב בת"ח כלל וסימן כ"ד דין ג' בכבד שנתבשלה עם בשר ואיכא ששים כנגדה דנראה לו מן הדין דכבד עצמה נמי שריא משום דאפילו בבשר אינו אלא חומרא לאסור אותה חתיכה שלא נמלחה ואם כן בכבד שרי דאיכא שתי טעמים להקל וכו' אלא שמכל מקום בטל דעתו נגד הרב רבינו ירוחם שלא חילק בין כבד לבשר יעויין שם הוא הדין נמי בענין זה לבשלה אחר צלייה בנתקשה דמה אין לחלק בין כבד לבשר כי הנה גם בשר שרי לבשולי אחר הצלייה על פי הדין אלא שהאחרונים החמירו הוא הדין נמי בכבד יש להחמיר דתרוייהו חד טעמא אית להו דחיישינן דלמא לא יצא דמה כולה על ידי צלייה ויצא אחר כך על ידי הבשול: אבל ודאי על ידי צלייה שריא אפילו בשלא נשרית תוך ג' ימים ונתקשה דמה משום ממה נפשך דלעיל והיינו ממה נפשך אי נפיק כל דמה הרי נפיק ושריא ואי לא נפיק הוי דם שלא פירש ושריא אף על פי שיש בה ריבוי הדם:

תו שאל מעלת כבוד תורתך כבד שהיתה שרויה מעת לעת במים ולא היה במים ששים אי נאסרת הכבד משום דקיימא לן כבוש כמבושל כמו בשר ששרה במים מעת לעת או דלמא דכבד קיל מבשר ואף על גב דאנן מחמירין דאסורה לבשל אפילו לבדה מכל מקום בלא נתבשלה ממש אלא בכבושה אין להחמיר כל כך שיהא כמבושל ממש ותהא אסורה אלא יש לחלק בין כבוש למבושל מבושלת אסורה כבושה מותרת וגלה מכ"ת דעתו שנראה לו היתר בכבושה משום דאפילו לפי מאי דקיימא לן כבוש הרי כמבושל וכבד שנתבשלה אסורה מ"מ כיון דהטעם האוסרין כבד בבשול אינו אלא משום דאנן לא בקיאין מה נקרא מבושל ומה נקרא שלוק ואיכא מאן דאמר דסבירא ליה דכבד שלוקה אסורה לכך מחמירין לאסור כל בשול אבל אי הוה ידעינן בודאי שהיא אינם שלוקה אלא מבושלת לחוד הוי שריא ואם כן כבד כבושה במים דפשוט היא אף על פי שאמרו כבוש כמבושל לא לכל מילי אמרו דהוי כמבושל כמו שכתב הרב בתורת חטאת ריש

כלל ג' שאינו כמבושל אלא לענין בליעה ופליטה אבל אינו מערב טעם ברוטב וכו' וכיון דהכי היא ודאי דאין כבוש הוי כשלוק דהרי כבוש גרע אפילו מבושל סתם שאינו מערב טעם מכל שכן דגרע משלוק ויש להקל בה אלו הן דברי מכ"ת בשינוי לשון קצת לתוספות ביאור:

הנה בנה מכ"ת יסודו על מה שכתב הרב בת"ח דמה שאמר כבוש כמבושל לא לכל מילי אמרו וכו' וכבר דחו מהרש"ל באיסור והיתר שלו שער ב' דברים הללו בדין בשר ששרה במים מעת לעת וכתב שם וזה לשונו שוב מצאתי שמהר"ם ז"ל כתב בת"ח שלו שהמקיל לא הפסיד ורצה לחלק בין שרייה לבישול בסברת הכרס דלא ממש כבשול דמיא בלא ראיה אל תסמוך עליו להתיר איסור ואף שבא"ו הארוך כתוב הא דאסרינן בשר ששהה מעת לעת במים השיב מהר"ם היינו דוקא כשיש שם מעט מים והרבה בשר דאין ששים במים לבטל הדם עכ"ל לא משגחינן ביה כי אפשר מהר"ם היה סובר אף בשר שנתבשל בלא מליחה החתיכה עצמה מותרת כמו הרא"ש תלמידו אבל אנו דקיימא לן לאיסור התם הכא נמי גבי שרייה עכ"ל: הרי דחה הרב מהרש"ל לסברא זו ואינו מחלק בין כבוש למבושל לכך אפילו בלבד אסורה כמו בשר כבוש אלא שראיתי בדברי מכ"ת שכתב סברא זו בשם ב"י בסי' ק"ה שכתב כך על שם הרשב"א ועיינתי שם ולא משמע לי כך כלל מדברי הרשב"א ההוא דודאי כיון מכ"ת לדברי רשב"א שכתב וז"ל כל הכבושים הרי הם כמבושלים כלומר לענין שטעם האיסור מתפשט בכולו כדרך שמתפשט בבשול ואינו ניתר בנטילת מקום כצלי וכך הם דברי רבינו עכ"ל הנה אין במשמעות זה דבא לחלק בין כבוש למבושל ולומר דקיל כבוש ממבושל אלא אדרבא בא לומר דחמיר כבוש דלא תימא דהוא קיל ואינו אלא כמבושל דצלי קמשמע לן דהוי כמבושל ממש ולעולם אימא לך דלכל מילי הוא כמבושל ממש: ועוד נראה אפילו הרב בת"ח שכתב לחלק בין כבוש למבושל ממש ולא הוי לכל מילי כמבושל אינו אלא לענין מה שכתב הוא דאינו מערב הטעם ברוטב כמו בשול והיינו משום דבבשול ממש מתערבים המים על ידי רתיחה ומתערב הטעם מזה לזה וברוטב מה שאין כן בכבוש שהמים עומדים ואינן רותחים ואין מתערבים:

אף על גב דבולע ופולט מכל מקום אינו מתערב כמו בבישול אבל מכל מקום לענין בליעה ופליטה הוי כבוש כמבושל ממש ואפילו אם תמצא לומר שהסברא נותנת שאין כבוש דומה אלא כבשול סתמא אבל לא כבשול שלוק מכל מקום ודאי ופשוט הוא נמי דאיכא לפעמים כבוש דהוי אפילו כבישול דשליק והיינו אם נכבש יותר מדאי ודאי סתם כבוש היינו מעת לעת לא הוי כשלוק אבל אם נכבש יותר מדאי בולע יותר והוי אפילו

כשלוק דכשם שיש חילוק בין בישול סתם לבישול יותר מדאי והיינו בישול סתם מיקרי כשהיא ראוי לאכילה על ידי בישול ההוא ואותו בישל לא הוי אסור על פי הדין גבי כבד מפני שכבד פולטת ואינה בולעת וכשנתבשלה יותר מדאי דהיינו שלוקה נאסרת משום דאז בולעת הוא הדין כבוש כשהיא כבושה סתם מה שנקרא כבוש דהיינו מעת לעת לא הוי כשלוק ולא היתה נאסרת על פי הדין אבל כשהיא כבושה יותר מדאי הוי כשלוק ובולעת דכשם שיש חילוק בין בשול סתם לבשול יותר מדאי הוא הדין נמי יש חילוק בין כבוש סתם לכבוש יותר מדאי והחוש מעיד על זה וכשם שאין אנו בקיאין בין מה שנקרא בישול סתמא ומה שנקרא בשול שלוק הוא הדין אנו נמי לא בקיאין בין מה שנקרא כבוש סתם למה שנקרא כבוש שלוק לענין בליעה ופליטה ואסורה כבד בכבישה כמו בבשולה וחילוקו של הרב בת"ח בין כבוש לבשול אינו אלא לענין העירוב הטעם ברוטב כמו שפירשתי מפני שהמים עומדים ואינן מתערבין כמו בבשול אבל לא לענין בלועה ופליטה: ואת אשר גמגום מכ"ת על הרב בת"ח שכתב בכלל וסימן ג' וזה לשונו ואע"ג דבהג"ה ש"ד מסתפק אי מהני ליה מליחה לענין הלכה נראה דלא מהני וכו' עכ"ל וגמגם מכ"ת עליו היאך ס"ד דמליחה יועיל יותר מצלי וכו' הנה פשוט הוא דסבירא ליה אף על גב דבהג"ה ש"ד מסתפק אי מליחה מהני לה וממילא מכל שכן צלייה דלא כמאן דמחמיר לאסור **(הג"ה להרב בן המחבר והנה הרב כהן צדק הנ"ל שאל גם אותי בע"פ הוראה זו כשהיה לרב ומורה סמוך לגבולי בק"ק מעזריטש ואז לא היו בידי כתבי א"א מ"ז ז"ל.

והשבתי לו לפי הטעם דהכבד צונה דם כתירוץ הראשון של תוספות בגמרא חולין דף ק"י אסור לן דמא וכו'. יעויין שם מותר לבשל אף אחר ג' ימים)****(לאסור מכל מקום נראה לענין הלכה דלא מהני מליחה והוא הדין צלי לא מהני כדעת המחמירין ולא כהג"ה ש"ד דמסתפק כך הם שעור דברי הרב ומתוך דברי מכ"ת יש להבין שגם מכ"ת ידע לפרשו כך אלא שדחה בדיחוי בעלמא פירוש זה ואדחויי לא סמכינן:)** דזיל בתר טעמא שהחמירו דלמא לא יצא כל הדם בכבד ליכא איסורא דהיא כולה דם והתורה התירה אבל לפי הטעם דהכבד יש בו ריבוי דם כתירוץ שני של תוספות ועי"ל וכו' וכל הפוסקים תופסים הלשון כבד יש בו ריבוי הדם כפי תירוץ ועי"ל אין חילוק בין כבד לבשר דכיון שנתקשה הדם וכו' וכוונתי לדעת הגדול א"א מ"ו המחבר ז"ל:

שאלה קכ"ב

ואווזות פטומות שנשחטו בחדש טבת כדי לעשות מהן השומן לצורך חג הפסח והיו נזהרים לעשות הכל בהכשר והוריקו השומן לקדירה והעמידו השומן מן הצד מכוסה כראוי ונקרש בקדירה ואחר כך ביום ראשון דחג הפסח נטלו מן השומן בכף כמה פעמים זה אחר זה כדי לעשות ממנו תבשיל ומצאו גרעין חטה בתוך השומן כבאמצע קדירה מה דינו של שומן זה: נראה לי דמדינא הכל שרי כיון דמסקינן בגמרא דפסחים פרק כל שעה דף ל"ה דמי פירות אינן מחמיצין וכן סבירא ליה לרבא התם דף מ' וקיימא לן כותיה כמו שכתב הרא"ש התם בפסקיו ואין מחמיצין דקאמר הסכימו רוב הפוסקים הביאם הטור א"ח והרב בית יוסף בסימן תס"ב דאין מחמיצין כלל ולאפוקי ממאן דסבירא ליה דאין מחמיצין דקאמר היינו לענין כרת דלא הוי חמץ גמור אבל חמץ נוקש' מיהא הוי לא כן הוא אלא מותר ללוש בהן אפילו לכתחלה אלא שאין יוצאין בו ידי חובת מצה לילה ראשונה מפני שהיה מצה עשירה וקרא כתיב לחם עוני אבל לאכול בשאר ימים מותר כשנילושה רק במי פירות בלא מים כלל ושומן של אווז נמי מי פירות הוא דהכל הוא בכלל מי פירות כמו שכתב הטור אורח חיים התם בסימן תס"ב לכן לא נאסר השומן הזה שמצאו גרעין חטה בתוכו מטעם דמי פירות אין מחמיצין: וליכא נהחמיר מטעם דאי אפשר שלא נשאר מעט מים בשומן מן ההדחה שהדיחו אחר המליחה ומי פירות עם מים ממהרין להחמיץ טפי ומהאי טעמא דנשאר מן המים על הבשר אחר ההדחה כתב הטור א"ח סימן תס"ו בשם הר"ר אליעזר גרמיז"א בשר יבש שמזיע בשנות הגשמים מחמיץ מכח המים שהודח בו וכו' וא"כ הוא הדין נמי בשומן נשאר מים מן ההדחה ומי פירות עם מים ממהרין להחמיץ:

הא ליתא דשתי תשובת בדבר חדא משום דאף על פי שהאמת כן הוא שנשאר מעט מים בשומן אחר הדחה אחרונה מכל מקום אחר שנתבשל השומן באלפס בשול יפה נשרפו המים בבשול ואזלי להו לגמרי ולא נשאר מאומה מן המים בין השומן ואפילו היכא דלא נתבשל השומן בשול יפה כל צרכו ולא נשרף המים לגמרי ונשארו צחצוחי מים בתוך השומן מכל מקום טבע השומן הוא שלא לקלוט המים אלא דוחה אותו עד שהמים יורדים למטה לשולי הקדירה והשומן נשאר למעלה עומד צלול כולו שומן בלא תערובת מים כלל ובנדון דידן נמצא החטה בתוך השומן באמצע הקדירה ולא נמצא שם צחצוחי מים כלל הרי אין כאן אלא שומן לחוד דהוי מי פירות ומי פירות אין מחמיצין לכך אין לאסור מטעם זה: ואידך אף על פי שנשאר מעט מים מן ההדחה אחרונה בתוך השומן אפילו הכי אין לאסור משום דכבר נתבטלו אותן מעט מים בתוך השומן בעוד שהיה

שומן לח ולא היה נקרש עדיין שהרי גדולה מזו אמרו הסמ"ג והג"ה מיימוני הביאם הרב ב"י ופסק כמותם בש"ע שלו שמותר ללוש עיסה ביין אף על פי שאי אפשר ליין בלא טפת מים ואף לכתחלה רגילין לתת מים בשעת הבציר כדי להתיר ניצוק בכלי הגוי אף על פי כן אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלו המים ביין קודם שלשו העיסה עכ"ל הרי מצאו היתר אפילו בשידעינן בודאי שמים מעורבים ביין מפני שכבר נתבטלו המים קודם הלישה ודינו כאלו לא היה שם מים כלל מכל שכן בנדון דידן שאין יודעין בודאי שנשאר שם מעט מים אחר ההדחה אחרונה אלא דאמרינן מסתמא נשאר שם מים שיש להקל ולומר שאותן מעט מים כבר נתבטלו:

ואין לחלק ולומר דלמא דוקא גבי יין שנתערב בו מעט מים זמן מה קודם הפסח ועיקר החשש אינו אלא ממה שנעשה בפסח עצמו והיינו כשלשין העיסה באותו יין רוצים אנו לחשוש שמא אותן מעט מים שכבר נתערבו בו גורמים למהר להחמיץ התם הוא דאמרינן כיון שעבר זמן מה שנתערבו איתן מעט מים בתוך היין כבר פסק כח המים לגמרי ונתהפך ליין ותו לא חשיבא המים למים בפסח בשעת לישה אלא כולו יין והוי מי פירות ואין מחמיצין דכיון שאין כאן דבר שיהא גורם לאסור אלא אותן מעט מים שנתערבו ביין בשעת הבציר וכבר אזלי להו לגמרי לכך שרי: אבל בנדון דידן בשומן שנתערב מעט מים בתוכה ואחר כך מצאו גרעין חטה בתוך השומן עיקר החששה הוא מחמת החטה שנתחמצה הרי יש לנו לחשוש שמיד כשנפלה החטה לתוך השומן נתחמצה החטה מן המעט מים שהיה מעורב בשומן שהוא נתבטלו עדיין ועדיין לא פסק כח המים לגמרי והרי היתה החטה מחומצה מונחת בתוך השומן עד תוך הפסח שאז החמץ במשהו וחיישינן דלמא החטה נותנת טעם משהו לתוך השומן ממולח כבוש בתוכו עד תוך הפסח ואף על פי שכבר נתבטלו כח המים נגמרי ולא נשאר מהם בעין כלל מה בכך שאין המים עתה בעין כיון שגרעין החטה הוא בעין ואנו חוששין שהחטה הזאת היא מחומצה כבר כשנפלה לתוכה שאז היו המים עדיין ועתה בפסח נותנת טעם משהו לשומן ודאי אלו נטלוה לחטה קודם הפסח לא היתה אוסרת דקודם פסח בטל בששים אבל לפי שלא מצאו לחטה אלא בתוך הפסח אוסרת במשהו ודלמא אינו מועיל לענין זה הא שנתבטלו המים כמו שמועיל גבי יין:

הא לאו מילתא הוא משום דכבר נקטינן בחטה שנמצאת במקום שאוסרת אמרינן כאן נמצא כאן היה וא"כ בנדון דידן לא מחזקינן שהחטה נפלה על השומן קודם ששמוה לתוך אלפס לבשל או שנפלה לתוך האלפס בשעת בשול אלא מחזקינן שנפלה לקדירה זו שהשומן עתה בתוכה דאמרינן כאן נמצא כאן היה וכיון דהכי הוא דמחזקינן שלא

נפל גרעין חטה לתוך השומן אלא אחר בשולו אחר שהוריקו אותה לתוך הקדירה אם כן תו אין לחוש כלל למעט מים שנשאר בשומן אחר ההדחה שיהא גורם למהר להחמיץ מפני שכבר פסק כח המים לגמרי ולא נשאר מאומה מן המים בעין דיותר מתבלבל ומתערב המים על ידי בשול בזמן מועט אפילו רק כחצי שעה או אפילו בפחות ממה שנתבשבל ומתערב ביין אפילו לזמן מרובה בלא בשול וכיון דמועיל אריכת זמן שנתערב מים ביין קודם לכן שנתבטלו המים ותו לא חשיבי בעין כ"ש שהבשול מועיל שנתבטלו המים לגמרי מיד על ידי הבשול ותו לא חשיבי בעין ואין החטה מחמצת מן השומן כיון דאינו אלא מי פירות לחוד ומי פירות אין מחמיצין: אלא מאי אית לך למימר דלא דמי תערובת מים בשומן לתערובת מים ביין דשאני מים ביין דמתערב בתוכו יפה ונעשה ככולו יין מה שאין כן מים בשומן דאינו מתערב בתוכו יפה מפני שטבע השומן הוא שלא לקלוט המים ושמא לא אמרינן שנתבטלו כדאמרינן ביין שנתערב בו מים אם כן מעיקראליתא לחששא זו דמים שנתערבו בשומן שיהיו גורמים למהר להחמיץ על ידי שהם מעורבים עם מי פירות דהיינו עם השומן כיון שטבע השומן הוא שלא לקלוט המים אלא דוחים אותם ויורדים למטה לשולי הקדירה לכך אין להחמיר בנדון דידן לומר אף על פי שהשומן הוא מי פירות מכל מקום כיון דאי אפשר שלא נשאר מעט מים בשומן מן ההדחה אחרונה הרי נתערבו מים על ידי מי פירות וגורמים להחמיץ טפי משום דאמרינן דאותן מעט מים כבר נשרפו בבישול ולא נשאר מהם כלום ואפילו אם תמצא לומר שישאר מן המים אפילו לאחר בישול מכל מקום ממה נפשך שרי אם נאמר שאין מים מתערבים עם השומן יפה דטבע השומן שלא לקלוט המים אם כן נשארו מי פירות היינו השומן לחוד ומים לחוד שיורדים למטה בשולי הקדירה ובמקום שהחטה מונחת בתוך הקדירה אין שם אלא מי פרות לחוד ואינן מחמיצין, ואם נאמר שמא מכל מקום נתערבו קצת מן המים בשומן אם כן פשוט הוא שאותן מים נתבטלו ופסק כחם לגמרי על ידי הבשול כדאמרינן ביין שנתערב בתוכו מים לכך אין לאסור מטעם זה: והא ודאי נמי ליכא למיחש אף על פי שאין השומן מחמיץ משום דהוי מי פירות מכל מקום אית לן למיחש שמא החטה שנמצא עתה בשומן היתה כבר מחומצת קודם שנפלה לתוך השומן ונותנת עתה בפסח טעם משהו לשומן אף על פי שקודם פסח נחבטל הטעם בששים מכל מקום כיון שנשאר מונח כבוש בשומן עד תוך הפסח נותן טעם משהו בפסח ואוסר במשהו להא ודאי לא חיישינן דאחזוקי איסורא לא מחזקינן לומר שהחטה היתה חמוצה כבר קודם שנפלה לתוך השומן מהי תיתא לומר כן ולכך כתב נמי הטור א"ח בסי' תס"ב והרב ב"י בש"ע נפסק הלכה חטה שנמצאת בדבש או יין

וחומץ מותר ובלבד שלא נתערב בהם מים וכו' ע"כ הרי כתוב בפשיטות דהותר מטעם דאין מי פירות מחמיצין ולא חששו שלא היתה החטה כבר חמוצה קודם שנפלה ליין משום דמהי תיתא לומר כן הה נמי בנ"ד דאחזוקי איסורא לא מחזקינן.

ואם יאמר האומר כיון דלא אתמר בהדיא בגמרא ולא נזכר בשום פוסק מן שומן שיהא מיקרי מי פירות דלמא אינו בכלל מי פירות סתמא דקאמר בגמרא דאינו מחמיץ כמו מי בצים דמסתפק רש"י ביה כמו שכתב הטור משמו בסי' תס"ב וכמו חלב למאן דאית ליה כמו שכתב הרב ב"י בשם הכל בו הביאו בסימן תס"ב דסבירא ליה דחלב מחמיץ שמא הוא הדין נמי שומן: ואף על גב דשומן אינו בכלל מים ואפילו בכלל ז' משקין ותולדותיהם דקחשיב במסכת מכשירין פרק ו' משנה ד' ה' אינו מכל מקום אפשר דמחמיץ מידי דהוי זיעת בתים דאינו בכלל ז' משקין ותולדותיהם ואפילו הכי מחמיץ להרוקח כמו שכתב הטור א"ח בשמו בסימן תס"ו אף על גב דהרא"ש חולק עליו וסבירא ליה דגם זיעת בתים אינו מחמיץ מכל מקום למדנו מדבריו שגם.

להרא"ש סבירא ליה שאין דין מחמיץ תולה בדין מה שהוא בכלל משקה או לא דלא פליג הרא"ש עליה דרוקח אלא בזה שמדמה זיעת בתים לרוקו של אדם ואינו מדמה לזיעת אדם כדאיתא בפסקי הרא"ש פרק כל שעה דף קכ"ז עמוד ד' יעויין שם אבל בהא מודה ליה הרא"ש לרוקח דאפשר שיש דבר שאינו בכלל משקה ואפילו הכי מחמיץ דכשם שיש דברים שהם בכלל משקים כגון יין דבש וכו' ואפילו הכי אינו מחמיץ ולא זו אלא אף זו דם דמיקרי מיא כדמסיק ריש פרק כיסוי הדם אפילו הכי אינו מחמיץ הוא הדין נמי להפך אפשר דיש דלא הוי בכלל מים ובכלל משקה ואפילו הכי מחמיץ משום דאין זה תלוי בזה וא"כ דלמא לא הוי שומן בכלל מי פירות סתם ומחמיץ: הא ודאי ליתא דפשוט הוא דשומן הוי בכלל מי פירות דמהי תיתי לומר דלא הוי בכלל מי פירות ושאני מי בצים דמסתפק רש"י ביה אי הוי מי פירות או לא היינו משום כמו שמסיים מלתא בטעמא לפי שאנו רואין שהעיסה נעשה עבה מהן יותר מבמים כמו שכתבו התוספות בפרק כל שעה דף ל"ה ע"ב בד"ה מי פירות אין מחמיצין וכו' וכן זיעת בתים לדברי רוקח משום דמדמה לרוק אבל שומן שאין לדמות למידי שהוא מחמיץ וגם אנו רואי' שאין העיסה עולה כשמשימין שומן לתוכו אם כן מהי תיתא לומר שאין שומן בכלל מי פירות כיון שאין טעם למלתה והטור כללא נקיט וכל משקים הוו בכלל מי פירות וכו' בסימן תס"ב והוא מן הירושלמי כמו שכתב הר"ן ושאני זיעת בתים לרוקח דאית ליה ראיה קצת ושאני מי בצים לרש"י דאית ליה טעם שאנו רואין שעולה אבל שומן שאנו רואין בהפך שאינו עולה אלא נעשה כאבן ואין שום ראיה שיהא מחמיץ מהי תיתא להוציא מן

כלל כל המשקים שהם בכלל מי פירות ומכל שכן לפי הסכמת כל הפוסקים דלא כרש"י אלא סבירא ליה דגם מי בצים הוו בכלל מי פירות ודאי דגם שומן בכלל מי פירות ואין שום דבר שלא יהא בכלל מי פירות סתמא דנקט לכך נראה לי פשוט דשומן שנמצא גרעין חטה בתוכו בתוך הפסח דשרי לאכול כיון דשומן אינו אלא מי פירות ומי פירות אין מחמיצין וזה נראה לעניות דעתי פשוט ששומן הזה בכלל מי פירות:

ומכל מקום להוציא חלק בלא ראיה אי אפשר על כן אמינא דיש להביא ראיה מדברי הרוקח הביאו הטור א"ח בסימן תס"ו דמשמע מדבריו דסבירא ליה בפשיטות דשומן היינו מי פירות שכתב וז"ל בשר יבש שמזיע בשעת הגשמים מחמיץ מכח המים שהודח בו עכ"ל משמע דלחלוחת הבשר עצמו לא הוי אלא מי פירי דאי לאו הכי קשיא למה ליה למצוא טעם חימוץ מהמים שהודה בו הבשר תיפוק ליה מלחלוח הבשר עצמו שיוצא ממנו דמחמיץ אלא ודאי נראה ליה פשוט דאין הבשר היוצא ממנו מחמיץ משום דהוי פירי ואין מי פירות מחמיצין לכך הוצרך למצוא טעם שהוא מחמיץ מכח המים שהודח בו וזו ראיה גמורה וברורה: והנה אחר כך מצאתי בספר שני כוחות הברית שחבר הרב הגדול מרא דארעא ישראל מהר"ר ישעיה הלוי ז"ל שכתב במסכת פסחים שלו דף קמ"א ע"ב וז"ל נשאלתי על חטה שנמצאת בשומן אווז רותח בפסח ומחמיצה עלה על דעתי להתיר כי מי פירות אין מחמיצין אחר כך חזרתי ועל כרחך אין לשומן דין מי פירות מדאסר הרוקח והביאו הטור סימן תס"ז תרנגולת צלויה ונמצאת עליה חטה שאסורה שמע מינה שלא חשיב השמנונית למי פירות ואין לומר דמיירי כשהתרנגולת עתה מלוחה דהא סתים דבריו והוא ליה לפרש ועוד דהא הטור סבירא סוף סימן תס"ב דמלחא עם משחא אין מחמיץ אלא שמע מיניה דבכל ענין מיירי בתרנגולת צלויה שהחטה אוסרת והטעם נראה לו דמאחר שהיתה שרוי' במים כבר משום דם אם כן יש בהם כח המים ומכל שכן בעור האווז שנמלחה כבר ואנן סבירא לן שהמלח תולדות מים) ואף על גב שהג"ה מיימו"ן פ"ה בשם סמ"ג והביאו הב"י סימן תס"ב וז"ל שמותר ללוש ביין אף על פי שאי אפשר ליין בלא טפת מים שנופלה בה בשעת הבציר אף על פי כן אין לחוש למים הואיל וכב' נתבטלו וז"ל סמ"ג אעפ"י שאי אפשר ליין בלא טפת מים ואף לכתחלה רגילין לתת מים בשעת הבציר כדי להתיר נצוק בכלי הגוי אף על פי כן אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלו המי' ביין קודם **(הג"ה להרב בן המחבר עובדא דא אתא לידי והוריתי להיתר' מהך דמייתי הסמ"ג והג"ה מיימוני והובא נמי בש"ע שמותר ללוש עיסה ביין אף על פי שנתערב בתוכו מעט מים בשעת הבציר יעויין שם וכ"ש בנדון דידן דהרי המים עדיין בתוכו בפסח אף שנתבטל)****(והאיסור נעשה

עתה בלישה בתוך הפסח ומכל מקום פסקו להיתר כל שכן בנדון דידן דהאיסור עצמו דהיינו החטה היא בעין ונזרק מתוכו וליכא כאן ממשות האיסור רק הטעם והטעם כבר נתבטל והסכמת כל הפוסקי' דאינו חוזר וניעור בפסח ואי משום כבוש דנכבש בפסח יום שלם והב"י פסק בסימן תמ"ז לאיסורא אם חממו תרנגולת בפסח וכו' הא ליתא דלא דמי דבשלמ' התם ודאי נתחמץ החטה אבל הכא דלמא לא נתחמץ החטה ובלאו הכי איכא ספק ספיקא דלמא היה העור ששים נגד המים הנשאר ואם תמצא לומר דלא הוי ששים מכל מקום שמא עתה נפל החטה אחר הבישול ואם עתה נפל ליכא מים כלל בתוך השומן:)** שלשו העיסה עכ"ל צריך לומר דאין דומה דהתם מיס מועטין והכא מי שריית מים מרובים ומכסים כולו כן נראה לעניו' דעתי עד כאן לשון הרב במסכת פסחים שלו:

בכל זה אין סתירה למה שהוריתי להתיר בשומן שהותך כבר בטבת ונמצא אחר כך בפח חטה בשומן הנקרש דשאני תרנגולת צלויה דמיירי בה הרוקח שאוסרת החטה אותה משום דתרנגולת הודחה בפסח ונצלית סמוך להדחה שעדין נחלוחית המים על התרנגולת ולא נתבטל כח המים התם הוא דאוסרת שהמים גורמים להחמיץ אבל בשומן שהותך כבר קודם הפסח כמו בנדון דידן שכבר נתערבו המים ונתבטלו ופסק כח המים לגמרי על ידי הבשול אין להחמיר דהוי דומיא דיין שנפל לתוכו מים בשעת הבציר: ומה שמחלק הרב דשאני יין שנפל לתוכו מעט מים אבל מי שרייה הוי מרובה אפשר דמיירי נמי בכי האי גונא דנמצא בשומן רותח ששרו בפסח וקרוב לשרייה התיכו השומן התם הוא דמיקרי אותן מים מים מרובות והוא הדין נמי בשר יבש דמייתי הטור בסימן תס"ו בשם הר"ר אליעזר גרמיזא כשהוא מזיע מחמיץ משום דלחלוחית המים הם בעין עם הזיעה היוצא מן הבשר אבל בגוונא דידן שכבר פסק כח המים בבשול ונתבטל אין להחמיר:

שאלה קכ"ג

עובדא אתא לידי באשה שמת בעלה בלי זרע קיימא והיה לו אח א' מאביו שהיה דר במלכות פולין בק"ק לאדמיר ובא עד אחד והעיד שמת יבמה שם בק"ק לאדמיר על מטתו ואתת לקדמנא להתירה לשוק על פי העד הזה שהעיד על יבמה שמת: והוריתי שלא להתירה עדיין על פי העד הזה אלא צריכה תחלה לחקור אולי תמצא עוד אחד שיעיד כך או תשלח שמה לבית דין להוודע אם הוא אמת כאשר הגיד העד הזה כיון שהרא"ש מחמיר שאין עד אחד נאמן להתיר את היבמה לשוק כמו שכתב הטור א"ה

בשמו בסימן קנ"ח אין להקל בסתם נגד הרא"ש: אף על פי שרוב הפוסקים הרמב"ם והרשב"א בתשובה סימן אלף רנ"ב וכן שאר פוסקים הרבה הביאם הרב ב"י התם בסימן קנ"ח כולהי סבירא להו דעד אחד מהימן גם ביבמה להתירה לשוק וסוגיא דעלמא אזלי כוותייהו שעד אחד מהני להתיר' לשוק וכמו שפסק נמי מהר"ם פאדווה בתשובה סימן פ"ט ודלא כהרא"ש דמחמיר.

מכל מקום נראה דאין לסמוך על זה ולהקל בדבר אלא היכא דאיכא חשש עיגון כגון שמת היבם במדינת הים או שנהרג במלחמה וכיוצא בזה דליכא למיקם. עלה דמלתא התם הוא דסמכינן על עד אחד המעיד בדבר ברור ושרינן לה לעלמא משום דאם לא נאמין לעד אחד אפשר שתתעגן לעולם דשמא לא תמצא עוד מי שיעיד גם כן על מיתת היבם ותשאר עגונה לעולם לכך יש לסמוך אעד אחד שמעיד על מיתת היבם אבל היכא דאיכא למיקם עלה דמלתא כמו בנדון דידן שהעד הזה מעיד שהיבם מת על מטתו בק"ק לאדימר ששם יש קהל קודש ואם האמת כן הוא כאשר העיד העד הזה שמת היבם ימצאו רבים מהקהל ההוא שיהיו יודעים כמוהו אחרי שהיבם היה איש מפורסם ונכבד בהקהלה ההיא ויציאתו מן העולם עשתה רושם אלא שהדרך לשם קצת רחוק הוא ותצטרך היבמה להוציא ממון בשליחותה שמה לבית דין אבל חשש עיגון אין כאן מסתברא דאין להקל לסמוך על העד האחד להתירה לשוק: אעפ"י שהרמב"ם שמקיל בדין זה וסבירא ליה שעד אחד מתירה לשוק משוה דין יבם לדין בעל בכל הדינים הביאו הטור א"ה התם בסימן קכ"ח ובבעל עד אחד מהימן וסומכין עליו אפילו היכא דאיכא למיקם עלה דמלתא כמו שכתב מהרי"ו בתשובה סי' ט' והביאו הרב בהג"ה ש"ע מטור א"ה סי' י"ז סעיף ח' שמתירין על פי עד מפי עד ואין הבית דין צריכין לשלוח אחר העד הראשון אפילו כשהוא בעיר אלא סומכין על העד מפי עד לכתחלה ואם כן הוא הדין נמי במיתת היבם יש לסמוך על העד לחוד ואין צריכין לשאול יותר שהרי דינו של יבם שמת שוה לדין בעל שמת הא לאו מלתא הוא דודאי כל היכא דליכא פלוגתא בין הפוסקים אי עד אחד מהימן או לא אלא כולהו סבירא להו דמהימן כגון במיתת הבעל דליכא פלוגתא כלל ודאי דסומכין על העד האחד ואין צריכין לשאול יותר אפילו היכא דאפשר לשאול דכבר הוחזקו להיות משיאין על פי עד אחד וכו' כדתנן בשילהי יבמות דלא חלקו בדבר כמו שכתב מהר"י ווייל בתשובה דלעיל פי' ט':

ועם היות כי דברי הרב הגדול אינן צריכין חיזוק כי נראין דבריו מכל מקום כיון שהרב נדחק קצת בראיותיו נראה לי נמי להביא ראיה לזה דאין צריכין לשאול לעד הראשון אפי' באפשר לשואלו: מהא דאיתא בגמרא פרק שבועת העדות דף ל"ב עמוד ב' אמר

רב פפא הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב והכל מודים בעד מיתה שהוא פטור הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לבית דין דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא וכו' הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב דלא אמר לה לדידה ולא אמר להו לבית דין פירש רש"י בעד מיתה **(הג"ה להרב בן המחבר בעד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעיד בה כדי שתטול כתובת' מן היורשי' שהוא פטור שאף על פי שעד א' מהימן בעדות זו והפסידה ממון בכפירתו כגון דאמר לה לדידה חוץ לבית דין מת בעלך ולא אמר עדותו בבית דין כשמכביעתו לפי שהיא יכולה לינך לבית דין ולומר מת בעלי ולא תהיה צריכה לשום עד דתנן האשה שאמרה וכו' והיא עצמה נאמנת וכו' ע"כ:)** הרי מבואר שהעד פטור על כפירתו בב"ד משום דלא היתה צריכה לעד הזה שרי לה במה שהגיד לה העד לדידה חוץ לבית דין ואם כן שפיר מוכח מזה דכל היכא שהאמינו חז"ל לעד אחד או לאשה וכו' אין צריכין לשאול יותר אפילו היכא דאפשר למיקם עלה דמלת' דאי לא תימא הכי תקשה למה יהא העד הזה פטור בכפירתו מטעם שלא היתה צריכה לעדותו כיון שהגיד לה חוץ לבית דין והיתה יכולה לומר לבית דין שמת בעלה הא מכל מקום צריכה היא לעדותו דצריכין הבית דין לשאול אותו כיון דאפשר לשואלו דבכי האי גונא דאפשר לשואלו אין סומכין עליה אלא ודאי דאין צריכין לשואלו אפילו היכי דאפשר לשואלו בלא טורח לכך פטור העד בכפירתו בב"ד:וליכא למימר דלמא לעולם אימא לך אם האשה אומרת בבית דין שמת בעלה על פי העד שאמר לה כך צריכין הבית דין לשאול את העד אם אפשר לשואלו אלא שמכל מקום אם היא אומרת סתם בבית דין שמת בעלה ואינה מזכרת מידי שאומרת כך על פי העד אין הבית דין צריכין לחקור אותה היאך היא יודעת שמת ומתירין אותה ואם כן שפיר דמי שהעד פטור בכפירתו בבית דין מפני שלא היתה צריכה לעדותו שהיתה יכולה למימר סתם בבית דין שמת בעלה ושלא להזכיר שהיא אומרת כך על פי העד ואז לא היו צריכין לשואלו אבל לעולם אם היא אומרת בב"ד שעל פי העד יודעת שמת בעלה צריכין הב"ד לשואלו אם אפשר לשואלו:

הא לאו מלתא הוא שהרי כתב הרמב"ם בסוף הלכות גירושין הביאו הרב ב"י סי' י"ז סעיף כ"א וז"ל כבר הודענו שהעד שאמר שמעתי שמת פלוני אפילו שמע מאשה וכו' הרי זה כשר לעדות אשה ומשיאין על פיו אבל אם אמר העד או האשה וכו' מת פלוני ואני ראיתיו שמת שואלין אותו היאך ראית ובמה ידעת אם העיד בדבר ברור נאמן וכו' עכ"ל וכתב הרב המגיד הטעם דיליף ממה שאמרו אין בודקין עידי נשים בדרישה וחקירה וכו' ולא אמרו סתמא אין בודקין עידי נשים כלל אלא ודאי דכשבא לפנינו העד עצמו

בודקין אותו עכ"ל: הרי מבואר אם העד הראשון בא לפני ב"ד ומעיד על מיתת הבעל צריכין לשואלו היאך ידעת ובמה ידעת וכו' ואם כן כשהאשה באה לב"ד ואומרת סתם שמת בעלה ואינה אומרת ששמעה כך מפי עד שהגיד לה צריכים הב"ד לשואלה היאך ידעת שמת כיון שנראה מדבריה שראתה היא עצמה מיתתו וצריכה היא שתגיד האמת שלא ראתה היא מיתתו אלא ששמעה כך מפי העד ואם כן הדרה קושיא לדוכתא אי איתא דכל היכא דאפשר לשאול לעד הראשון לא סמכינן על המעיד בב"ד מפיו אלא צריכין לשאול את הראשון תקשה למה יהא פטור העד בכפירתו בב"ד מטעם שלא היתה צריכה לעדותו ויכולה היתה לילך לב"ד ולומר שמת בעלה והיו מתירין אותה הא לא היו מתירין אותה על פיה אלא צריכין היו לשאול אותו עצמו שהרי אפי' אי היתה אומרת סתם מת בעלי ולא היתה אומרת שכך שמעה מפי העד היו צריכין לשאול אותה היאך ידעת ובמה ידעת וכו' והיתה צריכה להגיד האמת שכך שמעה מפי העד והיו צריכין לשלוח אחריו כיון דאפשר לשאול אותו ואם כן למה יפטור בכפירתו בב"ד אלא ודאי דכל היכא דהימנו רבנן עד מפי עד או אשה מפי עד אין צריכין לשאול יותר אפילו היכא דאפשר כגון שהוא בעיר אין צריכין לשלוח אחריו כמו שכתב מהרי"ו בתשובה סימן ט' וכי תימא מאי שנא עד הראשון משני המעיד על פיו של העד הראשון צריכין לבודקו כיון דאפשר הוא וגבי עד מפי עד אין צריכין לשואלו אפי' היכא דאפשר משום דהתם שאני דכיון שהעד הראשון המעיד לעולם הוא אפשר לבודקו ולשואלו על בירור הדברים אין להקל להאמין לו בלא בדיקה כיון דלעולם אפשר לבודקו אבל בעד מפי עד שלפעמים אי אפשר לשאול את הראשון כגון שאינו לפנינו והוצרכו רבותינו ז"ל להחזיק עדותו להשיאה לאשה על פיו לחוד תו לא חלקו בדבר והוחזקו לעולם להתיר על פי עד מפי עד וכו' ואפילו היכא דאפשר לשאול את העד הראשון כיון דלפעמים מוכרחים להאמין לו לחוד והיינו היכא דלא אפשר לשאול את הראשון לא רצו רבותינו ז"ל לחלק והאמינו אותו לחוד אפילו היכא דאפשר לשאול לראשון ואין צריכין לשאול לראשון וכל זה דוקא היכא דהימנוהו רבנן לעד אחד וליכא מאן דפליג עליה:

אבל היכא דאיכא פלוגתא בין הפוסקים אי עד אחד מהימן או לא כגון ביבם שמת דפליגי ביה הפוסקים אי עד אחד מהימן להתירה לשוק או לא אף על גב דסוגיא דעלמא אזלא כהנך פוסקים דסבירא להו דעד אחד מהימן במיתת יבם כמו במיתת בעל מכל מקום אין לסמוך עלייהו אלא היכא דאיכא משום חשש עגונה דליכא למיקם עלה דמלתא מחמת אורחא רחיקי ולא שכיחי שיירתא או דמת במלחמה וכיוצא בזה ואפשר שתשב עגונה לעולם התם הוא דסמכינן אהנך דמקילין וסבירא להו דעד אחד נאמן ביבמה להתירה

לשוק כמו שנאמן במיתת הבעל אבל היכא דליכא חשש עיגון כמו בנדון דידן דאיכא למיקם עלה דמילתא אם ישלחו שם לק"ק לאדמי"ר אף על פי שהדרך הוא קצת רחוק מכל מקום שכיחי דאזלי ארחי ופרחי אין להקל בדבר להתירה על פי עד אחד שלא כדעת הרא"ש: וכן משמע נמי מדברי מהר"ם פאדווה בתשובה סי' פ"ט שכתב בדין זה וז"ל ובאמת כל בעל נפש יחוש לדברי הרא"ש כי אחרון הוא ובנו מביא דבריו אכן במקום עגונה דאתתא כעובדא דידן דאי אפשר להשיג עדות אחרת ממרחקים נראה לי להקל ולהשען על כל הפוסקים וכו' עכ"ל: הרי לא כתב שיש לסמוך על הפוסקים להקל שעד אחד נאמן במיתת יבם אלא דוקא בדאיכא חשש עיגון כמו שכתב דאי אפשר להשיג עדות אחרת ממרחקים ולא תימא דתלה ההיתר במרחק הדרך לחוד אלא באי אפשר להשיג עדות אחרת מחמת ריחוק הדרך אבל בנדון דידן דאפשר להשיג עדות אחרת אף על פי שהדרך קצת רחוק מכל מקום שכיחי ארחי ופרחי דאזלי מהכא להתם ומהתם להכא אין להקל להתירה לשוק על פי עד אחד שלא כדעת הרא"ש הנראה לעניות דעתי כתבתי: והנה אחר כך נודע לנו שעני אחד מעניי עולם המשוטטים בארץ ומתהלכים בה נעשה שליח להוליך גט אחד לאשה שהיא בגליל ק"ק לאדימר והעמדנו אותו שהוא יעמוד על החקירה אמיתית מיתת היבם ההוא ובעברו דרך ק"ק יערסלב היה אז יריד שם ומצא שם עדים וגבה עדות לפני ב"ד יפה אשר ישבו שם למשפט ביריד והביא כתוב וחתום מהם שהעידו עדים כשרים לפניהם על מיתת היבם ההוא שמת בק"ק לאדמיר על מטתו ויצאתה האשה ההיא להיתר ברווחה אליבא דכולי עלמא ועוד נמצאו אחר כך אנשים הרבה אחד אחד שהגידו כולם על מיתת היבם ההוא על מטתו בק"ק לאדימר שהיו אצל מיתתו וקבורתו:

שאלה קכ"ד

באחד שהעמיד מורשה לגבות חובו בשטר מן לוה שלו וכתב לו הרשאה על אופן המועיל כפי נוסח הסופרים וז"ל זכרון עדות וכו' איך שבא לפנינו רבי פלוני ואמר לנא הוו עלי עדים וכו' והנני מודה בפניכם וכו' איך שנתתי לרבי פלוני ארבע אמות קרקע וכו' ומניתי אותו להיות מורשה ואנטלר בחריקאי שיהיה לו כח ורשות לתבוע ולגבות החוב שחייב לי רבי פלוני ומעתה תהא ידו כידי ופיו כפי ועשייתו כעשייתי וכל מה שיעשה בענין החוב הנ"ל יהא עשוי כאלו עשיתי בעצמי וכך אמר רבי פלוני לרבי פלוני זיל דון וזכי ואפיק לנפשך וכל מה דמתעני לך מן דינא עלי יהא הדר הן לזכות הן לחובה ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי גם יהא לו כח ורשות לעשות פשרה עם רבי פלוני

ולהרחיב זמן וליתן פטורים והכל קבלתי עלי בחוב גמור שמחוייב אני לאשר ולקיים ושטר הרשאה זו לא יפסל וכו' וקנינא מן רבי פלוני וכו' במנא דכשר למקניא ביה וכו' עכ"ל הרשאה: והמורשה הזה מחל ללוה על כל החוב וקרע השטר ובא המלוה ותבע למורשה שלו על שקלקל את חובו וקרע שטרו שישלם לו חובו מדינא דגרמי כי לא הרשה לו אלא לגבות או לדון או לפשר אבל לא למחול והמורשה השיב שעל פייפוי כח וזכות הכתוב בהרשאה היה לו רשות אפילו למחול אף על פי שלא היה כתוב בו בפירוש שיהא יכול למחול מכל מקום נמצאו כמה לשונות בהרשאה המורים על שיכול למחול והמלוה טוען שבכל הלשונות של יפוי כח וזכות שבהרשאה לא היתה כוונתו שיהא מוחל שהרי לא עשהו מורשה אלא כדי להוציא: תשובה לכאורה משמע שהדין עם המורשה לפי נוסח שיש בהרשאה שלפנינו שיש לו רשות אפילו למחול מהא דכתב הרמב"ם בפרק שלישי דהלכות גירושין והסמ"ג בעשיין פרק ב' דף קס"ז עמוד א' והטור ח"מ סימן קכ"ג וז"ל הבא בהרשא' שמחל לנתבע או שמכר לו או מחל לו על השבועה או שעשה פשרה לא עשה ולא כלום שזה יאמר לו לתקוני שדרתיך ולא לעוותי לפיכך אם התנה עמו בין לתקון בין לעוות אפילו מחל לו על הכל מחול עכ"ל והרב ב"י פסק כך שם בש"ע:

הרי מבואר מדבריהם שאם הרשוהו בין לתקון בין לעוות יכול המורשה אפילו למחול לו על הכל ואם כן הוא הדין נמי אי כתוב בהרשאה הן לזכות הן לחובה כמו בנדון דידן מהני שיכול אפילו למחול דמאי שנא הן לזכות הן כתובה מלשון בין לתקון בין לעוות וכשם דלשון בין לתקון בין לעוות מהני הכי נמי לשון הן לזכות הן לחובה מהני: ומכל שכן שהוסיף וכתב בהרשאה ולא אוכל לומר לתקוני א שדרתיך ולא לעוותי דלישנא יתירא הוא דלא היה צריך לכותבו כיון שכבר כתב ליה שהרשוהו הן לזכות הן לחובה אלא ודאי דלטפויי קאתי שיהא יכול אפילו למחול לגמרי הכי משמע לכאורה: אמנם לקושטא דמלתא אינו כן אלא צריך לשלם לו כפי מה שהיה שוה החוב משום דלא הרשוהו אלא לטובתו להציל חובו כולו או מקצתו אבל לא להזיקו ולמחול חובו ומה שרוצה המורשה להיות מסתייע מלשון יפוי כח וזכות שבהרשאה שמורה על זה שיהא מורשה יכול אפילו למחול לאו מלתא הוא דדומה נדון דידן למה שכתב הרשב"א בתשובה סימן אלף צ"ז הביאו הרב ב"י בקצרה בטור ח"מ סימן קכ"ג ובש"ע שם סעיף ו' ובסימן קע"ו סעיף נ': וז"ל הנני משיב בקצרה וכו' יפה דנו וכו' מיהו אם אמת כדברי שמעון שראובן מחל לגויה כל החוב אף על פי שאמר לו שמעון כשם שתעשה בשלך תעשה בשלי חייב ראובן לפרוע דהא תנן בפרק החובל דף צ"ב וצ"ג ומייתי לה סוף פרק

כיצד הרגל דף כ"ז קרע כסותי שבר כדי חייב היכי דלא אמר על מנת לפטור כל שכן היכי דהשליטו על החוב לטובתו להציל מידם ולא למחול להם דזהו כמו אתיא לידו בתורת שמירה דאפילו אמר בתר הכי קרע כסותי חייב כל שכן שלא אמר מעולם למחול שהוא חייב ויש לו לפרוע לפי אומדנא כמה היה שוה חלקו של שמעון למכור במעות מוכנים אבל לא יפרע לו כל דמי החוב וכו' עכ"ל הרשב"א בתשובה:

הרי כתב הרשב"א אף על פי שאמר לו כשם שתעשה בשלך עשה בשלי והוא עשה כן גם בשלו אפילו הכי חייב לשלם משום דבלשון זה לא היתה כוונתו על מחילה אלא לגבות ולהוציא הכי נמי בנדון דידן לא היתה כוונתו על מחילה אלא לגבות ולהוציא: אף על גב דלא דמי נדון דידן להא דהרשב"א דהתם לא אמר אלא כשם שתעשה בשלך תעשה בשלי ולא אסיק אדעתיה כלל שיהא הוא מוחל ויפסיד לעצמו ולא היה מתכוון אלא לגבות ולהוציא כשם שתעשה בשלך תעשה בשלי אבל לא על מחילה קאמר דמהי תיתא יפסיד הוא לעצמו וימחול על שלי אבל בנדון דידן שאמר בפירוש הן לזכות הן לחובה הרי אסיק אדעתיה אפילו על מה שהוא לו לחובה ואם כן גם מחילה בכלל ה מכל מקום למדנו מדברי הרשב"א דכל מה שיכולין למימר דלא היה מתכוון למחול אמרינן כיון שאנו יודעים שלא העמידו אלא כדי להוציא ואם כן הוא הדין נמי בנדון דידן אף על פי שאמר בפירוש הן לזכות הן לחובה ואסיק אדעתיה על מה שהוא לו לחובה מכל מקום על מחילה לא אסיק אדעתיה כיון שמתחלה לא העמידו למורשה אלא כדי לגבות ולהוציא היאך יסיק אדעתיה שימחול על הכל ומה שאמר הן לזכות הן לחובה לא היתה כוונתו שיהא הוא עושה מעצמו חובתו אלא כלומר מה דמתעני ליה מן דינא שיפסקו עליו הדיינים הן לזכות הן לחובה מקבל הוא על עצמו כדמשמע כך מלשון ההרשאה וכל מה דמתעני לך מן דינא עלי יהא הדר הן לזכות הן לחובה אבל לא שיהא הוא המורשה לחוב לו מדעתיה דנפשיה שהרי מתחלה לא עשהו מורשה אלא כדי להוציא: והא דהוצרך למכתב ליה כלל הן לזכות הן לחובה היינו משום דאי לא היה כותב לו כך מצי למימר אחר כך לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וא"כ ידחנו הלוה ולא ירצה ליתן לו כלום משום דיאמר לו כיון דאינך אלא שליח ומצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אין לי ליתן לך כלום אי נמי המורשה עצמו לא יתרצה להיות מורשה אי מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך וכו' לכך צריך למיכתב ליה שהרשוהו הן לזכות הן לחובה דלא מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך:

אבל מכל מקום לא היתה כוונתו שיהא הוא המורשה מדעתיה דנפשיה מצי למיעבד ליה מה דהוא חובה לדידיה אלא כוונתו היתה מה שיפסקו הדיינים עליו הן לזכות הן

לחובה אבל לא מה שיעשה הוא מעצמו לחובתו ומכל שכן מחילה: וכן הוא בהדיא במרדכ"י פרק מרובה וז"ל פסק ר"י דמלשון הרשאות שכותבין ויהון להון רשות לקבוע זמן וכו' פירוש להביא עידיו וכו' וכל מה דמתעני ליה מן דינא פירוש הרי הוא שלוחי כל מה שהדיינים יפסקו לו בין לזכות בין לחובה אני מקבל עלי לפי שהוא במקומי וזה הלשון מועיל שלא יוכל המורשה לעכב לעצמו וכו' עכ"ל: תו התם במרדכ"י וזה לשונו ורבינו מאיר כתב שאין המורשה יכול לפטור ולמחול אלא לדון שכך כתוב בהרשאתו וישתעי דין וכל מה דמתעני ליה מן דינא קבלתי עלי בין לזכות בין לחובה אבל לבצוע לא נתן לו כח אלא א"כ יש עדים שכך כתוב בהרשאה שהרשוהו גם לפשר סוף דבר בסתם הרשאה שליח שוויה ומצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי וכו' עד כאן לשונו: הרי מבואר בהדיא מפסק ר"י שאפילו כשכתוב בהדיא בין לזכות בין לחובתו אין כוונתו אלא על מה שהדיינם יפסקו לחובתו אבל לא שיעשה המורשה מעצמו חובתו לכך אין במשמעות לשון זה שיהא המורשה יכול למחול: ויראה נמי אפילו היכי דהרשוהו בין לדין בין לפשר נמי דינא הכי דלא היתה כוונתו שיהא הוא יכול לפשר מעצמו אלא כוונתו היתה על פשרה מפי הדיינים אם לא שאמר בפירוש שיפשר מעצמו אבל כל זמן שלא ביאר בפירוש דבריו כך אפשר דיכול לבטל הפשרה ההיא משום דמצי למימר דלא היתה כוונתו אלא על פשרה מפי הדיינים מפני שאז תהיה הפשרה קרובה לדין על פי זכיותיו אבל שיתאפשר המורשה עצמו מדעתיה דנפשיה לא הרשוהו אם לא שפירש בהדיא אבל מכל מקום אפילו היכי דפירש בהדיא שיהא הוא יכול לפרש מעצמו אינו יכול למחול לגמרי דשאני פשרה ממחילה לגמרי דחזינן דלא העמידו למורשה אלא להוציא בין בדין בין בפשר אבל למחול לגמרי ודאי דלא הרשוהו לכך לא יוכל המורשה להיות מסתייע מלשון הרשאה שכתוב בה וכל מה דמתענילך מן דינא וכו' לזכות הן לחובה וכו' שיהא יכול למחול על הכל:

וכן נמי ממה שכתוב בלשון ההרשאה ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אין המורשה יכול להסתייע שהרשוהו אפילו לעוות משו' דלא כ' האי לישנא על הכונה זו שיהא המורש' יכול לעוות לו כגון למחול על חובו שלא כתב לו כן אלא מפני הצורך דכיון דכתב ליה וכל מה דמתעני לך וכו' שמורה שאינו אלא שליח אם כן מצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי לכך צריך למיכתב ליה ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך וכו' וכיון דצריך למיכתב האי לישנא לא דיינינן ליה אלא להך מלתא דצריך ליה ולא טפי אף על גב דאיכא טפי במשמעותה דומיא דלשון זיל דון וזכי ואפיק לנפשך דקיימא לן דאפילו הכי אינו אלא שליח משום דצריך למיכתביה כדי שלא יאמר הלוה ליה לאו

בעל דברים דידי את לכך לא מהני אלא לזה ולא לכל מה דמשמע ליה מתוך לשון זה כגון להחזיק לעצמו הכי נמי האי לשון ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך וכו' כיון דצריך ליה למיכתביה לא דיינינן ליה אלא למאי דצריך ולא לכל משמעותיה: והכי כתב הרא"ש בתשובה כלל ס"ב סימן ג' וזה לשונו ועל הרשאתו שכתוב בה ומחילתו כמחילתי שאלת אי הוי מחילתו מחילה כיון שבהדיא נתן לו רשות למחול אף על פי שכתב בהרשאה זיל דון וזכי ואפיק לנפשך ואפילו הכי קיימא לן דשליח שווייה ואינו יכול לעכב לעצמו הממון התם היינו טעמא לפי שצריך לכתוב לשון זה דאם לא כן הוא אמר ליה לאו בעל דברים דידי את ולא בשביל שיהא הממון שלו אבל מחילה למה לכתוב לו בלא זה היה יכול לגבות הממון הילכך נראה דהוי מחילתו מחילה עכ"ל: הרי מבואר מדברי הרא"ש כל לשון יפוי כח וזכות דצריך למכתב לא דיינינן ליה אלא להאי מלתא דצריך ליה אבל לא לכל משמעות דיליה לכך לא מהני האי לשון ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי שיהא יכול לעוות ממש דהיינו למחול כיון דצריך למכתב האי לשון כדי שלא ידחנו הלוה לא דיינינן ליה אלא למאי דצריך:

וליכא למימר דלשון זה ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך וכו' שכתוב בהרשאה זו שלפנינו מועיל אפילו שיכול למחול לגמרי מפני שהוא לישנא יתירתא דכיון שכבר כתב ליה שהרשוהו הן לזכות הן לחובה מה צורך היה לו להוסיף ולכתוב עוד ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך וכו' שהרי כבר אמור כיון שכתב ליה הן לזכות הן לחובה אלא ודאי דלטפויי קאתי שיהא יכול למחול אפילו לגמרי: הא לאו מלתא הוא דאדרבא דלשון זה שאמר ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך וכ' מוכיח על שלא הרשוהו לעשות לו חובתו ממש דלאו מלתא באפי' נפשיה הוא לומר שגם זאת אני כותב לך שלא אוכל לומר לתקוני שדרתיך וכו' אלא סיומא דמלתא קמא הוא ופירושו דקמפרש למלתיה כלומר הרי אני אומר לך וכל מה דמתעני וכו' עלי הדר הן לזכות הן לחוב' וממילא ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי כלומר בשביל כן כתבתי לך הן לזכות הן לחובה ולעולם אין כוונתו אלא על לזכות ולחובה שהדיינים יפסקו עליו ולא כדי שיהא הוא המורשה יכול לעשות לחובת המלוה שעשוהו מורשה וכיון דמצינן לפרש להאי מלתא דצריך ליה תו לא מפרשינן ליה למלתא אחריתי כדכתיבנא לעיל בשם הרא"ש דדוקא לשון מחילתו כמחילתי מועיל אפילו למחול משום דלא היה צריך לכותבו כלל ודאי דעל מחילה ממש היה מכוון אבל מלתא דצריך ליה למכתביה לא מפרשינן ליה לכל משמעותיה אלא להההוא מלתא דצריך ליה דיינינן ליה וטפי לא דומיא דזיל דון וזכי וכו': לכך נראה פשוט דהאי לישרא שכתוב בהרשאה וכל מה דמתעני לך מן דינא עלי

יהא הדר הן לזכות הן לחובה ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אינו מועיל למורשה שיהא יכול למחול על כל החוב: והוא הדין אי הוי כתוב בהרשא' לשון זה גופא דנקטי הרמב"ם והסמ"ג והטור היינו בין לתקון בין לעוות במקום שכתוב בהרשאה זו שלפנינו לשון הן לזכות הן לחובה נמי דינא הכי דלא מהני ליה שיהא יכול למחול כיון דמצינן לפרש שלא היה מכוון אלא למה שיפסקו הדיינים אפילו לעוות כדמשמע מל' וכל מה דמתעני לך מן דינא וכו' ומה שהוסיף לומר ולא אוכל לומר לתקוני וכו' אינו אלא סיומא דמלתא קמא שמפרש דבריו כלומר וכל מה דמתעני לך מן דינא עלי הדר בין לתקון בין לעוות.

וממילא ולא אוכל לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אבל לא שיהא המורשה יכול למחול מעצמו אף על פי שכתוב בהרשאה וכל מה דמתעני וכו' בין לתקון בין לעוות: והא דכתבו הרמב"ם והסמ"ג והטור בפשיטות דמועיל הלשון בין לתקון בין לעוות אפילו לשיכול למחול כל החוב והרב ב"י הביאו בש"ע לפסק הלכה אית לן לאוקמי דלא כתבו כן אלא דוקא היכי שכתוב לשון זה בין לתקון בין לעוות בבבא קמייתא קודם בבא דזיל דון וזכי וכו' והיינו באותו בבא שכתוב ומעתה תהא ידו כידי וכו' ועשייתו כעשייתי שם הוסיף וכתב לו כך ועשייתו כעשייתי בין לתקון בין לעוות התם הוא דמהני לשון זה שיכול אפילו למחול על כל החוב כיון דלא היה צריך לכותבה, אי לא היה מכוון על שיכול לעשות חובתו ממש אלא ודאי דאפילו על מחילה קאמר דומיא להא שכתב הרא"ש על שכתב לו ומחילתו כמחילתי שהוסיף הטור וסמיך ליה ללשנא של הרמב"ם וכתב וז"ל וכל שכן אם פי' בה מחילתך כמחילתי דמשמע מפשט לשונו דמיירי נמי שבאותו בבא דכתב ליה ידו כידי וכו' כתב נמי מחילתך כמחילתי ולא היה צריך לכותבו אי לא היה למכוון מחילה ממש לכך דיינינן ללשון זה כמשמעתו אפילו על מחילה ממש וכן נמי אי הוי כתוב באותו בבא ועשייתו כעשייתי בין לתקון בין לעוות דיינינן ליה כמשמעותו שיכול אפילו לעוות לו ממש כיון דלא היה צריך לכותבו אבל אי לא כתב לו לשון זה בין לתקון בין לעוות או לשון כיוצא בזה הן לזכות הן לחובה בבבא קמייתא אלא אחר כך בבבא דכתב ליה וכל מה דמתעני לך מן דינא וכו' שם כתב ליה האי לישנא בין לתקון בין לעוות או כיוצא בזה כגון לשון הן לזכות הן לחובה לא מהני לשיכול למחול כיון דצריך התם למכתב האי לשון בין לתקון בין לעוות או לשון כיוצא בזה כגון הן לזכות הן לחובה כדי שלא יוכל לומר אחר כך לתקוני שדרתיך וכו' תו לא מפרשינן האי לישנא אלא למה דצריך ליה ותו לא כדפירשתי ומה שאומר ולא אוכל לומר לתקוני וכו' לאו מלתא באפיה נפשיה הוא אלא סיומא דמלתא קמא כדפירשתי:

וכי תימא א"כ הוא דלא מהני האי לישנ' בין לתקון בין לעוות לכשיכול אפי' למחול כל החוב אלא דוקא היכי דכתיב לי' כך בבבא קמיית' דכתב ליה ידו כידי וכו' לא בסוף אחר וכל מה דמתעני ליה מן דינא וכו' אם כן למה לא חלקו כך בהדיא הרמב"ם והסמ"ג והטור והב"י דהוי להו לפרש דבריהם הא לא קשיא משום דהרמב"ם לא בא בדין זה אלא לומר דהכל לפי תנאו דלא תימא כיון דאית בהרשאה כמה לשונות של יפוי כח וזכות כמו זיל דון וזכי וכו' ואפילו הכי אינו אלא שליח ולא דיינינן ליה כמשמעותיה הוא הדין נמי שאר לשונות שיהיו כתובים בהרשאה לא יועילו ולא יהא דינו אלא כשליח בעלמא קמשמע לן דליתא אלא הכל לפי תנאו ולפיכך אי כתוב בפירוש שיהא מורשה בין לתקון בין לעוות.

מועיל לו אפילו לכשיכול למחול כל החוב והכל לפי תנאו אבל לא נחיתלפרש דאיך שיהי' תנאי כתוב בענין שיועיל אלא בא לומר אם הוא כתוב בענין המועיל אז מועיל משום תנאו ולא אמרינן דלשופי דשטרא בעלמא כתבוהו בהרשאה ואחריו נמשכו הסמ"ג והטור וב"י וכתבו ממש כלשונו: וכן הוא במשמעות דקדק לשונו שכתב וז"ל לפיכך אם התנה עמו בין לתקון בין לעוות וכו' עכ"ל הרי לא נקט בלשונו לפיכך אם כתוב ליה בין לתקון בין לעוות וכו' שיהא משמע שלשון זה עצמו כתוב בהרשאה אלא נקט בלשונו לפיכך אם התנה עמו בין לתקון בין לעוות וכו' משמע דלשון זה בין לתקון וכו' לישנא דידיה הוא דהרמב"ם שבא לומר לפיכך אם התנה עמו שיהא מורשה שלו בין לתקון בין לעוות כלומר שעשה עמו תנאי שנעשה מורשה שלו בין לטובה בין לרעה וזה דנקט בלשונו בין לתקון בין לעוות כאלו נקט בין לטובה בין לרעה או בין לזכות בין לחובה ולא בא השתא לבאר בענין מה ובלשון מה שיועיל או לא יועיל אלא בא לומר שאם התנה בענין המועיל שיהא מורשה שלו בין לזכות בין לחובה מועיל התנאי ולא כדסלקא אדעתיה דמקצת לומר דלא יועיל ורוצים לדמות ללישנא דזיל דון וזכי וכו' דאפילו הכי לא הוי אלא שליח כמו דסלקא אדעתיה דההוא שואל בתשובת הרא"ש כלל ס"ב סימן ג' וכבר ביאר הרא"ש דלא דמי לזיל דון וזכי וכו' בתשובת שאלה ההיא ולכך הוסיף הטור על דברי הרמב"ם וסיים וכתב וז"ל.

וכל שכן אם פירש בה מחילתו כמחילתי עכ"ל דהן הן הדברים של אביו בתשובה הנזכרת. דכיון דלא היה צריך למכתב כך וכתב ליה ודאי לתנאי גמור היה מתכוון והכל לפי תנאו: כלל הדברים דנראה לי נכון דהא דכתבו הרמב"ם והסמ"ג והטור דאם התנה עמו בין לתקון בין לעוות מועיל אפילו למחול היינו דוקא דכתב ליה כך בבבא קמייתא ועשייתו כעשייתי וכו' דהתם לא צריך למכתביה ולמה כתב אלא לתנאי גמור נתכוין

אבל אי כתב האי תנאי לבסוף כמו בהרשאה שלפנינו שאנו דנין עליה לא מהני האי תנאי למחילה כיון דשם צריך למכתביה כדפירשתי: ובהכי ניחא תשובת הרשב"א ותשובת הרא"ש ודברי המרדכי במרובה בשם פסק ר"י ור"מ שאינם סותרים להרמב"ם והסמ"ג והטור בדין זה:

שאלה קכה

הילל בן שחר כצמר צחר מכסף נבחר האלוף התורני נ"י פ"ה כמהר"ר הילל יצ"ו: את אשר שאל מכ"ת באשה אחת שבקטנותה נמלטה מחרב רעה מארצות רוסי"א בגזירות הקהלות היא ויודעת מקום מולדתה ושמו' אביה ואמה רק שאינה יודעת אם אביה היה כהן או לוי או ישראל ונשאת לאיש והמליט' זכר שהוא פטר רחם לה אי חייבין לפדותו או לא משום שהאשה הנזכרת חקרה ודרשה על אביה ואמה מארחי ופרחי ואמרה לה אשה אחת שהיא היתה מכרת אותם ושאמה היתה אחותה ושאלה אח"כ האשה הזאת לאשה הנכריה הנ"ל אם היא יודעת שאביה היה כהן או לוי או ישראל אז אמרה לה שאביה היה לוי ונסתפק מכ"ת אם יש להאמין לאשה הנכריה ההיא או לא דחיישינן שלא הכירה אביה ואמה אלא שאמרה כך כדי שתסייע לה דרך צדקה כאשר בקשה אחר כך ממנה וצדד מכ"ת לכאן ולכאן עד שלסוף כתב שיש להקל כיון דאיכא כמה ספקות ובלאו הכי כתב הרב ב"י בש"ע מטור י"ד סי' ש"ה דבספק המוציא מחבירו עליו הראיה: הנה מתוך דברי מכ"ת נראה דמשמע ליה למכ"ת דאין לפוטרו מפדיון אלא משום שהאשה הנכריה הגידה על אמו של זה הבכור שהיא בת לוי אבל בלאו הכי היה חייב בפדיון אעפ"י שאין אביו ואמו עצמן יודעים אם היא ישראלית ודאית ולכך עשה מכ"ת שאלה מזה: והא ליתא אלא הדין פשוט הוא אפילו אי לא היתה האשה נכריה מגדת שאמו של זה הבכור היא בת לוי היא פטור מפדיון כיון דאין מי שמכיר אותה וגם היא אינה יודעת שהיא ישראלית ודאית הרי אינו חייב בפדיון אלא מספק וכל ספק ממון המוציא מחבירו עליו הראיה דמשנה שלימה היא במס' טהרות פרק ד' ספק בכורות אחד בכורי אדם ואחד בכורי בהמה בין טמאה ובין טהורה שהמוציא מחבירו עליו הראיה:

ולא תימא דילמא דוקא היכא דאיכא ספק בעיקר בכורה אם הוא פטר רחם או לא הוא דמיקרי ספק ואמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה אבל היכא שהוא ודאי פטר רחם אלא שהספק הוא מצד אחר כגון שמא היא בת כהן או לוי לא מיקרי ספק לענין שהוא פטור מפדיון דפשוט הוא דליכא לחלק בכך דכל ספק ממון אמרינן המוציא

מחבירו עליו הראיה וזה שאנו מסתפקים בו דלמא אמו בת כהן או בת לוי היא מיקרי נמי ספק: אע"ג דרובא דעלמא ישראלים הם ולא כהנים או לויים מכל מקום לא אזלינן בתר רובא כדי להוציא ממון מיד המוחזק כדאיתא ריש פרק הפרה וריש פרק המוכר פירות המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אומר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר יכול שיאמר לשחיטה מכרתיו לך וכו' ומסיק התם טעמיה דרב משום דזיל בתר רובא ורובא לרדיא זבין ושמואל סבירא ליה כי אזלינן בתר רובא באיסורא אבל בממונא לא דהמוציא מחבירו עליו הראיה והילכתא כשמואל בדינא וכן פסקו כל הפוסקים: ובזה נתיישבו דברי הרב ב"י אהא דכתב הטור י"ד סימן ש"ה וז"ל שפחה שילדת ואחר כך נשתחררה וכו' פטורין מן הבכורה נתעברה השפחה והגויה ובעודן מעוברת נשתחררה השפחה ונתגיירה הגויה וילדו חייבין בבכורה ספק אם ילדו קודם שנשתחררה ונתגיירה אם לאו פטור וכתב הרב ב"י וז"ל ומ"ש ספק אם ילדה קודם שנשתחררה ונתגיירה אם לאו פטור מימרא ובריית׳א בפרק הזרוע עכ"ל והתם במתניתין בפרק הזרוע דף קל"ד לא מיירי אלא במתנות כהונה ולא לענין בכורה אלא דמדמה דין פדיון בכור למתנות כהונה ויש לתמוה לכאורה למה לא מייתי הרב ב"י משנה דטהרות דלעיל דקתני בהדיא גבי בכור דספק בכור פטור דהמוציא מחבירו עליו הראיה אלא משום דאפרש לומר דלמא דוקא ספק שהוא בעיקר הבכורה כגון שהוא ספק אם הוא פטר רחם הוא דמיקרי ספק ואמרינן ביה המוציא מחבירו עליו הראיה ובהא מיירי במתניתין דטהרות אבל היכא דהוא ודאי פטר רחם אלא שהספק הוא מצד אחר כגון ספק נולד קודם שנתגיירה או לאחר שנתגיירה דלמא בכי האי גונא לא מיקרי ספק לפוטרו מממון לכך כתב הרב ב"י דיליף ממתנות כהונה דתנן בהזרוע בספק זה דהיינו שהוא פטר רחם ודאי אלא שהוא ספק שנולד קודם שנתגיירה או אחר כך דאמרינן ביה המוציא מחבירו עליו הראיה הוא הדין נמי לענין פדיון בכור כיון דאינו אלא משום ממון דינו כדין מתנות כהונה והמוציא מחבירו עליו הראיה:

ומשום הכי דקדק הרב ב"י בש"ע סימן ש"ה סעיף י"ג וכתב וז"ל מי שהוא ספק אם חייב בפדיון פטור שהמוציא מחבירו עליו הראיה עכ"ל הרי נקט שהספק הוא אם חייב בפדיון ולא נקט סתם מי שהוא ספק בכור אינו חייב בפדיון וכו', אלא משום דמיירי בגונא שהוא ודאי פטר רחם אלא שהספק הוא אם חייב בפדיון מחמת ספק אחר דשמא נולד קודם שנתגיירה אפילו הכי פטור והיינו משום דהוא דומיא דמתנות כהונה דלית בהו קדושה אלא ממון בעלמא והמוציא מחבירו עליו הראיה הוא הדין ספק בכור שהוא בכי האי גונא שהוא ודאי פטר רחם אלא ספק הוא שמא אינו חייב בפדיון דשמא נולד

קודם שנתגיירה פטור משום דבממון אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה:וא"כ הוא הדין הבכור הזה שנולד מאש' שאין יודעים בודאי שישראלי' היא שאפשר שהיא בת כהן או בת לוי אעפ"י שהוא ודאי פטר רחם אפ"ה פטור מפדיון משום דבממון אמרינן המוצי' מחבירו ע"ה: ולא מיבעיא שאין האב חייב לפדותו אלא אפילו הבן עצמו לכשיגדיל נמי אין צריך לפדות את עצמו משום דלא מצינו שצריך הבן לפדות את עצמו לכשיגדיל אפילו היכא שאביו לא היה חייב לפדותו אלא היכא שהוא ודאי פטר רחם רק שאביו פטור מלפדותו משום שהוא ספק אם הוא בנו או לא כגון שתי נשים משני אנשים שילדו כאחת בבית אחד ולא בכרו וילדו אחת זכר ואחת נקבה אז האבות פטורים דכל אחד יכול לומר שהבכור אינו בנו התם הוא דצריך הבן לפדות את עצמו לכשיגדיל מפני שהוא ודאי פטר רחם וחייב בפדיון וכל כיוצא בזה כהובא בטור י"ד סימן ש"ה אבל היכא דאיכא ספק בעיקר הבכורה או אפילו שהוא ודאי פטר רחם אלא שהספק הוא אם חייב בפדיון כמו בנדון דידן דדלמא בת כהן היא או בת לוי אינו צריך לפדיון כלל אפילו לכשיגדיל משום דבכל ספק ממון אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה: אלא שלענין איסורא אזלינן לחומרא בספק בכור שאינו נאכל לבעלים אלא במומו כדאיתא פרק ב' ופרק ג' דבכורות ובטור י"ד סימן שט"ו שס"ז אבל לענין ממון אזלינן לקולא והמוציא מחבירו עליו הראיה: ולכך בנדון דידן דאין יודעין אם אמו של הבכור הזה היא ישראלית או כהנת או לויה מיקרי ספק ופטור מן הפדיון משום דהמוציא מחבירו עליו הראיה אפילו לא היתה האשה הנכרית אומרת שאמו היא בת לוי פטור הוא מן הפדיון דלא צריכין לסהדותא דידיה לענין ספק ממון דבלאו הכי הוא פטור: וכל היכא דצריכין לעדות לא מהני סהדותא דאשה כגון באחד שבא ואמר כהן אני דלא מהימן אפילו בזמן הזה דליכא תרומה דאורייתא אפילו הכי אינו נאמן כהובא בטור א"ה סימן ג' וצריך לעדות ודינו שאפילו עד אחד מהני ליה התם דוקא עדות עד אחד הוא דמהני אבל עדות אשה לא מהני דאין עדות באשה כלל אלא למה שאמרו חכמים לעדות אשה וכיוצא בזה אבל לא למה שצריך עדות: והא דנאמנת החיה לומר זה בן כהנת וזה בן לויה וזה בן ממזר וכו' כדאיתא בפרק עשרה יוחסין והובא בטור א"ה סי' ד' היינו דוקא התם משום דעל הרוב אי אפשר בענין אחר לכך הימנוה רבנן ולא מדינא כמו שכתב הר"ן כך בהדיא הביאו הרב ב"י התם אבל היכא דאפשר בענין אחר אין האשה נאמנת דאין עדות באשה אלא שבנדון דידן אעפ"י שזה שנולד מהאשה הזאת הוא ודאי פטר רחם לאמו מכל מקום כיון דאין אמו מוחזקת ודאית ישראלית ואפשר שהיא כהנת או

לויה הרי הוא פטור מפדיון כיון שאינו אלא ספק ממון וכל ספק ממון המוציא מחבירו עליו הראיה:

שאלה קכ"ו

פרשת פנחס שחל בשבת שאחר י"ז בתמוז שצריכין להפטיר בירמיה סימן א' דברי ירמיה וגו' על פי הסימן דש"ח וכו' וקראו בטעות בהפטרת פנחס הסדורה כשחל קודם י"ז תמוז שהיא במלכים סימן י"ט ויד ה' וגו'.

היאך יש לנהוג לשבת הבאה: תשובה תחלה צריך אני להציע הא דאיתא במתניתין וגמרא פרק הקורא את המגילה עומד וכו' דף כ"ד מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ועד כמה הוא מדלג עד כדי שלא יפסוק המתורגמן ובגמרא תניא מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשני עניינים וכאן וכאן כדי שלא יפסוק המתורגמן תניא אידך אין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלגין ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו ע"כ והביאם הטור א"ח בסי' קמ"ד: פסקן של דברים כך הוא שאין מדלגין מנביא לנביא מפני בלבול הדעת לפירוש רש"י וגם שיש בזה מיעוט כבוד צבור אם יהיו צריכים לשתוק ואפילו בנביא אחד אין מדלגין אם יהיה יותר מפסיקת המתורגמן אבל אם אין בהם כדי פסיקת המתורגמן מדלגין בנביא אחד והוא הדין בתרי עשר דכולן הוי כנביא אחד וכל זה דוקא מראשו לסופו אבל מסופו לראשו אפילו בנביא אחד ולית ביה הפסק כדי פסיקת מתורגמן אין מדלגין משום דהוי למפרע ואין מדלגין למפרע: והכי קיימא לן אפילו האידנא שאין לנו הפטרת כתובי' בגלילה אלא קורין מתוך החומשים שאפשר למצוא מה שרוצה לקרות בלי שהייה והיינו שיעשה סימן לעצמו קודם שיתחיל לקרות למקום ההוא שרוצה לדלג אפילו הכי אין מדלגין אפילו בנביא אחד אם הוא כדי פסיקת המתורגמן אלו היה בגלילה ודלא כיש אומרים שיש להקל האידנא שקורין מתוך החומשים ויכולין למצוא מהר מה שרוצים לקרות עוד נוסף על ההפטרה הקבוע ואין בזה מיעוט כבוד צבור הביאם מהררא"י בפסקים וכתבים סימן צ"ד אלא קיימא לן דאין מדלגין אפילו האידנא:

והא דנוהגין במקצת קהלות כשהפטרת חתן אינה דוחה הפטרת השבת ההוא כגון ארבע פרשיות וכיוצא בזה קורין אחר הפטרה כמה פסוקים בהפטרת החתן שוש אשיש והרי יש בזה דילוג מנביא לנביא הא כבר מצאו אחרונים ישוב לזה אי משום הא דקרינן איזה פסוקים שוש אשיש לאו משום הפטרה קרינן אלא כזמר בעלמא משום שמחה ואי משום דקרינן להו כך בעל פה אבל משום הפטרה לא מפני שאין מדלגין אפילו האידנא

יעויין כל זה בסימן קמ"ד מטור א"ח דמייתי הרב ב"י דעות הפוסקים והכי קיימא לן דאין מדלגין כלל אפילו בנביא אחד אם יש בו כדי פסיקת מתורגמן ומכל שכן דאין מדלגין מסופו לראשו והדברים ברורים על פי הסכמת האחרונים הרב ב"י והרב בהג"ה ש"ע ואינך פוסקים: תו צריך אני להקדים שאלו הפטרת שמן י"ז תמוז ואילך שסימנם דש"ח נו"ע ארק"ש ד"ש עדיפי מכל הפטרת השנה דכל הפטרה השנה חוץ הפטרת מועדים ופרשיות ור"ח אעפ"י שהן מדברי רבותינו ז"ל שיש לקרות הפטרה בכל שבת ושבת כדתנן ריש פרק הקורא את המגילה עומד וכו' אבל מ"מ לא קבעו רז"ל איזה הפטרה שיהיו קורין לשבת זה ואיזה לשבת זה אלא הניחו את זה לחכמי הדורות שיהיו מסדרין לפי דעתם לכל שבת ושבת הפטרה לפרשה הסדורה לאותו שבת רק למועדים ור"ח ופרשיות וכו' קבעו רבותינו ז"ל איזהו הפטרה שיהיו קובעים אבל לכל שבתות השנה לא קבעו ולאפוקי לאותן שבתות שמן י"ז בתמוז ואילך קבעו רבותינו ז"ל איזה הפטרה שיהיו קורין בכל שבת ושבת זו אחר זו כמו שכתבו התוספות פרק בני העיר דף ל"א בד"ה ר"ח אב וכו' על שם הפסיקתא ומייתי לה הטור אורח חיים סימן תכ"ח וז"ל הטור בפסיקתא מבראשית עד י"ז בתמוז מפטירין מענין הפרשיות דומה בדומה ומשם ואילך לפי הזמן ולפי המאורע תלתא דפורענתא ושבע דנחמתא ותרתי דתיובתא תלתא דפורענתא דש"ח דברי ירמיה לפרשת פנחס שמעו דבר ה' למטות ומסעי חזון לאלה הדברים בשבת שלפני תשעה באב ושבע דנחמתא נו"ע ארק"ש נחמו לפרשת ואתחנן ותאמר ציון לפרשת עקב עניה סוערה לפרשת ראה אנכי אנכי לפרשת שופטים רני עקרת לפרשת כי תצא קומי אורי לפרשת כי תבא שוש אשיש לפרשת אתם נצבים תרתי דתיובתא ד"ש דרשו וגו' שובה ישראל וגו' ע"כ:וכיון דהכי הוא שהפטרות אלו עדיפי מכל שאר הפטרות שבשבתות השנה שהן קבועים לרבותינו ז"ל יראה פשוט שאם לא קראו הפטרת דברי ירמיה בשעתה לפרשת פנחס יש לה תשלומין לקרותה בשבת הבאה עם הפטרת שמעו שהיא לפרשת מטות ומסעי והיינו שלשבת פרשת מטות ומסעי יתחילו לקרות ההפטרה מן דברי ירמיה וגו' ויהיו קורין עד סוף הפטרת שמעו דבר ה' וגו' דכיון שהן סמוכין זה לזה בלי הפסק כלל והם מענין אחד מעין המאורע דקודם תשעה באב שפיר דמי לקרות כך שיתחילו לקרות דברי ירמיה ויהיו קורין עד סוף שמעו מידי דהוה הפטרה אחת ארוכה:

ואף על גב דזה נראה פשוט מכל מקום אית נמי להביא ראיה מהמרדכ"י מגילה פרק בני העיר שכתב וז"ל חתן הבא בשבת רני עקרה יפטיר שוש אשיש ושבת של עליה סוערה יפטירו רני עקרה ואם בא חתן בשבת של עניה סוערה יפטיר שוש אשיש שכבר אמר

עניה סוערה בהפטרת של רני עקרה עכ"ל: **(הג"ה להרב בן המחבר הא דכתב המרדכ"י יפטירו רני עקרה פירוש יתחילו רני עקרה וכן הוא בהדיא בפסקים וכתבים דמהררא"י סימן צ"ד וכן מצאתי מוגה במרדכ"י מגדול אחד:)** הרי כתב המרדכ"י בהדיא שאם דלגו אחת מן הפטרות הללו ויכולין להשלימה אחר כך בהפטרה אחרת הסמוכה לה ממש כגון עניה סוערה לרני עקרה יש לה תשלומין הוא הדין נמי בנדון שלפנינו שלא קראו הפטרת דברי ירמיה לפרשת פנחס יש לה תשלומין אחר כך בשבת פרשת מטות ומסעי והיינו שיתחילו לקרות דברי ירמיה וגו' ויהיו קורין עד סוף שמעו וגו': ואף דמהררא"י בפסקים וכתבים סימן צ"ד לא מסתבר ליה ההוא דמרדכ"י שכתב וז"ל אמנם תמוה לי קצת על חתן הבא בשבת דרני עקרה שבשביל כך יתחילו שתי שבתות מקודם שלא כסדר ולא חיישינן להא דליכא כתובה דלא רמו ביה תגרא ודלמא הדרא בהו ונמצאו הפטירו שלא כדין וכו' עכ"ל הרי משמע ליה דאין לסמוך על הוראה זו הא לאו מלתא הוא דהא מכל מקום הוא עצמו מסיים וכתב וז"ל אבל איפכא שפיר דמי וק"ל עכ"ל כלומר הא דכתב המרדכ"י שאם בא החתן לפרשת כי תצא יקדימו לקרות הפטרת רני עקרה שתי שבתות קודם לכן להתחיל לקרות רני עקרה לפרשת ראה הא לא מסתבר ליה משום דאיכא למיחש לביטול הנשואין אחר כך אבל איפכא שהחתן בא לעניה סוערה דהיינו בפרשת ראה שפיר דמי שיש לדחות עניה סוערה ויש לה תשלומין אחר כך לפרשת כי תצא עם הפטרת רני עקרה וזה שכתב אבל איפכא שפיר דמי והוא הדין נמי נדון דידן שכבר דלגו הפטרה דברי ירמיה בפרשה הראויה לה יש לה תשלומין אחר כך לפרשת מטות ומסעי לקרותה עם שמעו דבר ה' וגו' והיינו שיתחילו לקרות דברי ירמיה ויקראו עד סוף שמעו ולאפוקי לקרות תחלה הפטרה שמעו ואחר כך דברי ירמיה לאו שפיר דמי משום דהוה מסופה לראשה לכך צריך להתחיל דברי ירמיה ויהיו קורין עד סוף שמעו:

וליכא למימר דלמא הא דהסכים מהררא"י בפסקים וכתבים להמרדכ"י דאיפכא שפיר דמי והיינו שאם לא קראו עניה סוערה לפרשת ראה יש לה תשלומין עם רני עקרה לפרשת כי תצא שאחר כך היינו דוקא בגונא ההוא שקורין תחלה רני עקרה ואחר כך עניה סוערה דזהו מיקרי כסדר שתחלה קורין הפטרה שהיא חובה לשבת ההוא ואחר כך קורין הפטרה עניה סוערה הסמוכה לה לתשלומין דלעולם תדיר ושאינו תדיר קודם אבל להפך כגון להקדים לקרות רני עקרה עם עניה סוערה כמו שכתב המרדכ"י לא מסתבר ליה משום דאז צריכין לקרות תחלה רני עקרה ואחר כך עניה סוערה דאם יהיו קורין תחלה עניה סוערה ואחר כך רני עקרה יהיו קורין מסופו לראשו ולאו שפיר

דמי אלא צריכין לקרות תחלה רני עקרה ואחר כך עניה סוערה ואם כן קורין תחלה הפטרה רני שהיא לתשלומין ואחר כך הפטרה עניה סוערה שהיא חובה לשבת ההוא פרשת ראה וזהו מיקרי שלא כסדרן ומקדים אינו תדיר לתדיר: ולכך לא מסתבר ליה למיעבד כך מידי דהוה שכח להתפלל שלל תפלה אחת מתפלל אחר כך שתים וצריך להתפלל תחלה חובה ואח"כ התשלומין ואם כן הוא הדין בנדון דידן שלא קראו דברי ירמיה הפטרה לפרשת פנחס ויהיו קורין אחר כך לשבת פרשת מטות ומסעי ויתחילו דברי ירמיה אם כן יקדימו התשלומין קודם החובה ויהיה שלא כסדר שאינו תדיר היינו הפטרה דברי ירמיה וגו' קודם התדיר היינו הפטרה שמעו ודלמא בכי האי גונא לאו שפיר דמי: הא ודאי לאו מלתא הוא דכיון דהפטרה שמעו היא סמוכה ממש להפטר' דברי ירמיה ואין ביניהם הפסק כלל והכל הוא מעין המאורע לא קרינן דברי ירמיה בתורת הפטרה נוספת על הפטרת חובה לשבת ההוא אלא הכל בתורת הפטרה אחת לשבת פרשת מטות ומסעי כמו שכתבתי לעיל מידי דהוה שפטרה ארוכה כאלו היתה הפטרה לשבת ההוא מתחלת דברי ירמיה מי סברת דאין רשאין להתחיל בהפטרה כמה פסוקים שלפניה בכל השנה בלא הפסק בנתים ומכל שכן כשהכל הוא ממש ענין אחד לכך לא מיקרי בענין זה שלא כסדר או אינו תדיר ושפיר דמי למיעבד כך להתחיל דברי ירמיה דמיחזי כהפטרה אחת: וכן מוכח נמי מדברי מהררא"י בפסקים וכתבים גופיה שהרי אינו מתמה על המרדכ"י במה שכתב לקרות הפטרה רני עקרה עם עניה סוערה לפרשת ראה שהוא שתי שבתות קודם לכן אלא מטעם דלמא תתבטלו הנשואין אח"כ ולא יצטרכו לדחות הפטרה רני עקרה משבת הראוי לה ולמה יהיו קורין שלא כסדר על הספק משמע אבל אי בריא לן שתהיה הפטרה רני נדחת אין מקום לתמיה זו דאי לאו הוה עדיפא מינה הוה ליה לתמוה היאך יקדימו לקרות התשלומין ואינה תדיר קודם להפטרה שהיא חובה לאותה שבת שמיקרי תדיר אלא ודאי דמה שמקדימין לקרות רני עקרה לפרשת ראה לקרות עם עניה סוערה ולהתחיל ברני עקרה לאו בתורת הפטרה נוספת קרינן לו אלא בתורת הפטרה אחת והיינו כאלו הפטרת ראה היתה מתחלת רני עקרה ומסיימת סוף הפטרה עניה וגו' דכיון שהיא סמוכה לה ממש ואין ביניה' הפסק כלל והכל מעין המאורע כדפירישית ולפרשת נח הוא באמת הפטרה אחת רני עקרה ועניה סוערה והא דכתב מהררא"י שם שאם קורין כך רני עקרה בפרשת ראה דהוי שלא כסדר לא מטעם שהיא אינה תדיר שאינה אלא לתשלומין וקרינן קודם הפטר' שהיא חובה מיקרי שלא כסדר אלא מטעם שהוא שלא כסדר הסי' נו"ע ארק"ש שדוחין רני

עקרה משבת הקבוע לה על ספק ונודחה הסדר של נו"ע ארק"ש וזה פשוט הוא שלאיזה כוונה.

עשו כך רבותינו ז"ל וסדרו לאלו הפטרת בענין זה והקדימו עניה סוערה לרני עקרה שלא כסדר שהם כתובים בנביא. **(הג"ה להרב בן המחבר עוד כתב מהרר"אי שם בפסקי' וכתבים סימן צ"ד על המרדכ"י וז"ל הלשון שכבר מגומגם וכו' עכ"ל כלומר שהמרדכ"י כתב אם בא החתן בעניה סוער' יפטירו שוש אשיש שכבר אמר עני סוער בהפטר' רני זהו מגומג' מהו שכתב שכבר אמר שהרי עדיין לא הגיע זמן לקרות רני עקרה ולא קראו עדיין וא"כ היאך כתב שכבר אמר אבל לי נראה ליישב שפיר שצ"ל להיות שכבר אומר בויי"ו כדמייתי בפסקים וכתבים כך שכבר אומר וכו' והוא לשון)** בעל הלבו' בסימן תכ"ח סעיף ח' כתב וז"ל:**(הוה ולא לשון עבר ואתי שפיר כי באמ' הפטרת רני עקרה היא עד סוף עניה סוערה וכן היא סדורה לפרשת נח אלא שלסדר הפטרה דנחמתא דא קבעוה אלא עד עניה סוערה משום שככר קבעו לקרות עניה סוערה לפרשת ראה ולא רצו לקרותה פעמים בשבעה הפטרות דנחמת' וממילא הוא אם אין קורין בעניה סוערה לפרשת ראה שצריכים לקרות הפטרה רני עקרה לפרשת כי תצא כולה עד גמירא כאשר היא סדורה לפרשת נח עד אחר עניה סוער' דמהי תיתא לא יקראוה עד גמירא בשלמא אי קורין עניה סוערה לפרשת ראה שפיר דמי לסיים הפטרה רני עקרה קודם עניה סוערה שלא לקרות עניה סוערה פעמים אבל אי לא קראוה עדיין בין הפטרת דנחמות למה לא יקראוה וזה שכתב המרדכ"י את בא חתן בעניה סוערה יפטירו שוש אשיש שכבר אומר עניה סוער' בהפטר' רני כלומר כשקורא הפטרה רני קורא גם עניה סוערה שכך הוא עיקר הפטר' שצריך לסיימה כי פארך סוף עניה סוערה כמו שהיא סדורה לפרשת נח לכך עתה שבא חתן לפרשת ראה יש לדחות הפטרה עניה סוערה מפני הפטרת חתן שוש אשיש משום שעניה סוערה יש לה תשלומין בהפטרה רני עקרה שהרי כשהוא קורא הפטרה רני עקרה צריך לקרותה עם עניה סוערה דכך היא עיקר הפטרה כשלא קראו קודם לכן עניה סוערה וכך היא סדורה לפרשת נח שקורין רני עקרה עם עניה סוערה ולשון שכבר אומר שכתב המרדכ"י היינו כלומר שכבר אומר לה עם רני עקרה כלומר כשאומר רני עקרה אומר נמי עניה סוערה שכך הוא עיקר הפטרה רני עקרה עם עניה סוערה כי לשון שכבר רגילים לומר על מה שבודאי הוא כן וזהו נכון:)** מצאתי בספר אבודר"הם טעם במדרש לסד' זה על דרך הצחות ואמרו כי תקנו לומר בתחלת ההפטרת מן הנחמו' נחמו נחמו עמי וגו' כלומר שהקדוש ברוך הוא אומר לנביאי' נחמו נחמו את עמי וכו' ובשבת שניי' משיב' כנסת ישראל ותאמר ציון עזבני י"י וגו' כלו' אינני

מתפייס' בנחמו' נביאי' כי חפצתי בנחמות ה' בעצמו כביכול ובשבת שלישית אומרים עניה סוערה כלו' חוזרים הנביאי' לפני הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו יתב' עניה סוערה ר"ל כנסת ישראל העניי"ה סוער' על הגלות ואומרת לא נחמה וגו' שאינה מתפייס' בתנחומי' של נביאים ואחר כך בשבת רביעי חוזר הקב"ה ומשיב ואומר אנכ' אנכי הוא מנחמכם כלוי אני בעצמי מנחם אתכם ולכך את כנסת ישראל רני בזה רני עקרה וגו' בשבת חמישי ואחר כך קומי אורי כי בא אורך בשבת ששי ואחר כך בשבת שביעי משיבה כנסת ישראל ואומר שוש אשיש בה' וגו' כלומר עתה יש לי לשיש ולשמוח בה' שהוא גואל אותי וכו' עכ"ל:

ואם כן בנדון דידן שכבר דלגו הפטרה דברי ירמיה שפיר דמי לקרו' אחר כך בשבת הבאה עם שמעו דהיינו סיתחילו לקרות דברי ירמיה ויהיו קורין עד סוף שמעו ולא בתורת הפטרה נוספת אלא בתורת הפטרה ארוכה וכאלו שהיתה חובת היום לקרות כך כיון שהכל מענין אחד הוא מעין המאורע: ולפי זה נתבאר לנו שהפטר' דברי ירמיה יש לה תשלומין לקרותה לשבת הבאה עם הפטרה שמעו והיינו שיתחילו לקרות דברי ירמיה ומחזי כהפטרה אחת ארוכה כיון דאין ביניהם הפסק כלל ולא כהפטרה הנוספ' וכן נמי עני' סוער' הפטור' ראה יש לה תשלומן לקרותה אחר כך לפרשת כי תצא עם עניה סוערה והיינו שיתחילו לקרות רני עקרה ויקרא עד סוף עניה סוערה דמיחזי כהפטרה אחת ולא כהפטרה נוספת אבל אינך אין להם תשלומין כיון דלא אפשר למיסמך להו לחברתה דאיכא פסוקים שמפסיקים ביניהם: אבל מכל מקום נראה לפי שהנך הפטרת דנחמתא עדיפי משאר הפטרות שבתות השנה במה שהן קבועין מרבותינו ז"ל מה שאין כן שאר כל הפטרות שבתות השנה ועדיף כח דידהו שדוחין אפילו הפטרת השמים כסאי למקצת הפוסקים כשחל ראש חדש בשבת מבואר פלוגתייהו במרדכ"י פרק בני העיר והביאם הרב בהג"ה ש"ע א"ח סימן תכ"ה.

לכך כל כמה דאפשר לצדודי צדדים דלא יהיו נדחית הפטרת דנחמתא לגמרי אי דלגו לאיזו מהן שפיר דמי ולכך מסתברא למימר דגם להפטרה ותאמר ציון שהיא לפרשת עקב והפטרה אנכי אנכי שהיא לפרשת שופטים והפטרה קומי אורי שהיא לפרשה כי תבא יש להם תשלומין בענין זה: והיינו אי לא קראו הפטרה ותאמר ציון בשבת הקבוע לה שהיא לפ' עקב יש לה תשלומין לקרותה בפרשת שופטים הפטרה אנכי אנכי אף על פי שהוא אחר שתי שבתות לית לן בה מידי דהוי עניה סוערה ברני עקרה דמודה בה מהרא"י בפסקים וכתבים והוא לשתי שבתות הוא הדין נמי ותאמר ציון והיינו שלפרשת שופטים יתחילו לקרות הפטרה.

ותאמר ציון וגו' ויקראו עד סוף הפטרת אנכי אנכי בלי הפסק בינתיים ומיחזי כהפטרה אחת אף על פי שבין הפטרה ותאמר ציון לבין הפטרה אנכי אנכי איכא מעט פסוקים שאין רגילין לקרותן מכל מקום כדי שלא תהא הפטרה ותאמר ציון נדחית לגמרי שפיר דמי לקרות גם אותן פסוקים שבנתיים דכולן דנחמתא הן ומיחזי כהפטרה אחת וכן נמי הפטרה אנכי אנכי וגו' אי לא קראוה בשבת הקבוע לה שהיא לפרשת שופטים יש לה תשלומין לשבת הבאה עם רני עקרה שהיא לפרשת כי תצא והיינו שלפרשת כי תצא יתחילו לקרות הפטרה אנכי אנכי וגו' ויהיו קורין עד סוף הפטרה רני עקרה אף על פי שיש בין הפטרה אנכי אנכי לבין הפטרה רני עקרה איזה פסוקים שאין רגילין לקרותן מכל מקום שפיר דמי לקרותן כולן כיון שכולן דנחמתא הן ומיחזי כהפטרה אחת והפטרה קומי אורי וגו' שהיא לפרשת כי תבא יש לה תשלומין בהפטרה שוש אשיש שהיא לפרשת נצבים והיינ' שלפרשת נצבים יתחילו לקרות מן הפטרה קומי אורי וגו' ויקראו בלי הפסק עד סוף הפטר' שוש אשיש אע"פ שיש בין שתי הפטרות הללו איזה פסוקים שאין רגילין לקרותן מכל מקום שפיר דמי לקרות גם אותן שבנתיים כיון דכולן דנחמתא הן כדי שלא להפסיק ומיחזי כהפטרה אחת: הרי מצאנו תיקון להפטרה דברי ירמיה וגו' ולהפטרה ותאמר ציון וגו' ולעניה סוערה וגו' ולאנכי אנכי וגו' ולקומי אורי וגו' שיש להם תשלומין בחברתה כמו שנתבאר לעיל אבל אינך הפטרות מאלו אין להם תשלומין אי משום דאין מדלגין מנביא לנביא אי משום דהוי למפרע מסופן לראשון.

אי משום דהוי הפסק ביניהם יותר מפסיקת תורגמן. הנראה לעניות דעתי כתבתי:קונטרס אחרון מבן המחבר ה"ה הגאון הגדול האלוף התורני המופלג כמהר"ר יהודא ליווא נר"ו יזרח ר"מ ואב"ד דק"ק ניקלשבורג וכל הגליל יכוננה עליון אמן:

שאלה קכ"ז

בבואי הנה ק"ק' טריביט"ש שקבלו אותי למורה נשאלתי שאלה זו: אשה אחת מת בעלה זה כמו שנה ומחצה ולא היתה תחתיו כי אם שני חדשים ולא הניח אחריו זרע קיימא ולו שני אחים הגדול הוא במדינת פולין והולך מישיבה לישיבה כדרך הבחורים והקטן ממנו וגדול הוא בשנים הוא פה במדינה זו ואחר גודל דרישה וחקירה נודע שהגדול היה לומד בקיץ דאשתקד בק"ק טישווי"ץ ואחד מבני משפחתו הגיד בשמו שכתב לו באם שהיבמה תשליש סך רב אזי יבא לחלוץ ובין דא לדא הלך משם ולא נודע להיכן הלך ושאלו ובקשו ממני בני משפחתה לעיין בשריותא דאתתא העלובה יושבת בדודה שכולה וגלמודה אגלה דעתי אף כי קלושה וחלושה היא ואין אני כמחליט רק כמאמיר

ואינו מאמיר: הנה מקור דין זה איתא בהחולץ דף ל"ט בקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו וכו' נקט התנא לשון מדינת הים ולא נקט סתם תולה בגדול שאינו כאן אלא דוקא מדינת הים דלא שכיח הוא דאין שומעין לו והכי מוכח מתוספות וגמרא ריש פרק קמא דגיטין בד"ה ממדינת הים וכו' וז"ל הא דלא נקט המביא גט מחוצה לארץ כדקתני בגמרא וכו' משום דבחוצה לארץ הוי משמע כל חוצה לארץ אפילו רקם וחגר להכי נקט ממדינת הים דמשמע רחוק כמו האשה וכו' לפי זה נקט התנא לשון מד"ה דומיא דמד"ה שהוא רחוק דלא שכיח ומוכח מסוגיא דהתם דף ו' אתמר בבל רב אמר כארץ ישראל לגיטין ושמואל אמר כחוצה לארץ ומסיק התם דתרווייהו סבירא להו לדרבא שהטעם שצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם לפי שאין עדים מצויין לקיימו אלא דפליגי רב סבר דבבל כיון דאיכא מתיבתא משכח שכיחי ושמואל ס"ל דמתיבתא בגרסייהו טרידי ומבואר התם דבבל רחוק הוא דפריך אהא דאמר רב בבל כארץ ישראל לגיטין מהא דאמר עכו כצפון וכו' אבל בבל דמרחקא לא ומשני לבד מבבל הרי הוא מבואר דבבל רחוק הוא ואפילו הכי כארץ ישראל דיינינן ליה ואין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם משום דאיכא מתיבתא משכח שכיחי אלמא דאין תלוי בריחוק הדרך לחוד שהרי בבל רחוק הוא ואפילו הכי לא דיינינן ליה כמדינת הים אלא על כרחך דבשכיחי תלוי מלתא והוא הדין נמי מדינה שאינה במדינת הים אלא דלא שכיח דינה כמדינת הים אף על פי שאינו רחוק:

ומוכח נמי מסוגיא דהתם ריש פרק קמא דקאמר מאי טעמא רב אמר משום דאין בקיאין לשמה רבא אמר משום שאין עדים מצויין לקיימא וכו' ומסיק רבה אית ליה דרבא פירוש רש"י ז"ל דממדינה למדינה בארץ ישראל היכא דקפדי ולא שכיחי צריך למימר וכו', אלא מאי בנייהו איכא בנייהו באותה מדינה במדינת הים רבא מצריך רבה לא מצריך הרי מבואר בהדיא דהכל תלוי בדשכיח ולא שכיח בדשכיח אף על פי שהוא רחוק לא מיקרי מדינת הים וכדלא שכיח אף על פי שהוא קרוב דין מדינת הים יש לו: לפי זה במתניתא נקט התנא תלה בגדול עד שיבא ממדינת הים דהיינו לא שכיח כמדינת הים ונדון דידן שכיח מיקרי שהשיירות מצויות ולא קפדי וביותר כי אחד מבני משפחתו הגיד בשם יבם הגדול אם יתנה לו סך רב יבא לחלוץ ואף על פי שאינה מחוייבת ללילך אחריו כי מקומו אינו קבוע ונודד ממקום למקום וכתב נ"י בשם הרא"ה באם היבם הולך מעירו לעיר אחרת אזי אינה צריכה ללילך אחריו והובא בטור אבן העזר סי' קס"ו מכל מקום לכאורה אין היתר להקטן לחלוץ וצריכה להמתין על הגדול: אבל מלשון הרמב"ם והטור לא משמע הכי דהרמב"ם כתב וכן אם היה הגדול בעיר אחרת וכו' אין שומעין ובטור

א"ה סימן קס"א מייתי וכן אם היה הגדול במדינה אחרת אין הקטן ממנו בשנים שהוא לא יכול לומר על אחי המצוה המתינו לו עד שיבא הרי לא נקטי בלשון המשנה ובאמת בדוכתין טובא מייתי הרמב"ם והטור לשנא דמדינת הים וכאן נקטי לשון מדינה ועיר אחרת אלא משמע להו מאי דנקט התנא מדינת הים לאו דוקא הוא הדין מדינה אחרת והתנא קרי חוצה לארץ מדינת הים כפרש"י ריש פרקא קמא דגיטין ונקט מדינת הים לאורויי דתלה בריחוק הדרך דהוא מקום רחוק ולא משום דלא שכיח וכך כתב הב"ח וז"ל דנקטי מדינה אחרת הוי רחוק כמו מדינת הים:

ויש להוכיח נמי מגמרא דהחולץ דאמרינן שהויי מצוה לא משהינן ואי תנא התנא מדינת הים משום דהוא לא שכיח ולא יבא הוה ליה למימר הטעם שלא תעגנה וכך כתב הנ"י שם בהחולץ שהויי מצוה ולא תעגנה אלא הטעם דתני מדינת הים לאו דוקא והוא הדין מדינה אחרת ובריחוק הדרך תליא מלתא אף על פי שבודאי יבא הגדול והוי מצוה מן המובחר שהויי מצוה מיהא איכא לכך אין שומעין לו: ואף על גב דלא כן משמע מתשובת ת"ה סימן ל"ה דמייתי התם ראיה לקידוש לבנה אם צריך להמתין עד מוצאי שבת ומביא ראיה מהא דתלי בגדול עד שיבא ממדינת הים וז"ל ומכל מקום מוכח התם דדוקא בדראוי להסתפק שתעבור המצוה אז לא משהינן לה אבל בשאין ראוי להסתפק לא ותדע דאמאי נקט תנא ובגדול וכו' אלא דוקא נקט ובקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבא ממדינת הים לא משהינן משום דשמא ימות הקטן והגדול לא יבא לעולם ממדינת הים ותעבור המצוה לכך לא משהינן וכו' הוא הדין בנדון דידן עכ"ל לפי זה מבואר כל היכא דליכא למיחש שתעבור המצוה משהינן: אבל לפי עניות דעתי דבריו תמוהים המה מאי מוכיח דאין שומעין לו משום שמא ימות הקטן וכו' הלא אף אם ימות הקטן או לא יבא הגדול מכל מקום לא יעבור המצוה דהרי מכל מקום יש פה היבם הגדול ואז לא יוכל לדחות על הקטן כשימות דיאמרו לו עליך המצוה או כנוס או פטור ממילא לא יעבור המצוה ואפילו הכי לא משהינן המצוה כלל אף אם יש ספק שמא נוכל לקיים מצוה מן המובחר דהיינו שכיגדיל הקטן ויתייבם מכל מקום לא משהינן כי פן ימות הקטן ויהיה השהייה בחנם אף אם לא יעבור המצוה לגמרי מכל מקום לא משהינן וראייתו לקידוש לבנה לאו ראיה אדרבה מוכח איפכא דגבי קידוש לבנה יש גם כן ספק שמא אם ימתין עד מוצאי שבת לא נוכל לקיים המצוה מן המובחר כי פן לא יזרח הלבנה במוצאי שבת ממילא לא נמתין עד מוצאי שבת ואין להביא ראיה כלום מהא דתלי בקטן וכו' או עד שיבא הגדול וכו' להא דקידוש לבנה דאף דהגדול הוא במדינה דקרוב הדבר שיבא אז משהינן משום שאף אם לא יבא נוכל לקיים המצוה מזה האח שנשאר פה והוא הדיוֹאם

ימות הקטן מכל מקום ישאר הגדול ומה שאין כן גבי קידוש לבנה אין המצוה ודאית כלל אם ישהה המצוה.

כי שמא לא יזרח הלבנה כלל מאי אמרת גם כאן שמא ימות הקטן וגם הגדול ויעבור על המצוה למיתה דתרי לא חיישינן והכי איתא ריש פרק ד' אחים למיתה דחד חיישינן למיתה דתרי לא חיישינן: ומ"מ יש ליישב בדוחק דשפיר מייתי ראיה מנדון זה לקידוש לבנה דמלשון הטור והרמב"ם מוכח דהטעם במתניתין אלא אומרים לו עליך המצוה וכו' לא קאי אבבא שנייה ובגדול עד וכו' רק על בבא ראשונה ובקטן עד שיגדיל בזה שייך עליך המצוה ולא כמשמעות פרש"י במתניתין וז"ל שכתבו אמר הגדול המתינו עד שיגדיל הקטן אין שומעין לו אלא אומרים עליך המצוה וכן אם היה הגדול במדינה אחרת אין הקטן ממנו בשנים וכו' אלא אומרים לזה שבכאן או חלוץ וכו' עכ"ל ולא סיים אלא אומרים לו עליך המצוה ומלשון ת"ה מוכח דסבר נמי כטור והרמב"ם דמייתי פלוגתא דגמרא וזה לשונו וראיה מהא דגרסינן פרק החולץ וכו' ופריך עליה ממתניתין תלה בקטן עד שיגדיל אין שומעין לו אלא אומרים לו עליך המצוה או חלוץ וכו' ואי סלקא דעתך וכו' ובגמרא לא הוזכר בתוך קושיות המקשה אלא אומרים לו עליך וכו' אלא צריך לומר דסבירא ליה בבבא זו בקטן עד שיגדול שייך הטעם עליך המצוה אבל לא גבי בגדול עד שיבא וכו' ומייתי נמי וזה לשונו ותדע דאמאי נקט תנא ובגדול עד שיבא ממדינת הים ליתני עד שיבא ממדינה למדינה וכו' אלא דוקא נקט בקטן עד שיגדיל ובגדול עד שיבא וכו' משום דשמא ימות הקטן והגדול לא יבא לעולם ממדינת הים ותעבור המצוה לכך לא משהינן אבל ממדינה למדינה דקרוב הדבר שיבא משהינן וה"ה בנדון דידן עכ"ל:

לפי זה לא מייתי הראיה אלא מבבא שנייה ובגדול עד וכו' ולא מייתי תחלת הבבא להוכיחא ותדע דמאי נקט ובקטן עד שיגדיל וכו' כי בזה באמת אינו עובר המצוה כי שכיגדיל הקטן או ייבם או יחלוץ ואם לאו מוטל על הגדול ומכל מקום אין שומעין לו דאומרים לו עליך המצוה משום שמא ימות הקטן ואף שאינו עובר המצוה מכל מקום שהייה בחנם יהא אבל בגדול דאין יכול לומר עליך המצוה לעולם יכול הקטן לדחותם ולומר עתה יבא עתה יבא ותעבור המצוה לעולם ולכך לבסוף נמי לא מייתי הת"ה רק אבל ממדינה למדינה וכו' ולא הזכיר בבא זו ובקטן וכו' לפי זה שפיר מייתי ראיה מדין זה לקידוש לבנה עיין שם אבל דחוק הוא: והא דמייתי אלא דוקא קטן וכו' משום שמא ימות וכו' לפום ריהטא קשה למה באמת נקט התנא עד שיגדיל הוה ליה למיתני סתם תלה בקטן אין שומעין לו משום דאומרים עליך המצוה אלא לאורויי דדומיא זה לזה כמו שחיישינן בזה למיתה כמו כן גבי זה שלא יבא לעולם ותעבור המצוה אף שאין לחוש

גבי קטן שתעבור מכל מקום בלאו הכי טעמא דמוכח הוא שאין שומעין לו משום עליך המצוה: ואם יאמר האומר אי בריחוק הדרך תליא מלתא הוה ליה לתנא לפרש דבריו איזה מיקרי קרוב ואיזה מיקרי רחוק כדמפרשי בדוכתי טובא במס' אהלות ובכתובות דף ו' התלוליות וכו' ובגיטין דף ע"ח זרק קרוב לו וכו' ובנדה דף י"ד נמצא על שלה וכו' אלא מוכח הטעם בדלא שכיח תליא מלתא הא ליתא אדרבא בדין זה אינו צריך התנא לפרש דבכל דוכתין דמפרשי איזה מיקרי קרוב ואיזה מיקרי רחוק הכל לפי ענייננו ולא שוים המה הריחוק בכולן וכן הקירוב אבל הכא טעמא דמתניתין כדמסקינן בגמרא משום שהויי מצוה ומיד הוי שהויי מצוה ואין זמן לריחוק זה לכך לא רצה התנא לפרש שיעור הריחוק כי שהויי מועטת נמי הוי שהויי:

ויש להביא ראיה ממה שמביא הב"י בטור י"ד סימן רס"ח דאיתא בהחולץ תנו רבנן גר שבא להתגייר וכו' קבל מלין אותו מיד וממתינן עד שיתרפא ואח"כ מטבילין אותו מאי טעמא שהויי מצוה לא משהינן וכו' מביא הב"י וז"ל ועל מה שהוצרך הטפת דם ברית ביום השמיני יש לתמוה דהיכן מצינו בגר שיצטרך יום שמיני אדרבא אמרינן קיבל מלין אותו מיד משום דשהויי מצוה לא משהינן וצ"ע ע"כ והניח הב"י קושיא זו בצ"ע תו איתא שם בב"י וז"ל וכתב הרב המגיד בפרק י"ד מהלכות אסורי ביאה שדקדקו קצת מפרשים למה אין מטבילין אותו מיד קודם שימול משום דשהויי מצוה לא משהינן ע"כ ומצינו המילה נתרפא ביום הרביעי לפי זה אי לא חיישינן לשהויי מצוה אף לשהויי מועטת למה הניח הב"י קושייתו בצ"ע וגם מאי מקשין המפרשים זהו לא מיקרי שהויי על שמונה ימים או על ארבע ימים אלא תלמודא דידן מיקרי שהויי מצוה אפילו שהויי מועטת ואפילו על יום אחד נמי יש להביא ראיה דמיקרי שהויי מצוה מתשובת ת"ה שנשאל על פדיון הבן שחל יום ל"א ביום השבת אי לפדות קודם יום א' כי היכי שלא יבא לידי שהויי שהוא מבן חודש תפדה והשהייה היא שם רק יום אחד ובקושי התיר כמו שהאריך שם ומלישנא דמתניתין נמי מוכח הטעם דנקט התנא מדינת הים משום ריחוק הדרך כמדינת הים ולא משום דלא שכיח דתני בקטן עד שיגדיל ובגדול עד וכו' בחד בבא הרי קטן עד שיגדיל זהו שכיח בודאי שיגדיל ובגדול עד וכו' ממדינת הים זהו לא שכיח אלא להכי תנא בחד בבא דכמו שזה בודאי יגדיל והגדול בודאי יבא ממדינת הים מ"מ אין שומעין לו כי שהויי מצוה הוא ונקטי הרמב"ם והטור עיר ומדינה אחרת לאורויי דמיד דהוי שהויי מצוה ואי נקטי מדינת הים הוי משמע דוקא רחוק מאוד כמו מדינת הים וממילא גבי נדון דידן ודאי רחוק הוא: ואם יאמר האומר דזה לא מיקרי רחוק דאיתא בתשובת מהר"ם סימן קס"ד דאין נקרא חילוק ארצות אלא אותן שנפרדו בלשונם

דאם תאמר שלעזיי"א וריינו"ס ופראנקי"ן מיקרי חילוק ארצות אם כן איך יתכן שארץ ישראל היתה ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה ולא היה.

פס.

רק ג' ארצות ע"כ והב"ח בטור א"ה סימן קס"א כתב בהדיא נמי דמדינת הים לאו דוקא אלא לכל מקום רחוק קרי מדינת הים וזה לשונו ולפי שלא נמצא גבול לריחוק זה נקט מדינה אחרת דהיינו דחלוקים בלשונם הוי ליה מקום רחוק וכו' ואשכחן וכו' לעיל ריש סימן ע"ה עכ"ל והתם מייתי תשובת מהר"ם לפי זה נדון דידן פולין ומערהרין אינם חלוקים בלשונם ולא הוי מקום רחוק: הא נמי ליתא נדון דידן אינו דומה לדין מהר"ם ובאמת תימה על הב"ח שמדמה זה לזה דתשובת מהר"ם קאי אדין אשה שאין מוציאין אותה ממדינה למדינה דאית לה קפידא שאינה רגילה בלשונם והטעם הוא שעולות עמו וכו' אף שהוא קרוב מאוד מיקרו רחוק כי היא חוששת שאינה רגילה בלשונם אבל גבי יבום דהטעם הוא משום שהויי מצוה מה לי בחילוק לשונם וזה שנה ומחצה שזקוקה היא ואין לך שהויי מצוה גדולה מזה.

והיבמה אינה מחוייבת לילך אחריו כאשר כתבתי וחוץ מזה יש נמי לצדד להית' דבמתניתין מיירי בתולה בגדול פרש"י לומר המתינו לו שהוא גדול ממני שמא ייבם אותך והכי מוכח בגמרא דעיקר הוא ייבום ע"כ ומכל מקום אין שומעין לו ובתשובת ר"מ מטראנ' חלק ב' סימן קל"ג איתא וז"ל ולהכי תנו תלה בגדול אין שומעי' לו אף על גב דאיכא למיחש שמא הגדול ייבם ואיכא מאן דאמר מצות יבום קודמת מכל מקום חליצת קטן שבכאן עדיפי טפי מספק יבום הגדול משום דשהויי מצוה לא משהינן מכל שכן בנדון דידן שהקטן רוצה לחלוק ובזמנינו שאין היבום נוהג ואין לך שהויי מצוה גדולה מזה:והכי מוכח נמי מתשובת ר"א ב"ח בסימן ע"ח דמייתי טעם ברמב"ם דנקט מדינה אחרת נמי לא משהינן וז"ל מצאתי למהר"ר איסרלן ז"ל שכתב באחד מתשובתו דבר חדש לא ראיתיו לאחד מן הפוסקים כלל וז"ל דדוקא בדראוי להסתפק שמא תעבור המצוה אז לא משהינן ליה אבל כשאין ראוי להסתפק לא ותדע דאמאי נקט התנא ובגדול עד שיבא ממדינת הים ליתני עד שיבא ממדינה למדינה בארץ ישראל דלא משהינן אלא דוקא נקט בקטן עד שיגדיל בגדול עד שיבא ממד"ה דלא משהינן דשמא ימות הקטן והגדול לא יבא לעולם ממדינת הים ותעבור המצוה לכך לא משהינן אבל ממדינה למדינה שקרוב הדבר שיבא משהינן וכו' ואף על פי שמדברי הרמב"ם ז"ל נראה שהוא חלוק בדבר שכתב מהרר"י ז"ל שכתב תלה בגדול עד שיבא מעיר אחרת אין שומעין לו שנראה כל שהוא בעיר אחרת בעלמא אף על פי שאינו במדינת הים אמרינן שהויי מצוה לא משהינן מכל

מקום אפילו לדבריו יש לחלק ולומר דע"כ אלא התם משום דאין המצוה ודאית דכיון דההוא אח שבעיר אחרת ליתא קמן דנשייליה אם רוצה לייבם אלא שאחיו תולה בו שאפשר שייבם כשיבא ועדיין אפשר שאפילו אחר שיבא לא ירצה לייבם וכן הקטן וכו' וכל כהאי גונא לא משהינן מספיקא וכן נראה קצת גם כן מדברי הרמב"ם וכו' אבל היכי דאיתא קמן דלא מספקא בייבום אפשר דמשהינן וכו' ע"כ לפי זה לא משהינן אלא דוקא שידעינן בודאי שייבם אבל משום חליצה לא משהינן בדין זה קטן וגדול שוים דפסק כלישנא בתרא דגמרא:

ומלשון הרי"בש בסימן תק"ט נמי משמע הכי שכתב וז"ל ומה שכתבו הקהל לכוף על החליצה וכו' וידעו אם יש בו ממש ראוי לכוף על החליצה דשהויי מצוה לא משהינן אפילו לקטן במקום גדול כדאיתא בפרק החולץ וכו' ע"כ והאידנא דאין הייבום נוהג והשוהויי הוא להשהות על הגדול לאו משום יבום הוא אלא משום חליצה הוא וכבר הוכחנו דגדול וקטן שוים בזה: והא דפסק הטור בסימן קס"א חליצת גדול עדיפא היינו אם שניהם רוצים אבל אין כופין אותו לחלוץ היכא דאיכא קטן שרוצה לחלוץ והכי כתב הדרישה יעויין שם ובמתניתין אייריי שהקטן אינו רוצה לחלוץ ונדון דידן הקטן רוצה לחלוץ ולאח גדול יהא בכפויה ואף אם נאמר דתני התנא מדינת הים כמשמע כמדינת הים דלא שכיח ונדון דידן שכיח מיקרי וביותר כי לפי דברי בני משפחתו שמבקש שיפייסו בזוזי מכל מקום יש להביא ראיה שזה מיקרי לא שכיח ממה שהביא מהררמ"א בש"ע טור א"ח סימן קע"ג היכא דהיין ביוקר אף אם שכיח ומצוי הוא מיקרי אינו מצוי והוי שכר חמר מדינה ע"ש לפי זה יוקר מיקרי לא שכיח והיבם מבקש סך רב נמי לא שכיח מיקרי: גם יש להביא ראיה מגמרא בבא קמא אמר רב הונא הידור מצוה עד שליש במצוה אלא מעתה אי אתרמי תלתא מצוה קא יהיב לכולא וכו' ומשני וכו' וכתב הרא"ש שמעינן דאין אדם מבזבז הון רב בשביל מצוה אפילו מצוה עוברת כגון אתרוג וכו' ומכל שכן נדון דידן שהמצוה יקויים על ידי אחיו השני רק הידור מצוה דהיינו מצוה מן המובחר על ידי אח הגדול דאינם מחוייבים להוציא סך רב אף כי ראיה חלושה היא מכל מקום כיון שהעלובה נדון דידן יושבת בדודה שכולה וגלמודה ועדיין היא ילדה והתירה בכל דהו הנראה לעניות דעתי כתבתי דברי בן המחבר אריה יהודא ליב: ולהיתר הזה הסכימו על ידי הגאונים האלו: מחותני הגאון הזקן מהר"ר שמעון מפראג: וגיסי הגאון מהר"ר גרשון מווינא: וגיסי הגאון מהר"ר יעקב מניקלשפורג: והגאון מאובן מהר"ר אפרים כ"ץ:

שאלה קכ"ח

נשאלתי בבכור פטר רחם לאמו שנולד לשבעה חדשים וחששו למולו עד אחר כלות שני חדשים אי אביו חייב לפדותו מיד אחר שלשים יום או לא אלא ימתין מלפדותו ער אחר כלות שני חדשים: והנה לדעתי אין מקום לשאלה זו הרי כתוב ופדויו מבן חודש תפדה וכו' וילפינן מיניה דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל בגמרא שבת דף ק"ה ובדוכתין טובא והא דמשהינן אותו למול עד אחר כלות שני חדשים היינו משום דחיישינן שמא מתוך המילה יסתכן אבל לא משום חשש נפל ואם כן למה לא יתחייב בפדיון ואפילו ביודעין בבכור שימות אחר כך כגון דנעשה טרפה בתוך שלשים אם חיה עד אחר שלשים חייב לפדותו כיון דהשתא עדיין לא מת דאיתא במנחות פרק הקומץ רבה דף ל"ז ההוא גברא דאתיליד ליה ינוקא דהויא ליה תרי רישיא בעי כמה בעינא למיתב לכהן אתא ההוא סבא תנא ליה חייב ליתן לו עשר סלעים פריך איני והתני רמא בר חמא מתוך שנאמר פדה תפדה את בכור האדם שומע אני אפילו נטרף בתוך שלשים תלמוד לומר אך חלק ומשני שאני הכא דבגלגולת תלה רחמנא ופירש רש"י שומע אני אפילו נטרף נהרג בתוך שלשים נמי חייב דאף על גב דכתיב ופדויו מבן חודש תפדה אפילו הכי אתא למימר אם לא נהרג הוי חי שלשים ובכור מעליא הוא אך חלק אך פדה תפדה והא נמי נטרף דמי שהר' לא יחיה בגלגולת תליא רחמנא לפדיון בכור דכתיב חמש שקלים לגלגולת והאי אית ליה תרי ואי משום אך חלק השתא מיהא לא מת עכ"ל רש"י ובריייתא זו דתני רמי הובא בפרקא קמא דבבא קמא דף י"א ופירש רש"י נמי התם נטרף היינו נהרג: הרי מבואר דלא ממעטינן מקרא דאך פדה וגו' אלא נהרג ממש תוך שלשים דאינו חייב לפדותו אבל כשהוא חי עדיין לאחר שלשים אפילו בשהם יודעים תוך שלשים שבודאי ימות אחר כך כגון שהיה טריפה שניקב באחד מאיבריו שאין כמוהו חיה או שיש לו שני ראשים שבודאי לא יחיה אפילו הכי חייב בפדיונו אם הוא חי עדיין לאחר שלשי' כיון דהשתא לאחר שלשים שחל עליו פדיונו עדיין.

לא מת ואם כן מכל שכן בסתם ולד ששהה שלשים ויצא מכלל נפל דחייב לפדותו: ואפילו לפי מה שדחו התוספות פרש"י התם במנחות ובבא קמא דפי' נטרף נהרג ומפרשינן בשם ר"ת דנטרף בתוך שלשים דקאמר רמי דאינו חייב לפדותו היינו טריפה שניקב באחד מאיבריו ולא מת ממש תוך שלשים אלא שעדיין חי וממילא לדידהו בשידעינן בודאי שימות כגון דנטרף בתוך שלשים למאן דאמר דטריפה אינה חיה פטור מפדיונו אפילו אם חי עדיין לאחר שלשים ולמאן דאמר דטריפה חיה אפילו הכי פטור מגזירת הכתוב כמו שכתב הרא"ש בפרקא קמא דבבא קמא הא מכל מקום לא פטר

ממיעוטו דאך פדה וכו' אלא דוקא טריפה למר כדאית ליה משום דאין כמוה חי ולמר משום גזירת הכתוב אבל לא במקום שאין חשש טריפה לפי זה כיון שהוא לאחר שלשים שיצא מכלל נפל פשוט הוא שחייב בפדיון: ואי משום שלא לפדותו בעוד שהוא ערל ולא נכנס לברית עדיין והכי מייתי ר"א ב"ח בתשובה סימן ע"ט בתינוק בכור שחלה להקדים המילה לפדיון שאלמלא קבלת הברית אין חיוב למצות פדיון כלל: הא נמי ליתא וכי מה ענין בכור למילה דהרי תחלת דין פדיון בכור יוכיח האמור לישראל במדבר כדכתיב קח את הלוים כל בכור וגו' ואת פדויי השלש וגו' ואותן בכורי' שנולדו במדבר כולם לא מלו היו כדפרש"י בזאת הברכ' וללוי אמר וגו' שבט לוימלו בניהם במדבר ולא שאר שבטים והכי איתא בכמה דוכתי במדרש הרי מבואר שלא היו נמולים ונתחייבו בפדיון ואפשר בנדון דידיה מה שהביא ר"א ב"ח בתשובתו מיירי בהמילה ופדיון חלים ביום אחד הדין עמו משום דהמילה נלמד מושכם אברהם וגו' לכך אין ספק לפדות בכור זה אחר שלשים אף שמשהינן למול עד אחר כלות שני חדשים הנראה לעניות דעתי כתבתי דברי בן המחבר אריהודא ליב:

שאלה קכ"ט

נשאלתי טבח ישראל שהחליף פרתו עם גוי ערוני על פרתו מה שיש לו בכפר אצל גוי אחר והטבח ישראל מסר מיד פרתו לגוי לרשותו והישראל הניח פרתו אצל הגוי ותוך זמן זה ילדה פר והוא בכור ואחר כך הלך הישראל לכפר ורצה ליקח פרתו וראה שהיא חיגרת ורוצה הישראל לחזור מהחליפין באומרו כי התנה עם הגוי בשעת החליפין אם יכשר בעיניו הפרה והגוי מכחישו שלא התנה כלום ואותו ישראל היה חייב לגוי סך מה ותבע הגוי לישראל לשלם לו וישראל טוען מקח טעות ויקח הפרה בפרעונו והגוי רוצה לחזור מהחליפין אך שישלם לי מזומן.

אם יש לכופו לישראל להחזיק הולד לבכור או לא: תשובה הנה לכאורה היה נראה לצדד להיתר לפטור מן הבכורה מכח התנאי שהתנה ישראל לראות הפרה אם יכשרה בעיניו ממילא אין דעת הגוי סומך על המקח שכל האומר אם יהיה אם לא יהיה לא גמיר ומקני דהכי איתא ברמב"ם מהלכות מכירה פרק י"א והביאו הטור וב"י בח"מ סימן ר"ז.

ואי משום שמשך הגוי הפרה לרשותו ובין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש הוי קנין גמור דהוי משיכה ומעות והסכמת כל הפוסקים דקנה ואין חילוק בין קנה ישראל מגוי או גוי מישראל והכי מוכח מגמ' פרק ב' דבכורות ופרק בתרא דע"ז והוה נמי כידו והרב המגיד כתב שאין דין אסמכתא במאי דמוחזק עתה ביד הקונה אפילו בדינינו ממילא

סומך דעת הגוי על המקח ולפי זה ודאי חייב ישראל בבכורה ואף על גב דבדינא דידהו כל זמן שלא יצא עדיין מרשותו חייב באחריות והוי יד גוי באמצע והכי מייתי בעל מ"ב בתשובה סימן ל"ה מכל מקום בנדון דידן לא שייכי כיון שהוא משך בפרה של ישראל והפרה של גוי עומדת ברשות שאינה של שניהם ומכל שכן היכא דהגוי יוכל לזכות בדינינו שיתרצה לדון בדינינו וגם הוא רוצה בחליפין ממילא חייב הישראל בבכורה: מכל מקום לאו כלום הוא משיכה זו כיון שהתנה ישראל לראות הפרה ועתה היא חיגרת ולא סמך דעתו שיקנה אותה ישראל ממילא משיכה זו שלא על דעת הקנייה היא ואינו קונה ובאינו מתכוין לקנות מוכח בדוכתין טובא דאינו קונה כדאיתא בהדיא בגמרא יבמות פרק ג' דף נ"ב הא למה זו דומה לעודר בנכסי הגר וסבר שהוא שלו דאינו קונה ע"כ ואיתא בגמרא בבא בתרא דף נ"ד אמר שמואל האי מאן וכו' שם בתוספות בדבור המתחיל אדעתא דציבי וכו' אלא אם כן מתכוין לקנות וכו' אלא אם כן מתכוין לקנות וכו' וכן כתב הפרישה בטור ח"מ סימן ר"ז דומה לנדון זה אם לא לקח מתחלה בתורת קנין אינו קונה עד שיתכוין ובדינא דידהו נמי הכי דיינא לפי זה הוי בהמת גוי ופטורה מן הבכורה ואף בלא תנאי הוה נמי יוכל לבטל המקח כיון שהיא חיגרת וזהו משום שמסכימים כל בני המדינה ודיני מקח וממכר שוים לאשה בדינים אלו.

והכי מוכח מתוך הגמרא דכתובות דף ע"ו והוי מקח טעות ואינו של המקח כיון שלא ראה שמש אותה והכי איתא בהרמב"ם פרק ז' והובא בטור ח"מ סימן רל"ב ומכל שכן שהתנה ישראל עם הגוי לראותה: אבל אחר עיון קצת נראה להחמיר אי משום שלא משך לדעת הקנייה הרי כיון שהיה בחליפין ונקנה לישראל פרתו של גוי בכל מקום שהוא אף על פי שלא משך והכי איתא בהדיא בטור ח"מ סימן ר"ג ורכ"ג וברשותו ילדה וחייב בבכורה: וליכא למימר בגוי אינו שייך חליפין דדין חליפין נלמד מבועז והתם כתיב בישראל משמע אבל לא בגוי ואיתא בתשובת מהר"ם בסימן הנ"ל וזה לשונו והך נמי דהכה יהודי אל כף בסודר לא הוי לדידן שום קנין אפילו חליפין לא הוי וכו' דקיימא לן כרב ועוד אפילו ללוי לא מצינו חליפין לגוי דוקא כסף וכו' ואם כן מוכח מדבריו דאין חליפין בגוי וכן בתשובת מהרר"ש די מדינה סימן נ"ט השייך לח"מ משמע דאין חליפין קונה מגוי: הא ליתא חדא דאיתא בתוספות בכורות דף י"ג בד"ה אימא דגוי כלל וכלל לא וכו' ובתוספות פרקא קמא דקידושין דחליפין קונה בגוי והכי מייתי בעל ת"ה בסימן ע"ד ועיין שם וכן כתב מהרש"ל בים של שלמה בבא קמא פרק מרובה סימן י"ג והטור מייתי בשם ר"ת שהיה נוהג לשלוח הרשאה ביד גוי מטעם דחליפין נוהג בגוי וכך פסק הב"י ותו דזהו חליפין בתורת שיווי דמים ומכל שכן בעלי חיים קנין גמור הוא

כמו משיכה וכסף והכי מוכח מתוספות שם ויעויין בהרב המגיד בפ"ה מה"מ ומלשון הטור נמי הכי משמע ומבועז נלמד חליפין סודר כעין נעל אבל חליפין בתורת שיווי דמים נוהג בגוי אליבא דכ"ע:

ואי משום התנאי שהתנה הישראל לראותה והיא באמת חיגרת ואין הקנין חל דמאי שנא קנין במעות ומשיכה או בחליפין ואף אם נקנה בחליפין לא מהני הקנין הא נמי ליתא חדא דנוכל לומר מכל מקום סומך דעת הגוי על המקח ומחליף בשביל זה דבנדון דידן הישראל הוא טבח ומסתמא קונה לשחיטה ולא הוי מקח טעות דחגירת יהא נמי ראויה לו לשחיטה והכי מייתי הבית יוסף בש"ע סימן רל"ב סעיף כ"ג ועוד בנדון דידן שהגוי מכחישו שלא התנה כלל והוא מוחזק בפרה אף על גב שהישראל תופסו במעות שחייב לו והוי ישראל מוחזק ובדינינו חייב שבועת היסת ונגד הגוי הוא פטור דשבועה זו תקנתא דרב נחמן ותקנתא לגוי לא עבדינן כדאיתא בהגוזל עצים דף צ"ו אנן תקנתא לגוי וכו' עיין שם: מכל מקום יש לדחות חדא דהיאך יהא נאמן ויפקיע קדושת בכור שהוא איסור דאורייתא בלי שבועה ועוד משום שבדיניהם אם מודה החייב אינו יכול לטעון חייב לי ממקום אחר או טענת מגו רק צריך לברר בעדים הפרעון ממילא אינו יכול לתופסו בשביל המקח טעות והוי הגוי מוחזק ומהרר"מ מינץ מייתי בתשובה בשם תוספות פרק א"נ שכל זמן שיש לגוי תפיסה בבהמה אפילו בגזל פטור מן הבכורה ומכל שכן לחומרא להחזיק לבכור ובמקום שסומך דעת הגוי שיזכה גם בדינינו לפי זה נראה לכופו לישראל להחזיק הולד לבכור: אבל מכל מקום כיון שכל האחרונים הסכימו שהישראל נאמן נגד הנכרי דהרשב"א כתב בתשובה סימן קי"ח שהגוי אינו נאמן לא לאיסור ולא להיתר יעויין שם והכי כתב הב"י והסכמת כל הפוסקים דגוי אינו נאמן אפילו להחמיר אם לא במסיח לפי תומו ובמילתא דרבנן כמ"ש הב"י בסימן ס"ט לענין הדחה אחרונה לפי זה הרי הישראל נאמן נגד הגוי:ואף שיש לדחות ולומר הא דישראל נאמן נגד הנכרי היינו דוקא לסמוך על דבריו בעדות אבל בנדון דידן שהנכרי תובעו לישראל ויכול לזכות מכח תביעותו שהוא מוחזק בהפרה בדיניהם ובדינינו על כל פנים מחוייב לישבע וכל זמן שלא נשבע אינו יכול לפטור את עצמו בטענות מקח טעות בהא סמכינן אדבריו דטענתו טענה מעליא:

הא נמי ליתא דהרמב"ם מייתי בפשיטות בפרק י"ד מהלכות טוען והובא בש"ע בטור ח"מ סימן קמ"ט שלא נתקן שבועה לנכרי והתם מיירי בתביעה ולא בעדות ממילא משמע אף בתביעת ישראל נאמן נגד הנכרי: ואי משום קדושת בכור שהוא חמור מממון לכך יהא חייב שבועה אפילו נגד הנכרי: הא ליתא דאדרבא אם האיסור הוא חמור

אמרינן כבר מושבע וכו' אינו חייב לישבע וכעין זה מצינו בגמרא ריש מסכת ביצה דף ל"ה עמוד ב' שבת דחמיר לא אתי לזילזולא אקילו רבנן וכו' וכך מצינו בדוכתין טובא בגמרא: ואי משום דבדיניהם הוי הנכרי מוחזק כמו שכתבנו הא נמי ליתא דמאי איכפת לי בדיניהם דהרי באמת הישראל מוחזק שתופסו חובו ושבועה אינו חייב נגד הנכרי ומהר"ם מינץ כתב נמי בתשובה סוף סימן פ' וזה לשונו ועוד מאי איכפת לי בדיניהם אם בדינינו המקח קיים וכו' ושמא תאמר דבדין בכור דיינינן כבדיניהם כדאיתא בגמרא בכורות דף י"ג עמוד א' אמר ר"ל אמר רבי אושעיא ישראל שנתן מעות לנכרי בדיניהם וכו' ורש"י פירש דיינינן בדיניהן מזה ליכא להוכיח דהיינו דוקא בדיניהם שפסקה התורה קנין מעות ולא משיכה כמתרץ הגמרא אבל דינים אחרים אף בדין בכור לא דיינינן בדיניהם דאי לא תימא הכי אלא כל דיני בכור דיינינן בדיניהם מאי מקשה המקשה מאי בדיניהם דילמא הכי פירושו בדיניהם שקנה בהמה בנימוסיהן הוי מקרי בכור אבל בדינינו לא קנה הישראל אלא צריך לומר דלא איכפת לן גבי בכור בדיניהן מכל הלין טעמי אינו נראה לכופו לישראל זה להחזיק הולד לבכור: :הנראה לעניות דעתי כתבתי תמו שאלות ותשובות תהלה לרוכב ערבותקונטרס אחרון מבן המחבר ה"ה דגאון הגדול האלוף התורני המופלג כמהר"ר יהודא ליווא נר"ו יזרח ר"מ ואב"ד דק"ק ניקלשבורג וכל הגליל יכוננה עליון אמן:

מלקוטי בתר ליקוטי מה שנמצא מהתשובות ומן הגהות בן המחבר הרב ז"ל באשר על פי סיבת הגירוש ווינ"א נאבדו כולם על הבי דואר חבל על דאבדין וכו' ובשביל כן הנמצא אינו נדפס במקומו מה ששייך לכל סימן וסימן אבל יגעתי ומצאתי המאמין יאמין והנמצא ימצא בתוך המפתחות וחדושי הרב הנ"ל מה שנשאל לפניו ממה שהביא הגאון המחבר ז"ל: זה שייך לסימן י"ג אחר דהגיה אבל בלימוד הישיבה העליתי מתוך התוס' שם במסכת בבא קמא דף י' בדבור המתחיל שהשור חייב בו פסולי המוקדשין וכו' נמי מוכח דמת גוי אסור בהנאה ומה שאמרו התוספות ובלאו הכי לא קשיא מידי דמאי דפרישית לעיל וכו' דההיא שריא בהנאה הכי פירושו דהתוספות מפרשי' סוף דף ט' בד"ה מה שאין כן בבור וכו' על קושיא למה לי שור ולא אדם תיפוק ליה מעליו ולא על אדם ויש לומר דאיצטרך שור ולא אדם לעבד שנפל בתוכו או גוי הקנוי לישראל וצריך לומר טעם מאיזה טעם דצריך לימוד בפני עצמו לגוי ועבד הרי נמי אדם הוא אלא דהוה אמינא לפי שעבד וגוי הקנוי לו הוא ממונו ולחייב עליהם לכך צריך שור ולא עבד וגוי לפי זה אי לאו שור ולא אדם היה ה"א דישראל וגוי אינם שוים דעל ישראל פטור ועל גוי הקנוי שהוא ממונו חייב לפי זה צריך לומר דמותר בהנאה מת גוי הקנוי

לו מכח שהוא חייב לשלם לכך צריך לשור, ולא אדם דשווים המה גוי וישראל ולפי קושית התוספות בד"ה שהשור וכו' דלא לכתוב שור ולא אדם באותו הוה אמינא ישראל וגוי אינם שוים ומותר בהנאה ובאמת נלמד שם שם דאסור בהנאה לכך מפרשי ובלאו הכי לא קשיא דלא ליכתב שור ולא אדם למאי דפרישית וכו' דהיה ה"א דשריא בהנאה אך מכח שור ולא אדם מוכח דאסור בהנאה: הג"ה זה שייך בסוף סימן כ"ט הנה מה שאמר א"א מ"ו ז"ל ששמע מהרב הגדול מהרר"ש וכו' שיש להתיר הבר אווזות וראייתו מקושית הגמרא מאי טעמא וכו' ולדעת הרמב"ם ז"ל כלאים דאורייתא הוא טהור וטמא אף כי אין משיבין וכו' מכל מקום ללמוד אני צריך דמה שכתב הרמב"ם כלאים דאורייתא הוא טהור וטמא הוא בפרק ט' מהלכות כלאים היינו לענין מלאכה דנלמד מלא תחרוש וכו' אבל לענין הרבעה הוי כלאים דוקא שני מינין וכך פירש"י בפרק דבכורות דף י"ב והכי מייתי תוספות בפרקא קמא דקדושין דף ג' בד"ה לא לחיה ולא לבהמה והרמב"ם מייתי אבל אווז ואווז הבר הוי כלאים גבי דיני הרבעה יעויין שם לפי זה שפיר קמתקיף רבא מאי טעמא וכו' דבהרבע' הוי כלאים דוקא שני מינין ואווז ואווז הבר הוי מין אחד אבל יכול להיות שאעפ"י שהם מין טמא ומין טהור מכל מקום המה מין אחד וליכא כלאים גבייהו ומתרץ הגמרא אלא אמר רבא זה ביציו וכו' דהוו שני מינין ודו"ק לפ"ז אין להוכיח להיתרא: בסימן ל' קודם אמנם שייך הג"ה זו ולע"ד לאותן הפוסקים דסברי דאף בשאר איסורים אמרינן איידי דטריד לפלוט ציר אינו בולע שום דבר לפי זה אם הוא תוך י"ב שעות ודאי סגי בהדחה בעלמא: בסימן ל"ה אחר סימן רמ"ו קודם אף על גב שייך הג"ה זו לפי הטעם שצוותה התורה למען ינוח וגו' הוא משום שביתה אפשר מועיל הפקר דכתיב שורך וגו' דוקא שורו אבל אליבא דתוספ' בפרק כל כתבי דף קכ"ב בשם מכילתא יכול לא יניחנו תולש ולא יניחנו עוקר תלמוד לומר למען ינוח ואין זה נייח אלא צער ע"כ.

והרב ר"ע מברטנורא מפרש במסכת שבת במשנה אין שורין וכו' הטעם שציותה התורה למען ינוח וגו' משום צער בעלי חיים וצער ב"ח דאורייתא דגמרינן מעזוב תעזוב וליכא חילוק בין שלו לשאינו שלו לפי זה ודאי אינו מועיל הפקר שהוא מפקיר בשביל המלאכה דצער בעלי חיים מכל מקום איתא: בסוף סימן ל"ה שייך הג"ה זו ובהג"ה מרדכי מס' קידושין איתא תשובה אחת והובא נמי בתשובת ר"מ אלשאקאר סימן מ"ב דמתיר למסור בהמה לרועה גוי אפילו בשבת וראייתו מגמרא פרק משילין המוסר בהמתו לרועה וכו' ורועה סתם משמע אפי' גוי יעויין שם אבל כדעיינינן שם בגמרא ראייתו דחויה היא דאיתא התם דרמי אהדדי רבי דוסא ומתניתין ומסיק הא ברועה אחד

הא בשני רועים דוקא נמי דקתני או לרועה וכו' לפי זה אם רועה אחד הוא בנו ואדי ישראל הוא ורבי דוסא דומיא דמתניתין קתני וע"ש.
ובתשובה הנ"ל הובא נמי נ"ד בסימן מ"א ומ"ב: הג"ה זו שייך בסימן ל"ח קודם והא דכתב בסדר ויש להסתייע נמי מלשון דכתב בשם התשב"ץ וז"ל מכל מקום מפני הרמאין וכו' יש לחוש כי לא יסמוך על זה ואיכא טירוף הדעת עד כאן לשונו ואי כפירושם הוי ליה לכתוב ותטרוף דעתו אלא הכי פירושו כי לא יסמוך על זה ומכח זה איכא טירוף דעת דהיינו קלקול בגט שלא היה מגרש בגירושין גמורין ותתעגנה ובהג"ה ש"ע סימן קמ"ה נמי מוכח דלאו טעמא דר"י מפארי"ש משום טירוף הדעת דכתב וז"ל ובכהן המגרש וכו' או שיש לחוש לטירוף הדעת וכו' יש לגרש בתנאי וכו' לפ"ז ודאי מהני תיקון ר"י מפארי"ש דהרי שכיב מרע דרוצה לגרש וליכא עיגון ומפני ספק תיקון ר"י מפארי"ש קישור זה כי על תנאי לא נראה לו נכון מכל שכן בריא שאמר שלא ליתן גט כי אם על תנאי ובודאי אינו סמך דעתו מכל שכן דמהני תיקון ר"י מפארי"ש: הג"ה זו שייך סוף סימן מ"ו בגמרא דתמורה דף כ"ט מוכח דנרבע שרי להדיוט יעויין שם מדאצטריך קרא לאוסרם כגבוה ולא מפיק מקרא דממשקה בני ישראל מכלל דלהדיוט שרי והכי איתא נמי להאיבתוספות שם דף ל' בד"ה אבל נרבעו וכו' ויש להביא נמי ראיה מדין רביעה עצמה דאפילו בשני עדים ליכא חיוב מיתה דיליף בגמרא ואת הבהמה תהרוגו אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא שלא יאמרו על ידי בהמה זו נסקל פלוני ואם האדם אינו נידון לא גרמה הבהמה שום תקלה מכל שכן הבהמה אינה נידונת דמיתת הבהמה לאו מצד עצמה היא לפי זה האידנא דאדם אינו נידון פשוט הוא דבהמה אינה נידונת ומותרת לשחוט: הג"ה זו שייך בסימן מ"ז קודם וכן יש להוכיח וצריך עיון לדינא דאיתא בגמרא חולין פרק כל הבשר דף קי"א אמר רב יהודא אמר שמואל קערה שמלח בה בשר וכו' ומסיק אלא אמר רבא האי אפשר למטעמא והאי לא אפשר למטעמיה פירש רש"י האי אפשר קודם שיתננה בכותח והאי דם הקערה לא אפשר למטעמיה לפי שאסור הוא הלכך אין לו תקנ' היתר עכ"ל.
והרמב"ם כתב בפ"מ מהל' מאכלות איסורים אהאי מימרא דשמואל וז"ל קערה שמלח בה בשר וכו' אסור לאכול בו רותח לעולם וכו' ומפרש הב"ח בסימן ס"ט דלא תימא דוקא מיד אחר המליחה קודם שהדיחוה אסור וכו' אבל אחר שהדיחוה וכל שכן אחר יום או יומים שרי לכך כתב לעולם לפי זה הוי פגום הטעם בקערה מכל מקום אוסר רש"י אפילו טעימא בעלמא ולא אכילה מהרש"ל כתב אהך מימרא מכאן יש ללמוד פעמים שקונין בשר מן הטבחים ואין ידוע אם מלוח הוא אם לאו אסור לטעום בו בלשונו ע"כ

משמע רק טעימה בלשון ולא אכילה: בסימן נ"ב שייך הג"ה זו ולענ"ד אף אם קצתן מושחין הדוד ליכא איסורא דמושחין הדוד למטה בשולי הדוד נגד האש ובודאי איכא ששים בתוך הדוד נגד המשיחה מה שמושחין למטה בשילו הדוד והסמ"ק כתב והביאו ב"י בש"ע י"ד בסימן צ"ב וז"ל טפה שנפל על דופן הכלי מספקא לן בפרק דם חטאת אי מפעפע בכל הכלי אי לא הלכך כשנפלה נגד הרוטב ויש ברוטב ששים מן הטפה מותר וכו' לפי זה משום משיחת הדוד ליכא איסורא בדיעבד ומכ"ש היכא דאיכא ספק אי מושחין אי לאו ודאי דשרי:

הג"ה זו שייך קודם והנה גם וכו' בסוף סימן ס"א ועובדא דא אתא לידי פה ק"ק טריבט"ש ונשאלתי על זה והייתי מצדד להיתרא בראיות והוכחות וגם רציתי להסתייע ממתניתין בפרק ב' דבכורות המקבל צאן ברזל וכו' ולדות פטורות מן הבכורה ומוקי בגמרא כיון דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה וכו' והתם ודאי בדינא דידהו משמע ונדון דידן קיבל הגוי מעות ובדיניהם מעות קונה, ואחר כך מצאתי נדון זה מבואר בכתבי קודש תשובת א"א מ"ו ז"ל ומייתי ראיה זו בשם גיסי הגאון מהור"ר גרשון נר"ו שהיה אב"ד ור"מ בווינ"א ומייתי שדחה בעצמו ראיה זו ממה שכתב מהר"ם מינץ בתשובה סימן ה' דמנהג תגרי גוים אינו מועיל להפקיע קדושת בכור ומוכיח מדמצריך מהר"ם תרוויהו כסף ומשיכה ובחנם דחה עצמו דבריו כאשר יבואר דלא דמי נדון דידיה לנדון דידן ואילולי דמסתפינא הוריתי להיתרא דאיתא בתוספות בפרק בתרא דע"ז דף ע"א בד"ה רב אשי וכו' וזה לשונו אלא סגי שיקנם בפרוטה ואעפ"י ששוה יותר מכפליים אפילו הכי אין לחוש משום בטול מקח שאנן סהדי שהישראל גומר ומקני לגוי כדי להפטר מן הבהמה דהיינו מן הבכורה ע"כ יעויין שם לפי זה אף שלא מכר כדין שאר קנייה המקח מכל מקום מהני דגמיר ומקני בלב שלם כדי שלא יהא איסורא בידו דלא שביק אינש היתרא וכו' ונוכל לומר שהקנה לגוי מקום במעות זה כדי להפטר אף שלא אמר להגוי שמקנה לו המקום מכל מקום מהני וראיה לזה מעשיית מלאכה עם בהמת ישראל בשבת על ידי הפקר והסכמת כל הפוסקים אפילו להפקיר בינו לבין עצמו ואפשר אף במעות לחוד נמי מהני בנדון דידן אעפ"י שבשאר קניינים אינו קונה מעות לחוד מכל מקום הכא קונה דהכא גוי סומך דעתו שיזכה גם בדינינו שהקנהו ישראל בקנין גמור אי לאו איסורא קעביד ישראל והכי מוכח מלשון התוספות שם שכתבו אפילו הכי אין לחוש משום ביטול המקח שאנן סהדי וכו' משמע דמפני זה סומך דעת הגוי ות"ה מייתי בשם תוספות א"נ אף שיש לגוי זכות בגזל מפקיע קדושת בכור מכל שכן אם זוכה בדיניהם וסומך דעתו שיזכה גם בדינינו ומ"ש מהר"ם מינץ בסימן ה' דמנהג תגרי גוים אינו מועיל להפקיע קדושת בכור

ודאי מנהג אינו מועיל דגוי אינו סומך דעתו וגם הישראל אינו סומך דעתו ובנדון דידיה לא היה הישראל אסיק דעתיה משום היתר בכורה ושמא דא גמיר ומקני אבל מעות קונה בדיניהם בודאי ואם מכר משום היתר בכורה גמיר ומקני ישראל ודאי מהני אליבא דתוס' כאשר הוכחנו כבר והא דמצריך מהר"ם תרוייהו כסף ומשיכה כבר נשדא ביה נרגא בתשוב' מהרמ"א ובתשובת משאת בנימן דדוקא לכתחלה משמע לפי זה בנדון דידן מכר משום היתר בכור מהני להפקיע הבכורה הנראה לעניות דעתי כתבתי:

בסימן ס"א הנה גם מכ"ת וכו' ואני אומר אי היה ביניהם מקח וכו' במעות לחוד וכו' שייך הג"ה זו (והכי מבואר בתוספוא כמבואר להבא) הג"ה זו שייך בסימן ס"ה קידם ולן לא סבירא וכו' במקום שמסיים עכ"ל (יע"ש סתירה על שאלת השואל יעויין שם במקומו) ולי נראה להיפך דאדרבא אם נתכוונה לשום כוונה אמרינן מילתא דלא רמיא ואם לא נתכוון לשום כוונה ואמר השתא ברי לי לא אמרינן מילתא דלא רמיא ויש להביא ראיה מגמרא חגיגה דף י"ט אמר רבי אליעזר טבל ועלה מחזיק עצמו לכל מה שירצה מיתיבי וכו' מאי לאו אינו מחזיק כלל פירש רש"י בין שהחזיק דהיינו שכיון בשעת טבילה לדבר קל בין שלא החזיק עצמו לכלום שוב אינו מחזיק וכו' ומשני אם לא החזיק מחזיק פירש"י אם לא החזיק לשום דבר מחזיק לכל דבר אבל אם הוחזק לקל אינו מחזיק לחמור: בסימן ס"ט שייך הג"ה זו הנה לעניות דעתי אין מקום לקושיא זו דדברי הרשב"א נכונים וברורים בטעמם המה ומלשון הטור דמייתי הרשב"א נמי מוכח וז"ל הרשב"א בתורת הבית הארוך דף ק"ג ומסתברא שלא אמרו דבר שיש לו מתירין אלא בדבר שהמתיר עתיד לבא או שהוא בידו להתירה על כל פנים וכו' אבל כל דבר שאיהמתיר בא בודאי וגם אינו בידו כגון ביצה וגבינה של ספק טריפה שאינן ודאי שתלד התרנגולת והבהמה ולא שתשהינה י"ב חודש וכן אין בידו להתירן אין זה קרוי בשום מקום דבר שיש לו מתירין ולפיכך נראה לי שהן וכו' ובטילין כביצה של ודאי טריפה וכו' עכ"ל ליישב דבריו דפתח בחדא המתיר עתיד לבא או בידו להתירו על כל פנים ומסיים בתרתי וגם אין בידו להתירו גם הלשון ולא שתשהנה י"ב חודש אינו מובן ולא כתב שאינו ודאי שתלד ותהיה י"ב חודש אלא כוונתו של הרשב"א דאף שאינו בודאי שיבא על כל פנים הרי הוא בידו להתירו דהיינו שיקיים אותה י"ב חודש ואם תחיה י"ב חודש יהא לה היתר והוי דבר שיש לו מתירין ולכך כתב ולא שתשהנה שנים עשר חודש דלשטתו אזיל שפסק בתשובה דאסור להשהות ודאי טריפה ואפילו אם ראינו שחיה י"ב חודש אמרינן שנחלפה ומכל שכן ספק טריפה דיש לחוש שיקילו באריכות הזמן והכי כתב נמי הפרישה לתרץ קושיות הב"ח בסימן נ"ז בטור י"ד לכך מייתי הטור בשם

רשב"א בלשון אחר וכתב הלכך ספק ביצת טריפה אעפ"י שאפשר שתטעון התרנגול' או תחיה י"ב חודש מותרת כולם פירוש יותרו כולם אבל כיון שספק הוא וכו' פירוש לפי שלעולם בספק הוא דאסור להשהותן ממילא לא הוי דבר שיש לו מתירין בזה מיושב נמי קושיות הב"י דפתח בחדא וכו' דהא בהא תליא אם אינו בידו להתירו דהיינו שאסור לקיימו ממילא הוי עולמות בספק הוי נמי אינו בודאי שיבא המתיר וליתא לקושיית השואל כלל שיהא מותר מכח ממה נפשך דהממה נפשך מצד אחד הוא דלעולם הוא בספק שאסור להשהותו ודו"ק:

בסימן פ' בד"ה וליכא למימר דילמא שאני וכו' ריש דף קט"ו יש טעות סופר שורה זו (כמו שכתב הרב ברג"ה ש"ע סימן ק"ג סעיף ד'): הסופר שהעתיק הספר הלז למדן היה ולא עיין שפיר וכתב מלבו שורה זו (כמו שכתב הרב בהג"ה ש"ע מי"ד סימן ק"ג סעיף ד') וטעות דמוכח הוא באשר בכתבי ידי עצמו של א"א מ"ו ז"ל לא נמצא: בסימן צ"ז בסופו אף כי מה שכתב המחבר א"א מ"ו ז"ל דבריו דברי נכונים ונכוחים המה בראיות ארוכות ומוכרחות כאשר יראה למעיין אבל האריכות בזה אך למותר דהנימוקי יוסף מייתי בפשיטות בבבא בתרא פרק מי שמת וז"ל ומתנת שכיב מרע כירושה שויוה רבנן דהא אינו קונה אלא לאחר מיתה כירושה וכיורש חשוב המקבל וכי היכי דשני אחים יורשים לא מצי חד מנייהו למימחל מנתיה דחבריה ה"ה הכא עכ"ל ומכל מקום אמינא טעמא למילתא אף על גב דאחים שחלקו הוי כלקוחות מכל מקום אינו יכול למחול דבשלמא גבי מוכר נשאר אצלו שעבוד גופו של לוה כמו שכתב הרא"ש ז"ל וא"א מ"ו ז"ל הביאו אבל גבי יורשים דנשאר שעבוד גופו של לוה אצל מורישם ממילא אין להאחים שעבוד הגוף על הלוה כלל ממילא כשמכר אח זה חלקו לאח השני לא נשאר אצלו שעבוד הגוף של לוה לכך אינו יכול למחול ומתוספות והרא"ש נמי יש להוכיח דהאחים אינם יכולים למחול ולהזיק זה את זה דאיתא בתוספות פרק מי שמת דף קמ"ז בד"ה המוכר וכו' וז"ל היינו דוקא לענין שיש לה לשלם מה שנתנו הלקוחות וכו' והכי מייתי נמי הרא"ש בתשובה כלל ס"ח דף ג' והביאו הב"י במחודשים שלו בטור ח"מ סימן ס"ו אבל אם אין לו לשלם אינו יכול למחול ולהזיק ללוקח ומחילתו אינו מחילה מעיקרא ונדון דידן שפיר מיקרי אין לו לשלם ומזיק ללוקח ודברי הב"ח תמוהים המה במה שהשיג על הב"י בטור ח"מ בסימן מ"ז דלא דק הב"י בתשובת הרא"ש הנ"ל ולדעתי יפה דקדק עיין שם דכלל דברי הרא"ש שם הוא אם האלמנה נשבעת אין לה שוב אינה מחוייבת לישבע שום שבועה ושלא גבתה כתובתה זהו דוקא אם אינה יכולה למחול אבל אם היתה יכולה למחול לא היתה נפטרת בשבועת אין לה דשמא עשתה קנוניא

עם היתומים היורשים שמחלה להם כמו שכתבו התוספות בבבא קמא דף פ"ט גבי בעל וכו' עיין שם ממילא אם הדין דהמוכר שטר חוב יכול למחול אפילו אין לו מכל מקום היתה צריכה לישבע שלא עשתה קנוניא דהיינו שמכרה בטובת הנאה ואחר כך מחלה בקנוניא ממילא אין לה מכח כתובה ויש לה על כל פנים לפרוע שעשתה קנוניא אלא ודאי דאף בזאת אינה יכולה למחול נגד מי שמכרה כתובתה בטובת הנאה משום בשאין לה אינה יכולה למחול והסכמת כל הפוסקים שהמוכר שטר חוב יכול למחול קאי על יותר ממה שנתן הלוקח אבל מה שנתן צריך להחזיר לו לפי זה יפה דק הב"י בהרא"ש בכלל הנ"ל ודו"ק היטב: בסוף סימן ק"ה מעשה בא לידי שחתר זאב ממטה לארץ לתוך הדיר וחטף שני כבשים ואכל אותם ונמצא מחוץ לדיר הכרס מכל הכבש ולא נדרסו האחרים הנשארים בדיר להכשיר הנשארים בדיר ממשמעות הלשון או"ה סימן נ"ז וזה לשונו אבל אם קטע ראש אחד מהם או אפי' שאכלה כולה והמית ג"כ קצת בדריסה וכו' חוששין לכולן וכו' עכ"ל ומדכתב אפילו שאכלה וכו' מאי רבותא אתא לאשמועינן אם לא אכל והמית עוד בדריסה פשיטא חוששין לכולן דראינו שלא נח רוגזיה אלא אפילו שאכלה בודאי נח רוגזיה מכל מקום אם דרס יותר חוששין ונדון דידן אכל יותר וראינו שאכל כל שובעו ונח רוגזיה ולא דרס יותר פשיטא שאין חוששין להנשארים בדיר הנראה לענייות דעתי כתבתי: תושלבע